LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 1 ՅՈՒՆՈՒԱՐ

VENDREDI 1 JANVIER 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3309

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՎԱՌՕՏԱԿ ՄԸ՝ ՏԵՍԱՆԵԼԻ ԵՒ ՇՕՇԱՓԵԼԻ

Տարագրութեան չարն ու բարին պարզած ատեն, յաճախ մեր ուշադրութենէն կը վրիպի յուսատու իրականութիւն մը:

Ոչ միայն փորձութեան, այլեւ փորձառութեան դպրոց մը դարձաւ վերջին արտագաղթը:

Նետուած ըլլալով բոլորովին անծանօթ ցամաքներու վրայ, մինչ ենթակայ՝ մշտնջենական չարժման եւ հոլովման, մեր արամատաւթիլ յազմութիւնները եղեցան, մարզուեցան բազմազան աշխատանքներու եւ գիտելիքներու մէջ: Եւ ստացան գործնական վարժութիւններ, արհեստագիտական ծանօթութիւններ, նոյնիսկ մասնագիտութիւններ, որոնց մասին տարրական գաղափար անգամ չունէին, երէկ:

Նախ՝ հողագործներ դարձան աւելի կիրթ եւ ճկուն, արագաշարժ եւ զրթուն:

Օժտուած՝ բնական ուշիմութեամբ մը, մինչ չարքաշ եւ աշխատունակ, վարժուած՝ քարէն հաց հանելու, անոնք ներդաշնակուեցան բանի յաւագոյն իմաստով: Մեքենաբար, տարերային թափով եւ զանազանօրէն ստացան գիտելիքներ, որոնց համար յիսուն տարին պիտի չբաւէր Թուրքիոյ կամ Կովկասի մէջ:

Այսօր, տասնըհինգ տարի վերջը, կրնա՞ք ցուցնել արհեստագիտական ասպարէզ մը, ուր անճրկած ըլլայ հայ տարագիրը, երիտասարդ կամ տարէց, այր թէ կին:

Կրնա՞ք համրել թիւը հայ մեքենագէտներուն, ելեկտրագէտներուն, շարժավարներուն, հեծանւորդներուն (նոյնիսկ աղջիկներ եւ կիներ), մեքենագիր-սղագիրներուն, ճարտարագէտներուն, ճարտարապետներուն եւն.:

Իսկ այն հողագործնե՞րը որ տակաւ աշխատանքով մը կոփուեցան վիթխարի գործարաններու եւ արհեստանոցներու մէջ, տարրական լիտելիքներէն հասնելով մինչեւ մասնագիտական արհեստներ, թափանցելով ամէնէն բարդ մեքենաներու գաղտնիքներուն, ստանալով փորձառութիւն՝ ի հարկին ամբողջ արհեստանոց մը վարելու:

Երկաթի գործարաններ կան ուր հայ բանուորներ են որ կը վարեն ամէնէն մասնագիտական եւ նուրբ աշխատանքները,— այնքան վարժ որքան եթէ յուծք մը եզ վարէին:

Եւ կան հաստատութիւններ, հողագործականէն մինչեւ զինուորական ու օդանաւայինը, ուր հայ մեքենագէտը կամ ճարտարագէտը յաճախ աւելի վստահութիւն կը վայելէն իրենց ընդունակութեամբ եւ վարժութեամբ:

Դեռ քնք յիշեր անոնք որ զարգացան գետնին տակը, մինչեւ 6 — 800 մեթր խորութեամբ հանքերու մէջ:

Իսկ այն սովորական արհեստները որոնց մէջ երէկ ալ անուն հաներ էինք, կատարելութեան հասան բանի պանդխտութեան ընթացքին:

Այսօրուան սափրիչը, կօշկակարը, դերձակը եւ ուրիշ բազմաթիւ արհեստաւորներ կը խնդան իրենց երէկուան գիտցածին վրայ, եւ ասպարէզ կը կարդան ամէնէն «եւրոպական» կամ արդիական մասնագէտներուն:

Չենք ուզեր խճողել նիւթը, խօսելով բարձր գիտութեանց եւ ազատ ասպարէզներու մասին, ուր նոյնպէս ծաղկեցան եւ այսօր ճակատաբաց կը գործեն բազմաթիւ տարագիրներ:

Ի՞նչ ըսել որ ասպարէզը, միջավայրը, ազատութիւնը եւ խաղաղութիւնը գործեցին այս հրաշքը:

Ի բնէ օժտուած, սակայն զրկուած էինք այս տարրական պայմաններէն մեր ապրած միջավայրին մէջ: Եւ պէտք էր որ այս դժբախտութիւնն ալ պատահէր,— նորագոյն եւ զանգուածային արտագաղթը, որպէսզի մեր յատկութիւնները զարգացնելու հնարաւորութիւն գտնէինք...

Այս ա՛ չարիքին բարիքը, աննախընթաց եւ խակապէս տաժանելի պայմաններու մէջ:

Պահ՛ր մէկդի դնելով «սանթիմանթալիզմ»ը, արդա՛ր է որ հպարտութեամբ արձանագրենք այս իրականութիւնը, իբրեւ շօշափելի փաստ:

Արդէն ունինք «օրակեալ»ներու բազմութիւն մը՝ վաղուան համար: Պատրաստ, քաջավարժ եւ պիտանի ուժեր, որոնք անմիջապէս շինարար աշխատանքի կրնան լծուիլ, ո՛ւր որ ալ երթան:

Եւ անոնք որ Հայաստան գացին, միասին տանելով իրենց 10-15 տարուան գիտելիքները, գործիքներն ու մեքենաները, անոնք արդէն գործան իրական օրհնութիւն՝ հայրենիքին համար:

Բոլորին մաղթանքը այն է որ միւսներն ալ կարենային երթալ անոնց ետեւէն, իբրեւ կազմ եւ պատրաստ հարստութիւն:

Արհեստագիտական զարգացման հետ զուգընթաց, ճաշակներն ու յատկութիւններն ալ բարեշրջուեցան զգալապէս, եւ թեւերուն հետ միտքերն ալ բացուեցան, աւելի պայծառօրէն դատելու համար «աշխրքի բաները»:

Ընդհանուր այլասերումն ալ աւերներ ցանեց աւելի սրընթաց եւ աւելի համատարած:

Եւ սակայն, չշփոթենք մէկը միւսին հետ: Ինչ որ արձանագրեցինք, անժխտելի նուաճում մը կը ներկայացնէ:

Երբ անդադար կը խօսինք տխուր պատկերներու մասին, արդարութիւնը կը պահանջէ արձանագրել նաեւ կազդուրիչ իրողութիւնները, որպէսզի կարենանք ճշգօրէն դատել շահն ու վնասը:

Այս ժողովուրդը միշտ գիտցաւ կենսուրախ ժպիտ մը խառնել իր վիշտին: Գիտցաւ «թէ՛ լալ եւ թէ՛ քալել»:

Եւ քալած ատեն, միշտ ալ բան մը շահեցաւ: Կրցաւ արժեցնել իր թաքուն ուժերը եւ ճակատաբաց նայիլ աշխարհին:

Այնպէս որ, երբ լաւագոյն օրեր հասնին, ի վիճակի է տասը տարիէն գլուխ հանելու քան տարուան գործեր:

Միայն թէ հասնէին, շո՛ւտ հասնէին այդ օրերը...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՊԱՐԵՂԷՆԻ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ ՆՈՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՄԲ ՄԸ

Նախապէս դուրս հանուած էին բանթողները

Չորեքշաբթի օր կառավարութիւնը վճռապէս գործի ձեռնարկեց, լուծելու համար նպարեղէնի բանուորներուն վէճը: Նախ հրամայեց ոստիկանութեան պարպել այն հաստատութիւնները որ գրաւուած էին բանթողներուն կողմէ: Առաջին անգամ էր որ այսքան լայն գործողութիւն մը կը կատարուէր Փարիզի շրջանին մէջ: Մօտ քսան վաճառատուններու, գործարաններու եւ մթերանոցներու պարպումը տեղի ունեցաւ առանց դէպքի: Շատ մը պարագաներու մէջ բանուորները իրենք դուրս ելան կատարեալ բարեկարգութեամբ, երբ ազդանշանը տրուեցաւ, իսկ ուրիշ տեղեր չէնքերը պարպուած էին արդէն, երբ ոստիկանութիւնը հասաւ:

Կառավարութիւնը հարկադրուած էր այս միջոցին դիմել, որովհետեւ երեքշաբթի օրուան գործադուլէն վերջ, բանուորները երկու երրորդի մեծամասնութեամբ մերժելով իրենց պատուիրակներուն ստորագրած համաձայնութիւնը, գրաւեր էին հաստատութիւնները: Սակայն վաճառորդները չմիացան գործադուլին եւ բոլոր մեծ նպարատուները բաց մնացին չորեքշաբթի օր: Կառավարութիւնը անհանդուրժելի գտնելով այս ընթացքը, որոշեց անմիջապէս գործի ձեռնարկել, ի հարկին բռնութեամբ արգիլելու համար գործադուլը: Վարչապետը իր գրասենեակին մէջ մնաց մինչեւ առաւօտեան ժամը 4, մինչ Աշխատանքի Դաշնակցութեան պատասխանատու անդամներ կը բանակցէին գործադուլի վարիչներուն հետ: Թէ կառավարութիւնը եւ թէ Աշխատանքի Դաշնակցութեան ներկայացուցիչները այն տեսակէտն ունէին թէ երբ իրաւարարական վճիռները անհաճոյ համարուելով մերժուին եւ բանուորները գործադուլ հռչակեն իրենց կեցած տեղը, այն ատեն խորհրդարանին քուէարկած պարտաւորիչ իրաւարարութիւնը արժէք չունենար:

Հետեւաբար, ներքին նախարարը չորեքշաբթի առաւօտուընէ բանթողներուն թէ բանի դուրս պիտի հանուէին, եթէ չպարպէին իրենց գրաւած հաստատութիւնները: Այս գործողութիւնը գլուխ հանուեցաւ յաջողութեամբ, ինչպէս ըսինք:

Մինչ ոստիկանութիւնը զբաղած էր պարպումով, անդին վարչապետը ունկնդրութեան կ'ընդունէր նպարեղէնի եւ ուտեստեղէնի բանուորներուն պատուիրակութիւնը, առաջնորդութեամբ Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարին՝ Պ. Լէօն Ժուհոյի: Յետոյ տեղի ունեցաւ խորհրդակցութիւն մը գործատէրերու եւ բանուորներու ներկայացուցիչներուն միջեւ, աշխատանքի նախարարութեան մէջ, եւ հաւաքական պայմանագիր մը ստորագրուեցաւ իրիկուան դէմ: Եւ աշխատանքը վերսկսաւ երէկ: Ուրիշ խորհրդակցութիւններ ալ տեղի ունեցան, վարչապետին նախագահութեամբ, հարթելու համար կարգ մը դժուարութիւններ՝ շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի գործադրութեան մասին:

*** Փարիզեան շրջանէն 30,000 մետաղագործական բանուորներ երեք միթինկներ գումարելով, նոյնիմաստ բանաձեւեր քուէարկեցին, որով 15 առ հարիւր յաւելում կը պահանջեն 1937 յունուար 1էն սկսեալ: Կառավարութիւնը կը քննէ խնդիրը:

*** Մսավաճառի աշկերտները որոշեցին գործադուլի չդիմել, բաւական սեպելով կառավարութեան տուած հաւաստիքները:

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՃԱԿՍՏԻՆ ՎՐԱՅ

Իտալիա եւ Գերմանիա չեն ձուլաստ Մասկ ուղի անկեղծութեան

Ն. Միութիւնը պաշտօնապէս հաղորդեց անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութեանց՝ թէ համաձայն է արգիլելու կամաւորներու առաքումը, բայց իր կարգին կը դնէ շարք մը պայմաններ:

Գերմանական թերթերը առաջին անթիւ հեգնութեամբ արձանագրեցին խորհրդային իշխանութեան հաւանութիւնը: Եւ անհատական թերթերն ալ չեն հաւատար Մոսկուայի անկեղծութեան: Կարեւոր թերթ մը, «Թրիպունա», կը գրէ Մոսկուայի պատասխանին առթիւ — «Համայնավարութիւնը, որ ընդունած է ուանդական դիւանագիտութեան մեթոտները, կը ծածկէ իր բուն ձգտումները, ապահով անցագիր մը ճարելու համար իր կործանարար քարոզութեան համար: Կը բաւէ կարդալ խորհրդային ծանուցագիրը, հասկնալու համար թէ այլեւս անհետացած է որեւէ տարբերութիւն Ռուսաստանի եւ համայնավարութեան գործերուն միջեւ»:

Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ իտալական կառավարութիւնը աւելորդ կը գտնէ անգլօ-ֆրանսական ձեռնարկը, նկատի առնելով խորհրդային իշխանութեան երկդիմի դիրքը: Պաշտօնական շրջանակներու մէջ անկարելի կը գտնեն արգիլել կամաւորներու առաքումը:

Գերմանիա միշտ կը ձգձգէ իր պատասխանը, ժամանակ շահելու եւ աւելի զօրաւոր դիրք մը բռնելու համար: Գերմանական «Քէօնիկսպէրկ» մարտանաւուն հրամանատարը վերջնագիր մը ուղղեց Պասքեան կառավարութեան (Սպանիա), պահանջելով վերադարձնել «Փալոս» շոգենաւէն վար դրուած երկու սպանիացի ուղեւորներ եւ շոգենաւին բեռը: Եթէ գոհացում չտրուի, Պիլպաոյի շրջանային կառավարութիւնը պիտի կրէ բոլոր հետեւանքները: Այս վերջինը պատասխանեց թէ շոգենաւը խուզարկուած էր օրինական պայմաններու տակ, սպանիական ջուրերուն մէջ, իսկ բեռը կը բաղկանայ ռազմական նիւթերէ:

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՐԴԱՆ Դ. ԷՋ)

ԿԱՂԱՆԴԻ ԱՌԹԻՒ «ՅԱՌԱՋ» ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՕՐԵՐ ԿԸ ՄԱՂԹԷ ԻՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ:

ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԻՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Պէլվիլի մէջ գումարուած ժողովին առթիւ (28 դեկտ.), առժամեայ վարչութիւնը մեզի կը հաղորդէ հետեւեալ զեկոյցը.—

Ժողովը միաձայնութեամբ ընդունեց զինուորագրութեան սկզբունքը եւ ընտրեց 11 հոգիէ բաղկացած առժամեայ վարչութիւն մը, որուն պարտականութիւն յանձնեց՝ 1.— Ընդհանուր ժողով մը պատրաստել Փարիզի զինուորագրեալներուն համար: 2.— Տանիլ նախապատրաստական աշխատանք սահղծելու համար ֆրանսահայ զինուորագրեալներու կեդրոնական մարմին մը:

Առժամեայ վարչութիւնս յաջորդ օրն իսկ գումարուելով ընտրեց իր դիւանը եւ որոշեց.—

1.— Պարտականութիւն եւ լրատուն համարել միայն զինուորագրեալներով վճռել ու վարել իր ճակատագիրը:

2.— Աշխատանքի լրիւ ծրագիր մը պատրաստել եւ ներդաշնակելու համար մեր գործունէութիւնը՝ Ա) յարաբերութեան մտնել Փարիզի շրջաններուն հետ, Բ) գաւառներու հետ:

3.— Լրացուցիչ տեղեկութիւններ ստանալ պատկան մարմիններէն:

4.— Զեկոյց տալ մեր աշխատանքներու մասին հրապարակաւ եւ մամուլի միջոցաւ:

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Սէն Շամոնի Հայ Երիտ. Միութենէն	200.—
Մարսէյլէն՝ խնջոյքի մը առթիւ (Տեր Յառաջ, 26 սեպտեմբեր)	110.—
Տիկին Հ. Տէրտէրեան, Իսի-լէ Մուլինօ (Աւետիսի ձեռքով)	20.—
Գումար՝	330.—
Օգոստոս 20ի գումարը	4276.—
Ընդհ. գումար՝	4606.—

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐ

Ալեքսանտրէթի կացութեան մասին

Թրքական վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.

— Ցեռնեալ տուրքերը գանձելու պատրուակով Թուրք բնակչութեան վրայ գործադրուած ճնշումը կը շարունակուի նոյն սաստկութեամբ: Անոնց ստուգելու թէ գիւղացիները իրապէս պարտակա՞ն են կառավարութեան, հարկահաւաքները կը գրաւեն անոնց ինչքերն ու կենդանիները և ծախու կը հանեն շուկայ: Անոնք որ կը համարձակին բողոքել կառավարութեան, չարչարանքի կ'ենթարկուին պաշտօնեաներուն կողմէ: Այս անտանելի կացութեան հետեւանքով, ժողովուրդը քաղցի մատնուած է:

Ամէն օր կ'աւելնայ թիւը անոնց որ կը ձերբակալուին բնութեանց մասնակցած ըլլալնուն համար: 40 հոգի ալ ամբաստանուած են իբրեւ հանրային կարգը խանգարող: Ներկայիս բուռն կերպով կը փնտռուին 50 ուրիշներ որ ամբաստանուած են նոյն յանցանքով: Ընտրութեանց չմասնակցողներուն դատավարութիւնը սկսած է առջի օր: Մինչեւ հիմա 6 հոգի մէկական ոսկի տուգանքի ենթարկուած են տեղական իշխանութեանց կողմէ: Այս վեց դատապարտեալները դատարանին առջեւ յայտարարած են թէ սիրով կ'ընդունին այդ տուգանքը որ մղիչ մը պիտի ըլլայ՝ աւելի բուռն կերպով շարունակելու համար իրենց ազգային դատը: Ճամբաներու վրայ շահատակութիւն ընող զինեալ հրոսախումբեր անգթօրէն կը կողոպտեն Թուրք ճամբորդները: Անոնց ներկայութեան պատճառաւ, Թուրք շարժավարները չեն կրնար գործադրել իրենց արհեստը:

ՀԱՅԵՒԱՐԱԲ ՀՐՈՍԱԽՈՒՄԲ ՄԸ

Դեկտեմբեր 22ին, վեց Թուրք շարժավարներ Հալէպէն Իսքէնտէրուն կը վերադառնային իրենց կառքերու, երբ Հայերէ եւ Արաբներէ բաղկացած հրոսախումբ մը կը կտրէ ճամբան եւ կը հրամայէ կանգ առնել: Ինքնաշարժի մը յաւթիքները կը կարեն, ապակիները կը կոտրեն եւ շարժավարներու ունեցած ստակները 25 ոսկին կ'առնեն: Հասկցուած է որ այս յարձակումը սարքուած է Իսքէնտէրունի Շինայօն եղբայրներուն կողմէ, որոնք կ'ուզեն թէ հանդիսա չպիտի թողուն Թուրք շարժավարները:

ԱՑՆԹԱՊ ԵՒ «ՀԱԹԱՅ»

Անթէպի (Այնթապ) ազատագրութեան տարեդարձը տօնուեցաւ էնկիւրիի մէջ, յուզումնալից ցոյցերով: Անթէպցի երիտասարդ մը՝ ճառ, ըսաւ թէ երբեք չպիտի մոռնանք օգնութիւնը զոր Հաթայի (Սանճաք) մեր եղբայրները բերին Անթէպի պաշտպանութեան գործին: Աւելցուց թէ Հաթայի Թուրքերուն դատը դատն է ոչ միայն Անթէպի, այլ ամբողջ Թուրքիոյ: Յետոյ առաջարկեց հանդիսակութիւն կատարել ի նպաստ դեկտ. [illegible] հեռացուած երկու Հաթայցիներու ընտանիքներուն:

Հայք եղիր արահը որ կը յորդէր բազմութեամբ, ասկէ վերջ թատր հանդիսացաւ Հաթայի սիրոյն կատարուած արտայայտութեանց: Իրաւաբանական համալսարանի ուսանողներէն Հաթայցի Բէյսար բսաւ.— «Թանի Աթաթիւրքը ունինք մեր գլուխը, Անգարան՝ մեր սիրտին մէջ, եւ թրքական արիւնը՝ մեր երակներուն մէջ, տարակոյս չունինք որ օր մը պիտի արժանանանք Անկախութեան»: Հաթայցի մանկամարդ աղջիկ մըն ալ Անգարայէն հետեւեալ ոտանաւոր կոչը ուղղեց Հաթայի.—

«Մամիկներ, երիտասարդ մայրեր,
ձեր արցունքը սրբեցէք,
Փայլող հորիզոնին վրայ բոցավառ
դայծին նայեցէք,
Բոսորագոյն այդ արիւնով զարդարեցէք ձեր յօնքերը,
Հայրենի հողին դալար ծոցը աշտանակներ վառեցէք»:

Գերմանիոյ պատերազմի յայտարարութեան պաշտօնական բնագիրը անհետացած է

«Մաթէն» նոր մանրամասնութիւններ հաղորդելով արտաքին նախարարութեան քարտուղարներէն տիկին Լինտէրի եւ Լիթուանացի Ռօզէնֆէլտի յարաբերութեանց մասին, կ'ըսէ թէ անհետացած է այն պաշտօնագիրը որով Գերմանիա պատերազմ կը հրատարակէր Ֆրանսայի դէմ, 1914 օգոստոսին: Այս առթիւ կը կրկնէ թէ Օր. կամ Տիկին Լինտէր կը վայելէր հզօր պաշտպանութիւնը արտաքին նախարարութեան վարիչներէն մէկուն: Օրիորդը պաշտօնապէս անոր քարտուղարն էր, բայց առանձնաշնորհեալ տիպար մը, այնպէս որ, երբ ամէն ամսագլուխ իր չեկը կառքով կ'երթար իր թոշակը գանձելու, միւս քարտուղարները ծուռ կը նայէին:

ՏԱՐԵԳԼՈՒԽԻ ԱՌԹԻՒ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՅԱՋՈՐԴ ՀԱՄԱՐԸ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ:

Կ Ա Ղ Ա՛ Ն Դ . . .

— Հրամմէ՛, ներս. ո՞ւր այդպէս չտապ: Ու աղջիւր եղայ:

(Մանկութեանս տեսած, աւանդա-կան զաւազանով ու խոշոր տոպրակ մը չալկած, կորաքամակ ծերունին էր Կաղանդ Պապան, որ կ՛անցնէր դրանս առջեւէ համբէն: Ճանչցայ զինքը: Ղենջակի նման խոշոր եւ ճերմակ մօ-րուքը կուրծքը կը ծածկէր, ամէն ան-գամ որ հեկեցնէի ինկամանին պէս կը չարժէր գլուխը՝ քայլ փոխելու ա-տեն):

— Այս առտու դեռ աղօթարան չը-բացուած, վրանիս զոյգ գանեքը լայն եմ բացեր քեզ տեսնելու յոյսով: Յաւ-տուապէ թռչուններու ճռճռիներուն, ալացիկ արտոյտներու, պաշտելոր կը-ռունկներու կանչին, տուարծիկնե-րու, երինջներու ու բազմատեսակ հաւքերու երգին հետ ոսկի եկեր՝ գա-լուստիդ կը սպասեմ: Լուսնկային ճերմակ լոյսը սա քովի բլրան լանջէն տակաւին կ՛ողողէր մարմինս ու ար-չալոյսը՝ բացուիմ-չբացուիմ, եր-կունքի մէջ էր: Գալուստդ բարի՛, հրամմէ՛:

— Ի՞նչ կ՛ուզես, այ տղայ, պիտի երթամ, ինծի կը սպասեն:

— Պահ մը չունիս սա, պատուական Կաղանդ Պապա, յետոյ կ՛երթաս: Նե-րողամտութեամբ նայէ բնակարանիս խեղճուած վիճակին վրայ: Զգոյշ, որ մթնցարգելը անհանգիստ չընէ քեզ: Աստծուս կեանքէս են ինծի՝ սեղանս, անոտներս, գիրքերս չեմ կրնար դուրս նե-տել: Ոչ օթոցներով տիվան ունիմ, ոչ ալ գորգազարդ պատերով չքեղ սենեակ՝ փառաւորապէս ընդունելու համար քեզ, որուն արժանի ես: Այդ վրանն ալ իմս չէ, ոչ ալ հողը՝ որուն վրայ կը գտնուինք, պարերուս հայ-րենի հողն է: Սակայն, դուն գլխուս վրան տեղ ունիս: Ի՞նչ կրնամ հրամ-ցնել քեզի, վիսկի՞ թէ հաղարջի օշա-րակ:

—Միայն թէ անապարես, չուտ, պի-տի երթամ:

— Որքա՜ն սպասեցի քեզի այս օր-ուան: Մինչեւ որ եկար հոգիս մերանս եկաւ, վասնզի անպայման կ՛ուզէի խօսե-նել քեզ: Անծիս համար չէ, հաւատա՛: Շունչ առ պահ մը եւ լսէ՛:

Շատ տարիներ անցուցի առանց խնդիրք ընելու: Ուրիշներու պէս ա-մէն հեղ օծիքը չրանեցի, ոչ ալ գր-լուխս արդուկեցի: Ոչ մէկ աղերս տա-կաւին անհատ հոգիիս համար: Այսու-հանդերձ, տառապակոծ ցեղի մը տա-րաժանած ու աստանդական զաւակնե-րէն մէկն ալ ես էի, եւ եմ: Աայրե-ցանք ու գիշերցինք հոն ուր արեւը մարր մտաւ, ամէն անգամ մեր կու-թիւնը քիչ մը քայքայելով: Տեսանք անապա՜տ, քաղաքնե՜ր: Ողբողուե-ցանք կիրճերու մէջ թէ ծովափներու վրայ: Գետերը իրենց հունէն դուրս հոսեցան՝ մեր դիակներուն վրայէն:

— Բայց ո՞վ ես դուն:

— Հայ երիտասարդ մը:

— Հա՜յ երիտասարդ մը. (ապուշ աչքերով, չրթները խածած ու մօրու-քը շոյելով) ուրկէ՞ ուր:

— Այո, տեսանք չտեսնուածը: Հա-ցի տեղ խոտ ճարակեցինք: Գիշերներ անքուն անցուցինք՝ խաժազանին սար-սափը մեր սրտին մէջ: Որբախորտ ձորերու, քարայրներու եւ անտառ-ներու մէջ ապաստանարան փնտռե-ցինք՝ գիշակեր ուրուրներու ճիրան-ներէն հալու մազապուրծ, որջերուն մօտ վայրի գազաններու, որոնք նը-ւաղ գիշատիչ էին...

— Հա՛, լսեր եմ սատանկ բան մը. այսօր կերպով կը յիշեմ: Բայց ի՞նչ հարկ վերյիշել զանոնք:

— Ցաւոյ, յետոյ ... ցանեցի՜նք մեր ժառանգները երկրի երեսին, ան-թաղ: Վիրաւոր կռունկին պէս՝ մի-ակ վերապրողը չարան-չարան երամ-ներէն, տարագնաց՝ ինկանք աշխար-հէ աշխարհ, չորացած կմախքներս տակ պահելով ողեվարք հոգիներս: Տեսանք եւ Երուսալէմ, եր չեղաւ չու քաղաքներով: Ամանորը մուրազակա-տար օր մըն է: Ահա թէ ինչու մեր որ-տարուս մաղթանքները կը բանամ-ւենք իրարու ամէն տարուան այս օրը, առանց նպատառոր հետեւան-քի, դժբախտաբար: Կը մնանք միշտ նոյն օտարութեան մէջ, այնքան տա-ռապանքներէ վերջ: Դուն իսկ չես յի-սեր մեր ձայնը: Մենք որ ...

— Ամանորեան այս օրը ես կ՛այցե-լեմ ամէն անոնց որոնց դուռը բաց է առջեւս: Ես հոն ուր մտած եմ, բեր-կրանք եւ երջանկութիւն ձգած եղած եմ ...

— Ջաղացէ՞ն կուգաս, անմեղ մի՛ ձեւանար: Տո՞ւն մնաց ձեռքերնիս: Ուեննայինք մեր հայրենի օճախը՝ պապենական քաղցր հողին վրայ, տես-նէիր թէ նաւասարդեան ի՞նչ առծ ու խնդութիւն կը ստեղծէինք, առանց քեզ ալ: Մեղրամոր կեանք մը կը յոր-դէր ամէն տունէ: Հայրենի հրաշա-բոյր բնութիւնը, հարազատ մօր մը գուրգուրանքով, իր կենսածին գիր-կը լայն բացած, կը ժպտէր ծիլ-ծիլ ծաղկած, համատա-րած կանանչութեան մէջ: Երկուսրեակ յղութեամբ օծուած կնոջ պէս ծան-րաբեռ արտերուն ցորենի ծովը՝ ա-ռոգ հասկերով, ալիք ալիք կը ծը-փար, կը ծփծփար անոյշ ու մեղմ հո-վէ մը, պերճահասակ հարսի նազան-քով: Դաշտերը կը ցնծային զեղուն կեանքով: Պուրակներ, անտառներ թռչուններու երգերով յագեցած հա-մերգ մը կը կազմէին իրենց ծոցէն ծնող զուարթահոս առուին ջուրին կարկաչին հետ, ուր կուգար երանեա-հար սիրտը զովացնելու եւ ապաստան գտնելու հալածուած եղջերուն: Այս-պէս չէ՞ր, միթէ, էր երբեմն:

Չէ՛, չէ՛, սուտ խօսիլ մի՛ բըլար: Չե՞ս գիտեր, միթէ, որ քարուքանդ եղանք:

Տունէն տուն չմնաց, հողէն՝ հող: Տարաբախտ հայրեր անդարձ գացին, կարաւան առ կարաւան դէպի կառափ-նատ՝ իրենց կրծքին տակ բողբոջած մտերմ երազները փայփայելով: Տու-նէն՝ ի զուր սուգի մտան: Եւ ահա մայրեր ու երեխաներ, նոյն ճամբան բռնեցին:

(Թուրք աղա մը ունէի, որ ջաղացք մը ունէր,—քանի քանի թուրք աղաներ ունեցայ: Օր մը, երբ ջաղացքն էինք բոլոր թէ Պուրհանի կիներուն եւ մա-նուկներուն կարաւանը բերած քովի ձորի մէջ ջարդած են, օր մը առաջ: Ներսս սարսուռ մը բռնի դըրաւ եւ իրեն հետ այդ դժբախտներու ձորը տեսնե-լու անզուսպ փափաք մը: Կ՛ուզէի գաղտագողի սպրդիլ ծառերու մէջէն եւ երթալ տեսնել այդ անթաղ դիակնե-րը: Արդեօք ճի՞շդ կ՛ըսէին: Սակայն, կը վախնայի առանձինս:

Աղաս քանի մը այծ ու ոչխար ու-նէր հոն: Քշեցի զանոնք դէպի ձորը: Մտայ ջաղացք: Ըսի թէ մինակս ձորը երթալ կը վախնամ, կենդանիները բերելու: Գացինք աղայիս հետ միա-սին: Պնդումիս վրայ, քանի մը քայլ եւս վեր ելանք: Ինչ տեսնեմ, Աստուած իմ, աշխարհի հօտի պէս ձորին երկու լանջերուն վրայ փռուած էր Պուրհան-ցի կիներու եւ մանուկներու ... Աղաւորիկ մանուկ մը կմախքին վրայ ինկած էր, ուրիշ մանուկներու եւ կիներու մի-ջեւ: Քովն ալ ծերունի մեծ հայր մը: Ցիսուսի խաչելութեան պատկերը աչ-քիս առջեւ եկաւ այդ պահուն) ...

— Լրացո՞ւ բանկեզ. ես կը մեկ-նիմ: Ինչո՞ւ կ՛երկարես այդ պատ-մութիւնը:

— Համբերէ՛ քիչ մըն ալ, կ՛երթաս: Ամէն անգամ առիթ չեմ ունենար քեզ տեսնելու: Նայէ՛ ինկեր եմ/անկիւն մը հեռաւոր: Եւ դեռ քանի տարիներ ինծի պէս ուրիշներ, արեւելքէն արեւելքէն մինչեւ արեւմուտեան աքսմուտք: Ամէ-նուս ալ հոգին կ՛աղեր հայրենի հո-ղին կարօտով:

— Բայց, ի՞նչ կ՛ուզես, ի վերջոյ: Ու ոտքի ելաւ: Ելայ եւ ես ու շարու-նակեցի:

—Ա՜հ, կ՛ըլլան պահեր, այս հեռաւոր ու ժխտաւոր վայրերուն մէջ, երբ հո-գիս փուլ է ելած՝ հայրենաբաղձու-թեան կարօտէն, որ, կարծես, մաղ-նիսական անտեսանելի ուժով մը էու-թիւնս ամբողջ իրեն քաշած է եւ սա-կայն անհաս եւ եթերի մէջ աստղի մը պէս կը պլպլայ գլխուս վերեւ, կը խորասուզուիմ ինքս իմ մէջ: Կը կեր-տեմ երազներով չողշողուն պալատ մը նշանակը փայփայուած կարօտ աեն-չերու, հոգիս կը խայտայ բերկրան-քէն: Ու յետոյ, ի տես իրականութեան կը ջախջախուի ինքն իր վրայ: Կը զգամ անզօրութիւնս: Կը մնամ լուռ ու համակերպ:

Տո՛ւր, ո՜վ Կաղանդ, տո՛ւր որ այլ եւս մէկդի չպրտած օտարութեան այս ցուպը, մեր ոտքերը փոշիներէն մաք-րած, վերադառնանք հայրենիք՝ կեր-տելու համար իր փառքը գալիք: Մայ-րենի բնութիւնը խայտայ դուարթուն, ի տես իր զաւակներուն: Հողը վերա-դարձնէ ճախութեամբ հին օրհնու-թեան: Կեանքը եռայ դաշտերուն թէ գիւղերուն մէջ: Հայրենի օճախին ան-թեղը առկայծ պահէ ու հրահրէ սա պահապան ու տանտիրուհի մամիկը: Անհանգիստ ոգիով ու բաց աչքե-րով լանճեր իր չուրջը հաւաքուած, լսեն իր հէքիաթը յանկուցիչ, որուն հմայքով սարսռան: Հոգինին եռայ կարօտախանձ, ասպետական դիւցազ-ներու անհասելի ու քաջերի փառքին տենչովը ալեծփուն: Ամէն բուխերի-կէ ծուխը բարձրանայ գուլա-գուլայ:

Այդ ատեն, հաւատա՛, ո՛վ Կաղանդ, այս լպրծուն պողոտաներուն եւ խա-ւարակուռ անկիւններու մէջ թափա-ռած ու անիրաւուած ցեղիս զաւակ-ները հրաշքներուն հրաշքը պիտի բա-ռնդնապործեն: Հայրենիքը պիտի վերածուի դրախտավայրի պարտէզի մը, զեղուն կեանքով ու բարեկամու-թեամբ: Գարնան առաւօտեան կեան-քի վերածուող անհաղ գոյութին պիտի բարձրանայ հողէն, որ, խաչուն ու խոր երկունքէ մը վերջ, պիտի հո-սէ իր ծոցէն բերքերը անսպառ, բա-րութեան ակի եւ առատութեան եղջիւ-րի մը պէս: Ու ժեհենական տռներուդ գրոհը պատող խորհրդաբոյր ան-տառներուդ ասպնջականութեան տակ վառվառուն հոգիներ իրենց քրտնաթա-թափը ճակատը պիտի զովացնեն: Քաղ-ցրը հով մը պիտի ցատկէ սաղարթէ սաղարթ՝ բարձրահասակ սօսենե-րուդ: Ու մրգահասի եղանակին, ան-նման երիտասարդներ ու աղջիկներ, տօներու խաղերուն մէջ ստեղծագոր-ծութեան ուժին փառքը պիտի փառա-բանեն...

Կաղանդ Պապան դուրս կ՛ելլէր ար-դէն ու գնաց: Վերադարձայ վրանս: Նստած տեղը բան մըն էր մոռցած. ուզեցի վազել ետեւէն եւ իրեն յանձ-նել, բայց տեսայ որ կարկտաններով եւ ծակծկուած պարապ մախաղ մըն էր միայն:

ՅՈՎՀ. ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ

Պոլիս

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

«ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ ԵՒ ԲԱՐԻ ԿԱՂԱՆԴ»

Նամակի փոխարէն՝ բոլոր սրտակիցներուս.

... Նստեր ենք դալար ճիւղերով բոլորուած խարոյկի մը առջեւ. աղ-ւեսները մեր մէջքէն կախ՝ ու հրացա-նի փողերը կը փայլատակեն բոցավառ օճախին անչէջ հուրով:

Ծնունդի գիշեր:

Բոլոր նարինջներրը չըլլալով պար-տէզներուն, բորենիներէն ճղակտոր, օրհասականներինքներու պէս զունեքը դէպի երկինք ցցուած:... Բայց ո՞վ կրնայ մերժել, օճախ ենք չիներ ու մինչ ծխանն ի վեր կրակը կը ճար-ճատէ՝ մենք նարինջ կ՛ուտենք թա-քստոցներէն աւարով բերուած: Նա-րինջ կը ծծենք դանդաղ ու խոկուն, մտայլ ճակատներ բոցաբանձ հրթիռ-ներուն, ու մտածումներ անոր ծուխին հետ կը յիշեն հեռուն. ամէն զինուոր սրտով մը զեղուն, իր ծնունդով բռ-նուած:

Ես արբեցած եմ սառուցէն ի վեր կուր-գինով, բարի օրի համբ բեր-ներս ռունգներէս կը մայթքի չոգին:

Հա՜ս, հա՛ կամաւոր հայ զինուոր ենք, մեր Ծնունդէն արբեցած ...

Ու ես տեսայ այս առտու, կարծես զարաւոր հրոս հպատակ ու հնազանդ թշնամին՝ ինչպէս կը յաղթուեցաւ իր իսկ իշխանաւորի մորակին, աքացիին տակ զարշելի սողունի պէս իմ հա-սարակ մէկ սասէն:

— Միստի՛ր, կ՛ըսեմ, ինչո՞ւ մեր պարէնը կ՛ուշանայ, երբ մենք կան-խիկ վճարած ենք քեզի. ո՞ւր են երեկ-ուան մեր խարոյկին կանանչ գիւղա-վառ ոստերը, չըլլա՞յ թէ մոռցաք:

Աճաբեկ՝ ան յանկարծ ճապարի աչ-քերը կը բացխուփէ ու զարմացած կը յարձակի իր չուրջ գտնուող ոչխարած ջորիին վրայ ու կը պատուհասէ փոխ-մակը կաղնած գայլի մը պէս: Ու մանկոյանները գեանին հաւասար ու մոյկերս սեղմայլ կ՛ըլլեն նոյն գեանին հետ համաչափ հրճուանքով, անոնց ստացած մորակի ու աքացիի հար-ուածներուն հետ իրենց իսկ իշխանա-ւորին կողմէ, կամաւոր հայ զինուորի արձանացած հրաշքին առջեւ:

Ես ինչպէս չարքենամ դեռ բմպե-լիով հիմա անոնց բերած գինի, ցրդի, սոսի, բոնկած դալար ոստերէն ար-ձակուած բուրմունքէն, երբ երէկուան դահճիր կամակատար հնազանդ, ու նոյն բոնակալը ինձ համար մարակոց, ոտրագործը մեր խարոյկին բեռնա-կիր:

Մի՛ ըսէք թէ խաբեցին, այլ զանոնք սաւրպողներ միայն եղան: Ընկերներս լցուած մթերանոցներէն համեստոր համեմներու չալակով ոսկենարինջ կը բերեն:

Բայց լռութիւն, հեռաւոր պահակի կերկերուն սուլիչով ահազանգը կը հնչէ.

— Զգոյշ տղաք, Թաքարդ չըլլայ, մի սուրաք:

Բայց՝ որ գերմարդը կրնայ սանձել անհաղորդ փոթորիկը, զարուն տե-սած հայ նժոյգը, արծուաթռիչ պող-պատները ու արձակուած Ազատու-թեան վեհ պատգամը, մենք խոյանք-ով մեր սահմանները կը տիրենք:

Լաւ խաւար է արծաթապատ երկին-քով, բայց կամաւոր պահակը չի խար-ուիր, ծնունդի աստղաճաճան փոփկ, ձիւնով զարդարուն մացառին մէջ զոյգ մը սուլերը կը խլրտայ: Երբեք փորձութիւն ունինք, կ՛աղզաբարենք դրօշակի լեզուով, կը հրամայենք հա-յերէնով, ու կը կրակենք քարքարոտ հայհոյութիւնով: Ես ձիւնի մէջ ծնած եմ ու սովոր եմ զայն դիտել կանանչ լապտերներուն լոյսով:

Կը մտածեմ, անկասկած երկու փոքրիկներ են անոնք, ոչ մէկ լակոտ կրնայ մեր պահականոցներուն չուրջը դեգերիլ եւ անոնք Հայ են անչուշտ:

Կը չապինք մեր ստմախմութեան ու անհամբերներ մեզ կը դիտեն ձեռ-նունով, մինչ մենք որոշ ակնկալու-թիւն ունէինք, ահա գտանք երկու ծի-սուս մեր Ծնունդի մսուրին համար: Սարսափած են փոքրիկները, ու մենք ինչպէս երբեմն զարիպ հայ քրիստո-նեան «Հայր մերը» երբ ընկնութեան թողթ կը գործածէր, մենք ալ յա-ճախ սոփզուած ենք մեր հաւատոյ հանգանակը երգել մեզ հանդիպող ու-ղեկորոյս գրոհմարութ մեծ ու պզտի-կի:

Կամաւոր հայ զինուոր ենք
Պատերազմի կը վազենք
Վրէժի մէջ մխրճուած

. . . .

Ու զրկնդխառնում ու կարօտի ար-ցունք, ու սրտագին համբոյրներ, մինչ թշնամին մեր վրէժի փողը իր փախուստի վիժումներուն հետ կրտու-նէր:

Մանուկները համոզուած են այլ-եւս որ Հայ ենք:

— Յովսէփ, կ՛ըսեմ քովի զինակ-ցիս, ո՞ւր է Մարիամը:

Ու կը յիշեմ մեր ծնունդի գիշեր-ուան փչուրները մօրս պատմութիւն-ներուն:

« ... Ու գոմին մէջ մեր Ցիսուս մանուկը կը դողար... մսուրուն հո-մար որոնք վարժ չէին գրաւ ծիծնինս:

Ու Մարիամ իր սեւ օրերու համար պահած կապոյտ չորերէն պատապա-րան կը չինէր կիսաբանդ գանէն կա-խելով:

Կը հրճուէր Յովսէփ, ու անոնք կը սարդչէին իրենց հոգին զարմացած եղան մը ռունգերէն արձակուած չո-գիով:

Ու Ցիսուս կուլար: Չեղաւ մէկը որ հասկնար զայն:

Ու դնէր իր ձեռքերուն մէջ սուր մը կամ մականի մը յաղթական:

Ու ճարահատ հովուի մը փայտին հագուածեւ ղլած, ձեռքն երկարեց. զոյգ մը գառան խաչաձեւուած եղջիւրնե-րուն Նորաբոյս (մեր գիւղը սովորու-թիւն էր «ընկերը» գեռ չեկած նորա-ծինին ձեռքին կը սեղմէին այն ինչ որ կը փափաքէին որ ըլլար՝ այդ առար-կայի իմաստով, ես կը յիշեմ երբ գիս տարին նորածինի մը ձեռքը գրիչ մը դնելու համար, մինչ մայրը մահա-մերձ էր նոյնիսկ եւ տառապանքներու մէջ, մի հարցնէք թէ գրող եղա՞ւ մա-նուկը, գրողը տանի մեր թշնամին, ժամանակ ունեցա՞նք գիտնալու...):

Ամէն կողմէ ծով զուրգուրանք կը հոսի անոնց վրայ, մէկը սուր մը կու-տայ ձեռքը ու ես մինչ զինուորական վերարկուս իրը խանձարուր կը փաթ-թեմ անոնցմէ աւելի փոքրին, (որ հա-զիւ տասը տարու կայ), ու կը նշմա-րեմ անոր մերկ ծոցը քիթ քիթ անկած էջերով տետրակ մը:

— Տղայ, Վրէժ, ուրկէ՞ կուգաս, տեսնենք սա անցագիրդ կ՛ըսեմ (Վր-րէժ, Ազատ, Վարդան, Տիգրան ա-նուններով մկրտուեցան նոր աւազան-ներով մեր անցած ճամբան):

Ան համարձակ զինուորի պէս կանգ-նիլ կը փորձէ լայն վերարկուին մէջ, մոռնալով իր ուսած մերկ ոտքերուն տաքուկ մարմինը:

— Տէր Զօրէն կը պատասխանէ ... ու աւելի տարէցը կը լրացնէ պատ-մութիւնը որ դուք ամէնքդ գիտէք եւ ամէն մարդ պէտք է գիտնայ:

Ես զրոց-բրոց, հին ջերմի հիւան-դութեանս նայելով բռնուած, տետ-րակին քիթ-մռութ չակատելով կը բանամ ու աչքերս չեն զլմանար ար-ձակուած լոյսէն: Անոր մաշած թեր-թիկներուն վրայ գրուած տեսայ Այ-բէն Քէ պիրկ, անկաշկանդ ու անկա-նոն երկաթագիրը Հայկազեան:

Մոլեգնած արեւին տակ, մրրկա-հեղձ աւազին մէջ, թշնամին անզօր էր եղած խլելու տառատանջեալ երրոր-դութիւնը Ա. հայ որդին ու հոգին, ու Ք. տիեզերքի գոյութեան չափանիչը անոնց սրտէն:

Ու կոչնակները սկսան ղօղանջել ու մեր Ծնունդի կոչնակաները լրիւ էին:

Դուրսը նոր տարուան վարագոյրը կը բացուի, բեմ ելած են Վրէժն ու Ա-զատը ու մենք կը հրճուինք, երբ հիւ-սիսային սառը կուգայ իջնել անոնց վրայ ծիրանի լուսապսակով:

— Ահ, աւ, հա՛, չըա՛խ, դուն սոր-վեցար հպատակիլ, դուն սողացիր մեր կրունկներուն առջեւ, քու սեփական իշխանաւորներդ մեզի ծառայեցին, գահէն մինչեւ գիւղ, հող չէ թէ վա-ղանցուկ: Մենք համառ ըրինք ուժը տիրելու, արժէքը Ազատութեան:

Ահա անապատներու աւազներուն վրայ հայ գերմարդը ծնաւ ....

Շնորհաւոր Ծնունդ եւ բարի Կա-ղանդ, նարինջ մը հրամէ մարդ-Աստուծոյ ու ծծէ, ծծէ, ինչպէս է հա-մը...:

Ե. ԱՐԱՄԱՆԻ

Վ Ե Ն Ե Տ Ի Կ

ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻՆ

Ի յիշատակ Վենետիկի մէջ հիւսուած
Մեր խանդակաթ բարեկամութեան:

Ա.

Քեզմէ հեռու եւ տրտում երբ ապրիմ շարունակ՝
Դուն կ՛աղօթես հոգւոյս մէջ իմ լուսապա՛նծ Վենետիկ.
Ու մրտէիս մէջ կը խոկաս, կը նուագես կուրծքիս տակ,
Ծո՛ցն աչքերուս կը շողաս ու կը հրկես երջանիկ:

Ի զո՜ւր տեսայ ոստաններ անծայրածիր ու մըթին,
Ծուխի, շարժման, աղմուկի հեշտութեան մէջ ընկղմած.
Կոչնակներուդ զօղանջին եւ ջուրերուդ մրմունջին
Աներջային թովչութիւնն ես ոչ մէկ տեղ չե՛մ գըտած:

Ցայգալոյսիդ եւ ապա վերջալոյսիդ մեղեդին
Երանգազօծ, մեղրածոր, տաւիղներով բազմաղի,
Հորիզոնիդ ծոցէն լոկ կը ծընանի ցընծագին.
Կը ծածանի եհծեծում եւ ծովուդ տակ կը սուզուի:

Կոնտոլավար մ՛նմ այս գիշեր,
Կ՛երգեմ երգեր Դասսօյի.
Զեփիւռ, ալիք ու մրմունջներ
Կան աստղերուն տակ ոսկի:

Բ.

Սուրբ Մարկոսի Տանա՛րն է խորհրդապաշտ իմ հոգին,
Հոն մոմերու լոյսին տակ կ՛արթնի վէ՛րէն Ցիսուսի,
Եւ սիւներու լռութեան՝ զերդ բազուկներ՝ կ՛երկարին
Խաչափայտին, պարզութեամբ անհուն սիրոյ եւ յոյսի:

Խորունկին մէջ կը լսուի երգեհոնի ձա՛յն մ՛անոյշ,
Բուլուռմնակէտ խունկի պէս տարածուելով մեղմօրէն,
Խորանին չուրջ կ՛աղօթեն ճահանաներ եւ՝ բըգնոյշ՝
Գմբէթներուն տակ՝ անթիւ հրեշտակներ կը թեւեն:

Երեկոյեան՝ երբ նընջեն աղաւնինե՛րն համօրէն,
Եւ մութին ծո՛ցն երբ սուզուին զանգակատանց կատարներ,
Դահլիճին մէջ՝ գըլխահակ՝ բազմութիւններ կ՛ունկընդրեն
Պեթհովէնն ու Ռոսսինին, Սեպաստիանոսն ու Վակնէր:

Պալատներուն տակ այս գիշեր
Կը նուագեմ ու կ՛երգեմ.
Հազար տեսակ անոյշ յուշեր
Ջուրերուն մէջ կ՛որոնեմ:

Գ.

Եւ տօժերու պալա՛տն է մըտքս աւասիկ, գերակայ,
Հոն կը խոկան քովէ քով վեհապետներ խորհրդց.
Դիւնորեղդոն կը յուղի՛, եւ Դիցիանոն կը խայտա՛յ
Գոյնի, լոյսի, ըստուերի սքնրանքներով վերացած:

Հառաչանքի կամուրջով կը միանան իրարու
Ուրախութեան եւ յացի աղաղակներ տենդագին,
Ապարանքի պերճութիւն եւ մըթութի՛ւն բանտերու
Հոն իրարո՛ւ կը բախին եւ իրարմո՛վ կը փնտռին:

Սարսուռ եւ վախ ներշընչող այս բանտերէն խուսած է
Շրդթայազերծ, տիրակալ Քազանովա՛ն վայրենի.
Եւ զընդանի քարերուն վըրայ գըլո՛ւխն հանգչած է
Մըտածումով ընռնասր փոթորկավար Պայրընի:

Հառաչանքի կամուրջին քով
Լուսնակն արծաթ՝ կը շողայ,
Եւ կիթառիս բիւր երգերով
Քո՛ւնն աչքերէս կ՛ուշանայ:

Դ.

Սուրբ Ղազարու կըղզեա՛կն է սի՛րոս ուխտավա՜յր հայրենեան,
Այնտեղ Ոսնեաց կատարներ եւ ձիթենեաց տերեւներ
Հովին անոյշ համբոյրով կը տատանին յաւիտեան,
Եւ ալիքնե՛րն ափերուն՝ կը մըրմընջեն Որւագներ:

Հոն կը հանգչի Մըխիթար, իր հանճարին ծանրութեամբ
Լուսափիւռ եւ գեղակերտ մարմարներու տակ կըքած.
Եւ ծերունի Ալիշան երակներուս ապըստամբ
Բարութիւնն իր կը հեղու ծընրադիր եւ երկիւղած:

Այրարատի բարձունքէն շո՛ղն արեւուն առաջին
Լիտոն հագի՛ւ փայփայած՝ կըղզեակիս վրա՛յ կը հանգչի.
«Սպուդէէ»ի տաճարին վերջալոյսի շո՛ղն յետին
Մեծաստանիս Ռոնեզարդ ճամբաներէն կը փախչի:

Ձեզ, Իտալիա եւ Հայաստա՛ն,
Ես կը սիրեմ կաթոգին.
Ձեր թեւերով քընարական
Դուք հիւսեցիք իմ հոգին:

Ե.

Եւ աչքերս են փարոսնե՛րն Ադրիական դըշխոյին,
Որոնք ծովուն յանդիման, կըղզեակներուն առընթեր,
Աստղերու պէս՝ մութին մէջ՝ յաւերժօրէն կը փայլին,
Եւ սուզուելով ջուրին տակ կը յօրինեն նո՛ր պատկեր:

Ալիքներուն կա՛րծէք տաղով՝ կը մընան մի՛շտ անընկուն,
Խաւարին լո՛յս սփռելով՝ կը փոփոխին տիրաբար.
Իրենց վերեւ երկի՛նքն է կամարակապ եւ անհուն
Եւ չուրջը ծովն արտասուող եւ ծիծաղող անդադար:

Վենետիկի մէջ կ՛ապրիմ երբ շընչեմ ի՛ր երկնին տակ,
Բայց Վենետիկն յիս կ՛ապրի ի՛նչ երկնի տակ որ շընչեմ.
Երբ ես մեռնիմ պանդուխտ, ան՝ իմ մէջ կ՛ապրի՜ շարունակ
Անիւններով թող գոնէ իր ծոցին մէջ ես ննջեմ:

Ջուրերուն մէջ եւ աչքերուս
Երկնից կ՛իյնան բիւր աստղեր,
Մըրմունջ, սարսուռ, հըծծիւն եւ յայգ
Զիս կ՛օրօրեն այս գիշեր:

ՀՐԱՉ ՔԱՋԱՐԵՆՑ

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱՅԻՆ ՀԵՏ

— • —

Սեղանիս քովը նստած հին հին օրերէ խօսող գիրք մը կը կարդայի, որուն մէջ կը գործէին դիւցազուններ, չնաշխարհիկ գեղեցկութեամբ իշխանուհիներ, պալատ, պարտէզներ, անուշահոտ գեղջկուհիներ, թագաւորազուններ, ձիաւորներ, ջատուկներ, վհուկներ, վիշապներ։

Յանկարծ գլուխս վեր առի եւ տեսայ որ սենեակիս միւս ծայրը աթոռի մը վրայ նստած է Կաղանդ Պապան։ Անիկա ունէր մուշտակազարդ թաւիշէ վերարկու ու հագուած էր գրեթէ միջնադարեան զառատուրի մը պէս։ Ունէր Բաբելոնի աստղագէտներուն գլխանոցին նման բան մը իր գլխուն վրայ, համակ աստեղազարդ։ Անշուշտ ունէր նաեւ երկար ու ալիտակ մօրուք մը եւ կռնակին վրայ բաւական լեցուն պարկ մը։

Իր աչքերը իր յօնքերուն տակէն կը փայլէին, հեգնութեան կայծերով։ Ըսի.

— Բարի ծնրունի, դուն Կաղանդ Պապան ես, եթէ չեմ սխալիր …

— Անուանէ ինչպէս որ կ'ուզես, ես ինքնութեան թուղթ չունիմ եւ ոչ ալ կնքուած եմ կամ մկրտուած …

— Ուրեմն հեթանոս ես դուն …

— Այո, ձեր մոլորակին վրայ հեւացող մարդկութեան պէս …

— Բայց ինչո՞ւ եկար իմ քովս. ո՛չ ես եւ ոչ ալ կինս մանուկներ չենք …

— Լսեցի, ամուսնացած ես։ Զաւակ չունի՞ս, հա՛ …։ Այո, գիտեմ արդի գիտական ընտանիքները զաւակ չեն ունենար։

— Ես ութսուն հատ զաւակ ունիմ ..

— Զգոյշ։ Ինծի հետ մի կատակեր։ Ու մի՛ ստեր, ինչպէս նաեւ մի՛ չափազանցեր։

— Ոչ։ Այնուամենայնիւ ես ութսուն հատ զաւակ ունիմ։ Ուրեմն չե՞ս գիտեր թէ ես ուսուցչութիւն կ'ընեմ։ Հետեւաբար գիտես եւ անպատճառ մտաս եկած ես աշակերտներուս նուէրներ բերելով։ Արդէն մտերս ալ հանդէս ունինք, տօնածառ, այդ առիթով կը բաժնեմ քու բերած նուէրներդ։

— Ես այլ եւս ոչինչ կրնամ ձրի։ Ամէն տեսակ նուէր բերած եմ ու զանոնք ամբարած մեծ վաճառատուներու մէջ. ուզողը կրնայ երթալ ու գնել։ Ձրի բան չկայ այս դարուն մէջ, մանաւանդ այս ցամաքամասին վրայ։ Ձրի բան չկայ մանաւանդ դպրոցներուն համար։

— Թթու ազգայնամոլի պէս կը խօսիս։ Քաղաքակիրթ Եւրոպայի դռնէ Կաղանդ Պապան թարթ կը կարծէի։

— Հայ ես դուն, այնպէս չէ՞։

— Այո, Հայ եմ …

— Ե՞րբ պիտի պատի ձեր տխմարական միամտութիւնը …

— Վստահ եղիր որ սպառած է շատոնց ու անոր տեղ լեցուած է ուրիշ բան …

— Թողունք։ Քու մէջդ բնաւ հետաքրքրութիւն չկա՞յ իմ չինած խաղալիկներուս համար։

— Բնաւ։ Նոյն իսկ այս տարի նշանաւոր ցուցափեղկերը դիտելու չեմ գացած։ Քանի որ խօսքը բերիր՝ ըսէ ուրեմն ինծի թէ ինչ խաղալիկներ բերիր այս տարի Եւրոպացի մանուկներուն համար …

— Անշուշտ քիչ մը ամէն բան, բայց մանաւանդ պատերազմական խաղալիկներ։ Զօրավարներ, սպաներ, զինուորներ, զինուորական նուագախումբեր, հրացանակիրներ, ձիաւորներ, տանկեր, նշանատու հետեւակներ։ Առնցմէ զատ թնդանօթներ, ռմբակոծիչներ ու մանաւանդ կայծարձակ հրասայլեր։

— Ո՞ր ազգին կը պատկանին այս բանակները …

— Ամէն տեսակ դրօշով ու համազգեստով բանակներ կան։ Ամէն ազգի դէմքով, տարազով ու գոյնով զինուոր, զէն ու զրահ շինելու սկսած եմ որպէսզի կատարեալ ըլլայ, մեծ ըլլայ պատերազմի խաղը …

— Ուրեմն պատերա՞զմ պիտի խաղան փոքրիկները. շատ ողբալի վիճակ։ Կարծես բաւական չըլլար մեծ մանուկներուն իրական պատերազմ խաղալը։ Աւա՜ղ, աշխարհ կրակի հետ կազի հետ սկսած է զբօսնուլ։

— Շատ յոռետես ես …

— Ի՞նչպէս կրնամ լաւատես ըլլալ այս պատերազմաշունչ մթնոլորտին մէջ երբ մանաւանդ փոքրիկներն անգամ իբրեւ Կաղանդի նուէր պատերազմական իրեր կ'ընդունին ու տանը մէջ ճակատամարտ կը խաղան։ Քիչ մը աւելի մեծերը, այդքանով ալ չգոհանալով՝ փողոց ու դաշտ կ'ելլեն, երկու խումբ եղած, հագուած զինուորականի պէս ու կը սկսին կէս սուտ կէս իրաւ պատերազմ։ Վերջապէս ամէն մանուկ պատերազմ կը խաղայ։

— Ըսի որ յոռետես ես։ Ամէն մանուկ պատերազմական իրերով պատերազմ չէ որ կը խաղայ այլ …

— Այլ ի՞նչ …

— Խաղաղութիւն կը խաղայ …

— Բայց խաղաղութիւնը ձիթենիով, աղաւնիով, հրեշտակով եւ մանուկ Յիսուսով կարելի է խաղալ …

— Այդ կարգի խաղաղութեան խաղ մը կ'ըլլայ շատ տափակ, շատ տաղտկալի, շատ միօրինակ, շատ անհամ։ Խաղ բառը պէտք է չարժուի, հետաքրքրութիւն ունենայ։ Ցղաքր հիմակ պատերազմական իրերով է որ խաղաղութիւն կը խաղան։ Նպատակը միջոցը կ'արդարացնէ։

— Շատ ծախուեցա՞ն քու բերած պատերազմական խաղալիկներդ …

— Հացի պէս։ Ո՛, ոչ, հազար անգամ ոչ։ Հացը բան մը չէ։ Եթէ կեանք ծախուէր ինչպէս պիտի գնէին մարդիկ, ճիշդ այնպէս գնեցին։ Մայրեր ու հայրեր, մէկ ժամ պոչ բռնած էին իրենց պզտիկներուն զինուոր ու զէնք նուիրելու համար։ Միլիոնաւոր թանքեր սպառեցան։ Հիմակ ամէն տունի մէջ խանդավառութիւն կայ, եռանդ կայ, ոգեւորութիւն, աւիւն եւ հերոսութիւն կայ։ Խաղաղութիւն կը խաղան մանուկները։ Թանքերը կը վազեն, ձիաւորները կը սուրան, մէկը հրացանը արձակելով զրպած է, ուսերամերկ զինուորներ կ'առաջանան, զօրապետ մը կը հրամայէ, դրօշները կը ծածանին։ Կեցցէ՛, կրա՛կ, յաղթութի՛ւն։ Խաղաղութիւնը ապահովուած է։ Գեղեցիկ չէ՞. իսկ դուք Հայերդ կ'ուզէք խաղաղութեան զօրծիքներով՝ խաչով, բուրվառով, Աւետարանով ու Յիսուսով պատերազմ խաղալ …

— Այդ մէկը ճիշդ ըսիր …

— Ես ամէն բան ճիշդ կ'ըսեմ։ Հիմակ ի՞նչ կը խաղան հայ պզտիկները..

— Ոմանք գրկանք, ոմանք ալ այլասերում կը խաղան։

— Այդ խաղերուն ծանօթ չեմ ես։ Բայց լսած եմ որ դուք Բարեգործական անուն հարուստ միութիւն մը ունիք։ Ի՞նչ կը բանին, ի՞նչ կը խաղան այդ Միութեան անդամները եւ պաշտօնեաները։

— Անոնք ոսկիով կը խաղան …

— Ու դուք ալ կը դիտէ՞ք այդ խաղը …

— Այո, կը դիտենք որովհետեւ լաւ դերասաններ ունին …

— Իսկ հայ մեծ մանուկները ի՞նչ կը խաղան …

— Գայլախաղ։

— Այդ խաղին ալ ծանօթ չեմ բայց կը գուշակեմ։ Կ'երեւի իրար կ'ուտեն։ Հայ ժողովուրդը ի՞նչ կը խաղայ …

— Հոգեվարք կը խաղայ։

— Ձեր մեծերը ի՞նչ կը խաղան …

— Հայ ժողովուրդին հոգեվարքը կ'ոսկեզօծեն …

— Հայ երիտասարդութիւնը ի՞նչ կը խաղայ …

— Թանկօ, պէկին, չարլսթոն, ռումպա։

— Զրպե՞ս որ ազգովին խաղի մէջ էք …

— Փա՜ռք Աստուծոյ եւ անոր հաւատացող Եւրոպացի մեր եղբայրներուն։

— Հապա դուն ի՞նչ կը խաղաս …

— Ես ալ քեզի հետ կը խաղամ։

Կաղանդ Պապան բուունցքը սեղանին զարկաւ, ցատկեց ոտքի եւ կրակոտ աչքերով ու բարձրաղաղակ ըսաւ.

— Անպատկառ։ Գիտի պատժեմ քեզ, համարձակութիւնդ, անկեղծութիւնդ, քաղաքացիական քաջութիւնդ, հեգնութիւնդ, հայութիւնդ …

— Ի՞նչ տեսակ պատիժ պիտի տաս։

— Գիտի, պիտի … պիտի …

— Զրպե՞ս …

— Անիծուած, ի՞նչ պատիժ տամ, ամէն տեսակ պատիժի արժանացած ես։ Գիտի մաղթեմ որ միշտ հայ գրող մնաս։

— Շատ անխիղճ ես …

— Այո, ցմահ հայ գրող մնաս, արտասահմանի մէջ, ու ամէն օր զարնուիս ընթերցողներու քար անտարբերութեան։

— Այդ անտարբերութիւնը քանի մը տարիէն պիտի չքանայ։

— Անկարելի է։ Ի՞նչպէս։

— Այո, որովհետեւ քանի մը տարիէն ընթերցող պիտի չմնայ, որով իրենց քար անտարբերութիւնն ալ պիտի չմնայ։

— Ուրեմն կը հրամայեմ որ հարիւր հոգի մը ընթերցող մնան, որպէսզի դուն զարնուիս իրենց քար անտարբերութեան։

—Շնորհակալ եմ նուէրիդ համար։ Հարիւր հոգի փրկեցիր այլասերումէ..

— Սատանայ …

— Կաղանդ Պապա, տեղդ նստէ եւ ըսէ թէ մեր ժողովուրդին համար բան մը չբերի՞ր … Կը սպասենք, կը յուսանք, կը հեծեծենք …

— Բերի։ Զանազան որուակներու մէջ, զանազան չափերով հեղուկ մը դրած եմ, անունը ափիոն Էմփյավիյա։ Հայերը պիտի խմեն այդ դեղէն, Ամերիկայէն մինչեւ Ֆրանսա ու Եգիպտոսէն մինչեւ խորհրդային Հայաստան։

— Այդ հեղուկը խմող Հայերը ի՞նչ պիտի ըլլան …

— Սորուկներ։ Զանազան տեսակի սորուկներ։ Խորհրդային սորուկներ, կրօնական սորուկներ, կուսակցական սորուկներ, ժամոնայի բաղորուկներ։

— Թամկավարներուն ալ բերա՞ծ ես ափիոն Էմփյավիյա։

—Ոչ։ Անոնք պէտք չունին այդ հեղուկին … ինչպէս ծովը ջուրի կարօտ չէ։

Կաղանդ Պապան որուակ մըն ալ իմ քովս ձգելով՝ պատուհանէն դուրս ելաւ։ Ես ալ որուակը խլեցի ու անունս տանելով նետեցի հեռացող Կաղանդ Պապային գլխուն։ Այդ պահուն փողոցէն կ'անցնէր Թէքրիպաշեանը որ որուակը վերցուց եւ գրպանը դրաւ՝, կամացուկ մը։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԿԱՂԱՆԴԻ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ՄԷՋ

— . —

Երկար տարիներ ապրած ըլլալով Խարբերդի արեւմտեան շրջանի Քուրմանճի Քիւրտերու մէջ, բաւական ծանօթ եմ անոնց բոլոր աւանդութիւններուն եւ սովորութիւններուն, որոնց մէջ կը նշմարուին շատ մը հայկական հետքեր եւ անուններ։ Թէրեւս օր մը առիթ ունենամ իմ կարողութեանս չափով ներկայացնել նոյն շրջանի մէջ ապրող Քիւրտերը իրենց վարք ու բարքով։ Այսօր Կաղանդի առթիւ կուտամ քանի մը նմոյշներ իրենց աւանդութիւններէն, որոնք քիչ մը նման են մեր աւանդութիւններուն։

Քիւրտերը թիւ եւ թուական չունենալով հեշդիւ չեն կրնար ըսել թէ, որ ամսուան կամ օրուան մէջ կը տօնեն Կաղանդը։ Քիւրտերուն մօտ ամիսները կանոնաւոր անուն չունին։ Երբ ձմրան առաջին ձիւնը գետին կ'իյնայ, այդ օրը կը հաշուեն ձմրան առաջին օրը եւ 31րդ օրը կը կատարեն Կաղանդի աւանդութիւնը։

Կաղանդի առաջին իրիկունը, իրենց տան մէջ գտնուած հատեղէններէն եօթը տեսակ իրար կը խառնեն, որոնց մէկ մասը ջուրը դնելով յաջորդ առաւօտ, անկէ մէկ մէկ ափ կը բաժնեն տան մէջ գտնուած բոլոր կենդանիներուն, իբրեւ անոնց տարեկան վաստակի բաժինը։ Նոյն հատեղէններէն մաս մըն ալ կրակին վրայ խարկելէ վերջ, տանտին մէջ լաւ մը կը ծեծեն, մինչեւ որ ալիւր դառնայ, յետոյ կը լեցնեն կտաւէ շինուած մաքուր տոպրակի մը մէջ, ու կը դնեն մառանին մէջ գտնուած ալիւրէ պարկին վրայ, բերանը բաց, որպէսզի Խարէյէզը (Սուրբ Սարգիսը) գիշերը գայ եւ իր ձիուն պոչը մէջը թաթխէ որ իրենց տան մէջ առատութիւն ըլլայ յաջորդ տարին։ Առտուն լուսաղէմին տան տիկինը մաքուր մը լուացուելով կ'երթայ մառանը, քանի մը անգամ Աստուած եւ Սուրբ Սարգիսը յիշելով տապակը զգուշութեամբ կը վերցնէ, մէջը կը բերէ, ու կը դնէ ճաշասեղանին վրայ։ Ըստ իրենց աւանդութեան, Սուրբ Սարգիսին ձիուն պոչին հետքերը կը նշմարեն տապակին մէջ գտնուած ալիւրին վրայ։ Այս պարագան ճշդելէն վերջ, ամբողջ տունին անդամները կը հաւաքուին տապակին շուրջը, մաքուր դգալի ծայրով մը ամէն մէկը այդ ալիւրէն պատառ մը կը նետէ իր բերանը եւ հետեւեալ խօսքերը կ'արտասանէ.

— Սուրբ Սարգիս, դո՛ւն ամէն տարի այս օրը մեր տունէն անցնիս ու մեր տունի առատութիւնը չպակսի։

Քիւրտերը բացի այս երկու աւանդութիւններէն, ունին նաեւ երրորդ աւանդութիւն մը.— Կաղանդի առաջին իրիկունը գիւղին մէջէն խումբ մը երիտասարդներ կը հաւաքուին, տոպրակ մը եւ ափսէ մը առնելով կը սկսին պտտիլ տունէ տուն, եւ ամէն տուն ըստ աւանդութեան, կուտայ բուռ մը ալիւր եւ դգալ մը իւղ կամ շիւավուրմա։ Գիւղին բոլոր տուները պտտելէ յետոյ, երիտասարդները կը հաւաքուին առանձին տուն մը, ուր շինել կուտան գեղեցիկ խմորեղէն մը, որ իրենց ամէնէն յարգի եւ գլխաւոր խմորեղէնն է։ Այս խմորեղէնը կ'եփեն իրենց կրակէ օջախին տակի սալին վրայ, եւ կը կոչեն «Քլորէ, սարի սալէ», այսինքն «տարեգլուխի հաց»։ Այս խմորեղէնն ալ ուտելու ժամանակ իբրաքանչիւր երիտասարդ կը կոչէ Ս. Սարգիսին վերաբերեալ խօսքեր։ Ես ալ քանի մը անգամ մասնակցած եմ։

Ահա այսպէս կը տօնէին Քիւրտերը իրենց «Սարէ սալէն» (Տարեգլուխը)։

Գ. ՎՐԷԺ

«Պտուղի Օ՛ր»

— . —

«Օր մը» եւս պիտի մտածէք անշուշտ։ Քիչ մը տարօրինակ «Օր» իրաւ, բայց Տր. Կ. Խաչը գիտէ իր ձեռնարկները հաղուեցնել այնպիսի ճաշակով մը որ բոլորդ ալ շատ յարմար պիտի ցտնէիք այս որակումը կիրակի օրուան հանդէսին համար, եթէ քանի մը վայրկեան բաքի ըլլայիք այցելելու ռուսական Եռաժշտանոցի սրահները։ Փարիզի մասնաճիւղը պտուղ էր լեցուցեր ամէն կողմ, պտուղ սրահ մը ամբողջ եւ ոչ ոք դուրս չելաւ առանց ծրար մը կարմրուկ խնձորի կամ ոսկեգոյն նարինջի։ Ուրկէ՞ էր գտեր սակայն այդ բոլորը, շուկայէ՞ն գնած էր քանի մը ֆրանք շահով ծախելու համար։ Անմիջապէս հետաքրքրութիւնս գոհացաւ, ազնիւ Հայորդի մը՝ Սուրէն Սահակեան վեց տարիէ ի վեր Տ. Կ. Խաչին կը նուիրէ պաղարին ամբողջ թարմ պտուղը, մեծ քանակութեամբ նարինջ, մանդարին, խնձոր, տանձ եւն. եւ կ'ապահովէ ձեռնարկին յաջողութիւնը։ Ուրիշներ ալ բերած են իրենց բաժինը, համաձայն իրենց կարողութեան։

Ապրին ժողովուրդի զաւակները, որոնք իրենց արդար քրտինքէն բաժին կը հանեն մեր հանրային պէտքերուն։

ժամը 4ին աթոռ ու սեղան չկար հետզհետէ հասնող հիւրերուն համար, նստողը չէր ուզեր տեղը տալ նոր եկողի մը, հոգ չէ թէ ինք թէյը խմած ըլլար։ Աւելուստը վերջացած, այնքան հաճելի էր շրջապատը եւ բոլորին ոգեւորութիւնը բարձր.

Գար, երգ, բանախօսութիւն իրարու յաջորդելով, մինչեւ կէս գիշեր, սրահը պահեցին ջերմ մթնոլորտի մը մէջ։ Նուագը նոյնպէս կը լրացնէր խանդավառութիւնը։ Նախ Տիկ. Է. Բիւզանդ գեղեցիկ բանախօսութեամբ մը շեշտեց.— «Դժուար է հոս վառ պահել Հայուն օճախը, բայց պէտք է բոլորս մեր ուսերով վառելիք բերենք այդ օճախին որ միշտ վառ մնայ, չըմարի եւ չպիտի մարի մինչեւ այն օրը երբ մեր հայրենի անտառներու փայտը, ճարճատուն ու բոցաբարձ իր լոյսով, ջերմութեամբ տաքցնէ եւ մեր սիրտը եւ մեր հոգին։ Ահա Տր. Կ. Խաչը, ան ալ ազդակ մըն է մեր օճախին պահպանման, ան ալ իր չոլակով փայտ կը բերէ կրակը բորբոքելու համար։ Մի փարանիք ումէ տալ իրեն»։

Օր. Ա. Առաքելեան իր տաքուկ եւ անուշ ձայնով եւ հաճելի երգերով «Ես սիրեցի», «Քէլէր. ցոլէր», «Տրչէ եամանը» եւ «Անուշ գարունն՝ հայրենի» մթնոլորտ մը ստեղծեց մեր շուրջը։ Իսկ Գ. Խաչակեան իր հայերէն «Մենաւոր ճամբորդ» եւ իտալերէն ու մանաւանդ ռուսերէն երգերով արուեստի տարօսուը պտտցուց սրահին մէջ։ Օր. Հ. Գալապեանի ժողովրդական պարը շնորհքով և ճկունութեամբ արտայայտուած փակեց գեղարուեստական բաժինը։ Զոյգերը պարեցին մինչեւ ուշ ատենՏ. Կ. Գանթարճեանի ֆանթէզի երգերով ու ոգեւորութիւնը դադրեցաւ նուագին հետ միայն կէս գիշերին։

Հասո՞յթը, այնքան որքան կ'ակնկալէր մասնաճիւղը։ Համեստ ծախքեր էին բրած. սիւֆէն նուէր ամբողջութեամբ անդամուհիներու կողմէ, թարմ պտուղը նուէր, անշուշտ դոհ պէտք է ըլլային այդ մրաշան տիկիններ եւ օրիորդները, որոնք ջանք չեն խնայեր թէ համակիր հասարակութիւնը գոհացնելու եւ թէ իրենց ձեռնարկները գլուխ բերելու համար։

Երջում Թղթակից

«ՑԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Վիէննէն Գ. Սարգիս Թէրզիեազարեան մէկ տարիկան «Ցառաջ» կը նուիրէ Գ. Սիմոն Արփաճեանի, Հալէպ։

Այց ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ

— . —

Շարաթ օր, Երեկոյեան ժամը 6ին տեղի ունեցաւ մեր այցը Անծանօթ Զինուորին, առաջնորդութեամբ Ֆրանս. նախկին ռազմիկներու լիգին։

Մէթրօ Ժորժ Ն.-էն Թափօրը շարժեցաւ գլխաւորութեամբ զինուորական նուագախումբին։ Թափօրին առջեւէն կ'անցնէին լիգին զանազան դրօշակները, ինչպէս նաեւ հայկ. եռագոյնը, որ հպարտօրէն կը ծածանէր հայ դրօշակիրին ձեռքը։

Թափօրին յառաջապահ շարքերը կը կազմէին Ֆրանս. նախկին ռազմիկները, որոնց կը հետեւէին հայ ռազմիկ ընկերներն ու համակիրները, 8 հոգինոց շարքերու վրայ կարգապահ եւ համաչափ քայլերով։

Ուրախալի է արձանագրել որ Մարտիկներու Միութեան կոչին վրայ, կոկիկ եւ ընտրովի հասարակութիւն մը փութացած էր, ճիշդ ժամուն ներկայ ըլլալ նշանակուած հաւաքավայրը։

Յաղթական կամարին տակ ենք։ Թափօրը աջ ու ձախ երկու մասի կը բաժնուի եւ կը հրջապատենք Անծանօթ Զինուորի դամբարանը։

Փողերը կը հնչեն։

Գասուբ ա՛ռ …

Գլխարկները վար ու. դրօշակները կը խոնարհին. 156րդ եւ 356րդ գունդերուն եւ Լիկի փոխ-նախագահ արքայ Միւլլէրի կողմէ կը հրահրուի անշէջ կրակը։ Մերկացած սուրին ծայրով կը բոցավառուի ռազմիկի կրակը … Սուրին ծայրը այո՛։ Ի՞նչ դաժան իրականութիւն է որ ամէն տեղ եւ ամէն ժամանակ սուրն է վճռական ազդակը։

Արարողութեան ներկայ էին բազմաթիւ բարձրաստիճան անձեր։

Տ. Բաղտասարեան

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Ցայտնի դաշնակահարուհի Օր. Գոհարիկ Ղազարոսեան, որ վերջերս Պոլիս գացած էր եւ հոն նուագահանդէս մը տուած, շաբթուս վերադարձաւ Փարիզ։

• ՄԱՅՐԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (165)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— • —

Սոնիան ու մայրը տեղաւորուեցան բազմոցի մը վրայ։ Այս արդէն աչքի զարնող պնտեսուած մըն էր Տիկ. Վառվառէի համար, որ վարժուած էր, այցելութեան մը պարագային, բոլորի ուշադրութեան առարկայ դառնալ, երբ խօսակցութեան խեկական տուն տուողը։ Տիկնոջ տրամադրութեան վրայ աւելի վատ ազդեց այն, որ, անշուշտ բոլորն ալ յաւած ըլլալու էին, Սոնիայի նշանուելու առթիւ զինք չշնորհաւորեցին, նոյն իսկ ակնարկութիւն մը չըրին այդ մասին։ Բայց Տիկ. Վառվառէի սրանեղութիւնը ա՛լ աւելի անտանելի դարձաւ, երբ սկսաւ մտիկ ընել ընդհանուր խօսակցութիւնը, որ եկեղեցական կալուածներու դրաւման շուրջը կը դառնար, պետութեան հասցէին ուղղուած ամենախիստ որակումներով։ Այդ արդէն չափազանցութիւն կը թուէր տիկնոջ, որ անյաջող փորձ մը ըրաւ խօսակցութեան նիւթը փոխելու։ Ադկէ վերջ մայր ու աղջիկ փուշի վրայ նստած կը զգային ինքզինքնին, եւ սակայն պատշաճութիւնը պահելու համար առնուազն կէս ժամ մը մնալու էին։

Երբ դուրս ելան Աարքէնեաններու մօտէն, մայր ու աղջիկ, թէեւ սաստիկ վիրաւորուած, առանց բառ մը փոխանակելու, կառքը նստան։ Սոնիան իշխանի հետ ժամադրութիւն մը ունէր ժամը եօթնին Երեւանեան հրապարակի վրայ գտնուող ռուսական թէյատան մը մէջ։ Խնդրեց մօրմէն որ տուն հասնելուն կառքը իր տրամադրութեանը թողու, որովհետեւ ճամբէ ու ինք մտաւ չքեղ թէյատունը, ուր ընդհանրապէս ռուս պաշտօնեաներ կամ զինուորականներ կը յաճախէին։

Իշխանը ներսը չէր։ Սոնիան փոքր սեղանի մը առջեւ նստելով բաժակ մը թէյ ու խմորեղէն մը ապսպրեց, ու աչքը յառած խանութի դրան, սպասեց նշանածի գալուն որ կ'ուշանար։ Ժամը ութը անցաւ. Ալեքսէյը չէր երեւեր։ Սոնիան ջղայնացած՝ թէյի դգալին հետ կը խաղար, անհամբերութեամբ կօշիկի կրունկը յատակին խփելով։ Այդ առաջին անգամը չէր, որ նշանածը զինք կը սպասցնէր։ Կը խոստանար, շատ անգամ Ալեքսէյն ինք ժամադրութիւն կուտար, վերջէն մոռնալու համար, ու ադկէ վերջ Սոնիային հանդիպելուն, կը զանգատէր գործէն, բազմազբաղ ըլլալէն, որ միակ պատճառն էր իր չկրնալ գալուն։

Ժամը ութուկէսին համբերութիւնը հատած, Սոնիան դուրս ելաւ թէյատունէն, ու նախ քան տուն երթալը, ուզեց անգամ մը հանդիպիլ Մելիք-Աղամեան քոյրերուն, որոնք իր դպրոցական ընկերներն էին։ Երանի գացած չըլլար։ Երկու քոյրերուն քաղաքավարի, բայց սառը ընդունելութիւնը, եւ զգինէին առանց բառ մը արտասանելու գլխու թեթեւ բարեւը, բայց մանաւանդ Մանիայի վերջին խօսքերը, որոնց հեգնական խմաստը չէր կրնար չհասկնալ, ինքնասիրութիւնը վիրաւորուած՝ սաստիկ զայրացուցեր էին Սոնիան։ «Ինչ որ Թուսի հետ նշանուած էք», կարծես թէ այդ հեգնական խօսքերը դեռ կը հնչէին ականջին։ «Ինչ որ Թուսի հետ», ակամայ կը կրկնէր Սոնիան, զայրոյթէն ձեռքերը սրբելով. ինչպէ՞ս թէ «ինչ որ Թուսի հետ»։ Իր նշանածը «ինչ որ» չէր կրնար ըլլալ, ան իշխան Ալեքսէյ Գէորգեւիչ Դաբրոլիւբովն էր, փոխարքայի ատեանի անդամ, պէտք է որ այդ լաւ հասկնան այդ աղջիկները, եւ իր բարեկամները։ Ու սակայն Սոնիան ինքն ալ կը զգար, որ նախկին ոգեւորութեամբ չէր արտասաներ նշանածի անունը։ Ինչ որ անորոշ, տարտամ ծանրութիւն մը կը զգար սրտին մէջ։

Տուն հասնելով, ուղիղ ննջասենեակը բարձրացաւ, աղախինին պատուիրելով, որ զինք չանհանգստացնեն, յոգնած է ու պիտի քնանայ։ Շորերը հանեց, մետաքս գիշերանոցը հագաւ, որու թեւերն ու քղանցքը եզերուած էին ձեռագործ ժանեակով, անկողնին վրայ երկնցաւ, գլուխը ձեռքերուն վրայ հանգչեցուցած՝ աչքերը փակեց, իրավի մտածելով։ Սոնիայի համար, յուլիս եւ օգոստոս ամիսները անցեր էին աղուոր երազի մը զբաղմունքեամբ։ Կարծես անհամբ, լազուր երկինք մը եղած ըլլէին այդ օրերը, երբ պայծառ արեւ մը կը փայլէր երկնակամարին վրայ, կամ հարիւրաւոր պըսպղուն աստղեր, ու լուսնակ մը, որ միշտ լճացած վիճակի մէջ խորհրդաւոր ճամբայով մը կը քալէ արծաթ ճառագայթներ նետելով սիրահարներու հոգիին մէջ։ Այնքան երջանիկ կը զգար Սոնիան, որ շատ անգամ վախով կը մտածէր թէ՝ չըլլի թէ այդ միայն երազ մըն էր, որ ինք շուտով պիտի արթննար քունէն։

Սակայն յանկարծ Սոնիայի զուլալ երկինքը ամպոտեր էր։ Աւելին, անսպասելի կերպով սարսափելի փոթորիկ մը բարձրացեր էր, որբել տանելով զինք օրօրող երջանկութեան հաճելի թմրութիւնը։ Սոնիան խորտակուած կը զգար, կարծես անհրեւոյթ ձեռք մը մէկէն պատռած էր աչքանշելի պատկեր մը, որուն կտոր կտոր ընելով։

Նախ քան ամարանոցէն իջնալնին, ուր այնքան հաճելի ընկերութիւն մը ունեցեր էր, բարձրաստիճան պաշտօնեաներու հետ, Վասիլ Քորցեւը առաջարկած էր, վերջին անգամ մըն ալ երթալ Գաղ Աղբիւրը, կարգին քէֆ մը ընելու եւ ամբողջ ուխտ մը զարմնելու համար։ Ինչ խօսք որ այդ առաջարկութիւնը խանդավառութեամբ ընդունուեցաւ բոլոր ընտանիքներու կողմէն։ Ոմանք ձիաւոր, ոմանք կառքերով հասան աղբիւրի մօտ, որ կոճորէն մէկ ժամ հեռաւորութեան վրայ կը գտնուէր, անտառակի մը կողքին։

Զինուոր-ծառաները առհագին կրակ մը վառած, վրան ոչխար մը կը դարձնէին, մինչ օրիորդներն ու երիտասարդ սպաները քըքջալով, կատակելով կանաչի վրայ սեղանը կը յարդարէին։

Այդ բացօթեայ քէֆէն երկու օր առաջ, Քորցեւնց հիւր եկած էր մանկամարդ կին մը, ռուս սպայի մը այրին, որ հեռուէն հեռու ազգական կուգար Վասիլ Քորցեւին։ Անշուշտ ան ալ ներկայ էր այդ քէֆին. հակառակ ծանրը սուգին, ու ոտքէն մինչեւ գլուխը ծածկող սեւ գոյն զգեստին, որ մասնաւոր գրաւչութիւն մը կուտար անոր, մանկամարդ կինը, սրախօս եւ ուրախ բնաւորութեան տէր, բոլորի ուշադրութիւնը իր վրայ գրաւած էր։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ֆրանսական հպատակներու կարգ մը դասերուն քուէարկութեան իրաւունք տալու համար, օրինագիծ մը մշակած է նախարարական խորհուրդը:

ՁԻՆՈՒՈՐ ԳԼՈՒԽ ամէն օր երկու քառորդ չափ գինի պիտի տրուի բոլոր զօրանոցներուն մէջ: Ուրիշ առաւելութիւններ ալ պիտի տրուին:

ԿՐԻՓԻ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿ մը ծագած է Լոնտոնի մէջ, վտանգաւոր համեմատութիւններ ստանալով: Մասնագէտ մը կ'ըսէ թէ ներկայ համաճարակը կրնայ բաղդատուիլ 1913ի եւ 1924ի հետ, երբ հիւանդութիւնը գերեզման տարաւ բազմաթիւ մարդիկ:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ կառավարութիւնը հեռագրով յանձնարարեց Լոնտոնի, Պերլինի, Հռոմի եւ Մոսկուայի դեսպաններուն, որ բացատրեն թէ արտաքին նախարարութիւնը եթէ արտօնած է շարք մը օդանաւեր փոխադրել Սպանիա, իր կամքէն անկախ է այդ գործողութիւնը, քանի որ չէր կրնար ուրիշ կերպ շարժիլ, չէզոքութեան ներկայ օրէնքով: Կառավարութիւնը անհրաժեշտ դըտած է այս բացատրութիւնը, վախնալով որ միջազգային բարդութիւններ կը ծագին... Խորհրդարանը ձեռնարկած է նոր օրէնք մը քուէարկելու չէզոքութեան մասին:

ՊԱՊԻՆ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ միշտ ծանր է, եւ այլեւս շատ քիչեր կը հաւատան որ կարենայ ազատիլ ներկայ տագնապէն:

ԱՐՀԻԴՈՒՔՍ ՖՐԻՏՐԻԽ, Աւստրիա-Հունգարիոյ բանակին "սպարապետը" 1914-16ին, մեռաւ 80 տարեկան հասակին մէջ:

ԵՐԿՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐ, Ալէքսէյ Շիշիպա: պին եւ Փրոֆ. Վլատիմիր Իպատիեւ, վտարուեցան Գիտութեանց Ակադեմիայէն, մերժած ըլլալով Մոսկուա վերադառնալ արտասահմանէն, ուր գրկուած էին որոշ պաշտօնով: Այս առթիւ փրոֆ. Իպատիեւի որդին, երիտասարդ գիտնական մը, նամակ մը գրելով իր քրոջը հետ, կը յայտարարէ թէ այլեւս չեն կրնար մարդու երեւնալ եւ կը դատապարտեն իրենց հօրը դաւաճանութիւնը...

ԹՐՈՑՔԻ Մեքսիկա գնաց, բայց իր բարեկամները կը վախնան որ սպաննուի Սթալինի կուսակիցներուն կողմէ: Կը կարծուի թէ ներքին քաղաք մը պիտի քշուի, ապահովութեան համար:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie **A. DER (AGOPIAN)** 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՀՐԹՈՒՂԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 3 ՅՈՒՆՈՒԱՐ DIMANCHE 3 JANVIER 1937

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3310 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԻՆ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Քիչ անդին պիտի կարդաք պատերազմական նախարարութեան զեկոյցը՝ ոչ-հպատակ տարագիրներու զինուորագրութեան մասին:

Զախաղանց սեղմ եւ չոր, զեկոյցը կը հաստատէ մինչեւ հիմա հրատարակուած տեղեկութիւնները:

Ուրեմն, զինուորութեան ենթակայ են 20 – 33 տարեկան սովորականները,— անոնք որ չունին որեւէ հպատակութիւն:

Ինչպէս կը բացատրէինք անցեալ օր, տեսակ մը մարդահամար է որ կը կատարուի այժմ, երեւան հանելու համար տրամադրելի զինուորցուներու թիւը:

Պատերազմական նախարարութեան զեկոյցին համաձայն, անոնք որ պիտի կանչուին առաջին առթիւ, իրենց տարեկից Ֆրանսացիներու հետ, բոլոր անհրաժեշտ տեղեկութիւնները պիտի ստանան զինուորագրութեան գրասենեակներու հրամանատարներուն կողմէ:

Ուրիշ խօսքով, իւրաքանչիւր շրջանի զինուորագրութեան գրասենեակի հրամանատարն է որ պիտի տեղեկացնէ թէ ե՛րբ պիտի կանչուին, ո՛ւր եւ ի՛նչպէս պիտի տեղաւորուին զօրամասերու մէջ:

Դարձեալ նոյն աղբիւրէն է որ լուսաբանութիւններ պիտի տրուին, զինուորութեան շնորհիւ հպատակութեան իրաւունք եւ աշխատանքի արտօնութիւն ստանալու մասին: Այսինքն, զինուորցուները որոշ առաւելութիւններ պիտի վայելեն, բայց այդ բոլորը կապուած են զինուորութեան լրացման հետ. իսկ մասնաւորապէս հպատակութեան ընդունելութիւնը պիտի կատարուի ոչ թէ մեքենաբար, այլ համաձայն 1927 օգոստոս 10ի օրէնքին: Այն ալ եթէ դիմում կատարուի:

Կը նշանակէ թէ պատերազմական նախարարութիւնը արդէն տուած է իր որոշումը, պարտականութեանց եւ իրաւունքներու մասին, եւ զինուորագրութիւնը պիտի պարտադրէ համաձայն հաստատուած օրէնքներու:

Այստեղ ինքնին կը ծագին կարգ մը տարրական հարցեր.—

1. Մեր իրաւասու մարմինները որ եւ է տեսակէտ պատրա՞ստ են, մինչեւ հիմա, 1928 մարտ 31ի օրէնքին գործադրութեան առթիւ:

2. Եթէ որ եւ է դիմում չէ կատարուած ինքնաբերաբար, գէթ որ եւ է կարծիք հարցուա՞ծ է Ֆրանսայի ձեռնհաս շրջանակներէն, գործը ձեւակերպելու համար:

3. Անցեալ տարի գարնան, 1928ի օրէնքը գործադրելի կը համարուէր միայն ռուս տարագիրներուն համար, եւ այդ առթիւ բազմաթիւ դիմումներ կատարեցին ռուս ղեկավար շրջանակները, մշակուած բանաձեւ մը ներկայացնելով: Այդ առթիւ էր որ Սառոյի դահլիճը միջնախարարական յանձնախումբ մը կազմեց, խնդիրը ուսումնասիրելու համար: Ցետոյ դահլիճը փոխուեցաւ եւ ամէն ինչ մնաց առկախ:

Արդ, այն ատեն կատարուած դիմումները կրցա՞ն որ եւ է փոփոխում յառաջ բերել ծրագրուած առաջադրութեանց մէջ: (Ռուսները եւ Հայերը միեւնոյն օրէնքին ենթակայ ըլլալով, որ եւ է օրինական տրամադրութիւն կը վերաբերի երկուքին ալ):

Այս հարցումները կ'ընենք ոչ թէ հետաքրքրութիւն գոհացնելու, այլ իմանալու համար թէ ազգ. կոչուած իշխանութիւնները որ եւ է դեր ունեցա՞ծ են եւ ունի՞ն, այս կենսական հարցին ձեւաւորման մէջ:

Եւ այդ իշխանութիւնները իրենք պարտաւոր են անհրաժեշտ լուսաբանութիւնները հաղորդել, ոչ թէ իբրեւ տեղեկատու, այլ իբրեւ պատասխանատու օրկան, փարատելու համար զանազան կասկածներ:

Մանաւանդ հիմա, երբ զինուորցուները իրենց ժողովներ կը սարքեն հասկնալի մտահոգութեամբ, եւ զարմանազան ճառեր կը լսեն:

Այս տեսակէտէն բաւական պերճախօս է Պէլվիլի ժողովը (28 դեկտ.), որուն հաղորդած բանաձեւին մէջ կը կարդանք հետեւեալ մանուածապատ նախադասութիւնը.—

« Պարտականութիւն եւ իրաւունք համարիլ միայն զինուորագրեալներով վճռել եւ վարել իր ճակատագիրը »:

Ըսել կ'ուզեն թէ իրենք իրենց գլխուն ճարը պիտի նային, առանց ճանչնալու որ եւ է ազգ. իշխանութիւն կամ օրկան, կամ դիմելու անոնց աջակցութեան:

Կը կարծենք թէ երեւութապէս անմեղ համարուած այս մտադրութիւնը կրնայ անախորժութեանց յանգիլ: Մանաւանդ որ, այս նոր շարժումին մէջ ալ պակաս չեն պղտոր տարրեր: Եւ իրականին մէջ անոնք են որ տուն տուած են Պէլվիլի ժողովին եզրակացութեանց, ինչպէս կը հաստատեն իրազեկներ, գրաւոր թէ բերանացի:

Խօսիլ իրաւունքներու մասին եւ բանաձեւեր ներկայացնել՝ չի նշանակեր ջուրը պատէն վեր հանել: Դիմումներ կատարել եւ զանոնք հետապնդել՝ դարձեալ չի նշանակեր ամէն բան ժխտել եւ սրճարանի մէջ հաւաքուած պատահական բազմութիւն մը տեսակ մը ազգ. իշխանութիւն հռչակել:

Այս դիտողութիւնները կ'արձանագրենք պարզապէս անոր համար որ, զինուորական իշխանութեան բարի կամքէն կախում չունի ընդունիլ այս կամ այն առաջարկը: Իսկ ամէնէն արդար պահանջն ալ արժեցնելու համար, անհրաժեշտ է հաւաքական եւ համախորհուրդ աշխատանք, եւ ոչ թէ տաքարիւն մարզանքներ:

Մեր այս վերապահումն իսկ աւելի կը ծանրացնէ իրաւասու օրկաններու պատասխանատուութիւնը: Ճիշդ ատոր համար ալ պարտաւոր են փոխել իրենց գործելու մեթոտները, դառնալով աւելի արթուն եւ բանուկ:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՄԱՐՏԱՆԱՒ ՄԸ ԳՐԱՒԵՑ ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՆԱՒ ՄԸ

Հակառակ հրամանատարին բողոքներուն

Ուրբաթ օր, գերմանական «Կրաֆ Շփէ» յածանաւը գրաւեց սպանիական «Արակօն» շոգենաւը, Սպանիոյ հարաւային ջուրերուն մէջ, իբրեւ փոխվրէժ գերմանական «Փալոս» շոգենաւին գրաւման: Սպանիական կառավարութիւնը չորս ու կէս օր պահելէ վերջ, ազատ արձակած էր շոգենաւը, բայց վար դրած էր անոր բեռը եւ ճամբորդ մը: Սպանիացի հրամանատարը բողոքեց կատարուած բռնութեան դէմ, բայց գոհացում չստացաւ: Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ թէ Պիլպաոյի (Սպանիա) կարմիր վարիչները մերժած ըլլալով «Քէօնիկսպէրկ» յածանաւակին յանձնել գերմանական «Փալոս» շոգենաւին բեռը եւ վար դրուած ճամբորդը, Գերմանիա վճռեց պատասխանել փոխադարձ տնօրինութեամբ մը: «Եւ ի պաշտպանութիւն այս ապօրինութեան դէմ, սպանիական կարմիր շոգենաւ մը այսօր բռնուեցաւ առժամապէս, գերմանական մարտանաւերու կողմէ: Անվիճելի կերպով հաստատուած է թէ «Փալոս» բռնուած է Սպանիոյ երկրային ջուրերէն դուրս: Հետեւաբար շոգենաւին հրամանատարը մերժած է ստորագրել այն յայտարարութիւնը որ կ'ըսէր թէ «Փալոս» բռնուած է ծովեզերքէն հինգ մղոն հեռու:

Աւելորդ է ըսել թէ Գերմանիոյ այս գործողութիւնը մեծ յուզում պատճառեց քաղաքական շրջանակներու մէջ. մանաւանդ որ, կը պատահի ճիշդ այն պահուն երբ Անգլիա եւ Ֆրանսա պատասխանի կը սպասեն, չէզոքութեան մասին:

Լուրի մը համաձայն, գերմանական յածանաւը ռմբակոծած է ուրիշ սպանիական նաւ մը, որ խրած է Պիլպաոյի առջեւ:

Զինուորական եւ դիւանագիտական ճակատին վրայ

Տարեգլուխի առթիւ զինուորական գործողութիւնները ընդհատուած էին սպանիական ճակատին վրայ: Կարգ մը լուրերու համաձայն Մատրիտի կացութիւնը անտանելի է այլեւս:

Դիւանագիտական ճակատին վրայ եւս նոյն անստուգութիւնն է որ կը տիրէ: Գերմանիա տակաւին չէ պատասխանած անգլօ-ֆրանսական առաջարկին եւ կ'ըսուի թէ հազիւ յունուարի կէսին պիտի պատասխանէ: Իտալիա եւս յետաձգած է իր պատասխանը, եւ պրպտումներ կը կատարէ դիւանագիտական շրջանակներու մէջ: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Իտալիա ծանր պայմաններ պիտի դնէ, իր պատասխանին մէջ, դադրեցնելու համար կամաւորներու առաքումը: Իտալիոյ, Գերմանիոյ եւ Փորթուկալի համար բացարձակապէս անհանդուրժելի կը համարուի խորհրդային հանրապետութեան մը հաստատումը՝ Միջերկրականի ափերուն վրայ:

Գերմանիոյ արտաքին նախարարը դեկտեմբեր 31ին տեսակցութիւններ ունեցաւ անգլիական եւ ֆրանսական դեսպաններուն հետ, եւ նորէն յիշեցուց համայնավարական գործունէութեան վտանգը՝ Սպանիոյ մէջ, հետեւաբար Եւրոպայի համար: Զրոյցի մը համաձայն, Գերմանիա պիտի պահանջէ որ Մոսկուա անմիջապէս ետ կանչէ Սպանիա ղրկուած կամաւորները:

*** Տարեգլուխի առթիւ ճառ մը խօսելով, Հիթլէր շեշտեց թէ Գերմանիա միշտ պիտի ըլլայ «եւրոպական մշակոյթի եւ քաղաքակրթութեան ամրոց մը մարդկութեան թշնամի պոլշեւիկին դէմ»:

ՑԱՆՑԱՌ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԵՒ ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ միջեւ ծրագրուած դաշինքը, որուն հաւանութիւն յայտնած էին Ռումանիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը, անհաճոյ տպաւորութիւն գործած է: Կը վախցուի որ դահլիճի տագնապ մը ծագի: Դաշինքը մշտընջենական բարեկամութիւն կը հաստատէ Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլավիոյ միջեւ: Պուլկարիա նոյնիմաստ դաշնագիր մը կնքած է արդէն Թուրքիոյ հետ եւ տրամադիր է կնքելու նաեւ Յունաստանի եւ Ռումանիոյ հետ, երբ կարգադրուին բոլոր առկախ հարցերը:

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ նորոգման համար, հայ եւ ռուս գաղթականները պարտաւոր են դիմել ոստիկանական վերատեսչութեան գետնայարկը, հիւսիսային-արեւելեան սրահ: Անոնք որոնց մականունները կը սկսին A. J. տառերով, պէտք է դիմեն Յունուար 4էն 31, K էն P փետրուար 1էն 28, R էն Z մարտ 1էն 31: Ինքնութեան թուղթի արժէքն է 35 եւ 160 ֆրանք, համաձայն իւրաքանչիւր դասակարգի, իսկ տեւողութիւնը՝ երեք տարի:

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ համար նշանակուած երեք չէզոք դիտողները եւ ուրիշ երկու պաշտօնեաներ Պոլսէն անցնելով, իրենց ճամբան շարունակեցին դէպի Հալէպ, ուր հասան դեկտեմբեր 31ին: Էնկիւրիէն անցած ատեն պատուիրակութիւնը դիմաւորուեցաւ Թուրքիոյ արտաքին գործավարութեան ներկայացուցիչին կողմէ: Ուսանողներու խիտ բազմութիւն մը խռնուած էր կայարանը:

ՍԹԱԼԻՆԻ համար կ'ըսեն թէ Խ. Միութեան նախագահ պիտի հռչակուի, համաձայն նոր սահմանադրութեան: Այդ պարագային շրջանային հանրապետութեանց 11 նախագահները պիտի ըլլան իր օգնականները: Այս տեղեկութիւնը հաղորդելով հանդերձ, կարգ մը թերթեր դիտել կուտան թէ ծրագիրը լաւ ընդունելութիւն չէ գտած Քաղաքական Բիւրոյին մէջ:

260,000 ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐ ՀՊԱՏԱԿ արձանագրուած են 1931էն մինչեւ 1936, համաձայն անցեալ մարտին կատարուած մարդահամարին: Այս առթիւ «Ֆրանսացի ժողովուրդին աճման դաշնակցութիւնը» դիտել կուտայ թէ հինգ տարուան մէջ եթէ 508,000 հոգի աւելցած է Ֆրանսայի ժողովուրդին վրայ, ատոր 260,000ը այս

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԶԵԿՈՅՑԸ

Տարագիրներու զինուորագրութեան մասին

Պատերազմական նախարարութիւնը հետեւեալ զեկոյցը կը հաղորդէ.—

1928 Մարտ 31ի զինուորագրութեան օրէնքը իր 3րդ յօդուածով կը նախատեսէր թէ այն երիտասարդները որոնք Ֆրանսա կը բնակին եւ չեն կրնար հաստատել իրենց հպատակութիւնը, ենթակայ են զինուորական նոյն պարտաւորութեանց ինչ որ տարեկից Ֆրանսացիները:

Հետեւաբար, այդ երիտասարդներուն մարդահամարը պիտի կատարուի, 20էն մինչեւ 33 տարեկանը:

Ասոնց մէջէն անոնց համար որ կանչուելիք դասերուն կը պատկանին, Ֆրանսա հաստատուած զօրախումբերու մէջ տեղաւորման ձեւակերպութիւնները պիտի ճշդուին յետագային եւ այս մասին բոլոր տեղեկութիւնները մօտերս շահագրգիռներուն պիտի կրնան տրուիլ զինուորագրութեան գրասենեակներու հրամանատարներուն կողմէ:

Ասկէ զատ, նոյն հրամանատարները անոնց պիտի հաղորդեն այն պայմանները որոնցմով իրենց զինուորագրութիւնը պիտի կրնայ դիւրացնել իրենց հպատակութիւնը — եթէ խնդրեն — համաձայն 1927 օգոստոս 10ի 4րդ յօդուածի Բ. հատուածին, եւ այն առաւելութիւնները ու օգնութիւնը որ պիտի ընծայուին զինուորութենէ արձակուած ատեն — անոնց որոնք հպատակութիւն չեն խնդրած — աշխատանքի արտօնութիւն ստանալու եւ վարձու (սալարիէ) գործ ճարելու համար:

ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ԴՐՕՇ ՄԸ ՊԱՐԶԵՆ

Ալէքսանտրէթ—Անտիոքի համար...

Ալէքսանտրէթ-Անտիոքի շրջանին Թուրքերը, որոնք «Հաթայ» կը կոչեն Սանճաքը, դեկտ. 27ին անկախութեան դրօշը պարզեցին իրենց միութեան կեդրոնին վրայ: Այս առթիւ Միութեան նախագահը կրակոտ ճառ մը խօսելով յայտարարեց.

—« Անթաքիոյ եւ Իսքէնտէրունի շրջանակը կ'ուզեն զոհել ուրիշ ազգի մը անկախութեան սակարկութեան, երբ ան իր ազատագրումին կը սպասէր, համաձայն եղած յանձնառութեանց: Հաթայի Թուրքերը շատ հինէն ի վեր գլուխ չեն ծռած ճնշումի առջեւ, եւ գիտեն իրենց իրաւունքները ձեռք բերել: Եթէ անոնք հանդարտութեամբ դիմադրեցին եղած հալածանքին, պատճառը այն է որ վստահ են իրենց իրաւունքին: Այս թէ ոչ գիտենք թէ իրաւունքը ի՛նչպէս կ'ապահովուի:

Հաթայի դրօշը զոր կը պարզենք, խորհրդանիշն է մեր մօտալուտ ազատութեան: Ուշ կանուխ, ամէն գնով պիտի հասնինք այդ ազատութեան:

Աթաթիւրք, որ ամէն ինչ պարգեւեցիր Թուրքերուն, քու անունդ եւ շունչդ ուժ մըն է բոլոր Թուրքերուն համար: Հաթայցիները որ Քեզմէ կ'առնեն իրենց հաւատքն ու կորովը. երախտագիտութեամբ կը յիշեն Քեզ »:

Միութեան քարտուղար Պահայի եւ ուրիշ Հաթայցի երիտասարդներու ճառերէն յետոյ, խօսք առաւ Հաթայի անկախութեան քայլերգին հեղինակը, Ահմէտ Ֆայիք եւ շեշտեց թէ «Սիւննի» եւ «Շիի» կրօնական բաժանումները արուեստական են եւ թէ միայն Թուրքեր կան Սանճաքին մէջ: Մեզի համար միայն մէկ կրօնք կայ.— Քեմալականութիւնը: Հաթայի Շիիները որոնք Սուլթաններու օրով խորթ կը համարուէին եւ այս պատճառաւ արաբերէն կը խօսէին, հարազատ Թուրքեր են »:

Նոր Ֆրանսան՝ Լէօն Պլումի ակնոցով

Վարչապետ ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ Կաղանդի գիշերը, խաղաղութիւն եւ ի մարդիկ հաճութիւն մաղթելով Ֆրանսային, Եւրոպայի եւ ամբողջ աշխարհի: Այս առթիւ շեշտեց թէ ինք ջերմապէս կը հաւատայ խաղաղութեան: «Կը հաւատամ ոչ թէ անգիտանալով խաղաղութեան սպառնացող վտանգները, այլ բոլոր խոչընդոտները յաղթահարելու անհատական վճռականութեամբ: Ես կը հաւատամ թէ կարելի է հաստատել ընդհանուր կարգադրութիւն մը, հիմնուած՝ պետութեանց արդարութեան, հաւասարութեան եւ համերաշխութեան վրայ»:

Լէօն Պլում պարզելով երկրին անտեսական վերելքը՝ վերջին քանի մը շաբաթներու ընթացքին, բացատրեց թէ նոր Ֆրանսա մը կը ծագի, կերպարանափոխուած՝ բարոյապէս թէ նիւթապէս, «Ֆրանսա մը որուն դէմքին վրայ նոր արիւն մը հոսի, Ֆրանսա մը աւելի առողջ, աւելի երջանիկ եւ աւելի ինքնավստահ... Վեց ամիս առաջ ամէն մարդ կ'ըսէր,— «Բան մը պէտք է փոխուի», եւ հիմա ամէն մարդ կ'ընդունի թէ իսկապէս բան մը փոխուած է, փոփոխութիւն մը ուր արդարութիւնը, հաւասարութիւնը եւ ազատութիւնը իրենց բուն իմաստը կը գտնեն եւ փրկարար արդիւնքներ կուտան: Ի՞նչպէս պիտի պահպանուին եւ զարգանան այս բարեբաստիկ պայմանները: Բանուորները պէտք է ուշադիր ըլլան որ նոր խռովութիւններ չխանգարեն վերելքը: Դրամատէրները պէտք է սթափին իրենց թմրութենէն, իրենց ձեռնպահութենէն եւ գանձեր գիզելու մահացու սովորութենէն: Ոչ ոք պէտք է կասկածի ապագայէն... Ամէն բանէ վեր՝ ներդաշնակութիւն պէտք է տիրէ քաղաքացիներու միջեւ եւ քաղաքացիական պարտականութեան գիտակցութիւն՝ ընկերութեան բոլոր դասերուն մէջ: Մենք հանրային բարօրութեան կառավարութիւն մըն ենք, եւ ոչ թէ ընկերվարական կառավարութիւն մը: Մենք կը ջանանք քաղել ինչ արդարութիւն որ կրնայ արտադրել ընկերութեան ներկայ կարգ ու սարքը: Ինչպէս որ արտաքին գործերու մէջ մեր թշնամիները խաղաղութեան թշնամիներն են, երկրին մէջ ալ մեր թշնամիները թշնամիներն են Ֆրանսայի հաւաքական շահերուն: Հաւատարիմ ժողովրդական ճակատի ծրագրին, մեր փառասիրութիւնն է ըլլալ ազգային կառավարութիւն մը՝ բառին ամենաբարձր իմաստով »:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԸ
ԻՐ ԴԻՄԱԳԻԾՆ ՈՒ ԴԻՄԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հայ ժողովուրդին իմացական տարրերը նետելով հեռաւոր ժամանակներու մէջ, անոր իմացական թրթիռը կապելով Միջերկրականեան մշակոյթի աւազանին, այժմ ճշդենք հայ մշակոյթին դիմագիծը:

Իբրեւ հակադրութիւն Հիւսիսի մըռայլ մշակոյթին եւ Գանգէսի աւազանին միսթիք մշակոյթին (*), Միջերկրականեան մշակոյթը կը ներկայանայ յուսիտենական, անայլայլ եւ պայծառ կենսապաշտութեամբ (vitalisme) — սիրոյ երգերը որ կը լսուին աշխարհի այս մասին վրայ, զգայապաշտութիւնն (sensualisme) ու հաճոյասիրութիւնը (hédonisme), որով տոգորուած են արեւելեան այս երկրին բնակիչները, ուրիշ նշանակութիւն չունին՝ բայց եթէ արտայայտել իրենց անձը աւելի արեւ ծծելու, աւելի լոյս ըմպելու, վայելելու գեղեցիկը եւ ինչ որ բարախուռն է ու փափկուռն:

Անիմաստ չէր՝ եթէ մեր պապերը արեւորդիներ կը կարծէին իրենք զիրենք: Արեւապաշտութիւնը իր աւանդութիւնը կ'երկարէր մինչեւ մեր օրերը: Եթէ հայ գիւղացին գործը կը ձգէր եւ կը մերժէր աշխատիլ արեւը մարը մտնելէն վերջ, պատճառը պաշտամունքն էր արեւին: Անիմաստ չէ՝ եթէ մեր հին բանաստեղծութեանց մընացած պատառիկն ալ «արեւերգութիւն մըն է».

Երկներ երկին եւ երկիր,
Երկներ եւ ծիրանի ծով ...

Արեւը մեր երեւակայութեան մէջ, ծովը մեր բանաստեղծութեան մէջ, մեզի կը բերեն նոր կրօնք մը,— պաշտամունք յաւիտենականութեան, անհունութեան, անեզրութեան, անսկզբին եւ անվախճանին: Ի՞նչ մեծ ցաւ որ մենք չունինք ամբողջութիւնը ծովուն երկունքը նկարագրող այդ բանաստեղծութեան,— հայ բանաստեղծը իր սատուածերգութեան իբրեւ պատառ կը գործածէ ծովը, յաւիտենականութիւնը, ինչպէս հիմա Փոլ Վալերիի ցամաքին՝ գերեզմանի մը չորսով սրուած մահուան գաղափարին՝ կը հակադրէ ծովը, իր յաւիտենականութեամբ, մշտնջենական հեւքով ու շարժումով:

Հայ հեթանոսական պատմաւոր[illegible] այնքան խոր թրծեր է մեր ժողովուրդը կենսապաշտութեամբ, որ երբ քրիստոնէութիւնը կուգայ իր սրբատակ քօղը նետել Հայաստան աշխարհին վրայ, դուք կը տեսնէք ծակուելը, որ նոյն կենսապաշտ բանաստեղծութիւնը կը թրթռայ մեր չարականներուն մէջ: Հեթանոսութիւնն է, հին արուեստը, որ կ'առուահոսի մեր չարականներուն մէջ,— դուք անոնց մէջ ուրիշ բան չէք գտներ, բայց եթէ այգի, որթատունկ, գինի, յայս, արեւ, այլ մանաւանդ հէքեաթական mue մը, transformation մը, այլակերպութիւն, կերպարանափոխութիւն: Լոյսը յանկարծ ճակի մը կը փոխուի, եւ սրբութեան կոչուած ճակ մը անոր լոյսի կը փոխուի,— հէքեաթ մը, Երկներ երկնեան այէլու մը, հայկական հեթանոսութիւնը քրիստոնէութեան թափանցիկ շղարշին տակ: Միջերկրականեան հին մշակոյթն է, դարձեալ, որ կը կենդանանայ: Կը վերայայտ-

(*) Ժամանակ մը սովորութիւն էր մեզ հարկառու դարձնել Գանգէսի աւազանին մշակոյթին, Գողթան երգերէն մինչեւ մեր շարականները:

նուին եգիպտական եւ ասորական հէքեաթական տարրերը, զորս հայ իմացականութիւնը լուծած էր իր հոգւոյն մէջ: Քրիստոնէութիւնը պարտուած, ջախջախուած, հալածուած էր այս ձեւով: Պարսիկ աշխարհահայեցութիւնը կ'աշխատէր գարնել հայ հոգին՝ իր կրօնքով, տիրապետելու համար մեզի: Հայ ժողովուրդը քրիստոնէացաւ՝ դիմադրելու համար եւ չկորսելու նպատակով իր կապը, իր հաղորդակցութիւնը Միջերկրականեան մշակոյթին հետ: Միւս կողմէ՝ դիմադրեց բիւզանդական աշխարհահայեցութեան, որ կ'աշխատէր մեզ ընկճել իր քրիստոնէութեամբ: Հայ ժողովուրդը առաւ այդ քրիստոնէութիւնը, լուծեց իր մէջ,— հրաշալի երեւոյթ, փոխանակ քրիստոնէութիւնը լուծելու մեզ, մենք լուծեցինք քրիստոնէութիւնը, ձուլելով բառ մեր պատկերին,— վըկայ մեր եկեղեցին, այնքան ինքնատիպ եւ անկախ, որուն չարականները իրենց աւիշը կը ստանան հայ հեթանոսութենէն: Սակայն մեր չարականներու արուեստին վրայ կայ նաեւ ուրիշ ազդեցութիւն մը,— արաբական եւ պարսկական տաղարուեստին ազդեցութիւնը: Այսպէս արաբական հիմն մեծ կը պատկանի Ներսէսի Շնորհալու չարականը,— այս սեռը կը գործածուի նկարագրելու համար սրբոց ճգնութիւնը եւ տանջանքները: Ունինք նաեւ չարականներ, որոնք գաֆիէ են, ուրանք մէնէվի եւ գեռ բազմաթիւ չարականներ, որոնք միւվէշշահ են,— առիկա շատ սիրելի է Ներսէս Շնորհալիին, որ չարականներու տունդլուխ տառերով իր անունը կը կազմէր: Օրինակ՝ Նորոգող տիեզերաց չարականին տունդլուխ սկզբնատառերը հաւաքելով՝ կ'ունենանք Ներսէսի է բանս վկայութիւնը: Գրիգոր Մագիստրոս առաջինն է որ կը վըկայէ արաբական եւ պարսկական ազդեցութեան մասին. «Ճնարագիտութիւն իմն որով չափաբերական բանն ուսուցիւ կչռեալ ի քանակն բերեն, նման լինի երգն երաժշտօրէն երգելի. եւ են ուսուցք սոքա՝ Էվաստ, փաւտէ, չէնգէր, պէրէվշան, ռաֆեան, տիւնէֆ, տէվրիէէպիր, բէմէդ, սէմա, զէնճիր եւայլն»:

Անհրաժեշտ կը գտնեմ այստեղ կրկնել, թէ չարականներու արուեստը խորքին մէջ հեթանոսական է, մեր հին արուեստին վարդապետութեամբ, ձեւին մէջ՝ արաբական, պարսկական, երբայական արուեստին հարկատու(*):

Շարականներու արուեստը, որ կը ծաղկի Դ. դարէն մինչեւ ԺԵ. դար, ուրեմն 1100 տարուան կեանք միայն ունեցաւ, տեղի կուտայ միջնադարեան տաղասացներուն արուեստին, այսինքն թէ կը կրէ նոր դիմափոխութիւն մըն ալ,— նախ վարդապետներ են, որ կ'երգեն սրբուհի Մարիամը՝ չարականներու նոյն ձեւ եւ հեթանոսաշունչ երեւակայութեամբ, ու Քրիստոսը՝ իբրեւ գլխաւոր հերոս սուրբ սիրերգութեան մը:Ժամանակին հոլովումով եւ պայմաններու բերումով՝ սիրերգութեան հերոսները կը փոխուին դարձեալ ու կը կոչուին մարդ ու պլպուլ, սակայն վարդին ու պլպուլին խօսակցութիւններուն մէջ դուք կը զգաք անմիջապէս այն սիրահար պատանիները, որոնք փոխակերպուեցան

(*) Ազդեցութեան հարցին մասին մեր եզրակացութեան մէջ:

սոսուն ու պայծառ ծաղիկներուն, երկու երիտասարդ սիրտերու մէջ բանկած սէրն է դարձեալ, որ՝ օրուան պատշաճութիւններէն վախցած, վարդի եւ պլպուլի փոխակերպուած՝ նոր դերասաններ կը ստեղծէ:

Ցեղոյ կուգան տաղիկները (աշուղները), որոնք երաժիշտներ են եւ բանաստեղծներ: Անոնց արուեստը առաւելապէս հայկական է՝ մանաւանդ ընկերական շրջանին, անոնք ունին ինքնատիպ տաղաչափութիւն, որ ստեղծած է ինքնատիպ սեռեր,— անտունիներ, հայրէններ:

Հայ իմացականութիւնն է, Միջերկրականեանաւազանի մշակոյթը, որ կը յայտնուի վերջին անգամ մըն ալ,— կենսապաշտ ոգին Հայկեան, գինիի եւ արեւի, սիրոյ եւ ուրախութեան նոյն ծարաւով: Վառ երեւակայութիւն, գունեղ պատկերներ, աքանչելի տեսիլներ,— հայ իմացականութիւնը, սակայն, այս շրջանին ճակատագրական կոիւ մը կը մղէ: Միջերկրականեան կենսապաշտ վարդապետութեան, վիթալիզմին կամ սանսուալիզմին դէմ ճակատած է հիմա սուֆիզմը: Ամբողջ արեւելքը խրած է սուֆիզմի մէջ: Պարսիկ, արաբ ժողովուրդները պարտուած են, ընկղմած՝ սուֆիզմի թանձր ալիքներուն մէջ,— յուսահատութեան, անձնուրացութեան, միսթիք ու բնազանցական տեսիլներու յաճախումը մարած է ստեղծագործութեան հաճոյքը այդ ժողովուրդներու հոգիին մէջ: Հայ ժողովուրդն է որ կը տոկայ տակաւին, կառչած բիւզանդական ճամբաներուն, որոնք գինք հաղորդակցութեան մէջ կը պահեն իր մշակութային աւազանին հետ: Սակայն սուֆիզմի ալիքը կը բարձրանայ շարունակ եւ իմ[illegible] կը իջեցնել՝ նախ կզզիացնելով ու մեկուսացնելով, յետոյ ծածկելով եւ վարդապետութեան թանձր ալիքին տակ Հայ իմացականութիւնը կը լռէ ժամանակ մը: Ունինք աշուղներ ունինք որոնք վեր կը նետուին սուֆիզմի ալիքներէն, աշուղներու պէս մեզի բերելով տարբեր ընկղմած հայ իմացականութեան հարստութենէն: Քուչակի եւ Սայաթ-Նովայի այդ երջանիկ արտայայտութիւններէն վերջ, հաճելի է յանկարծ տեսնել հայ ժողովուրդը, որ, այս անգամ ինքը, հրապարակ կուգայ, տոհմիկ երգերու անհամար ծաղկումով մը: Հայ բանաստեղծութիւնը կերպարանափոխուած էր դարձեալ եւ ազատուած՝ հալածանքներէն:

Ի՞նչ աւելի գեղեցիկ հրաշք քան այս հէքեաթային կերպարանափոխութիւնը հայ ժողովուրդի իմացականութեան,— Հեթանոսական կենսապաշտութիւնը կ'երգէ գինին ու սէրը քրիստոնէական չարականներու մէջ անձնական լեզուով մը, յետոյ տաղասաց վարդապետներու շրթներով, աւելի վերջ՝ աշխարհական երգիչներու բերնով, աշուղներու նուագով,— եւ երբ Հալածիչը կը լռեցնէ հայ արուեստին բոլոր կարկաչուն աղբիւրները՝ կրօնաւորը, քաղքցին, երաժիշտը, փառնգուած աւանդը պահելու հոյակապ խոյանքով մը՝ այս անգամ հայ ժողովուրդն է, հայ շինականը, որ կը կանգնի ու կ'երգէ, գինովցած իր դարերու հնութիւն ունեցող արուեստին աւիշով:

Հայ բանաստեղծութիւնը կ'ազատէր անգամ մըն ալ ու կը հասնէր ԺԹ. դար:

Բայց յիշեցէ՞ք, դարձեալ, սոսուն ու պայծառ ծաղիկներուն հէքեաթը:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՄԱՆՈՐԵԱՆ ՏԵՆՉԱՆՔ

Երկի՜ր իմ հզօր, երկիր ռորազարթ
Ու կենսանորոգ,
Մուեջ ետեւեցայ կեանքի օրերուդ՝
Մանկլաւիկի պէս.
Ափէ ափ ենուած — քու սարը հողերուդ
Կարօտը սրտիս —
Մրկըրտուեցայ՝ պէտ-պէտ վիշտերու
Ցորդուն գետիդ մէջ:
Սա տարագրի ուղիներուս մէջ՝
Ոլոր ու մոլոր,
Պըտըրտացուցի քեզ եազւոյս աղերեր
Օրհնեալ բեռի պէս՝
Կրծքիս պինդ սեղմած, անհուն գորովով,
Ինչպէս ա՛լ մեծցած զաւակ մ'իր մօրը:
Ե՛ս ալ ընձիւղ մը արդէն մայրենի
Արմատէդ ծըլած,
Հասա՞կ իմ ենտեր ահա գեղուղէշ՝
Օտար երկնի տակ.
— Բըջիջներս իրենց բընազարգացման
Սրբութիւնը քու սուրբ աւիշէդ առին—:
Ծա՛ռ մըն իմ արդէն՝ պատկերովդ առած,
Ուր կուգայ հանգչիլ կեանքի տարագնաց
Թըռչունը պահ մը.
Ու լայն կը բանամ թեւերս կարշնեղ՝
Պըդպըջուն սիրով,
Կրկին գըգուելու հոգիդ մայրենի
Մեր պապենական սուրբ հոգին կըծքին:
Երկի՜ր իմ հըրաշք, երկի՜ր արգասաւոր,
Քու կենսագօտ պարն ծըլխուող անոյշ
Այսօր կը խայտայ ահա մեր հոգին.—
Մեր սրտերուն մէջ
Դուն նորապողպոջ
Կարմիր վարդերու
Փունջ մըն ես սիրուն:
Կ'ուզեմ որ այնտս, քու գիրկդ ենտուած,
Իյնամ մեր բարի մըշակին արտին
Ակօսներուն մէջ.
Սերմընացանին գազանը կապած՝
Ծըններուն լեռներու երլուրլացին մէջ
Գաղէս բուռ առ բուռ,
Համաչափ ծայլով,
Ցորենը ցանեմ —
Աղբի՜ւր բորբոքեան
Ու առատութեան եղջի՜ւր անըսպառ,
Որ պիտի վաղը պըտուղ առ պըտուղ
Ոլի, ծըլծըլի՝ ջերմ հողը պատռած:
Մարմանդին վըրայ՝ թիթեռ հալածող,
Ծիծղուն, պըռըլտուն
Քու մանուկներուդ ակնարկին ներքեւ,
Գառներուդ լոսը աճի՜, բազմանա՜յ.
Բուստերու հանգոյն, ողկոյզ առ ողկոյզ,
Ցոլցըլուն աստղեր
Թըռչուններու պէս շուրջպար դառնալով
Արտերուդ վերեւ մարգըրիտ թափեն՝
Մինչեւ որ աչքին յուսընկան ծրար
Կըռնակը լեցուն.
Մինչ իր խոխոջով՝ քովի առուէն,
Ջուրն արծաթացայտ,
Մըծէ յոլդագեղ աչք-աչք ճեղքրտուած
Հողն ածուներուն:
Երկնամբարձ Մասիս վերեւ ման եկող
Արեւն համբուրէ՜ բարի հընձուորին
Կուրծքը բաւանդ
Ու իր ճակատէն ցող - ցող կաթկըթող
Քրտինքը արդար:
Թըռչըրտուն հով մը՝ ծառերէն փըլ-ած,
Իր ոսկէ արտին մէջքը փոթփոթէ՜
Ալիք առ ալիք:
Արծաթ վըտակներդ ծիծղուն երգեռով
Ծառերէն, ցատկոտեն խօ-ք երու մէջէն
Ու համերգ կազմած գետերուդ վազքին:
Ու երբ, ա՛լ աշնան, կրկին կեանք մըտած,
Սօսեաց անտառին սօսափիւնն իյնայ
Սաղարթէ սաղարթ,
Մասիսդ, Արագած՝ ձեան ձեանի առած,
Թո՛ղ ողջոյններ տան, հարսի նազանքով
Երասխիդ ծիրանի ջուրերուն վըրայ:
Թո՛ղ յորդուն ըլլան հին առատութեամբ
Շիրակի անթիւ ամբարներդ մեծ,
Ու լեցուի՜ն, լեցուի՜ն հընձանները ամէն
Ոսկէ ողկոյզով:
Կախէթին կարմիր գինին փրփրացայտ
Հոսի՜ ամէն տուն:
Ու ցեղս այդ առեն, ցե՜ղս աշխատաւոր,
Երկի՜ր իմ հըրաշք ու ամենազօր —
Փա՛ռք քեզ, գոհութիւն ու ա՛լ հաշտութիւն, խաղա՛ղ փառք —
Ամէն մէկ թիզդ դրախտի վերածած,
Բարգաւան կեանքի խաղաղութեան մէջ
Իր փառքը կերտած,
Գիտ՝ ազրի ուրախ, զուարթ, երջանիկ՝
Մինչեւ յաւիտեան.
Հըզօ՛ր, իմաստո՛ւն:
Քօնիօ

ՑՈՎՀ. ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ

ԱՅԳԵԿՈՒԹՔ

Ամէն եղանակ իր անուշութիւնն ունի, իր բոյրն ու համը, որոնք, ակամայ, մարդը կը գինովցնեն: Ու ես ալ, աշնան այս եղանակին բոյրէն գինովցողներէն մէկը, երէկ, ինքզինքս հանրակառքի մը յանձնեցի: Բայց ո՞ւր, ես ալ չեմ գիտեր: Հանրակառքը կը սուրայ եւ ես ալ հետը:

Երգ մը շրթներուն, կառքը եկաւ ու անցաւ Փարիզի սրտին մէջէն: Ահա, այն լայն պողոտաները, որոնց եզերքը դասուող ծառերը՝ զինուորներու պէս բարեւի կեցած են: Սա խանութներուն նայէ, պճնուած նոր հարսերու կը նմանին: Հապա այս հաստատուն շէնքերը, կ'ըսես, շատոնցեր զարդերու պէս կերտած՝ ալ չեն կրնար շարժիլ: Սակայն ոչ, գլուխդ դարձուր հանրակառքին պատուհանէն ու յառէ մը դիտէ սա երթեւեկող ինքնաշարժերը: Ծուղակ մը կայ, խրախանգում: Մայթերուն վրայ պճնազարդ մարդիկ, մեր աճապարող վազքէն, կը խորհիս, թէ պիտի փախչինք կը նմանին:

Վերջապէս Փարիզի մեծ դուռը: Հոս պատկերը տարբեր է: Աւելի գեղեցիկ քան Փարիզը: Որքան կրնաս ուշադրութիւն լայն բաց, ամէն կողմերէ անուշաբոյր կուգան ու կը լեցուին մէջդ:

Եւ սակայն կառքը կը սուրայ:

Ու ես, այս լոյս քաղաքի ժխորէն ձանձրացած, հանրակառքի փափուկ թիկնաթոռին մէջ, աչքերս պատուհանէն դուրս, կ'ուզեմ որ գետ վազենք այսպէս: Վազենք, մինչեւ որ լաւ մը հեռանայ Փարիզը, որպէսզի անոր աղմուկն ու բոյրը սիրտս չպղտորեն, անարեւ օդը չխռովէ հոգիս, չմաշի:

Ցանկարծ, գնացքը կ'ընդհատի: Բոլորս ալ վար կ'իջնենք կառքէն:

Աշնան այս եղանակին, Փարիզէն հեռու այս դաշտին մէջ, ուր թարմ, մաքուր օդը գետին կ'իջնէր, եւ գլուխս բաց, օձիքս ու փողկապս մէկ կողմ դրած, մանուածապատ ճամբէ մը կը քալեմ մինակ:

Օ՛, սիրելի ընթերցող, հիմա եկուր իմ տեղս եղիր ու թող աչքերդ չկարմրին: Թող չարիքն վէրքերդ: Սիրտդ չմղմղայ:

Կանգ կ'առնեմ: Բանտէն նոր ազատուած մէկու մը պէս անկուշտ, կը նայիմ չորս կողմս: Հրաշալի՜ գեղեցկութիւն:

Ահա գիւղացի մը իր սայլին հետ կուգայ ու կ'անցնի: Ուրիշ մը անոր ետեւէն պայուսակն ուսին, կուրծքը բաց, երգ մը շրթներուն նոյն ճամբան կը քալէ:

Քանի մը քայլ անդին, բլրակի մը վրայ կը կենամ, աչքերս թաց:

Այգեկութք:

Քանի մը այգիներ քով քովի, փշաթելերով շրջապատուած, բաւական մեծ տարածութիւն մը կը ցուցնեն:

Իւրաքանչիւր այգի իր մէջն ունի 4—5 աշխատաւորներ, որոնք մէկ մէկ զամբիլ բռնած, կտրելով խաղողի ողկոյզները, կարգով կը շարեն սակառներու մէջ:

Այգետէրը սիւնի մը պէս ուղիղ, ձեռքերը գրպանը, յուռ կ'երթայ ու կուգայ: Ինչո՞ւ կը սպասէ արդեօք այս մարդը: Դժուար չէ հասկնալ: Վա՛յ ծակաչք մարդ, կալին մէջ աշխատող եզան դունչը կը կապե՞ն: Երբեք: Սակայն այգետէրը, երբ պատահմամբ տեսնէր որ խաղողի քանի մը պտուղներ գետինը թափած են, յոնքերը կը պոստէր, եւ իր խոշոր քթին տակ մացառ կապող պեխերուն ստուերէն՝ հաստ ու խոպոտ ձայն մը դուրս կը հանէր:

— Ուշադրութի՛ւն:

Այս բլրակին վրայէն դիտեցի երկար, մինչեւ ու ախորժակս գրգռուեցաւ: Ու ես ակամայ ձեռքերս քաշեցի սարի:

Ահա ուրիշ այգի մը: Հող կը կենամ սրտին մէջ վէրք մը ունեցող մէկու մը պէս: Ու մտքս տարօրինակ հարցում մը կ'անցնի:

— Ի՞նչ անկուշտ մարդիկ են ասոնք, հրամեցէք ալ չեն ըսեր:

Այս հարցումը, որ մեր հայրենի երկրէն ժառանգ մնացած էր, յանկարծ, զնդակի մը պէս պայթեցաւ: Ու ինչպէս նուռ մը կտրուած՝ սկսաւ սիրտս յուռ արիւնիլ:

Այս պահուս, վիրաւոր սիրտս թռչունի թեւեր առած՝ թռաւ դէպի մեր երկիրը, մեր գիւղը:

Սեպտեմբերը, իր բոյրին հետ, մեր գիւղին դաշտերը նետելու կը պատրաստէ՛ր: Տաքը, որ ամենուն կը ծանրանար, ուշացած ճամբորդի մը պէս, իր ցուպը կը փնտռէ: Անդիէն կ'ու հով մը, չարաճճի աղջկան մը պէս տառեն տառեն, այտերդ կամթելէն կուգայ ու կ'անցնի:

Աշուն:

Իրիկուան այս պահուն, երբ, գիւղացին յոգնած տուն կը հասնի իր եզներուն հետ, երբ ճրագները կը սկսէին պլպլալ թոնրատուներուն մէջ, անդիէն, մեր գիւղին բերդին վրայէն, գեղջկին ուրախ ձայնը անձրեւի մը պէս կը ժողուէր:

— Հէ՛յ, լաւ ժողովուրդ, աչքին հրաման է, որ եկող երկուշաբթի այգիները պիտի կթուին ...

Ուրախութի՛ւն: Մանաւանդ գիւղի

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ՛Ն ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

— Անգլիական թորփիյահալած մը ժամերով եռեւէս ինկաւ, կը բացատրէ նաւապետը. սահպուեցայ սուզիլ: Մանչի յատակը ուր մնացի մօտ վեց ժամ: Սարսափելի փորձանք անցուցի ... Այս գետնին տակն անցնիլիք Անգլիացիները դժոխքի վերածեր են նեղուցները ...

Իսթէյիթրնար անդամները իրարու երես կը նային: Կը ճանչնային այդ քաջ նաւապետը. եթէ ան ալ սկսեր էր վախնալ, ուրեմն վտանգը իսկապէս լուրջ էր: Ցետոյ իրեն կը բացատրեն թէ երեք ճամբորդ պիտի տանի միասին: Նաւապետը նախ կը մերժէ, բայց իշխանին յանդիմանութեան եւ հրամանին վրայ, տեղի կուտայ:

Ու կէս գիշերին Դաշնակիցներուն երկու առեւծասիրտ լրտեսները — Տնդապետն ու երկրաչափը — սուզանաւակը մտնեն իշխան Եօաքիմին հետ: Նաւապետը փոքրիկ խուց մը կ'առաջնորդէ զիրենք եւ կը պատուիրէ որ դուրս չելլեն ճամբորդութեան տեւողութեան:

— Ձեր տեղէն չշարժիք ... իմ նաւաստիներս Անգլիացիներուն եւ Ամերիկացիներուն հետ աղէկ չեն ... կրնան սատկեցնել ձեզ, գիտցած ըլլաք:

Տնդապետն ու երկրաչափը խոհեմաբար կը հնազանդին տրուած պատուէրներուն եւ իրենց ծակին մէջ բանտարկուած կը մնան վեց, եօթը օր: Նաւաստի մը ուտելիք կը բերէ օրը քանի մը անգամ, իսկ Քայզէրին տղան այցելութեան կ'երթայ երբեմն՝ իր հաւատարիմ բարեկամներուն:

Վերջապէս շաբաթ մը ետքը սուզանաւը անվտանգ Քիլի նաւահանգիստը կը մտնէ.

— Դուք այստեղ սպասեցէք, կ'ըսէ իշխանը գնդապետին եւ երկրաչափին, երբ արդէն ցամաք ելած էին. Հրամանատարին հետ տեսնուիմ եւ իրեն յայտնեմ ձեր ինքնութիւնը ...

Քարափին վրայ դեգերեցան սպասեն ու զինուորները ծուռ աչքով կը հետեւին անծանօթներուն եւ հեգնական թաքեր կ'ընեն անոնց տարազներուն հասցէին:

— Սա դասաճան Ամերիկացիներուն նայեցէք ... իրենց հայրենիքը կը ծախեն, վասեր ...

Քանի մը վայրկեան վերջը իշխանը զիրենք կը ներկայացնէ նաւահանգիստի զինուորական հրամանատարին, ջերմօրէն կը սեղմէ անոնց ձեռքը եւ հրաժեշտ կ'առնէ:

— Լսեցի որ Նորին Բարձրապատուութեան կեանքը ազատեր էք, կը սկսի հրամանատարը իշխանին մեկնումէն յետոյ. Գերմանիան յաւէտ երախտապարտ է ձեզի ... այժմ իմ խընամքիս եւ պաշտպանութեան տակ կայ էք ... Սպայ մը պիտի ընկերանայ ձեզի իբրեւ թարգման ... Հրահանգ տրուած է իրեն որպէսզի պէտք եղածը տնօրինէ ձեր հանգիստին եւ ապահովութեան համար ... վայրկեան մը ...

Հրամանատարը զանգակը կը սեղմէ ու ներս կուգայ բարձրահասակ զինուորական մը:

— Կը ներկայացնեմ, Հարփերապետ Շմիթ ... Ցետոյ կդոյգը զօրանոց կ'առ[illegible] ...

... ամնորդ չէ՞ին, այնտեղ կը մնան միայն մէկ օր: Տարակոյս չկար այլեւս որ բացառաբար շահած էին Գերմանիոյ Գաղտնի Սպասարկութեան վստահութիւնը եւ Գերմանիա եկած էին զրահապատ սայլին եւ թնդանօթին գաղտնիքը անձամբ պայմանագրելու համար: Հիմնալի էր այս յաջողութիւնը, բայց հետզհետէ վտանգաւոր կը դառնայ:

Ցաջորդ օրը Հարփերապետ Շմիթ կը յայտնէ թէ ընդհանուր բանակատեղին պիտի երթան, զինուորական գործոց իշխանութեանց ներկայացնելու համար: Իսկապէս մեծ էր պատիւը ...

Ճողեկառքով Փոցտէմ կը հասնին եւ պանդոկ մը կ'առաջնորդուին: Շմիթ կը հասկցնէ իրենց որ սպասուած ժամը տասնէն մինչեւ հինգ կրնան փողոց ելլել միայն: Ցետոյ իրենց կուտայ սպանիական անցագիրներ եւ կը պատուիրէ որ իբրեւ «Ամերիկացիներ» չներկայանան ոչ մէկուն: Ցաջորդ օրը երկու բարեկամները սրճարան մը կը մտնեն՝ ժամանակ սպանելու կամ նոր ծրագիրներ յղանալու համար: Աչքէն մը կը քաշուին եւ կը սկսին գլուխ գլխի խօսակցիլ:

Կէս ժամ վերջը Գնդապետը կը նկատէ որ մաքուր հագուած եւ շատ գեղեցիկ աղջիկ մը անդադար իրեն կը նայի: Զհասկնալ կը ձեւացնէ այդ չարաճճի նայուածքին ու հետաքրքրութեան իմաստը եւ պատահարար աչքին ծայրովը կը հետեւի անոր շարժումներուն. Տարօրինակ բան. աղջիկը անթիթ՝ նայուածքը ուղղած է իրեն:

Կ'որոշեն մեկնիլ. սպասաւորը կը կանչեն հաշիւը վճարելու համար: Այս անգամ աղջիկը ամենայն համարձակութեամբ կը մօտենայ իրենց եւ կ'ըսէ սպաներէն լեզուով.

— Ներողութիւն, բայց կարծեմ օտարականներ էք ... Սպանիացի, եթէ չեմ սխալիր ...

— Այո՛, կը պատասխանէ Գնդապետը. ուրեմն մեր լեզուին ծանօթ էք ... ինդրեմ, բաժակ մը առէք մեզի հետ ... մեծ հաճոյք է տեսնել որ Գերմանուհի մը մեր լեզուն կը խօսի ...

Աղջիկը կ'ընդունի հրաւէրը: Մէկ ժամէն աւելի կը տեւէ իրենց խօսակցութիւնը: Ցետոյ կը բաժնուին, յաջորդ օրուան համար ժամադրուելով:

— Լրտեսուհի է, գիտցած ըլլաս, կը բացատրէ Գնդապետը իր բարեկամին, երբ պանդոկ վերադարձած էին ... Գաղտնի սպասարկութենէն է եւ մեր շարժումներուն պիտի հետեւի ... հաւանաբար սիրաբանութիւն պիտի ընէ, գաղտնիքներ կորզելու համար մեր բերնէն ... կարծեմ աչքը իմ վրաս է ... լաւ, դուն ինծի ձգէ այս գործը ...

Երկու բարեկամները բազմաթիւ հանդիպումներ կ'ունենան աղջկան հետ, յաջորդ քանի մը օրերուն: Ցասը օր վերջ Հարփերապետը լուր կը բերէ թէ երկրաչափը ամէն առտու օդանաւային իշխանութեան կեդրոնը պէտք է երթայ, իր բերած յատակագծերուն մանրամասնութիւնները փորձագէտներուն բացատրելու համար: Իսկ կը վերաբերի Գնդապետին, «Ճնդ. Սպայակոյտը տակաւին պատրաստ չէ իրեն հետ տեսակցելու»: Գնդապետն ու երկրաչափը կը սկսին կասկածիլ. եղելութիւնները շատ ալ մխիթարական չէին. Հաւանաբար Գաղտնի Սպասարկութիւնը բաներ մը կռահած էր իրենց մասին եւ կ'աշխատէր ժամանակ շահիլ:

(Շար.)

տղոց եւ աղջիկներուն համար։ Անանք այդ օրը, այգիներուն թուփին տակ ծիրոյ ուխտ մը պիտի կնքէին։ Անանք ալ իրենց ուխտը պիտի գործադրէին։ Եւ ուրիշներ երկար սպասելէնյոգնած, ի՛նչ երկիւղածութեամբ իրենց կոյս այտերն իրարու պիտի մօտեցնէին։

Այս քանի մը օրերն ալ յիմնալ իք չունէին։

Եւ ահա երկուշաբթի։ Գեղին կալերէն վերջ, սայլերը գարձեալ սկսան ճռնչել։

Առաւօտուն, արեւածագէն առաջ, գիւղին հարսներն ու աղջիկները, մէկ մէկ կողով բռնած՝ խնձլով, խնդալով այգի կը վազեն։

— Բարի լոյս գրացի, Աստուած մէկին տեղ հազար տայ ...

— Աստուծու բարին աժու, ողջ կենաս։ Հրամէ՛ք խաղող կեր։

Այս յանկերգը կը կրկնուի եւ կը գործածուի դրացիէն մինչեւ օտար անցորդները։

Գիւղացիին աչքը կուշտ է, կուտայ եւ չի յմնար։ Վաստակը օրհնուած է։

Երկու այգիներն իրարմէ զատող թումբին մէկ կողմը Սառա եւ միւս կողմը Աննա, խաղողի թուփին տակ զաղտնի բաներ մը կը փսփսան։

— Ա՜խ Աննա, սիրտս կրակ առած է կ'ընեմ կ'ընեմ չի մարիր։

— Ի՞նչ կրակ է, քոյրս։

— Ա՜խ, մի հարցներ, մի։ Այն մըշիկը, այն նայուածքը, այն գանգուր մազերը, այն սեւ աչքերը որ այս խաղողին պտուղին չափ խոշոր էին, գեռ կը յիշեմ։ Բարեւ տուաւ, բարեւը չկրցայ առնել։ Ամօթէս կարմրեցայ։ Գլուխս կախեցի ու անցայ։ Եւ հիմա սրտիս տէրն եղած է։

— Հապա ես ի՞նչ ըսեմ, Սառա, քոյրս, չորս ամիս է նշանուեր ենք, չնորհքով իրարու երես չենք տեսեր։ Շաբաթը անգամ մը բարեւ կը ղրկէ։ Այսչափ միայն։ Թաշկինակը որ ես ձեռքովս եմ հիւսեր, խաղողով յեցուն անոր պիտի ղրկեմ ...

Մօտակայ թուփին տակէն չար նապաստակի մը փախուստը ընդհատեց այս սիրային զրոյցները։

Սէր, գեղի սէր, աղջի սէր։

Սառա օգտուելով Աննայի պատմած փորձառութիւններէն, կարեց քանի մը ողկոյզ խաղող, շարեց կարգով իր հիւսած թաշկինակին մէջ, ու պըստիկ քրոջը Շուշանի հետ նուէր ղրկեց իր երազ տղուն։

Այդ գիշեր Սառա հանգիստ քուն մը քնացաւ։

Կէսօրուան այս պահուն ուր ամէն մարդ իրեններուն հետ կթոց մը հաց կը ծամէ, Աննա, կուժը ուսին ջուր բերելու գնաց։ Անցաւ Մարոյենց այգիին մէջէն դէպի յայն ճամբան, ուր չիտակ նոր աղբիւր պիտի տանէր զինքը։

Այդտեղ որ այգիները պիտի լմննային, յանկարծ, խիտ ու բարձր տերեւներուն ստուերէն, մէկը ծրար մը ձեռքը իրեն մօտեցաւ։ Նշանածը Մարտօն էր։ Աննա աչքերը լայն լայն բացած՝ նայեցաւ չորս կողմը։ Մէկը չըկար։ Բայց իրենց այնպէս մը թուեցաւ թէ, ամէն մարդ տեսաւ։ Գլուխը կախեց։ Խաղողի ներկերէն կարմրած շրթներուն պէս, կարմրեցան այտերը։

— Բարեւ, Աննա։

— Աստուծու բարին ...

Աննա Մարտոյի բազուկներուն մէջ, գլուխը կրծքին, լուռ վայրկեան մը աչքերը գոցեց։ Եւ Մարտոյի սիրատոչոր շրթները, պահ մը դողացին նշանածին քնքոյշ այտերուն վրայ։

Անկե՜ղծ սէր։

Սա վերջինը, ընկեր, սա վերջինը, իմ ալ սրտիս ցաւ է եղեր։

Արեւը երբ յոգնած ճամբորդի մը պէս տանը սեմին կը մօտենայ, անդին, այգիներէն կը սկսին վերադառնալ գիւղացիները։ Եթէ բանաստեղծ ես, հիմա եկուր սա ճամբուն եզրը, եւ գրիչդ ձեռքդ առ։

Ցոլնած, կողովները ձեռքերը, երկու ծերունի կողակիցներ, օրօրուելով տուն կուգան։ Հակառակ իրենց տարիքին, երբ կարծես, ձիւնը իր ներկն է տուեր մազերուն, երիտասարդ սիրահարներու պատմութեններ կ'ընեն։ Սա խումբին նայէ, ամէնքն ալ հարսնիքէ կը վերադառնան կ'ըսես։ Ճիշդ առտուան կերած կերակուրիս պէս, հիմա, կը յիշեմ պատկերը սա անցնող աղջիկներուն։ Հասակ գեղեցիկ։ Գեղեցկութիւն առատ։ Առողջասուն պէս ուռած կուրծքեր, որոնց վրայ կը փռուէին սեւ ու երկայն մազերու հիւսքէնները հպարտ։ Արեւէն կարմրած դէմքեր, ուր օրուան աշխատանքի փոշին, խաղողի ներկերուն հետ շաղուած՝ տեսակ մը փայլ կուտար անոնց դէմքերուն։ Եթէ չես գինովնար, քիչ մըն ալ անոնց շրթներուն նայէ, կարծես, արեւը իր փոշին էր ցաներ անոնց վրայ։ Հապա աչքե՜րը, յօնքե՜րը, ունե՜րը ...

Վայրի առատ գեղեցկութի՛ւն։

Բայց ո՞վ է այս մութին, կուրծքը բաց, մազերն հովին, կը սպասէ այգիին ճամբուն վրայ։ Գեղի տղան։ Բայց կ'ուշանայ իր երազ աղջիկը։ Անզո՜ւթ աղջիկ։

Եւ այսպէս ամիս մը լման գեղին սայլերը կը ճռնչէին, գեղացին կ'երթար ու կուգար, մինչեւ որ կարէր թուփին վերջին ողկոյզը։

Ձմեռ, երբ ձիւնը նախ ճերմակ ուղտի մը պէս կը փռուէր գիւղին առջեւ, ու քամին դուրսը պար կը պարէր, գիւղացին կը նստի տաքուկ թոնիրին վրայ, գինիին փարչը քովը։

Անցած օրեր, անո՜յշ օրեր, պիտի վերադառնա՞ք արդեօք։

ՆԱՏՈՒՐ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

Այրը — Լսեցի որ մերկերու ընկերութեան անդամ գրուեր ես։

— Այո, գիտես որ ես միշտ նորութեան հետեւող մը եղած եմ։

— Ըսել է այդ խայտառակութեան ալ պիտի հետեւիս։

— Սիրով, չէ՞ որ մարդ մերկ կը ծնի։

— Բայց քեզի հետ ամուսնացած միջոցիս մերկ չէիր։

— Կը տեսնեմ որ շատ յետադիմական մարդ ես, նորութենէ չես հասկնար։

×

— Պարոն երեսփոխան, չեմ կարծեր որ ժողովը համամիտ ըլլայ ձեր ընդունած առաջարկներդ։

— Հոգ չէ, կը բաւէ որ զիս ընտրողները թերթի մէջ կարդան։

ՀԱՅԱԶԳԻ ՀԵՂԻՆԱԿԻ ՄԸ ՎԵՐՋԻՆ ԳԻՐՔԸ

—.—

«Յառաջ» ժամանակին խօսեցաւ հայազգի երիտասարդ վիպագիր Անրի Թրուայայի (H. Troyat) մասին, որուն առաջին վէպը Faux - Jours իրական տաղանդի մը արտայայտութիւն, ջերմ գովասանքներով ընդունուեցաւ բոլոր քննադատներու կողմէ եւ արժանացաւ «Փոփիւլիստ» մրցանակին։ Հպարտացաւ Ֆրանսացին նոր յայտնուած գրագէտով, քանի որ Ֆրանսական հպատակ էր ան եւ Ֆրանսերէն կը գրէր. Հպարտացաւ ռուս քննադատը զայն համարելով Ռուս, հպարտացաւ նաեւ Հայը, եւ իրաւամբ, երջանիկ վիպագիրը իրապէս Հայու արիւն կը կրէ, Հայու յատուկ զգայնութեամբ կը դիտէ, կը զգայ եւ կը զգացնէ։

«Grandeur Nature» (Բնական մեծութիւն) Թրուայայի վերջին վէպը, բովանդակութեամբ հարուստ, շահեկան եւ ինքնատիպ է։ Վէպին հերոսը, Անթուան Վոթրէ միջակ դերասան մըն է, միջակ յաջողութիւններով, միջակ յոյսերով։ Սակայն հանդարտ եւ երջանիկ կ'ապրի, հաւատալով իր տաղանդին և իր ապագայ յաջողութեան՝ գոհանալով իր կնոջ միամիտ հիացումով եւ գովասանքներով. բայց ահա մէկ օրէն միւսը իր տանտիրոջ տարեկան տղան առաջին փորձէն իսկ շարժանկարի համաշխարհային «վէտէթ»ի համբաւ կը ստանայ։ Հօրը ուրախութիւնը կարճ կը տեւէ տղուն շանդալից յաջողութեան առջեւ։ Կը տեսնէ վերջապէս թէ ինչ է իրական փառքը։ Գաղտնի նախանձը կը սկսի մաշեցնել զայն, մանաւանդ որ իր կնոջ ամբողջ ուշադրութիւնը եւ հիացումը այլ եւս կլանուած են տղուն յաջողութիւններով։ Կարծես ինք այլ եւս գոյութիւն չունի։ Ի՞նչ տառապանք իրեն համար, որ այդչափ ծարաւ է գովասանքի եւ ծափի. իր գոյութեան պատճառն իսկ կը կորսնցնէ։ Պէտք է նկատել որ այստեղ ալ ինչպէս իր միւս գիրքերուն մէջ, հեղինակին մարդկութեան մասին ունեցած հայեցքը տըխուր է, յոռետես. եւ զուսպ հիւմուր մը տեղ տեղ կ'երեւայ, պարզապէս կը չէզոքէ ընդհանուր մռայլութիւնը։

Անրի Թրուայա կը տիրապետէ, կ'իշխէ իր նիւթին, զայն կը կառուցանէ եւ կը ներկայացնէ հասուն գրագէտի վարպետութեամբ։ Ոճը եւ զուսպ է իր պատմելու ձեւը, ոչ մէկ անյաջող կէտ, ոչ մէկ աւելորդաբանութիւն։ Ոճը մանաւանդ առաջին տողէն իսկ աչքի կը զարնէ, յստակ եւ իմաստալից նախադասութիւններ, համապատասխան կշռոյթ մը։ Բառերը իրենց դասաւորումով նոր արժէք եւ իմաստ կը ստանան։ Օրինակ, «Le jour baissait. Une pluie drue fauchait l'ombre» եւ այդչափը կը բաւէ մթնոլորտ ստեղծելու համար։

Ուրեմն Ա. Թրուայա արժանի է այն բոլոր գովասանքներուն որոնցմով ամբողջ Ֆրանսական մամուլը ընդունեց իր վերջին վէպը։

«Grandeur Nature» տարուան ամէնէն յաջող վէպերէն մէկը կարելի է համարել։

Բ. ԱՐՄԷՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Կաղանդ

—•—

Անցեալ տարի նկարագրեցինք Բալուի Կաղանդի աւանդութիւնները, քաղելով Ալեւորի գրքէն։ Այս տարի՝ կարգ մը հայկական գաւառներու կաղանդի աւանդութիւնները, առնելով Վահան Վարդ. Տէր Մինասեանի գրքէն (Անգիր դպրութիւն, Բ. հատոր)։

— Կաղանդ յունական բառ է, այսինքն յոյն Kalendo բառէն ծագած է, որ հայերէն կը թարգմանուի կոչել, ուրեմն Կաղանդն է կոչումն (*), վասնզի հեթանոսութեան ժամանակ քուրմերն ի պաշտօն աստուածներու կը կոչէին ժողովուրդն ամէն ամսոյ առաջին օրն, ուրեմն ամսամուտն էր մեհենական տօն, այսինքն ամսամուտ այդ օրն էր օր հանդիսական։ Մեհեաններ ու բագիններ չքնաղապէս կը զարդարուէին եւ ժողովուրդն առհասարակ հաւաքուելով, զիրար կը շնորհաւորէին եւ իրարու բարեմաղթու եւ նուիրաբաշխ կ'ըլլային։

Այլ որքան որ ամէն ամսամուտ օրուան մէջ այս հանդէսները կը կատարուէին, այլ մեծագոյն հանդէսներն ու ճոխագոյն խրախճանութիւններ վերապահուած էին տարեմուտ օրուան, զոր մանաւանդ Հայերն աշխարհախումբ կը տօնէին ամանոր անուանելով զայն։

Որ ժամանակէն սկսած է Կաղանդը.— Հայերը միաձայն կը պնդեն թէ Նոյ նահապետէն է աւանդուած (!) եւ թէ Վարդավառի տօնն էր «Ամանոր Հայոց», որ յետոյ ի փառս Անահիտի փոխուեցաւ մեհենական մեծ տօնի։

Այլ ամանորի այս տօն քրիստոնէական դարերու մէջ տակաւ առ տակաւ պիտի դադրէր եւ Նաւասարդ ոչ եւս պիտի յիշուէր, զի նոր մը, յունական Կաղանդը ու հռոմէական Ցանուարն այլ եւս պիտի գործածուէին։ Քրիստոնէական հրաշափառ տօներն պիտի փոփոխէին մեր հին տօմարն ու տարեմուտ շրջանը։ Սակայն որքան որ այս փոփոխութիւնն անհրաժեշտ եղաւ, այլ ամանորի հանդիսական սովորութիւններն ու շնորհաւորական աւանդութիւնները չարք մնացին ու՝ կը մնան մեր ժողովրդեան մէջ, ի ձեռն մեր մամիկներուն եւ պապիկներուն, գուսաններուն եւ աշուղներուն։

Կաղանդի երեկոյին պատրաստ է սեղանն, ուր ոչ թէ միայն չոր պտուղներ, ամրանէ պատրաստուած, խնծոր, սանձ ու չոր խաղող, նոյնպէս նուշ, ընկոյզ, կաղին ու չամիչ եւն. կան, այլ եւ տեսակ տեսակ անուշապուրներ եւ բաստեղներ, իսկ օճախի քովնտի կախուած կան երկար բարակ շարոցներ, որք համեմուած են մեղրով կամ ռուպով եւ ընկուզի ծեծածով ալիւրախառն շինուած։ Այլ որքան որ այս համեմներ, այս չոր պտուղներ կան, սակայն կաթան է Կաղանդի փառքն ու փայլը (**)։ Կաթայի խմորն, եթէ օրն է ուտիք, — զի Աստուածայայտնութեանն ու Զատկին եւս կաթայ շինելու սովորութիւն կայ, — կաթով կը շաղուի, իսկ եթէ պահքի օր է, որպէս Կաղանդինը, մեղրով կը շաղուի եւ կ'թրուի խոբիս։ Կաթայի երեսին վրայ կը նըկարուին տեսակ տեսակ կենդանիներու եւ թռչուններու ձեւեր եւ շատ անգամ աստղերու նկարներ։ Կաթայի ձեւն է կլորակ, երբեմն խաչաձեւ, ձուաձեւ, եռանկիւն կամ քառակուսի։ Ունի փոսիկներ, որոնց մէջ երեխէք, մանկիկ տղեկներ ցորենի հատիկներ գնելով կը պարեն, եւ յետոյ տանիքներու վրայ դէս ու դէն ձգելով կը սպասեն որ թռչնիկներ գան, կտցեն ու ուտեն, — այս կաղանդչէք է մեր մանրիկներու կողմէն Աստուծոյ մանրիկ թռչուն արարածներուն։

Կաղանդի սեղանին վրայ կը վառուին ժամէն գնուած ու բերուած մոմիկներ, ըստ թուոյ ընտանիքի մէն մի անդամի։ Ցետոյ այդ մոմերուն արկուկները կը տարուին ու կը փակցըւին աղբիւրներու վրայ, որպէսզի այդ աղբիւրներ այնպէս կապանդուելով ամբողջ տարուան մէջ հոսուն եւ անսպառ ըլլան։ Մամիկին մամն է միշտ նըխուն, զոր մարելու համար տան փոքրիկները ձաւարի ու ցորենի հատեր կը նետեն հեռուէն, զորս պատժելու համար՝ մամն է որ գաւազանով կը յարձակի, բայց անոնք կը փախչին ու կը պահուըտին եւ վերստին յանկարծ կ'երեւին։ Ալ կը ճարահատի մամը, գոգնոցը կը բանայ, կ'աղաչէ ու կը պաղատի որ-մամիկը չմարեն ու զան առնուն իրենց կաղանդչէքը։ Պապուկն այն ատեն ժամէն գալով կը տեսնէ այս տեսարանը, եւ անխօսվ կ'ողջունէ տունն ու տնեցիքը՝ ըսելով. «Շընորհաւոր նոր տարի եւ բարի կաղանդ»։ Բոլոր տնեցիները կարգ առ կարգ գալով՝ կը համբուրեն պապուկին աջը, եւ սա նոցա աչերէն ու ճակատներէն պաչիկ կ'առնէ, իսկ պըտիկներն իրենց փախչէն, զի մամիկն իրենց պապուն քով կեցած է գաւազանով, հեռուէն կը մնան։ Այլ պապուկն խեղճն մամէն առնելով գաւազանը եւ ձարդ ու բուրդ ընելէ յետոյ երբ կը նետէ զայն, պըտիկներն ահա ցնծագին աղաղակներով կը վազեն կը բոլորին մամին շուրջ եւ գոգնոցը կը պարպեն, պապին ու մամին աջը համբուրելով եւ պաչիկ տալով անոնց։

Իսկ Կաղանդչէքի արարողութիւնը տնէ դուրս՝ այս է, — փոքրիկներ խումբ առ խումբ փողոցներու մէջ նախ կըպարեն, եթէ աղջիկներ են՝ չոփոր պարը, եթէ մանչ են՝ ծափիկը։ Ապա կ'երգեն Կաղանդի տաղը, որ ամէն տեղ միօրինակ չէ։

Ասօր կալն է, վաղն է Կաղանդ,
Կախանն խո՞ր է, վաղն է կաղանդ, —
ակլա։
Շարոց, բաստեղ, չիր ու հէվէք,
Գոգնոց բացէք, գոգով տուէք, — ակլա։
Տուն ու երդիք լիք են չարքով
Բարով կաղանդ, բարկ արեւով, —
ակլա։
Ճոյտ մամուն երկուս, քույցուն,
Ջոջիկ պապուն բաղարջ, բլիթ. —
ակլա։
Ծիծ - պիծերուս շարան շարան
Շարոց, բաստեղ, անուշ կաթա, —
ակլա։
Գոգնոց բացէք, գոգով տուէք,
Ափով բաժնեք, ծափով ուտենք, —
ակլա։
Լոյս է իջեր վէր գմբեթներին,
Ողորմի՞ս ձեր յոյս մեռելին, — ակլա։
Գոգնոց բացէք, գոգով տուէք,
Ափով ուտենք, ծափով վայլենք, —
ակլա։

Երգելէ յետոյ կը ստանան ամէն տունէ տեսակ տեսակ կաղանդչէք, զոր հաւաքելով յետոյ իրենց մէջ կը բաժնեն միճակ ձգելով, որպէսզի կռիւ չծագի։ Կաղանդի գիշեր եւ ոչ մէկ տուն մահրում կը մնայ, զի սա դարաւոր բարի աւանդութիւնն ամէն տեղ կայ թէ այն գիշեր բարի հրեշտակն ամէնուն կը հանդի»։

Կաղանդի այս ընդհանուր նկարագրութենէն վերջ, յաջորդաբար պիտի ներկայացնենք Պոնտահայոց, Բղեցիներու, Վանեցիներու, Ալաշկերտցիներու, Նփրկերտցիներու, Ձմշկածագցիներու, Երզնկացիներու, Մշեցիներու Կաղանդի աւանդութիւնները։

(*) Կաղանդ բառի ստուգաբանութեան մասին զանազան փորձեր կան, ոմանք շատ ծիծաղելի։ Ճիշդ ստուգաբանութիւնն այն է որ կաղանդ լատին բառ մըն է, քալէնտէ. — Հին առեն, քալէնտէ կը կոչուէր ամէն ամսու առաջին օրը, բայց մասնաւոր կարեւորութիւն մը կը ներկայացնէր Յունուարի քալէնտէն, որ կը համարուէր տարեսկիզբ։ Հռովմայեցիները այդ օրը սովորութիւն ունէին իրարու այցելութեան երթալու, բարեմաղթութիւններ կատարելու, նուիրատուութիւններ ընելու։ Ամէն քաղաքացի ճիգ մը կ'ըներ այդ օրը որ եւ է գէշ խօսք չարտասանելու, եւ ամէն մարդ պարտաւոր կը զգար մէկ կամ երկու վայրկեան իր աշխատանքին ձեռք զարնելու, որովհետեւ չարագուշակ կը համարուէր ծուլութիւնը կաղանդ օրով։ Սովորութիւն էր, դարձեալ, այդ օրը վճարելու յետնեալ պարտքերը։ Ցոյները կաղանդ չունէին, այդ պատճառով վճարել յունական կաղանդին, կը նշանակէր ... չվճարել։

Հայերը սկիզբները Նաւասարդ կը կոչէին իրենց տարեսկիզբի ամիսը, որ հունձքի եւ բերքի եղանակին մէջ կ'իյնար, այս պատճառով՝ հայկ. աստուածութիւն մը, Վանատուր (Գեյցէր), պաշտպան կը ճանչցուէր պտուղներու, հունձքի եւ տարեսկիզբի։ Նաւասարդի առաջին օրը տօն էր մարզախաղերու եւ աշխարհախումբ խրախճանքի։ Հայերը կաղանդին կ'ըսեն նաեւ ամանոր, այլեւս աստուածութիւն մը ըստ Մ. Էմինի։ Դուրեան կը մերժէ երկուքն ալ։

Վահան վարդ. իր ստուգաբանութիւնը կը կատարէ հետեւելով քալէնտէի այն իմաստին, որ է կոչել, — պարզեւ հին Հռոմի մէջ սովորութիւն էր ամէն ամսու սկիզբը կոչել ժողովուրդը՝ անոր առջեւ հռչակելու համար ամսուան տօնական օրերը։

(**) Երզնկայի մէջ կաթան է քառակուսի Ցկանակ մը խարտուլիչով նաշխուած։ Կառեւ, բթամատի հաստութեամբ, գրչի մը երկայնութեամբ, լօղլիկ — փաքլավա։ Իսկ գուռնիկ՝ կիսաքղոջրակ գունտ մը խմորի։

Կաթայի այս տեսակներ երկու մաս ունին. — միջուկը՝ խորիզ, կարագով շաղուած՝ եթէ ուտիք է, մեղրով՝ եթէ ուտիք չէ։ Ճաշ, կաթայի մէկ ուրիշ տեսակն է, որուն մէջ խորիզ չկայ։ Տղեկները կաթայի իւղոտ տեսակները խթման երեկոյին կ'ուտեն ժամարարի «Առէք կերէք»ը լսելէ վերջ։

ՅԱՌԱՋԻ ԹՐԹՕՆԸ (166)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—o—

Սոնիան նեղուած կը զգար, նկատելով Ալեքսէյի չուայլած հաճոյակատարութիւնները այդ կնոջ, որ վերջապէս հասարակ սպայի մը այրին էր։

Սեղանի շուրջը վօտկայի (օղի) շիշերը կը դատարկուէին իրարու ետեւէ. խորոված ոչխարը կը դառնար, որու վրայ սուր դանակ մը հետզհետէ աւերներ կը գործէր. սեղանակիցներու տրամադրութիւնը, օղիի բաժակներու յաւելումով, հետզհետէ կը բարձրանար. զինուոր ծառայ մը, ծառի կոճղի մը վրայ նստած, ձեռքի արմոնիքայով լեզկինքա կը նուագէր, ու երկու կէս հարբած խաղախ սպաներ կը պարէին այնպէս, ինչպէս միայն խաղախ մը կրնայ պարել։ Կատարեալ քէֆ մը։

Սոնիա յանկարծ նկատած էր, որ Ալեքսէյը մայրիկին քով նստած չէր, բանիք շատեր ոտքի վրայ կ'ուտէին, կը պարէին կամ ոչխարի մնացորդներուն քով վազելով, խորոված կտորներ կը բերէին, նստողներուն ծառայելով։ Սոնիան նշանածին բացակայութիւնը թերեւս չնկատէր ալ, եթէ նոյն պահուն մանկամարդ այրի կնոջ բացակայութիւնը աչքին չզարնէր։ Արդեօք երկուքը միասի՞ն էին, ինչո՞ւ հեռացեր էին. Թերեւս պատահական զուգադիպութիւն մը երկուքի միաժամանակ բացակայութիւնը։ Այդպէս ալ մտածեց Սոնիան, բայց նորէն անորոշ կասկած մը խռովեց հոգին։ Մէկ էն էր պակաս, որ կասկածէր Ալեքսէյի հաւատարմութեան վրայ։ Սոնիան նոյն իսկ փորձեց ծիծաղիլ իր կասկածոտութեան վրայ, բայց եւ այնպէս կամաց մը ելաւ նստածտեղէն ու անտառը մտաւ։ Անձայնաբար կը քալէր, ինքզինք յանդիմանելով, որ այնքան թերահաւատ էր նըշանածին նկատմամբ։ Մէկ ալ շունչը բռնած կանգ առաւ քարացածի նման. թուփերու մէջէն քչփչոց մը ականջին զարկաւ։ Ալեքսէյի ձայնն էր։ Անոր յաջորդեց զսպուած կանացի խնդուք մը ու լռութիւն։ Կարծես երկինքը փուլ եկաւ Սոնիայի գլխուն։ Ահա թէ ինչ։ Սոնիան վերադարձաւ ետ, բազմութեան մօտ, սիրտը աքցանի մէջ սեղմուած զէ, ոչ ոք պէտք էր տեսնէր իր տառապանքը։ Մօրը մօտ նստելով, չափազանցուած ձեւով մը սկսաւ կատակել, քրքջալ. նոյն իսկ սեղանակիցներու խնդրանքին վրայ, երգեց ու պարեց Սոնիան։ Եւ սակայն սիրտը կը հեծկլտար ու ծիծաղը ողբի պէս բան մը դարձած էր։

Բոլորով միասին վերադարձան, ու գիւղ հասնելով, ամէն մարդ ցրուեցաւ։ Երբ տիկ. Վառվառէն, Սոնիան ու Ալեքսէյը տնէն ներս կը մտնէին, իշխանը ձիու սանձը նետելով զինուոր ծառային, հրամայեց ձիերը ախոռ տանիլ եւ երթալ հանգստանալ։

— Այս երեկոյեան համար քեզի պէտք չունիմ, — ըսաւ ծառային։

— Խնդրեմ, այդ մարդը քանի մը վայրկեան թող սպասէ տան առջեւ, ձեզի հետ մասնաւոր խօսելիք ունիմ, — ըսաւ Սոնիան որուն դէմքէն չքացեր էին ծիծաղն ու ուրախ արտայայտութիւնը, ու առանց բառ մը աւելցնելու, բարձրացաւ երկրորդ յարկը, իր ննջասենեակը։

Աղջկան այնքան չոր, պաշտօնական խօսիլը, մանաւանդ Ալեքսէյի հետ գործածած յոգնակի ձեւը, մայրն ու իշխանը աւելի քան զարմացուցին։ Միջանցքի մէջ կանգնած, շուարումով իրարու կը նայէին։

— Տեսնես նորէն ի՞նչ է պատահած, կ'երեւի նորէն խեւ այծերը գլխուն հաւաքեր է, — ըսաւ տիկ. Վառվառէն ու ապագայ փեսայի թեւը մըտած ընդունարանը մտաւ։

— Բայց ամբողջ օրը այնպէս զուարթ, այնպէս ուրախ կ'երեւէր, ... — աւելի ինքն իրեն խօսեցաւ իշխանը, որ աղջըկան անակնկալ պոռթկումէն բան մը չէր հասկցած։

Ալեքսէյը, ճիշդ ըսած, ներողամտաբար վերցուցած էր Սոնիայի այդ քմայքը։ Անցած երկու ամիսներու ընթացքին շատ անգամ ականատես եղած էր անոր քմայքոտ պահանջներուն, որոնք այնքան փութկոտ կերպով ծնողքի կողմէն կը կատարուէին։ Բայց իր հետ, Սոնիան փափկանկատ էր, փոքր երեխայի մը նման հնազանդ եւ ուշադիր։ Իշխանը, որ առաջին պահուն ներողամտաբար ժպտեցաւ՝ կամաց կամաց սկսաւ անհանգստանալ. չէ՞ որ թէ այդ աղջիկը բան մը լսած էր, բամբասանք մը, ստոր մը, կամ վաղուց մոռցուած դէպք մը։ Բոլորովին մտքէն չանցուց որ աղջկան յանկարծական զգայնութիւնը կրնար կապ ունենալ այդ օրուան հետ։

Քիչ վերջը, երբ Սոնիան վար իջաւ, ընդունարանի սեմին վրայ պահ մը կանգ առնելով, ուղիղ իշխանին մօտեցաւ ու ձեռքի մատանին, որ իշխանին նուէրն էր, դնելով բազմոցի վրայ, զայրոյթէն դողացող ձայնով մը ըսաւ.

— Անշուշտ կը հասկնաք, որ մեր մէջ ամէն ինչ վերջացած է, ահա ձեր մատանին ...

— Բայց, ի սէր Աստուծոյ, աղջիկ, ի՞նչ կը խօսիս, — ու մայրը ինքզինք կորսնցուցած, բարձրացաւ տեղէն Սոնիային մօտենալու համար։

— Խնդրեմ, մայրի՛կ ... այս իմ գործս է։

Սոնիայի ձայնը, դէմքի արտայայտութիւնը ոչ մէկ ընդդիմութիւն կը վերցնէին։ Տիկին Վառվառէն, որ ամբողջ կեանքին մէջ, խոնարհաբար գըլուխ ծռած էր ամուսնոյն ու աղջկան ցանկութիւններուն առջեւ, հեկեկալով ինկաւ բազկաթոռին վրայ, ու ձեռքերով դէմքը ծածկած մրմնջեց.— Սոնիա՛, աղջի՛կս, հայրդ ի՞նչ պիտի ըսէ ...

Իշխանը ոտքի բարձրացած էր, սիրուն դէմքը զգացած զարմանքէն այլափոխուած։ Կը զգար որ բացատրութիւն պահանջելու առենը չէ, փորձեց եղածը կատակի տալ.

— Բայց Սոնիա, կ'երեւի գիշերը վատ երազ ես տեսած, երեխայութիւն է բրածդ ...

— Իսկ ձեր այս օրուան բրածը ուրիշ անուն մը ունի, — չոր կերպով ընդմիջեց Սոնիան, եւ առանց երկարացնելու, կռնակը դարձուց ու բարձրացաւ իր սենեակը։

— Ալեքսէ՛յ, սիրելիս այսօր ի՞նչ պատահեցաւ, — հարցուց Տիկ. Վառվառէն, թաշկինակը աչքերուն տանելով։

— Ոչինչ, սիրելի Վառվառա Սերգէեւնա. ի՞նչ կրնար պատահիլ, դուք խօմ գիտեք էիք։ Երեխայական քմայք մը, մէկ երկու օրէն կ'անցնի, դուք մի անհանգստացնէք հարցուփորձերով։

Իշխանին համար հիմա արդէն պարզ էր Սոնիայի զրգռութեան բուն պատճառը, աւելի խելօք քաղաքականութիւն էր, առայժմ ձգել որ Սոնիան ինքնին խաղաղի։ Ալեքսէյը սրտնեղութենէն մէկ երկու անգամ ընդունարանի երկայնքը չափեց. էհ, երիտասարդական յիմարութիւն մը՝ որ նշանուած աղջիկ մը չէր կրնար հասկնալ։ Այդ գիշեր հոն մնալով, կրնար ալ աւելի ջղայնացնել Սոնիան։ Իշխանը մեկնեցաւ քաղաք։

Երեկոյեան գնացեր էր Արթիստական ակումբը, ուր վստահ էր որ պիտի հանդիպէր Պետր Ասլանովին։ Առաւօտեան մէկին առենները երբ Ասլանովը թղթախաղը վերջացուց, երկուքը միասին նստան ընթրիքի։ Իշխանը առանց ծածկելու, ամէն ինչ պատմեց ապագայ աներոջը։ Իր ու որբեւայրի կնոջ «երիտասարդական յիմարութիւնը» անշուշտ պիտի հասկնար Պետր Ասլանովի նման, ապրած, կեանք տեսած մարդ մը։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

նոր հպատակներն են, եւ 250,000ը միայն բուն Ֆրանսացի: Եւ այս թիւն ալ դեռ շատ վար կը մնայ իրականութենէն:

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐՈՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ կը շարունակուի Խ. Միութեան մէջ, համաձայն գերմանական թերթերու տեղեկութեանց: Դեկտեմբեր 30ի գիշերը Լէնինկրատի մէջ ձերբակալուած է մարզանքի ուսուցիչ մը, Մէյէր: Գերման հարստարագէտ Մէցկէր որ Ծնունդէն առաջ ձերբակալուած էր իր կնոջը հետ, փոխադրուած է Մոսկուա: Գերմանիոյ արտաքին նախարարութեան ստացած յուրերուն համաձայն, ձերբակալուած Գերմանացիներուն թիւն է 38, որոնց 15ը Լէնինկրատի մէջ:

6489 ՀՈԳԻ ՋՈՀ ԳԱՑԱԾ ԵՆ երթեւեկի արկածներու, 1936ի ընթացքին, ամբողջ Անգլիոյ մէջ: Իսկ վիրաւորներուն թիւը քառորդ միլիոնը կ'անցնի:

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ՓԱԿԵՑ իր նստաշրջանը, տարեգլուխն ալ նիստ գումարելով եւ քուէարկելով հարկային եւ ելմտական օրինագիծները:

ՄԻԳԷԼ ՈՒՆԱՄՈՒՆՕ, Սպանիացի հռչակաւոր գրագէտը եւ Սալամանքայի համալսարանին վերատեսուչը, յանկարծամահ եղաւ յունուար 1ին: Համոզումով հակառակ էր Սպանիոյ կառավարութեան բռնած դիրքին:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ պիտի երթայ Մ. Նահանգները, խորհրդակցելու համար պատերազմական պարտքերու մասին: Պատուիրակութեան մէջ կը գտնուին հինգ երեսփոխաններ, որոնք միեւնոյն ատեն պիտի փորձեն ապահովել Մ. Նահանգներուն գործակցութիւնը, եթէ պատերազմ ծագի Եւրոպայի կամ Արեւելքի մէջ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՅԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ պաշտօնական բնագրին կարուստ կը հաստատէ «Մաթէն», նոր եւ աւելի զարմանալի մանրամասնութիւններ հաղորդելով: Նոյն թերթին համաձայն, կորսուած է նաեւ այն գեկոյցը որով Սերպիա կը հաղորդէր իր պատասխանը՝ Աւստրիոյ վերջնագրին:

Տէր եւ Տիկին Նոյեմզար Հրաչեան, Գարեգին, Աստղիկ, Թամարա եւ Յարութիւն Հրաչեաններ եւ պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն եւ անմոռանալի հօր եւ ազգականին՝

ԱՍԱՏՈՒՐ ՀՐԱՉԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ 1 յունուար գիշերուան ժամը 3ին, 52 տարեկան հասակին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ այսօր կիրակի, 3 յունուար, առաւօտեան ճիշդ ժամը 10ին իր բնակարանին մէջ, 35, Ալէ Նիֆօյա-Քարնօ, Լը Ռէնսի (Սէն է Ուազ), ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Ռէնսիի գերեզմանատունը:

ԾԱՆՕԹ.— Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑ.— Կար ար Լէսաթէն առնել չոգեկառք ժամը 9-12ին եւ իջնել Ռէնսի Վիլմօնպլը:

Տէր եւ Տիկին Հրանտ Թրավէսեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Քէշիշեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Մանուկեան եւ զաւակունք, ինչպէս նաեւ բոլոր ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի հօր, մեծ հօր, աներհօր եւ ազգականին՝

ՆԱԶԱՐ ԲԱԼՈՒԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ դեկտ. 31ին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 1ին Հօփիթալ Քօշէնի մէջ, 12 րիւ տը լա Սանթէ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Թիէի գերեզմանատունը:

ԾԱՆՕԹ.— Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS 13

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը կը տօնէ յառաջիկայ կիրակի, 10 Յունուար, ժամը 3ին, Salle Horticultureի *սրահին մէջ,*
84 Rue de Grenelle (Métro Rue de Bac)
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ
ՏՂՈՑ ԿԸ ԲԱԺՆՈՒԻ ՆԱԽԸՆԹՐԻՔ ԵՒ ՍԻՐՈՒՆ ԽԱՂԱԼԻՔՆԵՐ:
Մուտքը՝ մեծերուն 3 ֆր., փոքրերուն՝ 2 ֆր.

Ֆր. Կ. Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը

«Մանուկներու Օրուան» տօնակատարութեան առթիւ հրապարակ կը հանէ պատկերազարդ հանդէս մը,
գեղարուեստական սիրուն յօդուածներով, ոտանաւորներով եւ զանազան գեղեցիկ գրուածքներով:
16 նկարներ Ֆ. Կ. Խաչի գաղութներէն, Մանուկներու խումբերէն, «Մանուկներու Օրուան» եւ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿԱՑԱՆէն,
ԳԻՆ 1 ՖՐ.
Դիմել՝ Շրջ. Վարչութեան *Mme Missakian, 6 rue d'Alsace, Asnières (S.)*

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

կազմակերպուած Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Անկէնի մասնաճիւղին կողմէ
Այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,
Cascade du Lacի սրահին մէջ (Լճին մօտ):
ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱ, փոքրիկ ներկայացում մը, նուէրներ, արտասանութիւններ եւ նախընթրիք:
Մեծերու համար մուտք 3 ֆր.:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Ֆ. Կ. Խաչի Շավիլի մասնաճիւղին կողմէ
Այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, դպրոցի սրահին
4 rue des Trois Chantiers.
Երգ, արտասանութիւն եւ «ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆ» կատակերգութիւն մը, փոքրիկներու կողմէ: Նուէրներու բաշխում աշակերտներուն:
Նախընթրիք եւ պտուղ կը բաժնուի բոլոր ներկայ փոքրիկներուն:
Մուտք 2 ֆրանք

ԳԻՆԵՍԵՂԱՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին կողմէ
Այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4.30էն մինչեւ կէս գիշեր,
Գարակէօզեանի սրահին մէջ, 5 րիւ տը լա Ստէֆանս, Իսի:
Գեղարուեստական բաժին: Հայկական եւ եւրոպական պարեր:
Մուտք մեծերու 5 ֆր., փոքրիկներու 2 ֆր.

ՏՕՆԱԾԱՌ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐ. ՇՐՋԱՆԻ ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ի նպաստ իր վարժարանին
3 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,
150 Route d'Orléans, *Պանեօ*
Կը ներկայացուի ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի
1936Ի ԵՒ 1937Ի ՊԱՅՔԱՐԸ
Ընտանեկան կատակերգութիւն:
Աշակերտութեան կողմէ խմբերգներ եւ արտասանութիւններ:
Թառ ու Զար եւ անակնկալներ
Պտղաբաշխութիւն Ֆ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ:
Մուտք 3 ֆր.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ՅՈՒՆՈՒԱՐ

MARDI 5 JANVIER 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3311

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԱՐԺԵՑՆԵԼ ՓՐԿԱՆՔԸ

Զինուորագրութեան հարցի մասին խօսած ատեն, մենք մինչեւ հիմա չշօշափեցինք իրաւունքներու խնդիրը։

Ոչ թէ անոր համար որ բնաւ չունէինք, այլ կանխահաս կը համարէինք որ եւ է արտայայտութիւն, առանց աչքի առջեւ ունենալու վաւերական տեղեկութիւններ բուն իշխանութենէն՝ պատերազմական նախարարութենէն։

Արդ, կիրակի օր հրատարակուեցաւ պատերազմական նախարարութեան առաջին զեկոյցը, որ կը շօշափէ նաեւ զինուորցուներու վերապահուած առաւելութեանց խնդիրը։

Ինչո՞ւ ծածկել,— մեծ բան մը չի խոստանար զեկոյցը։

Զինուոր հաշակելով 20—33 տարեկանները, պատերազմական նախարարութիւնը անոնց իրաւունքներու խնդիրը կը կապէ ծառայութեան լրացման հետ։

Աւելի պարզ խօսելով, ոչինչ կը պարգեւէ կանխիկ։ Զօրակոչը կ՚ընդունիս, կ՚երթաս կը կատարես ծառայութիւնդ, եւ երբ շրջանըդ լրանայ, եւ եթէ դիմում կատարես, պիտի դիւրացնեն հպատակութիւնդ։ Իսկ եթէ հպատակութիւն չխնդրես, ուրիշ դիւրութիւններ կը խոստանան, աշխատանք ճարելու համար։

Երկու պարագաներուն մէջ ալ, կարգադրութիւնները պիտի ըլլան համաձայն հաստատուած օրէնքներուն։ Այսպէս, հպատակութեան հարցին հիմ պիտի կազմէ 1927 օգոստոս 10ի օրէնքը։ Շնորհ մը պիտի տրուի, բայց պիտի տրուի ծառայութեան մը փոխարէն։ Եւ պիտի տրուի նկատի առնելով միայն անհատը։

Ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար շարժիլ, որ եւ է իշխանութիւն։ Ոչ միայն երկրին օրէնքները կան աչքի առջեւ, այլեւ միջազգային սովորութիւններ։ Ատոր համար է որ հպատակութեան պարագային կը յիշեցնէ,— «եթէ խնդրեն»։

Գիտի բոլք թէ միեւնոյն միջազգային օրէնքները թոյլ կու տա՞ն զինուոր առնել ոչ-հպատակ օտարականներ, մանաւանդ այնպիսի բազմութիւններ որոնց ճակատագիրը վերջնապէս որոշուած չէ տակաւին։

Շատ հեռուները գացած պիտի ըլլայինք, պրպտելով այս բացառիկ զինուորագրութեան գաղտնիքը։

Կը բաւէ յիշել մէկ պարագայ,— հիւրընկալ երկիրները կ՚ուզեն կարճ-երկար հաշուեյարդարի ենթարկել «հայմաթլոս»ներու խնդիրը, որ տագնապի մը պէս կը քաշքշուի տարիներէ ի վեր։

Ամէնքն ալ կը տեսնեն որ ոչ Հայերը կը պակսին, ոչ ալ Ռուսերը (հայրենիք երթալով)։ Եւ ամէն տեղ ալ հետզհետէ կը շեշտուի մանաւանդ պիտանի տարրերը ձուլելու տրամադրութիւնը։

Բնականաբար ազգային պաշտպանութեան հոգն ալ մեծ տեղ կը գրաւէ այս առաջադրութեանց մէջ։

Օրինակ, Ֆրանսա, տարագիր բազմութեանց սերը քամելէ, անոնց նորագոյն սերունդը իբրեւ ապահով ժառանգութիւն իւրացնելէ վերջ, կրնա՞յ անտեսել երիտասարդութիւնը։

Եւ ահաւասիկ ծառայութեան կը կանչէ զայն, զանազան շնորհներ խոստանալով։ — Ֆրանսացի՞ ըլլալ կ՚ուզես, հրամէ նախ պարտքդ կատարէ։

Բնականաբար այդ պարտականութեան հետ պիտի ստանաս ուրիշ վարժութիւններ եւ նոր հոգեբանութիւն։ Ուրեմն կրկնակի շահ՝ երկրին համար։

— Բայց մեր զինուորութիւնը, ի հարկին արիւնը գին չունի՞։ Եթէ ծառայութիւնը փրկանք է, ո՞ւր են անոր անմիջական արդիւնքները։

Ահաւասիկ հիմնական հարցը՝ իրաւունքներու տեսակէտէն։ Եւ այս կէտին վրայ պէտք է լարուի բոլորին ուշադրութիւնը։ Ճիշդ ատոր համար է որ, միշտ կը յիշեցնենք աւելի լուրջ վարուելու եւ հաւաքաբար, համախորհուրդ գործելու պահանջը։

Անշուշտ հաւասար կռուող չենք, մեր բաղձանքները եւ երկրին օրէնքները մէկ նժարի մէջ դնելու համար։

Բայց, կը գտնուինք երկրի մը մէջ, ուր տրամաբանութիւնը, արդար խօսքը միշտ կշիռ ունեցած են։ Եւ ժողովրդական ճակատ մըն է որ կը վարէ երկիրը։

Արդ, կարելի չէ՞ր բացատրել օրուան վարիչներուն թէ՝ երբ տարագիր ժողովուրդի մը ծաղիկ սերունդը — 20էն 33 տարեկան — զինուոր կը հաշակուի բացառիկ օրէնքով մը, ինչո՞ւ իրաւունքներն ալ չեն սահմանուիր բացառիկ տնօրինութեամբ։ Այսպէս, —

1. Զօրանոց կանչուած օրէն՝ հպատակ համարիլ զինուորցուն։

2. Եթէ փրկանք է որ կը պահանջուի տարագիր ժողովուրդէն, այդ փրկանքին գինը թող ըլլայ վարչական կարգադրութեամբ վերցնել այն խտրութիւնները որոնց ենթակայ են, տակաւին, հայ աշխատաւորները (ինչպէս Ռուսերը)։

Զինուորին ընտանիքը բացառութիւններ կը վայելէր նոյնիսկ Թուրքիոյ մէջ։ Եւ շատեր կրցան ազատիլ տարագրութեան այս կամ այն սարսափէն։

Արդ, մասնաւոր իրաւունքներ չունի՞ հայ զինուորցուին ընտանիքը այստեղ, Ֆրանսայի մէջ, անմիջապէս որ հպատակ հռչակուի։

Այս հարցերը եւ ուրիշներ կը պահանջեն բազմակողմանի քննութիւն եւ աշխատանք։

Մենք հակառակ չենք այն ժողովներուն որ կը սարքուին զինուորցուներու կողմէ, իրենց բաղձանքները բանաձեւելու համար։

Ընդհակառակն, այդ շարժումը կրնայ մղիչ ազդակ մը դառնալ իրաւասու օրկաններուն համար, որոնք ամփոփուած են չորս պատի մէջ։

Բայց, անհրաժեշտ է կարճ կապել պատէն ցատկելու փորձերը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ ՍՏՈՐԱԳՐԵՑԻՆ

Միջերկրականի համաձայնութիւնը

Ցունուար 2ին Հռոմի մէջ ստորագրուեցաւ անգլեւիտալական համաձայնութիւնը՝ Միջերկրականի մասին։ Անգլիոյ ներկայացուցիչն էր Հռոմի դեսպանը, իսկ Իտալիոյ ներկայացուցիչը՝ արտաքին նախարար կոմս Չիանօ։ Այս համաձայնութիւնը, զոր Մուսոլինի առաջարկեց իր նոյեմբեր 1ի ճառով, սահմանուած է փարատելու Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ ծագած թիւրիմացութիւնները։ Անոր շնորհիւ կը վերահաստատուի երկու երկիրներու աւանդական բարեկամութիւնը։ Մուսոլինի ամենամեծ կարեւորութիւնը կուտայ այս համաձայնութեան որ կը ճշդէ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ շահերը Միջերկրականի մէջ։ Համաձայնութիւնը աւելի շատ հոգեբանական արժէք ունի քան մասնագիտական եւ կը կոչուի «Ճէնթըլմէններու համաձայնութիւն»։ Անով ոչ մարտանաւերու տարողութիւնը կը ճշդուի, ոչ նաւային կայանները եւ ոչ ալ Միջերկրականի կացութեան մանրամասնութիւնները։ Պայմանագիրը շատ կարճ է եւ կը բաղկանայ յայտարարութենէ մը որով անգլիական եւ իտալական կառավարութիւնները հաւաստիքներ կը փոխանակեն Միջերկրականի մասին։

Ահաւասիկ այդ յայտարարութիւնը.—

«Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը եւ իտալական կառավարութիւնը, տոգորուած՝ իրենց և Միջերկրականեան բոլոր պետութեանց յարաբերութիւններու բարելաւման հետզհետէ աւելի նպաստելու բաղձանքով, ի շահ խաղաղութեան եւ ապահովութեան, եւ վճռած ըլլալով յարգել այդ պետութեանց իրաւունքներն ու շահերը,

Կ՚ընդունին թէ Միջերկրականի մէջ մուտքի, ելքի եւ անցքի ազատութիւնը կենսական կարեւորութիւն ունի թէ բրիտանական կայսրութեան զանազան մասերուն եւ թէ Իտալիոյ համար, եւ թէ նյս շահերը երբեք անհաշտելի չեն։

Կը մերժեն որ եւ է բաղձանք՝ փոփոխելու կամ իրենց մասին փոփոխուած տեսնելու Միջերկրականի շրջանին հողերու ազգային վեհապետութեան վերաբերեալ կարգ ու սարքը,

Ցանձն կ՚առնեն յարգել իրենց իւրաքանչիւրին իրաւունքներն ու շահերը։

Համաձայն են իրենց բոլոր ջանքերը ի գործ դնելու որպէսզի չկատարուի որ և է գործունէութիւն որ կրնայ վնասել այն բարեաց յարաբերութեանց որոնց ամրապնդման կը ձգտի ներկայ յայտարարութիւնը։

Այս յայտարարութիւնը կոչուած է օգնելու այն բոլոր ջանքերուն որ կը կատարուին խաղաղութեան հասնելու համար եւ չէ ուղղուած որ եւ է պետութեան դէմ»։

Փարիզի մէջ լաւ տպաւորութիւն գործեց համաձայնութեան կնքումը իբրեւ կարեւոր ազդակ մը խաղաղութեան, իսկ Պերլինի մէջ որոշ անհաճութիւն պատճառեց։

ՆՈՐ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԻՆ ԲԱՑԸ

Աւելի քան չորս միլիառ ֆրանք

ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄԸ ԿԸ ՍԿՍԻ ՓԵՏՐ. 1ԻՆ

1937ի ելմտացոյցը խորհրդարանին կողմէ վերջնապէս քուէարկուեցաւ շաբաթ առաւօտ, յիսուն ժամ Ծերակոյտէն երեսփ. ժողով երթալ-գալէ վերջ, այնպէս որ 1936ի վերջին օրը երկարաձգուեցաւ մինչեւ 1937 յունուար 2, եւ խորհրդարանը Նոր Տարի չունեցաւ։ Ելմտացոյցին վերջնական պատկերն է,— ելք՝ 48,071,167,731, մուտք՝ 43,485,899,289 ֆրանք. ուրեմն բաց 4,585,268,442 ֆրանք։

Մախքին գրեթէ երկու երրորդը կ՚երթայ հանրային պարտքի եւ ազգ. պաշտպանութեան։

Երեսփոխանական ժողովը ելմտացոյցը քուէարկեց 75ի դէմ 467 ձայնով, երբ ծերակոյտէն վերադարձուած էր չորրորդ անգամ։

Աննախընթաց դժուարութեանց գլխաւոր պատճառն էր ծերակոյտին ընդդիմութիւնը կարգ մը հարկային բարեփոխութեանց մասին։ Անկէ զատ կառավարութիւնը կարգ մը յօդուածներ աւելցուցած էր վերջին պահուն։ Ծերակոյտը պնդեց եւ ի վերջոյ ընդունիլ տուաւ որ փետրուար 1էն սկսեալ գործադրուի հարկային բարենորոգման օրէնքը։ Այդ օրէնքին գլխաւոր տրամադրութիւններն են.— Ա. երկու առ հարիւր տուրք 5 միլիոն ֆրանքէ վեր ընկերութեանց յաւելուածական շահերու վրայ։

Բ.— Առաւելագոյն 25 առ հարիւր տուրք ուղղակի ժառանգութեանց վրայ և ամուսինէն կնոջ և փոխադարձաբար եղած կտակներու վրայ։ Առաւելագոյն 40 առ հարիւր մինչեւ չորրորդ աստիճանի ազգականներու միջեւ եղած ժառանգութեանց վրայ, իսկ առաւելագոյն յիսուն առ հարիւր՝ ուրիշ բոլոր կտակներու վրայ։

Գ.— Ջնջում գործառնութեանց տուրքի եւ ատոր փոխարէն 6 առ հարիւրի միակ տուրք մը մեծաքանակ վաճառման գիներու վրայ։

Դ.— 1.5 առ հարիւրի միակ տուրք մը հողագործներու շահին վրայ, մինչեւ 8000 ֆրանք։ Իսկ 3 առ հարիւր՝ 8000է վեր։

Ելմտական օրինագծին առաջին բնագիրը կը պարունակէր տրամադրութիւն մը որու համաձայն անհատներու եկամուտի յայտարարութիւնը պիտի հրատարակուէր քաղաքապետութեանց մէջ, բայց խորհրդարանը մերժեց։ Այս օրէնքներու քուէարկութենէն յետոյ խորհրդարանը փակուեցաւ։ 1937ի նստաշրջանը կը սկսի յունուար 12ին։

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

Գերմանիոյ սպառնալից դիրքը

Գերմանական կառավարութիւնը գոհացում ստացած չըլլալով, կը սպառնայ նոր նաւեր գրաւել սպանիական ջուրերուն մէջ։ «Արակօն» շոգենաւը չէ արձակուած տակաւին։ Սպանիական կառավարութիւնն ալ իր կարգին հրամայեց հետապնդել գերմանական մարտանաւերը, ինչ որ աւելի կը ծանրացնէ կացութիւնը։ Այս առթիւ գերմանական թերթերը կը գրեն թէ Գերմանացի մը գնդակահարուած է Պիլպաոյի մէջ, անցեալ նոյեմբերին։

Գերմանական «Քէօնիկսպէրկ» յածանաւը սպանիական երկրորդ նաւ մը գրաւեց, երբ գետնախնձոր կը փոխադրէր դէպի Սանթանտէր։ Այս նահանգին կառավարիչը անմիջապէս պահանջեց ազատ արձակել նաւը, ազդարարելով թէ նոր գրաւումները պատերազմի ազդանշան պիտի համարուին։

Սպանիոյ ապստամբները բռնեցին խորհրդային շոգենաւ մը, «Փօսթիշեւ», որ ճամբայ ելած էր Նիքոլայեւէն։ Կ՚ըսուի թէ անգլիական նաւ մըն ալ հետապնդուած է։

Մինչ այս մինչ այն, զարմանազան զրոյցներ շրջան կ՚ընեն միջազգային մամուլին մէջ։ Լուրի մը համաձայն, 5000 իտալացի զինուորներ ցամաք ելած են Քատիքս, վերջին երեք օրերու միջոցին…

*** Կռիւները վերսկսած են Մատրիտի շուրջը։ Վերջին լուրերու համաձայն քաղաքը գրեթէ պաշարուած է։ Կ՚ըսուի նաեւ թէ ժանտատենդի սարսափելի համաճարակ մը ծագած է մայրաքաղաքին մէջ, Ծնունդի առթիւ։ Մասնաւորապէս ազդուած է քաղաքային բնակչութիւնը։ Կառավարութիւնը երկու պատուիրակութիւններ ղրկած է, մէկը Ժընեւ, միւսը՝ Փարիզ, օգնութիւն խնդրելու համար։

ԼԵՀԱՍՏԱՆ ԶԷՆՔ ՊԻՏԻ ԳՆԷ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԴՐԱՄՈՎ

Լեհաստանի խորհրդարանը վաւերացուց օրինագիծ մը որով կառավարութիւնը արտօնութիւն կը ստանայ մէկ միլիառ 350 միլիոն ֆրանքի փոխառութիւն մը կնքելու ազգ. պաշտպանութեան համար։ Գանձային պաշտօնատունը երկար պայմանաժամով մուրհակներ հրապարակ պիտի հանէ այս գումարին համար, մինչեւ 6 առ հարիւր տոկոսով։

Ֆրանսայի Երեսփ. ժողովը եւ Ծերակոյտը անցեալ շաբթու միաձայնութեամբ արտօնեցին որ կառավարութիւնը երաշխաւորէ լեհական պարտաթուղթերը, այնպէս որ անոնք կրնան ծախուիլ սեղանաւորական հաստատութեանց եւ անհատներու։

Այս փոխառութեան արդիւնքը մեծ մասով պիտի յատկացուի լրացնելու Վերին Շլեզիոյ ռազմագիտական երկաթուղին որ կը տանի մինչեւ Պալթիկ ծով։ Այս գումարէն զատ մէկ միլիառ 250 միլիոն ֆրանքի գումար մըն ալ տրամադրուած է լեհական բանակին մեքենաչարժ ստորագինութիւնները լրացնելու համար։ Այդ գումարէն 250 միլիոն պիտի գործածուի լեհական զինագործարաններու հաստատման, ղեկավարութեամբ Ֆրանսացի մասնագէտներու, որպէսզի աւելի զարկ տրուի զէնքի եւ ռազմամթերքի արտադրութեան։

Ի՞ՆՉ Կ՚ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Փոքր Համաձայնութեան եւ Պալքանեան Միութեան բոլոր անդամները իրենց հաւանութիւնը յայտնեցին Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ միջեւ ծրագրուած դաշինքին որ պիտի ստորագրուի, երբ կարգ մը մանրամասնութիւններ ճշդուին։ Այս դաշինքին նախաձեռնութիւնը առած էր պուլկարական կառավարութիւնը։ Սոֆիայի եւ Պելկրատի թերթերը կը բացատրեն թէ նոր դաշինքը որ եւ է կերպով չի վնասեր Եուկոսլաւիոյ միջազգային յանձնառութեանց, եւ թէ կարեւոր ազդակ մը պիտի ըլլայ հարաւային արեւելեան Եւրոպայի խաղաղութեան համար։

Այս առթիւ նորէն զրոյց կը շրջի թէ Պուլկարիա շուտով պիտի միանայ Պալքանեան Միութեան, բայց հաւաստ չընծայուիր այդ լուրերուն, որովհետեւ Պուլկարիա հողային պահանջներ ունի, օրինակ ելք դէպի Եգէական ծով, մինչդեռ միւս պետութիւնները, իրենց կնքած դաշնագիրներով կ՚երաշխաւորեն հաստատուած սահմանները։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԷՆ կը հեռագրեն թէ Ազգերու Դաշնակցութեան երեք «դիտողները» արդէն իսկ աշխատանքի ձեռնարկած են Անտիոքի մէջ, ուր կը բնակին։

ՆԵԿԻՒՍԸ, որ վերջերս ծախու հանած էր իր արծաթեղէնները, անոնց արդիւնքը՝ 2500 անգլ. ոսկի յատկացուց Հապէշ տարագիրներու ապրուստին։

ԹՈՒՐՔԻԱ պատասխանելով Լեհաստանի կառավարութեան դիմումին, յայտնեց թէ պատրաստ է միեւնոյն իրաւունքները տալու լեհական նաւերուն, Տարտանէլէն անցնելու համար։ Մանրամասնութիւնները պիտի ճշդուին մօտերս։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ բուռն ճառ մը խօսեցաւ Գ. Հիրօթա, Ճափոնի վարչապետը, շեշտելով թէ «Կոմինթէրնի ոգին կրնայ ամէնէն աղետալի հետեւանքները ունենալ աշխարհի խաղաղութեան եւ բարօրութեան համար»։ Այս առթիւ շեշտեց թէ գերմանեւճափոնական հակախորհրդային դաշինքը բաց է բոլոր այն երկիրներուն առջեւ որ բոլշեւիկեան սպառնալիքին տակ կը գտնուին։

*** Կիրակի օր հովուական թուղթ մը կարդացուեցաւ Գերմա-

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ՀԱՅ—ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Հայ - վրացական յարաբերութիւնները Ամատունիի զեկոյցին մէջ մասնաւոր տեղ կը գրաւեն: Աղասի Խանջեանի գլխաւոր յանցանքներէն մէկն ալ այն է եղած, որ անոր օրով Հայաստանի մէջ «զարգանում էր թթու նացիոնալիստական, հակավրացական տրամադրութիւն»:

«Խանջեանը, կ՚ըսէ Ամատունին, Հայաստանում կատարած իր ամբողջ աշխատանքի ընթացքում, երկերեսանուն մատչելի բոլոր միջոցներով, պատուաստում էր հակաանդրկովկասեան եւ հակավրացական տրամադրութիւններ»: Հայկոմկուսի նորընտիր քարտուղարի այս ամբաստանութիւնը կը վերաբերի ոչ միայն Խանջեանին, այլ եւ Աշոտ Յովհաննիսեանին եւ Խորհ. Հայաստանի նախկին ղեկավարներուն (Ս. Կասեան, Ա. Մռաւեան եւ ուրիշներ): Ի՞նչպէս կ՚ըլլայ որ խորհ. իշխանութեան 15ամեայ «համերաշխ ու հաշտ» ազգային քաղաքականութիւնը Անդրկովկասի մէջ՝ տակաւին վերջ չէ տուած ազգային հակամարտութեանց եւ պայքարը մասնաւորապէս Հայերու եւ Վրացիներու միջեւ կը շարունակուի նախկին թափով:

Հայ - վրացական յարաբերութիւնները, որոնք վերջին տասնամեակներու ընթացքին լարուած վիճակի մէջ էին, սուր հանգամանք առին 1917—18ին: Գլխաւոր եւ հիմնական պատճառն այն էր, որ վրաց ղեկավարութիւնը թթու ազգայնական եւ եսասէր քաղաքականութեան կը հետեւէր եւ օգտուելով իր աշխարհագրական նպաստաւոր դիրքէն, ամէն ճնշում կը գործադրէր Հայաստանի վրայ: Երբ հայ ժողովուրդը դժուարին կացութեան կը մատնուէր, անմիջապէս կունիէն զուանձնական հարուած մը կը կրէր իր դրացի Վրաստանէն: Ս մնաւն յայտնի են 1917—18ի դէպքերը, երբ Վրացիները զաւթեցին Թուրքերուն յանձնեցին Կարսը, տիրացան Ախալքալաքին եւ կ՚ուզէին ձեռք անցընել նաեւ Հայկական Լոռին: Այս առթիւ էր որ տեղի ունեցաւ հայ-վրացական պատերազմը (1918 դեկտ.) եւ դաշնակիցներու միջամտութեան հետեւանքով, Հայաստանի եւ Վրաստանի սահմանին վրայ առեղծուածային չէզոք գօտի: Ալիէ վերջ ամբողջ երկու տարի Վրաստանը «թրանզիտի» դժուարութիւններ կը յարուցանէր Հայաստանի առջեւ եւ ճնշումներ կը գործադրէր իր երկրին մէջ ապրող ստուարաթիւ հայութեան հանդէպ: Իսկ երբ 1920ի աշնան սկսաւ հայ-թրքական պատերազմը, օգտուելով առիթէն, Վրաստան դաւադրաբար յարձակեցաւ Հայաստանի վրայ եւ գրաւեց Հայկական Լոռին:

Աղբրէջանի եւ Հայաստանի խորհրդայնացումէն վերջ ռուսական կարմիր բանակը պատերազմական գործողութիւններու դիմեց Վրաստանի դէմ (1921ի սկիզբը): Փետրուար 11ի գիշերը Լոռիի հայութիւնը ապստամբելով, յարձակեցաւ վրացական 5րդ եւ 8րդ պատժիչ գումարտակներու վրայ եւ ամբողջովին բնաջնջեց զանոնք (մօտ 1500 հոգի): Հայ գիւղացիներու գէնքի ուժով էր, որ Լոռին միացաւ Խորհ. Հայաստանին:

Վրաստանի խորհրդայնացումէն ետքը ծրագրուեցաւ կազմել Անդրկովկասեան դաշնակցութիւնը: Վրաց համայնավարները կատաղօրէն պայքարեցան այդ ծրագրին դէմ՝ պաշտպանելով Խորհ. Վրաստանի անկախ գոյութիւնը: Մոսկուայի գործադրած ճնշումները եւ հայ համայնավարներու թափած ճիգերը յաջողցուցին Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան կազմութիւնը: Սկզբնական տարիներուն Անդրերկրային Կոմիտէի եւ Անդրկով. կառավարութեան մէջ հայ համայնավարները գերակշիռ դեր կը կատարէին: Վրացի համայնավարները, որպէս «ազգային ուկլոնիստներ», երկրորդական գիծին վրայ էին մնացած:

1924 օգոստոսի վերջը տեղի ունեցաւ վրացական ապստամբութիւնը, որ ճզմուեցաւ դաժանօրէն: Վրացիները ապստամբութեան ձախողումը վերագրեցին Հայերուն եւ դաւադրօրէն սպանեցին Ալ. Միասնիկեանը, Գէորգ Աթարբէկեանը եւ Զեկայի նախագահ Մոգիլեւսկին: Շատ չանցած ասպարէզէն քշեցին նաեւ Լուկաշինը եւ բոլոր հայ ղեկավար դէմքերը: Հայաստանի մէջ ասպարէզը մնաց Խանջեանին, որ ամէն կերպով կը շոյուէր ու կը խրախուսուէր Թիֆլիսի կողմէ՝ քանի դեռ «հակավրացական» տրամադրութիւններ չէր արտայայտած: Իսկ երբ Խանջեանն ալ ըմբոստացաւ, վրացական դաւադիր ընդակը զայն եւս տապալեց:

Ամատունիի վկայութեամբ, հակավրացական տրամադրութիւնները Հայաստանի մէջ ծայր են առած 1925էն սկսեալ: Հասկնալի է: Նախ, այդ թուականէն էր, որ Վրացիները ձեռնարկեցին հայ ղեկավար համայնավարներու չէզոքացման եւ մաքրագործման: Երկրորդ, խորհրդային տնտես. վերակառուցումն ու վերաշինութիւնը կը սկսի ճիշդ այդ շրջանին: Իսկ մեզ արդէն յայտնի է, որ Վրացիները առանձնապէս Հայաստանը ճնշած են տնտեսական մարզին մէջ, եւ ինչպէս Ամատունին կը վկայէ, Աշոտ Յովհաննիսեանի ղեկավարութիւնը եւ Խանջեանի շրջապատը ամէնէն շատ այդ գետնի վրայ են պայքարած Վրաստանի գերակայութեան դէմ: Խորհ. նոր սահմանադրութեամբ Անդրկովկասի ներքին սահմաններու անարդար բաշխումը ունէր եւս արեցին հայ-վրացական յարաբերութիւնները եւ պայքարը գործնական ձեւակերպում առնելով, վերջացաւ Աղասի Խանջեանի մահով եւ հայ համայնավարներու կատարեալ պարտութեամբ:

Այնպէս որ, հայ - վրացական հակամարտութիւնը Անդրկովկասի մէջ թէ հոգեբանական է եւ թէ իրական պատճառներ ունի: Ստեղծուած այդ կացութեան բուն պատասխանատուներ վրացի համայնավարներն են, որովհետեւ անոնք եւս շարունակեցին իրենց նախորդներու, վրաց մենշեւիկներու եւ ազգայնականներու եսապաշտ քաղաքականութիւնը՝ խուլն-դատ հանդիմանելով Հայաստանի տնտեսական, մշակութային եւ քաղաքական վերելքին: Եւ Անդրկովկասի կուրծքին վրայ բացուած այդ վէրքը կը բուժուի միայն այն ատեն, երբ մեր դրացի Վրաստանը զոհացում տայ հայկական արդար պահանջներուն եւ վերջ դնէ տասնեակ տարիներու իր հակահայ քաղաքականութեանը: Այլապէս հայ կեանքէն անպակաս պիտի ըլլան Աշոտ Յովհաննիսեաններն ու Աղասի Խանջեանները:

Սակայն, այդ բոլորէն զատ, Աշոտ Յովհաննիսեան եւ Աղասի Խանջեան գործած են եւ ուրիշ մահացու մեղք մը: Անոնք թոյլ են տուած, որ անդրկովկասեան համայնավար կազմակերպութիւններու եւ յեղափոխական շարժումներու պատմութիւնը գրելու ատեն անտեսուի Ստալինի դերը: Աշոտ Յովհաննիսեանը Շահումեանի մասին գրած իր յօդուածին մէջ համարձակութիւնն է ունեցած յայտնելու, թէ «Անդրկովկասի մեծամասնականներու ամբողջ հոսանքի պարագլուխ կը հանդիսանար Ստեփան Շահումեան»: Այն ինչ «Բագուի եւ Թիֆլիսի, ամբողջ Անդրկովկասի բանուորութեան, ինչպէս նաեւ հայ բանուորութեան բոլշեւիկեան ուսուցիչն իր կուսակցական գործունէութեան առաջին իսկ քայլերից եղել է Անդրկովկասի բոլոր ազգութիւնների բանուորների եւ չքաւոր գիւղացիութեան առաջնորդ, Անդրկովկասի բոլշեւիկեան կազմակերպութիւնների հիմնադիր ու ղեկավար ընկեր Ստալինը»: Խանջեան յարելով Ա. Յովհաննիսեանի տեսակէտին, դրանով իսկ ցոյց է տուած իր «հականդրերկոմեան, հակավրացական, երկերեսանի ու դաւաճան» դէմքը («Խ. Հ.», 16 Նոյեմբեր 1936):

Ամատունիի եւ Եղիա Զուբարի նման արարածները իրենց օրուան տէրերուն՝ հաճոյանալու համար պատրաստ են անարգել ոչ միայն Խանջեանի թարմ գերեզմանը, այլ եւ նսեմացնել եւ հոգին հուատարեցնել Ստեփան Շահումեանի եւ Ալ. Միասնիկեան - Թուրքէնիի յիշատակները: Չէ՞ որ 1935 յուլիսին արուած իր «պատմական» զեկուցման մէջ Բերիան «անհերքելի փաստերով» ապացուցուց որ Անդրկովկասի համայնավար կազմակերպութեանց «միակ» հիմնադիրը եւ ղեկավարը եղած է եւ կը մնայ Ստալինը՝ Մանաւանդ որ այդ զեկոյցը «Պրաւդան նշած է իբրեւ «արժէքաւորագոյն մի աւանդ բոլշեւիզմի տարեգրութեան մէջ» ... Այդ բոլորէն ետք մի Ալ. Յովհաննիսեան կամ Ա. Խանջեան ի՞նչ յանդգնութեամբ կրնան յայտարարել, թէ Անդրկովկասի մէջ բոլշեւիկեան կուսակցութեան «փայլուն արտայայտիչներ» եղած հայ մեծամասնականներն են ...

Այս հարցին շուրջ եղած վէճը տասնամեայ պատմութիւն ունի եւ այսօր կը լուծուի ի նպաստ վրացի Ստալինի: Հայ Շահումեանները եղած են միմիայն Ստալինի «զինակիցներն ու աշակերտները»:

Թէ Շահումեան մինչեւ իր եղերական մահը եղած է Անդրկովկասի համայնավարութեան միակ ճանչցուած ղեկավարը, այդ մասին գոյութիւն ունին բազմաթիւ փաստեր ու վկայութիւններ: Վերջերս վրաց մենշեւիկեան պարագլուխ Նոյ Ժորդանիա-Փարիզի «Բրձոլա Խրմաձ վրացերէն թերթին մէջ կը հաստատէր որ անդրկովկասեան համայնավարներու գաղափարական ղեկավարը եղած է Ստ. Շահումեան: Իսկ Ստալին կատարած է միայն «աւազակային - բանախումբային» գործողութիւններ: Եւ վերջապէս, 1917ի Թուսիոյ սահմանադիր ժողովի անդրկովկասեան համայնավար թեկնածուներու ցանկը կը գլխաւորէր ոչ թէ թէ Ստալին, այլ Ս. Շահումեան:

Ներկայիս Ստ. Շահումեան մեռած է, Աշոտ Յովհաննիսեան աքսորուած եւ Աղասի սպաննուած: Ողջ է եւ ցարական գահին վրայ հաստատուն նստած Ստալին - Ջուգաշվիլին: Ամատունիները եւ Եղիա Զուբարները ստրկաբար գայիսնին տակ, կը պահանջեն հայ համայնավարներէ «ընկ. Բերիայի զեկուցման լենինեան - ստալինեան լուսարձակի լոյսով վերաքննել իրենց յիշողութիւնները եւ սրբագրել սխալները: Սովորելը երբեք ուշ չէ»...

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՀՐԱՍԱՅԼԵՐԸ ՍՊԱՆԻԱՅԻ ՃԱԿԱՑԻՆ ՎՐԱՅ

(ԿՐԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿՌԻՒԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՂԻ ՄԸ ԿՈՂՄԷ ԳՐՈՒԱԾ ՌՈՒՂԱԿԻ)

Մատրիտի ճակատին վրայ (դեկտ.-ի սկիզբները)

Այսօր միայն առաջին անգամ ըլլալով հեւանդապահուհին արտօնութիւն տուաւ ձեռքս թուղթ ու մատիտ առնելու: Դժբախտաբար կորսնցուցի յուշատետրս, երբ մեր հրասայլը դէխիվայր անդունդ մխրճեցաւ: Կոտրած ոտքով եւ կողէն ծանրապէս թունաւորուած, հիւանդանոց եկայ: Պիտի աշխատիմ ամէն բան պատմել կարգով:

Սպաներու վարժարանէն շրջանաւարտ ըլլալէ վերջ մտայ մասնագիտական զօրախումբին մէջ: Տարի մը Մարոք մնացի: Կեանքիս ամէնէն գեղեցիկ ժամանակն էր այդ շրջանը պահակախումբին մէջ: Ի՞նչպէս եղաւ չեմ գիտեր ինկայ հրասայլորդ գունդին մէջ եւ քաղաքային պատերազմին պոռթկումէն քանի մը ամիս առաջ ծանրամարմին հրասայլի մը վարիչը եղայ: Երբ կռիւը պայթեցաւ, Գիլպաօ կը գտնուէի արձակուրդով: Այլ եւս կարելի չէր յարաբերութիւնս պահել իմ զօրագունդիս հետ: Ամէն բան մէկ վայրկեանի մէջ տակնուվրայ եղած էր: Առաւօտ մը ժամը հինգին կարմիր քաղաքապահ զինուորներ պանդոկիս սենեակը խուժելով ձերբակալեցին զիս:

Իմ դժբախտութենէս, վրաս գտնուեցաւ զինուորական անցագիրս, նաեւ բեռնատար վարիչի արտօնագիր մը, որուն մէջ նշանակուած էր նաեւ հրասայլի գունդին անդամակցութիւնս: «Մատրիտի համար ճամբորդութեան արտօնագիր կուտամ քեզի», բսաւ զիս դատող կարմիր հարիւրապետը, որ սակայն հազիւ սովորական ենթասպայի մը ձեւը ունէր, եւ յայտնի էր թէ հարիւրապետի աստիճանին հանած էին զինքը, կը հասկցուի թէ ինչ պատճառաւ: «Ես Մատրիտի կառավարութեան հաշւոյն չէ որ կուռւ կ՚ընեմ», պատասխանեցի, ենթասպայի տիտղոս միայն գործածելով զիս հարցաքննող կարմիր հարիւրապետին հասցէին: Այս բռնած ձեւս վարանումէս շատ աւելի բարկացուց զայն: Ուժ կարմիր ներս մտան եւ ձեռնակապով տարին զիս խցիկ մը, որ հազիւ տասը հոգիի տեղ ունէր, եւ ուր սակայն յիսուն հոգի նստած էին կամ պառկերու փակած: Ամէն աստիճանէ մարդիկ — հոգեւորական, սպայ, բժիշկ, նաեւ քաղաքէն մեծ վաճառականներ:

Ամէն առաւօտ կարմիր զինուոր մը կուգար մեզմէ մէկ քանիներուն համար արձակումի թուղթեր բերելով: Արձակուողներուն քարթեր կուտային մեր բնտանիքներուն եւ կամ պատկանեալներուն ուղղուած, եւ իբարմէ հրաժեշտ կ՚առնէինք յանձնարարութիւններով եւ բարեմաղթութիւններով: Վերջերը, մեր վրայ հակող կարմիր պահակային մը, որ կաշառուած էր արդէն, մեզ մատնեց, եւ իմացանք որ արձակուողները բոլորն ալ կախեր են:

Օր մը պահակայիններէն սպայ մը եկաւ հրամայեց ինծի իրեն հետեւիլ: Բնաւ միտքէս չանցուցի թէ քանիէն պիտի արձակուիմ: Բանտին առջեւ բեռնատար մը կար, որ նաւահանգիստ տարաւ մեզ: Հոն նաւակ մը կը սպասէր որ բացը հեռուն կեցող շոգենաւը տարաւ զիս: Հոս տակէն ածխիւով մազերս կտրեցին եւ իջեցուցին շոգենաւին տակը բանտերու խցիկ մը: Այս շոգենաւին մէջ մեր քաշածներով կարելի է ամբողջ գիրք մը լեցնել, սարսափազդու գիրք մը արիւնոտ էջերով:

Օր մը յանկարծ ահագին ժխոր, իրարանցում, հրաձգութիւն լսեցինք: Նաւուն մարդիկը ոտք ելած էին իրենց հրամանատարին դէմ: Այս խառնաշփոթութենէն օգտուելով վարի ծակէն մագլցեցի վեր եւ գացի խառնուեցայ կրակ բնող եւ կատաղի ճիչեր արձակող զինուորներուն ամբոխին մէջ: Արդէն աստիճանիս նշանները վաղուց փրցուցած էին, եւ աղտոտ ու պատռտած համազգեստովս ճիշդ այդ միջամտողի յարմարագոյն անձն էի: Վերջապէս յաջողեցայ պարանի մը երկայնքէն սահելով եւ լողալով ցամաք ելլել:

Ցխուռ եղած, մարդկային կերպարանքէ դուրս մէկը եղած էի: Շարաթներով ածիլուած չէի, մօրուքս վիզիս կը դպչէր, յաջողեցայ առանց նոր դժուարութիւններու Սանթանտէրի նաւահանգիստը հասնիլ: Հոն ազգական մը ունէի, որուն տունը գացի գիշերանց: Ազգականս հոն չէր, երկար ատենէ ի վեր հեռացած էր Ֆրանքոյի կողմն: Իր մայրը դրամ տուաւ ինծի, նաեւ քաղաքային հագուստ եւ կեղծ անցագիր մը: Եղերանաւով հասայ Լա Գորունա եւ անկից ալ Լիզպոն հարաւամերիկեան մեծ շոգենաւով մը:

Քանի մը օր վերջ ներկայացայ զօրանոցի սպայակոյտին: Այնքան տկարացած էի եւ զրկումներէս այնքան հալումաշ եղած, որ գունդիս բժիշկը չարտօնեց ճակատ մեկնիլ: Մեծ թանքերուն ծառայութեան մարզուելու համար մասնագիտական ճիւղի մը մէջ գրուեցայ:

Նոյն իսկ ճակատէն հեռի կամ անոր խուլ մարզանքի միջոցին թանքի մէջ գտնուող զինուորին կեանքը ամէնէն տաժանելին է բովանդակ զինուորական ծառայութեան միջոցին: Փարատուրուած ես սովրիլ, զիմացէն եկող թանքին վտանգէն խուսափելու համար, դուրս ցատկել ուր որ ալ ըլլայ, մէկ ձեռքովդ բռնել թանքին տանիքը եւ միւս ձեռքով ռումբ նետել, եւ մինչեւ իսկ ճեղքէն ձեռնառումբ նետել ներսը:

Երբ ահռելի դժուարութիւններով կը խոյանայինք ճամբայ չդրուած վայրերուն վրայէն, մեզմէ շատերը ծովախտէ կը բռնուէին: Օդը խեղդուելու աստիճան տաք էր: Պենզինի շոգին կը լեցնէր նեղ տեղը, ուր մօթէօռները կ՚ոռնային: Կամքի աննկարագրելի ոյժ պէտք էր դիմանալու աւելի երկար ատեն այս թունաւոր օդին եւ տաքին, կամ կոխ. մղելու:

Ամէն օր ճակատ մեկնող մեկնողի: Ամէն օր ես ալ կը խնդրէի բժիշկ հարիւրապետէն, որ իմ մեկնումս ալ արտօնէ: Արդէն մեր թանքերը առաջին մեծ յաջողութիւնները տարած էին Կարմիր թանքերուն եւ օդանաւերուն դէմ: Վերջապէս ութ հին թանքերով ճակատ գացինք: Թանքերը բեռցուած էին երկաթուղիի վակոններու մէջ, իսկ անոնց ծառայողները երրորդ կարգի վակոնի մը մէջ: Ճակատին չհասած՝ թանքերը իջեցուցինք, որոնք իրենց սեփական ուժով սկսան ճամբայ կտրել:

Գիշերը լսեցինք թնդանօթի առաջին որոտումները: Գիտովի պէս էի ես ալ: Կարմիր ճակատին վրայ գտնուած սպաներ եւ զինուորները շատ կարգապահ էին, եւ ոչ բարբարոս, մինչ ճակատին ետեւ արիւնկզակ կարմիր ամբոխը կը սպաննէր ու կը յափշտակէր եւ անմեղ մարդիկ պատերուն կը զարնէր:

Այդ միջոցին ճակատը կը տարածուէր Թալավէրայի հիւսիսակողմը: Առտու մը ժամը հինգին հրամանեկաւ — «Թանքերը դէպի ճակա՛տ»: Կէս զօրախումբէն բաղկացած օտար լեգէոնը եւ Մարոքցիները պիտի յարձակէին թանքերուն ետեւէն: Մենք ներսիններու փիրուն անտառահողին մէջէն վազցուցինք թանքերը մինչեւ տեղ մը, ուր 45 աստիճան ցից պատ մը կ՚երթար կը խոնարհէր հարթավայրի մը վրայ, ուր պատնիշաւորուած էին կարմիր զօրքերը:

Ձախ ձեռքս դեկին լծակին վրայ էր: Նայեցայ թեւիս ժամացոյցին: Եօթը հինգ անցած յարձակումը պիտի ըսկսէր: Եւ ահա՛: Ուժ թանք գլորեցան զառիթափն ի վար: Զարհուրելի դղա՛ղք: Նետուեցանք պատերուն դէմ, մեր դէմը ունէինք թշնամի մը՝ որ արդէն վարժ էր թանքերուն դէմ ինքզինքը պաշտպանելու: Եւ իրաւցնէ կը գտնուէինք պայթուցիկներու, ականներու, հաշի, բոցարձակ խողովակներու եւ ձեռնառումբերու ճշմարիտ կարկուտի մը ներքեւ:

Ձեռնառումբե՞ր մեր փորին դէմ... մեր ամէնէն վիրաւորելի մասին դէմ: Թանք մը մէջտեղէն ճեղքուած փռուած էր գետինը եւ կը սկսէր այրիլ, մարդիկը չէին կրնար մէջէն դուրս ելլել... Բայց մենք մեր թանքին մէջ կը տոկայինք կարմիր զօրքերուն մեզի համար պատրաստուած նոյն օրինակ դժոխքին: Կրակի խուրձեր կը ցանցըլնէնք, կարմիր զանգուածին մէջ կը մտնենք, աննկատ անցնելով լարն փոսերը, մեռելներն ու ողջերը մեր հետքերուն միջեւ, կը սողանք մահուան եւ կեանքի վրայ: Հանդիպակաց կարմիրները խորտընկէցի կրակ կը տեղան, գնդակները կը չաչեն մեր երկաթեայ զրահին դէմ, որ կը տոկայ եւ ես կը մղէ զանոնք: Մեր միակ կարեւոր թշնամին ատանակներն են, կարմիր հրետանին մեր վրայ գործածելէն առաջ, մենք արդէն կծիկը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (48)

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԼՐՏԵՍԸ

— Եթէ հետս տեղ զրկել ուզեն, մի երթար, զիտել կուտայ Գնդապետը․ ճամբան պիտի մեռցնեն քեզ ... Ես հասկցայ իրենց միտքը ... կարծեմ պարտաւոր մենք պիտի ըլլանք ... տխո՛ւր, ինչ զոհողութիւններ ալ աչք առինք ... ամէն պարագայի մէջ ,եթէ պէտք է անպատճառ մեռնիլ, միասին կը մեռնինք ...

Բայց յանկարծ տարօրինակ դէպք մը հիմնովին կը բարեփոխէ կացութիւնը: Կրէթա, գերման լրտեսուհին, սիրահարած էր Գնդապետին:

— Քու մօտդ ղրկեցին զիս, որպէս զի ինծի սիրահարէիր, կը խոստովանի աղջիկը մտերմօրէն, ճիշդ հակառակը պատահեցաւ․ սիրահարողը ես եղայ եւ՛ ինքս․․․ մինչեւ հիմա հաւատացած էի թէ անհաղորդ էի սիրոյ զգացումին ... ինչ որ է եղածը եղած է ... ինծի հանդիպէ վաղը հանրային պարտէզը ... ահագին բաներ ունիմ պատմելիք:

Նոյն գիշերը երկու Ամերիկացիներ կը խորհրդակցին եւ կ՚որոշեն տարբեր միջոցներ ձեռք առնել՝ դիմաւորելու համար նոր կացութիւնը: Երկուքն ալ ներքնապէս կը զգային թէ իրենց ինքնութիւնը այլ եւս գաղտնիք մը չէր թշնամի ինթէլիճէնսին համար: Երկրաչափը համոզուած էր որ Գերմանացիները հարեւանցի կերպով կը դրադէին իր յառաջացածներով եւ իրենց հետաքրքրութիւնը կեղծ էր: Մեքենաներուն կազմուածքին ծանօթանալէ յետոյ, պիտի հրաւիրէին զինքը որ մասնակցէր շինութեան աշխատանքներուն: Երկու բարեկամները գիտէին թէ ինչ ահաւոր հետեւանք կրնար ունենալ այդ տեսակ փորձ մը:

Առաւուն կանուխ հարիւրապետ Շըմիթ պանդոկ կուգայ՝ յայտնելու համար որ ընդհանուր սպայակոյտը պատրաստ է ընդունելու գնդապետը: Եւ ահա ժամը տասնին ամերիկացի գործակալը իր կցորդին առաջնորդութեամբ կը ներկայանայ մարաջախտ Հինտէնպուրկին:

—Կը ցաւիմ որ երկար սպասցուցին ձեզ այս տեսակցութեան համար, կ՚ըսէ ծերունազարդ զինուորականը ... եւ ուղեցի անձամբ տեսնուիլ ... իմ ժամերս թանկագին են ... խօսք դէպքեր պիտի պատահին շուտով ... տեղեկութիւններ առած եմ ձեր մասին պարզմեցէք ինչ որ գիտէք ամերիկեան բանակի մասին ... կարելի եղածին չափ համառօտ եղէք ...

Գնդապետը ամբողջ ժամ մը կ՚առանձնանայ գերմանական բանակներուն ընդհ. հրամանատարին հետ եւ անոր կը պատմէ իր գիտցածները,— Երկու միլիոն զինուոր Ֆրանսա պիտի հասնին անմիջապէս ... Եօթը հարիւր յիսուն հազար ռազմաճակատը կը գտնուին արդէն՝ ... հինգ հազար օդանաւ եւ երկու հազար թնդանօթ ունինք, ինչպէս նաեւ ռազմանիւթ եւ պարէն միլիոնաւոր թօնօներով ...

Մարաջախտը անձկութեամբ մտիկ կ՚ընէ Գնդապետին տեղեկութիւնները, որոնք բացարձակապէս ճիշդ էին:

— Շատ լաւ, կրնաք մեկնիլ ... Հարիւրապետ Շմիթ մինչեւ փողոց կ՚ընկերանայ Ամերիկացիին:

— Եթէ դարձեալ պէտք ունենանք ձեզի, կուգամ. տայժմ ցտեսութիւն:

Նոյն օրը Գնդապետը հանրային պարտէզին մէջ կը հանդիպի Կրէթային:

— Մտիկ ըրէ, սիրելիս, մտիկ ըրէ ուշադրութեամբ, կը սկսի աղջիկը․ երկուքդ ալ պիտի մեռնիք ... գիտեմ թէ դուք ովքեր էք ... մեր գաղտնի սպասարկութիւնը ձեր ամբողջ պատմութեան ծանօթ է ... Ամերիկացի սպաներ էք ... ուելին ... ամերիկեան ինթէլիճէնսին անդամ էք ...ի՞նչ փոյթ թէ նոյն իսկ ամբարորմներ ըլլայիք ... լրտեսութիւն ընելու համար եկած էք այստեղ ... շատ յառաջ գացեր էք ... ինչ որ է, սակայն, վստահեցէք ինծի ... ես ձեզի պիտի փրկեմ ... այս գիշեր սպասեցէք, ձեր սենեակը պիտի գամ եւ կարեւոր բաներ ունիմ ...

Արդարեւ գիշերը ուշ ատեն Կրէթա պանդոկ կ՚երթայ եւ կը բարձրանայ Ամերիկացիներուն սենեակը:

— Ահաւասիկ աշխատութեանս արդիւնքը, կը պատմէ աղջիկը — երկու գնդապետներ որոնք անդամ են Գերմանիոյ ընդհանուր սպայակոյտին, պիտի օժանդակեն ինծի. երկուքն ալ դաւաճաններ են, բայց որո՞ւ հոգ ... պատերազմի ատեն ամէն բան կը պատահի ... համոզուած են որ Գերմանիան պիտի ջախջախուի ի վերջոյ ... կարդացեր են այն տեղեկագիրը զոր դուն մարաջախտ Հինտէնպուրկին տուեր ես ... ծանօթ են Գերմանիոյ զինուորական գործողութեանց գաղտնի յատակագծին ... կը հասկնաք անշուշտ որ այդ յատակագիծը չափազանց մեծ արժէք ունի մարաջախտ Ֆօշին համար ... Ուրեմն պիտի օգտըւինք այս երկու հայրենադաւ սպաներէն ... Բայց նախ քան այդ՝ իմացէք իրենց պայմանները ... եթէ համաձայնիք՝ լուրը իրենց պիտի տամ այս գիշեր ... առաջին պայման — ապահովութիւններ պիտի տաք որ դաշնակիցները պիտի պաշտպանեն զիրենք ապագային, երբ գերմանական ինթէլիճէնսը փորձէ վրէժ լուծել. երկրորդ — հարիւր հազար ոսկիի վարձատրութիւն մը պիտի ընէք իրենց. երրորդ — անմիջապէս Ամերիկա պիտի փոխադրէք զիրենք: Ուրեմն եթէ այս պայմանները ընդունելի են, ըսէք, որպէս զի իրենց յայտնեմ եւ գործի սկսին շուտով ... Միասին գերմանական ճակատին առաջին գիծը պիտի երթաք, այնտեղ այն կէտը ուր ամերիկեան բանակը դիրք բռնած է ... այդ ճամբորդութեան պատրուակն ալ դրուած են — հեռաւոր տեղ մը պիտի տանին ձեզ, որպէս զի աւելի դիւրաւ եւ առանց աղմուկ յարուցանելու կատարուի ձեր սպանութիւնը ... Բարձրաստիճան զինուորականներ ըլլալով, ճամբան որ եւ է հարցաքննութեան չպիտի ենթարկուիք ...

Անհաւատալի էր աղջկան պատմութիւնը, բայց ի՞նչ կրնային ընել հիմա. ուշ էր արդէն. Կրէթա ծանօթ էր իրենց գաղտնիքին. եթէ դաւաճաներ, հետեւանքը պիտի ըլլար գնդակահարութիւն, եթէ մերժէին իր առաջարկը, դարձեալ վերջ ի վերջոյ կըսպաննուէին. հետեւաբար լաւագոյն միջոցն էր բոլորովին յանձնուիլ այդ գեղեցիկ աղջկան. թերեւս անկեղծ էր ...

Գնդապետն էր որ սկսաւ խօսիլ.

— Կրէթա, առաջին անգամ ըլլալով գերմաններէն պիտի խօսիմ հետդ. կը հաւատամ քեզի. բարեկամս ու ես քու ափիդ մէջն ենք. եթէ անկեղծ ես, շատ բարի, կը շահինք մեր դատը, հակառակ պարագային մեր յիշատակը թող չարչարէ քեզ մինչեւ գերեզման. գնա՛ ըսէ այդ սպաներուն թէ իրենց պայմանները կ՚ընդունինք ամբողջութեամբ ...

(Շար.)

դրած ենք։ Թշնամի խորտընկէցներուն կը զարնուինք, կը կոտրենք ամէն ինչ մեր անցքին վրայ։ Փոսի մը մէջ կ'իյնանք, բայց կը յաջողինք դարձեալ ցատկել միւս կողմը։ Ֆրանսական Մարօքէն երկու Սենեկալցի հսկայ հետեւակներ կը խոյանան մեր վրայ, իւրաքանչիւրը մէկ ձեռնառումբով։ Կը մագլցինք վեր։ Հոգ չէ։ Այդ երկուքը երկու սատկած ձանձերու մէջ մեր ետեւը վար կ'իյնան։

Կարմիր հետեւակներուն դիրքերը կը պաշարեն կարգով։ Կը համախմբուին անգամ մըն ալ։ Բայց գրաւած ենք անոնց դիրքը

Գերիներուն կը հարցնենք, թէ ինչո՞ւ մեզի դէմ կը կռուին։ Չեն գիտեր։ Մատրիտի մէկ փոքր մասը գրաւած ենք։ Գիշերը կը հանգչինք։ Մենք տանիքներուն կը նայինք վեր։

Երկրորդ առաւօտուն Փլազէնցիա ենք։ Եւ ճամբայ կ'ելլենք հիւսիս Սալամանքա եւ աւելի անդին Մէտինատէլ Գամփօ։ Հոս առաջին անգամ ըլլալով կը հասկնանք այս պատերազմին մեծութիւնը, որուն ճակատը գրեթէ հազար քիլոմեթր երկայն է։ Փոխադրութիւն փոխադրութեան ետեւէ դէպի հարաւ։ Դէպի Մատրիտ հիւսիսական գլխաւոր պողոտան։ Անհատնում ռազմամթերքի փոխադրութիւն։ Մաւրիկ գործերուն սրտառուչ «Ալլալալլահ» մեր ականջները կը ծակէ։ Մեր հրասայլերը ծածկուած են խոշոր կանանչ ճիւղերով, որպէսզի թշնամի օդանաւերէն չտեսնուին։ Յաջորդ օրը Արէվալօ ենք։ Երկաթուղին լեռն ի վեր կը բարձրանայ։

Գիշեր նոր համախմբումներ հակառակորդին կողմէ։ Նոր վագոններ։ Տասնվեց թանքեր։ Կը նշմարենք որ խնդիրը խիստ լուրջ է։ Իրիկուան դէմ յանկարծ կը կենայ մեր գնացքը։ Բաց ճամբուն վրայ։ Ահա ունինք քրտնրութիւն «երկաթեայ դագաղներ», այս անունը կուտան հրասայլերուն

(Ն. Ֆ. ՓՐԼՍԷ)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ԼԱՆՍԷՅԻ ՄԷՋ

ԼԱՆՍԷՅ, 31 դեկտ. (Յառաջ). — Կ. Խաչի մասնաճիւղը հաճելի գաղափարը ունեցաւ տօնելու մանուկներու օրը Լանսէյի մէջ, այս կիրակի։ Կը մտնենք բանուորական համեստ շէնքէն ներս, ահա գեղեցիկ տօնածառ մը, կատարը՝ երկու փոքրիկ եռագոյն դրօշներ, մէջտեղն ալ Ֆրանսական, Տօնածառէն կախուած էին մանուկներու խաղալիկներ, շաքարեղէններ, տեսակ տեսակ զարդեր եւ ընտիր նարինջներ։

Այդ օրը ծնողները շատ ուրախ են, սեղմուած իրարու կողքի, պիտի լսեն իրենց փոքրիկները, որոնք առաջին անգամ մայրենի քաղցր լեզուով պիտի խօսին։

Ժամը 3ին Տիկ. նախագահուհին հանդէսը կը բանայ փոքրիկներու «Մեր Հայրենիքով», որմէ յետոյ կը կարդայ երկար դեկոյց մը, կը բացատրէ Կ. Խաչի նպատակը, ընդհանուր տեղեկութիւն կուտայ Ֆրանսայի շրջանի մասին, կը թուէ Լանսէյի մասնաճիւղին գործունէութիւնը եւ սրտագին կոչ կ'ուղղէ համերաշխութեան եւ սերտ գործակցութեան։

Յետոյ կը սկսի մանուկներու արտասանութիւնը. մէկը իր դերասանի շնորհքով, միւսը իր հայկական մաղթանքներով, երրորդ մը իր դուարճալի խօսքերով եւ շատերն ալ իրենց մանկական դուարթ պահանջներով սրահը կը լեցնեն ուրախութեամբ։

Մէջ ընդ մէջ մանուկներ եռանդով եւ գիլ կ'երգեն «Հօյ Նազան իմ» եւ «Ամպել ա ձիւն չի գալիս»։

Եւ ծնողները կը խանդավառուին եւ ուրախութիւնը գործնականօրէն կ'արտայայտեն, կոկիկ գումար մը նուիրելով Կ. Խաչի մասնաճիւղին՝ ի նպաստ դպրոցի։

Յայտագիրը վերջանալու մօտ ներս կը մտնէ Մարսէյլէն Գ. Աթարեան։ Յայտագրին մէկ մասը կը կրկնուի ի պատիւ հիւրին, որ կը քաջալերէ խաչուհիները եւ մանուկները եւ մեր փոքրիկ շաքարավաճառ դերասանէն 2 ֆրանքի շաքար գնելով 20 ֆրանք ալ նուիրէ դպրոցին։

Աշօ

Կ. ԽԱՉԻ ՏՕՆԱԾԱՌԸ

ՏԷՍԻՆ, 29 դեկտ. (Յառաջ). — Ֆր. Կ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը, որ իր բացած դպրոցը կը շարունակէ մեծ յաջողութեամբ, դեկտ. 27ին կիր. կէսօրէ յետոյ ժամը 4ին Հ. Յ. Դ. տան սրահին մէջ սարքած էր աւանդական տօնածառ մը։ Ներկայ էր երկսեռ հոծ բազմութիւն մը, երբ նոյն օրը «Գէպօֆի» շարժանկարը կը ցուցադրուէր Հօկի կողմէ։ Ուսուցիչ ընկ. Թ. Հէբոյեանի բացման խօսքէն վերջ, բեմի վրայ շարուած խումբ մը փոքր աբիւրղները յաջողութեամբ երգեցին «Ձմեռ անցաւ»։ Յետոյ իրարու ետեւէ երգեցին «Միրուն Թոշնակ», «Եզ ու էշ», «Համբարձում եայլա» եւ Զինական պարերգ մը։ Արտասանեցին Միհրան Ալէքսանդրեան, Տիգրան Հանվէլեան, Վրէժ Գրիգորեան, Հայկ Մանուկեան, Գերճուհի Աստուրեան, Ծաղիկ Թիւֆէնքճեան եւ ուրիշներ։ Թող ներուի ինծի որ չանց կ'առնեմ միւսներու անունները։ Տեղի ունեցան զուգերգներ օրիորդներ Մ. Շատեանի եւ Ա. Աստուրեանի «Հօպրպան» եւ Ա. Արապեանի, Ե. Տ. Թորոսեանի կողմէն «Այ այլուզա»։ Գնահատելի է Տիկ. Հէբոյեանի սրտագին աշխատանքը։ Կ. Խաչի կողմէ ընկ. Ա. Միքայէլեանը տուաւ կարգ մը տեղեկութիւններ անդամներու, եկեւմուտքի եւ իր հետապնդած նպատակներու մասին։ Ընկերը պարզեց Ֆր. Կ. Խաչի կատարած գործերը իւրաքանչիւր գաղութի մէջ, յետոյ յորդորեց բոլորուիլ Կ. Խաչի շուրջ եւ անդամագրուիլ, միաժամանակ գլուխ հանելու համար Միութեան գեղեցիկ նպատակները։

Հանդէսի գեղարուեստական բաժինը լրացած ըլլալով ընտրուեցան օրուան երկու սեղանապետները, ընկերներ Առաքելեան եւ Միքայէլեան եւ ներկաները սկսան կերուխումի եւ ուրախութեան։ Տօնածառը աճուրդի դրուելով ի նպաստ մանկապարտէզին, գոյացաւ 227 ֆր.։ Շահեցան խումբ մը Բարձր-Հայքցիներ, նուիրելով 10 ֆր.-եւս, հինգ ֆր. ալ Գ. Վ. Եափուճեան (Կարնեցի) նուիրեց։ Ֆօթօ Կարօն, որ հանդէսէն կը բացակայէր, ղրկած էր 10 ֆրանք, որով ընդհանուր գումարը եղաւ 252 ֆր.։ Գնահատելի էր Բարձր-Հայքցիներու առատաձեռն մասնակցութիւնը։ Սափրիչ Վարդանը նուիրած էր շիշ մը օտը-քօլոնեը, իսկ Կ. Խաչի կողմէն փոքրիկներու նուէր տրուած էր հարիւրի չափ մատիտ, տետրակ եւ մրգեղէններ։ Իբր գնահատանք եւ քաջալերութիւն, ընկ. Հէբոյեանին նուիրուեցաւ ինքնահոս գրիչ մը աշակերտներու եւ Կ. Խաչի կողմէն։ Ուրախութիւնը տեւեց մինչեւ ուշ ատեն եւ ներկաները մեկնեցան գոհ եւ ուրախ։

** Տեղիս ոստիկանատան կողմէն՝ այսօր արձանագրեցին բոլոր կազմակերպութիւններու եւ կանազան միութիւններու վարչութեանց նախագահ-քարտուղարներու անունները, հասցէները, անդամներու թիւը, միեւնոյն ատեն հարցնելով թէ ի՞նչ է իրենց նպատակը։ Չկրցանք հասկնալ այս քննութեան շարժառիթը

Վեհունի

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ), 30 դեկտ. — Ֆր. Կ. Խաչի մասնաճիւղի թէյասեղանը տեղի ունեցաւ դեկտ. 26ին, մեծ յաջողութեամբ «Կիլիկիա» սրահ, ուր կը գտնուէր հոծ բազմութիւն մը։ Գնահատելի էր կատարուած աշխատանքը, առաջնորդութեամբ ատենապետուհի Տիկ. Մ. Աչճեանի։ Գեղարուեստական բաժնի հոգը ստանձնած էր ատենադպրուհի Օր. Թօզա Թուղլաճեան, որու աշխատանքը գնահատուեցաւ բոլորին կողմէ։ Օրուան նախագահուհի Տիկ. Նշրովանեան հանդէսը բանալով, բացատրեց Կ. Խաչի նպատակը եւ գործունէութիւնը։

Խաչուհիներու երգչախումբի «Բամ Փորոտան» խմբերգէն վերջ, կարգով արտասանեցին փոքրիկներ Ա. Սիմոնեան, Ա. Յովհաննիսեան, Մ. Փիլոեան։ Ֆրանսերէն արտասանութիւններ ըրին Մ. Յակոբեան, Ենէջեան եւ Գասպարեան։ Մեներգեցին օրիորդներ Բէնկօեան եւ Քէլօեան։ Յետոյ ներկայացուեցաւ պատկեր մը մանկութեամբ փոքրիկներ Ժ. Փամպուքեանի եւ Մ. Աչճեանի։ Կատակախօսութիւն մը ըրաւ նաեւ Օր. Մ. Գարբիէլեան, խնդացնելով ներկաները։ Ներկայացուեցաւ նաեւ երգախառն կենդանի պատկեր մը «Այ այլուխոս», օրիորդներ Ա. Սուլեանի եւ Վ. Յակոբեանի կողմէ։

Օրուան բանախօսն էր Գ. Ազգին Մտրտիրոսեան, որ հանդիսականները անուանեց հայրենի բարձրաբերձ լեռներէն, անդնդախոր ձորերէն եւ զմրուխտագեղ դաշտերէն կազմուած ծաղկեփունջ մը, իսկ Կ. Խաչի Մարսէյլի կազմակերպութիւնը իր մասնաճիւղերով իրական ովասիս մը։ Եւ խօսեցաւ գեղեցիկ ճառ մը, պարզելով հայ կնոջ դերը պատմական շրջաններէն մինչեւ մեր օրերը։

Ի վերջոյ Կ. Խաչի պատշաճ թէյադրանքներ ընելով յայտարարեց. «Հայ կինը երբ կ'աշխատի կրնայ հրաշքներ գործել, այդ կ'ապացուցանեն հայ կնոջ պատմութիւնը եւ իր ներկայ ճիգերը»։ Այս ճառը մեծ ազդեցութիւն գործեց ներկաներուն վրայ։

Հանդէսի երկրորդ մասին՝ գեկավար ընտրուեցաւ Գ. Աւետիս Գասմաճեան։ Այս առթիւ խօսեցաւ հոգեւոր հովիւ Եղիշէ քհյ. Մխիթարեան գովելով խաչուհիներու աշխատանքները եւ յաջողութիւն մաղթեց Կ. Խաչի ձեռնարկներուն։ Խօսեցաւ նաեւ Գ. Կ. Ճանիկեան թաղականութեան կողմէ, շնորհակալութիւն յայտնելով Կ. Խաչին դպրոցին բերած նիւթական, բարոյական եւ առողջապահական աջակցութիւններուն համար։

Տեղի ունեցաւ աճուրդ մը որմէ գոյացաւ 232 ֆր.։ Խնճոյքի մասը շարունակուեցաւ մինչեւ առաւօտ եղան անակնկալներ, երգեր, արտասանութիւններ եւ պարեր։ Հանդիսականները մեկնեցան ուշ ժամանակ, գոհ տպաւորութեամբ։

Կ. Խաչի վարչութիւնը կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ յաջողեցաւ իր շուրջ սեղմել խիստ ջերմ մթնոլորտ մը կատարելով իր առաջադրութիւնները։ Իր շուրջը հաւաքած է նաեւ 13-15 տարեկան աղջիկներ անոնց տալով հայեցի դաստիարակութիւն։ Կը լսենք որ մտադիր է նաեւ բանալ «Թէյնիսի» բաժին մը։ Յարատեւութիւն եւ յաջողութիւն կը մաղթենք իրենց։

Աստիկ

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ԴԷՊՔ ՄԸ

Ամերիկայի բժշկական շրջանակները այս միջոցիս իրարանցումի մէջ են։ Հէրրի Աթէլմէն անուն մէկը մեռաւ Օգայայի (Ֆլօրիտա) հիւանդանոցին մէջ՝ տասնութ օր շարունակ խօսելէ վերջ։ Ասիկա նոր հիւանդութի՞ւն մըն է արդեօք, կը հարցնեն բժիշկները իրարու։ Եւ այս տագնապը կը վերագրեն ուղեղին խօսքը կառավարող մասին բորբոքումին, եւ այս կերպով աւելի այժ կը գտնէ մտաւոր կարողութիւններուն յատուկ մասը կամ կեդրոնները ... բժշկական ծանօթութիւնը։ Բայց ի՞նչ հարկ այսքան վիճաբանիլ եւ այդ Աթէլմէնը տարօրինակ դէպքի մը հերոս դաւանել։ Ամէն օր մեր շուրջը չե՞նք տեսներ միթէ մարդիկ որ տարիներ շարունակ կը խօսին — փաստաբան, տանտիկին, սրահի յաճախորդներ եւ յաճախորդուհիներ, ամէն տեսակ շաղակրատներ։ Սա տարբերութեամբ որ անոնք կը մեռնին այն տարիքին մէջ՝ ուր կը մեռնինք մենք՝ սովորական մահկանացուներս։ Իրաւ սա Ամերիկացիները բան կը փնտռեն զբաղելու համար։

ԿՕՆՏՕԼԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

1937ի Փարիզեան միջազգային արուեստահանդէսին կառավարական քոմիսէրը ապսպրանք ըրած է քառասունի չափ կօնտօլներու, որոնք այցելուներուն տրամադրութեան տակ պիտի դրուին Փարիզեան լիճի մը վրայ։ Այս կօնտօլները երեք տարբեր տեսակ պիտի ըլլան, սովորական, շքեղ եւ ամենաշքեղ։ Ֆրանսացի մակուկաշէնները գործի սկսած են արդէն։ Գեղեցիկ Վենետիկը չճանչցողները անոր անոյշ գիշերներուն հրապոյրը պիտի խմանան կօնտօլներուն մէջ։ Նշան Պէշիկթաշլեանի վերապահուած է իրականին եւ արուեստականին քաղցրութիւնը ճշդել յառաջիկայ գարնանային գիշերներուն Արուեստահանդէսին խրախճանութիւններուն առթիւ.

ՀՈՒՆԳԱՐԱՑԻ ԳՐԱԳԻՏՈՒՀԻ ՄԸ ԵՒ ՀԱՅ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐԸ

Տիկ. Եոլանտ Ֆօլտէս, հունգարացի երիտասարդ գրագիտուհի մը, որուն Փարիզեան փողոցի մը անունով վէպը՝ La Rue du Chat-qui-Pêche, արժանացաւ միջազգային մրցանակի մը, 300.000 ֆրանք, անցեալ շաբթու անցնելով Փարիզէն, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ Les Nouvelles Littérairesի աշխատակցին.

«— Ծնած եմ Քէշքէմէտ, հունգարական քաղաք մը Ռումանիոյ սահմանին մօտիկ։ Յաճախած եմ Պուտափէշթի եւ Վիեննայի համալսարանները, յետոյ Փարիզ Սորպոն, իբրեւ ուսանող փիլիսոփայութեան։ Ուսանողութիւնս վերջացուցած նեղ պայմաններու մէջ, անգամ մը նոյն իսկ աշխատելով մանարանի մը մէջ։ Հայրենիք վերադարձիս, պաշտօն ստանձնեցի հունգարական արտաքին նախարարութենէն եւ ղրկուեցայ Ալէքսանդրիա, իբրեւ քարտուղար հունգար դեսպանատան։ Այնտեղ գրեցի առաջին վէպս։ Մէկ տարի վերջ վերադարձայ Պուտափէշթ եւ պարապեցայ թարգմանութիւններով։ Այդ շրջանին գրեցի թատերախաղ մը, որ ներկայացուեցաւ քանի մը անգամ. Յետոյ գրեցի Կամուրջներ, երկրորդ վէպս։ Երրորդ վէպս՝ Փարիզեան փողոցի մը պատմութիւնը, — այնտեղ կը պատկերանայ տարագիրներու կեանքը։ Դուք, Ֆրանսացիներդ, տարագիր չունիք, չէք գիտեր թէ ի՛նչ երջանկութիւն է տարագիր չըլլալը։ Պէտք է գիտնալ, որ տարագիրները քանի մը տեսակ են, — կան քաղաքական տարագիրներ, ինչպէս Ռուսերը եւ Գերմանացիները, որոնք հայրենիք ունին, բայց չեն կրնար ապրիլ իրենց հայրենիքին մէջ, կան նաեւ «տնտեսական» տարագիրներ, կ'ակնարկեմ գործազուրկներուն, եւ վերջապէս կան ամէնէն դժբախտ տարագիրները, անոնք որ հայրենիք չունին, օրինակ Հայերը, որոնց հայրենիքը սրբուեցաւ աշխարհի քարտէսէն։ Ահա այս հայրենազուրկներուն անձկայոյզ կեանքն է, որ տարիկայ պիտի գտնայ նոր մէկ վէպիս մէջ, որուն անցքերը տեղի պիտի ունենան Եգիպտոս

Մրցանակի արժանացած վէպիս մէջ կը պատկերանայ կեանքը այն Հունգարներուն, որոնք Փարիզ կ'ապրէին 1922—1924 տարիներուն, երբ Փարիզ կը համարուէր ... Հունգարիոյ երկրորդ քաղաքը։ Արդարեւ, 1922ին Պուտափէշթ կը հաշուէր 1 միլիոն բնակիչ, երկրորդ բազմամարդ քաղաքը, Սեկէտ, 130.000 բնակիչ, մինչ Փարիզի մէջ կ'ապրէին, այդ շրջանին, 150.000 Հունգարացիներ։

Տիկ. Եոլանտ Ֆօլտէսի վէպը որ 300.000 ֆր. մրցանակ կը շահի, — մրցումին կը մասնակցէին 17 երկիրներու վիպագիրներ, — արդէն իսկ թարգմանուած է 17 լեզուներու եւ միաժամանակ կը փորձուի շարժանկարի վերածելու, — որով Եոլանտ Ֆօլտէս կը շահի երկու ուրիշ մրցանակներ ալ, նոյնքան խոշոր գումարներ։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԷԹՖԷԼԻ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԸ ԿԸ ՇԻՆԷ

Կրընոպլէն կը գրեն մեզ. Մեծ եղեռնէն ազատած հայ որբ մը՝ Գօզաս Քէշիշեան, որ ժամանակ մը Փարիզի մէջ կահագործ էր, քանի մը տարիէ ի վեր կը գտնուի Կրընոպլ։ Առողջութիւնը խանգարուած ըլլալով, ինկած է հիւանդանոցի մը անկիւնը, բայց շնորհիւ տարուած խնամքներուն, բարեբախտաբար ազատուած է։ Վերջերս իր գտնուած ապաքինարանին մէջ տրուած ամսական նուագահանդէսին ներկայ գտնուեցան գաղութէս քանի մը Հայեր, որոնք այս առիթէն կ'օգտուէին՝ այցելութիւն մը տալու համար իրեն։

Գ. Գօզաս Քէշիշեան ամիսներու տքնաջան աշխատանքէն վերջ, յաջողած է շինել Էյֆէլի հսկայ աշտարակին մէկ մանրանկարը, կարծր բայց նուրբ փայտով, 4 մեթր բարձրութեամբ եւ զարդարուած ելեկտրական լամպերով։ Այս գործը, որ տեղւոյս Ֆրանսացի արուեստագէտներու հիացումին արժանացած է, յառաջիկայ տարի պիտի ցուցադրուի Փարիզի միջազգային ցուցահանդէսի Իզէր նահանգի տաղաւարին մէջ։ Անշուշտ մեր հայրենակիցները պիտի երթան տեսնելու մեր երիտասարդ արուեստագէտին գործը։

Դայեակ

ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Երեւանի բժշկական համալսարանի ուսումնական բաժնի վարիչ Աւամ Միլիքեան սպաննուեցաւ ուսանող Վ. Խաստեանի կողմէ որ վտարուած էր իբրեւ գինով։ Միւս կողմէ անասնաբուժական կաճառի ուսանող Վարդուշ Վանեան սպաննուած է իր ընկերներէն Վարդիկ Սուքեանի կողմէ, որ նմանապէս այլասերած մէկն էր։ Դատական իշխանութիւնները որոշած են խիստ պատիժներ տնօրինել այս վերջիններուն։

ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԻ ՆՈՐ ԳԻԾ

Երեւանի հանրակառքի նոր գծին շինութիւնը լրացած է։ Ընդհ. գծին երկայնութիւնն է 6.9 քիլոմեթր։ Բացումը կատարուած է Նոյ. 29ին։

ԾԻԾԱՂ

Պանդոկի մէջ.

— Կարեւոր գործ ունէի այս առաւօտ շոգեկառքին հասնելու, քու լարած ժամացոյցդ զիս չարթնցուց։

— Ահ, պարոն, ներէ գիտէր մոռցայ ձեզ ըսելու որ, պէտք է քիչ մը շարժել ժամացոյցը որ զարնէ։

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (167)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Հըմ, հըմ, անտակտ գործ էք ըրեր, սիրելի իշխանս, — ու ներողամտաբար ժպտաց Գեւոր Ալշանովը, — մէկ երկու օր մի երեւաք, ես կ'աշխատիմ հարթել թիւրիմացութիւնը

Սոնիան երկու օր ընդդիմանալէ ու շատկեկ մը արցունք թափելէ վերջ, հաշտուած էր իշխանի հետ։

— Բայց, երբե՛ք, երբեք այդ այդ կինը պիտի չտեսնես, խոստացիր ...

— Անշուշտ, թանկագինս։

— Եւ ոչ ալ ուրիշ կնոջ մը պիտի նայիս.

— Եւ ոչ ալ ուրիշ կնոջ մը։

Այսպէս անցեր էր առաջին փոթորիկը։ Ամպերը ցրուած, նորէն զուլալ երկնակամար մը, միայն աննշան դառնութեան մը հետքերը կը մնային, չնչին ամպի կտորներ, որոնք երբեմն կ'երեւային կապոյտի վրայ։

Սեպտեմբերի տասնին ամարանոցէն քաղաք իջած էին Ալշանովները։ Իշխան Ալեքսէյը գրեթէ ամէն իրիկուն Ալշանովներու մօտ կ'անցընէր ժամանակը։ Բարեբախտաբար նոր թարգութիւններ չէին ծագած երկու նշանածներու միջեւ։ Միրդ է որ մէկ քանի անգամ Ալեքսէյը թէեւ իրեն հետ ժամադրուած՝ խօսքը չէր պահած, բայց Սոնիան, արդէն վարժուած այդ թեթեւութեան, սաստ ալ սրտին չէր առած եղածը.

Բայց այդ օրը Սոնիան մտայլ տրամադրութեան մէջ էր։ Անցած մանր մունր դէպքերը, որոնց առաջ կարեւորութիւն չէր տուած, հիմա կարծես կը մեծնային, նոր իմաստ մը կը ստանային.

Ամէն բանէ աւելի Սոնիան կը մտահոգէր ու կը շարացնէր մանկամարդ որբեւայրին։ Եթէ միայն այդ դէպքը պատահած չըլլար, է՛հ, Սոնիան պատրաստ էր մոռնալու մանր մունր դէպքերը։ Ո՞վ գիտէր թէ՝ Ալեքսէյը այլ եւս չէր հանդիպեր անոր։

Ամառուան ընթացքին երբ ամէն ինչ այնքա՜ն երազային, այնքա՜ն կատարեալ էր, Սոնիան հազիւ թէ երբեմն կը յիշէր Վարդանը, իր մանկութեան ընկերը։ Կը յիշէր որպէս վաղուցուան պատմութիւն մը, որմէ կտրուած էր, որ իր հոգիին ոչինչ կ'ըսէր, բացի անցեալ օրերու հաճելի վերյիշում մը ըլլալէ։ Մանկամարդ որբեւայրիի դէպքէն վերջը սակայն, Սոնիան յաճախ կ'անդրադառնար այդ անցած գացած օրերուն, ու բնականաբար Վարդանի պատկերը հետզհետէ կը կենդանանար յիշողութեան մէջ։ Ծանր ալրումներու ժամանակ, կամայ թէ ակամայ, Ալեքսէյը եւ Վարդանը իրարու կը համեմատէր։ Այդ համեմատութիւնները Սոնիայի համար շատ ալ մխիթարական եզրակացութեան մը չէին յանգեր, ու այդ պարագան նոր պատճառ մը կը դառնար իր ցաւը խորացնելու։

Առով մէկտեղ, Սոնիայի հպարտութիւնը եւ ինքնասիրութիւնը թոյլ չէին տար, որ այդ մասին խօսք բանար ուրիշի մը, թէկուզ հարազատ մօրը, որ իր աղջկան համար յարմարագոյն նշանած մը գտած ըլլալու երջանիկ գիտակցութիւնը ունէր։

Սոնիան երկնցած տեղէն բարձրանալով մօտեցաւ գրասեղանին, ու աննպատակ սկսաւ դարակները խառնշտկել։ Ծրարի մը մէջէն բազմաթիւ նկարներ դուրս թափեցան։ Հին նկարներ, ձեռքի փոքրիկ քառակով մը քաշուած։ Սոնիան մէկ մէկ վերցնելով սկսաւ դիտել այդ նկարները, որոնք երկու տարի առաջ քաշուած էին։ Այդ թղթի փոքրիկ կտորներուն վրայ, աշակերտական շրջանէն, որքա՜ն հարուստ անցեալ մը դրոշմուած էր։ Սոնիան նկարները դիտելով կանոնաւոր կերպով դարակի մը մէջ կը դասաւորէր զանոնք. Մէկ ալ նկար մը առաւ ձեռքը. Եղինէն նկարի կեդրոնը նստած էր, Վարդանն ու ինք ալ դպրոցական համազգեստներով, անոր երկու կողքերուն։ Վարդանը այն ժամանակ հազիւ տասնութ տարեկան, պայծառ դէմքով սիրուն պատանի մը, կարծես թէ կենդանի կերպով նկարուեցաւ Սոնիայի աչքին. Լուրջ ու խոհուն աչքերը բացած, Սոնիային կը նայէր ան. կը նայէր այնպէս, ինչպէս մէկը, որ դառնութիւն մը ունի ծածկած ուրախ ժպիտի տակ։

Երեք չորս վայրկեան նկարը ձեռքը, Սոնիան կը նայէր ազու դէմքին, առանց հայեացքը անկէ զատել կարենալու։ Մէկ ալ ջղայնացած, ամբողջ նկարները խառնշտկուած հաւաքելով լեցուց դարակին մէջ, փակեց գզրոցը, ու նորէն երկնցաւ անկողնի վրայ։ Ի՞նչ իմաստ ունէր անցեալը քրքրել. Վարդան մը եղեր էր թէ ոչ, բոլորովին նշանակութիւն չունէր այլ եւս. մանաւանդ հիմա, երբ ինք, իր սիրած երիտասարդին հետ նշանուած էր։ Սոնիան անշուշտ կը սիրէր Ալեքսէյը, իր օրինաւոր նշանածը. այլ թէ ինչո՞ւ անցեալի երեւակայական «պատմութիւններով» դառնացնէր իր ներկայ երջանկութիւնը։ Սոնիան վճռակամ գլուխը քաշեց ու փորձեց քնել, թէեւ դեռ երկար ժամանակ, մէկ կողքէն միւսը դառնալով, կը մտածէր երեւակայական ապրած օրերու վրայ

Գեւոր Կարպովիչ Ալշանովը, որ աղջկան նշանուիլը իշխանին հետ մեծ յաջողութիւն մը համարած էր, առաջնորդ փոքրիկ յուսախաբութիւն մը ունեցաւ իր հաշիւներուն մէջ։ Սեպտեմբերի քսանին նշանակուած էր զինուորական պարենաւորման վարչութեան թաղիքի նուագուրդի մրցումը։ Երեք յայտնի վաճառականներ կը մրցէին իրարու ձեռքէ խլելու այդ շահաւէտ պատառը, որ միլիոններու կը հասնէր

Գեւոր Կարպովիչ խնդիրը բացատրեց իշխանին, ու պարզեց անոր շահ կարելիութիւնները, որմէ հարկաւ շօշափելի մաս մը պիտի երթար իշխանին գրպանը։ Ուրեմն պէտք էր աշխատիլ, պէտք էր որ իշխանը իր կապերու շնորհիւ ազդեցութիւն բանեցնէր, մարդիկ տեսնէր, եթէ պէտք ըլլար՝ խոստումներ տար, գործը յաջողցնելու համար։ Անշուշտ քնած չէին մրցակից վաճառականները։ Անոնցմէ մէկը, Մեղրեցի վաճառական մը, որ տարիներ առաջ գիւղէն բոպիկ եկած էր ու երկաթեղէնի համեստ խանութ մը ունէր Սալդատսկի Բազարի վրայ, վերջին տարիները Կովկասի զինուորական վարչութեան պարենաւորման ճիւղէն առհագին կապալներ վերցուցած էր։ Կը ճանչնար այդ հաստատութեան մարդիկը, գիտէր անոնց ցուցթեան շնորհիւ կ'ուզէր բան մը յաջողցնելու համար, դրամը որպէս ծովի աւազ, աջ ու ձախ կը բաշխէր, հարիւրապատիկը շահելու վստահութեամբ։ Մինչ իշխանը դիրքի, ազդեցութեան շնորհիւ կ'ուզէր բան մը յաջողցնել, այդ Զոկը առանց աղմուկի ամենազօր կաշառքի ուժով, կապալը վերցուց

Անշուշտ այդ անյաջողութիւնը սրտնեղեց Գեւոր Կարպովիչ Ալշանովը. բայց եղածը աւելի խոհեմութեան հետեւանք համարելով, գոհացաւ երկար բարակ ճառ մը կարդալով իշխանի գլխուն, որ նման պարագաներու մէջ, պէտք չէր գոհանալ միայն իր դիրքով ու ազդեցութեամբ, այլ պէտք էր որ բծախնդիր ու ցուցամոլ ազդու կերպով շարժել գիտնար։

Իրիկուն մը քլըպէն կանուխ վերադարձաւ Գեւոր Կարպովիչը, շատ մըռայլ տրամադրութեան մէջ։ Տիկին Վարվառէն որ քսան տարիներու ընթացքին միակ գործ մը ունեցեր էր — հասկնալ ամուսնոյն տրամադրութիւնն ու ըստ այնմ վարուիլ, զգալով որ Գեւոր Կարպովիչը սաստիկ գրգռուած վիճակի մէջ է, կարծի կողմը բանալով, ինչ որ ձեռնագործի մը հետ խաղալ սկսաւ, գլուխը կախած։ Սոնիան սեղանի մօտ նստած գիրք կը կարդար.

Գլխարկն ու գաւազանը օթոցի վրայ նետելով, Գեւոր Կարպովիչը հազիւ թէ քթի տակէն «բարի իրիկուն» մը մռմռալով, սկսաւ սենեակը չափչփել, սրտնեղութենէն ձեռքերը ճմրթկելով։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

նիոյ բոլոր եկեղեցիներուն մէջ, համայնավարութեան դէմ: Շրջաբերականը խմբագրուած է բուռն լեզուով մը եւ մասնաւորապէս կը յիշեցնէ.— «Եթէ Մոսկուայի բանակները կարմիր դրօշը պարզեն Եւրոպայի մէջ, մէջտեղը պիտի մնայ միայն փլատակներու դաշտ մը»:

ՋԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ գինին պիտի աւելնայ օրական կէս լիտր, ինչպէս գրած էինք: Այս յաւելման հետեւանքը պիտի ըլլայ 50 միլիոն ֆրանք՝ ելմտացոյցին վրայ: Մօտ 500,000 զինուորներ կը գտնուին բանակին մէջ, առանց հաշուելու Իսլամները, որ գինի չեն խմեր: Այս քացմութեան համար օրական պէտք է 1250 հէքթոլիտր գինի: Մէկ հէքթոլիտրը 130 ֆրանք է, ուրեմն 350 օրուան գումարը կ՚ընէ 50 միլիոն ֆրանք:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԶՕՐԱՇԱՐԺ ՄԸ պիտի կատարուի փետրուար 2ին, արեւմտեան սահմանին վրայ, Սպիտակ Ռուսաստանէն մինչեւ Ուկրայնա: Զօրաշարժի պիտի ենթարկուի նաեւ Սեւ Ծովու նաւատորմը: Թերթերը կ՚ըսեն թէ զօրաշարժին նպատակը պիտի ըլլայ «պարզ ցուցադրութիւն մը խորհրդային ուժերու»:

ՖՐԱՆՍԱ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ ԼԵՀԵՐԸ իրենց տարեկան համաժողովը գումարեցին, մասնակցութեամբ 75 պատգամաւորներու, Ֆրանսայի բոլոր շրջաններէն: Այս առթիւ լեհ. տարագիրներու դաշնակցութիւնը անգամ մը եւս շեշտեց թէ իր ծրագրէն դուրս կը մնայ խառնուիլ քաղաքական գործերու:

ՌԸՆԷ ՓԻՒՕ, «Թան»ի բազմահմուտ աշխատակիցը եւ հեղինակ բազմաթիւ գործերու, մեռաւ շաբաթ օր: Ծնած էր 1878ին: Քաջածանօթ էր Մօտաւոր Արեւելքի գործերուն, որոնց նուիրած է ոչ միայն անհամար գրութիւններ, այլեւ գիրքեր: Էջեր նուիրած է «Զմիւռնիոյ մահուան», եւ նկարագրած՝ Արեւելքի քրիստոնեաներուն թշուառութիւնը: Ունի նաեւ արժէքաւոր գիրք մը՝ Վենիզէլոսի մասին, — «Այսպէս խօսեցաւ Վենիզէլոս»: Տակաւին առիթ կ՚ունենանք գրելու իր մասին:

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՄԱՆ ՀԱՄԱՐ անհրաժեշտ է միասին տանիլ հինը, երկու լուսանկար, բնակարանի վկայագիր մը եւ աշխատանքի պայմանագրութիւնը:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

Հ. Յ. Դ. Եւր. Կեդր. Կոմիտէն սիրայօժարաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերները այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Քաֆէ օ Թլէօ տը Լիւնի վերնայարկը: Մէթրօ Փլաս տ՚Իթալի: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վշտագին կսկիծով կ՚ողբամ իմ անզուգական ծնողներս՝ ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻի եղերական մահը: Խորին ցաւակցութիւններս նախկին ուսուցիչիս Պ կալը Սասունիին, Աւմէնին, Հրաչին եւ իրենց պարագաներուն:

Թունուզ — Գ. Վարդանեան

×

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Վիենի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր բոլոր անդամներուն կողմէ խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Մարի Այոյեանին եւ պարագաներուն իր մօր՝ Այրի Տիկ. ԽԵԿՈՒՇԻ ՏԷՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆի մահուան առթիւ:

×

Տէր եւ Տիկ. Մ. Ս. Բիրլեան իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն հայրենակից Ս. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի մահուան առթիւ իր մօր, տիկնոջ եւ զաւակներուն:

Ֆրեժիւս

ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՖՈՆՏ

Ընկ. Ս. Սասունիի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի՝

Որ. Մ. Դ.	25 Ֆր.

ՅԱՌԱՋ ՍԻԼԱՆԻԿԻ ՄԷՋ կը ծախուի Շիմշի գրատունը, Զմշկի փողոց:

"Վ Է Մ,,

Մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ ԺԶ. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ

Գ. ԳԻՒԶԱԼԵԱՆ՝ «Մ. Փորթուգալեան».— Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ «Մրճաւորքի Օրեր».— ՊՐՈՖ Ն. ԱԴՈՆՑ՝ «Նոր հայերէն քերականութիւնը».— ՏՈՔԹ. Վ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ՝ «Յուշատետրէս».— Հ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ՝ «Անդրանիկը Սփիւռքի աշխարհում». Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ՝ «Հնմ. ժխարհային պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը» (վերջ)— «Հայ հայկական բանակցութիւնները».— ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ՝ Ռոստոմի նամակները.— ԱՆՑԵԱԼԷՆ.— ԿԵԱՆՔ ԼԻ ՄՏԱԾՈՒԹԻՒՆ.— ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ.— ԴՐԱԽՕՍԱԿԱՆ.— Վ. ԵԳ. ՄԱՆԿՈՒՆԻ՝ «Դէորգ Դ. եւ իր ժամանակը».— Նկարներ:

Խմբագրութիւնը շատ կը խնդրէ բաժանորդներէն փութացնել բաժնեգիններու վճարումը. Մասնաւորապէս կը խնդրուի Ֆրանսայի բաժանորդներէն ջանալ մինչեւ նոր տարի փակել իրենց հաշիւները, որով մեծ աջակցութիւն ցոյց տուած կը լլլին խմբագրութեան: Փարիզի բաժանորդները կարող են բաժնեգինը ուղարկել Լ. Գնունեանի հասցեով «Յառաջ»ի խմբագրատուն, Մարսէյլինը՝ Ն. Կակոսեանին՝ 49 rue Nationale: կամ ուղղակի խմբագրութեան՝ S. Vratzian, 13 Rue des Platanes Plessis-Robinson, (Seine).

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼԵՌՆԵՐԻ ԱՐԾԻՒԸ

Ամսագրին ԱԵրց (Դեկտ.) թիւը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.— ԱՆՏԻՊ ԼԵԶԵՐ Ա. Ցարութիւնեանէ եւ Սիամանթոյէ.— ԻՄ ԱՂՕԹՔԸ, Հ. Զարգարեան.—ՏՈՒԽ ՄԸ, Յ Ասատեան. ՆՈՅԱՐԵԱՆԻ ԱՂՋԻԿԸ, Արմէն Ամուր.— ՄԱՏԱՄ ԳՕՎԱՐԻ, Հրաչ Սարգիսեան.— Մշակոյթի օրուան հանդէսը նուիրուած հայ բանաստեղծութեան.— ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏԻՆ ՀԱՃՈՅՔԸ ԵՒ ԳԵՂԵՑԿԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՃՈՅՔԸ, Ա. Փափազեան (ֆրանս.է թարգմ.).— ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԵՑԻ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՆԱԽԱԳԻԾԸ, Վ. Էլմասեան ճարտարապետ).— ԳԻՐՔԵՐ ԵՒ ԴԷՄՔԵՐ, Ա. Արապեան.— Նիւթերու ցանկը Այս թիւով կը լրանայ ամսագրին տարեշրջանը. Յաջորդին կը թեւակոխենք նոր շրջանի: Ամէն մէկ վճարող բաժանորդ պիտի ստանայ 20 Ֆր. արժէքով ֆրանսերէն կամ հայերէն գիրքեր:
Բացուած է բաժանորդագրութիւնը, տարեկան Ֆրանսայի համար 30 Ֆր. Արտասահմանի համար 40 Ֆր.:

ԴԻՄԵԼ՝ M. & M. BARSAMIAN, 30 Rue Drouot, Paris (9e):

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը կը տօնէ յառաջիկայ կիրակի, 10 Յունուար, ժամը 3ին, Salle Horticulture ի սրահին մէջ,
84 Rue de Grenelle (Métro Rue de Bac)
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ
ՏՂՈՑ ԿԸ ԲԱԺՆՈՒԻ ՆԱԽԸՆԹՐԻՔ ԵՒ ՍԻՐՈՒՆ ԽԱՂԱԼԻՔՆԵՐ,
Մուտքը՝ մեծերուն 3 Ֆր., փոքրերուն՝ 2Ֆր.

Ֆր. Կ. Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը

«Մանուկներու Օրուան» տօնակատարութեան առթիւ հրապարակ կը հանէ պատկերազարդ հանդէս մը,
գեղարուեստական սիրուն յօդուածներով, ոտանաւորներով եւ զանազան գեղեցիկ գրուածքներով.
16 նկարներ Ֆ. Կ. Խաչի գաղութներէն, Մանուկներու խումբերէն, «Մանուկներու Օրուան» եւ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆէն,
ԳԻՆ 1 ՖՐ.:
Դիմել՝ Շրջ. Վարչութեան Mme Missakian, 6 rue d'Alsace, Asnières (S.)

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
28 Փետր. կիրակի, **Aéro Club de France**ի սրահներուն մէջ.
Կը խնդրուի չխառնուել:

ՈՐ ՏԱՐՈՒՈՅ ԱՌԱՋԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ ՈՒՐԱԽ ՕՓԵՐԷԹՈՎ
ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ ՈՒՐԱԽ ՍԿՍԵՑԷՔ ՈՐ ՈՒՐԱԽ ՎԵՐՋԱՆԱՅ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Դերասան Գ. ՏԷՐ-ՎԻՇԵԱՆ կը ներկայացնէ հայկական օփերէթ
ԱՊՈՒՇ ԱՐՇԱԿ
Երաժշտութիւնը կը վարէ Վարպետ ԺՈՐԺ ՇԱՀ-ՊԱՐՈՆԵԱՆ
10 Յունուար կիրակի երեկոյ ժամը 8.45ին
Sociétés Savant sի սրահին մէջ,
8 Rue Danton, Métro St Michel & Odéon
Կը մասնակցին՝ դերասաններ Ա. Դերէթեան, Ա. Սարաֆեան, Գ. Մեհտերեան, դերասանուհիներ Բ. Մաքսուդեան, Դեդուհի Քաջայր եւ ուրիշներ.
ԳԻՆԵՐԸ ԽԻՍՏ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ, 5, 7.50 եւ 10 ՖՐ.
Թուագրուած տոմսերը ապահովել՝ գրատուն Հ. Սամուէլեան,
51 rue Mr. le Prince

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԱՆՍԷՅ — Դեկտ. 27ին, դպրոցական հանդէսին առթիւ, մանուկներու ծնողներէն եւ սայրենակիցներէն շնորհակալութեամբ ստացանք հետեւեալ նուէրները.— Պ. Մուշաֆեան 40 Ֆր., Պ. Ս. Արթարեան 20, Կ. Քէսթիկեան 15, Ս. Լամէրեան 12, Խ. Ճամկոչեան, Ո. Յակոբեան, Ս. Զատիկեան 10ական, Օր. Մարի Փոթակեան, Վ. Քէչիկեան, Ց. Ճամհինեան, Տիկ. Մ. Խանէտանեան, Պ. Օհանեան 5ական, Տ. Աղնիւ 3 եւ Տ. Յարութիւնեան 2 Ֆր.: Շնորհակալութեամբ ստացած ենք նաեւ Պ. Ա. Զարդարեանէ 3 քիլօ պիստակ, 1 քիլօ փարիօժ եւ 1 քիլօ պօնպօն, մանուկներու բաժնելու համար:

Ասկէ առաջ ստացած էինք նաեւ Օր. Արփիկ Միսաքեանէն 10 Ֆր., Կ. Խաչի դպրոցին համար:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՔ

Ստացանք 22 դեկտ. — 31 դեկտ. 936

ՌՈՄԱՆ, Գ. Թիք — 45:
ՔՈՆՍԹԱՆԹԻՆ, Հ. Խաչ — 40:
ՔՈՆՍԹԱՆԹԻՆ, Մելք — 94:
ԼՈՒ ՊՈՒՌԺԷ, Ե. Խ. — 35:
ՔՐԷՄԷԼԻ, Հ. Նոտ — 37:
ՓԻԷՐՖԷՕ, Վար — 50:
ՍԷՆԹ ՕՊԱՆ, Ց. Զ — 140:
ԳՈՒԼՎԱՐ OSSO, Գործ — 357:
ԳՕՄՕՆ, Գործ — 197.25
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Գ. Ք — 70:
ՓՈՒԺԷ ՍԻՒՌ ԱՐԺԱՆ, Ա. Դ — 40:
ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱ, Ակոյ — 35:
ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ, Գործ — 175.60:
ՊՕՊԻՆԵԻ, Ս. Ա — 70:
ՇԱՎԻԼ, Մ. Ս — 35:
ՆԻՍ, Մ. Գրիգ — 35:
ՆԻՍ, Ց. Սէֆ — 120
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ — 666:
ՓԱՎԻՑԵՈՆ ՍՈՒ ԲՈՒԱ Գ. Գ. — 35:
ԼԸ ՎԱՆ, Մ. Պետր — 35:
ԹՈՒԼՈՒԶ, Խաչ — 70:
ՎԻԷՆ, Ց. Մկր — 70:
ԱՄՍԹԷՐՏԱՄ, Ռէյ — 100:
ԹՈԽԸ, Մ. Իսկ — 140:
ՍԷՆ ԹՐՕՓԷԶ, Գ. Զօր — 35:
ՎԷՆՍԷՆ, Գ. Հատ — 35:
ԼԻՈՆ, Փիլ — 70:
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ — 301:
ՐԸՆԱԺ, Վ. Խաչ — 155:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Շ. Համբ — 200:
ՕՊԸՆԱ, Մ. Հէք — 35.
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Ա. Հ — 140:
ՖՐԷԺԻՒՍ, Ս. Բեր — 35:
ՍՈՒ ԳՈՒԱ ՄԻՕՊԷՕԺ, Ա. Լափ — 140
ԱՐԼ, Ա. Կիւլ — 140:
ՍԻՆԹԷԹԻԷՆ, Տ. Զ — 70:
ԹԷՀՐԱՆ, Վ. Մ — 200.
ԼԸ ՔՐԷՕԶԷ, Ց. Ա — 70:
ԼԸ ՔՐԷՕԶԷ, Ա. Զ — 70:
ՊՈՒԼՈՆԵԼ, Տիկ. Ա. Դ. — 35:

Սկսանք ղրկել 1937 յունուար 1էն
ՓԱՎԻՅԵՈՆ ՍՈՒ ԲՈՒԱ, Գ. Գէորգ:
ՎԻԷՆ, Ա. Գար.:
ՎԻԷՆ, Լ. Քէ:
ՎԻԷՆ, Ա. Գալ.:
ՀԱԼԷՊ, Ս. Արբ.:
ԿԱՐՏԱՆ, Ե. Ցովակ.:
ԿԱՐՏԱՆ Մ. Մաթ.:
ԿԱՐՏԱՆ, Ա. Նավ
ԿԱՐՏԱՆ, Պ. Գրիգ
ԿԱՐՏԱՆ, Թ. Ժոզ.
ԿԱՐՏԱՆ, Օր. Ա. Տ. Ն.

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Իթալիի, Շուազիի, Գիսէթրի եւ Ժանթիյի շրջանի բոլոր զինուորցուները կը հրաւիրուին խորհրդակցական ժողովի այս հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Պ. Յովհաննէսեանի սրահը 13 rue Pierre Curie, Kremlin Bicêtre:

ՓԱՐԻԶԻ արեւմտեան շրջանի (Անիէռ, Գոլոմպ-Քոլոնպ, Արժանթէօյ, Քուրպըվուա, Լէվալուա, Քլիշի, Ժընըվիլիէ եւն.) զինուորագրութեան օրէնքին ենթակայ հայ երիտասարդները խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրուին այս հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Գոլոմպի կայարանին ճիշդ դիմացի Գիւրօ Թափայի սրահը բոլորի ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Կարապետ Չիֆճեան, ծնած Աշոտի գիւղէն, 3 տարի փոխադրուած Կիւրին: Տեղահանութեան միջոցին կը գտնուէր Ռասուլայնի կողմ որ 1920ին կը գտնուէր Պոլիս: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ՝ Տիկին Իսկուհի Գույումճեանի (Չիֆճեան), Յառաջի միջոցաւ:

— Կը փնտռեմ հօրաքրոջս աղջիկը՝ Մանուշակ Մէնէշեան (բնիկ Տիվրիկցի), որ Յունաստան կը գտնուէր 1925ին: Կը կարծուի թէ Եգիպտոս գացած է կամ Ամերիկա իր հօրեղբօր մօտ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Տիգրան Քանթէմուրեանի, 8, Rue Brochet, Alfortville, (Seine), France:

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

— Ախթէն (Վօլլիւդի նահանգ) Մկրտիչ Գրիգորեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Գրուա-Օրթագիւղցի Մէրէսէնց Գրիգորին աղջիկը Աննիկ: Կը կարծուի թէ Փարիզ կը բնակի: Իր հասցէն իմացնել Վահրամ Մանուկեանի, 38, Rue Floréal, Romainville, Seine:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ
Երգիծաթերթ՝ «Մ Ե Ղ Ո Ւ»
Փարիզի եւ շրջանի Յառաջի ցրուիչ Պ. ԱՒԻՏԻՍԷՆ:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՈՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 6 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MERCREDI 6 JANVIER 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3312

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿԹԻ ԽՕՍՔ

ՊԱՏԿԵՐ ՄԸ ՏԺԳՈՅՆ ԵՒ ՎՐԴՈՎԻՉ

Եթէ անդադար կը յիշեցնենք հաւաքաբար, համախորհուրդ գործելու պահանջը, զինուորագրութեան հարցին առթիւ, միայն տեսական հարց մը չէ որ կ'արծարծենք։

Երկու տարի առաջ, 1934ի վերջերը, ուրիշ տագնապ մը ունեցանք, — մասնաւորապէս Մարսէյլի շրջանին մէջ, եւ հոգին կու բերի եղաւ «Միացեալ» մը կարկտել, ափսոսով։

Որոշ աշխատանքներ կատարեց այդ մարմինը, բայց առաջին օրէն իսկ գործի ձեռնարկած ըլլալով իբրեւ փիրուն և առժամեայ, չուտով հալեցաւ ինքն իր մէջ։

Ժամանակի ընթացքին, գործին կապուած մնացին միայն անոնք որ կը գործէին ի պաշտօնէ, իրենց «օֆիս»ներով։ Իսկ «Միացեալ»ը Թաղուեցաւ առանց որ եւ է արարողութեան, գոնէ «հուսկ բանք» մը արտասանուելու։

Այսօր նոյն պատմութիւնն է որ կը կրկնուի։ Եւ աւելի տժգոյն պատկեր մը պարզելով։

Արդէն հրատարակուած են զինուորագրութեան պայմաններ։ Իսկ զինուորցուները կը գտնուին սպասողական վիճակի մէջ։ Անոնք բաներ մը կ'իմանան Փարիզի մէջ, իսկ ո՞վ հետաքրքրուեցաւ գաւառով։

Կը Թուի Թէ գաւառը ինքն ալ հետաքրքրուած չունի այս կենսական հարցով։

Արդեօք անո՞ր համար որ դեռ ամէն տեղ ձեռնարկած չեն արձանագրութեան, Թէ կը սպասեն Փարիզէն ծագելիք լոյսի մը։

Մինչեւ այսօր միայն մէկ զեկոյց հրատարակուեցաւ զինուորագրութեան մասին, պիտանի գիտելիքներով։ Անշուշտ գաւառն ալ մամուլէն իմացաւ այդ բոլորը, քանի որ Փարիզի եւ գաւառի ազգ. իշխանութիւնները չատ-չատ մետաքսէ Թելով մը կապուած են իրարու հետ։

Արդ, այն ազգ. օրկանները որ այս գործերը կը վարեն, միայն տեղեկատու դիւանն՞ր են, Թէ ղեկավար մարմիններ։

Եթէ երկու «օֆիս»ներու վարիչները միանարար կը գործեն, այդ պարագան բաւակա՞ն է, հաւատալու համար Թէ մեքենան կը բանի եւ ամէն ինչ նախատեսուած է։

Ամէն անգամ որ այսպիսի տագնապներ կը ծագին, միշտ կը յիշեցնենք բախտակից Ռուսերուն օրինակը։ Ըսել կ'ուզենք Թէ անոնք աւելի լաւ կը գործեն, ունենալով անհրաժեշտ կազմակերպութիւնը՝ ազգային ճակատին վրայ։

Մենք չունեցանք այդ մխիթարութիւնը, հակառակ տարիներու փորձառութեան եւ բազմաթիւ յուսախաբութեանց։

Զունեցանք ամէնէն տագնապալի պահերուն ալ, միշտ այն միամտութիւնը սնուցանելով Թէ «այսպէսալ կ'ըլլայ, այնպէս ալ»։

Օրինակ, այսօր, ո՞վ է վերջապէս, բուն պատասխանատուն, եթէ ձախող ելքի մը յանգի զինուորագրութեան խնդիրը։ Այսինքն եթէ կարելի չըլլայ որ եւ է իրաւունք ապահովել, իբրեւ փրկագին։

Գաղթ. Ցանձնաժողո՞վը։ Կրնաք վստահ ըլլալ Թէ անոր անդամներն անգամ, եթէ մնացեր են, պատահարար կը լսեն չատ մը բաներ։ Նախկին «Միացեալ»ին մնացորդնե՞րը, — անոնք հազիւ կը հասնին իրենց առօրեայ հոգերուն։

Կարճ խօսքով, ինչպէս երէկ, այսօր եւս կը պակսի բուն գլուխը, կեդրոնական հասցէն։

Եւ զարմանալի չէ որ միշտ ընդվզումներ, անախորժութիւններ, խաչաձեւումներ եւ փոխադարձ չլատումներ տեղի կ'ունենան։

Ինչո՞ւ ծածկել, — ահաւասիկ նորէն պղտորած է մԹնոլորտ, մասնաւորապէս Փարիզի մէջ։

Ամբողջ երիտասարդութիւն մը իրար անցած է։ Ժողովներ, խորհրդակցութիւններ, բանաձեւեր։ Մէկը աջ, միւսը ձախ։ Ցետոյ ծրագիրներ զարմանազան։

Ո՞վ է պատասխանատուն, եթէ սխալ գործեր կատարուին, Թիւրիմացութեամբ կամ իբրեւ հետեւանք չափազանց եռանդի։

Ահաւասիկ զինուորցուները ձեռնարկած են իրենք իրենց մէջ կազմակերպուելու, ընդհ. ժողով գումարելու եւ իրենց դատը հետապնդելու։

Այս պարագան իսկ աղաղակ մը չի՞ կազմեր իրաւասու չրջանակներուն համար։

Ուրեմն անո՞ր են այս տղաքը, ազգային երեւելիներու եւ գոյնզգոյն հոսանքներու այս քաղաքին մէջ։

Այս ամբողջ հարցին մէջ օրինական, իրաւական հարցեր կան որոնք լայն խորհրդակցութիւն կը պահանջեն, գոնէ «ի բուժումն գայԹակղեալ մտաց»։

Մենք այդպիսի տրամադրութիւն չտեսանք մինչեւ այսօր։ Մէկ տպագրեալ, մէկ ալ բերանացի զեկուցում, — եւ այնուհետեւ լռութիւն։

Անհրաժեշտ չէ անուններ արձանագրել եւ մեղադրանքներ բաշխել։ Թող իւրաքանչիւրը իր բաժինը գտնէ այս հրապարակային հարցաքննութեան մէջ, որ կը բխի օրուան հոգերէն։

Զինուորագրութեան խնդի՞րն ալ անբաւական է ցնցելու եւ սԹափեցնելու մեզ, կազմակերպելու այս քաղաքը, որ միշտ կը յոխորտայ, բայց միշտ ալ կ'անճրկի, գործի ժամուն։

Գաւառի կամ արեւելեան գաղուԹներու յետին քաղաքը պիտի կարմրէր, այսքան տժգոյն եւ վրդովիչ պատկերի մը առջեւ։

Տարիներ տեւեց այս վիճակը եւ բոլոր երեւոյԹները կը ցուցնեն Թէ այսպէս ալ պիտի չարունակուի, մինչեւ որ զինուորագրութեան յաջորդէ ... պատերազմը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԷՊՔԵՐ ՍՊԱՆԻՈՅ ՋՈՒՐԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԻՏԱԼԻԱ 10,000 ԶԻՆՈՒՈ՞Ր ՂՐԿԱԾ Է

Գերմանիա կը չարունակէ գործել...

Յունուար 1էն ի վեր, աւելի ծանրացած է սպանիական խնդիրը, իբրեւ հետեւանք նոր դէպքերու։ Իսկ երկու օրէ ի վեր մտահոգութիւնները աւելցած ըլլալով, Անգլիոյ արտաքին նախարարը կարճ կապեց իր արձակուրդը եւ Լոնտոն վերադարձաւ։

Նախ ամփոփենք վերջին դէպքերը.—

Յունուար 1ին գերմանական «Քէօնիկսպէրկ» յածանաւը հետապնդեց սպանիական «Սոթօն» չոգենաւը, որ փախչելով խրեցաւ, յետոյ նաւահանգիստ մը ապաստանեցաւ։ Նոյն օրը ուրիշ գերմանական մարտանաւ մը բռնեց սպանիական «Արակօն» չոգենաւը։

Դարձեալ նոյն օրը երկու խորհրդային նաւեր խուզարկուեցան Սպանիոյ ապստամբ մարտանաւերուն կողմէ։

Յունուար 2ին անգլիական երկու նաւեր խուզարկուեցան ապստամբներուն կողմէ։ Նոյն օրը պելժիական նաւ մը եւս խուզարկուեցաւ, իսկ Ֆրանս. նաւ մը հետապնդուեցաւ ապստամբներուն կողմէ։ Բռնուեցան նաեւ երկու խորհրդային նաւեր։

Յունուար 3ին գերմանական յածանաւը բռնեց սպանիական նաւ մը, իսկ երկու խորհրդային նաւեր խուզարկուեցան։

Յունուար 4ին խորհրդային նաւ մը բռնուեցաւ Ճիպրալթարի նեղուցին մէջ։

Այս լուրերուն յաջորդեցին աւելի ծանրակչիռ տեղեկութիւններ։ Լոնտոնի Թերթերը հաղորդեցին Թէ դեկտ. 22էն ի վեր 10,000 իտալական զինուորներ ցամաք հանուած են Գատիքսի մէջ։ Հռոմէն անմիջապէս հերքեցին այս լուրը, բայց Անգլիոյ արտաքին նախարարութիւնը հաստատեց Թէ Ճիպրալթարի նաւային հրամանատարին հաղորդած տեղեկութեանց համաձայն, 4000 իտալական զինուորներ ցամաք ելած են Գատիքս, յունուար 1ին։ Ուրիշ զեկոյցով մը, նոյն նախարարութիւնը կը հաղորդէր Թէ վաւերական աղբիւրներու համաձայն, ուրիշ 6000 իտալացիներ ալ ցամաք հանուած են Գատիքս, դեկտեմբեր 22ին։ Լուրը կ'աւելցնէր Թէ իտալական զինուորները կառախումբ նստելով Սէվիլյա գացած են, ուր կը գտնուի Սպանիոյ ապստամբներուն բանակատեղին։

Ուրեմն, ամէն տեսակէտով բարդ կացութիւն մը ստեղծուած է, որ կրնայ աւելի ծանրանալ, մանաւանդ եթէ Գերմանիա չարունակէ ինքնագլուխ գործել։ Պերլինի մէջ անհամբերութեամբ կը սպասեն Մատրիտի դէմ կատարուած նոր յարձակման, անգլօ-ֆրանսական ծանուցագրին պատասխանելէ առաջ։ Միւս կողմէ կը հաստատուի Թէ վերջին չաբաթներու ընթացքին 26.000 գերման «չրջիկներ» գացած են Սպանիա, անշուշտ ապստամբներուն օգնելու համար։ Հազարաւոր կամաւորներ ալ Խ. Միութենէն, Ֆրանսայէն, Անգլիայէն եւ ուրիշ երկիրներէ գացած են, ուժ տալու համար հանրապետական կառավարութեան։ Ուրեմն, աւելի չատ օտարականներ են որ պիտի կռուին իրարու դէմ, սպանիական հողի վրայ։

Կռուի կը ձեղայ Մատրիտի վրայ

Կռիւները վերսկսան Մատրիտի չուրջը, յարաճուն կատաղութեամբ։ Ապստամբները երկար եւ մանրակրկիտ պատրաստութիւններէ վերջ, որոնց մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին, ձեռնարկած են վճռական յարձակողականի մը։ Վերջին լուրերու համաձայն, օտար ղեկավարներէն չատերը հեռացած են Մատրիտէն

Երկուշաբթի օր ուժգին ռմբակոծութիւն մը կատարուեցաւ Մատրիտի դէմ։ Բազմաթիւ ռումբեր ինկան քաղաքին կեդրոնը, սպաննելով 45 հոգի եւ վիրաւորելով աւելի քան 150 հոգի։ Ռումբ մը ինկաւ Չիլիի դեսպանին բնակարանին վրայ, բայց մարդ չվիրաւորուեցաւ։ Նիւթական վնասները ծանր են։ Ուրիշ երկու ռումբեր պայթեցան անգլիական դեսպանատունէն 100 մեթր անդին։

Կառավարական զեկոյցի մը համաձայն, ապստամբները կորսնցուցած են կարեւոր դիրք մը, իսկ այս վերջինները կը հաղորդեն Թէ յառաջ խաղացած են մինչեւ 7 քիլոմեթր։

Ամէն պարագայի մէջ, վճռական ճակատամարտներ կը մղուին Մատրիտի չուրջը, եւ կարեւոր դէպքերու կը սպասուի այս օրերս։

Այս կռիւներուն չափ մտահոգութիւն կը պատճառեն միջազգային բարդութիւնները, քանի որ Գերմանիա կը սպառնայ նոր միջոցներ ձեռք առնել, իր հպատակներուն պաշտպանութեան համար, իսկ Սպանիոյ կառավարութիւնը վճռած է «բոլոր միջոցներով պատասխանել գերմանական նաւատորմին յարձակումներուն»։

*** Մ. Նահանգներուն մէջ ալ մտահոգութեամբ կը հետեւին Սպանիոյ դէպքերու ընթացքին։ Վերջին լուրերու համաձայն, նախագահ Րուզվէլթ կը խորհի անմիջապէս արգիլել զէնքերու արտածումը դէպի Սպանիա եւ Գերմանիա, եթէ այդ երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները աւելի լարուին, պատերազմի յանգելու աստիճան։

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՍՆԵԼ Դ. ԷՋ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՓՐԿՈՒԵՑԱ՞ՆՔ . .

Նոր Տարին հազիւ սկսած, ախտաբեր լուր մը կը հասնի... Թուրքիայէն.

Հաւով-հոտով լուր մը, որ սահմանուած է լուծելու հայ-թրքական կնճիռը։

Չեմ ուզեր սպառել ձեր համբերութիւնը եւ անմիջապէս կ'անցնիմ պատմութեան։

Կը յիշէ՞ք, վերջերս հայ խմբագիր մը գնաց Էնկիւրի եւ իր տպաւորութիւնները գրեց «Նոր Լոյս»ի մէջ։ «Խմբագիրը, Սուրէն Շամլեան, այս առթիւ տեսակցութիւն մը ունեցած էր բարձրաստիճան անձի մը հետ, որ մասնաւորապէս չեշտած էր Թէ Հայը եւ Թուրքը «միս եւ եղունգ են»։

Արդ, հայ խմբագիրը իր այցելութեան առթիւ իմացեր է որ արդէն իսկ տպագրութեան յանձնուած են վերջին լեզուական համաժողովին մանրամասնութիւնները, որոնց մէջ նաեւ հռչակաւոր Յակոբ Տիլաչարի (Մարթայեան) ճառը, ջերմապէս ծափահարուած՝ Աթաթիւրքի կողմէ։

Այս չէ կարեւորը։

— «Լեզուական համաժողովի արձանագրութեանց մէջ պիտի հանդիպինք նաեւ ծանօթ մասնագիտական եւ բնափոխեան Խամպէի Միւշթաքի անեալէ տէրին, որ Հայ բառը ստուգաբանած է համաձայն «Արեւ-Լեզու» տեսութեան։

«Ար» եւ «էր» մասնիկներու ծագումը քննելէ յետոյ, Խամպէլ Միւշթաք կը յանգի այն եզրակացութեան Թէ «Հայ» բառը կը նշանակէ «լոյս եւ վստահութիւն»։ Ահա իր եզրակացութիւնը բառ առ բառ.

«ԷՐՄԷՆԻ բառը լոյս եւ վստահութիւն կը նշանակէ ուրեմն։ Այս բառը միեւնոյն ատեն անունն է Թուրք ազգի մը։ Այս կերպով գիտականօրէն կը հաստատուի Թէ ինչ կը նշանակէ Հայ բառը եւ ի՛նչ է հայ ազգին հիմն ու բնոյԹը»

Եւ հայ խմբագիրը կ'աղաղակէ ցնծագին.

— «Ուրեմն այլեւս ճանչցուած է Հայուն վստահելիութիւնը. կը նշանակէ Թէ Հայը միեւնոյն ատեն լոյս կը ներշնչէ եւ մաս կը կազմէ Թուրք ազգին»։

Ուրեմն, փրկուեցանք...

Երկու հարցում, այս առթիւ.—

Խամպէլ Միւշթաքը չեմ ճանչնար, բայց գիտեմ որ տաղիքոտ մարդ է եւ պատասխանատու պաշտօններ վարած՝ օսմ. խորհրդարանէն մինչեւ «Թանին»ի խմբագրութիւնը։

Արդ. 1909ի Ջատկին երբ Կիլիկիոյ առաջին ջարդը սարքուեցաւ, Ռահմի-ձեռնարկութեամբ Իթթիհատի, չէ՞ր գիտեր Թէ «Էրմէնի» կը նշանակէ «լոյս եւ վստահութիւն» եւ «անունն է Թուրք ազգի մը»։

Երկրորդ, իր գիտութիւնը յղացա՞ծ չէր 1915ին, երբ կ'անհետանէր նոյն «Էրմէնի»ն, այլ անուամբ «լոյս եւ վստահութիւն» եւ «Թուրք ազգ»։

Գիտեմ որ անցածը անցած է եւ ետ չի դառնար։

Բայց, հարցում մը եւս։

Քանի որ Թուրք լեզուական համաժողովն ալ գիտականօրէն կը հաստատէ Թէ «Էրմէնի» կը նշանակէ «լոյս եւ վստահութիւն» եւ «անունն է Թուրք ազգի մը», այնուհետեւ ո՞ր օրուան կը բացուին, բոլոր սփիւռքը վերադարձնելու համար . . . [illegible]

Ներողութիւն այս անտեղի հարցումներուն համար։

Բայց ի՞նչ կը մնայ հարցնելով քանի կը սորվի։ Եւ հիմա որ աշխարհի լոյսն ու քաղաքակրթութիւնը Թուրքը պարգեւած է, «ի սկզբանէ անտի», մե՞զ է օգտուիլ։

ՎԱՀԷ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

1936ի եւ 1937ի դասերուն արձանագրութեան գործողութիւնները պիտի վերջանան յունուար 10ին։ Համաձայն տրուած հրահանգին, պէտք է արձանագրուին այն երիտասարդները որոնք ծնած են 1916 յունիս 1էն 1917 դեկտ. 31 (այս օրն ալ մէջն ըլլալով)։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Միջազգային կացութեան առթիւ

Թուրք խորհրդարանական խմբակցութիւնը (իրականին մէջ բուն ազգ. ժողովը) արտակարգ նիստ մը գումարելով դեկտ. 29ին, զբաղեցաւ ներքին եւ արտաքին խնդիրներով։ Այս առթիւ արտաքին գործավարութեան փոխանորդը, Սարաճօղլու Շիւքրի, յայտարարութիւններ հաղորդեց արտաքին քաղաքականութեան մասին.—

1.— Անդրադարձաւ եւրոպական եւ պուլկար բարեկամութեան եւ բարի դրացնութեան դաշնագրի բանակցութեանց եւ բացատրութիւններ տուաւ։

2.— Տեղեկութիւններ տուաւ Միջերկրականի ապահովութեան համաձայնութեան մասին, չեշտելով Թէ արտաքին գործավարութիւնը մօտէն եւ զգայնութեամբ կը հետեւի այդ բանակցութեանց։ Բացատրեց Թէ առայժմ որ եւ է մտահոգութիւն չկայ՝ Թէ կը սպասուի որ բանակցութեանց արդիւնքն ըլլայ Միջերկրականի ապահովութեան զօրացումը։

3.— Շիւքրի Սարաճօղլու յետոյ անդրադարձաւ Անթաքիոյ եւ Իսքէնտէրունի կացութեան եւ մէկիկ մէկիկ բացատրեց հիմնական մասերը այն տեղեկագրին զոր պատրաստած է Պէյրութի ատենապետ հիւպատոսը, իբրեւ արդիւնք Սանճաքի մէջ իր կատարած քննութեանց։ Ժողովը խոր եւ մեծ ուշադրութեամբ լսեց այս բացատրութիւնները։

Սարաճօղլու յետոյ մանրամասնօրէն պարզեց Ազգաժողովին կողմէ Սանճաքի մասին տրուած որոշումը եւ բանակցութիւնները զոր կատարեց Թրքական պատուիրակութիւնը որ Փարիզ գացած էր Ֆրանսայի պաշտօնական հրաւէրով։ Ապա հետեւեալ ձեւով բացատրեց այն առաջարկը զոր Թ. Ր. Արաս ըրաւ, պայման դնելով հանրապետական կառավարութեան հաւանութիւնը.— Ա. կատարեալ անկախութիւն Սանճաքին։ Բ. Համադաշնակցութիւն մը՝ բաղկացած Սուրիայէն, Լիբանանէն եւ անկախ Սանճաքէն։ Գ. Սանճաքը զինուորապէս ապազինել։ Դ. Իսքէնտէրունի նաւահանգիստին մէկ մասը վարձու տալ Թուրքիոյ եւ երկաԹուղիի քօմպինէզօն մը կատարել։

Սարաճօղլուի բացատրութիւններէն յետոյ, երկու երեսփոխաններ մտահոգութիւն յայտնեցին եւրոպական եւ պուլկար մերձեցման մասին։ Կրկին բեմ գալով, Սարաճօղլու յայտարարեց Թէ չի բաժներ այս վախը։ «Այս երկու ազգերուն մերձեցումը — աւելցուց — հեռու նուազեցնելէ Պալքանեան Համաձայնութեան ուժը, ընդհակառակն պիտի ըլլայ ազդակ մը որ գետին պիտի պատրաստէ ընդհանուր համաձայնութեան մը՝ Պալքանեան Թերակղզիին մէջ»։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

ՀԱՅԵՐԷ՞Ն, ՌՈՒՍԵՐԷ՞Ն, ԹԷ... ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԽՕՍԻԼ

Ես կը սիրեմ իմ բարեկամս Բ.Ն., որովհետեւ ան իր հայրենիքը կը սիրէ. Ցուցամոլ ու կարօտով կ'ոգեկոչէ Դիլիջանը: Ու քեզի մեր պատմութեան խլած հաւզցուցած, անոր մայրերի անտառներուն մէջ պտոյտի կը տանի: Ուր երբեմն, հին դարերուն, թագաւորներն «Հայոց մեծաց» եւ իշխանք ու իշխանազունք որսի կ'ելլէին.

Ատեն մը սուր հակառակորդներ էինք: Բայց ժամանակը կրծեց մեր կիրքերը: Ցեղով, ան ամուսնացաւ եւ տղայ մը ունի, Հայու մը ամենաբարձր պատուանշանը մեր օրերուն: Հիմա բարեկամ ենք. Մանաւանդ որ ան չի սիրեր մարդուն կռնակէն խօսիլ եւ բրտօրէն արքի պէս, անոր երեսին կը զարնէ բառերը: Կ'ըսէ՝ մազերս կը ճերմկին: Կը պատասխանեմ. իմինները ալ: Մենք առօք մեր կարօտին ու հայրենապաշտութեան չափանիշը կ'ուզենք տալ: Իսկ երբ հառաչանքով հայ հողերը ոգեկոչեմ, վիշտը իր աչքերուն նկարուած կը տեսնեմ, որոնք կը սամկանան: Այն ատեն, իր դէմքին մորթը կը բարակնայ ու պատանեկի գոյն կ'առնէ: Ան կը կենդանացնէ կրկին ու կրկին Հայաստանը: Հայ բանակին պատերազմները: Քաղաքացիական կռիւները: Վերելքը: Անկումը ... Կ'ուզէ անպայման իրաւունք ունենալ թէ արեւելահայ մտաւորականը աւելի գաղափարապաշտ ու անշահախնդիր է քան արեւմտահայը: Այս իր պարծանքն է: Իսկ ժողովո՞ւրդը: «Դուք կը խօսիք թուրքերէն, որ ամօթ է: Ձեր նիստ ու կացը, բարքերը, սովորութիւնները, կերակուրները նոյն իսկ, թրքական են»: Ու իրողութիւններու կծիկը կը գլորէ առջիս, որպէսզի վիճելու փորձ չընեմ: Շատ կը սիրէ լսել. «Այո, այդպէս է, դուն իրաւունք ունիս»: Ուրիշներ ատկէ՞ն այս բոլորին հակառակը կը պնդեն: Փաստերը կը զիջին: Կ'ուզեն որ իրենց խօսքը անվիճելի ըլլայ: Դիւրին չէ այս կէտին մէջ դատաւոր ըլլալ:

Իրողութիւն է որ մեր բնիկները թուրքերէնի արատը միասին կը պտտցնեն տակաւին: Ու ցանցառ չէ որ Եւրոպա ծնած հայ մանուկներ Փոքր Ասիոյ թուրք բարբառներէն մէկն ու միւսը խօսին իբր մայրենի լեզու: Ու տեսէք, չնականութիւնը թուրք մամուլին որ կը պարծենայ՝ թէ Հայերը թէեւ գիր ու լեզու մը ունին, բայց քիչ կը գործածեն զանոնք ու ամէն տեղ մեր գեղեցիկ լեզուն կը տարածեն: Փաստ է սակայն որ մեր այս հայրենակիցները թէեւ անփոյթ, բայց ազգասէր են, ըլլալով զոհերը տգիտութեան եւ գաղթական տարիներու: Արեւմտահայ մտաւորականները թուրքերէնէն կը խուսին եւ շատերը չեն գիտեր իսկ զայն: Խօսքը ռամիկին է: Արեւելահայութեան մտապատկերը կը փոխուի:

Տխուր տողերը որ Հայ պատմարանի ընդհ. պատերազմէն առաջ դրեր է իր Ռուսական Գաւառութիւն Հայոց գործին մէջ, ամէն առթիւ իրականօրէն կը դրուի մեր աչքերուն առջեւ: Այսպէս, «Ռուսահայերը քանի մը սերունդ յետոյ պիտի կորսնցնեն բոլորովին իրենց մայրենի լեզուն ու ռուսերէն խօսին» Այսպէս, Ռուսահայ մտաւորականներ խնամքով կը տիրապետեն մեր այդ խաչապաշտ դահիճին լեզուին, ու կը կարդան, կը գրեն ու կը խօսին զայն: Ինչո՞ւ չէ, նաեւ իրարու հետ:

Անցեալ օր տեղ մըն էի, գիտնալով որ հոն Հայեր կը յաճախեն: «Ահա հատ մըն ալ»— պայթեցաւ ձայն մը ներսէն, երբ դուռը բացի: Խօսողը անծանօթ մըն էր: Բնականաբար ծանօթացուցին: Ու բնականաբար ուրախ եղանք երկուքս ալ այս հանդիպումին համար, եւ, իբրեւ հայրենակիցներ, խօսեցանք հին ծանօթներու նման ... գերմաներէն: «Հասկանում եմ, բոլորը հասկանում եմ, բայց չեմ կարող խօսել», կը կրկնէր տաքթէօրը, փնտռաթափ հայերէնով, երբ իրեն մեր խօսակցութիւնը գերմաներէն թարգմանել կը փորձէինք: «Ուրեմն նա հասկանում ա, բայց չի կարող խօսել: Մոռացել ա: Ուրեմն երեսուն տարի առաջ Եւրոպա մեկնել է, ու դարձել բժիշկ: Այսինքն առաջնակարգ մտաւորական»: Ու մոռցեր է մայր բուռը, որուն սուտ էր ինք, ու մնացեր հոն: Պերլին. Դիւրին կեանք: Առատ հաճոյք: Բայց ահա օ՜ր մը ոտքի ելան նացիները եւ այդ ամէնուն վերջ տուին: Ցեղափոխութիւն էր: Հատ բարակ փնտռել չէր ըլլար: Սա մեծ քիթով օտարականը, անծեպի չափ սեւ, ի՞նչ իրաւունք ունի մեր երկրին մէջ բժշկութիւն ընելու: Մանաւանդ որ ամուրի ալ է ու ցեղապղծութիւն կը կատարէ: Ուստի կարճ կապեցին: Ցուցատախտակը վար առին ու դուրս նետեցին զինքը երկրէն: Ան կը ճչար որ «Նա սիրում է մի կնոջ», եւ պիտի ամուսնանայ: Իբրեւ թէ Հայուհիներ գոյութիւն չունենային իր արեւելեան հայրենիքին մէջ, սեւ, թովիչ, կախարդական աչքերով, բայց մորթ չըրին: Հիմակ որ այլ եւս ոչ դրամ ունի ոչ ալ դիրք, ստիպած է այն ճամբան որ զինքը Հայերու մօտ կը տանի: Սպասեցէք քիչ մըն ալ, ու գուցէ մայրենի լեզուն իսկ կրկին խօսի: Թէեւ յոյս չկայ, որովհետեւ յամառ է, անճրեա է, ու ռուսերէն եւ ֆրանսերէն գիտէ: Աւ ի՞նչ պէտք հայերէնին

Մինչ այդ ահա նստեր են քովէ քով երեք հոգի, երեք հայ մտաւորական, երեք հայ համալսարանական ու նարտ կը խաղան: Մէկ կողմ քաշուած կը դիտեմ: Մէկ բառ չեմ հասկնար իրենց խօսակցութենէն, թէեւ անդադար կը ճվան.—«Շտօ, այուշի» խորթ եւ օտար բառեր, որոնք սիրտս կը ծակեն: Լալս կուգայ: Ու դուրս կը ցատկեմ Մինակ վրաձեւշտի խօսքեր ինծի հետ հայերէն կ'ըլլան: Ու ետեւէս կը լսեմ կրկին.— «Շտօ, այուշի» . Ասո՞նք ալ մտաւորականներ են: Իրենց նախանձախնդրութիւնը հայ լեզուին հանդէպ որ չորրորդ դարուն ոսկեդար է ունեցած, իջեր է զէրոյի: Ու այս՝ մեր օրերուն: Ուր անկում, փլուզում, վերիվայրում, յուսախաբ Եւրոպա, բուռն թափով կուլ կուտան մեզ բոլորս:

Նպատակս չէ վէճ ստեղծել: Ոչ ալ ճակատներ յարդարել պատմութեան տխուր թերումով ժամանակաւորապէս երկու հատուածներու բաժնուած հայկական մի եւ անյեղլի ամբողջականութեան միջեւ: Ոչ, հազար անգամ ոչ եւ ոչ: Այլ պարզապէս երկուստեք թերիները մատնանշելով, մեզ բոլորս նախանձախնդրութեան մղել մեր լեզուն ու ցեղը բարձր բռնելու: Սիրելու, յարգելու, պաշտելու զանոնք: Միակ աւանդը որ կորսուած հայրենիքը մեզի ձգեց, մեր լեզուն է: Միակ յատկանիշը մեր հայկականութեան: Ուրիշ ի՞նչ բերինք միասին, բացի լեզուէն, գիրէն, մշակոյթէն: Հարստութիւնները հոն մնացին: Իսկ կրօնը ամէն մուրացկանի կուտամ ես, հինգ սանթիմի տեղ: Կրօնը մեռած է չարաշուք ապստամբի մը պէս որ իր շուրջը մահ ու աւեր է սփռեր: Կրօնը մեր գլխուն փորձանք եղած է ու ամէնէն զարհուրելի չարիքները հասցուցած: Մեր ոտքին տակ հող չունինք: Հայրենիքը հեռու է ու դռնփակ Պէտք է զայն զգանք ու սիրենք, հոգիով ու յիշողութիւնով: Հայ լեզուով:

Մենք ամէնքս, ամէն օր ամէն տեղ, ամէն առթիւ, կը թերանանք մեր այս տարրական պարտքին հանդէպ: Մենք կը խաչենք մեր լեզուն: Ամէնքս ալ, ռամիկ թէ գրոց բրոց, արեւելահայ թէ արեւմտահայ: Ո յանցաւո՞ր ունինք. Հարսանի՞ք է կամ ուրիշ բան, թրքական Ռաղարտ կը կանչենք, ան որ Թուրքն իսկ ամօթէն թանգարան նետեց, մէկդի դրած հայ երգը: Եթէ գոնէ Կոմիտասը ունեցած չըլլայինք

Մեր գիրը, լեզուն, երգը, մշակոյթը, կրնան պատիւ բերել ամէն քաղաքակիրթ ժողովուրդի: Անոնք մեր պարծանքն են, եթէ հայրենասիրութեան եւ արժանապատուութեան չափին նշոյլը մեռած չէ մեր մէջ: Նուիրուինք անոնց: Գնահատենք զանոնք: Ներշնչուինք անոնցմէ: Որովհետեւ անոնք են ցեղին անմահ ու միայուն արժէքները Անոնք միայն կրնան մեր դիմագիծը անաղարտ պահել: Անոնք են մեր փրկութեան գօտին օտարացումի այս ամենավտանգ շրջանին: Որովհետեւ, վերջապէս, մենք բոլորս, թէեւ տաստնորդուած, բայց հայութիւնն ենք: Ու պարտականութիւնը ունինք վերակենդանացնելու հայրենիքը որուն համար, քսանըհինգ դար, մեր նախնիքը ծնան, ապրեցան պայքարեցան, մեռան:

Կասկած չկայ թէ բոլոր անոնք որ իրենց ազգը ուրացած չեն, համամիտ են այս գաղափարներուն տեսակէտէն: Գործնականին մէջ պատկերը կը փոխուի, կը դառնայ գունադեղ, կը զարդարուի «շտօ»ներով եւ «այուշի»ներով, «ճանըմ»ներով եւ «պազալըմ»ներով եւ չեմ գիտեր դեռ ինչերով.

Չի բաւեր Հայ ըլլալ: Պէտք է նաեւ անպայման հայերէն ու միայն հայերէն խօսիլ իրարու հետ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ.

ՄԻՄԱՂ

— Օրիորդ, դուք շատ հեռուներն ալ երթաք, նորէն ես ձեզ պիտի հետեւիմ եւ գտնեմ:

— Պարոն, ես նախամեծար կը համարիմ որ այդ հեռուները դուք երթաք ու ես ձեզ չգտնեմ

Մայրը կը հարցնէ իր տղուն, ցուցնելով նորածինը

— Քուրիկդ կը սիրե՞ս թէ կ'ուզես որ ծախեմ:

Տղան.— Ոչ, մայրիկ, թող քիչ մըն ալ մեծնայ որ բան մը արժէ ծախելու:

ՈՂՋՈՅՆ ՄԸ ՊԱՐՏԻԶԱԿԻ

Ցոգնութենէ աւելի զառնացած՝ ծուլօրէն կը նստիմ լայնանիստ մահճակալիս վրայ: Զսպանակը կը ճռնչէ, կը տատանի, կը թրթռայ, կ'օրօրէ ու յակին յանէ մը հանգոյն՝ գորովագութ մօրս մեղմ ու անուշ օրօրներուն չունեցող՝ խանդաղատանքի, բերկրանքի վարդ ժպիտ մը շրթներուս, արտեւանունքներս կ'ողջագուրուին

Սիկարս ակամայ կը գլտորի ձեռքէս

Տաւղի լարերով երաժշտութիւն մը հոգեպարար ու ահա քառանկիւնաձեւ, սպիտակաթոյր, անբիծ պատուաը կը գունաւորուի:

Ծովեզրէն վեր զալարազարդ խճուղի մը կը բարձրանայ, հինգ նշանաքարեր ամբողջ ճամբուն երկայնքին, մութ նոճիներ աջ թեւիս, զողտրիկ տուներ կարմրերանգ դէս ու դէն. ու ահա հանդիսակաց լերան ստորոտը ծննդավայրս գեղածիծաղ Պարտիզակը՝ գերեզմանէն Ս. Մինաս ու Հիւսնուշտէն Ցաւակն չուր

Բուռ մը փայտաշէն տուներ, կարմրուկ կղմինտրով ծածկուած, կեդրոնի — լայնանիստ շէնք մը, զանգակատուն մը աղբիւր, վեղարաձեւ, երկնասլաց գմբէթով՝ բոլորուած կիսովին ժանեկաձեւ պատով մը, շուրջը — թթաստաններ, մրգաստաններ, պարտէզներ անհուն, լայնատարած ու անսահման, մշտադալար պուրակներ, դալարագեղ սարեր, սեւ ու մութ լեռներ ափրիկեան թաւուտքներու պատրանքով, սաղարթախիտ, անդնդախոր, արծաթահոս, շառաչահոս ձորեր ուր ամրան շոգ օրերուն հեւասպառ քրտնաթաթաւ ու մառադատի մարմինս, մամռապատ քարերու կողքին, խնչխռաններու հետ կուշտ կուշտի, բուրումնաւէտ ըծփիւններու գգուանքով, հազարումէկ թռչուններու գեղգեղանքով ջինջ ու վճիտ ջուրերու մէջ առողջարար լոգանք կ'առնէր:

Սիրտս տրոփուն, այլայլած, սիրահեղ արտասուալից աչքերով, ողջո՜յն մը քեզ առ Փարիզէն մթամած, ուր [illegible] ...

Ողջո՜յն պէղձած, ռօ-երու հրաժշտալից հայրենիք.

Ողջո՜յն Բիւթանիոյ կիրթ ու առիւծասիրտ թաղուհին, յառաջդիմութեան սիրահար, լոյսի ու ջերմութեան վառարան, ակնրախ ու կարկառուն դէմքերու օրրան, ուր հիւրասիրեցիր հայ մշակոյթի ու քաղաքական վերածնունդի առաքեալներու հոյլ մը որոնց վեհ ու հրեղէն շունչին տակ ծնաւ կարմիր ու սեւ փողկապներու նորոյթը — երկսեռ երիտասարդութիւն մը ջլապինդ բազուկներով, յաղթիրան, թիկնեղ, կարշնեղ, փանդռահեր, պայծառ, խոշոր, արտայայտուն, վառ ու կենսունակ աչքերով, բուխ ու վեհոգի, նազելաձեւ, ցից կուրծքով, վարդ ու թաւիշ այտերով:

Ծուղեր, խանդավառութիւն, ոգեւորութիւն ամէն դի, ուր հետեւաբար ՍԷՍԷներու գայթակղեցնող տեսարաններ ալ պակաս չէին

Ազգային հաւաքական կեանքի մը խոէայլի ոգին կը սաւառնէր անմեղունակ ու վիպային դրօշով.

Արիւնլակ խուժան մը սանձարձակ հիմէն տապալեց անխնայ կոտորող, անյողդող կամքը ու անվեհեր քաջութիւնը

Լակոտ մըն էի ես այն ժամանակ, գիսախռիւ, ճապուռ աչքերով, կզակս ու թուշերս ծածկուած մորմի ու հազարումէկ դրախտային պտուղներու հիւթով, փռչոթաթաւ, բոկոտն ու գրեթէ ամէն օր Լուսաղբիւրի հատարուն, ղարաւսը ու պատկառելի ծառերուն գագաթը թռչուններու կողքին եւ կամ աւազուտ բլրակներուն կատարը, մաքախներու եւ կանանչօրակ մողէսներու հետ միասին, կռնակս տուած արեւի կենսարուխ ճաճանչներուն, կը դիտէի բնութեան յարափոփոխ նկարչականութիւնները . — մառախուղին հողէն բարձրանալը, աղուաններուն ճախրանքը, ծիծառներուն աւօսելը, բեռնաւորուած գրաստներու տառանումը ու միւս աչք, ուռենիներու բացած գլանիկի տրամագծով՝ անյագօրէն կը ծծէի զալարախիտ Պարտիզակի բուրումնալից թթուածինը կենսատու:

Ու կ'ուռճանայի, հասակ կը նետէի տօներու, հազարումէկ աւանդութիւններու, մեծելաթաղ թափօրներու սահմռկեցուցիչ ու աղեխարշ ողբ ու կոծի, ու վերջապէս պատմական չարաղէններու վեհ եղանակներու մթնոլորտի մը տակ:

Մերթ դառն, մերթ երջանիկ ու երանելի տարիներու անջրպետ մը կը բաժնէ մեզ եւ սակայն դեռ կը լսեմ ես կարծես այս պահուս գոռում գոչումն հայրանիքի ու կը տեսնեմ բոծածագարդ չոր ճիւղերը ճերմակ գեղին խոզակի

Երեքէն չորս թիզ թանձրութեամբ սպիտակ ու պայծառ սաւանի մը տակ կը խոկայ Պարտիզակը, քեւ ու տանիք բիւրեղէն ցպիկներով պզպզարուն՝ մաքրափայլ թաղեր են հաղեր, ծխանները կը մխան դուլայ դուլայ, բարձրացող գորշ ծուխ միապաղաղ ամպերյառին անըծութիւնը կ'անարգէ

Առոյգ ու կարմրերես պատանիներ՝ սահնակներով բեռնաւորուած բլուրն ի վեր կը մագլցին, մինչ որսորդներու հրացանի պայթիւնը անդորրութիւնը կը վրդովէ:

Վարդագոյն քափչոն մը գլխուս, աչքերս խուփ-գոցուած, պպզած թիկնեց հօրս բազուկներուն մէջ, «կանդեղ» սիրիլ մը ձեռքս, վարպետ տատս կերթամ: Ժամացոյցին թիքթաքն ու ոտքերուս տակ ճմռուող ձիւնին խշրտուքը կարծես կը լսեմ ես այս վայրկեանիս:

Սանդուղ մը մեր տան պատին, ու [illegible] կցուած մատներու հպումով փողոցին լապտերը կը կարմրի

Վարագոյրը մէկ կողմ քաշած, քիթս ապակիին՝ մանուկ հոգիս կը հրճուի ի տես ձիւնի ոլոր մոլոր փաթիլներուն:

Ինքնաբուխ փափաք մը կը մղէ զիս դուրս նետուիլ ու գրկել, համբուրել սա շքեղ ու խորհուրդ խորին բնութիւնը:

Բարկ կրակով վառարանին տակ մեր տան փիսիկը անփութօրէն փռուած կը խոկայ:

Կը յօրանջեմ եւ սակայն կ'ուզեմ լսել եւ անպայման այս իրիկուն լապտերներով ծնծղաներով «Աւետիս» Պարտիզակի.

Քնաթաթախ աչքերով, տաքուկ թոլան անութիս տակ, պաամս գիշերանոցս հագած՝ սանդուղներէն վեր կը կորսուիմ:

Կափկափումով մը անզուսպ գլուխս կը մխրճեմ դիրգ անկողնոյս մէջ ու վարդ երազներով, աքաղաղներու գիլ կանչով, ժամկոչին տխուր. խորհրդաւոր ու կերկերուն ձայնով, ընդոստ կ'արթննամ.

Ծնունդ է այս օր ..

Քսան եւ մէկ երկար տարիներ սահեր են երկնակամարէն ու այս պատմական տօնի առթիւ, թառած Փարիզի բարձունքներէն մէկուն վրայ կ'ապրիմ դեռ նա այդ օրերը:

Մանո՞ւկ է հոգիս ու այդպէս կ'ուզէ մնալ...

Գ. ԿԱՐԱԳԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԹՈՒՐՔԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

ՏՐԱՊԻԶՈՆ

— . —

(Ամփոփուած թուրքերէն թերթէ մը)

Քաղաքը դէպի ետեւ կը բարձրանայ: Սողուքսուն ու Գույթէփէն կը սաւերտակն այն տուները, որոնք իրենց ստորոտն են կծկուած: Մէկուն գագաթը կանանչ է, ծածկուած եղեւիններով, միւսինը՝ լերկ, անունին նման...: Տէյիրմէնտէրէի կողմը հինէն մնացած կամուրջ - նաւահանգիստ մը կայ, անփութութեան պատճառաւ ջուրը կամաց կամաց եկեր ծածկեր է: Ամէն պարագայի տակ, եթէ ան նորոգուի եւ երկարի, լաւ նաւահանգիստ մը կ'ունենանք: Նաւահանգիստի գործըգլխաւորն է այն ձեռնարկներուն զորս գլուխ պիտի հանէ ընդհ. քննչութիւնը Մասնաւորապէս ալեկոծ օրերուն, նաւուն ու ցամաքին միջեւ մնացած տարածութիւնը շատ վտանգաւոր է ու ճամբորդները կարեկցութեան արժանի են: Երբ շոգեմակոյկով ցամաքին կը մօտենանք, կը խորհիմ. Տրապիզոնը որ երկրին այսքան մտաւորականներ ու մեծ դէմքեր է տուած, անշուշտ նորոգել ու մեր առաջին քաղաքներէն մին է: Ով գրած ինչ գեղեցիկ ճամբաներ չըներ, թաղապետութիւն մը, եւ բնակչութեան յարմար առաւելութիւններ ունի... նաւէն դուրս կուգանք մութին, որով շուրջս լաւ չեմ տեսներ, հազիւ նաւահանգիստէն բաժնուած՝ երբ զառիվերը կը բարձրանամ, ոտքս անընդհատ փոսերը կը մտնէ.

«Թերեւս, կ'ըսեմ ինքնիրենս, ծովուն վրայ օրօրուելուս պատճառաւ ոտքերս լաւ չեն յառաջանար, այլապէս, Տրապիզոնի նման քաղաքի մը ճամբաները այսքան աւրուած չեն կրնար ըլլալ»:

Յաջորդ առտու, արեւոտ օդով մը կը պտտիմ: Կը տեսնեմ որ մէկ հատիկ լաւ ու շիտակ ճամբայ չկայ: Եթէ տեսնէի մէկ հատ շիտակ ճամբայ, պիտի ենթադրէի թէ թաղապետութիւնը հետզհետէ պիտի նորոգէ զանոնք: Երկրներու մէջ երկրաչափութիւն աւանդող ուսուցիչները պէտք է Տրապիզոն ղրկեն տղաքը՝ անոնց բացատրելու համար բեկեալ գիծը: Ժողովուրդը արդարօրէն դժգոհ է թաղապետութենէն: Քաղաքը ջուր չունի, նախնական ձեւի «քանալիզասիոն» է մը իսկ դուրկ է. բան մը չկայ: Տրապիզոնի նման քաղաք մը, որուն թիկունքի բլուրներէն լաւ ու մաքուր ջուրեր կը հոսին, կը գործածէ Տէյիրմէնտէրէի ջուրը, որ առողջապահական ոչ մէկ պայմանի կը համապատասխանէ: Այդ ձորին ջուրը, որ ամառը երբեմն կը ցամքի, թէ կը խմեն եւ թէ լուացքի կը գործածեն:

Տասը տարի առաջ պատրաստեր են քաղաքին մէկ հիմնական քարտէզը: Բայց, այն օրէն ասդին այդ քարտէ-

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (49)

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

Եթէ յաջողինք այս ձեռնարկին մէջ կը նշանակէ թէ կատարած պիտի ըլլանք մեր պարտքը հանդէպ մեր հայրենիքին ու դաշնակիցներուն ... Իսկ դուն անմիջապէս Հոլանտա անցիր, նոյն իսկ մեր մեկնումէն երկու օր առաջ. պատրուակ մը ճարէ. Գերմանիա չես կրնար մնալ այլ եւս. տարաժամի պիտի ըլլայ մեր առաքելութեան եթէ փորձանք մը պատահի քեզի՝ մեր փրկութենէն յետոյ

— Մի մտածէք այդ մասին, ես ամէն ինչ կարգադրած եմ ... ձեր ուղեկիցները հազիւ երկու օրէն պատրաստ կ'ըլլան. ես հիմա լուր կը տանիմ իրենց. Քօպլէնցէն կը մեկնիմ այս գիշեր սպանիական անցագրով .. Փարիզ պիտի երթամ մասնաւոր պաշտօնով, այնպէս որ իմ բացակայութիւնս կասկած չի կրնար յարուցանել. գերմաներէն խօսեցար հետս դուն, սիրելիս, գիտէի որ ծանօթ էիր այդ լեզուին. հիմա ես պիտի խօսիմ քու մայրենի լեզուովդ որ նաեւ իմ մայրենի բարբառս է ... ես ալ Ամերիկացի եմ ...«ուրեմն յաջողութիւն»..

Յաջորդ օրը Հարիբրակաա Շմիթ պանդոկ կը բերէ երկու ծանօթ գնդապետները եւ զանոնք կը ներկայացնէ դաշնակից գործակալներու

— Այս պարոնները ձեզ պիտի առաջնորդեն . այնուհետ տեսակցութիւն պիտի ունենաք Ն. Վեհափառութեան ընդհ. հրամանատարութեան հետ ... կարգ մը հարցումներ պիտի ըլլան ձեզի, որովհետեւ կասկածներ կան ձեր մասին ... քառասնութ ժամէն ճամբայ պիտի ելլէ՞ք. բայց հանդարտ, յարգելի պարոնայք Ամերիկացիներ ... Թարգմանի պէտք չունինք այլ եւս ...

Արդարեւ, երկու օր վերջը գնդապետն ու երկրաչափը Ցրանսա կը հասնին դաւաճան զինուորականներուն առաջնորդութեամբ:

Այս դէպքը տեղի կ'ունենար 1918ի յունիսին: Ամիս մը վերջը՝ դաշնակից բանակները մահացու հարուածը կուտային թշնամիին

Երկու հայրենադաւ Գերմանացիները Ամերիկա կը գտնուին այժմ եւ կրնան ի հարկէ վկայել պատմութեանս ճշմարտութիւնը: Ամերիկա է Ռոտեանտեպ գնդապետը իր կնոջ՝ յրանսուհի Կըլթայի հետ: Իսկ Քայզէրին տղան անձնասպան եղաւ Փոցտամի մէջ 1927ին:

ԳԼՈՒԽ 19

ԼՐՏԵՍԱԿԱՆ ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԷՆ ԱՌԱՋ ԱՒՍՏՐԻԱՅԻ ԴԱՒԱՃԱՆԸ

Գիրքս կիսատ պիտի մնար, եթէ չյիշէի լրտեսական աննախընթաց դրուագ մը որ թէեւ կապ չունի ընդհանուր պատերազմին հետ, բայց եւ այնպէս գաղափար մը կազմել կուտայ այն դաւերու ու տենդոտ գործունէութեան մասին որուն նուիրուած էին հզօր Եւրոպայի զինուորական շրջանակները ահաւոր պատերազմին նախօրեակին :

Պատմութիւնս կը քաղեմ գերմանացի բարձրաստիճան զինուորականի մը յիշատակներէն: Թշնամի Ինթելիճընսին ղեկավարն էր ան եւ ծանօթ հեղինակութիւն մը գաղտնի սպասարկութեան ասպարէզին մէջ:

1913 մայիս 26ի երկուշաբթի առտուն Փրակայի օրաթերթերէն մէկը պզտիկ լուր մը կը հրատարակէր ֆութպոլի մրցումի մը մասին որ տեղի ունեցած էր նախորդ օրը. այսպէս.

«Փոթորիկ» եւ «Միութիւն» խումբերը մրցում ունեցան երէկ. արդիւնք 5ի դէմ 7: Առաջին խումբը շատ տկար էր՝ Վակնէրի եւ Մարքի բացակայութեան պատճառով»:

«Փոթորիկ»ի խմբապետը որ միաժամանակ փոխ-խմբագիրն էր նոյն թերթին, ցաւով կը կարդայ այս տողերը. Երեւութապէս շատ անկարեւոր էր տրուած տեղեկութիւնը եւ սակայն յառաջաբանը կը կազմէր լրտեսական աննախընթաց դէպքի մը:

Եթէ Վակնէր մրցումին մասնակցած ըլլար, հաւանաբար խումբը պիտի չպարտուէր. բայց այդ պարագային դաւաճանական արարքի մը պատմութիւնը յաւիտեան գաղտնի մնացած պիտի ըլլար:

Շնորհալից դէպքին տեղի ունեցած էին Վիէննայի մէջ շաբաթ կէսօրէն մինչեւ կիրակի առաւօտ: Ամբողջ Աւստրիոյ մէջ միայն տասը հոգի տեղեակ էին անցուդարձին — աւստրիական բանակին ընդհանուր հրամանատարը՝ Զօր. ֆօն Հէօցէնտօրֆ, պատերազմական նախարարութեան եւ գաղտնի սպասարկութեան բարձրաստիճան զինուորականները ինչպէս նաեւ Վիէննայի ոստիկանութեան գլխաւոր վարիչները: Բացառիկ զգուշութիւններ ձեռք առնուած էին որպէսզի գաղտնիքը երեւան չելլէր. նոյն իսկ Ֆրանցժօզէֆ կայսրն ու գահաժառանգը՝ Արքիդուքս Ֆրանց Ֆէրտինանտ — որուն սպանութիւնը տարի մը յետոյ ուղղակի շարժառիթն էր ընդհանուր պատերազմին — ծանօթ չէին պատմութեան: Սակայն եւ այնպէս [illegible] այդ զգուշութիւնները [illegible] որովհետեւ ֆութպոլի վերջապահներէն մէկը իր պաշտօնին գլուխը չէր գտնուեր կիրակի օրը: Այսպէս է ճակատագիրը:

Արդ, երկուշաբթի առտուն կանուխ «Փոթորիկ»ի խմբապետը շուտով կ'առնէ Վակնէրի մօտ՝ հասկնալու համար անոր բացակայութեան պատճառը: Վակնէր արհեստով երկաթագործ էր:

— Բացարձակօրէն անկարելի էր, չէի կրնար գալ ... զինուորական իշխանութենէն կանչած էին զիս ...

— Ինչո՞ւ, կը զարմանայ խմբագիրը

— Օ՜հ, ոչինչ, ուզեցին որ քանի մը դրամարկղներ բանամ ... ապալի մը բնակարանն էինք ...

Ցետոյ երկաթագործը կը պատմէ ամբողջ անցուդարձը.

— Փրակայի զինուորական հրամանատարին եւ կարգ մը բարձրաստիճան պաշտօնատարներու՝ ներկայութեան զօրավարի մը տունը մտանք՝ դուռը կոտրելով ... կարծեմ զօրավարը մեռած է եղեր երէկ առտու՝ Վիէննայի մէջ ... բոլոր դարակները, պահարանները ու դրամարկղները բացինք ... մեծ թիւով թուղթեր եւ լուսանկարներ գտնուեցան ... չեմ գիտեր ինչու, բայց բոլորն ալ զարմացած էին — «ինչպէս կարելի է», «ոչ որու մտքէն կ'անցնէր» կ'ըսէին իրարու .. նամակները ռուսերէն գրուած էին ... քարտէսներ եւ յատակագծեր ալ կային դարակներուն մէջ ինչպէս նաեւ մեծ քանակութեամբ դրամ .. Երեւի զօրավարը շատ հարուստ մէկն էր, որովհետեւ բնակարանը ճոխօրէն կահաւորուած էր ..

(Շար.)

ող, որուն վրայ ոչ մէկ աշխատանք է տարուած, բոլորն կապեր է Թաղապետութեան չէնքին մէկ անկիւնը: Մինչ ուրիշ քաղաքներ, իրենց եկամտացոյցերը հաւասարակշռելով, վերակառուցումի են ձեռնարկած, Տրապիզոնը դեռ կը պահէ միջնադարեան քաղաքի մը իր նկարագիրը եւ, եթէ ընդհանուր քայքայումին միջամտութիւնը չըլլայ, այդպէս ալ պիտի չարունակէ մնալ... Տրապիզոնի կարգ մը մտաւորականներուն կը հարցնեմ այս մասին.

— Մենք լաւ քաղաքապետ մը կ'ունենք, կ'ըսեն. մէկը որ, հասկնայ քաղաքային գործերէ. գործօն ըլլայ, պատրաստուած, փորձառու: Այլապէս, եթէ այդ գործերը մեզի մնան, դարձեալ գլուխ չենք կրնար հանել:

Տրապիզոնցիք ընթերցումը չատ կը սիրեն: Բայց իրենց դպրոցները քիչ են... մանաւանդ գիւղերու մէջ:

Ամէն ոք մեծապէս չահագրգռուած է այն այցելութեամբ զոր վերջերս տուին երկու վարչապետներ. Ամբողջ բնակչութիւնը կը յուսայ որ այդ այցելութեան պիտի յաջորդեն չատ օգտակար ձեռնարկներ: Եթէ նոյնիսկ այդ ձեռնարկները գիւղակի Տրապիզոնի յաւուր չըլլան... մանաւանդ Իրանի թրանզիթի ճամբան, որ Տրապիզոնէն պ'ետի անցնի, տեղացիները չատ կ'ուրախացնէ

Դժբախտ հանդիպում մը ինծ ցոյց տուաւ, առ դէչ բան մը: Գիշերը կացի չարժանկարի, որ կը գտնուի քաղաքին ամէնէն գէչ մասերէն մէկուն մէջ: Իմ եւեւս նստեր էին 15—16 տարեկան երկու աշակերտներ: Մէկը իր ընկերոջը ցոյց տուաւ դանակ մը, զոր նոյն օրն էր գնած, եւ զայն բացելով ընկերոջը մեծ ցնծութեան հետ: Այս տարիքի դպրոցականներ, որոնց ձեռքը միայն գիրքն է վայել, դեռ կը գտնուին գէչ սովորութեան մը ազդեցութեան տակ, որ մնացած է ոգիտութեան հին օրերէն: Նոյնցէք զինուածին որ ցուցադրուած ժապաւէնը հրոսակային էր,— կռուըտուք, զէնք, պայթիւն եւն.: Թերեւս այս տեսակ ժապաւէններէ զատ կը քաղուին, քանի որ անոնք ցոյց կուտան թէ ի վերջոյ առաքինութիւնը կը յաղթանակէ: Բայց, անփորձ ու դեռատի ուղեղներու վրայ գէչ ազդեցութիւն ի գործ կը դնեն: Այս պարագան նկատի պէտք է ունենալ ու զանոնք բնաւ ցուցադրելու չէ:

Երբ Տրապիզոն կ'ըսէք, կ'անդրադառնաք կաղինի եւ ձուկի: Մեծ պատերազմէն առաջ Տրապիզոնի ձուկերը մասնաւոր համ մը ունէին: Այժմ այդ համուէտ ձուկը վերցած է հրապարակէն, երկուշաբթի օրերը գիւղերէն ձուկ կը բերեն պաղարը: Բոլորն ալ մաքուր են: Քանի մը առեւտրականներու հարցուցի. «Միայն տեներու համար կը չինուին» ըսին:

Այս տարի կաղինը քիչ է Տրապիզոնի մէջ, բայց լաւ գինով մը կը վաճառուի: Տրապիզոնի գիւղացին որ կաղինի նման արժէքաւոր բերք մը ունի, աղքատ է: Դուրսէն եգիպտացորեն կը բերուի, որպէսզի գիւղացին ուտէ: Զոնկուլտաքի հանքերուն մէջ աշխատող բանուորներէն մեծ մասը Տրապիզոնցի են. ասկէ զատ աշխարհի չորս կողմերը մարդ կ'արտանէ այս քաղաքը: Ծարական չրջանին, Տրապիզոնցիները Ռուսիա կ'երթային ու գումարներ դիզելէ վերջ կը վերադառնային: Այսօր իսկ Լենինականի բոլոր մեծ քաղաքներուն մէջ հացի ու խմորեղէնի փուռերը Տրապիզոնցիներ կ'աշխատցնեն:

Տրապիզոնի գիւղացին որ չատ աշխատասէր է, ցցուն լեռներու լանջերն իսկ կը հերկէ ու կը մշակէ՝ ինքզինքը կապելով, Ալպեաններու բարձրագագաթներու նման, որպէսզի անդունդը չիյնայ: Բայց, երբ բնութիւնը չի տար, գիւղացին ի՞նչ ընէ

ՄՈՒՄԹԱԶ ՖԱՅԻՔ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Կ. ԽԱՉԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

— • —

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Դեկտ. 26, չաբաթ երեկոյեան Ֆ. Հ.Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը Հայ Ակումբին բեմին վրայ իր սիրողներուն խումբով ներկայացուց Ա. Ահարոնեանի «Արցունքի հովիտը»:

Վիր սրահը, ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ բերնէ բերան լեցուն էր: Պուա Քոլոմպէն ալ խաչուհիներ եւ բարեկամներ եկած էին խրախուսելու իրենց քոյր մասնաճիւղը.

Երբ վարագոյրը բացուեցաւ, ժողովուրդը անակնկալի մը առջեւ գտնուեցաւ: Մասնաւոր դեկորներ էին պատրաստուած այդ դժուարին խաղին համար, անչուչտ չզլացնելի գումար մը խլելով մասնաճիւղէն: Ամբողջ բեմադրութիւնը, դերակատարներուն հագուկապը, բոլորը պատչաճ ու մտածուած էին: Գովելի է այն ճիգը, որ Ալֆորվիլի մասնաճիւղը կը թափէ միշտ աւելի լաւ ու կազմակերպուած ներկայանալու հասարակութեան առջեւ: Անչուչտ ատոր պէտք է վերագրել իր վայելած մշտական յաջողութիւնը եւ համակրանքը:

Նկատի ունենալով սիրող դերակատարներու ուժերը, պէտք է ըսել, որ ամէն ջանք տարած էին իրենց սահմանուած դերերը յաւագոյնս կատարելու համար:

Ափսոս որ դերակատարները միշտ կը փոխուին, փորձուած ուժեր ինչ ինչ պատճառներով կը քաչուին, իրենց տեղը տալով անփորձներու, որով կը դժուարացնեն գործը եւ կը տուժէ խաղը: Ալֆորվիլը ի վիճակի է ունենալու իր դերասանական խումբը, ուժեր չեն որ կը պակսին, անհրաժեչտ է քիչ մը զոհողութիւն կարող ուժերու կողմէ: Հակառակ այս բոլորին, խաղն ընդհանրապէս անցաւ սպասուածէն լաւ: Ցնցող էր վերջին անցնել կեանքի տառապանքին, սարսափներուն եւ բռնատանջելու, աչառութիւն ձեռք բերելու ճիգին: Շատեր լացին: Թող ներուի ինծի, եթէ իբրեւ խրախուսանք յիչեմ միայն երկու պատանիներ՝ Կ. Խաչի սաներէն Միութենէն Գրիգոր Ամիրայեան եւ Կարապետ Գայիչեան, որոնք ճարտարութեամբ կատարեցին իրենց դերերը: Բոլոր դերակատարներն ալ արժանի են գնահատանքի եւ չնորհակալութեան, որովհետեւ մօտէն գիտողներուս ծանօթ են այն դժուարին պայմանները որոնց մէջ աշխատեցան անոնք ամիսներ չարունակ, իրենց դերերուն զուգընթաց կատարելով նաեւ բեմադրական դժուարին աչխատանքները: Անչուչտ վարագոյրին ետեւին հմուտ ղեկավար մը կար անոնց հետ, որ չէր ուզած երեւալ հասարակութեան. Ինք չերեւցաւ, բայց մենք տեսանք իր գործը եւ գնահատեցինք: Թող անպակաս ըլլայ այդ հաճելի գործիչ Գ. Ց. Ո.ն իր աչխատանքը թէ Կ. Խաչի թէ ալ Միութիւններու համար:

Ամէն գովեստ վեր է նաեւ վարչութեան տարած գործը: Կ'իմանանք թէ մասնաճիւղը յանուար 10էն 100է աւելի մանուկներ պիտի տանի Փարիզ, Ֆր. Կ. Խաչի «Մանուկներու Օրուան» հանդէսին:

Ձեր եռանդը անպակաս ըլլայ, սիրելի քոյրեր.

Ներկայ մը

Հ Մ Ը Մ.

Կոչ

— —

Հ.Մ.Ը.Մ.ի Ֆրանսայի չրջանի՝ սկաուտական գործադիր մարմինը 1937 տարուան համար իր բոլոր նախկին անդամներուն, սկաուտներուն եւ համակիրներուն կը մաղթէ յաջողութիւն եւ երջանկութիւն ու սրտագին կոչ կ'ուղղէ որ իրենց երբեմնի զուգընթացէն չզրկեն Միութիւնը որուն յիչատակը վստահ ենք որ ջինջ ու յաւէտ պիտի պահեն:

Երջանիկ հայ պատանեկութիւնը, մասնաւորապէս վերջերս գաւառներու մէջ խմբովին եկած է արձանագրուելու մեր չարքերուն մէջ ու չրջանային գործադիր մարմինը չունի նիւթական որ եւ է տրամադրելի գումար այդ նորակազմ խումբերուն կարենալ օգնելու, մասնաւորապէս գլխարկի, գօտիի եւ առհասարակ համազգեստի վերաբերեալ պահանջները գոհացնելու համար:

Ուստի բոլոր անոնք որ Հ.Մ.Ը.Մ.ի դերն ու մեծութիւնը կ'ըմբռնեն ու անոր տեւականութիւնը կը բաղձան, թող պիտի չտան անչուչտ որ ան չկարենայ արդարացնել իր վրայ դրուած յոյսերը, հետեւաբար պիտի փութան ինքնաբերաբար իրենց համեստ բաժինը բերել ուղարկելով գլխարկի մը, գօտիի մը, սկաուտական չապիկի կամ տաբատի մը փոխարժէքը. իսկ նախկին սկաուտները իրենց դեռ լաւ վիճակի մէջ պահած համազգեստի վերյիչեալ մասերը

Հ.Մ.Ը.Մ.ականներ եւ բարեկամներ, այսպիսի պայմաններու մէջ սիրտ գործակցութիւնն ու քաջալերանքն է միայն որ ուժ պիտի ներչնչէ օրուան վարիչներուն, որոնք պատրաստ են միշտ իրենց կարելին ընելու: Նուէրները մեզ կրնան հասնիլ որ եւ է ծանօթ Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտի մը եւ կամ ծանօթ եւ յարմար նկատուած հաստատութեան մը միջոցաւ, օրինակ Թերթերու խմբագրութեանց, Ֆիրիա ճաչարան, ճաչարան Գարլօ, Բարեգործականի տուն (18, Rue Bossuet, Paris) եւն.:

Մարսէյլ, Լիոն, Տէսին, Վալանս, Կրընոպլ, Վիէն Հ.Մ.Ը.Մ.ի տեղական սկաուտական մարմիններու

Այս կոչը կ'ընենք այն յոյսով թէ Հ.Մ.Ը.Մ.ական մը երբեք չի դադրիր ծառայելէ «բարձրացիր, բարձրացուր»ին:

Գործադիր մարմին

Մեր կորուստները

— o —

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

Խորունկ ցաւով կը տեղեկանանք թէ Աղեքսանդրիոյ մէջ մեռած է Վանեցի դաչնակցական քաջարի հայդուկ Մարտիրոս Խաչատուրեան:

Ողբացեալ Մարտիրոսը ծնած էր Վան, Ճանիկ գիւղը 1886ին. Տակաւին պատանի՝ կ'անդամագրուի Հ.Յ. Դաչնակցութեան: Հազիւ 18 տարեկան՝ արդէն կը վարէր կուսակցական պատասխանատու աչխատանքներ եւ անդամ էր իր գիւղի ենթակոմիտէին: Ցետագային կատարեց չարք մը դժուարին ահաբեկումներ: Երկար ատեն ճաչակեց թրքական բանտի տանջանքները: 1905ին ազատուելով բանտէն, անցաւ Բագու, ուր մասնակցեցաւ Հայ-Թաթարական ընդհարումներուն: Հայրենի գաւառն մը սպաննելուն պատճառաւ, կը ձերբակալուի եւ այս անգամ կը ճաչակէ ցարական չրջանի սարսափները, Սիպիրի աքսորավայրերուն մէջ: Սահմանադրութեան չրջանին կը վերադառնայ Վան եւ կը կրկին կ'անցնի կուսակցական աչխատանքներու:

1915ի Մեծ Եղեռնին, քաջարի ու զմիկ Մարտիրոսը իր խումբով կը կռուի Թուրք խուժանին դէմ եւ իր գիւղի բնակչութիւնը ապահով կը հասցնէ Ս. Գէորգի վանքը, ուր կը չարունակէ կռուիլ, մինչեւ 1915ի մայիսեան ազատութիւնը: Վանի նահանջէն յետոյ Լեւոն Շաղոյեանի հրամանատարութեան տակ Վասպուրականի ժողովուրդը կը հասցնեն Պարսկաստան

1922ին կ'անցնի Աղեքսանդրիա, ուր կը մեռնի անհայ, մինչեւ վերջին չունչը ձեռքէն չձգելով «Յուսաբեր»ը:

Հանգիստ հայ ռազմիկի չարչարուած հոգւոյն:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

«ՊԱՐԹԵՆՈՆ»

— . —

Բանաստեղծ - գրագէտ Լեւոն Խաչանեանի մահուան տարելիցին առթիւ, հանգուցեալին յիչատակը յարգելու եւ այս պատեհութեամբ յետմահու մեր գնահատանքի տուրքը տալու մտածումով կազմած ենք բանաստեղծին վերջին ու անտիպ գործին «Պարթենոն»ի հրատարակութեան յանձնախումբը

Այս առթիւ կը դիմենք ձեր բարեացակամութեան, հրաւիրելով բերել ձեր գործօն մասնակցութիւնը ձեռնարկին իրագործման:

Յանձնախումբս, աւելորդ չի նկատեր յիչեցնել թէ ձեռնարկած է այս գործին, առաջնորդուած՝ բարոյական պարտաւորութեան մը գիտակցութեամբ ու կը յայտարարէ թէ հրատարակութեան «Պարթենոն»ի վաճառումէն գոյացած հասոյթը պիտի յատկացուի հանգուցեալին չինուելիք համեստ դամբանին:

Լիայոյս՝ մեր դիմումին գտնելիք ջերմ ընդունելութեան եւ կանխայայտ չնորհակալութեամբ,

«Պարթենոն»ի հրատարակութեան յանձնախումբ՝ Ա. Պետրոսեան, Գ. Լալեան, Վ. Դարբինեան, Գ. Բալթաջեան, Գ. Փափազեան:

Ց. Գ.— Դրամական ամէն առաքում կը խնդրուի ընել յանձնախումբիս գանձապահ Գ. Գէորգ Փափազեանի հասցէով Rue Stade, 62, Athènes.

ՄԱՄՈՒԼ

ՄՇԱԿՈՅԹ

— . —

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (26 դեկտ.).

— «Ի՞նչ կ'ընենք յանուն հայ մշակոյթին: Ակնարկ մը գաղութէ գաղութ, ու պատկերը կը պարզուի բոլորիս աչքին: Կը պահենք եկեղեցիները, դպրոցները, թերթերը, բայց ի՞նչ դժուարութեամբ, ունինք հրատարակչականներ, ակումբներ, մշակութային միութիւններ բայց ինչ դժուարաչունչ. ինչ ծանր զոհաբերութեանց գնով, հասնելու համար համեստ, չրանելու համար չնչին արդիւնքներու:

Ունի՞նք ձեռնարկ մը, հայ մշակոյթին նուիրուած, որ համակրանքն ու աջակցութիւնը վայելէ բոլորին. եւ ըլլայ անկախ ու ազատ եկեղեցիէն, դպրոցէն, թերթերէն ու կուսակցութիւններէն, ըլլայ միայն հայ մշակոյթին նուիրուած անոր զարգացումին, հաստատութիւն մը, կաճառ մը, կազմակերպութիւն մը վերջապէս, որ հայ մտաւոր ու մշակութային չարժումը ղեկավարէր, կեդրոնացնէր իր ձեռքը եւ գաղութէ գաղութ ցանց նետէր ու համաչունչ՝ համազգայնական ձեռնարկներ ընէր:

Կը մտածենք, իբրեւ պատասխան եւ առանց որ եւ է թագուն նպատակի, «կարելի չէ՞», օրինակ, «Համազգային»ը կոչել այդ առաքելութեան, վստահիլ անոր այդ գործը, հայթայթելով անհրաժեչտ միջոցները եւ աջակցութիւնները, բանալով աւելի լայնօրէն իր գործունէութեան չրջանակը: Գիտենք, կան փոքրիկ նկատումներ, [illegible] եւ քաղաքական ու կուսակցական հաչիւներ: Բայց չե՞նք կրնար վեր բարձրանալ այդ բոլորէն, դիտելով անոր տարիներու գործը եւ վստահելով, թէ «Համազգային»ը կրնայ հայ մշակոյթի ձեռնարկները ղեկավարել, կեդրոն ու առանցք դառնալ, գաղութէ գաղութ կապ հանդիսանալ, ո՛չ միայն իբրեւ հոգեկան ու մտաւոր չարժում, այլ եւ իբրեւ գործնական իրականութիւն, առօրեայ գործունէութիւն:

Ինչո՞ւ չտարածել ոչ միայն անոր ոգին, այլ եւ հովանաւորութիւնը գաղութներու մէջ ինչո՞ւ Ամերիկահայ Գրադարաններու Բարեկամներու Միութիւնը չկապել անոր, ինչո՞ւ «Փարիզի «Հայ Ակումբը», Պուքրէչի «Րաֆֆի»ն, Աթէնքի «Հայ Մաքի Տունը» եւ ուրիչներ չկապել «Համազգային»ի եւ անոր անունով եւ անոր հետ խորհրդակցաբար ձեռնարկներ չընել: Դեռ քանի մը օր առաջ «Հայ Մշակոյթի Օր»ը տօնուած է Փարիզի մէջ, նախաձեռնութեամբ «Համազգային»ի եւ նախագահութեամբ Ա. Զօպանեանի: Ի՞նչ սրտապնդիչ երեւոյթ, պատիւ երկու կողմերուն համար ալ, թէ առաջարկողին եւ թէ ընդունողին, որովհետեւ առով հայ մշակոյթի անկախութիւնը եւ առօրեայէն վեր, նկատումներէն բարձր նուիրականութիւնը կ'ընդունուի:

Այս քայլը պէտք է կրկնուի ամէնուրեք. «Համազգային»ը կրնայ — քանի որ աւելի յարմարագոյնը չկայ, — եւ պէտք է հանդիսանայ թէ մշակութային ձեռնարկներու եւ թէ զանազան նման չարժումներու ղեկավարը, ապահովելով հայ մշակոյթի եւ մտքի բոլոր ծառայողները, հեռու առօրեայ մտահոգութիւններէ եւ յետին նպատակներէ, ինչպէս որ է արդէն:

Կ'արժէ որ մտածենք այս ուղղութեամբ եւ, նաեւ, գործենք. Շատ խօսեցանք եւ չատ կը խօսինք, որովհետեւ քիչ կը գործենք. Ապազգայնութեան դէմ պայքարը, հայ մշակոյթի զարգացման անհրաժեչտութիւնը, հայ գրականութեան ու արուեստի բարգաւաճումը մեր ամենօրեայ մտահոգութիւնները կը կազմեն: Գիտե՞նք մեր ջանքերը միացնել, միահամուռ [illegible] համար մենք մեզ եւ զարգացնելու մեր ազգային արժէքները. Այս ուղղութեամբ [illegible] մեծ ձեռնարկ մը պիտի ըլլար, եթէ միութեան, հայկական գործակցութեան քայլն առնէինք, ու «Համազգային»ը դարձնէինք հայ մշակոյթի համահայկական հովանաւորը ու ղեկավարը:

Դժուարի՞ն է [illegible] համար, գիտենք:

Բայց, կ'ուզե՞նք, վերջապէս փոխել մեր կեանքը եւ [illegible] սահմաններէն դուրս գալ ու [illegible] ազգային գործ տեսնել: Պայքարիլ մեր գոյութեան համար, մեր հոգեկան պատկերին եւ մեր մտքի կեանքին պայծառացման համար:

Եթէ կ'ուզենք, [illegible] պիտի գիտնանք [illegible] ընել եւ, մեր մնալ նախապաշարումներէ ու առօրեայ նկատումներէ: Հայ Մշակոյթը՝ ամէն բանէ վեր — ասիկա թող ըլլայ մեր միակ ու գերագոյն նպատակը այս օրերուն եւ այս ձեռնարկին առջեւ»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏՈՒՆԵՐՈՒ ԵՐԳԸ (բանաստեղծութիւններ): Գրեց՝ Մ. Իչխան, գին՝ 10 ֆրանք: Հեղինակի հասցէն.—M. Djendérédjian, Collège Arménien, 127, Rue Wadé Abou Djémil, Beyrouth (Liban).

ԵՐԳ ՑԱՒԵՐԺԱԿԱՆ (բանաստեղծական հէքիաթ): Գրեց՝ Օ. Զարմունի, Սոֆիա: Գին 2 ֆրանք: Հասցէ.— O. Zarmouni, Ecole Arménienne, Roussé (Bulgarie).

ՅՈՒՍԱԲԵՐԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (168)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

— Դու էլ բան գործ չունի՞ս՝ ձեռագործով կը խաղաս,— կնոջ առջեւ կենալով յանկարծ պոռաց Պետր Կարպովիչը:

Տիկին Վառվառէն վախվխելով գլուխը բարձրացուց, նայեցաւ ամուսնոյն կարմրած դէմքին, Սոնիային՝ որ գիրքը փակած, հարցական՝ հօրը կը նայէր: Առանց բան մը ըսելու, ձեռագործի կողովը փակեց ու սեղանի վրայ դրաւ.

— Նորէն ի՞նչ է պատահած, հայրիկ,— հարցուց Սոնիան, տեղէն բարձրանալով ու մօտենալով հօրը.

Տիկին Վառվառէն ալ Սոնիայէն սիրտ առած, մեղմ չչնջալով հարցուց.

— Պետր, ի՞նչ կայ, ի՞նչ է պատահած.— ու անմիջապէս լռեց, զարմանալով իր յանդգնութեան վրայ:

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ է պատահած,— արդէն պայթեցաւ Պետր Կարպովիչը. — Ի՞նչ է պատահեր, այդ մէկ մը հարցուր նչանածիդ ... Ութը, ութը հազար րուբլի մէկ նստելուն ... չիմենդեֆեր պաքարա ... Ի՞նչպէս չէ, պաքարա ... Ութ հազար րուբլի մէկ գիչերուան մէջ կորսնցնել ... իսկ մէկ հարցնող չըլլի, ո՞վ պիտի վճարէ այդ պարտքը ... Նա՞գդ փող ...հա՛, հա՛, հա... ո՞վ է կորսնցուցած, որ ան ունենայ, երկու ամիսէն վճարելի մուրհակ մըն է ստորագրած սիրելի նչանածդ ... Հըմ ... անչուչտ Պետր Կարպովիչ Ալանովը, փեսացուին պատիւը փրկելու համար կը վճարէ սխալ, սխալ հաչիւ ... եւ ոչ իսկ կոպէկ մը ... կը հասկնա՞ս, Սոնիա՛, եւ ոչ իսկ կոպէկ մը.

Արդար ըլլալու համար, պէտք է խոստովանիլ, որ Սոնիան այդ խնդրի առթիւ հաւասարամտութեամբ՝ նչանածին կողմը բռնեց: Վերջապէս ի՞նչ մեծ բան էր եղածը, քանի մը հազար րուբլիի մսխում մը, որ բարձր դասու համար սովորական երեւոյթ մըն էր, նոյնիսկ անհրաժեչտութիւն մը: Այսպէս կը մտածէր Սոնիան, սակայն յաջորդ օրը երբ հանդիպեցաւ Ալեքսէյին, մեղմօրէն յանդիմանեց նչանածը պաքարա խաղալուն համար:

Եթէ մէկ երկու համբոյրով Սոնիային հետ կարելի էր իր գործը հաչտութեամբ վերջացնել, իչխան Ալեքսէյը բաւական նեղութիւն կրեց Պետր Ալանովի հետ հաշտեցողութեան մը գալու համար:

Դրասենեակի դարձով աթոռակին վըրայ նստած, Պետր Ալանովը մատը թափահարելով չատ պարզօրէն հասկցուց ապագայ փեսացուին, որ քանի դեռ աչքերը չէ փակած, իր հարստութեան տէրը ինքն է, միայն ինքը, եւ առանց իր գիտութեան ու համաձայնութեան ոչ ոք, ոչ իսկ ապագայ ամուսինը կրնայ մսխումներ թոյլ տալ ինքնիրեն: Իչխանը դուրս ելաւ աներոջ գրասենեակէն քրտնած, ինքնասիրութիւնը վիրաւորուած, հազիւ բարկութիւնը պահելու կարող: Բայց եւ այնպէս գիտցաւ ինքզինք զսպել, որ իր զայրոյթը Սոնիայի առջեւ չթափէ: Ի՞նչ օգուտ Սոնիայի ունեցած հարստութենէն, երբ ամուսնանալով, իրենք նորէն՝ քաղքենիի մը մանր հաչիւներով պիտի ապրէին:

Սոնիան փաղաքչելով համաձայն էր նչանածին հետ:

Պետր Ալանովի ու իչխան Ալեքսէյի սառնութիւնը քանի մը օր տեւեց: Այդ յարգելի պատճառ մըն էր, որ իչխանը ամէն իրիկուն սովորած էր գալ Ալանովներուն այցելելու: Իչխանը չատ ալ մտահոգուած չէր այդ այցելութիւններով: Ուրախ ընկերութիւն մը ունէր ինք, բազմաթիւ բարեկամներ, ամէն իրիկուն քէֆ, Թղթախաղ եւ հաճելի կիներու ընկերակցութիւն:

Թղթախաղի դէպքէն վերջ, Պետր Ալանովը որոշ վերապահում մը ցոյց կուտար իչխանի հանդէպ: Արտաքուստ սիրալիր, բայց իր բարեկամներու միջոցով աչալուրջ կը հսկէր իչխանի քայլերուն: Աչխարհիկ, ապրած մարդ մը, Պետր Ալանովի համար քիչ նչանակութիւն ունէին իչխանի «երիտասարդական յիմարութիւններն» կիներու հետ: Այդ բնական երեւոյթ մը կը համարէր, խօմ ամէն մարդ չէր կրնար սուրբ ըլլալ, բայց երբ խնդիրը կուգար թղթախաղի, հազարներ վատնելու, հոդ արդէն Պետր Ալանովը ամբողջ էութեամբ կ'ընդվզէր. Ինքն է որ ինքն ալ ամէն իրիկուն ակումբ կ'երթար, կը խաղար իր տարիքի մարդոց հետ, բայց իր խաղը որոշ սահման մը ունէր ու այդ սահմանը երբեք չէր անցած, որ տասնեակ մը րուբլիներու չուրջը կը դառնար: Մէկ գիչերուան մէջ իչխանի ութ հազար կորսնցնելու փաստը Պետր Ալանովի քունը աչքէն խլած էր: Տասնեակ տարիներ տաքուկի նման աչխատելով պատկառելի հարստութիւն մը դիզած էր, ու հիմա աչքերը բաց չէր կրնար ձգել որ այդ հարստութիւնը վատնուի կանաչ սեղաններու առջեւ: Այս պարագան սաստիկ մտահոգութիւն կը պատճառէր Պետր Ալանովին, որ եթէ չէր խոստովաներ, բայց ինքն իր մէջ, այնքան ալ վստահ չէր թէ՝ խելօք բան մը ըրաւ Սոնիան իչխանի հետ նչանելով:

Անակնկալ դէպք մը ալ աւելի սրեց Պետր Ալանովի ու իչխանի յարաբերութիւնը: Դեկտ. 14ի իրիկունը իչխանը ընթրիքի պիտի գար: Պետր Ալանովը դրասենեակէն ուղիղ տուն եկաւ, ու սենեակը քաչուելով մէկ երկու ժամ հանգստանալէ վերջ, երբ ընթրիքի ժամանակ ընդունարանը իջաւ, իչխանը դեռ եկած չէր: Սպասեցին կէս ժամ, մէկ ժամ, իչխանը չկար. Եթէ անոնցմէ առանձին ըլլէին դեռ ոչինչ, դրացի Շուանիձէներն ալ ընթրիքի հրաւիրուած էին, ու չատ անյարմար կացութիւն մը ստեղծուեցաւ:

Համբերութիւնը կորսնցուցած Պետր Ալանովը աչքով ըրաւ կնոջը, բաւական է ինչ սպասեցին, իչխանը եկած կամ ոչ, ժամանակ էր սեղան նստելու, ու թեւը տուած տիկ. Շուանիձէին, հիւրերը առաջնորդեց դէպի սեղանատուն: Սոնիան սաստիկ ջղայնացած, հազիւ արցունքը կը պահէր: Այս ինչո՞ւ Ալեքսէյը ուչացաւ, երբ գիտէր որ իրենց մօտ օտարներ ալ պիտի գտնուէին, այս որքա՞ն անուչադիր վերաբերմունք էր: Այդ կէս օրին ալ ժամադրութիւն տուած էր Սոնիային, ու չէր եկած: Բայց եւ այնպէս պէտք էր օտարներու առջեւ ուրախ երեւնալ, սուտեր հնարել նչանածը արդարացնելու համար:

Ընթրիքը վերջանալու մօտ էր, երբ իչխանը ներս մտաւ ճաչասենեակը: Օրօրուելով կը քալէր, աչքերը կարմրած, ու դէմքը դաժան արտայայտութեամբ երկարած էր. Բարեւեց ու նստաւ: Շուանիձէները խորհրդաւոր կերպով իրարու նայեցան: Սոնիան փուչերու վրայ նստած էր: Միայն տիկ. Վառվառէն, որու համար իչխանը բացարձակ կատարելութիւն մըն էր, անսովոր բան մը չնկատելով, սիրալիր մտերմութեամբ դարձաւ իչխանին.

— Շատ սպասեցինք, Ալեքսէյ, բայց ուչացա՞ր, կ'երեւի զբաղած էիր ... կարեւոր գործեր ..

Պետր Կարպովիչը խոժոռած՝ առջեւը կը նայէր, Սոնիան վախվխած կ'աչխատէր կարդալ նչանածի դէմքը, արդեօք ի՞նչ էր պատահած, ինչո՞ւ Ալեքսէյը այդ վիճակին մէջ կը գտնուէր:

Իչխանը Փոխարքայի պալատէն կուգար: Ժամբան հանդիպած էր զինուորական չտապ, կարեւոր հրամանագիր մը յանձնելու համար: Պալատի ու չտապի մէջ, զինուորական խորհրդակցութեան մասնակցելու համար սպասած ժամանակ, ժամանակցեր էր քանի մը չիչ քոնեակ դատարկելու աչխատանքին.

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ԱՆԳԼԻՈՅ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՍՊԱՆԻՈՅ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

Երէկ հաղորդած էինք անգլեւիտալական համաձայնութեան յայտարարութիւնը՝ Միջերկրականի մասին: Բուն յայտարարութենէն զատ, ծանուցագիրներ ալ փոխանակուած են երկու կառավարութեանց միջեւ, Սպանիոյ կացութեան մասին: Այդ ծանուցագիրներով Իտալիոյ արտաքին նախարարը պաշտօնապէս կը յայտարարէ թէ իր երկիրը «սպանիական յեղափոխութենէն ոչ առաջ, ոչ ալ վերջը որ եւ է բանակցութիւն չէ կատարած Զօր. Ֆրանքոյի հետ, արեւմտեան Միջերկրականի կարգ ու սարքին փոփոխման մասին, ոչ ալ պիտի կատարէ յառաջիկային»: Նախարարը կը հաստատէ նաեւ թէ Իտալիոյ տեսակէտով, «Սպանիոյ ներկայ հողային ամբողջութիւնը ամէն պարագայի մէջ անվթար եւ անփոփոխ պիտի մնայ»:

Համաձայնութեան կնքումին առթիւ, Իտալիոյ քաղաքական շրջանակները այն կարծիքը կը յայտնեն թէ երկու երկիրները թոյլ պիտի չտան որ անկախ Քաթալոնիա մը ստեղծուի: Այս պարագան շատ կարեւոր է, որովհետեւ եթէ խսկապէս Անգլիա եւ Իտալիա ընդդիմանան Քաթալոնիոյ անկախութեան, Խ. Միութիւնը իրեն դէմ պիտի գտնէ Միջերկրականի պետութիւններու միացեալ ճակատը:

Իրազեկներու կարծիքով, միջազգային կացութիւնը կրնայ աւելի ծանրանալ, եթէ Զօր. Ֆրանքօ Մատրիտը գրաւելէ վերջ յարձակի Քաթալոնիոյ վրայ: Այս վերջինը անձնատուր պիտի ըլլա՞յ, եթէ Մատրիտը իյնայ, կամ անկախութի՞ւն պիտի հռչակէ, խորհրդային իշխանութեան աջակցութեամբ: Ամէն պարագայի մէջ, Խ. Միութիւնը պիտի չարունակէ օգնել կարմիր Պարսելոնայի, եթէ նոյնիսկ Մատրիտը իյնայ:

Դպրոցական դասեր՝ անթելով

Երկուշաբթի օր, կրթական նախարար Պ. Ժան Զէյ բացումը կատարեց նորութեան մը, որ կոչուած է աւելի աշխուժացնելու Ֆրանսայի դպրոցական գործը: Այսուհետեւ անթելը (ռատիօ) պիտի գործածուի նախնական, երկրորդական եւ բարձրագոյն վարժարաններու մէջ, թէ մասնաւոր դասերու եւ թէ գիշերային դասընթացքներու համար:

Նախնական դպրոցներու մէջ, նորէն ուսուցիչին կը մնայ դասաւանդութեան ամէնէն կենսական դերը, որովհետեւ անթելը պիտի տեւէ միայն օրական 45 վայրկեան, եւ ընդհանրապէս պիտի հաղորդէ բնականկան նիւթեր, մանուկներու պատմութիւններ եւ երգեր:

Երկրորդական վարժարաններու մէջ աւելի լայն տեղ պիտի տրուի անթելին: Ամէն օր ժամը 9.15էն 10.30, 2.30էն 3 եւ դարձեալ 6—6.30 յիշեներու մէջ դասեր պիտի տրուին ֆրանսերէն, լատիներէն, անգլերէն, գերմաներէն, սպաներէն, ինչպէս եւ պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, բնագիտութիւն եւ գծագրութիւն: Միջանկեալ օգտակար գիտելիքներ ալ պիտի հաղորդուին, գործնական կեանքի մասին:

Մինչնոյն ատեն գիշերային դասընթացքները կամ գոնէ ունկնդիրները մեծ մասամբ պիտի անհետանան, որովհետեւ ռատիօն պիտի գործէ անոնց տեղ, ժամը 7էն 7.50: Այս դասընթացքներու աշակերտները դասեր պիտի առնեն արհեստագիտական նիւթերու մասին, պիտի լսեն աշխարհի անցուդարձը, ինչպէս եւ երաժշտութիւն, պիտի ծանօթանան գրականութեան եւ արուեստի, ․․․ [illegible] են: Դասընթացքները պիտի բաժնուին այսպէս.— Երկուշաբթի՝ մանչերու համար, քաղաքներու մէջ. չորեքշաբթի՝ աղջիկներու համար, հինգշաբթի՝ մանչերու համար՝ գիւղերու մէջ. շաբաթ՝ աղջիկներու համար, գիւղերու մէջ.

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ԱՌԹԻՒ, որ պիտի բացուի Մայիս 1ին, 160 գիշերային լուսավառութիւն-հանդէսներ պիտի կատարուին: Վիթխարի շատրուաններ, որոնք Վերսայլի աղբիւրներէն 45 անգամ աւելի մեծ են, ջուր պիտի ցայտեն դէպի երկինք, Սէնի ափերուն վրայ հաստատուած ջրհաններու միջոցաւ:

10.000 ՔԻԼՕ ԱԴԱՄԱՆԴ կը գտնուի աշխարհի մէջ, համաձայն տեղեկագրի մը: Այս ահագին հարստութեան 2)3 մասը կը գտնուի Մ. Նահանգներուն մէջ:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ մետաղագործական բանուորներուն գործադուլը վերջանալու վրայ է: Կառավարութիւնը նոր ծրագիր մը առաջարկեց, խնամարարութեամբ կարգադրելու համար վէճը:

ԱՆԳԼԻՈՅ ՆԱԽՈՐԴ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ եւ Տիկին Սիմսընի ամուսնութիւնը պիտի կատարուի յառաջիկայ մայիսին, Վիէննայի մէջ:

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ գինը 35 ֆրանք է բանուորներու եւ արհեստաւորներու համար, իսկ տեւողութիւնը՝ երեք տարի: Անոնք որ ժամանակին չեն նորոգեր, ենթակայ են օրինական պատիժներու.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ շրջանին մէջ ալ սկսած են նորոգման գործողութիւնները, յունուար 4էն իվեր: (Ա տառ): Յունուար 8էն 13՝ (Ա—Գէ) տառ եւն.: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

Հ. Յ. Դ. Եւր. Կեդր. Կոմիտէն առիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերները այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Քաֆէ օ Բէլէօ տը Լիւնի վերնայարկը: Մէթրօ Փլաս տ'Իթալի: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Իթալիի, Շուազիի, Պիսէթրի եւ Ժանթիյի շրջանի բոլոր պինուորցուները կը հրաւիրուին խորհրդակցական ժողովի այս հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Պ. Յովհաննէսեանի սրահը 13 rue Pierre Curie, Kremlin Bicêtre.

ՓԱՐԻԶԻ արեւմտեան շրջանի (Անիէռ, Պուա-Քոլոմպ, Քոլոմպ, Արժանթէօյ, Քուրպըվուա, Լըվալուա, Քլիշի, Ժընվիլիէ եւն.) պինուորագրութեան օրէնքին ենթակայ հայ երիտասարդները խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրուին այս հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Պուա Քոլոմպի կայարանին մօտ դիմացի Պիւրօ Թապային սրահը բոլորի ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՅՈՌԻՈՆ ՍՈՒԼԱՆԻԿԻ ՄԷՋ

կը ծախուի Շիժքի գրատունը,
Զմշկի փողոց:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

69 Avenue de Saxe LYON.

Dancing-Cigale, պարահանդէս ամէն շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին եւ կիրակի ցերեկները ժամը 3ին, իսկ գիշերները ժամը 8.30ին:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOFIAN)
17, Rue Damesme. PARIS (13)

ԾՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Համազգայինի Փարիզի Մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Տիկին Լեւոն Պէյ Դափամալեանի, որ Փորթ տ'Իթալիի Դպրոց Տիկ. Միութեան դպրոցին նորոգութեան համար տրամադրեց 1000 ֆր.: Շնորհակալութեամբ ստացած է նաեւ կաղանդի առթիւ դպրոցի փոքրիկներուն նուէրներու համար՝ Պ. Գարաեանէ 50 ֆր., Պ. Ինճուճեանէ 25 եւ Պ. Գմբէթեանէ 10 ֆր.: Պ. Օ. Թէրզեան դպրոցի երկսեռ աշակերտներուն նուիրեց 80 հատ բրդէ վզնոցներ.

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը կը տօնէ յառաջիկայ կիրակի, 10 Յունուար, ժամը 3ին, Salle Horticulture սրահին մէջ.

84 Rue de Grenelle (Métro Rue de Bac)

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ
ՏՂՈՑ ԿԸ ԲԱԺՆՈՒԻ ՆԱԽԸՆԹՐԻՔ ԵՒ ՍԻՐՈՒՆ ԽԱՂԱԼԻՔՆԵՐ.

Մուտքը՝ մեծերուն 3 ֆր., փոքրերուն՝ 2ՖՐ.

Ֆր. Կ. Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը

«Մանուկներու Օրուան» տօնակատարութեան առթիւ հրապարակ կը հանէ պատկերազարդ հանդէս մը.

գեղարուեստական սիրուն յօդուածներով, ուղերձներով եւ զանազան գեղեցիկ գրուածքներով:

16 նկարներ Ֆ. Կ. Խաչի դասընթացքներէն, Սանուհեաց խումբերէն, «Մանուկներու Օրուան» եւ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆԷՆ.

ԳԻՆ 1ՖՐ.:

Դիմել՝ Շրջ. Վարչութեան Mme Missakian, 6 rue d'Alsace, Asnières S.)

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ

9 Յունուար, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հայ Ակումբին մէջ:

Մանուկներու կողմէ՝ երգ, պար, արտասանութիւն

եւ փոքրիկ ներկայացում մը:

Խաղալիքներ կը բաժնուին բոլոր երախաներուն.

Մուտք մեծերու 3 ֆր., փոք[ր] [ե]րեխաներու ձրի:

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Յուշարձանի Կեդր. յանձնախումբը ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները

Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ ծախուած նուիրատոմսերու առ. հասոյթը 500 ֆր.:

Սէն Թէթիէնի Հայ Ազգ. Միութենէն իր կատարած հանգանակութեան 583 ֆրանքի գումարին զուտ հասոյթը 366.45 ֆրանք:

Պ. Հայկազուն Քէֆէլեանի եւ Պ. Միհրան Մկրտիչեանի միջոցաւ հաւաքուած 150 ֆ. անք

Պ. Միհրճան Քիւրքճեանի միջոցաւ ծախուած նուիրատոմսերու փոխարժէքը 77 ֆրանք:

Յուշարձանի նախամէկերու ցուցադրութեան առթիւ եղած նուէրներ 85 ֆրանք: Գումար 1178.45 ֆրանք: Նախորդ գումար՝ 18.227.55 ֆրանք: Ընդհանուր գումար՝ 19406 ֆրանք:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կը վասնակցիմ վիշտին Պ. Պ. Կարօի. Առաքէլի եւ պարագաներուն իրենց սիրելի եւ ողբացեալ եղբօր՝ ՍԵԴՐԱԿի կսկիծալի եւ եղերական մահուան առթիւ

Եղիշէ Քհնյ Մխիթարեան
Սէն-Լու, Կրան Բէն

Յարօնցի ծայրի անկցի մը համար տեղի ունեցած վիճակախաղէն շահած են հետեւեալ թիւերը՝ 272, 322 եւ 540: Ստանալու համար դիմել Եղիշէ Քհնյ Մխիթարեանի, 48 Bld. des Grands Pins, St. Loup, Marseille.

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՍՕՆ «Յառաջ»ի գործակալ Կ. Կուրապետեան Նոր Տարւոյ եւ Ծնունդի առթիւ իր շնորհաւորութիւնները կը յայտնէ իր յաճախորդներուն:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՆԻՔ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԵՑԷՔ ԵՒ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐԵՑԷՔ ՑԱՌԱՋԻՆ ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Սկսամ դրկել

ՓՈՆ Տ'ՕՊԻՆԱ, Ակոպ 1937 յունվ. 1էն
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Պ. Փեր. »
ՆԻՍ, Վ. Գալ. »
ԼԻՈՆ-ՎԷՁ, Պետ. »
ԳՈՆԱՍԻՔԱՆԹԻՆ, Հ. Ա... »
ԼԱ ԹՐՈՆՇ, Պ. Քէչ. »
ՎԻԷՆ, Գ. Բրո. »
ՄՈՆԹԷՎԻՏԷՕ, Լա Մասքամ »
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ե. Մարտ. »
ԱՆԻԷՌ, Մ. Ա. »
ՓՈՆ ԹԻՎԷԿ, Ճօն. »
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Մ. Բաչ. »
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Տ. Զօպ. » 5էն

Ստացած յունուար 1—4

ՖՈՒԺԷՐ, Ս. Տ.— 70:
ՏԷՍԻՆ, Ե. Պ. 140
ԼԱ ԹՈՐՇ, Պ. Ք.— 35:
ՕԶ, Ա. Պ.— 140:
ՓԱՎԻՑԵՌ. ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Դար.— 25:
ՄՈՆԹԷՎԻՏԷՕ, Մակօթա.— 200

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՏՈՒՆ

Փարիզի Բարեգործականի Տան Վարչութիւնը պատիւ ունի ծանուցանելու յարգոյ հասարակութեան եւ բժշկական Փարիզի հայկական միութեանց վարչութիւններուն որ, իր Տան սրահները, 8 rue Bossuet Paris, խիստ գիւրամատչելի պայմաններով տրամադրելի են պարահանդէսներու, հաւաքոյթներու, դասախօսութիւններու եւ հանդէսներու համար:

Տեղեկութեանց եւ պայմաններու համար կը խնդրուի հեռաձայնել ամէն օր, կէսօրէ վերջ, մինչեւ ժամը 6. Central 48-51 եւ կամ գրել U. G. A-B. 24 rue Feydeau, Paris (2) հասցէով:

Մուշտակավաճառ

ՏԻԿ. ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԿԻԻԼՊՕԼԵԱՆ

24, Rue Affre կամ 8, Rue Cavé PARIS - 18°

Մասնաճիւղ՝ 2. Rue de la Charbonnière. —

Մէթրօ՝ La Chapelle — Barbès Roch. Tél. Montmartre 69-70

Մեր վաճառատուններուն սկզբունքն է բացարձակ ուղղամտութիւն, ճշգապահութիւն եւ չափաւոր գին:

Օգտուեցէք առիթէն: Մասնաճիւղիս բացման առթիւ, կը կատարենք զեղչ ամէն տեսակ մուշտակներու մաքրութիւնը: Մեր արհեստանոցներուն մէջ կը պատրաստենք չափի վրայ ամէն տեսակ Մանթօներ, Վէսթեր, Օձիքներ եւայլն: Ունինք նաեւ պատրաստի ճափ մթերք: Կըստանձնենք նաեւ Մուշտակներու նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն, ներկելը եւ թանալը: Մեր վաճառատունները բաց են ամէն օր, իսկ Կիրակի օրերը մինչեւ կէս օր:

Ներկայ կորսնք բերողին մինչեւ 1937 Փետրուարի վերջ, սկսեալ 200-300 ֆրք. գնումի համար կը տրուի մէկ տարեկան «Հայ Բույժ», իսկ 400-600 ֆրք-ի համար եռամսեայ «Յառաջ» եւ կամ համապատասխան դրամական նուէր Փարիզի Կապոյտ կամ Կարմիր Խաչերուն:

“ՎԷՄ,,

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «Վէմ»ի ԺԶ. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Գ. ԳԻՒՔԱԼԵԱՆ՝ «Մ. Փորթուգալեան».— Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ «Արհաւիրքի Օրեր».— ՊՐՈՖ. Ն. ԱԴՈՆՑ՝ «Նոր հայերէն քերականութիւնը».— ՏՈՔԹ. Վ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ՝ «Յուշատետրէս».— Հ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ՝ «Անդրանիկը Միւնխաց աշխարհում». Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ՝ «Համաշխարհային պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը» (վերջ).— «Հայ-Հայկական բանակցութիւններ».— ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ՝ Ռոստոմի նամակները.— ԱՆՑԵԱԼԷ.— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ.— ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ.— ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ.— Վ. ԵՊ. ՄԱՆԿՈՒՆԻ՝ «Պէտրոս Դ. եւ իր ժամանակը». Նկարներ:

Խմբագրութիւնը շատ կը խնդրէ բաժանորդներէն փութացնել բաժնեգիններու վճարումը: Մասնաւորապէս կը խնդրուի Ֆրանսայի բաժանորդներէն ջանալ մինչեւ Նոր-Տարի փակել իրենց հաշիւները, որով մեծ աջակցութիւն ցոյց տուած կը լինին խմբագրութեան: Փարիզի բաժանորդները կարող են բաժնեգինը ուղարկել Լ. Գեւոնեանի հասցէով «Յառաջ»ի խմբագրատուն, Մարսէյլինը՝ Ն. Կակոսեանին՝ 49 rue Nationale: կամ ուղղակի խմբագրութեան՝ S. Vratzian, 13 Rue des Platanes Plessis-Robinson. (Seine).

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 7 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
JEUDI 7 JANVIER 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3313
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵՆՔ ՍՈՂԱԼՈ՞Վ Կ'ՈՒԶԵՆՔ ԾԱՂԿԻԼ...

Երեւանի վերջին թղթարերը (դեկտ. 1 – 22), կը յորդին Սթալինի ձօնուած փառաբանութիւններով, արձակ թէ ոտանաւոր: Այլեւս ոչ ածականները կարելի է համրել, ոչ ալ չափել խորութիւնը՝ գետնամած խոնարհումեան:

Նմոյշ մը՝ շատերու մէջէն: Խորագիրը՝ «Մեր հարազատ հայր, մեր մեծ ուսուցիչ, մեր կեանքի լուսաշող արեւ»·

— « Ձե՛զ, սոցիալիստական դարաշրջանի մեծ ճարտարապետին, աշխատաւոր ժողովրդի իմաստուն փրկարարին, ձե՛զ, մեր կեանք ու արեւ Ստալինին, Հայկական խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութեան մայրաքաղաքի երեսուն հազար աշխատաւորների ժողովը յղում է իր մեծ, անհուն սէրը, յղում է իր բոցավառ ողջոյնը, որի թեժութիւնը բղխում է ձեզնից՝ մեր աշխարհի կենսարար արեւից:

Ձեր անունը, ձեր պայծա՛ռ անունը, որ հնչում է մեր երկրի իւրաքանչիւր մարդու արեան բաբախի մէջ, այն լուսաշո՛ղ անունը, որն անսահման հրճուանք է պատճառում երկրագնդիս բոլոր աշխատաւորներին՝ մանուկներից մինչեւ ալեհեր ծերունիները, այդ անունն այսօր, որպէս անեզրական արեւ, իր կենսաբորբոք շողերն է փռել սոցիալիզմի պատանի երկրի վրայ, որտեղ հարիւր եօթանասուն միլիոնանոց ժողովուրդների մեծ ընտանիքում իր երջանիկ կեանքն է կռում հայ ժողովուրդը »:

— « Որքան էլ ոռնձգութիւն անեն փաշիստ - դաւիճները, տրոցկիստական - հակայեղափոխական տականքները, նացիոնալիստական գարշելի սողուններն ու աշխատաւոր մարդկութեան բոլոր ստոր թշնամիները, նրանք անկարող են յետ դարձնել պատմութեան սրընթաց լոկոմոտիւը, որի ղեկը դտնւում է մեծ եւ իմաստուն Սթալինի պողպատեայ ձեռքերում »:

— « Փա՛ռք ու պատի՛ւ Ձեզ՝ մեր իմաստուն առաջնորդին, որի անունը, ինչպէս դրօշը մարտում, տանում է մարդկութեանը դէպի էլ աւելի երջանկաւէտ ապագան, փա՛ռք ու պատի՛ւ Ձեզ, կոմունիզմի մեծ ճարտարապետին, նրան, որի անունը փարոսի պէս շողում է եւ պիտի յաւիտեան շողայ դարերի ովկիանոսում »: (*Խ. Հայաստան*, 8 դեկտեմբեր 1936):

Վերջերս Ֆրանսական հանդէս մը ծաղկեփունջ մը կազմած էր՝ Սթալինի նուիրուած ածականներէն: Կը կարծենք թէ հատոր մը կարելի էր կազմել, եթէ մանաւանդ հետեւէին Երեւանի հրատարակութեանց:

Չեն բաւեր ճառախօսներն ու արհեստով բանաստեղծները, մարդիկ լեզու հանած են, նաեւ, խեղճ ու կրակ պառաւներ, որոնք ոչ միայն կարդալ – գրել չեն գիտեր, այլեւ աշխարհէն իսկ լուր չունին:

Այսպէս, նոյեմբեր 29ին նուիրուած բացառիկ թիւի մը մէջ, «Խ. Հայաստան» կը հրատարակէ պառաւի մը՝ Զարօ Մքոյեանի տաղը,— «Ազիզ Սթալին».

Քու սուրբ անունըդ լսեր եմ,
Քու սուրբ երեսը չեմ տեսէ ..

Դարձեալ նոյն թիւին մէջ, ուրիշ «տէսթան» մը.—

Քանի Սավետը չըկար, երկիրը սով էր,
Ամէն խասնող թալանէր, մեր տէրը ո՛վ էր.
Ծար ու իլլաջ չըկար, դարտներս ծով էր,
էդ վախտին էր խասաւ, փրկեց Սավետը :
Սովետ ջան Սավետ, քե ղուրբան Սավետ :

Բայց միշտ անգերազանցելի պիտի մնայ այն ինչ որ կ'ըսուի եւ կը գրուի Սթալինի համար,— «Դու, լուսատու, անեզր ովկիան, կեանքի ակունքդ վէթխարի»,— ինչպէս կ'երգէ այլեւս հանրածանօթ սրիկան, Նայիրի Զարեան, որ խաչեց իր «նացիոնալիստ» ընկերները ...

— *Բայց ինչո՞ւ այս չողոքորթ շռայլաբանութիւններն ու գետնաքարշ, հասարակ «բոյար»ներու յատուկ շողոքորթութիւնները:*

— *Սթալինեան սահմանադրութեան վաւերացման առթիւ: Հիմնական օրէնք մը՝ որ կոչուած է աննախընթաց օրհնութիւններ տեղալու Խ. Միութեան մէկ ծայրէն միւսը:*

— *Իսկ այդ սահմանադրութիւնը չէ՞ր որ տապանաքար մը դրաւ Հայաստանի սահմանային իրաւունքներուն վրայ, Վրաստանի շնորհելով հայաբնակ Ախալքալաքը, Ազրբէջանի՝ Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը (Յօդ. 24):*

— *Կեցցէ՛ մեր հանճարեղ առաջնորդը, մեր գորովագութ հայրը, մեր մեծ ուսուցիչը, մեր լուսաշող արեւը, Սթալին...*

Ահա թէ ինչպէս կը գատափարակուին միլիոնաւոր բազմութիւններ, աշխարհի մէկ վեցերորդի մասին մէջ, որ կ'ըսեն թէ միակ վառարանն է յեղափոխութեան, աննախընթաց եւ անհաւանելի:

Երկաթէ անուր մը կամ հարթիչ գլաններ պիտի չկրնային այսքան տրորել, հարթել, գետնին հաւասարեցնել մարդկային զանգուած մը, որքան «յեղափոխական» ուսուցման այս մեթոտը:

Ուրեմն սողա՛լն է գերագոյն իմաստութիւնը,— միակ ճամբան՝ ծաղկելու:

Եւ ի՛նչ սողալ,— կ'արժէ պրպտել միջնադարեան խաներու, ցարերու եւ սուլթաններու պալատական դիւանները, գտնելու համար մօտաւոր պատկեր մը:

Յեղափոխութեան ո՞ր գիտելիքը, բարոյական ո՞ր սկզբունքը թոյլ կուտան ծրագրեալ յարատեւութեամբ ներշնչել եւ շոգեկինդ զարգացնել այս գարշելի բարքերը, այս բարբարոսական կապկչութիւնը:

Այս օրուա՞ն կ'ուզէին յանգիլ Մարքս, Էնգէլս, Լէնին եւ միւսները:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՎԵՐՋՆԱԳԻՐ ՍՊԱՆԻՈՅ

Բռնուած նաւերը պիտի ծախեն, եթէ ...

Սպանիական ջուրերու գերմանական տորմիղին հրամանատարը, ծովակալ Հէրման Ֆիշէլ, Պերլինէն ստացած հրահանգներուն վրայ վերջնագիր մը կամ վերջնական ազդարարութիւն մը ուղղեց Սպանիոյ կառավարութեան, պահանջելով երեք օրուան մէջ վերադարձնել «Փալոս» շոգենաւին բեռը եւ վար դրուած ապանիացի ճամբորդը: Եթէ գոհացում չտրուի, գերմանական կառավարութիւնը նախ ինք պիտի «օգտագործէ» բռնուած երկու սպանիական շոգենաւերը եւ անոնց բեռները, երկրորդ՝ զանոնք պիտի ծախէ իր ճանչցած սպանիական կառավարութեան, այսինքն ապստամբներուն: Վերջնագիրը կ'աւելցնէ թէ «գերմանական կառավարութիւնը պիտի հարկադրուի ուրիշ միջոցներ ձեռք առնել, եթէ նոր ապստամբութիւններ կատարուին գերմանական նաւերուն դէմ»:

Վերջնագիրը ղրկուեցաւ անթելով, «Քէօնիկսպէրկ» յածանաւին միջոցաւ: Պերլինի կուսակցական պաշտօնաթերթին առաջին տպագրութեան մէջ գործածուած էր «վերջնագիր» բառը, բայց յետոյ փոխուեցաւ «վերջնական ազդարարութեան»:

Պայմանաժամը կը վերջանայ յունուար 8ին, առտուան ժամը 8ին (վայր):

Ուրիշ ծանրակշիռ պատազաներ

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Անգլիոյ արտաքին նախարարը կարճ կապեց իր արձակուրդը, աւելի ծանր գտնելով կացութիւնը: Միեւնոյն ատեն Անգլիոյ պատերազմական նախարարը տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ֆրանսայի ազգ. պաշտպանութեան նախարարին՝ Գ. Տալատիէի հետ: Այս վերջինը անմիջապէս Մինիստրութեան(?) ակիւրը գնաց, ուր կը գտնուէին Գ. Լէօն Պլում եւ չորս նախարարներ: Իսկ ծովային նախարարը Պիղէրթա գնաց:

Լոնտոնի մէջ «ցաւով» կը հաստատեն թէ 10,500 իտալացի զինուորներ ցամաք հանուած են Քատիքս, վերջին 15 օրուան ընթացքին: Անգլիական կառավարութիւնը նկատի առնելով կացութեան ծանրութիւնը, կարգ մը նոր մարտանաւեր եւս ղրկեց սպանիական ջուրերը

Լոնտոնի չէզոքութեան յանձնախումբը նիստ գումարելով, տեղեկացաւ թէ միայն Փորթուկալ պատասխանած է անգլօ-ֆրանսական ծանուցագրին: Այսօր վաղը կը սպասուի Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ պատասխաններուն: Այս առթիւ Ռումանիա մերժեց մասնակցիլ այն 800,000 անգլ. ոսկի ծախքին, որ պիտի յատկացուի զէնքի մաքսանենգութիւնը արգիլելու սպանիական սահմաններուն վրայ: Ուրիշ կառավարութիւններ պատասխանած են թէ իրենց բաժինը կը վճարեն միայն այն ատեն եթէ վճարեն մասնակցող 27 պետութիւնները:

**** Մինչ այս մինչ այն, կռիւները կը շարունակուին Մատրիտի շուրջը, յարաճուն կատաղութեամբ: Բայց լուրերը միշտ հակասական են: Ապստամբները կը հաղորդեն թէ 7 – 10 քիլոմեթր յառաջ գացած են վերջին երկու օրերու ընթացքին, Մատրիտի արեւմտեան ճակատին վրայ, մեծ կորուստներ պատճառելով: Նոյն աղբիւրին համաձայն, ապստամբները գրաւած են Լաս Ռոզաս, վերջնապէս կտրելով Մատրիտի հաղորդակցութիւնները՝ սպանիական Վերսայլին հետ: Կռիւը տեւած է օրն ի բուն: Թոլէտոյէն հասած լուրեր կ'ըսեն թէ ձեռնարկներ կատարուած են Մատրիտի անձնատուութեան համար, բայց Զօր. Ֆրանքօ անպայման անձնատուութիւն պահանջած է: Վերջին կռիւներու ընթացքին մանաւանդ բազկէ ծանր կորուստներ կրած են օտար կամաւորները, ձգելով 2000 սպանեալ կամ վիրաւոր:*

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՔՆՆԻՉՆԵՐԸ
Ալէքսանտրէթի եւ Անտիոքի մէջ

Անտիոքէն կը հեռագրեն.— Ա. Դ. Խորհուրդին կողմէ նշանակուած երեք «դիտողները» շարունակելով իրենց քննութիւնները Թուրք փոքրամասնութեան եւ միւս տարրերու համակեցութեան մասին, գացին Ալէքսանտրէթ, ուր ընդունուեցան Սուրիոյ Մարդպանի ներկայացուցիչ Գ. Տիւրիէէոյի կողմէ: Այս առթիւ հարիւրյիսուն Թրքաւէրներ որոնք լեռնային գիւղերէն եկած էին, Ալէքսանտրէթ իջան ողջունելու համար պատուիրակութիւնը: (Ալէքսանտրէթի 15000 բնակչութեան մէջ Թուրքերու թիւն է միայն տասը ընտանիք): Քանի մը հարիւր Սուրիացիներ եւ Արաբներ ալ իրենց կարգին թափոր մը կազմեցին եւ Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ դրօշներով եւ «կեցցէ՛ Ֆրանսա» աղաղակներով եկան իրենց սէրը եւ երախտագիտութիւնը յայտնելու հոգատար պետութեան: Այս երկու ցոյցերը տեղի ունեցան կատարեալ խաղաղութեամբ: Երեք դիտողները յետոյ ընդունուեցան քաղաքապետութեան կողմէ եւ զանազան երեւելիներու կարծիքները առին: Բոլորն ալ յայտնեցին թէ բնակիչները միաձայնութեամբ կ'ուզեն համերաշխօրէն աշխատիլ իրենց հայրենիքին բարօրութեան համար, սերտ բարեկամութիւն պահելով Ֆրանսայի հետ: Այսպէս պատուիրակները համոզուեցան թէ Սանճաքին բնակչութիւնը խորունկ սէր կը տածէ Ֆրանսայի հանդէպ:

**** Արտաքին նախարարութեան խորհրդական՝ Գ. Վիէնօ երկուշաբթի օր ունկնդրութեան ընդունեց Փարիզի շուէտական դեսպանը: Տեսակցութիւնը կապ ունէր Ալէքսանտրէթի հարցին հետ որուն տեղեկարարն է Շուէտի արտաքին նախարարը (Ա. Դ. Խորհուրդին առջեւ):*

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԳԱԼԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Երէկ եղեռնական(?) պատմութիւնը առաջայ Լիոնէն·

— « Յունուար 1ի գիշերը մասնաւոր հրաւիրագիրներով ընդունելութիւն մը տեղի ունեցաւ ի պատիւ Գ. Լ. Կիւմիւշկէրտանի, որ Մարսէյլէն դարձին Լիոն հանդիպած էր Բարեգործականին ի հաշիւ քարոզութիւն մը ընելու. Ներկայ էինք մօտաւորապէս 20 — 25 հոգի միայն: Գ. Կիւմիւշկէրտան սաստիկ ձեւով խօսեցաւ, այսինքն պարզ, անսեթեւեթ: Հարցումներ կ'ըլլային զանազան ուղղութեամբ եւ ինք կը պատասխանէր յուզ[illegible] պաղարիւն: Այնքան սովորական դարձած նիւթեր էին հարցումները, որ չարժեր Յառաջի ընթերցողներուն կրկին եւ կրկին հրամցնել Բարեգործականի խոստացին համաձայն: Բայց ինչ որ անսովոր էր ազդարել եւ երկար բացատրութիւններու կարօտ, [illegible] Գ. Կիւմիւշկէրտան [illegible], ընդհանուր ապշութեան մը յայտնեց [illegible] Արաբկիրցի[illegible] հետեւեալ հարցումին.

— Գ. Հայրենակից, ձեր Հայաստան այցելութեան առթիւ պատեհութիւն ունեցա՞ք արդեօք երթալ տեսնելու Նոր Արաբկիրը:

— « Այո, Էջմիածին էինք, փափաք յայտնեցինք Նոր Արաբկիրը տեսնելու. Գացինք: Լաւ տեղ մը: Բնակիչները բաւական [illegible] եւ դժգոհ(?) [illegible] պատիւ ըրաւ զիս իր տունը հրաւիրելու, ուր կէս օրուան ճաշ մըն ալ տուաւ: Սեղանի նստանք, ապուր բերին [illegible] դգալով միայն: Ըսին՝ հրամմէ՛ցէք: Ես կը վարանէի, որովհետեւ 4 հինգ հոգի էինք սեղանին, բայց 1 դգալ կար միայն: Հասկցուեցաւ որ ամէն սեղանակից պատ պատ նոյն մէ՛կ դգալով պիտի ուտէր, փոխանցելով զայն իր դրացիին եւ, ասոնք չորսնակարար... Գ. Կիւմիւշկէրտանի այս [illegible] յայտարարութ[illegible] մը [illegible] մը [illegible] Նոր Արաբկիրցիները մինակ չէին իրենց տեղ մը [illegible] կութեան մէջ, այլ բոլոր ներկաները, մասնաւորին [illegible], [illegible] անհաւատալի յայտնութիւն է: Ոչ թէ միայն Արաբկիրի, այլ Հայաստանի ամէնէն անկեալ գիւղին մէջ ան, այդ տեսակ բան չէր պատահեր, ամէնէն աղքատիկ տունն անգամ իր չափահաս անդամներուն թիւ ով... [illegible] կ'ըլլայ որ հիմա Խորհրդային Դրախտին մէջ մարդիկ այդքան նախնական [illegible] մէջ կը սնանին, նոյնիսկ [illegible] մը, հիւր մը կը հրաւիրեն իրենց ճաշին: Ասիկա անպատուութիւն մըն է Նոր Արաբկիրի համար, եւ մեր առաջին պարտականութիւնն է ոչ միայն այս մասին բացատրութիւն պահանջել Ֆրանսայի Վերաշինացի կեդրոնէն այլեւ դիմել մինչեւ Ամերիկայի կեդրոնը եւ բացատրութիւն պահանջել այս կխակ[illegible] կացութեան համար՝ [illegible], Խորհրդային - Բոլշեւիկ վիրաւորելով, պարտք է Գ. Լ. Կիւմիւշկէրտանի պէս [illegible] հաւատ անձի մը առջեւ»:

Եւ իրաւ ալ յաջող մը պիտի կատարուի այդ դիմումը այդ ազնուա եւ անպատասխանի լուրին վրայ »:

Իսկ վաւերականութի՞ւնը, պիտի հարցնէք.

Ցոյցառնութիւնը, որ ծանօթ է խմբագրութեան, ճամակով մըն ալ կ'ապահովէ.— «Լուրը ճիշդ ու ճիշդ է»:

Մնացեալը, եթէ որ եւ է բիւրիմացութիւն սպրդած է·

ՎԱՀԷ

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐԸ
Տարագիրներու զինուորագրութեան մասին

« Տէյլի Թէլէկրաֆ »ի Փարիզի թղթակիցը իր թերթին հաղորդելով 20 – 33 տարեկան տարագիր երիտասարդներու զինուորագրութեան մանրամասնութիւնները, կը գրէ.

— Զինուորցուներու մէջ կը գտնուին Հայեր, Սպիտակ Ռուսներ, գերման եւ իտալացի տարագիրներ, որոնք կամ Նանսէնեան անցագիր ստացած են եւ կամ Ֆրանսական իշխանութեանց կողմէ տրուած ինքնութեան թուղթեր: Ասոնց թիւր կը հասնի քանի մը տասնեակ հազարի: Զինուորագրութեան արձանագրութիւնները երեւան պիտի հանեն բուն թիւը: Զինուորագրութեան այս օրէնքը հաստատուած է 1928 մարտին: Օրէնքին տրամադրութեամբ, Ֆրանսա բնակող այն երիտասարդները որոնք չեն կրնար հաստատել իրենց հպատակութիւնը, պէտք է զինուորական նոյն պարտականութիւնները կատարեն ինչպէս իրենց տարեկից Ֆրանսացիները:

Ուրիշ օրէնքով մը որ հաստատուած է 1927 օգոստոսին, հրպատակութենէ զրկուած այն երիտասարդները որ կը լրացնեն իրենց զինուորական ծառայութիւնը, մասնաւոր դիւրութիւններ պիտի ստանան, ֆրանսական քաղաքացի դառնալու համար: Անոնք որ չեն ուզեր հպատակ ըլլալ, պիտի ստանան ուխտաւանքի դիւրութիւններ:

Մեծ պատերազմէն ի վեր գատական նախարարութեան քաղաքականութիւնն եղած է քաջալերել այն օտար պատուաւոր բնատնիքները որ զինուորցու զաւակներ ունին՝ որպէսզի ֆրանսացի դառնան: 1936ի մարդահամարին համաձայն, Ֆրանսայի օտար բնակչութիւնը որ 1931ին կը հասնէր 2,890,923ի, պակսած է 137,416: Այս թիւէն 260,000ը Ֆրանսահպատակ դարձած են: Յառաջիկայ քանի մը տարուան ընթացքին կը կարծուի թէ օտար բնակչութիւնը արագօրէն պիտի աճի, բայց ատոր փոխարէն պիտի աւելնայ Ֆրանսացիներու թիւը:

Մեծ պատերազմէն անմիջապէս վերջը բազմաթիւ լեհ եւ իտալացի բանուորներ հաստատուեցան Ֆրանսայի մէջ. ասոնց զաւակներէն շատերը չափահասութեան կը հասնին շուտով եւ ստիպուած են կամ Ֆրանսական բանակին մէջ ծառայելու եւ կամ իրենց ծնողքներուն հպատակութիւնը ընդունելով երկրէն հեռանալու եւ ուրիշ տեղ ծառայելու:

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ՄՈՒԿԵՐ խուժեցին Վարշաւայի ֆրանսական գեսպանատան եւ Լեհաստանի ծերակոյտին գետնայարկերէն: Ջուր եւ կազ գործածուելով, քանի մը ժամուան մէջ անշունչ փըռուեցան 5000 մուկեր ...

ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ երեւան հանուեցաւ Պոլսոյ մէջ: Ձերբակալուեցան մօտ 50 անձեր:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ ինքնաշարժ մը մայթին վրայ ցատկելով, խրեցաւ սրճարանի մը յաճախորդներուն մէջ: Մէկ հոգի մեռաւ, չորս հոգի վիրաւորուեցան:

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՓՈՒՔՐԷՇԷՆ

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԳԱՂՈՒԹԸ 1936ԻՆ

Ռումանիոյ 21 համայնքները իրենց 21 եկեղեցիներով կը կառավարուին թեմական գործադիր մարմնի միջոցաւ, ընտրուած նոյն 21 համայնքներու կողմէ 4 տարուան շրջանով մը: Մեր թեմը ունի ներքին կանոնագիր մը, վաւերացուած դեռ հինգ տարի առաջ ռումէն խորհրդարանին կողմէ: Այս կանոնագրին վրայ հիմնուած է Ռումանահայ թեմի վարչական մեքենան, որուն վերին մարմինն է թեմական պատգամաւորական ժողովը ու անկէ ընտրած գործադիր մարմինը որ կը գործէ Պուքրէշի մէջ, իբրեւ նախագահ ունենալով թեմիս առաջնորդ Եուսիկ արք. Ձօհրապեանը եւ Գ. Սիմոն Քէհեաեանը:

Դժբախտաբար թեմականը բոլորովին զուրկ է նիւթական միջոցներէ, քանի որ համայնքները իրենց վրայ դրուած տուրքերը չեն վճարեր կեդրոնին, դոհանալով տարեկան նուէր մը տալ միայն առաջնորդին: Քիշնեւի նշանաւոր կալուածներու խնդիրը ի վնաս մեզի վերջացաւ, իսկ անկէ ցոյացած հասոյթն ալ Քիշնեւի համայնքը իր գիտցած ձեւով կը բաժնէ իր եկեղեցիներուն: Մէկ խօսքով թեմական մարմնի արկղը պարապ է: Հակառակ իր անդամներուն ջանասիրութեան եւ հայրենասիրութեան, անոնք ամբողջ մէկ տարուան մէջ ուրիշ բան չեն կրցած ընել եթէ ոչ իրենց գրպանէն ծախսելով այցելել թեմին այսինչ կամ այնինչ համայնքին վէճերը հարթելու համար: Ցուցնար 10էն պիտի գումարուի թեմական պատգամ. երեսփոխ ժողովը, ուր հաւանաբար թեմական մարմինը կամ պիտի պահանջէ համայնքներէն որ յարգեն իրենց նիւթական յանձնառութիւնները եւ կամ պիտի հրաժարի:

Ռումանահայ համայնքներէն միայն հինգ վեցն են որ ունին իրենց սեփական կրթական եւ եկեղեցական կեանքը: Միւս 15 հատը զուրկ են կարեւոր թիւէ մը եւ միայն իբր յիշատակներ կ'ապրին:

Պուքրէշն է ամէնէն կարեւոր հայկական կեդրոնը: Ունի եկեղեցի մը էջմիածնի ոճով շինուած, Պուքրէշի կեդրոնական փողոցներէն մէկուն վրայ եւ ատարկայ ամէն ստացականին պետութեան:

Ազգային վարժարանը ունի չորս նախակրթարանի եւ երեք միջնակարգի բաժիններ 400 աշակերտներով:

Պուքրէշի համայնքին գործերը կը գտնուին գաղութիս ծանօթ եւ յարգելի հայրենակիցներու ձեռքը: Ներքին վէճերէ ուժասպառ Պուքրէշի համայնքը անցն երկու տարիէ ի վեր խաղաղ եւ բեղնաւոր շրջան մը կ'անցընէ. վարժարանի հոգաբարձութիւնը կը խորհի դպրոց մը շինել Օպոռ հայկական թաղին մէջ:

Քոնսթանցան եւս իր 3000 հայութեամբ ունի իր եկեղեցին եւ դպրոցը: Տարուան շրջանին մնայունական ընդրութեան առթիւ ճմբիլքեր գաղութին միջեւ: Հօկեան խմբակը, անոնց քաշուելու, համայնքին ներքին խնդիրները դատարան տարաւ, հոն ալ իրաւունք չգտնելով դատը կը քաշէին եւ կ'երկնցնեն, գաղութը վարկաբեկելով իշխանութեանց աչքին: Յոյս կայ սակայն որ վերջ ի վերջոյ խնդիրը պիտի լուծուի իրաւախոհութեամբ:

Կալացի մէջ եւս կ'ապրին 1000ի չափ Հայեր: Ունին եկեղեցի եւ դպրոց: Կալացի հայ առեւտրականները այս տարուան ընթացքին 500.000 լէյի գումար մը հանգանակեցին, թեմը օժանդելու համար հասութաբեր կալուածով մը: Համեմատաբար խաղաղ համայնք է Կալաց, թէեւ հոս ալ զմիացեալը առիթ չի փախցներ վէճեր արծարծելու:

Պազարճըքի 1000 հոգինոց համայնքը եւս բոլորեց ներքին անհասկացողութիւններու շրջան մը: Քահանայի չնչին խնդիր մը չես գիտեր ինչպէս 20րդ դարու մարդոց մէջ կիրք առեղծեց: Հոս ալ կայ դպրոց եւ եկեղեցի:

Սիլիսթրէն Ամերիկահայերու մանկանկարն է. 5—6 տարի է ահա կարելի չեղաւ Սիլիսթրէի մէջ ապրող 1000 Հայերը հաշտեցողութեան մը բերել: Համայնքին գիտակից մասը վիջումներ շատ ըրաւ, բայց հակառակորդ մասը, թանայիները իր ձեռքը ունենալով չուզեր հեռանալ: Օգուտ չըրին դիմումներն ու միջամտութիւնները, մարդիկ որոշեր են անաստել օրէնքին: Այս վէճերը քամեցին համայնքին կենսունակութիւնը եւ տուժողը եղաւ դպրոցը, որուն կրթական մակարդակը Տէր Թողիկին ալ չի հաւասարիր այսօր:

Մանր թիւով Հայեր կ'ապրին նաեւ Ռումանիոյ միւս գլխաւոր քաղաքներուն մէջ, զուրկ մշակութային եւ հոգեւոր կեանքէ:

Խօսելով ռումանահայ յանդգան միութեանց մասին, յիշենք հարեւորները միայն:

Ռումանահայ Միութիւնը, որուն նախագահն է Գ. Արիս Ֆէօճեան, ամէն միջոց ձեռք առաւ հայ գաղթականներու վիճակը բարելաւելու համար: Նոր օրէնք մը, որուն համաձայն ամէն առեւտրական տուն իր պաշտօնէութեան միայն 20 առ. հարիւրը կրնայ օտարականներէ վարձել, բազմաթիւ Հայեր անգործութեան դատապարտած էր: Շնորհիւ Ռումանահայ Միութեան դիմումներուն, անպաշտօն կերպով յանձնարարուեցաւ ձեռնհաս իշխանութեանց որ բացառութիւն ներկայացնեն Նանսէնեան հպատակ Հայերը: Նոյնպէս Ռումանահայ Միութեան միջամտութեան շնորհիւ չքաւոր Հայերէն Նանսէնեան անցագրի տուրքը չի գանձուիր եւ վերջապէս Միութիւնը իր պաշտպանութեան տակ կ'առնէ բոլոր այն Հայերը որոնք թէեւ օտար պետութեան մը հպատակ են, սակայն խնդրոյ առարկայ պետութիւնը չուզեր ճանչնալ անոնց հանգամանքը: Դիմումներ եղած են նաեւ որ Նանսէնեան Հայերը հպատակ դառնան, սակայն այս պարագան հաւանաբար չյաջողի, որովհետեւ ռումանական սահմանադրութիւնը այդպիսի բացառութիւն չի նախատեսեր: Ռումանահայ Միութեան բոլոր դիմումները կ'ըլլան փրոֆ. Ն. Եորկայի բարեխօսութեամբ, որուն հեղինակաւոր ազդեցութիւնը բոլորին ծանօթ է:

Աղէտատեսնամը, իբրեւ օժանդակ մարմին Պուքրէշի Թաղականութեան, ամբողջ տարի մը աշխատեցաւ խնամելով Պուքրէշի աղքատներն ու հիւանդները, ծախսելով տարեկան մօտ 200.000 լէյի գումար մը: Ցանուար 3ին Պուքրէշի ամենամեծ սրահներէն մէկուն մէջ ներկայացուեցաւ «Անուշ»ը, գեղարուեստական լաւագոյն ուժերու մասնակցութեամբ:

Կոմիտաս երգչախումբը 3—4 համերգներ տուաւ: Խումբը ունի 60 երգիչներ, իսկ ղեկավարն է Գ. M. Botez: Ան լաւ ըմբռնած է հայ երգի նրբութիւններն ու ոգին, աւելի լաւ քան արտասահմանի հայ ղեկավարներէն շատեր, մանաւանդ երբ նկատի ունենանք որ երգիչները զուրկ են երաժշտական տարրական կրթութենէ. Կոմիտաս երգչախումբը քանի մը համերգներ ալ գաւառները տուաւ, ամէն կողմ արժանանալով գնահատանքի: Մէկ խօսքով հայ երգի եւ մշակոյթի տարածման ու հայկական փոխանակման տեսակէտէն անփոխարինելի են «Կոմիտաս»ի անդամներուն ջանքերը:

«Րաֆֆի» Երիտասարդական Միութիւնը իր վեց մասնաճիւղերով յայտնապէս կը ստարէ հայ երիտասարդութեան զարգացման: Կիրակնօրեայ դասախօսութիւններ, երիտասարդական երեկոյթներ անպակաս եղած են: Իր դրադարաններուն շնորհիւ հայ գիրքը կը կարդացուի եւ կը տարածուի: Րաֆֆիները այս տարի բեղնաւոր շրջան մը ունեցան: Ռումանիոյ Րաֆֆիականներու թիւը կը հասնի 400ի, որոնք իրենց հետ ունին համակիրներու ստուար բազմութիւն մը՝ Ռումանահայ գաղութին մէջ: Մասնաւորաբար Պուքրէշի մէջ հիմնել Րաֆֆիական սեփական տուն մը իր բոլոր յարմարութիւններով:

Հ. Մ. Ը. Մ.ը միակ մարզական կազմակերպութիւնն է, կեցած չէ գոց հողի վրայ: Բազմաթիւ երիտասարդներ անդամ են այս միութեան: Վերջերս Հ. Մ. Ը. Մ.ի փարիզները աւելի կարեւորութիւն կուտան ոգիի առեղծման Հ. Մ. Ը. Մ.ի տղոց մէջ, քան թէ չոր ու ցամաք մարզանքին: Այս տարուան ընթացքին կը խորհուի սեփական մարզարան մը ապահովել: Ֆութպոլի խումբը հակառակ իր վրայ դրուած յոյսերուն, այս տարի իր բարձրութեան վրայ չգտնուեցաւ, մինչդեռ պատշաճ պտոյ խումբը միշտ կը փայլի:

Դր Խաչը իր մասնաճիւղերով բեղուն շրջան մը ունեցաւ: Պուքրէշի մասնաճիւղը միայն այս տարուան ընթացքին դեղ հայթայթեց 120 հիւանդներու, իսկ 25 հիւանդներ տեղաւորած է դանազան բուժարաններու մէջ: Փթ. Խաչի տիկինները իրենց մայրական խնամքին տակ առած են դպրոցի որբ կարօտեալ աշակերտները եւ այս ամառուան ընթացքին 45 մանուկներ օդափոխութեան տարին, ուր մնալով 37 օր, կազդուրուած ու առողջացած վերադարձան: Վերջապէս տիկինները բաժնած են, կօշիկ, հագուստ, ուտելիք եւն. բազմաթիւ թշուառ եւ անկար բնտանիքներու:

Հայ Ուսանող. Միութիւնը, մօտ 50 անդամներով ունեցած է շատ մը դասախօսութիւններ եւ աշխատած է օտարացած հայ ուսանողները մօտեցնել եւ վարժեցնել հայկական կեանքին: Աւելին կրնային ընել Պուքրէշի մէջ, ուր հայ ուսանողները, ինչպէս Փարիզի մէջ, հեռուէ հեռու կը հետաքրքրուին հայկական կեանքով:

Փրոֆ. Տոտոմեանցի ջանքերուն շնորհիւ հիմնուած «Արծէչ» Համագործակցական դրամատունը 1937 տարուան սկիզբը գործի պիտի սկսի: Այս տեսակ դրամատան մը պէտքը շատոնց կը զգացուէր Պուքրէշի մէջ, սակայն հազիւ այս տարուան ընթացքին կարելի եղաւ հիմը դնել:

Հայ Մշակոյթի Բարեկամներու Ընկերակցութեան նախաձեռնութեամբ հիմը դրուեցաւ հայագիտական գաւառաբաշխ մը, որուն կը հետեւին 30 ուսանողներ, գլխաւոր դասախօսն է ծանօթ գրագէտ եւ բանասէր Գ. Յ. Ճ. Սիրունի:

Դերասան Զաւրեան տարիէ մը ի վեր կը գտնուի Ռումանիա, ուր շարք մը յաջող ներկայացումներ տուաւ:

Բացի «Արագ» թերթէն որ մեր գաղութին ամէնէն սիրուած թերթն է, Պուքրէշի մէջ լոյս կը տեսնեն երկու շաբաթաթերթեր, «Հայ Մամուլ» եւ Հօկերու օրկանը, ինչպէս եւ ռումաներէն Ararat ամսագիրը իր վարիս բովանդակութեամբ եւ Anii, պարբերական հայագիտութեան, որ Ռումանիոյ գրական եւ մշակութային շրջանակներու կողմէ ամենամեծ ընդունելութիւնը գտաւ, բան մը որ հոս օտար հրատարակութիւններուն կը՞ զլացուի:

Հայ տարրը Ռումանիոյ մէջ կ'ապրի լաւագոյն անտեսական եւ քաղաքական պայմաններու տակ: Հայը ամէնէն սիրուած օտար տարրն է Ռումանիոյ մէջ: Մեր նախնիքներու ըրած օգտակարութիւններուն պտուղները մենք գաղթական Հայերս է որ կը վայելենք եւ որուն կարծես այնքան ալ արժանի չենք: Ռումէն գահիրճներ որ կուսակցութեան ալ պատկանին, միշտ ալ լաւ աչքով կը նային հայ տարրին: Ճիշդ է թէ երբեմն անարժէք եւ մանր թերթեր Հայերու հասցէին լուտանքներ կը տեղան, սակայն ասիկա Հրեաներուն ցուցմունքով կ'ըլլայ, չփոթութիւն առեղծելու համար: «Արագ» թերթը եւ անոր խմբագրութիւնը միշտ յարաբերութեան մէջ են ռումէն մամուլի հետ: Շատ անդամներ «Արագ»ի յօդուածները անոնք որ ռումէն հանրային կարծիքը կը շահագրգռեն, կը թարգմանեն կարեւոր թերթերու մէջ, ինչպէս է Universul: Շատ բանով կ'օգտուինք այն խանդավառ ակրէն որ փրոֆ. Եորկան ունի Հայոց հանդէպ: Ռումանիոյ մէջ փրոֆ. Եորկայի կարծիքն ու հեղինակութիւնը շատ մեծ է, եւ անոր բարեկամութիւնը հանդէպ հայ ժողովուրդին եւ անոր մշակոյթին, ձեռ կը յիշեցնեն այն մեծ բարեկամները, որոնք երբեմն Ֆրանսական, անգլիական խորհրդարաններու մէջ Հայոց դատը կը պաշտպանէին: Փրոֆ. Եորկա ամէն առթիւ իրեն եղած դիմումներուն ընթացք կուտայ: Իր մէկ խօսքը բաւական է որ այսինչ կամ այնինչ նախարարութիւնը նպաստաւոր լուծում մը տայ Հայերը շահագրգռող որ եւ է հարցի:

Բազմաթիւ ռումէն բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ՝ նախկին վարչապետներ, նախարարներ, զօրավարներ, գրագէտներ եւն. նամակներով անձնապէս շնորհաւորած են Գ. Յ. Ճ. Սիրունիի այս ձեռնարկը:

ՄԱՆՈՒԿ

ՍԽԱԼ

ԿԻՆԸ — Ինծ նուէր բերած թաւթակդ երբեք չի խօսիր, զարմանալի :.

ԱՅՐԸ — Դուք այնչափ շատ կը խօսիք որ խեղճ թռչունին ժամանակ չի մնար խօսելու :

ԱԼԼԱՀԻՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ

1936 — 1937

— . —

ԽՄԲ.— Այս գրութիւնը թարգմանուած է Փրակայի գերմանական ամենամեծ օրաթերթին՝ «Bohemia»ի դեկտեմբեր 30ի թիւէն: Հրատարակուած է իբրեւ խմբագրական, Dr. R. Y. K. ստորագրութեամբ, բուն անունով հայիմ: Վերջերս Գաճիրէէն գրած էր: Գերման հրապարակագիր մըն է ան, ծագումով Հրեայ. Տօքթ. հայիմ բնիկ, պատերազմին Սուրիա գտնուած է: Մեր չարդերը տեսած է: Գերման մեծ ամսաթերթի մը մէջ ալ պատկերազարդ ընդարձակ յօդուած մը գետեղած է հայութեան ու իր ճակատագրին վրայ — ԵՐՈՒԱՆԴ

Ալլահին ժողովուրդները յուսալից են: 1936: Անհաւատներուն ժամանակագրութեան տարին հաւատացեալ իսլամներուն շատ օգտակար եղաւ: Կամաց կամաց, քայլ առ քայլ, գրաւեցին իրենց հիմակուան գիրքը Եւրոպայի հանդէպ: Աւելի յստակ խօսելով, քայլ առ քայլ Եւրոպա նահանջեց, քայլ առ քայլ հաւատացեալները առաջացան, առանց որ եւ է ճիգի: Տակաւին տասը տարի առաջ կը հպատակէին: Ոչ ոք գիրենք բանի տեղ կը դնէր. կամ փճացած, կործանած հին Թուրքիոյ ազատութեան տիրացած ժողովուրդներ եւ կամ գաղթային ժողովուրդներ էին, որոնք իրենք գիրենք երջանիկ կը զգային եթէ իրենց բաղձանքները գոնէ հասարակութեան ուշադրութեան արժանանային: Եւ կամ թէեւ պաշտօնապէս անկախ, իրականութեան մէջ սակայն եւրոպական այս կամ այն պետութեան լուծին տակ էին: Անկէ ետք, ինչպէս բախտը, առաջ խաղացին: Եւ 1936ին հսկայական առաւ մը կատարեցին: Դարերէ ի վեր ոչ մէկ տարին Ալլահը իրենց այսպիսի յաջողութիւններ տուած էր: Ամրապնդուած Եգիպտոսի անկախութեան, բրիտանական մարդպանութեան բարձում Գահիրէի վրայէն, Ֆրանսական հոգատարութեան վերացումը Սուրիոյ վրայէն ապահովուած գաշնագրով, Պաղեստինի մէջ յաջող ապստամբութիւն Անգլիոյ դէմ, գաշինք պայմանագրերով Իրաքի մէջ, Անգլիոյ կամքին հակառակ, Դաշնակցութեան ամրապնդում Թուրքիոյ, Իրանի, Աֆղանիստանի եւ Իրաքի միջեւ, Ֆրանսայի հիւսիսային ափրիկեան գաղթավայրերուն մէջ գիրենք որոշ յօրացում առանց 1936ի յաջողութիւններուն մէկ մասն են:

Տակաւին փոքր գէպք մըն ալ պատահեցաւ, տարին լրանալու նախօրեակին: Թուրքիա Աղեքսանտրէթի ու Անթաքիոյ շրջանը կը պահանջէ, Ֆրանսա կը մերժէ իբրեւ Սուրիոյ հոգատար: Ինչո՞ւ Ֆրանսայի այսքան նուաղակի շահագրգռող այս հողամասին վրայ: Ինչո՞ւ ան գինքը միայն անուաղակի շահագրգռող այս հողամասին համար Անգարայի հետ ունեցած բարեկամութիւնը կը վտանգէ: Այս կէտին մէջ սակայն խօսողը Ֆրանսան չէ, այլ իր Սուրիոյ կամ Լիբանանի հարկատուներն են, որոնք օսմանեան պետութեան փլուզումէն 17 տարի ետք, մինչեւ այսօր տակաւին, կը դողան նոր, զօրացած Թուրքիոյ ամէն մէկ տիրապետութեան ընդարձակումէն: Ալլահը այս ցեղերուն լաւ հոգ չէր տանիր, ինչքան ատեն որ անոնք Թուրքիոյ տիրապետութեան տակ էին, եւ անոնց հոգ չէր տանէր, որովհետեւ անոնք սակէպ յաճախ, գաղտնի կամ բացէն, Թուրքիոյ դէմ կ'ապստամբէին: Ու մինչեւ այսօր երբեք չվստահեցան Թուրքիոյ խաղաղասիրութեան, չհաւատացին թէ նոր Թուրքիա իր ազգային սահմաններով պիտի գոհանայ, աշխարհակալութիւն ընել չուզեր. Ատկէ զատ սակայն, արդի Թուրքիան պետութիւն մըն է ուր իսլամութիւնը իր կարեւորութիւնը կորսնցուցած է, ատոր համար աւելի լաւ է Ֆրանսայի վստահիլ, ինչպէս հիմակ, որովհետեւ Մուհամմէտի ազդեցութիւնը ուժովնալու վրայ է, արդիականացած, աւանդութեաց Թուրքիոյ թոյլ տալու որ արաբական հողերու ձեռք զարնէ: Աւելի լաւ է անհաւատներու հետ բանակցիլ քան թէ ուրացողներու հետ:

Յաջողութիւնները նոր գործունէութեան կը մղեն: Անկախութեան սահմանները կը զօրանան, սեփական ոյժի եւ կարեւորութեան գիտակցութիւնը կ'աճի: Եգիպտոսի երիտասարդութիւնը անհաւատներու նոր տարիին կը յուսայ, շատ չուտով Անգլիոյ հետ, նոր համաձայնութեան մը գալ. Պաղեստինի բնակչութիւնը նոր ապստամբութիւն մը կազմակերպելու միտք ունի. Սուրիա կուզէ յաջողապէս ցցուիլ Լիբանանի բաժանման դէմ: Սակայն Ալլահը անհաւատներուն միջոցներ տուած է, որոնք իր հաւատացեալներուն մասամբ խնայած, մասամբ միայն պակասաւոր պարգեւած է: Անհաւատները, եթէ միայն ուզեն, զինուորական հսկայ ոյժերու տէր են, ունին անհամար թնդանօթներ, օդային տորմիղներ որոնք երկինք կը սեւցնեն: Հաւատացեալները այս գեղեցիկ բաներէն շատ աւելի քիչ ունին: Անոնց ունեցածը ուրիշ բան է, խորամանկ են, հնարամիտ, եւ գիտեն սպասել, որքան կարելի է միայն այն ատեն բանի մը ձեռնարկելու երբ հակառակորդները ժամանակ կամ կամքչունին ուժեղ հակահարուած մը տալու: Եւ բզքտուած Եւրոպան վերջին տարիներուն ե՞րբ ժամանակ կամ փափաք ունեցաւ ուժեղ հակահարուածներու: Ալլահը իր դաւակներուն յաղթել կուտայ, հակառակորդին վրայ տիրապետութեան ձգելով

Արդ, թէեւ Գուսյանր հաւատացեալին կ'արգիլէ ուրիշ հաւատացեալ մը սպաննել, («սխալմամբ») եւ անոր այս չարագործութեան համար դժոխքի կրակով կը սպառնայ, սակայն այն սպանողներին լրջօրէն կարեւորութիւն տուող չեղաւ բնաւ: Դեռ ոչ իսկ այսօր: Հաւատացեալները, որոնք վերջին տարիներուն միայն երազի մէջ առանց սխալմունքի ուրիշ հաւատացեալներու կողմէ սպաննուեցան, քանի մը հազարներու կը հասնին. եւ մեծ ու փոքր իշխողներու մէջ եղած տարակարծութիւնները կրնան յանկարծ աւելի բազմաթիւ սպանութիւններու յանգիլ: Ներկայիս սակայն կը փորձեն միջնորդական յարաբերութիւնները Մուհամմէտի վարդապետութեան յարմարցնել, իրարու հետ կը համաձայնին, անհաւատներուն տիրապետութիւններէն օգտուելու համար: Մինչ այդ առելութիւնը կը մեծնայ քանի մը իշխանական տուներու դէմ: Անոնք անշուշտ աւելի վատ չեն քան իրենց ըմբոստ հարկատուները. բոլորն ալ պատերազմներէ հարստացան, ընդհանուր պատերազմին միլիոնն-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (50)

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

Կարծեմ հանդուցեալին կասկը կը փնտռէին ... Բայց ինչ քաշեցի մինչեւ յաջողեցայ փախուստը քակել .. մեծ խնամքով պահած էր իր նամակները ... ինչ որ է, յաջորդ կիրակի կուգամ

Այս լուրին վրայ ատոր՝ հրաժեշտ կ'առնէ իր բարեկամէն եւ հեւիհեւ դրասենեակ կը վազէ. Անտարակոյս երկաթագործին տուած տեղեկութիւնը իրական ու վաւերական պատմութիւնն էր այն պաշտօնական գեկոյցին զոր Վիէննայի Տեղեկատու գիւանը հաղորդած էր թերթերուն կիրակի իրիկուն. Ի՞նչ կ'ըսէր այդ գեկոյցը Գնդապետ Ալֆրէդ Րէտլ Պրահայի զօրաբանակին սպայակոյտի պետը, անձնասպան եղաւ այսօր. Վիէննա գացած էր մասնաւոր առաքելութեամբ. շաբաթներէ ի վեր անքնութենէ կը տառապէր եւ յուսահատ մէկ վայրկեանին վերջ տուաւ իր օրերուն. Տուն տարածուցար զինուորական մըն էր եւ մեծ ապագայ կը խոստանար:

Խմբագիրը չփոթութեան մէջ էր. արտասովոր էր դէպքը — ռուսական վաւերաթուղթեր, քարտէսներ, յատակագիծեր, լուսանկարներ եւ յետոյ յանկարծ անձնասպանութիւն. Ինչո՞ւ զինուորական մարմին մը յատկապէս Փրակայ եկած էր Վիէննա յէն՝ Րէտլի բնակարանը խուզարկելու համար. լաւ, ուրեմն հանգուցեալը, որ մեծ համբաւ կը վայելէր Աւստրիոյ մէջ, լրտես մըն էր բուն բառով զաւառուն մը. այս եզրակացութեան կը յանգի խմբագիրը երկար խորհրդածութենէ յետոյ: Բայց ինչպէս պիտի հաղորդէր այս շահեկան լուրը՝ իր ընթերցողներուն. եթէ այդ ի բաց արտայայտուէր իր թերթին՝ «Փրակէր Թակէպլաթ»ին մէջ, ապահովաբար ռատիկանութիւնը վրայ պիտի հասնէր եւ պիտի փակէր թերթը: Գրեթէ նոյն իսկ բանտ երթալ. Խմբագիրը կը գտնէ ամէնէն դիւրին միջոցը. տեսակութիւն մը կ'ունենայ խմբագրապետին հետ եւ երեքշաբթի առաւօտեան թիւին մէջ կը հրատարակէ հետեւեալ հերքումը. —

«Ճշգրիտնաւոր անձնաւորութիւն մը կը խնդրէ մեզմէ հերքել կարգ մը անհիմն լուրերը՝ Փրակայի սպայակոյտին անդամ գնդապետ Րէտլի մասին որ, ինչպէս յայտնի է, անձնասպան եղաւ կիրակի առաւօտ: Այդ լուրերը կ'ամբաստանեն գնդապետը թէ զինուորական գաղտնիքներ հաղորդած է օտար պետութեան մը՝ մասնաւորաբար Ռուսիոյ: Ի վերջոյ մենք յայտարարելու որ Վիէննայէն հասնող զինուորական մարմինը որ խուզարկութիւն կատարած է հանգուցեալին բնակարանին մէջ, Փրակա եկած էր քննելու համար բոլորովին տարբեր խնդիր մը»:

Անկարելի էր տարբեր լեզուով խմբագրել լուրը առանց ռատիկանութեան ուշադրութիւնը հրաւիրելու: Եւ սակայն ընթերցողները կը հասկնային այդ կարգի լուրերուն բուն իմաստը. խիստ գրաքննութիւն կար Գերմանիոյ մէջ պատերազմէն առաջ եւ մարդիկ վարժուած էին կարդալ ոչ միայն գրուածը, այլ նաեւ չգրուած տողերը. ուրեմն երբ թերթը կը գրէր «Գնդապետ Րէտլ դաւաճան չէ», ըսել կ'ուզէր որ «Գնդապետը դաւաճան էր»:

Այս լուրին կամ հերքումին շնորհիւ էր որ Աւստրիան լսեց ողբերգութիւնը: Իսկ եւրոպական ուրիշ երկիրներու մէջ վէպը աւելի ժամանակ առնէ ետք նկարագրուեցաւ, որովհետեւ Փոսթայի խմբագրապետ Ֆիֆակիդեյ էր գերմանական օրաթերթի մը: Ամբողջ շաբաթ մը անեկ այս չնչալից դէպքին առնչուած բրարանցումը Լոնտոնի, Փարիզի, Պերլինի եւ ուրիշ կեդրոններու մէջ եւ յետոյ յանկարծ մոռցուեցաւ:

Գէպք եղաւ որ ընդհանուր պատերազմ մը պայթէր Եւրոպայի մէջ, աւստրիական կայսրութիւնը քայքայուէր ըլլար, զինուորական ահաբեկութեան մը քայքայուէր, որպէսզի երեւան ելլէին այս հարցին վերաբերեալ պաշտօնական փաստաթուղթերը: Եւ հիմա արդէն կարելի է մեր ընթերցողներուն տալ հայրենասէր հրէին սխրագործութեանց պատմութիւնը ամբողջութեամբ:

Լսեցէք.

Գնդապետ Րէտլ շատ յայտնի ու կարող զինուորական մըն էր աւստրիական բանակին մէջ: Լեհացուած էր եւ ծանօթ եւրոպական բոլոր երկիրներու: Անվիճելի էր մանաւանդ իր հմտութիւնը զինուորական պատմութեան մէջ: Ճանչցուած էր իբրեւ աշխատասէր, եռանդուն, խելացի մէկը որ իրենց պարտքն չէր իր կեանքին մէջ.

1900 թուականին պարոն Ֆոն Կիլլ՝ Աւստրիոյ գաղտնի ոստիկանութեան պետը, ընդհանուր կառավարէլ կը նշանակէ գինքը Տեղեկատու Դիւանին որ լրտեսական ու հակալրտեսական կազմակերպութիւն մըն էր աւստրիական մայրաքաղաքին մէջ: Րէտլ շատ մեծ ընդունակութիւն երեւան կը բերէ այդ պաշտօնին մէջ եւ այնքան լաւ կը կատարէ իրեն յանձնուած պաշտօնականութիւնը որ ժամանակ մը վերջ երբ Ֆոն Կիլլ կը ստանձնէ Փրակայի հրամանատարութիւնը, պայման կը դնէ որ իր պաշտօնակալն ալ պետ նշանակուի այդ շրջանի սպայակոյտին իրեն օգնելու համար: Րէտլ հինգ տարի, այսինքն մինչեւ 1905 թուականը, կը պաշտօնավարէ Փրակայի մէջ իբրեւ անորէն ինքնէր ձեռնի բաժինի: Մեծ յաջողութիւն կ'ունենայ նաեւ այնտեղ եւ կը կազմակերպէ այդ մարմինը շնորհիւ իր աշխատանքին եւ վարչական կարողութիւններուն. Ոչ միայն լրտեսներ կը ձերբակալէ Աւստրիոյ մէջ, այլ մանաւանդ զինուորական գաղտնիքներ կը կորզէ օտար պետութիւններէն:

Բայց անհասատալի պիտի թուէր եթէ յանկարծ ըսէի որ այս ճանաչուած զինուորականը, հակառակ իր բարձրաստիճան ու պատուաւոր պաշտօնին, կը դաւաճանէր իր հայրենիքին դէմ 1900ական թուականներէն սկսեալ եւ լրտեսութիւն կ'ընէր ի նպաստ Ռուսիոյ:

Աւստրիական Տեղեկատու Դիւանը սարսափելի կազմակերպութիւն մըն էր: Ոք եւ է մէկը իր չէինէր ներս կ'ենթարկուէր ընդհանուր պէս: Այցելուները կը լուսանկարուէին այնտեղ — գիտցեն ու չգիտնար — անոնց մասին հետքերը կ'առնուէին խորամանկ ձեւով մը եւ ձայնագիր մեքենայ մը մէջ կ'արձանագրուէր անոնց խօսակցութիւնը: Գէթ կա՞յ ըսելու որ այս բոլորը կը կատարուէին առանց այցելուի իմացութեան: Անհիկա կրնար իր «զած տեղը նստիլ, օրինակ սպասման սրահին մը կամ գրասենեակի մը մէջ. բնաւ կարեւորութիւն չունէր, քանի որ լուսանկարիչ երկու տեսանելի գործիքները իրեն կը նայէին երկու տարբեր անկիւններէ:

(Շար.)

րով անգլիական չահեցան, սակայն նաեւ տեսան թէ ուր կը յանգի ետեւէ ոտքերուն վրայ անչարժ քարանալը. վերջին, ամէնէն սթափեցուցիչ օրինակը իրենց համար Եթովպիան էր: Միացած, այո, այն ատեն կրնային աւելի զօրաւոր ըլլալ, սակայն իրական միութենէ շատ հեռու ենք դեռ, միայն հակառակութիւնը կը միացնէ մեզ:

Այլահին ժողովուրդները միայն այն խրոզութեան կը պարտին իրենց վերջին տարիներու յաջողութիւնները, որ իրենց եւրոպական պաշտպանները ստիպողաբար պէտք ունեցան իրենց եւ ունին ալ դեռ: Գիտեն անոնք եւ իրենց թերթերուն մէջ ալ բացէն կը գրեն, թէ կարելի չէ հաշուել որ Եւրոպա տեւականօրէն կռուի ինք իր դէմ: Հետեւաբար — նաեւ այս կը չէչտուի —, երկաթը ծեծելու է քանի տաք է, պէտք է պահանջել ինչ որ կարելի է: Երրեք կացութիւնը այսքան նպաստաւոր եղած չէր, շատ ցանչաօրէն հեռանկարը այսքան լաւ: Անոնք նոյն իսկ դաշնակցեցան իրենց անհաւատ դրացիներուն, Լիբանանի, Պաղեստինի եւ Եգիպտոսի քրիստոնեաներուն հետ: Անշուշտ, այսպիսի համբաւականց համաձայնութիւններ երբեք երկար չտեւեցին, Վէյրութ ամէնէն նոր խռովութիւններուն մէջ իսկ, երբ Լիբանանի բաժանումը խնդրոյ առարկայ էր, մահմէտականները քրիստոնեաներու խանութներուն վրայ յարձակեցան, իրենց քրիստոնեայ դրացիները սպանեցին, ցոյց տալով իրենց ոյժը, իրենց թիւի մեծ գերազանցութիւնը, կատաղութիւն եւ կուսզանութեան մարմաջ: Անշուշտ Այլահին ժողովուրդներուն ամբողջական թուին այս տեսակ համաձայնութիւնները, այսօր, ինչպէս անկէ առաջ, ըլլան անոնք անհաւասար դրացիներու հետ եղած փոքրիկ համաձայնութիւններ թէ դաշնագրեր մեծ պետութիւններուն հետ: Արեւմտեան համհաւատները ձեր կատարեալ թշնամիներն են քարոզեց Մուհամմէտ, եւ եթէ մարգարէին մարգարէութիւնէն շատ բան հանգրուն մէկդի նետուած է, այս մէկը կ'ապրի եւ պէտք է ապրի, ինչքան ժամանակ որ Մուհամմէտ պաշտուի իբրեւ Այլահին ամենամեծ եւ վերջին մարգարէն:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԸ 1936ԻՆ

— o —

Նկատելով որ օրը օրին արձանագրած եմ մեր գաղութին սեւն ու ճերմակը, այսօր նոր տարուան առթիւ, պիտի աշխատիմ ըլլալ շատ ամփոփ:

Անցեալ տարուան ընթացքին թեմը վաւերացուած ըլլալով, այժմ կ'աշխատուի նոր ընտրութիւններ կատարել, առեղծելու համար վարչական կանոնաւոր մեքենայ մը:

Այս բախտորոշ օրերուն, երբ մարդ չի գիտեր թէ ինչ կրնայ պատահիլ վաղը, որքան նախախնամական դեր մը կրնայ կատարել կեդրոնացեալ ուժ մը:

Անհրաժեշտ է կազմակերպել եւ դարձեալ կազմակերպել Մարսէյլը իր արուարձաններով, վերածելով զանոնք աշխատանքի փայլերու:

Մեր բոլոր Միութիւններն ու Հայրենակցականները ընդհարապէս քիչ շատ կենդանի գործերէ զատ, կը գրադին տեղ - քայլերով: Համդէս, ժողով կամ հաւաքոյթ, միշտ նոյն հինցած մաշած ձեւերով, եւ նոյն մարդոցմով:

1936ի չրջանին աւելի աչքի կը զարնէր ուծացումը: Զկան այլ եւս այն խուռներամ բազմութիւնները եւ ծաչւալուն խանդավառութիւնը:

«Յառաջ»ի խմբագրական դաւանք վերադարձինդառնութեամբ կ'ազդակէր անցեալները.— «Ով մը կաթ ջուր կորած»: Ու իրաւամբ

Հաւատայէք որ շատ դժուարին է խօսիլ սա արդիական կոչուած սերունդի հետ: Կամ պիտի յուսահատիս, եւ կամ պիտի պայթիս բարկութենէդ: Մարդիկ չեն ուզեր Հայու անունն իսկ լսել, պոյքոթ ըրած են հայ հրատարակութիւնն եւ հայ խօսքին դէմ:

Մինչ մեր գանազան Միութիւններն ու կազմակերպութիւնները կը տարակուին իրենց իւղով, բան մը ընելու համար, անդին տատապանքի չրջանի ծրունդները կ'ուրանան եւ կ'ուծանան. Փա՛ռք պարապարահներուն եւ ծախուած ու ներկուած ջլթիկներուն

Ահ մը սրտցաւ երիտասարդներ կը յամառին մնալ դիրքերուն վրայ:

Այս առթիւ կարելի չէ յուսթեամբ անցնիլ մեր մեղուաջան քոյրերու միութեան՝ Կ. Խաչի վրայէն, որուն գործը այնքան կենդանի է եւ խօսուն բոլորին սրտին: Իսկ Հ. Մ. Ը. Մ.ի նման երիտասարդական կազմակերպութիւն մը տակաւին կը յամառի մնալ միայն ու միայն մարզական, առանց ցեղային կրակի, կիրքի եւ գիտակցութեան

Կրթական ճակատին վրայ ոչ մէկ նորութիւն. ընդհակառակն, եղածն ալ կը կազմալուծուի օրէ օր:

Ծատոնց է որ կեդրոնը զպրոցէ զուրկ է. սեւաչեալ հայորդիներ իրենց հայեցի կրթութիւնը կ'առնեն... պողոտաներու մէջ երեկները թերթ ծախելով:

Մարսէյլի պէս գաղութի մը համար, որ յաճախ կը հպարտանայ իր զանազան առաւելութիւններով, իրապէս գլխագիր ամօթ մըն է դպրոցի չրգոյութիւնը: Ցուցա՛նք թէ բան մը պիտի խօսին ազգային իշխանութիւնները այս ուղղութեամբ:

Եթէ հարցը նիւթականի վրայ է, ո՞ր մէկ սրտցաւ եւ իրատես Հայը կը զլանայ իր համեստ կամ փարթամ գումարը:

Գալով արուարձաններու, նոյնքան տխուր է պատկերը: Թաղականութեանց անճարկո՞ւմն է պատճառը թէ կեդրոնին միջամտելու անզօրութիւնը. չեմ գիտեր: Մէկ բան որոշ է. արուարձաններու դպրոցները քայքայուելու դատապարտուած են, եթէ անմիջական միջոցներ ձեռք չառնուին:

Որպէսզի հեռուները չերթանք, երկու պարագաներ յիշեմ միայն:

Սէն Լու, մէկը մեր լաւագոյն արուարձաններէն այսօր իր մէջ կը համբէ մէկէ աւելի դպրոցներ: Այսպէս, ազգային վարժարան, ազգային վարժարանէ անջատուած ուսուցիչի մը կազմակերպած դպրոցը, Հօկի եւ բողոքականաց դպրոցները, եթէ կարելի էր գործածել այս բառը:

Զատ զատ եւ քանի մը տասնեակ աշակերտներով տեղ մը Ս. Գիրքով կը դաստիարակեն, ուրիշ տեղ մըն ալ հաղիւ տղայ մէկ հատակ, ոչ տէր-տէր կ'ուզենք, ոչ պատկերով:

Պարագան նոյնն է Պոմոնի համար: Երեք տարի առաջ 115 աշակերտ համբող Պոմոնը այսօր ունի մօտաւորապէս 40—45 աշակերտ:

Պատճա՞ռը... Եթէ կարգ մը նորերու այս մօտ ամբարտաւանութիւնն է որ բանալ կուտայ իրենց «ի՞նչ կրնայ սորվիլ տղաս Հայու դպրոցի մը մէջ», միւս կողմէն կարելի չէ ժխտել թաղականներու անճարակութիւնը:

Նիւթական անկրակ պատկերացնելէ վերջ անցնինք ընկերային հարցերու:

Հակառակ բոլոր ճիգերուն, հայ նպաստագործ բաներուններու պարագան մնաց նոյնը, ոչ մէկ փոփոխութիւն, բացի որոշ թեթեւացումէ: Մայիսեան ընտրութենէն առաջ, աւելի չէչտուած էր հարիւրին տասնի օրէնքը, որմէ յափազանց նեղուեցան Հայերը:

Սակայն մայիսեան ընտրութիւններ որոնք պսակուեցան Ժողովրդային Ճակատի յաղթանակով, որոշ բարեփոխումներ յառաջ բերին: Այժմ ճնշում չկայ. չեն նեղեր ոչ գործատէրը եւ ոչ ալ գործաւորը: Արհեստակեանք ու անծանօթ էր հայ բանուորին համար, սովորական դարձաւ հիմա:

Սակայն, ինչպէս ուրիշ առթիւ գրած եմ, ընկերային զանազան առաւելութիւններ ունեցան նաեւ իրենց քաղաքական արդիւնքը: Տեղ մը սկսան աշխատիլ եւ ուրիշ տեղեր ալ դուրս թափել, առաջին հերթին Հայերը:

Մինչ այս մինչ այն, Մարսէյլի հայ գինուորդուները կը պատրաստուին, քաղաքապետարանը հպատակութիւն չունեցողներու մասին փակցուցած է պաշտօնական յայտարարութիւնը:

ՀՐԱՉԵԱՅ

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսէյլի մէջ հրատարակուած է հետեւեալ ազդը. ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար.—

Այն օտարականները, որոնց ինքնութեան թուղթերուն օրինական պայմանաժամը (երկու տարի) կը լրանայ 31 դեկտ. 1936ին, կը հրաւիրուին անյապաղ նորոգել իրենց բնակութեան արտօնագիրը, դիմելով Commissariat Central de Police, Place de la Major (ինքնութեան թուղթերու բաժին): Գրասենեակը բաց է ամէն օր ժամը 8էն մինչեւ կէսօր եւ ժամը 14էն մինչեւ 18, բացի կիրակիէ եւ տօն օրերէ:

31 մարտէն վերջ, այն օտարականները, որոնց ինքնութեան թուղթերու չրջանը լրացած է բայց չէ նորոգուած, պիտի հետապնդուին համաձայն պատժական օրէնսգրքին 471րդ յօդուածին 15րդ հատուածին, ի հարկին՝ վտարման օրէնքն ալ պիտի գործադրուի:

Այս անգամ ինքնութեան թուղթերու վերանորոգութեան նախորդ ձեւակերպութիւններէն տարբերութիւնն այն է որ օտար վարձուաշխատաւորները, որոնց ինքնութեան թուղթերուն օրինական պայմանաժամը (2 տարի) լրացած է վերը յիշուած թուականին, պարտաւոր են ներկայանալ ուղղակի ոստիկանական վերատեսչութեան չէնքը, իրենց ինքնութեան պաշտօնաթուղթերէն զատ հայթայթելով նաեւ պարզ վկայագիր մը, տրուած ոչ աւելի քան 8 օր առաջ՝ իր գործատիրոջ կողմէ, ճշդելով իր աշխատանքը կամ արհեստը, ինչպէս նաեւ պարբերաբար ստացած իր աշխատավարձերուն գումարը: Այս վերջին վկայագիրը պարտաւորիչ կերպով պէտք է կրէ գործատիրոջ բնակավայրի քաղաքապետին վիզան, որով կը հաստատուի գործատիրոջ ստորագրութիւնը:

Ամէն վկայագիր, որ չի համապատասխաներ իրականութեան կամ կը տրուի հաճոյակատարութեամբ, պատասխանատուութիւն կը հրաւիրէ իր հեղինակին վրայ, որ կ'ենթարկուի օրէնքով ճշդուած պատիժներու:

Դիւրութիւն մը տալու համար օտարականներուն, ամէն բնտանիքէ մէկ անդամ կրնայ, ինքնութեան թուղթերու վերանորոգութեան ձեւակերպութիւններուն ժամանակ, ներկայացնել ընտանիքին միւս անդամներուն պաշտօնաթուղթերն ալ միասին: Այսուհանդերձ, ընտանիքին միւս անդամները պարտաւոր են անձամբ ներկայանալ՝ ստորագրելու համար փիշերը եւ առնելու անձնագիրներու ստացումը:

Հարկ կը տեսնուի յիշեցնել գործատէրերուն, թէ 1926 օգոստոս 11ին քուէարկուած օրէնքին 64րդ յօդուածին տրամադրութեանց համաձայն, պարտաւոր են մասնաւոր տետրակի մը մէջ արձանագրել, 24 ժամուան ընթացքին, այն օտարականները, զորս գործի կ'առնեն իբրեւ աշխատաւոր: Այն գործատէրերը որոնք չեն յարգեր այս տրամադրութիւնը, կ'ենթարկուին տուգանքի 5—15 ֆրանք ամէն օտար աշխատաւորի համար, որուն անունը ցոյց չեն տուած գրասորապէս:

Ինքնութեան թուղթերու նորոգութեան առթիւ, դիւրացնելու համար օտարականներուն պարտադրուած ձեւակերպութիւնները եւ խուսափելու համար գրասենեակներու առջեւ խռնումէն, ինքնութեան թուղթերու նորոգութեան ձեւակերպութիւնները կը կատարուին 4 յունուարէն սկսեալ, տորեւ արձանագրուած պայմաններու համաձայն.—

A տառով սկսող անուններու համար դիմել 4—6 յունուար:

A—B տառերով սկսող անուններու համար՝ 8—13:

C տառով սկսող անուններու համար՝ 14—18:

D - E - F տառերով սկսող անուններու համար՝ 19—23:

G - H - I տառերով սկսող անուններու համար՝ 25—30 յունուար:

J - K - L տառերով սկսող անուններու համար՝ 1—6 փետրուար:

M տառով սկսող անուններու համար՝ 8 13.

N—O տառերով սկսող անուններու համար՝ 15—20:

P տառով սկսող անուններու համար՝ 22—27:

Q - R տառերով սկսող անուններու համար՝ 1—6 մարտ:

S տառով սկսող անուններու համար՝ 8—13:

T—U տառերով սկսող անուններու համար՝ 15—20:

V - X - Y - Z տառերով սկսող անուններու համար՝ 22—31:

Ինքնութեան թուղթի ստացման կամ նորոգութեան համար ամէն խնդրագիր պարտադիր կերպով պէտք է գրել 4 ֆրանքնոց դրոշմեալ թուղթի վրայ:

Այսուհանդերձ այս պարտադրութիւնը չի վերաբերիր անոնց, որոնք ինքնութեան թուղթեր ունին սահմանափակ պայմանաժամով (նուազ քան 2 կամ 3 տարի, համաձայն ինքնութեան թուղթերու ստացման թուականին), երբ կը դիմեն երկարաձգելու համար իրենց բնակութեան արտօնութիւնը՝ պայմանաժամը լրանալէ անմիջապէս վերջ, ներկայացնելով, եթէ վարձու աշխատաւոր են, աշխատանքի վկայագիր մը, օտար բանուորներու կառավարական մարմիններուն կողմէ ընդունուած:

Դարձեալ, այս պարտադրութիւնները չեն վերաբերիր անոնց, որոնց ինքնութեան թուղթերու օրինական պայմանաժամը կը լրանայ 1 յունուար 1937էն վերջ,— ասոնք իրենց բնակութեան իրաւունքը վերանորոգելու համար պէտք է դիմեն իրենց ինքնութեան թուղթերու պայմանաժամը լրանալու թուականին յաջորդող 3 ամսուան ընթացքին որ եւ է օր:

Յատկապէս կը խնդրուի շահագրգռուողներէն, որ ամենայն ճշգրտութեամբ հետեւին պահանջուած պայմաններուն, իրենց իսկ շահուն համար:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՓՐՈՖ. ՀՐՈԶՆԻ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

— ● —

Փրակայի համալսարանի փրոֆէսէօրներէն Ֆ. Հրոզնի, որ ծանօթ է հիթիթեան քաղաքակրթութեան նըւիրուած իր աշխատութիւններով, Դեկտ.ի սկիզբը Երեւան այցելեց եւ երկու դասախօսութիւն տուաւ հիթիթեան մեհենագրութեանց մասին:

Հայաստանի հրատարակչական գործակալութեան անօրէնին հետ խօսակցութեան մը ընթացքին, փրոֆ. Հըրոզնի յայտարարեց.

— Իմ ուսումնասիրութիւններուս մէջ հինէն ի վեր հետաքրքրուած եմ Հայաստանով, բայց մինչեւ հիմա այս երկիրը կը ճանչնայի գրականութեան միջոցաւ: Շատ ուրախ եմ, որ այժմ առիթն ունեցայ այցելելու Հայաստան, որ հին Արեւելքի պատմագէտներուն համար կը ներկայացնէ հսկայական հետաքրքրութիւն:

Այժմ մեզի ծանօթ է խուրրիական ժողովուրդին մշակոյթը, որ երկրորդ հազարամեակին (Ն. Ք.), կարեւոր դեր է խաղացեր հիւսիսային Միջագետքի, Սիւրիոյ եւ Պաղեստինի մէջ, եւ որ հաւանօրէն Գիկսեր (Հիւքսոս?) անունին տակ մտեր է Եգիպտոս: Այդ ժողովուրդն ըստ երեւոյթին ազգակից է խալտական կամ ուրարտական ժողովուրդին, որ առաջին հազարամեակին (Ն. Ք.), ապրեր է հին Հայաստանի մէջ,— «Ուրարտուի երկրին» մէջ:

Մօտաւորապէս այդ նոյն ժամանակաչրջանին, Քրիստոսէ մօտ 2000 տարի առաջ, Հայաստանի վրայով, Մերձկասպեան դաշտավայրէն, հաւանօրէն նոյնպէս Հիւս. Միջագետքն անցեր են նաեւ Միտանեան արիացիները: Այս վերջինները հաւանօրէն հնդկական ոստոկրիտ ժողովուրդին փոքրմասն են, որ այն ժամանակ հասաւ Մերձկասպեան դաշտավայրէն,— իր հին հայրենիքէն, եւ ոտքով, ինչպէս նաեւ ձի լծած սայլակներով՝ Իրանի վրայով յառաջացաւ դէպի Հնդկաստան (այս ճամբով է, ի դէպ որ առաջին անգամ Արեւելք մուտք գործեր է ձին). Այս վերաբնակեցումի ժամանակ, Միտանեան արիացիները բաժնուելով ժողովրդեան ամբողջական զանգուածէն, մնացին Հիւս. Միջագետք: Այստեղ անոնք իրենց ենթարկեցին Խուրրիեան պետութիւնը եւ Խամուր գետին վրայ գտնուած Վասուգանի քաղաքը (այժմ Րաս-Իւլ-Այն) դարձուցին իրենց մայրաքաղաք:

Միւս կողմէ, հնդեւրոպական Հայերը, Փռիւգիացիներու, Միւզացիներու եւ Թրակիացիներու հետ միաժամանակ, Պալքաններէն յառաջացան Վոսփորի վրայով, մտան Փոքր Ասիա (Քրիստոսէ 1200 տարի առաջ):

Այստեղ Փռիւգիացիները եւ այդ միւս ժողովուրդները քանդեցին հիթիթեան մեծ կայսրութիւնը: Ցետոյ անոնք այդտեղէն մեկնեցան Հայաստան, ուր իրենց ենթարկեցին խալտական ժողովուրդը:

Հնագարեան պատմութեան այս էջերը, հէնց Հայաստանը մասնաւոր

(Շար.-ը կայքում Դ. էջ)

ԾԻԾԱՂ

Դուն այս մարդուն դրամարկղը կոտրած եւ բացած ես:

— Այո, պարոն դատաւոր, այս անգամ ներեցէք, քանի որ դրամարկղը բոլորովին պարապ էր երբ ասցի, ուրով չահ մը չունեցայ, կը յուսամ թէ անպատիժ արձակուիմ:

×

— Միրելի ամուսինս, կարուհիիս պաշտօնեան եկած է ցուցակով մը:

— Այդ ցուցակները իմ քունս կը փախցնեն:

— Երբ այս հաշիւն ալ վճարես, գիշերը շատ հանգիստ պիտի քնանաս: Երբ մարդ պարտքը վճարէ, կայծես կը թեթեւնայ:

×

— Ի՞նչպէս գիւղագնացութեան կ'երթաս առանց պարտատէրերուդ վճարելու:

— Անոնք ալ միասին գիւղ չպիտի տանէի կարծեմ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (169)

ՉԱՐ ԹՈՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Երբ կէս հարբած վիճակի մէջ դուրս ելաւ զինուորական չտապի չէնքէն, այնպիսի մարտական տրամադրութիւն մը ունէր, որ Երեւանեան հրապարակի անկիւնը դարձած ժամանակ, ուր խումբ մը մարդիկ հաւաքուած, փափսալով կը խօսակցէին, դիտաւորեալ կերպով, ճիշդ անոնց մէջէն անցաւ, արմուկով մարդու մը զարկաւ, որ չէր անապարած ճամբայ տալ իրեն:

Ֆէտոր Կարպովիչի մօալլ դէմքն ալ աւելի գրգռեց Ալեքսէյը, որ ուղղակի թշնամաբար կը նայէր անոր:

Այնպիսի ծանր կացութիւն մը ստեղծուեցաւ, որ Սոնիան բոլորովին անհանգստացած, վերջապէս հարցուց.

— Ալեքսէյ, ի՞նչ է պատահած...

— Ի՞նչ է պատահած,— բարկութեամբ գոռաց յանկարծ Ալեքսէյը,— էդ սրիկայ Արմնաշկաները ձեռք բարձրացուցին Նորին Գերազանցութեան, կառավարչապետի վրայ... էդ սոսր յեղափոխականները ծանրապէս վիրաւորեցին իշխանը, որ մահամերձ է... բայց մենք ցոյց կուտանք այդ չարչի Արմնաշկաներուն — ու բռունցքը զարկաւ սեղանին:

Սեղանը չրջապատողները ապշած իրարու կը նայէին, Ֆէտոր Կարպովիչի համար ալ այդ դէպքը այնքան սարսափելի դժբախտութիւն մըն էր, որ նոյն իսկ չանդրադարձաւ Ալեքսէյի գործածած արմնաշկա բառին: Անա թէ չափազանցութիւնը մինչեւ որտեղ կրնար հասնիլ, մտածեց Ֆէտոր Կարպովիչը, որ բնաւ համակրանք չունէր դէպի ժողովրդական չարժումը: Ի՞նչ մեծ բան, որ եկեղեցական կալուածները կառավարութիւնը պիտի գրաւէր. թող գրաւէր, ափսէր, բաւական էր որ իրենք ազատ կերպով իրենց առեւտուրը կարողանային շարունակել: Երբ չաբաթ մը առաջ այդ չարժման ղեկավարները դիմած էին Ֆէտոր Ալայանովին, նիւթական օժանդակութիւն խնդրելով, առանց այլեւայլի գրասենեակէն վռնտած էր այդ մարդիկը: Ու ահա թէ այդ յիմարները խնդիրը մինչեւ ո՛ր աստիճանի էին հասցուցած: Տէրո՛ջ ենթարկել կովկասի ամենազօր կառավարչապետը, ցարի ներկայացուցիչը: Ֆէտոր Ալայանովը մռայլած, ինքն իր մէջ սմքեցաւ:

Տիկիններու խնդրանքին վրայ իչխան Ալեքսէյը մանրամասնօրէն բացատրեց թէ դէպքը ինչպէս պատահած էր: Փոխարքան իր ամենօրեայ պտոյտը կատարելով, երբ Գոլովինեան այգիէն կը վերադառնար, երեք հայ երիտասարդներ կը ցատկեն կառքի վրայ, ու անոնցմէ մէկը ձեռքի դաշոյնով երկու անգամ կը զարնէ իշխանին գլխուն

— Բայց շատ թող չուրախանան այդ արմնաշկաները, որոնք վերջերս կատաղեր են, մենք անոնց ցոյց պիտի տանք...— ու Ալեքսէյը սպառնագին ձեւով բռունցքը ցոյց տուաւ:

Կարծես թէ խորազանի հարուած մը հասցուցին Ֆէտոր Ալայանովի երեսին: Իր տան մէջ, իր սեղանին վրայ, մէկը կը համարձակէր արմնաշկա կոչել զինքը: Ինչ ալ որ ըլլէր, ինք Հայ մըն էր, թէեւ ոչ այն խելառ Հայերէն, որոնք յիմարաբար ոտքի ելած էին ամենազօր ցարի դէմ: Եթէ միայն օտար հիւրեր չգտնուէին սեղանին վրայ... Ալեքսէյի հարբեցողութեան տալով եղածը, կրնար լռել, անշուշտ վերջէն նկատողութիւն մը կ'ընէր, բայց սեղանի վրայ, երբ Շուանիձէներն ալ ներկայ էին ու քթերնուն տակէն կը խնդային... Ֆէտոր Կարպովիչը յօնքերը վեր քաշած, ուղիղ Ալեքսէյին նայեցաւ, բարկութեանն սպրթնած դէմքով:

Իչխանը տիկիններուն դարձած կը պատմէր դէպքին մանրամասնութիւնները, թէրիչկներու կարծիքը վիրաւորի վիճակի մասին, բազմաթիւ անգամներ կրկնելով արմնաշկա բառը, որ ոչ մէկ պատուաճանաչ Հայ սաունութեամբ կրնայ լսել: Ամէն անգամ, որ իշխանը արմնաշկա արհամարհական բառը կը կրկնէր, Շուանիձէները որպէս թէ վատ դգալով, իրարու կը նայէին, բայց այնպիսի ձեւով մը որ այդ վիրաւորանքը աւելի զգալի դառնար, աւելի վիրաւորէր Ալայանովները, նորահաս հարուստները, որոնք վերջապէս հասարակ գիւղացիներ էին, դրամի չնորհիւ մարդու կարգ անցած:

Այլեւս համբերել չէր կրնար Ֆէտոր Կարպովիչը, որու ճակտի երակները ուռած էին, ոտքի ելաւ, ու բառերը ծանր ծանր ատամնատամ ով, խօսքը ուղղեց իշխանին

— Երիտասա՛րդ, մի մոռնաք որ իմ տանս մէջ էք: Ես Հայ մըն եմ, աղջիկս ալ հայ մօր եւ հայ հօր զաւակ է, հայ քրիստոնեայ մը: Այս պէտք է գիտնան բոլոր անոնք, որոնց պատիւ կ'ընեմ տանս մէջ ընդունելու. իսկ ձեզմէ մասնաւորապէս կը պահանջեմ որ այս կէտը նկատի ունենաք,— ու ծանր ծանր քալելով հեռացաւ դէպի ննջարանակը:

Կարծես պաղ ջուր լեցուցին Ալեքսէյի գլխուն, մէկէն ի մէկ ինքզինքը գտաւ, զգաց որ իր բարկութեան մէջ, շատ առաջ գացեր էր, եւ ի զուր վիրաւորած Ֆէտոր Կարպովիչի ինքնասիրութիւնը: Տիկին Վասիլեւէն որ եղածէն բան մը չէր հասկցած, զարմացած կը նայէր հեռացող ամուսնոյն ետեւէն. Տիկ. Շուանիձէն չրթները կըծեց, իսկ Սոնիան չառագունած, մեղմօրէն բայց բառերը չեչտելով բառնանծին.

— Հայրիկս իրաւունք ունի. ես Հայ եմ.

×

Հոկտեմբերի սկիզբները Արուշնեանները եկան այցելութեան: Այս անգամ ալ Եւգինէն չէր եկած ծնողքին հետ: Եւգինէի բացակայութիւնը անտեսումրատութիւնի ծանր ազդեց Սոնիայի վրայ, ինչո՞ւ, ի՞նչ պատճառով այդ աղջիկը կը խուսափէր իրենց տունը գալէ, մանաւանդ իր հետ տեսնուելէ, իրենք որ գրեթէ մէկ տան մէջ մեծցած, համբաւը քոյրերու նման մօտ եղած էին իրարու: Տիկ. Վասիլեւէն Վարդանով հետաքրքրուեր էր, ո՞ւր էր այժմ. ի՞նչ կ'ընէր: Արուշնեաններու տուած տարտամ պատասխաններէն անհանգստացաւ Սոնիան: Վարդանը ի՞նչ գործ ունէր Երեւանի կողմերը, ինչո՞ւ չէր երթար ուսանելու: Եթէ միայն Եւգինէն եկած ըլլար, անշուշտ կը պատմէր իրեն Վարդանի մասին:

Սոնիան աղէկ առաջ թէեւ մէկ երկու անգամ ցնցելով հանդիպած էր Արուշնեաններուն, բայց Եւգինէն տունը չէր գտած:

Աւելի վերջ Սոնիան այլ եւս չհանդիպեցաւ Արուշնեաններուն: Շատ ըզբաղած էր, հարսնիքի պատրաստութիւն կը տեսնուէր իրենց տան մէջ, ամէն օր մայրիկին հետ փողոցն էր, խանութէ խանութ գնումներ կատարելու: Երբեմն իր խնդրանքով, Ալեքսէյն ալ կ'ընկերանար իրենց:

Վերջին տեսնները, Ֆէտոր Կարպովիչի ու իշխանի յարաբերութիւնները ստացեր էին քաղաքավարական սառն բնաւորութիւն մը: Իշխանը չէր կրնար ներել Շուանիձէներու ներկայութեան կերած ապտակին, որ վիրաւորած էր իր անձնական արժանապատուութիւնը որպէս մարդ, բայց որ աւելին է, որպէս ռուս ազնուական մը. իսկ Ֆէտոր Կարպովիչն ալ սաստիկ վրդովուած էր փեսացուին ցուցուցած անյարգելի վերաբերմունքէն: Սակայն եւ այնպէս երկուքն ալ պարտաւոր էին իրենց զգացումները ծածկել, ժպտիլ իրարու դէմքին, մանաւանդ երբ օտարներ ներկայ ըլլային:

Սոնիան երկուքի արանքը ինկած, խորապէս կը տառապէր: Եթէ երկու երեք ամիս առաջ ըլլէր. ի՞նչ կասկած, նչանածի կողմը բռնելով՝ հօրը դէմ պիտի ելլէր, բայց հիմա սրտին մէջ բեկումնութիւն մը կը զգար, անորոշ, տարտամ անհանգստութիւն մը:

(Շար.)

ՄԱՆԿԻՉ

ՌԱՏԷՔ Կ'ՈՒԶԷՐ ԿՈՐԾԱՆԵԼ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ...

«Փրաւտա», Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաթերթը, Յունուար 4ի խմբագրականով կ'ամբաստանէ Լոնտոնի նախորդ դեսպան Սոկոլնիկովը եւ ծանօթ հրապարակագիր Քարլ Ռատէքը թէ կ'աշխատէին «Խորհրդային Միութեան զինուորական պարտութեան համար, որպէսզի վերահաստատեն նախկին իշխանաւորները եւ դրամատիրութիւնը աշխարհակալներու սուիններով»: Կը նշանակէ թէ այս երկու ամբաստանեալներն ալ որոնք հանրածանօթ են արտասահմանի մէջ, կ'իյնան Զինովիէվի, Քամէնէվի եւ միւս 14 գնդակահարեալներու ատրճանին վրայ: Տակաւին յայտնի չէ թէ խորհրդային իշխանութիւնը ասոնց համար ալ հրապարակային դատ պիտի սարքէ՞ թէ խնդիրը պիտի փակէ «վարչական եղանակով»: Պաշտօնաթերթը խօսելով 1936ի դէպքերու մասին կը յայտարարէ.— «Անցեալ տարին բնորոշ եղաւ սա իրողութեամբ որ քաղքենի դասը ամէնէն հաւատարիմ շուները ճարեց Թրոցքիական սրիկաներու մէջ որոնք իրենց ֆաշական պետերուն փառքին համար պատրաստ էին որ եւ է աղտոտ գործ կատարելու ի վնաս խորհրդային իշխանութեան»:

Ազգ. Վիճակահանութեան պարգեւներ

Ազգ. պարգեւախաղի 11րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ յունուար 5ին: Երեք միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 951,534 թիւը: 56 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւ տարբերութիւն ունէին շահող թիւէն, շահեցան 30,000ական ֆրանք:

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք.— 964,974, 679,492, 075,752, 1,077,917: 224 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւ տարբերութիւն ունէին այս թիւերէն, շահեցան 10,000ական ֆրանք:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500,000 ֆր.— 894·110, 135·176, 365·392, 169·378, 720·297, 1·123·144 : 336 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւ տարբերութիւն ունէին այս թիւերէն, շահեցան 5000ական ֆրանք :

81·729 վերջացող թիւերը շահեցան 100,000 ֆրանք:
39·619 վերջացող թիւերը շահեցան 100,000 ֆրանք:
1841 վերջացող թիւերը շահեցան 50,000 ֆրանք :
091 վերջացող թիւերը շահեցան 10,000 ֆրանք:
705 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք:
68 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք :
94 վերջացող թիւերը շահեցան 500 ֆրանք :
8 վերջացող թիւերը շահեցան 100 ֆրանք :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԱՐՔ ՄԸ ՆՈՐ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐ ծագեցան առջի օր: Նախ գործադուլ հռչակեցին կաթնեղէնի մեծ հաստատութեան՝ Մաժիի 1000 բանուորները, բայց քաղաքը կաթէ չզրկուեցաւ: Յետոյ «կիցած տեղը» գործադուլ հռչակեցին Փարիզի լուացարաններու աշխատաւորները, 15 առ հարիւր յաւելում եւ շաբաթական 40 ժամուան օրէնքին գործադրութիւնը պահանջելով: Բազմաթիւ ոստիկաններ համախմբուած էին լուացքի գործարաններուն առջեւ, եւ դուրս հանեցին բանեցողները:

Փարիզի մետաղագործական հաստատութեանց բանուորներն ալ 15 առ հարիւր յաւելում կը պահանջեն, նկատի առնելով ապրուստի սղութիւնը:

Հիւսիսային շրջանի մետաղագործներու գործադուլը վերջանալու վրայ է:

Հետաքրքրութիւն մը կը ներկայացնեն մեզ համար, որոնք կ'ուսուցանեն մեր հին արեւելքի պատմութիւնը եւ կովկասեան ու հնդեւրոպական ժողովուրդներու անցեալը:

Լեզուաբաններու համար մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ հայերէն լեզուն, որ թէեւ հնդեւրոպական լեզու՝ մեծ փոփոխութիւններու ենթարկուած է խալտական լեզուի ազդեցութեան տակ:

Ոչ միայն Խորհ. Միութեան, այլեւ համաշխարհային գիտութեան համար մեծ արժէք կը ներկայացնեն այն հնագիտական առարկաները, զորս տեսայ Երեւանի պատմա-հնագիտական թանգարանին եւ Լէնինկրատի Էրմիթաժին մէջ, եւ որոնք գտնուած են հանգուցեալ Մառի, ակադեմական Օրբէլեանի եւ ուրիշներու, ինչպէս նաեւ տեղացի գիտնականներու կողմէ, պեղումներու ընթացքին: Այդ ուսումն կեանքը պայծառ էր, կը պեղումները պէտք է արագացնել կատարել ծրագրով: Անհրաժեշտ է Հայաստանի մէջ ստեղծել խալտական եւ հայկական մշակոյթի հնագիտական յուշարձաններու մեծ թանգարան: Նման թանգարանով կը հետաքրքրուին հին Արեւելքը ուսումնասիրող բոլոր արեւելագէտներն ու պատմագէտները, ինչպէս նաեւ զբօսաշրջիկները:

Երեւանի մէջ դասախօսութիւններս առթած հետաքրքրութիւնը փաստ մըն է, որ Հայաստան նուաճումներ է կատարած երկրին եւ դրացիներու պատմութեան ու լեզուի ուսումնասիրութեան մէջ: Շնորհակալ եմ, որ Հայաստանի կրթ. գործավարը եւ համալսարանի տնօրէնութիւնը զիս հրաւիրեցին Երեւան, ուր ծանօթացայ տեղացի գիտնականներու, որոնց մէկ մասին հետ կը թղթակցէի արդէն տարիներէ ի վեր:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

Հ. Յ. Դ. Եւր. Կեդր. Կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերները այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Քաֆէ օ Քլէօ տը Լիւնի վերնայարկը: Մեթրօ Փլաս տ'Իթալի: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՇԱ[illegible] Արդութեան խումբի ժողովը այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ընկ. Ադամեանի բնակարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ [illegible] Ենթակոմիտէի անդամական ընդհանուր ժողովը 8 Յուն. ուրբաթ երեկոյ ժամը 9.30ին, իր Ակումբին մէջ:

ԼԻՈՆԻ [illegible] կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 8 Յուն. ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին. 1?1 Cours Lafayette, Զարդարեան գրասենեակը:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme. PARIS (13)

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը կը տօնէ յառաջիկայ կիրակի, 10 Յունուար, ժամը 3ին. Salle Horticulture*ի սրահին մէջ.*
84 Rue de Grenelle (Métro Rue de Bac)
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ
ՏՂՈՑ ԿԸ ԲԱԺՆՈՒԻ ՆԱԽԸՆԹՐԻՔ ԵՒ ՄԻՐՈՒՆ ԽԱՂԱԼԻՔՆԵՐ.
Մուտքը՝ մեծերուն 3 ֆր., փոքրերուն՝ 2ՖՐ.

Ֆր. Կ. Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը

«Մանուկներու Օրուան» տօնակատարութեան առթիւ հրապարակ կը հանէ պատկերազարդ հանդէս մը,
գեղարուեստական սիրուն յօդուածներով, ուղերձներով եւ զանազան գիտական գրուածքներով.
16 նկարներ Ֆ. Կ. Խաչի դասընթացքներէն, Սանուհեաց խումբերէն, «Մանուկներու Օրուան» եւ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆէն.
ԳԻՆ 1ՖՐ.
Դիմել՝ Շրջ. վարչութեան *Mme Missakian, 6 rue d'Alsace, Asnières*

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ
9 Յունուար, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հայ Ակումբին մէջ:
Մանուկներու կողմէ՝ երգ, պար, արտասանութիւն եւ փոքրիկ ներկայացում մը:
Խաղալիքներ կը բաժնուին բոլոր երախաներուն.
Մուտք մեծերու 3 ֆր., փոքրիկներու ձրի

ՈՐ ՅԱՐՈՒՑ ԱՌԱՋԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ ՈՒՐԱԽ ՕՓԷՐԷԹՈՎ
ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ ՈՒՐԱԽ ՍԿՍԵՑԷՔ ՈՐ ՈՒՐԱԽ ՎԵՐՋԱՆԱՅ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Դերասան Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ կը ներկայացնէ հայկական օփերէթ
ԱՊՈՒՇ ԱՐՇԱԿ
Երաժշտութիւնը կը վարէ Թաւիսի ԺՈՐԺ ՇԱՀ-ՊԱՐՈՆԵԱՆ
10 Յունուար կիրակի երեկոյ ժամը 8 45ին
Sociétés Savantի *սրահին մէջ.*
8 Rue Danton, Métro St Michel & Odéon
Կը մասնակցին՝ դերասաններ Ա. Պարէթեան, Ա. Սարաֆեան, Գ. Մեհտերեան, դերասանուհիներ Բ. Մարտոեան, Դեղուհի Քաջայր եւ ուրիշներ.
ԳԻՆԵՐԸ ԽԻՍՏ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ, 5. **7,50** *եւ 10 ՖՐ.*
Թուագրուած տոմսերը ապահովել գրատուն Հ. Սամուէլեան.
51 rue Mr. le Prince

ՅՈՒՇԱՏԵՍ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները, այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, իր դպրոցին մէջ. կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ համակիրներու եւ Բարեկամներու միութեան ժողովը 10 Յուն. կիրակի երեկոյ ժամը Ճիշդ 3ին, [illegible] Անդրէասին սրճարանի կից Կ. Խաչի դպրոցին մէջ [illegible] Գ. Գասպարեան կը հրաւիրէ ունին բոլոր անդամները եւ համակիր ներ:

ՀԱՅ ՍՏՈՒՐԻՉՆԵՐՈՒ Միութեան հերթական ցուցադրութիւն (démonstration) այսօր, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Միութեան սրահներուն մէջ. 7 րիւ տէ Պէրնարտէն, Փարիզ, Մէթրօ Maubert. Ցուցադրութեան իրենց մասնակցութիւնը պիտի բերեն հայ թէ օտար կարող սուսերամարտիկներ իրենց մասնիկներով: Ուստի կը հրաւիրենք արհեստակից հայրենակիցները օգտուիլ այս առիթէն եւ ներկայ ըլլալ հոծ բազմութեամբ իրենց ուժերը կատարելագործելու եւ քաջալերելու համար:

ՆԱՒԱԿԱՏՈՒՓ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԵՑԷՔ ԵՒ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐԵՑԷՔ
Նոր բաժանորդներ
ՓԱՐԻԶ (15), *Մ. Ն.: Յունվ. 1էն:*
ՎԻԷՆ, Ա. Գաղ.— Յունվ. 5էն:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Տէր.— Յունվ. 5էն:
ՄՏԱՑԱՆՔ
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ղ. Ն. — 70:
ՓԱՐԻԶ (15), *Տ. Բ.* — 140:
ԱՆԻԷՌ, Մ. Ա. — 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Տ. — 35:
ԹԷՀՐԱՆ, Մ. Շ. — 400:

ՅՈՒԹՈՒՆՃ ՄԷԼԱՆԻԿԻ ՄԷՋ
կը ծախուի Շէմշի գերաստանը, Զմշկի փողոց:

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՏՈՒՆ

Փարիզի Բարեգործականի Տան Վարչութիւնը պատիւ ունի ծանուցանելու յարգոյ հասարակութեան եւ բժմանաւորի Փարիզի հայկական միութեանց վարչութիւններուն որ, իր Տան սրահները, 8 rue Bossuet Paris, *խիստ դիւրամատչելի պայմաններով տրամադրելի են պարահանդէսներու, հաւաքոյթներու, դասախօսութիւններու, հանդէսներու, հարսանիքներու եւ նշանտուքներու համար:*

Տեղեկութեանց եւ պայմաններու համար կը խնդրուի հեռաձայնել ամէն օր, կէսօրէ վերջ, մինչեւ ժամը 6. Central 48-51 *եւ կամ գրել* U. G. A-B. 24 rue Feydeau, Paris (2) *հասցէով:*

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ այսօր, հինգշաբթի 7 Յուն. ժամը 21ին. Ecole des Langues Orientales*ի մէջ, 2* rue de Lille. Paris.
Դասախօս՝ Գ. Ա. ՁՕՊԱՆԵԱՆ
Նիւթ՝ «Ֆրէնկ ժդ. դարու հայ ռամկական բանաստեղծ»:

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ *յարկաբաժիններ, ամէն յարմարութիւններով* (tout confort). *մէկ մեծ սենեակ խոհանոցը մէկը՝ 1300 եւ 1450 ֆր.* (*շարժ եւ շոգեխ մէկը քլլալով*): *Դիմել* 13 rue de la Vistule, *մէթրօ* Maison Blanche.

---

50 մէթր հեռու Իսիի կայարանէն եւ 23 թիւ օթոպիւսի կայարանէն, վարձու են (tout confort) յարկաբաժիններ, 1 փիէսնոց մեծ խոհանոցով 2000 ֆր., 2 փիէս 2500 ֆրանք, 3 փիէս խոհանոց 3750 ֆր.: Շարժ շոգեխ միասին:
Ածուխ գինով մէկ խանութ:
Դիմեցէք տեղւոյն վրայ, 72-74 Bld. Rodin. à Issy-les-Moulineaux.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ Բ. Ը. Միութեան Փարիզի մասնաժողովի 1936 դեկտ. 27ի վիճակահանութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը.—

9, 10, 11, 15, 34, 122, 125, 131, 153, 170, 213, 233, 238, 310, 321, 322, 334, 351, 356, 379, 447, 452, 486, 472, 503, 508, 516, 521, 547, 574, 604, 639, 658, 698, 702, 713, 729, 760, 780, 831, 859, 855, 869, 872, 885, 899, 917, 933, 951, 953, 968, 975, 986, 1031, 1036, 1038, 1071, 1080, 1085, 1172, 1203, 1209, 1213 1223, 1231, 1243, 1247, 1249, 1266, 1304 1333, 1336, 1340, 1343, 1369, 1372, 1392 1400, 1414, 1423, 1441, 1452, 1498, 1402 1515, 1545, 1561, 1691, 1695, 1730, 1735 1765, 1853, 1879, 1908, 1919, 1946, 1960 1963, 1970, 1996, 1997:

Պարգեւները ստանալու համար դիմել Միութեան գործիչ Գ. Օննիկ Թաշճեանի, Բարեգործականի սենեակը, 8, րիւ Գուժօ, Փարիզ, ամէն շաբաթ օր, ժամը 15 — 18, կամ ժամադրութեամբ :

Մինչեւ 1937 փետրուարի վերջը չպահանջուած պարգեւները Միութեան սեփականութիւնը կը դառնան:

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբի վիճակախաղէն շահող եւ չպահանջուած թիւերը.—

1, 3, 8, 55, 63, 72, 76, 152, 170, 219, 221, 253, 254, 256, 259, 260, 261, 262, 265, 269, 270, 304, 305, 309, 310, 315, 320, 321, 322, 323, 334, 335, 342, 419, 426, 432, 433, 434, 446, 556, 577, 579, 586, 587, 629, 632, 634, 656, 936, 944, 948, 951, 961, 967.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Ախթէն (Վօքլիւզի նահանգ) Մկրտիչ Գրիգորեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Գրուար-Օրթագիւղցի Մէրէսէնց Գրիգորին աղջիկը Աննիկ: Կը կարծուի թէ Փարիզ կը բնակի: Իր հասցէն իմացնել Վահրամ Մանուկեանի, 38, Rue Floréal, Romainville, Seine:

■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 79
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆ ՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆ.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 8 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
VENDREDI 8 JANVIER 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3314

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԻՆ ԱՌՋԵՒ

... Ուրեմն Թուրքերը յանգուգն անակնկալ մը կը սարքեն Ալէքսանտրէթ - Անտիոքի շրջանին համար, օգտուելով Եւրոպայի մռայլ կացութենէն եւ մանաւանդ այս երկրին բազմազբաղ վիճակէն:

Որքան ալ չափազանցուած երեւան օրուան լուրերը, կարելի չէ պարտկել կացութեան ծանրութիւնը:

Այս լուրերէն առաջ ալ, բազմաթիւ խորհրդաւոր շարժումներ բացորոշապէս կը պարզէին Թուրքիոյ ձգտումները:

Անոնք երկինք - երկիր իրար անցուցին ամիսներով, երբ կնքուեցաւ Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը (1936 սեպտ. 9):

Գահ մը իրենց լեզուն քաշելէ վերջ, Թուրքերը նորէն փրփրեցան, երբ Ֆրանսա Ա. Ձ. Խորհուրդին քննութեան յանձնեց խնդիրը եւ որոշուեցաւ երեք «դիտող»ներ ղրկել Ալէքսանտրէթ, ապահովութեան հսկելու համար:

Մնացած էր վերջին յոյս մը,— ուղղակի բանակցիլ Ֆրանսայի հետ, մինչեւ յառաջ քշելով իրենց տեսակէտը:

Այդ բանակցութիւնն ալ կատարուեցաւ Փարիզի մէջ, յանգելով միեւնոյն եզրակացութեան,— ձախողում:

Իրապէս ալ, կարելի չէր հաշտեցնել երկու տեսակէտները:

Ֆրանսա, հենուելով հոգատարութեան սկզբունքին եւ իր ստանձնած յանձնառութեանց վրայ, չէր կրնար Ալէքսանտրէթ - Անտիոքի շրջանը անջատել Սուրիայէն: Իսկ Էնկիւրի մինչեւ մօտաւոր՝ ապագայ անակնկալներէ, կ՚առաջարկէր ծրագիր մը որուն իրագործումը ի վերջոյ Թուրքիոյ տիրապետութեան տակ պիտի ձգէր վիճելի շրջանը:

Աշխարհագրութիւն, պատմութիւն, դաշնագիր, միջազգային օրէնք եւ փոխադարձ յանձնառութիւններ,— այս բոլորը կը վկայէին ի նպաստ Ֆրանսայի բռնած դիրքին:

Ցեղով կայ բուն խրատներին՝ Սուրիոյ ժողովուրդին կամքը: Դաշնագիր կնքելով հոգատար իշխանութեան հետ եւ հարթելով ճամբան՝ իր անկախութեան համար, Սուրիա ինչո՞ւ պիտի զրկուէր իր մէկ հողամասէն, որ միակ ելքն է դէպի ծով:

Թուրքերը «չանթած»ի նոր ձեւեր մշակեցին, երբ երեք դիտողները հասան Ալէքսանտրէթ - Անտիոք, Պոլիս - Էնկիւրի ճամբով: Անոնք ուզեցին ճնշել երեք յէգոքներուն վրայ, թէ լրագրական հրատարակութիւններով եւ թէ տեղին վրայ խռովութիւններ սարքելով:

Այս փորձերն ալ ի դերեւ ելան: Քննիչները Թուրքերէն թերթ կարդալու պէտք չունէին, ծանօթանալու համար կացութեան:

Տակաւին երէկ հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ դիտողները այցելեցին սահմանամերձ շրջանը եւ Գրըքխան, ուր մանրամասն տեղեկութիւններ ստացան գայմագամէն, Թուրք փոքրամասնութեան վայելած իրաւունքներու մասին:

Հեռագիրը կ՚աւելցնէ.— «Գայմագամ Սուրէյեա պէյ բացատրեց որ Թուրք աշակերտներուն կրթութիւնը կը տրուի Թուրքերէն, թէ դատավարութիւնն ալ Թուրքերէն կ՚ըլլայ եւ թէ ընդհանրապէս Թուրքերէնը կը գործածուի, ամէն անգամ որ պէտք ըլլայ»:

Թուրքերը չե՞ն գիտեր այս պարագան եւ դեռ ուրիշ մանրամասնութիւնները:

Չե՞ն գիտեր որ դաշնագրով նախատեսուած ինքնավարութիւնը լիուլի կը գործադրուի 1921էն իվեր, եւ թէ Անտիոքի Թուրքերը այդ շրջանին մէջ կը վարուին ճիշդ այնպէս ինչպէս իրենց տունին մէջ:

Գիտեն, բայց անոնց ուզածը ուրիշ բան է:

Դեկտ. 29ին, քամալականութեան առաջին եւ վերջին կուսակցութիւնը՝ Հալք, իր խորհրդարանական խմբակցութեան ժողովին մէջ, պաշտօնապէս կը տեղեկացնէր թէ Թ. Ր. Արաս Փարիզի բանակցութեանց առեն դրած է հետեւեալ պայմանները.—

1. Կատարեալ անկախութիւն՝ Ալէքսանտրէթ - Անտիոքի շրջանին.

2. Համադաշնակցութիւն մը՝ բաղկացած Սուրիայէն, Լիբանանէն եւ անկախ սանճաքէն:

3. Ապազինում անկախ սանճաքին մէջ:

4. Ալէքսանտրէթի (Իսքէնտէրուն) նաւահանգիստին մէկ մասը վարձու տալ Թուրքիոյ եւ կարգադրութեան յանգիլ երկաթուղիի մասին:

Ինչպէս կը տեսնէք, այս բոլոր պարագաներուն մէջ Թուրքիա երբեք նկատի չունի Սուրիան:

Այս արհամարհանքը՝ նորագոյն պետութեան հանդէպ, կը մատնէ ոչ միայն պղտոր ծրագիրներ, այլ եւ կը կազմէ սպառնալիք մը՝ Ֆրանսայի եւ անոր հովանաւորած ժողովուրդներուն հանդէպ:

Եւ արդէն Թուրք մամուլը չի ծածկեր բառերը:

«Ճիւմհուրիյէթ», որուն խմբագիրը Աթաթիւրքին մտերիմն է, ամէն օր փամփուշտ մը կ՚արձակէ, իսկ վերջին խմբագրականը արդէն արիւն կը բուրէ.

— «Թուրքիա վճռած է մինչեւ ծայրը երթալ, պաշտպանելու համար իր պատիւը: Եթէ պատերազմ ծագի, պատասխանատուն մենք չենք, այլ Ֆրանսա»:

Բայց ինչո՞ւ այսքան իրար անցած է Թուրքիան:

Ինչպէս կը հաստատեն տեղական թերթերն ալ, Թուրքիա լրջօրէն մտահոգ է վաղուան համար:

Կ՚արժէ աւելի լայնօրէն պարզել այդ մտահոգութեան ծալքերը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՆ ԳՐԱՒԵԼ ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԳԱՒԱՌԸ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԷՍԿԻՇԷՀԻՐԻ ՄԷՋ

Արաթիւրք (Մ. Քեմալ) Ատանա՞ կ՚երթայ

Երկու օրէ ի վեր վրդովիչ լուրեր կը շրջին Ալէքսանտրէթ - Անտիոքի կացութեան մասին: Բոլոր լուրերն ալ նոյն իմաստն ունին,— ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ ԶԻՆՈՒ ԶՕՐՈՒԹԵԱՄԲ ԳՐԱՒԵԼ ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԸ, ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ԻՐՈՂՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌՋԵՒ ԴՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՖՐԱՆՍԱՆ: ՄԻՆՉԵՒ ՈՐ ԱՏԵՆ ՊԻՏԻ ՔԱՇՈՒԻ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ:

Ֆրանսայի արտաքին գործերու նախարարութեան ստացած տեղեկութիւններն ալ կը հաստատեն կացութեան ծանրութիւնը: Անշուշտ կարելի չէ ստուգել բոլոր լուրերուն վաւերականութիւնը. բայց ինչ որ երեւցաւ երէկ, ֆրանսական եւ անգլիական մամուլին մէջ, բաւական է հաստատելու թէ կացութիւնը փոխուած է մէկ օրէն միւսը, լուրջ փորձութեան մը՝ ենթարկելով Ֆրանսան:

Արձանագրենք ամէնէն կարեւոր տեղեկութիւնները:

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Պոլսէն, յունուար 6 թուականով.—

Աթաթիւրք առտուն կանուխ Գոնիա մեկնեցաւ Պոլսէն, մասնաւոր կառախումբով: Բոլորովին անսպասելի էր իր մեկնումը: Նախագահը Էսկիշէհիրի մէջ ընդունեցաւ վարչապետին, սպայակոյտի պետին, արտաքին եւ ներքին գործավարներուն կողմէ որոնք Էնկիւրիէն դիմաւորելու եկած էին մասնաւոր կառախումբով:

Քանի մը ժամ խորհրդակցելէ վերջ, նախարարները Էնկիւրի վերադարձան, իսկ Աթաթիւրք առանձին շարունակեց իր ճամբորդութիւնը: Թուրքիոյ քաղաքական շրջանակներուն մէջ տիրող կարծիքը այն է թէ նախագահին անակնկալ մեկնումը դէպի Գոնիա, որ հարաւային շրջանի զինուորական հրամանատարութեան կեդրոնն է, կապ ունի Ալէքսանտրէթի հարցին հետ: Փարիզի մէջ կատարուած բանակցութեանց ձախողումը խոր յուսախաբութիւն պատճառած է Թուրքիոյ մէջ: Այս յուսախաբութիւնը բարեխառնուած էր, սակայն, այն ակնկալութեամբ թէ Պ. Փոնսօ, ֆրանսական դեսպանը, որ Փարիզ գացած էր, պիտի վերադառնայ նոր հրահանգներով, բանակցութիւնները վերսկսելու համար աւելի նպաստաւոր պայմաններու մէջ: Արդ, Պ. Փոնսօ, որ Էնկիւրի վերադարձած է երեք օրէ ի վեր, յայտարարեց թէ ոչ մէկ նոր առաջարկ բերած է:

«Մինչեւ ծայրը պիտի երթանք»

«Ճիւմհուրիյէթ» չափազանց յառաջ երթալով, կ՚ազդարարէ իր խմբագրապետին բերնով, յունուար 6ի խմբագրականին մէջ.

— «ԹՈՒՐՔԻԱ ՎՃՌԱԾ Է ՄԻՆՉԵՒ ԾԱՅՐԸ ԵՐԹԱԼ, ՊԱՇՏՊԱՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԻՐ ՊԱՏԻՒԸ: ԵԹԷ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԾԱԳԻ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԵՏ, ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ԻՅՆԱՅ ԱՅԴ ԵՐԿՐԻՆ ԵՒ ՈՉ ԹԷ ՄԵՐ ՎՐԱՅ»:

Խմբագրապետը (Եունուս Նատի) կ՚աւելցնէ թէ հարկադրուած է այս խմբագրականը գրել, Աթաթիւրքին հետ նախարարական խորհուրդին երթալէ առաջ:

*** Թիւթէրի թղթակիցը կը հեռագրէ Պոլսէն.— Հաւանական է որ Աթաթիւրք Գոնիայէն Ատանա երթայ, (40 քիլոմեթր հեռու Ալէքսանտրէթէն): Տակաւին յայտնի չէ Էսկիշէհիրի խորհրդակցութեան արդիւնքը:

*** Անտիոքէն կը հեռագրեն Հավաս.— Իրենց պահանջներուն ուժ տալու համար, Թուրք փոքրամասնութեան ծայրայեղ տարրերը յունուար 6ին փորձեցին ցոյցեր սարքել, գործադուլի մղել շարժավարները եւ փակել տալ դպրոցները. բայց հակառակ իրենց փորձերուն, անդորրութիւնը չխանգարուեցաւ, թէեւ քանի մը խանութներ փակուեցան:

Չէզոք դիտողներուն ժամանման առթիւ ալ ցոյցեր սարքուեցան, բայց ֆրանսական իշխանութիւնները միջոցներ ձեռք առած ըլլալով, ծանր դէպքեր չպատահեցան:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԶԻՆՈՒՈՐ ԿԸ ԿԵԴՐՈՆԱՑՆԷ ԻՍԿ ՖՐԱՆՍԱ՞...

Վերջին լուրերու համաձայն, Թուրքիա նկատի առնելով արեւմտեան Եւրոպայի մէջ տիրող կացութիւնը եւ Ֆրանսայի բազմազբաղ վիճակը, զինուոր կը կեդրոնացնէ Սուրիոյ սահմանին վրայ, զինու զօրութեամբ գրաւելու համար Ալէքսանտրէթը:

Փարիզի պաշտօնական շրջանակները լուրջ բանի տեղ չեն դներ այս տեղեկութիւնները, բայց միեւնոյն ատեն կը հաւկցնեն թէ ՖՐԱՆՍԱ ՈՉ ՍԱՆՃԱԳԻՆ ԳՐԱՒՈՒՄԸ ՊԻՏԻ ԹՈՅԼԱՏՐԷ, ՈՉ ԱԼ ՈՐ ԵՒ Է ԹՐՔԱԿԱՆ ՋԵՌՆԱՐԿ ՈՐ ԿՐՆԱՅ ԾԱՆՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍՏԵՂԾԵԼ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ:

Բայց եւ այնպէս թրքական սպառնալիքը մեծ անակնկալ մը եղաւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան համար, մանաւանդ որ անոր հետ մէկտեղ մամուլը բուռն յարձակումներ կը կատարէ Ֆրանսայի դէմ: Էնկիւրիէն հասած լուրերու համաձայն, Թուրքերը պատրաստուած են ոչ միայն հրաժարիլ Ազգերու Դաշնակցութենէն, այլեւ իրենց ուզած եղանակով լուծել վէճը, եթէ գոհացում չտրուի: Եւ իսկապէս զինուորական շարժումներ նշմարուած են դէպի Ալէքսանտրէթ

Ամէն պարագայի մէջ, ստոյգ է որ մասնաւորապէս Փարիզի բանակցութիւններու ձախողումէն ի վեր, Էնկիւրի հրոսախումբեր կազմած է, որոնք Ալէքսանտրէթ կամ Անտիոք կը մտնեն եւ ժողովուրդը կը գրգռեն, անկախութիւն պահանջելու համար, մինչ հաստատուած կարգ ու սարքին կուսակիցները կ՚ընդդիմանան թուրք տարրերուն:

«Լ՚Էօվր», որ սերտ կապեր ունի Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան հետ, կը գրէ թէ ՎԵՐՋԵՐՍ ԶՕՐԱԿՈՉԻ ԵՆԹԱՐԿՈՒԱԾ ԵՐԿՈՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ԶՕՐԱԲԱԺԻՆՆԵՐԸ ՄԻՇՏ ԿԸ ԳՏՆՈՒԻՆ ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ, ՄԻՆՉ ՖՐԱՆՍԱ ՈՒՆԻ ՄԻԱՅՆ ԵՐԵՔ ՎԱՇՏ, ՈՐՈՆՑ ՄԷԿԸ ԱՆՏԻՈՔ: «Ստոյգ

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽԵՆԹԵՐԸ ԵՒ ԽԵԼԱՑԻՆԵՐԸ

— Արա՛գ, շատ երկար յոգնեցի այս անգամ, կ՚ըսէ վահէ, ի՞նչ կ՚որոնաս...

— Բան մըն ալ որոնացած չունիմ, ըսի վառարանին ծուխէն, պարզապէս ռոն - ռոն կ՚ընեմ:

Հաւատա՛ որ, շարունակեցի, շատ երջանիկ են սա կատուները, կ՚ուտեն կը խմեն, յետոյ իրենց մուշտակին մէջ փաթթուած՝ կը քնանան վառարանին մօտ: Ինչ՞ ղժբախտ են սա մարդ արարածները,— մշակոյթով կը պարծենան ու... կը խենթենան:

Արդարեւ, բոլոր փիլիսոփաները իսկ չեն կրնար հաստատել թէ կենդանիները կը տառապին հոգեպէս: Տառապանքը անոնց համար է որոնք կը մտածեն,— այսպէս կ՚ըսէ նաեւ ժողովուրդը:

Ահա փաստը,— ՍԷնի նահանգապետը անցեալ օր կը յայտարարէր թէ խենթերուն թիւը կ՚աւելնայ... խելացիներուն քունը փախցնելու աստիճան: Նահանգին յիմարանոցները կը յորդին այլեւս: Անցեալ տարի, յունուարին՝ ՍԷն նահանգի յիմարանոցներու բնակչութեան թիւն էր 18,582. հոկտեմբերին կը հասնէր 19,697ի: Հաշիւի մը համաձայն, այս տարի 10 հազար բնակչութեան կ՚իյնայ 35 խենթ, 1872ին՝ կ՚իյնար 28 խենթ: Յիմարանոցներուն մէջ չկայ ազատ մահիճ, եւ մահիճները այնքան մօտիկ դրուած են իրարու, որ սահմանային վէճերը սակաւ չեն խենթերուն միջեւ,— ինծի դպաւ ոտքդ, անկողինս քաշեցիր: Եւ այլն, եւլն:

ՍԷնի նահանգապետութիւնը, ի վերջոյ, կ՚որոշէ նոր յիմարանոցներ շինել:

Խօսք կ՚ուզեմ, պարո՛ն նահանգապետ,— բարեկամաբար կը բարձրացնեմ մատս:

Սխալ է ձեր բրածը: Դուք նոր ծախքերով կը մեծնցնէք նահանգին բնակչութիւնը՝ յիմարանոցներ շինելու համար անոր քաղքէն: Իմ տեսակէտս պարզելէ առաջ, կ՚ուզեմ ըսել թէ ի՞նչ կ՚իմանամ խենթ-ըսելով: Խենթ ըսելով կը հասկցուի այն մարդը, որուն ընթացքը կը վնասէ ընկերութեան, վտանգ կը սպառնայ հանրային ապահովութեան, կը փճացնէ մշակոյթը, եւն. եւն.:

Այս սահմանով՝ խենթ չե՞ն միթէ սա պատերազմիկները, Միջերկրականի կապոյտին վրայ նաւատորմ պատրաստող պետութիւնները: Չէ՞ որ ասոնք ալ կը վնասեն հանրային ապահովութեան եւ վտանգ մը կը կազմեն դարերու մշակոյթին:

Քաղտէրան կ՚ըսէր ժամանակին.— Յիմարանոցին մէջ բոլորն ալ խենթ չեն, բոլոր խենթերն ալ յիմարանոցին մէջ չեն:

Արդարեւ խենթերուն մեծամասնութիւնը դուրսն է, մեր շուրջը, մեր գլխուն:

Ուրեմն, լաւ է որ ձեր շինելիք ապարանքները յատկացնէք... խելացիներուն,— փոխանակ խենթերը լեցնելու յիմարանոցներու մէջ, խելացիները լեցնէք այնտեղ կամ նման շէնքերու մէջ:

Որով հարկ չկայ շատ շէնքեր կառուցանելու,— խնայողութեան դաս մը տեսակին:

Հայ աշխարհի մասին խօսելով,— մենք չունինք այդ հոգը: Մենք կըրնանք պատրաստել մեր խենթերը՝ առանց նոր ծախքերու ընելու:

Պոլսոյ մէջ ունինք Ս. Փրկիչի յիմարանոցը,— նշմարիտ խենթերուն համար:

Երեւանի մէջ՝ Զեկան,— քաղաքական խենթերուն համար:

Փարիզի մէջ՝ Բարեգործականը,— սուտ - խենթերուն համար:

Լայն լայն կը բանան մեր այլոց:

ԱՐԱԶ

Զինուորագրութիւնը Ռումանիոյ մէջ

ՌՈՄԱՆ, 6 Յուն. (Յառաջ).— Ռոմանի զինուորցուները յունուար 5ի իրիկունը «Արարատ» սրահին մէջ ժողով մը գումարելով, թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ վերջ հետեւեալ բանաձեւը քուէարկեցին, ղրկուելու համար առ որ անկ է. 53 զինուորցուներու ստորագրութեամբ.—

«Մենք, ստորագրեալներս ամենայն սիրով կ՚ուզենք մեր երկրորդ հայրենիքին՝ ասպնջական Ֆրանսայի զաւակներուն հետ իբրեւ Ֆրանսացի կողք կողքի մեր զինուորական ծառայութիւնը կատարել, բայց կը խնդրենք որ մեզի եւ մեր պարագաներուն շնորհուի ֆրանսական հպատակութիւն, առաջին օրէն երբ կանչուած ենք իբրեւ զինուոր»:

Կը վախնան որ Իտալիա գրաւէ Ալէքսանտրէթը...

«Լ՚Էօվր»ի եւ ուրիշ կարգ մը թերթերու համար այս տագնապին բուն դաղտնիքը սա է.— Թուրքիա խորապէս դառնացած է Ֆրանսայի դէմ, որ հոկտեմբեր 28ին երրորդ անգամ ըլլալով մերժեց փոխադարձ աջակցութեան դաշինք մը կնքել իրեն հետ: Իսկ Ֆրանսա չէր կրնար այդ քայլը առնել, առանց նախապէս ոտնձգելու Ֆրանքօ-իտալական յարաբերութեանց վրայ: Արդ, Թուրքիա լրջօրէն կը վախնայ որ Իտալիա կրնայ գրաւել Ալէքսանտրէթը, յառաջիկայ պատերազմի մը մէջ: Տեսնելով որ Ֆրանսական քաղաքականութիւնը այժմ մեծապէս դէպի Հռոմ կը հակի, Թուրքիա Ալէքսանտրէթի պէս կենսական նաւահանգիստի մը խուլական գրաւումը կանխելու համար է որ գործերը ծայրայեղութեան կը տանի, ճիշդ այն պահուն երբ ոչ Անգլիա, ոչ ալ Ֆրանսա պատրաստ են լրջօրէն զբաղելու արեւելեան Միջերկրականով:

*** Սէն - Պրիս, «Փթիթ Փարիզիէն»ի քաղաքական խմբագիրը, խօսելով թրքական սպառնալիքներուն վրայ, գրել կուտայ..

— «Թուրքերը կատարելապէս վճռած են Սուրիոյ Արաբներուն տիրապետութեան տակ չձգել Սանճաքը: Այն բանակցութիւնները որ կը քաշքշուին ծրնեւէն Փարիզ եւ փոխադարձաբար, իրենց այն ապաւորութիւնը կուտան թէ գիրենք կը խաղցնեն: Թերեւս ալ Սուրիոյ մեր գործին նուաղումէն եւ Հնդկաստանի նման հարուածներէն չափած են մեր հակազդելու կարողութիւնը զոր անհրաժեշտ է վերահաստատել: Ամէն բանէ առաջ այդ պէտք է ընել,— հասկըցնել թէ մենք պատրաստ չենք տեղի տալու ահաբեկման առջեւ: Այս ընելէ յետոյ, հարկ է թօթափել ձեւակերպութիւններու ցանցը եւ իրականութիւնը տեսնել այնպէս ինչպէս որ է: Ալէքսանտրէթի խնդիր մը կայ որուն լուծումը իրականին մէջ ոչ Ազգերու Դաշնակցութենէն կախում ունի, որ օգտակար է միայն արձանագրութիւններ կազմելու համար, ոչ ալ Սուրիայէն, որ դատին մաս կը կազմէ: Քանի որ մենք ստանձնած ենք մօտաւոր Արեւելքի պետութեանց կազմակերպութեան պատասխանատուութիւնը, մեզի, Ֆրանսացիներուս կ՚իյնայ պատրաստել լուծում մը որ միայն տեսական չըլլայ»:

*** Փէրթինաքս, «Էքօ տը Փարի»ի քաղաքական խմբագիրը, իր ամենօրեայ քրոնիկին մէջ պարզելով տագնապին ծալքերը, կը թելադրէ չուտ շարժիլ,— «Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ արտաքին նախարարութեանց ձգձգումները աղէտի մը կ՚առաջնորդեն Եւրոպան»:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄՇԱԿՈՅԹԸ

(ԱՆՏԻՊ ԵՋ ՄԸ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԷՆ)

— o —

ԽՄԲ.—«Հայրենիք»ի դեկտ. 18ի թիւը, զոր երէկ ստացանք, նուիրուած է ընկեր Ա. Ահարոնեանի ծննդեան 70ամեակին։ Այդ բացառիկ թիւէն կ'արտատպենք հետեւեալ ուղերձը, գրուած՝ 1927 դեկտ. 6ին Նիւ Եորքի Հայ Դրական Միութեան կողմէ կազմակերպուած Մշակոյթի Օրուան առթիւ։ Գրութիւնը ուշ հասած ըլլալով, կարդացուած չէ այդ օրուան հանդէսին եւ մինչեւ հիմա անտիպ մնացած.—

Հայկական Մշակոյթի Օրը հայրենաշունչ ու հարուստ մտածումն է, որ անունը է առնում գարերի խոր-քից։

Լաւ է, իմաստուն է եւ արդար, որ տարին գէթ մի անգամ կենդանի ու կարօտի սերունդները վերյուշեն ու փառաբանեն ցեղի ստեղծագործ ու բեղուն հոգին, որ յաւիտենապէս թրթռում է ազգային մշակոյթի բոլոր ձեւերի, բոլոր արտայայտութիւններ-րի մէջ։ Եւ յետոյ, ամէն մի արտաքուխ փառաբանութիւն միաժամանակ եւ՞մի սրբազան ուխտ է անդադրում յինելութեան ամենայն վերելքը յայտնելու։

Եւ այս պատճառով Մշակոյթի Տօնը ե՛ւ խնկարկումն է հին հին նուիրական աճիւնների, եւ հզօր երգ է յուսացող ու խռաւմնայի կեանքի։

Քաղաքակրթական հանգրուաններ միթխարի Հայքերի ամառները են, որ ուժիմ ու զգաստ զաւակները գուրգուրանքով ու հպարտութեամբ փնտռում են այն անծայրածիր հորիզոնների տակ, ուր յեղյեղուել են մարդկութեան հզօր հակայ ծփանքները։

Սերունդների անցած ճամբին միշտ գրնդում է մի հեռաւոր առեղծային, որին պէտք է ունկնդրեն յետնորդները բարեր իրենց ճիգերն անվրէպ վարելու համար։

Քաղաքակրթութեան ու հին մշակոյթի բեկորներն ու յիշատակները թանձրացած աւանդութիւններ են իրենց սասուածային լսութեան մէջ հզօրապէս ապրում։

Անին մի անհուն պոէմ է. Զուարթնոցի կիսաւերակ կամուրջը ցանցաձոյր—ծովակի մի չշմկեցնող սարսուռ. Էջմիածինը, ուր մի օր Ա.Լուսաւորչին իջաւ, ամէն կանոնով հարուածից եւ «Ձայնք հնչեցին սանդարամետ անդնդոց»— Էջմիածինը՝ մի վիթխարի երկունք է գարերի մէջ «Լոյս փառաց» ծաւալելու Հայոց Աշխարհում։

Փշրուած խաչքարը մի օր խարխսէր հաւատքի խորտակուած սիւն ու կամար՝ ծնկաչոք աղօթք. անլուր ու խոնարհած խորանը՝ լացող մի յոյսի, աւեր զմբէթը՝ մի երկինք ու ամէնքը միասին խօսուն աւանդութիւններ, մերթ խրախուսիչ, մերթ սաստող ու միշտ հրապուրիչ ու մտածումներով հարուստ։

Հայոց աշխարհը իր բեկումի ու խորտակումի մէջ իսկ համատարած թանգարան է, ուր աւանդութիւնները յեզու են ամած տրուեստ եւ մեր շալիքներու մէջ, մեր լուսաշող վաղրդայնին էլ մնում։

Իւրաքանչիւր ժողովուրդ կրկնակ պատմութիւն ունի։ ,

Մէկ պատմութիւն, որ գրուած է թշնամու սուր ու հրով

Մէկ պատմութիւն, ո՛ր ցեղի հոգին է գրում հայրենի ծովածաւալ գաւառներում ու լեռներում։ Եւ դրանից ու մարմար, տուֆ ու արձաթ, երկաթ ու պղինձ գոյնզգոյն ծաղիկների պէս պրթթում են եկեղեցեաց ու հպարտ կոթողների վրայ։ Եւ մշուշոտ մագաղաթները չչնչում են, ինչպէս պատգամախօս քուրմեր, որոնք հզօր մտածումները քրդն են լեռ բաւու խորհրդի եւ ոսկեծաղի վրայից։

Մշակոյթը ոսկէ շղթան է որ կենդանի ու գործօն սերունդներին կապում է դարերի աճիւնների մէջ հանգչող նախորդներին։

Մշակոյթը ատերիչ ժամանակի պարտութիւնն է, մահու կատարութիւն սանձող յաւիտենական ու կուռ ճիգը մարդու։

Վա՛յ այն ժողովուրդին, որ զուրկ է այս աստուածային պատմութիւնից.

Ինչպէս արարչութեան առաջին օրերին «Հոգի Տեառն շրջէր ի վերայ ջուրց», այնպէս էլ անցած սերունդների հոգին ուսանում է իրենց յետնորդների յղնաշրջան գլուխների յաւիտենական արարչութեան համար։ Նոյն հոգին է, որ բեկբեկ ճառագայթների պէսմամապրում է յիշատակների, աքսեած կոթողների. փոշոտած ու թօշնած գրքերի մէջ։

Քանդակների պալատուն ու գեղաշուք գծերը, կամարնե ի անդադրում ոճը զանգուածների թովիչ ջէմ. սիւնի յանդուգն խոյանք, հաստաբեստ հիմքերի թանձր անզօր, մարմարի ճերմակ ալեկծուձը, հին-հին գրքերի հեղ ու իմաստուն խոյտուելը, ... ինչ կարմրելի սյուքն ու ջրսու բացուկն է կերտել առկայի հզօր ապրած են մարդու արարչութեան ... նախահիրն։ .

Համերոս, Դրիստոտէլ, Սոֆոկլ ու Ֆիդիոս ու ... Հերմեսին

Նախարհինը Գալլաս Աթէնասն յոգ յոյսին տեղը մի չարժու մնէր միայն, Ձեւսի զգաստ ու իմաստուն գասեր արդար ցասում։

Համայն Հայոց պատմութիւնը ծագում է մի հասարկ աստո ած սինն հայ-շիս, որ ձեւի ... տակ է թաքնուել հանդչող աստուածու սկս, մերթ ձեր մթին ձորերի մենաստանները է սրլլլացել դարերի մէջ մուլոր միայն առաքինաղթելու եւ մերթ՝ ինչպէս Եղսրու մ, պա-ատներից մինչեւ խոնարհ խրճիթները ամէն տեղ լուսարձակ կերտէնք է վաուել։

Այն օրից՝ երբ մի ժողովուրդ քարին ու քանդակին է յանձնում իր ցաւն ու ցնծութիւնը, իր փառքն ու իմաստութիւնը, գեղեցիկ ու բարուոյ իր յոյզերը, այն օրից նա վճռում է ապրել ուրոյն կերպարանքով յաւիտենականութեան համար.

Մի դիրքը՝ մի ազգ է։

Մի այր ու բենը՝ մի ամբողջ ցեղի պատմութիւն։

Եւ այր ու բենից ու գրքից դուրս՝ ուրիշ պատմութիւն չկայ։

Այն օրը որ Սահակ ու Մեսրոպ Աստուածաշունչը թարգմանեցին հայերէն, նոյն օրը նրանք - մեր ազգի այդ մեծագոյն յուսակներ — գրեցին ու միայն մեր ազգայ՝ այլ եւ ամբողջ մեր գալիք պատմութիւնը։

Եւ այս օրից ջահերը եղանք հա-

ՉԵԽԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

— . —

Չեխերը թէեւ թիւով 8 միլիոն, բայց փոքրիկ ժողովուրդ մըն են մեզի նման։ Անոնք ալ ունին մերինին նման տխուր պատմութիւն մը, շրջապատուած ըլլալով 80 միլիոն Գերմաններով, որոնք թշնամի են իրենց, եւ Հունգարներով, որոնք նոյնպէս բարեկամ չեն։ Իրենց պատմութիւնը եղած է պայքարներու շարք մը այս թշնամիներուն հետ։ Գարուսութիւնը իրենց արժած է 300 տարուան գերութեան շրջան մը աւստրիական տիրապետութեան տակ, ուրկէ ընդհանուր պատերազմէն ետք ազատեցան։ Ազատեցան, որովհետեւ իրենց աշխարհագրական դիրքը նպաստաւոր էր։ Ֆրանսան պէտք ունեցաւ իրենց, գերման զանգուածէն անջատելու եւ անոր դէմ ճակատեցնելու, իբ կողքին։ Եթէ ոչ, թէեւ լեգէոններ կազմելով Համաձայնականներուն համար կռուեցան անոնք, բայց մեզի չափ արիւն չկորսնցուցին։ Այսօր անկախ են անոնք, 15 միլիոննոց եւրոպական պետութիւն մը, Չեխօսլովակիա անունին տակ, որ աշխարհ կը ճանչնայ ու կը գնահատէ։ Կը ճանչնանք եւ մենք։

Հայ մամուլը համակրութիւն ու գնահատանք միայն ցուցուցած է այս երկրին հանդէպ։ 50 հայ ուսանողներ, որոնք Փրակայի համալսարաններն ունում առին, երախտագիտութեան հետ միասին շատ գոհ են այս հիւրասէր պետութեան հանդէպ։

Հետեւաբար զարմանալի չէ որ հայ մեծ օրաթերթ մըն ալ «Թուսարեր», բացառիկ թիւ մը նուիրեց քանի մը տարի առաջ Չեխօսլովաքիոյ։ Հոն յօդուած կը ստորագրէր նաեւ Տոքթ. Պէնէշ, այսօրուան նախագահը, պանծացնելով իր բարեկամին, Մասարիքի գործն ու կեանքը։

Քանի մը տասնեակ մեր հայրենակիցներն ալ, որոնք այս երկիրը կը բնակին, կը վայելեն անսահման ազատութիւն եւ իրենց համակրանքը չեն սղեր ժողովուրդին հանդէպ իրօք որ անկեղծ է ու արտագին։ Անոնցմէ ոմանք ամուսնացած են Չեխուհիներու հետ։ Այս խնամիական կապը աւելի կ'ամրապնդէ բարեկամութիւնը։

Այսպիսի պայմաններու տակ ու մթնոլորտի մէջ, մեր զարմանքը մեծ եղաւ, ինչպէս նաեւ վրդովումը մեր չեխ հարսներուն, երբ վերջերս չեխ մամուլին մէջ հակահայ թունաւոր տողեր սկսան երեւիլ։ Եւ այս այնպիսի լուրջ եւ մեծ օրաթերթի մը մէջ, որ սակէ առաջ հայանպաստ բազմաթիւ յօդուածներու տեղ տուած էր, թուրք շրջանակները անհանգստացնելու ասրճան-Բարեքախտաբար կարելի չէ կազմակերպուած հակահայ գործունէութեան մասին խօսիլ։ Եղածը Սուրիա ճամբորդած եւ անկէ վերադարձած երիտասարդ Չեխի մը անհատական գործն է։ Բայց իր անվայել ոճը եւ կոպիտ զրպարտութիւնները բաւ են բոլորս վրդովելու։ Մանաւանդ որ ուրիշ նոյնքան մեծ օրաթերթ մըն ալ հետեւեցաւ իր պաշտօնակցին օրինակին, հայերուս հասցէին քանի մը պաղ եւ անվայել վերագրումներ ապելով։

Միրօս Բաչեք անուն 29 տարեկան Չեխ մը Սուրիա կը ճամբորդէ։ Պէյրութ ցամաք ելած առեն, հայ պաշտօնեայ մը առանց պատճառի գայն քանի մը օր հսկողութեան տակ պահած կ'ըլլայ ուրիշ Հայու մը պանդոկին մէջ, իբրեւ թէ պանդոկապետին հետ չահը կիսելու համար։

Ճամբորդը այս անհաւատալի եւ անկարելի դէպքէն մեկնելով, սուրիական խռովութեանց միակ պատասխանատուն եւ պատճառն ալ Հայերը կը բռնէ.— «Ահա թէ ինչու Պէյրութի մէջ արիւն կը հոսի» կ'եզրակացնէ ընական ոճով։

Կ'ուզէք լացէք, կ'ուզէք խնդացէք. Ես խնդալու սիրտ չունիմ։ Երբ մանաւանդ անփորձ տղայ մը, ձգած իր տուն ու երկրին հոգերը, բարոյական անխախտութեանը անկում մը կը ցուցադրէ, ամենատգեղ բառերով յարձակելու Սուրիոյ մեր թշուառ ու անպաշտպան բեկորներուն վրայ։ Առանց գիտնալու թէ ի՞նչ են անոնք, ո՞ւրկէ ուր եւ ինչո՞ւ հոն են։ Ես մէկ կաթիլ մելան չպիտի սպառէի այս առթիւ, եթէ յիշեալը իր զանհէկ վերագրումները ընդհանրացուցած չըլլար հայ ազգին վրայ, մեր ցեղային արժանապատուութիւնն ու պատիւը խոցապէս վիրաւորելով։ Նորէն պիտի լռէի, քար դրած սրտիս վրայ, եթէ մենք իրօք պատուաւոր ժողովուրդ եղած ըլլայինք։ Կ'ուզէի գիտնալ սակայն թէ ո՞ւր էր այդ 6—7 տարեկան յակոտր, երբ քսան ու աւելի տարիներ առաջ, այս ժողովուրդը հայրենիքի ու ազատութեան համար, պատուով ապրելու համար, մէկ միլիոնէ աւելի զոհերով իր հայրենիքը կը ծածկէր։ Ահա, բարեկամ, Սուրիոյ հայութեան մեծ մասը այսպիսի ժողովուրդի մը մնացորդներն են։ Այսքանը շատ իսկ է։ Չի վայլեր մեզի ասանկ միջնադարեան ճամբերու հետ վիճիլ։ Որովհետեւ ան չի գիտեր իր ըսածը։

Մենք կը ցաւինք միայն որ համակրութիւն ունենալով Չեխերուն հանդէպ, ինչ որքամէն առթիւ գործնականօրէն կ'ապացուցանենք ալ, անոնց մամուլին կողմէ այսպիսի վերաբերումի կը հանդիպինք։ Ասիկա որքան քիչ մարդկային, նոյնքան նուազ դիւանագիտական է։ Ի՞նչ շահ ունի մէկը իր բարեկամները քարոտելուն մէջ։ Արդեօք Թուրքին հաճոյք պատճառելո՞ւ համար։ Անհաւատալի։ Մանաւանդ լաւ գիտեմ որ Չեխը Թուրքը կատէ, անոր մէջ տեսնելով իր Պալքանի եղբայրներուն դարաւոր հարստահարի-չը եւ արեւելեան բարբարոսութեան տիպարագոյն ներկայացուցիչը։ Կ'ուզենք հաւատալ մեզի եղած հաւատքին անկեղծութեան, թէ եղածը թիւրիմացութիւն է, եւ թէ մենք ենք մեղաւորը որ չեխ շրջանակները չենք լուսաբաններ։ Մեզմէ շատերը սակայն անուս առեւտրականներ են, իսկ դրիչ բռնել գիտցող քիչերն ալ օրուան հոգերով ընկճուած։ Մեր փափաքը այն է որ մեր մասին աղատ զրպարտութիւններու եւ սուտերու տեղ չտան, մանաւանդ որ ամէնէն առաջ զանոնք հիւրընկալող մամուլին պատիւ չեն բերեր անոնք։ Այնպէս մենք շատ ալ կարօտ չենք «հայասիրական» արտայայտութեանց։ Կը բաւէ ինչքան գթացին մեր վրայ ու գթալով գթութեան արժանի սատիճանի իջեցուցին մեզ, Եւրոպայի մարդասէր ... դիւանագիտութիւնն ու դրամատիրութիւնը։ Շնորհակալ ենք, այսքանը կը բաւէ ..

ԵՐՈՒԱՆԴ

մայն Աւագ Ախոյեան։

Անպարտելի են այս ազգերը, որոնց միտքը արուեստի փիլեկութեամբ է ցանցուած։

Դժխեմ յաւիտ հարուածները սուղ անիրա փարձութիւններ են եւ ... փ... գանգուկ

Եւ ահա եղակոստ ու վիրաւոր, ներսէն ու պարտուած բայց հպարտ ու բարձրաճակատ կանգնած ենք աշխարհի առաջ եւ արեւի տակ մեր տեղը ենք պահանջում։ Վասնզի հզօր ենք մեր ազգային մշակոյթով, մեր խորհրդաւոր ինքնութեան բազարկող մատեաններով, որոնց վրայ մեր հայրերի խոհական ու ազնիւ ճակատները կքած։

«Մշակոյթի Օրը» հայրերի ստեղծագործ հոգու փառաբանութիւնն է, եւ ուխտ ու երդումն միաժամանակ լուսաշող վաղորդայնը կերտելու արդարութեան, իմաստութեան եւ ազատութեան աւանդական հիմերի վրայ։

Մ. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

29 Նոյ. 27. Փարիզ

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԹՈՒՐՔԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

— o —

ԻԶՄԻՏ

Քաղաքին մեծագոյն հոգը ջուրի պակասն է։Անոր զարմանքը տարուած է մասամբ։ Կը մնայ ելեկտրականութիւնը։ Արժէու կեդրոնը չի բաւարարեր քաղաքին պահանջը։

Բնակութիւններ կը կատարուին՝ կէժլիէքի թէքսանէն արդիական ձեւի մը վերածելու համար, իր այժմու վիճակով՝ ընծայեց մեզի քարիւղի առաջատանաւ մը, անոր պիտի հետեւին թէքեկէհներու վրայ նոր շինուողներն ու ծրագրուածները։

Սումէր պանքը անցեալ տարի կառուցանել տուաւ թուղթի գործարան մը։ Երիտասարդ եւ արժէքաւոր տնօրէնը՝ տարրաբան Մէհմէտ Ալի մեզի կը յայտնէ թէ սկսած են շինութեան սէլլիւլոզի գործարանին եւ թէ օրը 35 թոն թուղթ կ'արտադրուի, որպէսզի երկրին ամբողջ պահանջին գոհացում տրուի, շատ մօտ առենէն ձեռք պիտի առնուին անհրաժեշտ միջոցները՝ օրական 75 թոն արտադրելու համար(*)։ Տեսայ թուղթի նմոյշներ, որոնք թրքական ապրանքին եւ թուրք մասնագէտներու ձեռքով պատրաստուած։

Ոտցին կանակի ճահիճներուն պատճառաւ բնակչութիւնը կը ջարդուի ենթ ջերմէն։ Դէպի Տէրպէնտ երկաթ երկաթուղիին աջ կողմի ճահիճները չորցուցեր են եւ ջերմը նուազեր է։Այժմ գիծին ձախ կողմի ճահիճները չորցնելու մասին ուսումնասիրութիւններ կը կատարուին։ Զրանցք մը, որ վեց ու կէս քիլոմեթր երկարութիւն պիտի ունենայ, պիտի կապուի — երբ չորցուին Տիփսից եւ Պաքրըր ճահիճները — բացուելիք ջրանցքին եւ քանի մը հարիւր մեթր եւս երկարելով չորցուած պիտի բլան նաեւ Սապանճա լիճին շուրջ գտնուող ճահիճները ու, այդ կերպով, հասարակութիւնն ալ պիտի փրկուի ջերմէն։

Քարամուրսայի ծառերը տարին 10 միլիոն քիլօ ձիթապտուղ կուտային, բայց, հիւանդութեան մը պատճառաւ արտադրութիւնը իջեր է 4 — 500 հազար քիլոյի։ Ճաններուն պատճառած հիւանդութիւնը ձիթապտուղները ամբողջովին սրդով լեցուցեր է. Այս տարի գներ են հարիւր հատ փուլվէրիզաթէօր եւ պայքարի են սկսեր հիւանդութեան դէմ, հօթանաստն առ հ... բիւր յաջողելով։

Քարամուսալ, Կէպզէ, Աատափազար, Քանտըրա եւ Իզմիտ գաւառներուն մէջ գաղթականական տուներ կը շինուին՝ կուսակալութեան մէջ բնակեցնելիք 3850 գաղթականներուն համար։

Ամէնէն կարեւոր հոգը գիւղացիներու չքաւորութիւնն է։ Կուսակալութեան մէջ կան 1173 գիւղեր, իսկ գիւղի գիւղացիներուն թիւը երկու հարիւր չանցնիր (Պոլսոյ քիթին տակ Իզմիտն է աս Վ. Ի.)։ Ուրեմն գիւղերուն երեք չորրորդը դպրոցէ զուրկ է։ Կրթական նախադասութիւնը ծրագիր մը ունի, որուն համաձայն իրենց գինուորութիւնը աւարտող չաւուշներն ու ոնպաշաները, դասընթացքէ մը անցնելէ վերջ, գիւղի վարժապետներ պիտի ըլլան։ Կրթական պաշտօնեայ մը ինծի ըսաւ թէ տարիներ առաջ Գերմանիոյ մէջ այս ձեւերկիրարկուած, բայց, ձեռք ձգուած արդիւնքին պատճառաւ, լքուած է ի վերջոյ. Գերմանիոյ մէջ ապարդիւն անցնող դրութիւն մը, ժամանակի եւ միջավայրի տարբերութեան պատճառաւ, թերեւս արդիւնաւոր ըլլայ մեր երկրին մէջ։ Բայց, ատկէ լաւ կերպ մը չկա՞յ միթէ. Օրինակ Պուլկարներուն կիրարկած դրութիւնը։ Ըստ իս, մենք շատ դասեր ունինք առնելիք Պուլկարներուն գիւղական քաղաքականութենէն։ Կրսեն թէ բարձրագոյն ուսում առած պուլկար երիտասարդ մը — մանաւանդ այն որ օտարերկրի մը մէջ իր ուսումը աւարտած է — կա՛մ գիւղ մը գրաւելու համար քանի մը տարի անպայման գիւղական մէ... ուսուցչութիւն պէտք է ընէ ...

Կուսակալը շատ օգտակար գործ մըն է՛րեսեր։ Եմմագոյցէն զատեր է շատ փոքրիկ գաւառ մը, ապահովեր է նաեւ փոքրիկ օժանդակութիւն մը տղոց պահպանումի հաստատութենէն եւ 150 գիւղերու նախակրթարաններէն մէկմէկ տղայ առնելով Հերէքէի մէջ քէմփ մը հաստատեր է։ Այդ քամփը, դրամի սուղութեան պատճառաւ, տեւեր է մէկ ամիս. տժգոյն ու փոխ տղաք, թժիշկի եւ Մահիկի հսկողութեան տակ ծովու լոգանք առեր, մարգանք ըրեր, կանոնաւոր կերեր եւ լաւ մրցագուեր են։ Իրենց տուեր է նաեւ մէկմէկ սպիտակ վերմակ ու խիւս։ Նոյնիսկ եղեր են տղաք, որոնք մէկ ամսուան ընթացքին կրցեր են գրել սորվիլ ու իրենց հօրն ու մօրը նամակ են գ.եր։ Կուսակալը՞յառաջիկայ տարուան համար ապահոված է Կարմիր Մահիկի օժանդակութիւնն ալ։ Երանի թէ բոլոր կուսակալութեանց մէջ ամէն տարի նման քէմփեր հիմնուէին ու տղոցը տրուէին ինչ որ պէտք ունին,— առողջութիւն, մաքրութիւն, գրել կարդալու փափաք, առժան հագուստ ..

Ատանայ Կէպզէի նախակրթարանի ուսուցիչներէն մէկուն հետ։ Անինծի գանգատեցաւ դիրքերուն սղութենէն։ Ան աղքատ տղոց գիրքեր կը հայթայթէ եղեր իր խեղճ թոշակով, որ իր ապրուստին իսկ չի բաւեր։ Բայց, քանի կարգերը կը բարձրա-

(*) Իզմիտի թուղթի գործարանը, որ պետական հաստատութիւն է, անխամեմատօրէն սուղ գինով թուղթ կ'արտադրէ. Թուրքիոյ մէջ սպառողը վճարում է այս ծանրաբեռը։ Վ. Ի.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (51)

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

Այցելուն յետոյ կը հրաւիրուէր գրասենեակ մը ուր պաշտօնեան առաջին առթիւ սիկարէթով կը հիւրասիրէր զինքը՝ ցոյց տալով իրմէ քանի մը քայլ հեռուն սեղանին վրայ դրուած գոց տուփ մը.

— Խնդրեմ, ծխեցէ՛ք ..

Եթէ այցելուն ծխող էր, սախպուած էր բնականաբար վերցնել տուփը եւ բանալ զայն՝ սիկարէթը մէջէն դուրս հանելու համար։ Այդ գործողութիւնը բաւական էր որպէսզի միմիայն հիւրը իր մատներուն հետքը ձգէր տուփին մակերեսին վրայ որ օծուած կ'ըլլար մինիմը յաւելութով։Մէկ.երկու վայրկեան վերջը հեռաձայնի զանգակը կը հնչէր ու պաշտօնեան կը սկսէր քանի մը բառ փոխանակել պաշտօնակցի մը հետ։ Շինծու էր.Թէ հեռաձայնը եւ թէ խօսակցութիւնը. պաշտօնեան էր որ թեթեւ հպումով մը սեղմած էր դրասեղանին տակ գրուած զանգակին կոճակը, իսկ խօսակցութիւնը կը կատարէր ... ինքն իրեն հետ։

Եթէ այցելուն ծխելու սովորութիւն չունէր, այն ատեն պաշտօնեան կը գտնէր ... մէկ պատրուակ մը։ Ցանկարծ միտքը կ'իյնար թէ թղթածրար մը պիտի տարուէր յարակից դրասենեակը։

— Ներեցէք վայրկեան մը, այս թուղթերը ներս տանիմ .. անմիջապէս կը վերադառնամ

Եւ ... կը վերցնէր թղթածրարը եւ սենեակէն դուրս կը վազէր. ինչո՞ւ այս աճապարութիւնը. շատ պարզ է, թղթածրարին տակը կար ուրիշ մը որուն կափարիչին վրայ կը տեսնուէր «բացարձակօրէն գաղտնի» մակագրութիւնը։ Կա՞յ այդ աստիճան անտարբեր մէկը որ առնուազն աչքին պոչովը չնայէր այդ երկրորդ թղթածրարին կամ չփորձուէր, օրինակ, կամացուկ մը դարձնել կափարիչը, որ նոյնպէս ծակուած էր, վերոյիշեալ լուծոյթով։

Բայց եթէ այդ փորձն ալ չյաջողէր, Տեղեկատու Դիւանին բարակները տարբեր հնարամտութեանց կը դիմէին, այցելուները ծուղակ ձգելու համար. եւ պէտք է ըսել որ ընդհանրապէս կը յաջողէին. Ինչպէս յիշեցինք, տեսակցութեան ընթացքին այցելուին արտասանած ամէն մէկ բառը կ'արձանագրուէր ձայնագիր սկաւառակի մը վրայ։

Տեղեկատու Դիւանը այնքան փայլուն գործունէութիւն մը ունեցաւ ընդդէմ Բէլուի օրով որ, երբ ինք՝ Ֆոն Կիզլի սպայակոյտին անզամ նշանակուելով հեռացաւ այդ հիմնարկութենէն, իր յաջորդը՝ հարիւրապետ Րոնկէ ինչպէս նաեւ դիւանին միւսեալ պաշտօնատարները, երկիւղած թեամբ կ'արտասանէին իր անունը եւ կարեւոր խնդիրներու առեն իրարու կ'ըսէին — եթէ ան ըլլար մեր տեղը, ի՞նչպէս պիտի լուծէր այս հարցը.ի՞նչ խորհուրդ պիտի տար արդեօք։

Տեղեկատու Դիւանին նորընտիր վարիչը՝ հարիւրապետ Րոնկէ զանազան ծրագիրներ կ'որոճար, առուեստ մէջ ձգելու համար իր նախորդին՝ Բէլուի աշխատանքները։ Երբ 1908ին Աւստրիա կը գրաւէ Պօսնա — Հէրսէկը, Րոնկէ կը հարկադրուի խստացնել ոստիկանական հսկողութիւնը, որովհետեւ քաղաքական փոտնգաւոր կացութիւն մը ստեղծուած էր Եւրոպայի մէջ եւ օտար լրտեսներ, աննախընթաց գործունէութեան լծուած էին կայսրութեան սահմաններէն ներս։ Առաջին անգամ, ուրեմն, Րոնկէ գաղտնի գրաքննութիւն մը կը հաստատէ արտասահմանէն հասնող նամակներուն վրայ. այդ բացառիկ նախազգուշութեան խիկական դրդապատճառը յայտնի էր միայն իրեն, Փրակայի սպայակոյտի պետ՝ Բէտլին ինչպէս նաեւ գրաքննական բաժնի — այլ անուամբ «Սեւ Գրասենեակ»ի տնօրէնին որ բարձրաստիճան անձնաւորութիւն մըն էր ընդհանուր ոստիկանութեան մէջ։ Մնացեալ պաշտօնէութիւնը հաւատացած էր որ գրաքննութեան նպատակն էր խափանել ժաքսաննեգներու չարագործ ... միներ

Մամուլի ուշադրութեան առարկայ էին այն նամակները որոնք կուգային ծայրագաւառներէն, այսինքն սահմանագլուխներու շրջակայ կեդրոններէն։ Այդ հսկողութեան շնորհիւն էր որ Րոնկէի կազմակերպութիւնը երեւան կը հանէր 1908ի չարաչուք օրերուն երբ ռուսական զեսպանատան զինուորական կցորդը լրտեսութիւն կ'ընէր Աւստրիոյ մէջ։ Անշուշտ կարելի չէր ձերբակալել զինքը, թէեւ իր ներկայութիւնը թոյլատրելի չէր այլեւս։ Ի՞նչպէս պիտի հասկցնէին իրեն այդ պարագան։ Ներուժապարզ կայսրը կը գտնէ միջոցը։ Պալատական պարահանդէսի մը ընթացքին, խօսքի կը բռնուի կցորդին հետ եւ ամենայն ... ... քարը տեղը կը դնէ։ Դիւանագէտը անմիջապէս կը հասկնայ թէ «բանն ինչումն էր» ու միջոց մը կը հնարէ արձակուելու իր կատարածութիւնը եւ կանչէ զինքը։ Իր յաջորդը, նոյնպէս լրտես, փեթերպուրկ կը վերադարձուէր շնորհիւ Տեղեկատու Դիւանին աշալուրջ հսկողութեան.

Շատ աւելի ուշագրաւ է Րոնկէի կազմակերպութեան երրորդ յաջողութիւնը, որուն զոհը պիտի ըլլար դաւաճան գնդապետը։

1913 մայիս 2ին «Սեւ գրասենեակ» կը բանայ երկու նամակներ որոնք ուղարկուած էին հետեւեալ հասցէին —
«Պարահանդէս թիւ 13»
P. R. Կեդրոնական նամակատուն
Վիէննա

Դրոշմաթուղթերուն կնիքներէն որոշապէս յայտնի էր որ այդ նամակները կուգային Այտքուհնէն գիւղաքաղաքէն որ կը գտնուի Արեւելեան Փրուսիա, ռուսական սահմանագլուխին մօտերը։ Պահարաններուն առաջինը կը պարունակէր վեց հազար աւստրիական թղթադրամ (240 սթերլին) իսկ երկրորդը՝ 8000 քուրոն (320 սթերլին)։ Նամակ կամ որ եւ է գրութիւն չկար անոնց մէջ. այդ պարագան չափազանց կասկածելի էր անշուշտ։ Եթէ արտասահման բնակողը առեւտրական պարտք մը կը ղրկէր իր Վիէննացի բարեկամին կամ յանձնորդին, ի՞նչ պատճառ կրնար ունենալ որպէսզի երկու տողնոց նամակ մը չկցէր իր վճարումին։ Եւ ի լրումն զգուշաւորութեան, պահարանները ուղարկուած էին, ինչպէս ըսինք, Այտքուհնէն քաղաքէն որ տեսակ մը ժամադրավայր էր աշխարհի մեծ ու պզտիկ լրտեսներուն համար։ Ուրեմն ..

Տեղեկատու Դիւանը գործի կը ձեռնարկէ, երեւան հանելու համար նամակներուն տէրը. ո՞վ էր «պարահանդէս թիւ 13» կեղծանունին տակ ծածկուած անձը։

(Շար.)

նան, գիրքերուն Թիւերը եւ գիները կ՚աւելնան ու իր օգնութիւնը համեմատաբար կը նուազի։ Տղոց մէկ մասը, հակառակ իրենց ընդունակութեան, դպրոցը կը լքեն ու գաշտ կը դառնան եզեր։ Արդեօք կրթ. նախարարութիւնը ծրի գիրք չի՞ կրնար բաշխել տղոց։

Իզմիրի մէջ լիսէ եւ գիշերօթիկ վարժարան չկայ։ Իսկ միջնակարգ ունին միայն երկու դասարաններ։

Կուսակալութեան շէնքի առջեւ կը գտնուի Աթաթիւրքին արձանը Ան իր ձեռքով քանակներուն յառաջ ցոյց կու տայ։ Պատերազմի ընթացքին արուած այս ուղղութենէն ամբողջ ազգը Թափ առաջ ու այն օրէն ի վեր կը քալէ։ Յառաջ, միշտ յառաջ կ՚ընթանայ ու պիտի ընթանայ։

Բրինձ ու բամպակը, որ գրամ կը հոսեցնէն Եգիպտոս, հոս եւս կ՚արտադրուի, անոնք Իզմիրը եւս պիտի հարստացնեն։ Բայց, կառավարութիւնը առողջապահական գործերը աւելի գերադաս նկատելով, ցանքին արգելք է եղած որ կ՚աշխատի որ գիւղերը յառկացուի առողջութեան։ Անցեալ տարի բոլորովին արգիլուած էր բրինձի մշակութիւնը, այս տարի ուսհմանափակ ցանքի մը արտօնութիւն է տրուած, ջրելու այլ ձեւ մը կիրարկելով։ Եթէ այդ ձեւը լաւ արգիւնք տայ, յառաջիկայ տարուընէ սկսած բրինձի մշակութեան աւելի կարեւորութիւն պիտի ընծայուի։ Կառավարութիւնը Կէյմէյի, Աքհիսարի եւ Մէնեմէնի մէջ բաշխած է հունտ ամերիկեան բամպակին, որ աշխարհի լաւագոյնն տեսակն է։ Ձեռք ձգուած բամպակը աւելի լաւ է քան անգղիականը ու աւելի կ՚արժէ, հունձքը 40 – 50000 քիլօ է եղած, տարին մէկ միլիոն քիլօ արտադրելու յոյսը ունին հիմա։

Կուսակալը, ցոյց տալով պաղարկութեան նախնական միջոցը՝ Հող. Բարձ. Հաստատութեան գերման ուսուցիչին, անոր կարծիքն է ուզեր։ Բռնած են Տէրպէնտի շրջակայքը հաստատել յայն տարածութեան մը վրայ, միջոցի կայարան մը՝ ամբողջ երկրին պտուղի պահանջը գոհացնելու ասորձաննին հասցնելու համար արտադրութիւնը։ Կուսակալը կառավարութեան առաջարկեր է գործարան մը հիմնել՝ նիւթերն տրամադրելու համար ծխախոտի սէսպրտակէսը, որոնք ծովը կը Թափուին։ Եթէ այդ ծրագիրը իրականանայ, մէկ կողմէն գիտական ձեւով ծխախոտ պիտի պատրաստուի եւ բոյսերուն մանրէները պիտի ոչնչացուին, իսկ միւս կողմէ պտուղի ծառերինենրուն բարեխնամ համար մեղուաբուծութեան ում պիտի տրուի, այդ կերպով եւ հանգը պիտի վերածուի արդիական պարտէզի մը …

Վ. Ի.

(Թան – Միլլիյէթ)

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԷՆ

Վիէնէն Գ. Միքայէլ Գալայճեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Գ. Ահարոն Գալայճեանի, Վիէն։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԵՐՋԱՆԻԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ»

Շուէտական Թերթ մը, Dagens Nyheter, որ կը հրատարակուի Սթոքհոլմի մէջ, յօդուած մը կը նուիրէ Հայաստանի, դասական յառաջաբան մը, Նոյի տապան, վեհափառ Արարատ, ողեկոչում մարտիրոս Հայաստանի, յետոյ յետպատերազմեան Հայաստանը, խորհրդային երջանիկ ստորապետութիւնը, ակնարկ մը Երեւանի վրայ, 28.000 հոգինոց երբեմնի քաղաքը, որ ներկայիս 140.000 բնակչութեամբ մայրաքաղաք մըն է դարձած, արդիական Թաղերով՝ պարտէզ – քաղաք մը, եւ հին Թաղերով՝ «մարդկութեան օրրան»։ Յօդուածագիրը ակնարկով մը կը պատկերացնէ Թէ ինչքան մեծ է Հայաստանը, զոր ծայրէ ծայր պտտեցայ, կ՚ըսէ, 15 օրուան ընթացքին։ Կ՚աւելցնէ Թէ երկիրը կը զարգանայ ճարտարարուեստական նրւաճումներով, – հողամշակութեան համար կատարուած արդիական ձեռնարկներով, – այսպէս 100.000 հեկտար հող մշակելի դարձուած է Արարատեան դաշտին մէջ, իսկ Սեւանի ջուրով չուտով կը բանին ելեկտրակայաններ, որոնք ում եւ լոյս պիտի հայթայթեն ամբողջ երկրին։ Այսպէս յօդուածագիրը կը չփոթէ … Սեւանն ու Կէօքչան։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԳԱՑԱԾ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Դեկտ. 15ին, Ա. Շահսուվարեանի նախագահութեան տակ, տեղի ունեցաւ Հայաստանի գործավարներու խորհուրդին մէկ նիստը, որ քննութեան առաւ Նուպարաշէնի եւ այլ աւաններու շինութեանց, ինչպէս նաեւ նոր մայրատուններու եւ մանկանոցներու, Երեւանի կառավարական տան շինութեան հարցերը։

Քննութեան առնելով վերջերս Հայաստան գացած աշխատաւորներու յատուկ աւաններու, շինարարական հարցը, գործավարներու խորհուրդը արձանագրեց, որ գոհացուցիչ չէ աւաններու բարեկարգութեան աշխատանքը։ Բնակարանային եւ կրթական շինարարութիւնը ծրագիր չունի, քարի եւ աւազի մատակարարութիւնը անկանոն է, այս պատճառով բանուորները անկանոն կ՚աշխատին, ահա Թէ ինչու բնակելի շէնքերու կառուցումը աւարտած չէ։

Միջաւանային ճամբաներու շինութիւնը եւս աւարտած չէ։ Մինչեւ այժմ չվաւերացուեցաւ Նուպարաշէնի նոր Թաղերին նախագիծը, այս պատճառով ձեռնարկուած իսկ չէ շինութեանց

Նուպարաշէնի եւ միւս աւաններուն շինարարութեան 1936ի ծրագիրը մինչեւ յունուար աւարտելու համար՝ գործավարներու խորհուրդը գործնական միջոցներու ձեռնարկեց։ Միաժամանակ հրահանգ տուաւ Ներգաղթ։ին մարմնոյն՝ 10 օրուան մէջ աշխատանքի ծրագիր բերել 1937 տարուան առաջին եռամսեակին համար, մինչեւ ապրիլի սկիզբը աւարտել 26 բնակելի շէնքերու, 3 մանկանոցներու եւ 3 մանկապարտէզներու հիւսնի աշխատանքները։ Ելմտական գործավարութեան հրահանգ տուաւ Ձ հոչիւ 1937 տարւոյն՝ յունուարի մէջ Ներգաղթ։ին վճարել 300.000 րուբլի կրթական գործավարութեան հրահանգ տրուաւ 5 օրուան մէջ քննութեան առնել Նուպարաշէնի Թատրոնին նախահաշիւն ու նախագիծը իսկ Ներգաղթ։ին հրահանգ տուաւ սկսիլ Թատրոնին շինութեան։

Քաղաքային խորհուրդի շինարարական գրասենեակի տնօրէն Միքոյեանի հրահանգ տրուեցաւ շուտով աւարտել ճամբաներու շինութիւնը, Ներգաղթ։ին՝ աւարտել Նոր Խարբերդի կիսաւարտ դպրոցին շինութիւնը։

Գործավարներու խորհուրդը հրահանգ տուաւ վերջացնել նոյնպէս Վէդիի, Արթիկի, Կիրովականի, Լամբալուի, Լուկաշինի խորհ. տնտեսութեանց մանկանոցներուն եւ մայրանոցներուն շինութիւնը, որ կը յապաղի։

Երեւանի կառավարական տան շինութեան համար եւս 2 միլիոն րուբլի վարկ բացուեցաւ։

ԵՐԿԻՐԸ Կ՚ԱՃԻ 40 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ

Հայաստանի լեռնային տասը շրջաններուն մէջ (Ղափան, Սիսիան, Բասարգեչար, Մարտունի, Բայազիտ եւն.), աւարտեցաւ մարդահամարը, որ ներկայիս տեղի կ՚ունենայ ինչպէս ամբողջ Հայաստանի, նոյնպէս բովանդակ Խորհ. Միութեան մէջ։

Յիշեալ տասը շրջաններու մարդահամարին նախնական տուեալներուն համաձայն, առաջին մարդահամարէն ի վեր (1926), ուրեմն 10 տարուան ընթացքին՝ բնակչութիւնը աճած է 40 առ հարիւր

ՄԵՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ

ՁԻՆԱԳՈՐԾ ՊԵՏՐՈՍ - ՊԵՏԱ

ԺԸՆԵՒ, 4 յունուար. — Դեկտ. 23ին ցուրտ հողին յանձնեցինք Դաշնակցութեան սազմիկներէն Պետրոսը (Բագրատ Տէր Յովհաննիսեան)։ Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ ինչպէս զարիպ Հայու Թաղումը, հիւանդանոցի մը մատուռին մէջ։ Ներկայ էին բազմաթիւ պարսիկ, ռուս եւ հայ ծանօթներ, ինչպէս եւ Գ. Քրաֆթ Բոնար, որ հակառակ իր զբաղումներուն (Հարաւ. Ամերիկեան միսիոնարական կազմակերպութիւնը) կառարեց կրօնական արարողութիւնը եւ վեր հանեց հանգուցեալին անցեալ գործունէութիւնը, իբրեւ հայ ազատագրութեան գործիչներէն մին։

Պետրոս ծնած է 1877ին Երեւանի մէջ, ուր իր նախնական կրթութիւնը ստանալէ վերջ, կ՚անցնի Թիֆլիս, երկրորդական ուսումը շարունակելու։ Այս ատենն է, երբ հայ գիտակից երիտասարդութիւնը կը նուիրուէր ազգային վերածնունդին։ Քրիստափորներու, Զաւարեաններու ծաղկական շրջանակէն ազդուած, Պետրոս կը մտնէ Հ. Յ. Դ.ի շարքերուն մէջ ու կը սկսի իր ազգային գործունէութեան, իբրեւ կազմակերպիչ եւ քարոզիչ։ Իր գործունէութիւնը գինքը կ՚առաջնորդէ Թաւրիզ, ուր Հ. Յ. Դ. հրահանգով կը գործէ զէնք եւ զինուոր ուղարկելով հայրենիք։ Իր վերադարձին Կովկաս՝ կը մասնակցի հայ-թաթարական կռիւներուն, միշտ իբրեւ կազմակերպիչ։ 1913ին անցաւ Եւրոպա, ուր մնաց մինչեւ իր մահը

Ամուսնացած էր Իտալուհիի մը հետ եւ հայրն էր երեք զաւակներու, որոնց վերջինը հազիւ 10 տարեկան է։

Բարի եւ համեստ այս հայրենասէրին ալ հայրենիքի կարօտէն մարած աչքերը փակեց հայամերժ Լեմանի այս ափերուն վրայ։

Հանգիստ իր ոսկորներուն։

Դ. Գասպարեան

ԳԵՂԱՆԻՔ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՑՕՆԱԾԱԹ

ԺԱՆԹԻԹԻ — Փոքր ու Թայիի Դպրոց. Տիկ. Մասնաճիւղի վարչութեան Կաղանդի տօնածառը տեղի ունեցաւ 2 յունուար Շաբաթ կէսօրէ վերջ, Գ. Յովհաննիսեանի սրահին մէջ

Կանուխէն ծնողներն ու դպրոցասէր հասարակութիւնը եկած գրաւած էին իրենց տեղերը։ Ժամը 3ին Գ. Ս. Յովհաննէսեան հանդէսը բանալով յանուն վարչութեան շնորհաւորեց Նոր Տարին Եւ-ռոյ դպրոցի աշակերտները կարգով բեմ գալով Կաղանդի եւ տօնածառի պատշաճ արտասանութիւններ ըրին։

Եմրական պարերէ եւ երգերէ վերջ փոքրիկներու կողմէ ներկայացուեցաւ «Կաղանդի բրիկուերը», ուր շողշողուն Կաղանդ պապան տօնածառին շուրջ հաւաքուած բնտանիքներուն այցելելով, անոնց պզտիկներուն յայտնած ցանկութեան համաձայն նուէրներ բաշխեց։

Ի գիմաց վարչութեան խօսեցաւ նախագահ Գ. Իրբասաննեան, բացատրելով Թէ առանց ազգային ուսումի եւ դաստիարակութեան ազգ մը դատապարտուած է կորսուելու։ Կոչ ուղղեց ծնողներուն աւելի ջերմութեամբ կապուիլ դպրոցին։ Այս առթիւ շնորհակալութիւն յայտնեց Դպրոցասիրացին իր բարոյական՝ իսկ «Համազգայինի» ալ իր ցոյց տուած նիւթական օժանդակութեան համար, որոնց շնորհիւ Իթայիի, Ժանթիյիի եւ Գիւլթրի հայ տղաքը մայրենի լեզուն կը սորվին եւ ազգային պատմութեան կը ծանօթանան

Այս 82 երկսեռ աշակերտներու բաժնուեցան զանազան նուէրներ՝ համաձայն դասարանի, ինքնահոս գրիչ, գուղրիկ, ատլաս գունաւոր մատիտ գնդակ եւ փող։ Իւրաքանչիւր նուէրի հետ տրուեցաւ նաեւ մէկ մէկ վինոց, զոր ազնուօրէն տրամադրած էր Գ. Թէքեան, «Համազգայինի» Փարիզի մասն.ի նախագահ Տոքթ. Ասլանի գիմումին վրայ։

Նուէրներու բաշխման ընթացքին անհկարագրելի էր աշակերտներու ուրախութիւնն ու շնորհակալութեան անկեղծ արտայայտութիւնը։ Ծնողներն ու հասարակութիւնը գոհ տպաւորութեան տակ մեկնեցան սրահէն։

Այս առթիւ վարչութիւնս իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Գ. Թէքեանի իր նուիրած 80 վինոցներու համար. «Համազգայինի» կեդր. Վարչութեան որ 260 ֆրանք տրամադրեց նուէրներու եւ տօնածառի համար, նաեւ Տոքթ. Ասլանի, որ զանազաններէ հանգանակած 110 ֆրանքն ալ տրամադրեց նուէրներու գնման։

Շնորհակալութիւն նաեւ դպրոցին երկու անխոնջ աշխատաւորներուն Օր. Լուսնթագ Գապիկեանի եւ Գ. Ս. Յովհաննէսեանի, որոնք ջանք չեն խնայեցին աշակերտներու զարգացման համար։

Ս Գ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ»

ԼԻՈՆ, 3 յունուար — Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ կազմակերպուած էր «Մանուկներու Օրը», Լիոնի մէջ, նախաձեռնութեամբ Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին։ Կոկիկ բազմութիւն մը եկած էր քաջալերելու Կ. Խաչի այս ձեռնարկը։ Նկատելի էր մանաւանդ մանուկներու խրախճանքը։ Բոլորը անհամբեր կը սպասէին Կաղանդ Պապային, որ պիտի գար նուէրներ բաժնելու։

Հանդէսին կը նախագահէր Գ. Կ. Երայեան, որ անմիջապէս անցաւ յայտագրին։ Երգ, արտասանութիւն, տրամախօսութիւն, բոլորն ալ մանուկներու յանձնուած էին։ Անոնք պէտք էր ներկայանային հասարակութեան առջեւ, ցոյց տալու համար իրենց ունեցած հայերէնի կարողութիւնը, որ ստացած էին գիշերուան դասընթացքներուն հետեւելով։

Կ. Խաչի տիկինները իրենք ալ ուրախ էին տեսնելով իրենց ձեռնարկին արդիւնքը։ * *

Նուէրներու բաշխումէն առաջ, Գ. Կ. Երայեան երկու խօսքով բացատրեց իրական սեռ գերը մեր ընկերութեան մէջ եւ գալիք օրերուն համար

Ու ահա տօնածառին ետեւէն կ՚երեւայ Կաղանդ Պապան, բեռնաւորուած զանազան նուէրներով եւ պտուղներով։ Մանուկները միաբերան կ՚աղաղակեն – Օ՜, Կաղանդ Պապա՜ն։ Ու կը շարունակեն բոլորն ալ կարգով առնելու համար նուէրներ եւ պտուղներ։ Առանց խտրութեան գոհացում տրուեցաւ բոլոր պզտիկներուն

* * Ֆ. Կ. Խաչի վարչութիւնը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ բոլոր այն նպաստամատոյցներուն, որոնք իրենց նուէրներով (պտուղ) քաջալերեցին իր ձեռնարկը։

Մ. Պետոեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՃՇԴՈՒՄ ՊԷԼՎԻԼԻ ԺՈՂՈՎԻ ՄԱՍԻՆ

Դեկտ. 28ին, Պէլվիլի մէջ գումարուած ժողովէն ելած մարմինը ծանօթ հասցէ մը չունենալով, հարկադրուած եմ հեռուէն ալ գիտողութիւնները կատարել Թերթի միջոցաւ։

Անհիմն է այն յայտարարութիւնը Թէ Պէլվիլի ժողովը ընտրած է մարմին մը որպէսզի գինուորագրուելիք երիտասարդներու բաղձանքները ներկայացնէ «առ որ անկ է»։

Այդ առաջարկը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ մերժուեցաւ

Ընտրուեցաւ «Ժամանակաւոր մարմին» մը, որպէսզի՝ 1. կարճ ժամանակամիջոցի մը եւ աւելի մեծ սրահի մը մէջ, ընդհանուր ժողովի հրաւիրէ գինուորութեան ենթակայ Փարիզաբնակ հայ երիտասարդները

2. Մինչ այդ գինուորագրութեան հարցը ուսումնասիրէ աւելի հմտութեամբ եւ վերջին ժողովին յայտնուած բաղձանքները ձեւակերպէ աւելի ամբողջական կերպով, ներկայացնելու համար ծրագրուած ընդհանուր ժողովին (եւ ոչ Թէ առ որ անկ է)։

3. Նոյն ատեն յարաբերութեան մէջ մտնէ արուարձաններու հետ, նոյն ուղղութեամբ կազմակերպուելու համար։

4. Որոշուեցաւ նաեւ որ այս ժամանակաւոր մարմինը իրաւասու չէ տեղական իշխանութեանց դիմելու ոչ միայն Հայոց կամ զինուորցուներու անունով, այլ նոյն իսկ այդ մարմնին անունով։

5. Դիմումները պիտի կատարուին յետագային, Ֆրանսայի բոլոր հայաբնակ վայրերէն ընտրուած մարմիններուն ներկայացուցիչներէն բխած կեդրոնական մարմնի մը կողմէ, յանուն միայն անոնց որոնք ձեւակերպուած բաղձանքները ստորագրած պիտի ըլլան։

Հետեւաբար այս հարցին շուրջ աշխատանքները ներկայիս ուսումնասիրուած են ներքին կազմակերպչական եւ ուսումնասիրական մարզին մէջ։

Անհրաժեշտ կը դտնեմ այս ճշդումը որպէսզի այս խնդրին շուրջ հասարակական գործերն ալ սկիզբէն իսկ պարզութեան վրայ կանգնին։

Պետրոս Պէօրէքեան

ԵՐԿՈՒ ՀԱՅ ՓՐՕՖԷՍՕՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԲԵՄԻՆ ՎՐԱՅ

Աթրացպարիկի Բարիզի եւ Հեղուկ վատնկանութեններու Բարձ. Վարժարաններն ուսուցիչներէն փրոֆ. Գառնիկ Ալէքսանեան հրաւիրուած է խօսելու Փարիզի Արդ է Մէթիէյի (Ս. Մարթէն փողոց) ամֆիթատրոնին մէջ յառաջիկայ յունուար 17ի կիրակի օրը, ժամը 2ուկէսին։ Բանախօսութեան նիւթն է «Քարիւղի ճարտարարուեստը եւ անոր արտադրութեան եղանակները»։

* * Աշխարհահռչակ ստանաւոր փրոֆ. Մենտոր Բունիաթեան Ժընեւի Միջազգային Բարձ. Ուսմանց ճեմարանին (Institut Universitaire de Hautes Etudes Internationales) կողմէ հրաւիրուած է հինգ դասախօսութիւն կատարելու (յունուար 17էն 22) տնտեսական տագնապներու մասին։ Իրեն հետ հրաւիրուած են նաեւ փրոֆ. Պէրթրան Նօկարօ եւ Ժագ Պարտու եւ փրոֆ. Ժոզէֆ Պարթէլէմի Յիշեալ ճեմարանը կազմուած է չորս տարիէ ի վեր Ազգերու Դաշնակցութեան հովանիին տակ եւ Ժընեւի համալսարանին մասնակցութեամբ

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (170)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Բացի մանկամարդ այրի կնոջ դէպքէն, որ երբեք մաքէն չէր կրնար հեռացնել, Սօնիան ուրիշ պատճառներու մէնէր անհանգստանալու։ Ալեքսէյը բազմաթիւ անգամներ յուսախաբ ըրած էր զինք։ Այս Թերացումին Թերեւս կին մը նշանակութիւն չտար, բայց նոր նշանուած աղջիկ մը մեծ յանցանք կը նկատէ զայն։

Մէկ ալ Ալեքսէյի խմելու սէրը զինք սաստիկ կանհանգստացնէր։ Սօնիան երեխայ մը չէր, գիտէր որ այն դասակարգին մէջ, որուն կը պատկանէր Ալեքսէյը, լաւ ուտելը, լաւ խմելը ու շատ խմելը ընդունուած երեւոյթ մըն էր, բայց ամէն անգամ, որ նշանածը հարբած վիճակի մէջ զինքը կը համբուրէր, չէր կրնար, Թէկուզ ակամայ, զգացած իր զզուանքը պահել։ Անսպիսի ծանր, անտանելի զգացում մըն էր այդ, որուն հետ կը վախնար, որ երբ եւ իցէ պիտի չկրնար հաշտուիլ։

Օփերայի ներկայացման առթիւ առաջին անգամ լինելով՝ ընտրանի հասարակութեան առջեւ Ալեքսէյը ու Սօնիայի միասին պիտի երեւային։ Սօնիան արամաշուք համբերութեամբ ինքնիրեններ էրփրանսացի մօտիստին եւ մաշերը յարդարող սեւ կնոջ խնամքին, որոնք զինք կը պատրաստէին այդ իրիկուան համար։ Վերջապէս հագուած-շպարուած, Սօնիան ճերմակ մետաքսէ շրջազգեստի քղանցքները ծոփվելով, սանդուղէն վար վազեց հիւրասենեակը, ուր իշխան Ալեքսէյը կը սպասէր, հանդիսաւոր օրերու համազգեստը հագած, կուրծքը նշաններով զարդարուն, արծաթապատ սուրը կողքին կախուած։ Գահ մը իրարու դէմ կանգնած, նշանածները սքանչացումով իրարու նայեցան։ Կատարեալ զոյգ մըն էին։

Երբ Սօնիան ու իշխան Ալեքսէյը կառքէն վար իջան օփերայի շէնքին առջեւ, որ գեղարուեստի տաճար մը լինելէ աւելի, կարծես ցարական բռնութեան մը լինէր դանդուածորէն շինուած, շատ զարմացան ծիւսորներու բազմութիւնը նկատելով, որոնք գրեթէ շրջափակուած կը պահէին շէնքը։ Թեւանցուկ անցան միջանցքէն։ Ականջահաճ զգեստով պատանի մը առաջնորդեց զիրենք առաջին յարկի օթեակներէն մէկը։

Օփերայի սէզոնի բացումը դէպք մըն էր Թիֆլիսի համար։ Ընդունուած սովորութեան համաձայն, կը լեցնէին Փոխարքան, բարձրաստիճան զինուորականութիւնն ու պաշտօնէութիւնը իրենց կիներով, ռուս եւ վրացի ազնուականութիւնը ամբողջովին, բայց մանաւանդ հայ պուրժուա դասակարգը եւ մտաւորականութիւնը, որոնք կը լեցնէին օփերայի հսկայ շէնքը։

Զարմանալի կերպով այդ օրը, հակառակ սպասուածին, ոչ Թէ տեղի կանգնած մնացողները չկային, այլ նստարաններու մեծագոյն մասը դատարկ մնացած էր, իսկ երկրորդ, երրորդ յարկերը գրեթէ ամայի։ Ներկաները շուարած իրարու կը նայէին։ Հազիւ Թէ իշխանն ու Սօնիան օթեակի աթոռներուն վրայ բազմեցան, երբ իշխանի ընկերներէն երկու սպաներ ներս մտան մտերմօրէն բարեւեցին։

— Ինչպէ՜ս — իշխանը երկու աթոռները ցուցուց հիւրերուն. — ծանօթացէք, նշանածս

Սպաները բարեւեցին Սօնիան, կրունկնին չխկացնելով ու տեղաւորուեցան աթոռներուն վրայ։ Անոնցմէ մէկը խարտեաշ սպայ մըն էր, սիրուն երիտասարդ մը, վայելչօրէն չէրքէզի երկար հագուստի մէջ իրանը սեղմած։ Միւսը տարէց գնդապետ մըն էր, երկար պեխերով, դաժան նայուածքով մը, որ հասարակ զինուորականութենէ բարձրացած՝ նախկին կոշտ շարժուձեւերէն բոլորովին չէր ձերբազատուած։

— Ալեքսէյ Գէորգովիչ, — խօսախսպան մտերմաբար խօսքը ուղղելով իշխանին, — նկատեցի՞ք որ նստարանները գրեթէ դատարկ մնացեր են. այս կը նշանակէ, որ

— Կը նշանակէ որ, ընկերոջ խօսքը կտրեց գնդապետը, պեխերը ոլորելով, այդ Արմեաշկաները պոյքոթի ենթարկեր են օփերան … պէտք է դաս մը տալ անոնց …

— Ի՞նչ դաս կրնանք տալ, — ծիծաղելով պատասխանեց երիտասարդ սպան, — միրն է յանցանքը, որ Թոյլ տուած ենք այդ շարքիններուն կողմնակէլու Կովկասի հարստութիւնը։ Զարմանալի անշնորհք ժողովուրդ մըն են. մենք … ինչպէս բնաւ ռուս հարուստ մը հանդիպա՞ծ էք Կովկասի մէջ …

— Ոչ Կովկասի մէջ եւ ոչ ալ Ռուսիոյ, Արմաւիր, կամ Եկատերինոտար, — վրայ բերաւ գնդապետը, — այդ Արմեաշկաները ջհուտներէն ալ վատ են …

Սօնիան չասադրուած դէմքով մը մտիկ կ՚ընէր։ Անտանելի կերպով ճնշուած կը զգար ինքզինք. ոչ Թէ անոր համար որ Արմեաշկա բառը իրեն համար նշանակութիւն մը ունէր, այլ որ այդ մարդիկը գիտնալով որ ինք հայ մըն է, չէին քաշուեր իր ներկայութեան այդ բառը գործածելու։ Իսկ Ալեքսէյը, բոլորովին անտարբեր մըտիկ կ՚ընէր ընկերները, մաքէն իսկ չանցընելով, որ Սօնիան կրնայ վիրաւորուիլ։

Յանկարծ դահլիճի մէջ խօսակցութիւնները դադրեցան։ Փոխարքան օթեակը մտած էր իր հետեւորդներով։ Ամբողջ հասարակութիւնը ոտքի բարձրացաւ, զինուորականները բարեւ գիրքով անշարժ կանգնած, մինչ կիները գլուխնին խոնարհեցուցին։ Վարագոյրը բացուեցաւ։

Հազիւ Թէ Սօնիան կը հետեւէր ներկայացման, եւ ոչ ալ երգիչները կը հետաքրքրէին զինքը։ Թէեւ երկու սպաները վարագոյրի բացուելուն վերադարձած էին իրենց տեղերը, սակայն անոնց խօսակցութեան ծանր տպաւորութեան տակ, Սօնիան միտքը չէր կրնար կեդրոնացնել խաղի վրայ։ Ի՞նչ լաւ, որ վերջին պահուն Հայրը մերժեր էր իրենց ընկերակցիլ։

Երբ վարագոյրը իջնելէ վերջ, Սօնիան բոլորովին անտրամադիր, Ալեքսէյի Թեւը մտած դուրս ելաւ միջանցքը, իշխանի ծանօթներէն, ընկերներէն շատեր մօտեցան իրենց։ Բոլորի խօսակցութիւնը նոյն նիւթի շուրջը կը դառնար։ Հայերը պոյքոթի էին ենթարկած օփերան, իսկ այդ կը նշանակէր որ Թիֆլիսը իր միջոցներով օփերա պիտի չկրնար ունենալ, եթէ կառավարութիւնը պետական միջոցներով չծածկէր բացը։

Սօնիան իր շրջանէն դուրս ինկածի նման կը զգար. չկային հայ ունեւոր, արիստոկրատ համարուած ընտանիքները, իսկ ռուս ընտանիքներէն ոմանց հազիւ Թէ ծանօթ էր Սօնիան. Իշխան Ալեքսէյը ալ ու ձախ իր նշանածը կը ծանօթացնէր։ Այրերը սիրալիր քաղաքավարութեամբ կը բարեւէին, նախանձելով Ալեքսէյի բախտին, որ հարուստ Հայու մը սիրունիկ աղջիկը յաջողեր էր ճանկել. իսկ կիները աւելի վերապահ՝ ոմանք սառնօրէն ժպտեցան, ոմանք ալ վերէն վար նայեցան հարուստ Արմեաշկա աղջկան վրայ, որ դրամի ուժով միայն իրենց շրջանը պիտի մտնէր։

Ամբողջ երկու շաբաթ, Սօնիան պատրաստուած էր այդ գիշերուան համար, ու հիմա, սիրտը դառնութեամբ լեցուած, կը զզջար եկած լինելուն։ Զորս բոլորը, այրեր, կիներ, ուրախ Թրվռուն խօսակցութեան մը բռնուած, կը կատակէին, մինչ ինք անոնց մէջէն կ՚անցնէր օտարականի նման մինակ զգալով։

Վարագոյրի բացուելու ժամանակը մօտեցաւ, միջանցքի բազմութիւնը աճապարեց դէպի սրահը։

Սօնիան եւ իշխանը եռ. դառնալ ըսկսան դէպի օթեակը։ Դրան մօտ հասած էին, երբ զինուորական մը իշխանին մօտենալով բարեւեց, մէկդի առաւ ու բան մը փափսաց ականջին։

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

է թէ Թուրքերը գործօն շարժումներ կը կատարեն Ալէքսանտրէթի եւ Անտիո֊քի մէջ, ինչ որ կը նպաստէ որոշ գրգռութիւն արծարծելու Սուրիոյ միւս մասերուն մէջ։ Ասոնք մանաւորապէս ցաւալի դէպքեր են, այն տաղնապալի պահուն ուր կը գտնուի Ֆրանսա։ Երէկ Փարիզի մէջ Թուրք պաշտօնական շրջանակներ կը հաւաստէին թէ չեն հաւատար որ Աթաթիւրք Պոլսէն մեկնած ըլլայ, ոչ ալ արտաքին նախարարը, թէ չափազանցուած կամ երեւակայական են կարգ մը գործակալութեանց այս լուրերը ... »

Անգլիոյ թագաւորը խաչաձեւա՞ծ է Աթաթիւրքը

« Լ'Էօվր » շարունակելով իր տեսութիւնը, կը գրէ —

— « Ֆրանսայի, ինչպէս Թուրք պետութեան գրացի կամ սահմանամերձ երկիրներուն մէջ, ընդհանուր կարծիքը այն է որ եթէ այդպիսի անցուդարձ մը տեղի ունեցած է, պարզապէս «պլըֆ» մըն է, արտաքին ճնշումի միջոց մը՝ ազդելու համար Ֆրանսական կառավարութեան վրայ, տաղնապալի պահու մը որպէսզի պոռացուած տայ Թուրքիոյ։ Ոչ ոք կը հաւատայ թէ Թրքական կառավարութիւնը պատրաստ է այժմէն խօսքէն գործի անցնելու եւ զինուորական զրաւման ենթարկելու Ալէքսանտրէթը։ ԲԱՅՑ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՑՕԺԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԿԸ ԿՐԿՆԷԻՆ ԹԷ ՖՐԱՆՍԱ ՊԻՏԻ ԿՐՆԱՅ ՄԻԵՒՆՈՅՆ ՁԵՒՈՎ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵԼ, ԵԹԷ ՕՐ ՄԸ ԱՅԴ ԸԼԼԱՅ ԿԱ֊ՑՈՒԹԻՒՆԸ ։

Ֆրանսայի կարգ մը շրջանակներուն մէջ շատ կը կրկնեն թէ Անգլիոյ նախորդ արքան, Էտուըրտ Ը. երբ ընկերի կը գտնուէր անցեալ աշնան, ինքն իրեն թոյլ տուած է այնպիսի խօսքեր արտասանել որ Աթաթիւրք այն տպաւորութիւնը կրած է թէ բրիտանական կայսրութիւնը տրամադիր չէ վճռապէս ուժ տալու Ֆրանսայի՝ արեւելեան Միջերկրականի գոյավիճակին պահպանման համար ։

«Ջէզոքները չեն որ պիտի լուծեն Սպանիոյ խնդիրը»

« Ժուռնալ տը Ժընեւ » ի խմբագրապետ Ռընէ Փայեօ Նատր գրած կուտայ խմբագրականով մը.

— « Ճիշդ խօսելով, չէզոքներու մարմինը ծնաւ անիմաստ առաջարկէ մը, որ հակադրուեցաւ մեր իմաստալից առաջարկին։ Այնքան որ, մեր Արտաքին գործոց Բիւրոյի Արաս ձեռնպահ մնաց միջնէի խորհուրդին մէջ։

Ֆրանսացի պաշտօնեաները զինած են ամէն ազդէ կարգ մը անպատասխանատու զաւատոյրներ եւ անոնց յարձակել կուտան Հաթայի (Սանճաք) Թուրքերուն վրայ։ Լրջօրէն չենք գիտեր թէ այս ընթացքը ի՞նչ անակնկալներ առաջ պիտի բերէ ։ « Անակնկալ » բառէն զարմացողներուն բացէ ի բաց բսենք թէ մարդկային ամէն սահման անցնող այդ խժդժութիւնները օր մը — չենք գիտեր ո՞ւր եւ ի՞նչպէս — կրնան տեղի տալ ակամայ փոխադարձութեան մը, անխուսափելի ուրիշ շարժումներու. Կարելի չէ վճռել թէ ո՞ւրկէ պիտի սկսին եւ ո՞ւր պիտի վերջանան այն շարժումները, որոնք կրնան ծագիլ Ֆրանսացի պաշտօնեաներու բարբարոսութիւններէն։ Մենք բնաւ փափաքող չենք ասոր. բայց սակայն կրնայ տեղի ունենալ, եւ անպատճառ մը որ ազգերու արժանապատուութիւնը գործին խառնուի, այլեւս շատ դժուար պիտի ըլլայ կարգի գնել սանձուած խառնակ կացութիւնը »։

*** Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Վաթանիները Սուրիոյ զանազան կողմերէն տարաբ աշիրէթներ կը բերեն եւ կը տեղաւորեն Թրքական գիւղերու մէջ ։ «Այս ձեւով կ'ուզեն ազդել չէզոք դիտողներուն վրայ »։

ՉՄՆԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ իրենց պատասխանը ղրկած պիտի ըլլային երէկ, անգլիաֆրանսական ծանուցագրին։ Երկուքն ալ այս անգամ կը հաւկցնեն թէ թոյլ պիտի չտան որ խորհրդային իշխանութիւն հաստատուի Սպանիոյ մէջ։

ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐ կը մղուին Մատրիտի չուրջը։ Վերջին լուրերու համաձայն, Զօր. Ֆրանքոյի զօրքը կրակի տակ առած է շատ կարեւոր դիրք մը եւ եթէ յաջողի գրաւել, Մատրիտ ինկած պիտի ըլլայ ։

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ զինուորական նոր նիւթագոյցը 75 միլիառ Ֆրանքի հասած է, մինչ 59 միլիառ էր 1936ին։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ նախագահը տարեկան ճառը խօսելով երեսփ. ժողովին մէջ, ջատագովեց ժողովրդապետական կարգերը, իբրեւ ազգաց խաղաղութեան։ Երեսփ. ժողովը օրէնք մը քուէարկեց որով կ'արգիլուի զէնք ղրկել Սպանիա ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամ-անդամուհիները, վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, իր դպրոցին մէջ։ կարեւոր օրակարգ.

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ կամաւորներու եւ մարտիկներու Միութեան ժողովը 10 Յուն. կիրակի երեկոյ ժամը Ցիշտ 8ին, 6 պլիս Պուլվար Ռաւէն, ընկեր Անդրէասին սրճարանի կից Կ. Խաչի դպրոցին մէջ։ Ներկայ պիտի ըլլայ գնդ. Տ. Պաղտասարեան։ կը հրաւիրուին բոլոր անդամները եւ համակիրները

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՏՈՒՆ

Փարիզի Բարեգործականի Տան Վարչութիւնը պատիւ ունի ծանուցանելու յարգոյ հասարակութեան եւ իմանաւորի Փարիզի հայկական միութեանց վարչութիւններուն որ, իր Տան սրահները, 8 rue Bossuet Paris, խիստ դիւրամատչելի պայմաններով տրամադրելի են պարահանդէսներու, հաւաքոյթներու, դասախօսութիւններու, հանդէսներու, հարսանիքներու եւ նշանտուքներու համար։

Տեղեկութեանց եւ պայմաններու համար կը խնդրուի հեռաձայնել ամէն օր, կէսօրէ վերջ, մինչեւ ժամը 6. Central 48-51 եւ կամ գրել U. G. A. B. 24 rue Feydeau, Paris (2) հասցէով։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

Հ. Յ. Դ. Եւր. Կեդր. Կոմիտէն առիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերները այսօր ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Քաֆէ « Բլէօ տը Լիւնի վերնայարկը։ Մեթրօ Փլաս տ'Իթալի։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՇԱՎԻԼԻ Արդութեան խումբի ժողովը վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ընկ. Ադամեանի բնակարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԳԱՆՆԵՕ-ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ խումբի ընկերահամակրական հանդիպումը 9 Յուն. ուար. շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ակօսնի ենթակոմիտէի անդամական ընդհանուր ժողովը 8 Յուն. ուրբաթ երեկոյ ժամը 9.30ին, իր Ակումբին մէջ։

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 8 Յուն. ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանը։

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 9 Յուն. շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Սիամանթօ Ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը կը տօնէ յառաջիկայ կիրակի,
10 Յունուար, ժամը 3ին, **Salle Horticulture**ի սրահին մէջ.
84 Rue de Grenelle (Metro Rue du Bac)
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ
ՏՂՈՑ ԿԸ ԲԱԺՆՈՒԻ ՆԱԽԸՆԹՐԻՔ ԵՒ ՍԻՐՈՒՆ ԽԱՂԱԼԻՔՆԵՐ.
Մուտքը՝ մեծերուն 3 Ֆր., փոքրերուն՝ ՁՐԻ.

Ֆր. Կ. Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը

«Մանուկներու Օրուան» տօնակատարութեան առթիւ հրապարակ կը հանէ պատկերազարդ հանդէս մը,
Գեղարուեստական սիրուն յօդուածներով, ոտանաւորներով եւ զանազան գեղեցիկ գրութիւններով.
16 նկարներ Ֆ. Կ. Խաչի գաղութագիներէն, Սանուհեաց խումբերէն, «Մանուկներու Օրուան» եւ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆէն.
Յօդուածներ ունին՝ Պերճուհի, Լ. Բիւզանդ, Ֆլօրա Անահիտ, Ն. Բիւրբիթեան, Հերմինէ Միքայէլեան, Մ. Տամատեան, Գ Ազատատեան, Հեր մինէ Անդրանիկ. Ս. Վռացեան, Շ Նարդունի, Ա. Խանճեանեան Մ. Արամեան եւ ուրիշներ.
ԳԻՆ 1 ՖՐ.
Դիմել՝ Շրջ. Վարչութեան Mme Missakian, 6 rue d Alsace, Asnières (S.)

ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՄԱԽՄԲԱԿԱՆ ԽՆՃՈՅՔ
Լիոնի Զարդարեան գրադարանի Վարչութեան կողմէ
9 Յունուար շաբաթ իրիկուն ժամը 8էն մինչեւ կէս գիշեր.
5 rue Bonnefoi յօնեան սրահին մէջ։
ՀԱՃԵԼԻ ԺԱՄԱՆՑ

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
Սէն-Ժէռոմի (Մարսէյլ) Վաճ խումբի ընկերա-ընտանեկան խնջոյքը
9 Յունուար շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին,
ընկ. Յովհ. Սիմոնեանի բնակարանին մէջ։
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ.

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ
կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ
9 Յունուար, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հայ Ակումբին մէջ։
Մանուկներու կողմէ՝ երգ, պար, արտասանութիւն
եւ փոքրիկ ներկայացում մը.
Խաղալիքներ կը բաժնուին բոլոր երախաներուն.
Մուտք մեծերու 3 Ֆր., փոքրիկներու ձրի։

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը
Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մ. Ճիւղը կը տօնէ իր քոյր Մ. Ճիւղերուն հետ
17 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Ճահրիկեան սրահին մէջ,
5 rue de l'Eclipse. Մարսէյլ։
Գեղարուեստական բաժին. Պիտի ներկայացուի «ՇԱՈՒԼՕ»էն ՄԻՆՉԵ ՄԷԹՕ ընկերս թենէն Զաւեշտ մը ԱՐԷԼԵԱՆ Թատերախումբէն.
Երգ, արտասանութիւն փոքրիկներու կողմէ.
Կը բաժնուի պտուղ եւ նախընթրիք բոլոր ներկայ փոքրիկներու.
Մուտք 3 Ֆր., փոքրիկները ձրի.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ամանորի առթիւ Քոնսէփսիոն հիւանդանոցի հիւանդներս շնորհակալութեամբ ստացած ենք Ֆ. Կ. Խաչի Սէն Ժէռոմի եւ Նոթր Տամի մասնաճիւղէն՝ 22 հիւանդի 10ական Ֆր., Սէն Լուի մասնաճիւղէն՝ 14 հիւանդի 10ական Ֆր.. Ազգատախնամ-Որբախնամ Միութենէն՝ 19 հիւանդի 15 Ֆրանք։ Քանի մը բարեկամներէ 10ական Ֆր.։

Լեւոն Դաւթեան

ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ՋԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐՈՒՆ

Լիոնի «Հայ Արիստոկրատեան երէցսկաուտները հրապարակային ժողովի կը հրաւիրեն Լիոնի 20—23 տարեկան բոլոր զինուորցու հայ երիտասարդները, այսօր, ուրբաթ, երեկոյ ժամը 8.30ին, Brasserie l'Etoile-ի վերնայարկի սրահին մէջ, 1 Cours Gambetta եւ 2 Place Raspail. Ծախսերու մասնակցութեան համար 0.75 Ֆր.։

Կը խօսի Գ. Վ. ՋՈՒԼԷՐԵԱՆ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԼՈՅՍՆ Ի ՀԱՅՍ, Գարեգին Եպիսկ. Տրապիզոնի, պատկ. եւ գեղատիպ 25 Ֆր., ԱՇՈՏ ԵՐԿԱԹ, Բ. Այվազեան, 12, ԱՆԻՆ ԾԱԽՈՒԵՑԱՒ 10, ՐԱՖՖԻԻ ԳՈՐԾԵՐԸ — ԿԱՅԾԵՐ, Գէյըրուբ, 2 հատորը միասին 50 Ֆր., ՍԱՄՈՒԷԼ, Աքեմ 40, ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ, Աքեմ 40, ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ, Գահիրէ 20 Ֆր., ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ, Ֆր. Վէրֆէլ 2 հատոր 70 Ֆր., ՀՌՈՄԻ ՊԱՊԻՆ ՋԻՐԱԿՆԵՐԸ, Մ. Զէվագօ 35, ՀՐԱՇՔՆԵՐՈՒ ՊԱԼԱՏԸ [illegible] ՌԱԿԱՍԹԷՆԻ ԱՄՓՈՓԸ 35, ԽԵԼԱԳԱՐ ՀԱՅՈՒՀԻՆ, Տր. Ճէլալեան, 20, ՀԱՐՑԱԿԱՆԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ, վէպ, Տիկին Լաս 2 հատոր 20 Ֆր., ՎԻՇԱԳՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ, Տիկին Հայաստան Գէորգեան 15, ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ, Նշ. Պէշիկթաշլեան 15, ՀԱՅ - ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐ, Ա. Գիւլխանտանեան 15, ՖԻՐՏՈՒՍԻ ԵՒ ԻՐ ՇԱՀՆԱՄԷՆ, Ա. Կոթիկեան 7.50, ՀԻՆ ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ, Գեղարքունի 6, ՕՄԱՐ ԽԱՅՅԱՄԻ ՔԱՌԵԱԿՆԵՐԸ, Արամ Զարըզ 15, ԴՈՒՆ ԵՒ ԵՍ, Ռափ. Զարդարեան 10, ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ հրատարակութիւնները, հատորը 20 Ֆրանք, ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ 1937, ՈՒԽՏԱՒՈՐՆԵՐԸ ՀԱՅ ԱԶԱՏԱԳՐ. ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ, Ա. Քէչեան, 20 Ֆր.։

25 ՖՐԱՆՔԻ ԳԻՐՔ ԳՆՈՂԻՆ ՄԷԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՅՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՔԱՐՏԷՍ ՆՈՒԷՐ ։ 50 ՖՐ.Ի ԳՆՈՂԻՆ՝ ՄԷԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՆՈՒԷՐ, 100 ՖՐ.Ի ԳԻՐՔ ԳՆՈՂԻՆ ՄԷԿ ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ ՏԱՐԵԳԻՐՔ ՆՈՒԷՐ։

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ,

51, Rue Mr. le Prince. Paris(6), Chèque postal Paris 1278-35. Tél. Danton: 88-65

Գաւառէն եւ արտասահմանէն Թղթատարի ծախք աւելցնել 100ին 10.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dumesme, PARIS (14)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ' Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 9 ՅՈՒՆՈՒԱՐ — SAMEDI 9 JANVIER 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ - 13e Année No. 3315

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՆԵՐՔԻՆ ԽՕՍՔ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱԽԵՐԸ ՎԱՂՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

Դատելով օրուան լուրերէն, կը թուի թէ Ֆրանսայի վճռական դիրքը բաւական ազդած է Թուրքիոյ վրայ, որ կը սպառնար արիւնոտ խաղ մը սարքել Ալեքսանտրէթի մէջ:

«Ուլուս», Էնկիւրիի պաշտօնաթերթը, տարբեր լեզու մը կը գործածէ այսօր, անշուշտ հակազդելու համար «Ճիւմհուրիյէթ»ի խուժանավարութեան, իսկ Ռիւթէրի թղթակիցը երէկ հեռագրով մը կը հերքէր այն լուրերը թէ թուրք զինուորներ համախմբուած են Սուրիոյ սահմանին վրայ:

Անշուշտ այս կարգի հրատարակութիւնները չեն որ պիտի մեղմացնեն կամ լուսաբանեն կացութիւնը:

Բայց, կարելի չէ ժխտել թէ Թուրքերը պատրաստուելով, փչելով, սպառնալով հանդերձ, հարկադրուած են լրջօրէն նկատի առնել յախուռն ձեռնարկի մը հետեւանքները:

Մանաւանդ որ, իրենց դիմացն ունին նաեւ Մեծն Բրիտանիան: Ինչպէս Ֆրանսա, նոյնպէս Անգլիա չեն կրնար թեթեւօրէն նայիլ այս սպառնալիքին վրայ:

Եւ զարմանալի չէ որ ինչպէս ֆրանսական, նոյնպէս անգլիական մամուլը չափաւորութեան եւ իմաստութեան յորդորներ կ'ուղղէ Թուրքիոյ, մանաւանդ շոյելով անոր միահեծան վարիչը՝ Աթաթիւրք:

Բայց ինչո՞ւ մէկ օրէն միւսը այսքան թթու եւ ամբարտաւան դիրք մը բռնեց Էնկիւրի, արտակարգ ժողովներ գումարելով եւ նոյնիսկ զինուորական շարժումներ կատարելով:

Առաջին պատճառը, անշուշտ, բարոյական պարտութեան մը գիտակցութիւնն է:

Թուրքիա ծանր պարտութիւն մը կրեց Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ, երբ Խորհուրդին անդամները միաձայնութեամբ քուէարկեցին բանաձեւը, եւ ձեռնպահ մնաց միայն իր ներկայացուցիչը: (15 դեկտեմբեր 1936):

Փարիզի բանակցութեանց վիժումը նոր հարուած մը եղաւ Էնկիւրիի համար: Իսկ Ազգերու Դաշնակցութեան «դիտողներ»ուն կատարած քննութիւնները՝ առաջին օրէն իսկ յանգեցան եզրակացութեան մը որ աննպաստ էր թրքական տեսակէտին:

Դիտողները դեռ չեն աւարտած իրենց պաշտօնը եւ Ա. Դ. Խորհուրդը միայն կրնայ գիտնալ անոնց տեղեկագրին մանրամասնութիւնները:

Բայց եւ այնպէս, առաջին առթիւ հասած տեղեկութիւնները բաւական են հաստատելու սանճաքին ժողովուրդներուն տրամադրութիւնները:

Օրուան հեռագիրները կը հաստատեն թէ «Արաբ, ինչպէս եւ Թուրք եւ Հայ բնակչութիւնները իմաստութեամբ կը սպասեն բանակցութեանց ելքին»:

Էնկիւրի ուրիշ պատճառ մը եւս ունէր փրփրելու եւ յախուռն շարժումներ փորձելու, — անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը՝ Միջերկրականի մասին, որ ստորագրուեցաւ յունուար 2ին, գոհունակութիւն պատճառելով նաեւ Փարիզի մէջ: (Անգլիոյ արտաքին նախարարը յատկապէս շնորհաւորեց Ֆրանսայի իր պաշտօնակիցին դիրքը, այս առթիւ):

Արդ, Էնկիւրիի խուճապին բուն գաղտնիքը պէտք է փնտռել այս անցուդարձին մէջ, — Միջերկրականի, այսինքն ապահովութեան հարց:

Տեղական թերթերու քաղաքական մասնագէտները, զարմանք յայտնելով հանդերձ Թուրքիոյ բռնած անհաշտ ընթացքին առթիւ, չեն ծածկեր այս պարագան: Նոյնիսկ մեղադրանքի բաժին մը կը հանեն իրենց երկրին համար:

Փէրթինաքս, «Էքօ տը Փարի»ի քաղաքական խմբագիրը, այսպէս կը բացատրէ նոր տագնապը.

— «Թուրքիա 1934ին Եուկոսլավիոյ եւ Ռումանիոյ զինակիցը եղաւ, այսինքն՝ անուղղակի՝ ընկերակիցը Ֆրանսայի: 1934ի վերջերէն, Թուրքիա մեզի կ'առաջարկէր քաղաքական եւ զինուորական գործակցութեան դաշնագիր՝ մը: Ինչպէս խորհ. Ռուսաստանը, ան կ'ուզէր մտնել «հաւաքական ապահովութեան դրութեան» մէջ, որ այն ատեն արագօրէն իրագործելի՛ կը համարուէր: Քանի քանի անգամներ, վերջին անգամ անցեալ հոկտեմբերին, մենք մերժեցինք իր առաջարկները, վախնալով որ կը գրգռենք Իտալիան: Տեսնելով որ ժամանակը կ'անցնի, հաւաքական ապահովութեան դրութիւնը իրական ձեւ չստանար եւ Ֆրանսայի ու Անգլիոյ արտաքին նախարարութիւնները չեն համարձակիր ստանձնել հաւանական նախայարձակներու դէմ դիմադրութիւն կազմակերպելու պատասխանատուութիւնը, Թուրքերը կամաց - կամաց համոզուեցան թէ ամէնէն կարճ ճամբան է գործածել Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի մեթոտը: Անոնք կը նախատեսեն թէ Ֆրանսա եւ Անգլիա օր մը պիտի փորձեն նոր սակարկութիւն մը կնքել Հռոմի հետ եւ գինը պիտի վճարէ Սուրիա: Հետեւաբար կ'ուզեն զգուշական միջոցներ ձեռք առնել»:

Աջէն դէպի ձախ, համայնավար «Իւմանիթէ»ն ալ միեւնոյն ձեւով կը բացատրէ խնդիրը, մերժելով թրքական պահանջը՝ Ալեքսանտրէթ - Անտիոքի անջատման մասին, բայց ուղղակի մեղադրելով Ֆրանսան որ չուզեց փոխադարձ աջակցութեան դաշնագիր կնքել Թուրքիոյ հետ: «Թուրքիան եթէ Ֆրանսայի կապուած ըլլար այսպիսի դաշնագրով մը, այլ եւս վախ պիտի չունենար թէ Իտալիա կրնայ տեղաւորուիլ Ալեքսանտրէթի մէջ»:

Նոյն թերթին կարծիքով, Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլավիոյ միջեւ կնքուած համաձայնութիւնն ալ ազդած է Թուրքիոյ վրայ, որ զայն կը նկատէ տկարացում՝ պալքանեան համերաշխութեան:

Դեռ չսպառեցինք նիւթը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎՃՌԱԿԱՆ ԴԻՐՔԸ ՍԱՆՃԱՔԻ ՄԱՍԻՆ

35,000 ԶԻՆՈՒՈՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Արտաքին նախարարութեան խորհրդականը տեսակցեցաւ Սուրիոյ հրամանատարին եւ Փարիզի թուրք դեսպանին հետ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԱՒԵԼԻ ԶԱՓԱՒՈՐ Կ'ԵՐԵՒԱՆ

Ինչպէս կը սպասուէր, Ֆրանսա վճռական դիրք մը բռնած է Ալեքսանտրէթի հարցին առթիւ, որուն բարդացումը մանրամասնօրէն նկարագրած էինք երէկ: Իբրեւ հողատէր պետութիւն, Ֆրանսա ոչ միայն կը մերժէ Թուրքիոյ հետ բանակցիլ սպառնալիքի տակ, ԱՅԼ ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ Է ՇԱՐԺՄԱՆ ՄԷՋ ԴՆԵԼՈՒ ՍՈՒՐԻՈՅ 35,000 ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐԸ, ԵԹԷ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՈՐ ԵՒ Է ՓՈՐՁ ԿԱՏԱՐԵՆ ԳՐԱՒԵԼՈՒ ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԸ.

Պ. Վիէնօ, արտաքին նախարարութեան խորհրդականը, առջի օր ունկնդրութեան ընդունեց Արեւելքի բանակին հրամանատարը, Զօր. Հիւնցիկէր, որ ՎՃՌԱԿԱՆ ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ ՍՏԱՑԱՒ ԱՐԳԻԼԵԼՈՒ ՈՐ ԵՒ Է ԱՐՇԱՒԱՆՔ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ, ԹՈՒՐՔ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԿԱՄ ՀՐՈՍԱԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ. Միեւնոյն ատեն պիտի աւելցուի Սուրիոյ զինուորներուն թիւը, իսկ հրամանատարը իր պաշտօնատեղին պիտի մեկնի օդանաւով:

Թէեւ Ֆրանսայի պաշտօնական շրջանակները չեն սպասեր որ Թուրքերը բռնութեան դիմեն, բայց եւ այնպէս արտաքին նախարարութիւնը կ'ուզէ պատրաստ գտնուիլ որ եւ է պատահականութեան հանդէպ:

Բացի զինուորական պատրաստութենէն, ֆրանսական կառավարութիւնը օրը օրին տեղեկութիւններ կը հաղորդէ անգլիական կառավարութեան, Թուրքիոյ բռնած դիրքի մասին, որ կրնայ հակազդեցութիւններ ունենալ Պաղեստինի մէջ: Այս առթիւ բանն որ Անգլիացիները նաւային կայան մը կը շինեն Կիպրոսի մէջ, Ալէքսանտրէթի դիմաց:

Պ. Վիէնօ հինգշաբթի օր տեսակցեցաւ նաեւ Փարիզի թրքական դեսպանին Սուատ Տավազի հետ, եւ անգամ մը եւս յիշեցուց թէ Թուրքիոյ յարուցած խնդիրը կրնայ լուծուիլ միայն Ազգաժողովին կողմէ եւ թէ Ա. Դ. Խորհուրդին յունուար 18ի նիստն ալ ատոր յատկացուած է: Միեւնոյն ատեն Պ. Վիէնօ ՇԵՇՏԵՑ ԹԷ ՈՉ ՖՐԱՆՍԱ, ՈՉ ԱԼ ԱՆԳԼԻԱ ԿԱՄ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ՈՒՐԻՇ Ո ԵՒ Է ՄԷԿ ԱՆԴԱՄԸ ՊԻՏԻ ԹՈՅԼԱՏՐԵՆ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ԻՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ: Ֆրանսա կը շարունակէ հարցին ուսումնասիրութիւնը եւ կը սպասէ որ Թուրքիա եւս նոյն իմաստութեամբ վարուի, փոխանակ բարդացնելու կացութիւնը. Այս առթիւ Պ. Վիէնօ տրամադրութիւն յայտնեց խնդրելու որ յետաձգուի Ա. Դ. Խորհուրդին նիստը, որպէսզի աւելի լայն ժամանակ ունենան հարցը բազմակողմանի քննութեան ենթարկելու: Եթէ յետաձգումը ընդունուի, Ազգաժողովին երեք ներկայացուցիչները կրնան յունուար 31էն անդին ալ մնալ Սանճաքին մէջ:

*** Երեսփոխան Ֆալիհ Րըֆքը, որ կառավարութեան բերանն է, կը գրէ «Ուլուս»ի (Հաքիմիյէթի Միլլիյէ) խմբագրականին մէջ (7 յունուար).

— «Եթէ Ֆրանսայի համար խնդիրը կրնայ լուծման սպասել, Թուրքիոյ համար պարագան տարբեր է: Մենք չենք կրնար անվերջ թոյլատրել երկդիմի կացութիւն մը, մենք կ'ուզենք յստակօրէն գիտնալ թէ պիտի յարգուի՞ն կնքուած յանձնառութիւնները: Մինչ այս մինչ այն, կը կարծենք թէ Սանճաքին խնդիրը պէտք է սահմանափակուի նոյն շրջանի սահմանին մէջ, Թուրք բնակչութեան ինքնավարութեամբ: Մենք կը մերժենք հետեւիլ անոնց որ ուզելով ընդլայնել այդպիսի խնդիր մը եւ միջազգային հանգամանք տալ անոր, կը վնասեն խաղաղութեան դատին եւ ֆրանքօ-թուրք յարաբերութեանց»:

Տասը զօրաբաժին սահմանին վրայ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Թուրքիոյ սպայակոյտին գլխաւոր անդամները ժողով մը ունեցան Էսքիշէհիրի մէջ եւ չորս ժամ խորհրդակցեցան կացութեան մասին: Ներկայ էին նաեւ ներքին եւ արտաքին գործավարները:

Կարգ մը տեղեկութեանց համաձայն, Թուրքիա տասը զօրաբաժին համախմբած է Սուրիոյ սահմանին վրայ, աւելի կամ պակաս հեռաւորութեամբ: Փարիզի մէջ միշտ կը կասկածին թէ Թուրքիա կրնայ անակնկալ մը սարքել, պարագաները նպաստաւոր համարելով:

Ալէքսանտրէթի հարցին բարդացումը մեծ յուզում պատճառեց նաեւ Լոնտոնի մէջ: Անգլիոյ մէջ շատ գովեստներ հիւսուեցան, երբ Թուրքիա Ազգերու Դաշնակցութեան դիմեց, Նեղուցներու պայմանագիրը փոխելու համար, իսկ այս անգամ կը զարմանան որ Աթաթիւրք Ազգաժողովէն քաշուելու սպառնալիքներ կ'ընէ: Զարմանքը իր գագաթնակէտին հասաւ, երբ իմացուեցաւ թէ Թուրք մամուլը պատերազմ կը սպառնայ եւ թէ Թուրքիա զինուոր կը կեդրոնացնէ սահմանին վրայ: Կարգ մը թերթեր, առանց ընդունելու կամ հերքելու այն հաւաստիքը թէ Սանճաքին բնակչութեան 80 առ հարիւրը Թուրք է, կը խոստովանին թէ Թուրքիա իրաւունք ունէր խնդրելու որ փութացնեն հարցին լուծումը: Քաղաքական շրջանակներու մէջ դեռ կը յուսան թէ Աթաթիւրք պիտի չլքէ խոհեմութեան ճամբէն:

*** «Լ'Էօվր»ի տեղեկութեանց համաձայն, երբ Էնկիւրիի ֆրանսական դեսպանը յունուար 5ին Փարիզէն վերադարձաւ առանց նոր առաջարկներ բերելու, Թուրքիա կրկնապատկեց իր զինուորական պատրաստութիւնները եւ ԱՅՍՕՐ ՈՒՆԻ ԵՐԵՍՈՒՆ ՀԻՆԳ ԶՕՐԱԲԱՆԱԿ՝ ԿԱԶՄ ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ, իսկ ֆրանսական ուժը կը հաշուեն 25 — 30,000:

Կ'ըսուի թէ Աթաթիւրք նոր դիմում մը պիտի կատարէ Ֆրանսայի, որ պէտք է արագօրէն լուծուի Ալէքսանտրէթի խնդիրը: Հակառակ շրջած զրոյցներուն, դիւանագիտական խօսակցութիւնները չեն խզուած տակաւին: Իսկ Թուրք մամուլը կը շարունակէ գրգռել հանրային կարծիքը:

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Վաղը, 10 յունուար, կը վերջանայ տարագիր զինուորցուներու նախնական արձանագրութիւնը: Իսկ փետրուար 10ին պիտի կատարուի բժշկական քննութիւնը:

Շատերը սկսած են երգել, արդէն.

Զինուորին երգերը, եղբարք լսեցէք,
Աշխարհիս բաները լաւ ճանաչեցէք:
Ոմանք հոյակապ պալատներ ունին,
Ոմանք չէն դղեակ խաղաղ բնակին:

Մէկն ունի մեծ տուներ, միւսը գիւղ ունի,
Միայն խեղճ զինուորը ոչինչ բան չունի:

Թէ քաջ պատերազմիս, կուտան մեծ պարգեւ,
Թէ առողջ կորցնես՝ կ'առնեն մնաս բարեւ:

Անշուշտ մեծ է տարբերութիւնը, երկիրէ երկիր:

Եւ սակայն ամէն տեղ ալ, զինուորը զինուոր է,— «թէ քաջ պատերազմի, կուտան մեծ պարգեւ, թէ ոտքը կորցնէ՝ կ'առնեն մնաս բարեւ»:

Բայց ինչո՞ւ անպատճառ պատերազմի մասին խորհիլ:

Զինուորութիւնն ալ մաս կը կազմէ բոլոր ժողովուրդներու սովորական կեանքին, ինչպէս բանուորութիւնը:

Մեր մասին ալ, Կովկասի մէջ շատոնց կը գործադրուէր, իսկ Թուրքիոյ մէջ պարտաւորիչ հռչակուեցաւ Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանին:

Ատեն եղաւ որ մունետիկները կ'պզդարարէին, շարաշուք թմբուկն ալ հնչեցնելով.

— *Երիմլիպիրաէն խըրխպէշէ պատար իւլիթօտմ, իւլիթմէյամ աչմէյա-նըր ...*

Մինչեւ այսօր ալ Պոլիս մնացած հայ երիտասարդները զինուոր կ'առնուին եւ կը ղրկուին երկրին ամէնէն հեռաւոր վայրերը:

Դառնալով Փարիզ, կը կարծեմ թէ մեր զինուորցուները շատոնց վարժուած են այդ նոր կեանքին պահանջներուն, անցուցած ըլլալով երկար շրջան մը բանուորութեան:

Ի՞նչ է տարբերութիւնը երկաթի, մետաղի կամ շաքարի գործարանի մը եւ զօրանոցի մը միջեւ:

Առտուն ժամը 5ին կամ 6ին պիտի արթննաս, պատառ մը հաց կամ սուրճ մը, եւ հեւիհեւ դէպի կայարան, կամ հեծանիւի մը վրայ նետուած՝ դէպի գործարան:

Անհրաժեշտ չէ նկարագրել մնացեալը:

Եւ այսպէս տարիներով:

Իսկ զինուորութիւնը, հակառակ իր շարք մը խստութեանց, ունի որոշ պայմանաժամ, մէկ տարի, երկու տարի, վեց ամիս, քանի մը շաբաթ — համաձայն երկրի օրէնքներուն եւ եղած կարգադրութեանց:

— Բայց ինչո՞ւ համար այս նոր զոհողութիւնը...

— Անոր համար որ հայրենիք չունիս կամ հայրենիքդ քեզ չի ճանչնար...

ՎԱՀԷ

Զինուորցու են միայն ոչ-հպատակները

Վարշաւէն մեզի կը հարցնեն թէ զինուորութեան ենթակա՞յ են նաեւ Սուրիոյ եւ Լիբանանի հպատակները: Այս առթիւ կը գրեն թէ սուրիական հպատակ մը ներկայացած ըլլալով քաղաքապետարան, պաշտօնեան անձնագրին վրայ ջնջեր է «Սուրիացի» բառը եւ զայն արձանագրեր է զինուորագրութեան ցանկին մէջ:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ. — Զինուորութեան ենթակայ են միայն անոնք որ որոշ հպատակութիւն չունին, ինչպէս վերջին անգամ յայտարարեց պատերազմական նախարարութիւնն ալ եւ ինչպէս կը տրամադրէ 1928 մարտ 31ի հրովարտակը: Հետեւաբար, Սուրիոյ եւ Լիբանանի, ինչպէս ուրիշ որ եւ է երկրի հպատակները չեն իյնար այս օրէնքին տակ, եթէ ունին հպատակութիւնը ապացուցանող փաստաթուղթեր: Կը կարծենք թէ թիւրիմացութեան հետեւանք է Վարշաւի մէջ պատահած դէպքը, եւ պէտք է հետապնդել:

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻ ԴԻՏՈՂՆԵՐՈՒՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թուրք, Հայ, Արաբ կ'աշխատին համերաշխ

Գրած էինք թէ Ազգաժողովին երեք «դիտողները» այցելած են Ալեքսանտրէթի սահմանամերձ շրջանի գիւղերը: Այս առթիւ հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հեռագրէ Հավասի թղթակիցը.—

Գըրքխանի գայմագամը, Սիւբէյա պէյ, յայտարարեց. — «Շիտակը խօսելով, որ եւ է անմիաբանութիւն չկայ Սանճաքին զանազան ժողովուրդներուն միջեւ. Թուրքեր, Արաբներ, Հայեր կ'աշխատին կատարեալ համերաշխութեամբ»:

Դիտողները յետոյ ընդունեցին Թրքաւէր կուսակցութեան՝ Հալթայի պատուիրակները, որոնք ներկայացուցին ծայրայեղ տարրերուն պահանջները. Քաղաքապետարանէն դուրս ելած ատեն, 300ի չափ Թրքաւէրներ ծափերով ողջունեցին պատուիրակութիւնը: ՀԱՅԵՐԸ, ՈՐՈՆՑ ԹԻՒԸ ՔԱՆԻ ՄԸ ՀԱԶԱՐԻ ԿԸ ՀԱՍՆԻ ԳՐԸՔԽԱՆԻ ՄԷՋ, ՈՒԶԵԼՈՎ ՅԱՐԳԵԼ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԵԱՆ ԱԶԱՏ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ, ԶԳՈՒՇԱՑԱՆ ՈՐ ԵՒ Է ՑՈՅՑԷ:

Պատուիրակութիւնը յետոյ դէպի սահմանակից շրջանը երթալով, ուր գլխաւորաբար Թուրքեր կը բնակին, կանգ առաւ Աքթէփէ գիւղին մէջ, ուր համերաշխութեամբ կ'ապրին Քիւրտեր եւ Թուրքիոյ կուսակիցներ: Դիտողները ընդունելով տեղական իշխանութեանց կողմէ, շահեկան տեղեկութիւններ քաղեցին ժողովուրդի կացութեան մասին. Շրջանին թրքախօս երեսփոխանը, Մահմուտ պէյ, որ նոյն գիւղացի է, առանց վարանելու դատապարտեց ծայրայեղ տարրերը եւ յայտնեց թէ իր թրքամէտ ընտրողներուն ճախճախիչ մեծամասնութիւնը կ'ուզէ խաղաղութեամբ ապրիլ եւ օգտուիլ լաւագոյն պայմաններէն, ներկայ քաղաքական կարգուսարքին մէջ. Քիւրտ ցեղապետ մը, որուն իշխանութիւնը կը տարածուի 700 վրաններու վրայ, իր ջերմ աջակցութիւնը յայտնեց հողատէր իշխանութեան հանդէպ:

Պատուիրակութիւնը յետոյ գնաց Հաճիլար կոչուած կայանը, որ Սանճաքին ամէնէն յառաջացեալ դիրքն է: Հոն դիտողները տեղեկութիւններ քաղեցին սահմանագծման մասին, ապա իջան Հաճիլար գիւղը, որուն 325 ընտրողները մասնակցած են քուէարկութեան, երեսփոխան մը ընտրելու համար Սուրիոյ խորհրդարանին մէջ, հակառակ քամալականներու թափած ջանքերուն եւ գործ դրած ճնշումներուն: Գիւղին իշխանութիւնները գիտել տուին թէ այս կացութիւնը բացառիկ չէ, բայց սահմանակից շրջանին մէջ ժողովուրդին 90 առ հարիւրը մասնակցած է քուէարկութեան, այսպէս պարսաւելով ծայրայեղներու արարքները: Գիւղը պտտած ատեն, պատուիրակութիւնը հաստատեց թէ ժողովուրդը, ամրոցի մը պաշտպանութեան տակ, կրնայ իր գործով զբաղիլ, առանց վախնալու լեռները ապաստանած զինեալ հրոսախումբերու արշաւներէն: Գիւղին գլխաւոր երեւելին յայտարարեց, խօսքը ուղղելով դիտողներուն.

— «Ֆրանսա մեզ ընդունեց երբ մենք որբեր էինք: Մենք կը վստահինք անոր, որովհետեւ գիտենք թէ ան մեր բարիքին համար կ'աշխատի»:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ ԵՐԿԻՐԷ ԵՐԿԻՐ

Հեռաւոր նաւեր կը յառաջեն տարաշխարհիկ ծովերու վրայ։ Քանի սրտեր անոնց մէջ կը փղձկին արդեօք։ Ա՛ս կեանքն է։ Կեանքը, տափակ ամէնօրեան, որ կը դառնայ աչքերը կապուած ձիու նման ջրհորին անիւը դարձնելով։ Ինչեր կեռան ու կը փոփոխեն ամէն օր իր գոյ կռուանքին եւ Աւերակութի՞ւն, հե՞ւ ու ան՞ւ։ Ամէն ... չա՛տ բան։ Տարի ու յաւիտենի՛ն։ Բոլորս ալ նոյն շրջանը կ'ընենք։

Եւ տարագիր մարդերն ալ, ընտանիք, տափաստանները ծածկուած, երեսները խոժոռ ու աչքերը աստղ փայլի, յամառ կամուրջին հերձկուած մագերով, կը բանեն նոր օտարութեան ուղիներ։ Զեփիւռ կեանքը, անիծեալ կեանքը։ Ո՛չ հոսն, կայք ու տեղ, ոչ ալ հաստատութիւն։ Կ'ապրին հրաշքով, օրէ օր, ժամէ ժամ։ Թռչուններուն նման։ Բայց անդին, հեռու, սա լեռներէն, այն սահմաններէն, թերեւս տարբեր չըլլայ, թերեւս տանելի, թերեւս աւելի լաւ։ Ու յոյսը կը յանայ իր ... տառապանքը, ու նաւը կը սահի մռայլ սեւ ջուրերուն վրայէն։ Ձեռքեր կը սեղմուին։ Մնաք բարով։ Ցուցէ ալ չտեսնուինք, ընկեր։ Մնաք բարով առ յաւէտ։ Այնտեղ աշխարհի անդին ծայրը կ'երազեմ ես եւ կը յուսամ... Ու այդ անստոյգ ճամբուն վրայ քանդուած մարմիններ կը խարխլի տեղ մը ու կը փլի կ'իյնայ, հեռու հայրենիքէ, հեռու ընտանիքէ, հեռու բախտէն ու գալէ։

Մենք մարդեր ենք բոլորս ալ ու ճակատագրի նոյնութեան մէջ այսօր ընկերներ։ Տարագրութեան։ Երէ՞կ։ Ախ, երէկը, ինչքան տարբեր էր ան, երկրի մէջ, ուսուցչական ամպիոն է, խմբագրատուներէն ներս, խորհրդարանի բեմէն, բարձր ու արժէքաւոր գիրքերէ։ Իմ այսօրուան ընկերներս այդպիսիներ են Գերմանիայէն դուրս շպրտուած։

Դեռ նոր բաժնուեցայ մէկէ մը, որ պիտի երթայ անծանօթ ու զմրմռացած երկիրներ, Հար. Կիասդանոյին անդին ծայրը, ուր սեւամորթներ կը հեւեն ... ... տակ։ ... ... Ինչպէս երկուքս ալ ... էինք։ Եւ զգայի մինակը ա՛յսուն բախտակցին մարմին վրայ։

Գաղթականները աշխարհի բոլոր երկնքներուն կը տեղափոխուին։ Նաւերուն ծովերուն վրայ եւ երկաթուղիներու մէջ են անոնք։ Մակընթացութիւն ու տեղատուութիւն։ Հիներս կը մեկնին։ Ուրիշներ կը լեցնեն անոնց տեղերը։ Ոմանք յուսալից են։ Իրա՞ք։ Ուրիշներ ընկճուած։ Ու միայն յառաջացած տարիքին տակ։ Ոմանք մելամաղձոտ փիլիսոփայութեամբ կը համակերպին առօրեային ու կը քալեն իրենց քարոտ ճամբան։

Ահաւասիկ սրճարանին անկիւնն ենք։ Երկուքը խմբագիր էին։ Մէկը երեսփ. ժողովի նախագահ։ Միւսները կ'ըներ են

— Երբ մարդ առաջ ուրիշ գիրքի մէջ էր ու այսօր տարբեր, կը յարէ մին. մելամաղձոտ, այն ատեն կը ճանչնայ թէ ինչպէս մարդիկ կը փոխուին իր հանդէպ

- Թշուառութեան հետ առաջին փորձութիւնն է այդ որ գաղթականը կ'ունենայ։ Ինչ՞։ Գլուխը պէտք է բարձր բռնել. Մարդ իր արժանիքները չի կորսնցներ գաղթական ըլլալով.

— Սակայն եւ այնպէս, սակայն եւ այնպէս, կը գանգատի ընկերը.

Փողով պայուսակ մը ունի ան ձեռքը ու գիւղէ գիւղ կը թափառի, ընկերվարական մամուլին ծանուցում ժողվելու։

Դժուար գործ։ Պէտք է «հոգեբանօրէն» մօտենալ գործի մարդոց, պէտք է անոնց միտքերը պատրաստել ու «փիլիսոփայօրէն» կարգադրել զայն։ Այս բառերը առնչութիւն ունի՞ն ծանուցումի գործին հետ։ Անշուշտ ոչ։ Բայց անոնք կապուած են ծանուցումը առնողին հետ, իրեն համար ամէնօրեայ են, ուստի եւ անոնցմով կը բացատրէ իր արդի գործը։ Ոստիկանը զիրենք կը հետապնդէ կասկածելով, կը կեցնէ եւ անձնագիրներ կը հարցնէ։ — «Բարձրաստիճան Պ. ոստիկանին պատիւ ըրինք մեր թուղթերը ներկայացնելու», կը յարէ, այս մեծ բառերուն տեղէն ինքն ալ չփոթած։ Ահա գետին վրայ կը թխմարեն ընկերովի։ Դիմացի ափունքը մօտ է։ «Ոչ, ատկարը հաճելին միացնել փորձելով» ափ կելլեն ծանուցում ժողվելու։

Այս ալեհեր մարդը, իր տակաւին երիտասարդ կնոջ հետ, ունի դէմքի մը լաւագոյն գիծեր, մտաւոր անհանգիստ պայքար ու քաղաքական սուր հատատութիւն։ Բարձր զինուորական կը կարծէի զինքը։ Ան եղեր է բարձր ընկերվարական պաշտօնատար։ Երիտասարդները ակնածանքով կը բոլորուին անոր շուրջը։ Կը լռեն, երբ ան կը խօսի։ Կրսեն համալսարանին ենք, ուսանողներ ուսուցչապետին շուրջ։

— Այս Հայը, կը ծանօթացնեն զիս.

— Ուրեմն դուն այն զարհուրանքներէ՞ն անցած ես, ու գլուխը կը ճօճէ. Դիտէ մեր զարհուրանքներուն մասին ալ։

Ան ծեր է։ Պիտի չչարժի։ Պիտի մնա՞յ, ինչ կուզէ գայ, ան փոքրիկ Եւրոպայի վրայ, ինչպէս այս աղամը կը նախատեսեն։

Սա կինը ամուսինը կը սպասէ, հիրու, հոս, տարագրութեան մէջ, ինչպէս յոյժ կը յարէ։ Ու հիմա կրաւէլէ պայուսակներ բռնած է, թափառ տեղէ տեղ, աղջիկ մը կարենայ կարգադրելու համար

Այս միւսը աւելի երկար կը ճանչնամ։ Գերման բանակին անդամ ենթասպան, քաջութեան նշանով կուրծքը նշանաւոր։ Ան ընկերվարականին քով վերին աստիճան ... ու մարդասէր է։ Ազնուական կամ րնէլ բարեկամութիւնով, ու բարեկամութիւններ կը ստեղծէ նոր նոր։

Օր մը կը շրջէինք լեռներուն վրայ, լեռնանցքի մը մէջ։ Հիւղը կը վետար շրջիկներով։ Անոնք կը բարեւէին, «լեռն եղբայր» ու կը ժամանէին ու կը հեռանային։

— Կուզենք, բարեւ, պտոյտ մը ընել, դէպի բարձունք, որ տեսքը գեղեցիկ է։

Եկած էինք պապաթի ... ..., ամպերը մեր գլխուն։ Հեռուն արեւը դաշտերը կ'օծէր ու գիւղը կը խայտային պուրակներուն գիրկը. Մինչ կը քալէր անխօս, բառ մը կ'առնէր ներսիդէն. Յանկարծ կեցուց զիս

— Կը տեսնե՞ս, ըսաւ, մատով հեռուն ցուցնելով, ուր ամպի բիծեր արեւին ժողուքը կը շոյէին։ Գերմանիան է ան։

Այդ պահուն բանաստեղծի նման ներշնչուած էր ան, ու յափշտակուած ու ոտորուած, այն սահմանակից ու ատենու հեռաւոր անջրպետով զատւած երկրով

Ֆու.Լէք

Ինչքան ինքն իրմէ տարբեր էր, խեղճ մարդ։ Քալենք։ Բայց ո՞ւր։ Հեռու չէ սահմանը։ Տեղն էր ու յուզուած։ Ձեռքերը կը վերցնէր ու ... գոյց կուտա՝ ինծի ծէօքլանտ, ծէօքլանտ, քեւր դառնալ, ... դառնալ ..

— Բայց դուն ուրախ եղիր որ երկիրդ կը տեսնես։ Գոնէ այսքան։ Իմ հայրենիքս աւելի անդին է։ Եւ ես յոյսը չունիմ զայն գոնէ այսպէս հեռուէն տեսնել կարենալու։

Ընդունեցաւ։ Պահ մը կանգ առաւ, ինծի նայելով։

Ինչքան ժամանակ է, ան որ հեռացեր էր անկէ, էլլայ ... որրուն արուեստ քաղաքէն որ իր ծննդավայրն էր։ Ու հիմա, արդէն, թեւերը բացած, բաշը հովերուն, անօթի արծիւի պէս կ'արշաւէր անոր վրայ, յուզումնալից ու սրտառուչ չէշտով— Տէօյչլանտ, Տէօյչլանտ դռռալ !

Ցուրտէօնանք եւ անման հայրենիքի պէս

Կին ու զաւա՞կ.— այն երկու փոքրիկ մանուկները, որոնք նոր, ձեռքով մը կուրծքին սեղմել կարողացաւ։ Ու որոնք, կայարանէն իրենց աչքերը արած, կը հետապնդէին հայրիկը, — անգամ մըն ալ տեսնել կա՞յ, բա՞խտ...

Հիմակ կը շարժի ան ալ, աւելի ու աւելի հեռուն, հիւսիս, ուր ամառուան կէս գիշերին արեւը հորիզոնին փակած կը փայլի, եւ ուր քիչ աւելի վեր, Լապոնացին իր եղջերուի հօտերը կ'արածէ։ Ալ Տէօյչլանտ չպիտի տեսնէ, մուցէ երազի մէջ։ Ու կրկին պիտի մտնէ հեռուէն, աւելի ու աւելի անդօր, մինչեւ չունէր հասնի ու իյնայ։

Այսպէս, կեանքը կը սողայ իր տափակ առօրեան։ Մարդը նորուելը անոր. Միայն գաղթականն է որ կ'ատկուշտ, հեւ ի հեւ կը թափառի տեղէ տեղ բանելով նոր տարագրութեան ուղիները, յոյսի առագաստը ... թեւերուն վրայէն։

ԵՐՈՒԱՆԴ ԳՈՉԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

ՓԱՐԱՊԱՆԸ.— Պիտի աշխատիմ որ յանցանքդ քիչ մը թեթեւցնեմ. Կը յուսամ թէ ապագային վարքդ պիտի փոխես

ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼԸ — Կը խոստանամ, պարոն փաստաբան, ասկից վերջ պիտի աշխատիմ միշտ ձգախէժէ ձեռնոցով գործել, որ հետք չձգեմ ձեռքերէս։

⁂

ԱՑՐԸ.— Ըսել է որ կ'ուզես անպատճառ այս երեկոյ թատրոն երթանք։

ԿԻՆԸ.— Այո, տեսնելու համար թէ նոր հագուստս ինչ ազդեցութիւն պիտի ընէ տեսնող ծանօթներուս։

ԴԷՊԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱԶԱՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Պատերազմէն ասդին, աշխարհ ապրեցաւ տնտեսական մեծ փոփոխումներ։ Մասնաւորապէս 1929էն ասդին, երբ տագնապը ծայր եցաւ, պետութիւններ սկսան կիրարկել զանազան դրութիւններ.

Ժխտուեցաւ, նախ, տնտեսական ազատականութիւնը՝ 'լիբերալիզմ'։ Ու ծայր առին,— հաշուեկշռութիւն 'քլիրինկ', ինքնարաւութիւն, բաժնեցուցակ (քոնթէնժանթըման)։ Ասոնցմէ անջատ, կարգ մը երկիրներ հաստատեցին նոր ու բռնայատուկ դրութիւններ։ Իտալիա զարմա. ար. հետապետական։ Ռուսիա արդէն ընդգրկած էր ամբողջապէս պետական տնտեսութեան կերպը՝ իր բոլոր փոփոխականներով, նահանջներով եւ մակընթացութիւններով ու տեղատուութիւններով։ Իսկ գրեթէ բոլորը հաստատեցին մաքսային պատնէշներ։

Ինքզինքը բաւարարել,— այս եղաւ նշանաբանը բոլոր պետութիւններուն։ Այդ դրութեան առաջին նպատակն էր պահել ազգային դրամանիշին արժէքը։ Արտածումը վնասուած էր՝ գրեթէ բոլորին համար ալ։ Իբրեւ հետեւանք ատոր՝ զարնուած էր նաեւ առեւտրական կշիռը, որ իր կարգին, կը սպառնար պետական նիւթացոյցի հաւասարակշռութիւնը խանգարել։

Այդ ինքնարաւութիւնը, սակայն, կրնար իրականանալ երկու միջոցով

Առաջին, տեղին վրայ հայթայթել ինչ որ կը ներածուէր դուրսէն։

Երկրորդ, այն ինչ որ կարելի չէ տեղին վրայ պատրաստել, ներածել աւելի քիչ չափով, ներածումներու ընդհանուր գումարը հաւասար պահելու համար արտածումներու ընդհանուր գումարին հետ։

Բայց, ատիկա կը նշանակէր տնտեսական պատերազմ մը ազգերու միջեւ։ Պատերազմ մը, որ, շատ հաւանաբար, ամէն մէկ ազգէ խլեց գոհութիւնները՝ սեփական տնտեսութիւն ստեղծելու նպատակով։

Պ... ... ... կան թէ հողագործական արտադրութեանց ընկերը ինկան, օրական ... իջան, անգործութիւնը շատցաւ, քաղցը սկսաւ իր ուրուականը պտտցնել նոյն իսկ ամէնէն ճարտարարուեստական կամ հողագործական երկիրներու մէջ, մինչ նոյն կամ ուրիշ երկիրներու մթերանոցներէն ներս կուտակուած մեծ քանակութեամբ արտադրութիւններ կամ արմտիքներ կը փտէին։

Անկարգութիւն մը, ուրեմն, ամէն երկրի ներքին թէ արտաքին տնտեսական կեանքին մէջ։

Այդ անկարգութեան անմիջական ու դրամատնական հետեւանքը եղաւ դրամանիշի փոփոխման խնդիրը։ Սթերլինն ու տոլար արժեզրկուեցան. Ծնունդ առին թղթադրամի եւ ոսկիի դրամանիշներու կռթնող խմբակներ։ Իսկ ոսկին, որպէս պահեստ, երկիրէ երկիր ճամբորդեց, իր հետ տանելով նաեւ տնտեսական յարաբերութեանց կշիռին հանդարտութիւնը

Թղթադրամ դրամանիշով երկիրները առաւելութիւն մը ունէին անշուշտ։ Իրենց արտադրութիւնները աւելի քիչ կ'արժէին։ Որով, իրենք կրնային մրցիլ անոնց հետ որոնք ոսկի դրամանիշ ունէին։

Այս երկիրները շատ ընկճուեցան, սկսան կորսնցնել շուկաներ։ Վրայ հասաւ նախ ֆրանսական արժէքներ, որ, ... հաստատութեամբ ու նպատակով, ... ։ Այս վիճակը չէր կրնար տարուիլ, ... ։ Տնտեսական տագնապին գաղափարը հրապարակէն կ'անցնէր սպառազինութեան պահանջը, միւս կողմէ։

Ոմանք յարձակողական տրամադրութիւններով, իսկ ուրիշներ՝ պատերազմի աժան կամ սուղ արժած աւարները պահպանելու միտումով՝ անձնատուր եղան սպառազինումի խոլ արշաւի մը։ Եւ, վերջին պատերազմէն խլատուած, ամէն մէկը իր եւրոպացւոյն մէջ լայն տեղ յատկացուց այն ձեռնարկներուն, որոնց շնորհիւ, պատերազմի մը պարագային, ինք իր միջով պիտի կարենայ ապրիլ։ Իտալիան ամէնէն խօսուն օրինակն է ...։

Ու իրարու ետեւէ տեղի ունեցան խորհրդաժողովներ։ Լոնտոնի խորհրդաժողովը անփառունակ եղաւ մը ունեցաւ։ Աւելի բախտաւոր չեղան անոր յաջորդները։

Այս մէկը ժամանակի դարմանումներու ... ։

Անգլիան առաջինը եղած էր տնտեսական ազատականութենէն հեռացող։

Ու նոյն Անգլիան առաջինը եղաւ, որ 1931ին, անկիւնադարձ մը փոխեց՝ վերադառնալու համար ազատական դրութեան։ Սթերլինի արժեզրկումը առաջին քայլն էր այդ ուղղութեամբ։ Զայն յաջորդեցին խուճապով։ Շատ չանցած, սակայն, Անգլիան զգաց անոր օգուտը, իր ճարտարարուեստն ու առեւտուրը վերակենդանացան.

Նոյն միջոցին դիմեց Ամերիկան ու ... 'ուրիշներ։

Կը մնար «ոսկի պլոքը»՝ Ֆրանսայի գլխաւորութեամբ։ Այդ պլոքը աշխարհի ոսկիի պահեստին երեք չորրորդն էր հաւաքած։

Ան յամառեցաւ պահել ոսկի դրամանիշը։ Եւ յանձն առաւ մեծ զոհողութիւններ։ Կը կարծէր թէ՝ կը յաջողի իր սկզբունքը պարտադրել՝ եղած ոսկիի մեծ կոյտին։ Զուիցերիական ու հոլանտական դրամները տատանումներ ունեցան տարի մը նորաք։ Իսկ Պանք տը Ֆրանսը, բոլոր, 16 միլիար ֆրանքի կորուստ մը ենթարկուեցաւ։

Հետեւանքը այն եղաւ, որ Ֆրանսան եւս, Պլումի օրով, իր ոսկի պահ կամովին թողուց, բացմելու համար, Անգլիոյ եւ Ամերիկայի նման, թուղթէ դահուն վրայ։ Իրեն հետեւեցան զուիցերիական ֆրանքը, հոլանտական ֆիորինը, չեխական քրոնը, եւ լեհական զլոթը. նաեւ՝ իտալական լիրէթը.

Դրամներու արժեզրկման հետ ... կոտ նաեւ տուրքերու ... զեղչումներ, բաժնեցուցակի քանակի մը եւ մաքսերու թեթեւացումը՝ ներածումներու համար։

Այս բոլորը երբ համադրենք, կը տեսնենք որ տնտեսութեան մաքսապաշտպան դրութիւնը կամաց կամաց կը չքանայ եւ պետութիւնները հետզհետէ կը վերադառնան, թէեւ դանդաղ, քայլերով, դէպի ազատական դրութիւն։

Այս կերպով, օրէ օր վերջ պիտի տրուի պետութիւններու տնտեսական կղզիացումին կամ ինքնարաւութեան դրութեան, ինչ որ մեծ արգելք մըն էր տնտեսական յառաջդիմութեան։

Ու, անգամ մը նուազեցնել վերջ մաքսային հսկայ պատնէշները, պիտի վերսկսի վերականգնումը միջազգային տնտեսական յարաբերութեան որ տարիներէ ի վեր կաշկանդուած վաճառուած էր.

Սահմանափակող միջոցներու նուազումը զգալապէս պիտի զօրացնէ ... երկիրներու միջազգային փոխանակումը.

Կը մնայ, որ դրամանիշներու հաւասարութիւնը գտնէ իր վերջնական ձեւը։ Ատոր առաջին ու հիմնական քայլը պէտք է նկատել «դրամական հաշտութիւնը» որ յայտարարուեցաւ 27 սեպտ. 1936ին.

Այդ բոլորը, անշուշտ, այնքան ալ դիւրին եւ արագ տեղի պիտի չունենան։

Ու եթէ նախկին ազատականութիւնը վերահաստատուի իսկ, առեւտրական փոխանակումի նախկին ծաւալը եւ կերպը անկարելի է որ վերադառնէ աշխարհը, քանի որ, ինքնարաւութեան, ամբողջական կամ մասամբ ... տնտեսականացման կամ մաքսային պաշտպանութեան պատճառով երկիրներու մեծ մասը, վերջին տարիներու ընթացքին, շատ մը միջոցներու դիմած են ու այլ եւս կրնան տեղւոյն վրայ հայթայթել իրենց շատ մը պէտքերը։

ՄԱՄՆԱԳԷՏ

ԱՐԵ՛Ւ ՄԱՆՈՒԿ

ԱՆԿԷՆ.— Յունուար 3ի կիրակին Քադքա տի Լաքի սրահը զարմնալ յորդեցաւ ընտանեկան ջերմ մթնոլորտի մը մէջ։ Իր ելեկտրական լոյսերն ալ աւելի շողացին սիրուն տօնածառի մը փայլփլուն զարդարանքներով։ Ու քաղաքին հայ փոքրիկներու կենսաշող ու զուարթ աչքերը, բիւրեղ ծիծաղներն ու զուարթ կանչերը, գեղեցիկ պատկեր մը ստեղծեցին, յեին ...

Այս տարի առաջին անգամն է որ Ֆ. Հ. Կաղոյ ... Անկէնի մասնաճիւղը ինքն ալ կրցաւ կատարել զուտ «Մանուկներու Օր» մը, շնորհիւ տիկին Հ. Բաբերդեանի որ ինքնաբերաբար ստանձնեց այդ պարտականութիւնը, կազմելով փոքրիկներու յայտագիր մը, միմիայն փոքրիկ դերակատարներով։

Վարչութեան կողմէ օրուան եւ նպատակին պատշաճ բացման խօսքէն յետոյ բացուած յայտարարուեցաւ ... Ներկաները յուզումով լսեցին հայրենաշունչ արտասանութիւնները վեցէն ութ տարեկան աղջնակներու եւ տղեկներու,— Անժէլ Այտալեան, Սօնա Հանէսեան, Անահիտ եւ Ժիրայր Բաբերդեաններ, Ալիս Մօսթէօսեան, Մկրտիչեան երկու քրոջիկները, Տօչարեան եւ ուրիշներ։ Քանի մը պզտիկներ իրենց մայրիկներէն սորված էին պզտիկ արտասանութիւններ։

Հազիւ երեքուկէս տարեկան Լուսիկ Տէրզալեանն ալ ազուոր շնիկ մը գրկած իր թեւերուն մէջ «Շնիկս իմ աղուորիկ» արտասանեց զոր մայրիկը սորվեցուցեր էր։

Հապա՛ այն ծիծաղաշարժ պզտիկ ներկայացումը, գլխաւոր դերակատարութեամբը սանուհի Օր. Ա. Զահրըճեանի եւ իր եղբօրը, յետոյ ուրիշ

«ՅԱՒԻՏԵՆԻ» ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

Վիլնայի Կեդրոնական նամակատունէն քանի մը քայլ անդին ոստիկանատուն մը կար։ Բոնկէի հրահանգով անմիջապէս ելեկտրական զանգակ մը կը հաստատուի այդ երկու շէնքերուն միջեւ եւ կը յանձնարարուի «փոսթ րէսթանթ»ի նամակներով զբաղող պաշտօնեային որ երբ իրմէ ուզուին վերոյիշեալ հասցէով եկած նամակները, սեղմէ զանգակին կոճակը։

— Մի անհամբերիր, կ'ըսեն անոր. աշխատէ որ այցելուն սպասցնես քանի մը վայրկեան, մինչեւ որ մենք հասնինք

Ամէն ինչ կարգադրուած էր. երկու գաղտնի ոստիկաններ գիշեր ցերեկ պիտի սպասէին ոստիկանատան մէջ, երբ զանգակին ձայնը լսէին, կայծակի արագութեամբ նամակատուն պիտի վազէին մեղաւորը ձերբակալելու համար։

Արդ, այս բոլոր կարգադրութիւնները կ'ըլլային մարտ 2ին։ Յաջորդ օրը զանգակը չի հնչեր. շաբաթ մը կ'անցնի. ձայն ծուն չկայ. յետոյ ամիս մը, զարմնալ լռութիւն։ Ապրիլը կուգայ ու կ'երթայ, նամակ փնտռող չկայ։ Մայիսը պիտի վերջանար շուտով. տարօրինակ բան... Նամակները դարակին մէջն էին տակաւին ու նաեւ հինգ հարիւր վաթսուն ոսկին անտէր անտիրական...

Բայց յանկարծ Մայիս 24ի շաբաթ կէսօրին ճակատագրական զանգակը հնչէ՝ զրնգ.... Ո՞ւր են ոստիկանները, չլսեցի՞ն. պաշտօնեան կը սեղմէ կոճակը՝ անհամբեր, զրնգ զրնգ, զրնգ...

Ոստիկանները հազիւ կը լսեն վերջին ազդանշանը — վայրկեան մը առաջ դուրս ելած ըլլալով գրասենեակ կը վերադառնային — եւ շոգեկինդ նամակատուն կը վազեն։

— Ո՞ւր է, եղբայր, ուշ մնացիք. չէի կրնար աւելի երկար սպասցնել զինքը, կը բացատրէ պաշտօնեան, ճիշդ հիմա դուրս ելաւ... ձախ դարձաւ

Բոնկէի երկու բարակները փողոց կ'ելլեն. դիմացի անկիւնէն թաքսի մը մեկնելու կը պատրաստւէր։ Կասկած չկար որ նամակներուն տէրն էր կառքը վարձողը. անկարելի էր հետապնդել զինքը, քանի որ ուրիշ թաքսի չէր երեւար հրապարակին վրայ։ Կը սպասեն մայթին եզերքը մօտ քանի վայրկեան ու կը խորհրդակցին։ Եւ ահա կառք մը կը վերադառնայ։ Ոստիկանները կը յիշէին անոր թիւն ու գոյնը։ Նշան կ'ընեն կառավարին

— Բարեկամ մը ունէինք միասին, կորսնցուցինք... կարծեմ քու կառքովդ ճամբորդեց քանի մը վայրկեան առաջ . ո՞ւր տարիր զինքը

— Քայզերհօֆ սրճարանը .

— Ուրեմն մեզ ալ այնտեղ տար . . շուտ .

Ճամբան երկու գաղտնի ոստիկանները փնտռտուք մը կը կատարեն կառքին մէջ՝ հաւանական հետք մը գտնելու համար։ Ու բազմոցին վրայէն կը վերցնեն գրպանի զմելիի մը պատեանը

Շատ քիչ թիւով յաճախորդներ կային սրճարանին ներսը. իսկ կասկածելի երեւոյթով մարդ՝ գրեթէ չկար. ո՞ւր անյայտացեր էր արդեօք իրենց փնտռած անձը. թերեւս ուրիշ կառք մը առնելով անմիջապէս մեկնած էր։ Ճամբուն դիմացի կողմը քանի մը թաքսիներ կը սպասէին։ Ոստիկանները կը մօտենան եւ հարցուփորձ կ'ընեն .

— Քայզերհօֆէն յաճախորդ առի՞ք քիչ առաջ .

— Այո, կը պատասխանէ կառավար մը. կէս ժամ չկայ՝ շնորհքով մարդ մը Քլօսթէր պանդոկը տարի ..

— Շատ լաւ, մենք ալ այնտեղ պիտի երթանք ... անհապաղ ...

Ոստիկանները պանդոկէն ներս կը մտնեն եւ կը հարցնեն գլխաւոր դռնապանին թէ թաքսիով հիւր եկա՞ծ էր իրենց՝ վերջին մէկ ժամուան ընթացքին։

— Այո, պատասխան կուտայ դռնապանը. թիւ 4, թիւ 11 եւ թիւ 21 սենեակներուն հիւրերը վերադարձան, ինչպէս նաեւ թիւ 1 սենեակին տէրը՝ գնդապետ Բէալը... վստահ չեմ որ այս վերջինը թաքսիով եկաւ թէ քալելով ...

— Գնդապետ Բէ՞ալ, բաիք . . սա հանրածանօ՞թ .

— Նոյն ինքն... Փրակայի Սպայակոյտին պետը ..

— Շատ լաւ.... տուէք ասիկա, կ'ըսեն ոստիկանները զմելիին պատեանը դռնապանին յանձնելով ու եթէ տէրն ունենաք առուեցէք թէ պանդոկին հիւրերէն որուն կը պատկանի ան...

Ճիշդ այդ վայրկեանին սանդուղներէն վար կ'իջնէ թիւ 1 սենեակին վարձակալը — մաքուր հագուած ու շնորհալի արտաքինով մարդ մը — եւ դռնապանին կուտայ սենեակին բանալին ։

— Ներողութիւն, պարոն գնդապետ, կրնա՞ք այս վերջինը. որ եւ է առարկայ կորսնցուցա՞ծ էք արդեօք... օրինակ, այս տեսակ առարկայ մը...

— Օհ, շատ շնորհակալ եմ... առարկա իմս է, կը պատասխանէ գնդապետը անզգալաբար... ո՞ւր գործածած էիք զմելիս վերջին անգամ .. կեցէք տեսնեմ ...

Ու յանկարծ կը սթափի. գիծի մը դէմքին չափ ճերմկեցաւ էր անոր գոյնը։ Իրմէ քանի մը քայլ անդին մարդ մը կեցած էր ու թերթ կը կարդար՝ խորասուզուած... Ո՞վ էր ան, ի՞նչ գործ ունէր. այնտեղ։ Սարսափելի կասկած մը կը չանթահարէ իր միտքը, ծուղա՞կ մը ինկած էր արդեօք տարօրուան զաւանանութենէ մը յետոյ....

Անմիջապէս գրպանը կը նետէ պատեանը, արագ նայուածք մը կը պտտցնէ չորս դին ու յետոյ դէպի դուռը կը յառաջանայ։

Այդ միջոցին թերթին մէջ «խորասուզուած» անծանօթը հեռաձայնի խուցը կը մտնէ եւ կ'ուզէ Ոստիկանութեան Քաղաքական Բաժնին գաղտնի թիւը։

— 12 — 3 — 48 շուտ տուէք ...

Քանի մը վայրկեան ետքը տեղեկատու Դիւանին վարիչները կը լսէին վերջին մէկ, երկու ժամուան անցուդարձին մանրամասնութիւնները մէկը նամակատուն գացած եւ ուզած էր «պարահանդէս թիւ 13» հասցէին ուղղուած նամակները. վարձած էր խուսափիլ կարելի հետապնդումէ մը. զմելիի մը պահպանակը գտնուած էր թաքսին մէջ ու մանաւանդ հաստատուած էր որ անիկա կը պատկանէր հռչակաւոր գնդապետ Բէալին։

(Շար.)

քանի մը սանուհիներու, իբրեւ լրացուցիչ պատկերն այդ խաղին։ Եւ այս բոլորը ինչ աշխոյժով եւ դերերու ճշգրիտ ըմբռնումով։

Ետոյ Կաղանդ Պապային պատկերը իբրուն եւ կարճ ներկայացումով մը օրեւք պզտիկներու՝ Արման Կիւլպօլեանի, Ժիրայր եւ Անահիտ Բաբերդեանի կողմէ, բոլորն ալ պզտիկ դերասաններ։ Եւ Արամիկ Սարգսեանը՝ Կաղանդ Պապան իր նուէրներով, դերագոյն պահը այդ էր, որ երեկ - սպասուած էին պզտիկները։ Եկած էր հրացուած բուքէն, խաղալիքները կը բաժնուէին։

Իրապէս կ'արժէր ամէն յոգնութիւն, միմիայն այդ աքանչելի պզտիկներուն երջանկութիւն պարգեւելու եւ անոնց անհամբեր ու քաղցր բացագանչութիւնները լսելու համար։

Նախընթրիքի բաշխումով վերջացաւ հանդէսին յայտագիրը եւ իւրաքանչիւր հայ մանուկ կը փայլէր ուրախ զուարթ աչքերով։

Բայց ահա երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ, խանդավառուած գործիչներու առեղծած կենսուրախ մթնոլորտէն՝ սկսան չարքը — երբեմն դաշնակի ընկերակցութեամբ — հայկական գմայլելի սերերգներու, կատուերգներու, կակերգներու եւ աղօթք դարձած երգերու, որոնք պահ մը ընդմիջուեցան սանուհիներուն սիրուն պարով մը։

Ամէնքն ալ իրենց յուսագոյնը, ազնուագոյն ճիգը նուիրած՝ Հայ Մանուկի Օրուան, բաժնուեցան խոր տպաւորութեամբ։

Պանծա՜ց սիրելի հայ մանուկը։

Յ. Ա[illegible]

«Յառաջդիմասիրաց» ի Տօնածառը

— • —

Ցար եւ նման նախընթաց հանդէսներու, կիրակի օր մեր ծանօթ սրահը լեցուն էր չրջանիս հայրենակիցներով։ Աշակերտներու բազմութիւն մը իրենց ակնարկները ուղղած տօնածառին եւ միրգերու սակառներուն, կը սպասէին իրենց նստարաններուն վրայ։

Հանդէսը բացուած է։ Վարչութեան կողմէ Պ. Ս. Գարակէօզեան կը գնահատէ ժողովուրդին ջերմ վերաբերումը Յառաջդիմասիրացի հանդէսը։ Անցեալ տարուան ընթացքին աշակերտներուն թիւը աճած է։ Նորեկներու համար շինուած են նոր սեղաններ, դասընթացքի մակարդակը բարձրացած է, պիւտճէն կանոնաւորուած, աշխատանքները դասաւորուած, եւ անդամները բազմապատկուած։ Դպրոցի շուրջ համագործակցութեան ոգին աւելի չէ՞ տեսնուած է։ Ետոյ մաղթանքներ ու փափաքներ որ այս վիճակը շարունակուի յառաջիկային։

Տարիներէ ի վեր կանոնաւոր դասընթացքի հետեւող, աշակերտ եւ աշակերտուհիներ ուսեցաք, հասակ նետեր են եւ կ'երգեն ներշնչուած։ Պ. Կ. Սրապեան կը ղեկավարէ երգեցիկ խումբը, երգին ալիքները կը խանդավառեն մթնոլորտը։ Ներկաները կը պահանջեն երգ, հայ երգ, Պ. Պիւրեղ կ'երգէ յուզկոտ մեղ. Օր. Գնեադեանը հոն է. ծափերու մէջ բեմ կը հրաւիրուի։

Ինչ անուշ եւ հայկական են արտասանութիւնները, 5էն մինչեւ 15 տարեկան բոլոր աշակերտները կարծես շաղուած են նոյն շունչով։ Երկու խօսք կը խօսի ուսուցիչը։ Յաջորդ է Պ. Պէշիկթաշլեան, իր դռնակութիւնը կը յայտնէ Պանեօ - Քաշանի բոլոր ժողովուրդին, պատրաստ է տալ, ինչ որ ունի իր հոգիին մէջ՝ հայ մանուկին համար, կ'ուզէ պարպել իր խանդը, որպէսզի հայ մանուկը հայ մշակոյթին աստուածային սարսուռները ապրի։ Վերջացուց իր խօսքը, «Այո, դժբախտ ենք ու աստանդական, բայց հոգիով բարձր ենք բոլոր ազգերէն, ապրեցնենք զայն մեր ուժեղ ձիգերով եւ գերմարդկային զոհողութիւններով»։

Փոքրիկն Թէժինեան կը պարէ այնքան ճկուն եւ շնորհալի իր հայրեկին՝ Պ. Գարեգինի թրթռուն թառին աղեր։

Կը սկսի գեղեցիկ, աւանդական սովորութիւնը պտղաբաշխութեան։ Պանեօ - Քաշանի ֆրանսահայ Կ. Խաչի վարչութեան ժրաջան անդամուհիները լեցուն կողովներով զործի վրայ են։ 150է աւելի երկսեռ մանուկներու ուրախութեան ժպիտները շատ փայլուն յաւկանչական եւ պատկերալից էին։ Ներկաները բոլորը գնահատեցին Կ. Խաչի դպրոցի եւ նոր սերունդի հանդէպ ցոյց տուած մասնաւոր գուրգուրանքը։

Հանդէսի վերջին բաժինն է, 1936—1937 տարիներու պայքարը, գրուած մասնաւորապէս օրուան տօնի առթիւ Պ. Նշան Պէշիկթաշլեանէ։ Նիւթը համեղ նորութիւն մըն էր, մշակուած ուսանաւոր ձեւով։ 1936ի չորս թիւերուն՝ մահուան դէմ պայքարելու ուժեղ դիմադրութիւնը յուզիչ էր, անոնց հոգեվարքի պայքարումները կարելի էր պատշաճեցնել կեանքի եւ պատմական դէպքերու դանազան երեւոյթներուն։ Միծաղը եւ հեգնանքը կարեւոր տեղ ունէին գրուածքին մէջ։ Կ'երեւան 1937 թիւերը պճնուած փառ եւ ցնծուն հագուստներով։ Ցոյսի ճառագայթը տարածուած է անոնց խօսքերուն մէջ եւ դէմքերուն վրայ, անցնող տարուան մղձաւոյի եւ տարապայման դժբախտութեան երեւէթներուն կը հակադրէին նոր հաւատքներ եւ նոր երազներ եւ գինուած լաւատեսութեան ուժգնութեամբ, կը տապալէին հինը, աղէտ եւ յոռետեսութիւնը։ Դերակատարները — Յառաջդիմասիրացի այդ փառքուն սաները— խեղճուկ բեմը, իրենց շարժումներուն եւ խօսքերուն տպաւորութեամբը բոլորովին այլափոխեցին եւ ներկաներու հետաքրքրութիւնը մինչեւ վերջը վառ պահեցին։

Հանդէսը վերջացած կը յայտարարուի, բայց մեր ներկաներու հոգեկան ապրումները չէին վերջանար։ Այսպէս գործունէութեան եւ հանրային աշխատանքի գեղեցիկ հետանկարներով լեցուած կը բաժնուէինք սրահէն։

Թղթակից

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԶԻՆՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐՈՒ ՍԻՒՆԱԿԸ

ՊԱՆԵՕ-ՔԱՇԱՆԻ ԲԱՆԱՁԵՒԸ

— . —

ՊԱՆԵՕ – ՔԱՇԱՆ, 6 յունուար.— Խումբ մը հայ զինուորցուներու հրաւէրով կազմակերպուած հրապարակային ժողովին, որ տեղի ունեցաւ չորեքշաբթի իրիկուն՝ 30 դեկտ. 1936, Սալ Վէռոնի մէջ, ներկայութեամբ մօտաւորապէս 60 հայ զինուորցու եւ ոչ-զինուորցուներու (ըստ հրաւէրին) ընտրուած եօթը հոգիէ բաղկացեալ մարմինը, գումարեց իր անդրանիկ նիստը՝ 4—1—1937 եւ մայր ժողովը ընտրելէ յետոյ որոշեց.

Նկատի առնելով կառավարութեան բացառիկ օրէնքի հանգամանքը, հայ զինուորցուներու մասին, խնդրել վերին իշխանութենէն, որ բարի ըլլան նոյնպէս տնօրինել բացառիկ պայմաններ, հայ զինուորցուներու համար.—

1. Ճանչնալ ֆրանսահպատակ զինուորութեան շրջանի սկզբնաւորութեանն իսկ։

Նկատի ունենալով նոյնպէս որ ազգի մը կորիզը կը կազմէ երիտասարդութիւնը եւ հայ ժողովուրդի այդ ամենակարեւոր մասն է որ զինուորութեան կը կանչուին.

2. Խնդրել որ հպատակութեան համար եղած դիմումներուն ընթացք տրուի, եւ ոչ զինուորցուներու դանդաղած ալ տալ որոշ առաւելութիւններ ապրուստի եւ ինքնութեան թուղթի համար։

Նկատի ունենալով Հայերու ցրուած վիճակը.

3. Խնդրել ժողովրդական ճակատի կառավարութենէն որ բարի ըլլայ առաջանալ Հայերը, երբ կը գտնուին երկրէն մեկնելու հարկադրանքին տակ։

Լսուած ըլլալով հայկական գունդի մը կազմութիւնը

4. Կը նախընտրուի ծառայել կանոնաւոր բանակներու մէջ (ֆրանսական)։

Նկատի ունենալով որ կառավարութեան կողմէ ճանչցուած են Գաղթ. Օֆիսները եւ զանոնք գործակցութեան հրաւիրելու ամենայարմար աւելին է.

5. Բացատրութիւններ պահանջելով հանդերձ, գործել անոնց հետ միասին եւ համախորհուրդ։

Զինուորցուներու Ցանց

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

ՌՈՄԱՆ, 3 յունուար.— Սովորաբար հանգիստանեներու ներկայութեան, այսօր տեղի ունեցաւ Ս. Սահակ - Մեսրոպ դպրոցին տարեկան հանդէսը։ Օրուան նախագահին աւուր պատշաճի խօսքէն յետոյ, պզտիկները բոլորն ալ անխտիր արտասանեցին եւ երգեցին մեծ յաջողութեամբ, ջերմ ծափերու արժանանալով։

Կարգապահութեամբ տեղի ունեցաւ նուէրներու բաշխումը ի մեծ ուրախութիւն պզտիկներուն (տետրակ, մատիտ եւ մրգեղէն)։

Ի նպաստ դպրոցին նուէրներէ գոյացաւ մօտաւորապէս 250 ֆրանք։ Ամբողջ հանդէսը վերջացաւ մեծ խնդութեամբ։ Արդար գոհունակութիւն Կ. Խաչին, որ իր վրայ առած է այս ծանր հոգը։ Շնորհաւորութեան արժանի են տիկ. Սինանեանի ջանքերը

Սուրէն Գասպարեան

— —

ՓՈՒՏՕ, 6 Յունուար (Յառաջ).— Սիրելի «Յառաջ», նետուած ըլլալով Ֆրանսայի ամենահեռաւոր գաւառներէն մէկը, բնական է որ չունենայինք հոծ կեանք, ազգային տեսակէտով, բայց անցնող տարին դէթ մեկ տուաւ մեծ մխիթարութիւն մը,— մեր դպրոցին յաջորդն վերելքը։

Անցեալ շաբթու՝ Նոամսեայի առթիւ տեղի ունեցաւ մանուկներու քննութիւնը։ Արդիւնքը բաւական գոհացուցիչ էր, մանաւանդ որ փոքրիկներ կ'ուսանին ֆրանսական վարժարաններու մէջ եւ արդէն շատ ծանրաբեռնուած են։

Տեղի ունեցաւ նաեւ «Արարատ» միութեան դպրոցի օգտին հանդէս մը, որ քաջալերիչ էր թէ իր նիւթական եւ թէ բարոյական տեսակէտով։

Եղան արտասանութիւններ, երգեր, զուգերգներ եւ պզտիկ ներկայացում մը, որոնք մեծ հաճոյք պատճառեցին։ Շատ յաջող էին պզտիկներու արտասանութիւնները եւ երգերը, ընկերակցութեամբ դաշնակի զոր կը նուագէր իրենց ուսուցիչը, Պ. Ա. Մելքոնեան։ Որ մէկուն անունը յիշել՝ այնքան շատ են, ու ամէնքն ալ իրենց բաժինը ունեցան հանդէսին մէջ։ Ամէնէն վերջը երեւցաւ նաեւ «Կաղանդ պապան», ծանրաբեռնուած իր ճերմակ մօրուքով ու նուէրներով, ուրախացնելով բոլոր պզտիկները։

Հ. Քալուսեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՆՈՐ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ

— o —

ԿՐԸՆՈՊԼ.— Կիրակի ցերեկէ վերջ Հ. Ֆ. Ակումբը մրցում մը ունեցաւ Վիզիլի Ֆր. խումբին դէմ եւ մեր խումբը յաղթեց 4 — 0ով.

Խաղը լաւ սկսաւ եւ շարունակուեցաւ մեծ կարգապահութեամբ։ Տեղացիներու խուռն բազմութեան մէջ կը գտնուէին նաեւ հայրենակիցներ, որոնք եկած էին մեր մարզիկները քաջալերելու։ Խմբովին մեր շնորհակալութիւնները կը յայտնենք բոլորին։

Գ. Պօյաճեան

∗∗∗ Ծանօթ ըմբիշ Զարցի Մանուկեան յունուար 14ին Մարսէյլի մէջ պիտի գօտեմարտի Եւրոպայի ախոյեան Dan Kaloff ի հետ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՈՒՂԵՑՈՅՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ, Թ. տարի, 1937։ Կազմեց՝ Յովհ. Վարժապետեան։ Տպ. Յ. Տէր Յակոբեան։ Հասցէ.— 75. Rue de la Loubière, Marseille.

ՕՐԱՑՈՅՑ ԻՐԱՆ, 1937, Բ. տարի։ Կազմեց եւ հրատարակեց Մ. Մկրտիչեան։ Գինն է՝ գրպանի օրացոյցի հետ 10 ռիալ։ Հասցէ.— Imprimerie Moderne, Ave. Posthané, Téhéran (Iran).

ՆԱՅԻՐԻ, գրական ամսագիր Թիւ 9 (1936 դեկտեմբեր)։ Տարեկան բաժնեգին 20 ֆրանք։ Հասցէ.— Rue Notara 64. Le Pirée (Grèce).

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսէյլի մէջ հրատարակուած է հետեւեալ ազդը, ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար.—

Այն օտարականները, որոնց ինքնութեան թուղթերուն օրինական պայմանաժամը (երկու տարի) կը լրանայ 31 դեկտ. 1936ին, կը հրաւիրուին անյապաղ նորոգել իրենց բնակութեան արտօնագիրը, դիմելով Commissariat Central de Police, Place de la Major (ինքնութեան թուղթերու բաժին)։ Գրասենեակը բաց է ամէն օր ժամը 8էն մինչեւ կէսօր եւ ժամը 14էն մինչեւ 18, բացի կիրակիէ եւ տօն օրերէ։

31 մարտէն վերջ, այն օտարականները, որոնց ինքնութեան թուղթերու շրջանը լրացած է բայց չէ նորոգուած, պիտի հետապնդուին համաձայն պատժական օրինագրքին 471րդ յօդուածին 15րդ հատուածին, ի հարկին՝ վտարման օրէնքն ալ պիտի գործադրուի։

Այս անգամ ինքնութեան թուղթերու վերանորոգութեան նախորդ ձեւակերպութիւններէն տարբերութիւնն այն է, որ օտար վարձու աշխատաւորները, որոնց ինքնութեան թուղթերուն օրինական պայմանաժամը (2 տարի) լրացած է վերը յիշուած թուականին, պարտաւոր են ներկայանալ ուղղակի ոստիկանական վերատեսչութեան չէնքը, իրենցինքնութեանպաշտօնաթուղթերէն զատ հայթայթելով նաեւ պարզ վկայագիր մը, տրուած ոչ աւելի քան 8 օր առաջ՝ իր գործատիրոջ կողմէ, ճշդելով իր աշխատանքը կամ արհեստը, ինչպէս նաեւ պարբերաբար բատուցած իր աշխատավարձերուն գումարը։ Այս վերջին վկայագիրը պարտաւորիչ կերպով պէտք է կրէ գործատիրոջ բնակավայրի քաղաքապետին վիզան, որովկիտիվաւերացուի գործատիրոջ ստորագրութիւնը։

Ամէն վկայագիր, որ չի համապատասխաներ իրականութեան կամ կը տրուի հաճոյակատարութեամբ, պատասխանատուութիւն կը հրաւիրէ իր հեղինակին վրայ, որ կ'ենթարկուի օրէնքով ճշդուած պատիժներու։

Դիւրութիւն մը տալու համար օտարականներուն, ամէն ընտանիքէ մէկ անդամ կրնայ, ինքնութեանթուղթերու վերանորոգութեան ձեւակերպութիւններուն ժամանակ, ներկայացնել ընտանիքին միւս անդամներուն պաշտօնաթուղթերն ալ միասին։ Այսուհանդերձ, ընտանիքին միւս անդամները պարտաւոր են անձամբ ներկայանալ՝ ստորագրելու համար փիշերը եւ ատամնաւոր անձնագիրները առնելու։

Հարկ կը տեսնուի յիշեցնել գործատէրերուն, թէ 1926 օգոստոս 11ին քուէարկուած օրէնքին 64րդ յօդուածին տրամադրութեանց համաձայն, պարտաւոր են մասնաւոր տետրակի մը մէջ արձանագրել, 24 ժամուան ընթացքին, այն օտարականները, զորս գործի կ'առնեն իբրեւ աշխատաւոր։ Այն գործատէրերը որոնք չեն յարգեր այս տրամադրութիւնը, կ'ենթարկուին տուգանքի 5—15 ֆրանք ամէն օտար աշխատաւորի համար, որուն անունը ցոյց չեն տուած գրաւորապէս։

Ինքնութեան թուղթերու նորոգութեան առթիւ, դիւրացնելու համար օտարականներուն պարտադրուած ձեւակերպութիւնները եւ խուսափելու համար գրասենեակներու առջեւ խռնումէն, ինքնութեան թուղթերու նորոգութեան ձեւակերպութիւնները կը կատարուին 4 յունուարէն սկսեալ, տառերու արձանագրուած պայմաններու համաձայն.—

A տառով սկսող անուններու համար գիծեր 4—6 յունուար։

A—B տառերով սկսող անուններու համար՝ 8—13։

C տառով սկսող անուններու համար՝ 14—18։

D - E - F տառերով սկսող անուններու համար՝ 19—23։

G - H - I տառերով սկսող անուններու համար՝ 25—30 յունուար։

J - K - L տառերով սկսող անուններու համար՝ 1—6 փետրուար։

M տառով սկսող անուններու համար՝ 8—13։

N—O տառերով սկսող անուններու համար՝ 15—20։

P տառով սկսող անուններու համար՝ 22—27։

Q - R տառերով սկսող անուններու համար՝ 1—6 մարտ։

S տառով սկսող անուններու համար՝ 8—13։

T—U տառերով սկսող անուններու համար՝ 15—20։

V - X - Y - Z տառերով սկսող անուններու համար՝ 22—31։

Ինքնութեան թուղթի ստացման կամ նորոգութեան համար ամէն խնդրագիր պարտադիր կերպով պէտք է գրել 4 ֆրանքնոց դրոշմեալ թուղթի վրայ։

Այսուհանդերձ այս պարտադրութիւնը չի վերաբերիր անոնց, որոնք ինքնութեան թուղթեր ունին սահմանափակ պայմանաժամով (նուազ քան 2 կամ 3 տարի, համաձայն ինքնութեան թուղթերու ստացման թուականին), երբ կը դիմեն երկարաձգելու համար իրենց բնակութեան արտօնութիւնը՝ պայմանաժամը լրանալէ անմիջապէս վերջ, ներկայացնելով, եթէ վարձու աշխատաւոր են, աշխատանքի վկայագիր մը, օտար բանուորներու կառավարական մարմիններուն կողմէ ընդունուած։

Դարձեալ, այս պարտադրութիւնները չեն վերաբերիր անոնց, որոնց ինքնութեան թուղթերու օրինական պայմանաժամը կը լրանայ 1 յունուար 1937էն վերջ,— ասոնք իրենց բնակութեան իրաւունքը վերանորոգելու համար պէտք է դիմեն իրենց ինքնութեան թուղթերու պայմանաժամը լրանալու թուականին յաջորդող 3 ամսուան ընթացքին որ եւ է օր։

Ցաւակցաբար կը խնդրուի շահագրգռուողներէն, որ ամենայն ճշգրտութեամբ հետեւին պահանջուած պայմաններուն, իրենց իսկ շահուն համար։

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԻ)

— o —

Իշխանը աշխուժով մօտեցաւ Սոնիային ու նշանածի դղեակի՝ տանելի կողմը դիտելով, բարեւութիւնէն հայհայեց։ Կապոյտ թանաքի երկար գիծ մը վերէն վար ներկեր էր սպիտակ մետաքս կտորը։

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ պատահած է,— սիրտը դող եկած հարցուց Սոնիան։

— Մէկը համէշդ թանաք է նետեր, զգեստդ աղտոտած է։

— Թանա՞ք… ի՞նչ կըսես, Ալէքսէյ։

— Վնաս չունի, սիրելիս, օթեակէն դուրս չենք գար մինչեւ լրանալը… միայն տանելի կողմը աղտոտեր է… ա՜խ, էդ չան ծնունդ Արմենաշխանները… անոնց գործն է։

— Ալէքսէյ, տուն երթանք, խնդրեմ…

— Բայց անյարմար է, սիրելիս,— սրտնեղած պատասխանեց իշխանը, որ բոլորովին տուն երթալու ցանկութիւն չունէր, մանաւանդ որ օպերայէ վերջ, մեծ խումբով մը վրաց ազնուականներու ճքլուպը պիտի երթային ընթրելու։

— Բայց այս վիճակին մէ՞ջ…

— Վնաս չունի, թանթէլ փակերինը կը ծածկէ…

— Ոչ, խնդրեմ, երթանք տուն։

— Սոնիա

— Ես տուն պիտի երթամ։

Այդ արդէն այնքան վճռական ձեւով ըսուած էր, որ Ալէքսէյը նոյնիսկ չփորձեց հակաճառել։ Աւելի լաւ, իրավի մտածեց իշխանը Սոնիան տուն ձգելով, ինք մինակ կ'երթար ընթրիքի։

Վասիլը ձիերը մօտեցուց, ու կառքը ուղղուեցաւ դէպի Սուրբակ Անդրանոյեան տունը։

Կառքին մէջ, բարկացած իշխանը ինքն իրեն կը մրմռթար. «Այդքան ալ լրբութիւն… Ներս սողոսկիլ… Թանաք սրսկել կնոջ մը զգեստին վրայ, անոր համար որ Հայ ծնած է… Այ թշուառականներ, սրիկաներ, ես ձեզ ցոյց կուտամ… յուսամ կը տեսնէք, ջհուտ Արմենաշխաններ… ձեր գլխուն արդէն գալիք մը կայ… քիչ մըն ալ սպասեցէք…»։

Սոնիան, որ կառքի բազմոցի անկիւնը սեղմուած լուռ կը մտածէր, իշխանի վերջին խօսքերը լսելով, որոնք այնքան բարձր արտասանուած էին որ ինք որոշակի լսեց, յանկարծ դարձաւ՝ խռովուած նայեցաւ նշանածին ու ըսաւ.

— Իսկական աղնուական մը, այդ վիրաւորիչ բառը չարտասաներ, դուն կը մոռնաս թէ որու ներկայութեանը կը խօսիս։

— Բայց Սոնիա, լրբութիւն էր այդ սրիկաներու բրածը…

— Թերեւս, բայց Ալէքսէյ, ես պէտք չէ երթայի, նկատեցի՞ր սիրելիս, ոչ մէկ հայ եկած էր

— Բայց դու, Սոնիա, դու

— Ե՞ս, ես ի՞նչ եմ որ…

— Դու արդէն ռուս կը համարուիս

— Իսկ ծնո՞ղքս…

— Դու ծնողքիդ հետ գործ չունիս, երկու ամիսէն երբ ամուսնանանք.

— Կը սխալիս, Ալէքսէյ, ես Հայ եմ

— Այ քեզ նորութիւն…— ինքն իրեն մրմռաց իշխանը աւելը թօթուելով, ու այլեւ չխօսեցաւ։

Սոնիան երբեք ինքզինքը այնքան դժբախտ չէր զգացեր, ինչպէս այս երեկոյ։ Տուն դառնալէ բաժնուեցաւ Ալէքսէյէն, որ կ'անհամբերէր վերադառնալ։ Սոնիան անմիջապէս բարձրացաւ ննջասենեակը, Մաշայի օգնութեամբ զգեստը հանեց, ու անկողին մտաւ. վերմակի տակ խեղդելու համար հեծկլտանքը։

Նոյեմբերի առաջին օրերը, զարմանալի կերպով Ալպանովներու տունը ետուզեա մը կ'ապրէր։ Մարդիկ կուգային կ'երթային, խանութի աշակերտներ, ծրարներով ծանրաբեռնուած ներս կը մտնէին. Ալպանովներու սեփական կառքը միշտ պատրաստ դրան առջեւ կը սպասէր, տիկին Վառվառէն ու Սոնիան երբեմն անպարանքով դուրս կ'ելլէին խանութ մը հանդիպելու համար, ու անմիջապէս կը վերադառնային։

Հարսանիքի պատրաստութիւնները թափով սկսած էին. երբ ամէն ինչ իրարու կը խառնուի, փոքր բաներու պատճառով մարդիկ կը ջղայնանան, կարծ մը ժամանակի համար բոլոր խանութները տակնուվրայ կ'ընեն եղածներուն չհաւնելով ու վերջէն առաջին խանութի մէջ տեսածնին կը գնեն որպէս յարմարագոյնը։ Հնաւոր ազգականներ ու բարեկամներ գործի կը խառնուին, խորհուրդներ կուտան, կարգադրութիւններ կ'ընեն, տնեցիներու կարգադրութիւններուն հակառակ, ու բարեկոնական քաոս մը կը ստեղծուի, երբ, ինչպէս կ'ըսեն, շունը տէրը չի ճանչնար.

Գրեթէ ամէն օր հօրքուրենքը ազջիկներով միասին դրացի Շուանիձէները, Զուշուաձէները Ալպանովներու տունն էին, որպէս թէ օգնելու համար, բայց միայն իրենց ներկայութիւնը բաւական էր որ աւելի եւս թնճկոտէր պատրաստութեան գործը։

Ամէն մէկը կարծիք մը ունէր գնուելիք չնչին կտորի մը գոյնի, գործքի մասին։ Տիկին Վառվառէն որ երբեք սեփական կարծիք չէր ունեցեր, ամէնքին հետ համակարծիք կը գտնուէր, մինչեւ որ Սոնիան իր վերջին խօսքը ըսէր

Այս բոլոր իրարանցումին մէջ միայն Պետոր Կարպովիչը ձեռնպահ կը մնար։ Կարծես պարզ հանդիսատես մը լինէր իր սեփական տան մէջ։ Այդ վերապահութիւնը այնքան զգալի էր, որ անգամ մը երբ Սոնիան Փարիզէն եկած հարսանեկան զգեստի կտորը կը ցուցնէր հօրը, վերջի՛ն հայր թէ վիճակի նայուածք, զարմանալու արժանի կտոր մը, [illegible] աչքերուն, կարծես կուզէր անոր սիրտը կարդալ, [illegible] հարցուց.

— Երջանի՞կ ես, սիրելի աղջիկս։

Անսպասելի հարցում մըն էր այդ. Սոնիան չի թաւ ատելի՝ բայց ալ, ինչ ըսելը չիմացաւ, ինչո՞ւ այնքան լրջութեամբ մը հայրը այդ հարցումը կուտար։ Արդեօք պատճառ մը ունէ՞ր կասկածելու երջանկութեան մասին։

— Անշուշտ, հայրիկ ջան,— տատամսելով պատասխանեց Սոնիան.

— Որ երջանիկ ես, ուրեմն ամէն ինչ լաւ է,— ու Պետոր Կարպովիչը գլուխը անդին դարձուց, խոր մտածմունք ունեցող մարդու մը կեղծուած արտայայտութեամբ։

Պետոր Կարպովիչի գրեթէ անտարբերութեան հասնող մեկուսացումը, տատիկ ազդած էր Սոնիայի սրտի վրայ։ Ինչո՞ւ հայրը հոգին երբեմն կը ժպտէր իրեն նայած ժամանակ, այնպէս, զարմանալի արտայայտութիւն մը կուննայ դէմքին վրայ։ Սոնիան, որ մօրը հանդէպ այնքան քմայքոտ՝ խորապէս կապուած էր հօրը հետ։ Իր ըմբռնումով հայրը ամենակարող մարդ մըն էր, շատ մեծ մարդ մը, որ թէեւ գիւղէն եկած, ամբողջ Կովկասի մէջ տիրապետող դիրք մը գրաւած էր։ Ազնիւ դասս, հայրը «ոչ» բառը չէր ունեցած Սոնիայի համար։ Մանկութենէն ի վեր, Սոնիան տան մէջ իսկական թագուհին մը դերը կը խաղար, ու հայրը, որ այնքան կամակոր մարդ մը ճանչցուեր էր հասարակութեան մէջ, ամէն կերպով կ'երթար իր ցանկութիւններուն։ Եւ հիմա, երբ ամուսնութեան թուականը այնքան մօտեցեր էր, հօր հետզհետէ լռակեաց կը դառնար, տխուր ու միշտ մտազբաղ դէմքով.

Անգամ մը, Սոնիան երբ մօտեցեր էր հայրը համբուրելու անկողին երթալէ առաջ, Պետոր Կարպովիչը դինք գրկելով նստեցուցեր էր ծնկանը վրայ, ինչ որ առաջները շատ կ'ընէր, ու կուրծքին սեղմած, այնպէս մը համբուրած էր, որ կարծես թէ աղջիկը շատ հեռու ճամբորդութեան մը կ'երթար։

(Շար.)

ՍԻՍԱԿ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵՑԻՆ
Ծանր պայմաններ դնելով

Գերմանիա եւ Իտալիա հինգշաբթի օր յանձնեցին իրենց պատասխանները՝ անգլիա-ֆրանսական ծանուցագրին, որ կ'առաջարկէր գաղրեցնել կամաւոր-ներու առաքումը դէպի Սպանիա եւ աւելի խստացնել հսկողութիւնը։ Երկու պատասխաններն ալ նոյն բաները կ'ըսեն,— անհրաժեշտ է փոխել գործելու մեթոտները եւ արգիլել որ եւ է ուղղակի կամ անուղղակի աջակցութիւն։ Թէ Պերլինի եւ թէ Հռոմի մէջ կը կարծեն թէ միակողմանի արգելք մը կրնայ վնասել Զօր. Ֆրանքոյի յաղթանակին։ Հետեւաբար, անհրաժեշտ կը գտնեն ազգու հսկողութիւն հաստատել Սպանիոյ շուրջը, չահակից պետութեանց կողմէ, հեռացնելու համար բոլոր ոչ-սպանիացի տարրերը, բայց պայմանաւ որ վերջնական խափանուին բոլոր ուղղակի կամ անուղղակի միջամտութիւնները։

Աւելորդ է ըսել թէ երկու կառավարութիւններն ալ նկատի ունին Ռ. Միութեան կատարած դերը՝ Սպանիոյ մէջ։ Ուրեմն պիտի քաշքշեն բանակցութիւնները, միշտ վստահ ըլլալով թէ յաղթանակը պիտի շահին Սպանիոյ ապըս-տամբները։

Այս անգամ մը եւս կը շեշտուի Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ սերտ գոր-ծակցութիւնը՝ միջազգային հարցերու մէջ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕՐԹՈՏՈՔՍ ԾՆՈՒՆԴԸ այս տարի մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ Մոսկուայի բոլոր եկեղեցիներուն մէջ, չորեքշաբթիէն հինգշաբթի։ Հաւատացեալներուն մէկ մասը տեղ չգտնելով, դուրսը մնաց։ Անոնք մեծ մասով տարեց կիներ էին, բայց կային նաեւ այրեր եւ երիտասարդներ, խորասուզուած՝ ջերմեռանդ աղօթքներու մէջ։ Ուշադրաւ էր նաեւ մուրացկաններու բազմու-թիւնը։ Բոլոր հաւատացեալները մոմեր կը վառէին, Ս. Կոյսին եւ Յիսուս մանուկի պատկերները կը համբուրէին։

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԸ տեղի ունեցաւ չորեքշաբթի օր, 6 յունուար։ Ծրագիրը ուշադրութեամբ կազմուած ըլլալով, մասնաւոր դըժ-ուարութեան չհանդիպեցաւ։ Հաւատացեալներու արձանագրութեան առեն հաստատուեցաւ որ անոնց թիւը շատ աւելի մեծ է քան կը նախատեսուէր, թէեւ շատեր կը վարանէին խոստովանիլ, վախնալով որ կ'արձանագրուի ան-ցագրին մէջ։

ԵԹՈՎՊԻՈՅ վերջին կայսրը Ռաս Իմրու, որ անցեալ ամիս գերի բռնուեցաւ Իտալացիներու կողմէ, Հռոմ դրկուեցաւ օդանաւով, համա-ձայն Մուսոլինիի հրամանին։ Մարաջախտ Կրացիանի, Եթովպիոյ փոխար-քան, յանձնարարեց շարք մը ցեղապետներու որ ոգջերթի երթան, որպէսզի համոզուին թէ Ռաս Իմրու ոչ բանտարկուած է, ոչ ալ նոր բանակ մը կազմած։ Ռասը իր բոլոր բարեկամներուն պիտի պատմէ թէ ամբողջ Եթովպիան Իտա-լիոյ ձեռքը անցած է։ Ուրիշ ցեղապետներ ալ Հռոմ փոխադրուած ըլլալով, տեղաւորուած են չքեղ հիւրանոցի մը մէջ։

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐՈՒ վէճերը իրարու ետեւէ կը փակուին պարտաւորիչ իրաւարարութեամբ։ Ամբողջ Ֆրանսայի մէջ միայն 6500 բանուորներ մնացած են, որոնց 1786ը Փարիզի շրջանին մէջ։ Իսկ իբր 2000 հոգի դեռ գրաւած կը պահեն գործարանները։ Լիլի մետաղագործական հաստատութեանց բանուո-ներու գործը հեշտ է եւ աշխատանքը պիտի վերսկսին երկուշաբթի օր։ Կամբրէի եւ յուսալի բանուորներու գործադուլն ալ վերջացաւ։

«ԹՐՈՑՔԻԱԿԱՆՆԵՐՈՒ» հետապնդումը կը շարունակուի Խ. Միութեան մէջ։ Կամակամաւութիւնը այնքան վարակիչ համեմատութիւն առած է որ, հին ատումներու նոր անդամատոմս չի տրուիր, առ այժմ։ Քրիկրրներու երկրին կուսակցական վարիչներէն երեք հոգի, Լրման, Զինքին եւ Գասսամով տը-տապրուեցան։ Վերջինը կ'ամբաստանուի թէ թրոցքիական ընդդիմադիրներու խմբակին կը պատկանէր տասը տարի առաջ։ Կեղբ. Կոմիտէի անդամներէն մէկ կը գլխաւորած եղած է իբրեւ սրիկայ թրոցքիական եւ խափանարար Կոլ-խոզներու։

Տէր եւ Տիկին Մ. Մեղուրեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Կ. Արտաշէս Ակօշեան (Ամերիկա), Այրի Տիկին Մարիամ Տէրուննեան, ինչպէս նաեւ Մեղ-սուրեան, Կուկունեան ընտանիքները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ մօր եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ԲԵԲՐՈՆ ՍԱՐԸԱՆԻ

մահը որ տեղի ունեցաւ Յունուար 5ին, 74 տարեկան հասակին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ Յունուար 7ին եւ մարմինը ամփոփ-ուեցաւ Թիէի գերեզմանատունը։

"ՎԷՄ"

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «Վէմ»ի ԺԶ. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Գ. ԳԻՐՋԱԼԵԱՆ՝ «Մ. Փորթուգալեան».— Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ «Արհա-ւիրքի Օրեր».— ՊՐՈՖ. Ն. ԱԴՈՆՑ՝ «Նոր հայերէն քերականութիւնը».— ՏՈՔԹ. Վ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ՝ «Յուշատետրէս».— Հ. ՕՏԵՓԱՆԵԱՆ՝ «Անդրանիկը Միւնխեայ աշխարհում»․ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ՝ «Համաշխարհային պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը» (վերջ).— «Հայ Հայկական բանակցութիւններ».— ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ՝ Ռոստոմի նամակները.— ԱՆՑԵԱԼԷՆ.— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱ-ԿՈՅԹ.— ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ.— ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ.— Վ. ԵՊ. ՄԱՆԿՈՒՆԻ՝ «Գէորգ Դ եւ իր ժամանակը»․ Նկարներ։

Խմբագրութիւնը շատ կը խնդրէ բաժանորդներէն փութացնել բաժնե-գիներու վճարումը։ Մասնաւորապէս կը խնդրուի Ֆրանսայի բաժանորդնե-րէն ջանալ մինչեւ նոր տարի փակել իրենց հաշիւները, որով մեծ աջակ-ցութիւն ցոյց տուած կը լինին խմբագրութեան։ Փարիզի բաժանորդները կարող են բաժնեգինը ուղարկել Լ. Գեւոնեանի հասցէով «Յառաջ»ի խմբա-գրատուն, Մարսէյլինը՝ Ն. Յակոբեանին՝ 49 rue Nationale։ կամ ուղ-ղակի խմբագրութեան՝ S. Vratzian. 13 Rue des Platanes Plessis Robinson. (Seine).

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՇԱՎԻԼԻ Արդութեան խումբի ժողովը այսօր շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ընկ. Ադամեանի բնակարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԳԱՆՆԵՍ-ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ Նեմաւարեանի ընկերա-համակրական հանդիպումը այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ։

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ըն-կերները այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Սիամանթօ Ակումբին մէջ. Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը կը տօնէ յառաջիկայ կիրակի,

10 Յունուար, ժամը 3ին, **Salle Horticulture**ի սրահին մէջ,

84 Rue de Grenelle (Metro Rue du Bac)

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

ՏՂՈՑ ԿԸ ԲԱԺՆՈՒԻ ՆԱԽԸՆԹՐԻՔ ԵՒ ՍԻՐՈՒՆ ԽԱՂԱԼԻՔՆԵՐ.

Մանկական ըլլալով սրահը ձգելու ժամը 6.30ին, հանդէսը պիտի սկսի ժամը ճիշդ 3ին։ Կը խնդրուի հասարակութենէն ճշդապահ ըլլալ։ Մասնաճիւղերը պէտք է ներկայ ըլլան ժամը 2ին։

Մուտքը՝ մեծերուն 3 ֆր., փոքրերուն՝ ՁՐԻ։

Ֆր. Կ. Խաչի Շրջանակային Վարչութիւնը

«Մանուկներու Օրուան» տօնակատարութեան առթիւ հրապարակ կը հանէ պատկերազարդ հանդէս մը, գեղարուեստական սիրուն յօդուածներով, ուղերձներով եւ զանազան գեղեցիկ գրութիւններով։

16 նկարներ Ֆ. Կ. Խաչի զաւարթաքներէն Սանուհեաց խումբերէն, «Մանուկներու Օրուան» եւ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆէն։

Յօդուածներ ունին՝ Գերանուի, Լ. Բիւզանդ, Այրօր Անահիտ, Ն. Բիւզ-րիթճեան, Հերմինէ Միրզաեան, Մ. Տամլամեան, Կ. Ազապապեան, Հեր-մինէ Անդրանիկ, Մ Վրացեան, Շ. Նարդունի, Ա Խանճեանեան Ս. Արամ-եան եւ ուրիշներ.

ԳԻՆ 1 ՖՐ.

Դիմել՝ Շրջ. Վարչութեան Mme Missakian, 6 rue d'Alsace, Asnières (S.)

ԸՆԿԵՐԱՀԱՒԱՔՈՅԹԱՅԻՆ ԽՆՋՈՅՔ

Լիոնի Զարդարեան գրադարանի Վարչութեան կողմէ
9 Յունուար շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն մինչեւ կէս գիշեր,
5 rue Bonnefoi. յօյներուն սրահին մէջ։
ՀԱՃԵԼԻ ԺԱՄԱՆՑ

Թէյասեղան

Ռոմանի «Անդրանիկ» խումբին կողմէ
10 Յունուար, կիրակի, ընկերվարականներու սրահին մէջ։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ
9 Յունուար, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հայ Ակումբին մէջ։
Մանուկներու կողմէ՝ երգ, պար, արտասանութիւն եւ փոքրիկ ներկայացում մը։
Խաղալիքներ կը բաժնուին բոլոր երախաներուն։
Մուտք մեծերու 3 ֆր., փոք իկներու ձրի։

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մ. ճիւղը կը տօնէ իր շրջա Մ. ճիւղերուն հետ 17 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Եաթրիկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse, Մարսէյլ։
Գեղարուեստական բաժին։ Պիտի ներկայացուի «ՇԱՌԼՕ»էն Սէնթ-Մէթօ ընկերաթենէն։ Զաւեշտ մը՝ ԱՐԷԼԵԱՆ թատերախումբէն։
Երգ, արտասանութիւն փոքրիկներու կողմէ։
Կը բաժնուի պտուղ եւ նախընթրիք բոլոր ներկայ փոքրիկներու։
Մուտք 3 ֆր., փոքրիկները ձրի.

ՆՈՐ ՅԱՐԻՈՑ ԱՌԱՋԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ ՈՒՐԱԽ ՕՓԷՐԷԹՈՎ
ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ ՈՒՐԱԽ ՍԿՍԵՑԷՔ ՈՐ ՈՒՐԱԽ ՎԵՐՋԱՆԱՑ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Դերասան Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ կը ներկայացնէ հայկական օփէրէթ
ԱՊՈՒՇ ԱՐՇԱԿ
Երաժշտութիւնը կը վարէ Թաւախ ԺՈՐԺ ՇԱՀ-ՊԱՐՈՆԵԱՆ
10 Յունուար կիրակի երեկոյ ժամը 8.45ին
Sociétés Savantի սրահին մէջ։
8 Rue Danton, Métro St. Michel & Odéon
Կը մասնակցին՝ դերասաններ Ա. Ծաբէթեան, Ս. Սարաֆեան, Գ. Մեհրաբ-եան, դերասանուհիներ Ք. Մարտունալը, Գեղուհի Քաջայր եւ ուրիշներ։
ԳԻՆԵՐԸ ԽԻՍՏ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ, 5, 7,50 եւ 10 ՖՐ.
Թուագրուած տոմսերը ապահովել՝ գրատուն Հ. Սամուէլէն,
51 rue Mr. le Prince

Victor Hugoի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
46 rue St. Didier
Carlo-Canti եւ իր **Orchestre**ին եղանակին առաջին եւ ամենահաճելի **matinée prolongée**ն
տեղի կ'ունենայ 24 Յունուար, կիրակի ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր։
Կը մասնակցի հանրածանօթ ջութակահար Գ. ՎԵՆԹՐՈՒՊԻ.
Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)   17, Rue Damesme,   PARIS (13)

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԼՈՅՍԸ Ի ՀԱՅՍ, Գարեգին եպիսկ. Տրապիզոնի, պարզ եւ գեղատիպ 25 ֆր., ԱՇՈՏ ԵՐԿԱԹ, Ր. Այվազեան, 12, ԱՍԻՆ ԾԱԽՈՒԵՑԱՒ 10, ՐԱՖՖԻԻ ԳՈՐԾԵՐԸ.— ԿԱՅԾԵՐ, Պէյրութ, 2 հատորը միասին 50 ֆր., ՍԱ-ՄՈՒԷԼ, Աթէնք 40, ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ, Աթէնք 40, ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ, Գահիրէ 20 ֆր., ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ, Ֆր. Վէրֆէլ 2 հատոր 70 ֆր., ՀՌՈՄԻ ՊԱՊԻՆ ԶԻՒԱԿՆԵՐԸ, Մ. Զէվաքօ 35. ՀՐԱՇՔՆԵՐՈՒ ՊԱԼԱՏԸ 35, ՌԱԿԱՄԲՕԼԻ ԱՍՊԵՏԸ 35, ԽԵԼԱԳԱՐ ՀԱՅՈՒՀԻՆ, Տր. Ճէլալեան, 20, ՀԱՅ-ՑԱԿԱՆԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ, վէպ, Տիկին Լաս 2 հատոր 20 ֆր., ՎԻՇԱՊՆԵՐԻ ԱՇ-ԽԱՐՀՈՒՄ, Տիկին Հայաստան Գէորգեան 15, ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ, Նշ. Պէշիկթաշ-լեան 15, ՀԱՅ-ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐ, Ա. Գիւլխանտանեան 15, ՖԻՐՏՈՒ-ՍԻ ԵՒ ԻՐ ՇԱՀՆԱՄԷՆ, Ա. Կոթիկեան 7.50, ՀԻՆ ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒ-ՆԸ, Գեղարքունի 6, ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄԻ ՔԱՌԵԱԿՆԵՐԸ, Արամ Զարբը 15, ԴՈՒ ԵՒ ԵՍ, Ռափ. Զարդարեան 10, ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ հրատարակութիւնները, հատորը 20 ֆրանք, ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ 1937, ՈՒԽՏԱՒՈՐՆԵՐԸ ՀԱՅ ԱԶԱՏԱԳՐ. ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ, Ա. Քէչեան, 20 ֆր.։

25 ՖՐԱՆՔԻ ԳԻՐՔ ԳՆՈՂԻՆ ՄԷԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՅՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՔԱՐ-ՏԷՍ ՆՈՒԷՐ ։ 50 ՖՐ.Ի ԳՆՈՂԻՆ՝ ՄԷԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԱՇԽԱՐ-ՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՆՈՒԷՐ, 100 ՖՐ.Ի ԳԻՐՔ ԳՆՈՂԻՆ ՄԷԿ ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ ՏԱՐԵԳԻՐՔ ՆՈՒԷՐ։

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ,
51, Rue Mr.le Prince. Paris(6), Chèque postal Paris 1278-35. Tél. Danton: 88.65
Գաւառէն եւ արտասահմանէն թղթատարի ծախք աւելցնել 100ին 10.

Ծաղիկներ

ՏԱՐԵԳԻՐՔ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏՆԵՐՈՒ
Հրապարակ կ'ելլէ 15 Յունուարին
Մեծադիր շքեղ հատոր մը
ՀԱՄԱԿ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ
(Նախկին «Զուարթնոց»ի էջերուն մեծութեամբ եւ 240 էջ)

Ունի հետեւեալ բաժինները — 1) Հայ գրականութիւն, 2) Օտար գրակ-էջեր. 3) Գրական ուսումնասիրութիւններ, 4) Գեղար. փիլիսոփայութիւն, 5) Ճարտարապետութիւն, 6) Նկարչութիւն, 7) Քանդակ., 8) Երաժշտութ.։ Զատ բաժինները տպուած են ։ Արուեստի նշմարներ. գրախօսականներ. միջազգային գրակ. շարժում. Հայաստանի եւ արտասահմանեան հայ մշակ. տարին. յօբելեաններ, գրայ-հանդիպումներ, մեր Փորուստները եւյն. եւյն.։

Երկարաշունչ աշխատութիւններով իրենց մասնակցութիւնն են բերած.— Գ. Արք. Յովսէփեան, Յ. Օշական, Եր ջան Գէրպէ եան, Կ. Զարեան, Գ. Մխի-թարեան, Ե. Նարդունի, Հրաչ Զարդարեան, Ոստանիկ, Վ.Էմունի եւ ... [illegible] եան, Ն. Յարութիւնեան, Վ. Վանեան, Արշ. Սրապեան, Որբունի, Թ Ազատ-եան, եւյն. Անտիպ էջեր՝ Մ. Վարանդեանէն, Սիպիլէն, Կոմիտաս Վարդ.էն, Թէոդիկէն, Յակոբ Զարիֆեանէն. Թարգմանութիւններ՝ Փոլ Վալերի, Փրոֆ [illegible] Թոր Գոշ. Անտրէ Մորուա, Լ. Անդրէեւ։

Հատորը կ'արժէ Ֆրանսա, Սուրիա եւ Պալքաններ 30 ֆր., արտասահ-մանի թղթատարական կէս սակ ունեցող երկիրներ 35, իսկ լրիւ սակովներ 40 ֆ.։ Դիմել Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆԻ, 1 rue de l'Aqueduc, Paris (10).

ԴԱՍԵՐ ԵՒ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բարձրագոյն կրթութիւն ստացած հայ երիտասարդ մը կը ստանձնէ ամէն տեսակ թարգմանութիւններ, առեւտրական նամակներու խմբագրութիւն եւ կուտայ անգլիերէնի ու գերմաներէնի դասեր։

Պայմաններու համար դիմել Յա-ռաջի վարչութեան։

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԳԻՇԵՐ. ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Համազգայինի Ալֆորվիլի մաս-նաճիւղը բացած է հայերէնի գիշե-րային դասընթացքներ չափահաս-ներու համար։ Դասաւանդութիւննե-րը տեղի կ'ունենան բշ. գշ. եւ ուր-բաթ օրերը, գիշերուան ժամը 8.30 10, Համազգայինի ընթերցարանին մէջ 21 rue Nouvelle, Ալֆորվիլ։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ կամաւորներու եւ Մարտիկներու միութեան ժողովը 10 Յուն. կիրակի երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին, 6 պիս Գուլփար Ռոտէն, ընկեր Անդրէասին սրճարանի կից կ. Խաչի դ-վրոցին մէջ։ Ներկայ պիտի ըլլայ գնդ. Տ. Բալտասարեան։ Կը հրաւիրուին բոլոր անդամները եւ համակիր-ները.

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»
Փարիզի եւ Շրջանի Յառաջի ցրուիչ Գ. ՃԻԵՏԻՆ է։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration — ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ — 17, Rue Damesme, PARIS (13e) — Téléphone : Glacière 15 - 70

(ՄԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆ ՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 10 ՅՈՒՆՈՒԱՐ — DIMANCHE 10 JANVIER 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3316

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՐԿԱՅԻ ԽՕՍՔ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ ԹՈՂ ԼՈՒՍԱՒՈՐԵՆ...

Շաբաթներէ ի վեր ազդեր եւ նկարագրութիւններ կը յիշեցնեն սրտառուչ տօնակատարութիւն մը,— «Մանուկներու Օր»ը :

Արուարձաններէն եւ գաւառէն վերջ, այսօր ալ կարգը եկած է Փարիզի, նախաձեռնութեամբ Կ. Խաչի Շրջ. վարչութեան, որ միեւնոյն ատեն հրապարակ հանած է պատկերազարդ հրատարակութիւն մը։

Կը նշանակէ թէ մէկ տարիէն միւսը կ'աճի խանդավառութիւնը, կարելի յաջողութիւնը ապահովելու համար թէ այս ձեռնարկին եւ թէ ընդհանրապէս Կ. Խաչի գործերուն :

Երբ խանդավառութիւնն ու աշխատանքը միացած են, որ եւ է հանրօգուտ գործունէութեան շուրջ, դժուար չէ սոներ հայեցնել եւ ճրագներ վառել յանուն սերունդի փրկութեան։

Անոնք որ հեգնութեամբ կը նային այսպիսի բաներու վրայ, եթէ պարտաճէին գէթ մէկ անգամ տեսնել «Մանուկներու Օր» մը, իրենց թաղին կամ քաղաքին մէջ, ապահովաբար սարսուռ մը պիտի զգային։ Բուն բառով՝ դող մը, նախ լսելով մանուկներու հայերէն երգերն ու արտասանութիւնները, տեսնելով անոնց սատտուտն ու ծիծաղը, յետոյ ճնշուելով իրենց մեղքին գիտակցութեան տակ :

Քարերը միայն կրնային անտարբեր մնալ այսպիսի տեսարաններու հանդէպ։ Մանաւանդ որ, սերունդի փրկութեան աշխատանքը երբեք այսքան առաջնակի եւ ազդեցիկ եղած չէր, որքան այս համայնակուլ յորձանքին մէջ որ կը կոչուի Եւրոպա։

Հողը օտար, ջուրը օտար, երկինքն օտար,— ի՞նչպէս կարելի է տոկալ, առանց թումբեր կանգնելու, հասարակաց միջավայրի պահանջներուն եւ տրամադրելի միջոցներուն։

Ջենք ժխտեր,— չափազանց՞ աժգոյն, խեղճուկ են մեր միջոցները, բաղդատելով այն անսպառ հարստութեանց եւ հրապոյրներուն հետ, որ փռուած են մեր ճամբուն վրայ։ Մանաւանդ նոր սերունդին առջեւ։

Եւ սակայն, անկարելի բան չկայ ժողովուրդներու կեանքին մէջ։ Եւ ամէն ժողովուրդ կ'արժէ այնքան որքան կը հաւատայ ինքն իր ուժին, կը լարէ իր ջիղերը, եթէ ոչ ցանկալին, գոնէ կարելին ձեռք բերելու, փրկելու կամ զարգացնելու համար։

Այդ գիտակցութեամբ է որ կը գործէ մեր ժողովրդական կազմակերպութիւնն ալ, Կապոյտ Խաչ, այնքան բազմակողմանի ճակատի մը վրայ,— խնամատարութենէն մինչեւ նոր սերունդին փրկութիւնը :

« Մանուկներու Օր»ը կը կազմէ տեսակ մը տարեկան ամփոփ-հանդէս՝ ներկայացնելու համար կատարուած աշխատանքին արդիւնքը, ինչպէս գաւառը, նոյնպէս Փարիզի մէջ։

Իւրաքանչիւր մասնաճիւղ առանձին տօնած է կամ կը տօնէ «Մանուկներու Օր»ը, իսկ այսօր, Փարիզի կեդրոնական հանդէսին մէջ, թափուած ճիգերուն համադրութիւնն է որ պիտի ներկայացնեն :

Եւ բնականաբար, հանդէսը պիտի ըլլայ իսկ եւ իսկ մանկական։ Մանուկ-Արքան է որ պիտի տիրապետէ ինչպէս բազմութեան մէջ, նոյնպէս բեմերուն վրայ։ Բոլոր դերակատարները պիտի ըլլան մանուկներ, մանչ թէ աղջիկ։ Իւրաքանչիւր շրջան իր ուրոյն արժանիքը, իր ծաղիկն ու բոյլը պիտի ներկայացնէ, կազմելով գեղեցիկ վարդաստան մը։

Միեւնոյն ատեն տօնակատարութիւնը պիտի ըլլայ կաղանդ–չէքի օր, ինչպէս ամէն տարի եւ ամէն տեղ։

Կ. Խաչը այս նիւթական զոհողութիւնն ալ յանձն առած է, որպէսզի բոլոր մանուկները կաղանդուին, խաղալիքներով եւ նախընթրիքով, իբրեւ մէկ ընտանիքի մը զաւակները :

Շատերը արդէն նուէրներ ստացած են իրենց թաղերուն մէջ, տեղական տօնակատարութեանց առթիւ։ Բայց կան ուրիշներ ալ որ թերեւս իրենց տունին մէջ իսկ բան մը չեն ստացած, Կաղանդի առթիւ, ունենալով անճար հայրիկ մը կամ անտէր մայրիկ մը...

Կ. Խաչը այդ պակասն ալ կը ճարէ, իր սեփական միջոցներով, ամէն ուր որ կրցած է կորիզ մը կազմել։

Այսօր հարիւրաւոր մանուկներ պիտի խայտան ու խնդան փարիզեան սրահի մը մէջ։ (Յաջորդ շաբթու նոյն ուրախութիւնը Մարսէյլի մէջ)։

Իսկ այս՝ Կ. Խաչի աշխատանքին մէկ երեսն է միայն։

Երբ աչքի առջեւ բերէք անոր գործունէութեան ամբողջ պատկերը՝ ի սփիւռս աշխարհի, եւ մանաւանդ յիշէք թէ 8 — 10 հազար հայ կիներ եւ աղջիկներ են որ կը վարեն այս շարժումը, արդէն գտած չէ՞ք ըլլար ներշնչման եւ պարտաճանաչութեան աղբիւր մը :

Այս կազմակերպութիւնը ոչ մեծագումար կտակներ կը սպասէ ձեզմէ, ոչ ալ հաստատուն կալուածներ կամ այս ու այն դրամատան վրայ քաշուած չէքեր։

Իր եկամուտին ամէնէն հաստատուն աղբիւրները կը կազմեն իր խանդավառութիւնն ու յարատեւութիւնը, եւ,— ամսավճար մը զոր ամէն մէկդ մեքենաբար կը ծախսէք սրճարան մտած ատեն։

Ո՞վ պիտի չուզէր բազմապատկել այս ժողովրդանուէր ճիգը։

Այս ժողովուրդի՞ պատմութեան մէջ, կաթիլ - կաթիլ հաւաքած աղբիւրները յաճախ շատ աւելի օրհնութիւն բերած են, քան ոսկի վտակներ կամ հորթեր։

Մանուկներու աչքերուն կայծը թող լուսաւորէ ձեր ճամբան։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՆՈՐ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵՆ ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՀԱՐՑԻՆ ԼՈՒԾՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Աթաթիւրք Էնկիւրի վերադարձաւ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն յունուար 8 թուականով (Հավաս).— Վարչապետը, ընդհ. սպայակոյտի պետ, արտաքին եւ ներքին գործավարները վերադառնալով, վերսկսան իրենց աշխատանքները։ Աթաթիւրք, որ կը խորհէր Պոնիա մնալ ատեն մը, նոյնպէս Էնկիւրի վերադարձաւ այսօր ժամը 1-30ին, կառավարութեան հրաւէրով։ Հակառակ լրագրական հրատարակութեանց եւ արտասահմանի մէջ տպուած կարգ մը տեղեկութեանց, կը թուի թէ պէտք չէ չափազանց բացառիկ նշանակութիւն տալ Էսկիշէհիրի խորհրդակցութեան։

Աթաթիւրք Էնկիւրի հրաւիրուած է քննելու համար շատ կարեւոր խնդիրներ՝ Ալէքսանտրէթի Սանճաքի մասին։ Իր վերադարձէն յետոյ գործավարներու խորհուրդը ժողով գումարելով, խորհրդակցութիւններ կատարեց այս մասին։ Կը հաւաստեն թէ արտաքին գործավարը նոր ծրագիր մը մշակած է Սանճաքին ապագայ վարչաձեւի մասին եւ այս գիշեր իսկ հաղորդած Ֆրանսական կառավարութեան՝ Փարիզի դեսպանին միջոցաւ։

**** Տեղական թերթերը գոհունակութեամբ արձանագրելով կացութեան մեղմացումը, կը գրեն թէ հարցին քննութիւնը կը շարունակուի արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ։ Եթէ Փարիզի եւ Էնկիւրիի տեսակէտները որոշ չափով հաշտուին, անելորդ պիտի ըլլայ յետաձգել Ա. Դ. Խորհուրդին յունուար 18ի նիստը. Այն ատեն հաւանական է որ Թ. Ր. Արաս Փարիզ հանդիպի, Ժընեւ երթալէ առաջ, ուղղակի բանակցութեամբ լուծելու համար վէճը։*

**** Էնկիւրիի Ֆրանսական դեսպանը յունուար 8ին երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Թուրքիոյ արտաքին գործավարին հետ։*

**** Տեղական թերթերը նորէն կը յիշեցնեն թէ՝ 1933ի պաշտօնական մարդահամարին համաձայն, Սանճաքին բնակչութեան թիւն է 220,000, որոնց 85 հազարը միայն թուրք են, 105,000ը Արաբ, 25,000ը Հայ եւն.։ Թուրքիոյ մէջ կան նաեւ 300,000 Արաբներ, որոնք զրկուած են փոքրամասնութեանց բոլոր իրաւունքներէն։*

Լոնտոնի մէջ կը մեղադրեն Թուրքիան

Անգլիական մամուլը կը շարունակէ խոհեմութեան յորդոր կարդալ Թուրքիոյ, որպէսզի չափը չանցնի։ «Տէյլի Թէլէկրաֆ» խմբագրականով մը կը յիշեցնէ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան կ'իյնայ վճռել Սանճաքին ապագան ; «Մանչէսթըր Կարտիըն» կը գրէ թէ Թուրքիոյ պահանջները այնքան անիրաւ են որ, Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ Ֆրանսա պէտք եղածէն շատ վճռական եղած չէ Թուրքիոյ հանդէպ։ «Այս վէճը ուղղակի կապ չունի Անգլիոյ հետ, բայց կը շօշափէ անոր կենսական շահերը, մանաւանդ որ Գերմանիա պիտի ուզէ օգտուիլ առիթէն, գաղթավայրեր պահանջելու եւ Թուրքիոյ ու արեւմտեան պետութեանց յարաբերութիւնները տկարացնելու համար։ Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ Ֆրանսա շատ հեռու, թերեւս չափազանց հեռու գնաց Թուրքիոյ եղած զիջումներու մէջ »։

**** Ժընեւի միջազգային շրջանակներուն մէջ հանդարտութեամբ լսեցին Թուրքիայէն հասած լուրերը, զինուորական պատրաստութեանց մասին։ Առ հասարակ չեն հաւատար թէ Թուրքիա պիտի ուզէ անդառնալի վճիռներ տալ եւ բռնութեան դիմել, առանց սպասելու Ազգաժողովի յունուար 18ի նիստին։ Թուրքիոյ քաղաքական ղեկավարութիւնը Աթաթիւրքին ձեռքն ըլլալով, շատ բան կախում ունի անոր բանիմաց դերէն։*

ՆՈՐ 'ՆՇԽՈՆՔ' ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

Ֆրանսայի բողոքը գերմանական զինուորներու առաքման դէմ

Ֆրանսական կառավարութիւնը նկատելով որ բազմաթիւ գերման կամաւորներ կը հասնին սպանիական Մարոք, ինչ որ կրնայ վտանգել իր անդրծովեան հաղորդակցութիւնները, բողոքագիր մը ղրկեց Սպանիոյ ազգայնական կառավարութեան, Պուրկոս։ Բողոքագիրը կը յիշեցնէ 1912ի Ֆրանքօ-սպանական դաշնագրին գլխաւոր յօդուածը, որ երկու երկիրներուն ալ կ'արգիլէ իրենց սահմանները բանալ օտար զինուորներու առջեւ։

Միեւնոյն ատեն, Ատլանտեանի Ֆրանսական տորմիղը հրահանգ ստացաւ դէպի հարաւ ուղեւորելու Պրէսթէն, ճիշդ այն ատեն երբ Անգլիոյ ներքին տորմիղը Ճիպրալթար կ'երթայ, մասնակցելու համար «զարնան ռազմափորձերուն»։

Ֆրանսայի բողոքին առթիւ, կառավարական շրջանակներու մէջ կը յիշեցնեն թէ համաձայնութիւն մը գոյացած է Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ, որուն համաձայն երեք պետութիւնները թոյլ չպիտի տան որ Գերմանիա գաղթավայրեր ճարէ Միջերկրականի մէջ։

Լոնտոն եւ Փարիզ հասած լուրեր կը հաստատեն թէ վերջին երեք շաբաթներու ընթացքին բազմաթիւ Գերմանացիներ խուժած են դէպի սպանիական Մարոք, եւ թէ Գերմանացիներուն ձեռքը անցած է երկրին զինուորական, վարչական եւ անտեսական կեանքը։ «Լ'Էօվր» կ'ըսէ թէ գերման գործակալներ զօր. Ֆրանքոյի դէմ կը դրդեն սպանիական Մարոքի ցեղերը, որպէսզի պատրուակ մը ճարեն զօրք թափելու եւ գրաւելու այդ գաղթավայրը, յետոյ սակարկութեան մտնելու համար Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ...

**** Անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները որոշեցին անմիջապէս գործի ձեռնարկել, դադրեցնելու համար կամաւորներու առաքումը դէպի Սպանիա։ Այս առթիւ նոր հարցումներ պիտի ուղղեն Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ։ Անգլիա պատրաստ է տառապէս գործադրելու օտարներու զինուորագրութեան օրէնքը, իսկ Ֆրանսա՝ անմիջական օրէնքով մը արգիլելու կամաւորներու արձանագրութիւնը, նոյնիսկ անոնց անցքը՝ Ֆրանսական հողէն։*

Անգլիական աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ 62,000 օտար ռազմիկներ կը գտնուին Սպանիոյ մէջ։ Հեռագրի մը համաձայն, 3500 Իտալացիներ հասած են Գատիքս,

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐՈՒԵՍՏ ՇՆԹՈՂԱԿԱՆ

Համատարած խոյխայումէն վերջ, բազմաթիւ ճարտարարուեստներ զարգացան Խ. Միութեան մէջ, շնորհիւ հնգամեայ, քառամեայ կամ երկամեայ ծրագիրներու։

Հակառակ բոլոր հաւաստիքներուն, կը կարծեմ թէ ոչ մէկը այնքան լեռնակուտակ բարձրութեան մը, այսինքն անդնդախոր ցածութեան մը հասաւ, որքան շողելու, շքելու արուեստը :

« Ցառայ » անցեալ օր տուած էր նմոյշ մը՝ Երեւանէն, յանուն երեսունի՞ն հազար բանուորներու.

— «Մեր հարազատ հայր, մեր մեծ ուսուցիչ, մեր կեանքի լուսաշող արեւ, Ձեզ, սոցիալիստական դարաշրջանի մեծ ճարտարապետին, աշխատաւոր ժողովրդի իմաստուն փրկարարին, Ձե՛զ, մեր կեանք ու արեւ Ստալինին »։

Բայց ո՞ր մէկը. գովասանական տաղերու հեղեղ մըն է որ կը հոսի բոլոր խորհրդային թերթերուն մէջ։

Ահա հատ մը՝ հեռաւոր Ղազախստանի խորքերէն, հարիւրամեայ երգիչի մը բերնով, ինչպէս կը վկայէ «Խ. Հայաստան» (15 դեկտ.).

Ստալին մեր դէմ բացեց ազատութեան արծուի,
Նա պարգեւեց ժողովուրդներին փառ արեգակ լի ու լի։

· Ահա ուրիշ մը Ուկրայնայէն.

Ջուրի եւ՝ Դնեպրը
Վճիտ ջուր այնքան,
Որքան Սթալինը
Միտք ունի պայծառ։
Լոյս չի տուել դեռ այսքան
Արեւը մեզ երկրում։
Եղել է գուցէ նա
Ստալինի մօտ, Կրեմլում։

Ու վերջապէս սա շոյշոյուն գոհարը՝ Կիրգիզներու երկրէն.

Ո՞վ պարգեւեց մեզ երջանկութիւն։ Դո՛ւ։
Ո՞վ աճեցրեց մեզ որպէս ծաղիկ։ Դո՛ւ։
Մենք մոռացանք բոլոր արհաւիրքները քեզ հետ,
Նուաճեցինք յաղթանակներ մենք մեզ հետ։
Մեր երեխաները ցնծում են եւ պապերը — քեզ հետ։
Մի անգամ չէ, որ մխիթարել ես դու մեզ,
Ցաղեցրել ես մեր ծարաւը դու,
Դու մեր կեանքի աղբիւրն ես, Ստալի՛ն։
Մեր կեանքի ամրոցն ես դու,
Եւ պանծալի դրօշը մեր, Ստալի՛ն։

Երբ կարելի ըլլար ածականներն ու սաղմոսերգութիւնները թուանշաններու վերածել, Մոսկուայի վիճակագրական պաշտօնատունը պիտի կրնար յայտարարել բացարձակ վստահութեամբ եւ արդար հպարտութեամբ.

— «Շնթողական ինդուստրիայի փրոնտում պլանը գերակատարուել է հինգ հարիւր առ հարիւր, Խ. Միութեան բոլոր տերրիտորիաներում»։

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ուրբաթ գիշեր փարիզեան շրջանի Դաշնակցական ընկերները մեծ թիւով հաւաքուած էին Քլէր տը Լիւնի սրահին մէջ, լսելու համար նոր լուսաբանութիւններ ոչ - հպատակ տարագիրներու զինուորագրութեան մասին։

Մանրամասն բացատրութիւններ տրուեցան զինուորական օրէնքին մասին, մանաւանդ Օֆիսի վարիչ ընկ. Ա. Խատիսեանի կողմէ, որ խնդրին պատմականը բրաւ, յայտնելով թէ օրէնքը քուէարկուած է 1928ին, սակայն նոր է որ գործադրութեան կը դրուի։ Այս խնդիրը կը հետաքրքրէ ո՛չ միայն Հայերը, այլ եւ Ռուսերը, որոնք աւելի մեծ թիւ կը ներկայացնեն։ Ռուս գաղթականներու ներկայացուցիչներուն մէջ որոշ անհամաձայնութիւններ կան զինուորագրութեան օրէնքին մասին եւ ելքեր կը փնտռեն։ Հայկական զոյգ Օֆիսները բոլոր կարեւոր խնդիրներու մէջ համաձայնութեամբ գործած են։ Զինուորական խնդրին մէջ եւս նոյն համաձայնութիւնը կարելի է իրագործել։ Օֆիսները պաշտօնական կապ ունին կառավարական շրջանակներու հետ եւ միշտ դիմումներ կը կատարեն՝ գաղթականները հետաքրքրող խնդիրներու մասին։ Օֆիսները խորհրդակցութիւններ կը կատարեն նաեւ ռուս գաղթականներու ներկայացուցիչներուն հետ։ Օրէնքը միեւնոյն տրամադրութիւնները ունի թէ Ռուսերուն եւ թէ Հայերուն համար, մէկուն շնորհուած առանձնաշնորհութիւններէն կ'օգտուին միւսներն ալ։ Վնասակար է ինքնագլուխ ձեռնարկներ կատարել ու շփոթութիւն պատճառել փրանսական իշխանութեանց :

Անցեալ տարի Ֆրանսայի պատերազմական պաշտօնատունը դիմեց Ներքին Նախարարութեան՝ հասկնալու համար թէ ո՛րքան ռուս եւ հայ գաղթականներ կան ամբողջ Ֆրանսայի մէջ։ Նախանգապետներէն եկած պատասխաններուն համաձայն Հայերու թիւը կը ներկայացնէր **65,000**, իսկ Ռուսերունը՝ **43,000**։ Այս թիւերը իրականութեան համապատասխան չըլլալով՝ սեպտեմբերին կրկին վիճակագրութիւն պահանջուեցաւ։ Այս անգամ նախանգապետներու տուած թիւերն էին՝ **63,000** Ռուս եւ **40,000** Հայ։ Ա՛յս թիւերն ա՛լ սխալ են։ Այժմ նոր վիճակագրութիւն կը կատարուի, ինքնութեան թուղթերու վերանորոգման առթիւ։

Նախնական դրօշմաթուղթերը առաջ խառն էին Ռուսերու եւ Հայերու համար։ Յունուարէն սկսեալ Հայերու եւ Ռուսերու համար զատ զատ դրօշմաթուղթեր կը փակցուին։ Ասիկա երկու առաւելութիւն ունի. նախ՝ որ նախնական հպատակ Հայերու իսկական թիւը պիտի ճշդուի, երկրորդ՝ Հայերէն գանձուած նախնական տուրքը Հայերուն, Ռուսերէն գանձուածը Ռուսերուն պիտի յատկացուի, միանգամ ընդ միշտ վերջ տալու համար այն տրտունջին թէ Հայերը նուազ բաժին կը ստանան այս տուրքէն։

Օֆիսը զինուորագրուողներուն համար պիտի ջանայ ապահովել բոլոր այն իրաւունքները ինչ որ փրանսական քաղաքացիները կը վայելեն, առանց պայման դնելու որ անոնք փրանսական քաղաքացի ընդունուին իրենց արձանագրուած օրէն։ Այդպիսի պահանջ մը իր իրաւասութենէն վեր է։ Անկէ զատ կան երիտասարդներ, որոնք չեն ուզեր քաղաքացի դառնալ, զանազան նկատումներով։ Ֆրանսական քաղաքացիներու վայելած բոլոր առաւելութիւնները ապահովելով հայ զինուորագրուողներուն, արդէն իսկ պաշտպանած կ'ըլլանք անոնց իրաւունքները։ Հարկ է զգուշանալ խաչաձեւումներէ։ Օֆիսները իրենց կարելին կ'ընեն արդէն եւ պէտք չէ խանգարել անոնց աշխատանքը։

*** «Փարիզի զինուորագրեալներու առժամեայ վարչութիւնը» կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել թէ հրապարակային լուսաբանական ժողով մը սարքած է հինգշաբթի գիշեր (14 յունուար), ժամը 8-30ին, «Փըթի Ժուռնալ»ի սրահին մէջ, հրաւիրելով ազգային կազմակերպութիւնները ու քաղաքական կուսակցութիւնները ։

*** Սէնթ – Էթիէնի եւ Սէն Շամոնի մէջ ալ խորհրդակցական ժողով մը սարքուած է չորեքշաբթի օր։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԸ ՅԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆ

Հայ բանաստեղծութիւնը նոր կերպարանափոխութիւն մըն ալ պիտի կատարէր ԺԹ. դարու սկիզբը:

Լեզուի գծախօս, Թերեւս անխուսափելի օրհնեթացին մը հետեւանքով(*), հայ ժողովուրդը կը բաժնուի երկու մշակութային հատուածներու. ԺԹ. դարու սկիզբը, այդ հատուածներու իմացական երազը կը վառի՝ մին իր լոյսը առնելով Վենետիկէն, միւսը Դորպատէն

Հայրենասիրական գոյն ունի այդ լոյսը,—արեւմտեան հորիզոնին վրայ՝ Յունաստանի քաջերը զէնք բարձրացուցած են Թրքական տիրապետութեան դէմ, քիչ յետոյ Զէյթունն է որ պիտի հետեւի շարժումին. Հայկական զէնքերու յաջողութիւն, հին երազներու բանկում, — Ալիշան, Պէշիկթաշլեան, Թէրզեան, Նարպէյ (վերջին՝ «լուսաւորչական»), մեր առաջին բանաստեղծները՝ բոլորն ալ կաթոլիկ: Քաղաքական դրամագլուխը սկսած է արդէն խանդակել Պոլսոյ կեանքը, — կռիւ արհեստաւորներու եւ ամիրաներու միջեւ՝ օտար մասներով: Եւրոպայէն հասած են երիտասարդ հայ մտաւորականներ, — Օտեան եւ իր սերունդը: Կը սկսի ժողովրդապետական շարժում մը, քաջալերուած՝ Թանզիմաթի եւ Խաթթը Հիւմայունի անդրադարձումներէն, եւ ահա, դարձեալ արտաքին դաւերու հետեւանքով, յեղաշրջում մը,— կրօնական պզտիկ եւ ոճրապարտ պայքարներ, արիւն կը թափուի, հայ ժողովուրդը կը պառակտի, մինչ հայ բանաստեղծութիւնը կ'աշխատի սպեղանի քսել վէրքերուն:

Վենետիկի դպրոցը կը տիրապետէ հրապարակին վրայ: Ու բանաստեղծներու փաղանգ մը, սերունդ սերունդի ետեւէ, կը լեցնէ դարը.— Պոլսոյ հունձքէն վերջ կուգայ գաւառի հունձքը, հայ բանաստեղծութիւնը ի վերջոյ քաղաքը կը կապէ գաւառին, նոր աւիշ մը կը ներարկէ լեզուին: Պատերազմէն առաջ ունէինք արդէն բանաստեղծութիւն մը, առոյգ եւ բարբառուն.

Արեւելեան հորիզոնին վրայ՝ ռուսական զէնքերն են որ Այրարատեան դաշտերը կը ներշնչեն Աբովեանի, ու քիչ յետոյ հայ քաջերն են որ յառաջ պիտի շարժին Գամառ — Քաթիպաներու խրախոյսով: Ու ճիշդ ինչպէս արեւմտեան հորիզոնին վրայ՝ ռուսական դաւերով կը ստեղծուին ներքին ճակատներ, բայց հայ մտաւորական դրամագլուխն է որ կը թափանցէ ժողովուրդին հոգիէն ներս ու բանաստեղծներու փաղանգ մը հայրենասիրական արուեստը զարգացնելով գիւղը կը կապէ քաղաքին, ժողովուրդը՝ իր պատմութեան: Պատերազմէն առաջ հայ բանաստեղծութիւնը կը ծաղկէր նաեւ արեւելեան հորիզոնին վրայ:

Ահա պատերազմէն վերջ. Երիտասարդ եւ աշխոյժ քերթողներ երկու հորիզոններուն վրայ, Հայաստանի եւ արտասահմանի մէջ: Ումեր որ նոր երեւցան ոմանք ի լինելութեան, բայց ոմանք ալ արդէն որոշ կատարելութեան հասած:

Ի՞նչ կը հետեւի այս արագ նշմարէն.—

Հայ իմացականութիւնը կենդանի է եւ կը ստեղծագործէ շարունակ: Հեթանոսական երգերէն վերջ՝ ան կը փոխակերպուի շարականներու, յետոյ տաղերգութեան, անտունիներու եւ չափածոյ մշակուած բանաստեղծութեան:

Ոմանք մտահոգ են ներկայէն, — վախ ունին որ ազգակորոյս կը դառնան երիտասարդները: Ես չունիմ այդ վախը,— ժողովուրդները կը կրեն որոշ ձեւափոխութիւններ: Անշուշտ այսօր հայ ժողովուրդը այն չէ, ինչ որ էր հազար տարի առաջ: Նոր հայութիւն մը ստեղծուած է հիմա: Յոյս ունիմ, որ վաղը եւս պիտի պիտի ստեղծուի նոր հայութիւն մը: Ամէն ժողովուրդ, որքան ալ զօրաւոր ըլլայ եւ լաւ պաշտպանուած, պիտի կրէ օտար ազդեցութիւններ,— հաղորդակցութեան միջոցներու դիւրութիւնը, ձայնասփիւռը, օդանաւը, վերջապէս գիտական յեղաշրջումները, երբ ամէն օր լրագրաթուղթէն նոր գիւտ մը կ'ելլէ դուրս, պատճառներ են որ մարդիկ լրտեսեն իրար, իւրացնեն դրացիին նուաճումները, եւ այսպէս կատարուի interpénétration մը, որու դէմ թաւ կանգնիլը կը նշանակէ փճանալ, կորսուիլ գիծէն. Օտար ազդեցութիւններու դէմ պատ քաշելով չէ որ կարելի է պահել ազգութիւնը, այլ թափանցելով օտար ժողովուրդներու մէջ, իւրացնելով եւ մարսելով անոնց տուածը: Կը բաւէ որ իւրացնելու կարողութեամբ օժտուած ըլլայ: Հայ ժողովուրդը օժտուած է այդ կարողութեամբ, մենք մարսեր եւ կլլացեր ենք պարթեւական, պարսկական, յոնական, արաբական, հռոմէական քաղաքակրթութիւններ: Մեր Ոսկեդարը արդիւնք է օտար մշակոյթները խորապէս իւրացնելու կարողութեան, հայ եկեղեցին փաստ մըն է այդ երեւոյթին: Մենք կրցանք իւրացնել քրիստոնէութիւնը, առանց թողլու որ քրիստոնէութիւնը ձուլէ մեզ, այդ է Ե. դարու հրաշքին իմաստը:

Ես յատկապէս գացի մինչեւ հնաւոր Թուականները, հաստատելու համար թէ հայ իմացականութեան տարիքը հին է, իր բանաստեղծութեան մէջ տարրեր կան, որ կուգան Միջերկրականեան հին մշակոյթէն, եւ եթէ մենք այդ հնաւոր թուականներէն սկսեալ մինչեւ այժմ դիմացեր ենք, պատճառն այն է որ կրցեր ենք սնանիլ, տարրալուծելով օտար մշակոյթները: Առեր ենք ինչ որ համապատասխան է մեր յաւիտենական իտէալին: Փոխակերպեր ենք, փոխակերպուեր ենք, հէքեաթի պէս ձեւ ու դիմագիծ ենք փոխեր, բայց երբեք խորք: Մեր արուեստին խորքը տակաւին տարրեր կան հին քաղաքակրթութիւններէ: Վա՜յ այն ժողովուրդին որ չի կրնար մարսել, չի կրնար իւրացնել, չի կրնար թափանցել, — ան դատապարտուած է մեռնելու. Ազդեցութիւն կրելը օրէնք է մշակոյթ ստեղծելու համար, բայց ազդեցութիւն կրել՝ ոչ թէ փոխադրելու համար, այլ իբրեւ հոգեկան պարարտ գործածելով այդ ազդեցութիւնը՝ նորը ստեղծելու համար:

Սակայն որպէսզի պահենք մեր խորքը, ի՞նչ տարրի, ի՞նչ ուժի կառչելու պէտք է,— այս է հարցը:

Հայ բանաստեղծութիւնը, զոր կը տօնենք այսօր, տուած է արդէն այդ ուժը, այդ տարրը, այդ ազդակը.— Լեզուն է այդ:

Հայկազեան լեզուն, որ իր մէջ ձուլեր, անճանաչելի դարձուցեր է պահլաւական, պարսկական, եբրայական, արաբական, յունական բառերը, հայ լեզուն որ կերեր ու մարսեր է բազմաթիւ օտար ժողովուրդներու բառերը, մեզի կ'ուսուցանէ թէ կարելի է իրմէն ուսանիլ յաւիտենականութեան գաղտնիքը.

Մեր բանաստեղծութեան գործիքը, հայ լեզուն, սակայն պահանջ մը կը դնէ ներկայիս: Ձեմ ուզեր երկարել գրաբարի – աշխարհաբարի վէճին ընթութեամբ, սակայն կը յայտարարեմ որ մենք սխալ դատեցինք, երէկ, այդ վէճին մէջ: Բայց այժմ աշխարհաբար հայացուած լեզու մը ունինք, պէտք է զայն մօտեցնենք գրաբարին եւ ոչ թէ ժողովուրդին: Երէկ մեր ժողովուրդը կ'ապրէր իր երկրին մէջ, հետեւաբար միջնաբերդ մըն էր, ան կը ներկայացնէր հայրենի տոհմիկ աւանդութիւնները, կարելի էր հետեւիլ անոր լեզուակերտութեան օրէնքներուն: Այսօր մեր ժողովուրդին կէսը ինկած է օտար երկիրներու մէջ, հեռու մեր քաղաքակրթական դոտիէն. Մեր ժողովուրդը դադրած է այլեւս միջնաբերդն ըլլալէ հայկական աւանդութիւններու եւ տոհմիկ օրէնքներու: Հեղինակ մը վերջերս գրել կուտար թէ հիմա չեն ստեղծագործեր այլ եւս բոլոր ժողովուրդները, —բոլոր ժողովրդական երգերը եւ հէքեաթները, որոնք արժէք մը կը ներկայացնեն, ԺԹ. դարու գործ են: Ոչ նոր երգ կայ այժմ, ոչ ալ նոր հէքեաթ.

Ուստի ո՞ւր պէտք է փնտռել մեր հոգիին մէջ [illegible]

Միակ միջնաբերդը գրաբարն է, մօտենալ անոր, ուսումնասիրել զայն, անոր մէջ պահուած են թանկագին աւանդութիւններ, նոր ձեւափոխութիւններու ենթարկուած ժամանակ՝ ան է որ պիտի առաջնորդէ մեզ: Երէկ կարելի չէր գիրք բռնել աշխարհաբարին դէմ եւ դժուար էր գրաբարին մօտենալ, որովհետեւ մեր ժողովուրդը նուազ դրոց-բրոց էր քան հիմա: Այժմ մեր մէջ ժողովուրդին զարգացման համեմատութիւնը մեծ է եւ գրականութեան նպաստը առնելու կարելիութիւնները՝ շատ: Որով ոչ մէկ վախ ժողովուրդէն հեռանալու: Եթէ այսօր աշխարհաբարը հասած է կատարելութեան, շուտով պիտի դատապարտուի զահավէժ անկումի մը, եթէ թողունք որ անոր պաշտպանը միայն ժողովուրդը մնայ: Վերադա՛րձ դէպի գրաբարը, անով ներշնչուիլ՝ մեր աշխարհաբարին տալու համար իւրացնելու նոր ուժ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Միշտ պիտի յիշուի Թումայեանի եւ Աղայեանի վարկածը (կարդալ Հայ Գրողներու յառաջաբանը) քանի խօսի մեր լեզուի միութեան մասին, որքան ալ Վանանդեցի (Հայ Գրականութեան Պատմութիւն, Բ. հատոր), իր չմարսած մատերիալիզմով, կրօնական աւատապետութեան կապէ միակ լեզուի մը գոյութեան բաղձանքը, — հայ լեզուին 1500ական պատմութիւնը անմշակ կը մնայ տակաւին:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՀԻՊԷՇԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿ ԵՒ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Անցեալ շաբթու կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցայ Եթովպիոյ գահաժառանգ արքայից արքայ Հայլէ Սէլասիէի հետեւորդ եւ բախտակից Ռաս Ումաի Պապայի հետ որ ներկայիս կը գտնուի Փարիզ Անիկա իմ հարցումներուս պատասխանելով խիստ կարեւոր տեղեկութիւններ հաղորդեց Նէկիւսին ու մանաւանդ Արտասահման գտնուող Հապէշներու մասին:

— Երբ ամէն բան վերջացաւ այսինքն երբ ազգերու Արիսպագոսին մէջ վար ինկաւ հապէշական մեծ ողբերգութեան վերջին վարագոյրը ..

— Ներողութիւն որ կ'ընդմիջեմ Ձեր Բարձրութիւնը. կրնայի՞ք կարգ մը տեղեկութիւններ տալ այդ վարագոյրին մասին: Թաւի՞շ էր, զարդանկարուա՞ծ, ի՞նչ գոյն ունէր

— Լաւ ըրիք ընդմիջելով: Կ'արժէր որ երկու խօսք ընէի ազգաժողովին մէջ ինկած վարագոյրին մասին: Այդ վարագոյրը շինուած էր անգլիական հաստը կաշիէ, սեւ էր ու իր վրայ կային Ազգաժողովին անդամներուն դիմակները որոնք վարագոյրին հետ վար ինկան.

— Ուրեմն Ազգաժողովին անդամները դիմակազերծ եղած են հիմակ

— Զարաշար կը սխալիք: Անոնք միադիմակ չեն, այլ բազմադիմակ: Զիրենք ծնող մայրերը անգամ դեռ իրենց իսկական դէմքերը չեն տեսած: Բայց շարունակենք

— Խնդրեմ

Ուրեմն երբ ամէն բան վերջացաւ՝ մեր տէրը Նէկիւս քաշուեցաւ մենարան մը ու առաջին գործը բրաւ, թարգմանել տալով, կարդալ միջազգային մամուլին արտայայտութիւնները մեր դատի մասին. Բոլոր այն կարծիքները եւ տեսակէտները, որոնք իբրեւ խմբագրական յօդուած կամ ուսումնասիրութիւն, երեւցան ամենապէս թերթերուն եւ հանդէսներուն մէջ խտալ-հապէշական պատերազմի ընթացքին կամ անկէ անմիջապէս վերջը:

— Հետաքրքրական գրականութիւն մը: Հետաքրքիր եմ անմիջապէս գիտնալ թէ հայ մամուլին ալ թարգմանութիւններ եղա՞ն

— Անտարակոյս: Նէկիւս իր բոլոր կարդացածներուն մէջ կանգ առաւ ու մնաց խոհուն այն ժամանակ միայն՝ երբ հանդիպեցաւ «Յառաջ»ի մէկ խմբագրականին, որ կը սկսէր այսպէս.

— «Եթէ Նէկիւս Հայոց պատմութիւն կարդացած ըլլար, այս օրին չէր հասներ»: Ու Նէկիւս ըսաւ. «խոր ու դառն բան մը կայ այս խօսքին տակ: Պէտք է անմիջապէս, թէեւ շատ ուշ է, կարդամ Հայոց պատմութիւնը»: Ու կարդաց.

— Ամ՞յրէ ի ծայր: Բէլէն մինչեւ Թէրզիպաշեա՞ն :

— Ոչ, աւելի ընդարձակ: Կայէնէն մինչեւ Լաւրէնտի Բերիա: Ու երբ փակեց գիրքը, արտասուաթոր աչքերով ըսաւ. «Աւելի քան ճշմարիտ է եղեր «Յառաջ»ի դիտողութիւնը: Աւա՜ղ, ես եթէ փոխանակ ամբողջ համաշխարհային գրականութիւնը կարդալու միայն Հայոց պատմութեան նոյն իսկ տարրական գիրք մը, կամ գոնէ անոր վերջնամասը կարդացած ըլլայի, բացարձակապէս այս օրին չէի հասներ:

— Շատ լաւ: Իսկ իբրեւ երրորդ գործ ի՞նչ ըրաւ Նէկիւսը

— Իր երրորդ գործին ձեռնարկելէ անմիջապէս առաջ յայտարարեց. — «Հիմա որ մենք Հապէշներս բախտակից ենք Հայերուն՝ մեզի կը մնայ հետեւիլ Հայկազանց զարմին, քանի որ անոնք իբրեւ խաբուածներ եւ զոհուածներ մեզմէ աւելի փորձառու են: Հետեւինք իրենց»:

— Այսինքն ի՞նչ ըրաւ հետեւած ըլլալու համար մեզի.

— Կազմեց Ատիս Ապէպայի Հայրենակցական Միութիւնը.

— Ի՞նչ, ի՞նչ ... չիտա՞կ է

— Շիտակ է ձերինին չափ, ծուռ է նոյնպէս ձերինին չափ

— Ըսել է հիմակ դուք ալ մեզի պէս ինկաք Հայրենակցական Միութեան մէջ

— Սխալ ըսիք: Հիմակ մենք ալ ձեզի պէս ինկանք Հայրենակցական Միութիւններու մէջ

— Է՛, բարեկամս, «Յառաջ»ը շնէ այս, շնէ ... հիմակ, աւելի քան ճշմարտօրէն պիտի ըսէ. «Եթէ կարդացած ըլլայիք մեր Հայր. Միութիւններուն պատմութիւնը՝ այս օրին չէիք հասներ»:

— Իմ տէրս Նէկիւս գործի ձեռնարկելէ առաջ գիս ղրկեց Եւրոպայի ձեր մեծագոյն դրամատանոցը՝ Հրանտ Սամուէլին մօտ, որպէսզի գիտեմ հայ հայրենակցականներուն պատմութիւնը: Դժբախտաբար անկարելի եղաւ գտնել այդպիսի գիրք մը:

— Ու դուք առանց այլեւայլի կազմեցի՞ք ձեր Հայրենակցականը

— Ոչ քանի մը օր վերջ երկու կռուող եղաւ: Ինչ որ ըրինք՝ չկրցանք փակցնել: Կարգ մը խռովարար Հապէշներ նոր կարգուսարքէն դժգոհ, կազմեցին իրենց Հայրենակցականը: Այսօրուան չվերջացող ամէն բան, քանի որ մեր կէս միութիւնն ալ՝ երեք կտոր եղաւ, բաժնուելով թաղերու: Մենք ներկայիս կը ներկայացնենք կեդրոնական թաղի Հայրենակցականը

Բուսական անդամ ունի՞ք

— Հինգ միլիոնական հոգի միւսներն են, իսկ մենք ալ ճիշդ տասներկու հոգի ենք. Մեր անդամուհիներէն մէկը յղի է, որով քանի մը ամիսէն տասներեք հոգի պիտի ըլլանք

— Կրնար տասներկու հոգի ըլլալ

— Յոյս չկայ, որովհետեւ կիրքերը յարուցած են

— Թերեւս երկուորեակ ծնի ձեր անդամուհին

— Շատ ուրախալի կ'ըլլայ եթէ այդպիսի բան մը պատահի:

— Ու հիմակ ի՞նչ կ'ընէք

— Մտադիր ենք տալ տարեկան մէկ երեկոյթ, մէկ դաշտահանդէս, մէկ թէյասեղան եւ մէկ ալ հաւկթախաղ: Եւ որպէսզի բազմութիւն եւ հասոյթ անպայման ապահովենք՝ հանճարեղ որոշում մը տուած ենք. այսինքն ամէն հանդէսէ վերջը պիտի դնենք եւրոպական պարեր՝ չարլսթոն, վալս, թանկօ, ֆոքսթրոտ, պօսթըն, բայց մանաւանդ պիկին եւ ռումպա, միշտ ընկերակցութեամբ ընտիր ճազի կամ արժանթինեան կարող նուագախումբի:

— Իսկ իբրեւ գեղարուեստական յայտագի՞ր ..

— Իբրեւ գեղարուեստական գործ մեր հանդէսները պիտի ըլլան միշտ չքեղ, աննախընթաց, մեծ եւ փայլուն ու բացառիկ: Կը յուսամ որ ներկայ պիտի ըլլայ միշտ

— Սովորութիւն չունիմ շատ հանդէսի երթալու, որովհետեւ ես սիրահար եմ անշուք, նախընթաց ունեցող, պզտիկ, անփայլ, սովորական հանդէսներու որոնք մեր իրականութեան մէջ գոյութիւն չունին:

— Սակայն դուք բառերէն խաբուելու չէք: Մեր հանդէսները պիտի ըլլան աւելի քան անշուք, համեստ, անփայլ եւ դուզէ խեղճ ..

— Իմ ներկայութիւնովս ձեր հանդէսին փայլը կ'աւելնա՞յ

— Աւա՜ղ, բարեկամս, եթէ նիւթական դիրքի տէր ըլլայիք կամ եթէ կազմակերպութեան մը պետերէն ըլլայիք՝ կրնայիք աւելցնել մեր հանդէսին փայլը. սակայն, ձեր ներկայ վիճակով բնաւ վախ մի ունենաք որ կը շքաւորէք մեր հանդէսը

— Բայց գեղարուեստական յայտագիրին պարունակութեան մասին չխօսեցաք

— Կազմուելու վրայ է հապէշական մեծ երգչախումբ մը, որ պիտի բաղկանայ հարիւր քսան հոգիէ

— Այդքան երգող ունի՞ք

— Այդքան երգողի բնաւ պէտք չըկայ երգչախումբ մը կազմելու համար: Տասը-տասներկու հոգի առջեւը կ'ըլլան ու կերգեն, իսկ անոնց ետեւը կը շարուին հարիւր հոգի եւ ի՛, օ՛, է՛, ա՛ի ձայներ կը հանեն

— Սօլօ նուագողներ ունի՞ք: Դաշնակ, ջութակ, թաւ ջութակ, սրինգ, թառ, կիթառ ...

— Առայժմ քանի մը Թուրքեր եւ քանի մը հատ ալ Թուրքիա ապրած Հապէշներ իրենց բարեհաճ մասնակցութիւնը պիտի բերեն՝ տավուլով, զուռնայով եւ նուրը սազով:

— Իսկ արտասանութիւննե՞ր ..

— Ա՛դ ալ բա՞ն է ... Ամէն մարդ ալ արտասանութիւն կրնայ ընել, կը բաւէ որ համր կամ թոթով չըլլայ

— Ուրեմն ամէն բան կատարեալ է...

— Դժբախտաբար ոչ, բարեկամս, Մեզի կը պակսին ճառախօսներ: Այս գետնին վրայ դուք Հայերդ անմրցելի էք: Հռետորներ ունիք որոնք մէկ, երկու, երեք, նոյն իսկ չորս ժամ կը խօսին դիւրութեամբ: Մեզի չէ՞ք ուզեր օգտակար ըլլալ քանի մը ճառախօսներ ղրկելով ...

— Սակայն ինչ լեզուով պիտի խօսին անոնք, քանի որ հապէշերէն չեն գիտեր: Չէ՞ որ լեզուի հարցը կայ

— Լեզուի հարցը ոչ մէկ նշանակութիւն ունի: Աղէկ գիտեմ, ձեր շատ մը ճառախօսներուն խօսած հայերէնը՝ մեծ տարբերութիւն չունի հապէշերէնէն:

— Ե՞րբ է եւ ո՞ւր ձեր առաջին հանդէսը:

— Յունուար 12ին, Մէզօն Քարնավալի շքեղ սրահներուն մէջ:

— Յաջողութեանը վստա՞հ էք

— Այո՛, եթէ մեր հակառակորդները չխափանեն:

— Ձեր հակառակորդները խելա՞մ են թէ խաչապաշտ:

— Խաչապաշտ են ամէնքն ալ:

— Ուրեմն վստահաբար պիտի խափանեն

— Ես ալ այդ կարծիքը ունիմ:

— Իսկ ձեր հասարակութեան մեծագոյն մասը երկու հանդէսներէն որ մէկուն կը յուսաք որ երթայ ..

— Ոչ մէկուն եւ ոչ ալ միւսին ..

— Ինչո՞ւ ..

— Խաչաձեւուած որ եւ է բանի վրայ ոտք չի կոխեր մեր ժողովուրդը որ հին բարի քրիստոնեայ է:

ՆՇԱ ՆՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (53)

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

Անհաւատալի կը թուէր այս վերջին պարագան ու Ռուսիկանութեան գլխաւոր պաշտօնատարները հազիւ թէ կը համարձակէին արտասանել այդ շող-շողուն անունը: Ի՞նչպէս հաւատալ, իրենց առաջնորդն էր ան, իրենց պետն էր, ու նաեւ տիպար հայրենասէր մը. գնդապետ Րէտլ լրտե՞ս, դաւաճա՞ն, բայց անկարելի էր ...

Այս զգլխիչ լուրը ստանալէ յետոյ հարիւրապետ Րօնկէ անձամբ կեդրոնական նամակատունը կ'երթայ, կարգ մը քննութիւններ կատարելու համար: «Փօսթ րէսթանթ» պաշտօնեայէն կ'ուզէ խնդրոյ առարկայ պահարաններուն համար իրեն յանձնուած ընկալագիրը, որուն մէջ հասցէին տէրը, ըստ սովորութեան, իր ձեռքով լեցուցած պիտի ըլլար պահանջուած մանրամասնութիւնները:

Յետոյ պաշտօնատուն կը վերադառնայ. գրպանէն դուրս կը քաշէ քառասուն էջնոց նիհար ու ձեռագիր տետրակ մը, որուն կափարիչին վրայ կ'երեւար անունը — «Ինչպէս պէտք է ձերբակալել լրտեսները»:

Տեսակ մը ուղեցոյց էր ան զոր դատական գնդապետը պատրաստած էր իր յաջորդին համար եւ որ կը պարունակէր փորձառու ոստիկանի մը թելադրութիւններն ու հրահանգները.

Րօնկէ քով քովի կը դնէ գրքոյկն ու նամակատունէն առնուած ընկալագիրը. կը բաղդատէ երկու ձեռագիրները եւ սարսուռ մը կը զգայ — բացարձակօրէն իրարու կը նմանէին անոնք. սարսափելի էր այդ յայտնութիւնը. Րէտլ, Րէտլ, կարծես ալ մարդ չէր մնացեր երկրագունդին վրայ... եւ սակայն անժխտելի ապացոյց մը կար իր աչքերուն առջեւ: Կասկածելի նամակներ եկած էին Րէտլի հասցէին, ինչպէս նաեւ մեծ քանակութեամբ դրամ... Արդեօ՞ք ուրիշի մը կողմէ փոխանորդաբար նամակատուն գացած էր... Թերեւս ... Ո — րովհետեւ կարելի չէր երեւակայել թէ գնդապետը կրնար դաւաճանել իր հայրենիքին դէմ... բայց եւ այնպէս գումարը շատ մեծ էր... 560 սթերլին... աւելի զօրաւոր էր այն պարագան որ նամակները կուգային սահմանագլուխէն: Ուրիշ որ եւ է հասցէ կրնար ստիպել մը մեղմացնել ամբաստանութիւնը... Հապա՞ իր հազձնոյ տեղափոխութիւնը Ֆայլերհօֆ սրճարանէն Քլոմզէր պանդոկը. Ի՞նչ կը նշանակէին այս բոլորը, եթէ անմեղ էր...

Դուռին զանգակը յանկարծ կ'ընդհատէ Րօնկէի խորհրդածութիւնները

— Մտէք, կը գոչէ յուզուած ձայնով մը.

Գնդապետ Հետապնդող պաշտօնի ոստիկաններէն մէկն էր այցելուն.

— Որ եւ է նորութի՞ւն

— Այո, կը պատասխանէ ոստիկանը եւ գրասեղանին վրայ կը լեցնէ բուռ մը պատառուած թուղթի կտորուանքներ: Րօնկէ եւ իր օգնականը պաշտօնեան կը սկսին իրարու քով տեղաւորել կտորները՝ էջերը կազմելու համար: Ամբողջ ժամ մը կ'աշխատին ու յետոյ յանկարծ պերճախօս նայուածք մը կը փոխանակեն՝ առանց որ եւ է բառ արտասանելու. ապշեր մնացեր էին երկուքն ալ. ահաւասիկ սեղանին վրայ կը տեսնուէին կարգ մը նոր ու յաւելուածական ապացոյցներ, տարակոյս չկար այլեւս — ութերորդ զօրաբանակի սպայակոյտին պետը, Ալֆրէտ Րէտլ լրտես մըն էր ու դաւաճան մը:

Ի՞նչ ջուրի վրայ է գնդապետը այդ միջոցին պանդոկին անմիջապէս դուրսը՝ մայթին վրայ կեցած է, սարսափահար երեւոյթ մը ունի: Ձեռքը բաճկոնակին գրպանը կը տանի եւ դողդղջուն մատներով կը բռնէ զմելին

— Բայց զարմանալի է, գնդապետը ինչպէ՞ս գտաւ պահպանակը, կը մտածէ ինքնիրեն.. զմելիս ո՞ւր գործածեցի .. ո՛հ, կը յիշեմ կառքին մէջ՝ պահարանները բանալու համար .. շատ տարօրինակ է, նոյնիսկ վրդովեցուցիչ ... այս ի՞նչ անզգուշութիւն Աստուած իմ

Յետոյ կը սկսի քալել: Շթրաուխ — կասէի անկիւնը՝ Քաֆէ Ցանթրալի առջեւը չորս դին կը նայի. զինքը հետապնդող չկայ. քանի մը քայլ եւս կը յառաջանայ եւ ահա դէմ դիմաց կու գայ երկու բարձրահասակ երիտասարդներու հետ որոնց մէկն էր պանդոկին նախասրահին մէջ թերթ կարդացող անձը:

Րէտլ փախչելու մասին չի մտածեր երբեք. կ'ուզէ միայն ստուգել թէ իր ստուերին հետեւող կա՞յ, այդ տեսակ կասկած մը ունի արդարեւ: Պանդոկին միջադէպը որոշապէս ցոյց կուտայ որ երիտասարդները ծանօթ են իր ինքնութեան. գաղտնիքը երեւան ելած է, թերեւս, իր անխոհեմութեան պատճառով: Իր նպատակն է վրիպիլ անոնց հետապնդումէն քանի մը ժամուան համար միայն, որպէսզի առեն ունենայ ծրագիր մը մշակելու՝ իր ընկերներուն մասին: Եւ արդէն որոշ յատակագիծ մը կայ մտքին մէջ — քանի մը նամակներ պիտի գրէ, տեսակցութիւն պիտի ունենայ ծանօթ իրաւագէտի մը հետ, պիտի աշխատի Փրակա վերադառնալ եւ յետոյ ... անձնասպան պիտի ըլլայ

Իբրեւ առաջին քայլ այդ ծրագրին՝ գրպանէն քանի մը նամակներ եւ թուղթեր կը հանէ, կտոր կտոր կ'ընէ զանոնք եւ մայթին վրայ կը նետէ. այդ ձեւով պիտի հաստատէր երկու անծանօթներուն հանգամանքը: Եթէ անոնք գաղտնի ոստիկաններ էին, բնականաբար պիտի ժողվէին թուղթերը: Կարեւորութիւն չունէր սակայն, եղածը եղած էր. կը բաւէր որ այդ պարագան ուշացնէր զիրենք քանի մը վայրկեան եւ բազմութեան մէջ անյայտանալու պատեհութիւն տար իրեն:

Դժբախտաբար գնդապետը սխալ հաշիւ կ'ընէ. ոստիկանները չեն հետաքրքրուիր թուղթի կտորներով եւ կը շարունակեն հետապնդումը՝ մօտ հինգ վայրկեան, յետոյ իրարմէ կը բաժնուին. Քօնքօրտիա հրապարակին վրայ Րէտլ ետին կը դառնայ եւ կը տեսնէ որ գաղտնի ոստիկաններէն միայն մէկն է որ կը հետեւի իր շուքին, ո՞ւր էր անոր ընկերը — վերադարձած էր թուղթերը հաւաքելու համար:

Դաւաճանը ամբողջ օրը կը թափառի մայրաքաղաքին փողոցներուն մէջ եւ ուշ ատեն պանդոկ կ'երթայ. ոստիկանը, որ քայլ առ քայլ հետեւած էր իրեն, հետապնդումը կը շարունակէ մինչեւ պանդոկէն ներս:

(Շար.)

Խ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՂ ՑՆԾՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՍԻՐՈՅ

Ձիւնը երկնքից խոռն է, երկրին խնդութիւնը համապիտ,
Անհունգչելի՛ արեւի պէս՝ լոյս է տալիս բախտը կու ․
Նուռնուփարի, վարդի բոյրով սէրն է ծաղկում նրա մէջ,
Անմեռ է նա իր անունով եւ աստղերով իր անշէջ։
Նա անգայթ է վեհ հասակով, ինչպէս լեռները իր անհաս,
Գիշերներն է նա խոյատակում՝ իր աչքերի հրով խաս,
Ինչպէս ամէն գարնան զալով կեանք են մտնում լեռ ու ձոր՝
Նորանում են ամէն վայրկեան յաղթութիւններն իր բոլոր,
Սար ու հովիտ կեանքով պճնում, երջանկութիւն ծնում նոր,
Տա՛ր՝ ծաղկի պէս սիրտս նրան, թող նա յցնի ցօղով լոյս,
Անդուլ ծծեմ շունչը նրա, մտքիս բացուի արշալոյս
Լցուեն բոցով իմ աչքերը, նրա բախտի պէս ցոլա՛ն,
Ինձ հետ խօսեն նոր երգերի աղբիւրները գլգլան։
Նրա նման մի արեւ կայ, այն էլ կապոյտ երկնքում,
Որի անմահ գինով հարբած՝ տիեզերքն է ողջ երգում,
Օ՛, այդ գինին օդածաւալ լոյսն է անհուն ու անբիծ,
Կողանցեալ երկրի վրայ՝ դուրս է բերում կեանքն հողից
Ձիւնը է, սակայն, երկրից ծնուող արտագրած գինին ծով,
Որ փիփրահէզ ուրախութեան լոյսն է խաղում կենսաբով,
Եւ այն անդուլ կարկաչում է ու մտնում է սրտից սիրտ,
Նոր յոյզերի խայտանք փառում, դէմքին փռում նոր ժպիտ․
Քո անունը՝ բարձր ու պայծառ, ինչպէս անունն արեւի,—
Էն արեւի լոյսը վկայ, օ՛, իմ երկիր հաղթական,
Զիլ է հնչում սէրը քեզնով՝ ինչպէս ձայնը քո անմահ։

ՑՈՎՀ. ՇԻՐԱԶ

ԹՈՒՐՔ ՆՈՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՓԱԿ ԴՌԱԿԸ

— • —

Իզմիրի մէջ կարելի չէր գտնել մէկ հոգի, որ չճանչնար դատաւոր Նէճէթը,— 45 տարեկան այր մը։ Ան բոլորէն սիրուած էր իր պատուախնդրութեան եւ աչխատասէր ւթեանպատճառաւ։ Դեռ նոր էր ամուսնացած։ Իր երիտասարդ կինը, Ճէվգան, որ տասնոտ էր քոյէնը, հազիւ քսան տարեկան կար։

Նէճէթ բացաւ իր գրասենեակին դուռը ու տեսաւ որ մեքենագրուհին, կռնակը դարձուցած, կը խօսակցէր հեռախօսով։

— Ի՞նչ կրնամ ընել, Նահիտ։ Եթէ վախ չունենայի ամուսինէս ... Գիտես, չէ՞, թէ ինչ տեսակ մարդ է։ Եթէ այդպէս չըլլար, ցարդ ես ալ

Նէճէթ չուզեց աւելի լսել ու մեղմօրէն փակեց դուռը։ Սանդուղներէն իջած ատեն կը խորհէր,— անամօթ, կը դաւաճանէ ամուսնոյն․ իսկ ես զինքը պատուաւոր կին մը կը կարծէի։

Կը նեղուէր քանի մը վ՛ունենար մտածումներ, որոնք ցարդ անծանօթ էին իրեն։ Դժնդակ կասկած մը տեղ գտեր էր իր մէջ։ Առանց կանգ առնելու՝ բսաւ բարձրաձայն.

— Անամօթ արարած ... ի՛նչպէս կը համարձակի դաւաճանել ամուսնոյն։

Պատահաբար մտաւ սրճարան մը, գրպանէն հանեց լրագիր մը, որուն առաջին էջին վրայ նկար մը կար։ Ու հետեւեալ խորագիրը գրաւեց իր ուշադրութիւնը.

«Քառասուն եւ հինգ տարեկան այր մը սպաննեց իր քսանամեայ կինը»։

Քառասուն եւ հինգ ու քսա՛ն ...

Յուրտ սարսուռ մը պտտւ մարմնոյն վրայ։ Արագօրէն ամբողջ թերթը, շփոթեց դայն, վճարեց փոխարժէքը սուրճին՝ որուն հպած իսկ չէր դեռ եւ դուրս ելաւ։

— Թշուառ արարած ... դաւաճաներ է ամուսնոյն ... Ու դժբախտ մարդը դիմեր է ոճրագործութեան ... Աստուած իմ

Ու ճիշդ այն պահուն, երբ Նէճէթ այդպէս կը խորհէր, մէկը ծեծեց ուսը։

Դարձաւ ետ․ իր մէկ բարեկամն էր։ Բայց, Նէճէթ այնքան մտացիր էր որ կարծես մէկէն չճանչցաւ զայն։ Իր բարեկամը մտայլ ու խոնջած երեւոյթ մը ունէր։

— Բաւական փնտռեցի քեզ ու՝ լաւ որ տեսայ

— Ի՞նչ կայ ․

— Դատ մը ունիմ ու կ՚ուզեմ որ դուն ըլլաս դատաւորը։ Ձեմ ուզեր որ գաղտնիքս պարզուի։

— Ի՞նչ դատ է այդ։

Բարեկամը ծանրօրէն հառաչեց եւ ծռեց գլուխը.

— Կինս դաւաճանեց ինծի.

Նէճէթ ակնարկ մը նետեց անոր ու երկար, երկար դիտեց զայն ... Ու ի վերջոյ բսաւ ․

— Կը ներես, բայց առաջարկիդ չեմ կրնար ընթացք տալ։

— Ինչո՞ւ։

— «Ինչո՞»ւն կ՚ուզես իմանալ .. որովհետեւ ․

Ծռեց գլուխը եւ շարունակեց ճամբան։

— Թշուառ կիներ, կը դաւաճանեն իրենց ամուսիններուն ... Ու այս դժբախտ օգնութիւն կ՚ակնկալէ ինծմէ ... Դաւաճանութիւն, դաւաճանութիւն ... միշտ դաւաճանութիւն Ուրեմն ..

Չկրցաւ շարունակել, բայց եւ այնպէս լռեց․

- Ուրեմն, դաւաճանութիւնը պատիժ մը նման կախուած է ամէն մէկ այր մարդու կռնակին ու կը չարժանակի եռեւէն․. Գրեթէ մէկ հատիկ ընտանեկան օճախ չես կրնար գտնել ուր դաւաճանութիւնը մուտք գործած չըլլայ ․․. Զգիտեմ ուր պէտք է երթալ։ Ահա, տես, ինչ է պատահեր բարեկամիս։ Ես՞ ... Միթէ՞ ես ալ անցուցած մեր մանկութիւնը, տարեկիցներ ենք։

Անբացատրելի ուժ մը զինքը դէպի տուն կը մղէր։ Աչքերը կարմրեր էին։ Իր աչքերուն առջեւ, փողոցներուն մէջ կ՚երթեւեկէին մարդիկ, ինքնաշարժներ, հանրակառքեր, ու ամէն ինչ արագօրէն կ՚անցնէր իր առջեւէն ... Ան կը մտածէր իր կնոջը մասին։ Բան մը անընդհատ կը խածէր իր սիրտը։

— Պէտք է վախնալ բոլոր կիներէն, կ՚մրմնջէր, կի՛նը

Ու մտաւ տուն։ Մէկ սենեակէն միւսը անցաւ։ Զկրցաւ տեղ մը կենալ ։ Օդը կը խեղդէր զինքը։ Նետեց վերարկուն, փողկապը, օձիքը։ Բան մը կը սեղմէր իր հոգին,. չէր կրնար շնչել։ Այդ պահուն սենեակ մտաւ աղախինը։ Հազիւ քսան տարեկան կար, հագուած էր թեթեւ, կարճ թեզանիքներով էր ու բոպիկ։ Բայց Նէճէթ պատասխանողիր մարդ էր ու դեռ հեռուէն գոչեց.

— Հեռացի՛ր ասկէ ։

Իրական տագնապ մը կ՚ապրէր ։ Սկսաւ խառնշտկել սնտուկներն ու դարակները․ աջ ու ձախ թուղթ մը կը փնտռէր։ Քրտինքի մէջ էր թաթխուած։ Մօտեցաւ պատուհանին, մաքուր օդ շնչելու համար։ Նայեցաւ փողոց։ Երիտասարդ մը կ՚անցնէր՝ նայելով վեր, դէպի իրենց պատուհանը։ Նէճէթ դողաց թէ ինչպէս քամնեցան իր մազերը։

Այո, նոյն երիտասարդը, որ օրեր առաջ կրկին անցաւ ասկէ, երբ կինը իրեն հետ պատուհանին առջեւն էր .. Հիմա նորէն վեր նայեցաւ

Նէճէթ այլ եւս ինքզինքն ալ դաւաճանեալ դժբախտներուն կարգը։ Բայց, ինք չէր կրնար հանդուրժել ատոր,— իր մէջ ինքնասիրութիւնը կը խօսէր։ Ամէնէն առաջ հարկ էր փաստ գտնել։ Կարգը եկաւ նաեւ փակ դարակի մը։ Ան չէր բացուեր։ Քաշեց. չկրցաւ բանալ. անգամ մը եւս ... կղպուած էր։

— Բռնեցի ի վերջոյ ... Հիմա եւ բեւան պիտի հանեմ իր բոլոր վատութիւնները

Իրեն համար ամէն ինչ անարժէք էր այլ եւս։ Իր կինը, կեանքը, պատիւը, երջանկութիւնը,— ամէն բան։ Առաւ մուրճ մը եւ երկաթի կտոր մը։ Որոշեր էր ամէն գնով բանալ դարակը ։ Իր ամբողջ ուժովը հարուած մը տըւաւ, յետոյ երկրորդ մը, երրորդ մը...

— Քար ալ ըլլայ՝ դարձեալ պիտի բանամ զայն, բսաւ ինքնիրեն։

Այդ պահուն լսուեցաւ ձայն մը։ Նէճէթ դարձաւ։ Դրան առջեւ կեցեր էր կինը։ Նէճէթ նայեցաւ անոր մինչ Ճէվգա կը դիտէր իր ամուսինը որուն ճակտէն քրտինքի խոշոր կաթիլներ կ՚իջնէին։ Մանկամարդ տիկինը ձեռքը բռներ էր բանալի մը։ Մօտեցաւ դարակին։ Նէճէթ ծռեր էր գլուխը։

Ճէվգա դարձուց բանալին ու բացաւ դարակը, որուն մէջ իրենց ունենալիք զաւկին հագուստներն էր դրեր ․․․։

Նէճէթի աչքերը թրջեցան։ Կինը գլուխը դրաւ անոր կուրծքին ու մեղմօրէն բսաւ․

— Քեզի անակնկալ մը պատրաստեցի ... հագուստներն են մեր ծնելիք զաւկին։ Ուզեցի աւելի ուշ բսել քեզի ... Զկարծեցի թէ կղպուած դարակ մը այդքան պիտի խռովէ քեզ․ Ներէ ինձ, Նէճէթ ․

ՕՐՀԱՆ ՐԱՀՄԻ

Թարգմ. Վ. Իշխ.

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԿԱՂԱՆԴԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Կաղանդը Պոնտոսի Հայոց մէջ կը կոչուի Կալանդար Նախօրեակին կը պատրաստուին հօթը տեսակ մրգեղէններ։ Տանուտէրը ձիթենիի ոստ մը կը կտրէ եւ տուն կը բերէ՝ Կաղանդի ծառ ընելու։ Սեղանէն ելլել վերջ՝ Նոր կը նետէ դէպի ձեղուն, բսելով․ «Ծէն կենայ Կալանդար, բարո՞վ Կալանդարը։ Ցետոյ նորէն կաղին կը նետէ եւ տնեցիները կ՚առնեն, իսկ յաջորդ օրը որ Կաղանդ է, ներսէն չէ կաղին կոտրել,— չարագուշակ կը համարուի։ Սեղանին մէջտեղը կը դրուի խոշոր հաց մը կամ բաղարջ մը, վրան ալ նշրինգ մը. Հացին մէջ կը խօթեն ձիթենիին ոստը, որուն ճիւղերէն մէկ մէկ կը փրցնեն տնեցիները եւ ամէն ոք իր ճիւղը կը զարդարէ կաղիններով եւ ընկոյզներով, որպէսզի տարւոյն մէջ իր արեւն ըլլայ զարգարուն ու փայլուն։ Տանուտէրը խնձորներ կը դնէ սեղանին վրայ տնեցիներուն թիւով, խնձորներէն մէկուն մէջ ծակ մը կը բանայ եւ դրամ մը կը դնէ, յետոյ այդ խնձորը կը խառնէ միւսներուն հետ։

Յաջորդ օրը Կաղանդ է։ Այդ խնձորը որուն որ իյնայ, անիկա դրամը կը պահէ իր քսակին մէջ, յաջողութեան հաւատքն ունենալով։

Առաւօտուն տանուտէրը ժամ կ՚երթայ՝ տէրտէրին օրհնել տալու համար Կաղանդին ծառը, զոր յետոյ կը բերէ տուն, կը դնէ գերանի մը վրայ՝ տնեցիներուն մազերէն մէկ մէկ թել փաթթելով անոր։ Այդ օրը տուն մտնելու եւ ելլելու ժամանակ՝ պէտք է գործածել նախ աջ ոտքը։ Զարագուշա՛կ է որ ով սխալի եւ ձախը գործածէ։

Տանուտէրը լաշի (լայնատերեւ թուփ) ճիւղերով կը զարնէ տան պատերուն, մսուրներուն, բոլոր ընտանի անասուններուն եւ յետոյ երկու բակեղ կ՚անցընէ խատուտիկ եղին կոտոշներուն, որոնց վրայ երկու վառած մոմ փակցնելով՝ դէպի դուռ կը մղէ եզը։ Եթէ սեմէն աջ կճղակով անցնի, բարի նշան է, եթէ ոչ՝ չար նշան։ Ուստի ջանք կ՚ըլլայ, որ եզը աջ ոտքով կոխէ սեմին։

Հայկական կարգ մը գաւառներու մէջ ալ, ամէն ջանք կը թափուի որ Կաղանդի սեղանը ըլլայ ճոխ, ազանդերը՝ հօթը տեսակ,— «օխթը բախիի օրն է այս»։

Այդ օրը թէեւ այլ եւ այլ նաշխուն հացեր կը պատրաստուին, բայց բուն Կաղանդի հացը մէկ հատ է, կլոր ու թանձր կ՚ըլլայ, որուն խմորին մէջ կը դնեն 5 փարանոցէն մինչեւ տասնոց ոսկի մը։ Հացերէն իբրեւ կաղանդչէք բաժին կը տրուին ընտանի անասուններուն ալ,կատուին, կովին եւն.։ Կը չինեն նաեւ քաղ(*), ինչպէս նաեւ նուռ(**), առաջինը մանչերու, իսկ երկրորդն ալ աղջիկներու համար։ Կովի ծիծ, ոչխարի պճեղ ալ կը շինեն խմորով, եւ կեր կուտան անասուններուն, որպէսզի անոնք եւս մասնակցին Ամանորի ուրախութեան։

Այլ սակայն Կաղանդի բուն հացը, որու մէջ դրամ պահուած է, ցերեկի ճաշէն վերջ տանուտէրը մէջտեղ կը բերէ ճերմակ պատառով մը ծածկած, ու կը բաժնէ ամէնուն։ Ամէնքը սրտատրոփ կը փնտռեն դրամը եւ ահա ձայն մը կը պոռայ․ «Ես գտայ, ես՛»։ Այն ատեն փոքրերը կը նետեն իրենց հացը եւ կը թզկան. Տանուտէրը կ՚առնէ նետուած հացերը եւ գաղտնի դրամ կը դնէ անոնց մէջ, ու կ՚ըսէ․ «Քուկիններդ մէջ ալ կայ, ամբողջը չկերար, որ գտնէիր»․

Աղջիկները հաւկիթ մը յուալով գիշերը կը դնեն թոնիրին բերանը ամանով մը, ածուխի եւ հինայի հետ միասին։ Երբ առաւօտուն ելլեն եւ իրենց հաւկիթը սեւցած գտնեն, կը տխրին, իսկ երբ հինայէն կարմրած գտնեն, կ՚ուրախանան որ բախտը պիտի ժպտի իրենց

Նոյնպէս պառկելու ժամանակ, աղջիկները երեք անգամ կ՚աւլեն թոնիրին պատերը, յետոյ իրենց բարձին տակ կը դնեն աւելը ու կը պառկին։ Առաւօտուն բախտը ողջունած է զիրենք՝ եթէ աւելէն ճիւղ մը անգամ չէ կտրած։

Կան շատեր ալ, որ չեն քնանար կաղանդի գիշերը. Նարեկ կամ Վեցհազարեակ կը կարդան եւ ժամը անգամ մը աղբիւրէն կուժ մը ջուր կ՚առնեն, մէկ կողմ կը դնեն ու կը կարդան ջուրին վրայ։ Այսպէս հօթը կուժ ջուր կարդալով շարելէ վերջ, ութերորդին, այն հաւատքով թէ աղբիւրէն ոսկի պիտի վազէ, ամբողջ ժամ մը կը սպասեն աղբիւրին վերեւ ու կ՚աղօթեն երկիւղած։ Հոսող աղբիւրը նշան է առատութեան, իսկ եթէ աղբիւրը չհոսի եւ ջուրը սառի, տարին պիտի անցնի անշքեղ։

Յաջորդով ուրիշ աւանդութիւններ տարբեր գաւառներէ ։

(*) Քաղը թանձր, հալկաձեւ խմորի գանգուած մըն է, որու ամէն մէկ ծայրն ամէն մանչ կը խօթէ արուէշի նշան մը.— նուշ մը կամ չամիչ մը։ Եփելէն ետքը, որո՛ւնը որ աւելի ուռէր, ան բախտաւոր կը համարուէր, իր քաւքն ալ պիտի ուռէր այդ տարին, պիտի հարստանար։

(**) Հուռը կը պատրաստեն խմորի երկայն կտորներ մազաձեւ հիւսելով, յետոյ ամէն աղջիկ իր հուռին վրայ կը դնէ որոշիչ նշան մը,— որո՛ւնը որ ուռի, բախտաւոր կը դառնայ։

ՄԻԿԵԼ ՈՒՆԱՄՈՒՆՕ

— • —

Գրեցին թէ Միկուէլ տէ Ունամունօն մեռաւ անցեալ շաբթու, թոքատապի հետեւանքով։

Ունամունօ ծնած է Պիլպաոյի մէջ, 1864ին։ Նախ կը նուիրուի ուսուցչութեան 1891ին, Սալամանքայի համալսարանին մէջ, դասախօս կը նշանակուի յունարէնի 19․որդ տեսուչ՝ նոյն համալսարանին։ Բայց Ունամունօ միաժամանակ կը նուիրուի գրականութեան,— ունի բանաստեղծութեանց հատոր մը (1907), ինչպէս նաեւ վէպեր, որոնց մէջ կը պատկերացնէ իր հայրենի բնաշխարհը, Պատերազմի մէջ խաղաղութիւն (1897), Իմ երկրէս (1903)։ Ունամունօ կը յայտնուի իբրեւ փիլիսոփայ, երկու կարեւոր գործերու մէջ, Կեանքի ողբերգական զգացումը (1913), Քրիստոնէութեան հոգեվարքը (1925)։

Ունամունօ օժտուած էր բազմերես տաղանդով, ծանօթ էր ոչ միայն իբրեւ բանաստեղծ, այլ եւ իբրեւ ուժեղ հրապարակագիր։ Իր կառավարական յարձակումներուն հետեւանքով պաշտօնանկ եղաւ Սալամանքայի համալսարանին տեսչութենէն, աքսորուեցաւ Քանարեան կղզիները, յետոյ ապրեցաւ ապրիլ տարագրութեան մէջ։

Իր աքսորին եւ կրած հալածանքներուն առթիւ էր, որ միջազգային մտաւորականութիւնը բողոք բարձրացուց՝ պաշտպանելով Ունամունոյի տաղանդը։

Փրիմօ տէ Ռիվիերայի անկումէն վերջ, կատաղի պայքարի մը մէջ նետուեցաւ՝ հաստատելու համար սպանիական հանրապետութիւնը ։

Ֆրանքոյի բանակը երբ, անցեալ յուլիսին, Սալամանքա մտաւ, Ունամունօ ողջունեց ապստամբականները հոմէջական բարեւով եւ խանդավառ ճառով մը։ Ըսուեցաւ թէ Ունամունօ կը նահանջէ դէպի աջ։ Պահ մը մտացուեցաւ՞ յանկարծ ժախակողմեան թերթերը գրեցին թէ Ունամունօ, յուսախաբ, քննադատած է Ֆրանքոյի ընթացքը եւ պաշտօնանկ եղած։ «Իւմանիթէ» կը պատմէ թէ Ունամունօ ընդվզած է, որովհետեւ ազգայնականները «կը դիզակահարեն իմացականութիւնը»։

Ինչ որ ալ բսուի, Ունամունօ մեծ դեր խաղաց ոչ միայն Սպանիոյ քաղաքական կեանքին վրայ եւ կը համարուի սպանիական հանրապետութեան ստեղծողն, այլ եւ Սպանիոյ մտաւորական կեանքին վրայ,նոր աւիւն մը ներարկելով սպանիական գրականութեան՝ իր վէպերով եւ վէպի գասերով,— արդարեւ ունի նաեւ ՈՒՆԱ-պէս կը խմբագրուի վէպը աշխատութիւնը

ԾԻԾԱՂ

— Պարոն, ժառանգականութեան կը հաւատա՞ք ։

— Անշուշտ, երբ հայրս մեռաւ, ինծի յիսուն հազար ֆրանք պարտք ձգեց ։

×

— Գ. փաստաբան, այդ մարդը գիս զարնելէ յետոյ ապուշ եւ տխմար եւ, բսաւ․

— Առով յանցանքը աւելի կը ծանրանայ, ուրեմն առ հաշիւ 300 ֆր. եւս տուէք

—Ներեցէք, պարոն փաստաբան,ինծի բսածները ճիշդ են, հարկ չկայ զատս ծանրացնելու։

ՑԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (172)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Բայց ասկէ աւելի, Սոնիան վրդովուած էր հօր դէմքի արտայայտութիւնը։ Հօր տխրական, հպարտ դէմքը խեղճացած՝ աչքերուն մէջ անհասկանալի ցաւ մը կար, խոր ցաւ մը, որ լեզու չունի, ու ներողութիւն խնդրող արտայայտութիւն մը, կարծես հաբաշտ աղջկան առջեւ յանցաւոր մը լինէր ինք։ Ինչո՞ւ հայրիկը այդպէս խեղճացած պիտի զգար ։

Բայց եւ այնպէս, Սոնիան այնքան գրաւած էր հարսանիքի պատրաստութեան գործով, որ եթէ երբեմն կ՚անդրադառնար հօր վիճակին, ատական ժամանակ չէր ունենար պրպտելու, թափանցելու անոր պատճառներուն։ Հայրն ալ բան մը չէր բսեր իրեն ։

Օր մը, կէսօրէն վերջ, Թամարա Ջաւջաւաձէն եկած էր Սոնիայի մօտ։ Միասին դուրս պիտի ելնէին մասնաւոր լայնքի վարդագոյն ժանեակ մը գնելու համար։ Կառքը նստած, գրեթէ բոլոր խանութներու առջեւ կանգ առին, ոչ մէկ տեղ իրենց ուզածը չգտնելով ․

— Թէեւ չեմ կարծեր, բայց Սոնիա, կ՚ուզես մէկ հանդիպինք Միքայէլեան փողոցը, հոն քանի մը մեծ խանութներ կան ․

— Անշուշտ երթանք։ Վասիլ, Միքայէլեան փողոցը։

Կառքը անցաւ Վարանցովի կամուրջէն, ու դէպի ձախ ծռելով մտաւ Միքայէլեան փողոցը, որ մինչեւ Մուշտայիտի այգին կ՚երկարէր։ Սկսեր էր մթնել։ Փողոցներու եւ խանութներու ճրագները վառուեցան։ Քանի մը խանութներ մտնելով ելնելով, առանց փնտռածնին գտնելու, ճարահատ ետ դարձան երկու ընկերուհիները։

Վարանցովի կամուրջի գլուխը փոքրիկ հրապարակ մը կայ, կեդրոնը՝ Կովկասի առաջին Փոխարքայի պրոնզէ հսկայ արձանով. մանր կրպակներ հրապարակի չորս բոլորը, իսկ կամուրջի ուղիղ ձախ անկիւնը, Թիֆլիսի հռչակաւոր պատուալ (գետնափոր) ճաշարաններէն մէկը, ուր մէկ երկու անգամ Վարդանի հետ գնացեր էր Սոնիան ։

Կառքը Վարանցովի արձանի պատուանդանին շուրջը դառնալով, երբ ուղղուեցաւ դէպի կամուրջը,՝ այդ պատուալի սանդուխներէն բարձրանալով, փողոցի մայթի վրայ ելաւ իշխան Ալեքսէյը կնոջ մը հետ, որ թեւը մտած, քրքջալով կը խօսէր ։

Այդ պատկերը փայլակի նման արագ անցաւ Սոնիայի աչքի առջեւէն, որ եւ ոչ իսկ երկրորդ անգամ մը նայելու պէտք ունեցաւ, ճանչնալու համար ամարանոցի որբեւայրի կինը։ Կարծես ամբողջ աշխարհը մէկէն մթնեց․ Սոնիան հազիւ հեծկլտանքը զսպելով, արձանացաւ նստած տեղը, աչքերը յառած ուղիղ կառապանի մէջքին

Անշուշտ Թամարան ալ տեսած էր իշխանը, որ յանկարծակիի եկած, որպէս թէ չնկատեց անցնող կառքը ու ոչ ալ մէջի նստողները։ Երկու ընկերուհիները առանց բառ մը արտասանելու հասան Ալթանովներու տան առջեւ։ Թամարան պատրուակ մը գտնելով չուզեց ներս մտնել, կ՚աճապարէր տուն, տնեցիներուն պատմելու հետաքրքիր նորութիւնը։

Մաշան դուռը բացաւ ու Սոնիայի սարսափած դէմքը տեսնելով, որ կարծես թէ պիտի նուաղէր, քայլ մը առաւ օգնելու տիրուհիին։

— Ոչ, չուզեր, բան չկայ ... Ներսը ո՞վ կայ ...

— Տիկինն ու պարոնը, մէկ ալ հօրաքոյրնիդ ... Բայց Սոնիա Գէորգիեւնա, ի սէր Աստուծոյ, ձեզ ի՞նչ է պատահեր ....

Ձեռքի անհամբեր շարժումով մը մէկդի ընելով սպասուհին, Սոնիան նետուեց գլխարկը աթոռի մը վրայ, ու ընտանեկան ընդունարանի դուռը բանալով սեմի վրայ կանգնեցաւ։ Մայրը եւ հօրաքոյրը կտորներով ծանրաբեռնուած սեղանի մը առջեւ նստած, փափսալով իրարու հետ կը՛խօսէին, մինչ հայրը իր սովորական անկիւնը, դիւանի վրայ՝ երկնցած, առանց կարդալու, մտամոլոր կը նայէր բռնած թերթին

— Ահա Սոնիան,— ուրախացած բացագանչեց մայրը,— աղջիկ, մէկ եկուր տես էս կտորը ... — Ու յանկարծ նկատելով Սոնիայի այլայլուած դէմքը, աթոռէն վեր ցատկեց.— Սոնիա, աղջիկս, ի՞նչ է պատահեր..

Գէորգ Կարպովիչը, կնոջ վախեցած ձայնը առնելով, թերթերը ձեռքէն ձգեց, ու բարձրացաւ դիւանի վրայէն, իսկ տիկ. Անթառամը Սոնիայի մօտեցած, բաժակով ջուր կ՚առաջարկէր․

— Աղջի՛ կիչ մը ջուր խմէ, Ցիտուս Քրիստոս ... այդ ի՞նչ դէմք է ..

Առանց մօրն ու հօրաքոյրի խօսքերուն ուշադրութիւն դարձնելու, Սոնիան մօտեցաւ հօրը որ կեցած տեղը գամուած մնացեր էր, ու յանկարծ թեւերը տարածելով գրկեց զայն ու դէմքը ծածկեց անոր կուրծքին վրայ ․

— Օ՛, հայրիկս ... հայրիկս ․

Գէորգ Կարպովիչը կռահեց որ նաբէն ծանր բան մը պատահած էր,աչքով ու ձեռքով հասկցուց որ կինն ու քոյրը լռեն, ու Սոնիան գրկած տարաւ հիւրասենեակը, փոքր երեխայի մը նման ծնկան վրայ նստեցուց, մինչ աղջիկը կուրծքը փակած, ամբողջ մարմնով ցնցուելով կը հեկեկար։

— Հազստացի՛ր, հանգստացի՛ր, անգին աղջիկս ... ․

— Հայրիկ ... եթէ գիտնաս գիտնաս

Գէորգ Կարպովիչի կինն ու քոյրը հիւրասենեակի դրան առջեւ կանգնած լուռ կը տրորուէին։ Այնքան անսովոր բան մըն էր Սոնիայի լացը, որ երկու կիները շուարած, չէին համարձակեր ձայն իսկ հանել կամ մօտենալ անոր ։

Կամաց կամաց Սոնիայի հեկեկոցը դադրեցաւ. Թաշկինակով աչքերը չորցուց ու գլուխը վերցնելով հօրը նայեցաւ բոլորովին հանդարտած։ Անակնկալ փոթորիկը անցած էր։ Հօր ծնկան վրայէն բարձրանալով քովը նստաւ։ Կարծես քիչ առաջուան հեկեկալով լացող աղջիկը չլինէր այլ եւս։

— Ի՞նչ է պատահած, Սոնիա, անգին աղջիկս,— հարցուց Գէորգ Կարպովիչը աղջկան մազերը շոյելով ։

— Մի հարցներ, հայրիկ ջան ... երբեք մի հարցներ ․

— Լաւ, մի նեղուիր սիրելիս, չեմ հարցներ ...

— Բան մը պիտի խնդրեմ, հայրիկ, պիտի կատարես ....

— Անշուշտ, աղջիկս, բսէ։

Սոնիան մասին նշանի մատանին հանելով, առանց յուզումի նշան մը դէմքին, հօրը երկնցուց զայն ․

— Կը խնդրեմ, որ տիրոջը յանձնես այս մատանին ու բսես, որ ամէն կապ վերջացած է մեր միջեւ

— Սոնիա, աղջիկ, խենթեցա՞ր,— այլ եւս ինքզինք պահելու անկարող տիկին Վառվառէն աղջկան մօտ վազեց.— Գէորգ, ի սէր Աստուծոյ, խօսք մը չըսե՞ս ..

Ընդհակառակն, կարծես թէ Սոնիայի այդ յանկարծական որոշումը կենդանացուցեր էր Գէորգ Կարպովիչը, որու աչքերը ուրախութեամբ կը փայլէին։ Փոխանակ կնոջը ձայնակցելու, մէկ թեւով Սոնիան գրկած, բսաւ.

— Շատ լաւ աղջիկս, ինչպէս որ կ՚ուզես, վաղը առտու գրասենեակս կը կանչեմ .զինքը եւ մատանին կը յանձնեմ իրեն։

— Ի՞նչ կ՚ըսես, Գէորգ՞... Տէր Աստուած, լսողները ի՞նչ պիտի բսեն,— ու տիկին Վառվառէն աթոռի մը վրայ իյնալով սկսաւ հեծկլտալով արտասուել։

— Ինչ կ՚ուզեն թող անոնք ըսեն,— բարկացած յանդիմանեց ամուսինը,— բաւական է, ի՞նչ երկուքդ ալ գլուխ գլխի հօնքուր հօնքուր կուլաք ... Կարծես թէ դուք պիտի ամուսնանայիք իշխանին հետ ... Դուրս ելէք,ես Սոնիայի հետ խօսելիք ունիմ ․

(Շար.) ՄԱՆՈՒԿ

իրենց զէնքերով եւ հանդերձանքով։ Առով 15.000ի կը բարձրանայ իտալացի զինուորներուն թիւը ։

*** Կուրմերը կատաղօրէն կը շարունակուին Մատրիտի շուրջը։ Քաղաքային բնակչութիւնը գրեթէ ամբողջովին պարպուած է. Ապստամբները արիւնուշտ ճակատամարտէ մը վերջ գրաւեցին կարեւոր դիրք մը, որ փուշի պէս մխուած էր իրենց կողին։ Կուիւներու ընթացքին անձնատուր եղան 400 կարմիր պահակներ, իրենց զէնքերով եւ ռումբերով ։

*** Հարաւային ճակատի ապստամբ հրամանատարը կը ծանուցանէ թէ 6 — 8000 որբեր լքուած են Աէվէլլայի մէջ, եւ ուրիշ հազարաւորներ՝ Քորտովա ։

22—29 տարեկան Հայերը Զինուոր Յունաստանի մէջ

Սելանիկի Հորիզոնը կը գրէ (3 յունուար)։—

Քանի մը ամիսէ ի վեր, ամէն շաբթու մինչեւ 29 տարեկան ոչ-հելլէնահպատակ հայ երիտասարդները կը ներկայանան պատկան յանձնաժողովին եւ 1927ի օրէնքին հիման վրայ, իրենց տարիքներու ճշդումէն վերջ, հելլէնահպատակ կ'արձանագրուին։ Այսպիսիներու թիւը, ցարդ, 250ը անցած է ։

Մինչեւ քանի մը շաբաթ առաջ, երիտասարդները կը ներկայանային եւ արձանագրուելէ վերջ ազատ կը ձգուէին։ Քանի մը շաբաթէ ի վեր, սակայն, զինուորական իշխանութեանց հրամանով, ներկայացողներէն 22էն վեր եղողները, բոլորն ալ, իրենց տարիքներու ճշդումէն վերջ, ուղղակի զօրանոց կ'առաջնորդուին եւ զին. ծառայութեան կ'առնուին ։

Այսօրմէ զատ, զինուորական ծառայութեան հրաւէր ստացած են նաեւ բոլոր անոնք, որ ցարդ անցած են տարիքները ճշդող յանձնաժողովէն եւ եղած են 22 — 29 տարեկան։ Բոլորը պիտի ներկայանան յունուար 7ին եւ զինուորագրուին։

Գործադրուող օրէնքով՝ զինուորութիւն պիտի ընեն անշուշտ նաեւ բոլոր անոնք, որ այդ տարիքը (22—29) ունին եւ որոնք տակաւին վերոյիշեալ յանձնաժողովէն չեն անցած ։"

ՑԱՆՑԱՌԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿՐԻՓԻ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿԸ սարսափելի աւերներ կը գործէ Անգլիոյ, Գերմանիոյ եւ Մ. Նահանգներու մէջ։ Փարիզի վիճակը լաւ է տա այժմ ։

ՀԻԹԼԷՐ իր հաստատած իշխանութեան հնգամեակին առթիւ քաղաքական կարեւոր ճառ մը պիտի խօսի յունուար 30ին, խորհրդարանին առջեւ եւ պաշտօնապէս պիտի դնէ գաղթավայրերու խնդիրը ։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ զօր. Ֆրանքոյի յանձնեց իր գրաւած երկու սպանիական նաւերը, գոհացում ստացած ըլլալով Սպանիոյ կառավարութենէն։

ՕՏԱՐՆԵՐՈՒ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ԴԻՄՈՒՄՆԵՐԸ շատցած ըլլալով, «Մաթէն» վտանգաւոր կը գտնէ քաղաքական նկատումներով շարժիլ այս հարցին մէջ եւ հպատակ ընդունիլ կասկածելի տարրեր։ Այս առթիւ կը յիշէ դատական նախարարին մէկ խօսքը, որուն համաձայն 12000 հպատակութեան հրամանագիր ստորագրած է իր պաշտօնավարութեան առաջին հինգ ամիսներու ընթացքին, մինչ միայն 8000 հրամանագիր ստորագրուած էր նախընթաց տարուան նոյն ժամանակամիջոցին ։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

«ԱՆՆԻԿԱ ԹԱՃԱՆ» հայ զինուորցուներու յանձնախումբը ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները վաղը, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Salle Veronի մէջ, route d'Orleans։ Մասնաւորապէս կը խնդրուի արձանագրուած եւ ոչ-արձանագրուած բոլոր հայ զինուորցուներէն ներկայ ըլլալ ։

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՑ ԽԱՉԻ Անկէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 13 յունուար չորեքշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին սովորական հաւաքատեղին կարեւոր օրակարգ։ Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՓԼԱՍ ՏԷ ՖԷԹԻ ՀԱՅ ԾՆՈՂՆԵՐՈՒՆ

ԳՈՂԹԱՆ մանկապարտէզը կը վերաբացուի այս հինգշաբթի։ Աշակերտներու արձանագրութեան համար անմիջապէս դիմել Տիկ. Քրտոյեանի, 181 rue de Belleville։

ԴԱՍԵՐ ԵՒ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բարձրագոյն կրթութիւն ստացած հայ երիտասարդ մը կը ստանձնէ ամէն տեսակ թարգմանութիւններ, առեւտրական նամակներու խմբագրութիւն եւ կուտայ անգլիերէնի ու գերմաներէնի դասեր։

Պայմաններու համար դիմել Յառաջի վարչութեան։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ
CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe LYON.

Dancing-Cigale, պարահանդէս ամէն շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին եւ կիրակի ցերեկները ժամը 3ին, իսկ գիշերները ժամը 8.30ին.

ՆԱՒԱԿԱՏՈՒՓ

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ
Ակսած դրկել

ՆԻՍ, Հ. Մոմ — Յունուար 1էն։
ԱՆՒԷՌ, Փիլ — Յունուար 1էն։
ԼԷ ՄԸԼ, Խ. Աւետ — Յունուար 1էն։
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Կ. Քէօ — Յունվ. 6էն։
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Ա. Սպ — Յունվ. 7էն։

Ստացանք 6 — 8 Յունուար

ՄԱՐՍԷՅԼ, Տիկ. ԱՔ — 80։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Պ. Յակ — 70։
ԼԱ ԿԱՐԷՆ, Էպկ — 70։
ՔՕԼՈՆՊ, Տիկ. Աչ — 70։
ՐՕԱՆ, Մ. Թ — 140։
ՇԱՍ, Պ. ԱՊ — 25։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Յ. Սօլ — 140։
ՍԷՆԹ ԱԼՊԱՆ, Ս. Պ — 140։
ՆԻՄ, Փան — 164։
ԼԷ ՄԷ, Գոչ — 140։
ՍԷՆ ՄԱՐԹՕՐԻ, Գ. Քէօլ — 160։
ԼԻՕՆ, Խաչ — 100։
ԼԻՕՆ, Գործ — 803։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ — 455։
ՊԱՍՐԱ, Մ. Թոմ — 170։
ՄՈՆԹՐԷՕՅ, Տիկ. Աղ — 70։
ՎԻԷՆ, Լ. Տօլ — 100։
ԼԻՕՆ, Մ. Տ. Պ — 70։
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Լօբ — 70
ՄԱՐՍԷՅԼ, Քուբ — 140։
ՎԻԷՆ, Գար — 70։
ՐՈՒԷՍԷ ՎԱՍԷ, Յ. Պիլ — 140։
ԼՕՅ, Ա. Ա — 100։
ՊԷՅՐՈՒԹ, Վ. Գըրգ — 70։
ԹՈՒԼՈՆ, Ա. Աչ — 150։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՕՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant. H STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme. PARIS (13)

Etude de Me BERNARD WAHÉ
(17e ANNÉE)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'Ecole des Hautes Etudes Sociales
JURISCONSULTE
de
Droit Français et International Privé
Mandataire en Justice
159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68-02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ։ Խորհրդակցութիւն իրաւագիտ. ամէն տեսակ խնդիրներու. Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ։ Նաթիւրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում։ Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն՝ իրաւաբանական քննութեանց եւ մըցումներու պատրաստութիւն։ Ծառերու եւ գաստախօսութիւններու խմբագրութիւն՝ Խորհրդակցութիւն 25 ֆր.։ Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5—7, բացի շաբաթ, կիրակի եւ տօնի օրերէ։

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ–ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ

17 յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ռուսական երաժշտանոցի սրահին մէջ, 26 Ave. Tokio. Métro Alma et Iena

ԴԱՍԱԽՕՍ Պ. Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ Տպաւորութիւններ Հարաւ. Ամերիկայի Կ. Խաչէն։

Սէնթ'Էթիէնի եւ Ս. Շամոնի հայ զինուորցուներուն

Սէնթ'Էթիէն եւ Սէն Շամօն բնակող խումբ մը հայ զինուորցուներ որոշած են խորհրդակցական ժողով մը գումարել, զիրենք հետաքրքրող խնդիրներու շուրջ։ Ժողովի օրը նշանակուած է Ս. Էթիէնի համար յառաջիկայ չորեքշաբթի (13 յուն.), երեկոյեան ժամը 8.30ին, Café des Colonnes, 17 Place Jean Jaures։

Ս. Շամօնի համար, հինգշաբթի (14 յուն.) երեկոյեան ժամը 8.30ին, Թալաթիոյ կրթասիրաց միութեան սրահը։

Ս. Էթիէնի եւ Ս. Շամօնի հայ երիտասարդներու առժամեայ յանձնախումբ

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը կը տօնէ յառաջիկայ կիրակի,

Այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, **Salle Horticulture**ի մէջ,

84 Rue de Grenelle (Metro Rue du Bac)

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

ՏՂՈՑ ԿԸ ԲԱԺՆՈՒԻ ՆԱԽԸՆԹՐԻՔ ԵՒ ՍԻՐՈՒՆ ԽԱՂԱԼԻՔՆԵՐ։

Սահմանուած ըլլալով սրահը ձգելու ժամը 6.30ին, հանդէսը պիտի սկսի ժամը ճիշդ 3ին։ Կը խնդրուի հասարակութենէն ճշդապահ ըլլալ։
Մասնաճիւղերը պէտք է ներկայ ըլլան ժամը 2ին։

Մուտքը՝ մեծերուն 3 ֆր., փոքրերուն՝ 2 ֆր.։

Ֆր. Կ. Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը

«Մանուկներու Օրուան» տօնակատարութեան առթիւ հրապարակ կը հանէ պատկերազարդ հանդէս մը,
գեղարուեստական սիրուն յօդուածներով, ուղերձներով եւ զանազան գեղեցիկ գրուածքներով։
16 նկարներ Ֆ. Կ. Խաչի դասընթացքներէն, Սանուհեաց խումբերէն, «Մանուկներու Օրուան» եւ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՆԷՆ։
Յօդուածներ ունին՝ Պերճուհի, Է. Բուզանդ, Ֆլօրա Անահիտ, Ն. Քիպրիթճեան, Հերմինէ Միքայելեան, Մ. Տամլամեան, Կ. Ազապապեան, Հերմինէ Անդրանիկ, Ս. Վրացեան, Շ. Նարդունի, Ա. Խանճեանեան, Ս. Արամեան եւ ուրիշներ։

Գին 1 ֆր.

Դիմել՝ Շրջ. Վարչութեան Mme Missakian, 6 rue d'Alsace, Asnières (S.)

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մ. ճիւղը կը տօնէ իր չորս Մ. ճիւղերուն հետ 17 յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse. Մալսէյլ

Գեղարուեստական բաժին։ Պիտի ներկայացուի «ՇԱՌԼՕ»էն Մինչ Սէթօ ընկերս թենէն, Զաւեշտ մը՝ ԱԲԷԼԵԱՆ թատերախումբէն։
Երգ, արտասանութիւն փոքրիկներու կողմէ։
Կը բաժնուի պտուղ եւ նախընթրիք բոլոր ներկայ փոքրիկներու։
Մուտք 3 ֆր., փոքրիկները ձրի

Մարսէյլի Հայերու ուշադրութեան

Այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.15ին,
Հանրածանօթ երգչուհի ՄԱՐԻ ԹԷՐԶԻ
պիտի երգէ Մարսէյլի պետական օփերային մէջ։

ՆՈՐ ՅԱՐՒՈՅ ԱՌԱՋԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ ՈՒՐԱԽ ՕՓԷՐԷԹՈՎ
ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ ՈՒՐԱԽ ՍԿՍԵՑԷՔ ՈՐ ՈՒՐԱԽ ՎԵՐՋԱՆԱՅ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Դերասան Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ կը ներկայացնէ հայկական օփէրէթ

ԱՊՈՒՇ ԱՐՇԱԿ

Երաժշտութիւնը կը վարէ Թաւիսթ ԺՕՐԺ ՇԱՀ-ՊԱՐՈՆԵԱՆ

Այսօր, կիրակի երեկոյ ժամը 8.45ին

Sociétés Savantի սրահին մէջ։

8 Rue Danton, Métro St. Michel & Odéon

Կը մասնակցին՝ դերասաններ Ա. Գարէթեան, Ա. Սարաֆեան, Գ. Մեհտերեան, դերասանուհիներ Ք. Մազմանեան, Տեզուհի Քաչայր եւ ուրիշներ։

ԳԻՆԵՐԸ ԽԻՍՏ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ, 5. 7,50 եւ 10 ՖՐ.։

Victor Hugoի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
46 rue St. Didier

Carlo-Canti եւ իր **Orchestre**ին եղանակին առաջին եւ ամենահաճելի **matinée prolongée**ն
տեղի կ'ունենայ 24 յունուար, կիրակի ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր։
Կը մասնակցի հանրածանօթ ջութակահար Պ. ՎԵՆԹՐՈՒՊԻ։
Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

PLOMBERIE–COUVERTURE
Eau, Gaz, appareils sanitaires, lavabo et tout à l'égout

TATOULIAN ARAKEL

կը ստանձնէ նաեւ շէնքերու նորոգութիւնը եւ շինութիւնը։
Դիմել նամակով 12bis Rue Elie. Gentilly, Seine,
կամ դիմել իր արհեստանոցը 32 Rue Menilmontant. Paris (20)

Studio PHÉBUS
23 Bld, Bonne Nouvelle, Paris
Tél. Louvre 69-83

ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ — ԽՂՃԱՄԻՏ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Cabinet PARMAC

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԴԱՏԱԿԱՆ ԵՒ ՎԷՃԵԼԻ ԳՈՐԾԵՐ

28 Boulevard de Strasbourg, ՓԱՐԻԶ

R. C. Seine 404035 — Tél. Botzaris 17-64

Մեր գլխաւոր աշխատանքները

1. ՎԷՃԵԼԻ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ կը գանձենք եւ որ եւ է դրամ չենք պահանջեր անյաջողութեան պարագային։

2. ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ. Երբ բան մը գնէք, արդեօք դրամ կու տա՞ք առանց նայելու ձեր առած ապրանքին վրայ։ Ուրեմն ինչո՞ւ անմիջապէս պիտի երթաք վճարել ձեր տուրքը, առանց ճշդելու թէ արդա՞ր է եղած հարկադրութիւնը, կարելի չէ՞ միթէ վայրն զեղչել եւ օգտուիլ օրէնքին իսկ շնորհած բայց հարկային ազդարարութեան մէջ չի նշանակուած առաւելութիւններէն։ Նախ եր առելորդ տուրքեր կը վճարեն այսպէս, մինչ մենք ձեզ պիտի առաջնորդենք ձեր շահերը պաշտպանելու համար։

3. ԴԱՏԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ.

Ա) ԱՄՈՒՍՆԱԼՈՒԾՈՒՄ արագ, ապահով եւ միանուագ, մասնագէտ փաստաբանի ձեռքով.

Բ) ՆԵՐԱՆԵԼԻ ԼԻՒԹԻՒՆ.— Բարեկամաբար կը քննենք ու կը կարգադրենք առեւտրականներու, ընկերակիցներու եւ վարձողի ու աշխատաւորի միջեւ ծագած վէճերը։

Գ) ՄՆԱՅՈՒՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Վաճառական մը, ճարտարագործ մը, ընկերութեան վարիչ մը, տնօրէն մը եւայլն եթէ կ'ուզէ իր ծրագիրներուն եւ ձեռնարկներուն մասին օրինական խորհուրդներ ստանալ անկախ եւ ձեռնհաս մասնագէտի մը կողմէ, պէտք չէ վարանի մեզի դիմելու։

Դ) ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԵՒ ԿԱՐԾԻՔ ԴԱՏԱԿԱՆ, ՎԱՐՉԱԿԱՆ, ՀԱՐԿԱՅԻՆ ԵՒ ՀԱՇՈՒԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ. Կը քննենք պայմանագիրներ, դրամատան հաշիւներ, մասնաւոր հաշիւներ։ Կը խմբագրենք պայմանագիրներ օրէնքի եւ ապահովութեան սահմանին մէջ.

4. ՀԱՄԱՐԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ.

Ա.) Կը կազմակերպենք նոր կամ ձեւափոխուած գործ մը տոմարները
Բ.) կը քննենք եւ կը հանենք հաշիւները եւ վաճառքի պահուն
Գ.) կը քննենք պիլանները եւ գործառնութեանց հաշիւները
Դ.) կը քննենք գնուելիք ու ծախուելիք գործերը, եւ լաւագոյն խորհուրդներ կուտանք գործի մը մէջ դրամագլուխ դնելէ առաջ։
Ե.) կը քննենք լիքիտասիոնի հաշիւները
Զ.) կը քննենք ժառանգական հաշիւները
Է.) կ'օժանդակենք ձեզ մասնագիտօրէն պետական վարչութեանց մօտ

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ 20 ՖՐ., ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴ 300 ՖՐ.ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

Գրասենեակը բաց է ամէն օր ժամը 9էն 12 կամ ժամադրութեամբ

Տօքթ. ՄԷՍՃԵԱՆ

82 rue d'Amsterdam, Paris (9)
Tél Pigalle 70 02. Métro Place Clichy

Մասնագէտ ներքին եւ կանանց հիւանդութիւններու
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 3—7։
Կիրակի եւ տօն օր մասնաւոր ժամադրութեամբ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ
"NIL BLEU"

2 Place de l'Odéon, Paris (6). Tél. Danton 46-75

Արեւելեան եւ եւրոպական ամէն տեսակ կերակուրներ։
ՕՂԻ ԶԱՆԱԶԱՆ ԱՂԱՆԴԵՐՆԵՐՈՎ
ՀԱՃԵԼԻ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐ ԱՄԷՆՈՒՆ ՀԱՄԱՐ։

ԵՂԻՇԷ ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD	**ORIENT LLOYD**
48 rue de la République	**7 rue Auber, Paris**
Մարսէյլ, Tél. C. 47-22 եւ C. 74-51	Tél. Opéra 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։
Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին։ Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը
ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅ ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒ, ԹՐԻԿՕԹԷՕՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ԳՕՆՖԷՔՍԻՕՆԵՐՆԵՐՈՒ

Կը գնենք նպաստաւոր գիներով ամէն տեսակ կերպասեղէնի, բրդեղէնի, թրիգօյի, բամպակեղէնի եւ մետաքսեղէնի կտորներ (déchet)։ Միակ հաստատութիւնը Ֆրանսայի մէջ։ Նախապատուութիւն տուէք մեզի։ Ձեր շահը կը պահանջէ ուղղակի արտածողին ծախել։ Ֆրանսայի ամէն կողմը ունինք ներկայացուցիչներ։ Փարիզի մէջ՝ շրջուն գնորդներ։

Հասցէ՝ K. TCHADIRDJIANTZ, 26 Rue d'Enghien. Paris (X)
Tél. Prov. 34-61

Մուշտակավաճառ
ՏԻԿ. ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԿԻՒԼՊՕԼԵԱՆ

24, Rue Affre կամ 8, Rue Cavé — PARIS - 18e
Մասնաճիւղ 2, Rue de la Charbonnière
Մեթրօ՝ La Chapelle — Barbès Roch. Tél. Montmartre 69-70

Մեր վաճառատուներուն սկզբունքն է բացարձակ ուղղամտութիւն, ճշդապահութիւն եւ չափաւոր գին։
Օգտուեցէք առիթէն։ Մասնաճիւղիս բացման առթիւ, կը կատարենք հոն ամէն տեսակ մուշտակներու մաքրութիւնը։ Մեր արհեստանոցներուն մէջ կը պատրաստենք չափի վրայ ամէն տեսակ Մանթօներ, Վէսթեր, Օձիքներ եւայլն։ Ունինք նաեւ պատրաստի ճոխ մթերք։ Կը ստանձնենք նաեւ Մուշտակներու նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն, ներկելը եւ թանաքը։ Մեր վաճառատուները բաց են ամէն օր, իսկ Կիրակի օրերը մինչեւ կէս օր։
Ներկայ կարօնը բերողին մինչեւ 1937 Փետրուարի վերջ, սկսեալ 200-300 ֆրք. գնումի համար կը տրուի մէկ տարեկան «Հայ Բոյժ», իսկ 400-600 ֆրք.ի համար եռամսեայ «Յառաջ» եւ կամ համապատասխան զրամական նուէր Փարիզի Կապոյտ կամ Կարմիր Խաչերուն։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R C Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

ՆԵՐԹԵՐԹԻ ՀԱՄԱՐ' Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ ...	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MARDI 12 JANVIER 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ - 13e Année No. 3317 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱԼԵԿՈԾ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԸ

Միջերկրականը, միջազգային աշխարհակալութեանց բանուկ ճամբան, բուն փոթորիկի մը բռնուած է այս միջոցին, եւ արեւելքէն եւ արեւմուտքէն :

Առաջինը՝ Ալէքսանտրէթի ծանօթ վէճն է: Երկրորդը՝ սպանիական կնճիռը, որ քանի կ'երկարի, այնքան կը բարդանայ եւ կը թունաւորուի :

Քիչ անդին պիտի կարդաք Ալէքսանտրէթի վերաբերեալ տեղեկութիւնները :

Բուն խնդիրը այն է որ, ամպերը նօսրացած են առ այժմ, եւ նոր բանակցութիւններ պիտի կատարուին Փարիզի մէջ, ելք մը գտնելու համար :

Թուրքիա չուզեր Ժընեւ երթալ, Փարիզի վերջին խօսքը լսելէ առաջ: Իսկ Ֆրանսա, իր տեսակէտը պահելով հանդերձ, տրամադիր կ'երեւայ անկարելին փորձելու, որպէսզի նոր փորձանքի մը չբռնուի Արեւելքի մէջ, երբ արդէն բոցերով շրջապատուած է արեւմուտքի մէջ :

Դժուար է ըսել թէ ինչ կրնայ ըլլալ նոր ծրագիրը, որ գոհացում պատճառէ երկու կողմերուն ալ: Տեղեկութեան մը համաձայն, Թուրքիա պիտի առաջարկէ անկախ հռչակել Ալէքսանտրէթ-Անտիոքը, Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի թեւարկութեան տակ, զանոնք դաշնակցային կազմակերպութեամբ կապելով հանդերձ Սուրիոյ նոր պետութեան հետ :

Ուրիշ խօսքով, Թուրքիա չի հրաժարիր անկախութեան պահանջէն, եւ միայն բացատրութեան ձեւերն է որ կը փոխէ: Կ'առաջարկէ «խնձ»ի տեղ «չիմար» գործածել, որպէսզի չխրտչին :

Դատելով տեղական մամուլի արտայայտութիւններէն, Ֆրանսա տեղի տալու միտք չունի: Ուզէ ալ, չի կրնար, քանի որ կապուած է Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտով: Բայց եւ այնպէս, կը խուսափի աւելի սրել վէճը, որպէսզի չհարկադրուի նոր զօրք ղրկել դէպի Սուրիա :

Ամէն պարագայի մէջ, այս տպաւորութիւնը կը ձգեն կարգ մը տեղեկութիւններ :

Մինչ այս մինչ այն, Էնկիւրի կը շարունակէ պղտոր խաղեր սարքել վիճելի շրջանին մէջ, այսպէս կոչուած Հիթիթներու կամ Հաթայցիներու (Թուրք) միջոցաւ, եւ արիւն հոսեցնելով:

Երէկ հեռագիրը կը հաղորդէր թէ նոր դէպքեր կը պատահին եւ թէ երկուշաբթի առտու փակուած էին Անտիոքի բոլոր խանութները,— արաբական, հայկական թէ թրքական :

Միւս կողմէ, իբրեւ պատասխան Ռիհանիէի թրքական ցոյցին, շրջակայ բոլոր գիւղերէն Արաբներ խմբովին եւ գիշերանց թափած են դէպի Անտիոք, իրենց համակրանքը յայտնելու համար Սուրիոյ :

Անշուշտ այս դէպքերն ու ցոյցերը չեն որ պիտի լուծեն վէճը, այլ Փարիզի բանակցութիւնները: Աւելի ճիշդ՝ Ֆրանսական կառավարութեան բռնելիք դիրքը:

Որ եւ է տատանում կրնայ աւելի լրբացնել Թուրքերը: Մանաւանդ որ, Քլօտ Ֆարէրներն անգամ լեզու ելած են, տագնապը իրենց ուզած եղանակով բացատրելու համար:

X

Կացութիւնը շատ աւելի ծանր է Միջերկրականի արեւմտեան կողմը, թէ եւրոպական եւ թէ ափրիկեան ափերուն վրայ:

Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմը երկրորդական հանգամանք ստացած է այլեւս, եւ միջազգային ճակատամարտ մըն է որ կը մղուի, անոր լուսանցքին վրայ: Անշուշտ զոհը նորէն Սպանիոյ ժողովուրդն է, որ ահա վեց ամիսէ ի վեր կը տրորուի ու կը կոտորուի, մատաղ դառնալով երկու արտաքին ուժերու ընդհարման,— ֆաշականութեան եւ համայնավարութեան վճռական մենամարտին :

Այս ընդհարման բուն իմաստն ալ քաղաքական է,— պայքար ազդեցութեան եւ ծաւալման: Պայքար աշխարհակալութեան եւ շահատանի:

Առաջին օրէն իսկ, օտարներ վառեցին կրակը: Եւ անոնք են որ կը սնուցանեն զայն զէնքով, ռազմանիւթով, կամաւորական վաշտերով եւ մեծագումար հանգանակութիւններով:

Օրուան հզօրներէն իւրաքանչիւրը իր շահերը փնտռելով հանդերձ, համակուած էր խոր մտահոգութեամբ, քանի որ կրակը հետզհետէ կը ծաւալէր, ուրիշ վտանգներ սպառնալով:

Անոնք ամիսներով ժողովներ գումարեցին եւ ծրագիրներ մշակեցին, բանաձեւեր քուէարկեցին եւ ազդարարութիւններ փոխանակեցին:

Արդիւնքը,— տակաւին համաձայնութիւն գոյացած չէ կամաւորներու արգելման մասին, եւ ահա նոր իրարանցում. Գերմանացիները կը տեղաւորուին սպանիական Մարոքի մէջ, շաբաթներէ ի վեր, խմբովին գաղթելով իբրեւ ճարտարագէտ, բանուոր, պաշտօնեայ, առեւտրական կամ գործակալ:

Ամբաստանողները, մանաւանդ Ֆրանսացիները կ'ըսեն թէ բոլորն ալ քօղարկեալ զինուորներ եւ սպաներ են, որոնք արդէն ձեռք առած են սպանիական Մարոքի վարչական եւ տնտեսական մեքենան :

Իսկ Պերլինի մէջ այս մեղադրանքներուն կը պատասխանեն բուռն խաչակրութեամբ մը, ամբաստանելով թէ «Ֆրանսայի սպայակոյտը գաղտնի ծրագիր մը կազմած է, սպանիական Մարոքը գրաւելու համար »: Մինչեւ անգամ կ'ըսեն թէ խորհրդային հանրապետութիւն մը կը հաստատուի հարաւային Ֆրանսայի մէջ, իբրեւ մայրաքաղաք ունենալով Փէրփինեանը ...

Ամէն պարագայի մէջ, ծանրապէս պղտորած են ջուրերը, Միջերկրականի արեւմտեան ափերուն վրայ, յիշեցնելով 1912ի դէպքը, որ քիչ մնաց պատերազմի պիտի յանգէր :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ ՆՈՐԷՆ ՊԻՏԻ ԲԱՆԱԿՑԻՆ ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՀԱՐՑԻՆ ԼՈՒԾՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ա. Դ. Խորհուրդին նիստը յետաձգուեցաւ երեք օր

Թուրքիոյ արտաքին գործոց նախարար Թ. Ր. Արաս շաբաթ օր Ալքի խորհրդարանական խմբակցութեան առջեւ բացատրութիւններ տուաւ Փարիզի բանակցութեանց եւ Ֆրանսական կառավարութեան որոշման մասին. Ըսաւ թէ Ֆրանսական դեսպանը վերադարձած էր առանց նոր առաջարկ մը բերելու, պարզապէս ժամանակը շատ կարճ ըլլալով: Շեշտեց թէ երկու կառավարութիւնները համաձայնած են երեք օր յետաձգելու Ա. Դ. Խորհուրդին նիստը: Ֆրանսական կառավարութեան խնդրանքին վրայ, այն թրքական առաջարկը որ քննուած էր Փարիզի մէջ, շուտով Փարիզ պիտի ղրկուի իբրեւ աւելի մանրամասն ծրագիր : Գործավարը այս առթիւ յիշեց պալքանեան երկիրներու, Խորհրդային Միութեան եւ Անգլիոյ ցոյց տուած հետաքրքրութիւնը այս հարցի մասին եւ շեշտեց անոր անդրադարձումը ուրիշ երկիրներու մէջ: Ըսաւ թէ ամէն տեղ բարեկամական բաղձանքներ կը յայտնուին, որպէսզի վէճը կարգադրուի համերաշխութեամբ եւ եղբայրաբար.— « Թէեւ որ եւ է շօշափելի նշան չկայ նախատեսելու համար վէճին ելքը, բայց կ'ուզեմ շեշտել թէ Ֆրանսայի մէջ ձգտում մը կը յայտնուի լրջօրէն քննելու խնդիրը եւ արագօրէն ելքի մը յանգելու. Հարկ է հանդարտօրէն սպասել յետագայ բանակցութեանց »:

Վարչապետ Իսմէթ Ինէօնիւ եւս խօսք առնելով, յայտարարեց թէ համաձայն է Թ. Ր. Արասի տեսակէտներուն եւ թէ նկատի առնելով որ Ազգաժողովը չի կրնար որոշում մը յանգիլ առանց Թուրքիոյ համաձայնութեան, կը մնայ մէկ ճամբայ,— Ուղղակի համաձայնութեան եղանակ մը Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ.

*** Ժընեւէն կը հեռագրեն — Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ խնդրանքին վրայ, Ա. Դ. Խորհուրդին նստաշրջանը, որ նշանակուած էր Յունուար 18ին, յետաձգուեցաւ 21ին:

*** Էնկիւրիէն կը հեռագրեն — Ալէքսանտրէթի հարցին առթիւ ծագած յուզումը կը հանդարտի եւ հետզհետէ կը յուսացուի թէ կարելի պիտի ըլլայ բարեկամաբար կարգադրել վէճը: Էնկիւրիի քաղաքական շրջանակներու մէջ կը հերքեն այն զրոյցները թէ Թուրքիա կարգ մը զինուորներ կը կեդրոնացնէ Ալէքսանտրէթի հանդէպ :

«Հիթիթեան» ցոյց մը Անտիոքի մէջ...

Անտիոքէն կը հեռագրեն — Շաբաթ կէս օրին թրքասիրական ցոյց մը կատարուեցաւ, ուժ տալու համար ծայրայեղ տարրին պահանջներուն: 2500 ցուցարարներ պտտեցան քաղաքին մէջ, յայտարարելով թէ իրենք նախկին Հիթիթներուն ժառանգորդներն (Թուրքերէն՝ Հաթայցի): Ցեռոյ դրօշ մը պարզեցին որուն վրայ խոշոր տառերով գրուած էին հետեւեալ խօսքերը «Մենք անկախութիւն կը պահանջենք, Ապրելու իրաւունք կը պահանջենք: Հաթայցիները բոլորն ալ եղբայրներ են առանց կրօնի խտրութեան »:

Ազգաժողովի ներկայացուցիչներուն բնակարանին առջեւէն անցած ատեն, ցուցարարները ծափահարեցին պատուիրակութիւնը որուն անդամները պատշգամ ելան. Ցեռոյ ցուցարարները «կեցցէ անկախութիւնը» աղաղակելով վերադարձան թրքական թաղը:

*** Շարունակելով իրենց քննութիւնները, Ազգաժողովին ներկայացուցիչները ձեռնարկած են մանրամասնօրէն ուսումնասիրելու Ալէքսանտրէթի խնդիրը: Ամէն օր վկայութիւններ կ'ընդունին փոքրամասնութեանց ներկայացուցիչներէն եւ ընդհանրապէս բնակչութեան բոլոր տարրերէն, անոնց բոլոր բաղձանքները իմանալով: Վերջին օրերս մանաւանդ ուսումնասիրեցին ընտրական հարցը:

Ֆրանքլէնպուիյոն դաշի՞նք

Շաբաթ օր արտաքին նախարարութեան խորհրդական Պ. Վիէնօ նորէն տեսակցեցաւ թրքական դեսպանին հետ: «Լ'Էօվր» կ'իմանայ թէ Ֆրանսա որոշած է շատ աւելի լայն առաջարկներ ներկայացնել Թուրքիոյ, առաջարկներ որոնք մանաւանդ պիտի պարունակեն խոստում մը՝ յետագային կնքելու Ֆրանքլէնպուիյոնի դաշինք մը փոխադարձ օգնութեան:

Միւս կողմէ կը հաստատուի թէ թրքական այն պատուիրակութիւնը որ Ժընեւ պիտի երթայ, նախապէս կանգ պիտի առնէ Փարիզի մէջ եւ Թ. Ր. Արաս պիտի տեսակցի արտաքին նախարար Պ. Իվոն Տէլպոսի հետ:

*** «Տէյլի Թէլէկրաֆ» կ'իմանայ թէ վարչապետ Լէօն Պլում խոստացած է Փարիզ վերադարձէն անմիջապէս վերջը անձամբ քննել Ալէքսանտրէթի խնդիրը եւ կարելին փորձել, երկու տեսակէտները հաշտեցնելու համար :

*** Վերջին լուրերու համաձայն, ֆրանքօ-թրքական նոր բանակցութիւնները պիտի վերսկսին վաղը, չորեքշաբթի, Փարիզի մէջ: Աթաթիւրք ժամը ժամին տեղեկութիւն պիտի ստանայ թրքական պատուիրակութենէն :

Արիւնալի կռիւ Թուրքերու եւ Արաբներու միջեւ

Անտիոքէն կը հեռագրեն յունուար 10 թուականով —

Ազգաժողովին պատուիրակները այսօր գացին Ռիհանիյէ, որ 50 քիլոմեթր հեռու է քաղաքէն: Մինչ քաղաքապետարան կը գտնուէին եւ սկսեր էին լսել ցանկացողներու պահանջները, Թուրք ծայրայեղները խռովութիւն մը բորբոքեցին Արաբներուն դէմ. Բիրի եւ քարի հարուածներ փոխանակուեցան եւ գնդակներ արձակուեցան. Ատրճանակներ եւ որսի հրացաններ գործածուեցան եւ նոյն իսկ ռազմական հրացան մը խլուեցաւ ոստիկան զինուորի մը ձեռքէն. Ազգաժողովին պատուիրակները խռովութեան սկիզբէն իսկ պատշգամ բարձրացան, անկարգութիւնը վերահսկելու համար, բայց միայն կռիւէն ետքը եղան. Հարկ եղաւ օգնութեան կանչել 2րդ հեծելագունդը, որուն ժամանումը բաւական եղաւ ցուցարարները փախուստի մատնելու համար. Հինգ հոգի հիւանդանոց փոխադրուեցան. Մէկը, Արաբ մը, մեռաւ, գանկէն գնդակ մը ստացած ըլլալով. Միւս չորս վիրաւորներէն երկուքը Թուրք են, մէկը՝ Քիւրտ, միւսը՝ Արաբ. Դեռ ուրիշ քանի մը տասնեակ Արաբներ ալ վիրաւորուած են. Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց քաղաքապետին զաւակը, որ թրքական շարքերուն մէջ կը գտնուէր, ռազմական հին հրացան մը բռնած:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲԱՐՈՎ ԵԿԱՒ ՄԵՐ «ՔԵՄԱՆՉԷՆ»

Կայանէ կայան, ամբողջ յօտուար ու հիւսուսի Արեւելքը մէկ գլխէ վերջ, «Քէմանչիստ» Ռուբէնի ընկերները անցեց Եւրոպա: Եւ արդէն փոքրիկ է, ութթաքէն ի վեր:

Շաբաթ առտու, երբ խմբագրատուն եկած էր իր առաջին ողջոյնը տալու, միտքս ինկաւ Սայեաթ Նովայի տաղը.

Տաս տարի է ման իմ գալիս
Փատիշահի շահիփի պէս,
Օխտըն տարի էլ ման կուգամ
Սազըն ձեռիս ղարիբի պէս…

Արդարեւ, Ռուբէնի «Քէմանչէ»ն ինչո՞վ պակաս է Սայեաթ Նովայի «սազ»էն, որ իր գլուխը կը դարձնէր «մէ փուքր ռավի ըմաւ »:

Այս համեստ արուեստագէտն ալ մեզի հետ չունեց Պոլսէն դէպի Պալքան:

Պուլկարիա կը գտնուէր մինչեւ 1924 - 25, յետոյ անցաւ Ռումանիա, ուր մնաց բաւական երկար: Կարծեմ Յունաստան ալ հանդիպեցաւ եւ այնուհետեւ իր ձայնը կը լսէինք Արեւելքէն:

Ես կը յիշեմ միայն [illegible], դուք իրեն հարցուցէք իր պտտած քաղաքները ու գիւղերը:

Արեւելքի մէջ առաջին կայանները եղան Սուրիա եւ Լիբանան, ուր իրեն անծանօթ վայր չմնաց: Յետոյ շրջեցաւ Անդրյորդանան, Պաղեստին, Եգիպտոս, Հնդկաստան, Ճավա, Ճափոն, Չինաստան, Մանջուրիա:

Անցեալ տարուան վերջերը ճամբայ ելած էր դէպի Եւրոպա: Հանդիպեցաւ Լեհաստան, Գերմանիա, Պելճիքա եւ ահա առիկ Փարիզ.

Իր «Քէմ»ին միջոցաւ ոչ միայն ժողովրդական սրահներու, այլ եւ պալատներու մէջ Արեւելքի պետական դէմքեր պատիւ ունեցին երբեմն անձամբ լսել հալածական ժողովուրդի մը այս տաղանդաւոր զաւակը :

— Ի՞նչ լեզու կը խօսէիր Ամմանի մէջ, էմիր Ապտուլլահի հետ:

— Թուրքերէն :

— Իսկ Չինաստանի եւ Ճափոնի՞ մէջ :

— Անգլերէն, որքան կարելի էր:

— Մանջուրիոյ մէ՞ջ:

— Ռուսերէն, քանի որ գաղութին մեծ մասը այդ լեզուն միայն կը հասկնայ: Նոյնը նաեւ Լեհաստանի մէջ, ուր մեր ազգակիցները կը խոստովանին թէ «հայերէնը» չեն հասկնար…

Բնականաբար ամէն տեղ ալ իր Արուեստին լեզուն էր որ կը տիրապետէր, առանց ազգի, կրօնի կամ տարիքի տարբերութեան :

Եւ այդ լեզուն է որ պիտի լսենք նաեւ այստեղ, իր ինքնատիպ արտայայտութեամբ, ինչպէս բառը:

Վ. ԱՀԷ

Յ. Գ.— Տարիներէ ի վեր չկրցանք ծափել ոչ «թառիստ»ին, ոչ ալ «Քէ-մանչիստ»ին հայերէնը: Տարազը կրնա՞ք օգնել

Վիէնի զինուորագրեալներուն բանաձեւը

Վիէն, 9 յունուար (Ցառաջ) — Խումբ մը հայ զինուորագրեալներու հրաւէրով, երէկ իրիկուն տեղի ունեցաւ հրապարակային ժողով մը, ուր ներկայ էին բաւական թիւով զինուորագրեալներ: Մօտ երեք ժամ վիճաբանելէ վերջ, քուէարկուեցաւ հետեւեալ բանաձեւը .—

1.— Ֆրանսական իշխանութիւններէն խնդրել մեր հպատակութիւնը զինուորագրութենէն առաջ: 2.— Կը բաղձանք Ֆրանսական բանակներու մէջ կատարել մեր ծառայութիւնը: 3.— Դիմում կատարել որպէսզի ոչ-զինուորներն ալ վայելեն այն առաւելութիւնները, զորս մենք պիտի վայելենք մեր զինուորական պարտականութիւնը կատարելէ վերջ: 4.— Այս առթիւ ջանալ որ իւրաքանչիւր գաղութի մէջ կազմուած մարմիններէն կեդրոնական մարմին մը հաստատուի, կարելի եղածին չափ իրականացնելու համար մեր այս բաղձանքները .

Քուէարկութենէն վերջ ընտրուեցաւ 7 հոգինոց մարմին մը, որպէսզի յիշեալ բանաձեւը հաղորդէ ատ որ անկ է :

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՄԱՐՈՔԻ ՄԷՋ

Անգլիա կ'արգիլէ կամաւորներու առաքումը

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒՍ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ՊԻՏԻ ՏՆՕՐԻՆԷ

Քաղաքական շրջանակները լուրջ մտահոգութեան մատնուած են, տեսնելով որ Գերմանացիները խումբերով կը տեղաւորուին սպանիական Մարոքի մէջ, իբրեւ կամաւոր, ճարտարագէտ կամ պաշտօնեայ: Ֆրանսական մամուլը մտահոգիչ տեղեկութիւններ կը հրատարակէ այս մասին: Կառավարութիւնն ալ զգուշական միջոցներ ձեռք առած է, շարժման մէջ դնելով նաւատորմը: Իրազեկ շրջանակներ կը հաւաստեն թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը Լոնտոնի դեսպանին միջոցաւ առաջարկած է անգլօ-ֆրանսական նաւային ցոյց մը կատարել, բայց անգլիական կառավարութիւնը պատասխանած է թէ կացութիւնը առ այժմ չարդարացներ այդպիսի տնօրինութիւն մը: Պ. Իտըն յանձնարարած է Թէթուանի անգլիական հիւպատոսին մանրամասն տեղեկագիր մը ղրկել Գերմանացիներու եւ առհասարակ օտարականներու գործունէութեան մասին:

Փարիզի մէջ լրջօրէն կը կասկածին թէ Հիթլէր կ'ուզէ նոր անակնկալ մը սարքել, ամուր խարիսխ մը հաստատելով սպանիական Մարոքի մէջ: Ամիս մը ի վեր լուրեր կը հասնին թէ գերման ճարտարագէտներ սովորականէն աւելի կը հետաքրքրուին սպանիական Մարոքի հանքերով: Հանքային ճարտարագէտներու թիւը չափազանց աւելցած է վերջին շաբաթներու ընթացքին: Թէթուանի անգլիական հիւպատոսը պիտի ստուգէ թէ այս մարդիկը իսկապէս ճարտարագէտնե՞ր են թէ զինուորական մասնագէտներ:

Մինչ այս մինչ այն, անգլիական կառավարութիւնը մասնաւոր հրահանգներ ղրկեց Փարիզի, Հռոմի, Պերլինի, Լիզպոնայի եւ Մոսկուայի դեսպաններուն, որպէսզի հաղորդեն իրենց գտնուած երկիրներու կառավարութեանց Անգլիա կ'ուզէ գիտնալ անոնց տեսակէտները, որ առաջ արգիլելու համար զէնքերու, կամաւորներու եւն. առաքումը դէպի Սպանիա, ոչ կողմին համար ալ ըլլայ: Ծանուցագիրը մանաւանդ կը թելադրէ որ իւրաքանչիւր պետութիւն միջոցներ ձեռք առնէ եւ ի հարկին օրէնքներ հաստատէ, կամաւորներու զինուորագրութիւնը արգիլելու համար: Անգլիա իր մասին սկսած է գործադրել 1870ի օրէնքը, որով անգլիական հպատակներուն կ'արգիլուի զինուոր գրուիլ օտար պետութեան մը համար: Արդ, անոնք որ կը զինուորագրուին Մատրիտի կառավարութեան կամ Զօր. Ֆրանքոյի բանակին համար, են-

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Յունուար 6ին Խորհրդային Միութեան մէջ տեղի ունեցաւ ընդհանուր մարդահամար: Մէկ միլիոնից աւելի արձանագրողներ այդ օրն առաւօտեան ժամը 8ից մինչեւ գիշերուան 12ը կատարեցին մի հսկայ գործ, որի արդիւնքին պիտի սպասենք բաւական ժամանակ:

1926 դեկտեմբերի ընդհանուր մարդահամարից անցել է 10 տարի. խաղաղ եւ կայուն պայմաններում ապրող մի պետութեան համար տասը տարին մեծ ժամանակաշրջան չէ հիմնական փոփոխութիւններ արձանագրելու, բայց խորհրդային ժողովուրդները մինչեւ օրս շարունակում են փոթորկուել մեծագոյն յեղափոխութեան ցնցումներով եւ նոր մարդահամարը նախկինի հետ համեմատած անշուշտ երեւան կը բերէ արմատական յեղաշրջումներ:

Տասնամեակ առաջ Միութեան մէջ դեռ գոյութեան իրաւունք ունէին մի քանի բանուորներ պահող մանր արդիւնաբերողներ (845 հազար), միլիոնաւոր առեւտրականներ եւ մանաւանդ երկրագործ սեփականատէրեր, բայց առաջին եւ այս տարի վերջացող երկրորդ հնգամեայ ծրագիրները ճարտարարուեստի, ինչպէս եւ արդիւնահամայնավարացման կամ այսպէս կոչուած կոլխոզային քաղաքականութիւնն երկրագործութեան մէջ վճռականապէս կերպարանափոխեցին աղգաբնակչութեան ընկերա-դասակարգային կազմը, նախկին դրամատէրերի մնացորդները, կրօնաւորներն ու գիւղական ունեւորները (կուլակներ) ոչնչացան ֆիզիքապէս դաժան աքսորավայրերում կամ համակերպեցան նոր օրէնքներին ու դարձան պարզ աշխատաւորներ, ապրանքների արտադրումն ու բաշխումը ամբողջովին կենտրոնացաւ պետութեան ձեռքում, մինչեւ անգամ հին հողատէրի գնումը, նորոգումն ու վաճառքը նա իր վրայ վերցրեց, գիւղերը վերածուեցին նախամեթոդ արտադրող գործարանների, չնորհիւ աշխատանքի մեքենայացման (250 հազար ինքնաշարժ արօրներ), նրա արդիւնքն ուղղակի օգտագործելու եւ հիմ արտի պրոբէ չգոյութեան: Ընդարձակ երկրի բոլոր մասերում բարձրացան անթիւ գործարանների շէնքեր ու աննախընթաց թափով աճեցան քաղաքները շնորհիւ նրանց մէջ լցուող նոր բանուորութեան տարերային հոսանքին:

1926ի վերջին քաղաքների մէջ ապրում էր երկրի ազգաբնակութեան 18 առ հարիւրը, 1936ին 30ը: 100.000է աւելի բնակչութիւն ունեցող քաղաքները 1926ին 20 հատ էին՝ 6 միլ. 400 հազար, իսկ 1936ին 50, 16 ու կէս միլիոն բնակիչներով: Մագնիտոգորսկ և Կարագանդ քաղաքները 1926ի մարդահամարին իբրեւ որ եւ է բնակավայր գոյութիւն չունէին, այժմ առաջինում կայ 200,000, երկրորդում 120.000 բնակիչ: Ստալինսկ քաղաքը (արեւմտեան Սիպիր) 1926ին ունէր 4000 բնակիչ, այժմ 220.000 Ստալինո (նախկին Իւզովկա) ունէր 13.000, այժմ 180.000 բնակիչ:

Մշակութային ասպարէզում նոյնպէս տասը տարուան ընթացքում կատարուել է մեծ վերելք. անգրագիտութիւնը թէեւ չի վերացած բոլորովին, կառավարութեան իսկ ասելով ժողովրդի 10 առ հարիւրը անգրագէտ է այսօր իսկ, բայց զգալապէս նուազած է հասակաւորների եւ դրեթէ անհետացած մատաղ սերնդի մէջ. նախայեղափոխական շրջանում տարրական եւ միջնակարգ դպրոցներում ուսանում էին 7ուկէս միլիոն մանուկներ, այժմ՝ 28 միլիոն, բարձրագոյն դպրոցներում 124.000, այժմ 529.000, որոնց 206.000ը ճարտարագիտական բաժիններում: 1935ին 10.000 հոգի բժշկի կոչում են ստացել.

Բարեկեցում ու յառաջդիմութիւն ցոյց տուող թիւերը կարելի է շարել անվերջ, բայց թող չկարծուի, թէ որ եւ է ազնիւ դիտող կարող է աչք գոցել ապարդիւն վատնուած անհուն աշխատանքի, աննպատակ ոչնչացուած բազմաթիւ կեանքերի ու հակայեղափոխութեան անհուն երկիւղի հետեւանքով կատարուած ճնշումների եւ հալածանքների վրայ, որոնց բովից անցան Ստալինի մականին ենթակայ ժողովուրդները նրա իշխանութեան տասնամեակում

Գիտենք նոյնպէս իրենց իսկ խոստովանութիւններից, թէ դեռ որպիսի անկազմակերպ վիճակի մէջ են այն բոլոր տնտեսա-արդիւնաբերական ու մշակութային հիմնարկութիւններ, որոնց թիւերով ձգնում են ցնծալի պատկեր նկարել մեր աչքերի առջեւ: Ամերիկեան լաւագոյն մեքենաներով օժտուած գործարանների, ճեմարանների եւ համալսարանների կեդեւի տակից այստեղ ու այնտեղ ասկայծում է կամայականութիւնը, կոպտութիւնը, տգիտութիւնն ու խնամիասիրութիւնը եւ իսկական քաղաքակրթութեան սպասը համատարած երեւոյթ են նոյն իսկ պետական բարձր պաշտօնէութեան շարքերում: Զուկը գլխից է հոտած. անիշխանութիւնը արմատ ձգած համամիութենական կենտրոններում տարածուում է մինչեւ երկրի ամենահեռաւոր անկիւնները, ինչպէս էլ ցոյց տուին վերջին ձերբակալութիւններն ու դատավարութիւնները եւ շարունակում են ցոյց տալ ամենօրեայ դէպքերը: Նոր սահմանադրութիւնն էլ թէեւ թղթի վրայ ցանկալի է, բայց իրականութեան մէջ եթէ ուղինան ճշգրտօրէն գործադրել, նա կը յարմարի խորհրդային իշխանութեան այնպէս, ինչպէս ձիու թամբը կովի մէջքին.

Բայց փաստերի դէմ կուրօրէն պատերազմ մղելը բոլշեւիկեան աւտո է եւ մենք չենք ուզում նրանց նմանել: Գիտի խոստովանինք որ տասը տարի առաջ գոյութիւն ունեցող սովի ու թշուառութեան քարտային սիստեմի ու այսօրուան վիճակի մէջ կայ տեխնիքի ու հսկայական բարելաւում. եւ կը թուի թէ բարելաւումը աստիճանաբար պիտի յայնանայ ու խորանայ ու հնարաւոր դարձնէ ընկերվարական ժողովրդապետութեան ստեղծումը Խորհ. Միութեան մէջ:

Յունիսի 6ի մարդահամարի հարցարանը պարունակում է 14 հարցեր, սեռ, տարիք, ազգութիւն, լեզու, կրօն, ամուսնական վիճակ, որ հանրապետութեան քաղաքացի, գրագիտութիւն, ուսման աստիճան (3 հարց), աշխատանքի բնոյթը եւ տեղը, ընկերային դաս (բանուոր, ծառայող, գիւղական աշխատաւոր եւն.):

Ի՞նչ թանկագին ցուցումներ կուտայ այս մարդահամարը մեզ, Հայերիս, եթէ քաղաքական դիտումները դեր չխաղան նրա արդիւնքի ձեւակերպման ու հրապարակման խնդրում: Մօտիկ ապագայում մենք կ'ունենանք մեր ազգի կենդանի ուժի լրիւ պատկերը Անդրկովկասում եւ Խ. Միութեան այլ մասերում: Թիւերը մեզ կ'ասեն, թէ որ երկրամասերի մէջ է համախմբուած մեր ժողովուրդը, որոնք են ոչ թէ Ստալին-Բերիայի, այլ կեանքի գծած սահմանները մեր հայրենիքի եւ թէ ինչ մտաւոր ու նիւթական վիճակի մէջ են մեր ցեղակիցները Խ. Միութեան մէջ:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Հ.Մ.Ը.Մ.Ը ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Գէթ վերջին քառամեակի ընթացքին հիմնուած հայկական զանազան կազմակերպութիւններուն մէջ, Հ. Մ. Ը. Մ.ը ամէնէն կենսունակ միութիւններէն մին է:

Այդ հանգամանքը արդիւնքն է այն գերին, որուն կոչուած էր մեր պատմութեան ամէնէն աննուր եւ ազգին գոյութեան ամէնէն հարցական մէկ շրջանին.

Միակ լուսաւոր կէտը այդ զարհուրելի երկունքի արշալոյսին, պետականութեան մը չէնքին կառուցման հասանական յոյսերն էին: Բայց ո՞ւր էր ատաղձը, ի՞նչ նիւթեր էին որ պիտի կազմէին այդ շէնքին անկիւնաքարերը, անոր սիւները որոնց վրայ պիտի գային հանգչիլ տոկուն եւ յաւիտենական, հայկական ազատութեան, բարօրութեան եւ յառաջդիմութեան, վերջապէս հայկական երջանկութեան լուսաւոր կամարները:

Բնիկ, իսկական, այն է Հայաստանցի Հայը, իր մեծամասնութեան մէջ անճրտուած եւ զգետնուած էր: Ակրցամբած էր հայ ժողովուրդին, կը մնային անոր երեքուն բեկորները:

Եւ ահա Հ. Մ. Ը. Մ.ի դերը:

Ծարաւել այդ երեքուն հոգիները, շակել ծռած ու կքած հայորդիներու մէջքն ու կամքը, հաւաքաբար մարզել անոնց ֆիզիքականը, կռել անոնց Հայու ոգին ու տալ անոնց նոյն նկարագիր:

Ի՞նչ անմեղ յաւակնութիւն եւ որքան մեծ պատասխանատուութիւն:

Ազգային պատմութիւնը կ'ասանդէ բազում անկման շրջաններ, որոնց մէկ քանին այնքան ծանր, ինչ որ էր մեր վիճակը վերջին ընդհ. պատերազմի վերջաւորութեան:

Այդ շրջաններէն է ժէ. դարուն Շահ Աբբասի կողմէ բռնի Պարսկաստան տարուած հայութեան արտագաղթի շրջանը, որ առեն զանգուածային գաղթ կատարուեցաւ դէպի Մոլտովիա, Լեհաստան եւ ընդհանրապէս դէպի արեւելեան Եւրոպա:

Ահա այդ ձգնաժամային օրերուն, մօտաւորապէս երկուքուկէս դար առաջ մեր պապերը պէտք տեսած են հիմնելու պատանեկան եւ երիտասարդական միութիւններ, գրեթէ նոյնութեամբ այժմու Հ.-Մ. Ը. Մ.ի նպատակները հետապնդող,— այն է փութացնել հայկական վերելքը եւ մասնաւորաբար թումբ կանգնիլ օտարութեան մէջ սպառնացող ձուլումին:

Էջմիածնի «Արարատ» հանդէսին մէջ կայ արդարեւ կանոնադրութիւն մը վաւերացուած 1680 թուականէն սկսեալ յաջորդաբար երեք կաթողիկոսներէ,— Եղիազար, Աղեքսանդր եւ Յովսէփ Արղութեան,— ինչ որ մենէ ամանց ըսել տուաւ թէ սկաուտիզմը հայկական հիմնարկութիւն մը եղած է եւ ոչ թէ փոխ առնուած եւ օտարամուտ:

Մոլտավիոյ հայ գաղթականութեան մէջ հիմնուած երիտասարդական միութեան անդամները կը կոչուէին «կարիճներ «Հայ քաջեր», որոնք կ'երդուէին ծառայել իրենց ժողովուրդին եւ եկեղեցիին, գթութիւն կ'ընէին, հայկական հաւաքոյթներ կը կազմակերպէին եւ կամ ներկայ կ'ըլլային անպայման ու ամէն բանէ առաջ պարտականութիւն կը համարէին ազգակիցի մը օգնութեան հասնիլ

Մաղթենք սակայն որ Հ. Մ. Ը. Մ.ը աւելի բախտաւոր ըլլայ քան վերոյիշեալ միութիւնները:

Որքան ալ ինքնապաշտպանութեան բնազդն ըլլար Հ. Մ. Ը. Մ.ի մը հիմնարկութեան գլխաւոր գրգիչներէն մին, ոչինչով կը նուազի կարգ մը պոլսահայ երիտասարդներու այս յաջող ձեռնարկը: Իր հիմնադիրները ազգապահպանման ամէնէն առողջ տարրին է որ դիմած են, ազգի վերելքի այդ վաղուան աշխատաւոր, մտաւորական եւ ռազմական տարրին:

Թմ. սահմանադրութեամբ երկրի ընդհանուր յառաջդիմութեան դէմ լարուած կապանքները քակուելէ անմիջապէս յետոյ, մասնաւորապէս Թրքահայութիւնը, պէտք է ըսել, մեծ տեղ տուաւ մարմնակրթութեան, աւելի քան կովկասահայութիւնը որ գէթ այդ մարզին մէջ իր սիրողները չէ ունեցած, ինչպէս միւս բոլոր ընկերային արտայայտութեանց մէջ:

Հայաստանի սրտին մէջ, Հայութեան ծոցին մէջ, եթէ չենք սխալիր Սանասարեանը մարմնակրթանքի յառաջապահն եղած է, ու անոր շրջանաւարտ եւ զաւառը ուսուցչութիւն բռնած երիտասարդութիւնն էր որ տարածեց այդ ոգին ուր որ գնաց:

Միաժամանակ Պոլսոյ հայաշատ թաղերու մէջ կազմուած են գնդախաղի խումբեր, որոնց ամէնէն յիշատակելին կը համարուի «Տորքը», եւ շարք մը մարմնամարզական միութիւններ, մասնաւորապէս Սկիւտարը իր երկու մրցող խումբերով ու այս բոլորին զարկ կուտար ոգեւորել Շաւարշ Քրիսեան իր «Մարմնամարզ» պարբերաթերթով, ուր հայ մարմնակրթական ընդհ. Միութեան մը կազմութիւնը արդէն իսկ խնդրոյ նիւթ եղ վաղուան կարգախօսն եղած է:

Ուրեմն մարմնակրթանքը ընդհանրապէս, մարզախաղի (սփօռ) դանազան ճիւղերը եւ գնդախաղը մասնաւորապէս արդէն երիտասարդութեան բարեկիրթի եւ քիչ թէ շատ զարգացած տարրին մէջ գտած էր իր արժանավայել տեղը: Անոր դերը՝ երիտասարդութեան մերձեցումով, յարատեւ շփումով, անհատական եւ հաւաքական կարողութիւնները յայտնաբերող ինչպէս նաեւ բնակարանային եւ փողոցային յոռի շրջանակներէն զուրս քաշելու իր հանգամանքով արդէն իսկ բաւականաչափ փրկարար եւ յուսատու կարելի է համարել:

Մարմինը մեր բոլոր կարողութիւններուն գործիքն է, հետեւաբար զայն լաւագոյն վիճակի մէջ պահպանելու, կրթելու, զարգացնելու, ճկուն եւ ընտանեկան դարձնելու որ եւ է ճիգ, անհատին համար երջանկաբեր միայն կրնայ ըլլալ.

Նոյնպէս ազգի մը երիտասարդութիւնը անոր ներկայ եւ ապագայ բոլոր կարելիութիւններուն եւ կարողութիւններուն գործիքն է:

Ամէն բանէ առաջ անհրաժեշտ է երիտասարդութեան համախմբումը, որուն պէտք է հետեւի անոր կրթութիւնը, զարգացումը եւ հաւաքական ընդունակութեանց համար պատրաստութիւնը, որուն համար թափուած որ եւ է աշխատանք, այդ հաւաքականութեան, այդ ազգի եւ ընկերութեան երջանկութեան եւ տեւականութեան միայն կրնայ ծառայել:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի դերը եղած է համախմբել երիտասարդութիւնը, բայց ի մի բերել զանոնք կամովին, հրապուրելով մարմնակրթանքի սիրոյ եւ օգտակարութեան գիտակցութեամբ:

Պատերազմի վերջաւորութենէն հազիւ տասնըհինգ օր անցած, Պոլսոյ մէջ նախապատերազմեան մարզական եւ գնդախաղի խումբերու ողջ մնացած եւ դեկավար մարզիկներու բարեկամական խորհրդակցութեան հրաւէրի մը առիթով հիմը կը դրուէր մեր այսօրուան Հ. Մ. Ը. Մ.ին, որուն դերը գերազանցապէս ազգային եւ ընկերային էր եւ որուն համար գործելու ընդարձակ դաշտ կար:

Եզեռնէն ճողոպրած եւ դէպի Պոլիս խուժող հայ խլեակներու հանդէպ, անուրանալի է պոլսահայ խնամատարական գեղեցիկ եւ օրինակելի գործին արժէքը եւ սակայն վերածնեալ Հ. Մ. Ը. Մ. եւ իր վարիչները իրենց եղբայրական օգնութենէն աւելի, որ մին նաեւ մեր գաղթական երիտասարդութեան եւ որբութեան Հայ ըլլալու հպարտ զգացումը, անոնց ներշնչելով իրենց ապագայ դերը, ջանալով հեռացնել բոլոր այն նուաստացուցիչ անձականները, որոնց դէմ օր մը եւ շատ աւելի ուշ որբութիւնը պիտի ծառանար Զ. Ո. Մ.ի բերնով:

Որբերու առաջնակարգ բարեկամն է՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ը

Մինչեւ որբանոցներէ ներս մտնել կարենալը սակայն, Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադիրներն ու ղեկավարները Պոլսոյ գրեթէ բոլոր թաղերուն մէջ իրենց ուրիշ հաւաքելով երիտասարդներ նուիրուեցան շուէտական, համաչափ մարզանքներու ինչպէս նաեւ մարզախաղի փորձերու եւ կազմակերպեցին հայկական ոլիմպիական-ներ, հետզհետէ բարձր չափանիշներով եւ որակի ու քանակի յաջող արդիւնքներով

Իբրեւ զուտ երիտասարդական միութիւն ի հարկէ իր դերը մեծ էր, սակայն այդ օրերուն հայութեան ողջ մնացած սակաւաթիւ երիտասարդութիւնը օրուան հողերով ծանրաբեռնուած էր ու կը մնար պատանեկութիւն մը միայն: Ուստի Հ. Մ. Ը. Մ.ի ամէնէն յիշատակելի դերը եւ անոր գործունէութեան փաստապաշտ կը կազմէն իր սկաուտական կազմակերպութեան անխուսափելի յառաջդիմութիւնն ու ստեղծած խանդավառութիւնը

Հ. Մ. Ը. Մ. կ'ընդլայնէ իր գործունէութեան շրջանակը, ան կերտէ իր ծոցին մէջ ունենալ համայն հայութեան պատանեկութիւնն ու երիտասարդութիւնը ու աչքերը կ'ուղղուէին դէպի հոն ... դէպի նաւաստդեան խաղերը, բայց դէպի հո՞ն ուր անոնք կը կատարուէին դարեր առաջ:

Ահա իր յաջողութեան ու իր կորուստին խթանը, ահա իր Թուրքին ու հմայքին գաղտնիքը, որ այնքան փութով ու յիակատար կերպով ըմբռնեց նորակազմ Հանրապետութեան կառավարութենէն, որ զայն պետականացուց, անոր փառահեղով հասնող եւ զայլք սերունդներուն մարմնակրթութեան ձեռնարկը:

Այս չէ սակայն իր միակ վկայականը:

Որ եւ է ձեւով, ուշ կամ կանուխ, պետութիւնը ստիպուած էր իր ուշադրութեան առարկայ դարձնել երիտասարդութիւնը ինչպէս է այսօր խորհրդային Հայաստանի իր կոմսոմոլ եւ պիոներ կազմակերպութիւններով:

Գեղեցիկ թերթ բարեմացութիւններ եկան Հ.Մ. Ը. Մ.ի թողուլ իր ազգապահպանման, իրերօգնութեան, մարմնակրթանքի եւ սկաուտական գեղեցկութիւններու՝ մէջ միայն, հակառակ անոր որ ան Հայաստանի խորհրդայնացումէն վերջ կազմուած Հայրենիքի Օգնութեան Մարմնին (Հօմ) բերաւ իր ամէնէն անվերապահ եւ նուիրեալ օժանդակութիւնը, Պոլիս թէ այլուր իր կատարած նուիրատուութիւններով:

Այսօր ինչպէս երէկ Հ. Մ. Ը. Մ.ի դերը գաղութներու մէջ կրնայ ըլլալ ամէնէն պատուաբերներէն մին: Պէտք չէ ծածկել սակայն որ իր վարիչները մասնաւորապէս Ֆրանսայի շրջանին մէջ չկրցան միութեան շուրջ համախմբել երիտասարդութիւնը եւ առաջնորդել զայն: Պէտք է չեշտել նաեւ որ չգտնուեցաւ ազգային քիչ թէ շատ հեղինակաւոր մարմիններ եւ անձեր որոնք անհրաժեշտ քաջալերանքը բերէին: Այդպէս է որ երիտասարդութիւնը մնացած է անկազմակերպ, ցիրուցան եւ որուն կազմակերպութեան համար թափուած անհամար փորձերը դեռ որ եւ է ելքի չեն կրցած յանգիլ

ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԹՈՒՐՔԻ ԱՉՔՈՎ

ԱՏԱՆԱ

Ատանան իրար խառներ է հաճոյքն ու ժամանցը: Սեհունի մէկ բնիկեայ եզերքը սադը, ճամբը, նուագը, շարժանկարն ու պառը ձուլուեր են: Երէկուան քաղաքին ամբողջ տրամադրութիւնն ու բազմութիւնը հոս կը հաւաքուի եւ անթեղ հրապարակութեան մը նման ամէն տեղ կը, տաբանաւի

Սեհունի փարէք, Սեհունի ճաշարանը, Սեհունի պառը

Ահա Սեհունի եզերքն ենք: Ականջիս տարօրինակ ձայներ կուգան: Իրեն ուղի մը կը խառնէ բումպա մը եւ առեն առեն նուագի մը լայն բերանը բիւմպու, թանալով իր ականջները, զանոնք բոլորը անլսելի կը դարձնէ:

Սեհունի ճաշարանը լոյսերու մէջ կը վառի: Բազմութիւն, բազմութիւն... ճիչղն ըսելով լաւ սարքաւորած են հոս: Պարտէզին սանդուղով մը կ'իջնենք, ճաշարանի մասն է: Սանդուղ մը եւս, պարտէզի մասն է:

Ինչո՞ւ այրերով լեցուն է սակայն: Ատանացի բարեկամ մը կ'ըսէ ինծի:

— Այն առեն տուն երթանք՝ ի՞նչ ընենք:

Կ'անցնինք պառ: Բեմին վրայ չորս

ԱՌԱՋԻՆ ԹԵՐԹՕՆԸ (54)

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

Ի՞նչ թուղթեր պատած էր ան. ստացուածք

Ա. — Թուսական Ինթէլիճընսին գործակալներէն գերմանացի ապայի մը վճարուած գումարին ընկալագիրը:

Բ.— Պրիւքէլ, Վարշաւա եւ Լօզան ուղարկուած երեք յանձնարարեալ նամակներու ընկալագիրները (այս երեք հասցէներն ալ ծանօթ էին աւստրիական Տեղեկատու Դիւանին):

Գ. Հինգ հարիւր փախստեան ոսկիի առաքումին մասին՝ ռուսական սահմանապահէն եկած նամակները:

Ցանձնարարեալ պահարաններուն մէկը ուղարկուած էր Պրիւքէլի ռուսեւֆրանսական գաղտնի սպասարկութեան միացեալ գրասենեակին: Լօզանի հասցէն իտալական ինթէլիճընսին մասնաճիւղն էր Զուիցերիոյ մէջ, իսկ Վարշաւայի հասցէն կը ներկայացնէր Ռուսիոյ համապատասխան կազմակերպութիւնը.

Հարիւրապետ Ռօնկի կը հաւաքէ այդ թանկագին փաստաթուղթերը եւ անմիջապէս կ'երթայ ոստիկանական տեսչութեան գլխաւոր ղեկավարնեւրուն մօտ:

Բէտլ պանդոկին նախասրահին մէջ կը հանդիպի Տօքթ. Փօլօքին, որ Աւստրիոյ ամէնէն յայտնի իրաւագէտներէն մէկն էր եւ կարեւոր աշխատակից մը դնդապետի՝ լրտեսական դատավարութեանց մէջ. մտերիմ բարեկամներ էին անոնք:

— Օհ, բարեւ սիրելի Փօլօք, կ'ըսէ Բէտլ ուրախ-զուարթ շեշտով մը, ի՞նչպէս ես... կեցիր, միասին Րիտհօֆ կ'երթանք եւ կը ճաշենք... սպասէ վայրկեան մը սենեակս բարձրանամ եւ փոխուիմ

Գաղտնի ոստիկանը, որ իրենցմէ երկու քայլ անդին կեցած էր, կը լսէ այդ բառերը: Պանդոկէն դուրս կ'ելլէ անմիջապէս: Հեռաձայնով անցուդարձը կը պատմէ տեղեկատու դիւանին, նոր հրահանգներ կը ստանայ եւ յետոյ Րիտհօֆ ճաշարանը երթալով մտերիմ տեսակցութիւն մը կ'ունենայ տնօրէնին հետ որուն բացէ ի բաց կը յայտնէ իր այցելութեան շարժառիթն ու գաղտնիքը: Տնօրէնը սիրով կ'ընդունի եղած առաջարկը: Եւ ահա ժամ մը վերջը երկու բարեկամները ճաշարան կը մտնեն եւ կ'առանձնանան փոքրիկ սենեակ մը: Իրենց սպասաւորն էր գաղտնի ոստիկանը որուն տարազը բոլորովին այլափոխած ու անճանաչելի դարձուցած էր զինքը:

Փառաւոր ճաշ մը կը հրամցուի իրենց. իրաւագէտը զուարթ տրամադրութեան մէջ էր, իսկ Բէտլ ընկճուած ու տխուր արտայայտութիւն մը ունէր հիմա: Հոգեկան զարհուրելի տառապանք մը իր դրոշմը դրած էր անոր նայուածքին մէջ:

- Լսէ, Փօլօք, տասը տարի տեւեց այս ողբերգութիւնը ... փախճանս մօտ է արդէն... բայց կը նախընտրեմ հարուածը կրել Փրակայի մէջ... գուն կրնաս օգնել ինծի եթէ ուզես... խիղճըս դլուխս չէ... մտածելու կարողութիւնս ալ կորսնցուցեր եմ... չիտակը ըսելով ըրածներուս պատասխանատու չեմ... երկրորդ անձ մը կար մէջս... կրնա՞ս օգնել ինծի, որպէսզի Փրակա երթամ տառանց աղմուկի եւ անմիջապէս (պաշտպանութիւնը չի լսեր խօսակցութեան այս մասը).

Իրաւագէտը կը խոստանայ կարելին ընել փրկութեան ճամբայ մը գտնելու համար: Կը վերցնէ հեռաձայնը եւ թիւ մը կ'ուզէ: Ոստիկան-սպասաւորը ծանօթ էր այդ թիւին - կը պատկանէր ոստիկանապետ Հէր Կայէրին. շափէն աւելի կը զարմանայ. ուրեմն ա՞ն ալ գաղտնի ոստիկանի գեր կը կատարէր այս գործին մէջ:

Ժամը 11.30ին գնդապետը կը բաժնուի իր բարեկամէն եւ պանդոկ կը վերադառնայ Կէս ժամ վերջը իր սենեակին դուռը կը զարնեն

— Մտէք...

Զօրս համազգեստաւոր ոստիկաններ ներս կը մտնեն. Բէտլ գրասեղանին առջեւ անցած նամակ կը գրէր. ոտքի կը բարձրանայ եւ յարգալիր խոնարհութիւն մը կ'ընէ իր հիւրերուն:

— Գիտեմ թէ ինչու համար եկած էք, կ'ըսէ յուզուած ձայնով. յանցաւոր եմ... հրաժեշտի նամակներս կը պատրաստէի ...

— Մեղսակիցներ ունի՞ք, կը հարցնէ ոստիկան մը:

- Ոչ .

— Որքա՞ն ժամանակէ ի վեր

— ... Անհրաժեշտ տեղեկութիւնները պիտի ստանաք Փրակայի բնակարանէս...

— Ատրճանակ ունի՞ք, գնդապետ ..

— Ոչ, կը հաճի՞ք հատ մը տալ ինծի...

Ոստիկանները զինուած չէին, բայց կը խոստանան գոհացում տալ այդ խնդրանքին: Մէկ կողմ կը քաշուին, փոքրիկ խորհրդակցութիւն մը կը կատարեն ու յետոյ կը մեկնին: Քառորդ ժամ վերջը իրենցմէ մէկը կը վերադառնայ եւ ատրճանակ մը կը յանձնէ Բէտլին:

— Շատ շնորհակալ եմ... գիշեր բարի ...

— Գիշեր բարի, գնդապետ .

Ոստիկաններէն մէկը պահակ կը սպասէ պանդոկին դուրսը, իսկ միւսները Քաֆէ Ցէնթրալ կ'երթան հանգստանալու համար: Կէս գիշերը անցած էր արդէն, ժամը տնգամ մը պահակը կը փոխեն. ու այդպէս հսկողութիւնը կը շարունակուի մինչեւ առաւօտեան հինգը: Ցետոյ կը կանչեն այն գաղտնի ոստիկանը որ Բէտլի շուքին հետեւած էր ամբողջ օրը եւ անոր կը յանձնեն դաւաճանին ուղղուած նամակ մը:

— Առ այս նամակը եւ պանդոկ գնա . կարելիէդ ըրէ որպէսզի անձամբ իրեն տանիս զայն... հաւանաբար մեռած գտնես զինքը . այլ պարագային բնականաբար ձայն ձուն չես հաներ եւ կամաց մը կը հեռանաս առանց ուշադրութիւն գրաւելու ...

Ոստիկանը պանդոկ կ'երթայ, դռնապանին կը յայտնէ իր ստացած պատուէրը եւ հանդարտ քայլերով թիւ 1 սենեակը կը բարձրանայ, դուռը կը զարնէ: Պատասխան չկայ, անգամ մը եւս կը փորձէ. զարձեալ լռութիւն Ցետոյ զգուշութեամբ դատակը կը դարձնէ ու ներս կը մտնէ. ի՞նչ տեսնէ — գնդապետին արիւնաթաթախ մարմինը փռուած էր սենեակին ճիշդ մէջտեղը:

Ոստիկանը դուռը կը փակէ եւ առանց աղմուկի սանդուղներէն վար կ'իջնէ եւ փողոց կ'ելլէ: Հինգ վայրկեան վերջը դռնապանը ընդոստ կ'արթննայ — սկսեր էր մրափել — հեռաձայնին պատասխանելու համար:

(Շար.)

կիներ կան: Զորս ալ այրեր: Չեն պարեր, այլ շարք կ'բռնեն: Առաջին գիծը իրենցմէ մին պարեր է, քիչ մը շատ կոտրտուեր է, աւնկ նանկ եղեր, նանկ եղեր ու խնդիր ելեր է

Այս անգամ բոլորն ալ շատ լուրջ են, ինչո՞ւ, սակայն, այս հանըմները շարքը երգած ատեն իրենց ձեռքերը կը խաղցնեն իրենց կուրծքերուն վրայ կամ քիչ մը վար, զանոնք կլորցնելով

Հարցուցի բարեկամի մը

— Ասոնք, ըսաւ, արուեստի ծառաչողներ են ու ատոր համար այդպէս կ'ընեն իրենց ձեռքերը

Մայրը նստած է գիրուկ հանըմ մը: Ցայտնի է որ հանրութիւնը գիրուկը շատ կը սիրէ ....: Շատ կը ծափահարեն ու, երբ կը նստի, ամէն երկու քովերէն միսերը կը թափին դուրս: Անիկա եթէ կարելի է ըսել, նուագախումբին փրիմատոննան է: Մանր շարքինները միշտ ան կ'երգէ: Ձեռքի յիշեմ այս նուագախումբին յարատկիրը

Ուրֆալըմ էզկլտէն,
Պիր խար սէվտիւմ կիւզէլտէն.
Անամ օլասըն Մէմէտ,
Պէքլիմ բալասըն Մէմէտ,
Պէնիմ օլասըն Մէմէտ:
Եւ կամ՝
Քէօփրիւ իւսթիւ պո՞ւ մը տըր,
Պէնիմ եարըմ շո՞ւ մը տըր,
Պոյու պօսու ըէնզիյեոր,
Պաքըն, սօրուն օ՞ մը տըր:
Հէյ Մուսթաֆա, Մուսթաֆա,
Էթթին պանա չոք ճէֆա,
Պիզէտէ սիւրիւն ճէֆա,
Հէյ Մուսթաֆա, Մուսթաֆա:

Որ գիշերն ալ գաք, անպատճառ այս շարքինները պիտի լսէք: Ու դանենք երգող կինը ամէն գիշեր բուռն կերպով պիտի ծափահարուի

Դալով միւս կիներուն, զանոնք մանրամասնօրէն նկարագրելու պէտք չկայ: Աջակողմէն երկուքը ալաֆրանկաներ են: Թանկօ կ'երգեն անոնք, մարմնով ալ քիչ մը ալաֆրանկա են:

Սաղը, այսպէս մինչեւ ժամը 11 կը շարունակուի:

Ատանայի մէջ անցեալ տարի, բամպակին յատկացուած էր 160.000 հէքթար հող: Այս տարի 191.000 հէքթար: Անցեալ տարի ձեռք ձգուած էր 144.000 հակ բամպակ: Այս տարի՝ 159.000 հակ: Տարբերութիւնը, համեմատաբար, շատ մեծ է: Այս տարի 30 առ հարիւր աւելի ցանուած է, բայց 10 առ հարիւր աւելի բերք ստացուած է: Մկիւղը 218.000 հակ ենթադրեր եւ շատ ուրախացեր են, բայց յետոյ մէկ մասը փճացեր է: Ատոր միակ պատճառը գետերու յորդումը եղած է: Դաշտերը երկար ատեն ջուրերու տակն են մնացած: Խոնաւութիւնը այնքան շատցեր է որ, խոտը շատցեր, աշխատանքը դժուարացեր, բերքը փճացեր եւ ծախքերը աւելցեր են: Բամպակներուն կարեւոր մէկ մասը այս տարի որդնոտեր է: Դժբախտաբար ոչ մէկ միջոց ձեռք առնուած է ատոր դէմ: Ամերիկայի եւ Եգիպտոսի մէջ բանուորներ կը հաւաքեն որդերը եւ առաջքը կ'առնեն վնասին: Դժբախտաբար մեր երկրին մէջ շատ դժուար գործ մը կը նկատուի որդերը փճացնելը: Անձնական նախաձեռնութեամբ անկարելի է: Շատ հաւանական է որ որդերը յառաջիկայ տարի ալ մնան եւ հունտերը այլասերեն: Միւս կողմէ՝ դաշտը աւելի բերրի դարձնելու եւ վտանգը մեկուսացնելու համար պէտք է միջոցներ ձեռք առնուին. Ատանայի դաշտը ատեն ատեն երաշտէն կը տագնապի. Երաշտն ալ խոնաւութեան չափ թշնամի է բամպակին. Հարկ է օգտուիլ երկու գետերէն. Մինչ անոնցմէ մեծ վնասներ կը տեսնէ բերքը:

Ատանայի բամպակի մշակութիւնը շատ դժուարութիւններ ունի: Ցանքի դաշտը լայն է, իսկ անձրեւը քիչ ըլլալուն, անհրաժեշտ է արագօրէն հերկել ամբողջ տարածութիւնը:

Հերկը կ'ըլլայ — Ա) 6 զոյգ եզներով, Բ) մեքենաշարժ արօրներով, Գ) մեքենաներով:

Եզներով շատ դժուար է, որովհետեւ շատ տաք շրջան է Ատանան. եզները տաքին չեն կրնար աշխատիլ եւ օրուան շատ մը ժամերը կը թողուի աշխատանքը: Եթէ հերթով ըլլայ, հարկ է շատ եզներ ունենալ: Ան ալ դրամի ու ծախքի կը կարօտի:

Դալով մեքենաշարժ արօրներուն, զայն կը ներածենք արտասահմանէն. ուրեմն, գնելու համար պէտք է մեր դրամը տալ ուրիշին: Իսկ մազութը պէտք է աժան տալ հողագործին, որպէսզի բամպակը աժան արժէ: Մեքենաները շատ սուղ են. թէեւ տոկուն: Հանքածուխով կ'աշխատին, ածուխի փոխադրութիւնն ալ Զոնկուլտաքէն Ատանա՝ սուղ կ'արժէ, կառավարութիւնը պէտք է իջեցնէ փոխադրութեան գինը:

(Թան – Միլլիէթ)

ՄԻՒՄԹԱԶ ՖԱՐԻՔ

ԻՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Պուլկարեւսերպ դաշինքը ալ աւելի կարեւոր խնդրոյ մը դուռ պիտի բանար Եւրոպայի մէջ, իբրեւ առարկայ քաղաքական եւ դիւանագիտական նոր կացութեան մը, եթէ Սպանիոյ ճնճուկը վտանգաւոր գնդակի մը պէս չփլրէր միջազգային յարաբերութիւններու եւ անմիջական գործի մը ճամբուն վրայ:

Բարեկամական այս դաշինքին նախաձեռնութիւնը սկսաւ 1934ին: Սուլկոլու մամուլէն ծագեցաւ բաղձանք, եւ երկու պետութիւններուն հանրային կարծիքի մէջ արձագանգ գըտաւ: Ալեքսանդր Թագաւոր եւ Պորիս Թագաւոր կ'ուզէին արդէն իսկ կանուխ կնքել, Ալեքսանդր Թագաւորին եղերական մահը խափանեց այս դիտաւորութեան իրականացումը: Սակայն բանակցութիւնները շարունակուեցան, եւ գլխաւորաբար երեք կէտեր կարեւոր հանգամանքով ներկայացան այս բանակցութիւններու միջոցին. 1. Պորիս Թագաւորին հանդիպումը Պէլկրատի մէջ Եուկոսլաւիոյ գլխաւոր խնամատարին հետ, երբ Պուլկարներու Թագաւորը Լոնտոնէն կը վերադառնար Ծօրճ Թագաւորին յուղարկաւորութենէն վերջ: 2. Պուլկար վարչապետ Քէօսէիվանովի ունկնդրութիւնը նոյն սերպ խնամատար իշխանին կողմէ, երբ առաջինը Ժընեւէն կը դառնար, եւ, վերջապէս 3. Սերպ վարչապետին տեսակցութիւնը, Անգարայէ դարձին, Պորիս Թագաւորին հետ.

Աթէնքէն եկած լուրերուն նայելով, պուլկար կառավարութիւնը, Սերպիոյ հետ կնքած ուխտէն վերջ, մտադիր է նոյն օրինակ դաշինք առաջարկել նաեւ Ռումանիոյ եւ Յունաստանի: Արդէն Թուրքեւպուլկար բարեկամութեան դաշինքը, որ նախ 1929ին կնքուած էր, նորոգուեցաւ 1934ին Աթէնքի Թերթերը գլխաւորաբար կը փափաքին ծանրանալ սա կէտին վրայ թէ պուլկար եւ սերպ բարեկամութիւնը բնաւ չի խախտեր Պալքաններու հին ծանօթ դաշինքը, այլ աւելի կը զօրացնէ անոր նպատակները, բոլոր պալքանեան պետութիւնները միացնելով խաղաղութեան դաւին շուրջ:

Գոնէ այս է առ այժմ պալքանեան մայրաքաղաքներու մէջ տիրող պաշտօնական մեկնութիւնը սերպեւպուլկար նոր դաշինքին առթիւ, որուն մասին լրացուցիչ տեղեկութիւններ քաղելու համար էր անշուշտ որ Թուրքիոյ արտաքին նախարար Արաս ալ վերջերս Յունաստան այցելեց եւ բաւական երկար ժամանակ կեցաւ Աթէնք, եւ գոհ մեկնեցաւ Անգարա, Մեթաքսասի կողմէ ձեռնարկուելէ վերջ:

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

— . —

ՊԵՐԼԻՆ — Ամէն տարի այս օրերուն կ'ունենանք մանկական հանդէս մը, ծննդեան տօնածառով եւ հայերէն արտասանութիւններով, թէեւ մեր փոքրերը բախտ չունին հայկական դպրոց յաճախելու եւ մայրերն են որ կը կատարեն նաեւ այս պաշտօնը, այսինքն ուսուցում մայրենի լեզուի եւ հայերէն ոտանաւորի արտասանութիւն.

Շնորհակալ պէտք է ըլլանք Օր. Օ. Նազարեանի վերջին օրերս կատարած աշխատանքէն ու ի՞ն խումբ մը փոքրեր բեմ հանելու համար: Եւ յաջող էր խումբը հայկական եւ անմեղ: Ի՞նչ գեղեցիկ է անոնց երգն ու պարը, երգին ու խօսքը

Ամէնքն ալ արտասանեցին, երգեցին պարեցին կամ նուագեցին իրենց կարգին: Ահա իրենց ոտանաւորը:—

Կաղանդ հայրիկն ամէն տարի,
Կուգայ տղոց համար բարի,
Եւ Ռուէրնիր պէս դէս սիրուն,
Կը բերէ միշտ մեր ամէնուն:
Մենք, հայ տղաք, կը հաւաքուինք
Եւ իրարմով շատ կը երգուինք.
Մենք կը խաղանք, հայերէն կ'երգենք,
Կ'արտասանենք եւ կը պարենք:
Բայց աշխարհիս մէջ ցիրուցան.
Ուրիշ շատ Հայ տղաքներ կան,
Անոնց համար մենք կը մաղթենք,
Առողջ կենանք եւ ճոխ կաղանդ:

Օրիորդներ Ն. Կէնճեան եւ Լ. Մովսէսեան վարժ նուագեցին դաշնակի վրայ: Վերջինը արտասանեց նաեւ գեղեցիկ եւ երկար ոտանաւոր մը շատ յաջող: Հայ քաջ տղայ մըն էր փոքրիկն Փաշեանեան, որ իր քրոջ՝ Մարին հետ քանի քանի խաղերով եւ զուղերգով հանդէսը կը փայլեցնէր: Արտասանեցին եւ երգեցին նաեւ փոքրիկներ Զարուհի Մանուէլեան, Անահիտ Պօղաճեան, Սոնա եւ Անահիտ Առաքելեան քոյրեր եւ Անթա Ֆրունձեան: Մեր այս Սոնայի փոքրիկ նըւագարանին եւ միւսներուն ինքնաբուխ եւ ինքնայատուկ երգեցողութեան կը պարտինք մանաւանդ փակման երգը՝ «Մեր հայրենիք» զոր բոլորովին իրենց իրենց սկսան եւ ոգեւորեցին հանդէսը, ոտքի հանելով ամէնքը:

Աւանդական տօնածառը եւ մրգեղէնով լեցուն սեղանը, ինչպէս եւ անուշապուրը կը լրացնէր փոքրերու ուրախութիւնը:

Պատանիներու կողմէ ներկայացուած «Բարեկենդանի անկեալները» յարմար չէր օրուան: Պիտի խնդրէինք ուղղութիւն ընծայել նիւթին ընտրութեան, նկատի ունենալով մանաւանդ փոքրերու ներկայութիւնը:

Գ. Ֆրունձեան

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹ

ԿՐԸՆՈՊԼ (Ցապաղած).— Հ.Կ. Խաչի մասնաճիւղի վարչութիւնը այս տարի իր մէջ կատարած համաձայնութեամբ մը դպրոցական աշակերտներու խաղալիկներ եւ պտուղներ դըրնելով, դեկտ. 27ին տօնածառի հանդէս մը սարքեց:

Առաւօտեանհին օրուան հանդէսին նպատակը բացատրելով, հանդիսականներուն թիւլպրեց որպէսզի ուժ տան Կ. Խաչին, յառաջ տանելու համար դպրոցը: Դպրոցի վարժուհին, Տիկ. Փ. Մուրատեան հակառակ իր բանուորական կեանքին, լաւ մարզած էր աշակերտները, մօտ 40 մանչեր եւ աղջիկներ, որոնք ըրին արտասանութիւններ, ոտանաւորներ ու խմբերգներ: Նախկին աշակերտուհիներէն Օր. Աշտո Սալավանեան եւ Օր. Տիգի Ալավեան եւս մասնակցեցան արտասանութիւններով ու երգերով.

Հանդէսի ընթացքին տօնածառ ատեւրեսի դրուելով կոփիկ գումար մը գոյացաւ: Ամէնէն վերջը Կաղանդ Պապան իր տարազով ու նուէրներով ներս մտաւ, նախ գաղութին դրաւոր կաղանդչէքները կարդաց, յետոյ աշակերտներու նուէրներ բաշխեց: Ժողովուրդը շատ գոհ տպաւորութեամբ բաժնուեցաւ: Հ.Կ. Խաչի վարչութեան ուժ եւ կորով կը մաղթենք, որպէսզի յաճախ այսպիսի հանդէսներ սարքելով գաղութը միշտ հայկական մթնոլորտի մէջ պահէ:

Ներկայ մը

ՀԱՄԱԶԳ. ՅԻՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղը կազմակերպած է ժողովրդական դասախօսութիւններու շարք մը, որոնց առաջինը տեղի պիտի ունենայ յունուար 22ին, ուրբաթ երեկոյ, Միւթիւալիթէի մէկ սրահին մէջ:

Դասախօսն ու նիւթը առանձին պիտի յայտարարուին մամուլի մէջ:

Սոյն դասախօսութեանց նպատակն է հայ ժողովուրդին եւ մանաւանդ հասնող նոր սերունդին ծանօթացընել անցեալի եւ ներկայի հայ գրական դէմքերն ու գործերը, իրենց իսկական բովանդակութեամբ եւ արժէքով, ինչպէս եւ տալ անհրաժեշտ գիտելիքներ Հայաստանի գրական - գեղարուեստական, նուաճումներու մասին:

Դասախօսներու եւ նիւթերու ընտրութիւնը կատարուած են մեծ խնամքով

Այսպէս պիտի խօսի Գ. Գ. Հրաչ Զարդարեան՝ նիւթ ունենալով արեւմտահայ եւ արեւելահայ արձակագիրները, Մ. Պարսամեան՝ Արեւմտահայ բանաստեղծական գրականութիւնը, Գ. Խոնդկարեան՝ Խ. Հայաստանի գրականութիւնը, Գ. Շահխաթունի՝ Խ. Հայաստանի թատերական եւ շարժանկարային արուեստը, Գ. Հայկ – Արամ Թիւթիւնեան՝ Խ. Հայաստանի երկրագործական վերելքը:

Դասախօսութեանց ընթացքին տեղի պիտի ունենայ մտքերու փոխանակութիւն, եւ համաձայն դասախօսութեան՝ հեղինակէն պիտի ըլլան արտասանութիւն, ընթերցում ինչպէս նաեւ երգ:

Այս առթիւ յատկապէս կը հրաւիրենք հայ երիտասարդ սերունդը, նաեւ բոլոր հետաքրքրուողները որ ներկայ ըլլան կանոնաւորապէս շարունակելի այս խիստ շահեկան դասախօսութեանց, լաւագոյն կերպով օգտուելու համար Համազգայինի ընծայած պատեհութենէն:

ՄԱՄՈՒԼ

ՊԱՐՈՆԵԱՆՆԵՐԸ

— • —

Սելանիկի Հորիզոն՝ խոտեխա խորհրդածութիւններ կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, «Պաղտասար Աղբարի» ներկայացման առթիւ (27 դեկտ.).

— «Կէս դարու փոշի իջած է Պարոնեանի երկերուն վրայ, բայց դարձեալ անոնք կը պահեն իրենց չքնաղութը. Պարոնեան, իր մահէն վերջն է որ յայտնուեցաւ իբրեւ արուեստագէտ: Իր ժամանակակիցներուն մարդիկը չէին կրցած ըմբռնել զինքը: Կարծած էին, որ միայն զուարճալի բաներ կը գրէ, քանի մը փարա շահելու համար: Ցեղազգային հասնելիք եւ վերջին տասնամեակներուն, ապրած սերունդները պիտի ըմբռնէին երգիծական այն խորունկ արուեստը, որ կար անմահութեան դափնին իր ճակատին, ... թեան գնով շահած Պարոնեանի գործերուն մէջ:

Իրողութիւնը այն է, որ ժամանակին չըմբռնուած, ժամանակին չգնահատուած եւ նոյն իսկ արհամարհուած Պարոնեանը խելայիլօրէն կը ծափահարուի այսօր իր «Պաղտասար Աղբարներով» եւ «Ազգային Ջոջեր»-ով, հայկական բոլոր բեմերու վրայ: Եթէ ժողովուրդը, Պարոնեանի բեմական գործերը յաճախ անգիտակցօրէն կը ծափահարէ, որովհետեւ միւս — զայցած հեղինակէն աւելի իր աչքերուն առջեւ ունի երգիծանքն ու բեմադրուած գործը, անդին սակայն, ախորժակով ու գնահատանքով կը յափշտակէ մեծ երգիծաբանին միւս բոլոր գործերը, «Ազգային Ջոջեր»էն մինչեւ «Քաղաքավարութեան վնասները»: Փաստ է որ կենդանութեան չգնահատուած եւ անտեսուած հայ Մոլիէրը, կը գնահատուի յետ մահու. Ու ժամանակին անօթի մեռած Պարոնեանը կ'ապրի այսօր ու պիտի ապրի դարերով.

Ինչ՞ղ Պարոնեան.

Ու իրմէ առաջ եւ ոչ ալ իրմէ վերջ ունեցանք իր մեծութեամբ երգիծաբան մը: Հակառակ ատոր, իրեն ժամանակակից հայ սերունդներ անգիտացան անոր գոյութիւնը եւ ձգեցին, որ անմահ արուեստագէտը, իր կեանքին վերջին օրերը անցընէ անօթի, հիւանդ եւ անդեղ, պատառած հագուստ — կապուստով, պարտատէր եւ աշխարհին ու մարդիկը անիծելէն ..

Բախտաւոր պիտի ըլլա՞ր կը կարծէք Պարոնեանը եւ Պարոնեանին նըմանները, եթէ ապրէին մեր ժամանակներուն: Ո՞վ կրնայ ձեռքը խղճին վրայ դնելով յայտարարել, թէ Պարոնեանները, ... արժէքներու բոլոր համեմատութիւնները պահելով — անօթի չեն տառապիր այսօր, մեր աչքերուն առջեւ: Ու վաղը, միեւնոյն դժբախտ պայմաններու ներքեւ չպիտի փչեն իրենց վերջին շունչը, հայ գրագէտի, հայ արուեստագէտի իրենց ճակատագրին անիծելէն ..

Ցաւը հին է եւ նոր միանգամայն: Հայ ժողովուրդը, մինչեւ նորհամար հանքով նայած է իր մտաւորականներուն վրայ. Չէ գնահատած զանոնք Չէ հետաքրքրուած անոնց վիճակով: Եւ բնաւ չէ խորհած հնարաւորութիւններ ստեղծել, որպէսզի անոնք ալ մարդավարի կեանք մը ապրին իրենց քրտինքով, իրենց աշխատութեան շնորհիւ:

Հայ հեղինակը մուրացկան դարձած է իր մտքի արտադրութիւնը ծախելու համար:

Հայ արուեստագէտը—դերասան, նկարիչ կամ երգիչ— կը զառնուի մեռնելու վիճակին մէջ.

«Աղքատը խաթեր համար կը դնէ անոնց գործերը, խաթեր համար կը յաճախէ անոնց ներկայացումներուն:

Նոյնն է կացութիւնը հայ խմբագիրներուն, հայ ուսուցիչներուն, մէկ խօսքով բոլոր հայ մտաւորականներուն, որոնց գործը հարկով հայ հասարակութեան հետ է: Կան մարդիկ որոնք երբ թերթ կը կարդան կ'ենթադրեն թէ ... կը ... գործ մը տեսած ըլլալ: Մեր քթին տակ ... հայերէն ունինք, որոնք ամէն օր հազարներ կը մսխեն թղթախաղի եւ այլ հաճոյքներու մէջ, ըլլայ որ, բայց «խնայողութիւն»ի սկզբունքին կ'ասին թերթին ընթերցումը, երբ գինը 2 ֆրանքի բարձրացաւ.

Եթէ այս եւ ատոր նման պարագաներ ժամանակի երեւոյթներ են եւ կարելի չէ ընդհանրացնել զանոնք ամբողջութեան վրայ, բայց ցաւը կը մնայ ցաւ, երբ հարցը կը վերաբերի այդ ամբողջութեան կողմէ հայ մշակոյթային արժէքներու հանդէպ ցոյց տրուած ...ութեան:

Հայ ժողովուրդը իր արժէքները գնահատել չի գիտեր:

Կը ծափահարէ Պարոնեանները, բայց զանոնք անօթի կը մեռցնէ

Անօթի կը մեռցնէ.— Մեռցնելէն վերջ ... խնկել ծախելու համար անոնց յիշատակին առջեւ:

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (173)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— • —

Երկու կիները լալով դուրս ելան, հայրն ու աղջիկը մինակ ձգելով:

— Սոնիա, աղջիկս,— Պետր Կարպովիչը աղջկան ձեռքը ափին մէջ առաւ,— հասկցա՞ր որոշումս..

— Հայրի՛կ ... — ու Սոնիայի գունաթափ դէմքը վճռական արտայայտութիւն մը ստացաւ:

— Կ'ըսեմ, որ յետոյ չզղջաս .

— Ի՜հ հայրիկ, ես այնքան զղջալու բան ունիմ ... այլեւս անոր մասին չեմ ալ մտածեր ... Ես իմ ձեռքովս կեանքս խորտակեցի ..

— Նո՛ւ, նու — մռթաց Պետր Կարպովիչը. — կեանքդ խորտակելու մասին մի խօսիր ... Դեռ հազիւ երեխայ մը .

— Հայրի՛կ, ես անարժան աղջիկ մըն եմ,—եւ Սոնիան յանկարծ փղձկեցաւ, արցունքի կաթիլները երեսն ի վար գլորեցան ու դէմքը ձեռքերով ծածկեց:

— Գնա՛, գնա՛ հանգստացիր, վաղը ուրիշ կերպ պիտի մտածես. առանց քեզ չտեսած, դուրս չեմ ելներ:

— Կարիք չկայ, հայրի՛կ, այդ մասին այլ եւս մի մտածեր, կ'ընես այնպէս, ինչպէս խնդրեցի քեզմէ ... Ես բոլորովին ուրիշ բանի մասին կը մտածէի ...

Սոնիան իր սենեակը բարձրացաւ:

— Չէ՛, Մաշա, քեզ պէտք չունիմ, ես ինքս կը հանուիմ,— եւ սպասուհին դուրս ընելով, Սոնիան դուռը գոցեց ու երկնցաւ անկողնի վրան:

Որքա՜ն դժբախտ կը զգար ինքզինքը Սոնիան: Մէկիկ մէկիկ իր փայլուն յոյսերը մարած էին, ու կարծես թէ կեանքէն բոլորովին կտրուած, անհուն պարապութեան մը մէջ կը զգար ինքզինքը, առանց նեցուկի, առանց ոտքերու տակ հաստատուն գետին մը զգալու: Ինչո՞ւ բոլորը այդքան դժբախտ վերջաւորութիւն մը ունեցաւ: Որքան երջանիկ էր ինք, դեռ տարի մը առաջ, որքա՜ն փայլուն յոյսեր ունէր ապագայի մասին, երբ այդ իշխանը դեռ երեւան չէր եկած:

Անկողնին վրայ երկնցած, Սոնիան զառնօրէն կը հեկեկար, աշխատելով զսպել հեկեկոցի ձայնը: Եթէ ինք գիտնար ... եթէ միայն այն ժամանակ կարողանար գնահատել ..

Սոնիա մէկէն ոտքի ցատկեց, մօտեցաւ գրասեղանին, ու աթոռին վրայ նստելով, դզրոցը բացաւ:

Խառն ի խուռն լեցուած նկարները դուրս բերաւ: Գզրոցի տակ մատանի մը մնացեր էր, ոսկի պարզ օղակ մը, վրան զանկ մը գետեղուած: Իր ծնողական առթիւ Վարդանի տուած մատանին էր: Սոնիայի գլուխը խոնարհեցաւ, արցունքները առատօրէն սկսան հոսիլ աչքերէն, ու մատանիին երկնցած ձեռքը դողալ սկսաւ անվճռականութեամբ: Ինչպէս ձեռք զարնէր, ի՞նչ ընէր: Գզրոցի յատակը նետած էր անպէտք իրի մը նման, մինչդեռ երդուած էր մատէն չհանել զայն: Ահա թէ ինչպէս խոստումը պահած էր ինք

Մատանին շրթունքին տարաւ սրբազան մատուցքի մը երկիւղածութեամբ, համբուրեց ու մատը անցուց: Չէ, այլ եւս յաւիտեան այնտեղէն չէր ելլելու: Սարսափելի դաս մը ստացաւ այդքանը կը բաւէր:

Նկարներու մէջէն հանեց երեքով քաշուած նկարնին, Եւգինէն, Վարդանը ու ինքը, ու անկողնին վրայ երկննալով, սկսաւ նկարը դիտել: Վարդանի պատկերը կարծես կենդանացած, իրեն կը նայէր այնքան սիրով, քնքշանքով, որ Սոնիայի աչքերը նորէն արցունքով լեցուեցան, ու նկարը աղօտեցաւ: Եթէ միայն ինք գնահատելու կարողութիւն ունենար ... Սիրտը կուրծքին տակ կը ճմլուէր անհնարին ցաւով, մինչ շրթները ակամայ կը մրմնջէին. «Վա՛ս, վաս աղջիկ, յիմար աղջիկ»: Սոնիան կարծես սեփական ձայնը եւ իր մասին յայտնած իր վճիռը լսելով հոգեկան գոհունակութիւն մը կը զգար: Անշուշտ յիմար էր: Այն ի՞նչպէս պատահեցաւ, որ տարուած հպարտութեամբ ու փառասիրութեամբ, կրցաւ իր ընկերը, մանկութենէն սիրած երիտասարդը մոռնալ, դէն շպրտել այն ազնուական պատանին, ու վազել անունի մը ետեւէն: Լոկ անուն մը: Սոնիան հիմա հաստատ համոզուած էր այդպէս ըլլալուն: Չէ՛, ինք երբեք չէր դադրած Վարդանը սիրելէ ... Իսկ իշխա՞նը. անուն մը, դիրք, պատիւ:

Անշուշտ Վարդանը շուտով պիտի գար Թիֆլիս: Ո՛, այլ եւս ոչ մէկ արգելք, ոչ մէկ տատամսում: Ինք պիտի երթար Վարդանին, եթէ նոյն իսկ ան չի գար իր մօտ, պիտի գրկէր, որոնն վրայ սեղմէր անոր սիրուն գլուխը, պիտի համբուրէր աչքերը, շրթները, ձեռքերը, այո, ձեռքերը, եւ ինչո՞ւ ամօթ զգար. չէ՞ որ յիմարութեամբ այնքան տառապանք պատճառած էր անոր. Եթէ պէտք լինէր, պիտի չքաշուէր նոյն իսկ ծունկ չոքելու անոր առջեւ, ու անոր փարած ներողութիւն պիտի խնդրէր, այն տառապանքին համար, որ պատճառած էր Վարդանին.

Աղէկ վերջ ամէն բան լաւ. պիտի լինէր: Որքա՜ն երջանիկ պիտի լինէին՝ երկուքը միասին: Անշուշտ միասին արտասահման պիտի երթային, Վարդանը ուսումը պիտի շարունակէր ու վերադարձին եթէ ան ուզէր, ինք պատրաստ էր թէկուզ Ղափան երթալու, միայն թէ անկէ անբաժան լինէր:

Սոնիայի սիրտը հրճուանքով կը լեցուէր, երբ կը մտածէր ապագայի մասին: Անսպառ սիրով մը պիտի սիրէր Վարդանը, անոր հետ ու անոր կամքով միայն պիտի շնչէր, անոր մով պիտի ապրէր, պիտի երջանկացնէր զայն այնպէս, որպէս ոչ մէկ մարդ չէր երջանկացած, ու երբ երեխաներ ունենային ... սիրուն, փոքրիկ բալիկներ

Սոնիան, Վարդանի նկարը դեռ ձեռքին, աչքերը գոցեց ու երջանիկ ժպիտ մը դէմքին, ... մը անխռով քունով քնացաւ:

ԽՈՐՏԱԿՈՒԱԾ ՍԻՐՏ ՄԸ

Հոկտեմբերի կէսերուն, օր մը Պետր Կարպովիչը կը պատրաստուէր գրասենեակէն դուրս գալու. Շաբաթ օր մըն էր, ժամը չորսի ատեն: Գրասենեակին մէջ ոչ ոք մնացած էր: Պետր Կարպովիչը վերարկուն հագնելով գլխարկը կախարանէն վերցուց ու գրասեղանի վրայէն առաւ թերթը թեւի տակ դնելով դէպի դուռը կը դառնար, երբ այդ օրուան «Մշակ» թերթը հանդիպեցաւ աչքին, որ ծալուած վիճակի մէջ ինկած էր գրասեղանին վրայ:

Թերթի եզերքին վրայ սեւ ...դի գիծ մը ուշադրութիւնը գրաւեց: Պետր Կարպովիչը վերջերս կը հետաքրքրուէր մահերով, լաւ էր գիտնալ թէ՝ ո՞վ մնացած էր, ո՞վ մեռած: Երբ թերթը ամբողջութեամբ բացաւ, առաջին բանը որ տեսաւ խորուր տակ գրուած, ութ մահազդեր էին սեւ ու հաստ գծերով իրարմէ բաժնուած

Պետր Կարպովիչը ... ան ուշադիր կերպով սկսաւ կարդալ.

Սրանով յայտնում ենք մեր ազգականներին եւ բարեկամներին, որ Էգուց, վանքի եկեղեցում յետ պատարագի, տեղի է ունենալու մեր սիրասուն զաւակի եւ եղբօր

ՎԱՐԴԱՆ Ա. ԱՐՍԷՆԵԱՆԻ

եղերական մահուան քառասունքի հոգեհանգիստը:

Աշոտ, Մարիամ, Եւգինէ Արսէնեաններ

Պետր Կարպովիչը գրեթէ առանց ..., մեքենայօրէն կարդացեր էր հոգեհանգստի ազդը: Յանկարծ գլխի ինկած, ծանրօրէն նստաւ աթոռին վրայ, դէմքը զարմանքէն ու զգացած ցաւէն ճմլթկուած: Այնպիսի անակնկալ, ծանր լուր մըն էր կարդացածը, որ ցնցուած, Պետր Կարպովիչը մէկ երկու րոպէ այդ սեւ գծերուն կը նայէր, առանց շարժում մը ընելու:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

թակայ են մինչեւ երկու տարի բանտարկութեան եւ ծանր տուգանքի : Ի հարկին երկու պատիժներն ալ միաժամանակ պիտի գործադրուին.

Ֆրանսական կառավարութիւնն ալ պատրաստակամութիւն յայտնած է ժամանակ օրէնք մը քուէարկելու այս մասին, բայց նախ կ'ուզէ գիտնալ միւս պետութեանց տրամադրութիւնները :

Կացութիւնը այնքան ծանր կը համարուի որ, վարչապետ Լէօն Պլում եւ ուրիշ նախարարներ որոշեցին կարճ կապել իրենց արձակուրդը եւ Փարիզ վերադառնալ անմիջապէս : Պ. Տելպոս, զինուորական նախարարը, որ Մարոք պիտի երթար, յետաձգեց իր ուղեւորութիւնը : Ֆրանսական Մարոքի մարզպանը արդէն իսկ բողոքագիր մը ուղղած է Սպանիոյ ապստամբ կառավարութեան, Գերմանացիներու տեղաւորման մասին :

Ամերիկեան մամուլը մտահոգութեամբ կ'արձանագրէ այս նոր բարդութիւնները, դիտել տալով թէ գերման զինուորներու ներկայութիւնը սպանիական Մարոքի մէջ, Ճիպրալթարի դիմաց, կենսական խնդիր է ոչ միայն Անգլիոյ, այլեւ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ համար :

Գերմանական թերթերը բուռն գրութիւններ կը հրատարակեն Ֆրանսական մամուլին դէմ, պնդելով թէ սուտ լուրեր կը հրատարակեն, իրենց մեղքերը ծածկելու համար : Այս առթիւ կ'ըսեն թէ Ֆրանսա կ'ուզէ կցել սպանիական Մարոքը :

*** Արտաքին նախարարութեան խորհրդականը ունկնդրութեան ընդունեց Փարիզի անգլիական եւ խորհրդային դեսպանները :

*** Կարգ մը լուրերու համաձայն, 5000 ճափոնցիներ պիտի միանան գերման եւ իտալացի կամաւորներուն, Գատիքսի մէջ (Սպանիա), օգնելու համար ապստամբներուն :

*** Կուիններ սաստկօրէն եկը չարունակուին Մատրիտի շուրջը : Ապըստամբները բռնած են Մայրաքաղաքին հիւսիսային ճամբաները, բայց ուժգին դիմադրութեան կը հանդիպին ամէն տեղ :

ՇԱՐՔ ՄԸ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

[illegible]

Ֆաշական կառավարութիւնը չորաթ օր վաւերացուց կարգ մը հրամանագիրներ որոնց երկուքը սահմանադրական են եւ առավ իսկ բացառիկ նշանակութիւն ունին :

Առաջին հրամանագրով կառավարութեան իրաւասութիւն կը տրուի ամէն միջոց ձեռք առնել պատերազմի ընթացքին և չէզոքութեան մասին : Երկրորդով Ֆաշական կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարին կը տրուի նախարարի տիտղոս եւ պաշտօն : Այս վերջին պարագան լաւ ըմբռնելու համար, հարկ է յիշել թէ երկար ատենէ ի վեր կուսակցութեան քարտուղարը փաստօրէն կը վայելէր աւելի բարձր դիրք մը քան նախարար մը : Այսպէս, արքունիքի ընդունելութեանց ատեն կուսակցութեան քարտուղարը նախապատուութիւն կը վայելէր նախարարներուն վրայ : Ան իրաւունք ունէր մասնակցելու բոլոր ժողովներուն, խորհրդարանէն մինչեւ Ֆաշական գերագոյն խորհուրդը : Նոր հրամանագրով, կուսակցութիւնը կը յանձնուի պետութեան մէջ. կը կազմէ անոր օրկանական մասը :

Միւս հրամանագիրներուն ամէնէն կարեւորը այն է որ կ'արգիլէ խառնամուսնութիւնը Եթովպիոյ մէջ, սպիտակ եւ գունաւոր ցեղերու միջեւ : Իտալիա շուտով խառնածիններու սերունդ մը պիտի ունենար իր նոր գաղթավայրին մէջ : Ցեղին պաշտպանութեան յատկացուած այս հրամանագիրը շատ խիստ է եւ կ'արգիլէ հարճութիւնը սպիտակ այրերու եւ գունաւոր կիներու կամ սպիտակ կնոջ մը եւ գունաւոր այր մարդու մը միջեւ : Այս արարքը յանցանք կը համարուի եւ կը պատժուի բանտարկութեամբ : Հրամանագիրը չի շօշափեր ամուսնութեան խնդիրը, այդ մասին համաձայնութիւն մը կնքուած ըլլալով Վատիկանին հետ : Այս միջոցին բազմաթիւ իտալացի երիտասարդներ կը գտնուին Եթովպիա, իբրեւ զինուոր, պաշտօնեայ կամ գաղթական, իսկ սպիտակամորթ կիներու թիւը անբաւական կու գայ : Այդ մասին ալ միջոցներ պիտի խորհին.

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ 48 ԺԱՄՈՒԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԹԱՂՈՒՄԸ

Մարսէյլի մէջ

Շաբաթ օր Մարսէյլի մէջ տեղի ունեցաւ բաւական զուարճալի ցոյց մը : Շինութեանց բանուորները, թիւով 5000 հոգի, թափոր մը կազմեցին քաղաքին կեդրոնական փողոցներուն մէջ եւ հանդիսաւորապէս թաղեցին շաբաթական 48 ժամուան աշխատանքը : Թափորին առջեւէն կ'երթար նուագախումբ մը, անոր ետեւէն մօմեր բռնած մարդիկ, որոնք շրջապատած էին դագաղ մը : Սեւ ծածկոցին վրայ կը կարդացուէր հետեւեալ արձանագրութիւնը.—«Աստ հանգչին 48 ժամերը» : Թափորը գնաց նահանգապետարան, յետոյ քաղաքապետարան, ուր քաղաքապետ Պ. Թասօ ողջոյն ուղղեց, մինչ նուագախումբը կը նուագէր «Մարսէյեզը»

"ՎԷՄ,

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «Վէմ»ի Ժ2. թիւր հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Գ. ԳԻՒԶԱԼԵԱՆ «Մ. Փորթուգալեան».— Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ «Որհաւիրքի Օրեր».— ՊՐՈՖ. Ն. ԱԴՈՆՑ «Նոր հայերէն քերականութիւնը».— ՅՈՎԹ Վ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ «Յուշատետրէս».— Հ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ «Անդրանիկը Ս... աշխարհում» Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ «Համաշխարհային պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը» (վերջ).— «Հայ Հայկական բանակցութիւններ».— ՀԻՆ ԹՂԹԵՐ Ռոստոմի նամակները. ԱՆՑԵԱԼԷՆ. ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ.— ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ.— ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ — Վ. ԵՊ. ՄԱՆԿՈՒՆԻ «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը».— Նկարներ.

Խմբագրութիւնը շատ կը խնդրէ բաժանորդներէն փութացնել բաժնեգիններու վճարումը : Մասնաւորապէս կը խնդրուի Ֆրանսայի բաժանորդներէն ջանալ մինչեւ նոր-տարի փակել իրենց հաշիւները. որով մեծ աջակցութիւն ցոյց տուած կը լինին խմբագրութեան : Փարիզի բաժանորդները կարող են բաժնեգինը ուղարկել Լ. Գեւոնեանի հասցէով «Յառաջ»ի խմբագրատուն, Մարսէյլինը՝ Ն. Կակոսեանին՝ 49 rue Nationale: կամ ուղղակի խմբագրութեան՝ S. Vratzian, 13 Rue des Platanes Plessis-Robinson, (Seine).

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մ. Ճիւղը կը տօնէ իր չորս Մ. Ճիւղերուն հետ 17 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse, Մարսէյլ:

Գեղարուեստական բաժին : Պիտի ներկայացուի «ՇԱՈՒԼՕ»էն Սինէ-Սէթօ ընկերութենէն : Զաւեշտ մը ԱԲԷԼԵԱՆ Թատերախումբէն

Երգ, արտասանութիւն փոքրիկներու կողմէ :

Կը բաժնուի պատ ղ եւ նախընթրիք բոլոր ներկայ փոքրիկներու :

Մուտք 3 Ֆր., փոքրիկները ձրի:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ ԳՈՒԱ-ԿՈԼՈՆՊԻ Արամ ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 15 Յունուար, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին.

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԽՄԲԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած Անիէռ-Գուա-Կոլոմպի Արամ ենթակոմիտէի կողմէ 17 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,

149bis Ave. Argenteuil, Անիէռ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրուան հարցերու շուրջ.

Խօսք կ'առնեն ուրիշ ընկերներ. Երգ, արտասանութիւն եւլն.

Մուտք 5 Ֆրք.

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ–ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ 17 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Ռուսական երաժշտանոցի սրահին մէջ. 26 Ave. Tokio, Métro Alma et Iéna

ԴԱՍ ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ Տպաւորութիւններ Հարաւ. Ամերիկայէն.

Ֆր. Կ. Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը

«Մանուկներու Օրուան» տօնակատարութեան առթիւ հրապարակ կը հանէ պատկերազարդ հանդէս մը.

Գեղարուեստական սիրուն յօդուածներով ուղերձներով եւ զանազան գեղեցիկ գրուածքներով

16 նկարներ Ֆ. Կ. Խաչի գաղութներէն. Սանուհեաց խումբերէն, «Մանուկներու Օրուան» եւ ԾՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆԷն.

Յօդուածներ ունին՝ Թերեսինէ, Է. Բիւզանդ, Միօր Անահիտ, Ն. Քրիստոփեան, Հերմինէ Միսաքեան, Մ. Ցամալեան, Գ. Ազգայեան, Հերմինէ Անդրանիկ. Ռ. Վրացեան, Շ. Նարդունի, Ա. Խանձատեան, Ս. Արամեան եւ ուրիշներ

Գին 1 Ֆր.

Դիմել՝ Շրջ. Վարչութեան Mme Missakian, 6 rue d'Alsace, Asnières (S.)

Սէնթ'Էթիէնի եւ Ս. Շամօնի հայ զինուորներուն

ՍԷՆԹ'ԷԹԻԷՆ եւ ՍԷՆ ՇԱՄՕՆ բնակող խումբ մը հայ զին ուորցուներ որոշած են խորհրդակցական ժողով մը գումարել, զիրենք հետաքրքրող խընդիրներու շուրջ: Ժողովի օրը նշանակուած է Ս. Էթիէնի համար յառաջիկայ չորեքշաբթի (13 Յուն.), երեկոյեան ժամը 8.30ին, Cafe des Colonnes, 17 Place Jean Jaures:

Ս. Շամօնի համար. հինգշաբթի (14 Յուն.) երեկոյեան ժամը 8.30ին, Թալոմէոյ կրթասիրաց Միութեան սրահը:

Ս. Էթիէնի եւ Ս. Շամօնի հայ երիտասարդներու սաժամեայ յանձնախումբ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Վալանսի Մասնաճիւղին կողմէ 17 Յունուար կիրակի կէսօրէ վերջ. Հ. Ց. Դ. Սիամանթօ Ակումբին մէջ. Կը խօսի ՕՐ. ՀԵՐՄԻՆԷ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Տարեկան Թատերական Ներկայացում

կազմակերպուած Սամուէլ Մուրատեան Վարժարանի աշակերտներէն կիրակի. 7 փետր. ժամը ճիշդ 15ին, Պէշիկթաշ եան Թատերասրահին մէջ, 26 rue Troyon, Sèvres, Métro Pont de Sèvres.

Մասնիւոյ մէջ

Պատրաստուեցէք Յունուար 23ին, Սալոն Գոլիզէի մէջ վայելելու Դպրոցասէր Տիկնանց ընկերութեան ՏԱՐԵԿԱՆ ՃՈԽ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

կը խնդրուի նկա ի առնել այդ Թուականը.

ՅԻՇԱՏԱԿ

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉի Ս. Գէնի մաս նաճիւղի ընդհ. ժողովը 13 Յունուար չորեքշաբթի, երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին սովորական հաւաքատեղին. կարեւոր օրակարգ. Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՖՕՆՏ

Ընկ. Մկրտիչ Մեզպուրեան. փոխան ծաղկեպսակի. 25 Ֆր. կը նուիրէ վեթերաններու ֆոնտին, իր զոքանչ ինոջ՝ Տիկ. Բերրոն Սարեանի մահուան առթիւ.

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Տիկ. Սիրանոյշ Մեզպուրեան իր ողբացեալ մօր մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 25 Ֆր. կը նուիրէ Շավիլի Համազգայինի մասնաճիւղին.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Գ. Կորկոտեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Ա. Ամպրեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Մ. Ամպրեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Ց. Կորկոտեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Մ. Ամպրեան, Տէր եւ Տիկին Մ. Ազգօեան, Տէր եւ Տիկին Թ. Գարակաշեան, իրենց շընորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր այն բարեկամներուն եւ ազգականներուն, որոնք անձամբ, հեռագրով եւ ծաղկեպսակներով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին իրենց մօր, հարսին, քեռկնոջ եւ խնամիին Այրի ՌԷՀԱՆ ԿՈՐԿՈՏԵԱՆի դառնագէտ մահուան առթիւ :

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Պուլվար Օտոյի մասնաճիւղի վիճակախաղէն շահած են հետեւեալ թիւերը.— 3, 115, 137, 111, 259, 246, 237, 248, 97, 13, 56: Պարգեւները ստանալու համար դիմել վարչութեան :

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe LYON

Dancing-Cigale, պարահանդէսամէն շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին եւ կիրակի ցերեկները ժամը 3ին, իսկ գիշերները ժամը 8.30ին

Դերասան Թ. Ղազարեանի ներկայացումները

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

16 Յուն.— Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Սէն Մէնօվի Պաօ Մալաուեի սրահին մէջ. ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ.

17 Յուն.— Կիրակի ցերեկ ժամը 3ին, Պուլվառ Օտտօ, Պառ էնթէրնասիօնալի սրահին մէջ, ՆԱՄՈՒՍ.

24 Յուն.— Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին. Մարսէյլ, Շահրիկեան սրահին մէջ, ԱՇՈՒՂ ՂԱՐԻԲ.

31 Յուն.— Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, Գամօն, Վարանդեան Ակումբին մէջ, ԱՆՈՒՇ.

13 Փետր.— Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ գեղարուեստական պարահանդէս, ԿՕԼԻԶԷ սրահին մէջ, Մարսէյլ : Ժամանցամասնութիւն առանձին յայտագրով եւ թղթով:

20 Փետր.— Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Մարսէյլ, Շահրիկեան սրահին մէջ. ՍԱՏԱՆԱՅԻ ԱՐԹ ՆՈՎԱ.

27 Փետր.— Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Սալ Մաջինօ շքեղ սրահին մէջ, Մարսէյլ. ՊԷՊՕ.

Գրականութեան եւ Արուեստի Տարեգիրք

ՏԱՐԵԳԻՐՔ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏՆԵՐՈՒ

Հրապարակ կ'ելլէ 15 Յունուարին

Մեծադիր շքեղ հատոր մը

ՀԱՄԱԿ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

(Նախկին «Զուարթնոց»ի էջերուն մեծութեամբ եւ 240 էջ)

Ունի հետեւեալ բաժինները — 1) Հայ գրականութիւն, 2) Օտար գրակ. էջեր, 3) Գրական ուսումնասիրութիւններ, 4) Գեղար. փիլիսոփայութիւն, 5) Ճարտարապետութիւն, 6) Նկարչութիւն, 7) Քանդակ., 8) Երաժշտութ. Զափազանց ճոխ քրոնիկի մաս մը ուր մանրատառ 40 էջերով տրուած են Արուեստի նշմարներ, գրախօսականներ, միջազգային գրակ. շարժումը, Հայաստանի եւ արտասահմանեան հայ մշակ. տարեգրութիւնը, յոբելեաններ, գրական հանդիպումներ, մեր կորուստները եւլն. եւլն.:

Երկարաշունչ աշխատութիւններով իրենց մասնակցութիւնն են բերած.— Գ. Արք. Յովսէփեան, Յ. Օշական, Շ. Շահնուր Պէրպէրեան, Կ. Զարեան, Գ. Մխիթարեան, Շ. Նարդունի, Հրաչ Զարդարեան, Ռուսանիկ Վ. Էմին, Նշան Արվազեան, Ն. Յարաջեան, Վ. Վանեան, Ար. Սրապեան, Որբունի, Թ Ազատեան եւլն. Անտիպ էջեր՝ Մ. Վարանդեանէն, Սիպիլէն, Կոմիտաս Վարդ. էն, Ցէօդիկէն, Մատթ. Զարիֆեանէն. Թարգմանաբար՝ Փոլ Վալերի, Փրոֆ. Վիթոր Պաշ, Անտրէ Սիւարէս, Լ. Անդրէեւ:

Հատորը կ'արժէ Ֆրանսա, Սուրիա եւ Պալքաններ 30 Ֆր., արտասահման՝ թղթատարական կէտ սակ ունեցող երկիրներ 35, իսկ լրիւ սակովներ 40 Ֆր. Դիմել Հ. ՊԱԼՈՒԵԱՆի, 4 rue de l'Aqueduc, Paris (10)

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԼՈՅՍՆ Ի ՀԱՅՍ, Գարեգին եպիսկ. Տրապիզոնի ; պատկ. եւ գեղատիպ 25 Ֆր., ԱՇՈՏ ԵՐԿԱԹ, Բ. Այվազեան, 12, ԱՆԻՆ ԽԱՒՈՒԵՑԱՒ 10, ՐԱՖՖԻԻ ԳՈՐԾԵՐԸ.— ԿԱՅԾԵՐ, Պէյրութ, 2 հատորը միասին 50 Ֆր., ՍԱՄՈՒԷԼ, Աթէնք 40, ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ, Աթէնք 40, ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ, Գահիրէ 20 Ֆր., ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ, Դր. Վէրֆէլ 2 հատոր 70 Ֆր. ՀՌՈՄԻ ՊԱՊԻՆ ԶԱՒԱԿՆԵՐԸ, Մ. Զէյթունցեան 35, ՀՐԱՇՔՆԵՐՈՒ ՊԱԼԱՏԸ 35, ՌԱԿԱՍԹԷՆԻ ԱՍՊԵՏԸ 35, ԽԵԼԱԳԱՐ ՀԱՑՈՒՀԻՆ, Տր. Ճէլալեան, 20, ՀԱՅՑԱԿԱՆԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ, վէպ, Տիկին Լաս 2 հատոր 20 Ֆր., ՎԻՇԱՊՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ, Տիկին Հայաստան Գէորգեան 15, ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ, Նշ. Պէշիկթաշլեան 15, ՀԱՅ - ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐ, Ա. Գիւլխանտանեան 15, ՖԻՐՏՈՒՍԻ ԵՒ ԻՐ ՇԱՀՆԱՄԷՆ, Ա. Կոթիկեան 7.50, ՀԻՆ ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ, Գեղարքունի 6, ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄԻ ՔԱՌԵԱԿՆԵՐԸ, Արամ Զարդ 15, ԴՈՒՆ ԵՒ ԵՍ, Թաւ. Զարդարեան 10, ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ հրատարակութիւնները, հատորը 20 Ֆրանք, ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ 1937 ՈՒԽՏԱՒՈՐՆԵՐԸ ՀԱՅ ԱԶԱՏԱԳՐ. ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ, Ա. Քէչեան, 20 Ֆր.

25 ՖՐԱՆՔԻ ԳԻՐՔ ԳՆՈՂԻՆ ՄԷԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՅՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՔԱՐՏԷՍ ՆՈՒԷՐ : 50 ՖՐ.Ի ԳՆՈՂԻՆ՝ ՄԷԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՆՈՒԷՐ, 100 ՖՐ.Ի ԳԻՐՔ ԳՆՈՂԻՆ ՄԷԿ ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ ՏԱՐԵԳԻՐՔ ՆՈՒԷՐ :

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ,

1, Rue Mr.le Prince, Paris(6), Chèque postal Paris 1278-35, Tél. Danton: 88-6.

Գաւառէն եւ արտասահմանէն թղթատարի ծախք աւելցնել 100ին 10։

ՀԻՒՍԻՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՍՏԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յունուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, զուլպաներու եւլն.ի համար

Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal դիւրափոխադրելի գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.

Փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գիները

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris 9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77, 67-78

Տոքթ. ՄԻՍՃԵԱՆ

82 rue d'Amsterdam, Paris (9)

Tél. Pigalle 70 02 Métro Place Clichy

Մասնագէտ ներքին եւ կանանց հիւանդութիւններու

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 3–7ը

կիրակի եւ տօն օրեր մասնաւոր ժամադրութեամբ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մեթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton : 52 70

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Կարապետ Չէփճեան ծնած Աղստի գիւղէն, 3 տար. փոխադրուած Կիպրոս : Տեղահանութեան միջոցին կը գտնուէր Օսմանիէ, իսկ որ 1920ին կը գտնուէր Պոլիս : Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ՝ Տիկին Իսկուհի Պոյաճեանի (Չէփճեան), յառ ողի միջոցաւ

— Աթէնքէն (Վօքլիւզի նահանգ) Մկրտիչ Գրիգորեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Պրուսա - Օրթագիւղի Մէրէօեանց Գրիգորին աղջիկը Աննիկ : Կը կարծուի թէ Փարիզ կը բնակի : Իր հասցէն իմացնել Վահրամ Մանուկեանի, 38, Rue Floréal, Romainville, Seine

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme. PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԹՂԹԱԿՑԻ ՀԱՄԱՐ' Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 13 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MERCREDI 13 JANVIER 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. [illegible]

Խմբագիր' ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԻՐԿՈՒՆ ԽՕՍՔ

ԱՌԱՆՑ ԽՈՒԺԱՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ

Ինչպէս կ'երեւայ, գինուորագրութեան խնդիրը նոր փորձութեան մը պիտի ենթարկէ այս գաղութը, այսինքն անոր քաղաքական գիտակցութեան աստիճանը :

Արդէն կը տեսնենք ախտանշան մը,— վայրերան կանչեր եւ հասանքէն քշուելու տրամադրութիւններ: Միւս կողմէ թուլութիւն մը անօրինակ' պաշտօնական կոչուած շրջանակներու մէջ:

Կը թուի թէ բուն գինուորցուներէն աւելի, կողմնակի մարդիկ են որ գործ կ'ընեն, զանազան բջիջներու անունով: Իսկ ինչ որ իրաւասու իշխանութիւն կը կոչենք, ամփոփուած է իր պատեանին մէջ, մինչեւ նոր զեկոյցի մը հրատարակութիւնը :

Ահաւասիկ երկու շաբաթ է որ յանձնախումբեր կը կազմուին թաղերու մէջ, մասնակցութեամբ գինուորցուներու, բանաձեւելու համար իրենց բաղձանքները:

Գաւառէն ալ ձայներ կը հասնին հետզհետէ, նոյն մտահոգութեամբ եւ նոյն հիման վրայ:

Մեծ տարբերութիւններ չկան մինչեւ հիմա հրատարակուած բանաձեւերուն միջեւ :

Բոլորն ալ համաձայն են հիմնական կէտին մէջ.—

1.— Ծառայել բուն Ֆրանսական բանակին մէջ, զօրակոչի թուականէն իսկ ընդունելով Ֆրանսական քաղաքացի :

2.— Հպատակ ընդունիլ նաեւ գինուորին անմիջական ազգականները :

Կան որ հաւաքական հպատակութիւն ալ կը յուսան, թանկագին պատեհութիւն մը գտած ըլլալու միամտութեամբ: Բայց մեծամասնութիւնը կանգնած է սահմանուած տեսակէտին վրայ:

Հանրային կարծիքն ալ յարած է նոյն տեսակէտին, եւ կը կարծէ թէ կարելի է գոհացում տալ, եթէ աշխատանք թափուի միացեալ ճակատով :

Յունուար 5ին, չօշափելով այս խնդիրը, գիտել կուտայինք.

— « Անշուշտ հաւասար կողմեր չենք, մեր բաղձանքները եւ երկրին օրէնքները մէկ նժարի մէջ դնելու համար:

Բայց, կը գտնուինք երկրի մը մէջ ուր տրամաբանութիւնը, արդար խօսքը միշտ կշիռ ունեցած են: Եւ ժողովրդական ճակատ մըն է որ կը վարէ երկիրը :

Արդ, կարելի չէ՞ր բացատրել օրուան վարիչներուն թէ' երբ տարագիրը ժողովուրդի մը ծաղիկ սերունդը — 20էն 33 տարեկան — գինուոր կը հաչակուի բացառիկ օրէնքով մը, ինչո՞ւ իրաւունքներն ալ չեն սահմանուիր բացառիկ տնօրինութեամբ: Այսպէս.—

1. — Զօրանոց կանչուած օրէն հպատակ համարիլ գինուորցուն:

2. Եթէ փրկանք է որ կը պահանջուի տարագիր ժողովուրդէն, այդ փրկանքին գինը թող ըլլայ վարչական կարգադրութեամբ վերցնել այն խստութիւնները որոնց ենթակայ են, տակաւին, հայ աշխատաւորները »:

Անշուշտ գինուորին ընտանիքն ալ պէտք է օգտուի գինուորցուին տրուած իրաւունքէն կամ հանգամանքէն (հպատակ):

Տեսակէտները պարզելէ վերջ, կը մնայ արժեցնել զանոնք: Ի՞նչպէս,— կազմակերպուած աշխատանք մը տանելով եւ հետապնդելով :

Արդ, կարելի՞ է այսքան պատասխանատու գործ մը կազմակերպել ու վարել այն մեթոտներով ու ձեւերով որ կ'երեւան հրապարակին վրայ:

Կարելի՞ է այս աշխատանքը վարել ազգային իրաւասու շրջանակէ դուրս, հրահանգներ ստանալով կողմնակի ազդակներէ, որոնք ինչքան ալ բարեացակամութեամբ առաջնորդուած ըլլան, ունին իրենց մասնաւոր հաշիւները:

Տակաւին չենք հարցներ թէ բանաւո՞ր է այս գործին կազմակերպումն ու ղեկավարութիւնը յանձնել միայն եւ միայն գինուորցուներու, երբ գիտենք որ օրէնքը շատ աւելի բարդ հանգամանք մը կը ներկայացնէ քան կը կարծենք :

Ահա այս հարցումները պէտք է ուղղէ ամէն մէկը ինքն իրեն, եթէ կ'ուզէ ճամբայ մը գտնել, այս փշոտ հարցին լուծման համար:

Պէլվիլի մէջ ժողով մը գումարուեր է, երկու շաբաթ առաջ, կարծիքներու փոխանակութեան համար, եւ գոռում գոչումի մէջ ընտրուեր է մարմին մը, որ կը յաւակնի ինքզինքը կոչել «առժամեայ վարչութիւն Փարիզի հայ գինուորցուներու »:

Ի՞նչ հիման վրայ, ո՞ր իրաւասութեամբ: — Գործդ նայէ, հերիք է որ կազմուած է .

Այդ մարմինը «լուսաբանական հաւաքոյթ» մը սարքեր է վաղուան համար, հրաւիրելով չորս քաղաքական կուսակցութիւնները եւ եօթը «հասարակական» կազմակերպութիւններ,—Բարեգործականէն մինչեւ Հօկն ու Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղը, ինչպէս եւ օֆիսները:

Անշուշտ բարի է կազմակերպիչներուն միտքը,— լսել բոլոր տեսակէտները եւ անոր համեմատ կազմակերպել ամբողջ գործը:

Այստեղ նոր հարցեր կը ծագին:

Բոլոր լուսաբանութիւններէն վերջ, ո՞րն է այն իրաւասու մարմինը որ պիտի կազմակերպէ մեքենան,— Պէլվիլի յանձնախո՞ւմբը, թէ հրաւիրուած 11 կազմակերպութիւնները, որոնց մէկ մասին իրաւասութիւնը դարձեալ քննութեան կը կարօտի:

Որ կողմ ալ դառնանք, կարելի չէ խուսափիլ այս տարբական հարցումներէն եւ անոնց պատասխանէն:

Իսկ որպէսզի կարելի ըլլայ որոշ եզրակացութեան յանգիլ, անհրաժեշտ է կարճ կապել խուժանավարական կանչերը եւ հարցը վերլուծել գիտակից լրջութեամբ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՀԱՐՑԻՆ ՇՈՒՐՋ
25,000 Արաբներ, Հայեր, Ալեւիներ եւլն.
Փառաւոր ցոյց մը կը կատարեն ի նպաստ Սուրիոյ

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐԸ

Գրած էինք թէ 2500 Թուրքեր ցոյց մը կատարած են Անտիոքի մէջ, իբրեւ Հիթիթներու ժառանգորդները, պահանջելով բացարձակ անկախութիւն Ալէքսանտրէթ – Անտիոքի շրջանին համար: Այդ առթիւ խռովութիւններ ալ ծագեցան Ռիհանիէի մէջ, ուր մէկ Արաբ սպաննուեցաւ եւ ուրիշ 19 հոգի վիրաւորուեցան

Իբրեւ պատասխան այս ցոյցին եւ դէպքին, յունուար 11ին փառաւոր ցոյց մը տեղի ունեցաւ Անտիոքի մէջ, մասնակցութեամբ 25.000 Արաբներու, Ալէվիներու, Հայերու եւ Սիւննիներու, ի նպաստ Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ. Բազմութիւնը թափօր կազմեց քաղաքին փողոցներուն մէջ, թնդացնելով սուրիական քայլերգը եւ արձակելով հետեւեալ կանչերը.— «կեցցէ՛ Սուրիա, կեցցէ՛ Ֆրանսա, կեցցէ՛ սուրիական միութիւնը, կեցցէ Ֆրանսա' մեր դաշնակիցը ». Ցոյցը տեղի ունեցաւ ի ներկայութեան Ազգերու Դաշնակցութեան երեք պատուիրակներուն. Թափօրը կանգ առաւ անոնց բնակած պանդոկին առջեւ եւ անդադար ծափահարեց, մինչեւ որ երեք ներկայացուցիչները պատշգամ ելան եւ ողջունեցին ցուցարարները, գլխարկները բռնած. Միեւնոյն ատեն բազմութիւնը արաբերէն յայտարարութիւններ կը ցուցադրէր, որոնցմով հաւատարմութիւն կը յայտնուէր Ազգերու Դաշնակցութեան եւ Ֆրանսայի :

Թափօրը տեւեց մէկուկէս ժամ: Թրքասէր տարրը խորապէս ազդուելով այս ցոյցէն, յայտնեց թէ յաջորդ օրը (երէկ) նոր ցոյց մը պիտի սարքէ, մասնակցութեամբ գիւղացիներու

*** Հալէպի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ աւելի քան 30.000 Հայեր եւ Արաբներ կը մասնակցէին Ռիհանիէի ցոյցին, երբ խռովութիւններ ծագեցան: Մեծ մասը հողագործներ էին, որոնք կը ծառայեն թուրք աւատապետներու քով: Անոնք յարձակում կրեցին Թուրքերու եւ թրքասէրներու կողմէ, որոնք բոլորն ալ եւրոպական գլխարկներ դրած էին, իսկ իրենց հակառակորդները' ֆէս եւ փաթթոց: Խռովութիւնները տեւեցին երկու ժամ, մինչեւ որ ֆրանսական հեծելազօրքը եւ ոստիկանութիւնը յաջողեցան վերահաստատել բարեկարգութիւնը: Խռովարարները ազատօրէն գործածեր էին հրազէն, բիր, սալայատակի քար եւն.. Զերբակալուեցան չորս հոգի, որոնց մէկը թուրք քաղաքապետին տղան է :

Այս դէպքին ազդեցութեան տակ, երկուշաբթի օր սարքուած ցոյցը խուճապ մը յառաջ բերաւ, մանաւանդ երբ հազարաւոր գիւղացիներ սկսան քաղաք թափիլ, արեւը ծագելէն շատ առաջ: Բոլոր խանութներն ու շուկաները փակուած էին եւ բազմաթիւ ոստիկաններ եւ զինուորներ Անտիոք փութացած էին շրջականերէն: Սակայն ցուցարարները ցիրուցան եղան առանց մեծ դժուարութեան եւ Ազգաժողովին ներկայացուցիչները կրցան հանգիստ խօսակցութիւն մը ունենալ Սուրիոյ խորհրդարանի երէց անդամին' Մուհամմէտ Ատալիի հետ :

Նոր խորհրդակցութիւններ եւ ծրագիրներ

Փարիզի թրքական դեսպանը երկուշաբթի օր նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Վիէնոյի հետ, արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ: Ինչպէս նախորդները, այս տեսակցութիւնն ալ կապ ունէր Ալէքսանտրէթի հարցին հետ: Երկու դիւանագէտները խօսեցան այն նոր առաջարկներու մասին որ հիմ պիտի ծառայեն նոր բանակցութեանց :

Թ. Ր. Արաս, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը էնկիւրիէէն ճամբայ ելաւ դէպի Ժընեւ, կարենալ տեսակցութիւն մը ունենալէ յետոյ Աթաթիւրքի հետ: Տակաւին յայտնի չէ թէ Փարիզ պիտի հանդիպի՞, նոր բանակցութեանց համար :

*** Ազգերու Դաշնակցութեան երեք դիտողները, որոնք ներկայ էին Թուրքերու եւ Արաբներու միջեւ ծագած խռովութեանց, հեռագրով զեկուցում մը հաղորդեցին Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարին. Զեկուցումը անմիջապէս յանձնուեցաւ հոգատարութեանց ճիւղին, տեղեկագիր մը կազմելու համար:

*** «Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Պոլսէն.— Ահաւասիկ Թուրքիոյ առաջարկները.— 1. Անկախութիւն տալ Սանճաքին.— 2. Դաշնակցութիւն մը հաստատել անկախ Սանճաքին, Սուրիոյ եւ Լիբանանի միջեւ.— 3. Ապազինել Սանճաքը.— 4. Թուրքիոյ վարձու տալ Ալէքսանտրէթի նաւահանգիստին մէկ մասը:(Ցաւալի. Այս առաջարկները արդէն ներկայացուած էին Փարիզի բանակցութեանց ատեն եւ յայտնի չէ թէ ի՛նչ բան պիտի փոխեն Թուրքերը): Առաջին երկու կէտերու մասին Ֆրանսա լուսաբանութիւններ խնդրած ըլլալով, Թուրքիա աւելի յստակօրէն բացատրած է «անկախութիւն» բառը: Իսկ Դաշնակցային կազմակերպութեան պարագային Ֆրանսա տրամադիր չերեւար ընդունելու որ Լիբանան ալ անոր մաս կազմէ: Վերջին երկու կէտերու մասին կը կարծուի թէ մեծ դժուարութիւն չպիտի քաշուի համաձայնութիւն մը գոյացնելու համար :

*** Նոյն թերթին Ժընեւի թղթակիցը կը կարծէ թէ ֆրանսական եւ թրքական տեսակէտները աւելի մօտեցած են այժմ: Թուրքիա կը խորհի առաջարկել որ Սանճաքը դրուի ճիշդ այն դետնին վրայ ինչ որ Սուրիա եւ Լիբանան, այսինքն առանձինդաշնադիր մը կնքուի անոր հետ եւ յետոյ երեք պետութիւնները դաշնակցութիւն մը կազմեն իբրեւ ամբողջութիւն: Հոգատարութեանց օրէնքով, Ֆրանսա իրաւունք չունի բանակցելու որ եւ է ծրագրի վրայ որ կը տրամադրէ խախտել Սուրիոյ հողային ամբողջութիւնը,բայց կրնայ համաձայնիլ որ Սանճաքը կատարեալ ինքնավարութիւն վայելէ սուրիական պետութեան մէջ:

Ալէքսանտրէթէն հասած լուրերու համաձայն, Սանճաքին բնակչութիւնը յօժարութեամբ պիտի ընդունի Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ գոյացած որ եւ է համաձայնութիւն.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎԱ՜Խ ԻՄ ԸՍԵՐ ՉԱԳՈՒԿԻՆ...

Շփացած տղաքներ կան որոնք յաճախ կը տրտնջան .

— Մամա, պապան ինծի չի սիրեր, համբոյր չի տար

Այսպէս ալ Ամերիկայի Ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, *Պայքար*, զոր *Յուսաբեր* կը կոչէ «պապապուլ»:

Մանուածապատ շարադրութեամբ մը որուն իւրաքանչիւր նախադասութեան վրայ պէտք է շունչ առնել, ռամկավար օրկանը կը շօշափէ փափուկ հարց մը,— «Համազգային ճակատ յօգուտ խորհ. Հայաստանի»:

Ցետոյ կ'ողբայ ի խորոց սրտի.

— « Ցաւով կը տեսնենք սակայն որ «համազգային ճակատ » մը, հոգեկան եւ իմացական միութիւն մը, հայրենասիրական գործակցութիւն յառաջացնող ոգին եւ զգացման միութիւնը փառնգուած է: Այսօր, առանց գիտնալու, առանց Հայաստանի վարիչներէն ընդունելու նշան մը թէ հոն բաղձանք կայ հայրենասիրութեամբ կապուած տեսնելու Հայաստանի եւ արտասահմանի հայութիւնները, — ի՛նչպէս, ինչ դրական տուեալներու վրայ կըրնանք մեր երախտապարտութեան, մեր ժողովուրդին ըսել' «կապուեցէք Հայաստանի հետ»: Մէջն ու փոխադարձ պէտք է ըլլան. բաւական չէ որ մենք բաղձանք կապուիլ Հայաստանի, հայ երկրին իշխանութեան եւ ազդայէն գործերու ու ձեռնարկներու հետ: Հարկ է որ Հայաստանի վարիչներն իրենք ալ ընդառաջ երթան մեր սիրոյն եւ սեղմեն եղբայրական ձեռքն որ իրենց կը կարկառենք: Հայրենասիրութիւնն ալ որ եւ է անկեղծ, ինքնաբուղխ, համեստ սիրոյ նման ծաղիկ մըն է որ պէտք է սնունդ ստանայ, արեւ տեսնէ եւ անձրեւ ընդունի, ուռճանալու եւ կենսունակ ու թարմ մնալու համար »:

Վա՜խ իմ ըսեր «Պայքար»ին, որ քունէն արթնցած մանուկի մը տպաւորութիւնը կը գործէ :

Ութսուն ռամկավար կուսակցութեան եւ մամուլին յոյնաշուրթն փառաբանութիւններն անգամ չեն կրցած հալեցնել այն սառնակոյտը, որ 15 տարիէ ի վեր հաստատուած է Երեւանի եւ արտասահմանի միջեւ:

Ուրեմն ճիշդ է որ քանի կը շոյեն, կը փնտռեն, կը սողան արտասահմանի մեծապատիւ մուրացկանները, այնքան երես կ'առնեն Երեւանի Արիստոդոմ աղաները :

Կարելի՞ էր երեւակայել աւելի արգահատելի պատկեր քան այն որ կը պարզէ Ամերիկայի ռամկավար օրկանը, «արեւ, եւ անձրեւ» մուրալով, իր հայրենասիրութեան ուռճացման համար

Եւ խորհի՜լ թէ այդ արեւն ու անձրեւը ինքնին կրնային հասնիլ, եթէ արտասահմանի «Հայաստանասէրներ » սորվէին շիտակ բռնել իրենց ողնայարը :

Վ.Ա.Հ.

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն անգլիական գործակալութեանց, յունուար 10 թուականով.—

Անցեալ հինգշաբթի օր արձանագրուած երկրաշարժը, որ կը կարծուէր թէ Թիֆլիսի շրջանին մէջ պատահած է, տեղի ունեցեր է Երեւանի մէջ. Փլած են հարիւրի չափ տուներ: Երեւանի ամէնէն ուժգին շարժն է այս, 1910էն ի վեր: Կառավարութիւնը կը տեղեկացնէ թէ մարդկային կորուստ չկայ :

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՊԻՏԻ ՅԱՐԳԵՆ ՍՊԱՆԻՈՅ ԵՒ ՄԱՐՈՔԻ ՀՈՂԱՅԻՆ ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ' ՄԷԿ ՕՐԷՆ ՄԻՒՍԸ — ՖՐԱՆՍԱ ՕՐԻՆԱԳԻԾ ՄԸ ՊԻՏԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ' ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԳԻԼԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ — ՋՕՐ. ԿԷՕՐԻՆԿ ԻՏԱԼԻԱ Կ'ԵՐԹԱՅ

Մէկ օրէն միւսը փարատեցան ամպերը, քաղաքական հորիզոնին վրայ: Երկուշաբթի օր, դեսպաններու ընդունելութեան առթիւ, Հիթլէր հաւաստիքներ տուաւ ֆրանսական դեսպանին թէ Գերմանիա միտք չունի եւ երբեք ունեցած չէ դպչելու Սպանիոյ եւ անոր ստացուածքներուն ամբողջութեան: Ֆրանսական դեսպանն ալ յանուն իր կառավարութեան հաւաստեց թէ Ֆրանսա վճռած է յարգել Սպանիոյ ամբողջութիւնը եւ սպանիական Մարոքի կարգ ու սարքը, համաձայն կնքուած դաշնագիրներու:

Հաւաստիքներու այս փոխանակութիւնը հազիւ երկու վայրկեան տեւեց եւ անմիջապէս պաշտօնական ցեկոյց մը հրատարակուեցաւ երկու մայրաքաղաքներուն միջեւ, մեծապէս մեղմացնելով մթնոլորտը

Միեւնոյն օրը Թէթուանի սպանիական ներկայացուցիչը, պատասխանելով ֆրանսական մարզպանին բողոքագրին, կը յայտարարէր թէ որ եւ է օտար զօրախումբ չէ հասած սպանիական Մարոք եւ երբեք չպատահիր այդպիսի բան: Սպանիոյ ազատամարտները, որոնց իշխանութեան տակ է սպանիական Մարոքը, ամէն հաւաստիք տուած են թէ կ'ըմբռնեն կացութեան փափկութիւնը եւ միջազգային դաշնագիրներու բանաբարձան հետեւանքները :

Միջազգային մթնոլորտը մեղմացած ըլլալով, Ֆրանսայի նախարարական խորհուրդը հինգշաբթի օր պիտի քննէ կամաւորներու խնդիրը եւ անմիջապէս օրինագիծ մը պիտի ներկայացնէ խորհրդարանին, որ վերաբացուեցաւ երէկ: Անգլիա 1870էն մնացած օրէնք մը ունենալով օտար կամաւորներու գինուորագրութեան մասին, անմիջապէս գործադրութեան ձեռնարկեց. իսկ Ֆրանսա չունի այդպիսի բան եւ արտաքին նախարարութիւնը նոր մշակեց համապատասխան օրինագիծ մը: Անգլիական եւ ֆրանսական օրէնքներուն տարբերութիւնը այն է որ, առաջինը պիտի գործադրուի անպայման, իսկ երկրորդը տրամադրութիւն մը պիտի պարունակէ, որուն համաձայն պիտի գործադրուի երբ որ կառավարութիւնը յարմար դատէ: Ուրիշ խօսքով, կամաւորներու արձանագրութիւնը եւ առաքումը դէպի Սպանիա պիտի արգիլուի միայն այն ատեն, երբ կառավարութիւնը վստահ ըլլայ թէ միւս պետութիւններն ալ ազդու միջոցներ ձեռք առած են:

***Իտալական եւ գերմանական կառավարութիւնները սկսան քննել անգլիական առաջարկը' կամաւորներու արձանագրութեան մասին: Պերլինի մէջ շատ գոհ են որ այս անգամ Անգլիա առանձին կը գործէ եւ ոչ թէ Ֆրանսայի հետ միասին: Մ. Նահանգներու կառավարութիւնն ալ կը խորհի արգիլել կամաւորներու արձանագրութիւնը:

*** Զօր. Կէօրինկ, Փրուսիոյ վարչապետը, Հռոմ կը սպասուի այսօր: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Հիթլէրի ներկայացուցիչը քաղաքական կարեւոր խնդիրներ պիտի քննէ Մուսոլինիի հետ եւ Հռոմ պիտի մնայ մինչեւ յունուար 18:

(ԼՈՒՐԵՐՈՒ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ԶԻՆԱՐՇԱՒ ԱՐԵՒԵԼՔԷՆ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔ

Ն. Ֆ. Փրէսէ, իր տարեկան ընդ-հանուր տեսութեան մէջ անդրադառ-նալով սպառազինութիւններու հար-ցին, կը գրէ.

Սպառազինումներու հետզհետէ յա-ռաջացող ալիքը այնպիսի բարձրութեան մը հասած է, որ մտահոգութեամբ կը տագնէ մարդկութիւնը: Զինուելու համար ազատութիւն ունեցող պետու-թիւնները հաշտութեան դաշինքնե-րուն զինուորական տրամադրութիւն-ները յարգել տալու նպատակով տար-ուէ տարի աւելցուցին իրենց բանակ-ներուն, կամ ցամաքային, ծովային, այերային ուժերուն քանակը: Եւ այս մասնութիւնը զօրավիգն ծառայեց յաղթուած պետութիւններուն, մանա-ւանդ անանցմէ Գերմանիոյ, յուշիկ, լռելեայն նոյն մէթոտին հետեւելու, եւ ահա աչառաքաձեւ բարձրութիւնը ուժիններու, ծառացումը գրահաւոր-ներու, աւելի կամ նուազ գաղտնի ա-յերային ուժին սլացքը, այնպէս որ այսօր արար աշխարհ իր ելեւմուտքին ամէնէն կարեւոր եւ մեծ բաժինը յատ-կացուցած է զինուորական հետապնդ-ումներու: Աչքի առջեւ ունենալ նաեւ սա պարագան, որ արդի բա-նակները մեքենաներու եւ շարժիչ ու-ժերու վրայ կը կառուցուին կը հիմ-նուին մեծապէս մասով, եւ այս է գլ-խաւոր պատճառը անոնց ահագին ու անթուելի ծախքերուն:

Առանց թարոյական եւ տնտեսական կարգի տարբեր մանրամասնութիւն-ներու մէջ մտնելու, կը բաւէ նկատի առնել գլխաւոր սպառազէն երկիրնե-րու պարագան, հետեւեալ կարգով.—

Բայց նախ պէտք է գիտնալ սա կա-րեւոր կէտը.— 1931 տարիէն ի վեր չտրուեցաւ կր բարձրանան համաշ-խարհային սպառազինումի ծախքերը. Եւ զրամական սակի ելեւէջներուն եւ փոփոխութիւններուն հետ որքան կը դժուարանայ այդ ծախքերուն հոգը: 1931ին նոյն համաշխարհային ծախ-քերը 18 — 20 միլիառ մարք էին եւ 1935ին եղան 30 միլիառ: Համաշխար-հային պատերազմին նախընթաց տա-րիին, 1913ին բաղդատմամբ զինուո-րական ծախքերը աւելի քան կրկնա-պատկուած են: Հասկնալու համար թէ ինչ ահագին գումար մը կը ներկայա-ցնեն այս պատերազմական ծախքերը՝ բաղդատմամբ համաշխարհային արդ-տեսութեան խաղաղիկ միջոցներուն, կը բաւէ գիտնալ, թէ այսօր Եւրոպա իր բոլոր ներածութիւններուն համար բրած ծախքերէն աւելի կը ծախսէ բա-պառազինումներուն համար:

Դիտելի է նաեւ որ զինուորական ծախքերը զուգադիպեցան տնտեսա-կան տագնապին: Սկիզբը՝ Ֆրանսա ամէնէն սպառազէն պետութիւնն էր: Սովորական շրջանի իր ուժը կը բաղ-կանար 500.000 հոգիէ, որուն կը հա-ւասարէր միայն Ռուսիա: Այերային ուժերուն, հրասայլերուն եւ հրետա-նիին կողմէ եւս Ֆրանսա գերակշիռ էր, նաեւ ամրութիւններու եւ զինակ-ցական կապակցութիւններու դրու-թեան տեսակէտով: Այս միջոցին, Ֆրանսա կը զրաղի իր ամրութիւննե-րուն գրութիւնը մինչեւ Հիւսիսային ծով ընդարձակել, եւ ունի սպառա-զինումներու նոր ծրագիր մը, որուն մէջ նախատեսուած է նոր ի նորոյ կազմակերպութիւնը այերային տոր-միղներուն եւ չորս տարիներու շըր-ջանի մը վրայ կը տարածուին գնա-հատուած արտասովոր ծախքերը — 14 միլիառ ֆր.: Խաղաղութեան ժա-մանակի ուժը՝ հանդերձ գաղթային զօրքերով՝ 650.000 հոգիի կը յանգի — 43 հետեւակ զօրաբաժին, 5 հեծելա-գունդ զօրաբաժին եւ 8 այերային կի-սաբաժին: Վերջին երկու տարինե-րուն՝ ցամաքային բանակին միայն ծախք եղած է 17 — 19 միլիառ ֆր. որ կու կուտայ ամբողջ ելմտացոյցին հարիւրին 40ը: Ֆրանսական բանակը իր զինական հանդերձանքներով կը հաւասարի գրեթէ ռուսական մրցանի-չին, անկէց սակայն գերազանց ըլլա-լով ծանր թնդանօթներու տեսակէ-տով:

Տարակոյս չկայ, թէ սպառազինու-մի ամենամեծ յառաջդիմութիւնը կ'ը-նէ Ֆրանսայի դաշնակից սովետական Ռուսիան: Անոր բանակը արագ արագ կը մօտի 100 զօրաբաժինի յանգելու յարձակողական ծրագրով (այերային եւ զրահապատ): 1933էն մինչեւ այ-սօր անոր պատերազմական ելմտա-ցոյցը տասնապատկուած է (16 միլի-առ րուբլի, ամբողջ ծախքերու հարիւ-րին 30ը): Ըստ այսմ, խաղաղութեան վիճակի իր բանակը 50.000 հոգիէն բարձրացած է 1 միլիոն 600.000 հոգիի, իսկ այս թիւը պիտի յանգի 2 միլիոնի, քանի որ 19 տարեկանները ալ զօրակո-չի պիտի ենթարկուին: Ռուսիոյ ա-յերային ուժը աշխարհի ամէնէն զօ-րաւորն է. 6000 կանոնաւոր սաւառ-նակներէն զատ ունի նաեւ բազմաթիւ ռմբաձիգներ: Ծովային տեսակէտով ամէնէն աւելի ընդծովեայ ունի:

Փոքր Համաձայնութեան երեք պե-տութիւնները եւս կը վերաբերին Ֆը-րանսայի դաշնակցական դրութեան եւ անոնց սպառազինութիւնները կը կա-տարուին Ֆրանսայի տեսակէտէն եւ զրամական օժանդակութեան համա-ձայն: Այս երեք պետութիւններն են որ զրաւած են աւստրիւմաճառ հին կայսրութեան հողերուն մեծագոյն մասը եւ կը ներկայացնեն գրեթէ 50 միլիոն ժողովուրդ: Չեխոսլովաքիա դաշնակից է նաեւ Ռուսիոյ եւ զին-ուորական համապարփակ ամէնէն կարեւոր կայանն է, Աւստրիայէն ի-րեն ժառանգութիւն ինկած: Անցեալ տարի ամբացուց տպագրականութեան եւ արշաւանքի բոլոր ճամբաները հա-ւանական թշնամիներու դէմ: Իր ամ-բողջ ծախքերուն կէսը կը յատկացնէ զինուորական ամրութիւններուն: Աւ-կէց զատ, Չեխոսլովաքիա համբա-ւաւոր կեդրոն մըն է այերային ուժե-րու:

Ֆրանսայի դաշնակցական դրութին մէջ չարժող Ռումանիոյ եւ Եուկոսլա-վիոյ մարտական ուժերն ալ հետզհե-տէ աւելի կը զօրանան: Անոնց երկու-քին ելմտացոյցին հարիւրին 20ը կ'ա-ռեն պատերազմական պատրաստու-թիւնները: Փոքր Համաձայնութեան զօրաբաժիններուն ամբողջական թիւն է 50:

Լեհաստանի դիրքը, երկու մեծ պե-տութիւններու միջեւ, որոնց հետ չը-փուռի բազմաթիւ կէտեր ունի, կը պարտաւորէ զինքը կարեւոր զինուո-րական պատրաստութիւններու նուի-րելու իր ելմտացոյցը, որ սակայն ան-նպաստ վիճակի մէջ կը գտնուի տն-տեսական տագնապին հետեւանքով: Լեհաստանի զինուորական վիճակը խաղաղութեան միջոցին Ռումանիոյ վիճակի կրկնապատիկն է, ունի 30 զօրաբաժին: Ֆրանսայի մէջ այս պատ-ճառով մեծ փարք ունի եւ պարտք,— երկու միլիառ ֆրանք:

Համաշխարհային փոփոխուած պայ-մանները պարտաւորեցին նաեւ Մեծն Բրիտանիան՝ հսկայական պատերազ-մական վարկեր յատկացնելու: 1936ին յատկացուած վարկն էր 170 միլիոն սթերլին, 300 միլիոն ալ պահեստի՝ քանի մը տարուան համար: Սակայն դրամականէն աւելի կարեւոր է անձի եւ թիւի խնդիրը. Անգլիա զօրքի պա-կասութենէն կը նեղուի: Ծովերէն ան-դին գաղթայնութիւններն ալ կը սպառազինուին:

Իտալիոյ նոր պատրաստութիւնները կը վերաբերին այսուհետեւ Միջեր-կրականեան խնդիրներուն: Այնպիսի դրութիւն մը կը կիրարկուի հոն, ո-րուն համեմատ ամբողջ ազգը կը զին-ուորի: Մուսոլինիի հաշուով, 42 մի-լիոն բնակիչ ունեցող Իտալիան ի վի-ճակի է ութ միլիոն կռուող հանել: Հինգ միլիառ լիր բանակին համար կը գործածէ, այսինքն իր ելմտացոյ-ցին հարիւրին 30ը: Ութ տարուան ընթացքին մինչ կէս միլիոն զօրք պա-հած է: Այերային ուժը բոլորովին նոր է, մասնագիտական տուեալներու համաձայն: Սոփորական նաւային ծրագիր մը ունի:

Գերմանիա բացառիկ երեւոյթ մըն է: Ընդհանուր զինուորագրութեան դրութիւնը հոս, ինչպէս նաեւ Աւս-տրիոյ մէջ, բոլորովին նոր բանակի ձեւ մը պէտք է նկատել: Այս կերպով 7 զօրաբաժինը հիմա եղած է 36: 1933-ին երբ զինուելու հիմնական ազա-տութիւնը չունէր, 743 միլիոն մարք կը ծախսէր բանակին համար, այդ գումարը հիմա բարձրացած է 8000 միլիոնի: Անոնք ունի խաղաղու-թեան շրջանի համար 550.000 հոգի, որ հիմա եղած է 650 000: 36 զօրաբա-ժիններէն զատ են համակ զրահա-պատ երեք զօրաբաժինները եւ երկու զօրաբաժին հեծելազունդ: Անգլիոյ հետ ծովային հա-մաձայնութեան հիման վրայ՝ Գերմա-նիա վերահսկման շրջանին ծովային ուժերուն կէսը պիտի ունենայ:

Արտաքոյ Եւրոպայի երկու մեծ պե-տութիւնները, Ամերիկա եւ Ճափոն, անցած տարի զգալապար բարձրա-ցուցին իրենց ուժերը:

1936 տնտեսական տագնապի տա-րին, որ սկսաւ Հապէշիստանի ասթիւ պատերազմական դէպքով եւ վերջա-ցաւ Սպանիոյ ամենատխուր անցու-դարձերուն վրայ, պատմութեան մէջ կը մտնէ իբրեւ տարի մը անօրինակ սպառազինումներու, պայքարի եւ պա-տերազմական հսկայ պատրաստու-թիւններու

ԵՒր փափաքինք յուսալ տարւոյն նիշդ ժամանակին մարդկութիւնը պի-տի յաջողի աշխարհի հիւանդ մարմի-նէն փտարել զինուորական պատրաս-տութիւններու տենդը, եւ բերել ան-դորրութիւն եւ խաղաղութիւն, ամ-բողջական ապահովումի անհրաժեշտ պայմանները

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ըն-թեռնլի եւ մելանով:

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՅ

ՅԱՂԱԳՍ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Պերլինի Համալսարանի Արեւելեան լեզուներու դասախօս Տոքթ. Արտա-չէս Աբեղեան հրատարակած է «Աշ-խարհաբար հայերէնի քերականու-թիւն» մը, 320 էջ, լուրջ աշխատու-թիւն

Քերականութեան ընդհանուր ու անհերքելի ձեւերէն առաջնորդուե-լով, Աբեղեան կը ծանրանայ լեզուի կանոններու կամ տեսութեանց վրայ, կը չօշափէ յարաբերական ու անկախ կողմերը այդ ամբողջութեան, եւ կը փաստէ լայն գետնի վրայ:

Շրջանի մը, երբ կամայական ու ձա-խաւեր նորութիւններ կ'ուզեն մտցնել մեր լեզուի պարտէզներուն մէջ, այդ գործը ընթերցողը կ'առաջնորդէ ցա-ւալին ու տխուր խորհրդածութիւն-ներու:

Հայաստան կազ ու կռուի մէջ է տը-զայական խնդիրներու, հազար անգամ ծամծմուած նիւթերու շուրջ: Վերջին շարժումներ, որով սկսաւ հոսանք մը այնքան անտեղի ու անտրամաբան, եկաւ բոլորովին պղտորելու միտքե-րը: Շուրջէն, արձագանգը կ'երկարա-ձգուի տակաւին նոյնքան համրակո-րէն: Ու խանիճաղանձին մէջ կ'երկ-մտին ամէնէն գիտցկուններն ան-գամ:

Ժողովուրդը ազէտ է ընդհանրա-պէս ուղղագրական կամ քերականա-կան տարազներու, տեսութեանց կամ օրէնքներու մասին: Չէր բաւեր այդ աղքատութիւնը, — մտաւորականներ եւս թեւածել կ'ըսեն կամ կը վհա-տին: Հապճեպ, անխնամ աշխատու-թիւններ, յօղուածագրութեան կամ գրական փորձերու բոպիկութիւն, ու վրէպներ՝ անթիւ, անհամար:

Շրջան մը, միաձայն ու միակամ աններողամտութեամբ, կարեւոր գէմ-քեր իրենք իրենց մէջ կամ ցեցերու դէմ պայքար ունէին: Աւելի առաջ կամ վերջ, հանդարտ ու մտամփոփ աշխատութիւններ տուաւ Վիէննական Դպրոցը: Այարնեանի գրաբար կամ աշխարհաբար քերականութիւնները, Զարբհանի պրպտումները, Վենետի-կէն՝ Ղազիկեանի բառամէճ — դասա-խօսութիւնները, Եռանի չեչտ նիզա-կումները, լեզուական ձախաւերու-թեան,— մեր ուղղագրական անկու-մին դէմ փորձուած հաւաքական փա-խաղարձութիւնները չարժում ու հե-տաքրքրութիւն կը ստեղծէին:

Քանի ինկան տարեր, կամ քանի անցաւ անոնց գործերու վրայէն տա-րիներու շղթան, այնքան խորացաւ անտարբերութիւնը: Նոր սերունդը գրեթէ անունն իսկ չիմացաւ անոնց, որովհետեւ իրենց մեծերը եւս նոյն ցամաքութեամբ կը ճեմէին դասա-րաններու մէջ: Դժբախտութիւնը դժ-բախտութիւն էր օր չունեած մեր տը-ղոց համար, բայց մեղք մըն էր մեծե-րու կամ կոչեցեալներու համար, ո-րոնք պիտի տնկուէին դասարաններու մէջ, «իբրեւ փարոս լուսատու»:

Զարիքէն տուժեց նոր սերունդը: Կրթական նորագոյն ծրագիրներ եկան խճողելու դասերը,— ամէն հոգի, ա-մէն երկրի վրայ: Այնպէս որ շատ քիչ բան կարելի էր տալ լեզուի կամ քերականութեան ուղղութեամբ: Մին-չեւ մեր օրերը այդ այդպէս է, եւ հա-ւանաբար երկարի չորութիւնը

Մեր նեղքին պայմանները եւս Թոյ-լատու չեղան ծիգի կամ հաւաքական աշխատութեան: Մեզի հետ թէկոր էր եղեր լեզուն ալ: Զուկը հոտեցաւ գը-լուխէն, որովհետեւ Հայաստան պատեց նեռեց ամէն բան, լեզուն տալրակի վերածելով: Իսկ գաղթաշ-խարհը, հակառակ բաղդատաբար շատ աւելի խոլոխ կեցուածքին, ձը-գեց խոլոր ու անսրբագրելի մեղքեր.

«Մեծերը իրենց կարգին, եսասի-րաբար անհամաձայն էին: Մէկուն ը-սածը կը ժխտէր միւսը. Զանգուածա-յին ներդաշնակութիւնը երազ մը մը-նաց: Վրայ հասաւ գրական տագնա-պը,— մեծերէն մաս մը անհետացաւ: Եւ ընկրկում, անտարբերութիւն, ան-տեսում

Չեմ աւելցներ ժողովուրդի անբա-ւարար միջոցները՝ նորահաս տղոց մէջ բունկցնելու համար ինքնամշա-կութեան բոց մը: Տնտեսական վերի-վայրումներ տակնուվրայ ըրին ամէն բան: Ու նոր հասնող տղեկը գրէ կամ քերականութենէ առաջ, սորվեցաւ չափել չուկայի ճամբան, սովրիլ ա-ռուտուրի այբուբենը. Աւելի չափա-հասները պարտաւոր էին խորհիլ նախ ստամոքսը: Իսկ հիներուն քով հոգի ու խանդավառութիւն չմնաց: Ի՞նչ կարելի էր սպասել ընաշխարհի մը կարօտ գրկեալներէ:

Հոգեկան անտրամադրութիւնը մեծ բաժին ունէր այս դժբախտութեան մէջ: Կեանքի մեքենայացումը խորքի անհրաժեշտութիւնը անարժէք բանի մը վերածեց: Հարեւանցի դատողա-կանութիւն մը, քիչիկ մը ձշտութեա-թիւն հրապարակին վրայ, վրայէն ալ ջնարակը,— ու ապահովուած է կեանքը: Մտաւորական բաժինը չէր կրնար ընել այդ ալ: — Ամէն նետ իր ուղղութեան կը ձգտի:

Լեզուական պայքարները, բսի, կը մոռցնէին նեղքին դատարկութիւնը. գէթ պատրանքը կար կենդանութեան մը:

Մխիթարեաններու Վիեննաիի կոն-տոյի մը պէս կը յողար մեր լեզուի ծո-վերուն մէջ.— Փոթորիկը խորտակեց ամէն բան: Վիէննականը միշտ ինքն իր մէջ ամփոփուած, այնքան գատնա-ցած չէր մեր ամբողջին հաղթանակու-թեան դէմ Որովհետեւ,— մենք իրա-պէս չենք ճանչնար ընդաառջելու, ամ-բողջ, քաջալերելու ազնուական ձգ-տումը

Ի՞նչ եղաւ:

— Եղաւ անխուսափելին: Ամայու-թիւնը ահաւոր ծանրութիւն մը ձը-գեց մեր գլխուն: Ու հիմա, հազուա-գիւտ կանչեր միայն կը լսուին հեռա-ւոր չորս ծագերէ:

Ուրիշ կէտ մը:

Վարժարաններու մէջ բծախնդրու-թիւնը ի՞նչ չափի է: Ընթերցում, քե-րականութիւն կամ շարադրութիւն եր-նելուն չի գար հրաշքը: Աւանդելու ձեւը կը խափանէ կամ կը լայնցնէ լոյ-սին ճամբան.

Մեր ուսուցիչները կ'երթան ու կու-գան յանախ: Եւ այդքան:

Մեծ լաւատեսութեան մը լոյսով չէ որ կը մատնանշեմ վերի կէտերը: Զէ, ինքզինքս չեմ ուզեր խաբել կամ ինք-նախաբութեան տանիլ ընթերցողը:

Մեծ բան պիտի չկարենայինք ձեռք բերել միով կամ ընդհանուր չար-ժումով: Հրաշքին համար պէտք էր ինքնիկ ըլլար եռանդը, եւ կամ՝ կեանքի պայմանները թոյլատու ըլլա-յին առոր:

Տղեկը պիտի սովրէր իրեն անհրա-ժեշտը, ոչ թէ հրապարակին համար, (որովհետեւ նպարավաճառը հաց ու պանիր չի տար՝ առոր փոխարէն), այլ որպէսզի կարենար գրել նամակ մը, կարենար ուղիղ խօսիլ, առանց կար-մրելու կամ խայնելու:

Եւ վերջապէս՝ կարենար պաշտպա-նել ինքզինք, երբ առիթները ուզէին վրէժ լուծել.

×

Տոքթ. Աբեղեանի գիրքէն ներս, կ'ուզէի ծանրանալ քանի մը կէտի վը-րայ.

Ապաթարցի եւ բայերու ժխտական ձեւերու մասին թիւր կարծիքներ ու-նի հեղինակը:

Ծանրանալով բայերու կը, ժխտա-կանի մի մասնիկներու վրայ, ու ա-նոնց հետ առնելով մը անորոշ յօդը, լեզուաէտը կ'առաջնորդուի սխալ ճանապարհի:

Բացայայտ է: — Կը մասնիկը չի միանար բային, երբ բաղաձայնով կը սկսի այս վերջինը: Ինչպէս՝ կը քա-լէ, կը խաղայ, կը առէ, կը փայլի, եւն.: Իսկ երբ ձայնաւորով կը սկսի (բ)ը կ'իյնայ ու տեղը կուտայ ապա-թարցին. (կը ըսեմ)ի տեղ՝ կ'ըսեմ, կը ուզէ՝ կ'ուզէ, կը առէ՝ կ'առէ, եւն.:

Իսկ երբ սպասել, գրադիլ, ստեղծել ու նման (սը), (տը), (սպ) սկզբնաւո-րութիւններուն կը հանդիպինք, (ուր հնչական (ը) մը կայ), կը պահենք հարազատ ձեւը՝ կը զրադի, կը ստա-նար, կը ստեղծէ, կը ստեղծէր, կը սպառէ, կը սկսի, եւ ոչ թէ կ'զրադի, կ'ստեղծէ, կ'ստանայ, կ'սպառնայ այլ յանդգնութիւնները. Այս հիւանդու-թիւնը այնքան վարակիչ դարձաւ որ հանդիպեցայ կ'ըգրադի, կ'ըստեղծէ, [illegible] անհամեմատ արդիւնքի միւս-թինէ աւելի բարբարոսութիւններուն:

Այլայլել չէ պէտք սպառման

Տոքթ. Աբեղեան շփոթութեան մէջ է երբ ապաթարցի խնդիր կը յուզէ այս կէտին շուրջ:

(Կու)ն որ եւ է ձեւով կամ որ եւ է առնէն չի կրնար մտնել օրէնքի տակ: Ուղղախօս տեսութիւն մը միայն կայ. կուն գործածել միշտ անջատ: (Ինչ որ էր պարագան (կը)ին համար). օր. կու գամ, կու լամ, կու տամ: Միայն է կուլամ, կուտամ, կուգամ ձեւերը: Տղիտութիւնը հոս ալ մեղք գործելու կը մղէ մեր լրագրութիւնը, որ, կ'ու-գամ, կ'ուտամ, կ'ուլամ է բոլոր ա-ռանց ամօթի:

Մը անորոշ յօդի, կամ մի ժխտական ձեւի մասին, եւ համաձայն եմ որ պահուի անփոփոխ ձեւ մը, անկախ ձայնաւորով սկսող բառերու առջեւ:

Պահպանողականները ձայնաւորով սկսող բայերու առջեւ կը նետեն (մի) ժխտական (ի)ն եւ (մը) անորոշ յօ-դի (ը)ը, անոնց տեղը ապաթարցն տալով:

Պէտք է ուշադրութիւն ընել կէտի մը: Այդ յապաւումները չե՞ն մեա-սեր «ժամանակներու կամ դէմա-նակներու շեշտին: Մ'աղօթե՞ր աւե-լի հրամայական է, թէ մի աղօթեր, մ'իջնե՞ր, թէ մի' իջներ, մ'առնե՞ր թէ մի' առներ: Եւ չարունակաբար: Պիտի նախընտրէի չզլչել (մի')երուն, ու պահել անվթար՝ անհատականու-թեան բաժինը: Ապաթարցներով կը գլտորի ինչ որ զուտ անձնական է այդ բոլորին մէջ: Եւ յետոյ, առոգանա-կան տեսակէտէ ալ բաղձալի չէ (մ') որձատուած ձեւը:

Նոյն պատճառներով, (գիրք Մա-

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (55)

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

— Քլոմըէր պանդո՞կն է այստեղ, կը հարցնէ:

Այո . .

— Խնդրեմ, գնդապետ Րէտլը վար կանչէ:

— Ո՞վ է խօսողը . .

— Մի՛ հետաքրքրուիր, գնա կան-չէ՛.

Կարելի՞ էր այլ եւս գաղտնի պա-հել դէպքը. գնդապետը վայրկեան մը կը փրցնէ պանդոկին մէջ.

— Գնդապետը մեռա՜ւ

Ոստիկանութեան խմաց կը տրուի եւ ահա Հէր Կայէրն ու բժիշկ մը պանդոկ կը հասնին շնչասպառ: Քն-նութիւն կը կատարուի անմիջապէս Րէտլի աջ ձեռքին քովը ատրճանակ մը կար. դրասեղանին վրայ կ'երեւա-յին երկու նամակներ՝ մէկը ուղղը-ւած իր եղբօրը, իսկ միւսը Փրակայի 8րդ զօրաբանակի հրամանատար զօր. ֆոն Կիզլին. ուրիշ թուղթի կտորի մը վրայ անձնապատճառ մը գրուած էր հետեւեալ տողերը.

Թեթեւամտութիւնն ու մոլութիւ-նը փճացուցին զիս. աղօթեցէք ինծի համար. մեղքերս պիտի քաւեմ ան-ձնասպանութեամբ:

Ալֆրէտ

Ժամը 1.15ին.— Հիմա պիտի մեռ-նիմ. շատ կը խնդրեմ, դիակզննութիւն չկատարէք, աղօթեցէք:

ՆՈՅՆ

Գնդապետին հաւատարիմ ծառան՝ Եօզէֆ Շլատէք անունով Չեխ մը, որ չափէն աւելի յուզուած վիճակ մը ու-նէր, կը մօտենայ ոստիկանապետին եւ բաներ մը կը փսփսայ անոր:

— Ոչ, ոչ անկարելի է . . . առիթս անձնասպանութիւն չէ . . . ոճիր է . . ատրճանակը իմ տիրոջս չէր պատկա-ներ . . . «չորս անծանօթներ այցելու-թիւն տուին իրեն կէս գիշերին . . . ժամ մը առաջ ուրիշ մէկը կար քովը . . . ո-ճիր է, ոճիր . . .

Ոստիկանապետ Կայէր անկիւն մը կը տանի խեղճ մարդը եւ կը յանդի-մանէ.

— Լաւ, բերանդ չբանաս յիմար, ամէն գործի մի խառնուիր . . . հեռա-ցիր . . .

Ի վերջոյ դաւաճանը կը թաղուի Վիէննայի կեդրոնական գերեզման-նոցը — չիրիմ 38, շարք 29, խումբ 19:

×

Իշխանութիւնը հիմա երեւան պիտի հանէր Րէտլի մասնութիւնները. ին-չե՞ր ըրած էր ան եւ ո՞ր տարիէն յառաջ գացած էր: Իր դաւաճանական բազմաթիւ արարքներէն մէկուն հե-տեւանքը պիտի ըլլար հարիւր հա-զարաւոր Աւստրիացի եւ Հունգարացի զինուորներու ահաւոր ջարդը Հիւսի-սային Սերպիոյ բարձունքներուն վը-րայ:

Անձնասպանութենէն քառորդ ժամ ետքը աւստրիական բանակին ընդհա-նուր սպարապետը՝ Զօր. Կոնրատ ֆոն Հէօցէնտորֆ տեղեկութիւն կը ստա-նար դէպքին մասին. իսկ ժամ մը վեր-ջը յատուկ յանձնաժողով մը Փրակա կը մեկնէր, քննութիւն կատարելու համար գնդապետին բնակարանին մէջ

Իշխանական պալատ մըն էր իսկա-պէս այս վերջինը՝ իր կարասիներու հարստութեամբ եւ պերճանքի առար-կաներու ճոխութեամբ: Գնդապետը ընդարձակ կալուած մը գնած էր երեք տարի առաջ, ինչպէս նաեւ վեցեակ մը ինքնաշարժներ՝ ամէնէն չքեղնե-րէն: Ուրիշ բնակարան մը եւս ունէր Վիէննայի մէջ: Գաղտնիք մը չէր որ «ւեփական միջոցներ» ունէր ան, բայց դարակներէն հանուած ընկալագրերն-րը ցոյց կուտային թէ վաւերական մի-լիոնատէրէ մը աւելի շռայլ էր անոր կենցաղը: Օրինակ, իր գինիի մառա-նին մէջ կային 1800 շիշ Ֆրանսական շամփանեը . . . դաւաճանը մէկ տար-ուան մէջ ռուսական կառավարութե-նէն ստացած էր վաթսուն հազար քու-ռօն (2500 սթերլին) ի վարձատրու-թիւն իր լրտեսական ծառայութեանց, այսինքն գնդապետի մը թոշակին տասնապատիկը: Այս մեծկակ գումա-րը նշանակուած էր միայն մէկ ընկա-լագրի մէջ, տարակոյս չկար, սա-կայն, որ Ռուսիա — ընդհանրապէս շռայլ այս տեսակ գործերու մէջ — շատ աւելի առատաձեռն նուէրներ ը-րած էր իր հաւատարիմ գործակալին:

Րէտլ մանր մունր ծառայութիւն-ներ մատուցած էր» նաեւ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ, բայց մասնաւորաբար, ամբողջ տասը տարի, աշխատած էր ի փառս ցարերու հայրենիքին: Իր գոր-ծունէութեան մաս կը կազմէր նաեւ Փեթերպուրգի կառավարութեան մատնել ռուսահնակ օտար լրտեսներն ու գործակալները.

Ի՞նչ դաւաճանութիւններ ըրած էր եւ ի՞նչ գաղտնիքներ մատնած էր այս արհամարհելի հրէշը: Դժուար է առանց սարսուռի վերյիշել իր ոճրագործու-թիւններուն շարքը:

Մանրակրկիտ խուզարկութենէ մը յետոյ Րէտլի բնակարանին մէջ գտ-նուած նամակները, պաշտօնական վա-ւերաթուղթերու ընդօրինակութիւն-ները, լուսանկարները, ծածկագիր բառարանները, քարտէսները, գաղտ-նի հրամանագիրներու պատճէնները ինչպէս նաեւ երկաթուղիներու, ճամ-բաներու ու մանաւանդ բանակի ընդ-հանուր կազմակերպութեան վերա-բերեալ բազմաթիւ տեղեկագիրները բացայայտօրէն ցոյց կուտային թէ հայրենադաւ սրիկան շատ քիչ բան կար որ չէր մատնած Աւստրիոյ ամէ-նէն ոխերիմ թշնամիին՝ Ռուսիոյ: Իր մատնութիւններուն վրայ էր գլխաւո-րաբար որ մեծ թիւով Աւստրիացի եւ Հունգարացի ինթէլիճընսի գործա-կալներ ձերբակալուած եւ մահուան դատապարտուած էին արտասահմանի մէջ. ու այդ գործակալներէն մէկ բա-նին իր մտերիմ բարեկամներն ու պաշտօնակիցներն էին Տեղեկատու Դիւանին մէջ: Առանց որ եւ է խղճա-հարութեան դաւաճանած էր անոնց, որպէսզի աւելի ապահով դարձնէ ինք-զինքն՝ Ռուսիոյ ծառայութիւն մա-տուցանելու համար: Անհնար է երե-ւակայել աւելի ահաւոր ոճիր մը: Շատ դիւրին էր իրեն համար այդ կարգի տեղեկութիւններ հաղորդել օտար կա-ռավարութեանց, քանի որ 1900էն մինչեւ 1905 գնդապետ Րէտլ ընդհա-նուր տեսուչն էր Աւստրիոյ լրտեսա-կան եւ հակալրտեսական կազմակեր-պութեան:

Շար

ար)ն նախընտրելի չէ (գիրք մը առի)-էն:

Կ'ըսե՛նք «գիրք՝ առեցի», «հաց մ'առիս», «մարդ մ'անհետացաւ», մեր խօսակցութիւններուն մէջ. իսկ եթէ բառեր կան, ի՞նչ կը շահին թողթ — վախուսութենէ աւելի:

Շատեր ապաթարց կը դնեն իրենց հանդիպած բոլոր (չ)երու գլխուն: Տոքթ. Արեգեան կը սխալի հոս ալ երբ այդ հակումը ցոյց կուտայ:

Միանգամ ընդմիշտ մէկ է օրէնքը: — Ինչպէս բոլոր բայերը, (է) օժանդակը կամ էականը եւս կը խոնարհուին: Սահմ. եղ. ներկայի մէջ, օրինակ, կ'ըլլայ՝ եմ, ես, է, ենք, էք, են: Ուշադրութիւն եզակի Գ. դէմքի (է)ին, որովհետեւ ժխտական ձեւի մէջ ան է «չար գայթակղութեանը»: Արդարեւ, կ'ըսենք. չեմ խօսիր, չես խօսիր, Չի խօսիր: Որ թարգմանի՝ Սահմ. եղ. եզակի Գ. դէմքի (է)ն փոխուեցաւ (ի)ի: Ջըսենք Չէ խօսիր, այլ Չի խօսիր: Երբ ընկերացող բայը ձայնաւորով սկսի, (ի)ն իր տեղը կուտայ ապաթարցին: Օրինակ — Կ'ուտեմ, կ'ուտես, կ'ուտէ, չեմ ուտեր, չես ուտեր, չ'ուտեր (փոխանակ «չի ուտեր»):

Նոյն ձեւով ու նոյն պայմաններով չ'առներ (չի առներ տեղ), չ'աճապարեր, չ'իմանար եւն.: Եթէ չտուժէ արտաշնչութիւնը, լաւագոյն է հոս եւս պահել ու յարգել օրէնքը. բանի՝ չի ուտեր, չի առներ, չի աճապարեր:

Ուրեմն, Սահմ. եղ. եզակի Գ. դէմքի ժխտականէն դուրս, որ եւ է ժամանակի կամ եղանակի մէջ, (չ)ն կուգայ կը փակչի բային: Ոչ ապաթարց, (քանի որ գրի անկում չկայ) ոչ (ը), ոչ (ի), ոչ ալ տարբեր ձախաւերութիւններ: Աչքերը կը դարձուին չ'-խօսէի, չ'խօսեցաւ, չ'խօսէինք, չը տարցաւ, չը սիրեց, չի սիրեց, չի գընաց համրակութիւններէն:

Կէտ մըն ալ, վերջացնելէ առաջ:

Սովորութիւն է գործիր ապառնիի մէջ ժխտական (չ)ն եւ (պիտի) առ-ժուանացնել: Կ'ըսեն ու կը գրեն՝ չպիտի տանի, չպիտի քալէր, չպիտի կռուի, եւն.: Քերականութիւնը կը կասեցնէ մեր օժիքէն: Օրէնքը կ'արգիլէ այդ խնամխութիւնը քանի որ բային հետ է ժխտական մասնիկի գործը: Պէտք է ըսել հետեւաբար՝ պիտի չտանի, պիտի չքալէր, պիտի չկռուի, եւն.:

Այլ ճամբով կամ ներկայ անտարբերութեամբ, մեր լեզուի պզտիկ չնորհներն ալ ջուրին տուած կ'ըլլանք:

ՄԻՆԱՍ ԹԱԹՈՒԼ

ԾԻԾԱՂ

Զինւորառը.— Տիկին, այս զէնքով մինչեւ յիսուն մեթրը կրնաք քաշել:

Տիկինը.— Այդչափ հեռուն գործ չունիմ, ամուսնոյս համար պիտի գործածեմ:

— Սնանկանալէս ի վեր բարեկամներուս կէսը ինծի կռնակ դարձուց:

— Իսկ միւս կէսը ի՞նչ ըրաւ:

— Կ'երեւայ անոնք տակաւին սնանկանալէս լուր չունին:

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԹՈՒՐՔԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

Ծոգեկառքը հեւքը հեւքին կը բարձրանայ զառիվերէն: Երբ Ինէօնիւէն կ'անցնէինք կարծեցի թէ չոգեկառքին շունչն ալ կը բռնուի: Այս վայրերուն վրայ, ուր գիտութիւնն ու մեքենան անգամ շնչասպառ ու դժուարութեամբ կը բարձրանան, առե՛ն մը Թուրք երիտասարդները կուռ մղեցին Անխոնջ, առանց հեւքի, առանց նոյն իսկ քթթելու իրենց աչքերը՝ անոնք իրենց ալիւնովը գրեցին պատմութիւնները՝ որոնք կը կենդանացնեն այն օրերը, ինչպէս նաեւ Մէհմէտճիկներուն գերեզմանները կ'այրեն մեր աչքերը: Ծոգեկառքն իսկ աակէ կ'անցնի յարգանքով խոնարհելով անոնց առջեւ:

Կուղանք Էսկիշէհիր, որ հայրենիքին չորս անկիւնները իրարու կը կապէ:

Կայարանէն քիչ մը կը յառաջանանք. Փորսուք Չայը քաղաքը կը բաժնէ երկու մասի. զայն կը սուեբոտեն երկու կարգ տուները, իսկ իր վրայ նաւակներ կան:

Էսկիշէհիր յետադիմէր է շրջելու համար, բաւ որ ան այսօր եւս կը գտնուի հոն, ուր որ էր տարիներ առաջ: Եւ այդ՝ անփութութեան երեսէն: Կ'ըսեն թէ կայարանի ձախ կողմի փողոցներուն մէջ դժէշ է խեղդուիլ: Կարելի՞ բան է որ փողոցի ցեխերուն մէջ դժէշ մը խրի ու խեղդուի ... բայց, անոնք փողոց չե՛ն այլ մէկմէկ բացուածքներ:

Երբ հովը փչէ կամ ինքնաշարժ մը անցնի, փոշիի ամպերը ամէն կողմ կը ծածկեն ու անցորդը ստիպուած է աչքերն ու դէմքը ծածկել իր ձեռքերով: Թաղապետութիւնը չատ հազուադէպօրէն կը ջրէ եղեր, ամառը, միայն գլխաւոր փողոցը, պզուշանալով չատ պէնզինի սպառելէ: Արդեօք պէնզինը առողջութենէն աւելի՞ կ'արժէ:

Ոչինչ կայ հոս՝ քաղաքակրթութեան տեսակէտէն՝ իբրեւ կարգ կանոն եւ որպէս շինարարութիւն: Երբ օդանաւով կը սաւառնէի քաղաքին վրայ, տեսայ որ Էսկիշէհիր, շինուած ըլլալով դաշտավայրի վրայ, կրնայ արդիական եւ նոր քաղաք մը ըլլալ: Փողոցները ծուռ ու մուռ, էջքերով ու փերեկներով չեն, բայց գիտականօրէն պէտք է աշխատիլ: Տարօրինակ չէ՞, Թաղապետութեան երկրաչափի պաշտօնը կը կատարէ հասարակ գրագիր մը. երկրաչափ չկայ: Նահանգի մը կեդրոնին այս վիճակը անհաւատալի կը թուի: Քաղաքին չուրջ կը բըխին երկրին ամենալաւ ջուրերը, բայց հարկ է զանոնք հաւաքել եւ քաղաք բերել:

Քաղաքապետութիւնը վերջապէս անդրադարձեր է այդ պահանջին:

Քաղաքը անհրաժեշտէն աւելի տարածուեր է, ունի պողոտայ եւ փողոցներ որոնց երկարութիւնը կը հասնի 120 քիլոմեթրի: Ելեկտրականութեան քիլովաթը 25 դրուշէն աւելի է ժամը. իսկ բնակչութեան թիւը՝ 50.000: Հակառակ ատոր, քաղաքապետութիւնը չի կրնար պարտքերու բեռէն ազատիլ:

Բանակի տուներ ունի չատ գեղեցիկ չէնք մը եւ պարտէզ մը. միակ տեղը ուր կ'արժէ նստիլ

Եթէ երիտասարդ օդանաւորդները չըլլան, պիտի ըսեմ թէ քաղաքի ընակչութիւնը փորձանքի մըն է մատնուած, այնքան լուռ է ու ծանրաչարժ: Օդանաւային սպաներէն հասող տրամադրութիւնը կը վարակէ նաեւ հասարակութիւնը: Իրենց ուրախ դէմքերէն կարելի է ճանչնալ մեր օդանաւորդները, եթէ նոյն իսկ անոնք քաղաքացի հագուստներով պտտին:

Էսկիշէհիրի մեծագոյն հոգը դպրոցի չգոյութիւնն է: Կ'ըսեն թէ՝ «դպրոցին դռները կը փակեն չատ մը ուսումնասէր տղոց առջեւ՝ արձանագրութիւնները վերջացան, տեղ չունինք յայտարարելով» Մէկ քանի թաղերու մէջ դպրոց բացեր են. բայց թաղերէն չատերը չունին: Քաղաքը չատ տարածուն ըլլալով, դպրոց ընդունուելու բարեբախտութեան արժանացած տղաք, ստիպուած են մէկ քանի քիլոմեթր ճամբայ քալել ցեխին ու փոշիին մէջ եւ հիւանդանալ

Մ. ՑԱՑԻԳ

«ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ՄԷԿ ՆՇԱՆԻՆ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆՔ ՀԱԹԱՅԸ ԱԶԱՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ»

Յունուար 4ին Թուրքերը մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնեցին Կիլիկիոյ ազատագրման 15րդ տարեդարձը, մասնաւորապէս Ատանայի մէջ: Այս առթիւ բոլոր ճառախօսները արծարծեցին Ալեքսանտրէթ – Անտիոքի հարցը (Հաթայ — սանճաք, ինչպէս կը կոչեն հիմա):

Ատանայի կուսակալը հետեւեալ հեռագիրը ղրկեց Աթաթիւրքին.

«Թոզավուրդը գիւղերէն եկած 50.000էն աւելի հետիոտն եւ ձիաւոր անձերով տօնեց Ատանայի ազատագրութեան 15րդ տարեդարձը. Ատանացիները ամէն բանէ առաջ իրենց անհուն սէրը եւ յարգանքը յայտնեցին հանդէպ իրենց Մեծ Աթայի: Շատ խանդավառ ցոյցերով յայտնեցին թէ պատրաստ են անվարան իրենց գլուխը դնելու իրենց Մեծ Պետի հրամանին:

Իրենց Մեծ Աթայէն խնդրեցին որ նկրայր Հաթայցիներն ալ արժանացնէ իրենց անկախութեան եւ ազատ գրութեան տօնին: Այս պահուս բոլոր Ջուքուր Օվացիները Աթայի ճամբուն վրայ կը խոնարհին, անոր անունին առջեւ եւ իրենց յարգանքները մատուցանելով՝ կը հաղորդեն թէ երդուընցած են իրենց կեանքը զոհել ձեր բարձր գաղափարներու սիրոյն եւ պատրաստ են ձեր հրամաններուն»:

•• Կատարուած հանդիսութեանց առթիւ Թուրք թերթերէն կը քաղենք նաեւ հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Հացիերոյթի առթիւ խօսք առաւ Անտիոքցի Բասիմ եւ ըսաւ.

— «Մենք Աթաթիւրքի հրամանին կը սպասենք: Այդ հրամանը առնուած օրը՝ կարող ենք մէկ խոյանքով խորտակել գերութեան շղթաները»:

Բուռն ծափերով ընդունուած այս ճառէն յետոյ, ներկաները խմեցին Անթաքիացիներու կենաց, որոնք մօտ ատենէն պիտի արժանանան իրենց անկախութեան:

Իսկէլի երեսփոխան Ֆէրիտ Ճէլալ ճառ մը խօսելով անդրադարձաւ Հաթայի չուրջ բռնուածներուն եւ աւելցուց.

— «Հաթայցի ընկերներ հաստատեցին այդ խօսքերը: Ըռուածներէն հասկցայ որ, Թրքութիւնը ազատող Աթաթիւրքը պիտի ազատէ նաեւ Հաթայը Պէտք է գիտնալ որդերութիւնը խորտակելու համար միութիւն պէտք է: Մեր Հաթայցի եղբայրները միացած են այս գաղափարին չուրջ: Կարգի Այնթապցիներու, Մարաշցիներու եւ Ատանացիներու նման անոնք ալ անպայման պիտի հասնին իրենց անկախութեան, շնորհիւ Աթաթիւրքին իրենց տուած ներշնչումին»:

••• Պոլսոյ Ատանացիներն ալ փայլուն կերպով տօնեցին ազատագրութեան տարեդարձը: Այս առթիւ Էմին Էօնիւէ Հալք էվիի սրահը լեցուած էր Ատանացիներով եւ համալսարանական ուսանողներով: Խանդավառ ճառերէ յետոյ, խօսք առաւ համալսարանի գրական ճիւղի օգնական դասախօսներէն Մուսթաֆա եւ յիշելէ յետոյ Ատանայի պաշտպանութեան դրուագները, ըսաւ.

— «Աթաթիւրք ըսաւ թէ Ատանան պիտի ազատենք, եւ իրականացուցինք այս խօսքը: Ինչպէս որ Ատանայի մասին ըսած խօսքը կատարեցինք, նոյն ձեւով ալ պիտի կատարենք Անթաքիոյ համար ըսածը: Այսօր համար հարկ չկայ որ գործի անցնին բոլոր հայրենակիցները. միայն Ատանացիները կը բաւեն. Մենք Աթաթիւրքի մէկ նշանին կը սպասենք»

Բոլոր ներկայ երիտասարդները ոտքի կանգնած ծափերով ընդունեցին ճառախօսին այս խօսքերը եւ «այս նըշանին կը սպասենք» բացագանչութիւնը թնդացուցին օդը:

Զօր. Սինան, որ անձամբ դեր ունեցած է Ատանայի ազատագրման կռիւներուն մէջ, երիտասարդներու խնդրանքին վրայ խօսք առնելով ըսաւ.

— Աթաթիւրք ինչպէս որ մեզ ազատեց, Անթաքիացիներն ալ պիտի ազատէ: (Բուռն ծափեր):

Ցետոյ նուագահանդէս տրուեցաւ եւ Ատանայի նարինջ բաժնուեցաւ ներկաներուն:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Կ. ԽԱՉԻ ԽՆՋՈՅՔԸ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 6 յունուար (Յառաջ).— Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Ամանորի առթիւ սարքած խնջոյքը տեղի ունեցաւ անցեալ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն 12, Գարակէօզեանի սրահին մէջ: Հակառակ անոր որ չատ մը հայրենակիցներ կը բացակայէին Իսիէն, Նոր տարուան առթիւ, հետաքրքիրներու բազմութիւն մը լեցուցած էր սրահը: Ժամը 5 ու կէսին խաչուհիները գործի վրայ էին: Խնջոյքը ինքնին սկսած էր արդէն: Ներկաներու ցանկութեամբ սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկ. Հրաչ որ յաջողութեամբ կատարեց իր պաշտօնը: Հիւրերէն ընկեր Գ. Բալայեան երկու անգամ խօսեցաւ, վեր հանելով հայ կնոջ դերը անցեալին մէջ եւ ներկային: Ցիշեց Վասպուրականի, Ուրֆայի եւ այլ հերոսամարտները որոնց մէջ հայ կինը ունեցած է իր դերը եւ ըսաւ. — «Աւելի դիւրին է զէնք ի ձեռին կռուիլ քան պայքարիլ այսօրուան Ճերմակ Ջարդին դէմ, այսինքն Հայը Հայ պահել. Ահա այս դժուարին գործն է որ յանձն առած է Կ. Խաչը, իբրեւ կեդրոն ունենալով Ամերիկան, 11 հազար անդամուհիներով եւ քառասուն հազար համակիրներով Ատլանտիկի [illegible] հսկայ բանակ մը որ կը կռուի Ճերմակ Ջարդին դէմ: Այս բանակին մէկ մասնիկն է Իսիի Կ. Խաչը: Հայ մանուկը մօրը բերնէն է որ առաջին անգամ կը լսէ հայ լեզուն: Քանի Կ. Խաչը գոյութիւն ունի, կրնանք վստահիլ թէ պիտի դիմանանք, մինչեւ որ կարենանք հաւաքուիլ հայրենիքի մէջ եւ ազատուիլ Ճերմակ Ջարդէն»:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին բոլոր ներկաները. Սրահը կը թնդար ազգային եւ յեղափոխական խմբերգներով [illegible] Ֆրանսահայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ Գ. Սանփան Միրաքեան, Ֆ. Ֆալճեան, Ե. Մինասեան եւ ուրիշներ: Մասնակցեցան նաեւ փոքրիկներ Գ. Բանիկեան, Զ. Դուրեան, Գր. Դուրեան, Ս. Կարմիրմօրուքեան. Ցետոյ տեղի ունեցաւ վիճակախաղ մը: Ընկ. Միսակ Տէրաէրեան շահեցաւ գեղեցիկ տուփ մը պիւսքիւի, խաչուհի Կարմիրմօրուքեան ձեռքի պայուսակ մը եւ Կ. Խաչի նուիրեցին 10ական ֆրանք, ընկ. Գ. Բալայեան շահեցաւ գեղեցիկ պլուզ մը զոր նուիրեց Կ. Խաչին: Ժամը 9ին սկսան հայկական եւ եւրոպական պարերը որոնք տեւեցին մինչեւ ժամը 11: Անշուշտ բարոյականին հետ նիւթական շահ մը եւս ապահովեց Կ. Խաչը:

Լրտասու

«ՄԻՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ»

ՇԱՎԻԼ.— Անցեալ կիրակի Ֆ. Կ. Խաչի Շավիլի մասնաճիւղն ալ սարքած էր իր «Մանուկներու Օրը» դպրոցի սրահին մէջ, ընտրուած բազմութեան մը ներկայութեան: Աւելորդ է հանդէսին մանրամասնութիւնները նկարագրել մանաւանդ որ քիչ մը ամէն տեղ միեւնոյնն են: Գլխաւոր եւ յուսատու երեւոյթը այն է որ քանի մը տասնեակ հայ մանուկներ ամէնքն ալ Ֆրանսական դպրոցի աշակերտ եւ ատոր համար իսկ այլ եւս իրր ապագայ Հայեր «շուշէ հանուած», չարաթական քանի մը ժամ աշխատանքով այս տարի ալ հայ խօսքը ու հայ երգը իրենց լեզուին վրայ պահելու յաջողութիւնը ձեռք բերուած է: Դպրոցի վարժուհին, Տիկ. Քրմոյեան անշուշտ իր կարելին ի գործ դրած է, այս յաջողութեան հասնելու համար: Պէտք է ներկայ ըլլալ այս կարգի հանդէսներու, ըմբռնելու համար թէ որ աստիճանի ճիգ անհրաժեշտ է չարաթական քանի մը ժամուան ընթացքին այս մանուկներու բերանը «լեզու դնելու» համար: Մանաւանդ որ, ինչպէս այն օրը արդար գանութեամբ դիտել տուաւ Ֆ.Հ. Կ. Խաչի Շավիլի մասնաճիւղին ներկայացուցիչը, մեր ծնողները դպրոցին մէջ կատարուած գործը տուներուն մէջ ալ շարունակելու մասածումը անգամ չեն ունենար: Ըսի որ հանդէսի նկարագրութիւնը չպիտի ընեմ սակայն չեմ կրնար չյիշել անունը մէկ փոքրիկ Օր. Արաքսի Շաբոյախանեանի որ իր երգի արտասանութիւններով ազատ, յստակ եւ ոգեւորուած, չիրմանչէս սնահատուեցաւ: Լաւ էին փոքրիկներու խմբերգերը եւ թաթով [illegible] թիւնները: Այս առթիւ [illegible] բանաստեղծ Գ. Վարդանեան [illegible] մայեան վարդապետ

Ներկայ բոլոր փոքրիկներ ալ բաժնուեցան նախընթրիք, իսկ դպրոցի բոլոր աշակերտները առաջին նուէր խաղալիկներ, որոնք ալ «Համազգային» կեդր. Վարչութեան կողմէ

Մեր խնդակցութիւնը յայտնելով Ֆ. Կ. Խաչին իր այս ձեռնարկին առթիւ, մենք ալ մեր կարգին կը մաղթենք կամք ու կարողութիւն մեր բոլոր վարժուհի քոյրերուն:

Գ. Վարդանեան

ՍՏԱՑՈՒԱԾ

«ՀԱՅ – ԲՈՅԺ», Ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան

Թիւ 26 (Նոյեմբեր).— Կառաչ պարանել (Տոքթ. Ծ. Այվազեան).— Խրատներ մայրերուն (Տոքթ. Ա. Աշճեան). — Երկարակեցութիւն (Տոքթ. Միքայէլեան).— Գիշերը տղաս կը պոռայ վախէն (Տոքթ. Գ. Շալայեան).— Պէ՞տք է ճաշել կէսօրին (Տոքթ. Լ. Գրիգորեան).— Մէկ հատիկ զաւկին տղեկանութիւնը (Տոքթ. Փ. Թուպինոլիս). [illegible] ու ի՞նչպէս դարմանել (Տոքթ. Պ. Քօլօյեան) Քիմիական պատերազմ (Տոքթ. Վ. Զիլինկիրեան) Հարցարան եւ առողջապահական գիտելիք

Թիւ 27 (Դեկտեմբեր).— Կախաղան եւ թոքախտ (Տոքթ. Ծ. Այ[illegible]) [illegible] մաքրութիւնը (Տոքթ. Մ. Տէր Կարապետեան).— Ցուրտառութ ջերմամիլութեան (Տոքթ. Պ. [illegible]) Հայր գեղեր (ՄԱՔ.) [illegible] (Տոքթ. Քանրուն). Պոռ եւ երաժշտութիւնը բժշկութեան մէջ (Ա. Գիւլպենկեան) Հարցարան եւ առողջապահական [illegible]

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ է Թիւ [illegible] (Յունուար).— Զուկ ուտե՞լ թէ չուտել (Տոքթ. Ա. Աշճեան).— Հիւծներու մասին (Տոքթ. Ծ. Այվազեան).— Առաջնորդական Ֆրանկիստան (Ֆրանս. Առող. Նախարարութիւն).— Մէս ընտրել սորվեցէք (Փրոֆ. Ա. Պէրպէրեան).— Ի՞նչ է կատաղութիւնը (Տոքթ. Յ. Մախոխեան). — Պզտուրեան դէմ գեղեր (ՄԱՔ.).— Առողջապահական տասնաբանեայ (Տոքթ. Ծ. Շարեան).— Հարցարան եւ առողջապահական տասնաբանեայ (Տոքթ. Հ.

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ պայմաններն են.— Ֆրանսա եւ գաղութներ՝ 25 ֆրանք, արտասահման՝ 30 եւ 35 ֆրանք (համաձայն երկիրներու, որոնք դրոշմաթուղթի լծիւ կամ չեղչեալ սակ կը պահանջեն): Դիմել Dr. Ch. Aivazian, 17, Rue Damesme, Paris.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17ա)

ՁԱՐԹՕՆՔ

ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ

Բայց անկարելի, անհաւատալի բան մըն էր եղածը: Անշուշտ սխալ չէր կարդացածը, ութ սիւնակներու մէջ ալ, միեւնոյն անունը, ՎԱՐԴԱՆ Ա. ԱՐՍԷՆԵԱՆԸ կ'երեւէր աչքի զարնող մեծ գրերով

«Խեղճ Աչոտ, խեղճ Աչոտ», մըմռաց Պետրոս Կարպովիչը, եւ անկեղծ տխրութեամբ մտածեց ընկերոջը կացութեան մասին: Որքան ալ որ Պետրոս Կարպովիչը ճանչցուած էր որպէս անկարեկիր, անգութ մարդ մը, որ յարգանքի զգացում չունէր ոչ մէկ մարդու հանդէպ, Աչոտ Արսէնեանը միակ մարդն էր, որու հանդէպ այդ քարէ չինուած մարդը յարգանք ու բարեկան ընկերոջ մը զգացումը ունէր:

Անմիջապէս դուրս գալով կառք մը վերցուց ու քշել տուաւ ուղիղ Կովկասեան պանքը, ուր գլխաւոր հաչուապահի պաշտօն ունէր Աչոտ Արսէնեանը: Արսէնեանը հոն չէր. Պետրոս Կարպովիչը մտաւ պանքի նախագահի առանձնասենեակը:

Արսէնեանը չաբաթէ մը ի վեր չէր գար գործի, յայտնից կառավարիչը. Այո, դժբախտաբար լուրը հաստատ էր, Վարդանը պարսկական սահմանը անցած ժամանակ, պայթումէ մը հետեւանքով մեռած էր. «Ափսոս տղայ, ափսոս տղայ», վերջացուց իր քը նախադասը

Պետրոս Կարպովիչը անմիջապէս դուրս ելաւ պանքէն, ու կառապանին հրամայեց քշել ուղիղ Արսէնեաններու տունը:

Երբ Պետրոս Կարպովիչը Արսէնեաններու հիւրասենեակէն ներս մտաւ, Աչոտն ու տիկ. Մարիամը գլուխնին կախ, դէմ դէմի նստած էին, մեռած չինուած արձաններու նման: Կարծես թէ՝ Ալայանովը տասը տարով իր բարեկամները տեսած չըլլար, այնքան որ այր ու կին քանի մը օրուան մէջ փոխուած, ծերացած էին: Մասնաւորապէս տիկին Մարիամի կերպարանքը սարսափեցուց Պետրոս Կարպովիչը: Խեղճ կին, երկու տակ եղած էր, դէմքը քաչուած ու անվերջ լալէն աչքերը ուռած եւ դուրս ինկած էին:

Ալայանովը մօտեցաւ, դերկընդխառնուեցաւ հեկեկացող ընկերոջը հետ, տիկին Մարիամի ձեռքը համբուրեց, ու աթոռ մը վերցնելով նստաւ քովերնին: Ի՞նչ ըսէր, ի՞նչպէս մխիթարական խօսք մը գտնէր անմխիթար ծնողքի ցաւը մեղմելու համար: Լուռ նստաւ քովերնին, ու մէկ ալ զգաց որ արցունքները կը կախուէին թերթեւանքէն: Սիրտ չէր ըներ տիկին Մարիամին նայելու, որ ամբողջ ժամանակ լուռ նստած, ինքն իր վրայ քարացածի նման կծկուեր մնացեր էր

Ընթրիքի ժամանակ էր, երբ տուն եկաւ Եւգինէն՝ ժողովրդական գաղտնի դպրոցներու մէջ դասաւանդութիւնը աւարտած: Ոչ մէկ բան կրնար հեռացնել զինք այդ գործէն, որու ղեկավարողներէն մէկն էր դարձած: Վարդանի մահէն յետոյ, որ չաբաթ մը առաջ միայն լսած էին, Եւգինէն պահ մը թէեւ ընդհատեցաւ, բայց շուտով ալ աւելի եռանդով կպաւ գաղտնի դպրոցներու գործին: Վարդանը դուրս տեղը չէր մեռած: Ան իտէալի մը համար զոհուած էր: Եւգինէն կրկնապատիկ եռանդով կ'աշխատէր հիմա, Վարդանի բաժինն ալ ուսերուն առած: Այդ գիտակցութիւնը հոգեկան մխիթարութիւն մը կը պատճառէր իրեն: Եթէ միայն ինքն ալ տղայ մը ըլլար, Եւգինէն, առանց տատամսելու եղբօրը ճամբան պիտի բռնէր:

Ամբողջովին սեւեր հագած, Եւգինէն սեղանի վրայ դրաւ ձեռքի գրքերն ու տետրակները եւ մօտեցաւ Պետրոս Կարպովիչին, որու մինչեւ այդ ժամանակ չէր զինք զարմացուցած էր: Երկուքը միասին պաչտամը եւ լան, մինչ հայրն ու մայրը, այնպէս, դէմ դիմաց նստած մնացին, առանց խօսելու, գրեթէ առանց չարժում մը ընելու

— Եւգինէ, այս ի՞նչ սարսափելի դժբախտութիւն է ... քիչ առաջ միայն լսեցի: Չեմ կրնար բացատրել զգացած ցաւս, բոլորիս համար ալ մեծ կորուստ մըն է, բայց այս խեղճերը ու Պետրոս Կարպովիչը գլխով հիւրասենեակին կողմը ցուցուց

— Այո՛, Վարդանի մահը գիտէնք խորտակեց ... վախնամ մայրս չդիմանայ.

Եւգինէի աչքերը լեցուեցան ու չկրցաւ շարունակել.

— Եւգինէ, ի հարկէ դուք գիտէք, Վարդանը ինչո՞ւ Պարսկաստան կուզէր անցնիլ: Այդ է որ չեմ հասկնար, — հարցուց Պետրոս Կարպովիչը.

Եւգինէն, պատասխանելէ առաջ, վայրկեան մը լուռ, նայեցաւ Պետրոս Կարպովիչին, որ քանի մը չաբաթ առաջ գրասենեակէն վռնտած էր իրեն դիմող ազգային մարդիկը:

Դէպքը քաղաքի ամբողջ հասարակութեան ծանօթ էր: Հայ մը չկար, որ չդատապարտէր Պետրոս Կարպովիչը: Թերեւս խնդիրը ծանր հանդամանք ալ ստանար Ալայանովի համար, եթէ հեղինակաւոր մարդիկ չմիջամտէին

— Հօրեղբայր,— Եւգինէն վարժըւած էր Պետրոս Կարպովիչը հօրեղբայր կոչել,— Վարդանը Պարսկաստան չէր երթար ...

— Ապա ինծի այնպէս ըսին

— Վարդանը Հայաստան կ'ուզէր անցնիլ.

— Հայաստա՞ն ...

Պետրոս Կարպովիչը այդքանը արդէն չէր կրնար հասկնալ: Ինչո՞ւ երիտասարդ մարդիկ պիտի ուզէին Հայաստան երթալ: Ի՞նչ կար այդ քարքարոտ երկրի մէջ, ուրկէ միայն գաղթականներ կուգային, դռնապաններ, մշակներ: Անշուշտ Պետրոս Ալայանովն ալ Հայաստանը կը սիրէր, կ'ուզէր որ ան ազատի, բայց հաւատք չունէր հայ ժողովուրդի կարողութեան վրայ: Բոլորովին ուրիշ բան էր, եթէ քրիստոնեայ ռուս ցարը իր անթիւ բանակները չարժման մէջ դնէր ու երթար, ինչպէս գնաց օգնելու հաւատակից Պուլկարիային: Այն ժամանակ թերեւս Հայաստան մը կրնար գոյութիւն ունենալ:

Ոչ մէկ կասկած որ այդ՝ պիտի ուրախացնէր Պետրոս Ալայանովի սիրտը: Ինչ ալ որ ըլլէր, ինք վերջապէս հայ էր. Տէր Կարապետի տղան: Աղէկ գտա, վերջին ատենները, իշխան Ալեքսէյի հետ ունեցած բախումէն յետոյ, զանութիւն մը կը զգար: Անշուշտ այդ զանութիւնը ազգային հիմք չունէր, աւելի անձնական էր:

Պետրոս Կարպովիչը աչացին հարստութիւն դիզած էր ճակատի արդար քրտինքովը, դիրքի, ազդեցութեան տէր էր դարձած. ամէն մարդ, նոյն իսկ ռուս պաշտօնէութիւնը իր բարեկամութիւնը կը փնտռէր, իր դրամի եռեւէն կը վազէր: Բայց եւ այնպէս կը գիտակցէր որ անհամաձայնութեան մը պարագային, նորէն Ալ-մենաշիա մըն էր ինք

Առաջ, երբ պզտիկ խանութպան մըն էր եւ ամբողջովին տարուած էր յաջողելու ցանկութեամբ, իրեն հանդէպ ցոյց տրուած արհամարհանք մը, երեսին նետուած Արմենաշկա բառը ժպիտով մը կուլ կուտար, բաւական էր որ յաճախորդը իր գնումը կատարէր: Բայց գործի մէջ զօրաւոր յաջողութեան հետ փոխուեցան ու իր զգայնութիւնը: Հիմա կ'ուզէր որ յարգուէին այնպէս, ինչպէս ռուս հարուստները կը յարգուէին: Մէկ մը երբ չէր որ հայ ծնած էր: Վերջապէս Հայը ի՞նչ պակաս է համեմատած վրացի տաւատացներու եւ հարբած Թաթարներու հետ: Գիտէր որ ժամանակին Անի քաղաքին մէջ հազար ու մէկ եկեղեցիներ գոյութիւն ունէին, ուր հայ թագաւորներ կը նստէին գահու վրայ: Բայց եւ այնպէս, յեղափոխական չարժման հանդէպ արհամարհական վերապահում մը ունէր: Ուրիչ խօսքով՝ չէր հաւատար Հայաստանի ազատութեան կարելիութեան, ա՛յն ալ խումբ մը անօթի մտաւորականներու ձեռքով, որոնք երբեւ հասարակ գործակատար իսկ պիտի չվերցնէր իր գործին մէջ:

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

Ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար

Դարձեալ կը յիշեցնենք թէ 1936 դեկտեմբեր 31ին լրացած ինքնութեան թուղթերու նորոգումը պիտի կատարուի 1937ի առաջին եռամսեային, Հայերու եւ Ռուսերու համար՝ ոստիկանական վերատեսչութեան գետնայարկը, հիւսիսային արեւելեան սրահ։

Դիմողները պէտք է միասին տանին հետեւեալ թուղթերը.—

Ա.— Բանուորներ կամ հողագործներ.— 1. Հին անձնագիրը (ինքնութեան թուղթ).— 2. Բնակարանի վկայական մը՝ վաւերացուած.— 3. Երկու փոքր լուսանկար 4×4, գլխաբաց եւ առանց գլխարկի.— 4. Աշխատանքի այն պայմանագիրը որ նպաստաւոր համարուած էր օտար բանուորներու վարչութեան կողմէ եւ որուն շնորհիւ ստացած էին իրենց սովորական ինքնութեան թուղթը.— 5. Դրոշմաւոր թուղթ մը որ կ'արժէ 4 ֆրանք։

Սկզբունքով աշխատանքի նոր վկայական պիտի չպահանջուի, սակայն եւ այնպէս վարչութիւնը իրեն կը վերապահէ պահանջել զայն, եթէ հարկ զատէ։

Բ.— ՈՉ-ՎԱՐՁՈՒ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐ.— 1. Հին թուղթը.— 2. Բնակարանի վկայական մը.— 3. Երկու լուսանկարներ 4×4 սանթիմ, գլխաբաց եւ առանց գլխարկի.— 4. Թուղթեր որ ապացուցանեն խնդրարկուին արհեստը (արձանագրութիւն առեւտրական տոմարին մէջ, լրագրողի տոմս, գալրոցի մը կամ համալսարանի մը տոմս եւ վկայական եւն.).— 5. Դրոշմաւոր թուղթ մը։

Աշխատաւորներու ինքնութեան թուղթի գինն է այժմ 35 ֆրանք, միւսներունը՝ 160 ֆրանք, տեւողութիւնը՝ երեք տարի։

Որպէսզի երկար ատեն սպասելու չստիպուին, խնդրարկուները պէտք է կարելի եղածին չափ ներկայանան հետեւեալ թուականներուն.—

Այն օտարականները որոնց մականունները կը սկսին A. J. տառերով՝ յունուար 4էն 31։ Kէն P.— փետրուար 1էն 28։ Qէն Z. մարտ 1էն 31։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՏՐԻՏԻ ՇՈՒՐՋ կռիւները կը շարունակուին անընդհատ։ Ապստամբները կ'աշխատին ամրացնել իրենց դիրքերը։ Միւս կողմէ ծրագիրներ կը մշակուին, պարպելու համար քաղաքին բնակչութիւնը։ Օրական 8—10.000 հոգի պիտի փոխադրուի դէպի հաւասարիմ գաւառները, մինչեւ որ 250.000 հոգի պարպուած ըլլայ։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ազգ. պաշտպանութեան համար հանգանակութիւն մը բացուած ըլլալով, արդէն իսկ հաւաքուած է 1000.000 անգլ. ոսկի։ Կը յուսացուի երկու միլիոնի բարձրացնել այս գումարը, յունուարը չվերջացած։ Բոլոր պետական պաշտօնեաները սիրայօժար տրամադրած են իրենց մէկ ամսականը։ Գոյացած գումարով սպառազինութիւններ պիտի գնուին Անգլիայէն։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ չորս միլիոն անգլ. ոսկիի ելեկտրական նիւթեր պատուիրեց Անգլիոյ մէջ, իր սպառազինութեանց գործարաններուն համար։

100 ԳԻՒՂԵՐ հաղորդակցութենէ զրկուեցան արեւելեան Թրակիոյ մէջ (Ցուպասատ), ձիւնախառն փոթորիկի մը հետեւանքով։ Տասներկու հոգի մեռած էին առաջին օրը, բայց կը կարծուի թէ աւելի մեծ է զոհերու թիւը։

ՒՐՈՑՔԻ հազիւ Մեքսիկա հասած, վտարուելու վտանգին առջեւ կը գտնուի։ Համայնավար կուսակցութիւնը, թէեւ մեծ ուժ չունի, կը փորձէ դրդուել ամբոխը, աքսորականին վտարումը պահանջելու համար։ Ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է, պաշտպանութեան համար։

"ՎԷՄ"

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «Վէմ»ի ԺԹ. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Գ. ԳՐԻՋԱՆԵԱՆ «Մ. Փորթուգալեան».— Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ «Երեւանցի Օրեր».— ՊՐՈՖ. Ն. ԱԴՈՆՑ «Նոր հայերէն քերականութիւնը».— ՏՈՔԹ. Վ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ «Ցուցատետրէն».— Հ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ «Անդրանիկը Միւնխեն աշխարհում».— Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ «Համաշխարհային պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը» (վերջ).— «Հայ Հայկական բանակցութիւններ».— ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ Ռոստոմի նամակները.— ԱՆՑԵԱԼԷ.— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ.— ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ.— ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ — Վ. ԽԴ. ՄԱՆԿՈՒՆԻ «Գէորգ Դ եւ իր ժամանակը».— Նկարներ։

Խմբագրութիւնը շատ կը խնդրէ բաժանորդներէն փութացնել բաժնեգինն ու վճարումը։ Մասնաւորապէս կը խնդրուի Ֆրանսայի բաժանորդներէն չսպասել մինչեւ նոր տարի փակել իրենց հաշիւները, որով մեծ աջակցութիւն ցոյց տուած կը լինին խմբագրութեան։ Փարիզի բաժանորդները կարող են բաժնեգինը ուղարկել Լ. Գեւոնեանի հասցէով «Յառաջ»ի խմբագրատուն, Մարսէյլինը՝ Ն. Կակոսեանին՝ 49 rue Nationale։ Կամ ուղղակի խմբագրութեան՝ S. Vratzian. 13 Rue des Platanes Plessis-Robinson. (Seine).

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԼՈՅՍՆ Ի ՀԱՅՍ, Գարեգին եպիսկ. Տրապիզոնի, պատկ. եւ գեղատիպ 25 ֆր., ԱՇՈՏ ԵՐԿԱԹ, Բ. Այվազեան, 12, ԱՆԻՆ ՄԱԽՈՒԵՑԱՒ 10, ՐԱՖՖԻԻ ԳՈՐԾԵՐԸ.— ԿԱՅԾԵՐ, Պէյրութ, 2 հատորը միասին 50 ֆր., ՍԱՄՈՒԷԼ, Աթէնք 40, ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ, Աթէնք 40, ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ, Գահիրէ 20 ֆր., ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ, Դր. Վէրֆէլ 2 հատոր 70 ֆր., ՀՌՈՄԻ ՊԱՊԻՆ ՋԱՒԱԿՆԵՐԸ, Մ. Զէվագօ 35, ՀՐԱՇՔՆԵՐՈՒ ՊԱԼԱՏԸ 35, ՌԱԿԱՄԹԷՆԻ ԱՍՊԵՏԸ 35, ԽԵԼԱԳԱՐ ՀԱՅՈՒՀԻՆ, Տր. Ճէլալեան, 20, ՀԱՐՑԱԿԱՆԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ, վէպ, Տիկին Լաւ 2 հատոր 20 ֆր., ՎԻՇԱՊՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ, Տիկին Հայաստան Գէորգեան 15, ԾՐԳԻԾԱԿԱՆ, Նշ. Պէշիկթաշլեան 15, ՀԱՅ-ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐ-, Ա. Գիւլխանտանեան 15, ՖԻՐՏՈՒՍԻ ԵՒ ԻՐ ՇԱՀՆԱՄԷՆ, Ա. Կոթիկեան 7.50, ՀԻՆ ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ, Գեղարքունի 6, ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄԻ ՔԱՌԵԱԿՆԵՐԸ, Արամ Զարզ 15, ԴՈՒՆ ԵՒ ԵՍ, Ռափ. Զարդարեան 10, ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ հրատարակութիւնները, հատորը 20 ֆրանք, ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ 1937, ՈՒԽՏԱՒՈՐՆԵՐԸ ՀԱՅ ԱԶԱՏԱԳՐ. ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ, Ա. Քէչեան, 20 ֆր.։

25 ՖՐԱՆՔԻ ԳԻՐՔ ԳՆՈՂԻՆ ՄԷԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՅՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՔԱՐՏԷՍ ՆՈՒԷՐ։ 50 ՖՐ.Ի ԳՆՈՂԻՆ՝ ՄԷԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՆՈՒԷՐ, 100 ՖՐ.Ի ԳԻՐՔ ԳՆՈՂԻՆ ՄԷԿ ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ ՏԱՐԵԳԻՐՔ ՆՈՒԷՐ։

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ,

51, Rue Mr le Prince. Paris(6). Chèque postal Paris 1278-35. Tél. Danton 68-65

Գաւառէն եւ արտասահմանէն թղթատարի ծախք աւելցնել 100ին 10։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ-ՔՈԼՈՄԲԻ Արամ Կոմիտէէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 15 Յունուար ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 52 rue de Bourguignon, Գուա-Քոլոմբի կայարանին ճիշդ դիմացի սրճարանը.

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած Անիէռ-Գուա-Քոլոմբի Արամ Կոմիտէի կողմէ

17 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,

149bis Ave. Argenteuil, Անիէռ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՇԻՐԱԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Օրուան հարցերու շուրջ։

Խօսք կ'առնեն ուրիշ ընկերներ։ Երգ, արտասանութիւն եւլն.

Մուտք 5 ֆրք.

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ–ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Յր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ

17 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Ռուսական երաժշտանոցի սրահին մէջ, 26 Ave. Tokio. Métro Alma et Iéna

ԴԱՍԱԽՕՍ **Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ**

Նիւթ՝ Տպաւորութիւններ Հարաւ. Ամերիկայէն։

Հայ դպրոցին յուսաքաղական խնճոյք

Կազմակերպուած Փարիզի հայ զինուորցուներու Ասոցիացիոյ վարչութեան կողմէ, 14 Յուն. հինգշաբթի իրիկուն Փրթի ժուռնալի մէջ, մէթրօ Քատէ, ժամը ճիշդ 8.30ին, ուր հրաւիրուած են իրենց տեսակէտները յայտնելու քաղաքական եւ հանրային կազմակերպութիւններ

Ծախքերու մասնակցութիւն 2 ֆր։ Անդամներու մուտքը ազատ է՝

կը խնդրուի նախապէս չհիւրել։

Յր. Կ. Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը

«Մանուկներու Օրուան» տօնակատարութեան առթիւ հրապարակ կը հանէ պատկերազարդ հանդէս մը,

գեղարուեստական սիրուն յօդուածներով, ոտանաւորներով եւ զանազան գունեղ գրութիւններով։

16 նկարներ Յ. Կ. Խաչի գաղութներէն, Մանուկներու Օրուան եւ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆէն։

Յօդուածներ անոնց՝ Գերմաներէն, Է. Բուզանդ, Յիրոս Ճեմալ, Ն. Բեգլերեան, Հերմինէ Միսքճեան, Մ. Տամատեան, Գ. Աղապալեան, Հերմինէ Անդրանիկ, Ս. Վրացեան, Շ. Նարդունի, Ա. Խանճեանեան, Ս. Արամեան եւ ուրիշներ։

ԳԻՆ 1 ՖՐ.

Դիմել՝ Շրջ. Վարչութեան Mme Missakian, 6 rue d'Alsace, Asnières (S.)

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Յ. Կ. Խաչի Վալանսի Մասնաճիւղին կողմէ

17 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ Ակումբին մէջ.

կը խօսի ՕՐ. ՀԵՐՄԻՆԷ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

Յ. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մ. ճիւղը կը տօնէ իր չորս Մ. ճիւղերուն հետ 17 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Շահինեանի սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse, Մարսէյլ

Գեղարուեստական բաժին։ Պիտի ներկայացուի «ՇԱՌԼՕ»էն Մինէ-Սէթօ ընկերութենէն։ Ջութակ մը՝ ԱՐԷԼԵԱՆ թատերախումբէն։

Երգ, արտասանութիւն փոքրիկներու կողմէ։

Կը բաժնուի պտուղ եւ նախընթրիք բոլոր ներկայ փոքրիկներու։

Մուտք 3 ֆր., փոքրիկները ձրի.

Մտ ախիոյ մէջ

Պատրաստուեցէք Յունուար 23ին, Սալոն Գոլիզէի մէջ վայելելու Դպրոցասէր Տիկնանց ընկերութեան

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃՈԽ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

կը խնդրուի նկատի առնել այդ թուականը։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ Կ. Խաչի Մանաճիւղը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Ամասիոյ եւ Մարզուանի Հայր. Միութեան, որ իրեն տրամադրութիւն 100 ֆրանք՝ մանուկներու բաժնի համար։ Կը յուսանք որ յառաջիկայ տարիներուն ուրիշ միութիւններ եւս բարի նախանձով մը տոգորուին նոյն օրինակին։

Յ. Կ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ներողութիւն կը խնդրէ այն յօդուածագիրներէն, որոնց գրութիւնները տեղի անձկութեան պատճառով չերեւցան իր «Մանուկներու Օրուան» հրատարակութեան մէջ։

ԳՆԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe LYON

Dancing-Cigale, պարահանդէսներ ամէն շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին եւ կիրակի ցերեկները ժամը 3ին, իսկ գիշերները ժամը 8.30ին։

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

Յ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անկէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 13 Յունուար չորեքշաբթի իրեկոյ ժամը ճիշդ 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՔՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ զինուորցուները կը հրաւիրուին խորհրդակցական ժողովի մը, կիրակի 17 Յուն. կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, հայրենակից Նիկողոս Կըկըրզեանի բնակարանին մէջ։

ԴԱՍԵՐ ԵՒ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բարձրագոյն կրթութիւն ստացած հայ երիտասարդ մը կը ստանձնէ ամէն տեսակ թարգմանութիւններ, առեւտրական նամակներու խմբագրութիւն եւ կուտայ անգլիերէնի ու գերմաներէնի դասեր։

Պայմաններու համար դիմել Յառաջի վարչութեան։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi.

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ վաղը, հինգշաբթի 14 Յուն. ժամը 21ին, Ecole des Langues Orientales ի մէջ. 2 rue de Lille, Paris.

Դասախօս՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ Ռուսահայաստանի եւ Թիւրքահայաստանի ստեղծումը։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Կարապետ Չէփճեան, ծնած Աշոտի գիւղէն, 3 տարի փոխադրուած Կիպրոս։ Տեղահանութեան միջոցին կը գտնուէր Ատանա։ Նաւաւար կայ որ 1920ին կը գտնուէր Պոլիս։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ՝ Տիկին Իսկուհի Գույումճեանի (Չէփճեան), Յառաջի միջոցաւ։

— Ափթէն (Վօքլիւզի նահանգ) Մկրտիչ Գրիգորեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Պրուսա-Օրթագիւղցի Մէրէսէնց Գրիգորին աղջիկը Աննիկ։ Կը կարծուի թէ Փարիզ կը բնակի։ Իր հասցէն իմացնել Վահրամ Մանուկեանի, 38, Rue Floréal. Romainville. Seine։

ՆԱՒԱԿԱՏՈՒՔ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԵՑԷՔ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ի

Սկսած ղրկել

ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ, Նիշ.— Յունվ. 8էն

ՊԵՐԼԻՆ, Գ. Գ.— Յունվ. 8էն։

ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Հ. Ուզ.— Յունվ. 8էն։

Ստացանք 9 – 11 յունուար

ՓՐԱԿԱ, Գաս.— 148.15։

ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՕՎԱՆՍ, Աւ. Եղբ.— 140։

» » Յովհ.— 140։

ՊՕՐԸՓԷՌ, Աճ.— 35։

ԱՓԹ, Քէհ.— 35։

ԼԻՈՆ, Վարժ.— 100։

ՊԷՐ ԼԱ ՊԱՍՔ, Վարդ.— 70։

ԷՔՐԻԼԻ, Օ. Թում.— 70։

ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ, Հ. Պետր.— 70։

ԼԱԹՈՒՐ ՏԻՒ ԲԷՆ, Գ. Ս.— 145։

ՎԻԷՆ, Գ. Մամ.— 140։

ԼԸ ՓԻՒԻ, Գ. Տ.— 50։

ՎՕՔԼԻՒԶ, Ման.— 70։

ՓԻՒԺԷ ՍԻՒՐ ԱՐԺԱՆ, Օ. Կ.— 70։

ՄԱՐՍԷՅԼ, Եաղճ.— 140։

ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Գործ.— 125։

ՄՕՆԻՍԹՐՈԼ, Մ. Ա.— 70։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆ ՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 14 ՅՈՒՆՈՒԱՐ JEUDI 14 JANVIER 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3319

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ՃԱԿԱՏՆԵՐ ՉՍՏԵՂԾԵԼ

Զինուորագրութեան հարցը քննած ատեն, տարրական իմաստութիւնը կը պահանջէ ոչ միայն նոր ճակատներ չստեղծել, այլ, ընդհակառակն, կարելի եղածին չափ նեղցնել ճակատները:

Հարցին փափկութիւնն իսկ այդ կը պարտադրէ:

Կազդուրիչ երողութիւն մը, այս առթիւ:

Գրեթէ ամէն տեղ, առաջին խորհրդակցական ժողովները գումարուած են առանց հրէի եւ հեթանոսի խտրութեան: Մարդիկ — երիտասարդներ — որ իրար չէին ճանչնար կամ իրարու բարեւ չէին տար, համախմբուեր են նոյն սեղանին շուրջը: Ուրիշներ որ խուսափելով կը խուսափէին «հայկական» կոչուած տաղաւարներէ, պարզ սեպեր են երթալ ժողովի:

Եւ գրեթէ ամէն տեղ, յանձնախումբերու մէջ կ'երեւան ներկայացուցիչներ՝ զանազան հոսանքներէ:

Ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ, քանի որ խնդիրը կապ ունի բոլորին հետ, ուղղակի կամ անուղղակի:

Այս բարենշան երեւոյթը կրնայ աւելի զարգանալ, եթէ մէկդի գրուի այն թերխաշ տեսակէտը թէ միայն զինուորցուները (20 - 33 տարեկան) իրաւունք ունին մասնակցելու կատարուած խորհրդակցութեանց կամ ընտրութեանց:

Տակաւին երէկ, Մարսէյլի մէջ սարքուած ժողովի մը առթիւ, ինքնակոչ «Կոմիտէ» մը պայման կը դնէր որ «ներկայ ըլլան միայն 20 - 33 տարեկան Հայերը»:

Ազգանշան մըն է այս, տրուած՝ Փարիզէն եւ ներշնչուած՝ խորթ աղբիւրէ մը: Տեսակ մը փորձ՝ նոր «չերտաւորում»ներ հաստատելու:

Առ այժմ աւելորդ համարելով մանրամասնութիւնները, կ'ուզէինք անգամ մը եւս յիշեցնել բոլորին՝ թէ զինուորագրութեան խնդիրը համահայկական հանգամանք ունի, եւ խորհրդակցութիւն թէ աշխատանք պէտք է կատարուին այդ հասկացողութեամբ:

Անոնք որ ծուլածոյ քանաձեւեր կամ նշանախօսքեր ունին իրենց գրպանին մէջ, պէտք չէ խառնեն ուրիշներու դիտողութիւններէն եւ տեսակէտներէն, ամբոխավարական չարժուձեւեր փորձելով:

Ամէն ռազմախաղ ամէն տեղ չի յաջողիր, իսկ զինուորագրութեան հարցը ոչ վիճաբանական ժողով է, ոչ ալ կուսակցական կամ խմբակցական պայքար:

Ըսած ենք արդէն եւ կը կրկնենք,— ինչ որ կ'ուզենք ապահովել զինուորագրութեան առթիւ, կրնայ յաջողիլ միայն հաւաքական աշխատանքով, եւ ոչ թէ նոր ճակատներ յարդարելով կամ «դասեր» ստեղծելով նոյն ժողովուրդի ծոցին մէջ:

Ի՞նչ խօսք որ եթէ պետական շրջանակները ուզեն լսել զանազան բաղձանքներ, աւելի ուշադրութեամբ նկատի կ'առնեն զանոնք, երբ ներկայացուին միացեալ ճակատով:

Զինուորցուն առանձին դաս մը չի կրնար կազմել այս կացութեան մէջ: Իրեն չափ շահագրգռուած է գաղութը: Ապա ուրեմն աշխատանքը պէտք է դասաւորուի ոչ թէ իրարու կռնակ դարձնելով կամ իշխանութեան, աղդեցութեան պայքար մղելով, այլ ուժերը ամփոփելով եւ գաղութին հեղինակութիւնը բարձրացնելով:

Եթէ ատոր համար անհրաժեշտ է կեդրոնական օրկան մը ստեղծել, այդ մարմինը չի կրնար տեւել ու գործել, ինքնիրեն բուսած սունկի մը պէս:

Մենք չենք որ պիտի ժխտենք մեր հանրային կեանքին վերանորոգման պէտքը: Իսկ վերանորոգում չի նշանակեր եղած — չեղած օրկանները անտեսել, վարկաբեկել եւ զանազան արկածախնդրութիւններ փորձել սրճարանէ սրճարան:

Եւ մանաւանդ, զինուորագրութեան հարցը պէտք չէ պատրուակ ծառայէ կրկնելու այն տխուր խաղերը, որ փորձուեցան երկու տարի առաջ, աւելի պղտորելով մթնոլորտը:

Ամէն պարագայի մէջ, այսօր ժամանակը չէ «չափուելու» կամ նոր հրաշքներ խոստանալու, «զանգուածային» միամտութիւններով:

Զմոռնանք որ վեց նախարարութիւններ շահագրգռուած են զինուորագրութեան հարցով, եւ ամէն մէկ ձեռնարկ որ կը կատարուի յանուն հայ երիտասարդութեան կամ բանուորութեան, պէտք չէ այն տպաւորութիւնը ձգէ թէ կը գտնուին «պաշըլպօզուք» բազմութեան մը առջեւ:

Որ եւ է գիմում, այս կամ այն ուղղութեամբ, ի հարկէ լրացումը պիտի կազմէ մինչեւ հիմա կատարուած աշխատանքներուն, եւ ոչ թէ օդէն ինկած գնդակ մը, իբրեւ նորութիւն:

Այն յանձնախումբերը որ կազմուած են եւ դեռ կը կազմուին թաղերու մէջ եւ ուրիշ ամէն տեղ, օգտակար են ոչ միայն իբրեւ իրաւունքներու պաշտպանութեան օրկաններ, այլ եւ իբրեւ խթան՝ մշտապէս արթուն եւ գործօն պահելու համար իրաւասու շրջանակները: Բայց անհրաժեշտ է զգուշանալ անջատ կամ ինքնագլուխ ձեռնարկներէ եւ խաչաձեւումներէ, որպէսզի նոր թիւրիմացութիւններ չծագին եւ ամբողջ գաղութը մէկ բերնով խօսած ըլլայ:

Երանի՛ թէ զինուորագրութեան հարցին առթիւ ստեղծուած մթնոլորտը նպաստէր ելք մը գտնելու ամբողջ գաղութին կազմակերպութեան համար:

Իսկ եթէ այս ամբողջ հետաքրքրութիւնը պիտի տեւէ մինչեւ զինուորին զօրանոց մտնելը, կը նշանակէ թէ այս գաղութը դատապարտուած է միայն բանկալով եւ սրճարանով կառավարուելու: Միայն տագնապալի կամ հանդիսաւոր օրերու մէջ խլրտելու:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԽՆԴԻՐԸ ՊԻՏԻ ԼՈՒԾՈՒԻ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՌՋԵՒ

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ միայն Ժընեւի մէջ կարելի է բաւ էութեան քննել Ալէքսանտրէթի խնդիրը: Թ. Ր. Արաս, Թուրքիոյ արտաքին գործոց նախարարը, ուղղակի Ժընեւ պիտի երթայ, ուր իրեն պիտի հանդիպին Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, Պ. Իվօն Տէլպոս եւ Շուէտի արտաքին նախարարը, Պ. Սանտլէր, որ հարցին տեղեկաբերն է: Ինչպէս յայտնի է, Ա. Դ. Խորհուրդին նիստը յետաձգուեցաւ յունուար 21ին:

Մինչ այս մինչ այն, խօսակցութիւնները կը շարունակուին Փարիզի մէջ՝ Թրքական դեսպանին, իսկ Էնգիւրիի մէջ՝ Ֆրանսական դեսպանին հետ, ճամբան հարթելու համար:

*** Էնգիւրիէն կը հեռագրեն թէ Թ. Ր. Արաս ունկնդրութեան ընդունելով օտար թղթակիցները, մերժեց որ եւ է պատասխան տալ Ալէքսանտրէթի վերաբերեալ հարցումներու եւ յայտարարեց.

— « Կացութիւնը անստոյգ է բանակցութեանց ներկայ փուլին մէջ: Պ. Լէօն Պլում անձամբ կ'ուսումնասիրէ Թրքական նոր առաջարկները եւ կը բաղդատէ Ֆրանսական ծրագրին հետ: Մենք կը սպասենք Ֆրանսայի վարչապետին նոր առաջարկներուն:

ՖՐԱՆՔՕ-ԳԵՐՄԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ ԲԱՐԻՈՔՈՒՄԸ

Տքթ. Շախթ Փարիզ կուգայ Յունուար 16ին

Պերլինի Ֆրանսական դեսպանը Փարիզ հասաւ առջի օր եւ երկու ժամուան խօսակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարարին հետ: Դեսպանը մանրամասնութիւններ հաղորդեց Հիթլէրի հետ փոխանակուած հաւաստիքներու մասին, որոնց համաձայն թէ Ֆրանսա եւ թէ Գերմանիա որոշած են յարգել Սպանիոյ եւ սպանիական Մարոքի հողային ամբողջութիւնը: Այս առթիւ պարզեց Հիթլէրի տեսակէտները՝ Սպանիոյ եւ համայնավարութեան մասին, չնչելով թէ որքան ալ տարբեր ըլլան գերմանական եւ ֆրանսական կառավարութեանց քաղաքականութիւնները, Պերլին կ'ուզէ քաղաքական համաձայնութեան մը յանգիլ Ֆրանսայի հետ: Իբրեւ նախաքայլ, Գերմանիա կ'ուզէ դիւրացնել երկու երկիրներուն տնտեսական յարաբերութիւնները: Այս առաջարկութեամբ, Հիթլէր փափաք յայտնած է որ Գերմանիոյ նիւթական նախարարը՝ Տոքթ. Շախթ Փարիզ հրաւիրուի:

Գերման նախարարը Փարիզ կը սպասուի յունուար 16ին: Այս առթիւ պիտի կատարէ Փարիզի միջազգային ցուցահանդէսի գերմանական տաղաւարին հիմնարկէքը:

Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կը հաւաստեն թէ դեսպանը որոշ առաջարկներ չէ բերած Պերլինէն, բայց եւ այնպէս իր այցելութիւնը պիտի նպաստէ գետինը հարթելու ուղղակի բանակցութեանց համար, թէ քաղաքական եւ թէ տնտեսական գետնի վրայ: Ֆրանսական մամուլը վերապահ կ'երեւայ այս անցուդարձի մասին, բայց դիւանագիտական շրջանակներ լաւատես են: Հիթլէրի հաշտարար արտայայտութիւններէն զատ, Փարիզի մէջ մեծ գոհունակութիւն պատճառեց այն լուրը թէ Թէթուանի սպանիական մարզպանը արտօնած է որ Թանժէրի Ֆրանսական զինուորական կցորդը պտոյտ մը կատարէ ամբողջ սպանիական Մարոքի մէջ:

Այս լուսաբանութիւնը ազդեց նաեւ սակարանին վրայ, ուր ֆրանսական արժեթուղթերը զգալի բարձրացում ունեցան:

*** Անգլիոյ արտաքին նախարարը ճառ մը խօսելով, խոստովանեցաւ թէ սպանիական պատերազմը կը շարունակէ համենամեծ մտահոգութիւնը պատճառել ամբողջ աշխարհի մէջ: Անգլիական կառավարութիւնը չի հաւատար թէ Սպանիա անպատճառ կամ Ֆաշական պիտի դառնայ, կամ համայնավար: Երկուքն ալ չեն կրնար տեւել Սպանիոյ մէջ: Այս առթիւ նախարարը ջերմապէս շնորհաւորեց Հիթլէրը՝ իր վերջին հաշտարար արտայայտութեանց համար:

300 սպանեալ, 1000 վիրաւոր

Կռիւները կատաղօրէն կը շարունակուին Սպանիոյ մէջ, մասնաւորապէս Մատրիտի շուրջը: Առջի օր հանրապետական զօրքը փորձեց ետ առնել կարեւոր դիրք մը, բայց ետ մղուեցաւ, ծանր կորուստներ կրելով:

Ապստամբներու ճակատէն վեց օդանաւեր եւ երկու յածանաւեր ռումբերու եւ հրձիգ կաղերու կարկուտ մը տեղացին Մալակայի վրայ, արտակարգ ուժգնութեամբ: Առաջին տեղեկութեանց համաձայն, աւելի քան 300 հոգի սպաննուած, 1000 հոգի վիրաւորուած են: Ուրիշ ապստամբ օդանաւեր ռմբակոծած ըլլալով Պիլպաօն, ամբոխը յարձակեցաւ վանքի մը վրայ ուր 1800 ազգայնականներ արգելափակուած են իբրեւ պատանդ: Զօրս պատանդներ սպաննուեցան:

—

ԿՐԻՓԻ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿԸ աւելի ծանրացաւ Անգլիոյ մէջ, տարածուելով ջէպի հիւսիս: Անցեալ շաբթուան ընթացքին հիւանդութենէն մեռած են 768 հոգի:

ՇԱԲԱԹԸ 500,000 ԿԱՋԱՐԳԵԼ ԴԻՄԱԿ կ'արտադրէ անգլիական գործարան մը, որ գնուած էր պետութեան կողմէ եւ նոր գործի ձեռնարկած: Գործարանը 18 ամսուան մէջ պիտի արտադրէ 30 միլիոն շնչառութեան գործիքներ, որոնք պիտի բաժնուին տեղական իշխանութեանց, իբրեւ պահեստ:

ՀԻՆԳ ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ վայրկենապէս արձակուեցան Տէվընփորթի նաւաշինարանէն (Անգլիա) խափանարար գործեր կատարած ըլլալով:

ՏԱՍԸ ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԱՆՉ ՄԸ, որ առեւանգուած էր երկու շաբաթ առաջ, Թաքոմայի մէջ (Մ. Նահանգներ), սպաննուած գտնուեցաւ պատահաբար, որսորդի մը կողմէ: Առեւանգիչ հրէշը տղան չարաչար ծեծած, գլխուն զարկած եւ մեռցնելով ձիւնին մէջ նետած էր: Դէպքը ահագին յուզում պատճառեց ամբողջ երկրին մէջ, յիշեցնելով Լինտպէրկի երախային ողբերգութիւնը: Հարիւրաւոր գաղտնի ոստիկաններ շարժման մէջ դրուած են եւ նախագահ Րուզվէլթ անձամբ կը հետապնդէ գործը: Առեւանգիչները 28000 տոլար փրկանք պահանջած էին:

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԿԱՆՉՈՒԻՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻՆ.— ԾԱՌԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆԱՒՈՐ ԲԱՆԱԿԻՆ, ԵՒ ՈՉ ԹԷ ՕՏԱՐ ԳՈՒՆԴԵՐՈՒ ՄԷՋ, ԵՒ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐԻ ԲՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՎԱՅՐԻՆ ՄՕՏ.— ՇՐՋԱՆԸ ԼՐԱՑՆԵԼԷ ՎԵՐՋ ՔԱՂԱՔԱՑԻ ԿՐՆԱՆ ԴԱՌՆԱԼ ՆԱԵՒ ԿԻՆԸ ԵՒ ԶԱՒԱԿՆԵՐԸ՝ ՄԻՆՉԵՒ 16 ՏԱՐԵԿԱՆ.— ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՊԱՐԱԳԱՅԻՆ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՀԱՄԱՐՈՒԻՆ ՖՐԱՆՍԱՀՊԱՏԱԿ, ԵԹԷ ԳԵՐԻ ԲՌՆՈՒԻՆ ԿԱՄ ՀԱՇՄԱՆԴԱՄ ԴԱՌՆԱՆ:

Ի պատասխան բազմաթիւ գրաւոր եւ բանաւոր դիմումներու, Գաղթ. Գրասենեակի վարիչ ընկեր Ա. Խատիսեան իրաւասու եւ լաւատեղեակ աղբիւրէ քաղած է հետեւեալ տեղեկութիւնները, տարագիր երիտասարդներու զինուորագրութեան պայմաններու մասին, կարելի սրբագրումները կատարելով.—

1.— Այն տարագիր երիտասարդները որոնք ծնած են 1916 յունիսէն մինչեւ 1917 դեկտեմբեր 31 զինուորութեան պիտի կանչուին 1937 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻՆ, բժշկական քննութենէ յետոյ, որ կը կատարուի փետրուար եւ մարտ ամիսներուն (1937):

2.— Հայերը, Ռուսերը, Ասորիները եւայլ հայրենազուրկները ենթակայ են ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ ՆՈՅՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՆ:

3.— Ծառայութիւնը պիտի ԿԱՏԱՐՈՒԻ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆԱՒՈՐ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (ոչ օտար գունդ), ՀԱՄԱՀԱՒԱՍԱՐ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ: Զինուորները պիտի տեղաւորուին այն գունդերուն մէջ որոնք կը գտնուին իրենց մշտական բնակութեան մօտ: (Շրջանային դրութիւն):

4.— Զինուորութեան ժամանակամիջոցը ՄԷԿԸՆ ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ է, համաձայն զէնքի տակ կանչուած դասուն:

5.— Ուսանողները եւ անոնք որ զբաղած են անփոխարինելի աշխատանքներով, պիտի ստանան պայմանաժամ՝ իրենց քննութիւնները կատարելու եւ աշխատանքները լրացնելու համար:

6.— Ծառայութեան ժամանակամիջոցին զինուորներու ընտանիքները կը ստանան նոյն օժանդակութիւնները ինչ որ Ֆրանսացիները:

7.— Զինուորութեան շրջանը լրացնելէ յետոյ, բոլոր կանչուածները կը ստանան աշխատանքի իրաւունք (տոմս):

8.— Զինուորական ծառայութիւնը լրացնելէ յետոյ, ամէն հայրենազուրկ զինուոր ՀՊԱՏԱԿ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԻՐ ՑԱՆԿՈՒԹԵԱՆ: Ֆրանսահպատակ չեն կրնար դառնալ միայն անոնք որ ծառայութեան ժամանակաշրջանին կատարած են ոչ - բարեկիրթ արարքներ:

9.— Զինուորներու հետ միասին ՄԵԹԵՆԱԲԱՐ ՖՐԱՆՍԱՀՊԱՏԱԿ ԿԸ ԴԱՌՆԱՆ ԱՆՈՆՑ ԶԱՒԱԿՆԵՐԸ ՄԻՆՉԵՒ 16 ՏԱՐԵԿԱՆ: ԿԻՆԸ ՆՈՅՆՊԷՍ ԿՐՆԱՅ ՀՊԱՏԱԿ ԴԱՌՆԱԼ, ԵԹԷ ՑԱՆԿՈՒԹԻՒՆ ՑԱՅՏՆԷ: Այս իրաւունքը չի տարածուիր ծնողներուն վրայ:

10.— Կանչուածները հնարաւորութեան սահմաններու մէջ կը պահեն իրենց նախկին պաշտօնի եւ գործի իրաւունքը, որուն համար իրենց մասնաւոր օժանդակութիւն կ'ընծայէ զինուորական իշխանութիւնը:

11.— ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՊԱՐԱԳԱՅԻՆ ՀԱՅՐԵՆԱԶՈՒՐԿ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԿԸ ՆԿԱՏՈՒԻՆ ՖՐԱՆՍԱՀՊԱՏԱԿՆԵՐ, ԳԵՐԻ ԻՅՆԱԼՈՒ, ՀԱՇՄԱՆԴԱՄ ԴԱՌՆԱԼՈՒ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԴԷՊՔԵՐՈՒ ՄԷՋ:

*** Այս առթիւ կ'իմանանք թէ տարագիրներու զինուորագրութեան հարցը ամբողջովին ձեւակերպելու եւ օր առաջ լրացնելու համար, աշխատանքները յառաջ կը տանի մասնաւոր յանձնաժողով մը, որ կազմուած է վեց նախարարութեանց ներկայացուցիչներէն (պատերազմական, դատական, ներքին, արտաքին, ներքին եւ աշխատանքի):

*** Գաղթ. Գրասենեակը (71, Ave. Kléber) նամակով մը շնորհակալութիւն յայտնելով Մարդու Իրաւունքի Դաշնակցութեան, անոր աջակցութիւնը խնդրած է, որպէսզի հայ աշխատաւորներու համար չգործադրուի 10 առ հարիւրի սահմանափակումը, կամ նուազագոյն աստիճանին վերածուի:

Ուրիշ նամակով մը Նանսէնեան օֆիսին յայտնած է հայ զինուորցուներու բաղձանքը՝ վօրակոչի օրէն իսկ հպատակ ընդունուելու մասին:

Զինուորցուներու ժողովը Լիոնի մէջ

Լիոնէն կը գրեն մեզի.— Հայ արբեներու երէց խումբին նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցաւ խորհրդակցական ժողով մը, զինուորագրութեան մասին: Սրահը բերնէ բերան լեցուած էր: Բազմութեան մէջ կը նշմարուէին այնպիսիներ ալ որոնք երբեք չեն երեւցած հայկական հաւաքոյթներու մէջ: Կը նախագահէր Պ. Վ. Զուլլէրեան որ տեղեկութիւններ հաղորդեց օրուան հարցի մասին: Այս առթիւ ալ քանի մը հոգի անհամ արտայայտութիւններ ունեցան, իրաւասու օրկաններու դէմ: Թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ վերջ ընտրուեցաւ 7 հոգինոց առժամեայ մարմին մը, զինուորցուներու բաղձանքները բանաձեւելու համար:

Այս ժողովէն երկու օր վերջը, յունուար 10ին սարքուած էր ուրիշ խորհրդակցութիւն մը, ուր որոշեր են գործ չունենալ օֆիսներու հետ, եւն. եւ երկու հոգի աւելցնել նախորդ յանձնախումբին վրայ:

Առժամեայ յանձնախումբը դիմելով զինուորագրութեան գրասենեակը եւ քաղաքապետարան, տեղեկութիւններ քաղած է արձանագրութեանց մասին: Այս առթիւ ըսած են թէ բժշկական քննութենէն վերջ, 20 — 21 տարեկան զինուորցուները անմիջապէս պիտի կանչուին (ապրիլին), իսկ միւսները՝ հոկտեմբերին: Ոմանք արդէն կոչնագիր ստացած են: Յառաջիկայ ժողովը պիտի գումարուի կիրակի, 17 յունուար, ժամը 2.30ին, Պ. քաղաքապետարանին մէջ:

Զինուորցուներու բանաձեւը Ցէսինի մէջ

ՏԷՍԻՆ, (Ցառաջ).— Տէսինի հայ երիտասարդներն ալ, հրապարակային ժողովի մը մէջ որ գումարուեցաւ յունուար 10ին, մեր զինուորցուներու իրաւունքները պաշտպանելու համար ընտրեցին հինգ հոգինոց մարմին մը: (Նեւտոն Շանլեան, Ցարթ. Շահինեան, Գեղ. Տապաղեան, Հայկ Մերտինեան, եւ Թ. Հերոյեան, իսկ խորհրդական՝ Պ. Ա. Զաքմաքեան):

Ժողովը բանաձեւեց հետեւեալ բաղձանքները, ներկայացուելու համար պատկան իշխանութեան:

1.— Այն օրը, որ 1904ի եւ 1917ի ծնունդները կ'արձանագրուին իբրեւ զին—

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ՈՒՐԻՇ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔՆԵՐ ԵՒ ՄԵՐԿԱՑՈՒՄՆԵՐ

Ընդհանուր գիծերով ծանօթացանք Խանջեանի «հակակուսակցական եւ հակախորհրդային» գործունէութեան՝ տնտեսական, մշակութային եւ ազգային-քաղաքական ճակատներուն վրայ։

Ամատունին իր նման ծանրակշիռ ամբաստանութիւնները հիմնաւորելու համար, բնականաբար, պիտի ցուցնէր եւ այն այլատարբեր հետեւանքները, որ յառաջ եկած են Խանջեանի «հակայեղափոխական եւ դաւաճանական» աշխատանքին պատճառով։ Իր դեկուցման այս բաժնին մէջ է, որ Ամատունին կը բանայ մեր երկրին հասած բուն ողբերգութեան բոլոր ծալքերը՝ սեւ աթոռին վրայ նստեցնելով ոչ թէ Խանջեանը, այլ խորհրդային վարչաձեւը իր յուռի կողմերով։

Ամատունի Հայաստանի ներքին կեանքին մէջ նշմարուած բոլոր բացասական երեւոյթներուն միակ պատասխանատուն կը նկատէ Խանջեանը։ Համաձայն իր զեկուցման, իր նախորդը — Խանջեան — եղած է կատարեալ մնասարար մը եւ թշնամի Հայաստանի պետական վերանորոգման եւ տնտեսական բարգաւաճման։ Սակայն, չկարենալով ժխտել վերջին տարիները Հայաստանի մէջ կատարուած դրական գործերը, Ամատունի դրած է նաեւ ատոր պատասխանը։ Այն է, ինչ որ դրական է ու լաւ՝ Հայաստան կը պարտի Բերիային, իսկ դէշն ու մնասակարը՝ Խանջեանին ...

Ինչի՞ մէջ կը կայանայ Խանջեանի մնասարար գործունէութիւնը. —

Ա) Հայաստան շատ ետ կը մնայ «լուսաւորական — մշակութային աշխատանքում» եւ տակաւին անգրագիտութիւնը ժողովուրդի մէջէն չէ վերցուած։ Հայկական դպրոցները եւ բարձրագոյն կրթական հաստատութիւնները «ապահովուած չեն մայրենի լեզուով գրուած դասագրքերով»։ Դպրոցները եւ համալսարանները զուրկ մնալով յատուկ հոգածութենէ, պատճառ են դարձած աշակերտութեան եւ ուսանողութեան կրթական մակարդակի յետամնացութեան։

Բ) Գործական աշխատանքներուն մէջ տիրապետած է «անկարգապահութիւն եւ թափթփածութիւն», որ մեծ վնասներ է հասցուցած երկրի տնտեսական եւ մշակութային կեանքին. Ամատունին կը խոստանայ վերացնել այդ թերութիւնները եւ «մի տարում աւելի շատ բան անել, քան արուած է մի շարք տարիների ընթացքում»։

Գ) Անմխիթար վիճակի մէջ կը գտնուի Երեւանի քաղաքային տնտեսութիւնը։ Լիովին չեն օգտագործուեր այդ նպատակով յատկացուած գումարները, շինարարութիւնը շատ սուղի կը նստի, կառուցումները ժամանակին չեն կատարուիր, տուները կը շինուին անփոյթ՝ «մեծ թերութիւններով, նեղ դռներով, անյարմար սանդուխներով եւայլն»։ Բաւարար աշխատանք չի տարուիր քաղաքի «կանաչապատման եւ մաքրութեան» վրայ։ Բնակչութեան համար «կուլտուրական» կեանքի պայմաններ չեն ստեղծուեր։ Ժողովուրդը վարժուած է «յետամնացութեան եւ անկուլտուրականութեան»։ Խանջեան մայրաքաղաքը այդպիսի կացութեան մատնելով, «դրանում աղբիւր է գտնում ամէն տեսակ նացիոնալիստական պրովոկացիաների համար», որ իբրեւ թէ «Մոսկուան փող չի տալիս» ...

Դ) Խանջեանը խարխլած է խորհրդային մեքենան։ Սովորական գործ էր դարձած խախտել խորհրդային օրէնքները եւ պետութեան մէջ հաստատուած կարգերը, չկատարել կեդրոնական իշխանութեան հրահանգները, «խեղաթիւրել, ոտնահարել յեղափոխական օրինականութիւնը, խորհրդային դէմոկրատիան»։ Ուեւէ խորհրդային պաշտօնեայ գիւղացիի, կոլտնտեսականի եւ խորհ. քաղաքացիի «գլխին կանգնեցուած մի տասնապետ» է եղած։ Խորհ. հիմնարկներու աշխատանքներուն մէջ վարչարարութեան, անհոգի չինովնիկական վերաբերմունքի «տարրեր անպայման կան»։ Ղեկավար աշխատողները պատասխանատուութեան գիտակցութիւնը չեն ունեցած եւ անհոգ վերաբերմունք են ցոյց տուած դէպի իր ստանձնած գործը։ «Այդ հաղորդում էր նաեւ ատորին աշխատողներին»։

Ե) Անտարբեր եւ անուշադիր են եղած դէպի աշխատաւորներու կողմէ յարուցուած դիմումներն ու գանգատները։ Կեդրոնական մարմինները ստացած բողոքներուն կարգադրութիւնը յանձնած են այն մարդոց եւ հիմնարկներուն, որոնց դէմ ուղղուած է եղեր բողոքագիրը։ «Այդ դեռ քիչ է՝ քննութեան արդիւնքները ոչ ոք չէր ստուգում»։

Զ) «Թէ՛ չեն խորհ. քաղաքացուն արհամարհական վերաբերմունք ցոյց տալու դէպքեր։ Վերցնենք, օրինակ, Երեւանի տրամվայի վարչութեան աշխատանքը։ Ինչպէս է նա նոր գիծ կառուցում կամ նորոգում փողոցը։ Ամբողջ փողոցի երկարութեամբ խրամ է փորւում եւ կանայք ու երեխաները, այդ փողոցում ապրող բոլոր քաղաքացիները, աւելի քան չորս ամիս դատապարտուած են փոշու, ցեխի, եւ եթէ հաշուի առնենք նաեւ այն, որ երեկոները ոչ միշտ բաւականաչափ լոյս է լինում, ապա նրանք ենթարկւում են ջարդուածքներ ստանալու վտանգին։ Որտեղ է յարգանքը դէպի խորհրդային քաղաքացին, որտեղ է նրա համար ցուցաբերուող հոգատարութիւնը»։

Է) Խանջեանի օրօք Հայաստանի խորհ. կառավարութիւնը «բաւականաչափ աշխատանք չի կատարել ներգաղթածներին տեղաւորելու ուղղութեամբ։ Անհրաժեշտ է ամենայն ուշադիր վերաբերմունքը ցուցաբերել նրանց կարիքներին»։ Ապա չմոռնալով, որ թոյլ չպիտի տան ներգաղթի զորքը «սպեկուլյացիայի» միջոց դարձնել, Ամատունին կը յայտարարէ՝

«Մեր դռները լայն բացուած են աշխատաւոր Հայերի առջեւ, կապիտալիստական եւ ֆաշիստական շահագործման այդ անմեղ զոհերի առջեւ» (Ընդգծուած է Ամատունիի կողմէ)։

Ը) Ամատունիի վերջին ամբաստանութիւնը կը բանայ Խորհ. Հայաստանի 15ամեայ կեանքի ամէնէն սեւ էջը, մատնանշելով այն ողբերգական կացութիւնը, որուն ենթակայ է հայ գիւղացին։ «Ցայտնի է, կ'ըսէ Ամատունին, թէ ինչպիսի ծանր դրութեան մէջ էին Հայաստանի լեռնային շրջանները դեռ 1933 թուականին։ Իր՝ Խանջեանի ճնշագէտօրութեան հետեւանքով գիւղատնտեսութիւնը սխալ պլանաւորելու (ծրագրելու), գիւղում մերկ վարչարարութեան թոյլ տալու հետեւանքով, գիւղացիները հազարներով հեռանում էին լեռնային շրջաններից եւ իրենց բնակուած տեղերից, գնում էին ուր որ պատահի՝ քայքայելով իրենց տնտեսութիւնները...»

Ամատունիի ութ կէտերէ կազմուած այս ամբաստանութիւնները կը մերկացնեն Խանջեանի մնասարար գործունէութիւնը։ Սակայն հարց կը ծագի.— Այս բոլորին յանցանքը պէտք է փնտռել Խանջեանի՞ մօտ թէ ուրիշ տեղ։ Երբ Խանջեան կը ժխտադրուի իբրեւ ազգային քաղաքականութիւն վարող եւ անջատական ձգտումներ հետապնդող, հասկնալի է։ Ազգային թեքումը Խանջեանի անձնական ուղեգիծն է եղած։ Բայց այդ պարագան իրաւունք կու տա՞յ որ եւ է մէկուն Խանջեանի անձնական հակումներուն վերագրել այն բոլոր աւերները, որոնք տարիներու ընթացքին կատարուած են խորհրդահայ դպրոցներու, պետական հիմնարկներու, գիւղական եւ քաղաքային տնտեսութեանց մէջ։ Եւ կամ միայն Հայաստանի՞ մէջ է, որ տեղի են ունեցած նման մնասակար գործեր ու արհամարհուեր են խորհ. քաղաքացիի տարրական իրաւունքները։

Ի հարկէ ոչ։ Այդ նոյն բացասական երեւոյթները կը նշմարուին նաեւ խորհրդային ուրիշ երկիրներու մէջ եւ Մոսկուայի պաշտօնաթերթը օրը օրին կ'արձանագրէ բազմաթիւ յարեւնման փաստեր։ Հետեւաբար, այդ ոչ թէ Խանջեանի անձնական թերութիւնն է եղած, այլ խորհրդային վարչաձեւի եւ յուռի կարգերու։ Ընդհակառակն, Խանջեան Մոսկուայի եւ Թիֆլիսի կողմէ գնահատուեր եւ ութ տարի շարունակ իր պաշտօնին վրայ ամուր կեցեր է ճիշդ անոր համար, որ իրական եւ հարազատ արտայայտիչն է հանդիսացած խորհրդային վարչաձեւի եւ ստալինեան քաղաքականութեան։ Կը բաւէր որ ան մա՛զաչափ իսկ շեղէր կուսակցութեան ընդհանուր գիծէն, որպէսզի գլխի վայր իյնար իր աթոռէն։ Այսպէս, որ երբ Խանջեան ազգային թեքում ունեցաւ, անմիջապէս իր գլխակ փոփոխեցաւ գետին։ Եւ եթէ Խանջեան այդ վերջին՝ ազգային «սխալը» չգործէր, անշուշտ մինչեւ այսօր ալ անոր կուրծքը պիտի զարդարէր լենինեան շքանշանը։ Իսկ այդ բարձր վարձատրութիւնը ան ստացած էր իբրեւ ստալինեան վարչաձեւի հաւատարիմ ներկայացուցիչը եւ դրօշակիրը։

Չկայ չարիք առանց բարիքի։ Պէտք էր որ մեր առջեւ ունենայինք Խանջեանի գերեզմանը, որպէսզի անոր յաջորդը մերկացնելու համար Ամատունին բանար Հայաստանի իրական կացութեան մութ ծալքերը։ Պէտք էր երիտասարդ համայնավարի մը արիւնը հոսէր, որպէսզի հասկնայինք, թէ որչափ անպատկառօրէն կը ստէին Երեւանէն վերադարձած «ուխտաւորները»։

Ամատունիի մերկացումներուն մէջ ամէնէն զարհուրելին Հայաստանի լեռնային շրջաններէն «հազարաւոր գիւղացիներու» արտագաղթն է իրենց բնաշխարհէն։

Երեւանի կեդր. կոմիտէի քարտուղարը հպարտօրէն կը յայտարարէ՝ «այս տարի մենք ընդունեցինք եւ տեղաւորեցինք ներգաղթած 1800 աշխատաւոր Հայեր»։

Իսկ հազար ութ հարիւրի դիմաց, աւելցնենք մենք, 1933—34ին Հայաստանէն գաղթած են «հազարաւոր գիւղացիներ, որոնք սոված գնում էին, ուր որ պատահի» ..

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱՐԻՆ

Քաղաքական եւ տնտեսական դժուարութեանց երկար շրջանին մէջ, զոր աշխարհը ապրեցաւ, 1936ը կը բնորոշուի իբրեւ ամէնէն խռովեալ տարիներէն մին։ Շարք մը դէպքեր, — սկսած Եթովպիոյ արշաւանքէն, Իտալիոյ դէմ կիրարկուած պատժամիջոցներէն մինչեւ Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմը եւ կեդրոնական ու Արեւելեան Եւրոպայի քաղաքական խմբաւորումները,— ստեղծեցին միջազգային կացութիւն մը որ բոլորովին անապահով դարձուց խաղաղութիւնը եւ մէջտեղ դրաւ բազմաթիւ հոգեր։ Այսուհանդերձ, միջազգային տնտեսական կացութիւնը, անցեալ տարուան ընթացքին ցոյց տուաւ վերականգնումի ձգտում մը։ Այդ եզրակացութիւնը կարելի է հանել՝ կարդալով այն տեղեկագիրները եւ ուսումնասիրութիւնները զորս պատրաստած են Ազգերու Դաշնակցութեան տնտեսական ճիւղը եւ համապատասխան ու իրազեկ հաստատութիւններ։

Միջազգային տնտեսական կեանքի բարելաւումը արդիւնք է մեծ մասամբ, ազգերու սպառազինումին։ Արդէն աշխարհը սպառազինելու տենչէն է բռնուած։ Բոլոր երկիրներու տնտեսութիւնը կը ղեկավարուի զինեալ բախումի մը հաւանականութեամբ։ Ասիկա կը մղէ կառավարութիւնները արտադրութիւնը եւ ստեղծելու կամ պահելու ճարտարարուեստներ, որոնք զուտ զինուորական արժէք ունենան եւ կամ ձգտին երկիրը ամբողջովին անկախ դարձնելու։

Համաշխարհային ճարտարարուեստական արտադրութիւնը կը շարունակէ աւելնալ։

Ճարտարարուեստական մեծ երկիրները, ինչպէս Մեծն Բրիտանիա եւ Գերմանիա հասած են իրենց 1929ի արտադրութեան չափերուն։ Նոյնը կը տեսնենք Հիւսիս - եւրոպական եւ հարաւ - ամերիկեան պետութեանց մօտ։ Երկաթի եւ պղինձի արտադրութիւնը, որ միջազգային չափանիշ մըն է, կը շարունակէ աւելնալ։ Նկատելի չափով կենդանութիւն ցոյց կուտան նաեւ այն ճարտարարուեստները որոնք կապուած են երկաթի արտադրութեան հետ (ինքնաշարժ, երկաթուղիներ, կառուցում)։ Նկատելի է նաեւ նաւաշինարարական ճարտարարուեստի ուժեղացումը։

Զգալի բարելաւում կը ցուցնէ նաեւ արտաքին առեւտուրը, որ վերջին տարուան ընթացքին ունեցաւ յաւելում՝ բաղդատած 1935ին, մանաւանդ երկրագործական երկիրներուն մէջ։ Այսուհանդերձ, ընդհանուր առումով, միջազգային փոխանակումը մնաց աւելի քիչ, քան 1929ինը, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ այս տեսակէտէն վերականգնումը պիտի շարունակուի։ Տարիներէ ի վեր առաջին անգամն ըլլալով կը տեսնուի կենդանութիւն մը նաւարկութեան մէջ եւս։ Փոխադրողչէքները զգալապէս աւելցած են՝ բաղդատմամբ անցեալ տարուան։

Իբրեւ հետեւանք տնտեսական գործունէութեան վերականգնումին, հում նիւթերու խնդրանքը աւելցած է. իսկ այդ խնդրանքին իբրեւ արդիւնք՝ անոնց գիները աւելցած են բնականաբար։ Միւս կողմէ՝ հում նիւթերու պահեստները հետզհետէ կը նուազին։

Շատ մը երկիրներու մէջ հողագործութիւնը եւս բարելաւումի նշաններ ցոյց տուաւ, իբրեւ հետեւանք երկրագործական արտադրութեանց գիներու յաւելումին եւ անոնց տեղաւորումին։

Շիքակոյի մէջ ցորենի գրիւը հասած է 135 սէնթի (գրիւը 27 քիլօ), ցոյց տալով 20 սէնթի յաւելում մը՝ մէկ ամսուան ընթացքին։

1932ին, գրիւը կ'արժէր միայն 44 սէնթ, իսկ այս տարուան հոկտեմբերին՝ 95 սէնթ։ Հակառակ անոր որ արմտիքի հունձքը, ընդհանուր առումով, աւելի շատ էր քան անցեալ տարուանը, համաշխարհային պահեստը նուազած, իսկ խնդրանքն ու գնումը աւելցած ըլլալով՝ ստեղծուած է շատ ամուր շուկայ մը արմտիքներու համար, նոր յաւելումներու ձգտումով մը։

Անցնող տարուան ընթացքին ամէնանշանաւոր դէպքը եղաւ ֆրանսական ֆրանքի արժեզրկումն ու ոսկի պլոքին անկումը։

Դեռ կանուխ է նախատեսել թէ անիկա ինչ անդրադարձումներ պիտի ունենայ համաշխարհային տնտեսութեան վրայ։ Հարկ է դիտել տալ թէ՝ շատ մը երկիրներու, ինչպէս նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակներուն ու Միջազգային Առեւտր. սենեակին մէջ ֆրանսական քայլը դիմաւորուեցաւ գոհունակութեամբ։ Այն փաստը թէ ոսկի պլոքի դրամներուն արժեզրկումը տեղի ունեցաւ միջազգային գործակցութեան մթնոլորտի մը մէջ, իր կողմէն նպաստեց միջազգային կացութեան բարելաւման. վերատեսութիւնները, որոնք կապուած էին այս գործողութիւններուն, իրենց նախապայմանն իսկ էին, իսկ հանրութեան վստահութիւնը ոչ միայն պահուած, այլ եւ զօրացած էր։ Փաստ է որ երբ լաւ ցանկութիւն կայ, միջազգային տնտեսական գործակցութիւն մը կարելի է։ Ֆրանսայի, Միաց. Նահանգներու եւ Անգլիոյ միջեւ դրամական համաձայնութեան մէջ շատեր կը տեսնեն առաջին քայլը դրամական պատերազմին վերջ տալու եւ վերահաստատելու միջազգային դրամական բնական ու տեւական շրջանառութիւն մը, որ անհրաժեշտ պայման է համաշխարհային առեւտուրին ու տնտեսութիւնը բարելաւելու։

ՄԱՄՆԱԳԷՏ

ԾԻԾԱՂ

Բանտարկեալը.— Պարոն բանտապահ, հաճեցէք ինծի թերթ մը թուղթ եւ պահարան մը տալ որ կնոջս գրեմ թէ հոս շատ հանգիստ եմ, ձեզի ալ պատիւ կը բերէ։

— Աւելի լաւ կ'ըլլայ որ չգրես, կ'ըսէ ան, ալ քեզի նման խենդութիւն մը կ'ընէ եւ մեզի հիւր կուգայ. արդէն կիներու բաժինը լեցուն է եւ տեղ չկայ։

Ի ՊԷՏՍ ՁԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Մեզի համար բանասիրութիւնը մէկ կողմ։ Կը բաւէ որ ուղիղ վարենք Քերականութեան ակօսը, որ հետզհետէ լայննալով — խոպանալով սեւերես չի հաներ մեզ ընթերցողներուն եւ մասնագէտներուն աչքին։ Ու, այս կերպով, կը յաջողինք հաւասար ըլլալ, զոր օրինակ, թէ առոյգ կ'ըլլայ առուգել, թէ ոյ մասնիկը ու-ի փոխուելով արդէն, առոյգին գոյականը կ'ըլլայ առուգութիւն, ըստ այնմ նաեւ անառուգութիւն. (Քանիներ դեռ, աւա՜ղ, կը գրեն «անառողութիւն» ...)։ Բայց «նոյնը կ'ըլլայ, բացառաբար, նոյնութիւն, ինչպէս Տէր՝ կ'ըլլայ Տէրութիւն, տէրունական, տէրունի, մինչ կ'ըսուի տիրոջ, տիրութիւն, տիրապետութիւն, տիրացու, տիրուհի, տիրամայր։ Կ'ըսենք, նոյն ձեւով, տիրաւանդ (ողջոյն)։ Ո եւ է լեզուի մէջ քերականական բացառութիւնները մասնաւոր ուսումնասիրութեան կը կարօտին։ Ժողովրդային գործածութեան պարագան յաճախ միակ լուծումն է բացառութիւններուն։

Անցեալ դասին նիւթը շարունակելով՝ մեր առջեւ կ'ունենանք Գ. Խանէտանեանին ուստի, արդ, ուրեմն, հետեւաբար գրեթէ նոյնանիշ շաղկապները։ Ինչպէս նախորդով քանի մը բառերու համար ըսինք, ասոնց ալ գործածութեան տարբերութիւնը դժուար է ճշդել։ Ժամանակը եւ գրողին վարժութեան ու փորձերուն շրջանակին կրնան ուղիղ կանոնը ըլլալ։ Այսպէս՝ շատերուն համար դիւրին է ըմբռնել, թէ բառերու եւ նախադասութիւններու բաւական երկար թուարկութենէ վերջ կը գործածուի հետեւաբարը (par conséquent)։ Ուստի կը գրենք իբրեւ համազօր d'où, համեմատօրէն կարճ ու վճռական խօսքերու իբրեւ հետեւութիւն։ Վիճաբանական, խորհրդակցական նախադասութիւններուն իբրեւ արդիւնք՝ կ'ըսենք ... արդ (or) եւ ուրեմն (donc) կը գործածենք ընդհանրապէս հաւաստական կամ ժխտական նախադասութիւններու, պնդումներու իբրեւ հետեւութիւն։ Բայց մի մոռնաք թէ ընդհանուր կանոնը այս զանազանութիւններուն մէջ վարժութիւնն ու փորձառութիւնն է։

Միջանկեալ ըսենք, թէ Նարեկացին արդ կը գործածէ երկարապատում աղերսէ վերջ։ Հիանալի է անոր այդ՝ Եւ արդ, ի վերայ այսքանեաց յուսահատութեանց ... եւն.։

Բայց անկարելի է դիմանալ բանասիրական հրապոյրին դէմ։ Բանասիրութիւնը խանդավառանք մը, մագնիս մը է ձգողական։ Շնորհալին անգամ, այդ երկնահամ հանճարը, բանասիրութիւն կ'ընէ, առանց գիտնալու, Վարդանանց նուիրած իր երգին մէջ, Վարդանը նոյնացնելով վարդին —վարդագոյն արեամբդ ես պսակեցեր զեկեղեցի։ Բայց ասով չի գոհանար։ Խորէն յատուկ անունը խորհուրդին, խորհրդականին կը կապէ— Խորէն խորհրդական եւ ծանուցեալ անուն բարի։ Այս ուղղութեամբ կարելի չէ՞ արդեօք Վասակ անունին մէջ հաստատել «վէսս» (հպարտ, վեհ, գոռոզ) բառը, ինչպէս Եղիշէին մէջ գործածուած վզրուկը կապել Վէզիր, վէսին, վէսօրէն հետ (Վէստ Սարգիս, այսպէս կոչուած իր հպարտութեան համար)։

** Ի՞նչ պէտք է հասկնալ Նարեկացիին տեսաճագրել բայէն։ Պատաս-

«ՅԱՌԱՋ» ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ՛Ն ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

Հապճեպով կատարուած նախնական քննութիւն մը երեւան կը հանէր, ուրեմն, որ այս ապերասան սպան սարսափելի մատնութիւններ կատարած էր, վտանգելով պահ մը Աւստրիոյ ապահովութիւնը։

Սպարապետ Կոնրատ Ֆոն Հէօցէնտորֆ, Րէտլի դաւաճանութեան առաջին լուրը առնելուն, տարօրինակ իրարանցումի մը կը մատնուի եւ սարսուռ մը կը զգայ։ Ի՞նչ եղած էր արդեօք «թիւ 3 յատակագիծը» որ մանրամասն ծրագիրն էր զինուորական այն գործողութեանց որոնք պիտի ձեռնարկէր աւստրիական սպայակոյտը Սերպիոյ դէմ՝ հաւանական պատերազմի մը պարագային։ Ամենայետին մանրամասնութիւնները նշանակուած էին այդ վաւերաթուղթին մէջ, ճշդուած էին իւրաքանչիւր զօրաբաժնի կամ գումարտակի դիրքը, ինչպէս նաեւ այն կէտերը ուրկէ պիտի սկսէր առաջին յարձակողականը մանրանկար պետութեան դէմ. «յատակագիծ թիւ 3»ին կցուած էին բազմաթիւ քարտէսներ եւ վիճակագրական տեղեկութիւններ։

Մէկ խօսքով գլուխ-գործոց աշխատութիւն մըն էր եւ պատիւ կը բերէր Աւստրիոյ զինուորական հանճարին։

Կը պատմեն թէ զօրավար Մօլթքէ իր անկողնին մէջ լսած է 1870ի ֆրանքօ-պրուսիական պատերազմին լուրը։

— Ելիր, պատերազմ կայ ..

Զօրավարը վերմակէն դուրս կը հանէ գլուխը եւ ամենայն պաղարիւնով կ'ըսէ.

— Իրար անցնելու տեղը չկայ .. գրադարանս բացէք... թիւ 14 դարակէն հանեցէք թիւ 6 թղթածրարը, կարդացէք ուշի ուշով եւ շարժեցէք համաձայն տուած հրահանգներուս։

Ցետոյ կռնակը կը դարձնէ եւ կը շարունակէ քնանալ ...

Ֆոն Հէօցէնտորֆ ինքն ալ ուզած էր Մօլթքէ մը ըլլալ։ Երբ անխուսափելի պատերազմը ծագէր Սերպիոյ հետ, պիտի ըսէր — բացէք թիւ 3 յատակագիծը եւ հասարակ սպայ մը ի վիճակի պիտի ըլլար շարժման մէջ դնելու Աւստրիոյ հզօր բանակները, այն ատենուան կատարեալ ու ամբողջական էր իր հովանաւորութեան տակ պատրաստուած աշխատութիւնը։

Դժբախտաբար, սակայն, գնդապետ Րէտլ այդ «յատակագիծն» ալ ծախած էր Ռուսերուն, ուրեմն եւ՝ այս վերջիններուն խողովակով՝ Սերպիոյ

Ի՞նչ պիտի ընէին հիմա. նո՞րը պիտի պատրաստէին. բացարձակօրէն անկարելի էր։ Աւստրօ-Հունգարիոյ ամէնէն մեծ զինուորական հեղինակութիւնները իրենց վերջին խօսքը արտասանած էին։

Կրնային մասամբ թեթեւ ու աննշան սրբագրութիւններու մասին, բայց բարեփոխել այդ մանրամասնապատ եւ հոյակապ գործը՝ անհնար էր։

Ինչպէս դիտել տուինք, Սերպիոյ սպայակոյտը ամիսներէ ի վեր ծանօթ էր «թիւ 3 յատակագծին», շատ աղէկ «քննեց», բաղդատեց ու վերհանեց... Մարաջախտ Փութնիք, սերպիական բանակին ընդհանուր հրամանատարը, կոց սերտած էր անոր պարունակութիւնը եւ ըստ այնմ կը կազմակերպէր իր ուժերը։ Համոզուելու համար թէ ինչ աստիճան օգտուեցաւ ան «թիւ 3 յատակագիծէն», կը բաւէ յիշել որ մեծ պատերազմին սկիզբը Սերպիոյ քաջարի բանակը — ափ մը զինուոր իրականին մէջ — երեք տարբեր յարձակողականներ ետ մղեց քանի մը շաբթուան ընթացքին եւ սարսափելի կորուստներու ենթարկեց թշնամին։

Րէտլի դաւաճանական արարքներուն մէջ կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ հետեւեալ դէպքը

Աւստրիոյ գահաժառանգը Արշիդուքս Ֆրանց Ֆէրտինանտ Փեթերսպուրկ կ'երթայ օր մը, պաշտօնական այցելութեամբ։ Ռուսիոյ արքայական գերդաստանն ու պետական շրջանակները այնքան սիրալիր ընդունելութիւն մը կ'ընեն իրեն որ իշխանը՝ վերադառնալէ առաջ կը խնդրէ աւստրիական գեսպանատան զինուորական կցորդէն որ կարելի եղածին չափ կրճատէ իր լրտեսական գործունէութիւնը Ռուսիոյ չվիրաւորելու համար։ Կցորդը մինչեւ Վարշաւա կ'ընկերանայ իշխանին եւ այս վերջինին մեկնումէն յետոյ կը մնայ այնտեղ մէկ, երկու օր՝ քաղաքը տեսնելու համար։ Ցանկարծ, ռուս գնդապետ մը այցելութիւն կուտայ իրեն եւ կ'առաջարկէ ծախել կարգ մը զինուորական յատակագիծներ զորս ռուսական սպայակոյտը պատրաստած էր՝ Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ դէմ։

Կցորդը կը խորհի թէ «պատառը համեղ» է եւ, հակառակ գահաժառանգին պատուէրներուն, սակարկութեան կը սկսի ռուս դաւաճանին հետ։ Ի վերջոյ կը գնէ «գաղտնիքները» եւ կը ղրկէ ուղղակի գնդապետ Րէտլին որ, ինչպէս ըսինք, Աւստրիոյ լրտեսական եւ հակալրտեսական բաժնի գլխաւոր վարիչն էր։

Ու անհաւատալի հրէշը գործի կը սկսի։ Նախ եւ առաջ շինծու յատակագիծներ կը պատրաստէ, ցոյց տալու համար թէ կցորդը խաբուած եւ ծուղակը ինկած է։ Հետեւաբար անմիջապէս ետ կանչել կուտայ զայն, իբրեւ «պարապ մարդ»։ Ցետոյ բուն յատակագիծները — որոնք իրմէ եւ կցորդէն զատ ոչ ոք տեսած էր — կը վերադարձնէ Փեթերսպուրկի կառավարութեան, յայտնելով միաժամանակ, դաւաճան ռուս զինուորականին անունը. Այս մեծ ծառայութեան համար Րէտլ կը ստանայ չորս հազար սթերլինի պարգեւ մը, իսկ ռուս գնդապետը անձնասպան կ'ըլլայ։

Դաւաճանը արժանի էր իսկապէս այդ իշխանավայել վարձատրութեան, որովհետեւ ոչ միայն կցորդին ուղարկած յատակագիծները գաղտնի պահած էր իր հայրենակիցներէն եւ Գերմաններէն, այլ եւ աշխատած էր որ անոնք տեղեկութիւն չառնէին ռուսական զօրաբանակներու համրանքին եւ ուժին մասին։

Տարիներ վերջը Աւստրիայի պետական անձնաւորութիւն մը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէր այս դէպքին առթիւ.—

«Եթէ մեր սպայակոյտը գիտնար թէ Ռուսերը այսքան ուժ ունէին, անտարբեր պիտի չմնար վաղուան վտանգին դէմ եւ միջոցներ ձեռք պիտի առնէր՝ 1914ի պատերազմին չմասնակցելու համար։ Կռուել ուզեցինք ու պարտուեցանք։ Սրիկայ Րէտլը դաւաճանեց ռուսաբնակ մեր գործակալներուն եւ Ռուսերուն տուաւ մեր բոլոր գաղտնիքները։

(Շար.)

թան՝ տեառնագրել կը նշանակէ խաչակնքել — Տեառնագրեա՛ քո անուամբդ՝ զլուսանցոյց երդ յարկիս։ Քու անունովդ կնքէ (խաչակնքէ՛) իմ բնակարանիս լուսանցոյց երդիքը (տանիքին լոյս առնելիք ծակը, պատուհանը)։

Քանի որ խմբագրին ուշադրութենէն փախչելով գրաբարի նոր սահման մը կոխեցինք, առիթէն օգտուելով ըսենք, թէ Հանդէսի մը մէջ գրաբարէ հատուած մը կար, որ կը պարունակէր «խորտուբորտ» բառը, որ հազիւ թէ ռամկօրէնի մէջ պատասխանի իրաւունք ունի։ Ի՞նչ պիտի ըսէին Բագրատունի եւ Հիւրմիւզ գրաբարի մէջ այդ անճոռնի բառին աստղատակութիւնը տեսնելով. Հապա ի՞նչ պիտի ըսեն, բառերուն խորքով ու խորհուրդովը հետաքրքրուողդ, սիրելի Արաղ, երբ ըսեմ թէ նոյն Հանդէսին մէջ կար նաեւ ... «խոհալից» բառ մը, խաչուն, իմաստալից ըսելու տեղ։ Ի զովեստ քերթուածներու հատաքածոյի մը, անուանի գրող մը իր զմայլումին թափ տալով գործածած էր մինչեւ իսկ ... «ճարտարաձեւ քերթութիւն» բացատրութիւնը։ Ի՞նչ ըսել է, խնդրեմ, ճարտարաձեւ քերթութիւն ... Սիրելի Արաղ, այս չքնաղ ասացուածքը քեզի անկ էր վերլուծել Մշակոյթին առթիւ հրաշագան ճառիդ մէջ Քերթութի՜ւն ... դղո՛յլ, տըղաք. Երբ չենք ըսեր արդէն քերթել, բնաւ պատշաճ չէ ըսել քերթութիւն, քանի կայ քերթուած, քերթողութիւն, բանաստեղծութիւն։

** Մայր, սոճ, նոճ, չոճ — խոր անտառներուն այս ցնծալից ծառերը կ'ըլլան նաեւ մայրի, սոճի, նոճի, չոճի (յորամարգ — լորամարգիին, տեղ — տեղիին, պատուախան — պատուախանիին պէս), ինչպէս նաեւ արծիւ — արծուի։

Այսքան մասւոր մարզանքէ վերջ սթափում մը անհրաժեշտ է, դէթ պզտիկներուն համար։ — Հայ լեզուն դարման է նաեւ ընդդէմ արբեցութեան ... Եղճ տանտիկինները կրնան իրենց հաւատարիմ կէսերուն սթափ վիճակը փորձել ու հասկնալ, անոնց առաջարկելով արտասանել ճշգիւ եւ արագ՝ դարձուցիչ մոլորեցոյց։ Վստահ եղէք որ եթէ «արբած» են պիտի չկրնան ոլորակել զայն եւ, հետեւաբար, յանցաւոր են ..

ՏԱՐԱԶ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

— . —

ԱՆԻԷՌ, 9 յունուար. — Շաբաթ իրիկուն տեղի ունեցաւ Անիէռ Պոլս Քոլոմպի դպրոցական Կազմածի հանդէսը նախաձեռնութեամբ հոգաբարձութեան։ Օրուան նախագահ Գ. Գ. Ցովհաննէսեան բացաւ հանդէսը եւ քանի մը խօսքով բացատրեց դպրոցի անհրաժեշտութիւնը այս համայնակուլ երկրին մէջ։ Յետոյ սկսան պզտիկներու արտասանութիւնները։ Բոլորն ալ յաջողապէս արտասանեցին, գոհ ձգելով ներկաները։ Փոքրիկն Լուսարոնեան պլացումով երգեց «Կապոյտ Պարուն», պզտիկ Ա. Մատոեան շատ լաւ էր «Դեկտեմբեր» դերին մէջ։ Գ. Գալապանեան արտասանեց «Օգուէնի Նամակը» որ ժողովուրդը խնդացուց կուշտ ու կուռ։ Յետոյ ներկայացուցին «Ձարչըլը Արթին աղան», բոլոր դերակատարները շատ լաւ էին։ Փակման խօսքը ըրաւ Գ. Թադէոսեան, Հ.Բ.Ը.Մ. կողմէ՝ շնորհաւորելով Անիէռ Գ. Քոլոմպի գաղութը որ նախանձախնդիր է մայրենի լեզուին։ Հանդէսը վերջացաւ գիշերուան ժամը 12ին եւ հանդիսականները մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ։

Ոհ Հովիւ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԴՊՐՈՑԻՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

—•—

ԱՌՆՈՒՎԻԼ. — Մեր մանկապարտէզի տօնածառը տեղի ունեցաւ յունուար 3ին Սալ Քալմանի սրահին մէջ, առուար բազմութեան մը ներկայութեան։ Աշակերտներ, աղջիկներ եւ մանչեր ըրին աւուր պատշաճի արտասանութիւններ եւ տուին փոքրիկ ներկայացումներ։ Դպրոցի վարչութեան կողմէ տիկ. Շահպազեան հանդէսը բանալով շնորհաւորեց ամանորը։ Ուսուցչուհին՝ Օր. Ն. Տէր Ղեւոնդեան բանախօսութեամբ մը պարզեց մշակոյթին դերը ազգերու կեանքին մէջ

Կաղանդ պապան բաժնեց կաղանդի նուէրները Տ Մ Միութիւնը չունէր չէր խնայած արդիւնաւէտ ընելու հանդէսը։ Շնորհակալութիւն յայտնուեցաւ Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին որ այս տարի եւս մասնակցած է կաղանդի նուէրներ եւ կարկանդակ բաժնելով երախաներուն։ Նոյնպէս շնորհակալութիւն յայտնուեցաւ Գ. Վ. Էլմաճեանի եւ իր խումբի անդամներուն Mme Laubertaux եւ Mme Lemaireի, Գ. Օ. Գալանչեանի, Գ. Օ. Գասաւեանի եւ Վ. Սանոեանի, որոնք մասնակցեցան նուագով գոհ ձգելով ներկաները

Հանդէսը փակուեցաւ ուրախ եւ զուարթ մթնոլորտի մէջ։

Յ Ճ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՔԷՕԹԱՀԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ԿԱՂԱՆԴԸ

— . —

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Քէօթահիոյ Հայր. Միութիւնն ալ տօնեց կաղանդը, Սալոն Ֆլորիտի մէջ բոլոր հայրենակիցներուն հետ։

Ժամանակէն առաջ բազմութիւնը սկսաւ լեցնել սրահը եւ գրեթէ տեղ չէր մնացած նստելու։ Ժամը 9ին ըսկսան եւրոպական պարերը նուագատութեամբ ջութակահար Գ. Ս. Ջէօրէքճեանի, բացման խօսքը ըրաւ հայրենակից Գ. Կարօ Ուշաքլեան, որ շնորհաւորելով նոր տարին, գնահատեց վարչութեան գործունէութիւնը։ Յիշեց Քէօթահիայի ողբերգութիւնները, դրուագներ, եւ թելադրեց աւելի սերտօրէն կապուիլ միութեան հետ։

Յետոյ ներկայացուեցաւ «Գիտութեան զաւակը» դեկավարութեամբ Տէր եւ Տիկ. Դերասան Ղազարեանի հաճելի առիթ ընծայելով ներկաներուն նոր տարին դիմաւորել ուրախ տրամադրութեամբ։ Ջաւէշտէն վերջ վերսկսան եւրոպական պարերը, տեւելով մինչեւ առտուան ժամը 5։ Տեղի ունեցաւ նաեւ աճուրդ մը (երկու հատ խորոված հաւ եւ 12 փաքլաւա եւ շիշ մը շամփանիա)։ Աճուրդը Գ. Ն. Համիպէյեանի վրայ մնաց եւ գոյացաւ փոքրիկ գումար մը։

Քէօթահիոյ Հայր. Միութիւնը վերակազմուեցաւ 1936 մարտին, եւ այս կարճ ժամանակամիջոցին մէջ շատ մեծ օգուտներ ունեցած է իր հայրենակիցներուն, նիւթապէս թէ բարոյապէս։

Սեղանիկէն յետոյ Մարսէյլի Քէօթահիացիները եւս կ'ունենան իրենց Միութիւնը որ կը յուսանք թէ օրինակ պիտի հանդիսանայ միւս գաղութներու հայրենակիցներուն։

Միութիւնը չէ մոռցած նաեւ կաղանդի առթիւ ուրախացնել իր աղքատ ընտանիքներու փոքրիկները, նուիրելով անոնց դրամական համեստ օգնութիւն մը։

Միութեան նպատակն է օգնել կարօտեալներու եւ հիւանդներու։ Ուրախալի է որ կրցած է իր շուրջը հաւաքել 90 անդամ։

Յ. Էսկիճեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ՆԻՍԻ ՄԷՋ

— . —

ՆԻՍ. — Սովորականին պէս այս տարի եւս տօնեց Նիսը իր դպրոցի կաղանդի օրը։ Յունուար 3ին Փավիյեօն Արժանթինի սրահին մէջ, Գուլվար տը Մառըյէն. Սրահը հաւաքուած էր կոկիկ բազմութիւն մը, մեծամասնութեամբ աշակերտներու ծնողներ, որոնք եկած էին իրենց ձագուկներէն մայրենի լեզուին քաղցրութիւնը լսելու։

Հանդէսի բացումը կատարեց Գ. Հ. Ալպաճեան, որ քանի մը խօսքով բացատրեց դպրոցի վիճակը եւ կարգալով հաշուեկշիռը, խնդրեց թէ ներկաներէն եւ թէ բացականներէն որպէսզի օգնեն դպրոցին. Ջերմապէս գնահատեց Հ. Կ. Խաչի Նիսի մասնաճիւղը որ այս տարի եւս ամսական 50 ֆր. յատկացնէ դպրոցին։ Մաղթեց որ ուրիշ միութիւններու օրինակ ըլլայ Հ. Կ. Խաչը իր կատարած աշխատանքով։ Կարգը եկած էր պզտիկներուն, որոնք երգեցին մանկական խաղեր, տրամախօսութիւններ բազմաթիւ երգեր ու արտասանութիւններով ուրախացուցին հանդիսականները։ Հանդէսը չվերջացած մանկապարտէզի աշակերտներուն (27 հոգի) նուէրներ բաշխուեցան զորս նուիրած էր Տիկ. Քէօլէեան (Վիլ Ֆրանշէն)։ Գնահատութեան արժանի է վարժուհին իր տարած աշխատանքով։ Տիկ. Համբարձումեան եւս մանկապարտէզի աշակերտներուն մէկ ամսավճար նուիրած է։ Հանդէսի երկրորդ մասին ըներգեցին «Երեք քաջերը»։ Դերերը շատ լաւ բաշխուած էին եւ խաղը յաջող անցաւ։

Թղթակից

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. Յապաղած. - Թաղիս ամանորի առթիւ սարքուած դպրոցական հանդէսը տեղի ունեցաւ Յունուար 3ին, եկեղեցիի մէջ։ Ուսումնատենչ հասարակութիւնը փութացած էր կենդանի աչքերով տեսնել 50—60 աշակերտներու թոթովանքն ու գեղգեղանքը։

Թաղականութեան ատենապետ Գ. Բարաղամեան, իր բացման խօսքով ոգեկոչեց մեր նախահայրերէ ժառանգ մնացած աւանդութիւնները եւ թուեց ծնողներուն տարրական պարտականութիւնները։ Վարագոյրը բացուեցաւ, վաթսուն պզտիկներ հինգէն մինչեւ 12 տարեկան, կոկիկ հագուած եւ չորս կարգի վրայ շարուած էին տօնածառին շուրջ, բեմին վրայ։ Մանկապարտիզպանուհի Տիկ. Ալիս Գրմպըլեանի ազդանշանին վրայ, դաշնակի ընկերակցութեամբ սրահը թնդաց «Ի զէն Հայեր» հայրենաշունչ խմբերգով։ Բոլոր պզտիկները արտասանեցին, երգեցին ու պարեցին։ Շատ յաջող անցաւ 12 աշակերտներու շուէտական մարզանքը եւ չորս աղջիկներու պարը միշտ ընկերակցութեամբ դաշնակի։ Յետոյ աճուրդի գրուեցաւ Տիկ. Միութեան կողմէ գնուած չորս լապտերնոց գեղեցիկ ջահ մը։ Աճուրդը բարձրացաւ հազար 30 ֆրանքի եւ շահեցաւ Մարսէյլի հիւրերէն Գ. Կարապետ Համբարձումեան, որ կրկին նուիրեց Տիկ. Միութեան։ Աճուրդին իրենց մասնակցութիւնը բերին բոլոր ներկաները։ Երրորդ մասին բոլոր պզտիկները կրկին բեմին վրայ եւ խմբերգ՝ «Մենք Հայ ենք» եւ հայրենաշունչ արտասանութիւններ։ «Կաղանդ պապա»յին սակառին մէջ դասաւորուած տուփերով չաքարները մէկիկ մէկիկ բաժնուեցան բոլոր աշակերտներուն։ Ապա տեղի ունեցաւ քրքջալից զաւեշտ մը՝ «Երկու ծոյլայեղներ»։ Զաւեշտը անցաւ բաւականին յաջող։ Կը լսեմ թէ Տիկ. Միութիւնը գեղեցիկ դաշնակ մը եւ վառարան մը գնած եւ նուիրած է դպրոցին։

Ապրին Սէն Ժէրոմցիները։

Թղթակից

ՆՈՐ ԾԱՂԿՈՑ ՄԸ

— . —

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍ (Լիոն) — Մեր փոքրաթիւ գաղութը, 30 տուն, ամէն գոհողութիւն յանձն առնելով ծաղկոց մը բացաւ, որպէսզի փոքրիկները հայերէն սորվին։ Վարժուհին է Տիկ. Ցասմիկ Քիւթէքեան։ Գաղութը ամսական 350 ֆրանք ապահոված եւ հոգաբարձութիւն մը ընտրած է 7 հոգիէ։ Հոգաբարձութիւնը անմիջապէս չինել տուաւ 16 աթոռ, իւրաքանչիւրը երեք աշակերտի համար։ Դեկտեմբեր 2էն ի վեր դպրոցը բաց է եւ ունի 48 աշակերտ։ Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան երեքշաբթի 5—7 եւ հինգշաբթի ամբողջ օրը եւ շաբաթ 5—7։

Այս պզտիկ գաղութը գնահատութեան արժանի է այս ձեռնարկին համար, որուն կ'աջակցին բոլորը առանց խտրութեան։

Վարչութիւն

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐ ՇԱՐԺՈՒՄԻ ՄԸ ԿԱՐՕՏԸ

—•—

«Ցուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ նոր տարուան առթիւ (2 յունուար).

—«Դիտելով միայն գրականութեան դաշտը, կրնանք ըսել, որ մեր գրականութիւնը ինչպէս ուրիշ տարիներ, շարունակուեցաւ, տաւելապէս թերթերու եւ հանդէսներու էջերէն։ Գիրքե՞ր, այո՛, ունեցանք անոնք ալ, տասնեակ մը, թերեւս քիչ մը աւելի։

Չենք ուզեր այս սիւնակներուն մէջ կշռել անոնց արժէքը։ Չենք ուրանար, բայց չենք կրնար հաստատել թէ անոնք, այդ գիրքերը, վէպ կամ քերթուած, նոր ակօս բացին, լայնաշունչ յուզում մը ցնցուեցին եւ շարժումի մը նախանշանը դարձան։ Շարունակեցին հայ գրականութիւնը, բայց չկրցան... ուշադրութիւն գրաւեցին, բայց չյաղթեցին։ Ու բաղմութիւնները, թողունք ժողովուրդը, այլ գրականութեամբ զբաղողները, մնացին անտարբեր։

«Նաւասարդ» պրակներու գործերուն կարգին եկան դիզուելու ուրիշ գրողներու գործերը, նոյնքան նահատակ ու նահատակուած։

Հանդէսներու մէջ ալ, — «Հայրենիք», «Վէմ», «Անահիտ» — հրատարակուեցան մէկ քանի ուշագրաւ յօդուածաշարքեր, վէպ ու ապաւորութիւն, թատերգութիւն կամ ուսումնասիրութիւն, հին ու նոր գրողներու կողմէ։

Անշուշտ, բախտաւորութիւն է, որ կան գոնէ այս հանդէսները, մանաւանդ անոնցմէ երիցագոյնը՝ «Հայրենիք»ը, որ իր ստուար ու բազմազան բաժիններովը ժամանակակից հայ մտքի ամէնէն թանկագին շտեմարանը կը հանդիսանայ։

Բայց այս մասին չէ մեր խօսքը։ Այլ այն մասին՝ թէ անցնող տարուան ընթացքին գրականութիւնը վերածուեցա՞ւ շարժումի. Հայ գրականութիւնը արձանագրե՞ց թուականներ բացող գործեր. յուռթի նամբաներ, մեծաշուք երեւոյթներ՝ գոնէ գրականութեամբ զբաղող շրջանակներուն ուշադրութիւնը կեդրոնացնելու եւ հանրային երեւոյթ դառնալու ուժով։

Տօնեցինք հայ գրերու 1500ամեակը. ուր է սակայն այդ առթիւ հայ մշակոյթին, գրականութեան եւ արուեստին նուիրուած գործերուն շարքը։ Չենք մոռցած անշուշտ այն գործերը, որոնք պատահաբար հրատարակուեցան կամ հրատարակելի են. Երուանդէ, մատենաշարք, անմոռանալի դեր կատարեց Դուրեանի գործերուն հրատարակութեամբ եւ մրցանակի հաստատութեամբ։

Բայց, եղա՞ւ համազգային ձեռնարկ մը՝ հայ գրական հրապարակը ողողելու մեծարժէք գործերու հրատարակութեամբ, հին կամ նոր։

Հայ միտքը կը դեգերի, կարծէք, ծանծաղուտքներու մէջ. կը խորշի ալեկէ ու խորութենէ. թռչելու ու սուզուելու բաղձանքէն։

Գիտենք, թէ ցամաք օրերու մէջ կ'ապրինք եւ կեանքը դժուար է մեզ հանդէպ։ Բայց մի՞թէ մենք ստեղծուած ենք գլուխ խոնարհելու ճակատագրին առջեւ։

Մեր ժողովուրդը, յանձին իր ընտրեալներու, ծանր պայմաններու մէջ, շարժում ստեղծեց ու հայրենիք ու անկախութիւն կերտեց։

Նոյն ժողովուրդը շատ աւելի ծանր օրերու մէջ եկեղեցի ու գիր ստեղծած է։

Ինչո՞ւ այս ժողովուրդի յաջորդները չկրնան ստեղծել գրականութեան ու արուեստի այն ալիքը, որ ողողէր մեր հոգիները եւ մեր կեանքը դարձնէր հարուստ ու բարգաւաճ։ Բոլոր նուաճումները ազգերու կեանքին մէջ ընտրեալներու գործն են. անոնց առաջնորդութեամբն են իրականացած. բոլոր մեծագործութիւնները փոքրամասնութիւններու ձեռակերտն են։ Հաւատաւոր, գաղափարապաշտ ու անձնուրաց փոքրամասնութիւններու,

Ինչո՞ւ չսպասել որ հայ գրականութիւնն ալ ունենայ իր յեղափոխական փոքրամասնութիւնը, որ ջահակիր դառնայ նոր ճամբաներու. որ դոհուի ու մոլեռանդօրէն ուրանայ ինքզինքը՝ գրականութիւնը շարժումի, փոթորիկի վերածելու եւ գրականութենէն ստեղծելու համար հոգեկան զօրութեանց նոր հոսանքներ, հայ կեանքը սողելու եւ հայ ժողովուրդը զօրացնելու համար։

Դժգոհ ենք անցեալէն. ու կը բաղձանք նոր ու խարանի շարժումի, բատեղծագործական ծանր երկունքի եւ ցեղային ուժերու պոռթկումին. Համախմբութեան եւ, ի հարկին, պոռթկումին։

Յեղափոխական փոքրամասնութիւնը, — պէտք է հրապարակ գայ ան. հայ մտքի անդաստանին մէջ ալ, ներհեղեղներու, երգչուհիներու ընդարանին պէտք է սպարէզ իջնէ եւ կիրքով ու մոլեգնութեամբ, համատարած շարժումի եւ մրրիկի վերածէ հայ մտքի խաղաղ այն մթնոլորտը, որ, այլապէս, կրնայ մահացու դառնալ վազը»։

ՏԻԽԱՆ

Փաստաբանը. — Գ. Նախագահ, իրաւ է որ փոխանորդեալս իր հայրը եւ մայրը սպաննած է, բայց խիղճ ունեցէք իր պատիժը թեթեւցնելու, քանի որ առով որբ կը մնայ։

✕

— Դուք որ այս մարդը կ'առնէք ձեզ շատ չարիք պատճառած ըլլալուն, ինչպէս կը հետեւիք յուզարկաւորութեան

— Կ'ուզեմ աչքերովս տեսնել թէ գերեզման դրուած եւ վրան փակուած է եւ այլ եւս պիտի չկրնայ վնասել ինծի

✕

— Ծամբորդութենէ դարձիս առաջին այցելութիւնը ձեզ կուտամ, ձեր ամուսնութիւնը շնորհաւորելու համար։

— Ուշ մնացած էք, արդէն ամուսնալուծուած ենք։

— Հարկաւ կարեւոր պատճառներով, նորէն շնորհաւորութիւններս։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (175)

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԻ)

—o—

Այս էր պատճառը, որ Վարդանի մահուան վրայ կրկնակի կերպով ցաւեցաւ Գեւոր Կարպովիչը, որու ըմբռնումով ի զուր ինքնազոհութիւն մըն էր տղու ըրածը։ Առով մէկտեղ, թերեւս ակամայ, Վարդանը իր աչքին մեծցաւ, գեղեցկացաւ. այնքա՜ն ջահիլ, այնքա՜ն խոստմնալից տղայ մը ինքնաբերաբար կրակի մէջ նետուած էր։ Չհասկնալով հանդերձ Վարդանի խելառութիւնը, Գեւոր Կարպովիչը երբ տուն կը վերադառնար, կառքի մէջ ակամայ կը մտածէր այդ տղու վրայ, որ հայ ժողովուրդի սիրոյն գիտակցօրէն կեանքը վրայ տուած էր։ Գեւոր Կարպովիչը հաստատ չէր գիտեր ի՞նչպէս որակել այդ քայլը՝ խելառութի՞ւն թէ հերոսութիւն, բայց ակամայ խոր յարգանք մը կը զգար այդ տղու յիշատակին հանդէպ։

Տիկին Վառվառէն ու Սոնիան ընթրիքի կը սպասէին Գեւոր Կարպովիչին, որ շատ ուշացած էր։ Սոնիայի եւ իշխանի բաժանումէն վերջ, տան մէջ զարմանալի խաղաղ մթնոլորտ մը ստեղծուած էր։ Միայն տիկ. Վառվառէն էր, որ երբեմն, երբ ամուսինն ու աղջիկը ներկայ չէին, իշխան Ալեքսէյի վրայ թափած արցունքները սրբելու համար՝ թաշկինակը աչքերուն կը տանէր։ Գեւոր Կարպովիչը, ամէն իրիկուն, առանց քըրպը հանդիպելու, կանոնաւոր կերպով տուն կուգար։ Հայր ու աղջիկ զարմանալի կերպով մտեցած էին իրարու։ Այդ մտերմութիւնը տեսակ մը մխիթարանք էր Սոնիայի համար, որ երկու շաբաթուան ընթացքին մէջ տարիներով ապրած կը զգար ինքզինքը։ Հայրը, առանց հասկնալու աղջկան արտմութեան պատճառը, շարունակ կը պնդէր արտասահման երթալու մասին. Ան կը կարծէր, թէ քանի մը ամիս Փարիզ եւ Նիս ապրելով Սոնիայի տրամադրութիւնը պիտի փոխուէր։

— Արտասահմանը ի՞նչ ընեմ, հայրիկ ջան, — ըսաւ Սոնիան անգամ մը, — իմ երջանկութիւնս հոս պիտի գտնեմ ... Շուտով քեզի մեծ գաղտնիք մը պիտի յայտնեմ ... չէ՛, հիմա չեմ յայտնելու ... բայց շուտով ... շատ շուտով ...

Սոնիան կուզէր իր մեծ գաղտնիքը պահել, մինչեւ որ Վարդանը վերադառնար, անցածը մոռնային եւ գեղեցիկ ապագայի մը շէնքը կոխէին միասին։ Մինչեւ այդ՝ ոչ ոք պէտք չէ գիտնար իր սրտին գաղտնիքը, եւ ոչ ալ Եւգինէն, որ այնքա՜ն վշտացուցած էր զինք։ Կը փափաքէր Արսէնեաններուն երթալ, բայց հակառակ բուռն ցանկութեան կը դժուարանար առաջին քայլը առնել, մէկ ալ որ Ալեքսէյի հետ ունեցած բաժանումէն ասդին երկու շաբաթ անցած էր ու Արսէնեանները դեռ չէին երեւցած, մինչդեռ առաջները շաբաթը մէկ երկու անգամ կը հանդիպէին իրենց։

Այդ երեկոյ, մայրն ու Սոնիան ընթրիքի չնստան. ու մինչեւ ժամը տասը սպասեցին Գեւոր Կարպովիչի գալուն։ Մէկ ալ լսեցին դրան առջեւ կանգ առնող կառքի մը դղրդիւնը։ Ջէյին սխալած, Գեւոր Կարպովիչն էր եկողը։ Ներս մտնելով ծանր ու տըխուր դէմքով մը, ան Սոնիայի հետ հըրաւ սովորական ուրախ կատակները, այլ սեղանի մօտ իր տեղը բռնեց ու նեղացաւ տիկ. Վառվառէի վրան, որ ի զուր իր գալուն սպասած էր։

Մայրն ու աղջիկը իրարու նայեցան զարմացած։ Ի՞նչ էր պատահած։ Անշուշտ գործի արտնեղութիւն մը, թէեւ Գեւոր Կարպովիչը երբեք տան մէջ գործի յաջողութեան կամ ձախորդութեան մասին չէր խօսեր։ Ամուսնոյն միտքը ցրելու համար, տիկ. Վառվառէն խօսք բացաւ Շուանեճէներու մասին, որոնք յաջորդ օրը ճաշկերոյթի հրաւիրած էին զիրենք։

— Գեւոր, Սոնիան երթալ չուզեր։ Շիտակը ամօթ է. մարդիկը երկու անգամ եկան մեզի, գեռ անգամ մը իսկ չգնացինք։ Քանի որ Սոնիան չուզեր երթալ, մենք երկուքով պէտք է երթանք ...

Գեւոր Կարպովիչը գլուխը ձեռքերուն՝ ուշադրութիւն չդարձնելով, կը շարունակէր ուտել կերակուրը կամ աւելի ճիշդը՝ խաղալ կերակուրին հետ։

— Հը՞, Գեւոր, կ'երթանք, չէ՞

Գեւոր Կարպովիչը գլուխը վերցուց ու կնոջը նայեցաւ սրտնեղութեամբ։

— Վազ անցիր այդ Շուանեճէներէդ, Ջաւշտաւաձէներէդ։ Բաւական է։ Թող որ կերակուրս ուտեմ հանդիստ որտով։ Ամէն օր անշուշտ յիմար բան մը կ'ունենաս զիս նեղացնելու։

Ընդհանրապէս տիկ. Վառվառէի արցունքը աչքի պոչին տակ կը սպասէր, պատրաստ դուրս յորդելու։ Ամուսնոյն նկատողութիւնը սրտին դըպաւ։ Սկսաւ մեղմօրէն հեկեկալով արտասուել։ Սոնիան հօրը նայեցաւ։ Ի՞նչ էր պատահած։

Գեւոր Կարպովիչը սակայն շուտով ինքզինքը հաւաքեց եւ աւելի հանդարտ շեշտով մը խօսքը ուղղեց տիկին Վառվառէին.

— Նաւ, լաւ, լաւ, սիրելիս։ Բաւական է. հիմա պատմութիւն մի՛ շիներ լածո։ Մենք, մենք չենք կրնար անոնց երթալ, որովհետեւ վաղը եկեղեցի պիտի երթանք։

— Ամիսներով եկեղեցի երթալ մտքէդ չէր անցներ, — աչքերը չորցնելով ըսաւ կինը, — վաղը որ տեղ պիտի երթանք, նո՞ր միտքդ ինկաւ եկեղեցին։ Դու արդէն այդպէս ես. թող մէկ երկու շաբաթ վերջը երթանք, ի՞նչ կը լինի որ ... Ես Շուանեճէներուն խոստացայ ...

— Վառվառա ... մենք երեքս պէտք է եկեղեցի երթանք վաղը, — հազիւ լսելի ձայնով ըսաւ Գեւոր Կարպովիչը.

Դէմքը մթագնած էր։ Անձայնօրէն ճիգ մը կը թափէր խօսած ժամանակ հանդարտ երեւնալու։

— Վաղը պատարագէն վերջը հոգեհանգիստ պիտի լինի, — շարունակեց ան, պզտիկ լռութենէ մը յետոյ։

— Գեւոր, ի՞նչ հոգեհանգիստ ...

— Վարդանի մահուան քառասունքն է .. ես ինքս ալ միայն ..

— Քա, մարդ, որո՞ւ մասին է խօսքը, — չփուած խօսքը կտրեց տիկին Վառվառէն։

Սոնիան, որ անուշադիր կը լսէր հօր ու մօր խօսակցութիւնը, Վարդան անունը լսելուն տարտամ անհանգստութիւն մը, անորոշ նախազգացում մը ունեցաւ։ Այդ ի՞նչ Վարդանի մասին էր խօսքը։ Ձեռքի բաժակը շրթներուն տարած՝ այնպէս ալ մնաց։

— Քանի՞ Վարդան կայ որ ... մեր Աշոտի

Բայց Գեւոր Կարպովիչը չկրցաւ խօսքը վերջացնել։ Բաժակը Սոնիայի ձեռքէն վար իյնալով ջարդուեցաւ։ Աղեխարշ ճիչ մը դուրս թռաւ աղջկան շրթներէն։ Խելագարի մը ձեւով ան ոտքի ցատկեց ու մազերը սկսաւ փետտել՝ անիմաստ բառեր արտասանելով։ Ոչ Գեւոր Կարպովիչը եւ ոչ ալ տիկ. Վառվառէն կրցան տեղերնէն շարժիլ. ապշած իրարու կը նայէին։

— Վարդա՛ն ... հայրի՛կ ... հայրիկ կը մեռնի՜մ ... օ՜օ՜օ՜հ ... — մահաւիլ գունատութիւն մը ծածկեց աղջկան դէմքը, ու կամաց մը ինքն իր վրայ դառնալով, նուաղած գետին ինկաւ։

Սոնիան աչքը բացաւ։ Հիւրասենեակի դիւանին վրայ երկնցած էր, մայրը ջուր կը սրսկէր դէմքին, հայրը ձեռքերը կը շփէր։ Սոնիան զարմացած՝ չորս բոլորը կը նայէր, առանց հասկնալու իրեն հետ պատահածը։ Ճիգ մը ըրաւ միտքը կեդրոնացնելու։ Յանկարծ յիշեց հօր խօսքերը. «Վարդանը մեռած է» ... Բոլորովին ջախջախուած, նստաւ դիւանի վրայ։ Տաք արցունքը հանդարտօրէն սկսաւ վազել աչքերէն։ Աշխարհը մէկէն դատարկուած էր. անհուն պարապութեան մը մէջ ինքզինք կը զգար Սոնիան, ինքը մէն մինակ, սարսափելի ծանրութիւն մը կուրծքին չոքած։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ուորցուներ՝ ճանչցուին Ֆրանսահպատակ, իրենց ընտանեկան պարագաներով։

2.— Զինուորական ծառայութիւնները կատարել Ֆրանսական բանակներու մէջ ։

Այս առթիւ, կը խնդրենք Իզերի նահանգին մէջ գտնուող մեր բոլոր երիտասարդ հայրենակիցներէն որ յարաբերութիւն հաստատեն Տէաին հետ, մեր խնդրանքները հաւաքաբար ներկայացնելու համար։ Մեր բաղձանքները ներկայացուցած ենք պատերազմական նախարարութեան եւ ուրիշ կարեւոր անձերու հետ յարաբերութեան մէջ ենք։ Մեր հասցէն — No. 13, Café Décine (Isère):

Երեւանի երկրաշարժին մասին

Երէկ հաղորդած էինք անգլիական գործակալութեանց լուրը՝ Երեւանի երկրաշարժի մասին։ Մոսկուայի «Փրաւտա»ն հետեւեալ կերպով կը հաղորդէ դէպքը. (8 յունուար) —

« Երեւանի մէջ զգացուեցան քանի մը ստորերկրեայ ցնցումներ։ Առաջին երկուքը տեւեցին 12 երկվայրկեան։ Ժամը 11.40ին ցնցումները կրկնուեցան աւելի զօրաւոր։ Տուները ուժգնօրէն կ'օրօրուէին եւ շատերը ճեղքեր ունեցան, ինչպէս եւ ապակիներն ու պնակեղէնները կը կոտրտուեցան »։

Ինչպէս կը տեսնէք, Մոսկուայի պաշտօնաթերթը չի խօսիր 100 տուներու փլուզման մասին։ Լո՞ւրն է սխալ, թէ կը ծածկեն ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

22 ԱԱՏԻՃԱՆ ՑՈՒՐՏ կը տիրէ Թուրքիոյ զանազան գաւառներուն մէջ ։ Բազմաթիւ մարդիկ մեռած են ցրտահար ։

ԲԱՆԹՈՂՆԵՐԸ ԳՈՐԾԱՐԱՆԷՆ ԴՈՒՐՍ ՀԱՆԵԼՈՒ փորձ մը կատարուած ըլլալով, ծանր դէպքեր պատահեցան Տիթրոյթի մէջ (Մ. Նահանգներ)։ Գործադուլը կը տեւէ երկու շաբաթէ ի վեր։ Կառավարիչը շարժման մէջ դրած էր 1500 հանրապետական պահակներ, որոնք դիմաւորուեցան հրազէնով եւ քարերով։ Զինուորներն ալ զէնքի դիմեցին եւ արտասուաբեր կազեր գործածեցին։ Ընդհարումներու հետեւանքով վիրաւորուեցան 24 հոգի։ Ի վերջոյ կառավարիչը յաջողեցաւ համոզել բանթողները, որոնց թիւն է 112,000։

22 ԹՈՆ ՈՍԿԻ ցամաք հանուեցաւ Մարսէյլի մէջ։ Ղրկուած է Սպանիայէն, Պանք տը Ֆրանսի մէջ պահուելու համար։

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻ նոր նստաշրջանին բացման առթիւ, որ տեղի ունեցաւ երեքշաբթի օր, Պ. Բուիս նախագահ վերընտրուեցաւ 384 ձայնով, որ զգալի առաւելութիւն մը կը ներկայացնէ նախորդ ընտրութեան վրայ։

ՆԻՍԻ ՄԷՋ, Փրոմընատ տէ զ'Անկլէի վրայ, զօրախաղի մը առթիւ ծովեզերեայ մայթին մէկ մասը փլաւ 3 — 4 մէթր խորութեամբ։ Մեծ բազմութիւն խռնուած ըլլալով, շատեր փոսին մէջ ինկան։ Վիրաւորուեցան 20ի չափ քաղաքացիներ, որոնց չորսը հիւանդանոց փոխադրուեցան ։

“ՎԷՄ„

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «Վէմ»ի ԺԶ. Թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Գ. ԳԻՐՋԱՆԵԱՆ՝ «Մ. Փորթուգալեան».— Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ «Արհաւիրքի Օրեր».— ՊՐՈՖ. Ն. ԱԴՈՆՑ՝ «Նոր հայերէն ցերականութիւնը».— ՏՈՔԹ. Վ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ՝ «Յուշատետրէս».— Հ. ՕՏԵՓԱՆԵԱՆ՝ «Անդրանիկը Սփիւռքաց աշխարհում».— Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ՝ «Համաշխարհային պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը» (վերջ).— «Հայ-հայկական բանակցութիւններ».— ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ՝ Ռոստոմի նամակները.— ՕՆՑԵԱԼՔ.— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ.— ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ.— ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ.— Վ. ԵՓ. ՄԱՆԿՈՒՆԻ՝ «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը».— Նկարներ։

Խմբագրութիւնը դարձ կը խնդրէ բաժանորդներէն փութացնել բաժնեգիններու վճարումը։ Մասնաւորապէս կը խնդրուի Ֆրանսայի բաժանորդներէն ջանալ մինչեւ Նոր-Տարի փակել իրենց հաշիւները, որով մեծ աջակցութիւն ցոյց տուած կը լինին խմբագրութեան։ Փարիզի բաժանորդները կարող են բաժնեգինը ուղարկել Լ. Գեւոնեանի հասցէով «Յառաջ»ի խմբագրատուն, Մարսէյլինը՝ Ն. Կակոսեանին՝ 49 rue Nationale: կամ ուղղակի խմբագրութեան՝ S. Vratzian. 13 Rue des Platanes Plessis-Robinson. (Seine).

Տր. Կ. Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը

«Մանուկներու Օրուան» տօնակատարութեան առթիւ
հրապարակ կը հանէ պատկերազարդ հանդէս մը,
գեղարուեստական սիրուն յօդուածներով, ոտանաւորներով եւ զանազան
գեղեցիկ գրուածքներով։
16 նկարներ Տ. Կ. Խաչի դաստիարակչութեան, Սանուհեաց խումբերէն,
«Մանուկներու Օրուան» եւ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՑԱՆէն։
Ցօդուածներ ունին՝ Պերճուհի, Է. Բիւզանդ, Տիրան Ճնահիւր, Ն. Բերբերեան, Հերմինէ Միրզեան, Մ. Տամլամեան, Գ. Աղապապեան, Հերմինէ Անդրանիկ, Ս. Վրացեան, Շ. Նարդունի, Ա. Խանճեանեան, Ս. Արամեան եւ ուրիշներ։

Գին 1 Ֆր.։

Դիմել՝ Շրջ. Վարչութեան Mme Missakian, 6 rue d'Alsace, Asnières (S.)

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՃԱՄՓՈՐԴՆԵՐ

ՓՈՆ Տ'ՕՊԻՆԱՅԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ զինուորցուները կը հրաւիրուին խորհրդակցական ժողովի մը, կիրակի 17 յուն. կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, հայրենակից Նիկողոս Կոկոզեանի բնակարանին մէջ։

ՎԻԷՆԱՀԱՅ զինուորագրեալներու երկրորդ ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 16 յուն. շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Ռ. Ա. Կուսակցութեան սրահին մէջ։ Կը հրաւիրուին գաղութիս բոլոր զինուորագրեալները անխտիր ներկայ ըլլալ։

Ցանձ.ախումբ

ԿՈՐՍՈՒԱԾ Է

Յունուար 10ին «Ալպուշ Արշակ»ի ներկայացման իրիկունը, Տիկին Գ. Աղնաւորեան, արթիսթներու սրահին մէջ իր դրած ոսկի ժամացոյցը յանձնած է հոն գտնուող անձի մը որ իրեն ծանօթ է ։

Կը խնդրուի վերոյիշեալ անձէն ժամացոյցը անմիջապէս յանձնել Խան Առաքէլեանի, 7, Impasse Deux - Nethes. (30 Ave. Clichy). Փարիզ (18):

ԽԱՆ ԱՌԱՔԷԼԵԱՆ

Մուշտակավաճառ Կիւլպօյեան հաստատութիւն իր յայտարարութեան, նուաստեալ « Յառաջ » կը նուիրէ Տիկին Պօշնակեանի, իր չափի վրայ կարել տուած մէկ մանթոյին համար ։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme. PARIS (13

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ Արամ Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 15 յունուար, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 52 rue de Bourguignon. Գուա Քոլոմպի կայարանին ճիշդ դիմացի սրճարանը։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Մուրատ, Մջոյ եւ Վռամեան խումբի ընկերները 17 յուն. շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ակումբին մէջ։

ԳԱՆՆԵՍ-ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ ենթակոմիտէի ընկերահաւաքական ճանդիպումը, այս շաբաթ իրիկուն, ժամը ճիշդ 9ին, Հայ Ակումբին մէջ։

ԿՈՒՐԲԷՎՈՒԱՅԻ Ցաւրոս խումբի դասախօսական ժողովը այս ցաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ընկ. Ս. Ջեմիլեանի բնակարանը։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստամ ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 16 յուն. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse. Մարսէյլ։ Կարեւոր օրակարգ։

(ՄԱՐՍԷՅԼ) Գօմոնի Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը վաղը, ուրբաթ իրիկուն, սովորական ճաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

(ՄԱՐՍԷՅԼ) Պուլվառ Օտոնի Վռամեան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբի ընկերները 17 յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէի ընկերահաւաքական դասախօսական ժողովը, ուրբաթ 15 յուն. երեկոյեան ժամը 8.30ին, Զարդարեան գրադարանը, 181 Cours Lafayette։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն եւ համակիրներէն անպայման ներկայ ըլլալ։

Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ, 16 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Սիամանթօ» Ակումբին մէջ։ Կը դասախօսէ Պ. Ա. Ա. ՔԷՕՍԷԵԱՆ։ Կը հրաւիրուին մասնաւորապէս հայ երիտասարդութիւնը ։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած Անիէռ-Գուա-Քոլոմպի Արամ ենթակոմիտէի կողմէ
17 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,
149bis Ave. Argenteuil, Անիէռ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Օրուան հարցերու շուրջ։
Խօսք կ'առնեն ուրիշ ընկերներ։ Երգ, արտասանութիւն եւլն.։
Մուտք 5 ֆրք։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ_ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Տր. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ
17 յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Ռուսական երաժշտանոցի սրահին մէջ, 26 Ave. Tokio. Metro Alma et Iéna
ԴԱՍԱԽՕՍ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
Նիւթ՝ Տպաւորութիւններ Հարաւ. Ամերիկայէն։
Տախտակներու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆր։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ.

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Զարդարեան Գրադարանի վարչութեան սարքած ընտանեկան խնջոյքը որ տեղի պիտի ունենար Յունուար 10ին, յետաձգուած ըլլալով, այս անգամ տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, 16 Յունուար երեկոյեան ժամը 8ին, Ցոյներու սրահին մէջ, 5, Rue Bonnefoi. Հաճելի ժամանց ։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
Այս կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ Ակումբին մէջ
Լիոնէն հրաւիրուած է Ընկ. Կ. ԽՐԱՑԵԱՆ ։
Գեղարուեստական բաժին ։ Մուտք՝ 3 Ֆրանք

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Քէմանչիստ ՌՈՒԲԷՆԻ առաջին նուագահանդէսը տեղի կ'ունենայ
23 Յունուար, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին,
Salle Géographieի մէջ։
Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

Հրապարակային յուսաբանական ճառախօսք

կազմակերպուած Փարիզի հայ զինուորցուներու Ատամեայ Վարչութեան կողմէ, 14 Յուն. հինգշաբթի իրիկուն Փրթի Փուանալի մէջ, մէթրո Բաստ. ժամը ճիշդ 8 30ին, ուր հրաւիրուած են իրենց տեսակէտները յայտնելու քաղաքական եւ հանրային կազմակերպութիւններ։

Տախտակներու մասնակցութիւն 2 ֆր ։ Անգործներու մուտքը ազատ է։ Կը խնդրուի ճրախայ չբերել։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Տ. Կ. Խաչի Վալանսի Մասնաճիւղին կողմէ
17 յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ Ակումբին մէջ։
Կը խօսի ՕՐ. ՀԵՐՄԻՆԷ ՄԻՍԻՔՃԵԱՆ

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

Տ. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մ. ճիւղը կը տօնէ իր չորս Մ. ճիւղերուն հետ
17 յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Շահրիկեան սրահին մէջ,
5 rue de l'Eclipse. Մարսէյլ
Գեղարուեստական բաժին։ Պիտի ներկայացուի «ՏԱՌԻԼՕ»էն Սիւէ-Սէթօ ընկերութեանէն։ Ջութակ մը՝ ԱՐԷԼԵԱՆ Թատերախումբէն։
Երգ, արտասանութիւն փոքրիկներու կողմէ։
Կը բաժնուի պաղպաղակ եւ նախընթրիք բոլոր ներկայ փոքրիկներուն։
Մուտք 3 ֆր., փոքրիկները ձրի։

Հանդէս -Թէյասեղան

Ալֆորվիլի Չէնկիլէրի հայր. Միութեան «Դպական բաժնի» թէյասեղանը
16 յուն. շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Հայ Ակումբին մէջ,
1 Bld. Carnot. Ալֆորվիլ։
Բացման խօսք, երգ, արտասանութիւն, հայկական պար։
Մուտք՝ 0 Ֆր. 95։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ այսօր, հինգշաբթի 14 Յուն. ժամը 21ին, Ecole des Langues Orientales ի մէջ, 2 rue de Lille, Paris.

Դասախօս՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ Ռուսահայաստանի եւ Թիւրքահայաստանի ստեղծումը:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Կարապետ Չէփճեան, ծնած Պղոտի գիւղէն, 5 տարի փոխադրուած Կիպրոս։ Տեղահանութեան միջոցին կը գտնուէր Աստանալար կայ որ 1920ին կը գտնուէր Պոլիս։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ՝ Տիկին Իսկուհի Գուլասքեանի (Չէփճեան), Ցառաջի միջոցաւ։

— Աթէնէ (Վօքլիւզի նահանգ) Մկրտիչ Գրիգորեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Պրուսա - Օրթագիւղցի Մէրէ - ռէնց Գրիգորին աղջիկը Աննիկ։ Կը կարծուի թէ Փարիզ կը բնակի։ Իր հասցէն իմացնել Վահրամ Մանուկեանի, 38, Rue Floréal, Romainville, Seine:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԻՐԹԻԵԿԻ ՀԱՄԱՐ' Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 15 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
VENDREDI 15 JANVIER 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3320 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲԱՐԵՆՇԱՆ ՀՈՎԵՐ

Ատենէ մը ի վեր, եթէ ոչ համերաշխութեան, գոնէ խաղաղութեան ոգի մը կը սաւառնի գաղութներու մէջ :

Էջմիածնի «լիազօր»ը չկրցաւ գլուխ հանել իր առաքելութիւնը Մ. Նահանգներու գաղութին մէջ, եւ Եկեղեցին կը մնայ երկուքի բաժնուած: Ապա ուրեմն երկու տարբեր իշխանութիւններ են որ կը վարեն գաղութը, իրենց անջատ առաջնորդարաններով, ժողովներով, եկեղեցիներով ու դպրոցներով :

Ժամանակին մանրամասնօրէն պարզուեցան այս ողբերգութեան պատճառները, եւ մենք երբեք տրամադիր չենք նորէն խրելու ամուլ վիճաբանութեանց մէջ:

Արդ, անցեալ աշունէն ի վեր, երբ կաթողիկոսին նուիրակը խոստովանեցաւ իր պատմակա՛ն պարտութիւնը, արտակարգ երեւոյթներ չկան ամերիկահայ գաղութին մէջ: Կը թուի թէ երկու կողմերն ալ հաշտուած են իրականութեան հետ եւ իւրաքանչիւրը իր թեմական գործերը կը վարէ համաձայն իր հայեցողութեան եւ կարողութեան :

Իբրեւ հետեւանք նուիրակին պարտութեան, երկու իշխանութիւններէն մէկը (ռամկավար - Հօկ) հռչակուած է «հայրապետահաճոյ», ապա ուրեմն «օրինաւոր», իսկ միւսը — այն որ Դաշնակցական կը կոչուի եւ որ իրականին մէջ շարունակութիւնն է բուն օրինաւոր իշխանութեան, կը մնայ «անխաւեր»:

Ո՞րքան կրնայ տեւել այսպէս: Պէ՞տք է որ տեւէ, հանրային շահու տեսակէտէն :

Դժուար է պատասխանել այս հարցերուն: Միայն մէկ մխիթարական պարագայ աչքի կը զարնէ այս ամբողջ անախորժութեան մէջ.— Գրեթէ դադրած են պայքարները, եւ բաղդատաբար հանդարտ՝ շրջան մը կը բոլորէ գաղութը: «Ցայթական» կողմը լրջօրէն կը կարծէ թէ գտա՞ծ է լաւագոյն ելքը, իսկ «պարտուած»ը ամփոփուած է շինարար աշխատանքի մը մէջ, մինչ յուսալով թէ ի վերջոյ պիտի գործադրուի արդարութիւնը:

Խաղաղութեան հով մըն ալ կը փչէ յունահայ գաղութին մէջ, հին Յունաստանէն մինչեւ Նորը:

Անցեալ տարուան տագնապը — դպրոցներու փակումը — դարձաւ տեսակ մը ազդանշան՝ կարճ կապելու համար ներքին վէճերը: Մանաւանդ որ երկրին վարչական կարգուսարքը հիմնովին փոխուած ըլլալով, մեր տնավարի բարքերը կրնային դուռ բանալ ուրիշ փորձանքներու :

Մօտէն տեղեակ չենք ամբողջ անցուդարձին, բայց գիտենք որ խառն վարչութիւն մը կազմուած է Աթէնքի մէջ, մասնակցութեամբ Դաշնակցութեան: Նոյն երեւոյթը նաեւ Մակեդոնիոյ կարգ մը քաղաքներուն մէջ, որոնք տարիներէ ի վեր իրարու հետ կը շփոթէին շինարար գործունէութիւնն ու ներքին պառակտումը:

Իսկ ծրագրուած համերաշխութեան յաջող փորձ մը կատարուեցաւ, վերջերս, Գահիրէի մէջ, թեմական ընտրութեանց առթիւ: Հրապարակ դրուեցաւ միացեալ ցանկ մը,— Դաշնակցական, ռամկավար եւ չէզոք — եւ կատարուեցաւ քուէարկութիւն մը, որ իր բարեկարգութեամբ պատմական պիտի մնայ այդ գաղութին տարեգրութեանց մէջ, բուն իսկ մեր հակառակորդներուն խոստովանութեամբ :

Մինչեւ ո՞ւր կրնայ հասնիլ այս համերաշխութիւնը: Հիմնակա՞ն է թէ պատահական,— այժմ ժամանակը չէ քննելու այդ հարցը :

Ինչպէս մատնանշուած գաղութներուն, նոյնպէս ուրիշ վայրերու մէջ աչքի կը զարնէ սփոփարար երեւոյթ մը,— մեղմացում կիրքերու եւ ձգտում եթէ ոչ մերձեցման, գոնէ փոխադարձ հասկացողութեան :

Կը թուի թէ իւրաքանչիւր երկրի մէջ տիրող պայմանները եւ առ հասարակ միջազգային կացութեան ելեւէջներն ալ վճռական դեր կատարած են այս բարենշան երեւոյթին մէջ:

Արդարեւ, ո՛ր երկրի մէջ ալ ինկած ըլլանք, հետզհետէ աւելի բացորոշապէս եւ ուժգնօրէն կը զգանք անողոք իրականութիւն մը,— շատեր դժուար կը հանդուրժեն մեր ինքնուրոյն եւ ազատ գոյութեան:

Տեղ մը թթու ազգայնականութիւնն է որ կը տիրապետէ, դպրոցներ փակելով կամ անկարելի դարձնելով անոնց յարատեւութիւնը: Ուրիշ տեղ մը՝ զօրանոցի դուռները կը բանան տարագիր երիտասարդութեան առջեւ, 10 – 15 տարի հանգիստ ձգելէ վերջ:

Իսկ առ հասարակ ամէն տեղ նախ մեզի քամել կուտան տնտեսական տագնապի եւ գործազրկութեան լեղին, իբրեւ օտարին օտարը ...

Տակաւին չենք խօսիր միջազգային բարդութեանց մասին, որոնց միայն հեռանկարը բաւական է աւելի թանձրացնելու մթնոլորտը:

Ըսել կ'ուզենք թէ բոլոր հանգամանքները մեզ կը մղեն ինքնապաշտպանութեան, հետեւաբար եւ մերձեցման ու գործակցութեան:

Անշուշտ կարելի չէ հրաշքներ գործել մէկ օրէն միւսը, տարիներու պառակտումներէն եւ քինախնդրութիւններէն վերջ:

Բայց, մթնոլորտին նօսրացումն իսկ յուսատու երեւոյթ մը կը կազմէ, գլուխ գլխի տալու եւ ելքեր գտնելու համար:

Իսկ որ եւ է ելք փնտռած ատեն, հիմնական պայման է որ թելադրութիւնները բխին ՆԵՐՍԷՆ՝ մեր իրականութենէն, եւ ոչ թէ ԴՈՒՐՍԷՆ, միջազգային ձուլարաններու մէջ դարբնուած գիտելիքներով:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐԸ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՎԷՃԻՆ ԼՈՒԾՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ոչ թէ անկախութիւն, այլ ինքնավարութիւն համաձայնութեամբ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ

Լ'Էօվրի քաղաքական աշխատակիցը, որ սերտ յարաբերութիւններ ունի արտաքին գործերու պաշտօնատան հետ, կը գրէ երէկուան թիւով.—

Ֆրանսական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Փարիզի Թուրք դեսպանը վերջին անգամ Պ. Իվոն Տէլպոսի այցելած ատեն, նոր թելադրութիւններ ներկայացուցած է, իրաւախոհութեամբ կարգադրելու համար Ալէքսանտրէթի հարցը, Ա. Դ. Խորհուրդին առջեւ, յառաջիկայ շաբթու: Մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Թուրքերը տրամադիր են ընդունելու որ պահուի Սանճաքին ինքնավարութեան սկզբունքը, (ինչպէս կը պահանջեն Ֆրանսացիները) եւ մէկդի դրուի անկախութեան պահանջը (որ անկարելի կը համարուի Ֆրանսայի համար). Իսկ այդ ինքնավարութիւնն ալ պիտի հաստատուի հողատարութեան շրջանակին մէջ (Սանճաքը մաս համարելով Սուրիոյ): Բայց Թուրքերը այս զիջումը կ'ընեն երկու պայմաններով.— Առաջին՝ ինքնավարութիւնը պէտք է սկսի երկու երկիրներուն միջեւ իրաւախոհութիւն գոյանալէ անմիջապէս վերջը, եւ ոչ թէ երեք տարի վերջը, ինչպէս կ'առաջարկէ Ֆրանսա, (Փրանքօ-սուրիական դաշնագրին փորձի շրջանէն վերջը): Երկրորդ պայմանը այն է որ Սանճաքին քաղաքական ինքնավարութիւնը հաստատուի Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ հովանաւորութեամբ, այնպէս որ այս վերջինը կարենայ ապահովել իր ազգակիցներուն թէ հաւասարմօրէն պաշտպանուած է զիրենք եւ ազատած Սուրիոյ տիրապետութենէն, համաձայն Աթաթիւրքի եւ Թ. Ր. Արասի տուած խոստումներուն, իսկ Ֆրանսացիներն ալ իրենց մասին պիտի կրնան ապահովել Սուրիացիները թէ իրենց սեփականութենէն չեն զրկած եւ իրենց հողատարութիւնը չեն տկարացուցած՝ անկախութիւն տալով Սանճաքին:

Չենք գիտեր թէ Ֆրանսա ինչ ընդունելութիւն պիտի ընէ այս առաջարկներուն: Բայց ստոյգ է որ երկու կողմերն ալ ջերմապէս կը բաղձան համաձայնութեան մը յանգիլ: Բնականաբար, այս տեսակ առաջարկ մը պէտք է վաւերացուի Ազգաժողովին կողմէ, առաջարկ մը որ բոլորովին համաձայն չէ հողատարութեան օրէնքներուն, բայց եւ այնպէս բոլորն ալ գոհ պիտի մնան երբ Ֆրանսա եւ Թուրքիա համաձայնութեան մը յանգին :

*** Անտիոքէն կը հեռագրեն.— Երեքշաբթի օր Թրքական հաւաքոյթ մը կատարեց տեղատարափ անձրեւի մը տակ: Որ եւ է դէպք չպատահեցաւ: Ազգաժողովին ներկայացուցիչները պաշտօնատունէն դիտեցին թափօրը որ տեւեց մէկ ժամ: Կը մասնակցէին 15 — 20,000 ցուցարարներ, որոնց նշանաբաններուն վրայ կը կարդացուէր հետեւեալ վերատառութիւնը.— «Կեցցէ՛ Հաթայի անկախութիւնը»: Ցուցարարները ծափահարեցին Ազգաժողովին ներկայացուցիչները, ինչպէս նախորդ օրը ըրած էին Սուրիոյ կուսակիցները :

*** Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ վարչապետ եւ Թ. Ր. Արաս շուտով նոր խորհրդակցութիւն մը պիտի կատարեն Աթաթիւրքի հետ, Ալէքսանտրէթի հարցին առթիւ :

ԻՆՉԵ՞Ր Կ'ՈՐՈՇԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ

Փառաւոր ընդունելութիւն զօր. Կէօրինկի

Զօր. Կէօրինկ, Փրուսիոյ վարչապետը, Հռոմ հասաւ չորեքշաբթի օր եւ արժանացաւ փառաւոր ընդունելութեան մը: Մուսոլինի եւ իր փեսան՝ արտաքին նախարար կոմս Չիանօ կայարան գացած էին, անձամբ դիմաւորելու համար հիւրը : Բազմաթիւ հաւաքէ աւելի քաղաքացիներ կը ծափահարէին Գերմանիոյ ներկայացուցիչը, երբ կայարանէն դուրս ելաւ գիշերուան ժամը 11ին:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս այցելութեան : Հիթլէրի ներկայացուցիչը եւ Մուսոլինի աչքի առջեւ ունին քաղաքական ծրագիր մը որուն մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին: Այս առթիւ կատարուած ընդունելութեան շքեղութիւնն իսկ մեծ տպաւորութիւն գործած է: Ականաւոր թղթակիցներ կը գրեն թէ վեհապետի մը ընդունելութեան առթիւ այսքան նուագախումբ եւ զինուոր մասնակցած պիտի չըլլային: Արդէն իսկ պատրաստուած են շարք մը հանդիսութիւններ, ի պատիւ գերման հիւրին, որ պիտի մնայ մինչեւ կիրակի, իսկ երկուշաբթի պիտի երթայ Նափոլի

*** Իրազեկներու կարծիքով, Մուսոլինի եւ Զօր. Կէօրինկ պիտի քննեն ոչ միայն Սպանիոյ, այլեւ Միջերկրականի խնդիրը, գործակցութեան ձեւ մը գտնելու համար Անգլիոյ հետ, քանի որ Ֆրանսա զինակցութեամբ կապուած է Խ. Միութեան: Հիթլէրի բոլոր ճիգերը կը ձգտին խախտել Փրանքօ-խորհրդային դաշինքը: Զօր. Կէօրինկ պիտի ստուգէ թէ Իտալիա տրամադի՞ր է իրեն օգնելու՝ այս ճամբուն վրայ եւ միեւնոյն ատեն ուժ տալու իր գաղթային պահանջներուն: Գերմանիա կ'ուզէ նաեւ խախտել անգլօ-ֆրանսական գործակցութիւնը:

*** Լուրի մը համաձայն, Իտալիոյ արտաքին նախարարը Լոնտոն պիտի երթայ մօտերս, կարգ մը խնդիրներու լուսաբանութեանց համար:

Տոքթ. Շախթ Փարիզ չի գար

Առջի օր բոլոր թերթերը գրած էին թէ Տոքթ. Շախթ, Գերմանիոյ տնտեսական նախարարը եւ Րայխսպանքի վերատեսուչը, Փարիզ պիտի գայ յունուար 16ին, բանակցելու համար տնտեսական համաձայնութեան մը մասին:

Երէկ այս լուրը անմիջապէս հերքուեցաւ Պերլինէն քաշուած հեռագրով մը, իբրեւ կանխահաս: Փարիզի մէջ ալ առ այժմ հանգամանքները նպաստաւոր չեն գտներ, նոյնիսկ տնտեսական համաձայնութեան մը մասին բանակցելու համար :

Բայց եւ այնպէս, առեւտրական բանակցութիւնները պիտի կատարուին Փարիզի մէջ, երկու կառավարութեանց մասնագէտներուն կողմէ: Կ'ըսուի թէ Ֆրանսա տրամադիր է զիջումներ կատարելու տնտեսական գետնի վրայ,

(ԼՈՒՐԵՐՈՒ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՔԵՆԱԿԱՆ ՈՒՂԵՂ

Թող պոռան կանչեն Թուրքերը թէ էզէլտէն գոյութիւն ունէին իրենք, եւ պիտի ապրին յաւիտենականութեան մէջ, թէ մարդկային քաղաքակրթութեան պորտի քարը դրած են իրենք, Թուրքե՛րը: Սակայն աշխարհի թերթերը ուրիշ բան է որ կը պատմեն :

Այս վերջին տարիներուն ի՞նչ գիւտեր եղան, ի՞նչ հրաշալիքներ յօրինուեցան, բոլորն ալ պտուղ՝ Հայոց ուշիմութեան

Վերջին գիւտը դարձեալ Հայ մըն է որ կը կատարէ,— այսպէս *Էօվռ* կը գրէ թէ Գէորգ Արծրունի, ելեկտրագէտ-ճարտարագէտ գիտնական մը, պանդխտած վերջ Ֆրանսա կուգայ եւ կարեւոր աշխատանքներ կը կատարէ այստեղ, իսկ այս անգամ կը հնարէ *մեքենական ուղեղ մը*,— տեսակ մը համայնագէտ մեքենայ, որ գրամեքենայի պէս ստեղնաշար մը ունի, մնացեալը տուփ մըն է ապակեպատ: Երբ ուզես գիտնալ թէ Փարիզ – Մարսէյլ ճեպընթացը ե՞րբ կը մեկնի, պէտք չունիս երկաթուղիի ընկերութեան տեղեկագրերը թղթատելու, մատդ կը կոխես եւ անիա մեքենան կը պատասխանէ քեզի: Օրինակ, կ'ուզես առնել Աղքատախնամի հեռախօսի թիւը, կոխէ մատդ եւ կարդա: Աւելի հրաշալին,— կ'ուզես իմանալ ֆրանսերէն բառի մը անգլերէն համարժէք բառը, — կոխէ մատդ եւ կարդա: Պ. Գէորգ Արծրունի, ըստ *Էօվրի* տեղեկութեանց, այս մեքենայով կրնայ երեք լեզուով թարգմանի գործ կատարել, — դժուար չէ, մատ կոխելուն վրայ է խնդիրը: Ձեր մէջ ամէնէն Թովմասն ալ կրնայ իր մատը կոխել եւ հաւատալ թէ ինչ որ կ'ըսենք ճիշդ եւ ճիշդ է:

Պ. Արծրունին կը խորհի իր այս գործիքը աշխարհի ուշադրութեան ենթակայացնել յառաջիկայ ցուցահանդէսին, ի Փարիզ: Նկէք տեսէք :

Այս համայնագիտարանին գիւտը նոր հեռանկարներ կը բանայ,— օրինակ, կարելի է կազմել քաղաքական ուղեղի մեքենայ մը, որպէսզի բաւական ըլլայ, դժբախտ ազգիս Հայոց համար, մատը կոխել եւ հասկնալ թէ ո՛ր քաղաքական ուղղութեան պէտք է հետեւիլ, թէ ի՞նչ բառ պէտք է արտասանել Ծուղաղանիկին, թէ ի՞նչ կը խորհի Անգլիան մեր մասին, թէ ինչո՞ւ պիտի ընէ Ֆրանսան մեր սեւ աչքերուն սիրոյն :

Օրինակի համար, թրքահայ դատի երբեմնի ախոյեան Հնչակեան կուսակցութիւնը ի՞նչ կը խորհի ընել, — ապացուցելու համար անշուշտ «պիղծ Թուրքին լուծին տակ հեծող» մեր երկիրը — երբ արտասահմանի թրքահայ ժողովուրդը զանգուածովին նպատակ դառնայ Ֆրանսայի, Յունաստանի, Ուրուկուայի, Փարակուայի :

Պատասխան.— Հնչակեան կուսակցութիւնը, այդ պարագային, *չէրչիի* պայուսակը կռնակին առած՝ վերջնագիր կուտայ Թուրքիոյ.— «Պարպէ՛ մեր հողերը. այլապէս *չէրչիի* պայուսակը կը բանամ եւ բանակներս կ'արշաւեն դէպի Թուրքիա»:

Վստահ եմ որ Թուրքիա տեղի կուտայ: Եւ խորհիլ որ այս լուծումը կը պարտինք ուղեղաձեւ մեքենայի մը : Թերեւս ըսէք որ դուք այս քաղաքականութեան գովքը կը լսէք ամէն օր: Ցանցանք իմս է որ ես քիչ մը հեռու կ'ապրիմ շուկայէն :

ԱՐԱԶ

Նորէն Թրքական հէքիաթներ

Թուրք թերթերը կը շարունակեն հէքեաթներ հրատարակել, Ալէքսանտրէթի հարցին առթիւ: Վերջին նմոյշ մը՝ «Ճումհուրիյէթ»էն.—

Երբ դիտողները հոս եկան, ոստիկանութիւնը փակեց անցքին վրայ գտնուող բոլոր արհարանները եւ թոյլ չտուաւ որ որ եւ է Թուրք չիման մէջ մտնէ դիտողներուն հետ Այս առթիւ հոս եկած է Սուրիոյ ընդհ. տեղեկատու գիւանին պետ գնդապետ Գօյէթ, որ գործունէութիւն ունեցաւ Դամասկոսի ըմբոստութեան ժամանակ :

Քանի մը օրէ ի վեր մեծ ընթացք մը բռնած է տեղական կառավարութիւնը: Մեքենայութեանց մասնագէտ Սուպհի Պէրէքէթ ալ քանի մը օրէ ի վեր կը տեսակցի կարգ մը Թուրք երեւելիներու հետ, բայց ժողովուրդը դրուանքով կ'ընդունի զայն: Երիտասարդները պատրաստուած են Հաթայի դրօշը եւ պարզելու համար առիթի կը սպասեն:

Իսքէնտէրունէն Անթաքիա վերադարձած ժամանակ, դիտողները կանգ չեն առած Պէյլան, ինչ որ ցաւ պատճառած է տեղացի Թուրքերուն: Ասոր վրայ, հեռագրերով պարզուած է ժողովուրդին արդար դատը: Տեղական իշխանութիւնը ամէն միջոցի կը դիմէ, Թուրք ժողովուրդին ներկայացուցիչները հեռու պահելու համար դիտողներէն, որոնց կ'ընկերանայ Դամասկոսի տեղեկատու գիւանին պետ Գօնօ: Թարգմանն ալ Հայ մըն է :

Պէյլէհիր գիւղին մէջ, Գօնօ իր մարդոցմէն Շապանի տունը կ'առաջնորդէ դիտողները: Ասոր վրայ Ֆրանսերէն գիտցող Չէրքէզ երիտասարդները կ'այցելեն դիտողներուն եւ կ'ըսեն թէ այդ շրջանակին մէջ Արաբներ չկան, այլ միայն Չէրքէզներ եւ Թուրքեր: Հրամանատար Գօնօ խօսքի խառնուելով կ'ըսէ թէ Արաբներ ալ կան: Դիտողները կը մերժեն եւ կ'աւելցնեն թէ «մենք Թուրքերը կ'ուզենք»

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

Վերջին լուրերու համաձայն, հանդարտութիւն կը տիրէ Մատրիտի ճակատին վրայ, մշուշի պատճառով: Ապստամբները կը հաւաստեն թէ 30 քիլոմեթր յառաջ գացած են քսան քիլոմեթր ճակատի մը վրայ: Ապստամբները միեւնոյն ատեն կը սպառնան Մալակայի, գրաւած ըլլալով շատ կարեւոր դիրք մը: Այս քաղաքը կառավարական զօրքին ձեռքը կը գտնուի քաղաքացիական պատերազմի սկիզբէն ի վեր:

Երկու ապստամբ մարտանաւեր ռմբակոծեցին Վալէնցիան, ուր կը գտնուի կառավարութեան մայրաքաղաքը: Երբ յարձակումը սկսաւ, վտանգի ազդանշան տրուած ըլլալով, քաղաքին բոլոր լոյսերը մարեցան, թէեւ օդանաւեր չերեւցան

Գերմանական «Քէօնիկսպէրկ» յածանաւը սպանիական ծովափ մը հանեց իր բռնած երկու նաւերուն նաւաստիները: Իսկ նաւերը արդէն յանձնուած են ապստամբներուն, քանի որ կառավարութիւնը գոհացում չտուաւ Գերմանիոյ պահանջներուն :

*** Ֆրանսայի երեսփ. ժողովին օրէնսդրական յանձնաժողովը սկսաւ քննել այն օրինագիծը որ սահմանուած է արգիլելու կամաւորներու արձանագրութիւնը եւ առաքումը դէպի Սպանիա :

Գերմանական կառավարութիւնն ալ սկսած է քննել այս խնդիրը, համաձայն անգլիական ծանուցագրին: Այս առթիւ Պերլինի թերթերը կը գրեն թէ սպանիական կառավարութիւնը կը խորհի հիւպատոսներու միջոցաւ սպանիական հպատակ արձանագրել այն օտար կամաւորները որ կ'ուզեն երթալ կռուելու: Գերմանիա իր դիրքը ճշդած ատեն այս պարագան ալ ուշադրութեան պիտի յանձնէ :

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

(ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹ-ԱՆՏԻՕՔԻ ՎԷՃԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր, հին աշխարհի տնտեսական, քաղաքական եւ զինուորական առանցքը կազմած է «մերձաւոր» արեւելքը:

Հոն է Աստուածաշունչի դրախտը — Միջագետքը — ոռոգուած Եփրատ, Տիգրիս, Զապ եւ Խապուր գետերով: Հոն ծաղկած են բաբելական, ասորական եւ պարսկական հոյակապ քաղաքակրթութիւնները: Հոն ծնած են միաստուածեան կրօնները: Հոն իրարու բախած են Արեւելքն ու Արեւմուտքը իրենց հակամարտ շահերով: Եւ վերջապէս Ջրհեղեղեան շրջանին մերձաւոր արեւելքի մէկ հողամասը, Հայկական բարձրաւանդակը, շնորհիւ իր բարձրաբերձ դիրքին եւ զինքը շրջապատող հսկայ բնական պատուարներուն, զերծ մնացած է ջուրերու ներխուժումէն, եւ եղած է ապաստանարան մը, բնութեան այդ սարսափելի աղէտէն մազապուրծ ճողոպրած Արիական եւ սեմական ցեղերու մնացորդներուն համար: Մերձաւոր Արեւելքն է որ առաջին անգամ մարդկութեան պարգեւած է գրելու արուեստը, որ ամենամեծ ազդակը եղած է քաղաքակրթութեան հոյակապ նուաճումներուն:

Երկու հողամասեր դարերէ ի վեր մասնաւոր նշանակութիւն ունեցած են, իբրեւ հանգոյց Ասիոյ, Ափրիկէի եւ Եւրոպայի հաղորդակցութեան դնող ճամբաներուն: Առաջինն է Հայկական բարձրաւանդակը, բնական ամրոց մը, լեռնակոյտ մը որ կ՚իշխէ բովանդակ առաջաւոր Ասիոյ ճակատագրին վրայ: Երկրորդն է Սուրիան, բնական պողոտայ մը որ արեւմուտքն ու հիւսիսը հաղորդակցութեան մէջ կը դնէ Ափրիկէի, Միջագետքի, Արաբիոյ եւ Իրանի հետ:

Հայկական բարձրաւանդակէն կ՚անցնին Ա) Ջուլֆա - Երեւան – Լէնինական - Թիֆլիս ճամբան որ Իրանը կը կապէ Վրաստանի եւ անոր վրայով ալ Ռուսիոյ տափաստաններուն հետ:

Բ) Թիֆլիզ – Լէնինական – Կարս – Էրզրում - Երզնկա գիծը որ արեւելքէն – Անատոլու եւ Անատոլուէն – արեւելք արշաւող աշխարհակալներու բնական ուղին է:

Գ) Պայազիտ - Հասան - Գալէ – Էրզրում – Բաբերդ – Տրապիզոն ճամբան, որ Իրանը հաղորդակցութեան մէջ կը դնէ Սեւ Ծովու հետ:

Սուրիայէն կ՚անցնին.—

Ա) Ալեքսանտրէթ - Պէյլան – Անտիոք – Լաթաքիա - Պէյրութ - Եաֆա – Փորթ – Սայիտ ճամբան, որ Փոքր Ասիան կը կապէ Եգիպտոսի:

Բ) Ալեքսանտրէթ – Պէյլան – Հալէպ - Համա – Դամասկոս - Աքապա ուղին որ Փոքր Ասիան կը կապէ Եգիպտոսի ու Արաբիոյ անապատներուն:

Գ) Ալեքսանտրէթ -Պէյլան – Հալէպ - Մէսքէնէ – Զօր - Պաղտատ ճամբան, որ կ՚առաջնորդէ Միջագետք հետեւելով Մէսքէնէէն սկսեալ Եփրատի հովիտին:

Դ) Ալեքսանտրէթ – Պէյլան – Հալէպ – Կարկեմիշ - Րէսիւլայն – Մծբին – Մուսուլ գիծը, որ Փոքր Ասիան հաղորդակցութեան մէջ կը դնէ Ասորեստանի եւ իր ճամբան դէպի արեւելք շարունակելով Ռէվանտուզի վրայով Իրանի հետ:

Ե) Ալեքսանտրէթ - Պէյլան - Հալէպ – Կարկեմիշ – Ուրֆա – Տիարպէքիր - Սղերդ – Զիթլիս. հոս ճամբան երկուքի կը բաժնուի, առաջին ճիւղաւորումը Վանայ լճի հարաւէն, Ոստանէն ու Վանէն. Բ. ճիւղաւորումը Վանայ լճի հիւսիսէն, Ախլաթէն եւ Արճէշէն: Երկու ճիւղաւորումները կը միանան Բերկրիի մօտ եւ Թափարէզի, Պայազիտ, Ջինգիլի վրայով կը յանգին Լէնինական - Երեւան ճամբուն վրայ գտնուող Սարդարապատ աւանը:

Զ) Ալեքսանտրէթ – Պէյլան – Խասա Իսլահիէ – Մարաշ – Ալպիստան – Մալաթիա - Խարբերդ - Չըղ - Էրզրում ճամբան՝ որ Միջերկրականը հաղորդակցութեան մէջ կը դնէ Հայկական բարձրաւանդակին հետ:

Այս պատկերէն կ՚երեւայ որ եթէ Լէնինական եւ Էրզրում ունին որոշ նշանակութիւն իբրեւ հանգոյց Իրանի եւ Ռուսիան Անատոլուի կապող գլխաւոր ճամբաներուն, Ալեքսանտրէթը իբր մեկնակէտ Մերձաւոր Արեւելքի ամէնէն գլխաւոր ուղիներուն, բաղդատելի մըն է զոր ձեռքն ունեցողը կրնայ խաղալ հայկական բարձրաւանդակի, Փոքր Ասիոյ, Միջագետքի, Քիւրտիստանի, Եգիպտոսի եւ Իրանի ճակատագրին հետ, եւ ո՛րովհետեւ աշխարհի բախտը միշտ կ՚որոշուի Մերձաւոր Արեւելքի կառամխնձորին շուրջ, կարելի է ըսել որ Ալեքսանտրէթը հին աշխարհի առանցքն է: Ամէն ճամբայ Հռոմ չի տանիր Եւրոպայի մէջ, մինչ արեւելքի մէջ ամէն ճամբայ Ալեքսանտրէթ կը տանի: Ալեքսանտրէթի ծոցը (Ն.Փ.) Դ. դարուն կը կոչուէր Հայոց ծոց, ծովային կարեւոր խարիսխ մըն է Միջերկրականի մէջ:

Շատ քիչ ազգեր՝ Մարերը, Մոնկոլները, Բիւզանդացիները, Հայերը, Ռուսերը եւ Թուրքերը օգտագործած են Էրզրումէն եւ Երզնկայէն անցնող ուղիները աշխարհակալական նպատակներու համար: Մինչդեռ Ալեքսանտրէթի մօտ Պէյլանի կիրճը ունեցած է ռազմական նշանակութիւն 50 դար առաջ, նախ իբրեւ կռուախնձոր Հիթիթներուն, Խարրի – Միտանիներուն եւ Փարաւոններուն՝ ու ապա Ասորեստանի աճարկու աշխարհակալներուն համար: Դարերը անցեր են բայց այդ քաղաքը չէ կորսնցուցեր իր ռազմական նշանակութիւնը: Մեծն Աղեքսանդր, Հռոմէական լէգէոնները, Մեծն Տիգրանի բանակները, Պարթեւները, Խաչակիրները, Բիւզանդացիները, Մէմլուքները, Թուրքերը եւ Արաբները դարեր ամբողջ արիւն թափեր են այդ հողամասին տիրանալու համար:

Այս փոքրիկ չեղումը կատարեցինք, հասկնալի դարձնելու համար հայ ժողովուրդի զինուորական պատմութիւնը: Տեսանք որ ճամբայ մը կը միայնէ Ալեքսանտրէթը հայկական բարձրաւանդակին, այդ ճամբան օգտագործած են հռոմէական լէգէոնները Մեծն Տիգրանի զօրեղ կայսրութիւնը քախքախելու համար: Պէյլանի կիրճը օգտագործած են Մեմլուքները, Կիլիկիոյ հայկական թագաւորութեան վերջ տալու համար, Հայկ. բարձրաւանդակը ուզած են գրաւել Ռուսերը Միջերկրական (Ալեքսանտրէթ) իջնելու նպատակաւ, ինչ որ ստիպած է Անգլիոյ քաղաքագէտները ամէն գնով յանձնարարել Թրքական տիրապետութիւնը հայկական նահանգներուն վրայ: Եթէ Միջերկրականն ու Ալեքսանտրէթը չըլլային, հայկական բարձրաւանդակը շատ բան պիտի կորսնցնէր իր ռազմական արժէքէն եւ թերեւս հայ ժողովուրդը այսօր տարբեր ճակատագիր մը ունենար:

Բայց հայկական բարձրաւանդակը միշտ պողոտայ մը չէ եղած աշխարհակալներուն: Անիկա հինէն ի վեր բնակավայրն է եղած ռազմունակ ցեղերու որոնք ունեցած են անկախութեան փառաւոր շրջաններ եւ մինչեւ իսկ Խարրի Միտանիները, Ուրարտացիները եւ Հայ - Արմէնները օրով (Մեծն Տիգրան) հիմնած են ընդարձակ կայսրութիւններ:

Խարրի - Միտանիները Ն.Ք. 1500 թուականին իրենց ձեռքն ունէին Պոնտոսը, լեռնային Կիլիկիան, հիւսիսային Սուրիան եւ ամբողջ Մեծ Հայքը՝ մինչեւ Ուրմիոյ լճին ու Ղարաբաղի լեռները: Ուրարտացիները կը տիրապետէին հայկական բարձրաւանդակին, Ուրմիոյ լճին աւազանին, Հէքքեարիի, Տիարպէքիրի եւ Մալաթիոյ վրայ:

Մեծն Տիգրանի կայսրութիւնը իր մականին տակ միացուցած էր Մեծ Հայքը, Փոքր Հայքը մինչեւ Անտիտաւրոս, Կիլիկիան, հիւսիսային Միջագետքը եւ Ասորիքը:

Բայց այս բոլոր կայսրութիւններն ալ երկար կեանք մը չեն ունեցած, ինկած են չտոկալով զօրաւոր դրացիներու յարձակումներուն: Պատճառը հայկական լեռնաշխարհի բնիկներուն մարտունակութեան պակասը չէ եղած, իսկական ցաւը երկրի աշխարհագրական կազմն է. հսկայ լեռներ մեր հայրենիքը կը բաժնեն զանազան մասերու, որոնց միջեւ հաղորդակցութիւնները կը կատարուին բարձր լեռնանցքներէ եւ նեղ կիրճերէ, շափազանց դժուարին եւ դժնդակ պարագաներու մէջ: Այս իրականութիւնը նախ արգելք հանդիսացած է հայ ամբողջականութեան բաղկացուցիչ տարրերուն արագ միաձուլումին, եւ ապա ծադկեցուցած է արքայիկներու կամ նախարարութեանց աւատապետական դրութիւնը: Կեդրոնական զօրեղ մարմնութիւն մը չէ կրցած իր կամքը պարտադրել, զրկուած ըլլալով հաղորդակցութեան միջոցներէ, իսկական չէր աւատապետ ունեցած թէ անձնական շահեր եւ հակամարտութիւններ, զորս օգտագործած են մեր թշնամիները ի վնաս ընդհանուր շահու թեան կենսական շահերուն:

ԱՐԱՄՈՐԴԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԽԻՑԱՂ

— Բարեկամ, քեզի համար լաւ գործ մը գտայ, եկուր միասին, որ քեզ ներկայացնեմ

— Այսօր անկարելի է, անգործնե- րու միութեան ժողովի մը հրաւիր – ուած եմ:

**

— Պարոն կը յիշէ՞ք որ երկար ժամանակէ ի վեր հինգ հարիւր Ֆրանք պարտք ունիք ինծի

— Ի՞նչ կ՚ըսէք, իրա՞ւ:

— Ճիշդ երկու տարի եւ երեք ամիս կ՚ըլլայ:

— Պարոն, իմ խորին շնորհակալութիւններս ձեր յիշողութեան համար:

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԹՈՒՐՔԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

ԿԵՍԱՐԻԱ

Զգիտեմ՝ կը ճանչնա՞ք Կեսարիան: Եթէ չէք ճանչնար իսկ, անպայման պաստուրմա կերած եւ կամ համբաւը լսած էք: Բայց, Կեսարիան այդ չէ: Կեսարիան լաւ տեսնելու համար քաղաքէն ներս, քաղաքացիներէն ներս ու տուներէն ներս պէտք է մտնել: Ոչ թէ Գուլվարը կամ փարքը, այլ Քէչիֆ-փինարը. Եօրթիլիւ սօքաքը, իրար կրթնած ու փայտաշէն տուներու միջեւ սեղմուած եւ փողոց կոչուած նեղ անցքերէն ներս:

Կեսարիան թիզ թիզ պտտելէ վերջ է որ մարդ զայն կը հասկնայ: Ձեզ կայարանէ բէշինչէ առաջ ջանամ փոքր մէկ վերլուծումը ընել քաղաքին: Ասիկա պիտի նմանի շարժանկարի յաջորդ ժապաւէնէն փոքր պատկերներ ցուցադրելուն: Շարժանկար բաց ու յիշեցի ժապաւէն մը,— «Դատապարտ հայրենս»: Տեսա՞ծ էք զայն: Անոր մէջ կայ մէկը որ երկու անձ է: Ցերեկին ուրիշ բնաւորութիւն ունի, գիշերը՝ ուրիշ:

Կեսարիան ալ այդպէս երկու անձնաւորութիւն կը ներկայացնէ: Իրարու երբեք չեն յարմարիր տախտակաշէն տուները, գոյները, հոտերը եւ ձեւերը, որոնք, իրարու կցուելով, քաղաքն են կազմած: Այդ զանազանութիւնը այնքան բացայայտ է որ իր կլիմային մէջ ալ աչքի կը զարնէ:

Ահա մէկ կողմը կը բարձրանայ Էրճիյազի (Արգէոս) կարմրորակ ու կապտաւուն ատուերը, հորիզոնին կը միացուցած իր կոնակը եւ ուսերը բարձրացուցած: Էրճիյազ ձիւնով է ծածկուած: Հսկայ լերան սպիտակ գագաթը կ՚երեւի՝ ցցուած լերկ տարածութեան մը վրայ:

Ամառը, այդ ձիւնոտ լերան տակ, Կեսարիան տաքէն կը շողիանայ: Ահա քաղաքին երկերես կլիման:

Կը նայիք պողոտաներուն,— կէսրու բազմութիւն մը: Էչերն ու անոնց վրայ հեծնողները փոշիի մէջ կը թաթխուին: Անոնց միջեւ հեծանիւնե՞ր: Մեքենան ու դրաստ ամուսնացեր են այսպէս...

Կայարանէն քաղաք լայն պողոտայ մը կայ: Բայց, պողոտային մէկ կողմը այնքան փոշոտ է որ ձեր կօշիկը կը կորսուի մէջը: Միւս կողմը հարթ է, որովհետեւ ամէն գիշեր կը ջրեն զայն:

Քաղաքէն դուրս կը գտնուի Սումէր պանքի տօքումայի եւ պէզի գործարանը: Իր գրասենեակները, յարկաբաժինները եւ շէնքերը այն տպաւորութիւնը կը թողուն թէ ճարտարարուեստական քաղաք մը մուտք կը գործէք: Բայց, քաղաքը իր քարկիր շէնքերով, տառատողներուն փակած պատուհաններով աւերակոյտի մը երեւոյթը ունի: Մէկ կողմը կը գտնուի թաղապետութեան փարքը: Իրիկուան, Կեսարացիները գործէ վերջ, կը հանգստանան հոս՝ դիտելով ցայտքը ջուրերուն: Իսկ այդ փարքին դէմ, որմաբանի մը մէջ, նարկիլէն կը ղլգլայ:

Հեռուէն բազմութիւն մը կուգայ դէպի մեր կողմը: Ուշադրութիւն կ՚ընեմ,— յուղարկաւորներու թափոր մըն է: Մեռելը բաց կը տանին: Սանդուղ մը, սանդուղին վրայ պատանքով փաթթուած մեռելը: Իսկ վրան վերարկու մը ... Անդին հին եկեղեցի մը ի՜նչ լաւ կերպով վերածեր են Հալքեվիի:

Կեսարիոյ վարը, կայարանէն քիչ մը անդին, հիւսուածեղէնի գործարանով նոր քաղաք մըն է հիմնուած:

Էրճիյազի կրթնած հին քաղաքը իր տուներով, խանութներով եւ փարքերով ստիպուած է ննջուիլ դէպի այս նոր քաղաքն ու նոր կեանքը:

Շատ չանցած՝ դէպի գործարան տանող պողոտան պիտի զարդարուի նոր տուներով: Արդէն սկսեր են նոր շէնքեր կառուցանել կայարանի ճամբուն երկու կողմերը: Գործարանը, այս կերպով, երկրին ճարտարարուեստական շարժումին նոր թափ մը տալով տպածոյի պահանջն ալ պիտի բաւարարէ ու միեւնոյն ատեն, քաղաքաշինութեան տեսակէտէն ալ դեր պիտի ունենայ:

Մեծ դռնէն ներս մտանք: Գործարանը լայն տարածութեան մը վրայ կ՚երկարի: Մէկ կողմը կը բարձրանան արգիական յարկաբաժիններ, միւս կողմը, ուր բուն գործարանը կը գտնուի տաղաւարներ կը տարածուին՝ իրարու կռնակ տուած: Տնօրէնը՝ Ֆազըլ իր գրասենեակն է: Իր քով կը գտնուի վերուկ ու մեծ աչքերով անձ մը: Կը ներկայացնէ,— Առանայի հիւսուածեղէնի գործարանի տնօրէն Սիւքի Բ ...

Ես կը տեղաւորուիմ բազկաթոռի մը վրայ, մինչ անոնք կը շարունակեն իրենց խօսակցութիւնը

— Ուրեմն, ի զուր եկեր եմ Առանայէն հոս: Հոս ալ բանուորի տագնապ կայ: Ու կարելի չէ գտնել:

Ոչ

— Ինչո՞ւ:

— Կը նախընտրեն զաշտային աշխատանքները: Իրենց ամէն գիւղուն թիւն կ՚ընծայուի, անօգուտ: Նոյն իսկ յայտարարութիւն մըն ալ փակցուցինք պատերուն, բոլորով թէ սահմանուած պիտի ըլլանք ուրիշ վայրերէ բանուորներ բերել: Անոնք կրկին նախընտրեցին, այս ամառ, այգի երթալ օգ առնել, առողջութեան ... թէ գործարան գալ ու դրամ առնել: Կեսարացի կիները գործարանի աշխատանքի չեն լծուիր, երեւակայեցէք որ 2000 բանուորէն 135ը կին են:

Որովհետեւ այրերը թոյլ չեն տար որ իրենց կիները աշխատին:

Կեսարացի բարեկամ մը հարց տուի այս մասին: — Կերպասեղէնի գործարանը շատ դժգոհ է կեսարացիներէն: Ինչո՞ւ, կեսարացի բանուորներ գործարան չեն երթար:

Կեսարացի բարեկամս աչքերը բացաւ յանկարծ:

— Ոչ, ըսաւ, ամէն ինչ րսէ, բայց մի ըսեր թէ կեսարացին խոյս կու տայ աշխատանքէ: Ո՞ւր որ երթաս անպայման կեսարացի մը կը գտնես: Մեր կայք Ափրիկէ կը գտնուի

— Ուրե՞մն:

— Էֆէնտիմ, գործարանը շատ քիչ կը վճարէ: Անկէ առաջ, նոր մտնողներուն փորձառութեան շրջան մը կը յատկացնէր ու յետոյ կը վճարէր: Այդ վճարածն ալ 18 ոսկի էր:

— Կ՚ըսեն թէ 80 ոսկիէն աւելի բաստացողներ կան:

— Այո, բայց անոնք մասնագէտ բանուորներ են: Հաւասարակշռութեան տուրքի (պետակ. պիւտճէի հաւասարակշռութեան տուրքն է. վ. թ.) անունով շատ տարօրինակ բաներ կ՚ըլլան: Օրինակ բանուոր մը ամիսը 27 ոսկի 80 ղրուշ եթէ կը ստանայ, ձեռքը կը հասնի 20 ոսկի: Եթէ 21 ոսկի 80 ղրուշէն քիչ մը աւելի ստանայ, տուրքը կ՚աւելնայ եւ ձեռքը կը հասնի ... 18 ոսկի: Օրականի հաշուով ըլլալուն, բանուորները, 21 ոսկի 80 ղրուշէն աւելի չստանալուն եւ հետեւաբար 20 ոսկի ձեռք անցընելու համար, ամիսը քանի մը օր հիւանդ կը ձեւանան ու չեն աշխատիր: Որովհետեւ եթէ ամբողջ ամիսը աշխատին՝ աւելի քիչ պիտի ստանան ... Այդ պատճառաւ ալ, բանուոր մը երբ դուրսը 20 ոսկի թոշակ գտնէ, անմիջապէս խոյս կուտայ: Տես, օգանաւի գործարանը բանուորի տագնապ ունի՞: Որովհետեւ լեցուն վճարում կ՚ընէ: Կեսարացիի մը համար ամսական 18 ոսկի բան մը չէ. Դուրսը եթէ փայտ կտրէ, այդ դրամը կը շահի.

— Գործարանը բանուորներուն համար շատ գեղեցիկ տաղաւարներ է շինած. դալի տեսայ, մաքուր, կանոնաւոր, տուշ անգամ ունի:

— Այդ, բայց, անոնք ամուրիներուն համար լաւ են: Իսկ ամուրիներն ալ մայր — քոյր ունին, զանոնք պէտք է կերակրել, գիշերները հացի կը սպասեն տուներնին:

— Շատ լաւ, ձեր կիները ինչո՞ւ չեն աշխատիր:

— Կիները ի՞նչպէս աշխատին, աղա: Կնոջ համար դժուար բան է այրերու միջեւ աշխատիլ:

— Ինչո՞ւ դժուար ըլլայ: Այսօր ամէն տեղ կ՚աշխատին կիները:

— Բայց անոնք զարգացած կիներ են. այրերուն նման կը մտածեն ... անոնց պէս կը զատեն: Մինչդեռ հոս՝ միւրոնք այդպէս չեն կրնար մտածել: Ի՞նչ ընենք, մենք նախանձոտ ենք, եւ իմ կինս աշխատանքի չեմ ղրկեր ...

ՄԻՒՄԹԱԶ ՖԱՑԻԳ

... ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ԴԱՏԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Դրած էինք թէ Երեւանի համալսարանի ուսանողներէն Վասիլ Խաստաեան սպաննած է համալսարանի ուսանողներէն Արամ Մելիքեանը:

Ոճրագործը մտային քննութեան ենթարկուելով՝ փրոֆ. Լ. Յովհաննիսեան, Շէկ – Յովսէփեան եւ Տոքթ. Դրօ հաստատեցին թէ Վ. Խաստաեան կատարելապէս գիտակցութեամբ գործած է ոճիրը եւ պատասխանատու:

Դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ Դեկտ. 19ին: Հակառակ պաշտպան փաստաբաններու ճառերուն, ոճրագործը դատապարտուեցաւ ընդմիշտ հաւրութեան, իսկ իր մեղսակիցները, Բ. Գարոնեան եւ Ն. Սարգսեան՝ մէկ մէկ տարի բանտարկութեան:

** Դեկտ. 4ին տեղի ունեցաւ համալսարանի ուսանողներէն Ազատ Նաջարեանի դատը:

Այս բարեծազիկը առանց քննութեան՝ ուզեր է ճարտարապետի վկայական ստանալ, ապաւինելով կեղծարարութեան:

Սպառնացեր եւ ահաբեկեր է դասախօսները, երբ իրեն զլացեր են վկայականը:

Դատավարութեան ընթացքին երեւան եկաւ, որ 4 տարի առաջ, աղջիկի խնդրով մը, Գետարչայի ափին, կռուեր է իր ընկերներէն մէկուն հետ եւ զայն ծեծեր: Ուրիշ անգամ մը ծեծեր է համալսարանի ճաշարանին վարիչը:

Նաջարեան դատապարտուեցաւ 2 ...

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ՛Ն ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

Լրտեսական չոնդալից դատավարութիւն մը որ տեղի ունեցաւ Վիէննայի մէջ 1903ին, անվիճելի կերպով պիտի հաստատէր գնդապետ Րէտլ կոչուած անզուգական հրէշին նկարագրի առորութիւնը: Այնքան յառաջ տարած էր ան լրբութիւնը այդ խնդրին մէջ որ, մազ մնացած էր ծուղակը իյնար. Այդ պարագան յայտնի պիտի ըլլար շնորհիւ իր բնակարանին մէջ գտնուած բազմաթիւ վաւերաթուղթերուն: Լրտեսը ինքն էր բայց, ազուէսէն աւելի խորամանկ ու չար, ննդամիտ միջոցներու պիտի դիմէր՝ լրտեսութեամբ ամբաստանելու համար ուրիշ մը: Ահաւասիկ պատմութիւնը իր գլխաւոր գիծերով:

1903ին, երբ Րէտլ տակաւին նոր բռնկած էր դաւաճանել իր հայրենիքին դէմ, Հէքայլօ անունով երիտասարդ մը — գրագիր՝ Լիմպէրկի զինուորական վարչութեան մէջ — կը ձերբակալուի իբրեւ դեղծարար եւ բանտ կ՚առաջնորդուի: Յետոյ, սակայն, դատարանը կը հաստատէ տղուն անմեղութիւնը եւ ազատ կ՚արձակէ զայն: Հէքայլօ՝ զառնացած եւ յուսահատ, կը հեռանայ Աւստրիայէն եւ չունչը կ՚առնէ հարաւային Ամերիկա:

Այս սովորական դէպքէն մօտ երկու ամիս վերջը, գնդապետ Րէտլ զաղտնի տեսակցութիւն մը կ՚ունենայ Վիէննայի փաստաբաններէն Տոքթ. Հապէրտիցի հետ, որ հանրածանօթ իրաւագէտ մըն էր աւստրիական մայրաքաղաքին մէջ եւ ընդհանրապէս կը պաշտէր զինուորական դատերով: Անձամբ վարած ըլլալով վերոյիշեալ դատին նախնական քննութիւնները, քիչ շատ ծանօթ էր երիտասարդին ինքնութեան: Այնպէս որ չափազանց կը զարմանայ, երբ իր խօսակիցը տարօրինակ յայտնութիւն մը կ՚ընէ իրեն՝ Հէքայլոյի մասին:

— Լրտես էր եւ դաւաճան մը, կը բացատրէ անպատկառ զինուորականը իր բարեկամին. կաշառուած էր Ռուսերէն եւ Թանկագին տեղեկութիւններ կը հաղորդէր անոնց ... Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ միջեւ կնքուած համաձայնութեան մը զաղտնիքը ինչպէս նաեւ Ռուսիոյ դէմ կատարուելիք ապագայ յարձակողականին յատակագիծը մատնած էր մեր ոխերիմ թշնամիին.

Յետոյ գնդապետը մեծ ուրախութեամբ կը յայտնէ թէ ձեռք անցուցած է փախստական լրտեսին հասցէն՝ նամակէ մը զոր երիտասարդը ուղարկած էր իր Լիմպէրկի բարեկամներէն մէկուն::

— Հարաւային Պրազիլիա գացած է՝ Քուրիթիպա քաղաքը եւ անունն ալ փոխած է Քարլ Վէպէրի ... պէտք է հոն բերել տալ զինքը

Փաստաբանը ակամայ կը հաւատայ Րէտլի խօսքերուն եւ անմիջապէս միջոցներ ձեռք կ՚առնէ, երիտասարդը հայրենիք վերադարձնելու համար: Միջազգային օրէնքով փախերական լրտես մը չի փոխուիր: Հետեւաբար աւստրիական կառավարութիւնը գնդապետին պնդումներուն վրայ, դիմում կը կատարէ պրազիլիական իշխանութեանց եւ կը խնդրէ «նշանաւոր գեղծարար եւ գող» Հէքայլոյի յանձնումը: Շաբաթներ եւ ամիսներ կ՚անցնին երիտասարդը Վիէննա կը վերադառնայ խիստ հսկողութեան տակ: Եւ ահա կը սկսի աղմկալից դատավարութիւն մը: Գնդապետ Րէտլ, որ նախապէս ամէն ինչ պատրաստած էր տղուն յանցանքը ապացուցանելու համար, դատաւորին կը ներկայացնէ լուսանկարներ, նամակներ, գծագրութիւններ եւ բազմաթիւ ուրիշ փաստաթուղթեր զորս ամբաստանեալը ուղարկած էր ռուսական սպայակոյտի անդամներէն մէկուն սպասուհիին: Յետոյ առանց կարմրելու կը պնդէ որ երիտասարդը Ռուսերուն յանձնած էր Աւստրիոյ զինուորական գործողութեանց զաղտնի յատակագիծը:

— Այս ջախջախիչ ապացոյցները ստանալու համար երեսուն հազար քուրօն (1200 սթերլին) ծախսեցինք, դիտել կուտայ Րէտլ՝ ամենայն անպատկառութեամբ

Փաստաբանն ու գնդապետը հազարումէկ միջոցներու կը դիմեն Հէքայլոն խոստովանցնելու համար, տղան շարունակ կ՚ուրանայ իր վրայ նետուած յանցանքը եւ յանկարծ Րէտլի մէկ հարցումին կը պատասխանէ հետեւեալ կերպով.

— Բայց ի՞նչպէս կրնայի ձեռք անցուցած ըլլալ այդ տեսակ յատակագիծ մը ... Սպայակոյտին անդամ մը միայն կրնար ստանալ եւ Ռուսերուն ծախել այդ Թանկագին փաստաթուղթը ...

Երիտասարդը անգիտակցաբար կ՚արտասանէր այդ բառերը ու թերեւս չէր գիտեր թէ որքան մօտեցած էր ճշմարտութեան: Հետզհետէ կը խստացնեն հարցաքննութիւնը տղան վախցնելու համար. ի վերջոյ ամբաստանեալը կը յայտնէ Րիթէր ֆօն Վիէնքօվսքի անուն հազարապետի մը անունը: Յաջորդ օրն իսկ սպան կը ձերբակալուի. բնակարանը կը խուզարկեն եւ իր նամակներուն մէջէն երեւան կը հանեն ուրիշ մեղսակիցի մը անունը — հարիւրապետ Ախթ, որ Լիմպէրկի հրամանատարին կցորդն էր:

Ուրեմն երեք ամբաստանեալներ կային այժմ դատարանէն ներս. խնդիրը հետզհետէ կը բարդանար եւ մեծ իրարանցում առեղծած էր Աւստրիոյ մէջ. նոյն իսկ մանրամասն տեղեկագիր մը պատրաստուած էր կայսրին համար: Բայց ահա տարօրինակ դէպք մը կը պատահի: Գնդապետ Րէտլ, որ գլխաւոր ամբաստանողն էր յանկարծ կը փոխէ իր ընթացքը եւ կը փորձէ պաշտպանել երկու սպաները: Այս երկդիմի ուղղութիւնը շուտով թշնամութիւն յառաջ կը բերէ գնդապետին եւ Հապէրտիցի միջեւ: Փաստաբանը կը սկսի կասկածիլ իր բարեկամին անկեղծութեան կամ անմեղութեան մասին, եւ զաղտնի տեսակցութիւն մը կ՚ունենայ ոստիկանական տեսչութեան գլխաւոր պաշտօնատարներուն հետ, խնդրելու համար որ ուրիշ ներկայացուցիչ մը ղրկեն դատարան:

— Գնա բանդ, եղբայր, դուն հիւանդ ես, կը խնդան իր խօսակիցները: Մարդ յիմար ըլլալու է Րէտլէն կասկածելու համար ...

Այս տեսակցութենէն երկու շաբաթ վերջը, գնդապետը դարձեալ կը փոխէ իր քաղաքականութիւնը եւ կը սկսի անխնայ ամբաստանել Ախթն ու Վիէնքօվսքին: Վերջ ի վերջոյ դատարանը ութ տարի բանտարկութեան կը դատապարտէ երիտասարդը, իսկ տասներկու տարուան՝ սպաները:

Գնդապետը ի՞նչ պատճառներ ունէր երկու անգամ ուղղութիւն փոխելու համար: Այս հարցումին պատասխանը պիտի տային իր անձնապահութենէն յետոյ բնակարանին մէջ գտնուած թղթածրարները:

(Շար.)

տարուան բանտարկութեան:

** Նկտ. 4ին տեղի ունեցաւ անասնաբոյժ ճակատ Համալսարանի ուսանողուհիներէն Վարդուշ Վանեանի ոճրագործին դատը: Դատարանը հաստատեց, որ ոճրագործը, Վազրիկ Սուղեան, Թիֆլիզի ելեկտրագիտական վարժարանի ուսանող, սպանութիւնը կատարած է նախանձի պատճառով:

Դատապարտուեցաւ 10 տարի բանտարկութեան:

ՀԻՆ ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ԴՐԱՄՆԵՐ

Երեւան կոլտնտեսական շուկային մէջ հողային աշխատանք կատարուած ժամանակ, գտնուեցան կճուճով լեցուն արծաթ դրամներ, 395 հատ, Նադիր Շահի ժամանակաշրջանէն մընացած (ԺԸ. դարու սկիզբը): Դրամները կը պատկանին զանազան թագաւորութեանց, Սաֆավի, Գաջարի, Աւշար հարստութեանց եւ տաճիկներու:

Սաֆավի հարստութեան դրամները կտրուած են Հիւսէյին շահի թագաւորութեան օրով, զանազան քաղաքներու մէջ,— կան նաեւ Թիֆլիզի մէջ կտրուած դրամներ:

Գտնուած գանձը ամբողջովին յանձնուեցաւ պետ. թանգարանի հնագիտական բաժնին:

ԵՐԱԺԻՇՏ Ն. ՏԻԳՐԱՆԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Դեկտ. 20ին Երեւանի Մշակոյթի Տան մէջ տեղի ունեցաւ երաժիշտ Ն. Տիգրանեանի 80ամեայ յոբելեանը: (Տիգրանեանի մասին կը խօսինք «Միտք եւ Արուեստ» բաժնին մէջ):

Յոբելեարը ողջունելու համար, Երեւանի Մշակոյթի Տան Դահլիճին մէջ հաւաքուած էին Հայաստանի երաժիշտները, նկարիչները, գրողները, արուեստագէտները, աշխատանքի զանազան ասպարէզներու ներկայացուցիչները:

Վաստակաւոր երաժիշտի մեծարելու եկած էին նաեւ Ամատունի, Ա. Գուլոյեան, Ստ. Ակոպով եւ կառավարութեան անդամները:

Դահլիճը խանդավառութեամբ եւ ծափահարութիւններով դիմաւորեց ալեզարդ արուեստագէտը, երբ ան բեմ բարձրացաւ յոբելենական յանձնախումբի անդամներուն հետ:

Բանալով հանդէսը, յոբելենական յանձնախումբին նախագահ եւ արուեստներու վարչութեան պետ Ա. Վարդապետեան քանի մը խօսքով ներկայացուց ստեղծագործական այն հարուստ եւ բեղնաւոր ուղին, ուրկէ անցեր է մեծ արուեստագէտը, Ն. Տիգրանեան:

Երաժշտագէտին ստեղծագործութեան մասին խօսեցաւ Երաժիշտներու Միութեան նախագահ Մուշեղ Աղայեան:

Յետոյ Ա. Վարդապետեան կարդաց կառավարութեան մէկ գիրը, որով «աշխատանքի հերոս» կոչումը կը տրուէր Ն. Տիգրանեանի:

Յետոյ ուղերձներ՝ զանազան կազմակերպութեանց կողմէ: Երաժիշտներու Միութեան կողմէ՝ Ա. Մանուկեան, Օփերային կողմէն վաստակաւոր դերասան Ա. Կարապով, Երաժշտանոցի կողմէ փրոֆ. Սարաջեան, Գրողներու Միութեան կողմէ Ն. Զարեան, Գեղարուեստական Միութեան կողմէ Բոգժօկի, պետ. Թատրոնին կողմէ Արուս Ոսկանեան կարդալով ողջոյնները յոբելեարը:

Յոբելենական հանդէսը կը փակուի երաժշտութեան տօնի.

Ու Ն. Տիգրանեան կը բարձրանայ՝ շնորհակալութիւն յայտնելու համար, հազիւ զսպելով իր յուզումը, երբ ամբողջ սրահը զինք կ'ողջունէ բուռն ծափերով: — Մեր կառավարութիւնը, ըսաւ յոբելեարը, որուն նշանաբանն է աշխատանք եւ ստեղծագործութիւն, այսօր կը տօնէ երաժշտութեան աշխատաւորիս ծննդեան 80ամեակը:

Բախտաւոր կը զգամ ինքզինքս, որ այսպիսի մեծ հանդէսով մը կը գնահատուի երաժշտական իմ փոքրիկ աշխատանքս: Այս խրախուսիչ վերաբերմունքը անշուշտ աւելի եռանդ, աւելի ուժ կը ներշնչէ աշխատողին:

Առաջին օրէն, կառավարութիւնը ինծի տուաւ վաստակաւոր երաժշտագէտի կոչումը եւ սահմանեց հանգստեան թոշակ, յետոյ ինծի տրուեցաւ ժողովրդական երաժշտագէտի կոչում եւ այսօր նոր քաջալերանք մը:

Ես սիրեր եմ ուսումնասիրել, մշակել եւ ձայնագրել մեր եւ հարեւան երկիրներու ժողովրդական երաժշտութիւնը: Անցեալին մէջ ազգայնականները մեղադրեցին զիս, բայց ես շարունակեցի աշխատանքս միջազգային ուղիով: Հաւաքեցի եւ հարազատութեամբ ձայնագրեցի մեր եւ դրացի ժողովուրդներու — Իրանցիներու, Վրացիներու, Քիւրտերու, Թուրքերու երաժշտական մեղեդիները եւ մուղամները, մշակեցի այդ միաձայն երգերը եւ բազմաձայնութիւն մտցուցի անոնց մէջ հարազատօրէն: Այս ուղղութեամբ՝ դեռ շատ բան կայ կատարելիք, ճոխացնելու եւ կատարելագործելու համար ինչ որ կատարուած է մինչեւ այժմ: Մերձ-Արեւելքի այդ ժողովուրդներու երաժշտական գանձերը ստեղծագործութիւնը դեռ շատ քիչ է ուսումնասիրուած, հասկցուած գիտական ձեւով գնահատուած. Երաժիշտը նոր սերունդին կ'իյնայ կատարել այդ աշխատանքը, թող ուշադրութեամբ, յարգանքով եւ քննական ոգիով մօտենան երաժշտական այդ թանկագին աւանդին, խորաթափանց ուսումնասիրին անոնց եղեւէջներուն ուրոյն նկարագիրը եւ այլ առանձնայատկութեանց ակունքը,— այդ ձեւով միայն կրնան լուծել ու պարզել անոնց մէջ պահուած երաժշտական գաղտնիքը, եւ ահա այդ ուղիով իրենց աւիւնին ու ձիրքերուն մղումով կը ստեղծեն նոր արեւելեան երաժշտութիւնը:

Յոբելեարը բազմաթիւ ողջոյններ ստացաւ Վրաստանէն, Ազրբէջանէն, Լէնինկրատէն, Քիեւէն, Հայաստանի գաւառներէն:

Հանդէսին երկրորդ մասը նուիրուած էր յոբելեարին երաժշտական գործերուն:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅԵՐԸ ՊՐԱԶԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

Պրազիլիոյ մէջ կ'ապրին 5000 Հայեր. Անոնք կեդրոնացած են Սան Փաւլոյի մէջ, իսկ Ռիօ տը Ժանէյրոյի մէջ կան 4—500 Հայեր: Հայերը 90 առ հարիւր կը զբաղին կօշկակարութեամբ: Մնացեալ 10 առ հարիւրը զանազան արհեստներով: Տնտեսական տեսակէտով՝ գաղութին մէջ ամենաբարձր դիրքի վրայ կը գտնուին երկու Հայեր. Առաջինն է Գ. Թըզգալաձօրճի, բնիկ Հալէպցի, որ 40 տարի առաջ Պրազիլիա հաստատուած է եւ կրցած է դիզել հսկայական հարստութիւն: Ան «Հայ Հէնրի Ֆորտն» է, ոսրովհետեւ տասը կանուխ գործի կ'երթայ, կէսօրին կը ճաշէ եւ հասարակ բանուորի նման կ'աշխատի: Ան ունի մեծ ձուլարան մը եւ կառավարութեան կը հայթայթէ մեքենաներ եւ ամէն տեսակ գործիքներ: Ան եկեղեցիներ շինել տուած է Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ: Ան Սան Փաւլոյի մէջ իր սեփական դրամով պիտի կառուցանէ շքեղ եկեղեցի մը, հայ ոճով, առաջնորդարան մըն ալ: Հողը եւն. պատրաստ են:

Միւս Հայն է Գ. Վահրամ Քէթէնճեան, որ հազիւ 10 տարիէ ի վեր Սան Փաւլօ հաստատուած է եւ չափազանց համեստ սկզբնաւորութենէ մը վերջ յաջողած է կերպասեղէնի գործարաններու տէր ըլլալ: Ունի նաեւ կերպասեղէնի վաճառատուն մը:

Սան Փաւլոյի եւ Ռիօ տը Ժանէյրոյի Հայերը տնտեսական տեսակէտով լաւ վիճակ ունին:

ՄԻ ՄՈՌՆԱՔ ՁԵՐ ԲԱԺԻՆԸ

Հրատարակութեան համար ղրկուած կոչէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները:—

Մամըլթէյնի հայ հիւծախտաւորներու բուժարանը միակ համազգային հաստատութիւնն է որ իր վրայ կեդրոնացուցած է բնիկ. հայութեան դուժն ու գորովը: Ան 13 տարիներէ ի վեր իր գոյութիւնը կը պահէ խեղճ, աղքատ եւ դժբախտ թոքախտաւորներու ծառայելու եւ զանոնք հոգալու նպատակով:

1923 յուլիս 1էն սկսեալ, 13 տարուան շրջանին ընդունած է 818 հայ թոքախտաւորներ, ամէնքն ալ ձրի: Եւ անոնց ընտանիք ու զաւակները, գուցէ եւ պրպզները փրկեր է վարակումի վտանգէն:

Հաստատութիւնը իր գոյութենէն ի վեր հաստատուն եկամուտ ունեցած չէ, միայն Հ. Բ. Ը. Միութիւնն է որ ամսական 8.50 անգլ. ոսկի կը վճարէ, մնացեալ ծախքը կը հայթայթուի նուէրներով: Գաղութներու եւ թեմերու մէջ գտնուեցան շատ բարի Սամարիացիներ, որոնք թոքախտաւորի վիրաւորուած թոքերուն վրայ ձէթ եւ գինի թափեցին, վէրքերը փաթթեցին, եւ վճարեցին զանոնք Մամըլթէյնի պանդոկին մէջ դարմանելու համար:

ԾԻԾԱՂ

ՄԱՅՐԸ.— Քեզի բարեկիրթ տղայ մը ընելու համար գիշերօթիկ վարժարան մը պիտի ղրկեմ:

— Մայրիկ, ուրեմն անկարելի՞ է կրթուիլ այս տունին մէջ, քու քովդ:

ՔԻՆՈՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՍԻՒՆԱԿԸ

ԲԱՂՁԱՆՔՆԵՐ

ՎԻԷՆ.— Ինչպէս ամէն տեղ, Վիէնի մէջ եւս տեղի ունեցաւ զինուորցուներու առաջին ժողովը ի ներկայութեան բոլոր զինուորցուներու, յունուար 8ին, ուրբաթ երեկոյ: Ընտրուեցաւ 7 հոգինոց յանձնախումբ մը: Ժողովը հետեւեալ եզրակացութեան եկաւ.

Ա.— Խնդրել Ֆրանս. կառավարութենէն որ զինուորցու երիտասարդները հպատակ ընդունի:

Բ.— Խնդրել որ Ֆրանս. բանակին մէջ կատարեն իրենց զինուորական ծառայութիւնը

Գ.— Խնդրել նաեւ որ մեր զինուորագրութեան առթիւ դիւրութիւններ ընձայուին ոչ-զինուորցու Հայերու համար:

Դ.— Թիւրիմացութիւններու տեղի չտալու եւ մեր դիմումը արժեւորելու համար նպատակայարմար տեսնուեցաւ թելադրել որ իւրաքանչիւր գաղութի մէջ կազմուած մարմիններէն կեդրոնական մարմին մը ստեղծուի, որ իրաւասու պիտի ըլլայ գործին յաջողութիւնը ապահովելու համար դիմել առ որ անկ է:

Գաղութիս զինուորցուներու յանձնախումբը յարմար տեսաւ այս բաղձանքները արժեւորելու համար սաքել ընդհ. խորհրդակցական ժողով մը Լիոնի մէջ, յունուար 24ին, կիրակի առաւօտեան ժամը 9ին, հասցէ՝ 59, Rue Dunoir. Կը փափաքինք որ մեր այս կոչը արձագանգ գտնէր ամէն տեղ ուր յանձնախումբեր կազմուած են այս առթիւ:

Յանձնախումբ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐԸ

Էնգիւրիի մէջ, թուրք կառավարութեան ու արեւելեան երկաթուղիներու ներկայացուցիչներու միջեւ կնքուեցաւ համաձայնութիւն մը, Պոլսէն պուլկարական սահման երկարող երկաթուղին թուրք կառավարութեան փոխանցելու մասին: Այդ երկաթուղին շինուած է Պարոն Հիրշի հետ ստորագրուած համաձայնութեամբ, ասոտրիական ընկերութիւն մը դրամ պիտի գտնէր, իր հաշւոյն պիտի շինէր գիծը եւ պիտի աշխատցնէր, կարգ մը Երաշխաւորութիւններու փոխարէն.

Բայց, գործը ձեւափոխուեցաւ Ալ. տեւ, Ազիզի շրջանին վերջերը երբ գործադրական տակնուվրայութիւն մը երեւան եկաւ: Գիծը շինուեցաւ իբրեւ երկրիբ՝ Եւրոպայէն փոխառութեան ձեւով հայթայթուած դրամներով: Շինութեան փոխարէն օտար ընկերութեան մեծ շահեր ապահովուեցան: Ապէ զատ, 50 տարուան օգտագործումի իրաւունք մը տրուեցաւ, երկրին համար շատ աննպաստ պայմաններով: Շինութիւնը վերջացաւ 1886ին, ուրեմն օգտագործելու մենաշնորհը ալ կը վերջանար 1926ին: Բայց, 1894ին արտաքին փոխառութիւն մը կնքուեցաւ: Այդ փոխառութեան տոկոս ու ապահովութիւն տրուեցաւ: Իսկ համաձայնութեան մէկ կողմն ալ հետեւեալը աւելցուեցաւ.— «Բանեցնելու մենաշնորհը 22 տարի եւս կ'երկարաձգուի»:

Գիծը, իրականին մէջ, Թուրքիոյ ապրանքն է: Անիկա 25—30 միլիոն ոսկի արժողութեամբ նիւթական հարստութիւն մըն է: Բայց, մինչեւ այսօր թուրք կառավարութիւնը ոչ եւ է օգուտ տեսած չէ անկէ:

Հիմա է որ, գոյացած համաձայնութեամբ, գիծը կը փոխանցուի իրեն ու ինք պիտի աշխատցնէ զայն:

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՉԵ՞Ր ԿԸ ՓՋԵՆ ԹՈՒՐՔ ԹԵՐԹԵՐԸ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՎԷՃԻՆ ԱՌԹԻՒ

«Ճումհուրիյէթ»ի խմբագրական քարտուղար Ապիտին Տավէր, «Արդար ցաւ կը զգանք» վերնագրով առաջնորդողի մը մէջ գիտել կուտայ թէ Ֆրանսայի վարչապետ Լէոն Պլում չյարգեց Բիւզաւ Արասի տուած խօսքը թէ անձամբ պիտի քննէ Սանճաքի հարցը եւ անմիջապէս գործնական կարգադրութեան ձեւ մը պիտի առաջարկէ: Ասոր հետեւանքով, Ֆրանս. դեսպանը ձեռնունայն վերադարձաւ Անգարա:

«Ֆրանսայի Սանճաքի քաղաքականութիւնը որով այնքան թեթեւօրէն նկատի կ'առնէ խնդիրը, շատ գէշ ցաւ պատճառած է թէ Հալէպի ժողովին, թէ թուրք ազգային կարծիքին. Ինչպէս ցաւ չզգալ, երբ Ֆրանսա մէկ կողմէ Սուրիոյ կը զոհէ Հաթայի անկախութիւնը եւ անգթաբար ճնշումի ու խըժդժութեան կ'ենթարկէ Հաթայի թուրքերը, իսկ միւս կողմէ այնքան դանդաղօրէն եւ անտարբերութեամբ կը շարժի, որ կարծես մէջտեղը ո եւ է կարեւոր խնդիր գոյութիւն չունի: Պլում չի՞ տեսներ թուրք հանրային կարծիքին յարաճուն յուզումը եւ անհամբերութիւնը, որ այսպէս անհոգ կը գտնուի:

Ասկէ զատ, Ֆրանսա իր ժողովուրդէն կը ծածկէ այն պարագան որ կացութիւնը ծանրակշիռ դարձած է միայն իր յաճի քաղաքականութեան հետեւանքով: Այսպէս, ֆրանսական մամուլը կը լռէ, ինչ որ կը ցուցնէ թէ զայն լռեցնող մը կայ:

Ֆրանսական մամուլին լռութեան հետեւանքով, ֆրանսական հանրային կարծիքը չի կրնար գիտնալ թէ կայ հարց մը որ կրնայ կացնահարել թուրք եւ ֆրանսական բարեկամութիւնը: Եւ եթէ գիտնար, կասկած չկայ թէ չպիտի հաւանէր Պլումի դահլիճի ընթացքին. որովհետեւ, բացի գաղթային շրջանակներէն, ո եւ է ողջմիտ Ֆրանսացի չի կրնար հաւանիլ Ֆրանսայի հետեւած քաղաքականութեան:

Փարիզի դաշնիքը չարաշար կը սըխալի, կարծելով որ մեր բարեկամութիւնը նորէն պիտի շարունակուի, եթէ նոյն իսկ Հաթայի խնդիրը մեր ուզածէն տարբեր լուծում մը գտնէ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԽԱՂԸ

Թուրքերէն Թանի խմբագրապետ Ահմէտ Էմին Եալման կը գրէ այս վերնագրով.

— Մինչեւ հիմա պատահած չէ որ Ֆրանսա բացէ ի բաց վիճաբանի խնդրի մը շուրջ եւ երկու կողմերուն հաւանութեամբ լուծէ զայն: Իր բոլոր յարաբերութեանց մէջ, միշտ կը հետեւի ծռծռման քաղաքականութեան, յետոյ բանի ընդունիլ կուտայ իր ուզածը եւ կամ կը մարսէ ու կ'ողջունէ կատարուած իրողութիւնը:

Ֆրանսա 15 տարիէ ի վեր կը խնդայ մեր երեսին, բարեկամի դեր կը խաղայ: Նոյն Ֆրանսան 15 տարիէ ի վեր իբրեւ թշնամի ուժ մը կ'աշխատի հարաւային սահմանին վրայ, թրքութիւնը փճացնելու համար ամէն զէնքի կը դիմէ եւ իր յանձնառութիւններէն ոչ մէկը կը կատարէ: Օրինակ, կարենալ ըսելու համար թէ «թուրք պաշտօնեայ կը գործածեմ Սանճաքին մէջ», Թուրքի թշնամի 150նոցները կամ հօճաները կը գործածէ:

Ֆրանսա գիտցած թէ ո եւ է վէճ չունի մեզի հետ, եւ երբ տեսաւ որ այս ձեւով չի կրնար օրօրել մեզ, դուրս թափեց իր ամբողջ թոյնը: Ֆրանսա այսօր ցանց մը կը հիւսէ: Նպատակն է զանազան միջնորդութիւններով եւ յետիրական լուրերով այլափոխել մեր ուղղամիտ ընթացքին բնոյթը եւ մեզմէ պաղեցնել մեր բոլոր բարեկամները:

Ֆրանսա չի հասկնար որ ցանցը իր գլխուն կը հիւսէ եւ պարզապէս ինքզինքը կը ցուցադրէ աշխարհի. բայց պիտի հասկնայ:

Ֆրանսա սկիզբէն ի վեր Ազգաժողովը գործերը դարձուցած է իր շահախնդրութեանց եւ ասիկա հաստատուած է ամէն առթիւ: Արդ, հակառակ անոր որ հաւատարիմ ենք Ժընեւի խաշային, Ֆրանսա դիմակաւոր դերեր կը կատարէ, պաղութիւն առաջ բերելու համար Ժընեւի եւ մեր միջեւ:

Ֆրանսայի ամենավերջին մեքենայութիւնն է տարածումը այն լուրերուն, թէ զինուորական կեդրոնացում կը կատարենք: Այս սխալ պրոյցներուն նպատակն է խաղաղասիրական սոսանքները մեզի դէմ դարձնել եւ կամ ֆրանսական ազդը նախապատրաստել իր յարձակողական նպատակներուն համար:

Ֆրանսա կը կարծէ որ այս ձեւով պիտի խաբէ աշխարհը, մինչդեռ միայն ինքզինքը կը խաբէ»:

ԾԻԾԱՂ

Հաւաքոյթի մը մէջ տաճ տիրուհին.

— Ազնիւ հրաւիրեալներ, մարգարտեայ ապարանջանս անհետացած է, չեմ ուզեր ոստիկանութեան դիմել, միայն պիտի խնդրեմ հրաւիրեալներէն որ այս սեղանին վրայի արծաթեայ ափսէին մէջ գնեղեն, լոյսերը մարելէ յետոյ, որով խնդիրը պատուաւոր բաղձ կը վերջանայ եւ պէտք չըլլայ խուզարկութեան:

Երբ լոյսերը վառեցան նորէն, սեղանին վրայ դրուած արծաթեայ ափսէն ալ անհետացած էր:

×

ԲԺԻՇԿԸ.— Տիկին, իմ խրատներս, գործադրեցէք որ շատ ապրիք եւ ծերանաք

ՏԻԿԻՆԸ.— Ոչ, պարոն բժիշկ, նախամեծար կը համարիմ երիտասարդ մնալ:

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Արցունքներու մէջէն տեսաւ սարսափէ կծկուած հօր դէմքը: Նիհար ձեռքը ափին մէջ, զայն քովը նստեցուց, մինչ մայրը դիւանին առջեւ չոքած մնաց:

Սոնիան մղկտալով կը շարունակէր լալ:

— Մի՛, մի լար, սիրական աղջիկս, կեանքի պատահարներ են, ամէնքս ալ ենթակայ ատոր ...

Սոնիան աչքերը վերցուց ու նայեցաւ հօրը: Գեորգ Կարպովիչի սիրտը կարծես դադրեցաւ զարնելէ. այդ ի՛նչ խոր յուսահատութիւն կար Սոնիայի աչքերուն մէջ, ի՛նչ սարսափ, անյատակ անդունդ մը, վշտով լեցուած:

— Հայրի՛կ ... հայրիկ ջան, Վարդանը ես սպաննեցի ... ե՛ս, ե՛ս ինքս սպաննեցի ...

Մեռած, անգոյն ձայնով մը կը խօսէր Սոնիան, ու կարծես թէ այդ ձայնը շատ հեռուներէն կուգար, առանց ջերմութեան, կարծես թէ կենդանի ձայնի մը մեռած արձագանգն էր միայն: Բայց այդ ձայնին մէջ այնպիսի խոր գիտակցութիւն մը կար, այնպիսի հաստատուն ճիչ մը, որ Գեորգ Կարպովիչը ակամայ ցնցուեցաւ: Տէր Աստուած, ի՛նչ ըսել կ'ուզէր Սոնիան: Ի՞նչպէս թէ իր աղջիկը սպաննած էր Վարդանը:

— Ես պիտի երթամ Արսէնեաններուն. Չէ՛, խնդրեմ, հայրիկ, առանձին կ'ուզեմ երթալ ... Գիշերը հոն կը մնամ ..

Սոնիան վճռական շարժումով տեղէն բարձրացաւ եւ ուղղուեցաւ դէպի հիւրասենեակի դուռը:

×

Տիկին Մարիամի ոտքերուն քով կծկուած Սոնիան կ'արտասուէր, մինչ սպասուհի կինը մեքենական շարժումով մը աղջկան մազերը կը շոյէր՝ աչքերը անորոշ կէտի մը յառած:

— Վառօդը յանկարծ կը պայթի,— միօրինակ ձայնով կը շարունակէր պատմել Գ. Աչոտը,— ու երեք ընկերները կը նետուին աս ու ան կողմը ... երկուքը կ'ազատին, իսկ Վարդանը.

Տիկին Մարիամը եւ ոչ իսկ կը լսէր ամուսնոյն խօսքերը: Կարծես մշտապէս սարսափելի նկար մը կար աչքին առջեւ, որմէ չէր կրնար հեռացնել հայեացքը: Ցաւէ տակ ընկճուած՝ ան իր ինքնութիւնը կորսնցուցեր էր այն ատրիճան, որ ճաշի ժամանակ երբ Եւգինէն ներս եկաւ՝ հայրն ու մայրը ճաշասենեակը տանելու, երեխայի մը հլութեամբ մայրը հետեւեցաւ աղջկան, առանց գիտակցելու թէ ո՞ւր կը տանէին զինք ու ինչո՞ւ համար:

Եւգինէն զարմանալի տոկունութեամբ տարաւ սիրական եղբօր եղերական մահուան բօթը, մանաւանդ երբ տեսաւ, որ հայրն ու մայրը դեբանդիի տակ ինկած խոտի նման տապալեցան ցաւի ծանրութեան տակ, Եւգինէն ուժերը հաւաքեց՝ դիմադրելու համար անպայմանելի աղէտին, միաժամանակ խնամելով հայրն ու մայրը, որոնք ուրիշի մը օգնութեան պէտք ունէին: Լծուեցաւ այդ ծանր աշխատանքին, առանց իր դպրոցները եւ ոչ ալ մասնաւոր դասերը ձգելու: Դրսի ազգային աշխատանքը, ամէն ժամանակէ աւելի նուիրական պարտականութիւն մը դարձաւ իրեն համար:

Երբ Սոնիան այնքան անակնկալ կերպով եկաւ Արսէնեաններուն, Եւգինէն ընթրիքէն վերջը քաշուեցաւ իր սենեակը, նստեցաւ փոքր գրասեղանին առջեւ եւ սկսաւ աշակերտներու տետրակները սրբագրել:

Միջանցքին մէջ յանկարծ հեծկլտուք մը լսուեցաւ, ու մէկը անհամարձակ կերպով դուռը բախեց: Անշուշտ, ապախինը լինելու էր, հիւրիսէն եկած ռուս սպասուհին, որ ընտանիքի հարազատ անդամի նման կը սգար Վարդանի մահը:

— Մա՛ք,— ձայնեց Եւգինէն՝ շարունակելով աշխատանքը:

Դուռը բացուեցաւ, ու զսպուած հեծկլտանքը աւելի բարձր լսուեցաւ:

— Հը՛. ի՞նչ կայ, սրտնեղած լսաւ Եւգինէն ու աթոռին վրայ կէսով մը դարձաւ դէպի դուռը.— Օ՛, Սոնիա՛ ...

Երկու ընկերուհիները դէմ դիմաց կանգնեցան: Եւգինէն ինքնամփոփ, սառն, իսկ Սոնիան՝ արցունքալած աչքերով, հազիւ ոտքի մնալու կարող:

— Եւգին ... Եւգին ջան,— ու Սոնիան Եւգինէի մէջքը գրկեց, չոքեցաւ գետին, գլուխը ծածկեց անոր լըջազգեստի փէշին մէջ ու ամբողջ մարմնովը ցնցուելով աղաղակեց աղաւէ իր մինչ այդ զսպած արցունքներուն: Եւգինէն յանկարծակիի եկաւ: Երբեք չէր սպասեր, որ Սոնիան, Ալեանովի հպարտ ու կամակոր աղջիկը, այդքան խեղճացած, պաղատագին ձեւով մը զինք պիտի գրկէր, այդպէս դառնութեամբ ու սրտանց պիտի ողբար Վարդանի մահը: Տխուր ժպիտ մը անցաւ Եւգինէի դէմքի վրայէն: Ծռեցաւ, գրկեց Սոնիան ու անկողնին վրայ, իր քովը նստեցուց՝ աշխատելով հանգստացնել զայն:

— Եւգին ... օ՜հ, Եւգին,— հեծկլտուքի մէջէն կը մրմնջէր Սոնիան, որու արցունքները կարծես վերջ պիտի չունենային.— Չգիտես ... չգիտես ... Վարդանը ...

— Գիտեմ, սիրելիս, գիտեմ,— Եւգինէն փաղաքշելով կ'աշխատէր հանգստացնել Սոնիան:

— Օ՛, Եւգին ... ե՛ս, ե՛ս սպաննեցի Վարդանը ... դու չգիտես ... մեր ... մեր կապը ... դու չգիտես թէ՛ ես ... ի՛նչ անմիտ վարուեցայ ... ես Վարդանը սպաննեցի ... իմ սիրածըս ... իմ հոգիս ... Եւգին, ես ... ես ինքս սպաննեցի.

Ու անկարող այլ եւս շարունակելու՝ կամաց մը սահեցաւ եւ անկողնէն վար նուաղած ինկաւ Եւգինէի ոտքերուն տակ:

Եւգինէն անմիջապէս գրկեց զայն, երկնցուց անկողնին վրայ ու շրթները թրջելով՝ դէմքին վրայ ջուր սրսկեց: Նոր միայն Եւգինէն զգաց, որ իր խնամքին կարօտ էին ոչ միայն հայրն ու մայրը, այլ եւ Սոնիան ու թերեւս ամէնէն շատ Սոնիան:

Երկու ընկերուհիները այդ գիշեր միասին անցուցին: Եւգինէն կարդաց Վարդանի վերջին նամակը, ու Սոնիայի մասին գրած այնքա՛ն քնքուշ տողերը: Այդ նամակը փոխանակ հանդարտեցնելու, կարծես կրկին անգամ աւելի ծանրացուց Սոնիայի սրտի անչափելի տառապանքը, աւելի խորութեամբ զգաց անդառնալի կորուստը, որ այլ եւս ոչինչով չէր լեցուելու:

— Եւգին, Եւգին, ես ի՞նչպէս, ի՞նչպէս սպաննեցի Վարդանը,— ձեռքերը ճմլելով կը հառաչէր Սոնիան անհնարին դառնութեամբ.

— Սիրելիս, Վարդանը դու չսպաննեցիր,— Եւգինէն աշխատեցաւ հանգստացնել Սոնիան, որ երբեմն հեծկլտուքը դադրեցուցած կը լսէր, մէկ ալ նորէն, աւելի մեծ թափով սկսելու համար:

— Եթէ միայն գիտնայիր, եթէ գիտնայիր ...

— Գիտեմ, սիրելիս, ես ամէն ինչ գիտեմ. եղբայրս ինծմէ բան չէր ծածկեր: Վարդանը դու չսպաննեցիր, ան հայրենիքի համար զոհուեցաւ ուրիշ շատ մը երիտասարդներու նման ... Հայաստանի համար:

Կէս գիշերը վաղուց անցած էր: Եւգինէն յոգնած՝ արդէն կը քնէր, բայց Սոնիան, երբեմն հեծկլտալով, երբեմն լալով կը մտածէր ու կարծես անելի մը մէջ ինկած, ելք մը չէր գտներ, թէկուզ աղօտ շող մը ճշմարտութիւնը տեսնելու:

Վարդանը ի՞նչու պիտի զոհուէր Հայաստանի համար: Բայց եթէ նոյն իսկ ճշմարիտ լինէր Վարդանի Հայաստանի համար զոհուիլը, ատով մի՞թէ իր վարմունքը կը փոխուէր, մի՞թէ ինք կը դադրէր այն թեթեւամիտ աղջիկը լինելէ, որ սիրելով հանդերձ իր մանկութեան քաղցր ընկերը, ինչ որ անմիտ փառասիրութիւն գոհացնելու համար կենակ դարձուցած էր անոր:

(Շար.) ՄԱՆԱՔ

եթէ Գերմանիան ալ նոյնը ընէ քաղաքական դետնի վրայ եւ մաղնաւորապէս սպառազինութեանց շինութեան մէջ։ Այս տեսակէտը կը յայտնէր Լէօն Պլում, վերջերս տեղի ունեցած տեսակցութեան մը առթիւ. «Ֆրանսա պատրաստ է օգնելու Գերմանիոյ, որպէսզի կարենայ վերահաստատել տնտեսական բնական պայմաններ, եթէ Գերմանիա ընդունելով զինաթափութեան հիմ մը, ուզէ օգնել որ Եւրոպա վերադառնայ քաղաքական բնականոն վիճակի մը» ։ Ֆրանսական կառավարութիւնը դեռ բաւական չի նկատեր Հիթլէրի վերջին հաւաստիքները, արագ եւ կատարեալ համաձայնութիւն մը կնքելու համար ։

Պերլինի Ֆրանսական դեսպանը, որ Փարիզ պիտի մնայ մինչեւ շաբթու վերջը, տեսակցութիւն մը ունեցաւ ներքին նախարարին հետ։ Երկու պաշտօնատարները խորհրդակցեցան թէ ի՞նչ միջոցներ կարելի է ձեռք առնել, ար-գիլելու համար կամաւորներու առաքումը թէ Ֆրանսայէն եւ թէ Գերմանիայէն ։

5000 բանուորներ կ'աշխատին Փարիզի Միջազգային Ցուցահանդէսին համար

Հինգ հազար բանուորներ տենդագին կ'աշխատին, մինչեւ մայիս հասցնելու համար միջազգային ցուցահանդէսը, որ պիտի ունենայ 38 դուռ, 7ուկէս քիլոմեթր տարածութեան մը վրայ. Պիտի շինուին 50 օտար եւ 160 ճարտարագործական տաղաւարներ. Պետութեան եւ Փարիզ քաղաքին սահմանած վարկերուն գումարը կը հասնի 654 միլիոն Ֆրանքի։ (Փարիզ 376 միլիոն, պետութիւնը՝ 278 միլիոն)։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՐՈԾՔԻՆ Մեքսիկայէն վտարել տալու համար, տեղացի համայնավարները ժողով մը գումարեցին յունուար 13ին։ Ժողովին կը մասնակցէին նաեւ աքսորականին կուսակիցները։ Այս առթիւ ընդհարում մը տեղի ունեցաւ եւ 25 հոգի վիրաւորուեցան, հինգը ծանրապէս ։ Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց հինգ համայնավար վարիչներ։

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՄԱՐՈՔԻ կացութիւնը քննելու համար, Զօր. Ֆրանքօ արտոնեց որ անգլիական պատուիրակութիւն մը ճամբորդէ երկրին մէջ։ Պատուիրակութիւնը կը բաղկանայ սպաներէ որոնք պիտի ստուգեն թէ ճի՞շդ է որ Գերմանացիները կը տեղաւորուին այդ գաղթավայրին մէջ, գրաւելով տնտեսական, զինուորական եւ վարչական դիրքեր ։

ԿԻՆԵՐՆ ԱԼ ՊԷՏՔ Է ԴԱՏԱՒՈՐ ԸԼԼԱՆ, կ'ըսէ Արտանի երեսփոխանը, որ արդէն իսկ օրինագիծ մը ներկայացուցած է երեսփ. ժողովին։ Իր կարծիքով, կիները աւելի լաւ կրնան դատել, մանաւանդ մանուկ յանցագործները։ Ֆրանսուհիները փաստաբանութիւն ընելու իրաւունք ստացան 1901ին։

ԼԻԼԻ ՄԵՏԱՂԱԳՈՐԾԱԿԱՆ հաստատութեանց գործադուլը վերջացած էր անցեալ շաբթու, բայց այս անգամ ալ մասնաղէտները եւ վարիչները բողոքած ըլլալով, նոր դժուարութիւններ ծագեցան։ Չորեքշաբթի օր կարելի եղաւ հարթել այս խնդիրն ալ, եւ աշխատանքները պիտի վերսկսին, 57 օրուան դադարէ մը վերջ։

ԼԵՀԱՍՏԱՆ կատաղի պայքար մը բացած է համայնավարութեան դէմ։ Ներքին նախարարութեան հիմնացուցին քննութեան առթիւ, հաստատուեցաւ թէ 1936ի առաջին երեք ամիսներու ընթացքին 10.764 համայնավարներ ձերբակալուած են։ Ոստիկանութիւնը 1936ին երեւան հանած է 95 լրտեսութեան գործեր։ Նոյն տարուան առաջին ինը ամիսներու ընթացքին գրաւուած են 1869 թերթիկներ եւն.։

ԵՐՐԱՑԵՑՆԵՐԷՆԸ ԱՐԳԻԼՈՒԵՑԱՒ Պալարիոյ միջնակարգ վարժարաններուն մէջ ։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ մուֆթին իր տեսակէտները պարզելով անգլիական քննիչ յանձնախումբին առջեւ, պահանջեց վերջ դնել Պաղեստինի մէջ հրէական տուն մը հաստատելու քաղաքականութեան, «անմիջապէս եւ բացարձակապէս» դադրեցնել հրէական ներգաղթը եւ հողատարութիւնը, դաշնագիր մը կնքելով Անգլիոյ եւ Արաբներուն միջեւ։ Այս առթիւ ըսաւ թէ Արաբները աւելի հանգիստ էին Թուրքերու իշխանութեան տակ .

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

Տ. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մ. Ճիւղը կը տօնէ իր չորս Մ. Ճիւղերուն հետ 17 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse, Մարսէյլ:

Գեղարուեստական բաժին։ Պիտի ներկայացուի «ՃՈՒՃՕ»ն Մինէ-Մէթօ ընկերուհիէն։ Զաւեշտ մը ԱՐԻԼԷԵԱՆ Թատերախումբէն։

Երգ, արտասանութիւն փոքրիկներու կողմէ։

Կը բաժնուի պտուղ եւ նախընթրիք բոլոր ներկայ փոքրիկներու։

Մուտք 3 ֆր., փոքրիկները ձրի:

Դերասան Թ. Ղազարեանի Ներկայացումները ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

16 Յուն.— Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Սէն Ժէռօմի Պառ Մանուէլի սրահին մէջ, ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ։

17 Յուն.— Կիրակի ցերեկ ժամը 3ին, Պուլվառ Օտտօ, Պառ էնթէրնասիոնալի սրահին մէջ, ՆԱՄՈՒՍ։

24 Յուն.— Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին. Մարսէյլ, Շահրիկեան սրահին մէջ, ԱՇՈՒՂ ՂԱՐԻԲ։

31 Յուն.— Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, Պոմօն, Վարանդեան Ակումբին մէջ, ԱՆՈՒՇ։

13 Փետր.— Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ գեղարուեստական պարահանդէս, ԿՕԼԻԶԷ սրահին մէջ, Մարսէյլ։ Մանրամասնութիւնք առանձին յայտագրով եւ Թերթով:

20 Փետր.— Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին. Մարսէյլ, Շահրիկեան սրահին մէջ, ՍԱՍՆԱՅ ԾՌԻԿՆԵՐ (ՍԱՍԱՆ ՆՈՎԱ).

27 Փետր.— Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Սալ Մազինօ շքեղ սրահին մէջ, Մարսէյլ, ՊԷՊՕ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տ. Կ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Պ. Մկրտիչ Ցարթանի եւ ընտանեկան պարագաներուն, ցիկ. ՔՆԱՐՌՆ ՄԵԳՊՈՒՐԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Պ. Թագւոր Այվազեան իր յաճախորդներուն եւ ծանօթներուն կը ծանուցանէ թէ իր նոր հասցէն է՝ 194 rue de Vendôme, Lyon, Rhône.

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ զինուորներուն կը հրաւիրուին խորհրդակցական ժողովի մը, կիրակի 17 Յուն. կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, հայրենակից Նիկողոս Կզկրգեանի բնակարանին մէջ։

ՎԻԷՆԱԶԱՑ զինուորագրեալներու երկրորդ ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 16 Յուն. շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Թ. Ա. կուսակցութեան սրահին մէջ. կը հրաւիրուին գաղութիս բոլոր զինուորագրեալները անխտիր ներկայ ըլլալ:

Յանձնախումբ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ խարբերդցիներս ընդառաջ երթալով գաւառի մեր հայրենակիցներու կոչին, որոշեցինք մեր շրջանի մէջ եւս կազմել Համախարբերդցիական Միութեան մասնաճիւղ մը, օգնելու համար կարօտ հայրենակիցներու: Կը խնդրենք խարբերդի եւ շրջանի բոլոր հայրենակիցներէն ներկայ ըլլալ խորհրդակցական ժողովին, որ տեղի պիտի ունենայ 17 Յուն. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 4 rue de la Défense. Իսի լէ Մուլինօ. Պ. Զատիկեանի սրճարանին մէջ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ ԳՈՒԱ-ՔՈԼՈՄԲԻ Արամ ԵնԹակոմիտէէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 15 Յունուար. ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 52 rue de Bourguignon. Գուա-Քոլոմպի կայարանին ճիշդ դիմացի սրճարանը:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէէն ժողովի կը հրաւիրէ Մուրատ, Մշոյ եւ Վռամեան խումբի ընկերները կաղ. շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ակումբին մէջ։

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ ենԹակոմիտէի ընկերաց-համակրական հանդիպումը, վաղը, շաբաթ իրիկուն, ժամը ճիշդ 9ին, Հայ Ակումբին մէջ:

ԿՈՒՐԲԷՆՎՈՒԼԻ Յաւրոս խումբի դասախօսական ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ընկ. Ս. Էմիրեանի բնակարանը։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստամ ԵնԹակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 16 Յուն. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse. Մարսէյլ։ Կարեւոր օրակարգ։

(ՄԱՐՍԷՅԼ, Գոմոնի Զաւարեան ենԹակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը այսօր, ուրբաթ իրիկուն, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ։

(ՄԱՐՍԷՅԼ) Պուլվառ Օտտօի Վռամեան ենԹակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբի ընկերները 17 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին: Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը, ուրբաթ 15 Յուն. երեկոյեան ժամը 8.30ին, Զարդարեան գրադարանը, 181 Cours Lafayette. Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն եւ համակիրներէն անպայման ներկայ ըլլալ:

Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ, 16 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Սիամանթօ» Ակումբին մէջ։ Կը դասախօսէ Պ. Ա. Ա. ՔԷՕՍԷԵԱՆ։ Կը հրաւիրուին մասնաւորապէս հայ երիտասարդութիւնը ։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած Անիէռ-Գուա.-Քոլոմպի Արամ ենԹակոմիտէի կողմէ 17 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,

149bis Av. Argenteuil, Անիէռ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրուան հարցերու շուրջ։

Խօսք կ'առնեն ուրիշ ընկերներ։ Երգ, արտասանութիւն եւլն.։

Մուտք 5 ֆրք. (խմիչքը միասին)

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ_ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի Մամաճիւղին կողմէ

17 Յունուար. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին. Ռուսական երաժշտանոցի սրահին մէջ. 26 Ave. Tokio. Métro Alma et Iena

ԴԱՍԱԽՕՍ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ Տպաւորութիւններ Հարաւ. Ամերիկայէն։

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆր.։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Զարդարեան Գրադարանի վարչութեան սարքած ընտանեկան խնջոյքը որ տեղի պիտի ունենար Յունուար 10ին, յետաձգուած ըլլալով, այս անգամ տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, 16 Յունուար երեկոյեան ժամը 8ին, Ցոյներու սրահին մէջ, 5, Rue Bonnefoi. Հաճելի ժամանց ։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Տ. Կ. Խաչի Վալանսի Մասնաճիւղին կողմէ
17 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ. Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ Ակումբին մէջ.
կը խօսի ՕՐ. ՀԵՐՄԻՆԷ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Քէմանչիստ ՌՈՒԲԷՆԻ առաջին նուագահանդէսը տեղի կ'ունենայ
23 Յունուար, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին.
Salle Géographieի մէջ.
Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՍԻՓԱՆ—ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբի տարեկան պարահանդէս-ցերեկոյթը
14 Փետր., Salle de l'Aéro-Club de Franceի մէջ։
Նկատի ունենալ այդ Թուականը։

Հանդէս—Թէյասեղան

Ալֆորվիլի Չէնկիլէրի Հայր. Միութեան Իգական բաժնի Թէյասեղանը
16 Յուն. շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Հայ Ակումբին մէջ.
1 Bld. Carnot. Ալֆորվիլ.
Բացման խօսք, երգ, արտասանութիւն, հոյակապ պար։
Մուտք 3 ֆր. 95:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան յառաջիկայ հաւաքոյթները տեղի պիտի ունենան հետեւեալ կերպով, իրենց կեդրոնատեղին,

8 Rue Bossuet, Paris (10e)

Ա.— Հինգշաբթի, 21 Յունուար, ժամը 21ին։

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կը դասախօսէ Պ. ԶԱՐԵՀ ՍՐԱՊԵԱՆ, նիւթ ունենալով Շօբէն,
որուն կեանքէն դրուագներ պիտի պատմէ։
Իր չնորհալի մասնակցութիւնը կը բերէ վիրթիւօզ դաշնակահար
ՕՐ. ԺԻՄՄԱ ԿԱՊԷԼԼԻ։

Բ. - Հինգշաբթի, 28 Յունուար, ժամը 21ին։

ԳՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կը դասախօսէ Պ. ՎԱՀԱՆ ՄԱԼԷԶԵԱՆ, նիւթ ունենալով Պետրոս Դուրեան, իր կեանքն ու գործը։

ԾԱՆՕԹ. Այս երկու երեկոյթներն ալ պիտի ունենան իրենց պարի բաժինը, ինչպէս նաեւ յառաջիկայ Մարտ 6ին, Փարիզի Հայ Օրիորդաց եւ Հայ Երիտասարդաց Միութեանց նախաձեռնութեամբ տեղի պիտի ունենայ իրենց տարեկան պարահանդէսը։ Մանրամասնութիւնները յառաջիկային։ Վարչութիւնս կը խնդրէ բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ Մարտ 6ի Թուականը չի խաչաձեւելու համար:

ԿՈՐՍՈՒԱԾ Է

Յունուար 10ին «Այրուշ Արշակի» ներկայացման իրիկունը, Տիկին Գ. Աղասարեան, արթիստներու սրահին մէջ իր զգած ոսկի ժամացոյցը յանձնած է հոն գտնուող անձի մը որ իրեն ծանօթ է ։

Կը խնդրուի վերոյիշեալ անձէն ժամացոյցը անմիջապէս յանձնել Խան Առաքէլեանի, 7, Impasse Deux - Nethes, (30 Ave. Clichy), Փարիզ (18):

ԽԱՆ ԱՌԱՔԷԼԵԱՆ

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ
16
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
SAMEDI
16 JANVIER
1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3321

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՄԵՂՐԸ ԵՒ ՓԱՐԻԶԻ ՍԵՐԸ...

Ամիսներ առաջ, երբ նոր կ'արծարծուէր Ալէքսանտրէթ – Անտիոքի խնդիրը, Թուրք մամուլը մտանաւորապէս կը շոյէր հայ բնակչութիւնը, մեղրածոր բառեր գործածելով եւ վիճելի շրջաններն անկախութեան կուսակից հռչակելով զայն: «Հայերն ալ մեզի պէս կը մտածեն, անոնք ալ չեն մասնակցիր ընտրութեանց, անոնք ալ դժգոհ են արաբական տիրապետութենէն» եւայլն:

Ամէն պարագայի մէջ, Թրքական տեսակէտին միակ թշնամի կը հռչակուէին «Դաշնակները», չհաշուելով թէ Արաբները զէնք եւ ռազմամթերք կը բաժնեն անոնց, ի հարկին կռուելու համար, իսկ Հնչակեանները կը համարուէին Թուրքիոյ բարեկամ:

Օրինակ, երբեմնի «Վագըթ»ը՝ «Փուրուն», կը գրէր անցեալ հոկտեմբերին, Անտիոքի թղթակցին բերնով.

— «Այսօր զոհացուցիչ լուր մը պիտի տամ բոլոր թուրք ընթերցողներուն,– այստեղի Հնչակեան Հայերը հակառէտ կը թուին մեզի հետ գործակցելու՝ Անթաքիոյ եւ Իսքէնտէրունի անկախութեան համար բացուած մաքուր եւ համեստ պայքարին մէջ: Վերջին օրերս անոնք ասիկա երեւան հանեցին եւ սկսան գործակցիլ մեզի հետ: Հնչակ Հայերու այս ընթացքը մեծ գոհունակութիւն պատճառած է այստեղի թուրք ժողովուրդին մէջ»:

Կ'ըմբռնէք ամբողջ նենգութիւնը թրքական դաւին.— Նախ Հայերը կասկածելի դարձնել Արաբներուն աչքին, յետոյ իրար ձրգել, դէմ դիմաց հանելով Դաշնակ, Հնչակ եւայլն:

Այս եղանակը շարունակուեցաւ մինչեւ այն օրը երբ Ազգերու Դաշնակցութեան երեք «դիտողները» հասան Ալէքսանտրէթ:

Նորէն մեզի կը հոսէր թրքական կամ թրքամէտ բերաններէ, բայց արդէն բաւական տաք ու պաղ անցած էր: Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը չէր ընդունած թրքական տեսակէտը. ուզգակի Ֆրանսայի հետ կատարուած բանակցութիւններն ալ ձախողած էին, իսկ Ալէքսանտրէթ - Անտիոքի բազմազգի ժողովուրդը չէր ծածկեր իր արամադրութիւնները:

Այս անգամ Թուրքերը ձեռնարկեցին նոր ռազմախաղի մը.— չընդունելի եւ արուեստական ցոյցեր, որոնք արիւնահեղութեան յանգեցան:

Վրան - բաց փարպետութիւն մը եւս,— Մենք ժառանգորդներն ենք Հիթիթներուն, այս շրջանն ալ կը կոչուի Հաթայ, ուրեմն մենք ենք անոր տէրը եւ կը պահանջենք բացարձակ անկախութիւն:

Մինչեւ այստեղ հասնիլը՝ մեղրը հատած կամ թթուած էր, եւ բուն թրքական լեղին էր որ կը հոսէր ինչպէս Թուրքիոյ, նոյնպէս «Սանճաք»ին թրքական շրջանակներուն մէջ:

Եւ ահաւասիկ անոր առաջին արտայայտութիւնը.— Անտիոքի հայկական գերեզմանատան բոլոր խաչերը հանուած կամ խորտակուած, ինչպէս կը հաղորդէ հեռագիրը եւ ինչպէս հաստատած են Ազգաժողովին պատուիրակները:

Որո՞ւ համար անակնկալ կամ զարմանալի կրնար երեւալ այս բարբարոսութիւնը: Ընդհակառակն, կարելի է զարմանալ, եթէ ուրիշ եւ աւելի ծանր դէպքեր ալ չպատահին:

Բայց կան զարմանալի բաներ:

Օրինակ, այս հեռագիրը, որ քաշուած է կիսապաշտօնական գործակալութեան՝ Հավասի կողմէ, չերեւցաւ փարիզեան թերթերու մեծագոյն մասին մէջ...

Մոռցա՞ւմ թէ «տեղի անձկութիւն», էշխանական հարսնիքներու եւ գիրքագին ոճիր - արկածներու յաւելեալ եւ ճոխացեալ նկարագրութեանց մէջ:

Հարցումին պատասխանը կը գտնէք, երբ ըսենք թէ ճիշդ այն պահուն երբ Թուրք մամուլը կրակ-բոց կտրած՝ ասպարէզ կը կարդայ Ֆրանսայի, այս երկրին թերթերն ու ականաւոր ներկայացուցիչները պատիւ կը սեպեն միշտ ճառել Ֆրանքօ-Թուրք աւանդական բարեկամութեան մասին:

Անցեալ շաբթու, երբ կացութիւնը չափազանց պղտորած էր եւ թերթերը զինուորական համախմբումներու, նոյնիսկ զօրաշարժի մասին կը խօսէին, յիշուեցաւ թէ «Ժիւմհուրիէթ» ռազմաշունչ խմբագրական մը գրած է:

Մենք չենք տեսած այդ հրատարակութեան բնագիրը, բայց թերթի մը մէջ հանդիպեցանք անոր թարգմանութեան, որ ահաւասիկ.

— «Անտարակոյս, Ֆրանսայի մէջ կը ստորագնահատեն ներկայ Թուրքիոյ արժէքը: Կ'անգիտանան թէեւս, որ մենք կրնանք Ալէքսանտրէթն ու Անտիոքը գրաւել 48 ժամէն, իսկ մեր զօրքը, մէկ շաբաթէն ալ պակաս ժամանակամիջոցի մը մէջ կրնար գրաւել ամբողջ Սուրիան: Ֆրանսայի հետ պատերազմ մը մեզ չի վախցներ: Մենք չենք ուզեր այդ պատերազմը, բայց պիտի չվարանինք մղել զայն, եթէ ատիկա անհրաժեշտ պիտի ըլլայ Սանճաքին արդարութիւն տալու համար»:

Եւ դեռ ուրիշ գրութիւններ՝ բոլորն ալ նոյն տրամադրութեամբ — «Փարիզի դահլիճը չարաչար կը սխալի, կարծելով որ մեր բարեկամութիւնը նորէն պիտի շարունակուի, եթէ նոյնիսկ Հաթայի խնդիրը մեր ուզածէն տարբեր լուծում մը գտնէ»:

Ասոր դիմաց, ի՞նչ կը տեսնենք Փարիզի մէջ,— սէր ու մեղր:

Կը թուի թէ օրուան հրապարակագիրները մրցումի ելած ենթրարու հետ, կարելի եղածին չափ շոյելու համար Թուրքիան,— մի՛ ըսէք, մի՛ ըլլաք...

Դեռ երէկ, քաղաքական կարեւոր շաբաթաթերթի մը առաջին էջին վրայ կ'երեւային երկու գրութիւններ, ապացուցանելու համար Ֆրանսայի վաղեմի բարեկամութիւնը Թուրքիոյ հանդէպ: Ցօղուածագիրներէն մէկը՝ նախկին վարչապետ մը, Փօլ Պոնքուռ, որ կը ջատագովէ փոխադարձ աջակցութեան դաշինքը... Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆՏԻՈՔԻ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՊՂԾԵՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆԸ

Բոլոր խաչերը հանելով կամ խորտակելով

— o —

Անտիոքէն կը հեռագրեն յունուար 14 թուականով (Հավաս).—

Ազգերու Դաշնակցութեան դիտողները նորէն այցելեցին սահմանամերձ Գըրգ խանի շրջանը եւ կանգ առին կեդրոնին մէջ, լսելու համար Արաբներու, Քիւրտերու եւ Հայերու վկայութիւնները: (Առաջին այցելութեան առեն չէին կրցած լսել): Խօսակցութիւններէն վերջը, դիտողները գացին հայկական գերեզմանատունը, ուր բոլոր խաչերը խլուած հանուած կամ խորտակուած էին, Թրքասէր ծայրայեղ տարրերուն կողմէ: Ազգաժողովին ներկայացուցիչները հաստատեցին այս վանդալականութիւնը եւ յետոյ Անտիոք վերադարձան:

*** Աթաթիւրք Պոլիս վերադարձած ըլլալով, վարչապետը, ներքին եւ արտաքին գործավարները հոն գացին մանաւոր կառախումբով եւ խորհրդակցեցան օրուան հարցերու մասին: Պոլսէն կը հերքեն այն լուրը թէ Թուրքիոյ վարչապետն ալ Ժընեւ պիտի գայ, Ալէքսանտրէթի հարցին կարգադրութեան համար: Թուրքիոյ ներկայացուցիչը պիտի ըլլայ միայն Թ. Ր. Արաս:

Պաղեստինի Արաբները կը պահանջեն ձեռացնել ոչ-տեղացի Հրեաները

Պաղեստին ղրկուած անգլիական քննիչ յանձնաժողովը կը շարունակէ լսել արաբ եւ հրեայ ներկայացուցիչներուն բաղձանքներն ու տրտունջները, ելք մը գտնելու համար:

Չորեքշաբթի օր լսուեցաւ արաբ երեւելի մը, Աւնի պէյ Ապտիւլ Հատի, որ պնդեց թէ Պաղեստինի անգլիացի պաշտօնեաները Հրեաներու ազդեցութեան տակ են: Նախորդ օրն ալ Երուսաղէմի միւֆթին, Հաճ ամին էլ Հիւսէյնի յայտարարած էր թէ անգլիական կառավարութիւնը Հրեաներու ազդեցութեան տակ կը գտնուի Լոնտոնի մէջ: Աւնի պէյ բացատրեց թէ անգլիացի պաշտօնեաները ուժ կուտան հրէական դատին, որովհետեւ կը վախնան պաշտօնանկութենէ: Արաբ ներկայացուցիչը խօսած ատեն այնքան գրգռուած էր որ բռունցքը սեղանին կը զարնէր եւ ձեռքերը անդադար շարժելով կ'աղաղակէր.

— «Բրիտանական կառավարութիւնը իրաւունք չունի օտարներուն տալու մեր ժողովուրդին սեփականութիւնը: Պալֆուրի յայտարարութիւնը եւ հոգատարութիւնը կը հակասեն Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտի 22րդ յօդուածին: Արաբները կը մերժեն մէկ թիզ հող տալ Հրեաներուն, իսկ առաւելագոյն գիրուայի մէջ, բայց ատիկա պատճա՞ռ է որ կործանեն արաբական երկիրը: Արաբներն ամէն տեղ երջանիկ են բացի Պաղեստինէն»:

Արաբ երեւելին նորէն լսուեցաւ իրիկուան դէմ եւ իր տեսակէտները պարզելով, եզրակացուց թէ արաբական քաղաքականութիւնը կը մերժէ որ եւ է հաշտութիւն եւ կը պահանջէ արտաքսել բոլոր ոչ - Պաղեստինցի Հրեաները: Երբ քննիչներէն Լորտ Փիլ դիտել տուաւ թէ կարելի է խորհրդաժողով մը կազմել, Աւնի պէյ պատասխանեց.— Ոչ մէկ Արաբ միեւնոյն սեղանին շուրջը կը նստի ո եւ է մարդու հետ որ ինքզինք Հրեայ կը կոչէ: Յետոյ չեշտեց թէ Արաբները կը մերժեն մէկ թիզ հող տալ Հրեաներուն, իսկ առաւելագոյն գիջումը որ կրնան ընել՝ փոքրամասնութեան իրաւունքն է: Արաբները կը պահանջեն վինակցութիւն մը կնքել Պաղեստինի արաբական պետութեան եւ Մեծն Բրիտանիոյ միջեւ:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ վարչապետը իր յառաջիկայ բանախօսութեան մէջ (Լիոն, 24 յունուար), բարեկամաբար պիտի առաջարկէ Գերմանիոյ՝ բանակցութիւններ կատարել տնտեսական համաձայնութեան մը համար, առանց քաղաքական պայմաններ դնելու: Պ. Լէօն Պլում հաստատապէս կը յուսայ որ եթէ յաջող ելքի մը յանգին տնտեսական բանակցութիւնները, աւելի կը դիւրանայ քաղաքական բանակցութեանց գործը, ինչպէս եւ սպառազինութեանց կրճատման խնդիրը:

Գերմանիոյ մէջ վերապահութեամբ կը հետեւին այս հարցին: Փարիզի մէջ ալ կարգ մը շրջանակներ լաւատես չեն. սակայն եւ այնպէս արտաքին, ելեւմտական եւ ելմտական նախարարները կը շարունակեն քննել այս խնդիրը: Պերլինի Ֆրանսական դեսպանն ալ կը մասնակցի խորհրդակցութեանց:

Հիթլէրի ներկայացուցիչը՝ Հռոմի մէջ

Մուսոլինի հինգշաբթի օր ունկնդրութեան ընդունեց Զօր. Կէօրինկը, եւ երկուքը միասին խորհրդակցեցան օրուան հարցերու, գլխաւորաբար Սպանիոյ մասին: Յետոյ սեղան մը սարքեց ի պատիւ Փրուսիոյ վարչապետին: Լավալի այցելութենէն ի վեր — երկու տարի առաջ— երբեք այնքան կարեւորութիւն չէր տրուած քաղաքական խօսակցութեանց, ոչ ալ այնքան պատիւ եղած՝ օտար հիւրի մը: Իտալիոյ թագաւոր – կայսրը գերման զօրավարը ընդունեց պալատին մէջ, մինչ թագուհին մտերմօրէն կը խօսէր Տիկին Կէօրինկի հետ: Գերման հիւրը կառքով պտոյտ մը կատարեց Հռոմի փողոցներուն մէջ, մինչ բազմութիւնը անընդհատ կը ծափահարէր: Զօրավարը իբրեւ վերջին հրամանատարը Գերմանիոյ օդանաւային ուժերուն, այցելեց Իտալիոյ անծանօթ զինուորին դամբարանը եւ ծաղկեպսակ մը դրաւ:

— • —

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Կեդր. գործադիր կոմիտէն միաձայնութեամբ վաւերացուց 1937ի նախահաշիւը, որ կը ներկայացնէ 98,069 միլիոն 500,000 ռուբլի մուտք, 97,119 միլիոն 500,000 ռուբլի ելք:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ արտաքին նախարարութեան ընդհ. տնօրէնը, Սէյիտ Ապտուլլահ խան, որ մայրաքաղաքէն ճամբայ ելած էր քաղաքական գաղտնի պաշտօնով մը, խեղդուեցաւ ձիով գետէն անցած ատեն:

ԱՆԳԼԻՈՅ գաղթային նախարարը հինգշաբթի օր երկու անգամ կարեւոր տեսակցութիւններ ունեցաւ Իռլանտայի նախագահին՝ Տէ Վալէրայի հետ, երկու երկիրներուն յարաբերութեանց մասին: Խօսակցութիւնները տեւեցին հինգ ժամ: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՀԱ ԱՅՍՊԷՍ ԿԸ ՄԱՐԻՆ

— o —

Սեւ լուր մը, նոր տարիով,— «Արփի»ն ոչ եւս է:

Երէկ, երբ ստացայ բացառիկ թիւը (1936 դեկտեմբեր), ուշադրութիւնս գրաւեց կողքին երկրորդ, երրորդ եւ չորրորդ էջերուն պարապութիւնը,— ոչ իսկ մէկ տող գիր կամ ազդ:

Հարկ եղաւ թղթատել բացառիկին 40 էջերը, հասկնալու համար գաղտնիքը:

Ամենավերջին գրութեան մէջ, «Հնգամեակ մը», խմբագիրը, ընկեր Ա. Բարսեղեան կարճ տեսութեամբ մը պարզելով թերթին հինգ տարուան կեանքն ու գործը, կը յայտարարէ ժուժկալ դառնութեամբ.

— «Կասկած չկայ որ կատարուածը շատ համեստ նպաստ մըն էր մեր նոր սերունդին հայեցի դաստիարակութեան, բայց անհատական ուժերով այսքանն ալ կարելի պիտի չըլլար ընել, եթէ «Արփի»ի աշխատակիցներն ու բարեկամները սիրայօժար չօժանդակէին խմբագիր – հրատարակիչին:

Թէեւ նոյն բարեացակամ վերաբերումը կը մնայ այժմ ալ, բայց այս պարբերականին հրատարակութիւնը հնարաւոր չէ շարունակել նոյն ձեւով, որովհետեւ խմբագիրը չի կրնար տեւականօրէն գոհացնել նաեւ վարչական պարտականութիւնները, մանաւանդ չի կրնար շարունակել զանձումներու հետապնդումը, որ խմբագրական աշխատանքէն շատ աւելի ժամանակ կ'առնէ: ԱՅՍ ԻՍԿ ՊԱՏՃԱՌՈՎ «ԱՐՓԻ»Ի ԱՅՍ ԹԻՒԸ ԿԸԼԼԱՅ ՎԵՐՋԻՆԸ: Պէտք է յուսալ, սակայն, որ ուրիշներ, անհատ կամ կազմակերպութիւն, մօտիկ ապագային պիտի լրացնեն այս պակասը»:

Ուրեմն, այլեւս պիտի չտեսնենք «Հայ ընտանիքին պարբերականը», որ առաջին վեց ամիսները հրատարակուեցաւ իբրեւ կիսամսեայ (16 էջ), 1932 յուլիսէն յետոյ՝ իբրեւ ամսաթերթ (24 էջ), կանոնաւոր բաժիններով,— Մանուկներու, պատանիներու, ծնողներու:

Ուրեմն «Արփի»ն ալ հինգ տարի շարունակ տոկալէ յետոյ, պատմութեան կ'անցնի պարզապէս անոր համար որ, չկրցաւ գտնէ հազար կանոնաւոր բաժանորդ նարել Մ. Նահանգներէն մինչեւ Եւրոպա...

Մինչդեռ, ինչպէս Մ. Նահանգներուն, նոյնպէս Ֆրանսայի մէջ ամէն շաբաթ ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ հայ մանուկներ եւ պատանիներ կամ անոնց հայրիկն ու մայրիկը ժամը ժամին կը գնեն իրենց անգլերէն կամ ֆրանսերէն պարբերականը:

Քանի՜ քանի անգամ առիթ ունեցայ յիշեցնելու թէ ոչ իսկ տասը «Արփի» կարելի եղաւ տեղաւորել Փարիզի մէջ:

Եւ այս թերթը կը հրատարակուէր այնպէս ինչպէս, օրինակ, «Վէմ»ը կամ «Հայ – Բոյժ»ը,— խմբագիրը թէ՛ խմբագիր է, թէ յօդուածագիր, թէ սրբագրիչ, թէ հրատարակիչ, թէ առաքիչ, թէ՛ գրագիր, թէ՛ հաշուապահ եւ թէ հաւաքիչ:

Ցանախ թերթն ալ ինք պիտի ծալլէ կամ հասցէները պիտի գրէ եւ դրոշմաթուղթերը պիտի փակցնէ, «հանդերձ ընտանեօք եւ բարեկամօք»: (Այդպէս սկսաւ «Յառաջ»ն ալ, որ մինչեւ այսօր կը վայելէ «կամաւոր» ծալլողներու եւ համրողներու աջակցութիւնը):

Եւ դեռ կ'ըսեն թէ հայ ժողովուրդը աշխատանք չի ճարեր իր մտքի մշակներուն:

Եւրոպայի ո՞ր մասնագէտ բառուբը այսքան բազմակողմանի, բանուկ եւ ... տեւական գործ ունեցած է:

ՎԱՀԷ

ՓԱՐԻԶԻ ԼՈՒՍԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Զինուորագրութեան առթիւ

Հինգշաբթի գիշեր տեղի ունեցաւ Փարիզի զինուորացուներու լուսաբանական ժողովը՝ «Փրթի Փուռնայ»ի սրահին մէջ, որ կը յորդէր անսովոր եւ յուզումնալից բազմութեամբ: Այս գործին նախաձեռնութիւնն ստանձնած ըլլալով Գէլվիլի յանձնախումբը, անոր ուղղած հրաւէրին համաձայն իրենց տեսակէտները պարզեցին հետեւեալ կազմակերպութիւնները.— Հ. Յ. Դաշնակցութիւն (Տոքթ. Յ. Կիլիկեցի), Ռամկավար - Ազատական (Ա. Ճիւմպիւշեան), Հնչակեան (Դաւիթ Բէկ), Ֆրանսահայ Կամաւորներու Միութիւն (Յ. Տոպոյեան), Պուլվար Օսմանի ազգ. խորհուրդ (Ս. Քարեան), Կոմկուսի Հայկ. Հատուած (Դաւիթեան), Զ. Ո. Մ. (Ա. Խանճեանեան), Հօկ (Իշպալացեան): Երկու օֆիսները գրաւոր հաղորդած էին իրենց տեսակէտները, որոնք կարդացուեցան: Կը բացակայէին Բարեգործականի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղին ներկայացուցիչները:

Գրեթէ բոլոր ճառերն ալ տոգորուած էին համերաշխութեամբ, եւ կը ներկայացնէին զանազան առաջարկներ՝ զինուորագրութեան գործին հետ կապուած խնդիրները հետապնդելու համար: Ընդհանուր էր բաղձանքը՝ կեդր. մարմին մը կազմելու համար բոլոր հոսանքներու մասնակցութեամբ: Մեծ մասը կ'ընդունէր որ անհրաժեշտ է բոլոր դիմումները կատարել զոյգ օֆիսներու միջոցաւ: (Մանրամասնութիւնները յաջորդով)

Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը իր ճառով պարզեց հետեւեալ տեսակէտները.—

1.— Զինուորութիւնը կ'ընդունինք իբրեւ բացառիկ պարտաւորութիւն մը որ հակառակ իր զանազան անպատեհութեանց, կրնայ շարք մը առաւելութիւններ ապահովել մեզի, թէ ներկային եւ թէ ապագային համար:

2.— Մինչեւ երէկ հրատարակուած տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ կառավարութիւնը ինք մշակած է բաղդատաբար նպաստաւոր պայմաններ,— զինուորին ընտանիքը պիտի վայելէ Ֆրանսացի զինուորին ընտանիքին իրաւունքները, զինուորը պիտի ծառայէ Ֆրանսական բանակին մէջ, եւ իր բնակած շրջանին մօտ եւայլն: Ուրեմն մեր կողմէ յայտնուած բաղձանքներու մէկ մասը նախատեսուած է արդէն:

3.— Հպատակութեան խնդիրը.— Ցանկալի է որ զօրանոց կանչուած օրէն իսկ զինուորը հպատակ հռչակուի իր ընտանիքով, կամ ընդունուի համաձայն իր փափաքին:

4.— Տարագիրներու զինուորագրութիւնը բոլորովին բացառիկ պարտաւորութիւն մը ըլլալով, խնդրել որ անոր փոխարէն վերցուին հայ աշխատաւորներու դէմ հաստատուած սահմանափակումները, մանաւանդ որ Ժընեւի պայմանագիրն ալ վաւերացուած է:

5.— Զինուորագրութեան վերաբերեալ խնդիրները հետապնդելու համար, կը կազմուի առժամեայ կեդր. մարմին մը, հետեւեալ հիման վրայ.—

Երկու օֆիսները (2 ներկայացուցիչ), չորս քաղաքական հոսանքները (4), Կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւն, Հայ. Սպայից Միութիւն եւ Ֆրանսահայ կամաւորներ (հաւաքաբար մէկ կամ զատ զատ երեք ներկայացուցիչ), Փարիզի և դաւառի մէջ կազմուած յանձնախումբերու կողմէ՝ երկու ներկայացուցիչ, ուրեմն 9 կամ 11 անդամ: Փարիզի շրջանին եւ գաւառի մէջ կազմուած

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ՀԱՅ ԵՒ ՌՈՒՍ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Զինուորագրութեան հարցը վերջերս եռուզեռ է մտնել Ֆրանսահայ գաղութը։ Ամէն տեղ հայ զինուորցուների ժողովներ, խիստ քննադատութիւններ, գլխաւորապէս ուղղուած զոյգ Օֆիսների ներկայացուցիչների դէմ, որոնք ահա տասը տարուց աւելի է կարելին կը փորձեն գաղթականութեան վիճակը բարելաւելու համար։

Թէ Ազգերի Դաշնակցութեան եւ թէ Ֆրանսական կառավարութեան կողմից պաշտօնապէս ճանաչուած հայ եւ ռուս տարագիրների օֆիսների ներկայացուցիչներն են որ չարունակ համագործակցութեան մէջ են պաշտօնական մարմինների հետ։ Հայկական զոյգ օֆիսները ձուլելու մասին ներկայիս խօսք չի կարող լինել, քանի որ մեզ չյաջողուեց ստեղծել համազգային մէկ կեդրոնական մարմին, որ իրաւասու լինէր գործելու սփիւռքի հայութեան անունից։ Եղածով պէտք է գոհանանք, մանաւանդ որ մեր զոյգ օֆիսների ներկայացուցիչները, ընկ. Ալ. Խատիսեանը եւ Գ. Լ. Բաշալեանը գործում են համերաշխօրէն եւ թէ մտերմական յարաբերութիւն են կարողացել ստեղծել ռուսական օֆիսի ներկայացուցիչներ Գ. Մակլակովի եւ Գ. Թուպէնչուայնի հետ։

Ով որ շփում ունի ռուս տարագիրների հետ եւ հետեւում է ռուսական մամուլին, նրան յայտնի է որ հայ եւ ռուս տարագիրների իրաւական վիճակը Ֆրանսայում միատեսակ է։ Ցայտուն օրինակը տնտեսական տաղնապի պատճառով հայ եւ ռուս աշխատաւորների իրաւական աննախանձելի վիճակն է։ Նոյնն է նաեւ զինուորագրութեան խնդրում, միայն սա տարբերութեամբ որ ռուս տարագիր երիտասարդներին արձանագրելու խնդիրը աւելի սուր մէջտեղ եկաւ, հետեւեալ պատճառով։ Ենթադրում էին թէ ֆրանսաբնակ ռուս տարագիրների թիւը ըստ Ազգ. Դաշնակցութեան ունեցած տեղեկութեան՝ 200—250 հազար էր։ Իսկ ֆրանսական թերթերից մէկը Ֆրանսայի Ռուսների թիւը հասցրեց մինչեւ 600 հազարի, որից 200 հազարը հաշուել էր զինուորական ծառայութեան պիտանի, իսկ 100 հազար հոգի խեխական ռազմիկներ

Հարիւր հազար ռազմիկ, — ուրեմն մի ամբողջ բանակ … Ահա թէ ինչն է գայթակղիչ Ֆրանսական միջին հրամանատարութիւնը։

Մինչդեռ իրականին մէջ Ռուսների թիւը երեւակայութիւնից շատ է պակաս։ Համաձայն 1911 մարտ 5ի մարդահամարի, Ֆրանսաբնակ Ռուսների թիւն էր 35.016 մարդ, որից Փարիզում բնակում էին 26.418 մարդ։

1921ին Ֆրանսաբնակ Ռուսների թիւը իջել է 32.397ի։ 1926ի մարդահամարով Ռուսների թիւը եղել է 67.218 հոգի, որից 43.748 այր եւ 23.470 կին։ Այդ թուականին Ֆրանսահպատակութիւն են ընդունել 5.803 Ռուսներ։ Աշխատանքի վկայական ունեցողների թիւն է եղել 43.094, որից 26.088 այր եւ 7.006 կին։

Համաձայն 1931ի մարդահամարի Ֆրանսաբնակ Ռուսների թիւն էր 71.928 հոգի. (47.159 այր եւ 24.769 կին)։ Մինչեւ 1931 թուականը Ռուսներից հպատակութիւն են ընդունել 10.972 հ.։ Մեծ պատերազմին Ֆրանսայում զինուորագրուել են մինչեւ 50 տարեկանները. այսինքն ժողովրդի 100ին 20ը, իսկ միւս երկիրներում միջին հաշուով 100ին 15ը։ Այս հաշուով Ռուսները կարող են տալ 15 հազար մարդ, մինչեւ 50 տարեկանները, որոնց մէջ բաւականին թիւ են կազմում պատերազմի հաշմանդամները, ծանր վէրքեր ստացածները եւ առհասարակ կռուելու անընդունակները։ Այնպէս որ զօրահաւաքին հազիւ թէ 10 հազարից անցնի մինչեւ 50 տարիք ունեցող քաջառողջ ռուս տարագիրների թիւը։

Ինչպէս տեսնում ենք, իսկական թիւը պիտանի ռուս ռազմիկների, մօտաւորապէս տասն անգամ պակաս է այն թիւից, որ ենթադրել է վերին հրամանատարութիւնը։ Այս էր պատճառը որ Սարրոյի կառավարութեան անկումից յետոյ մի կողմ նետեցին Ռուսների զինուորագրութեան հարցը։ Վերոյիշեալ տեղեկութիւնները ես քաղել եմ «Փօսլէտնի Նովոստի» ռուսական օրաթերթի անցած տարուայ ապրիլ 18ի համարից։ Ռուս յօդուածագիրը իր հերթին օգտուել է պաշտօնական հետեւեալ աղբիւրներից.— Résultats statistiques du recensement général de la population effectuée le 5 Mars 1911. Tome 1, deuxième partie։ Ցեռոյ 1926 մարտի, 1931 մարտի հատորները։ Annuaire Général de la France et de l'Etranger, 1919.

Սրանք թուեցի այն միտումով, որ թերեւս մեր մէջ էլ գտնուեն անհատներ, որ պարտք համարեն նոյն գրքերից տեղեկութիւններ քաղել մեր ժողովրդի քանակը ճշդելու համար։

Այսպիսով ուրեմն, համաձայն վերոյիշեալ պաշտօնական տուեալների, մեզ համար պարզուեց թերեւս ոչ միանգամայն ճշգրիտ քանակը ֆրանսաբնակ Ռուսների, սկսած 1911 թիւից մինչեւ 1931ը։ Կը մնայ պարզել 1936 Մարտ 8ի մարդահամարին պատկերը։

Որքան ծանօթ եմ ռուսական միջավայրին, պէտք է ասեմ որ ռուս տարագրութեան ջախջախիչ մեծամասնութիւնը կազմում են նախկին պատերազմիկներ, որոնց ամէնէն երիտասարդների տարիքն է ներկայիս 37—38։ Ուրեմն, քանի որ հիմա ցուցակագրում են մինչեւ 32 տարեկան Հայերն ու Ռուսները, նախկին պատերազմիկներից ոչ ոք ենթակայ չէ ցուցակագրութեան։

Ռուս տարագրութեան մէջ նոյնպէս խոշոր համեմատութիւն են կազմում մտաւորականները, որոնք նոյնպէս իրենց տարիքի բերումով առայժմ ենթակայ չեն զինուորագրութեան։ Բացի որ մինչեւ 33 տարեկաններին են ցուցակագրում, սրանց մէջ շատ քիչ է լինելու այն զինուորցուների թիւը, որոնք Ֆրանսայում եւ կամ որ եւ է օտար երկրում են ծնուել. ճնշող մեծամասնութիւնը այն զինուորցուներից Ֆրանսա է տարագրուել Ռուսաստանից իրենց ծնողների հետ, մեծ մասով 1920—21 թուականներին։

Այնպիսի դժուարին պայմանների մէջ, որ դժուար թէ զինուորականներից, մտաւորականներից եւ ազնուականներից կազմուած ռուս տարագիրների մէկ մասին միայն յաջողած լինի ընտանիքով գաղթել զանազան երկիրներ եւ այդ ընտանիքներից մէկ մասը այն էլ հազիւ մէկ - երկու երեխայով միայն։ Եթէ մինչեւ հիմա ողջ մնացածներից աղջիկներին մէկ կողմ թողնենք, մանչերը միայն վերցնենք, որոնցից բաւականին թիւով արդէն հպատակութիւն են ընդունել. 21—33 տարեկան ռուս զինուորցուների թիւը մի քանի հազարից չի անցնելու։

Մենք Հայերս համեմատաբար աւելի շատ ենք եւ ունենք զինուորցուներ, չնայած մեծ սպանդին մեր տուած այնքան զոհերի։ Զուլումի երկրից ազատուած մեր խլեակները, տարագրութեան մէջ իրար մօտ եկան եւ նորից շէնացրին հայկական օջախները։ Եւ ներկայիս մեր եւ Ռուսների հաւաքոյթներին մասնակցողներս գիտենք թէ մենք որքան հարուստ ենք Ռուսներից մեր մանուկներով, պատանիներով եւ երիտասարդներով։ Պատճառներից մէկն էլ այն է, որ ի պատիւ մեր ժողովրդի, չնայած իր կրած աննկարագրելի չարչարանքների, հայ ընտանիքները աւելի բազմածին են եւ չափազանց քիչ ենթակայ դայթակղութիւնների։ Այս տեսակէտից ռուս տարագիրների ընտանեկան պատմութիւնը դժբախտաբար շատ հարուստ է արկածներով։ Մալթուսականութիւնը լայն չափերով տարածուած է ռուս ընտանիքների մէջ

Պէտք է նկատի ունենալ նաեւ երկու հանգամանք եւս, մէկը այն որ Ռուսների մէջ ամուրիների թիւը շատ մեծ է։ Եւ երկրորդը, որ Ռուսներից շատերը ամուսնանում են օտարազգիների հետ։

Ֆրանսայի խուլ անկիւններում ցրուած ռուս գործաւորներից մէկ մասը միջերկրական երկիրներից են հարսնացուներ բերել տալիս, որոնք իրենց սովորութիւններով աւելի մօտ են, քան թէ Ֆրանսուհիները։

Ցեռոյ այս կարեւոր հանգամանքն էլ պէտք է նկատի ունենալ, որ մեզ յաջողուեց մեծ թիւերով հայ որբեր ազատել Թուրքերի եաթաղանից եւ Արաբների ձեռքից։ Անոնց մէկ մասը եկաւ հաստատուեց Ֆրանսայում եւ շատերը իրենց համար ընտանեկան բոյն շինեցին եւ դրանից շատերն են որ հիմա ենթակայ են զինուորագրութեան։ Իսկ ռուս որբերը, գրեթէ բոլորը մնացին Ռուսաստանում եւ յայտնի են «Անապաստան» յորջորջումով։

Արդ, հայ եւ ռուս 21—32 տարեկան երիտասարդներին զինուորագրելու խնդիրն է որ ներկայիս ուսումնասիրութեան նիւթ է դարձել Ֆրանսական կառավարութեան կողմից։ Մի հարց, որ սերտօրէն կապուած է երկու տարագիր ժողովուրդների իրաւական վիճակի հետ։ Երկու տարագիր ժողովուրդներիս գերագոյն շահը պահանջում է որ մեր դատը միասին հետապնդենք ուր որ պէտք է։ Եւ քանի որ թէ մենք եւ թէ Ռուսները ունենք պաշտօնապէս ճանաչուած ներկայացուցիչներ, որոնք իրարու հետ շատ լաւ յարաբերութեան մէջ են, Ֆրանսայի բոլոր վայրերում կայանալիք որոշումները, բողոքանքները պէտք է գրաւոր ներկայացնել մեր զոյգ օֆիսներին, որպէսզի մեր ներկայացուցիչները իրենց տրամադրութեան տակ ունենալով բոլոր վայրերից ստացուած փաստաթղթերը ի վիճակի լինեն կատարելու հարկ եղած դիմումները կառավարութեան մօտ։ Զանազան վայրերի միթինկներում ընտրուած պատահական անհատների դիմումները տարբեր խողովակներով եւ թերեւս տարբեր պահանջներով եւ ձեւերով դրական արդիւնք չեն կարող տալ, այն պարզ պատճառներով, որ կառավարութեան համար բաղձալի չէ գործ ունենալ անպաշտօն խայտաբղէտ անհատների հետ։

ԲԵՆՕ

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

(ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹ-ԱՆՏԻԱՔԻ ՎԷՃԻՆ ԱՌԹԻՒ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հայկական բարձրաւանդակը ինքնին աշխարհագրական ամբողջութիւն մը չէ, անիկա բաժնուած է եօթը ստորաբաժանումներու.—

Ա.— Սեւանայ լճի աւազանը սեղմուած Գեղարքունեաց, Շահտաղ եւ Բոմպակ լեռներուն միջեւ։ Հոս չկայ խիտ ազգաբնակչութիւն, իր գլխաւոր քաղաքը՝ Նոր - Բայազիտ՝ հիմնուած է 1830ին Բագրեւանդի գաղթականներուն կողմէ։

Բ.— Արաքսի միջին, Կուրի վերին եւ Ախուրեանի հովիտները, Սոգանլու, Ախալցխա - Իմարէթ, Խոնավ, Գէզով տաղ, Գեղարքունի, Զանգեզուրի, Ալըղըր, Շէյրան, Փալանթէօքէն եւ Բարկապազար լեռներուն միջեւ։ Հոս է որ քանըհինգ դարէ ի վեր կ'ապրի հայ ժողովուրդի ամենահոծ զանգուածը Արագած լերան հովանիին տակ. Հոս են Այրարատի, Շիրակի, Արտահանի եւ Բասենի դաշտերը։ Անիի, Արմաւիրի, Արտաշատի, Դուինի, Երուանդաշատի աւերակները, Հայաստանի ամէնէն բազմամարդ քաղաքները Երեւան եւ Լէնինական, հայ ժողովուրդի կրօնական կեդրոնը Էջմիածին եւ Կարս բերդաքաղաքը։

Գ.— Բարձր - Հայքը Երզրում բերդաքաղաքով (Թէոդոսուպոլիս) որ Անատոլուի բանալին է եւ եղած է Բիւզանդացիներուն ձեռքը զօրեղ զօրակայան մը հայկական հողի վրայ ոտնձգութիւններ կատարելու համար։ Բարձր - Հայքը շրջապատուած է Պոնտական, Տումլու, Փալանթէօքէն, Գինկէօլ (Բիւրակն) եւ Տէրսիմի լեռներով։ Հոս է Երզնկայի համբաւաւոր կիրճը ուրկէ Արմէնները մտած են Հայաստան եւ Թուրք - Թաթարական հորդաները Փոքր Ասիա։

Դ.— Արածանիի հովիտը Ալըր, Շէյթան, Աք, Գինկէօլ, Հայկական Տաւրոս, Սիփան, Ալա եւ Թոնտուրեք լեռներուն միջեւ։ Այս շրջանը իր մէջ կը պարփակէ Հայաստանի ամէնէն հացառատ դաշտերը՝ Ալաշկերտ, Գույանըք եւ Մուշ, հոս է պատմական Տարօնը եւ վեհափառ Արարատը, որուն ոտքին տակ Պայազիտ աւանը իր գոյութիւնը քարշ կուտայ։

Ե.—Վանայ լճի աւազանը՝ որու մասին պիտի խօսինք առանձին։

Զ.— Տէրսիմի լեռնազաւառը նշանաւոր իր ռազմիկ եւ անընկճելի լեռնականներով

Է.— Սոփաց աշխարհը եւ Խարբերդ քաղաքը Տէրսիմի եւ հայկական Տաւրոս լեռներուն ու Եփրատի միջեւ։

Բարձրաւանդակի հիւսիսային կողի մէջ կը խրուի Տայքը Տումլի եւ Սոգանլու լեռներու միջեւ։

Իսկ բարձրաւանդակէն դուրս առաջին գծի վրայ կուգան դէպի արեւելք Լօռի, Արցախի, Ղարաբաղի եւ Զանգեզուրի լեռնադաւառները։ Բ. գծի վրայ Ուտիի, Փայտակարանի դաշտագետիններն ու Պարսկահայաստանը որ Արաքսով անջատուած Կովկասէ, խոշոր լեռներով զատուած է Վանայ լճի աւազանէն, իբրեւ աշխարհագրական միաւոր կը մտնէ Իրանի բարձրաւանդակին մէջ։

Դէպի հարաւ կը հանդիպինք Շատախ, Մոկս եւ Հիզանի դժուարանցանելի լեռնակոյտերուն եւ Տիգրիսի վերին աւազանին՝ Ջատի, Հայկական Տաւրոս լեռներուն եւ Եփրատի միջեւ, հոս են պատմական Տիգրանակերտ, Մծբին եւ հերոսական Ուրֆա քաղաքները։ Դէպի արեւմուտք Փոքր Հայքի հարուստ հովիտները բաժնուած են երկու մասի։

Ա.— Եփրատի ու Անդրտաւրոսի միջեւ Մելիտինէն (Մալաթիա), Ակն ու Արաբկիր քաղաքներով։

Բ.— Անդրտաւրոսի եւ պոնտական լեռներուն միջեւ Սեբաստիա, Մարզըւան, Ամասիա եւ Շ. Գարահիսար քաղաքներով։

Պոնտական լեռներու եւ Սեւ ծովի միջեւ կը սեղմուի պատմական Պոնտոսը, իսկ Տաւրոսի, Ամանոսի ու Միջերկրականի միջեւ լեռնային եւ դաշտային Կիլիկիաները։

Այս բոլոր հողամասերը ռազմական թատերաբեմը եղած են հայ զինուորին, Փոքր Հայքը եղած է Արմէններուն առաջին հանգրուանը, Մեծ Հայքը՝ վերջին հանգրուանը։ Կիլիկիան 1070 — 1375 իր մէջ պատսպարած է հայկական զօրեղ թագաւորութիւն մը, որ Բիւզանդացիներու, Սելճուքներու եւ Մէմլուքներու անհարկու ուժերուն դէմ պայքարած է ամբողջ երեք դար։ Իսկ Պոնտոսը Կեզվանեա անունով մաս կազմած է Խաթթի Միտաններուն եւ 1917—18ի ռուսական փլուզումէն վերջ, փաստօրէն մնացած է հայ զինուորին ձեռքը եւ Ուիլսընեան սահմանագծութեամբ մինչեւ Թիրէ Պօլու մտած է միացեալ եւ անկախ Հայաստանի սահմաններուն մէջ։ Բաց ատի այս բոլոր հողամասերը ծառայած են իբր հայրենիք հայ ժողովուրդի բաղկացուցիչ տարրերուն, (Հիթիթ, Սուբարացի, Կուտէացի, Միտանի, Մոսք, Ուրարտացի եւ Արմէն)։

Նախուրարտական շրջանի Հայաստանի մէջ գտնուած են քարէ դարուն պատկանող գործիքներ, բան մը որ կ'ապացուցանէ թէ հինէն հայկական բարձրաւանդակը բնակուած էր։ Նախահայ զինուորական առաջին տարեգրութիւնը 45 դարու հնութիւն ունի, արդարեւ Բաբելոնի մէջ գտնուած արձանագրութենէ մը կ'իմանանք որ Կուտէացի անունով ժողովուրդ մը կ'իշխէր Արեւելեան Հայաստանի մէջ։ Անոնք յարձակում կրած են եօթը եղբայրներու միացեալ բանակներէն, անոնց դէմ դրկած են նախ 120.000 ապա 90.000 եւ 60.000 զինուոր, եւ այս բոլորին կոտորուելէն վերջ թագաւորը ինք անձամբ նոր բանակի մը գլուխն անցած յաղթեր է թշնամիներուն։ Երկիր մը որ կրնայ 230.000 զոհ տալէ ետք նոր բանակ մը կազմել եւ թշնամին ջախջախել, պէտք է որ առնուազն 500.000նոց բանակ մը ունենայ, եւ որովհետեւ այն ժամանակուան թագաւորներուն հարստութիւնը չէր բաւեր մշտական կերպով, այդքան բազմութիւն կերակրելու. հաւանաբար կուտէական բանակը Զուիցերիոյ լեռնականներու միջնադարեան բանակին նման կազմուած էր «միլիցի» դրութեամբ որ վտանգի պահուն զէնքի տակ կը կոչէ իւրաքանչիւր քաղաքացի։ Նոյն Կուտէացիները (Ն.Ք.) 2447-ին կը գրաւեն Բաբելոնը եւ հոն կը հաստատեն կուտէական արքայական հարստութիւն մը, որ տեւեց մինչեւ (Ն. Ք.) 2323 թուականը։

Ըստ Ա. Խաչատրեանի եւ Ֆօրրէրի, (Ն.Ք.) 3000 թուականէն սկսեալ Խարբերդի ու Տիգրանակերտի նահանգներուն մէջ կը բնակի Սուբարու անուն ռազմիկ ցեղ մը, բաժնուած բազմաթիւ տոհմերու։ Անոնք Սուբարացի իշխաններ կը պարտադրեն Ասորիներուն, արժանաւոր ախոյեան մը կը դառնան Բաբելոնի անհարկու աշխարհակալներուն։ Ադամ Ա. թագաւորին օրով կը յարձակին Հիթիթներու երկրին վրայ, (Ն. Ք. 1731—1710), բայց այս վերջիններու Խատտիլիս Ա. թագաւորը զանոնք ետ կը մղէ։ Ըստ Ֆօրրէրի Սուբարացիներն են որ յարձակած են Եգիպտոսի վրայ եւ անոնց պարտադրած Հիւքսոսեան հարստութիւնը (Ն. Ք. 1700—1580)։

Սուբարա բանակին կազմութեան մասին որոշ բան մը չի գիտցուիր, կը կարծուի որ հետեւակազօրքէ միայն կը բաղկանար անիկա եւ համբաւ հանած էին իբր հեռուն նետող անհարկու պատերազմիկներ։

Խուրրի Միտանիները հիւսիսէն գալով իրենց մականին տակ կ'առնեն Սուբարական ցեղերը։ Կը կազմեն ընդարձակ կայսրութիւն մը որ իր զօրութեան զէնիթին հասած էր Սաուշատարի օրով (Ն. Ք. 1455), անիկա կը տիրէր նաեւ Ասորեստանի վրայ, Նինուէէն աւար բերած է արծաթէ եւ ոսկեէ դուռ մը։

Իրենց պետութիւնը փոքրիկ արքայիկներու դաշնակցութիւն մըն էր, որ կը հպատակէր արքայից արքայի մը. բանակը կազմուած էր աւատականապէս հեծելազօրքէ, Միտանիները համբաւ հանած էին իբր վարժ ձիարոյծներ։ Իրենց քաղաքները պարսպապատ էին։ Իրենց զօրքերը զինուած էին արոյրէ նիզակներով, վարժ էին մարտակառքի գործածութեան. Իւրաքանչիւր արքայիկ ունէր իր բանակը որ կը միանար պատերազմի ժամանակ արքայից արքային մնայուն պահակախումբին։

(Ն. Ք.) ԺԵ. դարուն անոնք կռուեցան Եգիպտացիներուն հետ Սուրիոյ տիրապետութեան համար, որովհետեւ Սուրիան նախ ունէր առեւտրական եւ ապա ռազմական նշանակութիւն Եգիպտոսի հիւսիսի սահմաններուն համար. Սուրիոյ տիրանալով Եգիպտացիները իրենց ձեռքը կը պահէին Գէյլանի կիրճը դէպի Նեղոսի Տէլթան տանող ծովեզերեայ եւ ցամաքային ճամբաները եւ առանց միջնորդի ուղղակի առեւտրական հաղորդակցութեան կը մտնէին Հիթիթներու, Ասորիներու եւ Բաբելացիներու հետ։ Փրոֆ. Ա. Խաչատրեան հաւաստի չընդունիր յաղթանակներ ծանուցանող փարաւոններու ուսուցիկ կոթողները. անոր կարծիքով, Եգիպտացիները սահմանապահ աւատապետներուն վրայ նախնական յաջողութիւններ տանելէ վերջ, կը պարտուէին Միտանիներու կեդրոնական ուժերէն։ (Ն. Ք.) 1430ին Հիթիթները բաւական զօրացած էին, կ'ուզէին իրենց կարգին տիրել Սուրիա։ Այս նոր վտանգին առջեւ փարաւոնները նախամեծար համարեցին հաշտուիլ Միտանիներուն հետ։ Եգիպտացիները կը ստանային հարաւային Սուրիան, իսկ Միտանիները Հալէպը, Կարկեմիշը եւ Գէյլանի կիրճը։ Այս թուականէն սկսեալ, փարաւոններուն ռահին տառօրէն կը հոսի միտանական արքունիքը, անոնց դուստրերը կամակերպելու եւ զանոնք իբր պատուար ցցելու համար Հիթիթներու դէմ։ (Ն.Ք.) 1388ին Միտանիներու Արտաշումարա թագաւորը սպաննուեցաւ պալատական դաւադրութեամբ։ Կայսրութիւնը բաժնուեցաւ երկուքի. Խուրրիները հայկական բարձրաւանդակին վրայ եւ Միտանիները հայկական Տաւրոս լեռնաշղթային հարաւակողմի հողամասերուն մէջ։ Հիթիթները անմիջապէս առիթէն կ'օգտուին։ Անոնց թագաւորը Սուբալյալու յարձակեցաւ Միտանիներու թագաւորին Տուշրատայի վրայ, բայց ծանր պարտութիւն մը կրելով նահանջեց իր երկիրը։ Տուշրատա սպաննուեցաւ իր որդւոյն կողմէ, որ իր կարգին զոհ դարձաւ պալատական դաւադրութեան մը։ Դրացիները օգտագործեցին յարմար առիթը։ Խուրրիները Ասորիներու եւ Միտանիները հարկատու Ալշէյի իշխաններու աջակցութեամբ գրաւեցին Միտանի մայրաքաղաք Վաշուգանին ու զայն կործանեցին։ Մինչ Սուբալյալու Հիթիթ թագաւորը գրաւած էր հիւսիսային Սուրիան եւ հոն իր որդին Բիաշիլուն հաստատած թագաւոր, Կարկեմիշ մայրաքաղաքով, նոր աստղ մը բարձրացաւ արեւելքի երկնակամարին վրայ, ասորական աստղը։ Ասիկա Սուբալյալուի գործին չէր գար։ Տուշրատայի կրտսեր որդին Մատիուազան որ նախ Բաբելոն եւ ապա իր մօտ ապաստանած էր, իր աղջկան հետ ամուսնացնելով, Կարկեմիշի նորագոյն թագաւորին Բիաշիլուի բանակներուն աջակցութեամբ կրկին բարձրացուց Միտանիներու գահին վրայ։

Սակայն այլեւս կոտրած էր անոնց մէջքը։ Ասորի Ադադ - Նիրարի Ա. յաղթեց Միտանիներու Սատուարա Ա. թագաւորին եւ զայն հարկատու դարձուց։ Այս վերջինին որդին Վաշուշատա ապստամբեցաւ Ասորիներուն դէմ, պարտուեցաւ Ադադ Նիրարիէ եւ ընտանիքով գերի տարուեցաւ Նինուէ։

Սատուարա Բ. մտաւ Հիթիթներու Խատտալիս Բ. թագաւորին պաշտպանութեան տակ։ Սալմանասար Ա. Ն. Ք. 1243ին յարձակեցաւ Միտանիներու վրայ։ Պարտութեան մատնեց զանոնք եւ անոնց օգնութեան փութացող հիթիթ բանակ մը եւ վերջ տուաւ Միտանի պետութեան։

Այդ թուականէն վերջ, տիրեց անիշխանութիւն մը Հայկ. լեռնակղզին վրայ, որ տեւեց մինչեւ ուրարտական շրջանը, Մոսքերը՝ ազգերու սարսափ անուանուած զարհուրելի հերոսներ՝ կը հաստատուին Արեւմտեան Հայաստանի մէջ, կը կազմակերպեն հինգ թագաւորներէ կազմուած դաշնակցութիւն մը, որ կը սկսի վտանգել

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (58)

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

Յատակագիծը Ռուսերուն ծախած էր ինքը՝ գնդապետը։ Դրամական վարձատրութենէն զատ Րէտլ իրենցմէ պահանջած էր կարգ մը դիւրութիւններ որպէսզի լրտեսական խոշոր դատ մը բանար Վիէննայի մէջ։ Հասկնալի էր այդ սակարկութեան իմաստը։

Հէքայլը Գրալից փախած ըլլալով, որ եւ է օգուտ չունէր Ռուսական Ինթէլիճէնսին, ուրեմն Փեթերպուրկի իշխանութիւնները Րէտլի կը յայտնեն երիտասարդին ինքնութիւնը, կը խոստովանին որ ան իրենց գործակալն էր եւ իրեն կը ձգեն տղուն հետքը գտնելու պաշտօնը։ Գնդապետը այդ յայտնութեան համար կը ստանայ 30.000 քուրոն

Եւ սակայն Ռուսերը նախատեսած չէին Վիէնքօվսքիի եւ Ախթի ձերբակալութիւնը. երկուքն ալ իրենց լրտեսներն էին աւստրիական սահմանագլուխին վրայ։ Հետեւաբար ռուսական դեսպանատան զինուորական կցորդը խիստ ազդարարութիւն մը կ'ընէ հայրենադաւ գնդապետին — պիտի ապահովէր երկու սպաներուն ազատ արձակումը, այլապէս…

Գնդապետը կը հասկնար անշուշտ այդ սպառնալիքին տարողութիւնը։ Ձէր կրնար կոչում ընել իր բարեկամներուն կարեկցութեան։ Եւ ահա իր գլուխը փրկելու մտահոգութեամբ, կ'աշխատի արդարացնել երկու ամբաստանեալները։ Բայց կը տեսնէ որ անկարելի է խօսք հասկցնել դատաւորներուն, ջախջախիչ ապացոյցներ կային անոնց դէմ։ Ուրեմն դարձեալ սակարկութեան կը մտնէ Ռուսերուն հետ որոնք ի վերջոյ տեղի կուտան իրեն առաջարկած պայմանով մը եւ կը հաւանին երկու սպաներուն դատապարտութեան։ Ո՞րն էր այդ պայմանը։ Աւստրիոյ գաղտնի սպասարկութիւնը վստահելի գործակալ մը ունէր Վարշավայի մէջ։ Ռուս սպայ մըն էր ան եւ մեծ ծառայութիւններ մատուցած էր Աւստրիացիներուն։ Իր ինքնութեան կամ աշխատանքներուն մասին կարգ մը ակնարկներ ըրած էր գնդապետը՝ Հէքայլոյի դատավարութեան ընթացքին՝ առանց երբեք արտասանելու անունը։ Ռուսերուն սպառնալիքին վրայ, Րէտլ փայլուն միտք մը կը յղանայ.

— Կը յայտնեմ մարդուն անունն ու հասցէն, լմնցաւ գնաց . .

Ու այդպէս ալ կ'ընէ։

Գործակալը կը ձերբակալուի եւ մահուան կը դատապարտուի շնորհիւ իր մտերիմ ու անկեղծ բարեկամին դաւաճանութեան։

Գիրքս փակելէ առաջ քանի մը բառ իբրեւ վերջաբան։ Վստահօրէն կրնամ ըսել, որ պատերազմի ընթացքին Գերմանիոյ բոլոր լրտեսները մեր թակարդը ինկան գրեթէ առանց բացառութեան։ Այդ մարզին մէջ թշնամին միշտ ձախորդութեան մատնուեցաւ, որովհետեւ մեր գաղտնի սպասարկութիւնը սքանչելի կերպով ուսումնասիրած էր իր գործունէութեան մեթոտները։ Ձերբակալուած լրտեսներէն հազիւ երկու հոգի հիացման տարժանի կրնային ըլլալ. մնացեալները թշուառական ու ստոր նկարագրի տէր անհատներ էին եւ մահուան կ'ընէին ամօթալի երեսուն արծաթին վարձատրութեան մը համար

Ու երեւակայեցէք որ Գերմանական կայսրութիւնը իր յոյսը դրած էր այդ փոքրոգի գործակալներուն վրայ…

(Վերջ)

Թարգմ. Փ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

ԲԺԻՇԿԸ.— Պարոն, կրիփ եղած էք, ուղղակի տուն գացէք եւ տաք թէյի մէջ ռոմ լեցնելով խմեցէք։

ՀԻՒԱՆԴԸ.— Խնդրեմ, պարոն բժիշկ, այդ ձեր դեղը դեղագրի վրայ գրելով տուէք որ կինս ալ կարդայ, կինս թոյլ չի տար որ ըմպելի խմեմ։

×

ԵՐԿՈՒ ՕՏԱՐՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

— Գիտե՞ս, սիրելիս, Նշանածիս հանդէպ սէրս եւ զգացումներս պակսեցան, իրեն ալ պիտի գրեմ։

— Հարկ չկայ, բարեկամուհիս, ես անձամբ կ'երթամ իրեն յայտնելու։

— Խնդրեմ, ձանձրութիւն մի առնէք, կը փափաքիմ որ մեր մէջը գաղտնի մնայ ։

սահրական սահմանները՝ 20.000 գիւղերներով: Ն. Ք. 1130ին Տգլաթ Փալասար Ա. կը յաջողի Կաթմուխի մէջ (Մարտին) յաղթել եւ կասեցնել անոնց արշաւը: Հիթիթներու փոքրասիական պետութիւնը կը կործանի, անոնք կը փախչին մասամբ Սուրիա եւ մասամբ ալ հայկական բարձրաւանդակին վրայ: Խալդիներու պետութիւնը իր կարգին հոգին կ'աւանդէ: Հոս կը վերջանայ նաեւ ուրարտական շրջանը ընդհանուր անիշխանութեան մէջ.

Պետական հետեւութիւններ.— Տեսանք թէ Սուրիան ինչ կարեւորութիւն ունեցած է նախաուրարտական շրջանին, անիկա Եգիպտոսի համար միշտ պահած է նոյն նշանակութիւնը: Նափոլէոնի բանակները երբ Եգիպտոսը գրաւեցին, փարաւոններու նման պէտքը զգացին Սուրիան նուաճելու: 1832ին երբ Մէհմէտ Ալի փաշայի բանակները անկախութեան դրօշը պարզեցին, իր որդին Իպրահիմ փաշան գրաւեց Սուրիան եւ Պէյլանի կիրճին առջեւ թրքական բանակը ընկճելով նուաճեց Կիլիկիան, եւ անկէց ալ Թօրոսի վրայով իր հեծելազօրքը հասցուց մինչեւ Գոնիա: Այսօր Թուրքերը իրենք զիրենք Հիթիթներուն յաջորդը կը նկատեն, իրենց ձեռքն է հայկական բարձրաւանդակին մեծ մասը որ զիրենք արեւելեան կողմէն գալիք յարձակման մը դէմ կ'ապահովէ: Կը կրկնեն պատմութիւնը, կը պահանջեն Աղէքսանտրէթը, որ մենաւէտն է Պաղտատ-Մէքքէ եւ Գահիրէ տանող ուղիներուն: Արդեօ՞ք կ'ուզեն կրկնել Սուլթան Սէլիմի ռոմանթիկ ձիարշաւը, որ Սուրիան (արաբական արեւելեան եւ արեւմտեան աշխարհներուն օղակը) ձեռք ձգելէ վերջ, իրարու ետեւէ նուաճեց Հիճազը, Գահիրէն ու Խալիֆայական տիտղոսը մինչ իր յաջորդները Պաղտատի գրաւմամբ վերջնական կերպով կ'ամբողջացնէին Միջնաւոր Արեւելքի արաբախօս երկիրներուն թրքական տիրապետութիւնը, որ տեւեց մինչեւ 1918:

ԱՐԱՄՈՐԴԻ

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԹՈՒՐՔԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

— o —

ԿԵՍԱՐԻԱ

«Թան-Միլլիյէթ»ի աշխատակիցը, շարունակելով իր ճեպագրութիւնները Կեսարիոյ մասին, կը գրէ.—

Երբեմն կառքը էջերուն, ու երբեմն ալ էջերը կառքին ճամբայ կուտան: Ու այդ ձեւով նեղ փողոցներէն կ'անցնինք: Տան մը առջեւ կանգ կ'առնենք:

— Ո՞վ է:

— Բաց...

Գլուխը ծածկուած ու չարչաֆը մինչեւ բերանը, քիթն ու աչքերէն մին քաշած՝ կին մը կը բանայ դուռը:

— Հոս գորգ կը գործուի՞:

— Այո:

— Կ'ուզենք տեսնել գործերը:

Ներս կը մտնենք: Կը մտնենք մեծ սրահ մը: Երեք փոքրիկ աղջիկներ գորգ կը գործեն: Երեք փոքրիկ մանչեր ալ իրենց մէկ ձեռքը մանած, ու միւսով գմելի են բռնած:

— Քանի՞ով կ'աշխատին ասոնք, կը հարցնեմ կնոջը:

— Որոշ չէ: Իրենց աշխատանքին համեմատ կը ստանան:

— Ի՞նչ հաշուով:

Կինը չուզեր ըսել թէ այդ փոքրիկները ինչ կը ստանան.

— Մէկ կարգը 30 փարա:

Մէկ կարգը քանի՞ կապ ունի — 400.

Ուրեմն, 400 կապը 30 փարա:

— Ո՞րքան կ'աշխատին:

— Ամառը՝ շատ, ձմեռը՝ քիչ:

Ինծ ընկերացողին կը դառնամ.

— Գործարանին մէջ ալ տղաք կ'աշխատին:

Այո:

— Իրենց ստացուածներուն տէ՞ր են:

— Ոչ: Շատերը կը չահագործեն իրենց տղաքը: Երբ տղան իր օրավարձը կը ստանայ, հայրը անմիջապէս կ'առնէ ձեռքէն:

— Այդ տղաքը դուրսն ալ գործ կը գտնեն:

— Այո:

Դուրս կ'ելլենք: Նոր թաղ մը, աճաւասիկ: Մեռելը գրուած է սանդուղի մը վրայ, պատանքով փաթթուած: Վրան ալ, նորէն, վերարկու մը: Մեռելին գլխուն տակ ալ մազաւէնազարդ բարձ մը:

Աչքերս կը բացուին զարմանքէս:

— Ծածու, կ'ըսեմ, մեռելը գագաղով չե՞ն տանիր:

— Դագաղը հարուստի գործ է: Աղքատները այս ձեւով կը թաղեն:

— Ուրեմն, մեռելը այս սանդուղին վրայ կը կապեն պատանքին, եւ օրօրելէն ու գոռգոռացնելէն կը տանին գերեզման...: Զարմանալի բան: Աչքերուս չեմ հաւատար: Բայց կարելի չէ՞ երկու գազազ յատկացնել աղքատներուն:

— Այո, բայց, այս սանդուղները նուիրուած են, այդ պատճառաւ նոր ծախք ընել չեն ուզեր:

— Քաղաքապետութի՞ւնը ինչ կ'ըսէ այս մասին:

— Ոչինչ:

— Թաղումի գործին չի՞ միջամտեր:

— Ոչ...

Խճողանքիս վրայ կը միանանք Թափօրին: Այդ տարօրինակ սանդուղին երկարող թեւերը թեւի գործ կը տեսնեն ու կարգով տակը կը մտնեն:

— Այս մեռելը ո՞ւր կը տանին:

— Հոնաթ խաթուն մզկիթը:

— Ուրեմն պիտի անցնի քաղաքապետարանի եւ միւս պաշտօնատուններուն առջեւէն:

— Այո:

Կը քալենք: Ի վերջոյ կը հասնինք մզկիթ:

— Լաւ, կ'ըսեմ, այս բարձը ի՞նչ է:

— Ան ալ նուէր — ուխտ է: Մէկը կ'ընէ ու կը նուիրէ մզկիթին:

— Որպէսզի մեռնողը քանի մը ժամ հանգիստ ընէ հողին տակ երթալէ առաջ: Այդ բարձը ուրիշ բանի կը ծառայէ՞:

— Այո, բայց չեմ ըսեր:

Բարեկամս կը խնդայ: Թէ ըսել կ'ուզէ եւ թէ չուզեր:

— Եթէ գրելու արժանի բան մըն է՝ ըսէ ու գրեմ:

— Լաւ, լսէ: Այն կիները որոնք ամուլ են, ձեւով մը կ'առնեն զայն:

— Ե՞տոյ:

— Ետոյ...

— Անկէ վերջ զաւակ կ'ունենա՞ն:

— Ըստ իրենց նախապաշարումին՝ այո.

Քառանկիւն բարձ մըն էր, իբրեւ թէ ազնիւ էր գոյնը: Ֆրանկախաչէն, ժանտատենդէն, Թոքախտէն եւ վերջապէս ամէն տեսակ հիւանդութիւններէ մեռնողները անոր վրայ կը պառկին: Ու մարդիկ այս բոյնէն երկուսարդ կիները սերունդ կ'ակնկալեն:

— Սա բարձը լուսանկարեմ, կ'ըսեմ:

— Ուշադրութիւն ըրէ, սակայն դիտել կուտայ բարեկամս, եթէ տեսնեն որ մեռելը կը լուսանկարես՝ կը բարկանան:

Արարողութիւնը կը վերջանայ: Կրկին կը հետեւինք մեռելին՝ մինչեւ գերեզման: Կ'անցնինք փոշոտ փողոցէ մը: Ջոր ծառի մը ճիւղերուն վրայ լեցուն խնձոր:

— Ինչ է ասիկա, կը հարցնեմ.

— Թաղումէն վերջ ամէն ոք խնձոր կ'առնէ: Եթէ կ'ուզես կեր:

Բայց անմիջապէս, բոլորը կը խլէին ու կը յափշտակէին:

Գերեզման բռնաւորը բաց տեղ մըն է, հոս բոյսերն ալ ժահուան հետ կը խառնուին: Ոչ մէկ կանանչ, այլ քարերու կոյտ մը միայն:

ՄԻՒՄԹԱԶ ՖԱՅԻՔ

ՕՁԸ ՈՐՊԷՍ ԽՈՐՀՐԴԱՆՇԱՆ

Աշխարհի ստեղծագործութեան ի վեր, ոչ մէկ կենդանի այնքան խորհուրդով գիտուած է, որքան օձը. Անիկա եղած է խորհրդանշանը ամենաթաքուն բաներուն եւ տարօրինակութեանց: Անոր յանկարծուստ երեւալը, ուղուակաձայնին «լացը» եւ իր խայթումէն յառաջ եկող վտանգը մարդը սարսափեցուցած են: Նոյն իսկ անոր նկարը վտանգաւոր կը նկատուէր: Օձին հանդէպ պաշտամունքը հին կրօն է: Անոր ազդեցութիւնը կար շատ մը կրօններու վրայ: Անորոշ է թէ օձը ե՞րբ է որ առաջին անգամ չարին խորհրդանշանն է նկատուած, որովհետեւ հէքեաթը կը կորսուի նախապատմական մթութեանց մէջ:

Օձը կապն է ողջերու վերին աշխարհին եւ մեռեալներուն վարի աշխարհի միջեւ: Օձը յաճախ նկարուած գտնուած է միջերկրականեան երկիրներու գերեզմանաքարերուն վրայ, նախապատմական ժամանակներուն, մանաւանդ Եգիպտոսի մէջ: Շրջանակաձեւ ծուարած վիճակը յաւիտենականութեան խորհրդանշանն է: Այդպէս կը գտնենք զայն գերեզմանատուներու գոններուն վրայ: Այն փաստը թէ ան կը փոխէ իր շապիկը, հին ծածկոցին այդ լքումը, ստեղծած է մտածումը յարուցման եւ յաւիտենական կեանքին: Երկար ատեն ան նկատուած է անմահութեան դիցուհին ու յարգուած է.

Բայց, միաժամանակ, նախկին Եգիպտացիները կը վախնային անկէ ու կ'ատէին զայն, որովհետեւ անոր մէջ կը տեսնէին անձնաւորուած Թիֆոնը, Օսիրիսի սպանիչը— ատուած ծագող արեւին:

Դրախտին մէջ Եւայի փորձութեան հէքեաթը օձը ցոյց կուտայ չար ձեւի տակ:

Ս. Գրքին մէջ, սատանան ուղղակի կոչուած է «մեծ օձ»: Գերմանական դիցաբանութեան մէջ կը հանդիպինք օձին, տարօրինակ հրէշ մը, որ մատնիի նման գրկած է երկիրը, իսկ Նիֆլհէյմի մէջ պատժուածները կը չարչարուին օձերով լեցուն ջուրին մէջ:

Բայց երբ օձին գոհեր կը մատուցանեն ու յարգանք կ'ընծայեն, ան իր աստուածային հովանաւորութիւնը կուտայ՝ ընդդէմ թշնամիին: Այս հաւատքով կը բացատրուի այն պարագան որ օձին նկարը կը զարդարէ փարաւոնեան թագերը, տաճարները եւն.: Ցումաստանի մէջ ձերբազատած էին իր դիւային յատկանիշէն, եւ բարձրացուցած էին մինչեւ աստուածներու եւ հերոսներու աստիճանին: Անոր նկարը կը զարդարէր տաճարներու խարամները եւ կը գտնուէր աստուածներու բոլոր նկարներուն քով: Այսօր եւս, օձը խորհրդանշանն է բժշկութեան եւ դարմանումի արուեստին:

Ասիկա կը բացատրուի հետեւեալով, — օձը իր արտակարգ երկարութեամբ առողջ եւ խոր ծերութեան գաղափարը կը ներշնչէ: Ազգային զրոյցներու եւ հէքեաթներու հաւատքին մէջ, օձը մեծ դեր կը կատարէ: Օձի ձեւով մատանին՝ կրողին կուտայ առողջ եւ երկար կեանք: Երկու օձով մատանին, մէկը միւսին դէմ գրուած գլուխներով կը բերէ հաշտութիւն՝ երկու վիշտացած բարեկամներու միջեւ: Օձ մը կայացնող ապարանջանը զայն կրող աղջիկը կը պահպանէ մահէ եւ վիրաւորումէ: Օձերու գլուխներով Հռոմի մէջ կը նկարուէին երջանկաբեր հրմայեկներ: Օձերու նկարները՝ տուներու մէջ՝ անոնց բնակիչները կը պահպանեն համաճարակէ եւ վարակիչ հիւանդութիւններէ: Այսպէս, օձը ազգերու գիտակցութեան ու կեանքին մէջ խաղցած է կրկնակի դեր, — աստուածային եւ մխանդամային բարիքներէ, որ կ'ապահովէ մարդուն երջանկութիւնը, կեանքի խորհրդանշան մը, որ ձերբազատուած է երկրային բոլոր չարիքներէն:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՏՕՆԱՏՕՆԸ

ՍԱՐՍԷԼ (Ցապաղած).— Համազգայինի Կեդր. Վարչութեան ցանկութեամբ ու աջակցութեամբ, մեր մասնաճիւղը սարքած էր աւանդական տօնածառը, նախագահութեամբ Գ. Ղ. Ներկարարեանի:

Մասնաւոր հրաւէր եղած էր Բարեգործականի դպրոցի հոգաբարձութեան, սակայն անոր հոգեան վարչութիւնը մերժած էր, յայտնելով որ «ծնողները իրաւասութիւն չեն տուած հոգաբարձութեան»: Սակայն եւ այնպէս ծնողներէ եւ մանուկներէ (մեծ մասը դպրոցական) բաղկացած բազմութիւնով լեցուած էր սրահը: Խումբ մը աշխատաւոր երիտասարդներ, միր փութկոտութեամբ մը գոյնզգոյն առարկաներով զարդարած էին տօնածառը: Նախագահի ճառէն վերջը օրիորդներ Շուշէ Վարդանեան եւ Մ. Ֆէրմանեան երգեցին գեղեցիկ կտորներ, իսկ Գ. Հայկ Դաւիթեան արտասանեց Սիամանթոյի «Դարերուն վըրէժը»: Գեղեցիկ անակնկալ մը եղաւ Օր. Մ. Ֆէրմանեանի կենդանի պատկերը, «Մայր Հայաստանն», որ ջերմապէս գնահատուեցաւ: Ուղերձ մը կարդաց Գ. Ց. Ցապաղեան, իսկ պատանի Ժ. Գոշեան արտասանեց «Դուխտոր հաշուով մամուլական եւն»: Քառորդ ժամ դադարէ վերջ, յանուն Համազգայինի մասնաճիւղիս վարչութեան Գ. Երանեան տարեվերջի առթիւ ներկայացուց իրենց գործունէութեան համառօտ համարատուութիւնը, 1933էն 1936: Մասնաճիւղը օգտակար աշխատանքներ կատարած է մանաւանդ վերջին ամիսներու ընթացքին, անդամներու թիւը աւելցած է, Մասնաւոր հաւաքավայր մը ունենալու համար վիճակախաղ կազմակերպուած եւ արդէն սրահը ապահովուած է յարակից պիտոյքներով: Թէեւ փոքր է, բայց առայժմ բաւարարութիւն կուտայ իրենց գաասխսութեանց: Ցետոյ տեղի ունեցաւ կաղանդչէքներու բաշխումը: Միջանկեալ խօսք առաւ նաեւ Գ. Ներշախեանի, որ յուզիչ դրուագ մը պատմեց Կիլիկիոյ կամաւորական շրջանէն: Ընդհ. ոգեւորութեան մէջ բոլորը մէկ յանկարծ երգեցին «Բամ Փորոտան»: Անխտիր բոլոր մանուկներ, 40ի մօտ, ստացան գեղեցիկ խաղալիկներ եւ վրենական իրեր, իրենց ուրախութեան չափ ու սահման չկար: Նուէրները եւ ծառը գնուած էին Կեդր. Վարչութեան տրամադրած 140 ֆրանքով: Իսկ մնացեալ ծախքերը հոգաց մասնաճիւղիս վարչութիւնը: Ներկաները բաժնուեցան ջերմ տրամադրութեամբ, շնորհաւորելով վարչութիւնը եւ սպասարկող տիկիններն ու օրիորդները:

Ներկայ մը

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՇՐՋԷՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

— . —

«Թանինի Եալչընն խմբագիրնեըէն Մուհիէտտին վերջերս իր յուշերը հրատարակելով Պոլսոյ «Սօն փօսթա» թերթին մէջ, կ'արդարացնէր շանտառակ Թալէաթը, որ իր վրայ առած էր տարագրութեան ոճրին պատասխանատուութիւնը եւ յայտարարած. «Այս աշխարհի մէջ ամէն մարդ իրաւունք ունի ապրելու եւ միայն Թո՞ւրքը չունի»:

«Արեւ», Եգիպտոսի ռամկավարներուն օրկանը, ենթեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս առթիւ, վերի խորագրին տակ (4 յունուար).

«Արդարեւ, հայկական հարցը, իր ծագումին եւ զարգացումին մէջ, Հայոց ապրելու հարցն էր Թուրքիոյ մէջ: Այսինքն՝ մարդու պէս ապրելու հարցը, առանց հարստահարուելու եւ հալածուելու, առանց նախատուելու եւ անպատիժ կերպով սպաննուելու հարցը: Հին Թուրքիոյ վարիչները չուզեցին այդ ապրելու իրաւունքը ճանչնալ հայ ժողովուրդին, կամ չկրցան այդ իրաւունքը գործադրել: Ասկէ փորձերը՝ բարենորոգումներու, որոնք սիսթեմաթիք կերպով սապօտէ եղան ոչ միայն զաւառական իշխանութիւններէ, այլեւ կեդրոնական կառավարութեններ ալ: Փոխանակ քաղաքակրթուած երկրի մը վայել վարչութիւն մը հաստատելու, որ երկրին բոլոր հպատակներուն պիտի ապահովէր հաւասար իրաւունքներ եւ պարտականութիւններ, Թուրքիոյ հին վարիչներ Հայերու հարստահարութեանց դէմ բարձրացող բողոքները որպէս «ապստամբութիւն» մեկնեցին եւ փոխանակ արդարութիւն գործադրելու, հարստահարիչները քաջալերեցին եւ հայկական նահանգները արիւնով ողողեցին:

Ինչո՞ւ սակայն յիշել եւ յիշել տալ այս բոլորը: Ի՞նչ շահ կրկին արիւնոտել անհատոր վէրք մը, զոր քերքելը հաճոյք չէ մեզի համար: Այնքան սրտխոր է այդ անհատոր պատմութեան յուշատումն իսկ: Ի զուր է որ Մուհիէտտիններ կը ճգնին «զօմիթէճի»-ները յանցաւոր — միակ յանցաւորը — ցոյց տալ հայկական տռամին եւ ըսել թէ այժմ Հայերը «երեսէ զարծուցած են» անոնցմէ:

Օսմ. սահմանադրութիւնը, որուն կ'ակնարկէ Մուհիէտտին, պահ մը ծնցուց մեր մէջ այն յոյսը թէ բան մը կայ փոխուած Թուրքիոյ մէջ: Հայկերուս խանդավառութիւնը, այդ համոզումով, անսահման էր: Սակայն Ատանայի ջարդը եկաւ սթափեցնել միամիտները եւ անգամ մըն ալ յիշեցնել թէ «Թագաւորը տաճիկ էր»: Սակայն այդ ալ մոռցանք: Եւ եկաւ մեծ պատերազմը: Մուհիէտտին կրնա՞յ յիշել որ եւ է դէպք, որ ցոյց տայ թէ հայ ժողովուրդը իր քաղաքացիի պարտականութիւնը մերժեց կատարել Թուրք ժողովուրդի կողքին. Տասնեակ հազար հայ երիտասարդներ ճակատ մեկնեցան եւ ինկան իրենց Թուրք հայրենակիցներուն կողքին, հասարակաց թշնամիին դնդակներուն առջեւ: Բազմաթիւ էին հայ սպաները, բանակի մէջ ծառայող հայ բժիշկները եւ այլ պաշտօնեաները: Պատերազմի ընթացքին հայ ժողովուրդը Թուրքիոյ մէջ հետու կ'ապրէր քաղաքաքանութենէ եւ Թուրք Թերթերէն միայն կ'իմանար, ի մասնաւորի «Թանին»էն, որ Հայերը... «ապստամբեր» են Վանի կամ Սիսի? մէջ: Անաչառ պատմիչը միայն պիտի ըսէ— եւ ոչ թէ Մուհիէտտիններ — թէ այդ «ապստամբութիւններ» կանխող, զանոնք բռնկեցնելու պատճառ եղող հարստահարութիւններ, բռնահարկեր, անիրաւութիւններ ինչպէս համեմատութիւններու հասած էին: Այդ անիրաւութեանց — կործանած բլլալու համար նուաղագոյն բառը — մէկ ուրիշ վկայն էր տարագրել եւ սպաննել տալ ընտանիքներն այն հայ զինուորներուն, որոնք պատերազմի ճակատին վրայ կը կռուէին Թուրք զինուորին կողքին:

Մուհիէտտիններու այսօր ալ պէտք է պատասխանեն սա հարցումին. «Աշխարհի վրայ ամէն մարդ իրաւունք ունի ապրելու եւ միայն Հա՞յը չունի»

Որովհետեւ աշխարհի վրայ — ի հեճուկս Թալէաթներու — ապրող հայութեան զատը ապրելու զատն է, միայն, իր հայրենի հողին վրայ ապրելու զատն է:

Եւ այս զատը չէ լուծուած»:

ԸՆԿ. Ս. ՍԱՄՈՒՆԻԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Բանուորական Միջազգայինի Ընդհ. Քարտուղար Ֆ. Ադլէր, ընկ. Վ. Համբարձումեանի ուղղած նամակով մը, ցաւակցութիւն կը յայտնէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ընկ. Ս. ՍԱՄՈՒՆԻի եղերական սպանութեան առթիւ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (177)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Կիրակի օր, վանքի եկեղեցին ծայրէ ի ծայր լեցուած էր հաւատացեալներով: Դուրսը բակին մէջ մնացած էր հոծ բազմութիւն մը, անկարող եկեղեցին մտնելու: Խմբակներու բաժնուած, իրարու կը պատմէին ինչ որ լսած էին Վարդանի մասին: Ամէն պատմող մեռնողը գեղեցկացնելու խօսք մը անշուշտ պիտի աւելցնէր իր կողմէն պատմած ժամանակ: Բերնէ բերան տարածուած էին նաեւ Գոնտոլովսկիի տեռորի պատմութիւնը եւ ուրիշ չարք մը գործեր, որոնք Վարդանի հետ կապ մը չունէին սակայն:

Եկեղեցիի ներսը ասեղ ձգելու տեղ չկար: Դասի անմիջապէս ետեւի կողմը կանգնած էին Աշոտ Արսէնեանը, Տիկ. Մարիամը, Եւգինէն եւ Սոնիան՝ շրջապատուած ազգականներով եւ բարեկամներով: Տիկին Վառվառէն, Վարդանի մօր թեւը մտած, գժուարութեամբ զայն ոտքի կը պահէր, իսկ Սոնիան, որու երկու կողմերէն կը քալէին Եւգինէն եւ Ֆեոտր Կարպովիչը, մեղմօրէն կ'արտասուէր:

Զարմանալիօրէն խառն հասարակութիւն մըն էր եկեղեցիի մէջ հաւաքուածը: Աչքի կը զարնէին մանաւանդ աշակերտները եւ աշակերտուհիները, որոնք գասի երկու կողմերը խռնուած էին: Ներկայ էին նաեւ բազմաթիւ ուսուցիչներ եւ քաղաքի աչքի զարնող մտաւորականներ: Կառապան Վաղօն, իր ընկերները ու յաղթանդամ Մոսօն սպասորներու անմիջապէս ետեւի կողմը տեղ բռնած էին:

Աչքառու էր մանաւորապէս Մոսոյի տեսքը: Ահագին երիտասարդը, Աշոտ Արսէնեանի ետեւը կանգնած, ինքզինք պահելու անկարող երեխայի նման կ'արտասուէր: Ամբողջ չարաթ մը ծխելու չէր երեւցեր անոր դէմքին: Սովորաբար կատակող, ուրախ Մոսօն, երբ առաջին անգամ Եւգինէէն լսեց Վարդանի մահը, կարծես թէ չանթահար եղաւ: Այլ եւս գիշերները ուշ ատեն, երբ փողոցները կը մեռնին, ու կեանքը կը դադրի, տան չէմքին առջեւ չէր նստեր Մոսօն, եւ ոչ ալ դըրկիցները կը լսէին անոր Դէղէ խաման ճամին կնուգայ երգը: Գործը վերջացուցած՝ կը բարձրանար վեր, Արսէնեաններու յարկաբաժինը, եւ Եւգինէի բացակայութեան ժամանակ ժամերով կը նստէր սպասոր հօր ու մօր մօտ, կը զբաղեցնէր զանոնք, կը պատմէր իրենց խմբի հետ Վարդանի կատարած աշխատանքներու մասին: Մոսօն այլ եւս հասարակ գռեհկան մը չէր Արսէնեաններու համար, այլ Վարդանի ընկերներէն մէկը, տան ցաւը զգացող հարազատ մը:

Եկեղեցիի մէջ, Աշոտ Արսէնեանի ետեւ կանգնած գռեհկան Մոսոյի կողքին տեղ բռնած էին ծանօթ վաճառականներ, Կովկասեան պանքայի վարիչը եւ պաշտօնեաները: Քանի մը ամիս առաջ այդ խառն հասարակութիւնը անհաւատալի երեւոյթ մը պիտի նկատուէր, բայց հիմա ոչ ոք ուշադրութիւն կը դարձնէր անոր: Ռուս կառավարութեան խելագար «այս» ծանքը ակամայ եղբայրացուցած էր ազգի զանազան դասերը:

Պատարագիչ քահանան քարոզ մը խօսեցաւ՝ բնաբան վերցնելով Եղիշէի իմաստուն խօսքը՝ «Մահ ոչ իմացեալ մահ է, մահ իմացեալ անմահութիւն է»: Քահանան, որու ծուխն էին Արսէնեանները, կը ճանչնար Վարդանը մկրտութեան օրէն: Պատմեց անոր մանկութիւնը, թէ որքան լաւ տղայ մըն էր, պարկեշտ, ընկերասէր, բայց որ գլխաւորն էր, լաւ Հայ մը. ազգը սիրող, ազգի ցաւերը զգացող: Կողմնակի ձեւով անդրադարձաւ ռուս կառավարութեան հալածանքներուն, որ ամբողջ հայ ժողովուրդը ոտքի հանած էր: Պատմեց որ Վարդանը առաջիններէն մէկն էր կառավարութեան դէմ ըմբոստացողներէն: Ցետոյ Աղեքսանդրապոլի դէպքը ու վարագուրուած ակնարկ մը ըրաւ Գոնտոլովսկիի տեռորին վրայ ու քարոզը վերջացուց հետեւեալ խօսքերով. «Աստուծոյ պատուհասող աջն էր Վարդանը, երկրորդ Դաւիթ մը, որ պարսատիկով զինուած չվախցաւ արիւնարբու Գողիաթը գետնել»:

Ներսէսի քահանայի պարզ, քիչ մը միամիտ խօսքերը մեծ ուշադրութեամբ մտիկ ըրաւ ժողովուրդը: Երբեմն միայն զանազան կողմերէ բարձրացած զսպուած հեծկլտանք մը խանգարեց լռութիւնը:

Հոգեհանգիստը վերջացաւ: Բազմութիւնը սկսաւ ցրուիլ: Արսէնեանները, շրջապատուած մօտիկ բարեկամներով, գացին տուն: Վերջին վարագոյրը իջած էր: Վարդանը, ինչպէս շատ ուրիշներ, կամաց կամաց պիտի աղօտանար՝ հետաւոր յիշողութիւն մը միայն մնալով:

Ասլանովները՝ Արսէնեաններուն հետ գացին անոնց տունը: Ինչ որ մեծապէս կը մտահոգէր Ֆեոտր Կարպովիչը՝ այդ Սոնիայի վիճակն էր: Տուն հասած՝ Սոնիան փակուեցաւ Եւգինէի սենեակը եւ, հակառակ հօր թախանձանքներուն, տուն չդառնալ, մինչեւ որ Եւգինէի գալով՝ յօժարեցաւ ներս ընդունիլ հայրը:

— Նո՛, աղջիկս, պէտք է տուն երթանք... Կուգանք, վաղը նորէն կուգանք...

Սոնիան աչքերը կը նայէր, առանց պատասխանելու, թերեւս չէր լսեր իսկ հօրը բառերը:

— Եւգին, սիրելիս, դուն խօսէ հետը, — խնդրեց Ֆեոտր Կարպովիչը, — թերեւս քեզ մտիկ ընէ:

— Հօրեղբայր, աւելի լաւ է հանգիստ ձգել Սոնիան: Եթէ կ'ուզէ հոս մնալ, թող մնայ: Առաջին անգամը չէ որ մենք միասին կը քնենք:

— Անշուշտ... բայց քեզի նեղութիւն,— կմկմաց Ֆեոտր Կարպովիչը, թէեւ լաւ գիտէր թէ Սոնիան Եւգինէի հետ մնալով աւելի մխիթարուած պիտի զգար:

Ուշ գիշերով, երբ տնեցիք քնած էին, Սոնիան եւ Եւգինէն սեղանի առջին նստած՝ կը խօսէին Վարդանի, անոր ապրած վերջին ամիսներու պատահարներու մասին:

Սոնիան նորէն կարդաց Վարդանի գրած վերջին նամակը, որուն մէջ տըղան քրոջը մանրամասնօրէն կը նկարագրէր Գոնտոլովսկիի դէպքը, իր փախուստը, ու անկէ վերջ գլխուն եկածները: Այդ նամակի մէջ արտայայտուած գաղափարները, ցանկութիւնները, ժողովուրդի համար աշխատելու որոշումը բոլորովին նորութիւններ էին Սոնիայի համար: Բայց ամէն բանէ աւելի զինքը կը վրդովէր Սարգիս Աբօր ծեծամահ լինելը: Սոնիան երբեք չէր կրնար երեւակայել թէ ռուս պաշտօնեայ մը, որ այնքան քաղաքավար է պարասրահներու մէջ, կրնար զազանային գործեր կատարել յետ ինկած գիւղերու մէջ: Եթէ միայն այդ նամակը Վարդանը գրած չըլլէր, Սոնիան պիտի չկրնար հաւատալ ուրիշի մը: Երբ Սոնիան կարդաց Գոնտոլովսկիի տեռորի նկարագրութիւնը, առաջին զգացումը եղաւ անչափ ուրախութիւն մը, որ վերջապէս արիւնխում զազան մը իր արժանի պատիժը գտած էր: Բայց հետզհետէ անդրադառնալով կատարուածի վրայ, Սոնիան սկսաւ պարմանքով մտածել, թէ ի՞նչպէս Վարդանի նման քնքոյշ, մեղմ տղայ մը ընդունակ դարձած էր մարդ սպաննելու:

— Եւգի՛ն, Վարդանը ի՞նչպէս... ի՞նչպէս կրցաւ սպաննել,— հարցուց Սոնիան ու ամբողջ մարմնով սարսռաց:

Եւգինէն վերջին տետրակը կը սրբագրէր: Գլուխը վերցուց ու չխռակ Սոնիայի աչքերուն նայեցաւ:

— Երեխա՛յ, որ անհրաժեշտութեան մը առջեւ գտնուի մարդ... անշուշտ դժուար է, մտածելը անգամ սոսկում կը պատճառէ մարդու... Բայց Գոնտոլովսկին մարդ չէր, գազան մըն էր, արիւնարբու գազան մը, անէծք մը հայ ժողովուրդին գլխուն:

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

եւ կազմակերպող յանձնախումբերը կը գործեն իւրաքանչիւրը իր շրջանին մէջ, իրենց թելադրութիւններն ու բաղձանքները հաղորդելով ուղղակի առժամեայ կեդր. մարմնին եւ դիւրացնելով անոր աշխատանքները:

Ժողովը միայն եւ միայն լուսաբանական ըլլալով, որ եւ է բանաձեւ չքուէարկուեցաւ: Կ'իմանանք թէ նախաձեռնողները նկատի առնելով բոլոր տեսակէտներն ու բաղձանքները, պիտի խորհրդակցին եւ անոր համեմատ պիտի կազմակերպեն ծրագրուած մարմինը.— Ն.

ՕՐԻՆԱԳԻԾ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԱՌԱՔՈՒՄԸ ԱՐԳԻԼԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Երեսփ. ժողովը երէկ սկսաւ քննել այն օրինագիծը, որով կ'արգիլուի կամաւորներ արձանագրել Սպանիոյ համար: Օրինագիծը պարզապէս կառավարութեան իրաւասութիւն կուտայ միջոցներ ձեռք առնել, կամաւորներու գինուորագրութիւնը եւ առաքումը արգիլելու համար: Նախատեսուած միջոցներու հանգամանքը եւ անոնց գործադրութեան թուականը կախում ունին միւս պետութեանց, մանաւորապէս Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ բռնելիք դիրքէն: Կառավարութեան պահանջած արտակարգ իրաւասութիւնները պիտի տեւեն 6 ամիս

Օրինագիծը նախարարական խորհուրդին մէջ քննուեցաւ եւ վաւերացուեցաւ հինգշաբթի օր: Յետոյ ներկայացուեցաւ երեսփ. ժողովի օրէնսդրական յանձնախումբին, ուր հարցուցին թէ կառավարութիւնը ինչո՞ւ այսքան ուշացուցած է այսպիսի տնօրինութիւն մը, քանի մը իրապէս ցանկալի կը գտնէ: Պ. Լէօն Պլում պատասխանեց թէ դեռ վերջերս էր որ Սպանիոյ մէջ կամաւորները այնպիսի համեմատութիւն մը հասան որ կը սպառնար միջազգային կացութեան: Ուրիշ բացատրութիւններ ալ ստանալէ յետոյ, յանձնախումբը միաձայնութեամբ վաւերացուց օրինագիծը: Արտաքին գործերու յանձնախումբն ալ անմիջապէս իր հաւանութիւնը յայտնեց. այնպէս որ տարակոյս չկայ թէ երեսփ. ժողովը օրինագիծը պիտի քուէարկէ անմիջապէս եւ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ: Վարչապետը օրինագիծը ներկայացուցած ատեն յայտարարեց թէ կամաւորներու արգելքը պէտք չէ կապուի որ եւ է քաղաքական կուսակցութեան հետ, այլ համարուի կառավարութեան գործը, քանի որ ան է արտաքին քաղաքականութեան պատասխանատուն: Օրինագիծը պատիժներ կը նախատեսէ անոնց դէմ որ կամաւորներ կ'արձանագրեն կամ կը դիւրացնեն անոնց հաւաքումը, բայց չարգիլեր գրաւոր եւ բանաւոր քարոզութիւնը:

*** Երեսփ. ժողովի նոր տարուան առաջին նիստին բացման առթիւ, Պ. Հէրիօ իր նախագահական ճառը խօսելով, լուրջ ազդարարութիւն մը ուղղեց հանրապետութեան բոլոր թշնամիներուն: Բացատրեց թէ ամփականութեան իրաւունքին դիմաց, աշխատանքի իրաւունք մըն է որ կը հաստատուի, շնորհիւ քուէարկուած օրէնքներու:

—•—

ՍՊԱՆԻՈՅ քաղաքացիական կռիւներուն ծանրութեան կեդրոնը փոխադրուած է Մալակա, ուր ապստամբները յաղթանակ մը տարին, 48 ժամուան ճակատամարտէ մը վերջը գրաւելով Էսթէփոնա քաղաքը: Ապստամբները 20.000 հոգի կեդրոնացուցած էին այս ճակատին վրայ եւ յաղթանակէն յետոյ իրենց հեծելազօրքը դէպի Մալակա քշեց կառավարական զօրքը: Կարգ մը թերթեր կ'ըսեն թէ կռիւներուն կը մասնակցէին 5000 Իտալացիներ, 10000 Մարոքցիներ եւ միայն 5000 Սպանիացիներ:

Ցաւով կ'իմանանք Թրզեցի ԱՒԵՏԻՔ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆի գառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ Սէնթ Անթուան (Փարիզ) հիւանդանոցին մէջ, 31 տարեկան երիտասարդ հասակին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ այսօր, շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 1ին, St. Antoine հիւանդանոցին մէջ, 23 Rue de Chaligny, մէթրօ Chaligny:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՆԱՀԻՏ ԱՄՍԱԳԻՐ

Ամսագրին 10րդ (Դեկտ.) թիւը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.— ԱՆՏԻՔ ԷՋԵՐ Ա. Ցարութիւնեանէ եւ Սիամանթոյէ.— ԻՄ ԱՂՕԹՔԸ, Հ. Զօրդարեան.— ԾՈՒԽ ՄԸ, Ց. Անտոնեան.— ՆՍՏԱՐԱՆԻՆ ԱՂՋԻԿԸ, Արմէն Ամուր.— ՄԱՏԱՄ ՊՕՎԱՐԻ, Հրաչ Սարգիսեան.— Մշակոյթի օրուան հանդէսը նուիրուած հայ քանդակագործութեան.— ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏԻՆ ՀԱՃՈՅՔԸ ԵՒ ԳԵՂԵՑԿԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՃՈՅՔԸ, Ա. Փափազեան (ֆրանս.է թարգմ.).— ԻՆՉԳԷՍ ԿԱԶՄՈՒԵՑԻ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՆԱԽԱԳԻԾԸ, Վ. Խլղաթեան (ճարտարապետ).— ԳԻՐՔԵՐ ԵՒ ԴԷՄՔԵՐ, Ա. Արպաթեան.— Նիւթերու ցանկը: Այս թիւով կը լրանայ ամսագրին տարեշրջանը: Յունուարին կը թեւակոխենք նոր շրջանը: Ամէն մէկ վճարող բաժանորդ պիտի ստանայ 20 Ֆր. արժէքով ֆրանսերէն կամ հայերէն գիրքեր:

Բացուած է բաժանորդագրութիւնը, տարեկան Ֆրանսայի համար 30 Ֆր. արտասահմանի համար 40 Ֆր.:

Դիմել՝ M. & M. BARSAMIAN, 30 Rue Drouot, Paris (9e):

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Մուրատ, Մշոյ եւ Վռամեան խումբի ընկերները այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ակումբին մէջ:

ԳԱՆԵԼԹ-ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ ենթակոմիտէի ընկերահաւաքական ճանդիպումը, վաղը, շաբաթ երրկուն, ժամը Ֆիզդ 9ին, Հայ Ակումբին մէջ:

ԿՈՒՐԲԷՆՎՈՒԱՅԻ Յաւրոս խումբի դասախօսական ժողովը այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ընկ. Յ. Եմմիեանի բնակարանը:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր Խուլեի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ճաջիկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse. Մարսէյլ: կարեւոր օրակարգ:

(ՄԱՐՍԷՅԼ) Պուլվառ Օտտոի Վռամեան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբի ընկերները 17 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին: կարեւոր օրակարգ:

Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ, 16 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Սիամանթօ» Ակումբին մէջ: Կը դասախօսէ Պ. Ա. Ա. ՔԷՕՍԷԵԱՆ: Կը հրաւիրուին մանաւորապէս հայ երիտասարդութիւնը:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Անիէռ-Պուա-Քոլոմպի Արամ ենթակոմիտէի կողմէ

Վաղը, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,

149bis Ave. Argenteuil, Անիէռ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրուան հարցերու շուրջ:

Խօսք կ'առնեն ուրիշ ընկերներ: Երգ, արտասանութիւն եւլն.:

Մուտք 5 Ֆրք. (խմիչք մը միասին)

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ-ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ

Վաղը, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ռուսական երաժշտանոցի սրահին մէջ, 26 Ave. Tokio, Métro Alma et Iena

ԴԱՍԱԽՕՍ Պ. Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ Տպաւորութիւններ Հարաւ. Ամերիկայէն:

Ծախսերու մասնակցութեան համար մուտք 3 Ֆր.:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Զօրդարեան Գրադարանի վարչութեան սարքած ընտանեկան խնջոյքը որ տեղի պիտի ունենար Յունուար 10ին, յետաձգուած ըլլալով, այս անգամ տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, 16 Յունուար երեկոյեան ժամը 8ին, Յոյներու սրահին մէջ, 5, Rue Bonnetoi Հանելի ժամանց

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Վալանսի Մասնաճիւղին կողմէ

17 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ Ակումբին մէջ,

Կը խօսի ՕՐ. ՀԵՐՄԻՆԷ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մ. ճիւղը կը տօնէ իր չորս Մ. ճիւղերուն հետ 17 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Ճաջիկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse, Մարսէյլ:

Գեղարուեստական բաժին: Պիտի ներկայացուի «ՇԱՌԼՕ»էն Սինէ-Սէթօ ընկերութենէն: Զաւեշտ մը՝ ՕՐԷԼԵԱՆ թատերախումբէն:

Երգ, արտասանութիւն փոքրիկներու կողմէ:

Կը բաժնուի պտուղ եւ նախընթրիք բոլոր ներկայ փոքրիկներու:

Մուտք 3 Ֆր., փոքրիկները ձրի:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի սկաուտները կը ներկայացնեն

«ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ»Ը

28 Փետրուար, կիրակի կէսօրէ վերջ.

Բոլոր կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ թուականը եւ չխաչաձեւել: Մանրամասնութիւնները շուտով:

Թատերական ներկայացում

Ֆ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Սանաց Միութեան կողմէ

6 Փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.45ին, Հայ Ակումբին մէջ:

Կը ներկայացուի ԱՆԻՄԵԱԼԻՆ ՓԱՌՔԸ

եւ Պարոնեանի ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԸ:

Գինները 3 եւ 5 Ֆր., փոքրիկներու 1 Ֆր.:

Հանդէս—Թէյասեղան

Ալֆորվիլի Զէնկիւէրի Հայր. Միութեան «Իգական բաժին» թէյասեղանը 16 Յուն. շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Հայ Ակումբին մէջ.

1 Bld. Carnot, Ալֆորվիլ.

Բացման խօսք, երգ, արտասանութիւն, հայկական պար:

Մուտք՝ Ֆր. 95:

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Journaux R. CHIMCHI
29, Aghiou Marcou, ATHENES

Journaux R. CHIMCHI
56, Akti Miaoulis, PIRÉE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓՕՆ Տ'ՍՊՆԱՅԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ զինուորցուները կը հրաւիրուին խորհրդակցական ժողովի մը, կիրակի 17 Յուն. կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, հայրենակից Նիկողոս Կըկզղեանի բնակարանին մէջ:

ՎԻԷՆԱԶԱՅ զինուորագրեալներու երկրորդ ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 16 Յուն. շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Ռ. Ա. կուսակցութեան սրահին մէջ: Կը հրաւիրուին գաղութիս բոլոր զինուորագրեալները անխտիր ներկայ ըլլալ:

ՄԷՆԹ'ԷԹԻԷՆԻ մէջ, Յուն. 13, չորեքշաբթի օրուան հայ զինուորցուներու ժողովը ձախողած ըլլալով ներկայիս կը յայտարարենք որ, այսօր, շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին Ձայնից մատուռին մէջ տեղի պիտի ունենայ հայ զինուորցուներու խորհրդակցական ժողովը: Ճանաչուորներէն (զինուորցու կամ ոչ-զինուորցու) կը խնդրենք ներկայ ըլլալ խնդիրը աւելի լրջութեամբ քննելու եւ համապատասխան բանաձեւը հանելու համար:

Խումբ մը զինուորցուներ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ խաբբերդցիներս ընդառաջ երթալով գաւառի մեր հայրենակիցներու կոչին, որոշեցինք մեր շրջանի մէջ եւս կազմել Համախարբերդցիական միութեան մասնաճիւղ մը, օգնելու համար կարօտ հայրենակիցներու: Կը խնդրենք Խարբերդի եւ շրջանի բոլոր հայրենակիցներէն ներկայ ըլլալ խորհրդակցական ժողովին, որ տեղի պիտի ունենայ 17 Յուն. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 4 rue de la Défense, Իսի լէ Մուլինօ, Պ. Զատիկեանի սրճարանին մէջ:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Ամսոյս 24ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, տեղւոյն թաղապետարանին (Salle des Fêtes) մէջ, 148 rue Villeneuve, Ալֆորվիլ, տեղի կ'ունենայ մեր խնամքին յանձնուած աշակերտներուն դպրոցական հանդէսը:

Երգ, նուագ, պար, արտասանութիւն եւ բանախօսութիւն:

Կազանդի ծառ, նուէրաբաշխութիւն եւ թոմպոլա:

Մուտքը ազատ է:

Կը հրաւիրուին անխտիր բոլոր ծնողքներն ու հասարակութիւնը:

Կրթական Հոգաբարձութիւն
(Հ. Բ. Ը. Մ.)

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Պ. Թադէոս Այվազեան իր յաճախորդներուն եւ ծանօթներուն կը ծանուցանէ թէ իր նոր հասցէն է 194 rue de Vendôme, Lyon, Rhône.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Կարապետ Զէփճեան, ծնած Աշոտի գիւղէն, 3 տարի փոխադրուած Գիւրինէ: Տեղահանութեան միջոցին կը գտնուէր Սամսոն, եւ 1920ին կը գտնուէր Պոլիս: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ՝ Տիկին Իսկուհի Գույումճեանի (Զէփճեան) Յառաջի միջոցաւ:

- Աւթէն (Վօզլիւզի նահանգ) Մկրտիչ Գրիգորեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Պրուսա-Օրթաղիւղցի Մէրէօէնց Գրիգորին աղջիկը Աննիկ: Կը կարծուի թէ Փարիզ կը բնակի: Իր հասցէն իմացնել Վահրամ Մանուկեանի, 38, Rue Floréal, Romainville, Seine:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆ ՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 17 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
DIMANCHE 17 JANVIER 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3322 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երկու շաբաթէ ի վեր կոչեր եւ ժողովի հրաւէրներ կը տեղան իրարու ետեւէ, զինուորագրութեան հարցին առթիւ։

Ուրեմն զինուորցուները կը կազմակերպուին, պաշտպանելու համար իրենց շահերը։

Ո՞վ պիտի կրնար մեղադրել այս բնական իրարանցումը։ Ընդհակառակն, կ'արժէ շնորհաւորել մեր երիտասարդներուն արթնութիւնը եւ նախաձեռնութեան ոգին։

Եւ սակայն, տեսէք թէ ի՛նչ անհամութիւններ ծագած են սկիզբէն իսկ։

Ինչպէս գիտէք, առաջին յանձնախումբ մը կազմուեցաւ Փարիզի մէկ արուարձանին մէջ, Պէլվիլ։ Տրուած ազդանշանին վրայ, ուրիշ թաղեր ալ հետեւեցան շարժումին, եւ ժողովներ սարքուեցան, ընտրութիւններ կատարուեցան։

Բնականաբար յաջողեցան այն տարրերը որ ժողովի փութացեր էին խմբովին, ուեստարեր հաւատքներ ալ՝ իրենց լեզուին տակ։

Եւ ահա շաբաթ մը չանցած, ժողով ժողովի դէմ, Փարիզէն մինչեւ գաւառ։

Այսպէս, խառն յանձնախումբ մը կը կազմուի Գանեզօ-Քաշանի մէջ։ Քանի մը օր վերջը, առարկելով թէ ոչ-զինուորցուներ իրաւունք չունին մասնակցելու, բըլիճականները կը թելադրեն նոր յանձնախումբ մը։ Եւ կը կազմուի։ Ուրեմն երկու յանձնախումբ՝ միեւնոյն նպատակին համար, միեւնոյն թաղին մէջ։ Եւ բնականաբար մէկը միւսը անվաւեր պիտի հռչակէ, դիկոյցներ փութացնելով մամուլին կամ աս որ անկ է…

Յունուար 8ին խորհրդակցական ժողով մը կը սարքուի Լիոնի մէջ։ Երկու օր վերջը, ուրիշ մըն ալ կը կազմակերպուի։

Յունուար 13ին, ժողովի մը հրաւէրը կը հաղորդուի «Յառաջ»ի եւ ուրիշ թերթերու, Ալֆորվիլի համար։ Երէկ նոր ազդ մը կը ծանուցանէր թէ «այդ ժողովը ձախողած ըլլալով, նոր մը պիտի գումարուի շաբաթ գիշեր»։ Իսկ առաջին ժողովին կազմակերպիչները նոր նամակով մը կը խնդրեն ծանուցանել իրենց Բ. ժողովը, հետեւեալ վերապահութեամբ.— «Միմիայն հայ զինուորցուները (20-33 տարեկան) ներս պիտի ընդունուին»։

Ինչպէս կը տեսնէք, չափազանց պերճախօս է պատկերը՝ նոյն ճակատ ճակատի դէմ, հարցի մը մէջ որ ամէն բանէ առաջ կապ ունի ամբողջ գաղութին հետ։

Դժուար չէ պարզել այս տխուր երեւոյթին գաղտնիքը։

Ինչպէս «Փըթի Ժուռնալ»ի սրահին մէջ ալ կը պարծենար Կոմկուսի Հայկական հատուածին ներկայացուցիչը, բըլիճականները վարդագեղ հաւատքներ ստացած են եւ կամ կը յուսան ստանալ, իրենց կռնակը տեսնելով 72 համայնավար երեսփոխաններ եւ երկու ծերակուտականներ։

Այդ հաւատքներուն փոխարէն, անշուշտ յանձնառութիւններ ալ ստանձնած են։ Բայց հիմնականը այդ չէ։

Այսպէս կամ այնպէս, ուշագրաւ է որ ծրագրուած ժողովներու մէջ, միայն եւ միայն զինուորցուներու մասնակցութեան պայմանը միշտ կը յիշեցնեն այդ շրջանակէն։

Եւ ընդհանրապէս ժողովներու մէջ ալ խօսելու կը հրաւիրուին նոյն հոսանքէն մարդիկ (ինչպէս առաջին անգամ Քաշանի մէջ եւ այլուր)։

Այս պայմանին հետ զուգընթաց, կը մատնանշուի ուրիշ պարագայ մը,— գործ չունենալ օֆիսներու կամ «ինքնակոչ պաշտպաններու» հետ։ Թէեւ, միեւնոյն ատեն, համերաշխութեան եւ գործակցութեան խօսքեր ալ կը ծամծմեն։

Իսկ երրորդ, շողիքոտ խօսքեր առաջին օրէն իսկ,— մենք պատրաստ ենք մեր արիւնը թափելու Ֆրանսայի համար, մեր երկրորդ հայրենիքին համար։ Մինչդեռ գիտենք որ շատերը ցնցուեցան զինուորագրութեան լուրէն իսկ, անոր պատասխանատուութիւնը ձգելով օրուան վարիչներուն վրայ, իբրեւ հետեւանք անոնց անհեռատեսութեան…

Պատկերը լրացնելու համար, կ'արժէր քանի մը խօսք ալ ըսել հինգշաբթի օրուան ժողովի մասին, որուն մանրամասնութիւնները կը հրատարակուին երկու օրէ ի վեր։

Այստեղ եւս, ամէն բանէ վեր աչքի կը զարնէր ազդեցութեան պայքարը, եւ նոր ճամբաներ գտած ըլլալու յաւակնութիւնը։

Կը թուի թէ ճառախօսներուն մէկ մասը պատահաբար եկած էր բեմ, ըսելու համար բաներ որոնք պիտի ծառայէին ոչ թէ լուսաբանելու, այլ մտքեր պղտորելու։

Պակաս չեն եղած աններելի թեթեւութիւններ ալ։

Պէլվիլի յանձնախումբը տարօրինակ զանցառութեամբ մը կը մոռնայ երկու մարտական կազմակերպութիւններ, Հայ Մարտիկներու եւ Կամաւորներու եւ Հայ Սպայից Միութիւնը, եւ պատիւ կ'ընէ հրաւիրելու միայն Ֆրանսահայ կամաւորները, որոնց ներկայացուցիչը … հարսնիքէ մը կը վերադառնար։ Եւ բնականաբար կը խօսի այնպէս ինչպէս պիտի խօսէր հարսնիքէն վերադարձող մը,— եր իսկ բառով՝ «գինով»։

Ի՞նչ տպաւորութիւն կրնայ կրած ըլլալ այդ օրուան բազմութիւնը, ոչ միայն այս միջադէպէն, այլ եւ ամբողջ ժողովէն։

Անշուշտ այս «լուսաբանական»էն աւելի տխուր հետքեր պիտի ձգեն այն միւս երեւոյթները որ մատնանշուեցան,— ճակատ ճակատի դէմ, բանաձեւ բանաձեւի դէմ, խմբակ խմբակի դէմ,— բոլորն ալ յանուն զինուորցու երիտասարդութեան…

Չէ՞ք վախնար որ այս ընթացքով հետզհետէ մոռցուի բուն հարցը, եւ մէջտեղը մնայ միայն՝ նորօրինակ աքլորամարտ մը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԱՌԱՔՄԱՆ ԱՐԳԵԼՔԸ

Քուէարկուեցաւ բացարձակ միաձայնութեամբ

Երեսփ. ժողովը ուրբաթ օր մէկ նիստի մէջ քուէարկեց այն օրինագիծը որ կառավարութեան լիազօրութիւն կուտայ արգիլելու կամաւորներու առաքումը դէպի Սպանիա, ո՛ր կողմին համար ալ ըլլայ։ Ներկայ էին 591 երեսփոխաններ, եւ բոլորն ալ քուէարկեցին, բաւական սուր վիճաբանութիւններէ վերջ։ Մեծ պատերազմէն ի վեր, քիչ անգամ պատահած է որ միաձայնութեամբ քուէարկուի կարեւոր եւ քաղաքականապէս վիճելի օրինագիծ մը։ Նոյնիսկ համայնավարները, որոնք շատ ալ գոհ չեն կառավարութեան սպանիական քաղաքականութենէն եւ ամիսներէ ի վեր պայքար կը մղեն, հանդուրժողութեամբ եւ զինուորագրութեամբ օգնելու համար Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան, քուէարկեցին օրինագիծը։ Իրենց ներկայացուցիչը ճառով մը բացատրեց թէ կը քուէարկեն, այն գիտակցութեամբ թէ օրէնքը պիտի արգիլէ որ Իտալիա եւ Գերմանիա զինուոր ղրկեն Զօր. Ֆրանքոյի։ Աջակողմեան եւ կեդրոնի երեսփոխաններն ալ բաւարար գտան Լէօն Պլումի բացատրութիւնները։ Վարչապետը այս առթիւ շեշտեց թէ օրէնքին նպատակն է ապացուցանել Ֆրանսայի խաղաղասիրութիւնը եւ թոյլ չտալ որ Սպանիոյ քաղաքացիական խռովութիւնները վերածուին եւրոպական խռովութեանց եւ թերեւս ալ պատերազմի։ Այս հարցին մէջ ալ Ֆրանսա համերաշխ է Անգլիոյ հետ։

Երբ ծերակոյտն ալ վաւերացնէ օրինագիծը, կառավարութիւնը լիազօրութիւն պիտի ստանայ յառաջիկայ վեց ամիսներուն համար, սպանիական պատերազմի։ Այս հարցին մէջ ալ Ֆրանսա համերաշխ է Անգլիոյ հետ։ բանին հետ, ձեռք առնելու համար որ եւ է միջոց որ կ'որոշուի միւս պետութեանց հետ։

Համայնավարները եւ մաս մը ընկերվարականներ օրէնքը, քուէարկեցին պարզապէս դժուարութիւն չպատճառելու համար կառավարութեան, մանաւանդ որ վարչապետը կրկին եւ կրկին հաւաստեց թէ ատապէս պիտի գործադրուի յանձնառութիւնը, այսինքն կամաւորներու առաքումը պիտի արգիլուի միայն այն ատեն երբ միւս պետութիւններն ալ այդպէս ընեն։ Վիճաբանութիւնները կարճ տեւեցին եւ աւելի շատ ձեւական հանդամանք ունէին։ Կարգ մը աջակողմեան երեսփոխաններ պահանջեցին անմիջապէս արգիլել կամաւորներու առաքումը, որպէսզի Ֆրանսացիներ չսպաննուին կռուիլ Ֆրանսացիներու դէմ՝ Սպանիոյ մէջ։ Ուրիշներ առաջարկեցին հսկողութենէ զրկել անոնք որ կ'անտեսեն օրէնքին, երբ գործադրութեան ձեռնարկուի։ Անոնց կարծիքով, կարելի չէ կամաւորները սանձել տուգանքներով եւ բանտարկութեամբ։

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԽՈՐՀԻՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ

Զօր. Կէօրինկի այցելութեան առթիւ, թրազէկներ կը հաւատեն թէ Գերմանիա եւ Իտալիա չեղեալ պիտի համարին իրենց հաւանութիւնը՝ անգլօ-ֆրանսական ծրագրին, եթէ չահակից պետութիւնները չյարգեն իրենց յանձնառութիւնները։ Նոյնիսկ պնդողներ կան թէ այս մասին համաձայնութիւն գոյացած է Մուսոլինիի եւ Զօր. Կէօրինկի միջեւ, որ տակաւին Հռոմ կը գտնուի։

*** Զօր. Կէօրինկ եւ Մուսոլինի ուրբաթ օր ալ երկար խօսակցութիւններ ունեցան, օրուան հարցերու մասին։ Յետոյ աչքէ անցուցին 20.000 յառաջապահներ եւ պալիլաներ, Իտալիոյ զինուորեալ երիտասարդները։ Մուսոլինի ինքն ալ զինուորական համազգեստ հագած էր, մինչ 8 — 20 տարեկան տղաք մարզանքներ կը կատարէին։

Զօր. Կէօրինկ երկարօրէն տեսակցեցաւ նաեւ Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ, գոհունակութիւն յայտնելով Միջերկրականի մասին գոյացած համաձայնութեան առթիւ։

Սպանիոյ ապստամբները դէպի Մալակա

Վերջին լուրերու համաձայն, Սպանիոյ ապստամբները ուժգնօրէն կը շարունակեն իրենց յառաջխաղացութիւնը դէպի Մալակա։ Ուրբաթ օր ուրիշ երկու գիւղեր ալ գրաւեցին եւ այժմ հազիւ 35 քիլոմեթր հեռու են Մալակայէն։ Զրոյցի մը համաձայն այս յառաջխաղացութեան հետեւանքով, կառավարութիւնը որոշած է մայրաքաղաքը Վալենցիայէն փոխադրել Պարսելոնա։

Ցարմակոզականը վերսկսած է նաեւ Մատրիտի ճակատին վրայ։ Ապստամբները անընդհատ կը ռմբակոծեն քաղաքը, ուժգին դիմադրութեան մը հանդիպելով։

2,500,000 ՕՏԱՐԱԿԱՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

270,000 հոգի հպատակ ընդունուած

Վերջին մարդահամարին համաձայն, Ֆրանսայի մէջ բնակող օտարականներու թիւը, որ 1880էն 1931 կը տատանէր մէկ միլիոնի եւ 1,300,000ի միջեւ, 1921ին եղած է 1,550,000, 1926ին՝ 2,505,000, 1931ին՝ 2,891,000, իսկ 1936ին՝ 2,500,000։

1931էն 1936 յառաջ եկած նուազման պատճառը այն է որ 130,000 հոգի մեկնած են երկրէն, իսկ 270,000 հոգի հպատակ արձանագրուած։

Օտարականներուն մէջ ամէնէն մեծ թիւը կը կազմեն Իտալացիները, որոնք 451,000 հոգի էին 1921ին, իսկ 808,000ի կը հասնէին 1931ին։ Յետոյ կու գան Լեհերը, որոնք միայն 46,000 հոգի էին 1921ին, իսկ 1931ին՝ 508,000, Սպանիացիները՝ 255,000էն բարձրացած են 352,000ի, Պելժերը՝ 349,000էն իջած են 254,000ի, Ռուսերը 32,000էն բարձրացած են 72,000ի եւն.։

Ֆրանսա հաստատուած օտարականներէն 1,080,000ը բանուորներ են, 156 հազարը արհեստաւորներ եւ մանր վաճառականներ, 150,000ը գործատէրեր, 150 հազարը պաշտօնեաներ։

ՀՐԵԱՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԵՐՈՒ ՄԷՋ ՏԵՂԱՒՈՐԵԼՈՒ ծրագիր մը կը մշակուի Փարիզի մէջ։ Այս առթիւ հարցումներ ուղղուած ըլլալով գաղթային նախարարին, Պ. Մութէ յայտարարած է թէ ծրագիրը իր սրտին մօտ է, սակայն մեծ դժուարութիւններ կը ներկայացնէ։ Ամէն պարագայի մէջ պրպտումները կը շարունակուին։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

«Խորհրդային Հայաստան»ն է որ կը պատմէ (16 դեկտ. 1936).

— «Վերջերս բոլոր բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններում գրաւոր ստուգումներ անցկացուեցին մայրենի եւ ռուսաց լեզուներից։ Հայաստանի պետական համալսարանում կատարուած ստուգումը ցոյց տուեց, որ ուսանողների զգալի մասը շատ վատ է տիրապետում մայրենի լեզուին, մի բան, որ չի կարող առհասարակ լրջօրէն չանդրադառնալ ուսման որակի վրայ։

Ամբողջ համալսարանում ստուգման ներկայացած 1069 ուսանողներից անսխալ են գրել ընդամէնը 133 հոգի (12,4 տոկոս), այդ էլ այն ժամանակ, երբ ստուգող յանձնաժողովը, չգիտես ինչու, որոշել է չհաշուել այն սխալները, որ կատարել են թելադրութեան տեքստում եղած «ծղրիդ» եւ «ինժեներ» բառերում (իսկ այդ բառերում կատարուած տառասխալներն ուսմասվար ընկեր Ս. Մարկոսեանի խոստովանութեամբ բաւական մեծ թիւ են կազմում)։ Աւելացրէք դրան եւ այն, որ աւելի քան 45 հոգի թելադրութեան տեքստում եղած ընդամէնը 250 բառի մէջ 15 եւ աւելի տառասխալ են արել։

Գրական ֆակուլտէի առաջին կուրսի ուսանող Տաճատ Վարդապարեանը 250 բառի մէջ 12 տառասխալ ու 14 կէտադրութեան սխալ է արել։ Նա չգիտէ «առատ», «ընդարձակ» եւ այս տիպի ուրիշ հասարակ բառերի ուղղագրութիւնը եւ գրում է «արատորեն», «ընթարձակ», «էլի յեյին» եւայլն։

Գրական ֆակուլտէի 3րդ կուրսի ուսանող Նշան Պօղոսեանը գրում է «ծղրիկներ» ծղրիդների փոխարէն, «մթնոլորդ», «ծորակներ» («ձորակներ» փոխարէն), «բառաչգամբ», «խանութպան» եւայլն։ Նրանցից առաջինը «ծխնելույզներ» բառը տողադարձում է «ծխնելու-յզներ», իսկ երկրորդը՝ «յերեկում», «գործարանատերերը»՝ «գործարանատեր-եր» եւ այլն։

Գրական 5րդ կուրսի ուսանող Հայրապետ Հայրապետեանը 10 տառասխալ ու 12 կէտադրութեան սխալ է արել։ Գրում է «խանութներ», «անեցք» եւն. Նոյն կուրսի ուսանողուհի Ալիս Մանուկեանը 11 տառասխալ է արել. գրում է (ընթարձակ», «մթնոլորդ» եւայլն, «անեծք» բառը տողադարձում է «ան-եծք»։ Գրական ֆակուլտետի 5րդ կուրսի 9 ուսանողներից միայն 2ն են առանց տառասխալի գրել։ Նոյնիսկ լեզուի ճիւղն ընտրած 5րդ կուրսի ուսանողուհի Պօղոսեան Կատարինէն 6 տառասխալ եւ 7 կէտադրութեան սխալ ունի, իսկ Պօղոսեան Մարգոն՝ 5 տառասխալ ու 9 կէտադրութեան սխալ.

Կարո՞ղ էք երեւակայել 5րդ կուրսի ուսանողներ, որոնք շուտով պէտք է աւարտեն համալսարանը եւ գնան տասնամեակներն ու տեխնիկումները ուսանողներին հայերէն սովորեցնելու, երբ իրենք դեռ լաւ գրագէտ չեն»։

Որքա՞ն է մեկնութեան կը կարօտի այս պատկերազարդ վկայութիւնը։

Թերթը ոչինչ չի պատմեր ռուսերէնի մասին։

Երբ հայերէնը անտէր մնացեր է, այլեւս կ'արժէ՞ խօսիլ ռուսերէնի մասին։

Բայց այս չէ կարեւորը։

Եթէ «Խ. Հայաստան»ի խմբագիրները ու աշխատակիցները եւ առհասարակ խորհրդահայ հրատարակութեանց հեղինակները ու «ինտելիգենցիա»ն տարրական քննութեան մը ենթարկուէին, հայերէնի մասին, քանի՞ խաչ կրնային առնել։

Եւ ես պիտի առաջարկէի որ քննիչները նկատի առնէին միայն բառերն ու շարադրութիւնը, աներեւութաբար անտեսելով տառասխալները։

ՎԱՀԷ

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Զինուորցուներու ժողովի մասին

Հինգշաբթի օր, զինուորցուներու Պէլվիլի յանձնախումբին նախաձեռնութեամբ սարքուած ժողովին մէջ, որուն արդիւնքը հաղորդուած էր երէկ, կարգով խօսք առին հրաւիրուած կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները։ Երկու օֆիսներու վարիչներէն Պ. Բաշալեան երկտողով մը կը յայտնէր թէ արդէն կարգ մը տեղեկութիւններ հաղորդած ըլլալով, պատրաստ է իր աջակցութիւնն ընծայելու։ Ընկեր Խատիսեան եւս նամակով մը կը հաղորդէր թէ իր գրասենեակը զինուորցուներու տրամադրութեան տակ է եւ փափաքողները կրնան տեղեկութիւններ ստանալ, իսկ աշխատանքի մասին ալ կը յայտնէր իր պատրաստակամութիւնը՝ գործելու համաձայն զինուորցուներու բաղձանքին։

Առաջին խօսքը տրուեցաւ դերձակ Յ. Տարայեանի, որ ղրկուած էր իբրեւ ներկայացուցիչ Ֆրանսահայ Կամաւորներու Միութեան։ Պարոնը հազիւ քանի մը բառ արտասանեց օրուան հարցի մասին, եւ աւելի շատ փչեց աջ ու ձախ, բոլոր ազգային տարրերու դէմ։ Յետոյ սկսաւ թոթովել։ Ամբողջ սրահը ոտքի ելած՝ կ'աղաղակէր.

— Վա՛ր իջէք։ Ձենք ուզեր լսել։ Վա՛ր, վա՛ր, վա՛ր…

Այս պահուն Պ. Տարայեանի լրթները զարմանալի բառ մը արտասանեցին.

— Հարսանիքէ մը կուգամ, գինո՛վ եմ…

— Վա՛ր, վա՛ր, գինով չենք ուզեր…

Ու խեղճը օրօրուելով նստեցաւ աթոռին վրայ։

Հօկի ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ՝ զինուոր ըլլալէ առաջ, պէտք է պաշտպանենք մեր իրաւունքը։ Պուլվառ Օսմանի ներկայացուցիչը նոյնպէս անհրաժեշտ գտաւ որ զինուորցուները անմիջապէս հպատակ ընդունուին իրենց ընտանիքով։ Ռամկավարներու ներկայացուցիչը (Ա. Ճիւմպիւշեան) յորդորեց չխորշիլ զինուորութենէ։ «Մեզի համար դպրոց մըն է այդ, միեւնոյն ատեն մեծ պատիւ ծառայել ֆրանսական բանակի մը մէջ։ Ձեզ պաշտպանելու իրաւունքին մէջ էք։ Մենք ալ ձեզի հետ։ Սակայն ձեր ծրագրին մէջ, կան կէտեր որ կրնան վնաս հասցնել այս տարագիր ժողովուրդին, որ տասը տարիէ ի վեր կ'ապրի հոս։ Օրինագիծը արդէն կուտայ շատ մը առաւելութիւններ մեզի համար։ Մնացածը պահանջելով չըլլար, այլ խնդրելով։ Պէտք է գործել գոյգ օֆիսներու հետ, ո՛չ թէ ինքնագլուխ։ Օֆիսները մեզի շատ պէտք եղած են, եւ կրնան շատ ալ պէտք ըլլալ։ Ուրեմն, ձեզի կը մնայ միանալ ամբողջին ու գործել համերաշխութեամբ, որ փառք մըն է ճայ ազգին։ Լաւ գործել, ուղիղ գործել։ Ահա միակ ճամբան փրկութեան»։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը, Տօքթ. Քիւթիւկեան (Յ. Կիլիկեցի), իր շրջանին տեսակէտները պարզելէ առաջ (տես երէկուան «Յառաջ»ը), բացատրեց զինուորութեան առաւելութիւնները։ «Անոր շնորհիւ կը դաստիարակուի առողջ, ճարպիկ երիտասարդութիւն մը, որ ի հարկին գիտէ պաշտպանել իր հայրենիքը։ Տարիներէ ի վեր կ'ապրինք այս երկրին մէջ եւ պէտք է կատարենք մեր պարտականութիւնը, սակայն ոչ առանց փոխարինութեան։ Կան կարգ մը խնդիրներ որ պէտք է հետապնդուին։ Զինուորներուն շահը կը պահանջէ գործել իրաւասու օրգաններու հետ համախորհուրդ, եւ ոչ թէ ինք-

(ԼՈՒՐԵՐՈՒ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ ԻՆՔՆԱՏՊՈՒԹԵԱՆ ԱՂԲԻՒՐԸ

Մշակոյթը, իբրեւ իմացական ծաղիկ, ընդհանրական է եւ կը պարզէ մարդկային հոգին՝ ամէն կլիմայի տակ: Բայց եւ այնպէս պայման է որ մշակոյթը ունենայ ինքնատպութիւն, կրէ կնիքը ցեղին, որուն հոգիէն կը ծնի,— եթէ ինքնատպութեան հարցը սկիզբները կը ծագէր անխականութեան զգացումէն, որ հետզհետէ դարձաւ կենսա-հոգեբանական պարագաներու օգտագործում մը, այժմ արդէն պայման մըն է ստեղծագործական յառաջդիմութեան համար:

Խօսելով բանաստեղծութեան մասին, անոր ինքնատպութիւնը պիտի գայ լեզուէն, որ ուրիշ բան չէ, բայց եթէ արտայայտութեան ձեւ մը:

Նախորդ յօդուածով մենք պահանջ կը դնէինք ներշնչուիլ գրաբարի հարստութենէն, որպէսզի մեր մշակոյթին ամէնէն կանանչ ճիւղը, բանաստեղծութիւնը, չցամքի՝ աւելի պակասով:

Հին դպրոցը կը կարծէր թէ լեզուին զայնակը ժողովուրդն է միայն,— բայց այն շրջանին՝ ժողովուրդները քիլոկրամի պէս բան մըն էին, անփոփոխ եւ անփոխադրելի: Մենք այժմ գիտենք թէ ժողովուրդները կը փոխանակուին, զանգուածով կը տեղափոխուին,— déracinéներու այս դարուն՝ կարելի չէ այլեւս գոհանալ լեզուական հին դպրոցին տրամաբանութեամբ: Լեռնային լեզուն (առոգանութիւն եւ բառակազմութիւն) յանկարծ կը դառնայ դաշտային՝ անկախ իր ժողովուրդէն, (նոյն պարագան դիտելի է նաեւ հայ երաժշտութեան պատմութեան մէջ, պարզ այն պատճառով որ լեռնային հայուպը բնախօսական ձեւափոխութիւն մը կը կրէ դաշտին մէջ): Միւս կողմէ անշարժ ժողովուրդներու հոգիներուն վրայ կ'անձրեւէ օտար ձայնասփիւռը, եւ հաղորդակցութեանց դիւրութիւնը շփման մէջ կը դնէ հեռաւոր բարբառները իրարու հետ:

Եւ վերջապէս քաղաքական դարը գերիշխանն է բոլոր գաւառաբարբառներուն,— գիւղացին հետզհետէ կը լքէ իր «աշխարհաբարը» ու կը բարձրանայ գրոց բարբառի սահմաններուն: Օրաթերթերը, գիրքերը ուսուցիչները կը մտնեն գիւղերէն ներս, տարածելով ընդհանրական լեզուն:

Ահա թէ ինչո՛ւ լեզուական արդի դպրոցը կը յայտարարէ թէ լեզուին զայնակը մտաւորականութիւնն է հիմա եւ ժողովուրդը դեր չունի այլեւս (Վանդրիէս):

Դարձեալ, ահա թէ ինչու ատենը եկած կը համարիմ, հրաւիրելու համար մեր աշխարհաբարը որ մոռնայ Պոլսոյ երէկուան իր պաշտպաններուն տուած յաւակնութիւնը եւ խոնարհի գրաբարին առջեւ՝ արժանանալու համար անոր շնորհներուն:

Նորութիւն մը չէ այս հրաւէրը,— յունարէն լեզուին պատմութիւնն ալ այս օրերս կ'արձանագրէ նոյն մտահոգութիւնը, արդի յունարէնը դասի կը կանչուի հին յունարէնի թանգարանին մէջ: Աթէնքի մէջ այս վէճն էր, որ կը զբաղեցնէր քերականները եւ գրագէտները, անցեալ ամառ:

⁂

Որպէսզի հայ բանաստեղծութիւնը նոր խոյանք մը առնայ, անհրաժեշտ է որ լեզուին վրայ կատարուի նոր պատուաստ մը: Մեր ոսկեղէն լեզուն խոնարհեցաւ մինչեւ աշխարհաբար, ձեռք երկարեց ժողովուրդին, զայն բարձրացնելու համար անշուշտ: Այժմ երբ ժողովուրդը հասած է իրեն, լեզուն պէտք է աստիճան մը եւս բարձրանայ՝ անկից խոնարհելու համար դարձեալ դէպի ժողովուրդը:

Եւ յետոյ, բանաստեղծութիւնը կը պահանջէ այլերադնաց եւ բարձրաթեւիչ լեզու,— պարզունակ եւ աշխարհախօս լեզուն կ'ենթադրէ աղքատութիւն, զգացումի եւ մտածումի հասարակ-տեղիք արտայայտութիւն:

Քերթողականները, հին ժամանակ, սրբապնութիւն մը ունէին, եւ բանաստեղծները, առանց քննադատութեան նշաւակ դառնալու, չէին կրնար գործածել ամէն բառ: Հոմանիշներու գոյութիւնը կը մատնէ այն մեհենական օրերը, երբ նոյն բառին հոմանիշները ունէին իրենց «դասակարգը»,— բառի մը մէկ հոմանիշը կը գործածուէր միայն մեհենական գրութեանց մէջ, անոր մէկ ուրիշ հոմանիշը՝ միայն խօսակցութեան մէջ, անոր մէկ ուրիշ հոմանիշն ալ՝ արքունական արձանագրութեանց մէջ, որ պէտքի չմաշէ՛ր քերթողական բառը: Առաջին ըմբոստը Եւրիպիդէսն եղաւ, որ ուրացաւ բառերու սրբութիւնը եւ խօսակցական բառը բարձրացուց գրոց բարբառի աստիճանին:

Աւանդութիւնը, սակայն, դիմադրեց եւ հասաւ մինչեւ ԺԹ. դար: Դասականները, ամէն ճիգ թափեցին՝ պաշտպանելու համար քերթողական բառերու ազնուականութիւնը, ընդհակառակն ռոմանթիքները վիրաւորեցին զայն: Հիւկօ կը պարծենար թէ կարմիր գդակ դրած է քերթողական բառարանին գլխուն, մինչ ուրիշներ կը գայթակղէին՝ երբ յեղափոխական, կարմիր գդակ կրող գրողները բանաստեղծութեան տարին «միւռոն չունեցող» բառերը: Այսպէս մինչեւ ԺԹ. դար՝ գայթակղութիւն կը համարուէր «շաքար» բառը գործածել բանաստեղծութեան մէջ, այն առարկութեամբ թէ շաքարը կ'արտադրուի շաքարեղէգէն եւ շաքարեղէգը կը ներածուի խափշիկներու երկրէն: Բառը պէտք է կրէր քաղաքակրթութեան կնիքը: Մեր մէջ ալ պակաս չեղան նման վէճերը,— երբ գաւառի գրողները (Ա. Յարութիւնեան) բանաստեղծութեան տարին «գոմէշ» ու «գոլոտ» բառերը, Պոլսոյ բանաստեղծները գայթակղեցան եւ դէշ բաներ ըսին մեր յեղափոխական գրողներուն, այնքան որ Ա. Յարութիւնեանը նմանցուցին Մալխարայի ճահիճներուն մէջ կրկռացող գորտի մը:

Պէտք էր անշուշտ դիտել տալ, թէ աշխարհիկ բառը առաջին անգամ չէր որ կուգար գրականութեան: Բագրատունի այդ շարժումը կը հասնի մինչեւ Փարպեցի, իսկ ուրիշներ քաղաքացիութեան իրաւունք կուտան խօսակցական լեզուին՝ Կիլիկեան շրջանին: Ընկլիքներ շատ կան Կիլիկեան պատմական բարբառին, ինչպէս նաեւ արդի արեւմտահայ աշխարհաբարին ծագման մասին, այժմ մեզ կը հետաքրքրէ միայն սա իրողութիւնը թէ բարձր գրականութիւն տալու համար անհրաժեշտ է բարձրարուեստ լեզու: Փօլ Վալերիի լեզուն, զոր կարելի է համարել մեծարժէք անօթ մը ազնուական մտածում մը դնելու համար մէջը, այնքան կը տարբերի ընթացիկ ֆրանսերէնէն, որ շատեր «մութ գրող» կ'անուանեն Ծովափնեայ գերեզմանատան քերթուածին հեղինակը: Փորձեցէք, սակայն, Ծովափնեայ Գերեզմանատան մտածումը տալ խօսակցական բարբառով, ո՜րքան պիտի մերկանայ, տգեղնայ, հասարակնայ քերթուածը: Մեր մէջ Տէմիրճիպաշեան, Պէշիկթաշլեան եւ ուրիշներ փորձած են գրել ռամկօրէն լեզուով, եւ նկատած որ արուեստին շունչը կը սառի, մտածումը կը ցամքի ու կը թեփռտի:

Լեզուի եւ քերականական օրէնքներու պարզութիւնը մտածումի պահանջ մըն է, որովհետեւ իմացական արտայայտութիւնները կ'իյնան աղքատութեան սահմաններու մէջ: Վերջերս կը կարդայի արաբերէն լեզուի մասին ուսումնասիրութիւն մը, ուր կ'ըսուէր թէ քերականական օրէնքներու ռամկօրէն պարզութիւնը չէ որ հարստութիւն մը կը շինէ լեզուին, այլ միայն խորարուեստ ու նրբահիւս կանոններու խճանկարը, ինչպէս բոլոր բարձր մշակոյթի տէր լեզուներու մէջ:

Սխալ չհասկցուինք,, հայ մշակոյթի գեղեցիկ գանձը, գրական արդի լեզուն, այն որ գործիքն է հայ բանաստեղծութեան, ծառայեց իր առաքելութեան, ժողովուրդը բերաւ զարգացման որոշ աստիճանի մը,— այսօր մեծ մասամբ ժողովուրդին հասկնալի են մեր բանաստեղծութիւնները, ժողովուրդը իւրացուցած է զանոնք, կ'արտասանէ եւ զայն կը սորվի հաճոյքով: Պէտք է որ լեզուն քալէ հառանի նոր համբուռնի մը՝ իր ճամբուն առաջնորդ ընտրելով գրաբարը եւ ոչ թէ ժողովուրդին լեզուն: Պարզ խօսինք՝ կատարելագործուելու նպատակաւ:

Շատ պարծենցանք մեր աշխարհաբարով, որ սակայն զերծ չէ թերութիւններէ: Ուշադրութիւն ըրա՞ծ էք, — հարիւր տարեկան է մեր աշխարհաբարը, (կ'արժէ տօնել այդ հարիւրամեակը), եւ սակայն մինչեւ հիմա չկրցաւ կերտել իւրայատուկ ձեւ մը հայցական հոլով սեռի խնդիրի,— Մշեցին տակաւին կը պահէ աքանչելի զան, Վանեցին կը խուսափի իր անճահ յօդը (ը) դնելէ՝ երբ սեռի խնդիր պիտի շինէ, Արեւելահայերը տրական հոլով սեռի խնդիր կը շինեն՝ երբ շնչաւոր է ենթական, (եւ սակայն հայերէնը դէմ է տրական հոլով սեռի խնդիրի), Պոլսոյ մեր գրագէտները ը յօդը կը գործածեն՝ ճիշդ ինչպէս ... Թուրքերէնի մէջ: Ունինք գրագէտներ ալ, որոնք գործածած են բացառական հոլով սեռի խնդիրի եղանակ մը, որ լեզուի հաշմանդամութիւն է՝ եթէ Թուրքերէնի ազդեցութիւն չէ,— ո՞ւր է գրաբարին առնազդ եւ ներգործական ուժը, զոր մեր բայերը կուտան ճարտար հարուածի մը կչռոյթով: Կրաւորական բայերը եւ անոնցմով կազմուած խնդիրները կ'ազդեն հոգիին վրայ, կը մեղկացնեն նկարագիրը:

Ոչ, հարիւր տարեկան աշխարհաբարը չկրցաւ սեռի խնդիր շինելու ձեւ մը գտնել: Մինչ գրաբար ձեւը առնական է, ներուժ եւ ճահճէական: Այդ սեռի խնդիրի վարդապետութեան կը յենու մեր հայ լեզուին փիլիսոփայութիւնը:

Այս փաստն իսկ բաւական է, որ մենք լաւ սերտենք գրաբար քերականութիւնը, (իմ կարծիքով՝ քերականութիւն կը նշանակէ համաձայնութիւն, syntaxe): Այդ համաձայնութեան կանոններուն մէջ է մեր լեզուին ինքնատպութիւնը, ճարտարապետութիւնը, յաւիտենականութեան շունչը: Քանի հայ արուեստագէտը կը տիրապետէ այդ Հայկազեան կշռոյթին, անոր մեծասքանչ շունչին, կենդանի կը մնայ մեր լեզուն, կը զարգանայ եւ արուեստագէտին կուտայ հրաշագան եւ ինքնատիպ արտայայտութիւններու նուագարան մը կամ ստեղնաչար մը,— քերթողական բարբառ կամ հայադրոշմ բարձր մշակոյթի գործիք:

Եւ քանի կենդանի կը մնայ մեր լեզուն, վկայարանը հայ մշակոյթին եւ քաղաքակրթութեան, քանի կ'երիտասարդանայ, կը վերանորոգուի մեծասքանչ հայերէնը, այնքան կը փարատին ազգակորուսման վախերը:

Երբ կը սկսէի այս յօդուածաշարքը, այսօրուայ պատմեցի հէքեաթ մը,— երկու երիտասարդներ ծաղիկի փոխանակեցին, որպէսզի սիրեն եւ վայելեն իրենց սէրը:

Երիտասարդ եւ ծաղիկ ուժերու անզատուած մը կը կազմէ հայ բանաստեղծութեան պատմութեան ժամանակակից շրջանը,— այդ երիտասարդ ուժերը շարունակողներն են հին հայկական արուեստին, անմահ եւ յաւիտենական հայ մշակոյթին: Հաւատք ունեցէք եւ ուժ տուէք երիտասարդութեան, ան պիտի գիտնայ խուսափիլ բոլոր որոգայթներէն եւ հալածանքներէն, եւ օրին մէկը, վտանգի պահուն, պիտի տեսնէք որ ան յանկարծ փոխուած է նոր ծաղիկի մը, ինչպէս սոսուն ու պայպուճը(*):

Կենսապաշտութեամբ տոգորուած հայ իմացականութիւնը, ճիշդ ինչպէս ծանօթ հէքեաթը կը պատմէ, պիտի ձեւափոխուի, պիտի բարեշրջուի, պիտի վերստեղծուի, եւ յաւիտենականութեան իր հաւատքով՝ նոր նոր ծաղիկներու պիտի կերպարանափոխուի: Վասնզի անկորնչելի է հայ մշակոյթը, անմահ է հայ բանաստեղծութիւնը, դարերու ցօղովը ուռճացած, յաւիտենականութեան կշռոյթովը զօրացած: Վասնզի հայ մշակոյթը կրնայ երգել միշտ, հայ իմացականութեան յաւիտենական երկունքին ակնարկելով.

Երկնէր երկին եւ երկիր,
Երկնէր եւ ծիրանի ծով ...

Ու դուք մի՛շտ պիտի յիշէք որ սիրահար պատանիները ծաղիկներու կը փոխուին, ու ծովուն եղէգները՝ արեւափառ պատանիներու, հայ իմացականութեան երկունքով:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Պ. Բասմաջեան ինծի կը տեղեկացնէ թէ սոսեն եւ պայպուճ ծաղիկները մեր հին գրականութեան, մինչեւ իսկ Ազգաբանգէսի մէջ կը յիշատակուին հօրուտ եւ մօրուտ անուններով:

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

ՇԻՐԻՄԻ ՄԸ ԱՌՋԵՒ

Փոքր է թիւը այն անհատներուն որոնց անհետացումը բաց մը կը ձգէ ընկերութեան, ժամանակաշրջանին, կամ պատմութեան մէջ,— այս շրջանները առաւել կամ նուազ մեծութեամբ, ազգային կամ միջազգային չափանիշով: Բարդ են եւ բազմապիսի՝ պատճառները այս հաստատումին: Նկատի առնենք անոնցմէ մէկ հատը միայն՝ ընկերութիւնը: Ընկերութիւնը՛ որ իր երկաթաքարը կ'անցընէ անհատականութիւններուն վրայէն, ձգտելով ստեղծել մէկ տիպար՝ մարդ—սթանտարդ. մին միւսին նմանակ: Ընկերութիւնը չախորժեր պէսպիսութիւնէն, զգացողականէն տարբերութենէն, մտածման տարբերութենէն: Մարդկային ծովածուփ կեդրոններուն մէջ, ընկերութիւնը չախորժեր հասակի տարբերութիւններէն, բոլորը պէտք է վերածուին միեւնոյն յայտարարին, միեւնոյն երկայնքին ու միեւնոյն ծաւալին, երեւան բերելով միեւնոյն զգացական ու մտային հակազդեցութիւնները: Ու մեծ է իր զանգուածեղ յողքարին ծանրութիւնը որուն տակէն անհատականութիւնը դուրս կուգայ վերածուած մարդ—օթոմաթի: Ու ան զրկուած է խանդավառութենէ, չունի հոգեկան կրակ, չունի ձգտում, կոյր է եւ խուլ: Իր լծակները մանաւանդ կենդանական են ու պարտադրուած կեանքի դաժան՝ պայքարին կարիքներէն: Գլորիկ է ան: Հօտին մէկ համրանքն է: Իր կորուստը չի նշմարուիր: Բայց մանաւանդ՝ զուրկ է ան սեփական գոյնէ, ու զուրկ՝ մտային կրակէ:

Երկար համակեցութենէ մը յետոյ, նախնական ժողովուրդներու ծոցին մէջ, ուր միշտ ներկայ է մեծ բնութիւնն ու Աստուածը, Փէռ տը լա Ֆուքօ արեւմտեան հսկայական զանգուածներուն միակ նզովքը կը նկատէ այն, որ միաւորը անհատականութենէ զրկուած է ու վերածուած օթոմաթի մը: Այո, հետզհետէ, ու անկէ ի վեր, ընկերութեան այդ ահաւոր լողքարը ստացած է այնպիսի պակուցիչ թաւալում որ գիտակից մարդկութիւնը կը դիտէ անզօր ու ապուշցած՝ անոր պտոյտներուն կոյր շարժումները: Անիշխան թաւալումներ որոնցմէ վիթխարի փլուզումներու հոտը կուգայ: Ահա ուժ մը եւս, ստեղծուած մարդէն, ու անհունս գերիվեր մարդու կառավարող կամ զսպող ուժէն: Միշտ ու ամէն ուրեք ընկերութիւնը հակադրուած է անհատին. մին եղած է պայքարի մէջ միւսին հետ:

Ու այն անհատը որ ի սկզբանէ չէ դրած իր վիզը լուծին տակ, ու ցցած է իր անհատականութեան ժայռը ընկերութեան փոթորկալից ալիքներուն՝ այդ անհատը հօտի մը մէկ միաւորը չէ. Ան զրկուած չէ խանդավառութենէ եւ հոգեկան կրակէ: Ան՝ եթէ կը կոփուի ընկերութենէն, կը կոփէ նաեւ զայն:

Մեր փոքրիկ գաղութը վերջերս կորսնցուց, կարգ մը ուրիշներու հետ, իր մէկ համրանքը: Սեդրակ Սասունեան հօտը կազմող միաւոր մը չէր: Ան, յաճախ համակուած էր խանդավառութիւնով: Իր նկարագիրը զուրկ չէր տաքութենէ: Իր անդարձ մեկնումը՝ փոքրիկ կրակի մը շիջումն է:

Տարակոյս չկայ որ այդ խանդավառութիւնը, այդ կրակը կը պահէն անհատը իսկական բարձրութիւններու վրայ՝ եթէ իրենց ջերմութիւնն ու լոյսը սահման հաւատքով պաշտպանուած իտէալի մը ծառայէն:

Սուտ ջահերու հերոսները կուգան գլխակոնծի, մէկիկ մէկիկ, հատէ հատէ, վերջնականօրէն: Համայնատարած շփոթէն, արուեստակեալէն, սուտէն վերջ, ժամանակը կը յարգէ միայն՝ ճիշդն ու ճշմարիտը:

Պէտք է ըսել որ մեր ժամանակը դժուար եղաւ եւ դժնդակ: Կարելի չեղաւ միշտ բոյներ գտնել խանդավառութիւններուն, այլասիրութիւններուն, այնպէս որ ամէն մէկուն խառնուածքը առանց ճղմումներու երթար դէպի իր լրացումը: Սովորական հայրենասիրութեամբ «պատուական հայ մը» ըլլալու տխուր ամանց միայն կ'իյնար: Ծառայելու իսկական պահանջները կը մնային յաճախ չլսուարարուած: Աղքատ կենսունակութեամբ խառնուածքները մեկուսացան կամ լուծուեցան: Դիմացկունները փարեցան կարելիին: Սեդրակ Սասունեան այս վերջիններէն եղաւ: Ան իր կրուանները ճարեց մեր ցեղային մշակոյթէն. Ան շահեկան չգտաւ իմաստակ մարզանքները եւ իր ճամբան եղաւ՝ խորացնել իր մէջ մեր ժողովուրդին պատմական արտայայտութիւններուն հասկացողութիւնը: Ատոր համար իր լուծումները յաճախ առողջ էին: Իրը ըրած էր մինչեւ այդ-տրուած՝ հայկական ճակատագրին բացատրութեան առողջ լուծումները: Իր խօսքերուն մէջէն, երբեմն, աղուո՛ր, Սասնոյ լեռներուն հովը կ'անցնէր: Ան մնաց ջերմօրէն հաղորդակից մեր ժողովրդի վերջին մարտնչումներուն եւ մշակային ժամանակից, ասբակիր կեանքին մէջ, բոլոր հայկական ձեռնարկներուն: Զինուած, բացառիկ չափով, աշխոյժ զուարթախօսութեամբ, յայտ բերաւ ան, տեսականապէս, լաւատեսութիւն մը զոր աչինչով կրցան նուաղեցնել իր կեանքին դաժան հարուածները եւ աւելի քան դժնդակ պայքարը որ իր յամառութեամբ, դիմացկունութեամբ ու յաղթանակով մէկ փոքրիկ մանրանկարը կը կազմէր անեւելու ցեղային ուժին իսկ: Տիրացած էր որոշ մշակոյթի: Եթէ ձեռքէն բռնէիր, կրնար քալել մտքի բարձրագոյն ոլորտներուն մէջ. Գիտէր կարգ տալ իր մտքերուն եւ համոզիչ ընթացք՝ իր խօսքերուն ուր ժուժկալ հեռաւորութիւն մը կրնար սահմանել վարակիչ ջերմութիւն:

Մտածումի մեքենան կրնար ճկուն ըլլալ, նկարագիրը ճկուն էր, գործերը ճկունութիւնն իսկ էին: Դժուար է ըսել, այսօր, թէ իր ձգտումը իսկապէս կը հակէր աւելի դէպի ա՞ջ թէ ձախ:

Ճկունութիւնը, տարակոյս չկայ, յատկութիւն է, դրական է. ան մտքի պնդութեան լուծողականն է: Ճկունութիւնը, տարակոյս չկայ, դրական է. ան է որ գիտէ, կեանքի կշիռքին անհամար նժարներուն մէջ, զետեղել ծանրութեան մետաղները, հաւասակշռութիւն ստեղծող չափերով: Ան ապացոյցներէն մէկն է կեանքի լայն հասկացողութեան: Երբեմն, դանակն է ան որ գիտէ մրցակիցները հաշտեցնել՝ տանձին պատշաճ բաժանումով.

Տարակոյս չկայ դրական է ... պայմանով որ իր դժուարին կիրարկումները դրժումի մէջ չմտնեն երբեք, էութեան խարքերը բաղման հաւատամքի մը հետ: Եթէ այս վերջինը խախուտ է, անկերպարան, յեղյեղուկ կամ անգոյն՝ ճկունութիւնը կը դառնէ անհատը հակասութեան մէկ աղաւաժէն միւսին, դուրս բերելով արիւնլուայ բարոյական պատկեր: Ու ամէնէն վարդապետողներն ալ, ուշ կամ կանուխ, այս ծուղակին մէջ է որ պիտի իյնան: Եւ արդէն, ես չեմ հաւատար ստացական ճկունութեան: Ան ինչպէս վարդապետութիւնները կազմաւորող կարեւոր խառնուածքի գծերը, ինչպէս լաւատեսութիւնը, ինչպէս յոռետեսութիւնը, ամէն բանէ առաջ, հարկատու է բնախօսական տուեալներուն: Եթէ ուզէինք անպայման յառկանչել,— այս ընդհանրացումներէն վերջ, մեր անձուկ շրջանակին մէջ,— Սասունի մօտ՝ ճկունութիւնը բնածին էր, ու նաեւ, կարելի է ըսել, քիչ մը հայկական:

Ոմանց մօտ պատեհապաշտական գիծ կամ ուրիշ բացասական կողմեր կը յայտնուին ժամանակի կեանքի մանր առիթներուն մէջ: Ս. Սասունեան գիտէր, ընդհակառակն, դիմաւորել մեծ առիթները նորին լրջութեամբ: Ու ան գիտէր նաեւ, մտաւորականին այրողարար փաստարկութեամբ, վերնաւորել այդ լրջութիւնը: Ան չէ որ պիտի խաբուէր ոչխարի մորթերէն, հայ ազգի գայլերը, ցեղերն ու իսկական բարեկամները, նուիրուածները, ուխտուածները իրարմէ զանազանելու համար: Արիւնը իր երակներուն մէջ առհաւական պղպջումներ ունէր: Ան կը սիրէր կաթոգին մեր մշակոյթը իր ցեղինը, ու կը պաշտէր դէմքերը որ այդ ցեղին բարոյական մը վերադարձուցին ու ողնայար մը: Միշտ պիտի յիշուի, իր կենսագրականին անբաժան մաս, 1936ի Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան արտակարգ նիստին մէջ, իր ըրած յանպատրաստից ճառը: «Ժողովուրդները, հայ ժողովուրդը, կ'ապրին ժամանակ իրենց մտաւորական արժէքներով, բարոյական արժէքներով, բառ: Առանց այդ արժէքներուն՝ ժողովուրդները հորդաններ են: Այդ նուիրականացած արժէքները ժողովուրդի մը մեծագոյն գանձը կը կազմեն: Այդ գանձը սուրբ է մեզի համար: Ով որ կ'աղարտէ հաւաքական գիտակցութիւնը, ով որ պիղծ ձեռքը կ'երկարէ այդ գանձին, իմ համոզումս է, որ ոչ թէ պէտք է հարուածել, այլ՝ պէտք է կտրել այդ ձեռքը»...

Երկինքը ամպել ա.

Վերջին երկար յիշողութիւնս իրմէ՝ քանի մը ամիս առաջ էր ուր ինքն ալ մաս կը կազմէր ինծի մօտ տրուած ընդունելութեան մը: Միեւնոյն չէնչող զուարթութիւնը: Փխրուն ու բանաստեղծական տղայ մըն ալ կար իր մէջ: Երբ կարգը իրը եղաւ՝ երգեց. «Երկինքը ամպել ա...»: Ժամանակ մը վերջ, բոլոր կոչնականներու ստիպումով ու թամատա Ա. Ջամալեանի հրամանին անսալով՝ վերստին երգեց նոյն երգը, որ եթէ կարելի է այսպէս ըսել, իր մենաշնորհը դարձուցած էր: Հաճելի՛. տաղտալի՛ տպաւորութիւն, այդ մեղմօրէն թաւ ու տաք ձայնէն: Առոգանութենէն ու հնչիւններէն՝ անբելի հայկականութիւն մը՝ յիշեցնելով Շահմուրատեանը, Մուշն ու Սասունը:

Անպայման որ այդ տեսակ ձայն մը կարելի էր օգտագործել ընկերութեան համերգին մէջ: Եթէ ոչ միշտ թթխմորը՝ գոնէ խմորման մաս պիտի կազմէր միշտ ան: Եթէ ոչ միշտ մեներգը՝ գոնէ մշտական մասնակիցը պիտի ըլլար ան նուագախումբին: Իսկ եթէ ընդհանրական մեղեդին հոսէր՝ կենդանացուցած ղեկավարի մը հոգին ջինջ ալիքներէն՝ մեներգի փոքրիկ բաժիններ իսկ կարելի պիտի ըլլար ապաւինել այդ ձայնին: Հիմա՝ ընդ միշտ կասած է ան: Ընդ միշտ անշարժացան նաեւ ձեռքերը որ կը քրքրէին այն գրքերու դէզերը որ տարրերը գտան, իր վերջին օրը, արիւնլուայ իր սենեակներուն մէջ: Տխուր է այս, տխուր է: Տաք ձայներուն թիւը սկսած է նուազիլ: Գորշ գոյն է որ կը տարածէ իր իշխանութիւնը: Գաղափարապաշտութիւնը — ի՛նչ կ'ըսեմ — ընթացիկ անշահախնդրութիւնն իսկ սկսած է դառնալ անհասկնալի լեզու, անկիրարկելի երեւոյթ:

Շիլ աչքերով փերեզակ մը՝ կուռք դարձած, նստած է սրտերուն մէջ որոնց առջեւ, օր ցերեկով, խունկ կը ծխուի: Ահա թէ ինչո՞ւ աւելի տխուր են ալքի աւիթները:

Երկինքը ամպել ա ... երկինքը ամպել ա ....

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԽԹՈՒՂԻՍԱՑԻՈՑ

Ատիս-Ապապայի կեդրոնական թաղի հայրենակցական միութեան վարչութեան ատենապետ Ռաս Ումտի Գապայի հետ ունեցայ երկրորդ տեսակցութիւն մը, Քաֆէ էֆս ըմփէրօրի մէջ: Քաղաքավարական յառաջաբան խօսակցութենէ մը վերջ, անցանք բուն նիւթին: Հարցուցի նրբավար հետաքրքրութեամբ.

— Ռաս Գապա, ի՞նչպէս անցաւ ձեր Հայրենակցական Միութեան անդրանիկ երեկոյթ-պարահանդէսը.

— Բաւական յաջող:

— «Բաւական յաջող» բացատրութեան մէջ մտախուռ կայ: Ձե՞ք կրնար աւելի պայծառ պատկերով մը ներկայացնել ձեր երեկոյթ-պարահանդէսը:

— Այնքան յաջող անցաւ որ հանդէսէն վերջ հանդիսականները չուզեցին հեռանալ սրահէն: Ամէն մարդ ու ամէն կին դժուարաւ բաժնուեցաւ իրարմէ:

— Ի՞նչի կը վերագրէք այդ երեւոյթը:

— Հանդէսին մէջ ստեղծուած գաղափարական մթնոլորտին: Մեր հակառակորդները սակայն կ'ըսեն թէ՝ ամէն ոք դժուար բաժնուեցաւ իրարմէ, որովհետեւ երգական պարերու ընթացքին, զոյգերը չափազանց տաքութեամբ գիրկընդխառնուած էին:

— Լաւագոյն պիտի ըլլայ եթէ կարգով երթանք: Ժամը քանի՞ն սկսաւ հանդէսը:

— Ժամը ճիշդ տասնուկէսին:

— Ա՞յդ ժամուն յայտարարուած էր հանդէսը:

— Ժամը 9ին յայտարարուած էր, սակայն մէկուկէս ժամ ուշ սկսանք, որովհետեւ ոչ արուեստագէտները եկած էին եւ ոչ ալ ժողովուրդը: Երկուստեք այս բացակայութիւնը բարեբախտութիւն մըն էր քանզի ոչ ժողովուրդը սպասեց արուեստագէտներուն եւ ոչ ալ արուեստագէտները սպասեցին ժողովուրդին: «Վարչութեան անդամները միայն եղան մէկուկէս ժամ սպասողները: Մեզի համար գոհունակութիւնը պարտականութիւն մըն է:

— Ժամը տասնուկէսին գոնէ բաւական ժողովուրդ ունեցա՞ք:

— Կոկիկ հասարակութիւն մը՝ արդէն ներկայ էր տասնուկէսին:

— «Կոկիկ հասարակութիւն» ճարպիկ բացատրութիւնը անպատճառ մեր հայ ռամկավարներէն փոխառուած է: Աւելի անկեղծ եղէք բարեկամի մը առջեւ եւ հաճեցէք ըսել թէ «կոկիկ հասարակութիւն»ը եթէ թիւի վերածենք ո՞րքան կ'ունենանք:

— Երեսուն հոգի, մէկը ըլլալով վարչութեան եւ միութեան անդամները, ինչպէս նաեւ յայտագրին մաս կազմող արուեստագէտ-արուեստագիտուհիները:

— Թոյլ տուէք որ աջ թոքիս խորունկէն հառաչ մը արձակեմ: Գոնէ յաջորդ ժամերուն աւելցա՞ւ ներկաներուն թիւը:

— Օ՜, այո՛, երբ, կէս գիշերէն վերջ, պարերը սկսան՝ ծախեցինք հարիւր քսան տոմսակ: Թէեւ հանդէսին առաջին մասի հանդիսականներէն 15 հոգի մեկնեցան, պարերը սկսած ժամանակ, սակայն առաւօտեան ժամը 3ին ունեցանք քսան հոգինոց խումբ մը:

— Ուրեմն եթէ ոչ բացարձակ մեծամասնութիւնը, սակայն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը հանդէսի է եկեր ոչ թէ ձեր հետապնդած գաղափարին այլ եւրոպական պարերուն համար:

— Մեր հակառակորդներուն պէս կը մտածէք . .

— Ի՞նչ կ'ըսեն ձեր հակառակորդները . .

— Անոնք սկսած են մրմռալ թէ աւելի լաւ կ'ընէինք եթէ Հայր. Միու-

թիւն կազմելու տեղ ճապարէ մը կամ տանիքիկ մը բանայինք: Մեր ընթացքը կը քննադատեն ու միւս կողմէ կը կրկնեն մեր ըրածը.

— Ձեր Հայրենակցական Միութիւն կազմելուն բուն նպատակը ի՛նչ է:

— Ատիս – Ապարայի Հայէշները, օտարութեան մէջ, հեռու պահել այլասերումէ:

— Ձէ՞ք կարծեր որ այլասերումի դո՛ւռ է որ կը փութացնէք ...

— Մեղայ Աստուծոյ, ի՞նչպէս

— Սարքելով պարահանդէսներ եւ խել մը եւրոպական ու ամերիկեան պարերու մէջ դարձնելով ձեր հայրենակիցներուն խելքը:

— Կա՞յ ազգ մը որ պարահանդէսներով այլասերած ըլլայ:

— Քաւ լիցի: Հայերս աւելի քան տասը տարի է, գրեթէ ամէն շաբաթ կը պարենք ու դարձեալ Հայ մնացած ենք մեր ինքնութեան ...: Թուղթին մէջ: Բայց շարունակեցէք ձեր նկարագրութիւնը.

— Բեմին խորունկը զետեղուած էր Ցուղայի առիւծը, իսկ անոր երկու կողմերը Ֆրանսական եւ հայէշական դրօշները: Ցայտագիրին վրայ լուսատիպ պատկերը մեր մայրաքաղաքին կեդրոնական թաղին: Հանդէսին բարձր հովանաւորութիւնը ստանձնած էր փրոֆ. Ժէզ, նախագահութիւնը՝ Թորէզ, գլխաւոր բանախօսութիւնները Ռօզէնպէրկ:

— Փոքրաթիւ հասարակութեան մը առջեւ գտնուեցան ուրեմն այդ հովանաւոր, նախագահ եւ բանախօս անձերը ...

— Ո՛չ: Փրոֆ. Ժէզ հազիւ իր անունը տուած էր, իսկ Թորէզ վերջին պահուն ետ առաւ իր նախագահութիւնը, դալով Ռօզէնպէրկին, ան ալ տասնհինգ տողնոց ուղերձ մը ղրկած էր որ կարդացուեցաւ:

— Ո՞վ եղաւ հանդէսի հովանաւորողը.

— Ես:

— Ո՞վ եղաւ նախագահը:

— Ինքս:

— Ո՞վ եղաւ բանախօսը:

— Էկօ:

— Արտասանո՞ղը:

— Տղաս:

— Երգչուհի՞ն:

— Աղջիկս:

— Նուագո՞ղը.

— Թոռս: Աղէկ դաս, տղուս նշանածը եթովպիական պարեր ցուցադրեց: Անոր եղբայրը հանդէսը փակեց կրակոտ ճառ մը արտասանելով Իտալիոյ դէմ:

— Կատարեալ ընտանեկան երեկոյթ մը:

— Այո՛, հանդէսը անցաւ ազգային ու ազգայնական մթնոլորտի մէջ: Եթէ քանի մը ցաւալի դէպքեր չպատահէին, մեր հանդէսը գոհացուցիչ պիտի ըլլար: Անկարելի է որ չղջողուն բան մը չունենայ իր ստուերները.

— Որո՞նք են այդ ցաւալի դէպքերը:

— Տղաս արտասանած ատեն յուզումէն շփոթեցաւ: Աղջիկս, հաւանաբար իր եղբօր պատահած ձախողանքէն ազդուած, իր երգին վերջաւորութեան՝ ձայնը կտրեցաւ եւ հրապարակով սկսաւ լալ: Թոռս ալ իր մօրը պատահածէն այլայլած ահագին սխալներով նուագեց իր կտորը: Տղուս նշանածին սքանչելի պարերը սակայն նկան մոռցնել այդ անյաջողութիւնները: Պարին շնորհիւ գեղարուեստական յայտագիրը փրկուեցաւ, պարահանդէսին շնորհիւ մեր հանդէսը մաղագուրդ ունեցաւ, պիւֆէն բանեցաւ, մեր պատիւը փրկուեցաւ: Ես չեմ կրնար ապերախտ ըլլալ պարին հանդէպ: Այս տարիքիս մէջ սկսայ ռումպայի, պիկինի դասեր առնել ...՝ երիտասարդանալու համար:

Վերադառնանք պատահած անախորժութիւններուն: Պատմածներս ոչինչ: Կէս գիշերէն վերջ, երկու սեղաններու շուրջ համախմբուած խումբ մը, հաւանաբար մեր հակառակորդներէն, ակմբուած հայրենակիցներու վրայ ու աւելի քան կէս ժամ տակնուվրայ եղաւ ամէն բան: Գոռում, գոչում, հայհոյութիւն, ծեծ, շիշերու, գաւաթներու, աթոռներու եւ սեղաններու թեւածում: Գոմոր ու քաոս, Սոդոմ ու սարսափ, Բաբելոն ու բարբարոսութիւն: Մէկը խելք ըրաւ եւ լոյսերը մարեց: Բարեբախտաբար առանց ոստիկաններու միջամտութեան կրակը կարելի եղաւ մարել: Այդ գէշ ժամը ինծի յիշեցուց Ատիս - Ապարայի անկումի օրերը, երբ եղբայրը եղբօրը դէմ ելած էր:

— Իմ խորին ցաւակցութիւններս կը յայտնեմ պատահած անախորժութիւններուն համար: Սակայն, անկեղծ ըլլալու համար, պէտք է ըսել թէ ոչինչ ունեցած է ձեր հանդէսը իբրեւ յաջողութիւն

— Կարեւորը հանդէսին լաւ անցնիլը չէ

— Հապա ո՞րն է կարեւորը

— Թերթի մէջ եղած նկարագրութիւնն է:

— Հետաքրքիր եմ գիտնալ թէ ինչպէս նկարագրուած է ձեր երեկոյթ-պարահանդէսը հայէշական պարբերաթերթին մէջ:

— Թարգմանեմ ու մտիկ ըրէք:

— Ականջս ձեզի է:

— «Օրինակելի երեկոյթ պարահանդէս մը»: Ասիկա վերնագիրն է: «Ատիս - Ապարայի Նորակազմ Հայրենակցական Միութիւնը գնահատելի գաղափարը ունեցեր էր գործունէութեան սկսելու մեծ ու շքեղ երեկոյթ-պարահանդէսով մը որ տեղի ունեցաւ ամսոյս 12ին, Մէզոն Քարնավալի սրահներուն մէջ, խուռն բազմութեան մը ներկայութեան, որոնց մէջ կը նշմարուէին պետական, ազգային, դիւանագիտական, գրական ու գեղարուեստական խիստ ծանօթ եւ յարգելի դէմքեր: Այս բացառիկ հանդէսին հովանաւորութիւնը ստանձնած էր փրոֆ. Ժէզ: Նախագահին կողմէ հանդէսը բացուած յայտարարուելէ վերջ, Րաս Ուտմի Պապա մէկ ժամ կուռ բանախօսութիւն մը ըրաւ, յուզելով եւ արտասուելով ներկաները: Իր ճառը պիտի հրատարակենք մեր յաջորդ թիւով: Ծանօթ հայէշասէր ճարտասանը Ռօզէնպէրկ համակրական խանդավառ ուղերձով մը կ'ողջունէր նորակազմ միութիւնը: Որոտընդոստ ծափահարութիւններով ունկնդրուեցաւ ուղերձը: Րաս Սէյաս Պապա արտասանեց, խորին յուզումով եւ յստակ առոգանութեամբ Մենիլիքի «Ախա՜ս քեզ, հայէշ ժողովուրդ»ը: Տիկին Տասիս երգեց «Առիւծին Մահը», բարձր արուեստ մը, արժանանալով խորունկ գնահատանքեան: Պ. Բասուլ դաշնակահարեց «Րափսոտի հայէշը», ելեկտրականացնելով ներկաները: Կատարեալ յաղթանակ մը եղան օրիորդ Մասուրայի եթովպիական պարերը. Օրիորդը իր ճապուկ մարմնով, իր ներդաշնակ շարժումներով, իր խոր ըմբռնումով գիւթեց հանդիսականները եւ ստիպուեցաւ ջերմ ծափերու մէջ քանիցս կրկնել իր պարերը:

Կէս գիշերէն վերջ սկսան եւրոպական պարերը, ազնուական մթնոլորտի մը մէջ. Ոգեւորուած խումբեր, սեղաններու շուրջ, կ'ունենային հայրենասիրական ասուլիսներ եւ ապրումներ. Առաւօտուն հանդիսականները չէին ուզեր բաժնուիլ սրահէն: Ամբողջ սրտով կը շնորհաւորենք վարչութեան ատենապետ Րաս Ուտմի Պապան, որուն նախաձեռնութեան կը պարտինք այս բարձր ու պատուաբեր երեկոյթ - պարահանդէսը»:

— Ո՞վ ստորագրած է այս յօդուածին տակ:

— Համամուլլահը:

— Ո՞վ է այդ Համամուլլահը:

— Ես

— Ի՞նչ ..

— Ես ...

— Համմէ՞

— Ես ..

— Ես ...

— Եւ դուք ձեզ ալ կը շնորհաւորէք:

— Համեստաբար:

— Այսպէ՞ս կը գրէք դուք հայէշական պատմութիւնը:

— Խօնարհաբար կը հետեւինք մեր վեթերաններուն Այսինքն՝ Հայերուն:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԴԱՆԻԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՁԻՆ

Դէպքը կարճ էր տեւած: Բայց, — անիկա տեղի ունեցած էր թէ՛ շատ դանդաղ եւ թէ՛ շատ արագ:

Գիւղին մէջտեղը, որ նոր էր շինուած, երեք տղաք կը խաղային աւազին վրայ: Կարծես զանոնք կը տեսնեմ տակաւին, ու ինծի այնպէս կը թուի թէ զանոնք միշտ պիտի տեսնեմ, ու միշտ պիտի յիշեմ յաջորդող դէպքը:

Աղջնակ մը, հազիւ ութ տարեկան, կարմիր այտերով, թիլ, անկեղծ ու մեծ աչքերով, կարծր ու սեւ՝ մինչեւ այտերն ու ծոծրակը անկարգօրէն թափուած մազերով:

Մանչուկ մը, — կարկտուած, շատ լայն եւ մզանով մինչեւ ուսերը բարձրացած տաբատովը շինացի թզուկները յիշեցնող, գիրուկ, կարմրայտ ու շիկահեր անասակ մը: Ու յետոյքին վրայ նստած, անխնամ գլուխով, անիմաստ աչքերով, նուրբ, խոպոպաւոր ու դեղին մազերով եւ կարճ պարեգօտով մանկիկ մը:

Չեմ գիտեր թէ ինչ կը խաղային: Անտարակոյս, որ եւ է խաղ չէին խաղար: Իրենց աղտոտ ձեռքերով աւազը կը խառնէին, արեւին տակ կը թաւալէին եւ փոքրիկ կենդանիներու նման գարնան գեղեցիկ օդը կը վայելէին: Իրենց քով ոչ ոք կար: Փոքրիկ գիւղը, կարծես յանձնուած էր միջօրէի երջանիկ քունի մը. իսկ լքեալ տեսք մը ունէին աւերակ խրճիթները, որոնք կը գտնուէին ճամբուն եզերքը, որուն երկու կողմերը ցցուած էին անվերջանալի՜ ծառերը:

Հեծանիւի երկար ճամբորդութեանս յոգնութիւնը փարատելու համար նստեր էի գիւղին միակ խանին առջեւ, շուքին մէջ: Քունս առեր էր: Մայիսեան այս գեղեցիկ եւ տաք օրը, առաւօտէ ի վեր քառասուն քիլոմեթր ճամբայ էի կտրեր: Այդ օրուան պտոյտս վերջացնելու համար, նոյնքան ճամբայ ունէի տակաւին: Անո՜ւշ երանութեան մը անձնատուր, աչքերս փակ անգլիական ծխամորճը բերանս, — զոր ատեն ատեն կը քաշէի, — կը մրափէի: Քնքոյշ ուղեկիցս, որ լաւ հեծանիւ մըն էր, ինծի հակած կը մնար:

Ցանկարծ արթնցայ ուժգին աղաղակէ մը եւ ցատկեցի տեղէս: Ու տեսայ պատկեր մը որ կայծակի նման զիս տեղս գամեց ու սարսափի մատնեց:

Առջեւս, խճուղիին վրայէն, — հոն ուր քիչ առաջ տղաքը կը խաղային, — կ'անցնէր կառք մը, զոր կը քաշէր մեծղի ձի մը: Կառքը ծանր էր ու բեռցուած բայց չէր ճռնչար, որովհետեւ աւազին վրայէն կ'անցնէր:

Հազիւ նայած՝ ձեռքերովս այտերս սեղմեցի, բերանս, պոռալու անկարող, բացուեցաւ, ու տեսայ թէ կառապանը, երեսի վրայ պառկած, կը քնանար, մանչն ու աղջիկը փարեր էին ճամբուն եզերքը, իսկ մանկիկը, աւաւոր վտանգէն անտեղեակ, ճամբուն մէջտեղը նստած էր

Նետուելու միջոց իսկ մնացած չէր ու մեծղի ձին կոխկրտած էր մանկիկը:

Բայց, ո՛չ ... կոխկրտած չէր: Մինչ այն րոպէին, երբ կը կարծէի թէ կոխկրտումի սարսափելի տեսարանի մը ականատես պիտի ըլլամ, տեսայ թէ բարի կենդանին պահ մը կենալու ձեւ մը առաւ, կարծես հոտոտելու մտքով, երկարեցաւ դէպի մանկիկը, յետոյ՝ բանալով առջեւի ու ետեւի իր լայնալայն ոտքերը՝ կառքին հետ ու առանց տղուն հպելու անցաւ:

Ճիչեր, աղաղակներ, ուժգնօրէն բացուող դռներ, մանչուկին ու աղջնակին այտերուն իջնող ապտակներ, ու մազերը ցրիւ ցրիւ, կիրի նման ճեփ ճերմակ դէմքով՝ նետուող ու մանկիկը յափշտակող կին մը:

Կառապանը, որ այդ ամբողջ աղմուկէն արթնցեր էր, նետուեցաւ կառքէն, եւ տեղեկանալով պատահածին, մտրակը շաչեցուց ու իր բազուկին ամբողջ ուժովը սկսաւ ձին հարուածել՝ հայհոյանքներ տեղացնելով:

Ահա այդ ատեն էր որ միջամտեցի: Արցունքը աչքերուս նետուեցայ յառաջ: Բայց, դեռ իրեն չմօտեցած, մոռցայ՝ անգիտակ թէ ինչ ձեւով եւ ինչո՞ւ: Բոլորովին կակուղցած, եւ անոր թեւին հպելով, անուշ ձայնով մը ըսի.

— Ընկե՛ր, այլ եւս մի զարներ կենդանիին: Եթէ աւելի լաւը կ'ուզես, եկուր քեզի հետ մէկ մէկ գաւաթ օղի խմենք.

Կառապանը դարձաւ, կեցաւ ու ինծի նայեցաւ կասկածոտ աչքերով, որոնք զայրոյթէն կը փայլէին տակաւին.

Եւ մեր միջեւ, րոպէի մը մէջ, անհասկնալի ու անբացատրելի տաղ մը տեղի ունեցաւ: Եթէ անգամ մը եւս զարնէր կենդանիին, վրան պիտի խոյանայի, ու, փակելով գետին, պիտի խեղդէի զինքը: Անիկա կը զգայի, ապահով էի ատոր: Իսկ եթէ այլ եւս չզարնէր, իրեն պիտի ներէի ու կը զգայի թէ լաւ գործ մը կ'ընէի. կը հասկնայի թէ իմ անուշ վերաբերումս իր մէջ, առաջին անգամ ըլլալով, կ'արթնցնէր գութ մը եւ մարդկութիւն մը, որ ասկէ վերջ յաճախ պիտի թրթռար.

Կառապանը այլ եւս չհարուածեց: Նայուածքս հասկցեր էր: Աչքերէս բխած անուշութիւնը անոր կոշտ հոգիին վրայ ազդեր էր: Այո՛, մէկէն ի մէկ կակուղցաւ եւ խարազանը նետեց կառքին մէջ: Ու կեցուց ձին:

Դարձայ: Պանդոկապետին կնոջ յանձնարարեցի երկու գաւաթ օղի բերել: Յետոյ, ճեղքելով բազմութիւնը, որ խռնուեր էր այժմ ճամբուն մէջտեղը, մօտեցայ ձիուն, առի գլուխը ձեռքերուս մէջ, սիրեցի, գգուեցի, շոյեցի՜:

— Կառապան, ըսի, կրնա՞մ քիչ մը հաճար տալ ձիուն:

Կառապանը, ցած ձայնով մը, գրեթէ ամչնալով պատասխանեց.

— Ըրէք ինչ որ կ'ուզէք, պարոն;

Պանդոկապետին կինը մօտեցեր էր՝ գաւաթները բռնած: Կառապանին հետ իրարու զարկինք մեր գաւաթները: Կնոջ հաճար յանձնարարեցի: Բերաւ:

Կառապանը հանեց ձիուն սանձը, ու ձին, կողովին մէջէն՝ զոր ձախ ձեռքովս բռներ էի, անյագօրէն սկսաւ ուտել, մինչ ես աջ ձեռքովս կը շարունակէի շոյել գլուխն ու բաշերը: Կը գգուէի դանդաղօրէն, երկա՛ր երկար, ծանր ու կրկնուող շարժումով մը, միեւնոյն տեղը կրկին ու կրկին կը շոյէի: Այդ պահուն, յուզումէս խեղդուած, սկսայ հեկեկալու յալ յիմարի մը նման: Չէի կրնար զսպել արցունքներս որոնք կը հոսէին ու հակառակ բոլոր ճիգերուս, ու կը թրջէին հաճարի վերջին հատիկները, զորս ձին կը ջանար իր լեզուով հաւաքել:

Հատաւ: Կողովը պարպուեցաւ, կառապանը անցուց սանձը: Կառքը ճամբայ ելաւ: Ձեռքս, — որուն մէջ հինգ ֆրանքնոց մը կար, — երկարեցի իրեն ու սեղմեցի ձեռքը:

— Առով գաւաթ մը եւս կը խմես, ըսի:

Կառապանը այնքան ազդուած էր որ, չէր համարձակեր ինծի նայիլ կամ բառ մը արտասանել:

Ատեն մը դիտեցի կառքին հեռանալը: Անշուշտ բան մը պատահեցաւ որ կառապանը ոտքի ելաւ ու կառքին դուրս ցատկեց: Չկրցայ կռահել թէ ինչ էր պատահած: Տեսայ որ ձիուն սանձը կը շտկէր:

Երբ վերջացուց, կրկին կառք բարձրանալէ առաջ ձիուն գլուխը գգուեց եւ ուսին զարկաւ՝ բարեկամական շարժումով մը:

Ցետոյ կրկին ելաւ կառք եւ ճամբան շարունակեց ու հեռացաւ՝ իր խարազանը շաչեցնելով օդին մէջ, բարձրէն երգի մը նման:

Ու ես, այլ եւս հանգիստ շունչ մը առնելով վերադարձայ:

Թարգմ. ՍՈՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ԾԻԾԱՂ

— Պարոն Երեսփոխան, մենք ձեզ ընտրեցինք այն յոյսով որ մեր քաղաքի մասին օգտակար բաներ պիտի առաջարկէիք, բայց բառ մը անգամ չիմացանք ձեր բերնէն:

— Իրաւունք ունիք, Գ. Գ. քաղաքացիներ, Ժողովին մէջ այնչափ ճառախօսներ կան որ ինծի միջոց չձգեցին խօսելու: Կը խոստանամ խօսիլ յաջորդ ընտրութեանս, եթէ միջոց տան:

×

— Եթէ աղջնակը այսպէս շարունակուի, անկարելի կ'ըլլայ ապրիլ:

— Հայրս ալ միշտ այդ բանը կը կրկնէր, բայց յիսուն տարի ապրեցաւ:

Օր. ՄՕՆԻԿ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ
եւ
Պ. ՍՏԵՓԱՆ ԽԱՉԵՐԵԱՆ
Նշանուած
Փարիզ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԿԱՂԱՆԴԻ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Վանի մէջ, տարւոյն վերջին օրը, տանտիկինը մասնաւոր հացեր կ'եփէ սիմիթի նման, որ կը կոչուին բէկեղ (բոկեղ): Այս հացերը, կերակուրի հետ, կը բաժնեն աղքատներուն:

Երբ Դեկտեմբեր 31ի երեկոյեան ժամուն կոչնակը զօղանջէ, տղեկներ տունէ տուն կը պտտին՝ միրգ ժողվելու համար, միաբերան երգելով.

Հալէլա՛, հալէլա՛,
Մեր տունը ճըլըրք լեցայ,
Ձեր տունը մանտալ լեցայ ..

Կաղանդի առաւօտուն՝ կանուխ կ'ելլեն կիները, աղջիկները եւ մանչերը, կլոճ ու բոկեղ առնելով՝ աղբիւր կ'երթան ու կը թրջեն, յետոյ կը պահեն իրենց ամբարներուն մէջ մինչեւ տարեմերջ, (Արմաշի մէջ՝ մինչեւ Տէրնտառ), որպէսզի հացակարօտ չմնան: Տղեկները եւ աղջնակները յետոյ կ'երթան համբուրելու իրենց կնքահօր ձեռքը, անոր կը տանին իրենց մօր պատրաստած խլերդը (տեսակ մը հէլվա), ու կ'երգեն.

Շարոց բերէք, բաստեղ բերէք,
Նոր հարսներուն փայը տուէք:

Ալաշկերտի մէջ տանտիկինները կը պատրաստեն ցորենով, ընկոյզով, չամիչով եւ կանեփահատիկով. հաց մը, զոր կ'անուանեն տարի: Մէջը կը դնեն մատնի կամ դրամ, — գտնողը բախտաւոր կ'ըլլայ այդ տարի:

Չմշկածագի եւ Նփրկերտի մէջ Կաղանդի հացն է բաղարջ մը, զոր կը պատրաստեն տանտիկինները թոնիրին մէջ մաղմաղ կրակով: Թարսալի վրայ բլիթներ ալ կը շինուին, նկարազարդ՝ շուշմայով կամ մայեղ քսելով կամ հում սխտոր շարելով վրան: Այն հաւատքով թէ կաղանդին գիշերը աղբիւրները պահ մը կը ցամքին եւ միայն ոսկի կը հոսին, կանուխէն դոյլ ու կուժ կը տանին, կարգով կը շարեն, անոնց մէջ բաղարջ կը մանրեն, ու կ'աղօթեն՝ ապսելով որ գոնէ բաղարջին փշրանքները ոսկեջրով թրջուին: Ցետոյ այդ փշրանքները կը տանին տուն, կը պահեն, մերթ կը հոտոտեն, մերթ կը կրծեն: որպէսզի ըլլան ոսկետէր: Կարգ մը գիւղերու մէջ առտուն կանուխ աղբիւրներուն առջեւ կը թափեն գարիէ հացի եւ ածուխի փշրանքներ, ըսելով. «Ա՛ռ գարի, տո՛ւր բարի: Ա՛ռ քէօմիւր, տուր էօմիւր»:

Երզնկայի մէջ՝ բուխերիկէն տոպրակ, գօտի կամ գոյնզգոյն գուլպայ կախելու սովորութիւնը կա՛յ: Տղեկները կը պոռան տանիքէն վար. «Նէնի՛, տոպրակիս մէջ պան լից, գուլպայիս մէջ ալ»: Եթէ պատասխանուի — «Արեւուդ մեռնիմ, պան չունիմ», տղաքը կը պոռան. «Գուռկիդ մէջ իյնայ մո՛ւկ»:

Նշանուած երիտասարդները կը կախեն իրենց թանկագին գօտիները օրիորդին լուսամուտէն ու կը կաղնդուին իրենց գօտիներուն մէջ ծրարուած միրգերով, առանց սակայն տեսնելու իրենց նշանածը: Զուարճութեան համար, երբեմն աներցուն կը կախուի գօտին, բայց յանկարծ կ'իյնայ վար՝ բոլորին քահքահներուն մէջ:

Կէս գիշերին աղբիւր կ'երթան «արծաթ մեռնիմ» ըսելով, ձեռք ու երես կը լուան, ջուրին մէջ կը լեցնեն կորկոտ, լուբիա եւ այլ ընդեղէններ, յետոյ կը վերադառնան ամանով մը ջուրով՝ աղբիւրին պէրէքէթը տուն բերելու համար: Նոյն ջուրով կը թրջեն կաղանդին հացը, կ'ուտեն պաղապուրն ու փանդամ, որ անուշով պատրաստուած խմորեղէն մըն է առանց իւղի: Հերսան հարսը կաղանդին կը համբուրէ կեսրայրին աջը, եւ կեսուրին բարեխօսութեամբ՝ հրաման կ'առնէ երթալու եւ իր ծնողքը կաղնդելու աջհամբոյրով: Ով մէկ նոր հարս իրաւունք ունի, Զատկէն առաջ իր ծը-

(Շար.ը կայդայ Դ. էջ)

«ՀԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (178)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԻ)

— o —

Ես իսկ ..., — ու Եւգինէի աչքերը վառուեցան անօրինակ կրակով մը, — ես իսկ կը փորձէի, եթէ հնարաւորութիւն ունենայի ..

Սոնիան գլուխը կախ՝ կը մտածէր: Կարծես ամէն ինչ փոխուած էր շուրջը. նոր միայն կը տեսնէր, նոր միայն կը մտածէր, կը զգար: Ու այս գիտակցութիւնը չափազանց կը ճնշէր իր հոգին, զոռող գիտակցութիւնը: Մինչդեռ քանի մը ամիսներու ընթացքին շուրջը ամէն ինչ կերպարանափոխուած էր, նոյնիսկ Մելիք-Աղամեանները, Սարգիսեանները նման ընտանիքներ յարուած էին ազգային շարժումով, որ ժողովուրդի վարի խաւերէն ծայր առած էր, միայն ինք, Սոնիան չէր նկատած տեղի ունեցած փոփոխութիւնը, միայն ինքը անմասնակից մնացած էր, բոլորովին օտարի նման: Վարդանը երիտասարդ կեանքը դրած էր գործի մէջ, իսկ ի՞նքը ... հապա հա՞յրը, որ քանի մը շաբաթ առաջ գրասենեակէն վռնտած էր խումբ մը երիտասարդներ, որոնք հանգանակութեան համար դիմած էին անոր: Սոնիայի դէմքը ամօթէն շառագունեցաւ, ու գլուխը աւելի վար կախեց:

— Ա՛, վերջացաւ, — սեղանակը գոցելով Եւգինէն դարձաւ Սոնիային, — սիրելիս, պէտք է այժմ հանգստանալ:

Երկու ընկերուհիները հանուեցան, ճրագը մարեցին ու անկողին մտան: Բայց դեռ երկար կը լռէր անոնց փսփսուքը: Աւելի շատ Եւգինէն էր խօսողը: Կը պատմէր Երկրի յեղափոխական աշխատանքներէն, Կովկասի մէջ նոր սկսող շարժումէն: Խօսեցաւ Վահէի, Գէորգի ու Քաջալի մասին, որոնց անգամ մը Սոնիան հանդիպած էր ու այնքա՜ն արհամարհական վերաբերմունք ցոյց տուած անոնց հանդէպ:

— Բայց, Եւգին, առաջ ինչո՞ւ, ինչո՞ւ այս բոլորը չէիր պատմեր ինծ, — կսկծալով հարցուց Սոնիան, — այն ժամանակ Թերեւս ...

— Սիրելիս, այն ժամանակ չէիր հասկնար ...

— Ճի՛շդ է, — խոստովանեցաւ Սոնիան՝ մեղմօրէն արտասուելով, — չէի հասկնար ... իսկ այդ երիտասարդները ի՞նչ եղան . .

— Գնացին, ամէն մէկը իր աշխատանքին:

— Իսկ. Քաջա՞լը, — հարցուց Սոնիան, որ ընկերուհիի խօսելու ձեւէն զգացեր էր որ ինչ որ կապ կար երկուքի մէջ. — ան, ո՞ւր գնաց:

— Հո՛ն, ուր պարտականութիւնը զինքը կանչեց:

Սոնիան վերմակը գլուխը քաշեց ու այլ եւս չխօսեցաւ: Մինչ Եւգինէն օրուան յոգնութենէն ընկճուած՝ հանդարտօրէն կը քնանար, Սոնիան մինչեւ լուսաբաց, կը մտածէր բոլոր ըլլածներու մասին ու երբեմն մեղմ հեծկլտալով կ'արտասուէր անժամանակ մեռած Վարդանի վրայ, որ հետը տարած էր Սոնիայի երջանկութիւնը.

Արսէնեաններու ընտանեկան կեանքը իր սովորական հունին մէջ մտաւ կրկին: Պարոն Աշոտը, երկու շաբաթ բացակայելէ ետք, պաշտօնի գլուխը անցաւ, տիկին Մարիամը տնային գործերով զբաղեցաւ, իսկ Եւգինէն իր գրքի աշխատանքներու խառնէն՝ միայն ճաշի եւ ընթրիքի ժամանակ տուն կուգար:

Հեշտ է ըսել, թէ՝ Արսէնեաններու տունը իր սովորական հունին մէջ մտաւ: Հոն բան մը կը պակսէր, աւելի ճիշդ նոր բան մը աւելցեր էր, որ առաջ չկար: Այդ նոր եկուորը՝ սուգն էր, հարազատի մը մահուան սուգը, որ ծանրօրէն զգալի էր, որ օդին մէջ կախուած կը մնար, որ ամէն քայլափոխի ինքզինքը կը զգացնէր եւ որմէ կարծես ազատում չկար այլ եւս:

Տիկ. Մարիամը երկու տակ կռացած՝ արցունքը միշտ թերթեւանքէն կախ՝ սատրիկ պառաւցած էր: Հազիւ թէ տասը տարիներ կարողանային այդ աւերը առաջ բերել, ինչ որ մէկ երկու շաբաթը ըրած էին: Պարոն Աշոտն ալ, որ կանոնաւոր կերպով գործի կ'երթար, մտամոլոր, շուարած վիճակ մը ունէր. շատ անգամ գրիչը ձեռքը, գլուխը պանքայի մեծ սեղանին վրայ հակած՝ կը մնար, մինչեւ որ պաշտօնեաններէն մէկը, կամ յաճախորդ մը զինքը արթնցնէր այդ վիճակէն: Կ'աշխատէր մեքենականօրէն, առանց ներքին եռանդի ու գիտակցութեան, դարձած էր պարզ մարդկային մեքենայ մը, որ տասնեակ տարիներու սովորական աշխատանք մը կը կատարէր: Անցեալին մէջ այնքան բծախնդիր եւ զգոյշ հաշուապահութեան մէջ, Արսէնեանը կը զարմանար իր կատարած կոպիտ սխալներուն վրայ, որ հիմա շատ յաճախ կը պատահէին: Ամէն անգամ որ իր օգնականը, մեղմօրէն իր ուշադրութեան կը յանձնէր սխալ մը, Արսէնեանը շատ վատ կը զգար, եւ ի զուր կ'աշխատէր ուշքը կեդրոնացնել գործին վրայ: Դժուար էր սակայն:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Նախկինը ...

Ս. Դ. Հնչակեաններու ներկայացուցիչը ուրախութիւն յայտնեց որ երիտասարդութիւնը կ'ըմբռնէ ինքզինքը պաշտպանելու խնդիրը։ «Եթէ այս պահուս Ս. Հայաստանէն հեռագիր մը ստանայինք փոխադրուելու համար հոն, ես զոյգս պիտի առաջարկէի։ Պէտք է հնազանդիլ այս հիւրընկալ երկրի օրէնքներուն, ինչ որ մեծ պատիւ մը պիտի ըլլայ մեզի համար։ Օրէնքը պատրաստ է արդէն։ Կը մնայ ենթակային հպատակութիւնը խնդրել ծառայութեան մանելէ առաջ»։ Եւ թելադրեց որ զինուորցուները պաշտօնական դիմումներ կատարեն իրենց կազմած մարմիններու միջոցաւ։

Ցափազանց ոգեւորուած կը թուէր Կոմկուսի հայկական հատուածի ներկայացուցիչը․

— Ես լիազօրուած եմ ոչ միայն մեր հատուածէն, այլեւ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութենէն, եկած եմ հաւրայ մը ցուցնելու մեր զինուորցուներուն։ Մեր կոմունիստ կուսակցութիւնը դէմ քուէարկեց 10 առ·հարիւրի օրէնքին դէմ։ Մեր կոմունիստ կուսակցութիւնը սրբազան եւ ճշմարիտ...

Աղմուկը փոթորիկի մը պէս պայթեցաւ։ Սրահը կ'եռէր․

— Վա՛ր, վա՛ր պրոպականտ չենք ուզեր լսել, եթէ գիտես դարմանը մեր ցաւին, այն խօսէ...

— Մեր համայնավար սրբազան կուսակցութիւնը... 72 երեսփոխաններ, երկու ծերակուտականներ...

Նորէն աղմուկ։ Ժողովուրդը ոտքի է եւ կը խլրտի, կը քալէ։ Բայց Զաւիահաս Որբերու ներկայացուցիչ Գ. Հ. Խանճեանեանի քանի մը խօսքերը կը կեցնեն բազմութիւնը․—

— Զաւրսափիք զինուորութենէն։ Ան դպրոց մըն է մեզի համար։ Աշխատինք մեր իրաւունքը պաշտպանել գործելով ձեռք ձեռքի օֆիսներուն հետ։ Ինքնագլուխ աշխատանք մը կրնայ վնասել մեր կացութեան։ Գործել ազգովին եւ համերաշխ։

Ամէնէն վերջը խօսք առաւ օրուան նախագահը, Գ. Խ. Մովսէսեան որ ի դիմաց առժամեայ վարչութեան շեշտեց համերաշխութեան և գործակցութեան անհրաժեշտութիւնը։ Անհարկելով այն քննադատութեանց որ կ'ըլլան օֆիսներու դէմ, բացատրեց թէ մենք ալ մեր կարգին յանցաւոր ենք, միայն ինքնութեան թուղթերու եւ կամ ուրիշ խնդիրներու առթիւ կը յիշենք անոնց գոյութիւնը, իսկ ուրիշ առթիւ երբեք չենք հետաքրքրուիր։

Ժամը 11ը անցած էր երբ փակուած համարուեցաւ լուսաբանական ժողովը, առանց մեծ տպաւորութիւն գործելու. — Պարմաճի

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

2500 ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐ արհամարհելով ցուրտն ու անձրեւը, Մ. Նահանգներու բոլոր մասերէն ճամբայ ելան դէպի նախագահական պալատը։ Թափօրին կ'ընկերանան բազմաթիւ ոստիկաններ։

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ ԴԵՍՊԱՆ նշանակուեցաւ Գ. Ժոռժ Պօնէ, նախկին ելմտական նախարարը, որ կը պատկանի արմատական կուսակցութեան։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՏՈՐՄԻՂ ՄԸ կը յածի հիւսիսային Ափրիկէի ծովափը։ Տորմիղը կը բաղկանայ 28 մարտանաւերէ։

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԷՆ կը հեռագրեն թէ Ազգաժողովին քննիչները այցելեցին նաեւ Սուէտիա։ Ամէն տեղ ալ ժողովուրդը իր երախտագիտութիւնը յայտնած է հօգատար խնամութեան հանդէպ։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ չարունակուած տեղեկագրին համաձայն, յունուար 9ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 420,448. ինչ որ 6998 հոգիի յաւելում կը ցուցնէ նախորդ շաբթուան վրայ։

ՍՈՒՐԻԱՑԷՆ հասած լուրերու համաձայն, թրքական կառավարութիւնը որոշած է արգիլական օդակայան մը շինել Ատանայի մօտ, սահմանին վրայ։

Նոյնին տունը երթալու, կազանդ օրուընէ պատ։

Մուշի մէջ զատիկախի առին կ'երգեն.—

Կախրմ տոզ տոզ,
Ցէլիմ կայնիմ տանի պալոզ,
Քամին թուցու վիմ քոլոզ,
Ցոլէք բացէք բզթըր տարին.
Թիչ մ' տըւէք ծըր մեռլին։

Կախանի այս սովորութիւնը կարգ մը գիւղերու մէջ տարբեր արարողութիւն մըն է։ Կաղնդողները կը գարնեն փակ դրան։ Դուռը կը բացուի միրգով լեցուն կողով մը երկարելու համար կաղնդողներուն, երբեմն չի բացուիր եւ կաղնդողները խարէութեամբ կը բանան դուռը։ Տնեցիները կը յարձակին վրան եւ ձեղունէն կախուած չուանով մը կը սպառնան կախել կաղնդողը։ Այս սովորութիւնը կը կոչուի կախուկ։

Կարգ մը գիւղերու մէջ ալ, երբ երդիքէն կախուած իրենց աբախչներ պարապ կը թողուն տնեցիները, կրկին կը կախեն աբախչները, այս անգամ մէջը կայծ դրած՝ սպառնալով հրդեհել տունը։ Այն առեն տանտէրը միրգ կը լեցնէ աբախչներին մէջ։

Քղիի մէջ կիները սփով գարի կը լեցնեն աղբիւրին մէջ.— «Ա՛ռ գարի, տո՛ւր բարի»։ Կամ երկաթ․ «Ա՛ռ երկաթ, տուր տովլաթ»։ Իսկ էրիկ մարդիկ աղբիւրի ջուրով կը թրջեն խոտ եւ այդ խոտով կը կաղնդեն անասունները, որ առողջ մնան։

Քղիի մէջ կաղանդչէքով ջերմ բուժելու աւանդութիւնը նկարագրած ենք անցեալ տարի։

Ցաջորդ անգամ Խթումի, Ս. Կարապետի եւ այլ տօներու դաւառական աւանդութիւններ։

ՄԱՀ՝ Պ. ԱՐԹԻՆ ՍԻՈՍԵԱՆԻ

Ցաւով կը ծանուցուի փարիզահայ գաղութին երիցագոյն անդամներէն եւ այպայլի գործերու մէջ իր գործունէութեամբը ծանօթ Պ. ԱՐԹԻՆ ՍԻՈՍԵԱՆԻ մահը, որ տեղի ունեցաւ իր բնակարանին մէջ, 21, Rue d'Abbeville, Paris (9), Յունուար 8ին, 87 տարեկան խոր ծերութեան մէջ, սուգի մատնելով իր ընտանեկան պարագաները եւ բոլոր բարեկամները։

Ցուղարկաւորութիւնը կատարուած է ընտանեկան շրջանակի մէջ։

Շնորհակալիք

Տէր եւ Տիկին Կարօ Սասունի եւ զաւակները, Արմէն Սասունի, Հրայր Սասունի, Մեծատուրեան ընտանիքը եւ պարագաները իրենց խոր զգացումները կը յայտնեն բոլոր այն կազմակերպութեանց, մարմիններուն, հայրենակցական եւ երիտասարդական միութեանց, բարեկամներու եւ ծանօթներու, որոնք անձամբ, հեռագրով, նամակով կամ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց թանկագին եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻԻ

եղերական մահուան առթիւ։

Տիկին Նոյեմզար Հրաչեան, Գարեգին, Աստղիկ Թամարա եւ Ցարութիւն Հրաչեաններ, Տէր եւ Տիկին Միհրան Հրաչեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Վարդան Պանաբեան (Մարսէյլ), շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ ազգականին՝ ԱՍԱՏՈՒՐ ՀՐԱՉԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ։

X

Տէր եւ Տիկին Հրանտ Թրավէսեան եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին ՆԱԶԱՐ ԲԱԼՈՒԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Տիկ. Նելլի Ղազարեան այս երեք՝ շաբթի (19 Յուն.) կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Poste Paris P.T.T.էն պիտի խօսի հայկական պատմուածքներու մասին եւ պիտի կարդայ երկու հէքեաթներ, թարգմանուած փրոֆ. Ֆրէտէրիք Մաքլէրի կողմէ.

Այս ընթերցումներու կարգին՝ Թաւրիզ Արգար պիտի նուագէ հայկական եղանակներ։

ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ՔԵՄԱՆՉԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆԻ

Երկու նուագահանդէսները

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ ՏԻԿԻՆ ՌՈՒԲԷՆԻ

Տեղի կ'ունենան Salle Géographieի մէջ,
մէթրօ Pré St. Gervais. հետեւեալ թուականներուն

23 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 9ԻՆ

31 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 3.30ԻՆ

Պիտի նուագէ հայկական, պարսկական, ռումանական, ռուսական եւ կովկասեան եղանակներ, որոնք մեծապէս գնահատուեցան ամէն երկրի մէջ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՃՇԴԱՊԱՀ ԸԼԼԱԼ․

Տոմսերը ժողովրդական գիներով։
Տոմսերը կը ծախուին Հրանտ Սամուէլի մօտ, 51 rue Mr. le Prince։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած Անիէռ-Գուռ-Բուլոնյի Արամ ենթակոմիտէի կողմէ
Այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,

149bis Ave. Argenteuil, Անիէռ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրուան հարցերու շուրջ։

Խօսք կ'առնեն ուրիշ ընկերներ։ Երգ, արտասանութիւն եւլն.։

Մուտք 5 ֆրք․ (խմիչք ըր միասին)

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ–ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ
Այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Ռուսական երաժշտանոցի սրահին մէջ, 26 Ave. Tokio. Métro Alma et Iéna

ԴԱՍԱԽՕՍ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ Տպաւորութիւններ Հարաւ. Ամերիկայէն։
Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆր.։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը տարեկան պարահանդէսը
14 Փետր., Salle de l'Aéro-Club de Franceի մէջ։
Նկատի ունենալ այդ թուականը։

Երեկոյթ–Պարահանդէս

Հառըրտ Գարակէօզեան Հօմի Նախկին Սանուց Միութեան կողմէ
20 Փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս։
Նկատի ունենալ այդ թուականը։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. Խաչի Սէն Լուի Մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը
27 Փետր.ին Cercle l'Ami du Peupleի մէջ.
Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ թուականը։

Ծիծաղի Երեկոյթ

Երիտասարդ գրող Ա. Գեորգեանի Սսաիէթէ Սավանթի սրահին մէջ.
21 Փետր. կիրակի երեկոյ
կը ներկայացնէ ՎԵՂԱՐԱՒՈՐ ՅՕՆ ԺՈՒԱՆԸ
ի նպաստ դժբաղդ ուսանողի մը։
Մասնակցութեամբ Փարիզի բեմական լաւագոյն ուժերուն։
Մանրամասնութիւնը մօտ օրէն։

Տարեկան Թատերական Ներկայացում

կազմակերպուած Սամուէլ Մուրատեան Վարժարանի աշակերտներէն
կիրակի, 7 Փետր. ժամը Ճիշդ 15ին. Պէշիկթաշլեան Թատերասրահին մէջ,
26 rue Troyon. Sèvres. Métro: Pont de Sèvres.

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ

Վարձու է Րիւ Լաֆայէթ, 60 քառ. մեթր տարածութեամբ գործատեղի մը։ Պայլ՝ 4 տարի, տարեկան վարձք՝ 2800 ֆր.։ Իրաւունք կը տրուի ամէն տեսակ գործի։ Դիմել Գ. Քիւրքճեանի, ամէն առաւօտ ժամը 9—12, 221 Rue Lafayette, մէթրօ Louis Blancի դիմացի շէնքին բակին մէջ, թիւ 17։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. [redacted]
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆ ՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MARDI 19 JANVIER 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3323 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՄՈՐՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐ

Բովանդակ աշխարհ լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւի երկու գլխաւոր դէպքերու,— սպանիական պատերազմ եւ յարաճուն գործակցութիւն Իտալիոյ ու Գերմանիոյ միջեւ։

Կարելի էր ըսել թէ մէկը միւսով կը սնանի,— այնքան որ իրարու կապուած են այս երկու խնդիրները, գոնէ այս օրերս։

Երկու երկիրներն ալ տրամադիր են չափուելու խորհրդային աշխարհակալութեան դէմ, իսկ Սպանիան արդէն կը ներկայացնէ ամէն պատեհութիւն։

Աւելի քան վեց ամիսէ ի վեր կը կոտորուի Սպանիոյ ժողովուրդը, բաժնուած՝ երկու ճակատներու, աջ եւ ձախ կամ կարմիր եւ ճերմակ։ Երկու ճակատներուն ղեկավարութիւնը եւ մղիչ ուժը կը կազմեն օտարներ, նոյնպէս կարմիր եւ ճերմակ։

Քաղաքացիական պատերազմին սկիզբէն ի վեր, երկու արտաքին աջակիցներն ալ իրարու հետ մրցումի ելած են, կարելի օգնութիւնը հասցնելու համար պատերազմիկներուն։ Օգնութիւն ոչ միայն զէնքի, ռազմանիւթի, օդանաւի, պաշարի, հանդերձեղէնի եւ դրամի, այլեւ զինուորի։ Մանաւանդ սպաներու եւ բազմազան մասնագէտներու։

Ճակատները յարգարել վերջ, հիմա որ կռիւը անվերջ կը ճարակի եւ կը ճարճատի, կը սպառնայ վառել ուրիշ տներ, բուն պատասխանատուները գրաւած են ժողովներ սարքելով եւ բանաձեւեր մշակելով։

Եւ տեսէք զարմանքը, խրթական ժողովի կամ բանաձեւի առթիւ— միշտ նոյն երեւոյթն է որ կը կրկնուի։

Երկուքը համաձայն կ՚ըլլան եւ ծանուցագիր մը կը խմբագրեն միասնաբար։ Կը սպասեն պատասխանի՝ միւսներէն։ Կ՚անցնին շաբաթներ՝ կարծիք մը յայտնելու, բառ մը փոխելու, նախադասութիւն մը շտկելու, կամ ծանուցագիր մը խմբագրելու համար։

Մինչ այս մինչ այն, օգնութիւնները կը շարունակուին Սպանիոյ կարմիրներուն կամ ճերմակներուն, համաձայն իւրաքանչիւր պետութեան հայեցողութեան։ Օգնութիւն՝ թէ՛ նիւթական թէ՛ մարդկային։

Անգլիա եւ Ֆրանսա միասին ծանուցագիր մը խմբագրեցին անցեալ դեկտեմբերին։ Ցեղոյ տեսնելով որ կացութիւնը աւելի կը բարդանայ, Անգլիա դարակէն հանեց դնդած փոշոտած օրէնք մը, իսկ Ֆրանսա բացառիկ լիազօրութիւն առաւ կառավարութեան, անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնելու եւ կամաւորներու առաքումը արգիլելու համար։ Բայց մէկ պայմանով,— եթէ միւս պետութիւններն ալ նոյն ճամբուն հետեւին։

Այս «եթէ»ն չէ լուսաբանուած տակաւին։ Խ. Միութիւնը դեռ նոր զրկեց պատասխան մը, որ սահմանուած է դարձեալ ակադեմական վիճաբանութեանց դուռ բանալու, իսկ Իտալիա եւ Գերմանիա անհրաժեշտ չեն գտներ անապարել։

Անոնք աւելի կարեւոր հոգերով զբաղած են։ Զօր. Կէօրինկ եւ Մուսոլինի ծրագիրներ կ՚որոճան ճիշդ այս միջոցին, Հռոմի մէջ, ոչ միայն սպանիական, այլեւ միւս բոլոր հարցերու մասին։ Իսկ միջանկեալ, ռազմամթերքի եւ կամաւորներու առաքումը թող շարունակուի, աշխարհ չի փլիր։ Մանաւանդ որ, հասած արիւնն ալ սպանիական է...

Ուրեմն, պատերազմը պիտի շարունակուի մինչեւ իր տրամաբանական վախճանը,— մինչեւ որ Սպանիան կա՛մ կարմիր եւ կամ դեղին։ Այնուհետեւ, միշտ ալ կարելի է նոր խաղեր որոճալ, յանուն երկու քաղաքական հոսանքներու,— համայնավարութիւն եւ ֆաշականութիւն։

Այս տեսակէտէն խիստ ուշագրաւ են Հռոմի խօսակցութիւնները, որոնց գաղտնիքը միշտ պիտի մնայ վարչապետական սենեակներու մէջ, արտաքին աշխարհին ձգելով միայն պաշտօնական զեկոյցներ եւ լրագրական տեղեկութիւններ։

Ի՞նչ կը հետեւի մինչեւ հիմա քաղուած լուրերէն.— Երկու ֆաշական երկիրները, Իտալիա եւ Գերմանիա, աւելի զօրաւորելով իրենց պայքարը համայնավարութեան դէմ, կը ձգտին պատուար մը կազմել արեւմտեան եւ արեւելեան Եւրոպայի միջեւ։

Ուրիշ խօսքով, կը փորձեն հաստատել քառանդամ դաշինք մը, մասնակցութեամբ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, ինչ որ կը նշանակէ խախտել ոչ միայն հաւաքական ապահովութեան դրութիւնը, այլեւ շուք մը ձգել Ազգերու Դաշնակցութեան վրայ։

Մուսոլինիի սիրական ծրագիրն է այս, եւ արդէն որոշ ձեւ ստացած աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր։ Կը թուի թէ սպանիական պատերազմը, Միջերկրականի համաձայնութիւնը եւ ուրիշ ծանրակշիռ պարագաներ այս ճամբուն վրայ պիտի կեցնեն, պիտի գամեն Հռոմն ու Պերլինը,— երկուքն ալ դժգոհ՝ Ազգամիութենէն։

Այս խմորումներն ու խլրտումները անշուշտ խորապէս պիտի ազդեն ոչ միայն կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայի, այլ եւ Պալքաններու վրայ, ուր 1936ի ընթացքին լայն նուաճումներ կատարեցին թէ ֆաշականութիւնը եւ թէ հիթլէրականութիւնը։ Մանաւանդ վերջինը արդէն խոր ակօսներ բացած է Ռումանիոյ, Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ մէջ։

Սերմերը ցանուած եւ պարարտ գետին գտած ըլլալով, սերմնացանները այժմ կ՚ուզեն իրենց դիրքերը զօրացնել բուն Եւրոպայի մէջ, գլխաւորաբար Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ հանդէպ, թէ միջազգային շահեր ապահովելու եւ թէ պատուար կազմելու համար խորհրդային յորձանքին հանդէպ։

Հռոմի խօսակցութիւնները սահմանուած են աւելի մթագնելու քաղաքական հորիզոնը, մանաւանդ որ, հաւանաբար յունուար 30ին, Հիթլէր պիտի արձակէ իր նոր ազդանշանը,— գաղթավայր։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԸ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՊԻՏԻ ՔՆՆԷ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹ—ԱՆՏԻՈՔԻ ԽՆԴԻՐԸ

Իր ներկայացուցիչներ կ՚այցելեն Հայկական գիւղեր

Անտիոքէն կը հեռագրեն յունուար 17 թուականով.— Ազգերու Դաշնակցութեան պատուիրակները, որոնք նախընթաց օր այցելած էին Սուէտիոյ շրջանին գիւղերը, Քրոնդէսի գետաբերանի մօտ, երէկ լրացուցին իրենց այցելութիւնը հովիտին մէջ, դառն ի վեր բարձրանալով դէպի Հայլէպ։ Այսպէս կրցան հաստատել Սանճաքին աշխարհագրական միութիւնը կեդրոնական Սուրիոյ հետ։ Դիտողները կանգ առին երկու հայաբնակ գիւղերու մէջ, որոնց բնակիչները գաղթած են Կիլիկիայէն եւ Սանճաքին մէջ հաստատուած՝ 1927-ին, Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ։

*** Թուրքիոյ վարչապետը, ներքին եւ արտաքին նախարարները Պոլիս հանդիպելով, տեսակցութիւն մը ունեցան Աթաթիւրքի հետ։ Կ՚ըսուի թէ երեք նախարարները քննելով Ֆրանքօ-Թուրք յարաբերութեանց ընդհանուր վիճակը, ելքեր փնտռած են, Ալէքսանտրէթի վէճին կարգադրութեան համար։ Էնկիւրի այժմ տրամադիր կ՚երեւայ ընդունելու որ դաշնակցութիւն մը հաստատուի Սուրիոյ եւ Սանճաքին միջեւ, դուրս ձգելով Լիբանանը։

Թրքական պատուիրակութիւնը ճամբայ ելաւ դէպի Ժընեւ, նախագահութեամբ Թ. Ր. Արասի։

Էնկիւրիէն մեկնելէ առաջ, Թ. Ր. Արաս խոստովանեցաւ թէ անստուգութիւն կը տիրէ հարցին լուծման մասին, թէեւ այժմ աւելի լաւատես կ՚երեւան Էնկիւրիի մէջ։ Թրքական կառավարութիւնը կը պահէ իր վճռական դիրքը եւ իր պատուիրակութիւնը աժգնօրէն պիտի պաշտպանէ Թուրքիոյ տեսակէտը։ Համույթի յեղումն ալ միշտ բուռն է։

*** Ալէքսանտրէթի խնդիրը Սուրիոյ խորհրդարանին մէջ քննուած ատեն, Սանճաքին բոլոր երեսփոխաններն ալ արտայայտուած են եւ չնշուած անոր անբաժանելիութիւնը Սուրիայէն

Ընկեր Մովսէս Տէր Գալուստեան խօսք առնելով բսած է.— «Իսքէնտէրունի Սանճաքին մէջ այսօր բնակող 30.000 հայութիւնը շատ հին ժամանակէ ի վեր եղած է Սուրիացի եւ ասկէ վերջ ալ պիտի մնայ Սուրիացի»։

Միեւնոյն ձեւով արտայայտուած են Ալէփի երեսփոխան Պ. Սաաըդ Մառուֆ եւ Գրիգխանի երեսփոխան Մահմուտ փաշա Զաւէ։

Սանճաքի երեսփոխաններուն այս արտայայտութիւնները շատ լաւ տպաւորութիւն թողած են ազգայնական շրջանակներու վրայ։

Ալեքսանտրէթի խնդիրը եւ Արաբական աշխարհը

Պուլկարական «Զօրա» թերթը կը գրէ.—

Անտիոքի եւ Ալէքսանտրէթի խնդիրը այսօր այնքան դիւրաւ լուծելի չէ, ինչպէս էր, օրինակ, համաշխարհային պատերազմէն առաջ։ Եթէ այդ նահանգը այն ատեն թրքական չըլլար իսկ, խալիֆային շնորհիւ Թուրքիա արտակարգօրէն ուժեղ ազդեցութիւն ունէր մահմէտական աշխարհին վրայ՝ թէ քաղաքական եւ թէ բարոյական տեսակէտէ։ Աշխարհահանացումէն վերջ Թուրքիա կորսնցուց մեծ առաւելութիւն մը՝ մահմէտական աշխարհին վրայ, գրեթէ այն ինչ որ պիտի կորսնցնէր Խորհրդային Ռուսիան, եթէ համայնավարները հաստատեն թէ Խ. Ռուսիան եւս վերածուած է ազգային պետութեան մը։ Այսպէս էր արժէքն ու ազդեցութիւնը նախկին Թուրքիոյ՝ մահմէտական աշխարհին վրայ։

Այսօր արաբական աշխարհը, որ դրաւած է աշխարհի ամենակարեւոր եւ հարուստ դիրքերէն մին, Միջերկրականի արեւելեան ծովափունքը, ուժգնօրէն կը խլրտի։ Տեսանք արաբական ազգայնականութեան շարժումը Պաղեստինի մէջ։ Եգիպտոսի մէջ Արաբները գրեթէ կռուով ձեռք ձգեցին իրենց անկախութիւնը։ Գահիրէն այսօր ամբողջովին փոխարինած է Պոլիսը՝ կրօնական տեսակէտ։ Այժմ անկէ կը կառավարուին երկու երկրամասերու արաբական շարժումները։ Այսօր Արաբներուն համար «կեանք»ն են ոչ միայն քրիստոնեաները, այլեւ այժմու վերածնեալ Թուրքիոյ վարիչները։ Այդ պատճառաւ, Թուրքիա— որուն նկատմամբ մեր համակրանքը չենք կրնար ծածկել,— դիւրաւ պիտի չկարենայ իւրացնել, կրկին, այդ արժէքաւոր սանճաքը, որ կը լուացուի Միջերկրականի լազուարթ ջուրերովը Աւելին,— Թուրքիոյ ցանկութիւնները չեն սահմանափակուիր Ալէքսանտրէթով եւ Անտիոքով, այլ կ՚երկարին մինչեւ Մուսուլ եւ ուրիշ արաբական հողեր։ Արաբական աշխարհը վերականգնումի վրայ է եւ պիտի պայքարի Իսլամին յատուկ զինուորական ոգիով։ Հոգ իրարու պիտի հանդիպին երկու ազգային տարրեր,— թրքականն ու արաբականը

Անկէ զատ, ինչպէս ըսինք, արաբական աշխարհը կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ արեւելեան Միջերկրականի մէջ, ուր այսօր մեծ պետութեանց պայքարը կը մղուի։ Ոչ Ֆրանսացիները այնքան դիւրութեամբ պիտի զիջին իրենց հոգատարութիւնը Սուրիոյ վրայ, ոչ ալ Անգլիացիները մանաւանդ, երբ կորսնցուցին այնքան կարեւոր դիրքեր Եգիպտոսի մէջ։ Ամէն պարագայի տակ, մենք յաջողութիւն կը ցանկանք մեր հարեւանին՝ խաղաղ կերպով տիրանալու համար կրկին այն դիրքերուն, զորս կորսնցուցին, Միջերկրականի շուրջ, պատերազմի առեն եւ որոնցմէ կը սատանային ոգին՝ Օսմանեան կայսրութեան սանդուղքին համար։

ԱՆԳԼԻՈՅ ՀԱԿԱԼՐՏԵՍԱԿԱՆ պաշտպանութեան վարկերը 25 միլիոն ֆրանքէն պիտի բարձրանան 35 միլիոնի, նկատի առնելով նոր պատասխանատութեանց պահանջները։ 1934ին այդ վարկերու գումարն էր միայն 18 միլիոն։ Ուրեմն պիտի կրկնապատկուի երեք տարի վերջը։ Այս առթիւ թերթերը կը գրեն թէ 2000 օտար լրտեսներ կը գործեն Անգլիոյ մէջ, զինուորական եւ մանաւանդ օդանաւային գաղտնիքներ կորզելու համար։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԶՈՒԱՐՃԱԼԻՔ

Ֆրանսայի Կոմկուսի հայկական կամ խայալեզուեան խառնածր թերթ մը ունի Փարիզի մէջ, Զանգու, որ շաբաթը անգամ մը ճիրխա կը խաղայ... Հայոց պատմութեան եւ Դաշնակցութեան հետ։

Փա՛ռք Սթալինի, ձուլածոյ նշանախօսքեր չեն պակսիր, եւ եթէ շատ նեղը մնան, ամէն մէկ նախադասութեան սկիզբն ու վերջը «ֆաշիստ» փակցնելով գնդակ կը խաղան։

Թէեւ շատ լաւ գիտեն որ, փաշականութեան ամէնէն վաւերական թթուն կարմիրն է եւ կ՚արտածուի Մոսկուայէն։

Այսպէս, շաբաթաթերթը իր վերջին թիւին մէջ նոր քար մը կը գլորէ. « Հայ ժողովուրդի թշնամիները նորէն գործի վրայ »։

Որո՞նք են այս թշնամիները.— անշուշտ Դաշնակցականները, իսկ այս անգամ՝ գլխաւորաբար «Յառաջ»ը, որ «խմբագրական խմբագրականի վրայ» կը գրէ զինուորագրութեան հարցին առթիւ, առանց «սրոշ եւ մեկին» բան ըսելու։

Փա՛ստ,— Մեր կարմրուկ ․ աքլորը նախադասութիւն մը կը կտցէ «Յառաջ»ի 1936 դեկտ. 31ի խմբագրականէն, յետոյ կը ցատկէ մինչեւ 1937 յունուար 13, եւ հանի մը խօսք ալ անկէ ժողվելով, բուկը ցցած՝ կուկուլի՛կու՜ կը կանչէ յաղթապանծ։

Մինչդեռ, եթէ այդ երկուքը չէին բաւեր, տակաւին երեք խմբագրականներ կան երկու թուականներուն միջեւ եւ կրնար գտնել իր հարցումներուն պատասխանը։

Չէ՞ տեսեր, չի՞ գիտեր։

Պատասխանը փնտռեցէք իրենց իսկ խմբագրականին մէջ.

— « Ցեղադիմական եւ ֆաշիստ մամուլի վարպետութիւնը կը կայանայ առ հասարակ անոր մէջ որ ան գիտէ օգտագործել ժողովուրդի տգիտութիւնը »։

Բայց այս անճարակ վարպետութիւնը ի վերջոյ իր գլուխն է որ կ՚ուտէ։

Նորդացէք եւ իրարու պատմեցէք.

— « Դաշնակցութիւնը կ՚ուզէ որ հայ զինուորցուները քաղաքացի չըդառնանք, որովհետեւ այդ կերպով անոնք ուզեն թէ չուզեն հետզհետէ չրփման մէջ գտնուելով Ֆրանսայի ընկերային կեանքին հետ, կամաց կամաց պիտի բանան իրենց աչքերը...

Ցեղոյ, այդ արկածախնդիրները կը յուսան տակաւին, նոր սպանդ մը սարքել հայ ժողովուրդի գլխուն եւ ատոր համար պէտք ունին, տարագիրներու ազգայնական հայրենադարձերուն բազմութեան մը։ Ինչո՞ւ, ի հարկին «Փէլտայիններու» խումբեր կազմակերպելու անունով եւ բոլոր տեսակի դժգոհութիւնները խմորելով իրենց ոճրածին նպատակներու իրականացման ծառայեցնելու համար զանոնք «պատեհ առիթի»։

Ուրիշ զուխար մը եւս, զինուորցուներու միթինկին առթիւ.

— Կ՚իմանանք որ Թաշխեանի օֆիսը մերժած է մասնակցիլ եւ Դաշնակցութիւնը անպատասխանի ձգած՝ իրեն եղած հրաւէրը։

Ինչո՞ւ, որովհետեւ անոնք համարձակութիւն չունին ժողովուրդին առջեւ ելլելու եւ իրենց կարծիքն բանալու այս կամ այն հարցի շուրջ եւ հաշիւ տալու ժողովուրդին իրենց շահատակ գործունէութեանց մասին »։

Այս տողերը լոյս կը տեսնեն 1937 յունուար 15ին, ՈՒՐԲԱԹ օր, երբ հինգշաբթի գիշեր (14 յունուար) տեղի ունեցեր է «Փրթի Ժուռնալ»ի միթինկը, մասնակցութեամբ Դաշնակցութեան, որ իրապարակաւ պարզեց իր տեսակէտը՝ զինուորագրութեան եւ զինուորցուներու հպատակութեան մասին։ Տեսակէտ մը, զոր «Յառաջ» խմբագրականով մըն ալ կը բանաձեւէր ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5ԻՆ (զօրանոց կանչուած օրէն հպատակ համարիլ զինուորցուն» եւ ընտանիքը, վերցնել աշխատանքի սեղմումները եւն.)։

Շատ մի տեսնէք այս «վրիպում»ները»։

Խեղճերը այնքան «թղթավար» բաներ երգեցին որ, իրենց երեւակայութիւնն ալ թղթավառեցաւ, եւ այլեւս ոչ իրենց կարդացածը կը հասկնան, ոչ ալ իրենց աչքին առջեւ եղածը կը տեսնեն։

ՎԱՀԷ

ՍԵՆԹ'ԷԹԻԷՆԻ ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ

ՍԵՆԹ ԷԹԻԷՆ, 16 Յունուար (Յառաջ).— Յունուար 13ի ժողովին ձախողման պատճառով, խումբ մը երիտասարդներ նոր ժողով մը սարքած էին այս երեկոյ ժամը 8ին, Հայոց մատուռին մէջ։ Ներկայ էին 50 — 60 հոգի։

Երիտասարդ հայրենակից մը որ յունուար 13ի ժողովը կազմակերպողներէն մէկն էր, իր դժգոհելներու ստորագրութեամբ նամակ մը ներկայացուց զիւանին, որով կը բողոքեն թէ այս ժողովը ապօրինի է եւ չեղեալ կը նկատուի, քանի որ իրենք «օրինաւոր» ժողով պիտի գումարեն յառաջիկայ երեքշաբթի եւն.։ Ներկաները այս առթիւ զանազան կարծիքներ յայտնելէ յետոյ, եկան հետեւեալ եզրակացութեան որ միակ ելքն է.—

1.— Յունուար 16ին գումարուած ժողովը լրջօրէն խնդիրը քննելէ յետոյ, որոշեց ընտրել 5 հոգինոց յանձնախումբ մը։

2.— Յանձնախումբը անմիջապէս պէտք է շփման մէջ մտնէ դժգոհ զինուորցուներու հետ եւ փոխանակ ճեղքեր բանալու, մէկ ճակատով ներկայանալ առ որ անկ է։

3.— Նկատելով որ քաղաքական եւ ձանրային կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներու մասնակցութեամբ Փարիզի մէջ գումարուած լուսաբանական ժողովը յուսատու նշաններ ցոյց կուտայ կեդրոնական մարմնի մը կազմութեան, ժողովը որոշեց իր նախնական աշխատանքները տանիլ հոս, մինչեւ որ իրականանայ կեդրոնական մարմնին կազմութիւնը։

4.— Յանձնախումբը պարտաւոր է իր բոլոր դիմումները կատարել ուղղակի կազմուելիք կեդրոնական մարմնի խողովակով։

Յանձնախումբի անդամ ընտրուեցան Պ. Պ. Ս. Փիլիկեան, Սիսակ, Ս. Սիմոնեան, Ս. Գարակէօզեան եւ Հայկ Հայկեան։ Յառաջիկայ երեքշաբթի յունուար 19ին կրկին ժողով պիտի գումարուի միմիայն զինուորցուներու համար (20—33 տարեկան)։ Յաջողութիւն եւ համերաշխութիւն կը մաղթենք։

Թերեւս աւելորդ չէ յիշել թէ յունուար 13ի ժողովին նախագահն էր որ կը նախագահէր այս ժողովին ալ։

22—29 տարեկան Հայերու զինուորագրութիւնը Յունաստանի մէջ

Սելանիկի «Հորիզոն»ը հետեւեալ լրացուցիչ տեղեկութիւնները քաղած է 22 — 29 տարեկան հայ երիտասարդներու զինուորագրութեան մասին.—

1) Բոլոր այն Հայերը, որոնք ծնած են 1907, 1908, 1909, 1910, 1911 եւ 1912 թուականներուն եւ անցած են տարիները ճշդող յանձնաժողովէն, պարտաւոր են անմիջապէս ներկայանալ Զինուորագրութեան Գրասենեակը եւ անհրաժեշտ արձանագրութիւնը ստանալէ վերջ երթալ զօրանոց եւ հագնիլ իրենց

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

«ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՏԱՆՑԻԿ»Ը

Սանճաքի հարցը օրէ օր բարդացաւ, իբրեւ հետեւանք Թրքական ծրագրեալ քաղաքականութեան.

Բայց, Էնկիւրի որո՞ւ հետ վէճ ունի։

Ազգերու Դաշնակցութեա՞ն, Ֆրանսայի՞, Սուրիո՞յ, թէ տեղացի տարրին։

Իրականին մէջ, ան պայքար կը մղէ բոլորին դէմ։ Շարժման մէջ դրած է իր դիւանագիտական ու քաղաքական բոլոր տարրերը, Ֆրանսայի ու Ազգերու Դաշնակցութեան հակադրելու համար։ Իսկ տեղին վրայ, ինչպէս եւ սահմանին մօտ, ամէն միջոց ի գործ կը դնէ հասնելու համար իր նպատակին։

Ի՞նչ կը պահանջէ Էնկիւրի։

Այս հարցումին պատասխանները պիտի ըլլային իրարմէ տարբեր՝ եթէ առաջին օրէն քանի մը անգամ տուած ըլլայինք.

Էնկիւրի երբեք չըսաւ այն ինչ որ կ'ուզէր։ Մամուլ, պաշտօնական անձեր, վարչապետ կամ Աթաթիւրք արտայայտուեցան այս հարցի մասին։ Պաշտօնապէս արտայայտուեցան նաեւ Րիւշտի Արաս՝ Ազգերու Դաշնակցութեան նիստին մէջ։

Բայց, Ալեքսանտրէթի կամ Անտիոքի ցոյցերէն, բանաձեւերէն մինչեւ Թուրք մամուլի արտայայտութիւնն ու Աթաթիւրքի եւ Ըսմէթի ճառերը այնքան այլազան պահանջներ կան, որ հետեւող մը կը տարուի անորոշութիւն մը տեսնելու Թրքական տեսակէտին մէջ, կամ կարծելու թէ Էնկիւրի որոշ կերպով բանաձեւած չէ իր պահանջները։

Իրականին մէջ, սակայն, Էնկիւրի շատ յստակ կերպով նախագծած է իր ճամբան ու գիտէ թէ մինչեւ ուր կ'ուզէ երթալ։

Ա. Դ. Խորհուրդի վերջին նիստին, երբ այս հարցը կը քննուէր, Ֆրանսայի ներկայացուցիչը շատ տեղին խելացի ատարկութիւն մը ըրաւ։ Պատասխանելով Թուրքիոյ բողոքին թէ Սանճաքի մէջ Թուրք տարրը ճնշումի կ'ենթարկուի, հարց տուաւ թէ Էնկիւրի 14 տարի շարունակ ինչո՞ւ կը մնար լուռ, ու հիմա որ Սուրիոյ անկախութեան համաձայնութիւնը կը կնքուի, յանկարծ ճնշումներու մասին կը խօսի։ Ֆրանսացի պատուիրակին այս առարկութիւնը երկու միտք ունէր իր մէջ,— նախ՝ որ ճնշումներ չկան, քանի որ աւելի քան տասնամեակ մը լռած էր Թուրքիա, եւ երկրորդ՝ Թուրքիա Սուրիոյ անկախութեան առիթը կ'ուզէ օգտագործել քաղաքական — հողային նպատակներով։

Եւ իրապէս Թուրքիա չուշացաւ իր այդ ցանկութիւնը երեւան հանելու։

Այն պարագան որ Աթաթիւրք իր տարեկան ճառին նիւթ ըրաւ, իսկ Ըսմէթ, Ինայոզուեթեան Շարաթի առթիւ խօսած ճառին մէջ անդրադառնալով Սանճաքի խնդրին, հարկ դատեց մատնանշելու թէ «Սուրիան մենք ձգեցինք աւելի բարգաւաճ քան Էնկիւրին», կուգար աւելորդ անգամ մը եւս ճշդելու թէ Թուրքիա պաշտօնապէս ձեռք զարկած է հարցին։

Առոր երկրորդ ապացոյցը այն է, որ Թուրքիա Սանճաքի — Ալեքսանտրէթի հարցը արծարծած է միլլի չարժումէն անմիջապէս վերջ ալ։ 1921ին Ֆրանսացիները կը հետամտէին Անատոլուէն։ Մուսթաֆա Քէմալ, որ, պէտք է ըսել, ոչ միայն ախոյեանած էր քաղաքական Ֆրանսան, այլ եւ պարտադրած էր իր կամքը, այդ ճակատին վրայ, զինուորական Ֆրանսայէն պահանջեց Ալեքսանտրէթ-Սանճաքը եւս կցել Թուրքիոյ։ Այդ թուականին, ինչպէս ծանօթ է, Ֆրանսա ստանձնած էր Սուրիոյ հոգատարութիւնը։ Ու հարցը կը սկսէր այդ շրջանէն. Բայց, եթէ Փարիզ ընդդրկած էր Ֆրանքլէն Պույեօնի քաղաքականութիւնը, միւս կողմէ, չէր ուզեր հրաժարիլ իր հողային — քաղաքական ծրագրէն ինչպէս նաեւ կը ջանար դժգոհութիւններ չառեղծել Սուրիացիներու մէջ, որոնք, այդ թուականին մանաւանդ, այնքան չէշտուած կերպով հակաթուրք արամադրութիւններ ունէին։

Այդ պատճառաւ ալ, Փարիզ որոշ գոհացում տուաւ Թուրքիոյ՝ Սանճաքին շնորհելով տեղական ինքնավարութիւն մը, Թուրքերէն լեզուն եւս նկատեց պաշտօնական ու համաձայնեցաւ որ Ալեքսանտրէթի ու Անտիոքի քաղաքապետները Թուրքեր ըլլան։

Ուրեմն, դեռ 16 տարի առաջ, երբ Թուրքիա իր ազգային սահմանները կը ջանար իրականացնել, պաշտօնապէս դրած էր Սանճաքի անկախութեան պահանջը։

Կը տեսնուի որ, դիւանագիտօրէն, ան նախաքայլ մը առած էր։ Անկէ յետոյ, սակայն Ֆրանքօ-Թրքական լաւ յարաբերութիւնները թոյլ չտուին իրեն կրկին հարցը արծարծելու։ Մանաւանդ որ ինք այժմու քաղաքական դիրքը չունէր, Անգլիոյ հետ իր յարաբերութիւնները լաւացած չէին, իսկ ինչ որ քաղաքականօրէն կարեւոր է, Սուրիոյ անկախութեան հարցը սեղանին վրայ եկած չէր։

Էնկիւրի, պէտք է խոստովանիլ, քաղաքական շատ նպաստաւոր առիթ մը ընտրեց իր հին պահանջը նորոգելու համար։

Նպաստաւոր, որովհետեւ 1921ին փաստօրէն սանճաքը տարբեր դոյավիճակ մը էր ստացած եւ շարունակած էր այդպէս մնալ։ Հետեւաբար, այժմ, երբ Սուրիան կը փոխէ իր գոյավիճակը, ինքնաբերաբար խնդրոյ առարկայ կ'ըլլայ նաեւ սանճաքի գոյավիճակի փոփոխումը։ Մանաւանդ, որ Սուրիան, անկախ դառնալով, կը խորհի Էնկիւրի, ապահովաբար պիտի չպահէ սանճաքին այժմու կարգուսարքը, քանի որ անոր ինքնավարութիւնը ապահովուած էր Ֆրանսօ-Թրքական դաշնագրով։

Էնկիւրի, սակայն, հարցը այդպէս չդրաւ, որովհետեւ իրաւական ու փաստական առաւելութիւններ չունէր իր խակական նպատակը (կցում) այդ հիման վրայ արժեցնելու եւ իրականացնելու համար։

Այդ էր պատճառը, որ ան սկսաւ տեղւոյն վրայ ստեղծել շարժում մը, ու զայն հիմ ծառայեցնել, հարցին տալու համար քաղաքական հանգամանք։ Իր ամէնէն յստակ բանաձեւը եղաւ, անկէ վերջ, Սանճաքին եւս տալ անկախութիւն մը, ու, երկու տարի վերջ, դիմել տեղական բնակչութեան — հանրաքուէի — տալու համար որ ան կը ցանկա՞յ շարունակել իր անկախութիւնը, թէ միանալ Թուրքիոյ։

Պարզ է, թէ Էնկիւրի փոխանցումի ձեւ մըն էր որ կը փորձէր իրականացնել։ Անկախ սանճաք մը պիտի նշանակէր, արդէն, Էնկիւրիի թաթին ենթակայ դոյավիճակ մը։ Հիմա իսկ, երբ Ֆրանսական բանակը կայ հոն, տեղական Թուրք բնակչութիւնը բոլոր միջոցները կը կիրարկէ. ամբողջ շրջանը ողողած է գործակալներով ու ծպտեալ զինուորականներով, Թուրք թերթերը ուղարկած են իրենց թղթակիցները — որ, միանգամայն, քաղաքական դեր կը կատարեն — իսկ սահմանը արդէն իսկ խմբուած ուժեր կան։

Սանճաքին անկախութիւն մը տրուելու պարագային ոչ թէ երկու տարին, այլ երկու ամիսը կը բաւէ, որ Էնկիւրի զայն ենթարկէ իր «հաւաքնելումին»։

Ան գիտէ, որ հայ տարրը կամ կ'ենթարկուի այդ պարագային, կամ խոյս կուտայ։ Իսկ տեղացին, նոյն իսկ Սուրիոյ կառավարութեան հովանաւորութեան տակ, ժամամբ կը հաշտուի իրողութեան ու ժամամբ ալ կը ստիպուի լռել։ Ու «հանրաքուէն» ապահովուած է...

Ահա թէ ինչու շատ հասկնալի է այն տեղեկութիւնը թէ չահակից մեծ պետութիւն մը չուզեր «Միջերկրական — եան Տանցիկ մը» ստեղծել...

Հիմա որ դիտողներ ուղարկուած են սանճաք, հարցը ինքնին գրուած է իր լուծումի ճամբուն մէջ։

Անտարակոյս, Թուրքիա լարած է իր բոլոր ուժերը եւ չարժման մէջ է դրած սեփական ու բարեկամ ազդակները, ձեռք ձգելու համար նպաստաւոր որոշում մը։

Դեռ Առաւօտէն՝ Ազգերու Դաշնակցութեան դիտողները այդ քաղաքականութեան ենթարկուեցան։ Իսկ հակառակ սանճաք հասած՝ Էսկիշէհիրի մէջ Աթաթիւրքի ու Ֆէվզի Չաքմաքի երկարատեւ տեսակցութեան լուրը որ ունեցաւ։

Ֆրանսա, ու բոլոր անոնք որ մօտէն կամ հեռուէն շահագրգռուած են այս հարցով, գիտեն անշուշտ թէ Էնկիւրի ինչու կը կիրարկէ այդ միջոցները։

Կը թուի թէ Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնաժողոյ նիստը եւս վերջնական լուծում մը պիտի չտայ այս հարցին.

Նախ որ՝ դիտողներուն վերադարձէն վերջ Էնկիւրի պիտի ստեղծէ անակնկալ նոր «անակնկալներ» տեղւոյն մէջ. երկրորդ՝ անիկա աւելի շատ զինուորական նպատակներով կը հետապնդէ իր ծրագիրը եւ ըստ իր փորձուած գործելակերպին, յարատեւ ու յամառ կերպով պիտի շարունակէ փառապահել հարցը, մինչեւ որ հասնի իր նպատակին։

Գիտի հասնի՞,— ահա կարեւորը։

Բայց, ակնթարթ կը հարցնէինք թէ Թուրքիա որո՞ւ հետ վէճի մէջ է։

Ու կը թուէինք տեսանելի տարրեր։

Ալեքսանտրէթ — Անտիոքի հարցը իրեն կապած է նաեւ անտեսանելի ու համր ուժեր։

Ֆրանսան, անշուշտ, ինչքան ալ «զիջող քաղաքականութեան» ուղին բռնած ըլլայ, պիտի չուզէ իր զինուորական իշխանութիւնը վերցնել Ալեքսանտրէթէն, քանի որ անիկա Սուրիոյ առաջին նաւահանգիստն է, որ կրնայ ծառայել զինուորական նպատակի։ Այդ էր պատճառը որ, միլլի չարժումէն յետոյ, Ֆրանսա հողեր տուաւ սանճաքէն, բայց շատ նեղ շրջագծով մը Ալեքսանտրէթը պահեց իրեն։ Իբրեւ տնտեսական զօտի ու նաւահանգիստ՝ անիկա առաւելութիւն մը չէր իրեն համար, ինչպէս չէ, ժամամբ Սուրիոյ ու Թուրքիոյ համար։

Անոր ռազմագիտական արժէքը, ուրեմն, եթէ Թուրքիան կը մղէ ձեռք ձգելու, Ֆրանսան, ընդհակառակն, կը մղէ ձեռքէ չհանելու։

Սուրիան ունի իր տեսակէտը, որ բոլորովին դէմ է Թրքական առաջարկին։ Մանաւանդ իր անկախութեան ձգտումին մէջ անոր համար քաղաքական ու ռազմագիտական տեսակէտ չափազանց անհրաժեշտ է Ալեքսանտրէթ՝ նաւահանգիստ ու սանճաքի ըլլալը՝ ամբողջ Թուրքիոյ գիրկը։

Օտար թերթ մը, ժամանակէ մը վերջ այս պարագան, ուշադրութեան կը յանձնէ նաեւ Անգլիոյ ընդդիմութեան պատճառները։

Այսպէս, Մեծն Բրիտանիա երբեք պիտի չուզէ Կիպրոսի ճիշդ դէմը ունենալ Թրքական նաւահանգիստ մը (Ալեքսանտրէթ), որ իրականին մէջ, «Թ. Ռուսիոյ ազդեցութեան ենթակայ նաւահանգիստ մը պիտի ըլլայ»։ Անիկա կը նախընտրէ, կ'ըսէ թերթը իրաւամբ, որ Ալեքսանտրէթը գտնուի Ֆրանսայի նման հաւատարիմ բարեկամի մը ձեռքը, քան թէ Թուրքիոյ ինչ որ կը նշանակէ՝ Խ. Ռուսիոյ։

Ասիկա քաղաքական դարձակէտ մըն է, անշուշտ, ու մեզի անծանօթ կը մնայ թէ Լոնտոն — Թուրքիոյ հետ իր մտերմութեան այս օրերուն — ինչ կը խորհի ու մանաւանդ ինչ կը թելադրէ։ Այն Լոնտոնը որ «Թ. Ռուսիոյ ազդեցութեան ենթակայ» նոյն Թուրքիոյ չկարանեցաւ յանձնելու նոյն Միջերկրականին արեւելեան դուռը.

Խ. Ռուսիան, անտարակոյս, ջերմ ու գործօն կերպով կը հետեւի այս հարցին ու անժխտելի կերպով աջակից Թուրքիոյ։ Ու եթէ Լիթվինով հոն չէր է — մինչ Նէկուսի Ազգերու Դաշնակցութեան նիստին մասնակցութիւններին մէջ այնքան խօսուն էր,— պատճառը այն է որ Մոսկուա Փարիզի գինակիցն է եւ ստիպուած է երեւոյթները փրկելու։

Իտալիա՞ն։ Իր լռութեան մէջ որքա՞ն խօսուն է ան։ Ուշագրաւ է, մանաւանդ, որ Աթաթիւրքի կամ Ֆէվզի Չաքմաքի յայտարարութիւններն ու ճամբորդութիւնները կուտան միշտ ԱՄԷՖ-ին գործակալութիւնը։

Ընդհանրապէս թէ՛ քաղաքական ու անորոշ Թուրքիոյ հանդէպ իր քաղաքական գիրքին ու որոնումներուն մէջ, Իտալիա մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւի Միջերկրականի հետ սերտօրէն կապուած այդ հարցի բոլոր փուլերուն ու կը զգուշէ։ Իտալիոյ մասին՝ իր տենչանքները ենթադրել կուտան թէ ան դէմ է այդ ծովափունքին երկու կողմերը տեսնելու Թրքական տիրապետութեան։ Եւ, առ հասարակ, Թուրքիոյ ռազմագիտական ամրացումը Միջերկրականի ափը, նախ՝ իր այդ նպատակին, եւ, երկրորդ, անգլօ-Թուրք բարեկամութեան պատճառով...

Իտալիա անտես չառներ նաեւ «Թ. Ռուսիոյ ազդեցութեան ենթակայ» Թրքական Ալեքսանտրէթի մը անպատեհութիւնը։

Բայց Էնկիւրի չի՞ խորհիր արդեօք, Իտալական ծրագրի մը բացարձակութեան պարագային, ինք, կրթնած Թուրքիոյ...

ՋԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Ամէն հայրենազուրկ, ո՞ր գրօշի տակ որ ալ ապրի, աւելի կամ նուազ չափով համոզուած է թէ՝ երբոր զէնք հովանաւորող երկրի զաւակները բոլորովին զէնք վերցնել սահմանները պաշտպանելու կամ իրաւունքներ արժեցնելու համար, ինք այլեւս ալ դիւրաւ պիտի չկրնայ խաղաղօրէն ապրիլ, եւ վայելել թիկունքի հանգստութիւնը։

Երբ պատերազմիկ պետութիւնը պէտք ունի արեան, իր բնական թէ անբնական երակները պիտի օգտագործէ։

Առ այժմ ոչ կռիւ կայ, եւ ոչ ալ այդ մասին անմիջական մտահոգութիւն, զինավարժութիւն ընել տալու համար քանի մը օտար զունդերու։

Ֆրանսական սպայակոյտը նկատի ունեցաւ նօսրացած դասերը լրացնելու պէտքը, կարենալ գտնելու համար զինուորագրեալներու բնականոն թիւը։

Զինուորական ծառայութեան երկարաձգումը հիմնական զարմանը նկատուեցաւ եւ կը գործադրուի այժմ։ Իսկ յաւելուածական ազդիւրներ նկատի առնուեցան դասերու բացը աւելի խորանալու պարագային օգտագործելու համար։

Եւ այդ է հայրենազուրկները զինուորագրելու պարագան։

Դասը որ ծառայելու պիտի կոչուի, անհամեմատօրէն անբաւարար թիւ կը ներկայացնէ, պատերազմի տարիներուն ծնունդները նուազման պատճառով։ Հայ եւ ռուս նորագիր զինուորները պիտի կոչուին զարմանելու այդ պակասին մէկ մասը։

Այլազգ Ֆրանսահայ գաղութին համար կը սկսի նոր թուական մը, որ անխճճելիօրէն տրամաբանական է, եւ համապատասխան անոր նիւթական եւ մանաւանդ բարոյական շահերուն համար։

Ֆրանսական գրօշը բնադրաբար օտար չէ եղած մեզի։ Ընդհ. պատերազմի պատմութեան մէջ արիւնով գրուած միջադէպութիւններ ունինք, թէ արտասահմանեան հայ երիտասարդութիւնը ուրեկ կռուիլ անոր ծալքերուն տակ, եւ առանց սակարկելու։ Նոյն այդ բնազդէն մղուած է որ ամէն Հայ ինքզինքը օտար չի զգար այս հողերուն վրայ, եւ արտաքնոց կը ցանկայ որ իր այս մտածումը բաժնէ եւ Ֆրանսան։

Առնուած քայլը բարեկէզ մեկնա-

սիոյ,— դուցէ եւ Անգլիոյ՝ եթէ Ատալիան փառնդուած է — «կատարուած իրողութեան» իրայաւաւէ սիստեմը կիրարկել, ռազմակէտ մը աւելի ունենալու համար Իտալիոյ դէմ։

Ցանդուցն ձեռնարկ չէ՞ արդեօք։ Երկու չարեաց փոքրագոյնն է, սակայն։ Գուցէ՝ անհաւանական։

Բայց, Ֆրանսան ճակա՞տ պիտի բռնէ։ Իսկ Իտալիա բաւական զբաղած է ու դեռ ինքնամփոփումի կարօտ։

Միջերկրականի գոյավիճակի պահպանման համաձայնութի՞ւնը...

Զմոռնանք որ սանճաքը Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ գտած է իր լուծումը ու զայն փոխել կը նշանակէ դաշնագրերու վերաքննութեան ըսկսիլ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

կէտ մը պիտի ուզէինք նկատել դէպի այդ զգացումներուն նուիրագործումը, եթէ մանրամասնելով օրէնքը չըդտնէինք որ ան կը ձգտի անտեսել մեր ազգ. արժանապատուութիւնը եւ զինուորցուներու չահերը։

Օրէնքը իր ընդհ. գիծերուն մէջ կառուցուած է օտար լեգէոնի կանոնագրութեան վրայ։

Հոն մէկէ աւելի մտահոգութիւններ նախատեսուած են, եւ դարմանուած համապատասխան յօդուածներով։

Նոյն մտահոգութիւնները գոյութեան իրաւունք ունէին երբ խնդիրը կը վերաբերի բազմութիւններու, որոնք մէջակոյթով, քաղաքակրթութեամբ, վարքով ու բարքով յատուկ տեղ ունէին իրենց նախկին հայրենիքին մէջ։

Հայկական լեգէոնի կեանքը եւ պահուած յաղթանակը, եւ այս պողոտաներու վրայ, այդքան ապերախտ պայմաններու մէջ թափուած այս ժողովուրդին առանձնայատկութեան հաւատոյ, իրական եւ լուրջ կենդանաբանական պիտի ըլլային ցոյց տալու համար թէ ան առնուազն արժանի է կռուելու եւ մեռնելու իբրեւ Ֆրանսացի.

Այս երեւոյթին անմիջական ծնունդ պիտի ըլլային խմբաւորումներ, ինչո՞ւ չէ, սկսեալ զինուորցուներէն։

Փնտռել եւ ուսումնասիրել օրէնսդրին մտահոգութիւնները, եւ աշխատիլ փարատելու զանոնք, լուսաբանելով պատկան իշխանութիւնները։

Միակ խարիսխը գործունէութեան։

Գործունէութեան ուրիշ ուղիներ, յախուռն պահանջ եւ պայման հասկնալի պիտի ըլլային միայն այն ատեն, երբ մենք կանխած ըլլայինք ապրոյթի կողմին միտքը, հետեւաբար եւ օրէնքը։ Գործի վրայ կը գտնենք անպատասխանատու մարմիններ եւ նոյն իսկ անհատներ.

Միակամ եւ հետեւողական աշխատանքով միայն կարելի է լսելի ըլլալ։

Յանձնութիւն պիտի ըլլար այս առթիւ եւս, ինքնօրինակել Ֆրանսական նման կազմակերպութիւնները։ Հաւաքական մտածողութիւն։

Կազմել խումբեր եւ մարմիններ՝ «առժամեայ» կամ մնայուն, գունաւոր կամ առանց գոյնի, ծնողական եղբայրական, բարեկամական են, ենն, բայց այդ բոլորը իրարու պէտք է միացնել դաշնակցային կապերով։

Զատորոշել մէկ բանաձեւ, ներկայացնելու համար մէկ մարմին կողմէ։

Անհեթեթ ճամբայ մը ուրէ պիտի ուղէին քալել բոլոր անոնք որ կ'ըմբռնեն կացութիւնը եւ ունին գիտակցութիւնը իրենց ուժին։ Թերթերը եւ տեսակէտներու զանազանութիւնը կրնայ պղտորել իւրաքանչիւրը։

Վերջապէս, բոլոր այս գիծերուն եւ փաստարկութիւններուն գործնականապէս պիտի նպաստէ կազմուելիք գունդերուն ընթացքը։

Ֆրանսական բանակին պահանջած կարգապահութիւնը իր բոլոր ներքուութիւններով, անմատչելի պիտի ըլլայ հայ զինուորներուն։ Անոնք ամէնակարճ ժամանակամիջոցին մէջ համակրել պիտի ներշնչեն նախարարութիւններուն, իրենց եւ նոյն իսկ աւելին միջնական պարագաները կրնան լաւագոյն քաղաքացիներ դառնալ, քանի որ իրենք գիտցան լաւ զինուորներ ըլլալ։

Ց. ՆՇԱՆԵԱՆ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՏԱՐՕՆԻ ԱՇԽԱՐՀԸ

1914 — 1915

ԽՄԲ.—«ՎԷՄ»ի 1936 Յուլիս – Հոկտեմբեր թիւը նոր լոյս տեսած ըլլալով, ընդհատուած էր այս յուշերուն շարունակութիւնը։ (Տես *Յառաջ*, 1936 Յուլիս 12 — Սեպտ. 3)։

ՔԱՆ ԼԵՌՆԵՐՈՒ ՄԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

Օգոստոս էր. Օր մըն ալ տարեց կին մը սեւցած կմախքի մը իր երեւոյթով, մեր քով յայտնուեցաւ։ Մուշէն կուգար. դացած էր երբ քիւրտ կին եւ ամայի փողոցներուն մէջ սակորներ եւ պատուղներու կեղեւներ ժողվելով կերակրուած էր քանի մը օր։ Պատմեց թէ Սուլթանէն «Ֆէրման» է եկեր, որով «ներում կը շնորհուէր» փախստական այն Հայերուն, որոնք անմիջապէս կ'երթային յանձնուելու «հուքումաթին»... Եկած էր լուր տալու ցաք ու ցրիւ թեկորներուն։ Տեսած էր հայ կենդանի թողուած քանի մը արհեստաւորներ՝ հացագործ, դերձակ եւ կօշկակար,— որոնք քանակի համար կ'աշխատէին, որոնք նոյնպէս յանձնարարուած էին վերադառնալ քաղաք, օգտուելով «աֆըլչահանէէն» (կայսերական ներում)։ Անտարբեր լսեցինք զինքը. մեր մէջ վերադառնալու տրամադրութիւն ունեցողներ չեղան։ Մուսնեփկի մը պէս, վհուկի երեւոյթով այդ մամիկը, շարունակեց իր ճամբան՝ քոլերու — չոլերու մէջէն մարդիկ ժողվելու։

Գիշերները թափառումներու միջոցին, հանդիպեցանք մարդկանց խումբերու, որոնք կ'երթային ապաւինելու «աֆըլչահանէին»։ Զուգեցինք ու չկրցանք տարհամոզել։ Ինչո՞ւ եւ ի՞նչ առարկութիւններով պիտի կ'ասեցնէինք այդ տարաբախտ մարդուրուականները փրկութեան չիւղի մը կառչելու հաւանականութենէն ...Ու չատեր գացին։

Շաբաթ մը վերջն էր, որ Բերդակայ սարէն տեսանք ողջակիզման թափօրները։ Այդ քանի մը գիշերները դեղնաւուն — լոյս մոխրագոյն բոցեր կը բարձրանային Նորշէնի, Խասգիւղի, Մկրագոմի գիւղերէն, իսկ ցորեններ, դաշտին վրայ, չոքած էր աղտեղին ծանր վիթխարի ամպ մը — մուխը վառուած մարդկանց, որոնց ճարպի հոտը, երկա՜ր օրեր, խենթեցնելու ատտիճան ուղեղներուս մէջ մըխրճուած էր։

Այդ օրերէն մէկն էր, երբ երկու պատանիներ եկան գտնելու մեզի. մտաղաշ իմ սիրելիները՝ Լեւոնն ու Գարեգինը։ Բայց ի՞նչ էր մնացեր այդ թարմ, աշխուժով ու կորովով լի կտրիճ կորիւններէն,— սեւ թափանցիկ մորթով պատած ոսկորներու դանդուածներ, որ հազիւ կը շարժուէին իրենց ցնցոտիներու մէջ։ «Կերակրեցինք» բռված գարիով եւ եռացուած դաղձի տաք ջուրով։ Գարեգինը պատմեց, որ քաղաքէն կուգան. ժանդարմի սպաներէն մէկը իր քովը առած է եղեր Լեւոնը իբր քարտուղար, թրքացնելու յոյսով, եւ երբ օրին մէկը սրբկան փորձեր է բռնաբարել՝ Լեւոնը, կատղած՝ դանակը մխեր է սպայի փորը եւ հրացանը առնելով Գարեգինի հետ փախեր է։ Պէտք չկար թէեւ պատմելու «աֆըլչահանէին» արդիւնքը, քանի որ աչքովնիս տեսած էինք վառուելու տարուող բազմութիւնները, սակայն անյաղ փափաք մը ունէինք նորէն եւ նորէն լսելու, ա՛լ աւելի մանրամասն, ալ աւելի ահաւոր եղեռնի պատմութիւնները անոնց մասին — փորելու մեր վէրքերը, տառապանքէն այրուելու վերջանալու փափաք մը ունէինք։

Ու այնուհետեւ ահաւոր լռութիւն մը տարածուեցաւ Տարօնի դաշտին վրայ. գիշերները դարհուրելի եւ անյատակ սեւ երախի մը, անդունդի մը պէս տարածութիւն մըն էր մեր առջեւ։ Ոչ մէկ լոյս, ոչ մէկ կրակ. այլ եւս զգացինք, որ մարած է օջախը Տարօնի աշխարհի, ու մենք միայն, մոլորած ու դազդազած գազաններու նման, կառչած ժայռերուն դեռ ողջ էինք։

Սասունէն ազատուած խումբին գալը քիչ մը աշխոյժ տուաւ մեզի եւ գիտակցութիւն ... ապրելու բաղձանքին հետ։

Թուրքերի հետ էին 8—10 հոգի, որոնցմէ կը յիշեմ Սասունցի Ջօյօն եւ Մուչեղը, Փէթարա Մանուկը, Ախօն։ Ի հարկէ, արտաքնապէս աւելի առողջ եւ կենսունակ, կռիւներէն պարտուած այդ խումբը պահուըտած է եղեր այրերու մէջ։ Քիչ - շատ անոնց ունեցեր են, վերջապէս անհնար եղած է հոն մնալ, եկած էին արտասահման անցնելու։

Ոչինչ հարցուցի Թուրքէնին. ինքն ալ ոչինչ ըսաւ. ի՞նչ էր մնացեր պատմելու. պարզ չէ՞ր ամէն բան ... Համր էինք ահաւոր անցքերը չքերքրելու համար, թէ մենք եւ թէ անոնք. խուսափողական՝ մեր բազմաթիւ ընկերներու կորուստի հանդամանքներու նկատմամբ, բայց ի՞նչպէս հաշտուիլ Կորիւնի, Տիգրանի, Մճոյի, Կիրակոսի, Մանուկի եւ բազմաթիւ հերոս ընկերներու մահերուն հետ — տառապանք մը լուռ ու քարացած։

Պարտուած էինք չարաչար — ո՛վ սիրտ ունի վերյիշելու այդպիսի պարտութիւն։ Մոլորած ու աննպատակ թափառող մեր խումբը մեծցաւ այլ եւս։ Քան լերան եւ իր շղթաներու վրայ ապաստանած ժողովուրդի բեկորները հազուագիւտ էին դարձած — ո՞ւր էին, կայի՞ն թէ բոլորը ջարդըւած էին — Աստուած գիտէր։

Միայն կառավարութիւնն էր (հաւանաբար Մուշ վերադարձած բազմութիւններէն մեր գոյութեան մասին լուր առած), որ մեր հանդէպ նոր թափով հալածանքի էր ձեռնարկած։

Բացի քրտական ժամանակի հրոսախումբերէն, որ սկսեր էին երեւալ արդէն մեր լեռներուն մէջ, մեծ ուժերով մեզի շրջապատելու քանի մը փորձեր եւս կատարուեցան։

Օր մը, երբ լեռնաշղթաներէն մէկուն վրայ տարածուած թփուտներուն ապաստանած էինք, վաղ արշալոյսին մեր առջեւը տարածուող հովիտի վայրէջքին եզրէն (որմէ յետոյ դաշտ իջնելու ճամբան էր) նախ քանի մը ձիաւորներ երեւցան, ապա հետզհետէ անոնց յաջորդեցին բազմաթիւ ձիաւորներ՝ շուրջն 3—400 .որոնցմէ անջատուելով երկու թեւեր՝ արագութեամբ առաջացան դէպի աջ եւ ձախ լեռնալանջերը, ապա կեդրոնէն եւս ուժեր դժոխային համազարկներով, շարժուեցան հովիտն ի վեր. գնդակներու տարափով կ'որոնէին մեզ։

Մուսա բէկն էր իր աշիրէթով, եկած էր ոչնչացնելու Փէտայիներու վերջին մնացորդները։ Կառավարութիւնը գիտէր Սասունի խումբին գալը եւ հոն գտնուիլը։

Դիտակով կը հետեւէինք անոնց շարժումներուն։

ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(Շար.)

Ի ՊԷՏՍ ՋԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

— • —

Սիրելի Արազ.— Կը հասկցուի «գրաւիչ» ածականը, բայց ի՞նչ է «գրաւչութիւնը» փոխանակ «հրապոյրի, հմայքի, կախարդանքի»: Կը հասկցուի «հպարտութիւնը», բայց ի՞նչ է սա «հպարտանք» անտիպ բառը: Կը հասկցուի «յարմար»ը իբրեւ ածական եւ իբրեւ մակբայ, բայց ի՞նչ է սա «յուսաբար»ը: Բար մակբայակերտ մասնիկը ընդհանրապէս ածականներու հետ կը գործածուի, ըսած ենք արդէն. կարելի է ըսել, ըստ այսմ, տեւողաբար, բայց ոչ բնաւ տեւաբար: — Դիտա՞ծ էք արդեօք որ Ռ պարունակող յատուկ անունները, ինչպէս՝ Յակոբ, Մեսրոպ, Եդոմ, Ատոմ, Յոբ, կը գրուին նաեւ ով ձեւով — Յակովբ, Մեսրովպ, Եդովմ, Ատովմ: — Բառեր կան որ իրենք իրենցմով կը կրկնուին, նոյն ձեւով իրարու կը կպչուին — յեղյեղուկ, հեղեղ, աղխամաղխ (ղոյք, նաւին մէջ գտնուած տարկաները): — Քի՞չ է թիւը իշտ վերջաւորող բառերուն, ինչպէս՝ ոիշտ (կծծի), ճիշտ, միշտ, վիշտ, քիշտ (քշտել բայէն), ամբարիշտ: — Լաւ գրուածքի մը մէջ տեսայ «անտոհմն»ի փոխանակ անտոհմի: Բառը տոհմ է, Ռ չունի, հիմն, ազն, դուռն բառերուն պէս: Փոխանակ «անտոհմն ամուսնութիւն» ըսելու պէտք է, ուրեմն ըսել անտոհմ կամ տոհմիկ ամուսնութիւն: — Եթէ Երեւանի բարբառով հետաքրքրուիս միշտ, դարմանալի հակասութիւններու կը հանդիպիս: Սովորական, պարզ, դարերով նուիրագործուած բնիկ հայերէն բառերն ու ասութիւնները կ'անտեսեն, յաճախ անոնց տեղը գործածելով ռուս — թաթարական, Վիր — Աղուան հոմանիշներ, անդին ալ երբեմն Պապէն աւելի պապական կը դառնան, հայերէն հոմանիշները գործածելով զուտ գիտական, նորագիւտ բառերուն, ինչ որ անշուշտ գովելի է: Այսպէս կ'ըսեն՝ անկարգել, ինքնաթիռ ... Արդարեւ անմեկնելի բաներ կ'անցնին կը դառնան Էվօլուցիա հոլովող երկիրներուն մէջ: Հայ լեզուին համար մահացու դէպք մը պիտի ըլլայ Խորհ. Հայաստանի եւ նոյն օրինակ Երեւանեան հրատարակութիւններու լեզուին յարատեւութիւնը: Ի՞նչպէս կարելի է թումբ կազմել այդ աղաւաղութեան դէմ: Կը վախցուի որ վարչաձեւի փոփոխութիւնը անգամ այսուհետեւ անզօր պիտի ըլլայ այդ մահացու ախտին իբրեւ արգելակ: Բայց լո՛ւռ, ապաքէ, մի արտայայտուիք ձեր դիմագիծներով. Արագ կը դառնայ ահա:

** Կրնանք նկատի առնել պարագայ մը լեզուական մարզանքի տեսակէտով. — «Ոյժ» արմատին վրայ գիտելի են սա փոփոխակները — բոյժ, տոյժ, դոյժ, խոյժ, յոյժ, ժոյժ (իրենց յաբակից բայերով եւ ածանցներով — բուժել, տուժել, դուժել, խուժել, ուժով, ժուժել (համբերել): Ասոնց բոլորին մէջ կը փորձուիս տեսնել Ոյժի առաւելութիւն կամ նուազում կամ սաստկութիւն: Որով «բժիշկ», «բուժանք», «բուժիչ», եւն.: Կարելի է, նոյն իսկ «բժժանք» (կախարդական միջոցներ) կապել «բոյժ»ին հետ: Բանաստեղծական քմայք..... : — Թռչիլ բային արմատը ի՞նչ կ'ըլլայ — Թռիչ (բարձրաթռիչ, ինքնաթռիչ), ոչ թէ Թիռ, զոր ոմանք կը գործածեն բարդ բառ շինելու համար ... ինքնաթիռ: Անուշադրութեան, չըսելու համար՝ գիտութեան երեսէն լեզուն որքան կը կորանցնէ: Այսպէս՝ կարելի՞ է միթէ ըսել — օրաթիռ ... եւ ոչ օրաթռիչ: Անթիռ ... եւ ոչ՝ անթռիչ: Այո, կրնայ «թիռ»ը նկատուիլ իբրեւ բուն բառին առհաւական, սկզբնական կորիզը. բայց այնչափ միայն: Դարերու ընթացքին մէջ ձեւացած բառական բնոյթը չի ճանչնար «թիռ»ը, «երթ»ը, «ենկ»ը, եւն. իբրեւ բաղկացուցիչ կամ բառակերտ շաղախ, այլ՝ թռիչ, չու, գնաց, եւն. եւն.: Չկայ «ելք» ըլլալէն, այլ ելաց: Չկայ արմատական «խոյզ» խոյանալէն, այլ՝ խոյանք իբրեւ գոյական: Չկայ «ընթ» ընթանալէն, այլ՝ ընթաց, եւն. ըստ կարգին: Կը տեսնենք, ուրեմն, որ գրականութիւնը՝ որուն կը հետեւինք՝ լեզուական անհամար պահանջներ ունի, եւ դուք ձեր բազմահմուտ արուեստին կարեւորութիւնը եւ անոր դժուարին հանգամանքները եւ անոնց յաղթելու պարծանքը շեշտած կ'ըլլաք՝ այս ձեր գործիքին խելն ու բունը ուսումնասիրելով, եւ գործիքը շարժելով գիտութեան ընձեռած հպարտութեամբ: Սիրելի Արազ, անշուշտ կը ներես այս տեսակ մը վարժապետական քարոզութեան, ըսեմ՝ տեսակ մը ... ինքնագովութեան: Վերջապէս · քաղաքական բնոյթ չունի որ [illegible]

Հին գրականին մէջ «թիռ»ին գործածութիւնը (յոյժ ժուժկալ) դադրած է նոր գրականին համար: Թիւր մնաս, կեցցէ թռիչը, թռիչք: — «Դրդել» բայը իրեն յատուկ իսկական արմատ չունի, ազգականներէն կամ խնամիներէն փոխ կ'առնէ — շարժել, յուզել, դրդուել, վարել: Այսպէս՝ խուժանավար (խուժանին կիրքերը դրդող, գրգռող), դիւրադրդիւ (որ դիւրաւ կը յուզուի, կը դրդուի ուրիշէն, եւն.), կրայոյզ (կիրքերէ դրդուած), կամ զգացումներէ յուզող: — Յուզանել բային արմատն է սոյզ, յոյզին պէս (յուզել): Կրթել բային կիրթ: — Բնական է թէ որոշ առնչութիւն մը կայ «յոլով»ի (շատ) եւ «հոլով»ի (հոլովել, դառնալ, դարձնել, դարձուած) բառերուն միջեւ, Յ եւ Հ գիրերուն կամ ձայներուն տարբերութեան օակին համաձայն: «Անիւր կը հոլովի» (շատ կը դառնայ ինք իր վրայ) բառերուն պէս — «յոլովակի» (շատ, կրկին եւ կրկին): Կը տեսնէք որ խաղը դիւրին է: Երբ բանք — Արդարութիւն [illegible] յոլովէ, կը հասկնանք — արդարութիւնը ամէն բանէ գերադանց է, «շատը» վեր է:

Ու դեռ ծայրն ենք ծրարոց:

ՏԱՐԱԶ

ՆՈՒԱՂ

ՄԱՅՐԸ.— Ապուրդ ինչո՞ւ չես ուտեր:

ՏՂԱՆ.— Ապուր չեմ սիրեր:

ՄԱՅՐԸ.— Բայց օր պիտի ըլլայ որ պիտի փնտռես այս ապուրը եւ պիտի չգտնես:

ՏՂԱՆ.— Ուրեմն այդ օրուան պահէ ապուրս:

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

— • —

Վենետիկի Միաբանութեան ողբացեալ անդամներէն Հ. Բարսեղ Վ. Սարգիսեան՝ հատորի մը մէջ պատմած է «Վենետկոյ Մխիթարեան Միաբանութեան երկհարիւրամեայ կրթական գործունէութիւնը», եւ իր տուած արդիւնքը, տպուած Վենետիկ, 1936:

Չկայ Հայ մը, որ չգիտնայ Մխիթարեանց գործունէութեան բարերար արդիւնքը, եւ շնորհապարտ չմնայ այդ Միաբանութեան: Ոչ թէ Հայերը միայն, այլ օտարներն անգամ գնահատած են Մխիթարեանց գրական եւ կրթական գործունէութիւնը:

Հ. Բարսեղ Վ. Սարգիսեանի գիրքը՝ որ հրատարակուած է «Մուրատ–Ռափայէլեան վարժարաններու Ա. Հարիւրամեակին առթիւ, 1836 — 1936», կը ներկայացնէ Ա. հատորը (1746 — 1901), ուր նկարագրուած են Մխիթարեան Միաբանութեան կրթական գործին պատմութեան առաջին շրջանը, բազմաթիւ պատկերներով զարդարուած եւ տասներկու գլուխներու մէջ դասաւորուած:

Կը յանձնարարեմ կարդալ այս հատորը, լիովին համոզուելու համար անոր հմուտ հեղինակին առաջադրած նպատակին ճշմարտութեան:

Կ. Ց. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

ԿՈՉ ԼԻՈՆԻ ԳԱՂՈՒԹԻՆ

— · —

Լիոնի եւ շրջանի ազգ. միութիւնը կը խնդրէ մեզմէ հրատարակել հետեւեալ կոչը.—

1936 Դեկտեմբեր 13ին Լիոնի Հայ Ազգային եկեղեցիին մէջ (69, Rue Louis Blanc) կատարուեցաւ Լիոնի եւ Շրջ. Ազգ. Միութեան ընտրութիւնը, ի ներկայութեան եւ հսկողութեամբ Ընտրողական ժողովին, որ կազմուած էր ազգային զանազան կազմակերպութիւններուն ներկայացուցիչներէն:

Ընտրութեան օրինաւորութիւնը ընտրողական ժողովին կողմէ ճշդուելէ վերջ, նորընտիր Ազգ. Միութիւնը կազմեց իր դիւանը: Նախնական այս եւ այս կարգի գործողութիւններէն վերջ՝ Ազգ. Միութիւնս նուիրական պարտականութիւն կը համարի խորին շնորհակալութիւն յայտնել ընտրողական ժողովին՝ իր տարած աշխատութիւններուն համար, քուէարկու ազգայիններուն մասնաւորապէս եւ տեղական հայ գաղութին ընդհանրապէս, որոնք անսովոր պատկառանքով գաղութը օժտեցին օրինական Ազգային իշխանութեամբ մը, համաձայն բարձրագոյն իշխանութեանց կողմէ շնորհուած կանոնագրութեան:

Այս վստահութիւնը չարաչար չգործածելու համար, Միութիւնս իր անդրանիկ նիստերուն իսկ՝ զբաղեցաւ այնպիսի ընթացիկ գործերով, որոնք կրնան բարւոք սկզբնաւորութեան մը երաշխիք ծառայել, եւ գծելով իրեն համար գործունէութեան ծրագիր մը:

Սակայն Միութիւնս, ինքը, որչափ գիտակցի իր պարտականութիւններուն, զանոնք ըստ պատշաճի եւ յօգուտ իր հայրենակիցներուն գործադրելու համար՝ պէտք ունի գաղութին անվերապահ վստահութեան եւ բազմազան օժանդակութեան: Ահա այդ վստահութեան եւ օժանդակութեան գերագոյն կոչ մը կ'ընէ այսօր ներկայիս, բովանդակ անկեղծութեամբ եւ ամէնուն հանդէպ հաւասար զգացումներով:

Երբ անհատական եւ ընկերային կազմակերպութիւններ հայրենասիրական ջերմ եռանդով կը փարին իրենց ծրագրուած պարտականութիւններուն, եւ Ազգ. Միութիւնն ալ, օրինապէս ճշդուած իր սահմաններուն մէջ շարժելով, ջանայ լրացնել իր կարգին, իր պարտականութիւնները ընտանեկան յարաբերական, ինչպէս նաեւ առհմային եւ կրօնական եւ կրթական շրջանակին մէջ՝ համայնքին կողմէ իրեն մատակարարուած դիւրութիւններուն համաձայն,— ապահովաբար չէ կարելի երեւակայել աւելի արդիւնաւոր գործակցութիւն մը: Կը յուսանք թէ ամէն դասակարգէ եւ համոզումէ մեր հայրենակիցները ձայնակից պիտի ըլլան մեր այս կոչին: Միթէ ամէնուն — ըլլայ անհատ ըլլայ կազմակերպութիւն — նպատակը այն չէ՞, պետական օրէնքներուն սահմանին մէջ շարժելով հաւատարմաբար, յառաջ բերել այնպիսի գաղթային կազմակերպութիւն մը, որուն հիման վրայ կարենանք պահել մեր լեզուն, մեր կրօնը, մեր աւանդութիւնները, եւ, մանաւանդ, որդեգրող երկրին ժողովրդավար պետութիւնն ալ ամէն ազատութիւն կը շնորհէ՝ մեր ազգային այդ բնիկ յատկանիշները ոչ թէ միայն չմոռնալու, այլ աւելի յառաջացնելու եւ բարձրագոյն քաղաքակրթութեան առաւելութիւններով ճոխացնելու համար:

Ահա, սիրելի հայրենակիցներ, նորընտիր Ազգ. Միութեան մտածումն ու համոզումը, անցնելով իր գործունէութեան սեմէն ներս:

Երկրորդական կարգի դժուարութիւնները միանգամ ընդ միշտ լուծելու եւ ընդհանուր գործունէութեան մը նուիրուելու համար, կը յորդորենք սիրով եւ ստիպողաբար Լիոնի եւ շրջակայից մեր բոլոր ազնիւ հայրենակիցները, որպէսզի մեր իրաւասութեան սահմանին մէջ Միութեանս պատկանող բոլոր հանրային գործերուն համար՝ պատկանեալները ուղղակի դիմեն Ազգ. Միութեան կեդրոնատեղին, առանց միջնորդի, առանց աւելորդ ձգձգումներու, ուղղակի Միութեանս կեդրոնատեղին, ուր եկեղեցին բակը նշանակուած ժամերուն համաձայն, միշտ պատրաստ կը գտնուի Միութեանս քարտուղարը, որ մասնաւորապէս հրահանգուած է արագ եւ անվերապահ կերպով նկատի առնել դիմումները եւ ձեռք առնուած որոշումներուն համեմատ գոհացում տալ ըստ տեսակի եւ բան աստիճանի գործերուն:

Այսպէս, մկրտութեան, պսակի, յուղարկաւորութեան եւ հանրային ո եւ է նպատակի համար, ուր կրնայ եկեղեցին կամ միութիւնս դեր մը կատարել, անհրաժեշտ է վարուիլ վերը նշանակուած ձեւով: Ըստ այնմ, ապօրինի պիտի նկատուին անուղղակի եւ կողմնակի միջոցները:

Կը խնդրուի Շրջանի ազգայիններէն, որպէսզի իրենց կրօնական եւայլ կարգի պէտքերուն համար դիմում կատարեն Միութեանս առնուազն մէկ շաբաթ առաջ:

Վստահ ենք թէ մեր սիրելի հայրենակիցները բարեկարգ վարչութեան մը շարունակութեան համար անխուսափելի եղող այս կարգի ծրագիրներուն համայնական շահն ու դիւրութիւնները ըմբռնելով, պիտի քաջալերեն մեր ձեռնարկները:

Եւ արդէն այդ համոզումով է որ այս կոչը կ'ուղղենք, ամէնուս մէջ փոխադարձ տեսնել ու պահպանել պատասխանատուութեան ոգին:

ՄԱՄՈՒԼ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

— —

«Ապառաժ» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ.

— «Վերջին տարիներու պատահական յաջողութիւնները մեծապէս սրած են քեմալականութեան ախորժակները նոր յափշտակութեանց ի խնդիր.

Սուրիոյ եւ Լիբանանի քաղաքական կացութեան փոխանցման շրջանը լաւագոյն առիթը եղած է Թուրքիոյ համար սաստկացնելու իր դաւերը առայժմ հիւս. Սուրիոյ մէջ:

Ի հարկէ, շատոնց ի վեր Սուրիոյ բոլոր վայրերուն մէջ կազմակերպուած է գաղտնի գործակալութիւններ, որոնք մութին մէջէն կ'աշխատին շփոթութիւն եւ դրդռութիւն ստեղծել ցեղային եւ կրօնական հողի վրայ: Այս կազմակերպութիւնն ալ այժմ եռանդուն գործունէութեան մէջ է մանաւանդ գլխաւոր կեդրոններու մէջ: Այս կազմակերպութեան կ'աջակցին նաեւ բոլշեւիկեան գործակալները, բերայայտուկ նպատակներով:

Դժբախտութիւնը հոն է, որ բոլշեւիկեան գործակալներուն մէջ կը գտնուին նաեւ հայածուած մարդիկ, որոնք իրենց ցեղային ծագումով կը ստեղծեն որոշ շփոթութիւններ՝ գունաւորելով հայ - արաբական հակամարտութիւն կոչուող հնարովի խրտուիլակը:

Էնկիւրի կը փորձէ մէկ քարով երկու թռչուն զարնել.— վտանգել Հայերու ֆիզիքական գոյութիւնը, պառակտում եւ թոյն տարածելով Հայ եւ Արաբ տարրերու միջեւ, ի հարկէ գլխաւորապէս կրօնական հողի վրայ, որու ազդեցութիւնը շատ ուժեղ է տակաւին Արաբ ժողովուրդին մէջ: Հալէպի եւ Պէյրութի մէջ տեղի ունեցած վերջին դէպքերը ցոյց տուին թէ ինչպէս բանուկ է տակաւին այդ զէնքը:

Այս պատահարներով ու հակամարտութիւններով Թուրքիա կը ձգտի տկարացնել Սուրիոյ պետութիւնը, եւ յաչս օտարներու՝ վարկաբեկել զայն իբրեւ ապիկար կառավարութիւն:

Երկրորդ՝ սուրիական կառավարութիւնն ու ազգայնական կուսակցութիւնը ըստ երեւոյթին քիչ կարեւորութիւն կուտան այս վտանգին եւ թոյլ կուտան որ մամուլի մէկ մասը գիտակցաբար կամ անգիտակցաբար միջոցը դառնայ էնկիւրիի գործակալներու վտանգաւոր դաւերուն:

Փաստերը շօշափելի կերպով ցոյց կուտան թէ Սուրիոյ հայ գաղութը անկեղծ բարեկամ է թէ Սուրիոյ եւ թէ Լիբանանի անկախութեան: Իր ամբողջութեամբ ան չի մեղանչեր անկախութեան եւ հիւրընկալութեան դէմ: Չունի բնաւ քաղաքական նպատակներ ու ձգտումներ, բացի լաւ եւ հաւատարիմ քաղաքացի ըլլալէ: Բայց դէպքերը ցոյց տուին թէ այսքանը բաւական չէ հակադրելու դաւերը եւ չէզոքացնելու վտանգը, որ դամոկլեան սուրի մը նման կախուած է ամբողջ գաղութի գլխին:

Կը թուի թէ այդ գաղութին գոյութիւնը ապահովելու համար պէտք է ընել աւելին: Ու այս պարտականութիւնը կ'իյնայ թէ Սուրիոյ հայ գաղութի եւ թէ արտասահմանի հայ ղեկավարութեան վրայ: Առաջինը պէտք է Սուրիոյ կառավարութեան եւ ազգայնական շրջանակներու մօտ պարզաբանէ մութ ուժերու վտանգաւոր խաղերը, խափանելու համար անոնց մէջ ծագելիք վտանգը երկուստեք: Իսկ երկրորդը պիտի աշխատի չէզոքացնել Թուրքիոյ քաղաքական ու դիւանագիտական դաւերը, փրկելու համար Աղեքսանդրէթի Սանճագի 25.000 Հայութիւնը»:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԿԱՐԵՒՈՐ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՆԳԼ. ԽՄԲԱԿԻ ՄԸ ՀԵՏ

— • —

Անգլիական կարեւոր խմբակի մը հետ բանակցութիւն կը կատարուի Պոլսոյ նաւահանգիստին բարեկարգութեան համար: Կատարուելիք գործերն են — ածուխի մեծ մթերանոցներ շինել, Ղալաթիոյ եւ Սիրքեճիի քարափները մեծցնել, մեծ մթերանոցներ շինել, քարափները արդիական կազմածներով օժտել եւ Ոսկեղջիւրը մաքրել եւ քարափ շինել:

Անգլիական թերթերու տեղեկութեանց համաձայն, անգլիացի յայտնի մասնագէտ Ալեք. Ծիպ [illegible] գործավարութեան խորհրդական պիտի կարգուի:

ՉԷՐՔԷԶՆԵՐԸ ԿԸ ԶԻՆՈՒԻՆ ...

— · —

Թուրք թերթերը կը գրեն.—

Թուրքիոյ սահմանամերձ շրջաններու մէջ զրպարտութիւն կը կատարուի Թուրքերու դէմ: Մասնաւոր կեդրոններ կազմուած են, զրպարտութիւնը յօրացնելու համար:

Միւս կողմէ, Իսքէնտէրունի շրջանը զրկուած չէրքէզ ջոկատներէն իւրաքանչիւրին բեռ մը զէնք տրուած է: Այդ զէնքերը պիտի տրուին անոնց որ պիտի ծառայեն Թուրքերուն դէմ կազմուած հրոսախումբերուն:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹՐԹՈՆԸ (179)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Վարդանի պատկերը, իր խորտակուած յոյսերը զինք հանգիստ չէին ձգեր: Երեկոները, ընթրիքի սեղանի շուրջ հաւաքուիլը, աւելի քան տառապանք մը դարձած էր բոլորին համար: Այդ պահուն ամէնէն շատ կը պակսէր Վարդանի շէնշող ուրախութիւնը, կենսուրախ ծիծաղը, առողջ, կենդանի դէմքը:

Սոնիան Արշէնեաններու մօտ մնացեր էր, հակառակ հօր ու մօր թախանձանքին: Սեւ զգեստներու մէջ, գունաթափ դէմքը դուրս ցցուած էր, աւելի տխուր, աւելի կեդրոնացած արտայայտութեամբ, կարծես ցաւը քօղ մը լինէր դէմքը ծածկող: Այն աստիճան անակնկալ կերպարանափոխութիւն մըն էր կատարուածը, որ ծանօթներ կը դժուարանային ճանաչել այդ սեւ հագած, քիչ գունաթափ ու լուրջ դէմքով աղջկան մէջ նախկին կենսուրախ, քրքջան Սոնիան: Հոգեկան տառապանքը իր ծանր թաթով ճնշած էր Սոնիան:

Երբ սեւ զգեստներ կ'ապսպրէր Սոնիան, Եւգինէն զարմանքով հարցուց անոր.

— Բայց, սիրելիս, մէկ զգեստ ունիս արդէն, քանի մը շաբաթէն սեւ զգեստի այլ եւս պէտք չես ունենար:

Սոնիան չէր պատասխանած: Հայեացքը անորոշ կէտի մը ուղղած՝ մնացեր էր, որպէս թէ լսած չլինէր ընկերուհիին նկատողութիւնը: Բայց եւ այնպէս զգեստներ ապսպրեց ժամերով Եւգինէի սենեակը քաշուած՝ առանձին կը մնար: Մէկ երկու անգամ անոր հետ դուրս ելած էր, գաղտնի վարժարանները այցելելու համար: Սրտանց կ'ուզէր մասնակցիլ Եւգինէի աշխատանքին, բայց դեռ ինքը պէտք ունէր հայերէն սորվելու: Երեկոները, երբ ընկերուհին կը վերադառնար մասնաւոր դասերէն, Սոնիան դասագիրքը բացած՝ Եւգինէի օգնութեամբ կ'աշխատէր, գլուխը ծռած Մայրենի Լեզուի առաջին տարուան գրքի մը վրայ: Որքան ալ որ ամբողջ կարողութեամբ կ'աշխատէր եւ շատ ալ հեշտութեամբ կ'իւրացնէր Եւգինէի դասերը, սակայն Սոնիան չէր կրնար բաւարարուիլ այդ աշխատանքով: Կենդանի գործ մը հարկաւոր էր իրեն համար, որ ամբողջովին կլանէր զինքը, որուն նուիրուէր ամբողջ՝ էութեամբը:

Անգամ մը, երբ հայրը, որ ամէն երեկոյ կուգար, նստած կը խօսէր Արշէնեանի հետ, Սոնիան յանկարծ ընդմիջեց զայն.

— Հայր, ինչո՞ւ է որ, դուք գրասենեակէն վռնտած էք քաղքի դիմող երիտասարդները

Անախորժ հարցում մըն էր: Գէորգ Կարպովիչը վերջերս կը զգար, թէ վատ վարուած էր ու ատոր համար վատ կը զգար: Առանց աղջկանը նայելու, աւելի ինքնիրեն խօսելու ձեւով մը, պատասխանեց.

— Չէի գիտեր թէ ո՞վքեր են.

— Հայրիկ, պէտք է սխալը ուղղել... ամէն մարդ ձեռքէն եկածը պիտի ընէ իր ազգին օգնելու համար... Երբ ուրիշները իրենց կեանքով կը ծառայեն ժողովուրդին ...— յանկարծ Սոնիայի ձայնը դողաց, աչքերը լեցուեցան, բայց ինքզինքը զսպելով, շարունակեց

— Երբ ուրիշներ կեանքերնին կուտան, ունեւորներն ալ իրենց սրտին հետ քսակնին լայն բանալու են:

Սոնիայի խօսքերը ծանր յանդիմանութեան նման վիրաւորեցին Գէորգ Կարպովիչի ինքնասիրութիւնը: Կարծես ականջներուն չէր կրնար հաւատալ: Մի՞թէ այդ իր Սոնիան էր, իր հարազատ աղջիկը, որ հայեացքը իրեն սեւեռած, այնքան լրջութեամբ կը խօսէր ազգի, հայ ժողովուրդի մասին: Անորոշ ձեւով մը գլուխը շարժեց՝ աղջկանը նայելով. ինքն ալ կը ցանկար սխալը կերպով մը ուղղել:

Յաջորդ օրը, երբ Գէորգ Կարպովիչ Արշէնեաններուն տունը եկաւ, ծրար մը յանձնեց Սոնիային ու կամաց մը ականջին շշնջաց

— Սոնիա՛, գիտցած գործիդ համար է:

Սոնիան ուրախացած՝ հօրը նայեցաւ: Տարաթնեբէ ի վեր առաջին անգամ լինելով՝ ուրախութեան կայծ մը շողաց աղջկան աչքերուն մէջ, մեղմօրէն ժպտաց ու գրկեց հայրը.

— Սիրելի հայրիկս, մենք դեռ շատ պարտական ենք ...

— Գիտեմ, աղջիկս, գիտեմ

Իրար հասկցած էին: Գէորգ Կարպովիչը առաջ արհամարհանքով, նոյն իսկ թշնամաբար դիտած էր զաւակներէն ծայր առնող ժողովրդական շարժումը: Բայց երբ այդ տարերային շարժումը տարածուեցաւ բոլոր շրջանները, եւ գրեթէ կազմակերպուած ըմբոստութեան մը ձեւը առաւ, մանաւանդ երբ հայ ժողովուրդի բոլոր դասերը՝ գիւղացին, քաղաքացին, մեծափարթամ հարուստն ու փողոցի մշակը միացած մէկ ճակատ կազմեցին կառավարութեան դէմ, Գէորգ Կարպովիչը յանկարծ ինքզինքը կորսուած զգաց ազգային հաւաքականութենէն: Ոչ Ռուս, ոչ Հայ, այլ պարզապէս վաճառական մը՝ դուրս ինկած էր ազգային համայնքէն: Այդ հանգամանքը կը վիրաւորէր իր անձնասիրութիւնը, բայց որ գլխաւորն է, ծանր կերպով կ'անդրադառնար իր առեւտրական գործին վրայ: Բերնէ բերան տարածայնուած էր իր բռնած հակազգային դիրքը, շարժման նիւթապէս օժանդակելու չկամութիւնը:

Խելօք վաճառական մը լինելով՝ Գէորգ Կարպովիչը կը զգար, որ պէտք էր նահանջէր, բայց նահանջ մը՝ առանց իր ինքնասիրութիւնը վիրաւորելու: Սոնիայի նկատողութիւնը՝ փնտռած առիթը տուաւ: Աղջկան տուած ծրարին մէջ Գէորգ Կարպովիչը դրած էր հինգ հազար ռուբլի:

Սոնիան չէր գիտեր թէ այդ գումարը որո՞ւն պէտք էր յանձնել: Այդ մասին Եւգինէի հետ խորհրդակցեցաւ:

—Բժիշկ Զանեանին յանձնէ,—խորհուրդ տուաւ Եւգինէն.— Բեհրուդեան փողոցի վրայ կ'ապրի, մեր ղեկավարներէն մէկն է:

Այդ գումարի յանձնումը եղաւ պատճառ, որ Սոնիան ծանօթացաւ բժիշկ Զանեանի հետ ու անոր միջոցով այն մարդոց շրջանին, որոնք յեղափոխական շարժման ղեկավարներէն կը համարուէին: Սոնիայի առջեւ, այդ ծանօթութեան հետեւանքով բացուեցաւ բոլորովին նոր աշխարհ մը, որ մինչեւ այդ անծանօթ էր իրեն, Նոր մարդիկ, նոր դէմքեր, բայց մանաւանդ ազգային արժէքներու նոր գնահատումներ, որոնց մասին առաջ Սոնիան երբեք մտածած չունէր: Նոր բարեկամները հակառակ որ բարձրագոյն կրթութիւն ստացած մարդիկ էին, բայց շատ պարզ, ջերմ զգացումներով սրտակից բարեկամներ էին, որոնք [illegible] պարզութեան հետ անսահման սէր ունէին դէպի իրենց ժողովուրդը, ու անոր ծառայելու մոլեռանդ պատրաստակամութիւն մը:

Ամէնէն աւելի Գասպարեանէն տպաւորուեցաւ Սոնիան: Այդ թափթփած արտաքինով մարդը, որ թափառաշրջիկ տէրվիշի նման միշտ շարժման մէջ էր, ընդհանրապէս լռակեաց, աւելի կը սիրէր լսել քան խօսիլ, հարազատի մը ջերմութեամբ ընդունեց Սոնիան: Այնպիսի քնքոյշ վերաբերմունք մը ունէր, որ առաջին հանդիպումին Սոնիան թէեւ վերապահ, սակայն շատ շուտով ինքզինքը կապուած զգաց [illegible] դէպի այդ մարդուն, որ մտամոլոր հայեացք մը ունէր ու միշտ ծանր խորհուրդ մը միտքը զբաղեցնող:

Սոնիան կը սիրէր Գասպարեաններու տունը այցելել:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

զինուորական համազգեստները, զինուորութիւն ընելու համար հինգ ամիս, իբրեւ կանոնական ծառայութիւն եւ ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ԱՄԻՍ ԱԼ՝ ԻԲՐԵՒ ՊԱՏԻԺ, ՔԱՆԻ ՈՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄՈՎ ԿԸ ՆԿԱՏՈՒԻՆ ԴԱՍԱԼԻՔՆԵՐ, 1917էՆ ԱՍԴԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑԱԾ ՉԸԼԼԱԼՈՎ։

2) 1913ին ծնածները պիտի ներկայանան այս տարի, 1937 դասի նորագիրներուն հետ եւ զինուորութիւն պիտի ընեն հինգ ամիս, իբրեւ կանոնական ծառայութիւն եւ երկու ամիս ալ՝ իբրեւ պատիժ, անցեալ 1936ին, զինուորական շրջանի խորհուրդներուն ներկայացած չըլլալնուն համար։

3) 1914ին ծնածները այս ամառ պիտի ներկայանան զինուորական շրջանի խորհուրդներուն եւ պիտի ծառայեն 1938ին զինուորական դասին հետ միասին, յառաջիկայ տարի։ Ու այսպէս, յաջորդաբար, միւս դասերուն համար։ Զինուորական շրջանի խորհուրդներուն ներկայանալը պարտաւորիչ է, այլապէս թերացողները կը պատժուին երկու ամսուան յաւելուածական ծառայութիւնով։

4) Զինուորական ծառայութիւնը պարտաւորիչ է հպատակութիւն չունեցող եւ 1907ին ու այնուհետեւ ծնած ԲՈԼՈՐ հայ երիտասարդներուն համար։ Ոչ մէկ բացառութիւն կայ. որովհետեւ, օրէնքով, անոնք արդէն հելլէն քաղաքացի կը ճանչցուին։ Հետեւաբար, բոլոր անոնք, որ տակաւին չեն ներկայացած տարիքներու ճշդող յանձնաժողովին, պէտք է փութան լրացնել այդ անտարբերութիւնը եւ արձանագրուելով՝ ներկայանան պատկան զինուորական իշխանութեանց։ Տարիքի իբրեւ սկզբնական հիմ կ'ընդունուին ինքնութեան թուղթերուն մէջ արձանագրուած ծննդեան թուականները։ Պիտի ներկայանան այսինքն անոնք, որոնց ծննդեան թուականները 1907էն վեր են։

Օրէնքը եւ հրամանները խստիւ պիտի կիրարկուին եւ թերացողները պիտի հետապնդուին։

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԷ ՍՊԱՆԻԱՅ ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐՈՒՆ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԸ

Զօր. Ֆրանքօ, Սպանիոյ ապստամբ ուժերուն հրամանատարը, յայտարարութիւն մը ուղղելով օտար մամուլին, չեշտեց թէ թիզ մը հող չպիտի տան ուրիշին։ «Եթէ Եւրոպայի խաղաղութիւնը վտանգուած է Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմին հետեւանքով, մեղաւորը Սպանիոյ ազգայնականները չեն, այլ անոնք որ իրենց կ'ընդդիմանան ուրիշ երկիրներու մէջ։ Մենք պիտի կռուինք մինչեւ վերջնական յաղթանակ, մեր հողէն վտարելու համար համայնավարութեան չարաղէտ ուժերը։ Մենք վճռած ենք մեր երկիրը փրկել մահացու վարդապետութենէ մը որ խորթ է մեզի, ամէն տեսակէտով։ Մենք հողային պահանջներ չունինք, մենք միայն կ'ուզենք վերակազմել մեր երկիրը, ջախջախելով համայնավարութիւնը։ Գերմանիա եւ Իտալիա եւս նոյն կարիքը ունեցին, իրաքանչիւրը իր ճամբով։ Գերման զինուորներ չկան Մարոքի մէջ. ես արդէն պաշտօնապէս հերքեցի այդ լուրը»։

Զօրավարը այս առթիւ բացատրեց թէ նոյնիսկ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ սկսած են զգալ համայնավարական խաղերու վտանգը։ «Մասնաւորապէս անոնց գաղթավայրերուն մէջ է որ կը յայտնուի վտանգը։ Թող Ֆրանսա եւ Անգլիա լաւ հսկեն իրենց ստացուածքներուն վրայ, որոնք վտանգուած են։ Մենք պատերազմը պիտի շահինք թէ զինուորական տեսակէտով եւ թէ ամբողջովին։ Ես չեմ ըսեր թէ մէկ շաբաթէ՞ն պիտի շահինք թէ վեց ամիսէն, բայց պիտի շահինք»։

**** Կռիւները կատաղութեամբ կը շարունակուին թէ Մալակայի եւ թէ Մադրիտի ճակատներուն վրայ։ Առաջին քաղաքին անկումը անխուսափելի կը համարուի։*

**** Խ. Միութիւնը պատասխանելով անգլօ-ֆրանսական ծանուցագրին, կը կրկնէ իր նախորդ առաջարկները եւ կը թելադրէ հսկողութիւն հաստատել Սպանիոյ շուրջը, առանց հարցնելու զօր. Ֆրանքոյի կարծիքը։ Մոսկուա չատ հաւատք չունի առաջարկուած միջոցներու մասին։*

**** Կ'ըսուի թէ 4000 իտալացի զինուորներ եւս ցամաք հանուած են Քատիքս (Սպանիա)։*

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ չէզոք պիտի մնան եւրոպական պատերազմի մը պարագային, կ'ըսեն Աթէնքի թերթերը, հիմնուելով վարչապետ Զօր. Մէթաքսասի եւ կուսակցապետներու տեսակցութեան առթիւ փոխանակուած խօսքերու վրայ։

ԶՕՐ. ԿԷՕՐԻՆԿ երրորդ անգամ տեսակցելով Մուսոլինիի հետ, անցաւ Նափոլի, ուր անգամ մը եւս պիտի խորհրդակցի, քառանդամ դաշինքի մը մասին։ Գերմանիա կ'աշխատի աւելի մօտենալ Անգլիոյ, բարեխօսութեամբ Իտալիոյ, եւ չէզոքացնել Խ. Միութիւնը։ Զօր. Կէօրինկ յետոյ Լեհաստան պիտի երթայ։

ԱՏՏԻՍ - ԱԲԷԲԱՅԻ Թրքական գեսպանատունն ալ ջնջուեցաւ եւ թրքահպատակներու պաշտպանութիւնը յանձնուեցաւ իտալական կառավարութեան, մինչեւ հիւպատոսութեան մը հաստատումը։

ԶՕՐ. ԿԱՄԼԷՆ, ընդհ. սպայակոյտին պետը, Մէցի մէջ նախագահելով «Ֆրանսական Ցիշատակ»ի տօնին, ազդարարեց.— «Նորէն հնչած է ժամը խորհելու միայն մեր Ֆրանսայի մասին»։

ԹԵՐԹԵՐՈՒ ԹՈՒՂԹԸ 10 առ հարիւր գեղչելու հրաման ստացան գերմանական թերթերը։ Միեւնոյն ատեն ոսկեզի, քուրջի, թուղթի եւն. կտորներ կը հաւաքուին տուներէն եւ փողոցներէն։ Դպրոցականներ ալ կապուած են այս աշխատանքին։

30 *ՍՈՒՐԻԱՑԻ ԱՐԱԲ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐ տեղաւորուած են Միւնիխի մօտերը, գերմանական կրթութիւն ստանալու համար։*

ՎԻՑՑԷԹԻ սպանդանոցին մէջ 2500 աշխատաւորներ գործադուլ հռչակեցին երէկ առտու։

ՀԱՆԳԻՍՏ

Նիկոմիդիոյ Առաջնորդութեան նախկին փոխանորդ եւ Լիոնի ու շրջակայից հոգեւոր հովիւ Գեր. Տ. Անանիա Ծ. Վրդ. Հարբէլեանի որ հանգեաւ ի Տէր Յունուարի 16, Շաբաթ երեկոյ ժամը 10ին, իր բնակարանին մէջ, 60, Rue Rabelais à Lyon, *շրջապատուած իր զաւակներէն, թոռներէն եւ բազմաթիւ ազգականներէ ի հասակի 70ամեայ։*

Օծումն եւ յուղարկաւորութիւնը ծիսական շուքով պիտի կատարուի 69, Rue Louis - Blanc *Հայոց եկեղեցիին մէջ, ի ներկայութեան եւ նախագահութեամբ հարաւային Ֆրանսահայոց Առաջնորդ Գեր. Տ. Գարեգին եպիսկ. Խաչատուրեանի եւ մարմինը պիտի ամփոփուի* Guillotière*ի գերեզմանատունը։*

Լիոն, 17 յունուար 1937 — Լիոնի եւ Շրջ. Միութիւն

Ց. Գ.— Օծման եւ յուղարկաւորութեան օրն ու ժամը ժողովուրդին պիտի ծանուցուի մասնաւոր յայտարարութեամբ։

ԽՄԲ.— Մեր ցաւակցութիւնները «Յառաջ»ի աշխատակից Արշաւիր Հարբէլեանի, եղբօրը եւ պարագաներուն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Կարապետ Չէփճեան, ծնած Աշոտի գիւղէն, 3 տար. փոխադրուած Կիւրին։ Տեղահանութեան միջոցին կը գտնուէր Առանալէր կոյ որ 1920ին կը գտնուէր Պոլիս։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ՝ Տիկին Ռոզալին Գույումճեանի (Չէփճեան), ցաւագին միջոցաւ։

— Ասիթէն (Վօզկիւզի նահանգ) Մկրտիչ Գրիգորեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Պռուսա - Օրթաքիւղցի Մէրէջէնց Գրիգորին աղջիկը Աննիկ։ Կը կարծուի թէ Փարիզ կը բնակի։ Իր հասցէն իմացնել Վահրամ Մանուկեանի, 38, Rue Floréal, Romainville, Seine։

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Journaux R. CHIMCHI

29, Aghiou Marcou, ATHENES

Journaux R. CHIMCHI

56, Akti Miaouli, PIRÉE

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 20 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MERCREDI 20 JANVIER 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3324

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՐԿՑԻ ԽՕՍՔ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՕՐ ՄԸ

Վաղը, Հինգշաբթի, 21 յունուար, պատմական օր մը պիտի ըլլայ Ազգերու Դաշնակցութեան համար: Պատմական՝ այն իմաստով որ Ազգաժողովը անգամ մը եւս փորձութեան կ'ենթարկուի, արժեցնելու համար իր հեղինակութիւնը:

Այս անգամ օրակարգը Ալէքսանտրէթի հարցն է, որ Ա. Դ. Խորհուրդին կողմէ պիտի քննուէր յունուար 18ին, բայց երեք օր յետաձգուեցաւ, որպէսզի Ֆրանսա եւ Թուրքիա ժամանակ ունենան նոր բանակցութիւններ կատարելու եւ եթէ կարելի է՝ միջին ճամբայ մը գտնելու:

Գտա՞ծ են այդ ճամբան: Երկու կառավարութիւնները ունի՞ն միահամուռ մշակուած բանաձեւ մը, որ դիւրացնէր Ազգաժողովին գործը:

Կը տարակուսինք: Մինչեւ այսօր հրատարակուած տեղեկութիւնները աւելի շատ յոռետեսութիւն կը ներշնչեն: Մանաւանդ որ պէս թրքական աղբիւրէ հաղորդուած լուրերը եւ Թուրք մամուլին արտայայտութիւնները կը հաստատեն թէ կացութիւնը կը մնայ անփոփոխ:

Ճիշդ է որ Էնկիւրի նոր առաջարկներ ղրկած է Փարիզ, ֆրանսական կառավարութեան թելադրութեամբ: Եւ սակայն, կը թուի թէ այդ նոր առաջարկներն ալ չեն հարթած ճամբան: Եթէ այդպէս ըլլար, անշուշտ Թ. Ր. Արաս Փարիզ պիտի հանդիպէր, ուղղակի Ժընեւ երթալէ առաջ:

Ֆրանսական մամուլին արտայայտութիւնները աւելի կը շեշտեն անստուգութիւնը:

Ուրեմն, հարցին քննութիւնը պիտի կատարուի Ա. Դ. Խորհուրդին առջեւ, ինչպէս եղաւ առաջին անգամ ալ, 1936 դեկտեմբեր 15ին, երբ կ'որոշէին երեք դիտողներ ղրկել, հարցը տեղւոյն վրայ ուսումնասիրելու համար:

Թուրքիա, ձեռնպահ մնացած ըլլալով այս որոշման մէջ, որ տրուեցաւ միաձայնութեամբ, անշուշտ այս անգամ գերագոյն ճիգը պիտի թափէ, ժողովը երկուքի բաժնելու համար:

Ճիշդ այստեղ է որ՝ կը սկսի փորձութեան շրջանը, Ազգաժողովին համար:

Հաւանական է որ Թուրքիա մինչեւ իսկ Ազգերու Դաշնակցութենէն քաշուելու սպառնալիքներ ընէ, իբրեւ բարոյական ճնշում: Թերեւս Ազգաժողովը «կատարուած իրողութեան» մը առջեւ դնելու խօսքեր ալ արտասանուին:

Ամէն պարագայի մէջ, Թրքական պատուիրակութիւնը անկարելին պիտի փորձէ, դատ շահելու համար: Ուրիշ խնդիր, եթէ, բուն վիճաբանութիւններէն առաջ, համաձայնութեան մը յանգին ֆրանսական պատուիրակութեան հետ, որուն գլուխը կը գտնուի արտաքին նախարարը, Պ. Իվոն Տէլպոս, ֆրանքեւսուրիական դաշնագրի հեղինակին՝ Պ. Վիէնոյի հետ:

Փարիզի մէջ, հոգատարութեան պայմանները անխախտ պահելով հանդերձ, միշտ ալ տրամադիր են որոշ զիջումներ կատարելու, ինչպէս կը հաւաստեն պաշտօնական շրջանակներն ու մամուլը: Բայց, դժուար թէ այդ զիջումները գոհացնեն Թուրքիան: Այս վերջինը չի հանդուրժեր որ վիճելի շրջանին հոգատարութիւնը յանձնուի երէկուան հպատակին՝ Սուրիոյ: Ատոր համար ալ, կ'օգտագործէ բոլոր պատրուակները, խեղաթիւրելով նոյնիսկ պատմութիւնը եւ թուանշանները:

Ամիսներէ ի վեր, Թուրք մամուլը մէկ բերան կ'աղաղակէ թէ 250,000 Թուրքեր հալածանքի կ'ենթարկուին փոքրամասնութեան մը կողմէ: Մինչդեռ, բոլոր վիճակագրութիւններն ալ կը հաստատեն թէ ամբողջ շրջանին բնակչութիւնը 200,000 – 220,000ը չանցնիր, այն ալ բաժնուած զանազան ցեղերու:

Ամէնէն լաւատես հաշիւներով, Թուրքերու թիւը պէտք է ըլլայ 70,000, Ալէվիները՝ 60,000, Հայերը՝ 23-25,000, Արաբները՝ 20-23,000: Եւ քանի մը հազար ալ՝ Ցոյն, Քիւրտ, Չէրքէզ եւն.:

Արդեօք այս հաշի՞ւն ալ սրբագրման կը կարօտի:

Քիչ անդին պիտի կարդաք թարգմանութիւն մը՝ Լիոնի «Լը Նուվէլիսթ» լրագրէն, որ կիրակի օրուան ամբողջ առաջին էջը յատկացուցած էր Ալէքսանտրէթի հարցին, աշխարհագրական, ազգագրական եւն. տեղեկութիւններով:

Թերթին աշխատակիցը 220,000 կը հաշուէ Սանճաքին բնակչութիւնը, իսկ Թուրքերու թիւը՝ միայն 65,000 (Ալէվիներ 62 հազար, Արաբներ 40,000, Հայեր 35,000 եւն.): Ամէնէն թրքաշատ շրջանը Անտիոքն է, իսկ Ալէքսանտրէթի մէջ զանցառելի քանակութիւն մը կը ներկայացնեն Թուրքերը:

Էնկիւրի չի՞ գիտեր այս մանրամասնութիւնները: Եւ չի՞ գիտեր թէ աշխարհագրութիւնն ու պատմութիւնն ալ կը հերքեն իր յաւակնութիւնները:

Ան աւելին գիտէ, բայց կ'ուզէ ջուրը պատէն վեր հանել, ամէն բանէ առաջ նկատի ունենալով քաղաքական եւ զինուորական ծրագիրներ:

Ալէքսանտրէթը բանալի մըն է, որ կրնայ սպառնալ Թուրքիոյ ապահովութեան, որ եւ է աշխարհակալ պետութեան ձեռքին մէջ:

Քանի Ֆրանսայի ձեռքն էր այդ բանալին, Էնկիւրի չէր կրնար աւելի յառաջ երթալ: Բայց հիմա որ դաշնագիր կնքուած է եւ հովանաւորեալ շրջանը իր տիրոջը պիտի յանձնուի, Էնկիւրի մասնաւոր հոգածութեամբ կը տիրէ ապագան: Մանաւանդ որ, իր դիմացն ունի ամբողջ արաբական աշխարհը, դեռ նոր կազմակերպուած, բայց լի՝ հեռաւոր ցանկութիւններով»

Ծ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԸ

Ֆրանսայի գլխաւոր պատուիրակն է Արտաքին նախարար Պ. Տէլպոս

Երէկ Ժընեւ մեկնեցան արտաքին նախարար Պ. Իվոն Տէլպոս, խորհրդականը՝ Պ. Վիէնօ եւ պատուիրակութեան միւս անդամները, մասնակցելու համար Ա. Դ. Խորհուրդի նիստին, որ կը բացուի վաղը, Հինգշաբթի եւ որուն օրակարգի գլխաւոր նիւթն է Ալէքսանտրէթի խնդիրը: Ժողովին պիտի մասնակցին ուրիշ արտաքին նախարարներ, որոնց կարգին նաեւ Թուրքիոյ արտաքին գործոց նախարար, Թ. Ր. Արաս: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ պատուիրակները բուն ժողովէն առաջ մասնաւոր խորհրդակցութիւններ պիտի կատարեն, ճամբան հարթելու համար: Հաւանական է որ Ա. Դ. Խորհուրդը նախ ուրիշ միջազգային խնդիրներ քննէ, ամէնէն վերջը ձգելով Ալէքսանտրէթի հարցը: Արդարեւ, սեղանի վրայ կը գտնուին այլապէս ծանրակշիռ խնդիրներ, որոնց մասին մեծ պետութեանց արտաքին նախարարները առանձին խօսակցութիւններ պիտի ունենան:

Անտիոքէն կը հեռագրեն յունուար 19 թուականով.— Ազգերու Դաշնակցութեան դիտողները առտուն կանուխ Ալէքսանտրէթ գացին, երկարելով մինչեւ թրքական սահմանագլուխը, դէպի ծովափ, եւ հարցաքննելով շրջակայ գիւղերու բնակիչները:

Անտիոք վերադառնալէ յետոյ, անոնք լսեցին թրքական եւ հայկական պատուիրակութիւնները: Ցետոյ այցելեցին նաւահանգիստը, ուսումնասիրելով անոր ընդարձակման եւ ազատ գօտի մը հաստատելու հնարաւորութիւնները, ֆրանքեւսուրիական յարաբերութիւնները դիւրացնելու եւ հարաւային Թուրքիոյ դէպի ծով ելք մը ճարելու համար:

Կամաւորներու սպանիական ճակատ՞ն պիտի ճամբորդին

Ցեղական թերթերը կը գրեն թէ՝ Սպանիայէն հասած լուրերու համաձայն, պաշտօնաթերթը հրամանագիր մը հրատարակած է որով մեքենաբար սպանիական հպատակ կը ճանչցուին օտար կամաւորները:

Այս լուրը մեծ յուզում պատճառած է Հռոմի եւ Պերլինի մէջ, եւ երկու կառավարութիւնները կրնան հիմնովին փոխել իրենց քաղաքականութիւնը, մանաւանդ որ տակաւին չեն պատասխանած անգլիական ծանուցագրին, կամաւորներու հարցին առթիւ: Իտալիոյ պաշտօնական շրջանակներուն մէջ խաբեբայութիւն կը համարին սպանիական կառավարութեան ընթացքը եւ մամուլն ալ կծու խօսքեր կ'արձանագրէ: Այս առթիւ ուշադրաւ է որ Հռոմի գերմանական դեսպանը Պերլին գացած է, մասնաւոր զեկուցում տալու համար Հիթլէրի, թէ այս հարցին եւ թէ Զօր. Կէօրինկի խօսակցութեանց մասին:

Զօր. Կէօրինկ Նափոլի գնաց, տեսակցելու համար Փիէմոնթէի իշխանին հետ: Հռոմէն մեկնելէ առաջ, հեռաձայնով երկար խօսակցութիւն մը ունեցաւ Հիթլէրի հետ:

*** Վերջին լուրերու համաձայն, կռիւները նոյն ուժգնութեամբ կը շարունակուին թէ Մատրիտի եւ թէ Մալակայի ճակատներուն վրայ, փոփոխակի յաջողութիւններով:

*** Անծանօթ օդանաւ մը ռմբակոծեց ֆրանսական մարտանաւ մը, Քաթալոնիոյ բացերը. Վնաս ուռմբեր ինկան առանց մարդկային կորուստ պատճառելու:

Պատկերազարդ հրատարակութիւն մը Ալէքսանտրէթի եւ Անտիոքի մասին

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՈՉ ԹԷ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆ ԵՆ, ԱՅԼ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի «Լը Նուվէլիսթ» օրաթերթը իր կիրակի օրուան թիւին (17 յունուար) առաջին էջը ամբողջութեամբ յատկացուցած է Ալէքսանտրէթի շրջանին, ուր պատկերներով եւ փոքր քարտէսով մը: Խմբագրութիւնը կարճ ծանօթութեամբ մը պարզելով հարցին էութիւնը, կը հրատարակէ թղթակցութիւն մը, գրը ստացած է այնտեղ հաստատուած երիտասարդ Ֆրանսացիէ մը: Այդ հրատարակութենէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Ալէքսանտրէթի գաւառը կը գտնուի Սուրիոյ ծայրագոյն հիւսիսակողմը: 1918 հոկտեմբեր 13էն ի վեր Ֆրանսա գրաւած է այդ շրջանը, որ անշուշտ Սուրիոյ կցուած է, բայց որոշ ինքնավարութիւն կը վայելէ վարչական եւ ելմտական տեսակէտով: Մինչեւ 1924 Ֆրանսա իբրեւ հոգատար պետութիւն հարկադրուեցաւ կռուիլ հրոսախումբերու դէմ որոնք Էնկիւրիէն ղրկուած էին ըմբոստութիւն սերմանելու համար: Այդ օրէն ի վեր միայն աւազակութեան դէպքեր պատահած են առանց ծանր հետեւանքներու: Կառավարիչը, որ կ'անուանուի սուրիական պետութեան նախագահին կողմէ, վեհապետ մը դերը կը կատարէ: Ֆրանսայի ներկայացուցիչն է մարզպանին պատուիրակը, ներկայիս Պ. Տիւրիէօ: Գաւառը կը բաղկանայ երեք շրջաններէ,— Ալէքսանտրէթ, Անտիոք եւ Քըրք Խան:

Հակառակ քամալական թերթերու պնդումներուն, Թուրքերը երբեք մեծամասնութիւն չեն կազմեր: Սանճաքին ամբողջ բնակչութիւնն է 220,000, որոնց 62,000ը Ալէվի, 40,000ը Արաբ-Սուրիացի, 35,000ը Հայ, 113,000ը Ցոյն, 5000ը Ասորի-Քաղդէացի, Հրեայ, Քիւրտ կամ Չէրքէզ. մնացեալը՝ 65,000 Թուրք. ինչ որ կը նշանակէ փոքրամասնութիւն:

Ալէքսանտրէթի մէջ կան 1800 Իսլամներ, 7900 Հայերու, 6300 Ալէվիներու եւ 2000 Ցոյներու դէմ: Թիւրքմէնները համախմբուած են մասնաւորապէս Անտիոքի մէջ,— իբր 20,000: Սանճաքին ամէնէն բազմամարդ քաղաքն է այս, 35,000 բնակչութեամբ:

Անտիոքէն եւ Ալէքսանտրէթէն վերջ ամէնէն կարեւոր համախմբումները կը կազմեն Քըրք Խան,— մեծ գիւղաքաղաք մը Ալէքսանտրէթէն 35 քիլոմեթր հեռու, որուն բնակչութիւնը մեծ մասով կազմուած է Հայերէ (5000 հոգի՝ 6000 բնակիչներու վրայ), Սուէտիա եւ Արսուզ՝ ծովափին վրայ, յետոյ Պէյլան - Ուրհանիէ եւ Քէսապ, ձէպէլը Աքրայի գիւղը՝ իսկ եւ իսկ հայկական:

(ԼՈՒՐԵՐՈՒ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՓԻԷՌ ԼՕԹԻԻ ՊՈՉԸ »

—

Այս վերջին տարիներուն բաւական ձիւն տեղաց ականաւոր թրքասէրներու գլխուն... Թուրքերու ձեռքով:

Թուրք մամուլը ժամանակին անցուկը մոռցուկի վերածելով, սեւցուց հռչակաւոր Փիէռ Լօթին:

Հիմա կարգը եկած է Քլօտ Ֆառէրի, որ դեռ 1921ին գարշելի բաներ գրի առած էր գաւառական հանդէսի մը մէջ, ապացուցանելու համար թէ... Հայերն են որ ջարդեցին թուրք ժողովուրդը:

Բնականաբար այս եւ ուրիշ զզուելի արտայայտութիւններ երախտապարտ ձգեցին Թուրքերը, որոնք շատ մը «իքրամ»ներու կարգին, փութացին Պոլսոյ փողոցներէն մէկն ալ կոչել Քլօտ Ֆարէր:

Եւ սակայն, բախտին անիւ դարձած է հիմա:

Միտքերը պղտորած էին, արդէն, քանի մը տարի առաջ: Իսկ այժմ կարկուտ կը հոսի թուրք մամուլին էջերէն:

Կարդացէք եւ իմացէք. «Ճիւմհուրիյէթ»ն է որ կ'ազդարարէ բարկացայտ (15 յունուար).

— «Ջինազաղարին եւ նոյնիսկ ընդհանուր պատերազմին Թուրքիան պաշտպանած ըլլալուն համար, սեւ օրուան բարեկամ կոչած էինք այդ ճերմակ մօրուքով Ֆրանսացի գրագէտը. մինչդեռ հիմա սեւ թշնամի մը ըլլալու վրայ է: Թէեւ բնաւ դժուար չէ անոր բարեկամութիւնը ձեռք բերել, բայց որ եւ է արժէք չունի անոր բարեկամութիւնը որ շուկայ հանուած է:

... Հաւատացէք, մեր բարեկամը ցնդած է: Սանճաքի մասին մեր ըրած պահանջները 15—16 տարի առաջ ըրած ենք արդէն:

Անցեալները, Բերայի մէկ սինեմային մէջ տեսայ շարժանկար մը, որ կը ցուցնէր մեր բարեկամ Ֆարէրը՝ գինի խմողներու ընկերութեան հանդիսաւորապէս անդամագրուած ատեն: Այն օրուընէ ատդին երբ Ֆրանսացի գրագէտը ծովի աստուածին՝ Նեպտունի ազդեցութենէն դուրս գալով մտաւ արբեցութեան աստծուն՝ Բագոսի ծառայութեան մէջ, ցաւօտուքի սկսաւ: (Քլօտ Ֆարէր նախապէս ծովային բաղաւ էր»:

Այս ապտակն ալ Սօն Փոստաէն. խորագիրը՝ «Փիէր Լօթիի պոչը».

— Քլօտ Ֆարէր անուն մէկը կայ, իբրեւ թէ Թուրքերու բարեկամ: Ճիշդ կ'ըլլայ «Փիէր Լօթիի պոչը» անուանել զայն, որովհետեւ անոր միջոցաւ հրապարակ եկաւ: Իրականին մէջ, անոր գրականութիւնը նոյնքան կեղծ է, որքան կեղծ է մեզի հանդէպ ցոյց տուած բարեկամութիւնը:

Վերջերս պտտեցաւ հոս եւ Էնկիւրի եւ ուզեց որ սիրտը գոհացնեն, բայց չգոհացուեցաւ, որովհետեւ տեսնուեցաւ որ չգոհացուած ատենն ալ նոյնը պիտի ըլլայ: Ահա այս պոչը հիմա կ'ուզէ վրէժ լուծել մեզմէ եւ յօդուած մը գրած է սա խորագրով. «Թուրքերը ինչո՞ւ յանդգնեցան ապարէզ կարդալ Ֆրանսայի»:

Միեւնոյն ատեն կը պահանջուի ուրիշ անունով մը կոչել այն փողոցը որ անուանուած էր Քլօտ Ֆարէր:

Ինչո՞ւ կատաղութեան այս փրփուրը, տարիներու յորձանուտ փառաբանութիւններէն վերջ:

Որովհետեւ Քլօտ Ֆարէր յունուար 10ին գրութիւն մը հրատարակած էր «Ժուռնալ»ի մէջ, կամեցուկ մը հաստկցնելով թէ Ալէքսանտրէթը Սուրիոյ կը պատկանի, առանց սակայն որ եւ է վիրաւորական բառ գրելու իր բարեկամ Թուրքերու մասին: Ընդհակառակն, միշտ վար զարնելով իր երկիրը, Ֆրանսան:

Ահա այսպէս է պատմութեան վերջը. քանի սողաս, այնքան կը թքեն, կուժն ալ գլխուդ կոտրելով:

Վ.ԱՀԷ

ՀՐՈՍԱԽՈՒՄԲԵՐ՝ ԱՐԱԲՆԵՐԷ ԵՒ ԴԱՇՆԱԿՆԵՐԷ...

«Ճիւմհուրիյէթ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ.—

Անթաքիոյ եւ Ռէհանիէի Թուրքերը չափազանց ջղայնացան այն լուրէն թէ Սանճաքէն դուրս պաշտօնական իշխանութեանց կողմէ հրոսախումբեր կազմուած են Թուրքերու վրայ յարձակելու համար եւ հրոսախումբերն ալ կը բաղկանան Արաբներէ եւ Դաշնակներէ: Այս տեսակ դէպք մը եղերական հետեւանքներ պիտի ունենայ: Միւս կողմէ կ'ըսուի թէ Հալէպի եւ շրջականերու մէջ 1500ի չափ Արաբներ զինուած են եւ կը պատրաստուին յարձակելու Ռէհանիէի վրայ: Ռէհանիէի ցոյցերուն հետեւանքով, 10 Թուրքեր ձերբակալուած են եւ 5 ուրիշներու մասին ալ ձերբակալման հրամանագիր հանուած է:

Քիւրտ Տաղը եւ շրջակաները հետզհետէ աւելի կը տարածուի գլխարկ կրելու շարժումը եւ կ'ուղղուի դէպի Հալէպ: Պաշտօնական իշխանութիւնները շատ ջղայնացած են եւ սպառնալիքներ կը տեղացնեն Քիւրտ Տաղի բնակիչներուն, որպէսզի գլխարկ չկրեն: Ժողովուրդը ականջ չի կախեր այս սպառնալիքին եւ կը շարունակէ գլխարկ գործածել:

*** Նոյն աղբիւրին համաձայն, Գըրք Խանի հրամանատար սպան ստոիկան — զինուորներու միջոցաւ կը հաւաքէ Թուրք երեւելիները եւ մտրակով կը ծեծէ զանոնք: Ցետոյ կ'ազդարարէ Սուրիոյ դէմ չգործել, յայտնելով թէ եղերական պիտի ըլլայ իրենց սպասող վիճակը:

«Ֆրանսայի բարեկամութիւնը թոյն մըն է»

Թուրք մամուլը վերսկսած է իր պայքարը՝ Ֆրանսայի դէմ, Ալէքսանտրէթի հարցին առթիւ:

Եունուս Նատի Ճիւմհուրիյէթի մէջ դիտել կուտայ այս եւ ուրիշ խորագիրներու տակ.—

« Կարծես չէ բաւեր այն պարագան որ փորձանք զարձաւ Սուրիոյ ժողովուրդներու գլխուն, Ֆրանսա բացայայտօրէն հաստատեց թէ թշնամական ոգիով տոգորուած է հանրապետական Թուրքիոյ հանդէպ, Հաթայի Թուրքերը ընաջնջելու քաղաքականութիւն մը հետապնդելով:

Ցաւի՞նք թէ գոհ ըլլանք ատոր համար: Կասկած չկայ թէ գոհ ըլլալու ենք, քանի որ ֆրանսական բարեկամութիւն կոչուած թոյնը երեւան եկաւ իր ամբողջ մերկութեամբ: Եթէ նոյնիսկ կարելի չէ եղած հասկնալ Ֆրանսայի բարեկամութիւնը հանդէպ Թուրքիոյ, ամէն պարագայի հասկցուած է անոր թշնամութիւնը: Մենք արտաքոյ վերաբերումին ծանրութիւնը կը նախընտրենք կեղծաւոր ձեւերու տակ թաքնուած խեղկատակութիւններէն (մասգարալըք): Ֆրանսա Սուրիոյ մէջ տեղաւորուած է իբրեւ թշնամի մը որ ամենադէշ զգացումներով տոգորուած է հանդէպ Հանրապետական Թուրքիոյ »:

ՔԱՐՏԱՒՈՐԻՉ ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԻՒՆ հաստատելու համար բուռն պայքար մը կը մղուի Անգլիոյ մէջ: Պատերազմական նախարարը այս առթիւ դիտել կուտայ թէ երբ պատերազմ ծագի, անխուսափելի պիտի դառնայ պարտաւորիչ զինուորութիւնը:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԵՆ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

ՃԱՓՈՆ

1872ի կայսերական հրովարտակով մը կը սկսի ազգային ճշմարիտ դաստիարակութիւնը այս երկրին։

Այդ հրովարտակը կը ջնջէ դասակարգերու զանազանումը եւ կը նուիրագործէ ամէնուն հաւասարութիւնը կրթական գետնի վրայ։

Ճափոնի ազգային դաստիարակութեան առաջին դրութիւնը ընդօրինակութիւնն է եղած Ֆրանսականին։ Ցետոյ սակայն, փորձը ցոյց տուած է որ ան չի պատշաճիր երկրին մասնաւոր պայմաններուն։ Այդ պատճառաւ, հիմնական փոփոխութիւններու ենթարկուեցաւ ան 1916ին։

Հրովարտակը ամէն տարի կը կարդացուի եւ կը մեկնաբանուի կայսրութեան բոլոր դպրոցներուն մէջ։

Կրթութիւնն ու դաստիարակութիւնը պէտք է ծաւալին մինչեւ այն աստիճան որ, չինականի ընտանիք մը անգամ տգէտ չմնայ, ոչ ալ՝ ընտանիքի մը որ եւ է մէկ անդամը անուս։

Ու ոչ միայն միջին աւելի բարձրանայ սերունդներու կրթական մակարդակը, այլ մանաւանդ անոնք պահեն դարաւոր աւանդութիւնները, որոնց շնորհիւ միայն ազգը կը մեծնայ եւ կը զօրանայ։

Ազգային դաստիարակութիւնը տղուն պիտի տայ բարոյական զգացումներ եւ գաղափարներ։ Օրինակներով անոր պիտի ցոյց տրուի թէ՝ ի՛նչպէս կարելի է բարի արարքներ գործել։ Դաստիարակութեան գլխաւոր նպատակը պէտք է ըլլայ «Ենթաքարքի մարդիկ» ստեղծել։ Մարդիկ արժանաւոր։ Մարդիկ՝ արժանի Ճափոնցիներ ըլլալու եւ հպարտ իրենց երկրով, որպէս երկիրը իրենցմով։

Միքատոյի պաշտամունքին վարդապետութիւնը պաշտօնական եւ պարտաւորիչ կրօնն է բոլոր դպրոցներուն։ Ճափոնի յատուկ դաստիարակչական մասնաւոր պարագայ մըն է ատիկա

Այդ վարդապետութիւնը, դարերէ ի վեր, սերունդէ սերունդ կը փոխանցուի։ «Ճափոնցի ազգը միակ բլիթ մըն է, բաղկացած մասնիկներէ զորս ոչինչ կրնայ անջատել։ Կայսրը կեդրոնն է անոր։ Ու ամէն ինչ կայսրէն կախում ունի։ Ան ազգին հոգին է, կեանքն է։ Ազգը չի կրնար գոյութիւն ունենալ առանց անոր, ու ան ալ առանց ազգին։ Այս է խարիսխը քաղաքացիական դաստիարակութեան որ կը տրուի տղուն, դպրոցական շրջանի ամբողջ տեւողութեան, կառավարութեան մեծնաշնորհով կազմուած եւ հրատարակուած գիրքերու մէջէն։

Ու աւելին։ Երբ զինուոր է ան, միեւնոյն վարդապետութիւնը կ'երթայ զայն կը գտնէ զօրանոցին ալ ներս, ինչպէս յետոյ, գործարանին մէջ կամ արտը։ Վերջապէս ամենուրեք եւ ամբողջ կեանքի ընթացքին։

Ոչ ոք պիտի կրնար Ճափոնցի ըլլալ առանց այդ վարդապետութեան։ Աստուածութիւնն իսկ է ան։

Կայսերական բոլոր հրահանգները մեթոտով կը կիրարկուին։ Գուցէ չափազանց ալ խստութեամբ։ Ուրեմն կասկած չկայ թէ դաստիարակչական մարզին մէջ ձեռք բերուած արդիւնքները գոհացուցիչ պէտք է նկատուին։

Ու արդարեւ, մանչերու 5, 6 առ հարիւրը եւ աղջիկներու 11 առ 100ը միայն անուս կը մնան։

Եւ սակայն, անհերքելի իրողութիւն է որ, դաստիարակութեան կազմակերպութիւնը եւ կիրարկումը մեծ դժուարութիւններու կը բախին տակաւին այսօր Ճափոնի մէջ։

Բուն յանցաւորը ճափոնական լեզուն է։

Ճափոնական լեզուն երկու անհաւասար մասերէ կը բաղկանայ. մէկն՝ այն որ բնիկ լեզուն է երկրին, չափազանց աղքատ բառարանով մը։ Միւսը «չինեւճափոնական» կոչուածը, չինական ծագումով, հարուստ եւ շարունակ աւելի ճոխանալու ենթակայ։ Երկուքն ալ չինական գիրերով կը ներկայացուին։

Մեր նիւթին սահմանները թոյլատու չեն որ մխրճուինք մանրամասնութիւններու մէջ լեզուական այս հարցին։ Կարեւոր պարագայ մը, սակայն, թող ձեր ուշադրութեան յանձնուի, երբ կը խօսուի Ճափոնի դաստիարակութեան մասին։

Չինական գիրը պատկերացումն է գաղափարին կամ առարկային։ Կարելի է հասկնալ չինական գիր մը՝ առանց գիտնալու անոր ընթերցումը։ Կարելի է զայն կարդալ առանց զայն ըմբռնելու։ Ու կարելի է զայն կարդալ եւ հասկնալ՝ առանց գրելու։

1500 — 2000 գիր ընթացիկ թերթերու համար։ 5000 — 7000 գիր իրաւաբանութեան, բժշկութեան, գրականութեան եւ գիտութեան համար։ 10.000 եւ աւելի՝ բարձրագոյն ուսմանց որ եւ է մէկ մասնագիտութեան համար։

Քանի՜ տարիներ. պէտք պիտի ունենայ ճափոնցի ուսանող մը, որ ճշմարտապէս «գրել եւ կարդալ» գիտնայ, արտայայտութեան եւրոպական իմաստով։

Պիտի հարցնէք թէ ինչո՞ւ կառավարութիւնը կը պահէ չինական գիրերը, քանի որ մեծ պիտի ըլլային շահուելիք առաւելութիւնները, եթէ մէկդի նետուէին անոնք։ Այդպիսի արմատական փոփոխութեան մը իրագործումը չափազանց դժուար է, թէեւ կարելի։ Զգաստանանք եւ անցնինք։

Կարեւորը այն է թէ՝ ճափոնցի ուսանողը պէտք է երկար ժամանակ եւ թանկագին ժամեր զոհէ իր լեզուն սորվելու համար։ Ուրիշ խօսքով ուրեմն՝ անիկա շատ աւելի քիչ բան կը գիտնայ քան Եւրոպացի ուսանողը.

Ու հաւանաբար, լեզուին խլած բազմաթիւ տարիներուն պատճառաւ է որ, ճափոնցի ուսանողը ստիպուած է սահմանափակուիլ մէկ կամ երկու գիտութիւններու պատերէն ներս եւ տեղեակ չըլլալ ուրիշ գիտութիւններու։ Մինչդեռ ինչպէս գիտէք Եւրոպայի մէջ, փնտռուածը լաւ միջինն մըն է ամէն բանի համար։

Նախակրթութիւնը ձրի է եւ պարտաւորիչ Ճափոնի մէջ։ Կը տեւէ ութ տարի, աղջիկներուն համար՝ վեց տարի։

1934 — 35ին, 11 միլիոն էր մանչ եւ աղջիկ դպրոցականներու թիւը։

Մանկապարտէզները կ'ընդունին 3 — 7 տարեկան տղաքը։

Նախակրթարանէն վերջ, տղան կրնայ հետեւիլ, երեք տարի, բարձրագոյն դասընթացքի եւ հոն կանգ առնել, կամ անցնիլ երկրորդական վարժարան։

Երկրորդական վարժարան մտնելու համար, տղան պարտաւոր է շատ դժուար մրցումի մը մասնակցիլ։ Այս խստութիւնը անոր համար որ, թեկնածուներու թիւը միշտ կը գերազանցէ տրամադրելի տեղերու թիւը։

Տեղին է հոս արձանագրել որ ինչպէս շատ մը երկիրներու, նոյնպէս ալ Ճափոնի մէջ, մտաւորականներու գերարտադրութիւն կը տիրէ։ Եւ պաշտօնները կը պակսին։

Կրթական ներկայ նախարարութիւնը կը փափաքի ստեղծել դպրոցական նոր ուղղութիւն մը։ Ան կ'առաջարկէ երկու տարի երկարաձգել պարտաւորիչ կրթութեան շրջանը եւ բազմապատկել արհեստագիտական դպրոցներու թիւը, ու փոխանակ ընտրանիի մը, որ արդէն պահանջին սահմանը անցած է, յառաջ բերել միջին դասակարգ մը, որուն պէտք ունի երկիրը։ Տարակոյս չկայ թէ նման բարեկարգութիւն մը մեծ վարկերու կը կարօտի եւ մէկ օրէն միւսը չիրականանար։

Երկրորդական կրթութիւնը կը տեւէ հինգ տարի։

Համալսարանը երեք կամ չորս տարուան շրջան մը կը ներկայացնէ։ Վարդապետի (տոքթէօր) տիտղոսը դժուարութեամբ ձեռք կը ձգուի Ճափոնի մէջ, ուր 9000ը չանցնիր վարդապետներու թիւը (80 առ հարիւրը բժիշկ).

Գոյութիւն ունին բազմաթիւ արհեստագիտական դպրոցներ, մասնաւորապէս երկրագործական, անտառաբուծական, շերամաբուծական, առեւտրական, հանքային, մեքենագիտական, նաւային, գեղագործական եւայլն

Իւրաքանչիւր գաւառապետութիւն վարժապետանոց մը կը պահէ, ուսուցիչներ հասցնելու համար։ Իսկ պետութիւնը կը պահէ չորս վարժապետանոց, երկրորդական վարժարաններու ուսուցիչները պատրաստելու համար։

Ճափոն գիտակից իր ուժին եւ արժէքին՝ կը ձգտի վերադառնալ ընտանեկան եւ ազգային հին աւանդութիւններուն.

Ու ազգային դաստիարակութիւնը այդ ուղղութեամբ միայն պէտք է աշխատի։

ԱՐՇԱԻՐ ԽԱՆՋԵԱՆ

ՀԱՅԿ. ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԱ ՎԻՍԹ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Իրիկուն մը, ընկեր Շ. Միսաքեանի հետ այս թաղը ժողովի գացեր էինք։ Ընկեր մը յաջողութեամբ եւ տեսակ մը ինքնագոհութեամբ Հայոց տուները կը ցուցնէր։ «Լա Վիսթ» անունը զուն ծանօթացուցիր «Յառաջ»ին, բաւ ընկեր Շաւարշ, ինքն ալ հայկ. շինարարութեան նմոյշները դիտելով.

Ու մեր ընկերը մտնալով իմ ալ ծանօթութիւնը այդ թաղին անցեալին ու ներկային, մերթ ինծ ու մերթ ընկ. Շաւարշին նայելով սկսաւ

— Երբ մենք այս թաղը եկանք, սա տուները միայն կային (ցուցնելով 4—5 տուներ)։ Հոս քարքարուտ վայր մըն էր, տեղ տեղ անտառ, ծառերով ծածկուած։ Հոն, մեծ փառ մը կար, իսկ անդին, ուսպուռ պարապութիւն մը միայն։

Ու դեռ ընկերը մանրամասն ու երկար պիտի պատմէր իրենց թաղին պատմութիւնը, եթէ ուրիշ ընկեր մը չգար ընդհատելու իր խանդավառ նկարագրութիւնը

Այդ իրիկուն իսկ ծրագրեցի Մարսէյլի հայաբնակ վայրերու մէջ տեղի ունեցած հայկական շինարարութեան մօտաւոր մէկ պատկերը ունենալ։

Քանի մը օր առաջ ձեռնարկեցի այդ աշխատանքին։

Լա Վիսթը փոքրիկ թաղ մըն է։

Հանրակառքի գիծէն 600 մեթրաչափ, նեղ փողոց մը անցնելով մարդ կը հասնի հայկական թաղին մուտքը, աջ կողմը առաջին իսկ Ֆրանսական հին տունը անմիջապէս աչքին զարնելով։

Կալուածատիրոջ տունն է, բուն եբեւոյթին՝ համեստ ընտանիքի մը պատկանող, փոքրիկ պարտէզով մը շրջապատուած, որմէ անմիջապէս ետք կը սկսին Սեբաստիոյ Իշխան գիւղացիներու տուները, ոմանք միայարկ, ոմանք երկյարկ

Հարիւր մեթր քալելով, փողոցը կը վերջանայ եւ դէմդ կ'ելլէ զայն կտրող ուրիշ փողոց մը, որ ձախէն կ'երկարի 200 մեթր, աջէն ալ հազիւ յիսուն մեթր երկարելով կը դառնայ առաջին փողոցին կռնակէն եւ կիսալուսնաձեւ կ'երթայ ու կը միանայ դէպի հանրակառքը տանող փողոցին։

Նիստաձեւ թաղ մը իրաւամբ։

Գաղթական հայ գեղջուկները իրենք իրենց հիմնած են այդ նստաձեւ թաղը, իւրաքանչիւրը ինքը ծրագրելով իր տան շէնքին ճարտարապետական ձեւերը։

Շատեր, իրենք իրենց կիներով, զաւակներով եւ հայրենակիցներու օժանդակութեամբ կրած են կաւն ու քարը, աղիւսն ու փայտը։ Շարած են պատերը եւ ծածկած են տանտաղները։

Հայը համայնագէտ է, ընդօրինակող։ Ու ինչո՞ւ չունենալ տունին քով նաեւ պարտէզ-բանջարանոց, հաւանոց ջրամբար դրացի բնիկներուն նման։ Ինչո՞ւ պահել հաւ, հնդկահաւ, բադ, նապաստակ, այծ։

Ուրկէ՞ եկան, ո՞ւր էին քանի մը տարի առաջ։

— Պուլկարիայէն, Ռումանիայէն, Յունաստանէն, Սուրիայէն, Փոքր Ասիայէն

Պէտք չէ հարցնել իրենց մօտաւոր անցեալի մասին։ Ամէն մէկը անոնց պատմագիրք մը ունի իր կուրծքին տակ, տառապանքներու, զրկանքներու եւ հալածանքի անանուն գիրք մը, որ կարելի չէ թղթատել առանց խոր յուզումի, առանց արցունքի։

Հիմա՞։

Լուռ են. գործ ունին. տանտէր են։ Ընտանիք կազմած են։ Կրնան իրենց յարկին տակ հայ հիւրեր ընդունիլ, մեծարել

Հայ են, Սեբաստիայէն, Բաղէշէն, Խարբերդէն եւ Փոքր Ասիոյ արեւմտեան շրջաններէն։ Հատ մըն ալ Սալմաստի Խոսրովայ առաջնորդ գիւղէն.

Տուներ շինել եւ օրապահիկը հայթայթելէ անմիջապէս վերջ, վարձու հողի մը վրայ դպրոցական շէնք մը, այսինքն՝ սրահ մըն ալ շինելով մանկապարտէզ բացեր եւ չորս տարի շարունակ 30—40 երկսեռ մանուկներ հոն այբուբենը սորված են, երգած են, մարզուած են։ Այս թաղին մանուկներու հանդէսները իրենց առանձնայատուկ տեղը ունին, Մարսէյլի հանդիսութեանց շարքին մէջ

Շէնքին պայմանաժամը լրացած է։ Հիմա 20 մանուկներ, շաբաթը երեք անգամ հայերէն դաս կ'առնեն իրենց նախկին ուսուցչուհիէն, որուն կապուած են հոգեպէս եւ այդ դասի պահերը ամէնէն երջանիկ պահերն են այդ մանուկներուն։

Տեղական դպրոցը կը յաճախեն թաղին 70ի չափ հայ մանուկները։ Աշխատասէր եւ ուշիմ աշակերտներ են բոլորն ալ։

Ընկերներէն մէկուն տունը կը մտնենք։ Դրացիներու մանուկներէ քանի մը հոգի բուռն հետաքրքրութենէն մղուած ներս կուգան։

Տանտէրը իր չորս զաւակներուն կը ծանօթացնէ մեզի։ Անոնք համարձակ են։ Կ'երգեն, կ'արտասանեն։ Քանի մը երգերէ եւ արտասանութիւններէ վերջ, ընկերս կը հարցնէ թէ ուրիշ երգ ու արտասանութիւններ ալ գիտե՞ն։

Ու մանուկները կը համրեն բազմաթիւ ժողովրդական եւ ազգային երգերու անունները։

Ընկերս կը գովէ տղաքը, թաղեցիներու ջանքերը։ Մինչ ես՝ նախապէս համբած նոյն թաղին տուներու մասին լրացուցիչ տեղեկութիւններ կը քաղեմ թաղին իրազեկ անդամներէն։

Լա Վիսթի մէջ կ'ապրին 348 Հայեր։

Վարձակալները սակաւաթիւ են։

Թաղին մէջ Հայեր շինած են 34 սեփական տուներ, 144 սենեակներէ կամ կտորներէ բաղկացած։

Գնուած հողերուն համար մօտաւորապէս ծախսուած է 474.000 ֆրանք, իսկ նորաշէն տուներուն համար 68 հազար ֆրանք։

Տարագիր Հայը հազիւ տասնեակ մը տարիներ առաջ, այս անմարդաբնակ վայրին վրայ իր թաղը հիմնելու համար ծախսած է 1.000.000 ֆրանքէն աւելի գումար մը։

Եթէ չափազանցուած կամ սխալ հաշիւներ ներկայացուցած ալ ըլլան, այնուամենայնիւ, 34 գործաւոր ընտանիքներու վրայ բաժնելով ծախսուած գումարը կը գտնենք, որ այդ տեսակ գումարի մը տնտեսումը, խնայողութիւնը ինքնին ապացոյցն է այն անդուլ հայկական շինարարութեան եւ ստեղծագործական ճիգերուն, որուն հայկական շինարարութիւն անունը միայն կարելի է տալ։

Որչա՛փ լաւ կ'ըլլար, եթէ ի միասին ըլլային Մարսէյլի եւ առհասարակ Ֆրանսահայ շրջաններու մէջ տեղի ունեցած հայկական շինարարութեան գոնէ մօտաւոր պատկերը ուրուագծել

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ՍԻՍԱՂ

— Տիկին, հաճեցէք ողորմութիւն մը տալ։

— Աւելի լաւ չէ՞ որ աշխատիք, փոխանակ մուրալու։

— Ներողութիւն, տիկին, ես քեզմէ խրատ չէ որ խնդրեցի, այլ դրամ։

ՄԵՆՔ ԵՒ «ՍԻՐԵԼԻ» ԵՐԵՒԱՆԸ

Հայ երիտասարդութեան զինուորագրութիւնը յուզումի մատնած է Ֆրանսահայ գաղութը։ Ժողովներ, խորհրդածում, սուտ լուրեր՝ յորձանք կազմած կը թեւածեն քաղաքէ քաղաք, փոթորկելով տարագիր երիտասարդութեան սիրտը։

— Կը տանին։

— Պատերազմ պիտի ըլլայ։

— Թնդանօթի միս ենք։

— «Կամաւոր» կ'արձանագրեն.

— Ցանցանք Փարիզի մեծերուն է։ Օֆիսները մեզ ծախեցին ...

Եւ հէքեաթ, բսի – բսաւ, ամէն կողմ, մանաւանդ անոնց մօտ, որոնք տարիներու ընթացքին անզօրութեան դատուելով, այսօր լեզու են ելեր, կը գրեն, կը թխեն, ու յանցաւորի հասցէներ ցոյց կուտան։ Ֆրանսական կառավարութեան հին օրէնքի մը գործադրութիւնը մեր երիտասարդութեան համար՝ խուճապ ստեղծեր է ամենուրեք, եւ դեռ պիտի շարունակուի այս ընթացքը, քանի որ չարամիտ ապուշներ կան եւ միտք պղտորող թափթփուքներ որոնք իրենց թունալից ցուցմունքներով կ'ուզեն տէր ... դառնալ հայկական հրապարակին։

Ի՞նչ փոյթ թէ նոյն մարդիկը ժամանակին աւելով քշուած են հրապարակէն եւ այսօր խուլ հացէներ կը փնտռեն սեւցնելու համար.

Զինուորագրութեան օրէնքը պարտադիր է եւ անկէ չի կրնար խուսափիլ ոչ Դաշնակցականը, ոչ Հնչակը եւ ոչ ալ Հօկը։

Իսկ թէ յանցաւորը շատերուն համար հայկական Փարիզն է եւ կամ հոն գտնուող օֆիսները, թոյլ տուէք յայտարարել, սիրելի եւ բախտակից գիւղացիներ, թէ բուն յանցաւորը Երեւանն է։ Ան է, որ մերժեց երէկ, եւ կը մերժէ այսօր։ Ամուր փակած Հայաստանի դռները, Երեւանի վարիչները տարիներ շարունակ հոլովեցին մէկ բան.— Քանդեցէք Դաշնակցութիւնը, կազմակերպեցէք «աշխատաւոր» մասսան եւ կանգնեցէք Սովետ. Հայաստանի կառավարութեան կողքին։

Ու գաղութներու մէջ սկսաւ «Վերադարձինականներու» ցուցահանդէս մը։ Մարդիկ սկսան խօսիլ «սիրելի» Հայաստանի մասին եւ դացին այդ հովերուն ետեւէն, ուր Հօկը կար եւ Հայաստանի կարմիրներու դաշն չուն էր։ Ներդաշն եղաւ եւ փոխանակ տանելու հայ երիտասարդութիւնը, որուն ֆիզիքական ուժը կրնար բարձրացնել հայրենիքին արժէքը, բաց ձգեցին դռները ծերերու, անկարներու, ծոյլերու, նոյն իսկ հայերէն չգիտցող թրքախօսներու առջեւ։

— Հայաստան Սթալին ..

— Մեր մեծ հայրիկ ...

— Տաղանդ ու հանճար, Հայոց փրկիչ, դարերով չարչարուած հայութեան միակ փրկարար միջոց — հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը ...

Եւ այս յանկերգը տարիներ շարունակ, ամէն առիթով։ Լաւ է որ այսօր մեր երիտասարդութիւնը բրապանքն կը մնայ, իր կեանքին շուրջ հիւսուած գործը ինքն իսկ կը կատարէ եւ առանց գաղափարի ու դաւանանքի խորութեան իր պարզ համոզումներով դարձեր է միակամ ու կը պահանջէ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՏԱՐՕՆԻ ԱՇԽԱՐՀԸ

1914 — 1915

Տեղերնիս փոխելու ոչ մէկ հնարաւորութիւն ունէինք այլ եւս. պատահականութեամբ միայն կրնայինք փրկուիլ երկար շղթայով առաջացող թշնամիէն։ Մեր թաքստոցը պզտիկ թփուտ մըն էր, հազիւ 120 — 150 քայլ շրջապատով. Քիւրտերը իրենց համապարհները աւելի մեծ եւ տարածուն անտառներուն ուղղած էին, երեւի միտքերնին չանցնելով թէ այդ խիտ, բայց խիստ փոքր թփուտներուն կրնայինք ապաստանիլ։ Քանի մը ընդակներ միայն մեր ետեւի թուփերը շօշափեցին ու անոնց խումբերը մեր երկու քովերէն անցան դէպի բարձրութիւնները. փրկուած էինք

Այդ օրուընէ սկսեալ, գրեթէ ամէն օր Քիւրտերու աւազին խումբեր շարք առ շարք խուզարկութիւն կը կատարէին լեռներու մէջ, սարսափելի ոռնոցներով եւ բազմաթիւ հրացաններու որոտներու ուղեկցութեամբ։

Դեկտեմբերը կը մօտենար։ Ծառերը եւ թուփերը կը մերկանային իրենց տերեւներէն. այլ եւս անհնար էր ապաստանիլ անոնց. կ'ընտրէինք խոռոչներ, բացուածքներ ժայռերու ետեւը, բաժնուելով փոքր մասերու։ Ցուրտը սկսած էր արդէն։ Միւս կողմէ դաշտերու մէջ այլ եւս սպառած էր հացահատիկը. ռուսական բանակի առջեւէն փախչող մուհաճիրները արդէն տարեր էին ամէն ինչ — ինչո՞վ ապրիլ։ Սովալլուկ մարդկանց խումբեր կը տեսնէինք երբեմն, որոնք ապուշ կամ կիսախենթ էին դարձած. գիշեր ու ցերեկ աննպատակ կը թափառէին այս ու այն կողմ։ Մեր մէջ յանդգնութիւնն ու կորովն ալ սպառած էր այլ եւս որ եւ է բուռն ու յուսահատ քայլ մը ընելու, օրինակ. արշաւանքներ կազմելու դաշտէն անցնող մուհաճիրներու վրայ եւ անոնցմէ խլելու ուտելիք։ Հետզհետէ լեռներէ անհետացան մեր բեկորները. շատերը անոնցմէ ցրուեցան կոտորածներուն գործօն մասնակցութիւն չունեցող Սասունցի քրտական աշիրէթներու մէջ (Շէկօ տունծ, Բադրանցիներ եւայլն).

Մեր շուրջ կամ մեզ մօտիկ վայրերու շուրջ հազիւ 100—120 հոգի կը մնային, որոնք որ եւ է գինով փրկուելու միջոցներ կը խորհէին։ Բոլորի մտումն էր անցնիլ ռուսական բանակ, որ մեր հաշուով հեռու չպիտի լինէր։ Ամէնէն ծանր հարցը համուտ առաջնորդներ («ավալաղ») գտնելն էր, որ գիշերային ճամբաներ լաւ գիտնար եւ առաջնորդէր խումբերը։

Ռուսական բանակին հասնելու համար առաջին մեկնողը Գուլանըխցի Մարտիրոսն եղաւ «Վարժապետ», որ փոքրաթիւ ընկերներով թողուց մեզ։ Մասնաւորապէս տենդոտ բռնադամ մէջ էին ամէնքը՝ հետեւելով մեր պատրաստութեան. անհասկնալի հաւատով բոլորը կը կարծէին որ մեզ ընկերանալով աւելի հաւանականութիւններ կ'ունենան ազատելու. իսկ այդ գործով զբաղող Գաւառեան Տիգրանը եւ մէկ քանի այլ ընկերներ խիստ գաղտնի կ'ուզէին պահել մեր մեկնումի պատրաստութիւնները, որպէսզի մեծ բազմութիւն չհաւաքուի եւ այդպիսով դժուարանայ մեկնումը։ Կասկածի եւ դժգոհութեան մթնոլորտ մը ստեղծուեցաւ. իմ պնդումին որ բոլորս մէկանց ճամբայ ելլենք, քանի որ երեք առաջնորդ միայն ունէինք, մեր ընկերները ոչ մէկ կերպ համաձայնեցան։

Վերջապէս մեզմէ խիստ դժգոհ, բաժնուեցաւ փոքր Արամը քանի մը տասնեակ խլեակներով եւ իր երկու առաջնորդներով։ Անոնք ընտրեցին Գուլանըխի ճամբան, որ Պէքջան լեռան ստորոտէն կ'անցնէր։ Մերինները գտան Բաղէշցի Ցարէքը, որ գիտէր Ախլաթ – Մանազկերտ ճամբան։ Պէտք էր օր առաջ մեկնիլ. այլ եւս անհնար էր այդ պայմաններու մէջ մնալ. նոյն իսկ միջոց չունէինք սպասելու, որ լուսինը վերջանայ — գիշերները կէս ցերեկ էին, շնորհիւ խիստ պայծառ լուսնի լոյսին։ Վճռեցինք եւ իրիկուն մը, երբ դեռ նոր արեւը անհետացաւ լեռնաշղթայի ետեւ, կարգի ձգուած մեր 36 հոգինոց խումբը արագ սկսաւ իջնել լեռն ի վար ...

ՓԱԽՈՒՍՏ

Նոր հովիտի մէջ էր, որ կը պատրաստուէինք մեր մեկնումին։ Ինծ հետ եղող ընկերները Մշեցիներ էին,— Տիգրան, կօշկակար Արմենակ, երկու Ցարօներ, Կանչեցեան Յովհաննէս, Տէր Զաքարեան Ցակոբ, վրացի Ալեքսանդր (որ տարիներ առաջ եկած էր Մուշ եւ հոն ամուսնացած), պայազ Միսակը, Բիթլիսցի պատանի մը՝ Ոստանիկ եւ մեր վալատ Ցարէքը։ Ռուբէնի հետ կային 8—10 հոգի եւ քանի մը ինծի անծանօթ մարդիկ։

Քիչ մը գարի էր աւելցած, որ ծեծեր եւ «հաց» էինք եփեր քարի վրայ։ Ռուբէնն ալ դեռ Սասունէն բերած կաշիէ պարկ մը ունէր երկյարկանի, վարի յարկը լեցուած էր հէլվայով, որ անձեռնմխելի կը պահէր մեր ագահ աչքերէն եւ քիմքերէն։ Գարիի «հաց»երը բաժնեցինք։ Վերջին վայրկեանին Լեւոնը եւ Գարեգինը եկան խնդրելու, որ զիրենք ալ առնենք։ Մինչեւ այսօր ալ անհասկնալի կը մնայ ինծի, թէ ինչո՞ւ Մշեցիները եւ Ռուբէնը հակառակեցան այդ երկու թշուառ պատանիներուն մեզ ընկերակցելու։ Հակառակ իմ պնդումիս ու աղաչանքներուս, անկարելի եղաւ համոզել։ Եւ մահուան տխրութեամբ եւ աննկարագրելի դառնութեամբ ու դառնանքով մեր այդ երկու թանկագին կորիւնները թողուցին մեզի ու հեռացան ժայռերուն մէջ ... Մինչեւ այսօր դեռ անոնց աչքերը առջին են խայթող խղճի պէս։

Երկարահասակ, նիհար, գալուկ դէմքով, հիւանդագին լայն բացուած աչքերով վալատ Ցարէքն էր, որ մեր խմբի առջեւ ցցուած՝ կը քալէր լեռնէն վար։

Մթնշաղ էր, երբ մօտեցանք Մեղրագետին եւ նուազած ջուրի հունով մը անցանք միւս կողմը։

Կարծեմ 17—18 հոգիներս միայն զինուած էինք՝ անզէնները մեր մէջ առած։ Յառաջապահ վալատին հետ կը քալէինք քանի մը հոգի. կար նաեւ վերջապահ երկու հոգի։ Կը յառաջանայինք զգուշութեամբ, բայց շատ արագ։ 40 քիլոմեթրէ աւելի ճամբայ ունէինք մինչեւ արշալոյս, մեր ցերեկուան թաքստոցը հասնելու համար։ Քանի մը ամայի գիւղերու քովէն անցանք։ Տեղ — տեղ դեռ մարդկային ճարպի եւ այրուածքի հոտեր կային։ Մահմետական մուհաճիրներու փոքրաթիւ կարաւաններու ձայները կը լսէինք հեռուէն որ կ'անցնէին։

Ամբողջ գիշերը տենդագին արագութեամբ կը կտրէինք Դուրանը իր լայնութեամբ, հարաւ - արեւմուտքէն հիւսիս — արեւմուտք, հասնելու համար Վարդենիս գիւղի ետեւ տարածուող ձորերուն մէկուն։

ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(Շար.)

մէկ բան,— մեր երիտասարդութեան որբազան իրաւունքները: Արդ, եթէ մենք մոռնանք բուն գինուորագրութեան հարցը, եւ տարուինք հայկական Փարիզով կամ օֆիսներով, հաւատացէք, գինուորցու ընկերներ, որ պիտի տուժենք հաւաքաբար: Պիտի տուժենք, որովհետեւ արիւն պղտորող ինկածներ վաղը ելլեն ու յայտարարեն.

— Հայ երիտասարդներու անհամաձայնութեանց միակ պատճառը զոյգ օֆիսներն են:

Եթէ մենք այժմ իրար չհասկնանք՝ վնասուողը դարձեալ մենք ենք, եւ ոչ ուրիշը:

Խծբծանքի ատենը չէ, իսկ եթէ կ'ուզենք որ անպայման յանցաւորներու հասցէ մը գտնենք,— առինքա կրնանք փնտռել միայն ու միայն Երեւանի ուղղութեամբ: Երբ մեր հայրենիքի այսօրուան վարիչները մեզի իսկ տէր չեն կրնար ըլլալ,— մենք որ իրենց դէմ արարք գործած չենք,— յիմարութիւն պիտի ըլլար մեր շուրջը յանցաւորներ փնտռել: Աշխարհի ամէնէն դժբախտ երիտասարդները մենք ենք: Արեան ճամբաներէն քշուելով եկանք հոս, եւ այսօր չունինք յենարան մը ուր կարենայինք հանգիստ շունչ առնել եւ ուրախ ապրիլ: Աշխարհի հիմը թող սարսի, եւ Թրքութեան այրած մոխիրը Եւրոպացիներու երեսներուն փոշի թող դառնայ որ մեզ այս օրերուն բերին:

Սիրելի ընկերներ, անշուշտ յանցանքներ ունին մեր մեծերը, բայց եթէ անոնք բան մը չկրցան ընել, անխղճութիւն է կարծել թէ մեր կործանումը կ'ուզեն: Ոչ, ոչ, ոչ, մեր դժբախտութեան բուն պատճառը Թուրքն է, Ռուսն է, բոլոր Եւրոպացիներն են: Մենք անոնց քաղաքական ու տնտեսական խաղերու զոհերն ենք, այնքանը միայն գիտնանք՝ կը բաւէ:

Այժմ ատենն է, որ մոռնանք բոլոր թիւրիմացութիւնները եւ բոլորս միասին,— ինչ կուսակցութեան ալ պատկանինք — գործենք միահամուռ, մէկ նպատակի շուրջ, որպէսզի մեր համերաշխութեամբ օրինակ հանդիսանանք մեր մեծերուն, եւ օր մը բոլորը իրարու քով բերելով՝ կազմենք համահայկական միութիւն մը:

Թ. ՀԸՐԱՑԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

— Սիրելի մայրս, նշանածիս համար շատ հարուստ է, կ'ըսէի, բայց կ'ըսեն թէ հրապարակի վրայ ութ հարիւր հազար ֆրանք պարտք ունի եղեր:

— Աղջիկս, այդչափ վարկ ունեցողին ալ հարստութիւն չէ՞:

×

— Պարոն, դուք զիս անարգեցիք տկարակազմ ըլլալով եւ ձեր յաղթանդամ ուժին վստահելով: Բայց ես երբեք չեմ վախնար ձեզմէ, հիմա պիտի երթամ ոստիկան կանչելու:

×

— Պարոն, եկայ պզտիկ առաջարկի մը համար, այսինքն ձեր աղջկան ձեռքը խնդրելու:

— Կ'երեւի ձեզի համար պզտիկ է, բայց ինծի համար ոչ, ո՞վ տուաւ այդ համարձակութիւնը ձեզ:

— Պարոն, ձեր տիկինը:

ԳԱՂԹԻԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄԹՄԻ ԵՒ ՊՆԱԿԻ ՀԱՍՈՅԹՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻՆ

— . —

Եվգաֆի կեդրոն ընկերի . . . -րուն դիմած էին Թաղային մարմինները, Պոլսոյ Եվգաֆի տնօրէնութեան միջոցաւ պատասխանած է թէ հարկ է ներկայացնել նաեւ եկեղեցիներու խղի, մոմի եւ պնակի հասոյթները, ինչպէս նաեւ դպրոցական մատակարարութիւնը:

Պնակի եւ խղի հասոյթները պէտք է համրել Թաղային մարմնին ներկայութեան եւ համապատասխան արձանագրութիւն մը կատարել: Միւս կողմէ փաստաթուղթերով հաստատելու է թէ ի՞նչ նպատակի գործածուած են այդ գումարները:

Գիւտճէի կազմութեան ատեն, վերջին վեց տարուան հասոյթներուն միջինը առնելու է:

Այս հաշուով, Թաղային մարմինները պարտաւորուած են Եվգաֆի ներկայացնել նաեւ այդ հաշիւները, որովհետեւ ալ այլեւս պատասխանատու կը մնան եւ կ'արգիլուի պնակի շրջաբերութիւնը, ինչպէս եղած է Գումգափուի մէջ:

ԱԶԳ. ԴԱՏԻ ՄԸ ՎՃԻՌԸ

— . —

Լառնաքայէն (Կիպրոս) կը գրեն.— 1936 դեկտեմբեր 23ին չորեքշաբթի, վճռաբեկ ատեանի դատաւորներէն Ֆուատ պէյ, տուաւ Ազգ. Սահմանադրութեան մասին պատմական ու բախտորոշ այն վճիռը, որուն կը սպասէր գաղութը երկու տարիէ ի վեր:

Որն է հեղինակութիւնը անօրինելու Կիպրոսի հայ գաղութին ազգային գործերը՝ Ազգ. Սահմանադրութի՞ւնը, այսինքն օրէ՞նքը թէ Կիլիկիոյ կաթողիկոսը: Անգլիական դատարանը վերջապէս տուաւ իր վճռական պատասխանը՝ Օրէնքը,— Ազգ. Սահմանադրութիւնը: Եւ այդ օրէնքին հիման վրայ պէտք է 12 ամսուան ընթացքին տեղի ունենան նոր ընտրութիւններ եւ գոյութիւն ունեցող բոլոր մարմինները քաշուին:

Դատը բացած էր Տօքթ. Թագւորեան: Ծախք եղած է 500 անգլ. ոսկի:

Գործերը վերական

— • —

Մէնի առեւտրական դատարանի նախագահը, Փիքէթթի, որ միեւնոյն ատեն մեծ տնտեսագէտ մըն է, «Մաթէնի» խմբագրին կը յայտարարէ թէ առեւտրական գործառնութիւնները շատցած են այս վերջին շրջանին:

Սնանկութեան դէպքերը զգալի նուազում մը ցոյց կուտան, ինչ որ կը նշանակէ թէ վերջ գտած է տնտեսական տագնապը: Սնանկութեանց նուազումը, նախորդ տարուան հետ համեմատելով, 25 կամ 30 առհարիւրի կը հասնի: 1935ին արձանագրուած են 2797 սնանկութիւններ, 1936ին՝ 2041: Եթէ նկատի առնենք անցեալ տարուան վերջին երկու ամիսները միայն, այդ համեմատութիւնը աւելի եւս կը շատնայ:

Վիճակագրական այս հաշիւը արդէն ցոյց կուտայ թէ գործերը վերակազմած են: Բայց ատիկա հաստատելու համար, բաւական է փողոց ելլել եւ դիտել: Մաղիկները կը ծախուին հացի պէս, շոգոլայի, ձմեռնային մարզախաղի առարկաններու վաճառումը աչք կը ծակէ.

Ժողովուրդին սպառողական կարողութիւնը աճած է. Ամսականներու եւ օրավարձերու յաւելումը ազդեց առեւտրական գործառնութեանց վրայ: Մարդոց կարիքները անհուն են, ինչպէս իրենց ցանկութիւնները: Սպառումի չափը բարձրացնելու համար արդիւնաբերութեան, անհրաժեշտ էր բարձրացնել ժողովուրդին գնելու կարողութիւնը,— այդ նպատակով կառավարութիւնը իր ընկերային օրէնքներով բարձրացուց աշխատավարձերը, մանր առեւտրականներուն փոխատուութիւն ըրաւ, վարկ բացաւ, առեւտրական դատարանները եւս քաղաքական օրինագիրքին 1244րդ յօդուածը գործադրութեան դնելով՝ ժամանակ կը շնորհէին նեղը մնացած առեւտրականներուն

Գործառնութեանց այս վերակումին մէջ, յիշեալ կարգադրութիւններուն հետեւանքով՝ չապալեցաւ, սակայն դրամատիրական դրութիւնը, հակառակ տնտեսագէտներու անսարմական ակնկալութիւններուն, ընդհակառակն դրամագլուխն ալ սկսաւ շարժիլ, թէեւ տակաւին անստոյգ կացութիւն մը անդամալուծութեան եւ շփոթութեան մատնած է զայն:

Կը յուսացուի որ յառաջիկային գործառնութիւնները աւելի եւս ծաւալին

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

Կ. ԽԱՉԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

— . —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Անցեալ շաբթու, Պառ Ընթէրնասիոնալի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Կ. Խաչի Պուլվառ Օտտոյի մասնաճիւղի հանդէսը:

Ժամանակէն առաջ, խուռներամ բազմութեամբ լեցուած էր սրահը: Հանդէսին բացումը կատարեց ատենապետուհի Տիկ. Արաքսի Սուքիասեան, համառօտ ճառով մը որմէ ետք սանուհիներու երգչախումբը ղեկավարութեամբ տիկ. Գ. Արզումանեանի երգեց Կ. Խաչի քայլերգը:

Խաչուհիները ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ եռանդագին գործի փարած էին: Օրեր առաջ սպառած էին տոմսերը եւ թաղին մէջ, բուռն հետաքրքրութիւն առթած էին:

Ընտիր արտասանութիւններ, կատակախօսութիւններ, հայկական պարեր, երգեր եւ կենդանի պատկերներ առթած էին խանդավառ մթնոլորտ մը, երբ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, Պ. Ազգին Մարտիրոսեան:

Բանախօսը խօսեցաւ Հայոց պատմութեան մէջ նշանաւոր հանդիսացած կիներու մասին, զանոնք բաժնելով դասերու, համաձայն իրենց ապրած շրջաններուն: Թուեց քրիստոնէասէր, կրթասէր, եկեղեցասէր, ողորմած, եւ ուրիշ առաքինութիւններով օժտուած հայ կիներու անունները:

«Դժբախտաբար մեր անցեալի պատմութիւնը կը խօսի միայն ազնուական, իշխանազուն հայ կիներու մասին եւ չի յիշեր հայ աշխատաւոր դասակարգերու կիները, որոնք անտարակոյս իրենց մեծ դերը կատարած են նաեւ մեր անցեալին մէջ: Վերջիններու մասին սակայն մենք բազմաթիւ ու պերճախօս տեղեկութիւններ կրնանք քաղել մեր նորագոյն պատմութենէն, ազատագրական շարժումի, վերջին յիսնամեակին: Եւ բանախօսը թուեց վերջին շրջանին Կովկասի, Իրանի եւ Թրքահայաստանի մէջ կազմուած հայ կանանց միութիւններու մասին: Մասնաւորապէս յիշելով հայ դրագիտուհիներու, դերասանուհիներու, երգչուհիներու, բանաստեղծներու պարագան: Ամէնէն վերջը հիւցում յայտնելով Վասպուրականի, Ուրֆայի, Մուսա լեռան, եւ Շ. Գարահիսարի հերոսամարտերու մէջ, ինչպէս նաեւ համաշխարհային պատերազմի ընթացքին հայ կնոջ կատարած աշխատանքներու եւ զոհողութեանց մասին:

Բանախօսութենէն վերջ տեղի ունեցաւ մասնաճիւղի կազմակերպած վիճակախաղը: Ուրախ եւ հայկական ջերմիկ մթնոլորտի մը մէջ վերջացաւ հանդէսը: Ցետոյ պատրաստուեցան սեղաններ եւ աւանդական Կաղանդի յատուկ պտուղներ, չոր միրգեր եւ խաչուհիներու պատրաստած գաթաները զարդարեցին սեղանները, ուրախացնելով նաեւ մանուկները:

Սեղանակիցներու կողմէ սեղանապետ ընտրուեցաւ Պ. Ազգին որ իր օգնականներով հաճելի մթնոլորտ մը ստեղծեց

Հետզհետէ խօսք տրուեցաւ Պ. Պ. Ս. Թէքէեանի, Ա. Արմաղանեանի, Տ. Սահիանեանի եւ ուրիշներու, մինչ երգերը, կատակախաղերն ու արտասանութիւնները աւելի կը ջերմացնէին մթնոլորտը:

Խանդավառութիւնը տեւեց մինչեւ ուշ ատեն:

Թղթակից

«Մանուկներու Օրը»

— • —

Ս. ՇԱՄՈՆ, 11 Յուն. (Յապաղ) — Անցեալ կիրակի Կապոյտ Խաչը կազմակերպած էր «Մանուկներու Օրը»՝ Կաղանդի տօնին առթիւ: Ժամը 3էն արդէն սրահը լեցուած էր, եւ կէս ժամ վերջ սրահը ասեղ ձգելու տեղ չկար: Օրուան բանախօսը, Պ. Ընտիկեան հանդէսը բացուած յայտարարեց խաչականներու «Բամ Փորոտան» խմբերգով եւ ապա պարզեց Կ. Խաչի քառորդ հինգամեայ գործունէութիւնը: Մեր Կ. Խաչը ուր որ ալ ըլլայ եւ ինչ անունի տակ որ ալ գործէ, նպատակը մէկ է եւ նուիրական: Ա) Տալ Հայ կնոջ հանրային գիտակցութիւն եւ աշխատելու կորով, Բ) դաստիարակել հայ մատաղ սերունդը ուսուցանել մայրենի լեզու եւ Հայոց պատմութիւնը, Գ) օժանդակել անկար եւ հիւանդ հայրենակիցներուն իր կարողութեան սահմանին մէջ բարոյապէս եւ նիւթապէս:

Գուրգուրանք Կ. Խաչի վրայ, որպէսզի ան ալ գուրգուրայ մեր մանուկ պզտիկներուն վրայ:

Ցետոյ սկսաւ գեղարուեստական բաժինը: Զորսէն տասնըհինգ տարեկան մանուկներ երգեցին, պարեցին եւ արտասանեցին գեղեցիկ կտորներ, մեծ յաջողութեամբ, իրենց նայուածքները ուղղած գեղեցկօրէն զարդարուած տօնածառին, որուն վրայ գոյնզգոյն ժամերու բոցերուն կը նմանէին իրենց ալ աչքերը: Երկու կտոր երգեց Ա. Տէմիրճեան: Կարճ դադարէ մը վերջ քանի մը ձեռագործներ վիճակահանութեան տրուելով բաւական հասոյթ գոյացաւ

Ապա ներկայացուեցաւ «Վեց ու կէս, պարտի ժառանգ մնացած անօթիները», անընդհատ խնդացնելով հանդիսականները, շնորհիւ դերակատարներու վարժ խաղարկութեան

Հանդէսը թէ իր բարոյական եւ թէ նիւթական տեսակէտով յաջողութիւն եղաւ Կ. Խաչի վարչութեան:

Սօս – Պարէտ

ՄԱՄՈՒԼ

ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ ՄՂՁԱՒԱՆՋԸ

— . —

Պուքրէշի «Արազ»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (6 յունուար).

— «Առնէք մը ի վեր ամէն կողմէ մեզ կը հարցապնդեն.

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ «Նանսէնեան» հպատակներուն ապագան:

Արդարեւ շատ շատերը այդ մղձաւանջէն կը հալածուին վերջերս. Այս տարի վերջին տարին է «Նանսէնեան ռէժիմին», ու դեռ չի գիտցուիր թէ իրաւական ինչ դրութիւն պիտի յաջորդէ «հայմաթլօս»ներուն համար, գոնէ այս երկրին մէջ: Ազգային աշխատանքի պաշտպանութեան օրէնքը, որ տեղացի աշխատաւոր տարրը պաշտպանելու իր մտահոգութեան մէջ՝ Նանսէնեան հպատակները եւս դասեց օտարականներու դասը ու ենթարկեց անոնց վերապահուած խստութեան, պարզապէս այն ատենուան այդ մարմիններու ակնկալութեան երեսէն, աւելի մտատանջ կը դարձնէ հիմա նանսէնեան հայ զանգուածը Ռումանիոյ մէջ՝ երբ Նանսէնեան հպատակութիւնն անգամ իր վերջին ամիսները կ'ապրի

Ճիշդ է որ 1933 հոկտ. 28ին Ժընեւի մէջ պայմանագրութիւն մը ստորագրեցին պետութիւնները հայ գաղթականներու իրաւական կացութեան մասին՝ հիմնական դրութիւններ որդեգրելով հայմաթլոսներու բնակութեան եւ աշխատանքի պայմաններուն նկատմամբ: Արդարեւ այդ պայմանագրութեամբ պետութիւնները յանձն կ'առնէին «Նանսէնեան վկայականներ» տալ առնուազն մէկ տարուան համար, իրենց հողին վրայ կանոնաւորապէս բնակող ապաստանեալներուն համար, «դիւրութիւններ տալ Նանսէնեան վկայական ունեցողներուն ազատօրէն դուրս ելլելու եւ վերադառնալու՝ առանց արտօնութիւն պէտք ըլլալու դուրս ելած ատեն կամ առանց այդ երկրին հիւպատոսարաններուն վիզային՝ վերադարձին համար», «ընծայել անոնց այն բոլոր իրաւունքները եւ առանձնաշնորհումները բնակութեան տեսակէտով՝ զորս կը վայելեն տեղացիները», «իրենց երկրին մէջ կանոնաւոր՝ բնակութիւն հաստատած Նանսէնեաններուն նկատմամբ չգործադրել այն սահմանափակումները որոնք կը ծագին աշխատանքի ազգային շուկան պաշտպանելու համար դրուած օրէնքներէն եւ կանոնագրութիւններէն»: Իրաւունքներ են ասոնք որոնք եթէ որդեգրուէին, ամենուրեք Նանսէնեան հայ հպատակներուն մասին՝ մեծապէս կը մեղմանայ զանոնք հալածող դժնէ մղձաւանջը:

Բայց Ժընեւի մէջ երեք տարի առաջ կնքուած այդ պայմանագրութիւնը դեռ ամէն բան ըսել չէ: Ան ի զօրու դառնալու համար՝ պէտք էր որ անցած ըլլար երեք երկիրներու խորհրդարաններէն: Մինչեւ ցարդ Պելժիա, Պուլկարիա, Եգիպտոս, Նորվեկիա եւ Ֆրանսա բարեբախտաբար վաւերացուցին արդէն զայն՝ պայմանագրութեան տալով իր օրինական ձեւը: Բայց ան սկզբունքով միջազգային դարձած ըլլալով հանդերձ՝ միւս պետութեանց ալ պարտադիր ըլլալու համար պէտք է որ անցնի նաեւ ամէն մէկուն խորհրդարանի բովէն: Մանաւանդ որ ամէն պետութիւն իրաւասու է վերապահումներ ներմուծելու՝ ինչպէս ըրին ցարդ վաւերացնող երկիրները, ամէն մէկը իր տեղական պայմաններուն հարկադրած վերապահումները կցելով վաւերացուած պայմանագրութեան, ոմանք երթուդարձի իրաւունքը սահմանափակելով, ուրիշներ աշխատանքի պայմանները:

Այս պայմաններուն մէջ՝ ռումէն պետութիւնը պաշտօնական դեռ ոչ մէկ յանձնառութիւն ունի Ռումէն ժողովուրդին դարաւոր բարեկամութիւնը դէպի հայ տարրը եւ պետական շրջանակներու անվերապահ բարեացակամութիւնը տարագիր զանգուածներուն հանդէպ՝ ոչինչ չեն փոխեր Նանսէնեան հպատակներու տարտամ կացութենէն: Այդ կացութիւնը այս երկրին մէջ եւս իր ստոյգ ձեւը գտնելու համար պէտք է որ օրինական նուիրագործում ստանայ, Եւ աւելի որոշ ըսելու համար,— այս երկրին խորհրդարանն ալ պէտք է վաւերացնէ Ժընեւի պայմանագրութիւնը, որպէսզի անստուգութեան մղձաւանջը փարատի՝ այս հողին վրայ ապաստան գտած տարագիր հայ բազմութիւններուն համար ալ»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (180)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Գրեթէ աղքատ ընտանիք մըն էին անոնք, երկու ողորմելի սենեակներու մէջ տեղաւորուած, ուր հազիւ անհրաժեշտ կարասիներ կային. Հակառակ այդ պարզութեան, որ մինչեւ աղքատութիւն կ'իջնէր, Սոնիան ոչ աթոռներու չորութիւնը կը զգար եւ ոչ ալ սեղանի աղքատութիւնը, բաւական էր որ մտիկ ընէր Գաստամեանի եւ կնոջ խօսքերուն, անոնց հետ միասին ըլլէր:

Եթէ երկու ամիս առաջ մէկը ըսէր, թէ Սոնիան կրնար Գաստամեանի հետ բարեկամանալ, աղջիկը միայն կրնար քրքջալ այդքան անհեթեթ ենթադրութեան մը վրայ: Բայց հիմա, Գաստամեանի ազդեցութեան շնորհիւ Սոնիային կը թուէր, թէ գտած է կեանքի ուղիղ ճամբան, որ Վարդանի մահէն վերջ այնքան ամայի կ'երեւար: Աղջիկը եկած էր այն եզրակացութեան թէ Վարդանի մահով թանկագին աւանդ մը ձգուած էր իրեն, թէ ինք պարտականութիւն մը ունէր կատարելիք: Այդ պարտականութեան գաղափարը թէեւ մշուշապատ, բայց հետզհետէ Գաստամեանի խորհուրդներով կը պարզուէր, ու Սոնիան արդէն կը գիտակցէր ընելիք գործը: Այդ մասին Սոնիան ոչ ոքի բան ըսած չունէր, մինչեւ իսկ հօրը, երբ Մոսոյի մեկնումը պատճառ դարձաւ որ Սոնիան իր որոշումը յայտնէ:

Սոնիայի համար առաջ Մոսոն գռեհիկ դռնապան մըն էր, որուն նոյն իսկ բարեւ չէր տար ու կը արտնեղէր, երբ անոր կը հանդիպէր Արսէնեաններու տունը: Ի՞նչ գործ ունէր հոն այդ կռօն, այդ հասարակ գիւղացին, որ մտերմօրէն կը խօսէր Վարդանի հետ: Բայց Վարդանի մահէն վերջ, երբ Սոնիան տասնըհինգ օրէ աւելի մնաց Արսէնեաններու մօտ, Մոսոյի հետ յաճախակի հանդիպելով, այդ հասարակ դռնապան երիտասարդի այնքա՞ն անկեղծ սուգը տեսնելով, ակամայ զգաց մտերմութիւն մը, որ առաջ չէր իսկ կրնար երեւակայել: Երկուքը իրարու մօտեցնող կապը Վարդանի յիշատակն էր.

Մոսոն, Սոնիայի մօտ նստած, ժամերով կը պատմէր Վարդանի մասին, անոր կատարած աշխատանքներէն, իրենց խմբի հետ ունեցած պարապմունքներէն, իրենց պտոյտներէն ու Վարդանի ունեցած ապագայի ծրագիրներէն: Մոսոն, պարզամիտ ու խանդավառոտ երիտասարդ մը, յափշտակութեամբ կը խօսէր Վարդանի մասին, ու կարծես չէր կրնար հաշտուիլ անոր մահուան լինելու գաղափարին հետ: Ամէն անգամ, երբ խօսքը Վարդանի վրայ դառնար, Մոսոն այնքան ջերմօրէն կը խօսէր անոր մասին, որ Սոնիան պատրանքը կ'ունենար հարազատի մը հետ խօսելու:

Հետզհետէ սակայն, Սոնիան Մոսոյի մէջ սկսաւ տեսնել ինքնուրոյն գեղեցկութիւն մը, որ առաջ չէր կրնար տեսնել: Երկուքի մտերմութիւնը կամաց կամաց մտերիմ բնաւորութիւն մը կը ստանար: Մոսոն կը պատմէր իր կեանքէն: 1896 Թուականի ընդհանուր կոտորածէն մազապուրծ ազատած, դեռ հազիւ տասնըութ տարեկան պատանի մը, Մոսոն խումբ մը բախտակից ընկերներով ռուսական սահմանը կ'անցնէր, ուրախ որ կեանքը ազատած էր: Տարիներ անցած էին, բայց կեանքի ապահովութիւնը կամ կտոր մը հալալ հացը չէին կրցած Մոսոն կապել այդ օտար քաղաքին:

Մոսոն կ'երազէր Երկիր անցնիլ, բայց Երկիր անցնիլ որպէս կռուող զինուոր մը: Այս պարագան սաստիկ կը հետաքրքրէր Սոնիան, որ զարմանքով մտիկ կ'ընէր Մոսոյի խօսքերը:

Ուրեմն Մոսոն ալ Վարդանի նման միեւնոյն ճամբայով կ'ուզէր երթալ. ճամբայ մը, որ այնքա՞ն անորոշ վախճան մը ունէր: Սոնիայի աչքին կը մեծնար երէկուան հասարակ, անգրագէտ դռնապանը, կ'ամբողջանար անոր նկարագիրը, արժէքը: Սոնիան կը ցաւէր որ առաջ այնքան կոյր՝ առանց շրջապատը տեսնելու կ'ապրէր ինք: Ներքին բաւականութիւն մը կը զգար այդ գիտակցութեամբ ու կ'աշխատէր նախկին մեղքերը քաւել: Ժամերով նստած Մոսոյի հետ կը խօսէր, մանաւանդ պատմել կուտար անոր Ախլաթի շրջանի մասին, հայ ժողովուրդի ապրած օրերէն, Մոսոյի տեսած ու ապրած կեանքէն:

Ճիշդ է, որ Սոնիան շատ ալ բան չէր հասկնար Մոսոյի պատմութիւններէն: Նախ որ, ինք լաւ հայերէն չէր գիտեր, մէկ ալ, որ այն՝ ինչ Մոսոն կը պատմէր, անհաւատալի կը թուէր Սոնիային: Եթէ այդ պատմութիւնները իրողութիւն էին, ապա ուրեմն հայ ժողովուրդը Երկրի մէջ դժոխք մը կ'ապրէր: Որքան ալ որ Սոնիան Մոսոյի պատմութիւնները չափազանցուած կը համարէր, բայց վերջին երկու երեք ամիսներու տպաւորութիւնները Կովկասի մէջ զինքը ակամայ բերին այն եզրակացութեան, որ Թուրքերն ու Քիւրտերը ռուս անհաշիւ պաշտօնեաներէն աւելի վատ կրնային ըլլալ:

Նոյեմբերի վերջերը, օր մը, Գէորգ Կարպովիչը եւ Սոնիան եկած էին Արսէնեաններուն: Երեկոյեան թէյի ժամանակ էր: Ռուս սպասուհին եռացող սամավարը ներս բերած՝ թէյ կը բաժնէր սեղանի շուրջ նստողներուն: Սոնիան այնքա՞ն վարժուած էր Արսէնեաններու մօտ Մոսոյին հանդիպելու, որ անմիջապէս անոր բացակայութիւնը նկատեց: Արսէնեաններու համար ալ Մոսոն տան մարդ էր դարձած: Այնպէս որ ոչ ոք, նոյն իսկ Գէորգ Կարպովիչը չզարմացաւ, երբ Սոնիան սպասուհին վար ճամբեց՝ Մոսոն կանչելու համար: Սակայն Մոսոն առտու կանուխ մեկնած էր իր խցիկէն, ու դեռ չէր վերադարձած, թէեւ արդէն մութ էր, ու պէտք էր որ Մոսոն, որպէս դռնապան, իր պաշտօնին գլուխը գտնուէր

Սեղանին շուրջը հաւաքուած մեր բարեկամները առօրեայ հոգերու շուրջ կը խօսակցէին: Աշոտ Արսէնեանը կը գանգատէր մշտական գլխացաւէ մը, ու իր անկարողութենէն՝ առաջուան նման իր գործին կանոնաւոր կերպով հետեւելու: Եւգինէն, որ անխուսափելի տետրակները կը սրբագրէր ու միեւնոյն ժամանակ մտիկ կ'ընէր հօր գանգատներուն, գլուխը բարձրացուց ու խօսքը հօրը ուղղելով ըսաւ.

— Այդ կը նշանակէ, սիրելի հա՛յրիկըս, որ դուն պէտք է գործդ ձգես: Արդէն կենսաթոշակի իրաւունք ստացեր ես 35 տարի աշխատելով այդ հաստատութեան մէջ: Անկէ վերջ պէտք է որ խաղաղ կեանք մը անցընես.

— Խաղա՞ղ ...

Աշոտ Արսէնեանը տխուր ժպիտով մը նայեցաւ աղջկանը: Այլ եւս ի՞նչ խաղաղ կեանք կրնար ապրիլ ինք. Միակ խաղաղութիւնը, որ կար, գերեզմանն էր:

— Հայրի՛կ,— Եւգինէի ձայնին մէջ կշտամբանքի շեշտ մը կար,— հայրի՛կ, մենք բացառութիւն չենք, հազարաւոր հայ ընտանիքներ կան ...

— Անգործ ի՞նչ ընեմ, աղջիկս ... աշխատած ժամանակս գէթ կը մոռնամ ...

— Անգո՞րծ: Ի հարկէ, ոչ: Կ'երթանք Երեւան. Ես ուսուցչուհիի պաշտօն մը կը վերցնեմ ... դուն ալ . .

— Ես ալ տանը նստած գուլպայ կը գործեմ,— հեգնօրէն ժպտաց Արսէնեանը:

Եւգինէն վերջին ատենները կ'աշխատէր համոզել ծնողքը, որ Երեւան տեղափոխուին: Ի՞նչ ունէին այլ եւս Թիֆլիսի մէջ: Այս գաղափարը, որ սկիզբը անհանդուրժելի էր, հետզհետէ սակայն տեղ կը բռնէր Արսէնեանի մտքին մէջ: Իսկապէս, այլ եւս ի՞նչ կար Թիֆլիսի մէջ. ինք նիւթապէս ապահովուած՝ կրնար Երեւան երթալ, հոն հաստատուիլ: Մանաւանդ որ Եւգինէն այդպէս կը ցանկար:

(Շար.)

Հիւսիսակողմը, Լէչիի լեռներուն մէջ կը բնակին Քիւրտեր որոնք թշնամի են Թուրքիոյ. ձէպէլը Մուսա Հայերու կալուածն է։ Ամրացած՝ իրենց լեռներուն մէջ, անոնք Թուրքերուն դիմադրեցին 1915ին, բայց ուժասպառ եւ տունանց ռազմամթերքի մնացած ըլլալով, պիտի ձգմուէին թիւի գերակշռութեան տակ, եթէ մեր նաւազները օգնութեան հասնելով չազատէին։ Ասոնցմէ շատեր կազմեցին հայկական լեգէոնի մէկ մասը, ուրիշներ երկրին մէջ մնացին ուր այսօր կը կազմեն կարեւոր գաղութ մը։

Վաղուան թիւով՝ այս չահեկան տեղեկութեանց մնացեալը մասը։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ՑՆՑՈՒՄՆԵՐ զգացուեցան Կրրնոպլի եւ շրջանին մէջ, երկուշաբթի օր. Անցեալ տարի ալ նոյնհետայն օրը եւ միեւնոյն ժամուն շարժ պատահած էր։

ՇԱՔԱՐԻ ՍՂՈՒԹԹԻՒՆԸ մտահոգութիւն պատճառած ըլլալով, կառավարութիւնը որոշեց միջոցներ ձեռք առնել։

ԱԺԱՆ ԳՆՈՎ ԿԱՇԱՐԳԵԼ ԴԻՄԱԿՆԵՐ ճարելու համար, կառավարութիւնը ծրագիր մը պատրաստած է, ինչպէս կը հաստատէ՝ վարչապետը, Գ. Լէօն Պլում, իբրեւ պատասխան իրեն ուղղուած հարցումի մը։ Դիմակները պիտի ծախուին 30 — 40 ֆրանքի, փոխանակ 90—120ի, եւ շատ մը պարագաներու մէջ ալ ձրի պիտի տրուին (աղքատ ընտանիքներու եւն.)։

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ 40 ԺԱՄԸ երկաթուղիներու վարչութեան մէջ ալ պիտի գործադրուի յունուար 25էն սկսեալ ։

ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԿՈՒ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑՆԵՐՈՒՆ գործադուլը դադրեցնելու համար, բանակցութիւններ կը կատարուին կառավարութեան միջոցաւ ։

ԱՆԳՈՐԾ ՑՈՅՆ ՄԸ, Փափատոփուլոս, 54 տարեկան, որ Սէնթ Անթուան փողոցը կը բնակէր, տանը վարձքը չկրնալով վճարել, նախ սպաննեց իր 72 տարեկան անկար մայրը, յետոյ վզին չուան մը անցընելով, գնդակ մը պարպեց գլխուն եւ անձնասպան եղաւ ։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեց, որուն համաձայն օտար մարտանաւերը այլեւս պիտի չկրնան անցնիլ Քիլի ջրանցքէն, առանց արտօնութիւն ստանալու։ Այս կարգադրութիւնը հետեւանք է Վերսայլի դաշնագրով հաստատուած սեղմումներու ջնջումին։ — Քիլի ջրանցքը լրացաւ 1895ին, բայց տասը տարի վերջը աւելի ընդարձակուեցաւ, որպէսզի դրահաւորները կարենան անցնիլ. այս վերաշինութեան համար ծախսուեցաւ 11,000,000 անգլ. ոսկի։ Մեծ պատերազմին առեն ջրանցքը անգնահատելի արժէք ունեցաւ Գերմանիոյ համար, որ կրցաւ իր մարտանաւերը Հիւսիսային ծովէն Պալթիկ փոխադրել կարճ առենէն։ Վերջին 2 տարիներու ընթացքին հզօրապէս ամրացուած էին ջրանցքին երկու մուտքերը։

ՀԱՆԳԻՍՏ
Տ. ԱՆԱՆԻԱ Ծ. ՎՐԴ. ՀԱԲԷԼԵԱՆԻ

Տէր եւ Տիկին Գարեգին Հաբէլեան եւ զաւակները, Արշաւիր Հաբէլեան, Ցոլհաննէս Հաբէլեան, Ցարութիւն Հաբէլեան, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Մխճեան եւ զաւակը (Վալս), Ինչպէս նաեւ Հաբէլեան (Պոլիս), Հաբէլեան (Ռումանիա), Թորոսեան (Ցունաստան), Պետրիկեան (Պոլիս), Եազըճեան (Պոլիս) Մոմճեան (Անգլիա), ընտանիքները ցաւօք սրտի կը ծանուցանեն, իրենց սիրելի հօր, մեծ հօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

Տ. ԱՆԱՆԻԱ Ծ. ՎՐԴ. ՀԱԲԷԼԵԱՆԻ

կատարեալ մահը որ տեղի ունեցաւ 16 յունուար, 1937 Շաբաթ երեկոյեան ժամը 10ին, իր բնակարանին մէջ, 60, Rue Rabelais, Lyon, 70 տարեկան հասակին

Դագաղը իր բնակարանէն կը փոխադրուի 20 Ցունուար, Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 1ին Լիոնի Հայոց Մատուռը, 69, բիւ Լուի Պլան, ուր օծման արարողութիւնը կատարուելէ յետոյ, ժամը 2.30ին թափորը կ'ուղղուի դէպի Կիյոթիէրի գերեզմանատունը, ուր պիտի ամփոփուի մարմինը։

ՍԻՆԵՄԱ

Հաճոյքով կը տեղեկացնենք որ փարիզաբնակ մեր հայրենակիցներէն՝ Թրիքոյի գործարանատէր Գ. ՕԳՍԷՆ ԽԱՐԲՈՒԹԼԵԱՆի անդրանիկ զաւակը՝ ԱՐՄԱՆ, տասնըհինգ ամսու, կը խաղայ Ֆրանսական ամենալաւ ֆիլմերէն **Le Coupable**ի մէջ, որ այս շաբթուան ընթացքին ամէն օր կը ներկայացուի **Cinéma Olympia**ի մէջ, **28 Bld. des Capucines** Փարիզ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Գ. Սահակ եւ Սուրէն Սահակեան եղբայրներու, Տիկին Թամանեանի, Գ. Օննիկ Եզամեանի, Գ. Ց. Ղոնչէկիւլեանի, Ֆլօրիա ճաշարանի տիրոջ Տէր եւ Տիկին Գ. Փափազեանի, Տէր եւ Տիկին Բալըեանի, Այրի Տկ. Իզմիրլեանի, Գ. Եազըճեանի, Տիկին Հէքիմեանի, Տէր եւ Տիկին Նուբեանի, Գ. Ցարութիւնեանի, Տիկին Ոսկեանի որոնք իրենց նուէրներով ճոխացուցին «Գաւուզի Օրուան» վաճառքը եւ սեղանը։ Շնորհակալութիւն նաեւ մասնաճիւղի բոլոր անդամուհիներուն որոնց սիրայօժար նուէրներով էր կազմուած ամբողջ սեղանը ։

ՀՐԱՒԷՐ

ՂԱՐԱԲԱՂ—ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ Հայրենակցական Միութեան առժամեայ մարմինը նախագահութեամբ բժիշկ Գ. Մելիքի՝ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր Ղարաբաղ-Զանգեզուրցի հայրենակիցները, 22 Յուն. ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, «Վէր սայլ» սրճարանին սրահին մէջ. Մոնփառնասի կայարանին ճիշդ դիմացը։ Կարեւոր օրակարգ։

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ
ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Journaux R. CHIMCHI
29, Aghiou Marcou, ATHENES

Journaux R. CHIMCHI
56, Akti Miaouli, PIRÉE

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Ցառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ վաղը, հինգշաբթի 21 Յուն. ժամը 21ին, Ecole des Langues Orientalesի մէջ, 2 rue de Lille, Paris.

Դասախօս՝ Գ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ
Նիւթ՝ Արփիար Արփիարեան։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ
CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe LYON.

Dancing-Cigale, պարահանդէս ամէն շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին եւ կիրակի ցերեկներ ժամը 3ին, իսկ գիշերները ժամը 8.30ին։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ՔԵՄԱՆՉԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆԻ
Երկու նուագահանդեսները

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ ՏԻԿԻՆ ՌՈՒԲԷՆԻ

Տեղի կ'ունենան **Salle Géographie**ի մէջ,
մէթրօ St. Germain-des-Prés, հետեւեալ թուականներուն

23 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 9ԻՆ

31 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԵՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 3.30ԻՆ

Պիտի նուագէ հայկական, պարսկական, ռումանական, ռուսական եւ կովկասեան եղանակներ, որոնք մեծապէս գնահատուեցան ամէն երկրի մէջ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՃՇԴԱՊԱՀ ԸԼԼԱԼ։

տոմսերը ժողովրդական գիներով։

տոմսերը կը ծախուին Հրանտ Սամուէլի մօտ, 51 rue Mr. le Prince։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԳՈՄԻՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական ժողովատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՇԱՎԻԼԻ ԱՐՇԱՒԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

23 Յունուար, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին,

Շավիլի մանուկ-մանկապարտէզի սրահին մէջ, Rue Trois Chantiers.

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Դասախօսութեան նիւթն է՝ «ՈՎ ԾԱԽԵՑ ԿԱՐՍԸ»։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
Համազգայինի Փարիզի Մ.ճիւղի Վարչութեան կողմէ

22 Յուն. ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Café Voltaireի սրահին մէջ, Place de l'Odéon, մէթրօ Odéon

կը խօսի Գ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ.

Նիւթ ունենալով «Իրապաշտ շարժումը հայ գրականութեան մէջ» Արփիար Արփիարեան եւ Գրիգոր Զօհրապ։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Օր. Ժ. Աթանասեան (դաշնակ), Գ.Գ. Ն. Ղուկասեան (երգ՝ Սալմաստ օփերայէն), Պարոյր Ցարութիւնեան (թառ) եւ Գմբէթեան (արտասանութիւն)։

Մուտք 2 ֆր.

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆ. ԸՆԿ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

23 Յուն. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Salon Coliséeի մէջ.
21 Bld. Dugommier, Մարսէյլ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

Դերասան Թրագօշի ղեկավարութեամբ Դպրոցասէրի Նախկին սաներուն կողմէ կը ներկայացուի Յ. Պարոնեանի

ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ

Կովկասեան պար Տիկին Վ. ՀՐԱՉԵԱՆի կողմէ, ընկերակցութեամբ երիտասարդ ջութակահար Գ. ՀԱՅԿ ԹԻԹԻԹԻՆՃԵԱՆի, Մարսէյլի բոնսէրվաթուարէն։ Կերգէ Օր. ՄԱԹԻ ՍԻՄՕՆԵԱՆ, կը նուագէ Մարսէյլի հանրածանօթ 7 հոգինոց Wondes Jazz, ղեկավարութեամբ C. MATHIEUի։

Ճոխ պիւֆէ — Մուտք 10 ֆրանք

Ապահովեցէք ձեր տոմսերը նախապէս, որոնց գինն է 5 ֆրանք ։

Victor Hugoի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
46 rue St. Didier

Carlo-Canti եւ իր **Orchestre**ին եղանակին առաջին եւ ամենահաճելի **matinée prolongée**ն

տեղի կ'ունենայ 24 Յունուար, կիրակի ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր։
կը մասնակցի հանրածանօթ ջութակահար Գ. ՎԷՆԹՐՈՒԳԻ։
կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ

Վարձու է Րիւ Լաֆայէթ՝ 60 քառ. մեթր տարածութեամբ գործատեղի մը։ Պայմ՝ 4 տարի, տարեկան վարձք՝ 2800 Ֆր.։ Հրատունք կը սարուի ամէն տեսակ գործի։ Դիմել Գ. Քիւրքճեանի, ամէն առաւօտ ժամը 9—12, 221 Rue Lafayette, մէթրօ Louis Blancի դիմացի շէնքին բակին մէջ, թիւ 17։

ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

Իսկանտերոնի ·կղզիներու նախկին քաղաքապետ Նանըօ պէյ, Ալեքսանտրէթի հարցին առթիւ, կ'աշխատի ներկայացնել Աթաթիւրքը «Էքսէլսիոր»ի երկուշաբթի օրուան թիւին մէջ.

Աթաթիւրք ծնած է Աթաթիւրք Սելանիկի մօտիկ։ Ծագումով՝ ալպանացի։ Մեծ մայրը, կրօնքով մահմէտական, Իպօ (Իպրահիմի կրճատումը), զարբին էր Նիշի մօտիկ գիւղի մը մէջ։ Մեծ մայրը, Շէֆիքա Մոլլա (մոլլա կը նշանակէ «պաշտպան ծառայող»), կ'ապրէր Նիշի մէջ, ուր գրիչ չունեցող պարեր կը սորվեցնէր։

Ասոնց զաւակն է Ալի։

Իսլամներու մէկ գաղթին հետեւանքով, այս ընտանիքը փոխադրուեցաւ Աքհիսար։ Այնտեղ Ալի ամուսնացաւ Լուսէքրաէ Մոլլայի հետ, ինչպէս գնչու մը։ Ունեցան զաւակ մը, Մուսթաֆա, այսօրուան Աթաթիւրքը, «Հայրը Թուրքերուն»։

Մուսթաֆա Քէմալ ամուսնացաւ Լաթիֆէ Հանըմիճեան, որ ազնուական ընտանիքէ աղջիկ մըն էր։ Բայց շուտով ամուսնալուծուեցաւ։

Աթաթիւրք, ինչպէս բանք, սպաւական արիւն կը կրէ իր երակներուն մէջ.— իր դէմքին գիծերն իսկ կը վկայեն այդ մասին։ Ու եթէ քաղաքական լաւագոյն ուղղութեամբ՝ Թուրքիա կապուեցաւ Ռուսիոյ, առոր մէջ առհաւական քաղաքականութեան բան մը կայ անպայման ։

Աթաթիւրք իր գին. կրթութիւնը առաւ Հարպիյէի մէջ։ Այտուել Համիտի շրջանին որ՝ եւ է նշանակալից. դեր չխաղաց. Ժէօն Թիւրքերու իշխանութեան օրերուն, ան կը սիրէր Թօքաթլեան երթալ, նստիլ սրճարանին մէջ, լուռ ու մենաւոր։ Կարծես կը մտածէր իր երկրին սեւ բախտին վրայ։

Ընդհ. պատերազմին կը տեսնուի Տարտանէլի ճակատին վրայ։ Այնտեղ բախում մը կ'ունենայ Լիման Ֆոն Զանտերսի հետ, կը լքէ այդ ճակատը։

Զինադադարին կը կազմակերպէ Թուրքիոյ ազատամարտ բանակը, կը ծառանայ Պոլսոյ կառավարութեան եւ Ցունաստանի արշաւախումբերուն դէմ։ Ֆրանսական կառավարութիւնը օժանդակեց անոր առաջին քայլերուն, եւ տուաւ վարձատրութիւնը,— Հըրնաքրիստական Ֆրանսական ընկերութիւնները վտարուեցան, կաթոլիկ դպրոցները փակուեցան, նոյնիսկ Ֆրանսերէն գրուած նշանատախտակները վերցուեցան, Ֆրանսական դրօշակը ծաղրուեցաւ ։

Ցաղթելով Ցոյներուն, Աթաթիւրք լծուեցաւ ազգային եւ ընկերային յեղափոխութեան մը։ Տէր ու տիրական ը երկրին, ուզած փոփոխութիւնը մտցուց երկրին մէջ։ Վտարեց Հայերը եւ Ցոյները։ Վերջ դրաւ Պոլսոյ քրիստոնէական վաղեմի կազմակերպութիւններուն։ «Լքեալ գոյքերու օրէնքով» մը, բռնագրաւեց կալուածները բոլոր այն Հայերուն եւ Թուրքերուն, որոնք երկրէն դուրս եղած էին քէմալական արշաւէն վախցած։ Այս օրէնքը, որ ուրիշ նպատակ չունէր՝ բայց եթէ քանդել քրիստոնեայ զանգուածին շարժուն եւ անշարժ հարստութիւնը, գործադրուեցաւ ամենայն խստութեամբ։ Ցոյները, կարգ մը պայմանագրութեանց շնորհիւ, կրցան փրկել քանի մը փշրանքներ իրենց հարստութենէն։ Բայց Հայերը բան մըն ալ չկրցան ազատել։ Անոնց հարստութիւնը կորսուեցաւ հիմնովին։ Անոնց կալուածները, վերջապէս անոնց սեփականութիւնները բռնագրաւուեցան ամբողջովին եւ յանձնուեցան Թուրք գաղթականներու ։

Այս օրէնքով, հայ եւ յոյն բնակչութիւնը նուազեցաւ, որովհետեւ իրենց հարստութիւնը կորսնցնելէ վերջ ի՞նչպէս կրնային ապրիլ այլեւս այդ երկրին մէջ։ Այնպէս որ Աբտիւլ Համիտի օրով աւելի քան 1 միլիոն բնակչութիւն ունեցող Պոլիսը այժմ ունի միայն 600,000 բնակիչ ։

Այսպէս ապահովուեցաւ Պոլսոյ համաթրքութիւնը, կամ՝ Թուրքերու գերակայութիւնը ։

Նոյն մեթոտը կիրարկուեցաւ գաւառներու մէջ։ Գաւառներու պարպումին նպատակ «ժողովուրդներու փոխանակութեան» Վէնիզելոսեան տարազը ։

Հետզհետէ զօրանալով, քէմալական իշխանութիւնը զանազան խստութիւններ կիրարկեց նաեւ հանդէպ տարբեր ազգութիւններու, արգիլելով օտարներու աշխատանքը պատ ասպարէզներու մէջ։ Դրամատուն, ապահովագրական ընկերութիւն եւայլն, բոլոր ենթարկուեցան այդ սահմանափակումներուն։ Այնպէս որ բազմաթիւ օտար հաստատութիւններ փակուեցան, իրենց տեղը տալով թրքական հաստատութիւններու։ Իբրեւ շարունակութիւն նոյն ծրագրին, քէմալական կառավարութիւնը կ'աշխատի գնել օտար անանուն ընկերութիւնները, երկաթուղի, ելէկտրի ածխահանքերը, նաւահանգիստներու քարափները, եւայլն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Նազարէթ Էքմէքճեան, բնիկ Ուրֆացի, այժմ շուրջ 30 տարեկան, հօր անունը՝ Մկրտիչ, մօր անունը՝ Վարդուհի։ Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէ կը խնդրուի հաղորդել Հայ Գաղթ. Կեդր. Ցանձնաժողովին՝ 15 rue Jean Goujon, Paris (8).

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆ ՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ ԵՌԱՄՍԵԱՑ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 21 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
JEUDI 21 JANVIER 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3325 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐԸ ԵՒ ՊԱՂԵՍՏԻՆ

1936ի վերջերը բրիտանական կառավարութիւնը Արքայական Յանձնաժողով մը ղրկեց Երուսաղէմ, լսելու համար Պաղեստինի ժողովուրդին տրտունջներն ու բողոքները։

Այս կարգադրութիւնը հետեւանք էր անցեալ տարուան խռովութեանց, որոնք ամբողջ ութ ամիս վեր ի վայր շրջեցին հովանաւորեալ երկրին կեանքը։

Ատեն մը այնքան ծանրացած էր կացութիւնը որ, բրիտանական կառավարութիւնը օգնական ուժ փութացուց, առաջնակարգ սպարապետի մը հետ։ Արաբները նորէն տեղի չէին տար, եւ արիւնը պիտի հոսէր անընդհատ, եթէ վերջին պահուն միջամտած չըլլար Իրաքի կառավարութիւնը։ Ուրիշ արաբ վեհապետներ ալ բարեխօսեցին, եւ վերջապէս արաբական կոմիտէն յանձն առաւ դադրեցնել գործադուլը եւ միւս բռնութիւնները, սպասելով արքայական յանձնաժողովին քննութեանց։

Յանձնաժողովը արդէն վերջացուցած է իր աշխատանքները եւ Եգիպտոս անցած, կարգ մը տեղեկութիւններէ յետոյ Լոնտոն վերադառնալու համար։

Ինչպէս կ'երեւայ Լոնտոնի մամուլին հրատարակութիւններէն, յանձնաժողովը անսպառ նիւթ հաւաքած է, մանաւանդ Արաբներու տրամադրութեանց մասին։ Բոլոր այն երեւելիները որ կանչուած են, արաբական պահանջները ձեւակերպած են զարմանալի ուժգնութեամբ։

Այսպէս, Երուսաղէմի մուֆթին, որ նախապէս մերժած էր ներկայանալ քննիչ յանձնախումբին, առանց վերապահութեան յայտարարած է թէ «Արաբները աւելի երջանիկ էին նախապատերազմեան շրջանին, Թուրքերու օրով, քան ներկայ բրիտանական հոգատարութեան տակ»։ Քիչ մըն ալ յառաջ երթալով, աւելցուցած է.— Եթէ արաբական անկախութեան պահանջը ձախողի, «Թրքական հոգատարութիւն մը նախընտրելի է անգլիականէն, քանի որ Թուրքերը նուազ ենթակայ են Հրեաներու ազդեցութեան»։

Այս յայտարարութենէն յետոյ, պարզելով արաբական պահանջները, մուֆթին հետեւեալ պայմանները դրած է, խաղաղութիւնը վերահաստատելու համար.—

1. Մէկդի դնել Հրէական Ազգային Տուն հաստատելու քաղաքականութիւնը, որ ձախողած է, իր կարծիքով։

2. Անմիջապէս եւ բոլորովին դադրեցնել Հրէական ներգաղթը դէպի Պաղեստին։

3. Արգիլել արաբական հողերու վաճառումը Հրեաներու։

4. Վերջ տալ Պաղեստինի հոգատարութեան եւ անոր տեղ հաստատել զինակցութեան դաշնագիր մը, յարեւման Անգլիոյ եւ Իրաքի միջեւ կնքուած դաշինքին։

Մուֆթին, որ մեծ համբաւ կը վայելէ արաբական աշխարհին մէջ, իր տեսակէտները պաշտպանելու համար իբրեւ օրինակ յիշած է Սուրիան, որ անկախութիւն պիտի ստանայ, Ֆրանսայի հետ կնքուած դաշնագրով։

Նոյն տեսակէտները յայտնած են Երուսաղէմի քաղաքապետը եւ ուրիշ իսլամ, մինչեւ անգամ քրիստոնեայ երեւելիներ, բոլոր չարիքներուն պատասխանատու հռչակելով Հրեաները։

Հարցաքննութեանց ընթացքին, երբ քննիչները կը հարցնեն թէ ի՞նչ պիտի ըլլան Պաղեստինի 400.000 Հրեաները, եթէ կատարեալ անկախութիւն տրուի Արաբներուն, մուֆթին կը պատասխանէ.— «Այդ խնդիրները ապագային կը ձգենք»։

Պաղեստինի Արաբները կը կարծեն թէ բրիտանական քաղաքականութիւնը կը գտնուի Հրեաներու ազդեցութեան տակ։ Այդ նախապաշարումն ալ բացէ ի բաց արտայայտուած է քննիչ յանձնաժողովին առջեւ, որուն անդամները, մանաւանդ լորտերը ափ ի բերան մնացած են։

Ի՞նչ կը հետեւի այս մանրամասնութիւններէն։

Արաբական աշխարհը կը գործէ համաձայն ընդհանրական ծրագրի մը, որ իր գործադրութեան եղանակներով միայն կը տարբերի երկիրէ երկիր։

Տեսանք թէ ինչպէս կազմակերպուեցան արաբական երկրամասերը, պատերազմէն անմիջապէս վերջը։

Իրաք տարիներով բրիտանական հոգատարութիւնը վայելելէ վերջը, անկախութիւն հռչակեց բարեկամական դաշինքով մը եւ մտաւ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ։

Բուն Արաբիան Նէժտով արդէն կը գտնուի Վահաբիներու տիրապետութեան տակ, Իպն Սէուտի վեհապետութեամբ, որ կը հովանաւորէ նաեւ Հիճազը, փոխադարձ համաձայնութեամբ։

Սուրիան տարիներով պայքարելէ վերջ, յաջողեցաւ դաշնագիր մը կնքել Ֆրանսայի հետ, 1936 սեպտեմբեր 9ին, եւ իր անկախութեան պիտի տիրանայ մինչեւ երեք տարի։

Անդրյորդանանը արդէն ունի իր վեհապետը, ընդ հովանեաւ Մեծն Բրիտանիոյ։

Միայն Պաղեստինն է որ բարդ կացութիւն մը կը ներկայացնէ, իբրեւ հետեւանք Հրէական Տան ծրագրին։ Իսկ այս քաղաքականութեան գլուխը կանգնած է Մեծն Բրիտանիան, որ իր աշխարհակալութեան շահերը շատոնց հաշտեցուցած է արաբական շահերուն հետ, բայց միեւնոյն ատեն կը գտնուի յանձնառութեան մը տակ՝ Հրեաներուն հանդէպ։

Քննիչ յանձնաժողովին առջեւ պարզուած տեսակէտները նորութիւն չեն Լոնտոնի համար, բայց կրնան ազդել անոր քաղաքականութեան վրայ, Հրէական ներգաղթը բազմապատկելու կամ թուլցնելու տեսակէտով։

Մնաց որ, Պաղեստինը ամէն բանէ առաջ նոր խարիսխ մըն է բրիտանական աշխարհակալութեան համար։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԱՆՁԱՄԲ ԿԸ ՔՆՆԷ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹ — ԱՆՏԻՈՔԻ ԽՆԴԻՐԸ

Ինչպէս հաղորդած ենք, այսօր, հինգշաբթի, կը բացուի Ա. Դ. Խորհուրդին սովորական նստաշրջանը։ Օրակարգի գլխաւոր խնդիրներէն մէկն է Ալեքսանտրէթի վէճը։ Վարչապետ Պ. Լէօն Պլում անձամբ քննած ըլլալով թղթածրարը, երեքշաբթի օր մանաւոր խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարարին հետ։ Խորհրդակցութեան կը մասնակցէին նաեւ ազգ. պաշտպանութեան նախարարը, Պ. Տալատիէ, ծովային եւ օդանաւային նախարարները, Պ. Վիէնօ եւ ուրիշ բարձր պաշտօնատարներ։ Այս խորհրդակցութենէն վերջն էր որ Ֆրանսական պատուիրակութիւնը Ժընեւ մեկնեցաւ, գլխաւորութեամբ Պ. Իվոն Տէլպոսի։

ՆՈՐ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Դաւադիրները պիտի կործանէին Խ. Միութիւնը...

Խ. Միութեան ընդհ. դատախազութիւնը կը ծանուցանէ թէ շաբաթ օր պիտի սկսի Թրոցքիականներու երկրորդ շարքին դատավարութիւնը։ Ամբաստանեալներն են Փիաթաքով, Ռատէք, Սոքոլնիքով, Սերեբրիաքով, Նորքին, Շէսթով, Սթրոյլով, Թուրոք, Կրաչ, Փուշին եւ Արնոլտ։ Հաղորդուած զեկոյցին համաձայն, քննութիւնը հաստատած է թէ «զուգընթաց կեդրոնը» ահաբեկչական եւ խափանարար խումբեր կը կազմակերպէր ուղղակի Թրոցքիի հրահանգներով, թէ այս խումբերը կարգ մը ձեռնարկներու եւ մանաւանդ պէս ազգային պաշտպանութեան յատուկ հաստատութեանց մէջ ահաբեկչական արարքներ կը կատարէին կուսակցութեան եւ կառավարութեան պետերուն դէմ։ Այս խմբակները միեւնոյն ատեն լրտեսութիւն կը կատարէին կարգ մը օտար պետութեանց համար, Թրոցքիի եւ «Զուգընթաց կեդրոնի» հրահանգներով։ Այս դաւադիրներուն գործունէութեան նպատակն էր տկարացնել Խ. Միութեան զինուորական ուժերը, փութացնել զինեալ յարձակումը Խ. Միութեան դէմ, օգնել օտար յարձակողներուն՝ խորհրդային հողերը գրաւելու, Խ. Միութիւնը տապալելու եւ քաղքենի-դրամատիրական իշխանութիւն հաստատելու համար։

Պուխարինի աստղն ալ մարեցաւ

Յունուար 17էն ի վեր (կիրակի), այլեւս չերեւար Պուխարինի ստորագրութիւնը՝ «Իզվեստիա»ի խմբագրականներուն տակ, որոնց հեղինակն է այժմ «խմբագրական մարմինը»։ Ոչ եւ է ազդ չհրատարակուեցաւ այս մասին, բայց այլեւս տարակոյս չկայ թէ հռչակաւոր կարմիր խմբագիրն ալ Ռատէքի եւ միւսներու օրին հասած է։

Լէնինի մահէն վերջը եւ մինչեւ իր պայքարը՝ հնգամեայ ծրագրին դէմ, Պուխարին կը մնար անդամ Քաղաքական Բիւրոյին եւ խմբագրապետը՝ կուսակցութեան պաշտօնաթերթին՝ «Փրավտա»ի։ Ատեն մը աչքէ ինկաւ իբրեւ ընդդիմադիր, բայց մեղայագիր մը ստորագրած ըլլալով, նշանակուեցաւ խմբագիր կառավարական օրկանին՝ «Իզվեստիա»ի։ Անցեալ տարի օգոստոսին, երբ անունն ալ քաշքշուեցաւ վարչապետ Ռիքովի եւ Թոմսքիի հետ (անձնասպան), Զինովիեւի եւ 15 ընկերներու դատավարութեան առթիւ. Բայց ընդհ. դատախազ Վիշինսկի երկուքն ալ անպարտ հռչակեց կարճ հարցաքննութենէ մը վերջ։ Թէեւ մինչեւ յունուար 17 կը մնար խմբագրապետ «Իզվեստիա»ի, սակայն օտարականները մամուլի ընկերակցութեան ընդունելութեանց մէջ զայն վերջին անգամ տեսած էին միայն Նոյեմբեր 3ին։ Եւ Պուխարին որ 48 տարեկան է, ժամանակէն առաջ ծերացած կ'երեւար, իբրեւ հետեւանք իր կրած յուզումներուն։ Իսկ Ռիքով, երբեմնի վարչապետը, որ Լէնինի անմիջական յաջորդը եղած էր, յաճախ կը տեսնուէր Մոսկուայի փողոցներուն մէջ, թափթփած, միայնակ եւ թշուառ։

Տակաւին յայտնի չէ թէ Պուխարին եւ Ռիքով ալ պիտի միանա՞ն Ռատէքի, Սոքոլնիքովի եւ Փութնայի, որոնք բանտարկուած են իբրեւ ահաբեկիչներ...

*** Գերմանական թերթերը կը գրեն թէ Պուխարին ձերբակալուած է արդէն։

Անգլիոյ դիրքը Սպանիոյ հանդէպ

Անգլիոյ արտաքին նախարարը Ժընեւ մեկնելէ առաջ, կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Երեսփ. ժողովին մէջ, պարզելով կառավարութեան քաղաքականութիւնը Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմին հանդէպ։ Այս առթիւ յիշեցուց Հիթլէրի, Սթալինի, Մուսոլինիի եւ ուրիշներու (առանց անունները արտասանելու), թէ յուռի քաղաքականութիւն է միջամտել Սպանիոյ գործերուն։ Ապա բացատրեց թէ Եւրոպան պատերազմի մէջ խրելու վտանգը թէեւ անհետացած չէ, բայց որոշապէս նուազած է։ Եւ վերջապէս ծանուցանեց թէ Մեծն Բրիտանիա թոյլ պիտի չտայ որ Սպանիա օտար տիրապետութեան տակ իյնայ։ «Սպանիացիները ամէնէն աւելի երախտապարտ պիտի ըլլան անոնց որ ամէնէն քիչ կը խառնուին իրենց գործերուն։ Սպանիոյ ապագայ վարչաձեւը որոշելու խնդիրը կը վերաբերի միայն Սպանիացիներուն։ Մեր դերը պիտի ըլլայ.— 1. Սահմանափակել քաղաքացիական պատերազմը.— 2. Պահպանել Սպանիոյ քաղաքական անկախութիւնը եւ հողային ամբողջութիւնը»։ Պ. Իտըն այս առթիւ գոհունակութեամբ յիշեց որ Ֆրանսա օրէնք մը քուէարկած է, կամաւորներու առաքումը արգիլելու համար։ Յետոյ կոչ մը ուղղեց Գերմանիոյ, որպէսզի ձգէ իր դիրքը։ «Պարզ խաղաղասիրական ճառերը բանի չեն ծառայեր։ Տնտեսական դարմանները անբաւական են։ Ամէն ազգ, ինչ աշխարհահայեացք ալ ունենայ, պէտք է գործակցի առանց վերապահութեան»։

*** Իտալիա եւ Գերմանիա տակաւին չեն պատասխանած անգլիական ծանուցագրին։ Կ'ըսուի թէ երկուքն ալ նոր պայմաններ պիտի առաջարկեն, որպէսզի որ եւ է միջամտութիւն արգիլուի Սպանիոյ մէջ։

---

60 ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐ ՑՐՏԱՀԱՐ ՄԵՌԱՆ Անատոլուի մէջ, ուր ձիւնը մինչեւ վեց ոտք բարձրութեան հասած է, իսկ ջերմաչափը զերոյէն վար 85 աստիճան կը ցուցնէ (Ֆարէնհայթ)։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹՐՔԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Երէկ խմբագրատուն եկան խումբ մը Հայուհիներ,— Հայոց երգը խորոտիկ կ'անուանէ այս հարսները, անուշահոտ գլուխով, պճնուած աչքերով, ոսկեզարդ մատներով։

Աչքս տուի, բարեւ — արեւ ըսի, հրամմեցէք ըսի,— ի՞նչ վիշտ որ չկրցայ զանոնք մեծարել հայրենի տան մը մէջ հիւրասիրելու ձեւով։

Սա՛նկ նայեցայ անգամ մը,— յանկարծ մեր անխոնջ խմբագրատունը դարձաւ հարսնետուն։ Եօթը հարսնուկի ներկայութիւն բաւական եղաւ, որ Աւագ Ուրբաթի խորանին նմանող մեր պատերը զուարթանան, ծաղկազարդուին։

Վայրկեան մը եւս, բաժակաճառ մը արտասանելու չափ բարձր տրամադրութիւն պիտի ստեղծուէր ներսս։ Հազար ափսո՜ս,— մեր խաթունները տակն ու վրայ ըրին տրամադրութիւնս։

— Պարոն Արազ, ըսաւ Տիկ. Շողիկ՝ ոսկի — ցօղիկ ձայնով մը, մենք նպատակ ունինք Միութիւն մը հիմնելու։

— Շատ բարի, արի՛, արի՛, ո՛վ հայուհութիւն օջախներու հայրենի, շատ շատ բարի եւ արժանի գովեստներու ու յարգանքի,— աշխատանք շատ կայ եւ հայ կինն ալ պարտաւոր է լծուիլ գործի։ Ի՞նչ Միութիւն պիտի կազմէք, Տիկին Շողիկ։

— Թրքահայ Տիկնանց Միութիւն..

— Ի՞նչ ...

— Թրքահայ Տիկնանց Միութիւն..

Փրփրեցա՛ւ Արազ։ Ի՞նչ իմաստ ունի, գոյութեան ի՞նչ անհրաժեշտութիւն կը ներկայացնէ այսպիսի Միութիւն մը, բարբարոս անունով եւ ընդվզեցուցիչ ծրագրով մը։

Տիկին Շողիկ, շառագունելով ինչպէս Շիրազի վարդերը, փորձեց պաշտպանել ինքզինք եւ իր ընկերուհիները։

— Մեր Միութիւնը ոչինչ ունի գայթակղեցուցիչ, բարենպատակ ձեռնարկ մըն է,— մեզի կրնան անդամակցիլ բոլոր թրքահայ կիները, որոնք կը վճարեն ամսավճար մը։ Այդ ամսավճարներով,— երբ Նանսէնեան նպաստի բաշխումի յանձնախումբն ալ բան մը յատկացնէ — կը կազմուի դրամագլուխ մը, որմէ պիտի կրնան օգտուիլ բոլոր այն անդամներ, որոնք, ապագային, կրնան դժբախտութեան մը մատնուիլ,— ինչպէս կը տեսնէք, փոխադարձ օգնութեան սկզբունքին վրայ հիմնուած Միութիւն մըն է այս, այնքան տարածուած, այժմ, ամբողջ Եւրոպայի մէջ, նոյնիսկ Փրոֆ. Տատոմեան . .

— Խնդրեմ, այդ չէ որ կը գայթակղեցնէ զիս, Տիկին Շողիկ, այլ ձեր անունը, Թրքահայ Տիկնանց Միութի՛ւն ..., ի՞նչ պիտի ըսէիք՝ եթէ, վաղը, Ռուսահայ Տիկնանց Միութիւն մըն ալ կազմուէր, հոգ չէ թէ նման բարի առաջադրութիւններով։

— Բայց չէ՞ որ կան Պոլսահայ, Բիւթանահայ կամ այլ քաղաքի Տիկնանց Միութիւններ, ո՞վ գայթակղեցաւ ...

— Թէեւ անիմաստ է այդպիսի անուններով հրապարակ գալ, սակայն տարբեր բան է ունենալ Երեւանահայ կամ Պոլսահայ Տիկնանց Միութիւններ, տարբեր բան է հիմնել Ռուսահայ կամ Թրքահայ Տիկնանց Միութիւններ, գիտէ՞ք թէ ի՞նչ մեծ հայհոյութիւն մըն է մեր Պատմութեան հանդէպ։ Ի՞նչ, ուրեմն, թրքահայ տիկին մը իր օգնութեան կամ գթութեան ձեռքը պիտի մերժէ՞ ռուսահայ տիկինին, այսքան պիղծ զգացում չէ, մտածումն իսկ ներելի չի կրնար ըլլալ յետին Հայուն անգամ։ Կը հասկնամ թէ իմաստ մը ունին թրքահայ լեզու, ռուսահայ գրականութիւն բացատրութիւնները, բայց, խնդրեմ, ըսէք թէ ի՞նչ բարի բան մտածեմ թրքահայ կնոջ մը հանրային ձեռնարկին մասին, որ խտրութիւն կը դնէ՝ օտար տիրապետութեան մը դրած սահմանէն անդին ապրող իր ազգակիցին օգնութեան հասնելու ժամանակ, չեմ կրնար բացատրել վրդովմունքս, բայց, տիկիննե՛ր, դուք խորհեցէք, մտածեցէք, որոնեցէք անգամ մը *խալախոնեայգի* պէս անուն մը ունեցող ձեր Միութեան նշանակութեան վրայ, չեմ կրնար, ուժերէս վեր է մտածել այս գայթակղային անունին եւ ձեռնարկին մասին...

*** Տիկինները պահ մը իրարու երես նայեցան, աչք ըրին եւ ոտքի ելան։

Երբ մեկնեցան, վերցուցի անոնց նստած աթոռները եւ իրենց զայրի՝ կատաղութիւնս յագեցնելու համար, առ ի քաղաքավարութիւն՝ ի բացակայութեան։

ԱՐԱԶ

ԲԺԻՇԿ Վ. ՓՈԹՈՒՔԵԱՆ ՑԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ

Հ. Յ. Դ. Լիբանանի Կեդր. Կոմիտէին միջոցաւ, խորին կսկիծով կ'իմանանք մահը երիտասարդ Բժ. Վ. Փոթուքեանի։ Տարաբախտ ընկերը յանկարծամահ եղած է Յունուար 13ին, Պէյրութի մէջ, ուր հաստատուած էր երկար ատենէ ի վեր։ Կը թողու այրին (քոյրը՝ «Յառաջ»ի աշխատակից Տիկին Սեդայի) եւ երկու որբեր։

Ընկեր Փոթուքեան պատասխանատու տնօրէնն էր Պէյրութի Հայ Ճեմարանին, եղած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան Սուրիոյ նախկին Կեդր. Կոմիտէի անդամ եւ ստանձնած կուսակցական եւ ուրիշ պատասխանատու պաշտօններ։ Եղած էր մէկէ աւելի անգամներ անդամ Լիբանանի Քաղաքական Ժողովին եւ Գաւառական Ժողովի։

Սիրուած էր թէ հայկական եւ թէ օտար շրջանակներու մէջ։ Շնորհիւ այդ հանգամանքին անցեալ տարի նշանակուեցաւ առաջին եւ միակ հայ անդամը Պէյրութի Քաղաքապետական Խորհուրդի։

Իր մահով Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը կորսնցնէ գործօն եւ անձնուէր անդամ մը։

Մեր խորին վշտակցութիւնը Լիբանանի կազմակերպութեան, ինչպէս եւ ողբացեալ ընկերոջ ընտանեկան պարագաներուն։

Զեկոյց՝ Փարիզի զինուորցուներու ժողովին առթիւ

Կը խնդրուի «Յառաջ»էն հրատարակել հետեւեալ զեկոյցը.—

Փարիզահայ զինուորցուներու առժամեայ վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ այն կազմակերպութիւններուն, որոնք պատասխանելով իր հրաւէրին, եկան իրենց կարծիքը յայտնելու, յունուար 14ին, «Փըթի Ժուռնալ»ի մէջ կազմակերպուած հրապարակային միթինկին։

Առժամեայ վարչութիւնը իրեն յանձնուած ձեռագիրներէն եւ միթինկի ընթացքին եղած բանախօսութիւններէն եզրակացուց եւ միաձայնութեամբ որոշեց հայ մամուլին հաղորդել հետեւեալ բանաձեւը.—

Փարիզի եւ շրջանի հայ զինուորցուները եւ ժողովուրդը, թիւով աւելի քան 800, պատասխանելով Փ. Զ. Մ. առժամեայ վարչութեան կոչին եւ հաւաքուած «Փըթի Ժուռնալ»ի սրահին մէջ հինգշաբթի 14 յունուար, 1937, լսելէ յետոյ ֆրանսահայ քաղաքական չորս կուսակցութեանց, ինչպէս նաեւ ժողովրդական եւ հայրենակցական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները զինուորագրութեան հրատապ հարցին շուրջ՝

1.— Իրենց երախտագիտութիւնը կը յայտնեն Ֆրանսացի ժողովուրդին եւ

(ԼՈՒՐԵՐՈՒ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ԿՈՎԿԱՍԻ ԹՐՔԱՍԷՐՆԵՐՈՒ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Կովկասցի չէզոքական, թաթար եւ վրացի փախստականներու ծանօթ խումբին օրկանը՝ Կաւկազ, որ, ինչպէս յայտնի է, հոգեզաւակն է տխրահռչակ Պրոմեթէյին, իր վերջին (Նոյեմբեր) թիւին մէջ ուշագրաւ խմբագրական մը ունի, ուր կը պարզէ իր «օրիենտացիան» եւ այդ առթիւ կ'ընէ նաեւ հետաքրքրական խոստովանութիւններ։

«Կաւկազ» չի ծածկեր այլեւս, թէ ինք թրքական հակումներ ունի։

Անիկա հարկաւ նորութիւն մը չէ մեզի համար։ «Կաւկազ»ի առաջին թիւին իսկ երեւումին առթիւ մենք ըսած էինք, թէ ան թրքական հակումներ ունի։ Ճիշդ է, ան մէկէ աւելի անգամներ բուռն կերպով բողոքեց մեր այդ մեղադրանքին դէմ եւ մերժելով մերժեց իր որ եւ է տեսակի թրքասիրութիւնը։ Սակայն, այժմ ան վերջապէս իր դիմակը վար կ'առնէ եւ կ'ըսէ. —

«Մեր հայկական եւ վրացական շրջանակներ մեզ կը մեղադրեն թրքասիրութեան մէջ։ Մեզ ուրիշ բան չի մնար, բայց եթէ ընդունել այդ որակումը եւ ... հրաւիրել զանոնք եւս դառնալու մեզ նման թրքասէրներ, որովհետեւ Կովկասի քաղաքական կեանքի իրական պայմաններու մէջ թրքասիրութեան դէմ կարող է գոյութիւն ունենալ միայն ռուսասիրութիւն»։

Թէ ինչո՞ւ «Կաւկազ» այդ երկու «չարութիւններէն» կը գերադասէ թրքասիրութիւնը, այդ մասին կու տայ հետեւեալ բացատրութիւնը. —

— «Վրացի մարքսիստներու (մենշեւիկներ) եւ հայ Դաշնակցականներու եւ համայնավարներու մէկ մասի ռուսասիրութիւնը կը նշանակէ ռուսական լուծի գիտակցական ամրացում Կովկասի վրայ։ Մինչդեռ մեր թրքասիրութիւնը նշանակէ մեր ձգտումին Կովկասի ժողովուրդներուն տալու անկախութեան եւ ազգային զարգացման ամենաէական իրաւունքներէն մէկը»։

Իր միտքը աւելի եւս պարզելով՝ թերթը կ'աւելցնէ. —

«Կովկասի աշխարհագրական եւ ցեղագրական դրութիւնը այնպէս է, որ ան կարող է ըլլալ կամ ռուսական նահանգ մը եւ կամ Թուրքիոյ ու Իրանի եւ անոնց բարեկամ ժողովուրդներու բարեկամութեան վրայ յենուած անկախ պետութիւն մը»։

Սակայն, «Կաւկազ» գոհացուցիչ բացատրութիւն մը չի տար այն մասին, թէ ինչո՞ւ մինչ Ռուսաստան անպայման ռուսական նահանգ պիտի դարձնէ Կովկասը, Թուրքիա, ընդհակառակն, ոչ ձգտում ունի եւ ոչ ալ որ եւ է առնէ պիտի փորձէ թրքական նահանգ դարձնել զայն։ «Կաւկազ» չի պարզեր նաեւ, թէ ինչո՞ւ կովկասեան ազգերը որ եւ է պարագայի տակ պարտաւոր են անհաշտ թշնամիներն ըլլալ Ռուսաստանի, իսկ, ընդհակառակն, պարտաւոր են դառնալ Թուրքիոյ հաւատարիմ եւ ջերմ բարեկամները։

Աւելին. «Կաւկազ» չի պարզեր, թէ ի՞նչ երաշխիք կայ, որ Թուրքիա չպիտի ուզէ երբեք իր երկաթէ թաթը դնել Կովկասի վրայ այնպէս, ինչպէս որ, իր կարծիքով, Ռուսաստան պիտի ընէ անխուսափելիօրէն

«Կաւկազ» կը մոռնայ միայն, որ անկախ Կովկասը լաւագոյն երաշխիքը պիտի ըլլայ Թուրքիոյ ապահովութեան համար ընդդէմ աշխարհակալ Ռուսաստանի, այդ պատճառով ալ Թուրքիա իբր թէ շահագրգռուած է պաշտպանել Կովկասի անկախութիւնը։

Սակայն, առիկա պարզ ենթադրութիւն մըն է, զոր 1918ին իսկ ըրին Կովկասցիներէն շատեր եւ չարաչար խաբուեցան։ Բաւական էր, որ ռուսական զօրքերը հեռանային Կովկասի սահմաններէն, եւ Թուրքիա, հակառակ անոր որ Ռուսիոյ հետ կնքած էր արդէն Պրեսթ-Լիթովսքի հաշտութեան դաշնագիրը, ներս խուժեց Կովկաս եւ հասաւ մինչեւ Բագու։ Եւ այդ ըրաւ այն ատեն, երբ Անդրկովկասի երեք ազգերն ալ անկախութիւն էին հռչակած։

Ոչ մէկ կասկած կրնայ ըլլալ այն մասին, որ եթէ Ռուսաստան այս կամ այն պատճառով նորէն կը տկարանայ, թէկուզ ժամանակաւոր կերպով, Թուրքիա առիթէն կրկին պիտի օգտուի եւ ներս պիտի խուժէ Կովկաս՝ զայն իր լուծին ենթարկելու համար։ Ինչ որ քաղաքական պայմաններու նպաստաւոր դասաւորման մէջ է միայն։

Հետեւաբար, իրատես քաղաքագիտութիւն չէ ըսել, թէ կարելի չէ վստահիլ Ռուսաստանի, բայց կարելի է միանգամայն վստահիլ Թուրքիոյ. թէ Ռուսաստան անպայման իր լուծին պիտի ենթարկէ Կովկասը, իսկ Թուրքիա զայն անկախ պիտի դարձնէ։

Մէկ չի գիտեր, թէ Թուրքիա մինչեւ ալ ունեցած է գիշատիչ թոյլուն ախորժակներ իր տկար հարեւաններու վերաբերմամբ եւ ապահովաբար ապագային ալ պիտի ունենայ։ Ուստի աններելի միամտութիւն պիտի ըլլար Կովկասի ազգերուն, մանաւանդ Հայերուն եւ Վրացիներուն համար որ եւ է յոյս դնել Թուրքիոյ բարի դրացնութեան վրայ։

Արդ՝ եթէ նոյն իսկ ընդունելու ըլլանք «Կաւկազ»ի երկընտրանքը (ինչ որ անհրաժեշտ չէ), պէտք է ձեւակերպենք զայն հետեւեալ կերպով — կամ այն է, որ Կովկաս պիտի մնայ ռուսական նահանգ մը եւ կամ ան պիտի իյնայ թրքական լուծին տակ։

Սակայն, եթէ իրաւ է, որ Կովկասի ազգերը չեն կրնար իրապէս անկախ ըլլալ, ինչ որ ճիշդ չէ, անոնք իրապէս դրուած են յիշեալ երկընտրանքին առջեւ, այսինքն՝ եթէ անոնք իրապէս դատապարտուած են կամ ռուսական եւ կամ թրքական լուծին ենթարկուելու, այդ պարագային ոչ Հայերը եւ ոչ ալ Վրացիները որ եւ է պատճառ ունին նախընտրելու թրքական տիրապետութիւնը, ինչպէս որ կը թելադրէ «Կաւկազ»։ Ընդհակառակն, թէ Հայերը եւ թէ Վրացիները ամէն հիմ ունին գերադասելու ռուսական տիրապետութիւնը, որ գոնէ չի ձգտիր ու չպիտի ձգտի ֆիզիքապէս ոչնչացնելու զիրենք. մինչդեռ թրքական տիրապետութիւնը պիտի նշանակէ մշտնջենական մահացու սպառնալիք Հայերու եւ Վրացիներու ֆիզիքական գոյութեան իսկ։

Ուրիշ պարագայ մը։ Ռուսական բազմազգ մեծ կայսրութեան մէջ Հայերն ու Վրացիները անկասկած աւելի մեծ հնարաւորութիւն եւ հաւանականութիւն կրնան ունենալ ազատութիւն ձեռք բերելու, քան Թուրքիոյ լուծին տակ. Պէտք չէ մոռնալ, որ Թուրքիա նախկին օսմանեան կայսրութիւնը չէ, այլ բռնի միջոցներով միատարրութեան ձգտող ազգայնական մոլեռանդ պետութիւն մը, որ իր տիրապետութեան տակ չի հանդուրժեր եւ պիտի չհանդուրժէ թրքականէն զատ որ եւ է տարբեր ազգութիւն եւ մշակոյթ։

Ահա թէ ինչու կովկասեան ազգերու եւ մանաւորապէս հայ եւ վրացի ժողովուրդներուն համար շատ աւելի խելացի եւ ապահով ճամբայ մըն է Ռուսաստանի հետ քալելը, գէթ որքան ատեն որ ուրիշ երաշխիք չկայ, թէ Ռուսաստանէն ազատելով՝ կովկասեան ազգերը պիտի չիյնան Թուրքիոյ կրունկներուն տակ։

Կարելի է համարձակօրէն ըսել, թէ կովկասեան ազգերը հաւանաբար պիտի չուզէին անջատուիլ Ռուսաստանէն, եթէ ռուսական հովանաւորութեան տակ կարենային վայելել այնքան ներքին ազատութիւն եւ ինքնօրինութիւն, որքան որ անգլիական հովանաւորութեան տակ կը վայելեն, օրինակ, Բրիտանական Կայսրութեան գաղթապետութիւնները՝ Գանատան, Իրլանտան, Հարաւ. Ափրիկէն, Աւստրալիան եւ Նոր Զելանտան։

Այսօր Կովկասի ազգերը իրենց անկախութեան պայքարը կը մղեն։ Երբ իրենց անկախութեան տէր դառնան, այն ատեն անոնք իրենց ազատ կամքով ի հարկին պիտի ուզեն թերեւս կապուիլ մեծ պետութեան մը հետ՝ իրենց անկախութիւնը ապահովելու համար։ Այդպիսի պետութիւն մը սակայն չի կրնար ըլլալ Թուրքիան ոչ Հայերուն եւ ոչ ալ Վրացիներուն համար։

Իսկ այժմ, միջազգային ներկայ անստոյգ պայմաններու մէջ, եթէ Հայերն ու Վրացիները հարկադրուած ըլլան անպայման ընտրութիւն ընելու ներկայ բռնապետական Ռուսաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ, ամէն հիմ ունին նախընտրելու Ռուսաստանը։

Այսքան մը բան պէտք է որ հասկնան «Կաւկազ»ի շուրջը համախմբուած Կովկասցի թրքասէրները

(Խմբագրական «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»ի)

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՀԵՂՈՒԿԸ՝ ՔԱՐԻՒՂ

ՀԱՅ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻ ՄԸ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ԱՐՀԵՍՏԱԳԻՏԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Յունուար 17ին, կիրակի կէսօրէ վերջ, երիտասարդ հայ գիտնական Գ. Գառնիկ Ալեքսանեան, դասախօս Աթրագործական բարձրագոյն վարժարանին, շահեկան դասախօսութիւն մը կարդաց «Բնական եւ արուեստական քարիւղի մասին»։ Ներկայ էր հոծ բազմութիւն մը, իսկ Հայեր՝ հազիւ քանի մը տասնեակ։

Այն պահուն, երբ աշխարհի ամէնէն հրատապ եւ կենսական մտահոգութիւններէն մէկը կը կազմէ հեղուկ վառելանիւթի հարցը, երբ քարիւղը դարձած է աշխարհի հզօր պետութիւններու համար մահու եւ կենաց խնդիր մը, կրկնապէս շահեկան էր ... երիտասարդ գիտնականին հմտալից դասախօսութիւնը։

Գ. Ալեքսանեան Փարիզի Կեդր. վարժարանի 1923ի շրջանաւարտներէն է, բնիկ Գարահիսարցի, միջահասակ, վայելուչ ու համակրելի արտաքինով։ Իր դասախօսութիւնը սկսաւ, տեղեկութիւններ տալով քարիւղի պատմական, երկրաբանական եւ ճարտարարուեստական ճիւղերու մասին։ Դասախօսութեան մաս կը կազմէին մոգական լապտերի պատկերներ եւ շարժանկարի ժապաւէն մը։

Ստորեւ կ'ամփոփեմ դասախօսութիւնը.

Քարիւղի ճարտարարուեստի գոյութիւնը, որ հազիւ միակ սերունդի մը չափ կեանք ունի դեռ, այնքան ալ նոր ու անծանօթ տարր մը չէ աշխարհի պատմութեան մէջ։ Քաղդէացիները ծանօթ էին արդէն անոր ու կեանքի զանազան պէտքերու համար կը գործածէին։ Նոյն իսկ Բաբելոնի աւերակներուն մէջ գտնուած են լուսաւորութեան գործիքներ որոնք ուրիշ բան չեն եթէ ոչ քարիւղի լամբարներ։ Ներկայիս, կուպրով եւ խճաքարով ճամբաներու շինութեան ամէնէն արդիական ձեւը նոյնպէս անծանօթ չէր անոնց, ու մասնաւորաբար գլխաւոր ճամբայ մը որ կը տանէր Բաբելոնի պալատներէն մէկուն, շինուած էր 4000 տարի առաջ, նոյնպէս ուսաղով ու ասֆալթով։

Իսկ Եգիպտացիները քարիւղը կը գործածէին ի միջի այլոց իրենց մումիաներու պատրաստութեան առթիւ։ Արդէն մումիա կուգայ «մումիա» բառէն որ կը նշանակէ քարիւղ։

Բայց, գլխաւորաբար անցեալ դարու կէսէն ասդին է որ քարիւղի գործածութիւնն ու ճարտարարուեստը չափազանց կարեւորութիւն ստացաւ ու զարգացաւ։

Դժբախտաբար քարիւղի հանքը ամէն տեղ չի գտնուիր ու պէտք է երկար փնտռտուքներ կատարել, երկրաբանական խաւերը ծակող հարիւրաւոր, եւ երբեմն հազարաւոր մեթր երկարութիւն ունեցող պողպատեայ տակառ ձողերով, մինչեւ որ կարելի ըլլայ հասնիլ իր հում վիճակին մէջ, հեղուկ վառելանիւթին։ Քարիւղը ընդհանրապէս, խաւի վիճակին մէջ կը գտնուի աւազին մէջ։ Համաշխարհային կարեւոր քարիւղի հանքերը կը գտնուին գլխաւորաբար կովկասեան շրջանին՝ Բագուի եւ Միացեալ Նահանգներուն՝ Փէնսիլվանիոյ եւ Գալիֆորնիոյ մէջ։ Ասոնցմէ զատ, կարեւոր քանակութեամբ կ'արտադրուի նաեւ Ռումանիոյ, Սիլեզիոյ, Թէքսասի, Վենեզուէլայի եւն. մէջ։

Դասախօսը մոգական լապտերի միջոցաւ ներկայացուց երկրաբանական զանազան հատուածներ, հողի շերտեր ցոյց տալով անոնց մէջ քարիւղին գրաւած տեղերը։

Յետոյ ժապաւէնի բացատրեց եւ պատկերներով ցոյց տուաւ ճարտարարուեստական այն շինութիւններն ու աշխատանքները որոնք անհրաժեշտ են, դուրս աշխարհ բերելու համար այս հրաշափառ հեղուկը, անգամ մը որ իր գոյութիւնը հաստատուի այս կամ այն հողամասին վրայ։ Այս նպատակով կը շինեն հարիւրաւոր աշտարակներ իրարմէ որոշ հեռաւորութեամբ եւ ամէն մէկը 20—35 մեթր բարձրութեամբ, որոնք կը ծառայեն խոր ծակեր բանալու։ «Երբեմն հարկ կ'ըլլայ մինչեւ 3—4000 մեթր խորերը իջնել, ու այս աշխատանքը կը կատարուի մօտաւորապէս 15—20 սմ. տրամագծով պողպատեայ ձողերով, որոնք կտոր կտոր իրարու վրայ հաստատուելով կը ստանան քանի մը հազար մեթր երկարութիւն։ Այս ծակերը կը բացուին երթուղարձ ուղղահայեաց մեքենական ճնշումով, կամ ձողին ծայրը գտնուող ատամնաւոր սրբատուակներու դառնալով։ Նախնական վիճակին մէջ հազիւ կարելի էր օրական քանի մը մեթր իջնել, մինչդեռ ներկայիս կատարելագործուած մեքենաներով, կարելի է մօտ 30 մեթր իջնել։

Անգամ մը որ ծակը անհրաժեշտ խորութեան իջնէ, քարիւղը ուժգին ժայթքումով դուրս կը խոյանայ հասնելով մինչեւ 100 մեթր բարձրութեան։ Այս է պատճառը որ երբեմն ահաւոր հրդեհներ կը պատահին։ Ներկայիս սակայն ալ առաջքը առնուած է — ժայթքող քարիւղը անմիջապէս շտեմարաններու մէջ կը հաւաքեն։

Կը մնայ հիմա, քարիւղը տանիլ շտեմարանները ու անկէ ալ զտարանները. Ամէնէն գործնական ձեւն է խողովակներու միջոցաւ եղած փոխադրութիւնը, որուն յղացումը կը պատկանի քարիւղի թագաւոր Ռոքֆէլլըրի այն որ 1865—70, ամբողջ Մ. Նահանգներու քարիւղի մենաշնորհը իր ձեռքին մէջ կեդրոնացուց։

Հում քարիւղը, ուրեմն, քիմիական բաղադրութիւններու շնորհիւ եւ կարգ մը գործողութիւններէ վերջ որոշ բերբեղացում մը կը ստանայ դառնալով թեթեւ իւղ մը, gazoil եւ վերջապէս մեզի ծանօթ ինքնաշարժներու վառելանիւթը (essence)։ Այս վառելանիւթին գործածութիւնը այնքան ընդհանրացած է ներկայիս, որ ձեռք բերուած արդիւնքը հետզհետէ անբաւարար կուգայ աշխարհի պահանջներուն։ Այս պատճառաւ, ծանր իւղերը, կազօյլը կամ մազութը, բարձր ճնշումներու եւ ջերմութեան ենթարկելով, կը վերածեն էսանսի, որ կարգ մը պարագաներու մէջ 35էն 40 առ հարիւր արդիւնք կու տայ, իսկ աւելի նոր ձեւով որ կը կոչուի procédé cross, մինչեւ 60 առ հարիւր կարելի է essence արտադրել։

Ֆրանսան այն մեծ պետութիւններէն է որոնք գրեթէ զրկուած են քարիւղի բնական հանքերէ։ Շնորհիւ Սան Ռէմոյի համաձայնութեան սակայն, ներկայիս Ֆրանսա երկու երրորդ տարիէ ի վեր սկսած է օգտուիլ Մոսուլի նաւթահանքերու իր բաժինէն, ներածելով տարեկան մօտ 2 միլիոն թօն վառելանիւթ։ Բայց այս քանակութիւնը շատ հեռու է իր պահանջներուն բաւարարութիւն տալէն։ Ու ամէն առնէ աւելի զգալի է նշանակութիւնը Քլէմանսոյի նշանաւոր մէկ խօսքին, — «Մէկ կաթիլ էսանս համարժէք է մէկ կաթիլ արեան»։ Հետեւաբար Ֆրանսա ոչ միայն նոր աղբիւրներ կը փնտռէ Ֆրանսայի զանազան կողմերը եւ գաղթավայրերու մէջ ինչպէս Արեւմ. Ափրիկէ, Մադագասկար, այլեւ կը ճգնի գիտական միջոցներով արուեստական էսանսի պատրաստութեան։ Այս աշխատանքին ձեռնարկուած է մանաւանդ 1926էն ասդին, հետեւաբար հազիւ տասնեակ մը տարիներէ ի վեր։ Այս հետազօտութեանց շնորհիւ, որոշ արդիւնքներ, թէեւ անբաւական, ձեռք բերուեցան։ Մասնաւորաբար Մարօքի կողմերը, Ճէպէլ Ալֆոն մէջ այս թանկարժէք հեղուկը, իր գոյութիւնը ցուցուցած է։ Միւս կողմէ Ալզաս-Լորէնի մէջ արդէն շահագործուած հորեր կան։ Բայց այս բոլորը անբաւական են, եւ պատերազմ մը պարագային հարկ պիտի ըլլայ դիմել նաեւ արտասահմանէն եղած ներածումներէն, ինչ որ երկիրը պիտի մատնէ անել կացութեան մը. Այս

ՅԱՂԱԳՍ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ

ՊԵՐԼԻՆ.—Այս վերնագրով մի յօդուած է լոյս տեսած Յառաջի մէջ (13 յունուար) Մինաս Թաթուլ ստորագրութեամբ։ Իմ հրատարակած (գերմ. լեզուով) «Աշխարհաբար հայերէնի քերականութիւն» աշխատութեան մասին գնահատական խօսք անելուց, այլ եւ նոյն հրատարակութեան առթիւ լեզուական եւ քերականական հարցերի մասին ընդհանուր խորհրդածութիւններ անելուց յետոյ՝ յօդուածագիրը պէտք է տեսնում իմ գրքից «ներս» ծանրանալու «քանի մի կէտի վրայ»։ Խօսքը վերաբերում է կը, կու մասնիկների, չ, մի՛ ժխտականների, մը անորոշ յօդի եւ ապաթարցի գործածութեան։ Եւ սակայն, ներկայացուածին պէս դրանք բնաւ գոյութիւն չունին աշխատութեանս մէջ։ Ու եղած վերագրումների միանգամայն հակառակն է ասուած այնտեղ։

Այս իսկ պատճառով, գոհանում եմ այստեղ այսքանով միայն եւ պէտք չեմ տեսնում աւելի ծանրանալու յիշեալ խնդիրների վրայ։ Յօդուածագիրը մոլորութեան մէջ է պարզապէս։ Մնում է ուրեմն որ նա նորէն ու նորէն եւ աւելի ուշադիր կերպով կարդայ գրքից «ներս» եղածները։ Ոչ միայն կարդայ, այլ եւ հասկնայ այնպէս, ինչպէս որ կան այնտեղ։ Ու չեմ կասկածում, որ բոլորովին այլ եզրակացութեան պիտի գայ։

Հակառակ պարագային՝ կը սպասեմ անպայման որ յօդուածագիրը, մի առ մի յստակօրէն ձեւակերպելով իր վերագրումները, որոնցից իւրաքանչիւրը «հաստատող» ամբողջական մէջբերումներ անէ գրքից, նախադասութեան եւ չակերտների մէջ հայերէնի վերածելով տուեալ կտորները. Միայն այդ ձեւով կարելի կը լինի արդէն, առարկայօրէն եւ փաստերի վրայ հիմնուած անդրադառնալ խնդրոյ առարկայ կէտերին։

Ա. ԱԲԵՂԵԱՆ

Ե. Գ.— Այս առթիւ աւելորդ չէ աւելացնել նաեւ, թէ սխալմունքի մէջ է յօդուածագիրը՝ «Պերլինի համալսարանի Արեւելեան լեզուներու դասախօսի» հանգամանք վերագրելով ինծ։

Ա.

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՏԱՐՕՆԻ ԱՇԽԱՐՀԸ

1914 — 1915

Ցարէթը շատ լաւ ծանօթ չէր այդ վայրերուն. Ռստանիկը իբր թէ գիտէր, բայց անփորձ պատանին երկար դեգերումներ ընել տուաւ մեզ։ Յոգնած – ջարդուած, հազիւ մեզի ձգեցինք ժայռի մը գլխուն ցցուող ժայռերուն տակ։ Լոյսը կը բացուէր արդէն եւ դիմացի ափէն երկարող կածաններէն կը տեսնէինք ձիաւոր եւ հետեւակ բազմաթիւ քրտական խումբեր, որոնք իրենց «լօլօ»ներու կանչերով կ'իջնէին Մշոյ դաշտը։ Այնքան ջարդուած էինք գիշերուան 8—9 ժամ անընդհատ քալելէն, որ անզգայ ինկանք ժայռերու ճեղքուածքներու մէջ եւ քնացանք։

Արթնցանք արեւմուտին, մօտ յիսուն Քիւրտեր ապահով էին ճամբաները։ Կ'երթայինք դէպի Նեմրութի գագաթը, ուր թէ անվտանգ էր եւ թէ բարձրութենէն կրնայինք ուսումնասիրել Ախլաթի գիծը։ Բայց հետեւեալ գիշերը չկրցանք հասնիլ եւ հարկադրուած էինք կէս ճամբան մնալ. ճամբան կորսնցուցած, ինկեր էինք խորխորատներու մէջ։ Բարեբախտաբար Նեմրութի եւ Գրգուռի ստորոտին լանջերուն վրայ շատ փոքրիկ պուրակ մը տեսանք եւ այլ եւս անկարող շարժուելու՝ հոն նստեցանք։ Լոյսը կը բացուէր. Պատահական պատսպարան մըն էր եւ վտանգաւոր։ Ուրիշ ճար չունէինք. շուրջը երկար տարածութեամբ լերկ լանջեր էին։ Քնանալ չէինք համարձակեր. նեղ շաւիղ մը պուրակի քովէն վար կ'երթար. Ախլաթի ճամբան էր։

Ինչ մտահոգ՝ պատսպարուած էինք ծառերու մէջ, ապաստանած էինք կիսատերեւաթափ պուրակին, երբ յանկարծ, Ախլաթի կողմէն, ճամբային երեւցան նախ էշերու կարաւան մը, իսկ անոնց ետեւէն քանի մը Քիւրտեր։ Արեւ կար, բայց ցուրտ էր։ Պուրակը երեւի շատ գրաւիչ տեսք չունենալուն համար, անոնք նախընտրեցին պուրակէն 150—200 մեթր վարը իջեւանել՝ բարձուած կենդանիներուն հանգստութիւն տալու համար։ Կը դիտէինք անոնց շարժումները։ Մտովին խորհելով — տեսնուելու պարագային — ողջ բռնուելու մասին, երբ բեռցուած էշերէն մէկը դանդաղութեամբ մեր պուրակի եզրին ելլեցաւ եւ դունչը փոքրիկ թուփերու տերեւներուն պարզած՝ մեզի կը մօտենար։

Դժուար չէր գուշակել որ տէրերէն մէկը պիտի գար փնտռելու իր կենդանին ... Անմիջապէս մեզմէ մէկը փորի վրայ սողալով մօտեցաւ պուրակի եզրին եւ երկար ճիւղով մը էշը փորին եւ պարանոցին զարնելով՝ քշեց դուրս այնպէս, որ վախցած կենդանին մեզմէ բաւական հեռու միայն խելքը գլուխը հաւաքեց եւ իր բնական վիճակը ստացաւ։

Իջեւանած տեղերնիս ջուր չկար. նախորդ գիշերը նոյնպէս ջուրէ զուրկ մնացինք. ցորենն ալ ծարաւը քաշեցինք. գարէ «հացը» ալ աւելի ծարաւցուց մեզ. կը տառապէինք։ Հազիւ քիչ մը մթնած՝ սկսանք վերելքը դէպի Նեմրութի գագաթը՝ դանդաղ եւ անոյժ։

Դեռ մութ էր, երբ հասանք պառած ձիւնի խաւեր չհալած մը, որուն տակէն նոյնչափ պաղ կաթիլներ կը վազէին։ Պառկած՝ ինկանք ծունկերնուս վրայ ցեխերու մէջ եւ ագահութեամբ բերան առինք ջրախառն ձիւնի կտորներ։ Վերջապէս, յագեցանք եւ շարունակեցինք բարձրանալ բոլորովին գագաթ, ուր վիթխարի ապառաժներու բացուածքներու մէջ կը մնային յաւիտենական սառոյցի շերտերը։

Արշալոյսը բացուեցաւ. մեր առջեւ փռուած էր սքանչելի համայնապատկերը Ախլաթի, Վանայ փիրուզ ծովի եւ հեռո՜ւ՝ արեւելք, մանիշակ մշուշի մէջէն Վանի բերդի. կ'երեւար նաեւ քաղաքամիջի ձերմակ զօրանոցը։ Երջանիկ էինք ամէնքս, — ինչո՞ւ, չեմ գիտեր։ Վերադարձաւ մեր հոգեկան հանգստութիւնը. յոյսը ծաղկեցաւ բոլորիս մէջ եւ կորով մը՝ ամէն գինով ապրելու։ Լո՛ւռ ամէնքս, մեր անթարթ հայեացքներն ուղղեր էինք կարօտով Վասպուրական աշխարհի կողմը, ուր վառ ու իրական կ'երեւէին մեզի մեր ընկերները, — հերոսական պայքարին մէջ, կամաւորական գունդերը, ռուս զօրքը, — անխախտ յոյսի վառ ճրագ մը ջերմութեամբ լեցուց մեր հոգին. կարծես ապաստանած էինք արդէն։

Ախլաթի դաշտը մեր ոտքերու տակն էր, իսկ մեզմէ աջ կը բացուէր Նեմրութի հրաբխային հսկայ անդունդը, որուն լայնածաւալ խորքին մէջ կը տեսնէինք երկու լճակ՝ մէկը վճիտ կապոյտ Գրգուռէն եւ Նեմրութէն գրկուած, միւսը՝ դէպի արեւելք՝ ջերմուկ։ Լճակ մը, որուն շոգիները ամպ էին կազմած։ Դիտակով երեւցան քանի մը մարդիկ, որոնք անդունդին պուրակներուն մէջ կրակ կ'ընէին. հաւանաբար Թուրք բանակէն փախած զինուորներէն էին, որոնց հետ գործ ունեցած էինք արդէն։

Վալատ Ցարէթի ցուցմունքով՝ դիտակը ուղղեցինք Ախլաթի դաշտին, ուսումնասիրելու համար մեր անցնելիք ուղին։

Մանազկերտը Ախլաթէն բաժնող հիւսիս գտնուող լեռնաշղթայի ստորոտը գրաւեց մեր ուշադրութիւնը. Դաշտի մէջէն եւ ծովափէն բաւական ներս բարձրացող երկգագաթ բլուրներու վրայ, տեսանք քանի մը տասնեակ ձերմակ վրաններ, աւելի վար, դէպի ծովը երկարող գծին երկարութեամբ՝ ձերմակ եւ գորշ վրաններու խումբեր — տաճկական բանակն էր, կասկած չունէինք։ Կ'ենթադրէինք, ուրեմն, որ անկից անդին որոշ դատարկ տարածութիւն մը պէտք լինէր, որմէ յետոյ . . ռուսական բանակը։ Բայց ի՞նչպէս անցնիլ այդ շղթայէն։ Այդ ցերեկը եւ հետեւեալ ցերեկը ամբողջովին մեր հա գտութեան եւ դիտակով երթալիք անցքեր փնտռելուն յատկացուցինք։ Դժբախտաբար, Ցարէթը Ռուբէնը եւ յանձն առած էինք այդ գործը. տակը փոխն ի փոխ իրար կ'անցընէինք մեր դիտողութիւններու հետ

Ուրիշ ճամբայ չկար. հիւսիս — արեւմուտքը Նազիկ լիճը եւ Գուլանի էր, որ պիտի հեռացնէր մեզ մեր պատակէն. աջ կողմերնիս, Վանայ լճի հարաւային ափերն էին. չէինք տեր թէ որո՞ւ ձեռքն էին այդ ափերը, Վանը, եթէ այդ կողմը տաճկական զօրքերու վրաններ չկային, բեմն Թուրքերը աւելի առաջ են գացած։

Որոշեցինք հետեւեալ գիշերը Ախլաթի դաշտը եւ մեր միտքերու գծած ուղղութեամբ առաջանալ, նալով հասնիլ դիմացի լեռնաշղթա յին, որ կը տանէր դէպի Մանազկեր Մեր անցնելիք ծրագրուած ուղղութեան վրայ կը տեսնէինք չորցած ուակներու երկար փոսեր, որոնք նային աննկատելի դառնալ անցքե

ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(Շար.)

(36)

պատճառը որ ինչպէս հարեւան Գերմանիոյ, նոյնպէս ալ Ֆրանսայի մէջ, գիտական մարմինները, արուեստական վառելանիւթի պատրաստութեան համար ելքեր կը փնտռեն:

Մէկ կողմէ պետութիւնը Ֆրանսայի զանազան վայրերուն մէջ քարիւղի ուսումնասիրութեան կեդրոններ կը ստեղծէ, միւս կողմէ ալ Սթրազպուրկի քարիւղաբանական բարձրագոյն վարժարանը կը պատրաստէ ու կը հասցնէ քարիւղի հարստութեան մասնագէտները, որոնց երկիրը չափազանց պէտք ունի: Արդէն իսկ Ֆրանսա շինած է քանի մը քարիւղի զտարաններ, որոնք առաջին դծի վրայ կը գտնուին, ու նոյն իսկ հիացում պատճառած են Ամերիկացիներուն՝ այս ճիւղին նախակարապետներուն: Այս զտարաններուն մէջ է որ կը մաքրուի ու կը բիւրեղանայ Իրաքէն ներածուած հում քարիւղը, որ կը կազմէ ամբողջ արտադրութեան 23.75 առ հարիւրը: Նոյնքան ալ կը ստանան Ամերիկացիները, իսկ մնացեալը Անգլիա, բացի 5 առ հարիւրէն որ կը պատկանի արժէքաւոր Հայու մը՝ Գալուստ Կիւլպէնկեանի

Գալով ուրեմն, արուեստական է-ական պատրաստութեան, ամէնէն առաջ, ալքօլն է որ կը ներկայանայ իբր փոխարինող վառելանիւթ. Բայց անոր ալ կարելի չէ վստահիլ բացարձակօրէն [illegible] չին կարելի է յատկացնել արտասահմանէն, քաղաքական բարդութիւններու եւ [illegible]

Երրորդ միջոցն է déhenzolager, մեղ փայտը: Հաշիւ եղած է որ կարելի է 800.000 թոն տարեկան փայտ գործածել Ֆրանսայի անտառներէն, առանց հիմնական վնաս մը պատճառելու անոնց: Ասով կ'արտադրուի 400.000 թոն ծանր հասնա, ինչ որ կը ներկայացնէ բնականաբար բաւական կարեւոր նպաստ մը, պատերազմի պարագային.

Երրորդ միջոցն է déhengolager, բայց հազիւ 80.000 թոն արդիւնք մը կրնայ տալ: Մինչդեռ Ֆրանսա տարեկան 5 միլիոն թոն վառելանիւթ կը սպառէ, իր բոլոր ինքնաշարժերը, օդանաւերը եւ այլ մեքենաները շարժման մէջ դնելու համար: (Աշխարհի սպառումն է 150.000.000 թոն):

Այս պակասը պէտք է ամէն գնով լեցնելու միջոցը գտնել, որքան ալ բարձր ըլլայ պատրաստութեան եւ նախանիւթին գինը:

Գերմանիոյ համար բաւեցաւ եւ գրուեցաւ թէ 1937ին 38ին կամ 39ին պիտի կրնայ ինքնաբաւ դառնալ, քիմիական միջոցներով ապահովելով իր պէտքը: Նոյն իսկ 1936ին համար այդ հաւաստիքները տրուեցան: Եւ սակայն, ոչ միայն տակաւին այդ արդիւնքը ձեռք չէ բերուած, այլ եւ իր արժեցածը շատ աւելի է քան Ֆրանսայինը: Ընդհակառակն Ֆրանսա առաջին դծի վրայ կուգայ այս ուղղութեամբ իր կատարած ճիգով: Արդէն երկու գործարաններ հիմնուած են, մէկը Lensի միւսը Bethumeի մէջ, որոնք տենդագին գործունէութեան մէջ են եւ կ'արտադրեն օրական 50.000. Վերջնական յաջողութիւնը ապահովելու պարագային ուրիշներ ալ պիտի շինուին: Կարելի է ուրեմն այժմէն լաւատես ըլլալ թէ մօտիկ ապագայի մէջ պիտի կրնանք անկախ դառնալ այս մարզին մէջ:

Աւելորդ է որ քարիւղը, առանձնաբար կը պակսի աշխարհի մէջ: Առկէ առաջ ամերիկացի մասնագէտներ հաշիւ բրած էին որ 12 տարիէն բոլորովին պիտի սպառի: Վերջերս սակայն իրենց ենթադրութիւնը փոխելով կը յուսան դեռ յիսնեակ մը տարիներ հողին ընդերքէն ստանալ այդ բարեբար հեղուկը. Մինչ այդ սակայն, անկասկած գտնուած պիտի ըլլայ արդէն արուեստական համադրական քարիւղը:

Դասախօսը միջանկեալ շարժանկարով ցոյց տուաւ նաեւ Մուսուլի նաւթահորերուն աշխատանքները, շինութիւնները, նաւթատար խողովակներու գետեղումը մին դէպի Հայֆա, միւսը Տրիպոլիս, չմոռնալով յիշել պաստառին վրայ երեւցած խաչակիրներու շրջանին շինուած աւերակ բերդի մը հայկական ոճը, ու այն բոլոր գործողութիւնները որոնք կապ ունին հողին մէջ գտնուած հում քարիւղը մինչեւ քաղաքին ինքնաշարժներուն չափաւորանները լեցնելու համար:

Մեր հայրենակիցը իր այս շահեկան դասախօսութեան ընթացքին, բանիցս ընդմիջուեցաւ ջերմ ծափերով, առաւելէ վերջ արժանանալով կարեւոր անձնաւորութիւններէ եւ փրոֆէսէօրներէ չատերուն շնորհաւորութեան: Դասախօսութենէն վերջ ամէնէն երկար իր մօտ մնացողները եղան բնականաբար իր հայրենակիցները, որոնք իրենց ուրախութիւնը յայտնեցին հպարտութեան պչացումներով:

Գ. ՃՕԼՕԼԵԱՆ.

ԽՄԲ. — Երկու օր առաջ պատիւ ունեցանք մեր խմբագրատան մէջ այցելութիւնն ընդունելու համակրելի գիտնականին, որ թէեւ մեկնեցաւ, ուշադրութեամբ կը հետեւի հայկական կեանքի եւ երեւոյթներուն.

«Մանուկներու Օր»

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

— • —

Կիրակի Սալ տ'Օրթիքիւլթիւրի ընդարձակ սրահը լեցուած էր ամէն տարիքի մանուկներով, — կային որ դեռ դողդոջ քայլեր կը նետէին եւ կային հասակ նետած աղջիկներ ու մանչեր որոնք կարծես կ'ուզէին կիսել իրենց տարիքը եւ հասակը, որպէսզի իրաւունք ունենան «Մանուկներու Օր»ուան մասնակցելու:

Ժամը 3ին հասած էին արդէն օթոքարերով Ալֆորվիլի դպրոցի բոլոր տղաքը, հարիւրի չափ, եւ տեղաւորուած էին շատոնց Իսիի, Շավիլի եւ Փարիզի աշակերտները, Գուա-Քոլոմպի, Քաշանի, Անվէնի մասնաճիւղերը խումբ խումբ առաջնորդած էին իրենցը. — տակաւին կը հասնէին զանազան թաղերէ մանուկներ հինգով տասնով: Մեծ մանկապարտէզ մըն էր կարծես ամբողջ սրահը խառնուածիկ ծաղիկներով: Տեղ տեղ հսկող տիկիններ պտղատու ծառերու պէս հասակ ցցած, դայլայլող թռչնիկներ ամէն կողմ ու բզզացող խոշոր մեղուներ ծաղիկներու եռեւ, որոնք դժուար կ'ըլլար համոզել որ տղոց չըխառնուին ու անցնին եռեւի նստարանները:

Որոշեալ ժամուն Տիկ. Ծ. Միսաքեան յանուն Վարչութեան բացաւ հանդէսը բացատրելով այս տօնին կազմակերպութեան մէջ Ֆ. Կ. Խաչին հետապնդած նպատակը — «Գաղութներու մէջ հայ մանուկին հոգեկան աշխարհը խաթարուած է աններդաշնակ ազդումներով դպրոցի եւ տունի ու-րանք կը կազմեն երկու գլխաւոր ազդակները կառուցանելու մանուկին հոգին եւ դաստիարակելու զայն ազգային ոգիով, նոյնպէս խորթ են իրարու եւ հայ մանուկը մոլորած այս երկուքին մէջ կը տառապի շատ անգամ: Ան չունի ազգային հաւաքական միջավայր՝ հոգիով սնանելու համար եւ տարիներով տարուբեր օտար դպրոցին եւ հայ ընտանիքին միջեւ, կը կորսնցնէ իր ազգային նկարագրին հաւատարակչութիւնն ալ: Ահա Ֆ. Կ. Խաչին մտահոգութիւնը նոր սերունդին պահպանման ճիգին մէջ: Դպրոցներով, պատանեկան խումբերով, օդափոխութեան կայաններով եւ մանուկներու օրուան տօնակատարութեամբ Ֆ. Կ. Խաչը միջավայր կ'ուզէ ստեղծել հայ մանուկին համար: Ան կը ջանայ այսպիսի հաւաքոյթներով հայ մանուկի ազգային հաւաքականութեան ամբողջութեան գաղափարը ներշնչել: Այս բոլորը մէկ անգամէն վեր է մեր ուժերէն եւ դժուար է իրականացնել: Գիտենք որ պէտքը շատ է, մեր միջոցները անբաւական, բայց ամէն տարի բան մը աւելի ընելու անյաղթելի կամքով տոգորուած Ֆր. Կ. Խաչը, յաջորդ [illegible] պիտի հաւաքուի այստեղ, հաղարաւոր տղոց բաժնելու համար խաղալիկ ու կարկանդակ, ձեր՝ ժողովուրդին աջակցութեամբ»:

Հանդէսին յայտագիրը կազմուած է ամբողջապէս մանուկներու ղեկավարութեամբ: Առաջին թիւն էր Գ. Քալուստի մանկանճիւղին պատրաստած մէկ թատերախաղը. Ցաջորդաբար բեմին վրայ երեւցան իրենց ուսուցչուհիներուն առաջնորդութեամբ Ալֆորվիլի Իսիի եւ Շավիլի դպրոցին աշակերտները երգերով, պարերով, արտասանութիւններով եւ ներկայացումներով, խանդավառելի պարզութեամբ եւ մանկական համբուրելի անմեղութեամբ: Դպրոցներէն վերջ սան-սանուհիներու խումբերուն էր կարգը. Ահա Անվէնի [illegible] մը եւ արտասանութեամբ մը բեմին վրայ է, ի՛նչ յաջող է սակայն փոքրիկ ղեկավարը մանչուկը, միրաւը համարձակ ու ճկուն յեղուով ու շարժումներով, յաւակոյն թիւն է կարծես հանդէսին. հապա պարե՞րը, սկսած փոքրիկ Ալֆորվիլցի Խաչատուրեանէն ու շնորհալի Թիւֆենկճեանէն մինչեւ Քաշանի Ֆ. Կ. Խաչի սանուհիները:

Հակառակ բեմի կառավարիչի բողոքին, կը կրկնուէին բոլորն ալ, այնքան հաճելի է դիտել զոյնզգոյն հայկական տարազով աղջնակները, ձեռք ձեռքի, ինչպէս եւ դեղջկական զոյգ պարերը, իրենց տեղական հագուստներով Ցայտագիրը ընդմիջուեցաւ ժամը 4ուկէսին եւ տղոց նախորդիք բաժնելու համար, հացիկներ եւ յօգուրտ, իսկ 6ին սկսաւ խաղալիկներու բաշխումը: Աննկարագրելի էին ոգեւորութիւնն ու խրախանքը: Իսկական կաղանդ պապան արդէն իր ճառով տաքի էր հանած բոլորը, ուրախ բացագանչութիւններ խլելով այդ մանրիկ բերաններէն, որոնք օդը կը թնդացնէին: 550 կտոր սիրուն խաղալիկներ հացի նման խլուեցան այս անկուշտ զայլիկներէն: Ու բոլորը ուրախ փչելով իրենց փողը, զարնելով թմբուկին, մէկը գրկած իր պուպրիկը, միւսը օդանաւ մը, զարմացումով իրարու կը հարցնէին.

— «Ասիկա ըլլա՞ր Mairieն է, հա՞, բայց մերիններուն տուածը աւելի լաւ է.

— Տես, իմս, այս խոշոր գեղեցիկ զինուորը ինչո՞ւ տուին. գիտե՞ս, վարժուհիս բաւ կամաց մը որ միշտ հայերէն կը խօսիմ ու շատ լաւ կը կարդամ եւ կը գրեմ».

Ինքնիրենս հաշուեցի Ֆ. Կ. Խաչին բրած ծախքը այս հանդէսին համար, — մօտ 1500 Ֆր. Թերեւս աւելի, բայց պիտի չզարմանամ երբ յաջորդ տարի հաւաքուած արդ գումարին կրկինը տրամադրէ Շրջանային Վարչութիւնը, այնքան գեղեցիկ է գործը:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

— . —

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ (Յատուկ). — Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը յունուար 10ին դասախօսական ժողով մը սարքած էր եւ այդ առթիւ Լիոնէն հրաւիրած էր երիտասարդ բժիշկ Մ. Սանթուրեանը, որ առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ 12 այցելեց եօթը հիւանդներու: Կէսօրէ վերջ ժամը 4ին «Դուրեանի» դրադարանի սրահը նեղ կուգար ունկնդիրներուն համար: Կ. Խաչի վարչութեան կողմէ ընկ. Ս. Ստեփանեան ժողովը բացուած յայտարարելով խօսքը տուաւ Գ. բժիշկին որ երկու ժամ տեւող խղճամիտ դասախօսութեամբ մը մեզի բացատրեց թէ ի՞նչ է թոքախտը եւ ինչ միջոցներով կարելի է պայքարիլ անոր գործած աւերներուն դէմ: Երիտասարդ բժիշկին այս [illegible] դասախօսութիւնը մեծ ընդունելութիւն գտաւ ներկաներուն կողմէ, որոնք հարցումներ ալ ուղղեցին:

Դասախօսութենէն վերջ սկսաւ թէյասեղանի բաժինը: Սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկ. Տ. Չէքեան: Կ. Խաչուհիները գործի էին լծուած, թէյով ու կարկանդակով պատուելու համար ներկաները: Ցեղափոխական ու ժողովրդական երգեր, արտասանութիւններ եւ մաղթանքներ իրարու կը յաջորդէին: Ութսուն եւ հինգամեայ ծերունի Քղեցի մայրիկն ալ իր թրթռուն ձայնով երգեց երկու կտորներ. Փոքրիկներ Թագուհի Ստեփանեան եւ Արշալոյս Սեղրակեան գեղեցիկ շեշտերով արտասանեցին «Մայրենի լեզու» եւ «Մի՛ մեծաքանչեր»: Ամէնէն վերջ խօսք տրուեցաւ դարձեալ Գ. բժիշկին, որ շնորհաւորելէ յետոյ Կ. Խաչի այս ձեռնարկը, յատուկ սիրով նկարեց անոր գործունէութեան վրայ, եւ թելադրեց այժ տալ անոր: Ժամը 9ին դժուարութեամբ հեռացանք սրահէն.

Կ. Խաչի փափաքին վրայ բժիշկը յաջորդ օրն ալ մնաց հոս, այցելելով 13 նոր հիւանդներու: Այս առթիւ բժիշկին ցոյց տուած մարդասիրութիւնը անգնահատելի է: Կ. Խաչի վարչութիւնը համաձայնութեան գալով որոշած է ամէն ամիս հրաւիրել բժիշկը: Պատիւ մեր քոյրերուն որոնք առանց գործի փարած են:

Հարգանցի

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

— —

Հայ-Վրացական Միութեան ամսօրեայ տեղեկատուն, որ կը հրատարակուի հայերէն, վրացերէն եւ ռուսերէն լեզուներով, հետեւեալ խմբագրականը տպած է, պարզելու համար չարք մը թիւրիմացութիւններ.—

— «Հայ-վրացական մերձեցումը լայն արձագանգ տուաւ կովկասեան շրջանակներուն մէջ, առիթ տալով միտքերու փոխանակութեան: Վիճող կողմերու եւ «Հայ-վրացական Միութեան» հիմնական առաջադրումները, գաղափարները եւ նպատակները՝ նոյնըն են: Կը վիճին միայն ձեւի մասին, եւ այդ վէճը հիմնուած է թիւրիմացութիւններու եւ մասամբ քանի մը տարադիր խմբակցութիւններու եւ անհատներու կասկածամտութեան վրայ:

Դժբախտաբար այդ թիւրիմացութիւններուն գլխաւորաբար առիթ տուաւ «Կովկասեան Համագաշնակցութեան Խորհուրդը», որ արտայայտուելով հայ-վրացական մերձեցման մասին, մէկ կողմէ կ'ողջունէ «ամէն տեսակի մերձեցում եւ բարեկամութիւն կովկասեան ժողովուրդներու մէջ», միւս կողմէ «առանձին համաձայնութիւններ կովկասեան ժողովուրդներու այս կամ այն խմբակցութիւններու մէջ կը համարի անպաղձալի եւ վնասակար»:

Վերոյիշեալ «Խորհուրդը», համաձայն այն նպատակի, որուն կոչուած է ծառայելու, պիտի հակառակ եզրակացութեան յանգէր, ողջունելով հայ-վրացական մերձեցումը, իբրեւ անհրաժեշտ հիմք կովկասեան խաղաղութեան քաղաքականութեան: Արդէն «Հայ-վրացական Միութեան» յայտարարութիւնը (տես Bulletin Arméno-Géorgien թիւ 1) [illegible] աշխատանք պէտք է նկատել հաւաքելու եւ ի մի համախմբելու կովկասեան ուժերը, հաւանականութիւն չունենալով իր վերջնական իրաւական դրսեւորման վրայ: Մինչդեռ այդ սխալը իրեն թոյլ տուաւ «Գրիւքսէլի համաձայնութիւնը» ի տարբեր համապատասխան յարգ նախապատրաստութեան եւ համաձայնութեան, չնախադրելով Հայերը, յայտարարեց համայն աշխարհի «Կովկասեան երեք ազգերու համագաշնակցութեան կազմութեան մասին»... ի հարկէ առանց Հայաստանի.

Գրիւքսէլեան դաշնագրի պաշտպանները կը մեղադրեն հայ-վրացական Միութիւնը անոր համար, որ իբրեւ թէ ան կ'ուզէ ինքզինք հակադրել իր հարեւաններուն: Սակայն «Միութեան» առաջին յայտարարութենէն կ'երեւի, որ այդ Միութիւնը ուղղուած չէ ոչ մեր կովկասեան հարեւաններու եւ ոչ ալ որ եւ է մէկի դէմ, ինչպէս կ'ուզեն զինուորել կերպով մեկնել կարգ մը «կովկասագէտներ»: Իրականութեան մէջ միութեան անդամները կը ձգտին վերականգնել իրական եւ ամուր դաշնակցային յարաբերութիւններ Կովկասի մէջ: Իսկ Կովկասէն դուրս կը ձգտին պահպանել բարի դրացիական յարաբերութիւններ բոլոր անոնց հետ, որոնք կը յարգեն մեր ազատութիւնը եւ ազգային հողամասերու անձեռնմխելիութիւնը:

Ան կասկածը թէ «Հայ-Վրացական Միութիւնը» կը մտածէ ստեղծել կովկասեան հողի վրայ ինչ որ «քրիստոնէական պլոկ»,— արդիւնք է [illegible] երեւակայութեան: Բաց մայարեան կովկասեան անցեալը չէ ճանչնար այդ ձեւի կրօնական պլոկներ: Որոշ առնուած համար այդպիսի պլոքներ պարտադրուեր են Կովկասի՝ բայց դուրսէն: Իսկ երբ արտաքին ճնշումը կը թուլնար կամ կ'անհետանար, Կովկասի մէջ իսկոյն կը վերականգնուէր նախկին աւանդական կացութիւնը եւ կովկասեան ժողովուրդներու լայնախոհ եւ կրօնական համբերատարութիւնը փոխադարձաբար: Մանաւորաբար այդպիսի պլոքներ անհնարին կը դառնան մեր դարուն մէջ, երբ վերադառնատում կ'ենթարկուին «աստուածները»: Արդէն այս իմաստով «Միութիւնը» իր առաջին յայտարարութեան մէջ վճռական կերպով կը ժխտէ հին թուականի այդ «քրիստոնէական» քաղաքականութիւնը:

Եթէ այս գլխաւոր թիւրիմացութիւններ առաջ բերելով «Միութեան» հասցէին անարդար վերագրումներ անհիմն են, այս ուրեմն ինչն է այլեւս «վտանգաւոր» հայ-վրացական համագործակցական շարժման մէջ: Հայերու եւ Վրացիներու անջատական մերձեցո՞ւմը: Բայց մի՞թէ բոլորն ալ մոռցեր են Հայ-Վրացական անհամաձայնութեան աղետալի հետեւանքները: Չէ՞ որ շնորհիւ այդ անհամաձայնութեան մենք չկրցանք մեր ազատութեան օրերուն կնքել ընդհանուր անդրկովկասեան զինուորական դաշինք մը եւ այդ կնքուեցաւ միայն Վրաստանի եւ Ազրբէջանի միջեւ եւ շատ տխուր վախճան ունեցաւ:

«Հայ-Վրացական Միութեան» մէջ աշխատողներու գլխաւոր նպատակն է վերջ տալ Վրացիներու եւ Հայերու միջեւ գոյութիւն ունեցող այդ անհամերաշխութեան, որ խիստ բախտաբեր դեր կը կատարէ Կովկասի մէջ: Բնականաբար, այս աշխատանքը առաջին հերթին կը վերաբերի իրենց՝ Հայերուն եւ Վրացիներուն եւ ապա միւս հարեւաններուն: Եւ հոս ինչ կայ վիրաւորական, մանաւանդ «վտանգաւոր» կովկասեան որ եւ է հարեւանի համար: Եթէ «անջատ» համաձայնութիւնը կ'իրականացնէ հայ-վրացական բարեկամութիւնը, ապա եւ իւրաքանչիւր կովկասեան ազգի համար պարզ պիտի ըլլայ նաեւ, որ Կովկասի մէջ կեդրոն ունեցող երկու հինաւուրց ազգերու՝ Հայերու եւ Վրացիներու բարեկամութիւնը կենսական նշանակութիւն ունի ապագայ ազատ եւ դաշնակցային Կովկասի համար»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (181)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Սոնիան լուռ մտիկ կ'ընէր, իսկ Գէորգ Կարպովիչը զարմանքով կը նայէր իր բարեկամին: Ի՞նչպէս թէ երթալ Երեւան, այդ ողորմելի քաղաքը, որ ոչ գիւղ էր եւ ոչ ալ ապրելու յարմար քաղաք մը: Մէկ երկու անգամ այդ ուղղութեամբ կարծիք յայտնած էր, բայց Եւգինէն ու Սոնիան բուռն կերպով հակաճառած էին իրեն: Անկէ վերջ խոհեմութիւն համարած էր լռել: Տէր Աստուած, եթէ յանկարծ Սոնիան ալ ելնէր ու նոյնանման ցանկութիւն մը յայտնէր ինք՝ Գէորգ Կարպովիչ Ալխանովը Երեւանի մէջ ... այդ միտքը միայն բաւական էր զինք խենթեցնելու:

Երեկոյեան ժամը ութի ատենները էր, երբ Մոսօն հիւրասենեակը մըտաւ, ուր հաւաքուած էին մեր բարեկամները: Մոսոյի սովորաբար տխուր դէմքը այդ երեկոյ անսովոր ուրախութեամբ մը կը փայլէր. ոչ դաւաղան ունէր ձեռքին, ոչ ալ ճերմակ գոգնոցը, այլ կիրակնօրեայ մաքուր զգեստները հագած էր: Մոսոյի երեւոյթը, մանաւանդ ուրախութենէն ճառագայթող դէմքը այնպիսի հակապատկեր մըն էր սովորականին, որ Սոնիան զարմանքով նայելով՝ մեղմօրէն հարցուց.

— Հը՞, Մոսօ, ուրախ կ'երեւիս, հագուած շուկուած: Կ'երեւի տեղ մը հիւր երթալու կը պատրաստուիս:

Մոսօն կանգնած տեղը չփոխած մնաց: Հակառակ գործ դրած բուռն ճիգին, չէր կրնար զսպել իր ուրախութիւնը: Օ՛, եթէ միայն կարողանար ըսել իր ուրախութեան պատճառը, եթէ միմիայն կարողանար ըսել. բայց շրթունքները դոցուած էին, լեզուն՝ կապանքի տակ:

— Եկայ, — կմկմաց Մոսօն, — եկայ մնաք բարով ըսելու.

— Մնա՞ք բարով, ո՞ւր կ'երթաք որ, — հարցուց Եւգինէն, մինչ մնացածները զարմանքով կը նայէին Մոսոյին.

— Անշուշտ, աւելի լաւ տան մը մէջ պաշտօն գտած ըլլալու ես, Մոսօ. Քեզի այնպէս վարժուած էինք... դուն հարազատի պէս էիր մեզի համար... Քանի Վարդանը...

Տիկին Մարիամը խօսքը չլրացուց-կեց, գլուխը կախեց կուրծքին վրայ:

Սոնիան հարցական կը նայէր Մոսոյին: Ինչո՞ւ այդ անակնկալ որոշումը: Դեռ օր մը առաջ ժամերով խօսած էր Մոսոյի հետ, սակայն մեկնելու մասին ոչ մէկ բան յայտնած չէր տղան:

— Ոչ՛, խանում, — սաստիկ յուզուած ըսաւ Մոսօն, որու աչքերը արցունքով թրջուած էին. — Աստուած ալ գիտէ, որ եթէ այս քաղաքը մնայի, ձեզմէ երբեք չէի զատուէր... բայց այնպէս եղաւ, որ Կովկասէն մեկնիմ... Ես Երկիր պիտի անցնիմ:

Սոնիան ուրախացած՝ տեղի ցատկեց ու մօտեցաւ Մոսոյին.

— Ե՞րբ պիտի երթաս.

— Այս իրիկուն, ժամը տասնըմէկի գնացքը պիտի առնեմ:

— Ա՞յս իրիկուն... ինչո՞ւ այդպէս յանկարծակի:

— Օրիորդ Սոնիա, այսպէս պատահեցաւ... ի՞նչ ընեմ.

Մոսոյի դէմքին արտայայտութիւնը լեզու առած կարծես կը խնդրէր Սոնիայէն, որ այդ ուղղութեամբ այլ եւս չխօսի:

Սոնիան զարմացած նայեցաւ տղուն յուզուած դէմքին: Անշուշտ Մոսոյի խօսքերուն տակ աւելի բան մը թաքնուած էր, որ իրենք չէին հասկնար:

— Բայց, Մոսօ, տղաս, այսպէս երթալ չի լինի, գէթ մէկ երկու օր առաջ ըսէիր, քեզի համար պատրաստութիւն տեսնէինք, — նեղացած ըսաւ Արուսեակը:

— Վնաս չունի, պարոն Աշոտ Աստուած տայ, մէկ ալ իրարու հանդիպինք: Ելլել պակաս հէլալ ըրէք, — ու մօտենալով համբուրեց Տիկ. Մարիամի ձեռքը:

Արուսեակի եւ Գէորգ Կարպովիչի ձեռքը թօթուելով՝ Եւգինէի եւ Սոնիայի ընկերակցութեամբ ան դուրս ելաւ միջանցքը

— Ուրեմն, Մոսօ, այս իրիկուն անպատճառ կ'երթա՞ս, — հարցուց Սոնիան՝ ձեռքի դրամապանակը խառնելով.

— Այո՛, անպատճառ:

— Պարսկաստանո՞վ պիտի անցնիս: Թերեւս տեսնես...

— Ոչ, օրիորդ Եւգին, Թաւրիզ չենք երթալու, ուղիղ Թադէոս Առաքեալի վանքով Երկիր պիտի մտնենք:

— Ուրեմն, ընկերո՞վ կ'երթաս, — հարցուց Եւգինէն:

Եւգինէի այդ միամիտ հարցումը սաստիկ շփոթեց Մոսօն, որ վայրկեան մը ինչ պատասխանելը չիմացաւ, բայց անմիջապէս ինքզինք ժողվելով՝ ըսաւ.

— Այո, մեր երկրացի երիտասարդ մըն ալ կուգայ հետս:

— Երբ հանդիպիս, Վահէին եւ Գէորգին բարեւ կ'ընես:

— Աչքիս վրայ: Հիմա մնաք բարով: Սոնիան Մոսոյի ձեռքը սեղմած ժամանակ ծրար մը թղթադրամ կոխեց տղուն բուռը՝ ըսելով.

— Դու գիտես, թէ ի՞նչ բանի պիտի գործածես այս դրամը:

Մոսօն նայեցաւ Սոնիային, գլուխը թօթվեց ու անձայն դուրս ելլել դանէն, կարծես թէ կը վախնար այդ աղջիկներու հետ աւելի երկար մնալու:

Երբ Սոնիան եւ Եւգինէն նորէն հիւրասենեակը մտան, Տիկ. Մարիամ լուռ կ'արտասուէր, մինչ երկու տղամարդիկը ցած ձայնով կը խօսէին իրարու հետ:

— Գնա՞ց, — հարցուց տիկ. Մարիամ արցունքը սրբելով, — լաւ տղայ էր Մոսօն, Աստուած բարի ճանապարհ տայ. Աստուած փորձանքներէ պահէ...

— Գնաց, մօրաքոյր. ես ալ շուտով կ'երթամ.

— Սոնիա, դուն ո՞ւր պիտի երթաս որ...

— Շաբաթէ մը կը մեկնիմ, Մոսկուա կ'երթամ... ուսանելու...

Բոլորը շփոթած իրարու նայեցան ու յետոյ Սոնիային, որ ժպտուն իրենց կը նայէր մէկու մը նման որ հաստատ որոշած է ընելիքը եւ գիտէ թէ ինչ կ'ընէ

(Վերջ երկրորդ հատորի)

ԵՐՐՈՐԴ ՀԱՏՈՐ

ՇՐՋԻԿԸ

Մեր պատմութեան թուականէն անցած էր երեք տարի:

Սեպտեմբերի վերջերուն օր մը, երեկոյեան կողմ, տարիքոտ մարդ մը, պարկ մը շալկած Զաւրուխլի գիւղէն կ'երթար դէպի Խաչան: Մեր ճամբորդը, յիսունը անց, միջահասակ, ոսկրոտ մարդ մըն էր, մէկը այն տիպերէն, որոնց կազմը կարծես միայն ջիղէ եւ ոսկորէ հիւսուած է, արեւէն խանձուած մորթով մը շրջապատուած: Ճամբորդը, առանց տնգապելու, հանդարտօրէն կ'առաջանար, երբեմն կանգ առնելով ու շրջապատը դիտելով:

Ապաղայի դաշտը, Հայաստանի ամենասիրուն դաշտերէն մէկն է, շրջապատուած բարձրաբերձ լեռնաշղթաներով, Թանտուրեքի, եւ Շիշ-Գէքիրի նման բարձր գագաթներով: Վեց հազար հինգ հարիւր ոտք բարձրութեան վրայ, այդ ընդարձակ դաշտը շատ նօսր բնակչութիւն մը ունէր, ճնշող մեծամասնութեամբ Քիւրտեր, որոնք հետզհետէ հարաւէն բարձրանալով տարածուեր էին տաճկապարսկական սահմանի երկայնքին: Իրենց ճամբուն վրայ անոնք ըլլած հեռացուցած էին բնիկ հայ ժողովուրդը, որ հետզհետէ սեղմուած էր կեդրոնական քաղաքներու մօտ գտնուող շրջաններու մէջ: Ապաղայի դաշտի գիւղերուն մէջ, որոնք դեռ երկու դար առաջ զուտ հայաբնակ էին, հազիւ չորս հայկական գիւղեր մնացած էին: Ատոնց մէջ ամենամեծը Խաչանն էր:

(Շար.)

անոր կառավարութեան, այն վեհանձն հիւրընկալութեան համար որ ցոյց տըւեցաւ հայ ժողովուրդին հանդէպ։

2.— Կը յայտարարեն թէ պատրաստ են իրենց քաղաքացիական եւ ընկերային պարտականութիւնները կատարելու զիրենք հիւրընկալող երկրին եւ ժողովուրդին պաշտպանութեանը համար Զինուորութեան հրաւէրը սիրով կ'ընդունին իբրեւ պատուաբեր պարտականութիւն։

3.— Առաջնորդուելով Ֆրանսայի հիմնական օրէնքներէն, որոնց համաձայն զինուորական ծառայութիւնը վերապահուած է Ֆրանսացի քաղաքացիներուն, կը խնդրեն Ֆրանսական կառավարութենէն որ բարեհաճի կանխօրէն իրենց շնորհել Ֆրանսական քաղաքացիութեա պատիւը, որ ակիզբէ ի վեր իրենց բաղձանքը եղած է։

4.— Կը խնդրեն որ Ֆրանսական մեծ ընտանիքէն ներս ընդունուին նաեւ իրենց ընտանիքները եւ Ֆրանսահայ ժողովուրդին տրուի իրաւական գոյավիճակ մը։

5.— Վստահ են թէ հանրապետական Ֆրանսան, որ ախոյեանը եղած է պարտականութեան եւ իրաւունքի մեծագոյն սկզբունքներուն, պիտի գնահատէ հայ երիտասարդներուն այս անվերապահ պատրաստակամութիւնը եւ իրենց տայ Ֆրանսական քաղաքացիի իրաւունքը։

Կեցցէ՛ Ֆրանսան եւ անոր հիւրընկալ ժողովրդավար ժողովուրդը։
Կեցցէ՛ հայ եւ Ֆրանսացի ժողովուրդներու եղբայրակցութիւնը։
Կեցցէ՛ հայ ժողովուրդի միութիւնը։

Զինուորագրութեան խնդիրը Մարսէյլի մէջ

Մարսէյլէն կը գրեն մեզի.— Հայ երիտասարդութեան զինուորագրութիւնը կը զբաղեցնէ առհասարակ բոլոր Հայերը։ Տակաւին, Մարսէյլի քաղաքապետութիւնը գործնական քայլեր չառաւ, հակառակ անոր որ, Ֆրանսայի ուրիշ վայրերուն մէջ իրար անցած են.

Սկիզբի օրերուն կողմնակի արձանագրութիւններ կատարուած էին, սակայն, ինչպէս կը լսեմ հաւաստի աղբիւրէ մը, յետաձգուած է, եւ արձանագրութիւնները կատարուելու պարագային, քաղաքապետարան չէ որ պիտի դիմեն ենթակաները, այլ զինուորական իշխանութեան մասնաւոր գրասենեակները։

Առաջին օրերուն, երբ հարցը սկսաւ զբաղեցնել ենթակաները, կազմուեցաւ առժամեայ յանձնախումբ մը զինուորցուներէ։ Արդար էր իրենց նախաձեռնութիւնը եւ հետաքրքրութիւնը,— այդ մասին ոչ մէկ խօսք։

Սակայն, ի՛նչ անուն տալ, ի՛նչ ածական գործածել այն խումբ մը մարդոց, որոնք, զինուորագրութիւնը պատրուակ բռնելով Քաղաքականութիւն կը խաղան....

Այսպէս, «Ժողովրդական կոմիտէ» կոչուած այս գլխագիր խեղկատակութիւնը, իր երկու-երեքէս անդամներով հրապարակ ելած է իր գլխէն վեր ապուրներ եփելու համար։ Իրենց սարքած ժողովն ալ, յունուար 17ին, ժողով չէր, այլ արեւելեան բաղնիք մը,— պոռալ, կանչել, հայհոյել, ապտակել..

Ժողո՞վ թէ բաղնիք

ՄԱՐՍԷՅԼ, 17 Յունուար (Յառաջ).— Ճակատագրական հարց մը, հայ երիտասարդներու զինուորագրութեան խնդիրը, մութ ու կասկածելի ձեռքերու կողմէ տրուած աղմկալից մը վրայ հետզհետէ կը ստանայ ողբերգական վիճակ մը։

Առնենք միայն Մարսէյլի օրինակը.— Մեր քաղաքին մէջ ունինք «Ժողովրդական կոմիտէ» կոչուած խմբակ մը, այս գաղութին արջու ծառայութիւն կը մատուցանէ, գիտակցաբար։ Մենք կ'անդրադառնայինք իր գոյութեան, կ'անդրադառնանք նաեւ այսօր, գիտենք որ իրենք եւս իրենց կարգին լարուած մեքենաներ են ուրիշներու ձեռքին մէջ, կը բաւէ որ խաղը պակաս չըլլայ։ Գիտենք նաեւ որ չպիտի ուշանայ զանոնք դիմակազերծ ընելու կոչուած որբացան ձեռքը։

Ահա այս չնաշխարհիկ մարմինը շատ փարթամօրէն ուղեց օգտագործել վայրկեանը, ժողովի հրաւիրելով զինուորցուները յունուար 17ին «Սպլանտոյի» մէջ։ Մօտ 300 երիտասարդներ արդարանալի մտահոգութեամբ եկած լեցուած էին սրահը, այն վստահութեամբ թէ գէթ այս խնդրին մէջ կարելի պիտի ըլլայ միատեսակ մտածել։ Այդ երիտասարդութիւնը չարաչար սխալեցաւ իր բարեմտութեան մէջ ու պժգանքով հեռացաւ ժողովէն։ Հակառակ իրենց կոչին թէ միայն 20—33 տարեկան զինուորցուներ կրնան ներկայ գտնուիլ, իրենց նախագահը եւ բանաձեւ ներկայացնողները չլսենք յիսունէնց, գէթ քառասունէնց մը կային։ Իսկ այն պաշարման վիճակը լրացնելու համար ազատ կարծիք յայտնողները, եկաւ հաստատել մեր կասկածներ։ «Ժողովրդային Ճակատ», «Կոմկուս», «Հօկ», «Հնչակ» զոց սերտուած արտայայտութիւններ եւ զանազան դիմակներու տակ ծպտուած դերակատարներ,— ահա ժողովին պատկերը։ Տեղի անտեղի բաղձանքներ, ինչպէս նաեւ բոլորովին խնդրին հետ առնչութիւն չունեցող հարցեր,— «Անկցի Փաշականութիւնը», անկցին օֆիսները, անկցի ազգայնականութիւնը» եւն.։ Քաոսիճաղանճ բացագանչութիւններու մէջ ցրուեցաւ հաւաքոյթը։

Այս բոլորէն յետոյ չզարմանաք եթէ վաղը մէկ - երկու թերթերու մէջ —որոնք աղբիւրն են այս մութ խաղերուն— տեսնէք այս ժողովի «խուռներամ բազմութիւնը եւ արդիւնաւոր աշխատանքը», ինչպէս նաեւ քուէարկուած բանաձեւեր եւ ընտրուած մարմին մը,— իրարու ետեւէ շարուած պատահական քանի մը անուններ ...

Կ'իմանամ թէ այս խնդրին ելք մը գտնելու մտահոգութեամբ, շատ մը սրտցաւ երիտասարդներ պիտի ունենան կարգ մը հաւաքոյթներ զանազան շրջաններու մէջ, համապատասխան բանաձեւը հաղորդելու համար Փարիզ, իրաւասու մարմիններու, որպէսզի միացեալ ճակատով արտայայտուած ձեռնարկ մը ունենայ իր համապատասխան ելքը.— Յ. Տէօքմէճեան։

Վալանսի մէջ ալ նոյն պատկերը

ՎԱԼԱՆՍ, 18 Յունուար.— Այստեղ ալ կասկածելի տարրեր ոտքով ձեռքով խրած են զինուորագրութեան հարցին մէջ, եւ կ'աշխատին պղտորել միտքերը, վեր ի վայր շրջելու համար ամէն բան։ Անոնք իրենց պաշարը կը ստանան Փարիզի Հնչակեան օրկանէն եւ Կոմկուսի շաբաթաթերթէն, առանց զանազանելու սուտն ու իրաւը։

Ոչ, բախտակից հայրենակիցներ, այս գլուխներով դցէք իրաւունք չունինք բոլորին կողմէ խօսելու։ Օրինակ, Վալանսի մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ Ռ. Ա. կուսակցութեանը ոչ մէկ կապ ունին այս գործին մէջ, նկատելով որ ուղղակի կուսակցական կիրքերէ մղուած մարմիններ ազգիտաբար պատճառ պիտի դառնան մեր գաղութը քաոսի վերածելու։ Մենք պատրաստ ենք գործակցելու միայն այն ժամանակ, երբ համերաշխութեամբ եւ գիտակցութեամբ կը մօտենանք հարցին, եւ ոչ թէ ամբոխավարական ցնդաբանութիւններով նախապաշարուած։— Ն.։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

60,000 ՀՈԳԻ ԳՈՐԾ ՊԻՏԻ ԳՏՆԵՆ Ֆրանսայի երկաթուղիներուն մէջ, շնորհիւ շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի օրէնքին, որ պիտի գործադրուի յունուար 25էն սկսեալ։ Այս առթիւ յաւելուածական թոշակներու գումարը պիտի ըլլայ 11,000,000 անգլ. ոսկի, իսկ տարեկան բացը 55,000,000 ոսկիէն պիտի բարձրանայ 70,000,000ի։

ՀԻԹԼԷՐԻ ԱՆՈՒՆՈՎ տիպար վարժարան մը պիտի բացուի Պերլինի մէջ, յատկապէս ընտրուած մանչեր եւ աղջիկներ կրթելով կուսակցական վարիչներ պատրաստելու համար։

Այրի տիկին Տիգրանուհի Արապեան (Փարիզ), Պ. Լեւոն Սահակեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Գալայճեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Քէօշկերեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկ. Ա. Սահակեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկ. Թափիլեան (Տիթրոյթ), Տէր եւ Տիկ. Ս. Սահակեան, Տէր եւ Տիկ. Հափիկեան (Փարիզ), Այրի Տիկին Մարի Սահակեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկ. Կ. Սահակեան եւ զաւակունք (Արժանթին), Տիկին Մաքրուհի Ցարութիւնեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Մաքրուհի Ծառուկեան, Պ. Պ. Արապեան (Երեւան), Այրի Տիկին Ի. Սահակեան եւ զաւակունք (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Խաչատուրեան (Լիոն), Այրի Տիկ. Հաճի մայրիկ Արապեան (Պոլիս), ինչպէս նաեւ բոլոր ազգականները եւ ծանօթները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց որդւոյն, քեռորդւոյն եւ ազգականին՝

ՕՆՆԻԿ ԱՐԱՊԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ 1937 յունուար 5ին Լիոնի մէջ, 27 տարեկան երիտասարդ հասակին։

Ցուղարկաւորութեան տխուր արարողութիւնը տեղի ունեցաւ յունուար 8ին Լիոնի մէջ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆՆԷԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ Ձրծիւ ենթակոմիտէի ընկերահամակրական ճաշոյթը, այս շաբաթ իրիկուն. ժամը ճիշդ 9ին. Հայ Ակումբին մէջ. 52 rue Isidore-Neujahr, Պանթէօ։

Գաւառ

ՔՐՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին. սովորական ճաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՑԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 24 յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կը հրաւիրուին խումբերու բոլոր ընկերները

ԼԻՈՆԻ Վարդանեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 22 յուն. ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանը։

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, վաղը ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ...ակումբին մէջ. կարեւոր օրակարգ.

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՇԱՎԻԼԻ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

23 Յունուար, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին,

Շավիլի մասուռ-մանկապարտէզի սրահին մէջ. Rue Trois Chantiers.

ԿԸ ԽՕՍԻ **ԸՆԿ. Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ**

Դասախօսութեան նիւթն է՝ «ՌՈՎ ԾԱԽԵՑ ԿԱՐՍԸ»։

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆ. ԸՆԿ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

23 Յուն. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, **Salon Coliséeի** մէջ.

21 Bld. Dugommier. Մարսէյլ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

Դերասան Թրագօշի ղեկավարութեամբ Դպրոցասէրի Նախկին սանուհիներու կողմէ կը ներկայացուի Յ. Պարոնեանի

ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐԸ

Կովկասեան պար Տիկին Վ. ՃՐՃՐԵԱՆԻ կողմէ, ընկերակցութեամբ երիտասարդ ջութակահար Պ. ՀԱՅԿ ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆԻ, Մարսէյլի քոնսէրվաթուարէն։ Կերգէ Օր. ՄԱՌԻ ՍԻՄՕՆԵԱՆ, կը նուագէ Մարսէյլի հանրածանօթ 7 հոգինոց Ուանտըր ճազ, ղեկավարութեամբ Ժ. ՄԱԹԻԷՕԻ։

Ճոխ պիւֆէ — Մուտք 10 ֆրանք

Ապահովեցէք ձեր տեղաննրը նախապէս, որոնց գինն է 5 ֆրանք։

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղի հայերէնի եւ հայոց պատմութեան դասերը կը տրուին ամէն հինգշաբթի առաւօտ ժամը 9-12, Մութիւալիթէի սրահին մէջ. մէթրօ Maubert Mutualité։ Արձանագրուելու համար դիմել տեղւոյն վրայ։

ՀՐԱՒԷՐ

ՂԱՐԱԲԱՂ—ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ Հայրենակցական Միութեան առժամեայ մարմինը Նախագահութեամբ բժիշկ Պ. Մելիքի, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր Ղարաբաղ—Զանգեզուրցի հայրենակիցները. 22 յուն. ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, «Վէրսայլ» սրճարանին սրահին մէջ, Մոնփառնասի կայարանին ճիշդ դիմացը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները 29 յուն. շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 4ին, 2 Place de l'Odéon, «Nil» ճաշարանին վերնայարկը։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ կամաւորներու եւ Մարտիկներու ժողովը. կիրակի. 24 յուն. կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, 45 ռիւ տը լա Ռէփանս, Գարակէօզեանի սրահին մէջ։ Ներկայ կ'ըլլայ Գնդ. Բաղտասարեան։ Կը հրաւիրուին անդամները եւ համակիրները։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ՔԵՄԱՆՉԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆԻ

Երկու նուագահանդէսները

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ ՏԻԿԻՆ ՌՈՒԲԷՆԻ

Տեղի կ'ունենան **Salle Géographie**ի մէջ,

մէթրօ St. Germain-des-Prés. հետեւեալ թուականներուն

23 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 9ԻՆ

3 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 3.30ԻՆ

Պիտի նուագէ հայկական, պարսկական, ռումանական, ռուսական եւ կովկասեան եղանակներ, որոնք մեծապէս գնահատուեցան ամէն երկրի մէջ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՃՇԴԱՊԱՀ ԸԼԼԱԼ։

Տոմսերը ժողովրդական գիներով։

Տոմսերը կը ծախուին Հրանտ Սամուէլի մօտ, 51 rue Mr. le Prince։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Համազգայինի Փարիզի Մ.ճիւղի Վարչութեան կողմէ

22 յուն. ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Café Voltaireի սրահին մէջ.
Place de l'Odéon. մէթրօ Odéon

Կը խօսի Պ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ,

Նիւթ ունենալով «Իրապաշտ շարժումը հայ գրականութեան մէջ Արփիար Արփիարեան եւ Գրիգոր Զոհրապ»։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Օր. Ժ. Աթանասեան (դաշնակ), Պ.Պ. Ն. Ղուկասեան (երգ՝ Սալամասա օփէրայէն), Գարսէլ Յարութիւնեան (թառ) եւ Դմբէթեան (արտասանութիւն)։ Մուտք 2 ֆր.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆ ՆԻՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 22 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
VENDREDI 22 JANVIER 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ 13e Année No. 3326 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

17 ԳԼՈՒԽՆԵՐ ԵՒՍ...

Վաղը, չարաթ, Մոսկուայի Գերագոյն Ատեանին առջեւ պիտի դատուին 17 «դաւադիրներ» եւս: Պիտի դատուին ճիշդ այնպէս ինչպէս դատուեցան Զինովիեւ եւ իր 15 ընկերները, անցեալ տարի օգոստոսին,— իբրեւ «կատղած շուներ»:

Բոլորն ալ ամարդօրէն պիտի գնդակահարուի՞ն, ինչպէս առաջին 16ը:

Տրամաբանօրէն՝ այո՛. Ամբաստանագիրը կոյրնաւորներուն կը վերագրէ այնպիսի մեղքեր որոնց պատիժը մահն է, համաձայն խորհրդային օրէնսգրքին:

Բայց, թերեւս այս անգամ նկատի առնեն արտասահմանի հանրային կարծիքը եւ մահապատիժը փոխեն տաժանակիր աշխատանքի (տասը տարի):

Ամէն պարագայի մէջ, «խորհուրդ մարդկան, կամք՝ Ստալինի»:

Կը թուի թէ տակաւին շատ ատոմեր պէտք է մարին, որպէսզի միշտ վառ մնայ այս «լուսաշող արեւը»,— «հանճարեղ առաջնորդ մարդկութեան, հարազատ հայր եւ ուսուցիչ, աղբիւր կեանքի եւ լոյսի»:

Մնաց որ, շատ ալ չեն տարբերիր առաջին 16ին եւ երկրորդ 17ին մահացո՞ւ մեղքերը:

Ամբաստանագիրը կ՚ըսէ թէ ասոնք ալ, 1933էն ի վեր ներտօրէն գործած են Զինովիեւ - Քամենեւ խմբակին հետ, «զաղթական Թրոցքիի» ղեկավարութեան տակ եւ, դարձեալ Թրոցքիի ուղղակի հրահանգներով, կազմակերպած են «խափանարար եւ ահաբեկչական խմբակներ» բազմաթիւ պետական հիմնարկութեանց, մասնաւորապէս ազգային պաշտպանութեան հետ կապուած հաստատութեանց մէջ:

Յետոյ, անոնք դաւադրութիւններ սարքած են, միշտ Թրոցքիի հրահանգներով, «սպաննելու համար կուսակցութեան եւ կառավարութեան վարիչները» (ճիշդ նոյնը ինչ որ կ՚ըսէին Զինովիեւի եւ միւս գնդակահարեալներու մասին):

Դեռ աւելին,— ամբաստանեալները, միշտ ուղղակի հրահանգներ ստանալով Թրոցքիէն, «ձեռնարկած են յրահաութեան՝ ի հաշիւ կարգ մը օտար պետութեանց»:

Ու վերջապէս, անոնք փորձած են «խորտակել Խ. Միութեան զինուորական ուժը, փութացնել զինեալ յարձակումը անոր դէմ, օգնել օտար նախայարձակներուն՝ որ գրաւեն եւ անդամատեն Խ. Միութիւնը, տապալեն խորհրդային վարչաձեւը եւ վերահաստատեն դրամատիրութիւնը եւ քաղքենի դասուն գերակայութիւնը Ռուսաստանի մէջ»:

Ամբաստանագիրը կ՚ըսէ թէ այս բոլոր յանցանքները «հաստատուած են» գաղտնի ոստիկանութեան կատարած քննութիւններով: Բնականաբար մնացեալն ալ պիտի հաստատեն ամբաստանեալները իրենք, երկրպագելով եւ ապաշաւելով, ինչպէս միւս մահապարտները:

— Այո՛, մենք յանցաւոր ենք... այո՛, դաւադրեցինք... այո՛, կ՚ուզէինք սպաննել Ստալինը, Վորոշիլովը եւ միւսները... այո՛, մենք սրիկաներ, կատղած շուներ, հրէշներ ենք...

Բայց ո՞վ են այս «անարգ» ամբաստանեալները:

Բոլշեւիկեան կուսակցութեան աստղերը,— առաջնակարգ դէմքեր՝ ինչպէս միւս մահապարտները: Մարդիկ որոնք տարիներու վաստակ են ունեցեր կազմակերպութեան մէջ, իբրեւ տեսաբան, գործիչ, առաջնորդ, կազմակերպիչ կամ հրապարակագիր:

Քանի մը անուններ, գլխաւորներէն.—

Փիաթաքով, նախկին պետ Փարիզի խորհրդային առեւտրական պատուիրակութեան, նախկին տնօրէն պետական դրամատան, իսկ վերջերս՝ փոխ-գործավար ծանր ճարտարարուեստի կուսակցութենէն վտարուեցաւ իբրեւ Թրոցքիական, յետոյ մեղային գալով վերահաստատուեցաւ 1929ին:

Քարլ Ռատէք, խորհրդային հրապարակագրութեան բոցավառ գրիչը, որ համաշխարհային համբաւ կը վայելէր, իբրեւ հարազատ արտայայտիչը արտաքին քաղաքականութեան, նախկին Թրոցքիական, նոյնպէս մեղայի եկած եւ վերահաստատուած: Իր խօսքերը իբրեւ պատգամ կ՚ընդունուէին միջազգային հարցերու մասին:

Զօր. Մուրալով, նախկին հրամանատար Մոսկուայի զինուորական շրջանին, աջակողմեան բոլշեւիկ մը, որ տասը տարի առաջ փորձեց «ժողովրդավար բանուորներու խմբակցութիւն» մը կազմել հռչակաւոր Տիկին Քոլոնթայի հետ:

Սոքոլնիքով, Լոնտոնի նախկին դեսպանը, որ ստորագրած է Պրէսթ-Լիթովսքի դաշնագիրը, եղած է ելմտական՝ նախարար, փոխ-գործավար՝ արտաքին գործերու, իսկ վերջերս փոխ-գործավար՝ անտառային վարչութեան: Արտաքին առեւտուրի գործավար Ռօզէնհօլց, որ երբեմն եղած է գործակատար Լոնտոնի խորհրդային դեսպանատան, պաշտօնաթերթ «Իզվեստիա»ի մէջ Սոքոլնիքովը կ՚ամբաստանէ իբրեւ «Փաշական գործակալ, հակայեղափոխական ահաբեկիչ եւ դաւաճան»:

Սերեբրիաքով, Տիկին Սոքոլնիքովի առաջին ամուսինը, ականաւոր բոլշեւիկ մը եղած է Լէնինի օրերէն: Անոր մահէն վերջը Թրոցքիի կողմը բռնեց ընդդէմ Ստալինի: Գործօն դեր կատարած է Զինուատանի յեղափոխութեան մէջ: Եղած է փոխ-գործավար փոխադրութեանց:

Միւս ամբաստանեալներն ալ առ հասարակ հին կուսակցականներ են, աւելի կամ պակաս կարեւոր դիրքերու հասած:

Եթէ այս 17ը եւ միւս 16ը իսկապէս կատղած շուներ, դաւաճաններ եւ սրիկաներ են, ուրեմն այդպիսի տարրերէ կազմուած է համայնավար կուսակցութեան ղեկավարութիւնը: Իսկ եթէ անմեղ զոհեր են, դուք հետեւցուցէք մնացեալը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԽՆԴԻՐԸ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

Երկու կողմերն ալ տրամադիր կ՚երեւան միջին ճամբայ մը գտնելու

Ա. Դ. Խորհուրդին նստաշրջանը բացուեցաւ երէկ, հինգշաբթի: Օրակարգին վրայ կը գտնուին շարք մը կարեւոր խնդիրներ, Ալէքսանտրէթէն մինչեւ Տանցիկի հարցը: Կը կարծուի թէ առաջին խնդիրը —Ալէքսանտրէթ— երկար պիտի զբաղեցնէ ոչ միայն երկու կողմերը, այլեւ Ազգաժողովը եւ հաւանական է որ ձգձգուի մինչեւ մայիսի նստաշրջանը:

Չորեքշաբթի օրն իսկ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարները հանդիպում մը ունեցան Ազգերու Դաշնակցութեան քարտուղարին գրասենեակին մէջ: Ներկայ էր նաեւ Շուէտի արտաքին նախարարը, իբրեւ տեղեկաբեր. Պ. Պ. Իվօն Տէլպոսի եւ Թ. Ր. Արասի խօսակցութիւնը շարունակութիւնն էր Փարիզի մէջ կատարուած խօսակցութեանց:

Խօսակցութիւնները շարունակուեցան կէսօրէ վերջն ալ եւ խնդիրը քննուեցաւ բոլոր էութեամբ, փոխադարձ յուսաբանութիւններով: Յետոյ կազմուեցաւ իրաւագէտներու մասնախումբ մը, քննելու համար թէ ինչպէս կարելի է հաշտեցնել թրքական պահանջները եւ հոգատար իշխանութեան պարտաւորութիւնները: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ մթնոլորտը հիմա աւելի նպաստաւոր է քան անցեալ դեկտեմբերին եւ թէ կարելի պիտի ըլլայ ուշ-կանուխ լուծել կնճիռը:

*** Հեռագրի մը համաձայն, Էնկիւրիի Ֆրանսական դեսպանը թրքական կառավարութեան ներկայացուցած է հաշտարար ծրագիր մը, որուն համաձայն Ալէքսանտրէթը Սուրիոյ կապուած մնալով հանդերձ, պիտի վերածուի ազատ նաւահանգիստի եւ պիտի հաստատուի մասնաւոր գօտի մը, Ֆրանքօ-թուրք յանձնաժողովի մը վարչութեան տակ: Այս կերպով Ալէքսանտրէթը պիտի կազմէ նաւահանգիստ մը թէ հիւսիսային Սուրիոյ եւ թէ հարաւային Թուրքիոյ համար:

Կ՚ըսուի թէ Ազգաժողովին երեք ներկայացուցիչներն ալ քննած են այս տեսակ ծրագիր մը, տեղին վրայ:

** Փարիզեան թերթերու թղթակիցները հակասական տեղեկութիւններ կը հաղորդեն Ժընեւէն, սակայն բոլորն ալ համաձայն են սա կէտին մէջ թէ մթնոլորտը թեթեւցած է եւ վախ չկայ որ Թուրքիա քաշուի Ազգաժողովէն կամ խզէ 1921ի դաշնագիրը: Սէն-Գոնի, «Ժուռնալ»ի քաղաքական խմբագիրը, գրել կուտայ թէ Ֆրանսա այլեւս անհպելի չի նկատեր հոգատարութեան խնդիրը եւ տրամադիր է ընդունելու որ Ազգաժողովը ուրիշ կարգ ու սարք մը հաստատէ հովանաւորեալ երկիրներուն համար. իսկ Թուրքիա կարելի կը տեսնէ ձեւ մը որ ոչ բացարձակ անկախութիւն ըլլայ, ոչ ալ դաշնակցութիւն՝ Սուրիոյ, Լիբանանի եւ Ալէքսանտրէթի միջեւ:

«Մաթէն»ի թղթակիցը կը գրէ թէ Թուրքերը միշտ կը վախնան որ օտար նաւային կայաններ հաստատուին Ալէքսանտրէթի շրջանին մէջ եւ թէ անոնք նախկին օսմանեան կայսրութեան վերահաստատումը կը հետապնդեն: Կը վախնան նաեւ որ Սանճաքին թուրք փոքրամասնութիւնը աննպաստ դիրքի մը մէջ դրուի Սուրիացիներու, Քրիստոնեաներու եւ Արաբներու հանդէպ: Այս թերթն ալ կը հաստատէ թէ առաջին խօսակցութեանց արդիւնքը այն եղաւ որ Ֆրանսա տրամադիր է մէկդի դնելու զուտ իրաւագիտական պարագան եւ խնդիրը քննելու քաղաքական դետնի վրայ, ապաւինելով Ա. Դ. Խորհուրդին իմաստութեան:

«Լ՚Էօվռ»ի թղթակիցը եւս հաստատելով մթնոլորտին մեղմացումը, գրել կուտայ թէ բանակցութիւնները տաժանելի պիտի ըլլան եւ չափազանց երկար պիտի տեւեն: Չի կարծուիր որ կարելի ըլլայ վերջացնել այս նստաշրջանին հետ: Այդ պարագային բանակցութիւնները պիտի շարունակուին երկու կառավարութեանց միջեւ, ելքի մը յանգելու համար մինչեւ Ազգաժողովին յաջորդ նստաշրջանը, մայիս: Բանակցութեանց մէջ որոշ դեր կրնան կատարել, նաեւ, Ազգաժողովին երեք ներկայացուցիչներուն թելադրութիւնները:

Այս առթիւ «Լ՚Էօվռ» կը գրէ նաեւ թէ Թուրքերը քանի մը գօրաբանակ համախմբած են սահմանագլուխին վրայ, Ատանայի մօտ, կազմ եւ պատրաստ՝ որ եւ է պատահականութեան հանդէպ:

*** Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ պատուիրակները եւ Շուէտի արտաքին նախարարը միասին ճաշեցին, աւելի չէզոքելու համար բարեկամական մթնոլորտը:

«Թան»ի ուժգին խմբագրականը Ալէքսանտրէթի վէճին առթիւ

Կիսապաշտօնական «Թան»ը իր յունուար 20ի խմբագրականին մէջ նորէն անդրադառնալով Ալէքսանտրէթի հարցին եւ պարզելով Թուրքիոյ անհիմն յաւակնութիւնները, գրել կուտայ.

— «Թուրքիա իր ազգային ուխտին մէջ գրած է թէ Օսմանեան կայսրութենէն անջատուած այն երկրամասերը որ թրքական մեծամասնութիւն չունին, կրնան տնօրինել իրենց ճակատագիրը: Ան այս սկզբունքը հաստատեց ստորագրելով Էնկիւրիի դաշնագիրը 1921ին եւ Լօզանի դաշնագիրը 1923ին եւ վերջապէս մտնելով Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Տասնըհինգ տարիէ ի վեր որ կը տիրէ Ալէքսանտրէթի մասնաւոր վարչաձեւը, Թուրքիա երբեք որ եւ է բողոք չէ ներկայացուցած: Այժմ, Էնկիւրիի կառավարութեան գլխաւոր փաստերը կարելի է ամփոփել այսպէս — Սանճաքին ենթադրեալ թրքական մեծամասնութիւնը, այն պնդումը թէ այդ երկրամասին բնակիչները սիրած են Հիթիթներէն եւ հետեւաբար թրքական ծագում ունին եւ վերջապէս այն հաւաստումը թէ Թուրքիա Ալէքսանտրէթի Սանճաքը ուղղակի Ֆրանսայի յանձնած է պայմանաւոր ձեւով, համաձայն Էնկիւրիի դաշնագրին եւ ոչ թէ նկատի առնելով անոր հոգատար պետութեան հանգամանքը:

Ինչ կը վերաբերի առաջին կէտին, ամենավերջին վիճակագրութիւնները կը հաստատեն թէ Սանճաքին 220.000 բնակիչներէն միայն 85.000ը թուրք են, մինչդեռ անդին կան 23000 Հայեր, որոնք հիմնովին հակառակ են որ եւ է կցման Թուրքիոյ հետ եւ 107.000 արաբախօս բնակիչներ որոնց լեզուն միայն արաբերէնն է, ինչպէս եւ քանի մը ուրիշ տարրեր: Աւելին՝ Էնկիւրիի կառավարութիւնը զարմանալի յաւակնութեամբ մը Հիթիթներու սերունդ կը

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋ)

ԶԻՆՈՒՈՐ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՆ ՄԻԱՅՆ 20-21 ՏԱՐԵԿԱՆՆԵՐԸ ԾԱՌԱՅԵԼՈՎ ԲՈՒՆ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

Զինուորագրուելու կապակցութեան խնդիրը լաւ ճամբու մէջ

ԵՐԿՈՒ ՕՖԻՍՆԵՐԸ ԱՐՏՕՆՈՒԱԾ ԵՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵԼՈՒ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐՈՒ ՑԱՆԿԵՐԸ

Երէկ ստացանք հետեւեալ դեկոյցը.—

Հայ Գաղթականաց Կեդրոնական Յանձնաժողովը, ըմբռնելով հանդերձ այն անհամբերութիւնը որուն մէջ կը գտնուին զինուորագրութեան կանչուած Ֆրանսաբնակ հայ երիտասարդները, պարտք կը համարի փութացնել հանրութեան թէ 1928ի մարտ 31ին օրէնքին 3րդ յօդուածին գործադրութեան վերաբերեալ կանոնադրութիւնը դեռ պատրաստուելու վրայ է եւ բոլոր կէտերու մասին վերջնական որոշումներ տրուած չեն տակաւին: Գաղթականաց Յանձնաժողովը մշտական յարաբերութեան մէջ է Արտաքին եւ Պատերազմական նախարարութեանց հետ եւ մօտէն կը հետեւի գործի ընթացքին: Արդէն Արտաքին Գործերու նախարարութեան ներկայացուցած է այս հարցին շուրջ հայ շրջանակներու մէջ ցարդ արտայայտուած բանաւոր բաղձանքներն եւ յուսաբանութեան խնդրանքները, եւ վերոյիշեալ կանոնադրութիւնը աւարտելուն եւ իր դիմումներուն պատասխանը ստանալուն պէս, պիտի փութայ ներկայացնել զանոնք հասարակութեան:

Հիմակուց սակայն Հայ Գաղթականաց Կեդրոնական Յանձնաժողովը ի վիճակի է հաղորդելու պաշտօնական աղբիւրներէ քաղուած կարգ մը տեղեկութիւններ որ գործին հիմնական քանի մը կէտերուն կը վերաբերին:

ԱՅՍՕՐ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆԱՊԷՍ ՈՐՈՇՈՒԱԾ Կ՚ԵՐԵՒԱՅ ՍԱ ԿԷՏԸ ԹԷ 20 ԵՒ 21 ՏԱՐԵԿԱՆՆԵՐՆ ԵՆ ՄԻԱՅՆ ՈՐ ԶԻՆՈՒՈՐ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՆ, 20 ՏԱՐԵԿԱՆՆԵՐԸ ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ԵՒ 21 ՏԱՐԵԿԱՆՆԵՐԸ ՄԷԿ ՏԱՐԻ ԾԱՌԱՅԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ:

Նոյնպէս վերջնականապէս որոշուած կ՚երեւայ որ հայ զինուորները բուն ֆրանսական բանակին մէջ պիտի ծառայեն, եւ ոչ թէ «օտար գունդ» անունով կազմուելիք առանձին մարմիններու մէջ, նոյնիսկ եթէ «օտար գունդ» անունը կրող մարմին մը առանձնապէս գոյութիւն ունենայ:

ՄՆԱՑԵԱԼՆԵՐՈՒՆ, ԱՅՍԻՆՔՆ 22ԷՆ 33 ՏԱՐԵԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԻՐԵՆՑ ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵՆԷՆ ԶԱՏ ՈՒՐԻՇ ՈՐՈՇՈՒՄ ՉԿԱՅ.

Ուրիշ կարեւոր կէտ մը, այն է հայ զինուորցուներու եւ իրենց ընտանիքը անմիջապէս ֆրանսացի քաղաքացի ընդունելու գործը, որ կը համապատասխանէ ընդհանրապէս յայտնուած բաղձանքին, զոհացուցիչ ընթացքի մէջ կը գտնուի: Հայ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովին կրկնակի դիմումներուն վրայ, արտաքին գործերու նախարարութիւնը խնդրած է դատական նախարարութենէն որ ֆրանսական քաղաքացիութիւն խնդրող հայ զինուորցուներուն եւ իրենց ընտանիքներուն խնդրագիրները անմիջապէս նկատողութեան առնուին՝ հպատակութիւն խնդրող սովորական թեկնածուներու բազմակողմ խնդրագիրներու հերթէն առաջ, եւ այդ զինուորցուներուն հպատակութեան գործը վերջացած ըլլայ, մինչեւ իրենց զօրակոչը, որ տեղի պիտի ունենայ դէպի այս տարուան վերջը:

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆԱՑ ԿԵԴՐ. ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎՍ ԵՒ ԱՎԸՆԻՒ ՔԼԷՊԷՐԻ ՕՖԻՍԸ ԱՐՏՕՆՈՒԱԾ ԵՆ ՊԱՏԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵԼՈՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՆՈՆՑ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐՈՒՆ ՑԱՆԿԵՐԸ: ԱՅՍ ՄԱՍԻՆ ՆՈՐ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄ ՄԸ ՊԻՏԻ ՀԱՂՈՐԴՈՒԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԱՅ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ:

ՍՈՒՐԻԱՆ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ՞ ԿԸ ԴԱՐՁՆԵՆ

ԵՕՆՈՒՍ ՆԱՏԻ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ԱՐԱԲՆԵՐՈՒՆ, ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԵՒ...ՖՐԱՆՍԱՅԻ

Անդրադառնալով Սանճաքի մէջ գլխաւորի գործածութեան դէմ Ֆրանսացիներու իբրեւ թէ մղած պայքարին, Եունուս Նատի (Ճիւմհուրիյէթ) գրել կուտայ մերի խորագրին տակ (16 յունուար).

— «Խորհեցէք որ Ֆրանսացիները կը մղեն այս պայքարը, որուն չպիտի դիմէին նոյնիսկ Փաթակօնիացիները: Կարելի չէ դզուանք եւ անէծք չարտայայտել այս կատակերգութեան դէմ:

Գլխարկ մի կրէք, կհաղէու կ՚ըլլաք: Այս եւ դեռ ուրիշ քարոզութիւններ կատարող ֆրանսական գաղթային պաշտօնեաները եթէ վարանինք մարդ նկատելու, իրաւունք չունի՞նք միթէ:

Աւելի եղերականը կայ: Այդ պաշտօնեաները հրոսախումբեր կը կազմեն Արաբներէն, Հայերէն եւ Չէրքէզներէն, այսինքն այդ ազգերուն դրամով մարդասպանութիւն ընելու ընդունակ մարդոցմէն: Ասիկա արդէն ամբողջովին ոճրապարտ արարք մըն է: Այդ հրոսախումբերուն կազմութեան նպատակն է՝ անոնց յարձակիլ տալ Թուրքերուն վրայ: Այս ձեւով, ֆրանսական պաշտօնեաները կ՚ուզեն տեսակ մը Մակեդոնիոյ վիճակին վերածել հիւսիսային Սուրիան: Գործին ամէնէն գէշ եւ թերեւս ալ ամէնէն աղէկ մասը այն է որ, գիտենք թէ Արաբ ազգայնամոլներու, կարգ մը Դաշնակ քոմիթէներու հետ գործակցող գաղթային պաշտօնեաները ի՞նչ տեսակ ոճրապարտ միջոցներու դիմած են.

Թէեւ կասկած չկայ որ այս աւազակութիւնը շատ սուղի պիտի նստի այդ ոճիրները եւ չնականութիւնները խորհող եւ գործադրել ուզող մարդասպան գլուխներուն, բայց չենք կրնար զսպել մեր զարմանքը թէ քաղաքակրթութեան 20րդ դարուն ի՞նչպէս կարելի է խորհիլ այս տեսակ վայրենութիւններ:

Ֆրանսացի պաշտօնեաները եւ անոնց հետ յարմարելով հրոսախումբ կազմելու ձեռնարկողները պէտք է գիտնան որ թրքական Հաթայի (Սանճաք) խնդիրը միաժամանակ Հանրապետական Թուրքիոյ Թուրքերու՛ խնդիրն է: Բոլոր աւազակներու կարգին, ՖՐԱՆՍԱՆ ԵՒ ԻՐ ԳԱՂԹԱՅԻՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐԸ ՊԷՏՔ Է ՀԻՄԱԿՈՒՆԷ ԳԻՏՆԱՆ ՈՐ ՀԱԹԱՅՑԻՆԵՐՈՒ ԹԵԼԻՆ ԴՊՉՈՂՆԵՐՈՒՆ ԳԼՈՒԽՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԿՏՐՈՒԻՆ:

ԻԲՐԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ԽՕՍՔ, ՍՈՒՐԻԱՑԻՆԵՐԸ, ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ԲՈԼՈՐԸ ԿԸ ԶԳՈՒՇԱՑՆԵՆՔ ՀԵՏԵՒԻԼ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒՆ՝ ԱՆՈՆՑ ԵՂԵՌՆԱԿԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՆՑ ՄԷՋ:

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Փ. Եւ. վերջին մաս)

Նախորդ իր յօդուածներով քննութեան նիւթ դարձուցինք Հայաստանի Կեդր. Կոմիտէի նորընտիր քարտուղար Ամատունիի զեկուցման հիմնական մասերը։

Այդ զեկոյցով Ամատունին կը մերկացնէր Խանջեանի ուխտաւոր գործունէութեան «խայտառակ ուղին, կեղծարարութիւններու, երկերեսանիութեան ու դաւաճանութեան ուղին»։ Համաձայն Ամատունիի, Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան երկու նախորդ քարտուղարներ՝ Աշոտ Յովհաննիսեան եւ Աղասի Խանջեան, 13 տարի շարունակ (1926 - 36) փորձած են «մեր երկրի ներսում պայմաններ ստեղծել հակայեղափոխական նացիոնալիստների ու տրոցկիստների անարգել աշխատանքի համար»։ Ի՞նչ վախճան կ'ունենար Հայաստանի մէջ խորհրդային իշխանութիւնը, եթէ ներկուսակցական պայքարի ընթացքին յաղթանակէին Յովհաննիսեան-Խանջեանի տեսակէտները եւ որդեգրած ուղեգիծը։

«Մի՞թէ պարզ չէ, կ'ըսէ Ամատունին, որ եթէ Հայաստանի կոմունիստական կուսակցութեան ներկուսակցական պայքարում յաղթէին նացիոնալ - ուկլոնիստ – սպեցիֆիկները, ապա նրանք ճանապարհ կը բանային ամէն տեսակ նացիոնալիստների առջեւ, հաշտութեան կը գային Դաշնակների հետ, կը թուլացնէին Անդրկովկասի ժողովուրդների դաշինքը, դուրս կը տանէին դէպի Հայաստանի անջատումը Խորհ. Միութիւնից, նրանք ճանապարհ կը բանային Դաշնակների առջեւ եւ կը հեշտացնէին նրանց ոճրային ինտերվենտների գործը»

Ուրիշ խօսքով, ինչպէս բազմաթիւ անդամներ իր զեկոյցին մէջ կը շեշտէ Ամատունին, Աշոտ Յովհաննիսեանները եւ Խանջեանները կը հանդիսանային Հ. Յ. Դաշնակցութեան Հայաստանի գործակալները։

Հակասական եւ անհեթեթ դերի մը մէջ կը ներկայանան մեզի Կեդր. Կոմիտէի նախորդ երկու քարտուղարները։ Ու իրօք, թէ Աշոտ Յովհաննիսեանը եւ թէ Աղասի Խանջեանը իրենց զեկավարութեան ընթացքին մէկ կողմէ ֆիզիքական անողոք ու դաժան հալածանքի կ'ենթարկէին Դաշնակցականները եւ գրաւոր ու բանաւոր բանսարկութիւններով կը ջանային վարկաբեկել Դաշնակցութիւնը, — իսկ միւս կողմէ իրենց վարած քաղաքականութեամբ եւ գործելակերպով դաշնակցական գաղափարները կ'իրականացնէին կեանքի մէջ։ Ինչո՞վ բացատրել նման չտեսնուած սոյն տարօրինակ երեւոյթը։

Միայն մեր երկրի իւրայատուկ պայմանները կրնային ստեղծել այդ կացութիւնը։ Եթէ յենակէտ ունենանք պատմական այն իրողութիւնը, թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ծնունդ է հայ հողի եւ իր 48ամեայ գործունէութիւնը պայմանաւորուած է հայ ժողովրդի իրական պահանջներով, — ապա եւ դիւրըմբռնելի կը դառնայ մեզի համար Աշոտ Յովհաննիսեաններու եւ Աղասի Խանջեաններու պարագան։

Հայաստան երկիրը եւ հայ ժողովուրդը երկար դարերու ընթացքին ենթակայ են եղած օտար ուժերու ճնշման եւ իրաւազրկման։ 19րդ դարու կէսէն սկսեալ հայութիւնը լծուեցաւ քաղաքական ու յեղափոխական պայքարի եւ ի գին հողային ու մարդկային մեծ զոհողութեանց կրցաւ ստեղծել ներկայ Հայաստանը։

Պայքարի այդ շրջանին հայկական կեանքի մէջ վճռական դեր կը կատարէին երկու գործօն ուժեր՝ ներքին եւ արտաքին։ Ներքին ուժերը յանձինս քաղաքական կուսակցութեանց կը ձգտէին ազատագրել հայ ժողովուրդը իր հոգեկան, տնտեսական եւ վարչական շղթայակապ վիճակէն եւ վերստանալ Հայաստանի քաղաքական վեհապետական իրաւունքները։ Արտաքին ուժերը միշտ խաթարած են այդ ծրագիրները՝ դառն յուսախաբութիւններու մատնելով մեր ժողովուրդը։

1920ի վերջը, երբ Հայաստանի հանրապետական կառավարութիւնը իշխանութիւնը փոխանցեց համայնավար կուսակցութեան, նորէն արտաքին ուժերն էին որ վճռական դեր կը խաղային։ Մէկ կողմէ քէմալական Թուրքիան եւ Խորհ. Ռուսաստանը միասնաբար կը դաւէին Հայաստանի հանրապետութեան դէմ, իսկ միւս կողմէ դաշնակից պետութիւնները կը լքէին հայ ժողովուրդը։ Այդ կրկնակի դաւերուն հետեւանքով հանրապետական Հայաստանը ոչ միայն չկրցաւ կարգադրել իր սահմանային խնդիրները, այլ եւ շնորհիւ ստեղծուած կացութեան, մեր երկրի ժողովուրդը ենթարկուեցաւ նիւթական զրկանքներու։ Արտաքին ուժերու ազդեցութեան տակ Հայաստանի համար ստեղծուած էին իւրայատուկ պայմաններ։

Երբ իշխանութիւնը անցաւ համայնավար կուսակցութեան ձեռքը, Հայաստանի կացութիւնը չփոխուեցաւ։ Հայ ժողովուրդի հողային պահանջները զոհացում չստացան եւ յետոյ ան չշարունակեց կրել նիւթական ամէն զրկանք։ Ան ատեն, որ ինչպէս կը վկայէ Ամատունին, խորհրդային իշխանութիւն հաստատուելէ 13 տարիներ ետքը Հայաստանի լեռնային շրջաններէն հազարաւոր գիւղացիներու արտագաղթ տեղի կ'ունենայ։ Արտաքին հզօր ուժի մը՝ Խ. Ռուսիոյ միջամտութեան եւ վարած ներքին քաղաքականութեան հետեւանքով էր, որ Հայաստանը մնաց նոյն իւրայատուկ պայմաններուն մէջ։

Աղէկ գատ, ներկայ Հայաստանի կեանքին մէջ մեծ դեր կը խաղան երկու նոր ազդակներ՝ Անդրկովկասի դրացի պետութիւնները եւ գաղթաշխարհը։

Ճիշդ է, հանրապետական Հայաստանի օրով ալ Ազրբէջան եւ Վրաստան գոյութիւն ունէին։ Սակայն այն ատեն այդ երկուքը կը ներկայանային իբրեւ արտաքին ուժեր եւ իրենց հայադաւ քաղաքականութիւնը կը վարէին դուրսէն։ Մեր անկախութեան շրջանին Հայաստանը կրնար անոնց դէմ պաշտպանուիլ իբրեւ ինքնուրոյն պետութիւն եւ հարկ եղած պարագային դիմել նոյն իսկ զէնքի ուժին։ Հայաստանի խորհրդայնացումով անդրկովկասեան պետութիւններու յարաբերութիւնները նոր հանգրուանի մը մէջ մտան։ Տիրանալով Անդրկովկասի վարչական եւ տնտեսական դիրքերուն, Ազրբէջանցիները եւ մասնաւորապէս Վրացիները Հայաստանի համար այլ եւս ներքին գործօն ուժեր դարձան՝ միջամտելով հայ ժողովրդի ներքին կեանքի բոլոր մարզերուն մէջ։ Մեր երկրի տնտեսական, մշակութային եւ վարչական կեանքը ենթարկուեցաւ Թիֆլիսի գերակայ հակակշիռին։ Թիֆլիսը եւ Բագուն հետեւեցան եսապաշտ քաղաքականութեան, կասեցնելով հայ ժողովուրդի ստեղծագործ եւ նախաձեռնող ոգին ու խոչընդոտ հանդիսանալով անոր վերելքին։ Այդ ձեւով Հայաստանի համար ստեղծուեցան կրկնակի իւրայատուկ պայմաններ։

Հայաստանի հանրապետական կառավարութիւնը իրեն նպատակ էր դրած ոչ միայն ամբողջացնել հայապատկան հողամասերը, այլ եւ ազգահաւաքման գործը իր ծրագրի հիմնական եւ էական մասը կը կազմէր։ Հայաստանի հանրապետութեան դուռները լայնօրէն բացուած էին ամբողջ Հայերու առջեւ, ինչ քաղաքական հոսանքի ալ պատկանէին անոնք։ Հայաստանի խորհրդայնացումէն վերջ տեղի ունեցան Իգդիրի եւ Կիլիկիոյ աղէտները եւ հարիւր հազարաւոր հայ գաղթականութիւն ցրուեցաւ աշխարհիս չորս ծագերը։ Բնական էր որ հայկական որ եւ է կառավարութիւն ինքնիրեն պարտաւորուած զգար հետաքրքրուիլ «կապիտալիստական ու ֆաշիստական շահագործման այդ անմեղ զոհերի» վիճակով եւ ամէն ճիգ թափէր գոնէ մեծ բազմութիւն մը փոխադրելու Հայաստան։ «Մենք Ամենայն Հայոց կառավարութիւն չենք», — յայտարարեցին Հայաստանի խորհրդային կառավարութեան պաշտօնական ներկայացուցիչները եւ երկրի դուռները ամուր կղպելով, ներգաղթը քաղաքական պայքարի նոր միջոց դարձուցին

Տէր չկանգնելով արտասահման ցանուցիր գաղթական զանգուածներուն, խորհրդահայ կառավարութիւնն իրեն իրաւունք համարեց միջամտել գաղթաշխարհի ներքին գործերուն՝ պայքարի եւ պառակտումի սերմեր ցանելով ամենուրեք։ Երբ Մարսէյլի երեք հազար հայ գործաւորները նպաստէ զրկուեցան անօթութեան դատապարտուելով, խորհրդային կառավարութիւնը մէկ սանթիմի օգնութիւն իսկ ցոյց չտուաւ։ Իսկ ատոր դիմաց, երկրի մէջ այսօր միլիոններ կը հանգանակեն ի նպաստ Սպանիացիներու եւ Ֆրանսայէն ալ հայ երիտասարդներ կ'ուղարկեն Մադրիտի ռազմաճակատ...

Ցարագիրներու խնդրին մէջն ալ Հայաստանը իւրայատուկ պայմաններու մէջ կը գտնուի։ Խորհրդային Միութեան անդամակցող 11 հանրապետութիւններէն միայն Հայաստանը արտասահմանի մէջ ունի գաղթական զանգուածներ եւ այդ հարցը մեր ժողովրդի համար կենսական խնդիր մըն է։ Խորհրդային միւս պետութիւններն ունին քաղաքական տարագիրներ, սակայն եւ ոչ մէկն ունի գաղթական զանգուածներ, բացի Ռուսաստանէն, (օրինակ վրացի եւ ազրբէջանցի տարագիրներու թիւը մէկ - երկու հազար չանցնիր)։

Որ կողմէն ալ որ մօտենանք Հայաստանին, կը տեսնենք որ մեր երկիրը կը գտնուի իւրայատուկ (սպեցիֆիկ) պայմաններու մէջ։ Իսկ Ամատունիի զեկոյցէն մենք գիտենք, որ բոլոր տեսակի Աշոտ Յովհաննիսեանները եւ Աղասի Խանջեանները իրենց ճակտին կը կրեն նախ եւ առաջ սպեցիֆիզմի դրոշմ։ Բացայայտ է, որ անոնց մղած պայքարը հետեւանք է Հայաստանի իւրայատուկ պայմաններուն։ Այդ երեւոյթն է, որ կ'ուզէ հերքել Ամատունին եւ ամէն կերպ կը ճգնի ապացուցանել, թէ Հայաստանը իւրայատուկ պայմաններ չունի եւ իրեն նախորդող երկու քարտուղարները պարզապէս Դաշնակցութեան գործակալներ են եղած։

Ցանցանքը մեծը չէ, որ թէ դաշնակցականները եւ թէ համայնավար Աշոտներն ու Աղասիները նոյն ժողովրդի ու միջավայրի ծնունդ են, նոյն երկրի մէջ աշխատած են եւ կ'աշխատին, ենթակայ են հայ երկրի եւ հայ ժողովրդի իւրայատուկ պայմաններու եւ պատմական որոշ փուլին մէջ իրենց տեսակէտներն ու առաջադրութիւնները կը նոյնանան (ինչպէս պատահեցաւ Խորհ. նոր սահմանադրութեան կազմութեան առթիւ)։

Խորհուրդներու վերջին արտակարգ համագումարին մէջ, Ստալին առանձնապէս կ'ըմբոստանար այն տեսակէտին դէմ, որով կ'առաջարկուէր սահմանադրութենէն ջնջել Ազգերու Խորհուրդը։ «Խորհ. Միութիւնը, կ'ըսէ Ստալին, միասնական ազգային պետութիւն չէ։ Խորհ. Միութիւնը բազմազգ պետութիւն մըն է։ Խորհ. Միութեան ազգութիւնները ընդհանուր շահերէ զատ, ունին նաեւ իրենց յատուկ շահերը՝ պայմանաւորուած իրենց ազգային առանձնայատկութիւններով։ Կարելի՞ է անտեսել այդ իւրայատուկ շահերը։ Ոչ, չի կարելի» (Պրաւտա, 26 Նոյ. 1936, ընդգծուած է Ստալինի կողմէ)։

Համոզուած ենք, որ Ամատունին եթէ իր զեկոյցը կարդար Առաջնորդի արտայայտութենէն վերջ, Աշոտ Յովհաննիսեանի եւ Աղասի Խանջեանի հասցէին «դաշնակցական գործակալներ» տղայական ամբաստանութիւնը չէր ուղղեր, այլ կ'ըմբռնէր թէ անոնց ազգային բնէութը հետեւանք է Հայաստանի իւրայատուկ պայմաններուն։

ԱՇՈՏ – ԱՐՄՐՈՒՆԻ

ՏԻՄԱՂ

— Սա անցնող բժիշկին համար կ'ըսեն թէ գոնէ մէկ հոգի ազատած է մահէն։

— Այո, անցեալ ամառ գետ ինկած տղայ մը ջուրէն դուրս հանեց։

×

— Ըսէք, տիկին, թէ որբերու համար նպաստ խնդրելու եկած եմ։

— Այսօր տիկինին ընդունելութեան օրը չէ, մօրը չընդունիր։

— Ես ընդունելութեան համար եկած չեմ, միայն դրամը թող վճարէ։

×

— Իմացա՞ր, բարեկամիդ ամուսնութեան օրը զոքանչը յանկարծամահ եղեր է։

— Արդէն երջանկութիւնն ու դժբախտութիւնը միշտ զուգընթաց են։

ՀԱՅ ԶՕՐԱՎԱՐԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

— օ —

(ՄԻՔԱՅԷԼ ՄԵԼԻՔ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ)

Զօր. Միքայէլ Գէորգեան Մելիք – Մուրադեանը ալ չկայ։

Ծնած էր Հին - Նախիջեւանում, 1868ին։ Երեւանի գիմնազիոնի 6րդ դասարանից փոխադրուելով Թիֆլիսի Միքայէլեան սպայից դպրոցը, աւարտում է ենթասպայի աստիճանով եւ մտնում է 156րդ Ելիսաւետպոլսկի հետեւակ գունդը, որի կայանը գտնւում էր Սարիղամիշում։ Այնտեղ սպայական ծառայութեան մէջ անց կացրեց 17 տարի, իր երիտասարդութեան լաւագոյն ժամանակը

1905ին իբրեւ կամաւոր սպայ, առանց վիճակահանութեան ենթարկուելու, մասնակցեցաւ ռուս-ճապոնական պատերազմի վերջաւորութեան։ Հասնելով Մանչուրիա, մտաւ այն առանձին զօրաբանակը, որ գործում էր Սախալին կղզու ուղղութեամբ։ Գլխապետ (կապիտան) Մելիք – Մուրադեանը այդ զօրաբանակի հետ անցաւ Բլագովեշչենսկ – Նիկոլայեւսկ, ապա եւ Սախալին կղզին, որտեղից սակայն մի չարթից յետոյ հարկադրուած են լինում նահանջելու Նիկոլայեւսկի ուղղութեամբ՝ Ճապոնացիների ճնշման տակ։ Ռուս - ճապոնական պատերազմի վերջանալուց յետոյ, գլխապետ Մելիք – Մուրադեանը նորից դառնում է Սարիղամիշ, իր հին գունդը։

1906ին, Հայ – Թաթարական ընդհարումների ընթացքին, նրան է վիճակւում իր վաշտով պաշտպանելու Երեւան քաղաքի կարգն ու խաղաղութիւնը

Համաշխարհային պատերազմի սկզբում ռուս կառավարութիւնը անզգուշաբար գրեթէ պարպել էր կովկասեան ճակատը իր բնակիչ զօրամասերից, երբ երկու ամսից յետոյ պայթեցաւ ռուս – թրքական պատերազմը։ 39րդ զօրաբաժինը որ յաւ ծանօթ էր սահմաններին, բարեբախտաբար մնում էր Սարիղամիշում. Հէնց այդ զօրաբաժնի մէջ էր պաշտօնավարում եւ գլխապետ Մելիք - Մուրադեանը։ Նա շատ յաճախ էր պատմում մեծ ոգեւորութեամբ այդ զօրաբաժնի եւ իրենց գնդի քաջագործութիւնների մասին Երզրումի ուղղութեամբ . . 39րդ զօրաբաժինը մեծ արագութեամբ հասնում է Երզրումի պատերին, բայց նոյնքան արագութեամբ էլ ստիպուած է լինում նահանջել թշնամու գերազանց ուժերի ճնշման տակ։ Թուրքերը նախատեսելով ռուսական հաւանական հարուածն այդ ուղղութեամբ, կարողացել էին համաշխարհային պատերազմի սկզբից մինչեւ իրենց պատերազմին մասնակցելը՝ Երզրումի շրջանում կենտրոնացնել մինչեւ 80.000 սուին, այնպէս որ մեծ դժուարութեամբ 39րդ եւ 20րդ ռուսական զօրաբաժինների մի մասը կարողացաւ դուրս գալ թշնամու օղակից . .

Գլխապետ Մելիք – Մուրադեանն այնուհետեւ մասնակցեցաւ այն բոլոր ռազմական գործողութիւններին, որոնք տեղի ունեցան Երզրումի ուղղութեամբ՝ մինչեւ Երզրում քաղաքի գրաւումը, 1916 թուի սկզբին։ Այդ կռիւներից յետոյ Մելիք – Մուրադեանն արժանացաւ փոխ - գնդապետի աստիճանին։ 1916ի ամրանը, երբ հայկական կամաւորական խմբերը վերածուեցին կանոնաւոր հրացանաձիգ գումարտակների, Մելիք – Մուրադեանը նշանակուեցաւ 6րդ գումարտակի հրամանատար եւ, Իրանի Մարանդ քաղաքում կազմակերպելուց յետոյ՝ 3րդ, 4րդ եւ 5րդ հայկական գումարտակների հետ միասին ուղեւորուեց պարսկա – տաճկական ճակատ՝ Սուլդուզ - Ռեւանդուզ - Մուսուլ ուղղութեամբ։

Ամբողջ երկու տարի այդ ճակատում 3րդ եւ 6րդ գումարտակները (յետագայում գունդերը) իրար հետ են եղել, կողք – կողքի, ուստի եւ ես, որպէս 3րդ գնդի սպայ, շատ յաճախ եմ հանդիպել գնդապետ Մելիք – Մուրադեանին թէ ռազմաճակատում եւ թէ հանգստի օրերին, թիկունքում։ Նա բարի, շիտակ, անվեհաշար, ճշմարտապահ եւ բծախնդրութեան չափ օրինապահ զինուորական էր, անբեկ էր, բայց վերին աստիճանի համեստ, պարզամիտ, հայ քրիստոնեայ մարդ։ Ռուսական յեղափոխութիւնից յետոյ նա շատ խեղճացաւ եւ կորցրեց նախաձեռնութեան ոգին, ինչպէս շատ սպաներից շատերը, այնուամենայնիւ առաքինութիւն ունեցաւ ծառայելու եւ Հայաստանի հանրապետական բանակում։ Նա նախ Սուրմալուի շրջանի, իսկ վերջն էլ Դարալագեազի շրջանի զինուած ուժերի հրամանատարն էր Այդ պաշտօնում մնաց մինչեւ 1921 յունուար ամիսը, երբ ձերբակալուեցաւ կարմիրների ձեռքով եւ տարուեցաւ Երեւանի բանտը։ Փետրուարեան ապստամբութեան հետեւանքով ազատուելով նշանակուեցաւ Երեւան քաղաքի եւ շրջանի ինքնապաշտպանութեան պետ։

Հայաստանի խորհրդայնացումից յետոյ, ընդհանուր տարագրութեան հետ նա էլ անցաւ Թաւրիզ, ուր նաւ-չափից տարագրութեան տնտեսական եւ հոգեկան մղձաւանջը։ Վերջին տարիները համեմատաբար աւելի լաւ էր ապրում, շնորհիւ խնամեալ զամուսոց իր եղբօր, բժիշկ Բագրատ Մելիք – Մուրադեանի, որ սրտաբերաբար նրան դրամական օժանդակութիւն էր հասցնում. բայց զօրավարը հիւծուեց եւ հետզհետէ ուժասպառ եղաւ շնչարգելութեան, թոքերի սրտի տկարութեան պատճառով։ Նա փոխադրուեցաւ Թաւրիզի Ամերիկեան հիւանդանոցը, ուր եւ մի քանի պառկելուց յետոյ մեռաւ յունուար ին, վաղ առաւօտեան։

Զօրավարի հայրը՝ Գէորգ աղան, երկար ժամանակ դատաւորապետ, այլ հաշտարար միջնորդ էր Նախիջեւանի (հին) շրջանում, իսկ մայրը նշանաւոր կոմս Լօրիս Մելիքեանի քրոջ աղջիկն էր, որ եւ իր քեռու անունով կնքեց իր զաւակին։ Զօրավարի տատը Արամելիք Լազարեանի կինն էր. անշուշտ կոմս Միքայէլ Լօրիս Մելիքեանի եւ Արամելիք Լազարեանի ազգականութիւնը եւ իր ազնուական ծագումը մեծ ազդեցութիւն են ունեցել Միքայէլ Մելիք – Մուրադեանի կոչման ընտրութեան մէջ եւ թէպէտ նրան չվիճակուեց ռազմի դաշտում մեծ յաջողութիւններ ունենալ, ինչպէս իր մօր հռչակաւոր քեռուն, այնուամենայնիւ նա իր ռազմական անբասիր ծառայութեան շնորհիւ հասաւ զօրավարի աստիճանին եւ ստացաւ բազմաթիւ շքանշաններ իբրեւ անվախ զոհաբերութեան ընդունակ ռազմիկ։ Հայաստանի հանրապետութեան ս… կաւաթիւ եւ անզրանիկ զօրավարներից մէկն էր Մելիք – Մուրադեանը

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՏԱՐՕՆԻ ԱՇԽԱՐՀԸ

1914 — 1915

Մեր ծրագիրը կազմած էինք. այլ եւս անկարելի էր տատանիլ։ Վերջին կարգադրութիւններն ըրինք. խստօրէն հրամայեցինք ծայրայեղ զգուշութեամբ քալելու, խօսելու, եւ առաջնորդներու ամէն մէկ քայլն ու շարժումները դիտելու ու անոնց օրինակին հետեւելու անմիջապէս։ Դաշտ իջնելէ վերջ, երկար շարքով մը կը քալէինք, մերթ Ռուբէնի եւ մերթ իմ առաջնորդութեամբ։ Վրաններէն դեռ շատ հեռու էինք, երբ բազմաթիւ ձիերու ոտնաձայներ հասան մեզի Տափիցանք փոքրիկ փոսերու մէջ. հաւանաբար շրջուն պահակ խումբեր էին, որոնք լռութեամբ եւ ցրուած շղթայով անցան դէպի ծովափ։ Երբ բաւական հեռացած էին, հապճեպով ելանք եւ աւելի՛ արագ առաջացանք։

Այժմ արդէն մեր երկու կողմերը բանակն էր ... Օգտագործելով գետնի եւ տուներու բացուածքները, մեծ արագութեամբ անցանք այդ վտանգաւոր գօտիէն եւ գրեթէ հասած էինք լեռնաշղթայի ստորոտը, երբ անսպասելի կերպով մեր առջեւը գետակ մը տեսանք, որ կը հոսէր տարածուն, բայց ոչ խոր ձորէ մը։ Լեռնէն տեսած չէինք չարաբաստիկ գետակը։ Այդ ոչինչ, ի հարկէ, բայց գետակի կողմէն քանի մը դամբռներ հաջելով կուգային մեր կողմը։ Հօտերու շուներ էին, եւ քանի որ բնակութիւն չըկար այդ կողմերը եւ բանակի վրանները մեր ետին էինք թողած, ուրեմն անոնց հօտերն էին։ Երբ այս եզրակացութեան հասանք, թուրք սպայի հրամայեստով սպայ Միսաքը, ես եւ երրորդ մը առաջ խնկանք, խումբը 100 քայլի վրայ ձգելով ու զայրացած՝ թուրքերէն պոռացինք՝ «Անիծեալնե՛ր, չէ՞ք կրնար ձեր շուները զսպել, շուտ ետ կանչեցէք»։

Մեր յանդուգն եւ յուսահատ այս կանչը իր ազդեցութիւնն ունեցաւ լսեցինք պահակ - հովուին ձայնը, որ կանչեց շուները։ Այլ եւս վայրկեան մը իսկ անկարելի էր կորսնցնել. արագացուցինք մեր քայլերը. խումբը հետեւեցաւ մեզի եւ իջանք ջրի ափը, ուր ոչ մէկ անցք կար։ Կօշիկով, հագուստներով մտանք մէջը, թուրքերէն բարձրաձայն իրար կանչելով՝ «Օ՛մա՛ն, այս կողմէն», «Հասա՛ն, կամաց անցիր», եւն.։ Այդ ատենն էր, որ նկատեցինք ահագին հօտեր ոչխարներու. իսկ հովիւները (որոնք հաւանաբար զինուորներ էին), քնած տեղերնէն չշարժեցան իսկ. կրնա՞յին սպասել, որ բանակին մէջ, զօրքին դատ ա եւ է մէկը իրենց քթին տակէն անցնէր . .

Ամէնքս անցած էինք արդէն գետակէն եւ հեւհեւ լեռն ի վեր կը քալէինք։ Լերկ ու բուսազուրկ, հեկայ լերան բազմաթիւ թեւեր էին, իրարմէ զատուած նեղ ձորակներով։ Մայրաբարձրօրէն յոգնեցուցիչ ճամբայ. Պատսպարուելու ոչ մէկ վայր։ Պէտք էր ամէն գնով լեռնաշղթայի վրայէն անցնիլ եւ մեզի ձգել Մանազկերտի ետին։

Կէս գիշերը արդէն անցած էր, իսկ մենք դեռ ահագին ճամբայ ունէինք առջեւնիս։ Կ'ենթադրէինք, որ այլ եւս թրքական զօրքի չպիտի հանդիպէինք, բայց առաջապահներ, անշուշտ պիտի ունենար Ախլաթի դաշտին մէջ

սպասող բանակը։ Ո՞ւր էին անոնք։ Անխնայ էինք մեր խումբի նկատմամբ. կը ստիպէինք արագացնել քայլերը. ծարաւը եւ անօթութիւնը ուժաթափ էր ըրած շատերը, եւ պատանի Ոստանիկը, որուն ոտքերը այլ եւս կը հրաժարուէին տանիլ զինք, ինկաւ գետին կիսամեռ. «Ձեմ կրնար, գացէք դուք, ես կը մեռնիմ», ըսաւ եւ աչքերը փակեց։ Ի՞նչ ընել. շալկելու վիճակ ոչ մէկը ունէր այդ տառապեալ վերելքին մէջ. Թողուցինք ձորակի մը մէջ մեռնելու Ոստանիկը ..

Ամէն կողմ թափթփած էին պայթած եւ չպայթած ռումբերու կտորներ եւ ռումբեր, դատարկ փամփուշտներ, թղթէ կտորներ, ուրեմն, նոր կռիւներ են եղեր այդ տեղերը. ռուս բանակը, ուրեմն, շատ հեռու պէտք չէ որ լինի։ Ուժասպառ, բայց փրկութեան անմեն հասնելու գիտակցութիւնը մեր ուղեղներուն մէջ դամուած՝ այժ կուտայինք մեր ոտքերուն։ Ցարէթը բսած էր, թէ գագաթին շատ մօտ աղբիւրի մը պիտի հանդիպինք. եւ իրաւ, վերջապէս, հասանք այդ փրկարար ակին ու անյագօրէն թափուեցանք վրան։

Գագաթը շատ մօտ էր. մութին մէջէն կը տեսնէինք անցքը գագաթի վրայէն եւ ձախ կողմը՝ պզտիկ սրածայր բարձրութիւն մը։ Ցարէթը ըսած էր, թէ անցնելիք ճամբան նորէն անջրդի է. մեր ընկերներէն մէկը տիկ մը ունէր, որ հանեց, ջրով լեցնելու համար։ Ենթադրելով, որ շուտով կը հասնի մեր ետեւէն, յառաջացանք եւ մօտեցանք գագաթին։ Այդ վայրկեանին էր, որ ձախ կողմի բարձրութեան վրայ ցցուած սեւ ըստուեր մը նշմարեցինք եւ անմիջապէս չարագուշակ պատանական կանչ մը՝ «Հունի քիմա՞» (ո՞վ է եկողը)։ Կայծակի արագութեամբ կռահելով որ բանակի պահակներն են, նորէն կրկնեցինք մեր խաղը պատասխանեցինք հաստատ ձայնով, թէ թրքական այսինչ զօրաբաժնէն ենք եւ որ կ'երթանք հետախուզութեան. սպայ Միսաքն էր խօսողը։ Թերեւս տանոնց կասկածելու, միայն հետաքրքրութեան, ծիծաղիք կամ ուսանլիք խնդրելու գիտաւնով, պահակը միաժամանակ կ'իջնէր դէպի մեզ։ Մեր չփոթութիւնը կատարեալ էր. մօտենալուն պէտ պիտի հասկնար իրողութիւնը. իրար հրմշտկելով թափուեցանք լեռան միւս կողմի զառիվայրէն դէպի

ձորերը։ Պահակը հասկցաւ անմէջապէս, որ խաբէութեան զոհ է գացած... ահաբեկ՝ «լօլօ» հաւաքը... պտաց հրացանը արձակեց։ Աղմուկի վրայ մեր աջ կողմի ձորակէն դուրս թափուեցաւ ահագին խումբ մը՝ պոռալով եւ անկանոն հրացանաձգութեամբ։ Մենք ոչ մէկ գնդակ արձակեցինք. անընդհատ եւ խմբուած վազէինք ու կը գլորուէինք դէպի ձորը. գնդակներու տարափը մեր գլուխներու վրայէն եւ կողերէն զարնուէր ժայռերուն եւ հողին։

Տասը բոպէ միայն տեւեց։ Մենք յատակն էինք. հետապնդող չկար այլ եւս։ Բայց ջուրի պաշար առնող ընկերը մնաց միւս կողմը (յետագային նա կրցած էր Սիփանի կողմէն դուրս գալ)։

Ցարէթը անգութ խստութեամբ վազէր եւ կը ստիպէր մեզի հետեւելու իրեն։ Ձորերէն դէպի շղթաներու թեւեր, նորէն վայրէջք ձորեր, նորէն վերելք լեռնային այդ լաբիւրինթոսէն։ Մնացած էինք եւ յոգնութիւն քաղց եւ ծարաւ պէտք էր փրկուէինք...

ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(Շար.)

(37)

որ ապրեցաւ պատուով եւ երբեք փախուստ չտուաւ ռազմի դաշտէն, սակայն հոգին յանձնեցաւ ոչ զինուորական պատւով այն մարդը, որ տասնեակ 18—16 տարի առաջ կրակոտ երիտասարդի մը խոյանքով էր Թշնամու դէմ յանուն իր բազմատանջ հայրենիքի ...

Թող հողը թեթեւ լինի նրա գերեզմանի, իսկ ռազմական նուագի եւ հրացանների գոռ-որոտի փոխարէն, հարիւրաւոր տարագիրներիս սփոփանքի եւ համակրութեան բուռն զգացումները գեփիւռի թեւերով թող սուրան դէպի Արագածի լանջերը եւ Դարալագեազի լեռները եւ գուժեն մահը պարտաճանաչ ռազմիկի, զօրավար Մելիք-Մուրադեանի, որին այնքան սիրում էին իր բազմաթիւ զինուորները եւ սպաները

Հանգիստ քո բազմավաստակ աճիւնին, սիրելի զօրավար:

ՅՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄԸ

— • —

Անգլիոյ մէջ Ծնունդն ու Նոր Տարին ցոյց տուին երկրին մէջ տնտեսական նկատելի բարելաւում մը, ինչ որ եկաւ ամրացնել այն հաւատքը թէ համաշխարհային տնտեսական տագնապին ծանր օրերը իրապէս կը հեռանան բրիտանական ափերէն.

Ճարտարարուեստական արտադրութիւնը արագ յառաջդիմութիւն մը կ'ունենայ: Շատ մը ճարտարարուեստներ բարձր թիւերու հասան: Ընդհանրապէս առնելով 1936ի չորրորդ քառորդին ճարտարարուեստական արտադրութիւնը 21.7 առ հարիւր աւելի բարձր էր քան 1930 միջին արտադրութիւնը, երբ Անգլիան տնտեսական անկումի առաջին շրջանը կ'ապրէր: Անցեալ տարուան ամէնէն աւելի նպաստաւորուած ճարտարարուեստներն են նաւաշինութիւնը, զինական ճարտարարուեստը, երկաթի ու պողպատի ճարտարարուեստը, կօշիկի արտադրութիւնը, փոխադրական միջոցը եւ ճանապարհութիւնը, հիւսուածեղէնը եւն.

Ճարտարարուեստի ծաղկումը, մէկ կողմէ, ու աշխատաւորական սէնդիքաներու ճնշումը՝ միւս կողմէ, յառաջ բերին աշխատաւորական վճարումներու յաւելում մը: Այդպէս մը եւս, որ արտակարգօրէն նպաստաւոր դեր կատարեց Անգլիոյ նման ճարտարարուեստական երկրի մը տնտեսական վերելքին համար:

Բանուորական օրավարձերը, անցեալ տարուան ընթացքին, հասան ամենաբարձր աստիճանին՝ 1924էն ասդին: Առաջին անգամ ըլլալով, պատերազմի վերջաւորութենէն ասդին, թոշակներու յաւելումը երեք տարի շարունակուած է անընդհատաբար: Վերջին տարին, յաւելումները ամէնէն նկատելի եղան: Անցեալ տարուան առաջին 11 ամիսներուն օրավարձերու յաւելումէն նպաստաւորուած են 3.520.000 բանուորներ, որոնք ասկէ վերջ յաւելուածաբար պիտի ստանան չուրջ 2.204.000.000 ֆրանք տարեկան: Յաւելումի այս ալիքը կ'անի հետզհետէ աւելի լայնօրէն ու կը կարծուի թէ նոր տարին բանուորներու նոր զանգուածներ գործի պիտի մղէ ճարտարարուեստին մէջ.

Գործազրկութեան նուազումը շարունակեց ամբողջ տարուան ընթացքին. Գործազուրկներու ընդհանուր թիւը նուազեցաւ 20 առ հարիւր, բաղդատմամբ 1930ին. Բոլոր տուեալները կ'ըսեն թէ տարուան ընթացքին այդ համեմատութիւնը պիտի շարունակուի: Այս տեսակէտէն օգտակար պիտի ըլլան կառավարութեան մասնաւոր հոգածութիւնները՝ դժուարութեանց մատնուած նահանգներու մասին, ինչպէս նաեւ սպառազինութեան նոր թափը որ կը ծրագրուի.

Իբր 50 միլիոն ֆրանքի նոր դրամագլուխներ մտցուած են անգլիական ճարտարարուեստին մէջ:

Տնտեսական յառաջդիմութեան ուրիշ փաստ մըն է, արդիական պետութեանց մէջ, ինքնաշարժերու արտադրութիւնը: Կը հաշուեն թէ 1937ի ընթացքին մէկ ինքնաշարժ պիտի արտադրուի ամէն յուր օրուան իւրաքանչիւր վայրկեանին. Անցեալ տարի 12 ամսուան ընթացքին արձանագրուած են 449.339 նոր ինքնաշարժեր:

Դեռ քանի մը ամիս առաջ, օդանաւային ճարտարարուեստը աշխատանքի կը լծէր 30.000 բանուորներ, իսկ անցեալ տարուան վերջաւորութեան անոնց թիւը կրկնապատկուած էր, որպէսզի կարենան հասցնել խաղաղութեան շրջանին համար աննախընթաց եղող յանձնարարութիւնները: Կարգ մը հաստատութիւններ կ'աշխատին օրական 24 ժամ եւ շաբաթը 7 օր՝ ապսպրանքները պատրաստելու համար:

Անգլիա աշխարհի առաջնութիւնը տարաւ նաեւ աղաց խաղալիքներու ճարտարարուեստին մէջ:

Աւելցած են նաեւ ոսկեղէն իրերու գիները: 700.000 երկրագործական բանուորներ չարաթական իբր չորս ու կէս միլիոն ֆրանք աւելի պիտի ստանան:

Գաղթականութիւններէն առաջ ցուած տեղեկութիւնները եւս քաջալերական են:

Ամէնէն յաջող Ծնունդը — կը տեղեկացնեն Աւստրալիայէն, — 1930ի անկումի տարիէն ասդին, այս տարուան եղաւ: Ճարտարարուեստին մէջ աւելի թիւով բանուորներ կ'աշխատին: Ռուեստ ճարտարարուեստը կը բարգաւաճի յաջողապէս

— Ծնունդի առեւտուրը բոլոր մրցանիշները կոտրեց, — կը տեղեկացնեն Հարաւ. Ափրիկէէն: Զորս յաջորդական տարիներու ընթացքին աննախընթաց գիներ ունեցանք ոսկիի եւ բուրդի համար:

— Քանատայի մէջ Ծնունդի համար կատարուած գնումները մեծ չափերու հասան: Բաղդատմամբ նախորդ տարիներուն, 50 առ հարիւր աւելցած են: Տնտեսական ընդհանուր աշխուժացումը գործազրկութիւնը նուազեցուց:

Բուրդին բարձր գինը, կրկին Նոր Զելանտայէն, ինչպէս նաեւ տոներու առթիւ ապրանքներու վաճառումը 10 տարիներու մրցանիշը կոտրեցին:

Անտարակոյս, ճարտարարուեստական այս վերականգնումին առթած գոհունակութեան հետ Անգլիոյ մէջ Ծնունդ կ'առնէն կարգ մը ուրիշ հարցումներ: Այսպէս, շատերը հարց կուտան թէ տակաւ մեծ չափով արդիւնք չէ՞ այն մեծ ծաւալին որ կը ստանայ երկրին մէջ, սպառազինութիւնը:

Շատեր յոռետեսօրէն գլուխ կը շարժեն ու կը տեսնեն կրկին դալուստը սեւ օրերու: Տնտեսական եւ քաղաքական ղեկավարներու մեծ մասը, սակայն, բոլոր փաստերը եւ առարկութիւնները լրջօրէն քննելով, կը հաստատեն թէ, հակառակ վերապահումներու, կացութիւնը հետզհետէ կը բարելաւուի: «Ծաղկումը ծաղկում կը առեղծէ» նշանախօսքով դիմաւորեցին անոնք Նոր Տարին, յուսադրուած ու արոչելով Անգլիոյ տնտեսական անիւը դարձնել բատ առաջնոյն:

ՄԱՍՆԱԳԷՏ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

Օսւան կեանքը

— . —

Տօնական օրերը վերջացան եւ հանդէս-հաւաքոյթներն ալ միասին: Այս բոլորին հրաւիրուած էր «Յառաջ»ը իր խօսքը ըսելու եւ քաջալերելու համար: Սակայն ո՞ր մէկուն երթալ: Եւ կազմակերպիչները տեղատեղ ալ դառնացեր են «Յառաջ»ին հանդէպ ...

Որքան կրցայ անձնական գործս հաշտեցնել հանրային հոսանքին հետ, ներկայ եղայ շատ մը հանդէսներու, որոնք կենդանութեան մէկ մէկ վառարաններ էին:

Ընդհանուր տպաւորութիւնս այն էր որ հասարակութիւնը բաժնուած էր երկու հոտուածներու՝ առաջինը այն որ հինէն կուգայ, կապ ունի անցեալին հետ եւ հաւատարիմ է ապագային հանդէպ, հակառակ մռայլ եւ անստոյգ վիճակին: Իսկ երկրորդը այն որ հոս հասակ նետեց, իւրացնելով բոլոր այն բարքերն ու սովորութիւնները՝ որոնք խորթ կը համեմատին մեր ըմբռնումներուն:

Այսպէս, մինչ առաջինները ինքնամփոփ կարօտով մտիկ կ'ընեն հայրենաշունչ արտայայտութիւնները, անդին վերջինները կը քրթմնջեն, կը ծաղրեն ... սպասելով պարի օրհնեալ աղդանշանին: Օրինակ մը միայն շատերու մէջէն՝ Կեսարացիներու հանդէսը

Աւելի կամ նուազ բազմութիւններով, քաղաքացին ու գիւղացին եւ զանազան կազմակերպութեանց անդամները աշխատեցան բան մը ընել, իրարու մօտ հաւաքել եւ իրարմով չնչել:

Նրանի թէ այս օրերուն, վարակիչ հանգամանք մը առած ըլլան այսպիսի համախմբումները:

** Մարսէյլի համայնավար օրկանը՝ Rouge – Midi կը գրէ թէ համայնավար երեսփոխանները դիմում կատարած են նահանգապետարան նպաստագուրկ հայ բանուորներու մասին, որոնց կացութիւնը աւելի քան ողբերգական է:

Թերթը յիշէ վերջ Ժընեւի պայմանագրութիւնը հայրենազուրկ բազմութիւններու մասին, եւ այս առթիւ պաշտօնաթերթին մէջ երեւցած հրամանագիրը 1936 դեկտ. 5ին, կ'առաջարկէ գործադրել խոստացուած առաւելութիւնները եւ վերահաստատել նպաստը, դժբախտութենէ փրկելու համար հայ աշխատաւորները:

** Անցեալ կիրակի օր տեղի ունեցաւ Դպրոցասէրի Մարսէյլի Գուլվար Օտտօ – Քաֆիւսէյլի նորաշէն մանկապարտէզին բացման հանդէսը, նախագահութեամբ Գարեգին եպ.ի: Ներկայ էին խնամակալ մարմինը, Տիկ. Մուրատ Գօյանեան եւ մտաւոր հրաւիրեալներ.

Քորուկիր շէնքին մեծ սրահին մէջ որ լոյսի եւ արեւի մէջ կը լողայ, խուռն բազմութեան մը ներկայութեան, դպրոցին 150ի մօտ աշակերտները, ժպտուն եւ առողջ, մանակցեցան հանդիսութեանց, ջերմ ծափեր խլելով ներկաներէն:

Ճերմակ եւ մաքուր սփիքներով, կիրթ շարժուձեւերով, բարախուռն չեչտերով մանուկներ են սանոք, բոլորն ալ հայերէն կ'երգեն, կը ճռուողեն: Եւ ինչ սփոփանք մեզի համար:

Եղան երգեր, արտասանութիւններ եւն.: Այսպէս, «Հայ եմ ես»ը, «Հայրենիք կը պաշտպանեմ»ը՝ փոքրիկներու կողմէ, իսկ գիշերային դասերու հետեւող աշակերտութեան կողմէ «Դպրոցասէրի քայլերգը» եւ «Տայ-ւօրիկ»ը: Հայկական պարերն ալ շատ յաջող էին եւ քանիցս կրկնուեցան:

Խօսեցաւ Գարեգին եպ. գնահատելով կատարուած աշխատանքը: Այս առթիւ թելադրութիւններ ըրաւ ծնողներուն: Խօսեցաւ նաեւ Գ. Յ. Սահաթճեան: Ամէնէն վերջը տոպրակներով կաղանդի նուէրներ բաժնուեցան բոլոր աշակերտներուն:

Ներկաները այցելեցին շէնքին վերի յարկը եւ դասարանները: Շէնքը բաւական ընդարձակ է եւ կրնայ երկու հարիւր աշակերտ առնել: Լայն լուսամուտներ, բարձր առաստաղ, ելեկտրական լոյս, ջուրի ծորակներ, բաւական ընդարձակ պարտէզ:

Այս առթիւ յարգանքի խօսք մը ուսուցչութեան, մանաւանդ Տիկին Ու-շագլեանին՝ որուն թափած աշխատանքը եկաւ ապացուցանելու թէ մեր յառաջդէմ մանկավարժուհիներէն մէկն է:

ՀՐԱՉԵԱՑ

ՓԱՐԻԶ ԵՐԿՐՈՐԴ ԿԱՄ ՍՏՈՐԵՐԿՐԵԱՅ ՔԱՂԱՔ

..

Քանի մը տարի առաջ, երբ դեռ պատերազմի վտանգը օրուան մտահոգութիւնը չէր կազմեր, Փարիզի քաղաքապետութիւնը կը խորհէր ընդարձակել Լոյս – Քաղաքին շառաւիղը, նորոգել մայրաքաղաքը քաղաքաշինութեան արդի պահանջներուն համաձայն: Յառաջ, այդ օրերուն, ներկայացուցած է թէ ինչ ծրագիրներ պատրաստուած են, — փողոցներու, ճամբաներու նոր ձեւեր, եւն.:

Հիմա մտածող չկայ այդ ծրագիրներուն մասին: Ներկայիս, երբ օդային յարձակումները օրուան մտահոգութիւնը կը կազմեն, քաղաքաշինութիւնը կը ներկայացնէ բոլորովին տարբեր ծրագիրներ, — ստորերկրեայ քաղաքաշինութիւն

Փարիզի մասին խօսելով, արդի քաղաքաշէն ճարտարապետները պատրաստած են ծրագիր մը ստորերկրեայ մայրաքաղաքի մը շինութեան համար:

Փարիզի տակը երկրորդ Փարիզ մը:

Այս ծրագրին հեղինակն է Ստորերկրեայ Քաղաքաշինութեան Ընկերակցութիւնը, որուն քարտուղարն է երիտասարդ ճարտարապետ մը, Եդուարդ Իւթիւճեան: Այս խմբակցութիւնը կը հրատարակէ նաեւ ամսաթերթ մը, որուն խմբագիրն է Կաթոն Գասուէ եւ տնօրէնը՝ Իւթիւճեան:

Այս ճարտարապետներուն պատրաստած ծրագիրն է, որ ներկայիս քննութեան կ'առնուի Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդին յատկապէս կազմած յանձնախումբին մէջ:

«Թան» եւ «Էքսէլսիոր» թերթերը իրենց կարգին կը խօսին այդ ծրագրին մասին, հրատարակելով նաեւ տեսակցութիւն մը Իւթիւճեանի հետ:

Ասկէ զատ, Ստորերկրեայ Քաղաքաշինութեան Ընկերակցութիւնը կը պատրաստէ իր Ա. համագումարը, որ տեղի պիտի ունենայ Փարիզի ցուցահանդէսին

Ի՞նչ է ծրագիրը, որ կը ներկայացնէ Ստորերկրեայ Քաղաքաշինութեան Ընկերակցութիւնը

Մարդկութիւնը, ի սկզբանէ կը բնակէր ստորերկրեայ որջերու մէջ, — այդ կեանքէն՝ մինչեւ այժմ գոյութիւն ունին գետնափոր բնակարաններ, ինչպէս Հայաստանի մէջ:

Ստորերկրեայ այդ կեանքը ունի իր առանձին քաղաքակրթութիւնը, — գերեզմանատուներ, մեհեաններ, գանձարաններ:

Մարդկութիւնը պահ մը, տունկի նման, տարածուեցաւ երկրի երեսին վրայ, նոյն իսկ փորձեց բարձրանալ դէպի երկինք (ամերիկեան երկնասլաց բնակարանները): Այժմ կարծես ժամանակ է վերադառնալու հին օրերուն, երկու պատճառով. —

1. Մեծ քաղաքներու մէջ հաղորդակցութիւնները դժուարացած են, պողոտաներէն կարելի չէ անցնիլ՝ ինքնաշարժները կը քալեն կրիաներու պէս, — ժամանակի եւ վառելանիւթի մսխում:

2. Օդային յարձակումներու վտանգը հետզհետէ կը սաստկանայ, — բնակչութիւնը ստիպուած է ապրիլ գետնին տակը:

Ասկէ մեկնելով՝ ճարտարապետները կը խորհին Փարիզի տակ հիմնել, առաջին առթիւ, փողոցներ, այսինքն խողովակաձեւ ճամբաներ, ուրկէ պիտի անցնին ինքնաշարժները, — տեսակ մը մեթրօ՝ ինքնաշարժի համար: Յառաջիկային, այդ փողոցներուն մայթերուն վրայ կը շինուին խանութներ, եւայլն: Պատերազմի պարագային, այս ճամբաները կը ծառայեն ապաստանի ընդդէմ օդանաւային յարձակումներու.

Ելլուրդի հսկայական աշխատանք պէտք է կատարել շինելու համար այդ փողոցները, որոնց համար կը նախատեսուի 30 միլիար՝ ֆրանք ծախք

Այսքան մեծ ծախք մը կ'արժէ անշուշտ ստանձնել, երբ երեւակայէք որ տարեկան 1 միլիար կրկորսնցնէ քաղաքապետութիւնը, վառելանիւթի աւելորդ սպառումով եւ ժամանակի կորուստով:

Ի՞նչ նոր օրեր կը սպասեն վաղուան սերունդին, ի՞նչ հրաշալիքներ, եթէ կարելի է հրաշք կոչել արեւէ զրկուած ստորերկրեայ քաղաքի մը շինութիւթինը:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Ա. ՊՈՒՐԹԵՒԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ԱՌԹԻՒ

— . —

Մեր երիտասարդ երաժիշտը՝ Արա Պարթեւեանի վերջին նուագահանդէսին առթիւ «Les artistes d'aujourd'hui» իր 15 դեկտ. 1936 համարին մէջ հետեւեալ գովասանական տողերը կը նուիրէ. — «Իր իւրաքանչիւր նուագահանդէսի առթիւ, հայազգի երաժիշտը աւելի լայնօրէն կը հաւաստէ իր տաղանդին չափը:

«Էրարի սրահին մէջ, ուր հաճոյքն ունեցանք իր ճարտար ղեկավարութեան տակ լսելու Պէթհովէնի «Երկրորդ Սէնֆոնի»ն, Պախի «Յուպիլ Քօնչէրթօ»ն եւն, Արա Պարթեւեան իբր առաջին ունկնդրութիւն մեզի ներկայացուց իր գործերէն մին «Անտառին մէջ՝ նոյեմբերին»: Շատ սիրուն «Փօէմ սէնֆոնիք» մը, նուագախմբագրութեան լայն եւ ազնիւ միջոցներով օժտուած, որուն շնորհիւ զգացումներ, պատկերներ եւ տպաւորութիւններ ներկայացուած են արտայայտութեան հազուագիւտ ուժգնութեամբ:

Երբեմն կը կարծէք լսել հովին մրմունջը, տերեւաշուրկ մեծ ծառերուն մէջէն, յետոյ թռչնիկներու թեթեւ ճռուողումը, հազարումէկ մրմունջներ, որոնք ներդաշնակուած են երաժշտական ինքնատիպ զգացումով եւ թէքնիք լայն միջոցներով, որոնց շնորհիւ հեղինակը կրցած է արտայայտել ուժեղ գործ մը, որ կրնայ բաղդատութեան գրուիլ շատ մը մեծ վարպետներու գործերուն հետ:

Իւրաքանչիւր նոր գործի մը ունկնդրութեան, Արա Պարթեւեան կը ներկայանայ իբրեւ մեծ երաժիշտ մը:

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (182)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Աշնանամուտի կարճ օրուան արեւը թեքուած դէպի արեւմուտք՝ կը մօտենար Եարուկ լերան գագաթին՝ հորիզոնի վրայ երկնցած կասկարմիր ամպի շերտերու արանքին աչք կապուկ խաղալով:

Մելօն, այդպէս էր մեր ճամբորդի անունը, հողիւ քարընկեց մը հեռու Յաչան գիւղէն, նստաւ կալերուն քով, արտի մը թումբին վրայ, շալկի պարկը քովը տեղաւորեց, կողքէն չորք կարուած քսակը ձեռք առաւ ու սիկարէթ մը պլլելով մեծ բաւականութեամբ սկսաւ ծխել՝ անյագօրէն ծուխը ներս քաշելով:

Ընդհանրապէս արեւամուտի ժամանակ, մէկ ալ լուսաբացին, գիւղը արտակարգ կերպով կը կենդանանայ, Տուներու ցածիկ դռները անընդհատ բաց ու խուփ կը լինին: Տաւարը գոմ կը քշեն կամ գոմէն դուրս կը բերեն: Կինները՝ սափորները ուսերուն կամ յարդի կողովները շալկած՝ կ'երեւան գիւղի շատ նեղ ու աղտոտ փողոցին մէջ: Շուները, ամբողջ ցերեկը պատերու տակ երկննալէ վերջ, այդ պահուն կը սկսին իրարու հետ գզուիլ, մինչեւ որ խաւարը կը թանձրանայ, եւ գիւղը կը մնայ ճամբու եզերք ինկած գերեզմանի մը խաղաղութեամբ:

Արեւամուտի հետ Յաչան կենդանացեր էր: Դաշտի չորս ծայրերէն սեւատավարը գիւղ կը մտնէր անխուսափելի հառաչանքով: Մելօն՝ թումբի մը վրայ նստած՝ կ'ըմբոշխնէր ծխել սիկարէթը ուշադրութեամբ հետեւելով կիներուն, որոնք դէպի կալի յարդանոցները կուգային, յարդ տանելու համար: Ցանկարծ Մելօն բարձրացաւ տեղէն ու քանի մը քայլ եւս մօտեցաւ կալերուն:

— Հէ՜յ, աղջի Սառա, դո՞ւ ես:

Նորահարսը, որ ահագին կողով մը շալկած՝ կ'անցնէր, երբ իր անունը լսեց, կանգ առաւ: Լաչակը, որ ծնօտի վրայ ինկած էր, մինչեւ քթի ծայրը բարձրացուց բերանը ծածկելով, ու արդէն պատասխան գլուխը շարժելով բաւականացաւ:

— Գրիգորը ղի՞ղն է:

Նորահարսը նորէն գլուխը գրական իմաստով շարժեց.

— Մարգուղ ըսէ, որ այս իրիկուն ձեզ մօտ պիտի լինիմ: Թող վարժապետին լուր տայ եւ իմ գալուս սպասէն. ես հիմա բէկի մօտ պիտի երթամ, թերեւս քիչ մը ուշանամ: Հասկցա՞ր .

Երիտասարդ կինը առանց պատասխանելու, կողովը յարդով լեցուց ու հեռացաւ: Մելօն, տոպրակը շալկած, չորորալով գիւղ մտաւ, ու միայարկ ընդարձակ տան մը առջեւ կանգնեցաւ: Այդ՝ Հայաստանցիներու աչքի բէթապետ մեր վաղեմանօթ Հիւսէյին բէկի տունն էր: Ընդարձակ բակը շրջապատուած էր բարձր պարիսպով մը: Մուտքի դրան առջեւ բազմաթիւ զօլամներ կային: Այս տունը, գիւղի եզրը տեղաւորուած, զօրանոցի մը տպաւորութիւն կը ձգէր:

Մելօն վաղեմանօթի մը համարձակութեամբ բարեւեց դրան առջեւ նստած Քիւրտերը եւ դռնէն ներս մտնելով շիտակ գնաց թոնրատունը, ուր քանի մը Քրտուհիներ թոնիրի վրայ բէկի իրիկուան ընթրիքը կը պատրաստէին: Մելօն շատ անգամներ եղած էր Հիւսէյին բէկի տունը:

Աղքատ արհեստաւոր մըն էր Մելօն, Վանի Այգեստանէն: Ձմեռուան ամիսները կնոջ եւ մէկ հատիկ աղջկան հետ կէս կուշտ, կէս անօթի, աղօրմելի խրճիթի մը մէջ կ'անցընէր օրերը, մինչեւ որ գարունը գար, օդերը տաքնային: Ասկէ վերջ Մելօն՝ իր տոպրակը, քիչ մը կլայեկ, բամպակ եւ բաւական մը նուրբ աւազ նետելով պարկին մէջ՝ գիւղէ գիւղ կը թափառէր, գիւղացիներու պղնձեղէնները կլայեկելու համար: Մասնաւորաբար գիւղացի կիներու աչքի լոյսն էր Մելօն: Անոնք ձմեռը վերնալէ վերջ անհամբեր կը սպասէին Մելոյի գալուն, ինչպէս կը սպասէին արագիլներու վերադարձին: Ամէն դուռ բաց էր Մելոյի առջեւ, ամէն տանտիկին առիթ մը ունէր կլայեկելու: Փոխարէնը՝ թաս մը ցորեն, իւղ, պանիր կամ քաշ մը բուրդ կուտային: Այդ շրջաններու մէջ մարդիկ դրամի մասին գաղափար չունէին: Հազիւ թէ տարին մէկ երկու անգամ արծաթ դրամ կ'անցնէր կիներու ձեռքը: Զեռք անցածներն ալ անմիջապէս կը կարէին իրենց կամ աղջկանց աղջիկներու գլխանոցներուն վրայ:

Մելօն չճանչցող չկար: Ապաղայէն մինչեւ Վան, հայկական կամ քրտական գիւղ մը չկար, ուր Մելօն տարին մէկ երկու անգամ չհանդիպէր: Եւ արովհետեւ գործը կիներու հետ էր, անունններով գիտէր տանտիկինները, տան երեխաները:

Հիւսէյին բէկի թոնրատունը մտնելով, Մելօն շալակի բեռը անկիւն մը ձգեց, պարկի մէջէն ծրար մը հանեց ու մտաւ սենեակ մը, որու դուռը թոնրատան մէջէն կը բացուէր:

Ընդարձակ սենեակ մըն էր, հազիւ լուսաւորուած երկու շատ փոքր պատուհաններով: Յատակը ծածկուած էր հաստ գորգերով, իսկ պատերէն բազմաթիւ եւ բազմաձեւ զէնքեր կախուած էին: Ներսը Հիւսէյին բէկը վերի անկիւնը ծալապատիկ նստած ու գլուխը բարձերուն յենած՝ կը նիրհէր: Մասիճէն ամուսնոյն դիմացի անկիւնը հաստ գորգի մը վրայ կիսովին երկնցած, կը խաղար երկու կամ երեք տարեկան կայտառ երեխային հետ:

— Վա՛յ Մելօ, բարով եկար, — ուրախացած բացագանչեց Մասիճէն, երբ դրան մէջ նկատեց նորեկը, — արի, արի ներս, ի՞նչ կայ չկայ:

— Սաղութիւնդ, խանում, փառք Աստուծոյ ամէն ինչ լաւ է, — խորհրդաւոր շեշտ մը տալով խօսքերուն՝ պատասխանեց Մելօն, — ձմեռը կուգայ, քաղաք կ'երթամ ֆիլֆաթիս մօտ: Յաչանով կ'անցնէի, ըսի մէկ խանումին հանդիպիմ

— Լաւ որ եկար, Մելօ, — ու երիտասարդ կնոջ աչքերը բաւականութեամբ կայծկլտացին

— Հը, Մելօ՛, բարով եկար, հազար բարով, — յօրանջելով աչքերը բացաւ Հիւսէյին բէկը, որ խօսակցութեան ձայնէն արթնցեր էր.

— Բարին վրադ բէկ, Յաչանով կ'անցնէի, մէկ ըսի ...

— Լա՛ւ ըրիր. Է՛, Վարսկանոտան անցա՞ր, Կարէյնի գացի՞ր, ի՞նչ կը խօսուի այն կողմերը:

— Ամէն կողմ սաղութիւն բէկ: Ոսկոն ունէի, երկու օր վանքը մնացի: Մեծ խալիֆան շատ բարեւ ըրաւ. գրկած արծաթ խաչդ Սուրբի գերեզմանին վրայ դրած է ... Կարէյնի օր մը մնացի ... Պազարի մէջ կը խօսուէր, թէ Կարէյնի Ամօ աղան աւրուած է Նազարաւայի Ալի բէկի հետ, ու իր մարդիկը կը հաւաքէ ... Ըստ թէ չիտակ ո՞վ գիտէ ...

— Թող աչքն ալ հանէ, — բարկացաւ Հիւսէյին բէկը, — այդ Ալի բէկը վերջերս կեցած տեղը կատղեր է, հանդարտ չի կրնար նստիլ: Անցած օրը Զուպուխլուի տաւարի մէկ մասը քշած էր, մինչեւ որ վրայ հասանք ու կռուով ետ բերինք ... Իր մարդոցմէ մէկը զարկինք, երկուքն ալ իմ մարդոցմէն թեթեւ վիրաւորուեցան. Փորձանք դարձեր է մեր գլխուն ... Հա՛, մեծ խալիֆան ի՞նչպէս է, վանքի գործերը ..

— Լաւ, շատ լաւ, բարեւ ըրաւ.

Մելօն ձեռքի ծրարը բանալով երկու զոյգ կարմիր մաշիկ շինուած սոլեր դրաւ Մասիճէի առջեւ, մէկ զոյգը մօր եւ միւսը՝ երեխայի համար:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

համարի, կը կազմէն արաբ հատարակութիւն մը:

Գալով այն փաստարկութեան թէ թրքական կառավարութիւնը Սանճաքը առժամապէս եւ պայմանաւոր ձեւով յանձնած է Ֆրանսայի, համաձայն Ֆրանքլէն-Պուիյոնի դաշնագրին (1921) եւ ոչ թէ իբրեւ հոգատար պետութեան, անընդունելի է թէ իրաւապէս և թէ փաստօրէն: Այդպիսի փաստարկութիւն մը չի կրնար արդարանալ Ֆրանքլէն-Պուիյոնի դաշնագրին որ եւ է մէկ տրամադրութեամբ եւ ներքին նախարարութեան խորհրդականը, Պ. Վիէնօ պայն ամբողջովին ժխտեց Ա. Գ. Ժողովոյին առջեւ: Ոչ մէկ պարագայի մէջ այդ դաշնագրին եօթներորդ յօդուածով Սանճաքին թուրք բնակչութեան համար նախատեսուած վարչական առանձնաշնորհները չեն նշանակեր անկախ պետութեան վերածել շրջան մը որուն բնակչութեան մեծամասնութիւնը կը կազմեն ուրիշ ցեղեր:

Երկուքէն մէկը,— կա՛մ Ֆրանսայի հետ 1921ի դաշնագիրը ստորագրելով Թուրքիա ճանչցած է թէ խնդրոյ առարկայ հողամասը աշխարհագրական ամբողջութիւն մը կը կազմէն Օսմ. կայսրութենէն անջատուած միւս հողամասերուն հետ, եւ այն ատեն ընդունած է թէ Ալէքսանտրէթի Սանճաքը սուրիական երկրամաս մըն է Ֆրանսական հոգատարութեան տակ, եւ կամ չէ ճանչցած հոգատարութիւնը՝ ինչպէս կ'ուզէ պնդել այսօր եւ այն ատեն այդ հողամասէն հրաժարած է ի նպաստ Ֆրանսայի, պայմանով որ օժտուին վարչական առանձնաշնորհներով: Առաջին պարագային Էնկիւրիի կառավարութեան յաւակնութիւնները կը դառնան անարդարանալի եւ ապօրէն: Երկրորդ պարագային՝ այդ կառավարութիւնը որ եւ է լուրջ հիմ չունի այսօր պահանջելու որ այդ հողամասը վերածուի անկախ շրջանի մը:

Այս է հարցին վիճակը իրաւապէս: Եթէ նոյնիսկ ընդունուի թէ Սանճաքին թուրք փոքրամասնութիւնը անկախութիւն կ'ուզէ — ինչ որ չէ ապացուցուած — նորէն կը մնայ փոքրամասնութիւն մը որուն կամքը չէ կրնար գերակշռել մեծամասնութեան վրայ.

Ամէն պարագայի մէջ, Ֆրանսա եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը չեն կրնար սատնձնել նախաձեռնութիւն մը որուն հետեւանքը պիտի ըլլայ Սուրիոյ կազմալուծումը եւ որ ատով իսկ պիտի հակասէ հոգատարութեան ոգիին եւ տառին:

Գեներալներ Սանճաք կը ղրկեն, Հալէպի Հայերուն ալ զէնք կը բաժնեն

«Ժիւմհուրիյէթ»ի թղթակիցը կը գրէ այս խորագիրներով.— Ֆրանսացիները գաղտնի կը զինեն նաեւ Հալէպի Հայերը: Գամրչլըի զինուորական ջոկատներուն մէկ մասը Թէլ-Պէյ-Ալն փոխադրուած է:

Կը հաղորդուի թէ Արաբները եւ Ֆրանսացիները որոշած են անապատի Արաբները ղրկել Սանճաք: Արդէն, յայտնի է որ Սուրիոյ զանազան մասերուն մէջ հրոսախումբեր կը կազմուին գաղտնօրէն: Անապատի Արաբները Սանճաք կը ղրկեն, խառնակութեան մը պարագային անոնցմէ օգտուելու համար ընդդէմ Թուրքերու:

Անթաքիոյ Թուրքերուն կատարած ցոյցին վրայ, տեղական կառավարութիւնը Արաբներուն եւ Թուրքերուն հաղորդած է թէ արգիլուած է ցոյցը: Հակառակ ասոր, կառավարութիւնը աչք գոցած է տպագիր յայտարարութեան մը առջեւ, որով Իսքէնտէրունի Արաբները ցոյցի կը հրաւիրէն արաբ ժողովուրդը: Ձէրքէզները ալ կը ճնշուին, որովհետեւ Ռեհանիէի մէջ Թուրքերու հետ գործեցին: Կառավարական ուժերը կը պաշարեն չէրքէզ գիւղերը, զէնք փնտռելու պատրուակով:

Պայըր, Պուճագ եւ Հազին գաւառակներու ժողովուրդը, 200է աւելի ստորագրութեամբ հանրագրութիւնով մը դիմողներուն հաղորդեց թէ իրենք Հաթայցի են եւ հետեւաբար իրենց գաւառակները Հաթայի կապուելու են:

Հազարաւոր Ֆրանկախօսներ կ'ելլեն, թուրքերուն համար քաջ երիտասարդներ...

«Թանի» (Միլլիյէթ) թղթակիցը կը գրէ Ատանայէն.— Ցոյցերու պատճառաւ հինգ օրէ ի վեր Սանճաքի մէջ ձեռնարկուած անձերուն թիւը 200ի հասած է: Թուրքերու երկրորդ հակացոյցին մասնակցած են 10,000 կիներ եւ 50,000 այրեր:

Ֆրանսացիները Միջերկրականի ղաղթավայրերէն բերել տուած են հազարաւոր Ֆրանկախօսներ կիներ, որպէսզի նպաստեն թուրք երիտասարդներու թունաւորման: Մասնաւոր մարդիկ պատեցան տունէ տուն եւ հարկ եղած դիւրութիւնը յանձնարարեցին: Քաղաքային բնակչութեան զինումը կը շարունակուի տակաւին:

Հայերու զինուորագրութիւնը Յունաստանի մէջ

«Նոր Օր»ի մէջ կը կարդանք (10 յունուար).—

«Նոր Օր»ի կողմէ դիմում կատարեցինք Աթէնքի զինուորագրական ճիւղի պետին, տեղեկութիւններ սանալու համար հայ երիտասարդներու զինուորագրութեան մասին: Մեզի տրամադրուեցաւ 1927ին հրատարակուած օրէնքը, որուն համաձայն, 1927էն սկսեալ 20 տարիքը լրացնող հայ երիտասարդները, պարտաւոր էին ներկայանալ զինուորագրական ճիւղերը եւ կատարել իրենց ծառայութիւնը: Ցիշեալ օրէնքին մինչեւ այժմ ուժի մէջ մնալու մասին տեղեկութիւն չունի զինուորագրական ճիւղը եւ ինք հրահանգ ստացած է 12 ամսուան յաւելեալ ծառայութեան պատիժ նշանակել 1907էն մինչեւ 1912ի ծնած հայ երիտասարդներուն:

Դեռ ամէն ինչ չէ վերջացեր

Այս առթիւ մեր պաշտօնակիցը դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ.

— «Դիտելի է որ հայ երիտասարդներու հպատակափոխութեան եւ զինուորագրութեան օրէնքը միայն տեղ տեղ կը գործադրուի: Օրինակ՝ Սէրէզի եւ Տրամայի շրջանին մէջ տեղական իշխանութիւնները կեդրոնէն որ եւ է հրահանգ ստացած չեն եւ հայ երիտասարդներու դիմումին ընթացք չեն տար:

Սելանիկի մէջ օրէնքը տարացի կը գործադրեն եւ այդ հիման վրայ, հայ երիտասարդները դասալիք համարելով, զինուորական յաւելուածական պատիժի կ'ենթարկեն:

Աթէնքի մէջ նոյնքան չփոթութիւն կայ եւ ոչ ոք գիտէ թէ ուր պէտք է դիմել եւ ինչ ընել դժուարութիւնները հարթելու համար:

Ըստ զինուորական իշխանութիւններու, հպատակութեան օրէնքը 1927ին հրատարակուած ըլլալով, զինուորագրութեան տարիքն ունեցող հայ երիտասարդները պէտք էին կատարած ըլլալ իրենց զինուորական ծառայութիւնը: Եւ որովհետեւ չեն կատարած, կը նկատուին զինուորական դասալիքներ եւ իբր այդպիսիներ կը պատժուին յաւելեալ զինուորական ծառայութիւնով:

Օրէնքին այս մեկնաբանութիւնը վիճելի չէ: Բայց կայ պարագայ մը: 1927ի օրէնքը, չենք գիտեր ինչու, գործադրութեան չդրուեցաւ: Հետեւաբար, օրէնքը գաղրեցաւ ուժ ունենալէ: Պատերազմական նախարարութիւնը երեւի այս կէտը չէ հաղորդած զինուորական իշխանութիւններուն, որոնք օրէնքի տառին կառչած, խառնութիւններ ի գործ կը դնեն»:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԳԱՆՆԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ ենթակոմիտէի ընկերահամակրական համդիպումը վաղը շաբաթ իրիկուն, ժամը ճիշդ 9ին, Հայ Ակումբին մէջ, 58 rue Isidore-Neujahr, Գանեօ:

ԿՈՒՐՊԷՆՎՈՒԱԻ Յաւրոս խումբի դասախօսական ժողովը վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Էմմիեանի բնակարանին մէջ: կը խօսի ընկ. ԽԱՉԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Գաւառ

ՊՈՄՕՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը այսօր ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ.

ՏԷՑԻՆԻ կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները. 24 յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, սովորական հաւաքատեղին: կը հրաւիրուին խումբերու բոլոր ընկերները:

ԼԻՈՆԻ Վաղարշեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանը.

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, այսօր ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, խաժակ Ակումբին մէջ: կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վարդան խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 24 յունուար կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ... սրահին մէջ, կարեւոր օրակարգ. Պարտաւորիչ ներկայութիւն անդամներուն:

ՍԷՆԹ'ԷԹԻԷՆԻ Անդրանիկ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս կիրակի, 24 յուն., կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Դուրեան գրադարանին մէջ, կը հրաւիրուին նաեւ Թալոնիէռի ընկերները

Ֆրանսական փոխառութի՞ւն Անգլիոյ մէջ

Երկու օրէ ի վեր, թերթերը կը պնդեն թէ Ֆրանսա 100 միլիոն անգլ. ոսկիի փոխառութիւն մը պիտի կնքէ Լոնտոնի մէջ: Պ. Ժէօրժ Մարթէն, նախկին վարչապետ Պ. Ֆլանտէն եւ ուրիշներ շօշափելով այս խնդիրը, խոհեմութեան յորդոր կը կարդան: Պ. Ֆլանտէն կը գրէ թէ քանի մը ամսուան ընթացքին թղթադրամներու շրջաբերութիւնը աւելցած է աւելի քան 70 միլիոն անգլ. ոսկի:

Երեսփ. Ժողովի ելմտական յանձնախումբը խնդրեց նախարարէն՝ որ եւ է յանձնառութեան տակ չմտնել ծրագրուած փոխառութեան մասին, մինչեւ փետրուար 3ի ժողովը

*** Ելմտական նախարար Պ. Վէնսան Օրիօլ ճառ մը խօսելով ամերիկեան մամուլի հացկերոյթին առթիւ, բացատրեց թէ Ֆրանսը նորէն արմատական խնդիր չկայ: «Ի՞նչ տնտեսական եւ ընկերային վտանգներ պիտի պատճառէր այդպիսի քայլ մը: Եւ ի՞նչ է օգուտ, քանի որ մեր գինները բարձր չեն աշխարհի գիներէն»:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՔՐԷՏԻ ՖՈՆՍԻԷի յունուար 15ի վիճակահանութեան մէջ, 1903ի շրջաբերութենէն 505.308 թիւը շահեցաւ 50.000 ֆրանք, իսկ 1911 շրջաբերութենէն 25.427 թիւը 100.000 ֆրանք:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈՒԶՎԷԼԹ յունուար 20ին 250.000 հոգինոց բազմութեան մը առջեւ իր նախագահական երկրորդ շրջանին բացումը կատարեց, կարեւոր ճառ մը խօսելով: Ռամկավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր նախագահին պաշտպանութեան համար: Կրկնելով իր ուխտը, ըսաւ թէ ի հարկին չպիտի վարանի սահմանադրական փոփոխութիւններ կատարելու, ժողովուրդին բարօրութեան համար:

ՍՊԱՆԻՈՅ ապստամբները կատաղի ճակատամարտ մը վերջ գրաւեցին Մատրիտի հարաւային ճակատի ամէնէն ռազմագիտական կէտը, «Հրեշտակաց բլուրը»: Կռիւները ընդհատուած են Մալակայի ճակատին վրայ:

ՕՂԱՆԱՒՈՐԴ Տօռէ եւ ընկերը՝ Միշէլէթթի, չորեքշաբթի Փարիզէն ճամբայ ելան դէպի Թօքիօ: Կը յուսան հասնիլ 100 ժամէն պակաս միջոցի մը մէջ:

ՊԷՅՐՈՒԹի արաբ ուսանողները գործադուլ հռչակեցին, բողոքելու համար Ալէքսանտրէթի մասին եղած թրքական պահանջներուն դէմ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները 23 յուն. շաբաթ օր, վերջ ժամը ճիշդ ...ին, 2 Pl. de l'Odéon, «Nil» ճաշարանի վերնայարկը:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ կամաւորներու եւ Մարտիկներու ժողովը, կիրակի 24 յուն. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 45 rue ... Ցէֆանս, ...կէօզեանի սրահին մէջ: Ներկայ ... լայ Գնդ. Բաղտասարեան: Կը ... ուիրուին անդամները եւ համակիրները:

Նուագահանդէսին մէջ լսեցինք յետոյ Տիկ. Լիտի Տէմիրճեան եւ Ժան Ինար, Գախի եւ Լըքլէրի գործերուն մէջ, անբաղդատելի կերպով յաղող: Նուագահանդէսը վերջացաւ Հեղինակին արդէն ծանօթ գործերով, իր սովորական հեղինակաւոր ղեկավարութեամբ—, «Իրիկնամուտը», «Թիթեռնիկներու պարը», «Գեղջկական տօնը» որ միշտ ջերմագին կերպով կը ծափահարուէին:

Արա Պարթեւեանի գործերը արժանի են աւելի յայն համբաւի: Ե՞րբ պիտի լսենք զանոնք փարիզեան մեծ նուագահանդէսներու մէջ, ուր անոնց յաջողութիւնը անտարակուսելի է:

Ն.

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 23 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
SAMEDI 23 JANVIER 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ 13e Année No. 3327

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՕՏԻ ԽՕՍՔ

ԹՈՒՐՔԻՆ ԱՍՏՂԸ ՇՈՂՇՈՂՈՒՆ...

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը հազիւ բացուած, հակառակ լուրեր շրջան կ'ընեն Ալէքսանտրէթի հարցի մասին:

Խնդիրը սեղանի վրայ չէ դրուած տակաւին: Չորեքշաբթի օրէն ի վեր, երբ Ժընեւ հասան պատուիրակները, մասնաւոր խօսակցութիւններ են որ տեղի կ'ունենան Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարներուն միջեւ:

Թղթակիցներ կը պատմեն թէ այդ օրը երեք անգամ տեսնուեցան, խօսեցան Պ. Իվօն Տէլպոս եւ Թ. Ր. Արաս:

Յաջորդ օրն ալ, երբ ժողովը բացուեցաւ, նորէն մասնաւոր խօսակցութիւններն էին որ կը տիրապետէին, մասնակցութեամբ Ազգաժողովի տեղեկաբերին:

Անշուշտ սեղաններ ալ կը սարքուին, միջանկեալ, տրամադրութիւնները բարձրացնելու, գոնէ կուտակուած ամպերը ցրուելու համար, գինարբուքի գոլորշիներուն հետ:

Նոյն թղթակիցներուն վկայութեամբ, Ֆրանսա միշտ կը մնայ հաշտարար, տրամադիր՝ կարելի զիջումները կատարելու եւ ֆրանքօ-թուրք բարեկամութիւնը ամրապնդելու

Փարիզի մամուլին լեզուն ալ ուրիշ բան չայպացուցաներ: Բոլոր առաջնակարգ օրկանները որ եւ է առիթ չեն փախցներ, պանծացնելու համար երկու երկիրներուն ուանդական բարեկամութիւնը: Մինչդեռ թուրք մամուլը բոլորովին տարբեր ուղղութեան մը կը հետեւի, ինչպէս կը կարդաք ամէն օր:

Դեռ երէկ էր որ «Ճիւմհուրիյէթ» կ'ոռնար խմբագրական սիւնակէն, սուտ-իրու իրար խառնելով.

— «Ֆրանսան եւ իր գաղթային պաշտօնեաները պէտք է հիմակուընէ գիտնան որ Հաթայցիներու թիվին դպչողներուն գլուխները պիտի կտրուին:

Իբրեւ վերջին խօսք, Սուրիացիները, Հայերը եւ բոլորը կը զգուշացնենք հետեւիլ ֆրանսական պաշտօնեաներուն, անոնց նենգամտական պատրաստութեանց մէջ: (16 յունուար):

Իսկ ուրիշ թերթ մը, «Թան» (նախկին «Միլլիյէթ») ամենայն լրջութեամբ կը պատմէր թէ «Ֆրանսացիները հազարաւոր ֆրանկախօսներ կ'ինեն բերել տուած են Միջերկրականի գաղթավայրերէն, որպէսզի նպաստեն Սանճաքին թուրք երիտասարդներուն թունաւորման»:

Բայց այսօր աւելի վրդովիչ տեղեկութիւն մը կը հասնի Ժընեւէն: Եւ այնպիսի պրիսիզ մը որ համարուած է յատանդեակ, սերտ կապեր ունենալով Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան հետ:

Աղբիւրը՝ «Լ'Էօվր», արմատական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը: Գրողը՝ անոր քաղաքական աշխատակիցը, Տիկին Ժընէվիէվ Թապուի, որ ընդհանրապէս իր ներշնչումները կը ստանայ իրաւասու շրջանակներէ:

Արդ, մինչ Փարիզի միւս թերթերուն թղթակիցները երէկ շատ կարճ կապեր էին Ալէքսանտրէթի հարցին վերաբերեալ տեղեկութիւնները, կամ ընդհանրապէս լուռ կ'երեւային, Տիկին Թապուի դիւանագիտական նրբամտութեամբ, իւրաքանչիւր նախադասութեան կցելով «կ'ըսեն»ներ եւ «կը կարծուի»ներ, երեւան կը հանէր հետեւեալ ուշագրաւ պարագաները.—

1. Ալէքսանտրէթի հարցը կը մնայ միշտ չփոթ վիճակի մէջ: Թուրքերը բռնած են վճռական դիրք մը, եւ տրամադիր չեն գոհանալու միջին ճամբաներով:

2. Իտալիա, որ չէր ստորագրած Տարտանէլի պայմանագիրը, այժմ հաւանած է բանակցիլ: Թ. Ր. Արաս Միլան պիտի երթայ, եւ հաւանական է սիրաշահի Իտալիան, օգտագործելու համար Ֆրանսայի դէմ:

3. Գերմանական դեսպանատունը գործի վրայ է Էնկիւրիի մէջ, Թուրքիան Ազգաժողովին դէմ լարելու եւ ծայրայեղութեան մղելու համար, ինչպէս ըրաւ ինք, Հռենոսի հարցին մէջ:

Ուրեմն Թուրքիոյ աստղը նորէն կը շողայ, շնորհիւ «մեծ»երու դարաւոր մրցակցութեան, որ իր փրկութեան գօտին է եղած ամէնէն ճակատագրական պահերուն մէջ:

Ինչպէս նախկին օսմանեան կայսրութիւնը, քամալականութիւնն ալ միշտ կ'օգտուի բոլոր պատեհութիւններէն, մրցակիցներէն մէկը կամ խումբ մը միւսին դէմ հանելու, եւ իր օճիքը փրկելու համար:

Մրցակիցներ չեն պակսիր Ալէքսանտրէթի հարցին մէջ ալ: Ի վերջոյ այս տագնապն ալ կապ ունի Միջերկրականի գերակշռութեան հետ, որ կը շահագրգռէ ինչպէս Անգլիան ու Ֆրանսան, նոյնպէս Իտալիան եւ Գերմանիան:

Անշուշտ այս վերջին երկուքը Աթաթիւրքի սեւ աչքերուն համար չէ որ բաներ կը փախան անոր ականջին կամ ճամբաներ կը ցուցնեն: Անոնց իւրաքանչիւրը իր հաշիւներն ունի ապագային համար, ինչպէս ունին միւսները:

Եւ սակայն, այսպիսի պարագաներու մէջ, բախտը ընդհանրապէս կը ժպտի Թուրքին: Անուանը կ'օգնէ «դժնդակ ժամը» անցընելու:

Արդ, ի՞նչ կը տեսնենք Ալէքսանտրէթի տագնապին մէջ.— կը թուի թէ Թուրքիայէն աւելի Ֆրանսան է որ ընդ առաջ կ'երթայ, լուծման ձեւեր կ'որոնայ, ելք մը կը փնտռէ, մինչդեռ իրաւապէս անվիճելի է իր դատը:

Կը կարծենք թէ այստեղ ալ միջազգային կացութիւնը, մանաւանդ Եւրոպայի մէջ կուտակուած ամպերն են որ կը թելադրեն հոգատար իշխանութիւնը: Եւ ճիշդ այդ պարագան է որ պահանջկոտ, յաճախ անպատկառ հովեր կուտայ Էնկիւրիի:

Չինադադարի պատմութի՞ւնն է որ պիտի կրկնուի, նորէն շողացնելով Թուրքին աստղը...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍԱՆՃԱՔԻ ԽՆԴԻՐԸ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

Մասնաւոր խօսակցութիւններ կը շարունակուին

Հինգշաբթի օր Ֆրանսայի արտաքին նախարարը եւ Պ. Վիէնօ վերստին քննեց Ալէքսանտրէթի խնդիրը՝ տեղեկաբեր Պ. Սանտլէրի հետ: Այս հարցը կը շահագրգռէ նաեւ կեդր. Եւրոպայի այն պետութիւնները որոնք հակառակ են դաշնագիրներու վերաքննութեան: Քննութիւնը մասնագիտական էր եւ կը շօշափէր հարցին աշխարհագրական, տնտեսական, քաղաքական եւ զինուորական հանգամանքները: Տեղական թերթերու թղթակիցները այս առթիւ նորէն կը շեշտեն թէ Ֆրանսա կապուած մնալով Թուրքիոյ բարեկամութեան, միշտ հաշտարար ոգի մը կը ցուցնէ:

Միեւնոյն օրը տեղեկաբերը տեսակցութիւն մը ունեցաւ նաեւ Թ. Ր. Արասի հետ:

Ա. Դ. Խորհուրդի նստաշրջանը բացուեցաւ իրիկուան դէմ եւ զբաղեցաւ օրակարգի զանազան կէտերով: Կարճ քննութենէ մը վերջ յետաձգուեցաւ Իրաքի Ասորիներուն տեղաւորման խնդիրը:

Այս անգամ Ազգաժողովի շրջանակներուն ուշադրութիւնը կեդրոնացած է անգլօ-ֆրանսական գործակցութեան վրայ, իբրեւ հետեւանք Պ. Իտընի նոր ճառին, որ մեծ տպաւորութիւն գործեց թէ Փարիզի եւ թէ Ժընեւի մէջ:

Թուրքերը միշտ իրենց երգը կ'երգեն

«Լ'Էօվր»ի թղթակիցը կը գրէ Ժընեւէն.— Ալէքսանտրէթի խնդիրը միշտ դժուարալոյծ կը թուի: Թուրք պատուիրակները կարծես վճռած են մերժել որ եւ է իրաւախոհութիւն որ անմիջապէս, այս կամ այն եղանակով չապահովէր Սանճաքին իրական անկախութիւնը: Թուրք մամուլը շղթաներ քակած կրակ կը տեղայ եւ կ'ըսէ թէ Ալէքսանտրէթի խնդիրը ճիշդ այն է Թուրքերուն համար ինչ որ Հռենոսի շրջանը՝ Գերմանացիներուն համար: Ազգաժողովի շրջանակներուն մէջ շատ կը խօսին Հռոմի եւ Էնկիւրիի դիւանագիտական գործակցութեանց մասին: Կ'ըսուի թէ կարգադրութիւն մը պիտի ըլլայ, որուն համաձայն Իտալիա պիտի ճանչնայ Թուրքիոյ գերիշխանութիւնը Տարտանէլի վրայ, իսկ Թուրքիա փոխադարձաբար պիտի ճանչնայ Եթովպիոյ իտալական գրաւումը: Ազգաժողովի շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ Թուրքիա Իտալիոյ պիտի դիմէ, եթէ անհրաժեշտ համարուի իրաւարարութիւն մը՝ Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ:

Իտալիա եւ Գերմանիա Թուրքիո՞յ կողմն են

Աւելի գրաւ, կ'ըսուի թէ քանի մը օրէ ի վեր իտալական կառավարութիւնը կը դրդէ Թուրքիան՝ վճռական դիրք բռնել Սանճաքի հարցին մէջ: Այս իրիկուն շատ կը խօսուի այն ճամբորդութեան վրայ զոր պիտի կատարէ Թ. Ր. Արաս Իտալիոյ մէջ, Ա. Դ. Խորհուրդի փակումէն վերջը, տեսակցելու համար արտաքին նախարար կոմս Չիանոյի հետ: Կարծողներ կան թէ Թուրքերը սպառնալիք մը կը փորձեն, ապացուցանելու համար Ֆրանսայի թէ Թուրքիա դժուարութիւն չպիտի քաշէ դաշնակիցներ ճարելու, որոնք գոնէ բարոյապէս պիտի տան իր պահանջներուն՝ Սանճաքի մասին:

Միւս կողմէ, դարձեալ Ազգաժողովի շրջանակներուն մէջ գիտել կուտան թէ Գերմանիա դիւանագիտական կարեւոր գործունէութիւն մը կը ցուցնէ Էնկիւրիի մէջ, վերջին շաբաթներու ընթացքին: Կ'ըսուի թէ Էնկիւրիի գերմանական դեսպանատան շրջանակներէն խորհուրդ տրուած են Թուրքիոյ՝ հոգ չընել Ազգաժողովին համար եւ վարուիլ ճիշդ այնպէս ինչպէս վարուեցան Գերմանացիները Հռենոսի շրջանին մէջ, անցեալ մարտին: Հարցը շատ չփոթ հանգամանք մը կը ներկայացնէ այսօր: Որքան կարելի է գիտնալ, կը թուի թէ Թուրքերուն ներկայացուած է ֆրանսական նոր ծրագիր մը, որ երկու շրջանի կը բաժնէ հարցին լուծումը, չափազանց լայն ինքնավարութեամբ մը: Ծրագրին առաջին մասը կը ներկայացնէ փորձի շրջան մը, համապատասխանելով Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրի փորձի շրջանին, այսինքն երեք տարի: Երկրորդ շրջանը կը կազմէ այն վերջնական վարչաձեւը զոր Ֆրանսա պիտի առաջարկէ Սանճաքին համար: Այդ շրջանին, Ֆրանսա պիտի շնորհէ քաղաքական ինքնօրինութեան առաւելագոյն առաւելագոյն տարրեր: Չի կարծուիր որ Թուրքերը շատ գոհ մնացած ըլլան այս ծրագրէն որու մասին շարունակ լռութիւնները կը պահանջեն: Մինչեւ հիմա լուսաբանութիւններ տրուած են միայն ծրագրի առաջին մասին համար: Թուրքերուն ուզածն է թերեւս ոչ այնքան իրաւական որքան իրական անկախութիւն Սանճաքին համար: Անոնք կ'ուզեն նաեւ ֆրանքօ-թուրք զինուորական դաշնագիր մը՝ միայն Սանճաքի շրջանին համար: Եւ վերջապէս կ'ուզեն որ խնդիրը լուծուի Ա. Դ. Խորհուրդի ներկայ նստաշրջանին մէջ, փոխանակ սպասելու յաջորդ նստաշրջանին, որ կը բացուի գարնան:

Ֆրանսա միշտ հաշտարար

*** «Տէպա» նետունեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ երէկուան խմբագրականին մէջ.— Ֆրանսա ուրիշ բան չուզեր եթէ ոչ Թուրքիոյ հետ համաձայնիլ ամէնէն բարեկամական պայմաններով, այն հաւաստութեամբ թէ բոլոր օրինաւոր շահերը պիտի յարգուին: Սակայն այդ ցանկալի համաձայնութիւնը այնքան դիւրաւ պիտի իրականանայ որքան հարցին ճշմարիտ տուեալները ընդունուին երկու կողմէն ալ եւ Ֆրանսայէն չպահանջուի ոչ թերանալ իր յանձնառութեանց մէջ, ոչ ալ Սուրիոյ եւ Լիբանանի արաբ ժողովուրդներուն թշնամութիւնը գրգռել:

Բարեբախտաբար նպաստաւոր փոփոխութիւն մը կը նշմարուի արդէն: Եթէ երկու կողմի տեսակէտները տակաւին հեռու են իրարմէ, լուրջ յոյսեր կ'երեւան համաձայնութեան մը: Սակայն կարելի է որ անմիջապէս չգոյանայ այդ համաձայնութիւնը եւ հետեւաբար վերջնական կարգադրութիւնը չարձանագրուի Ա. Դ. Խորհուրդի ներկայ նստաշրջանին մէջ: Մնաց որ, նախընտրելի է շտապարել, կանխելու համար ապագայ թիւրիմացութիւններ: Մէջտեղ նետուած շահերը բարդ են եւ միայն Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ չեն վերաբերիր: Հարկ է գտնել կարգադրութիւն մը որ Սանճաքին թուրք բնակչութեան տայ կատարեալ ապահովութիւն, որչափ Սուրիոյ օրինաւորութիւններուն եւ որ վերջապէս չվտանգէ նոյն ինքն Ֆրանսայի դիրքը: Հարկ է այդ ելքին յանգիլ բարեկամեցողութեամբ: Ամէնքն ալ համաձայն են տեսակ մը ինքնօրէնութիւն տալու Սանճաքին. միայն թէ անհրաժեշտ է որ, գոհացնելով հանդերձ Թուրքիոյ օրինաւոր պահանջները, հաստատուելիք վարչաձեւը ծանր

(ԼՈՒՐԵՐՈՒ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՍՆԵԼ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ
ԵՒ ՀԱՐՍՆԻՔ ՄԸ

Երկտող մը սեղանիս վրայ, այնքան սրտառուչ՝ իր պարզութեամբ եւ համեստութեամբ.—

Սէն Քլու, Յունուար 20, 1937
Առ ազնիւ Պ. Խմբագրապետ
«Յառաջ» թերթին
Փարիզ

Ազնիւ Պարոն,

Առանց անձամբ ձեզ ճանչնալու, սակայն իրարու ծանօթ եղած ենք նամականեր քերականութեանս մասին ձեր ազնիւ թերթին մէջ հրատարակուած գրախօսութեան շնորհիւ: Անոր համար է որ նամակով ձեզի կ'ուզեմ իմացնել հայ Օրիորդի մը հետ ամուսնանալս: Եթէ կարծէք որ այս լուրը հետաքրքրական կրնայ ըլլալ ձեզ եւ հրատարակէք, ընդհակառակը... բոլոր հայութեան բարեկամ եմ եւ գաղութին մեծագոյն մասին ծանօթ եմ...:

Հաճեցէք ընդունիլ, Ազնիւ Պարոն, յարգալից բարեւներս

Ֆրէտէրիք Ֆէյտի

Ֆրանսացի երիտասարդ մըն է Պ. Frédéric Feydit, շրջանաւարտ՝ Փարիզի Արեւելեան Լեզուներու Վարժարանէն եւ արդէն հեղինակ՝ հայերէն քերականութեան մը (Ֆրանսացիներուն հայերէն սորվեցնելու համար):

Գրքի մասին խօսուած է «Յառաջ»ի մէջ: Իսկ իր հայերէնը կրնաք դատել վերի երկտողէն, այնքան կոկիկ եւ գրեթէ անսխալ շարադրութեամբ:

Այս երկտողին մէջ իմ ուշադրութիւնս գրաւեց ուրիշ բան մը:

Մեր հայագէտ բարեկամը մեզի կը տեղեկացնէ իր ամուսնութիւնը՝ հայ օրիորդի մը հետ (Միլան) եւ մեր հայեցողութեան կը ձգէ հրատարակութիւնը,— «եթէ (կը) կարծէք որ այս լուրը հետաքրքրական կրնայ ըլլալ»:

Եւ միտքս կ'իյնայ շատ մը հայկական Օշանուքններու եւ հարսնիքներու հրատարակութեան պարագան:

Ի՜նչ յաւելեալ եւ ռոխացեալ նկարագրութիւններ, որոնք զարգացան Պոլսոյ մէջ եւ կը շարունակուին մինչեւ այսօր, Եւրոպայի թէ Ամերիկայի մէջ.

— «Փեսան իր ուշիմութեամբ եւ ձեռներէցութեամբ նախանձելի դիրք մը գրաւած է առեւտրական հրապարակին վրայ, հարսը իր գեղեցկութեամբ եւ ազնիւ ծիրքերով պատիւ կը բերէ հայ իգական սեռին» եւն.:

Տակաւին կան հարսնիքին մասնակցողներու ցանկը, տրուած նուէրները, հրամցուած ըմպելիները, կառքերուն եւ ծաղկեփունջերուն թիւը, երբեմն ալ՝ խօսուած ճառերն ու ճառերը:

Ընդհանրապէս, ամէնէն համեստն ալ կը սպասէ որ յուրին կցուին, նաեւ, հրատարակող թերթին շնորհաւորութիւնները:

Յաճախ դժուար կ'ըլլայ նոյնիսկ երիտասարդներ համոզել թէ՝ Աշանտուքը կամ հարսնիքը անհատական դէպքեր են, կ'արձանագրուին իբրեւ պարզ տեղեկութիւն, եւ պէտք է մընան այդ սահմանին մէջ, բացի արտակարգ պարագաներէ:

Թող մեր բարեկամը շատ չտեսնէ այս բերութիւնները: Մանաւանդ որ, անոնք ընդօրինակուած են Փարիզի սալօնական թերթերէն:

Ինչպէս քերականութիւնները, ժողովուրդներն ալ ունին իրենց զարտուղութիւնները, ընդհանուր ներդաշնակութեան մէջ:

Վ.Ա.Հ.

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Դեսպանատուն արտօն քանաւոր ակռաներով»

Այսօր, շաբաթ, կը սկսի 17 նոր ամբաստանեալներու դատավարութիւնը՝ Մոսկուայի մէջ, Գերագոյն Ատեանին առջեւ:

Փարիզի մէջ կազմուած է յանձնախումբ մը, քննութիւն կատարելու համար այս դատավարութեան մասին: Յանձնախումբը խնդրեց խորհրդային դեսպանատունէն՝ անցագիր տալ չորս փաստաբաններու, որոնք անմիջապէս Մոսկուա պիտի երթան, ամբաստանեալները պաշտպանելու համար: Անոնց աւելի լայն իրաւունք չեն ուզեր քան ինչ որ տրուեցաւ 1921ին, Սոց. յեղափոխականներու դատավարութեան առթիւ:

Միւս կողմէ, Մարդու Իրաւունքներու Դաշնակցութեան նախագահը հեռագիր մը ուղղեց Մոսկուա, խնդրելով որ պաշտպանելու ամէն հնարաւորութիւն ընծայուի ամբաստանեալներուն:

*** «Իզվեստիա» խօսելով ամբաստանեալներէն Ռատէքի վրայ, զայն կ'որակէ «գեհենաքարշ սողուն մը, թաթախուած՝ կեղծաւորութեամբ, որ փաղաքուշ ժպիտի մը մէջ կը ծածկէ թունաւոր ակռաներ»:

Իսկ «Փրավտա», կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, «լրտեսներ, խափանարարներ եւ հայրենադաւներ» խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ.— «Դաշտօնական ցեկոյցին մէջ նշանակուած ամբաստանեալներէն իւրաքանչիւրը իր ետեւէն կը քաշէ շարք մը հրէշային ոճիրներու, որոնք իրենց խայտառակութեամբ կը գլեն կ'անցնին որ եւ է երեւակայութիւն: Այդ ոճիրները տարբեր են, բայց միեւնոյն անունն ունին,— սեւ դաւաճանութիւն ընկերվարական հայրենիքին հանդէպ, վերահաստատել դրամատիրութեան: Դաւաճանները կապ հաստատած են խորհրդային երկրի ամենավատ թշնամիներուն հետ, օտար նախայարձակներուն հետ: Անոնք բան գործ ըրած են փութացնել զինեալ յարձակումը Խ. Միութեան դէմ, յուսալով թէ պիտի պարտուի պատերազմի մը մէջ».— եւայլն: Ամբողջ խմբագրականը կը շարունակուի այս ուղղութեամբ:

*** Թրոցքի գործի ձեռնարկած է իր աքսորավայրին՝ Մեքսիկայի մէջ, իր մեղսակիցներուն պաշտպանութեան համար:

Ծանր տագնապ՝ Ճափոնի մէջ

Քաղաքական ծանր տագնապ մը ծագեցաւ Ճափոնի մէջ, հինգշաբթի օր: Վարչապետ Հիրոթա այնքան ծանր անարգանքներ կրեց որ, ձգեց հեռացաւ եւ կայսեր դիմելով, պահանջեց լուծել խորհրդարանը: Անարգուեցաւ նաեւ արտաքին նախարարը: Կ'ըսուի թէ անարգող երեսփոխանը հարա-քիրի պիտի ընէ (անձնասպան):

*** Ճափոնական կառավարութիւնը վիթխարի ծրագիր մը պատրաստած է, որուն համաձայն 65 միլիոն անգլ. ոսկիի բացառիկ վարկ մը պիտի ծախսուի յառաջիկայ հինգ տարիներու ընթացքին, զօրացնելու համար նաւատորմը: Այս գումարին մէկ վեցերորդը մաս կը կազմէ 1937—38ի նաւային ելմտացոյցին, որուն գումարն է 38 միլիոն ոսկի: Բանակին նախահաշիւն է 41,000,000, իսկ ամբողջ ելմտացոյցը՝ 174,000,000 ոսկի: Տրամադրուած վարկերէն 47 միլիոն ոսկի պիտի յատկացուի նոր մարտանաւեր շինելու, 8,000,000 ոսկի՝ նոր թնդանօթներ եւ օդատորմիղներ տեղաւորելու եւն.: Առաջին անգամ է որ Ճափոն այսքան մեծ գումարներ կը տրամադրէ ազգ. պաշտպանութեան համար:

— • —

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ՄԱՐԴ մեռած գացած է Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմին հետեւանքով, կ'ըսէ Մատրիտէն հասած հեռագիր մը:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԵՆ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

ԵԳԻՊՏՈՍ

«Թանձի աշխատակիցը յատկապէս կը յիշէ թէ այս երկրին վերածնունդը շատ բան կը պարտի Ֆուատ Թագաւորին

Արդարեւ, 1917էն ի վեր, շնորհիւ անոր անձնական ճիգերուն եւ անխոնջ կամքին, Եգիպտոսի մտաւորական շարժումը արագօրէն զարգացաւ, նախ մեծ կեդրոններու մէջ, յետոյ վերջին տարիներս, գիւղերու մէջ, հակառակ այն անհոգին դժուարութիւններուն, զորս կը յարուցանէին Ֆէլլահները, տգէտ՝ դարերէ ի վեր եւ թշնամի ռեւէ բարեկարգումի։

Մի մոռնաք որ, վերածնունդի գործը այնքան ալ կանոնաւոր ընթացքով մը չյառաջացաւ, որովհետեւ քաղաքական անկախութեան գործը կ՚անդամալուծէր զայն։ Պատերազմէն ի վեր, Եգիպտոսի ազգային կորովն ու յարատեւութիւնը, մեծ մասով, ի նպաստ քաղաքական անկախութեան գործին կը սպառէին։

Անտարակոյս, այսուհետեւ, Եգիպտոս աւելի բուռն թափով եւ աւելի կանոնաւոր կերպով պիտի աշխատի կրթական գործին համար, քանի որ աւարտած է միւս գործը։ Ըսել կ՚ուզեմ որ արդէն ձեռք ձգած իր քաղաքական անկախութիւնը։

Ըստ 1917ի մարդահամարին, Եգիպտոսի բնիկներուն 8 առ հարիւրը միայն գրել եւ կարդալ գիտէին։ Ու նախնական վարժարաններու թիւր 132ը չէր անցներ։ Ներկայիս 2268ը կ՚անցնի ան։ Իսկ, կրթական նախարարը յայտարարեց վերջերս թէ այրերու 48 առ. 100ը եւ կիներու 7 առ 100ը գրել եւ կարդալ գիտէին։ Ինչ որ կը նշանակէ երկրին 23 առ 100ը։

1933ին է որ վերջնապէս օրինականացաւ ուսուցումը, որուն կազմակերպութիւնը մասնայատուկ բնոյթով մը կը ներկայանայ մեզի։ Կէս օր կը տեւէն դասերը։ Աշակերտները երկու խումբի բաժնուած են։ Առաջինը առաւօտ կը մտնէ դասարան, իսկ երկրորդը՝ կէս օրէ վերջ։ Շնորհիւ նման կազմակերպութեան մը, կը նուազին ծախքերը, քանի որ կը կիսուի գպրոցներու թիւը։ Աղէկ գիտ, սոյն կերտները իրենց կէսօրը կը յատկացնեն երկրագործական կամ ճարտարարուեստական աշխատանքներու, եւ կամ կ՚օգնեն իրենց ծնողքներուն։

Ի՞նչ է գլխաւոր ձգտումը կրթական նախարարութեան։ Տարածել կրթութիւնը ամենուրեք երկրին մէջ, գրել եւ կարդալ սորվեցնել ամէնուն անխտիր։ Բայց, ուսուցումը պատճառ մը չըլլալ որ աշակերտները լքեն գիւղն ու հողագործութիւնը։ Այո, անհետացնել տգիտութիւնը բայց տղան իր ծննդավայրին կապուած պահելու պայմանով։

1933ի այդ օրէնքին կիրարկումը բազմաթիւ դժուարութիւններու բախեցաւ։ Գիւղերու մէջ, ծնողքները յաճախ չուզեցին իրենց զաւակները դպրոց ղրկել։ Մանաւանդ աղջիկները։ Այս տեսակէտէն, արդի կառավարութիւնը կատարելիք մեծ աշխատանք ունի։

Նախնականներէն վերջ կուգան նախակրթարանները։ Ֆուատ թագաւորին գահակալութեան առաջին տարիներուն, կրթական նախարարութեան հովանիայ նախակրթարաններու թիւր 30 էր մանչերու եւ 3 աղջիկներու համար։ Ըստ վերջին վիճակագրութիւններու, 59ի բարձրացած է մանչերու յատուկ նախակրթարաններու թիւր եւ 19ի աղջիկներունը։ Ասոնց վրայ աւելցուցէք նահանգային խորհուրդներու կողմէ պահուած դպրոցները, թիւով 85։

Շահեկան իրողութիւն մը, ծնողքներու մեծ մասը կը նախընտրէ մասնաւոր դպրոցները։ Ասոնց թիւը 81 էր 1917ին. Այսօր՝ 512։ Ոմանք բաւական գոհացուցիչ են։ Բայց, մեծ մասը մղուած աւելի առեւտրական մտահոգութենէ՝ կը մնդանչէ մանկավարժական եւ առողջապահական յոռի պայմաններու տեսակէտէն։ Ահա թէ ինչու, 1934ի օրէնք մը կրթական նախարարութեան հակակշռին կ՚ենթարկէ մասնաւոր դպրոցները։ Նպատակը՝ տղան պաշտպանել բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս եւ բարձրացնել ուսուցչական կազմին մակարդակը, առանց անշուշտ ջնջելու ուսուցումի ազատութեան սկզբունքը։

Երկրորդական ուսուցումը ազգային ապագայ ընտրանիին կազմութեան հիմը կը նկատուի։ Անոր էական նպատակն է աշակերտներուն տալ ընդհանուր զարգացում մը, մշակել անոնց մտաւորական ընդունակութիւնները, կերտել անոնց անհատականութիւնը եւ նկարագիրը ու զանոնք իրապէս զարձնել երկրին նիւթական, ընկերային, մտաւորական, բարոյական եւ արհեստագիտական գործունէութեանց բոլոր հոսանքներուն։

Այս ուսուցումին ընծայուած բացառիկ կարեւորութեամբ միայն կարելի է բացատրել արագ բազմացումը երկրորդական վարժարաններու, վերածնող Եգիպտոսի մէջ։

Երկար ատեն, երբ կառավարական դպրոցներ միայն յատկացուած էին երկրորդական կրթութեան։ Այսօր, 44 հաստատութիւններ գոյութիւն ունին այդ նպատակին համար։ Արժանադրեցէք 85 ալ օտարներու կողմէ հիմնուած։

Գեղարուեստի երկրորդական վարժարանները յաճախ քննադատութեան դոհ գացած են կազմակերպութեան եւ մանկավարժական արժէքի տեսակէտէն։ Քաղաքական անկայուն վիճակն է բուն պատճառը ատոր։ Իւրաքանչիւր կրթական նախարար որ գործի կ՚անցնէր, իր նախորդին ըրածը կը փոխէր, նոր մեթոտներ կը բերէր ուսուցումի նորանոր ծրագիրներ կը մշակէր։ Աղէկ յուրջ ու մէկ բարուքում բնականաբար։

Վերջերս, համալսարանի գիտական, գրական, բժշկական, իրաւաբանական ճիւղերուն վրայ աւելցան երկրագործական եւ առեւտրական ճիւղերը ու անասնաբուժական եւ ճարտարագիտական դպրոցները։ Այս ճիւղերն ու դպրոցները, մեծ մասով, կը գտնուէին Կիզէի մէջ, արուարձան Գահիրէի։ Եգիպտոս ահագին զոհողութիւններ ըրաւ Կիզէի համալսարանին համար, մեծագումար ծախքերու ենթարկուելով։

Գրական ճիւղին գլխաւոր դերը պիտի ըլլայ մանկավարժական, պատրաստելու համար ճշմարտապէս որակեալ ուսուցիչներ երկրորդական ուսուցումին համար։

Էլ Ազհարը իսլամ աշխարհին մէջ, կրօնական ամենամեծ համալսարանն է։ Ան ուսանողներ ունի Զինաստանէն, Հնդկաստանէն, Աֆղանիստանէն, Թիւրքեստանէն, Ճավայէն, Մարոքէն, Սուրիայէն Հայկըխտանէն նոյն իսկ Ամերիկայէն։ Այս համալսարանին ազդեցութիւնը մեծ է բովանդակ երկրին վրայ։ Ազդեցութիւն մը որ փոխանակ տկարանալու աւելի եւս կը զօրանայ, շնորհիւ նոր հրովարտակներու։ Նոր օրէնքովմը, Էլ Ազհարի կրօնական համալսարանի ուսուցումը վերակազմութենէ կ՚անցնի։ Այսպէս, օրինակի համար, պէտք է ուսուցանել նաեւ արդի բոլոր գիտութիւնները, բացի կրօնական գիտութիւններէ եւ արաբական լեզուէ։ Վերջապէս նոր շունչ մը կ՚երիտասարդացնէ հնամենի այդ հիմնարկութիւնը, զայն հաշտեցնելով նոր ժամանակներու բարեկրթական շարժումին հետ։

Կիզէի եւ Էլ Ազհարի զոյգ մը համալսարանները չեն մրցակցիր, այլ կը լրացնեն իրար, Եգիպտոսը դարձնելու համար առաջնակարգ երկիրներէն մին Արեւելքի։ Արդի Եգիպտոսը արժանաւոր յաջորդը դարձնելու համար պատմական Եգիպտոսին։

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆՃԵԱՆ

ԽԻՆԴԱՂ

ԱԲՐԸ.— Ի՞նչու այդպէս կուլաս։
ՏԻԿԻՆԸ.—Կը տեսնեմ որ գիս պէտք եղածին պէս չէք սիրեր։
— Եթէ քեզ չսիրէի, ամէն իրիկուն տուն գալու ձանձրութիւնը չէի առներ։

X

— Ի՞նչպէս ժամանակ անցուցիր Զուիցերիա։
— Կնոջս խնչքին յարմարելով լեռան գագաթները կ՚ելլէինք, մեր մեկնած տեղը տեսնելու համար։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ

— . —

Գանձապետ Տիապէթով ամբողջ շաբաթ մը,— որու ընթացքին կը կատարուէր իրենց հաստատութեան քաղաքական կատկածելի տարրերուն մաքրագործումը,— կիսափակ աչքերով կը քալէր՝ կանխապատրաստուած թուղթի մը վրայէն կարդալով քաղաքական «հաւատամքին» հիմնական ճշմարտութիւնները։

Թուղթը կը պարունակէր հարցումները եւ պատասխանները։

Հարցում.— Ո՞վ է մեծ ուսուցիչը։
Պատասխան.— Քարլ Մարքսը։

— Ի՞նչ բան կը ներկայանայ իբրեւ օգնական օրկան.— ՄԹՕ (Մոցիալ-Թէքրորիթիչեսքա Օրկանիզացիա — անհրաժեշտական կազմակերպութիւն)։

— Ի՞նչ բան է սոցիալ հայրենասիրութիւնը.= Ծառայել պուրժուազիին՝ ընկերվարութեան դիմակին տակ։

— Ի՞նչպէս կ՚ընթանայ ծրագրային տնտեսութիւնը. = Ելեկտրականացման սկզբունքով։

— Ի՞նչ կը յատկանշէ դրամագլուխը.— Անմիտ շահագործում՝ մասնաւոր սեփականութեան հիմքով։

— Ի՞նչի մասնակցած են զանազան կուսակցութիւններ.= Բ. Միջազգայինի առաջին համագումարին, Փարիզ, 1889ին։

— Ի՞նչ կրնայ ըլլալ դրամագլուխը.= Էական եւ փոփոխական։

— Ապագայ խորհրդային վարչածեւին կազմակերպութիւններու ձեւը ի՞նչ պիտի ըլլայ

— Անորոշ է։
— Ո՞վ է դաւանափոխ։
= Կաուցկին.
— Ո՞վ է երեսփոխան։
— Փէնյրվէն։
— Ո՞վ է թեկնածու։
— Լաֆայէթը։

— Ո՞վ կը դառնայ քաղաքական եւ երկրաական տնանկութեան սեմին՝ առանց նկատի առնելու արտաքին երեւոյթը։

— Լենհասանը։

— Որո՞նք են ընկերվար — պատաճանները։
= Շայտէման ու Նոսքէ։
— Ո՞վ է Աբրահամովիչ։
— Ընկերվար — ապուշ (սոցիալ-խոխոխ)։

Տիապէթով արտնեցած, իր ձեռքին մէջ կը ճմլէր փրկարար թուղթը եւ անընդհատ կը մրմռար.

— Երանի թէ չխալէի ... Երանի թէ չխալէի ... ո՞վ է երեսփոխան, — Փէնյրվէ։ Ո՞վ է երեսփոխան,— Կաուցկի ... Ո՞վ է թեկնածու, — Լաֆայէթ։

Երբ Տիապէթովը կանչեցին այն սրահը, ուր մաքրագործումի եւ կրճատումի յանձնախումբը կը գտնուէր, անոր աչքերուն առջեւ կը թանձրանար վարդագոյն մշուշ մը, իսկ ականջներուն մէջ զանգակներ կը հնչէին։ Տիապէթով մեծ ճիգով յաղթեց իր սարսափին, մօտեցաւ սեղանին եւ բացաւ աչքերը։

— Ի՞նչ է ձեր անունը, ընկեր, հարցուց յանձնախումբին նախագահը։
= Քարլ Մարքս,— պատասխանեց գանձապետ հաւաքածութեամբ։
— Քանի՞ տարեկան էք։
= Հարիւր։ (ՄԹՕ, որ կը հնչուի «քալթօ» եւ որ կը նշանակէ հարիւր)։
— Ի՞նչ է ձեր զբաղումը։
= Ծառայել պուրժուազիին՝ ընկերվարութեան դիմակին տակ . .

Յանձնախումբին նախագահը, որ սկիզբը զանց կ՚առնէր գանձապետին տուած պատասխանները, իր ձախ յօնքը բարձրացուց յանկարծ.

— Հըմ ... ի՞նչ աղուոր խոստովանութիւն ... Ձեր վերաբերո՞ւմը դէպի սպասարկութիւնը, քաղաքացի
= Անմիտ շահագործում՝ մասնաւոր սեփականութեան հիմքով ։
— Ա՛, ուրեմն, այդպէ՞ս .... շատ հաճելի է ինծի ... բայց, ի՞նչ ձեւով մտած էք գործի՝ խորհրդային հաստատութեան մէջ։
= Ելեկտրականացման սկզբունքով։

Յանձնախումբին անդամները զարմացած իրարու նայեցան։

— Ըսէք մեզի, ընկեր, վերջին անգամ ե՞րբ նայեցաք ձեր ջերմութիւնը։
— Բ. Միջազգայինի առաջին համագումարին, Փարիզ. 1889ին, պատասխանեց գանձապետը ինքնավստահ կերպով

— Ձեր աչքերուն մէջ, ընկեր, բոց մը կ՚երեւի,— փափկութեամբ ըսաւ նախագահը։

— Էական ու փոփոխական, պատասխանեց Տիապէթով՝ սիրալիր կերպով։

Իր շրթները կը դողդողային խոովքէն եւ ձեռք ձգած անսպասելի յաջողութենէն։ Իր ձախ ոտքը արագ արագ կը զարնէր գետնին, ակռաները կը զարնուէին իրարու, իսկ մատները՝ գրպանին մէջ կը սեղմէին թուղթը

— Շատ լաւ ... հրաշալի՛ ...հրաշալի՛ ... բայց, մի ջղայնանաք։ Թերեւս յոգնած էք, ընկեր ... Նստեցէք, խնդրեմ,— ըսաւ նախագահը, ջանալով իր ձայնին մէջ կարելի եղածին չափ շատ ջերմութիւն՝ սրսկել. տեւ կը խորհէր թէ հետքի մը վրայ էր.

Ցանկարծ արագօրէն հարցուց.
— Այսօր ամսուն քանի՞ն է։
— Անորո՛շ,— յաղթականօրէն գոչեց կռկռացող ձայնով՝ Տիապէթով թըջած քթինքէն եւ զգալով թէ իր հակառակորդներուն վերջին ու վճռական հարուած մը կուտայ։

Յանձնախումբին անդամները մտահոգ կը շշնջէին։ Քարտուղարը ոտքերուն մատներուն վրայ դուրս ելաւ սրահէն։

— Շատ լաւ, ընկեր, բացադանչեց նախագահը՝ ոչ բոլորովին տեղին ոգեւորութեամբ, հրաշալի՛ նոյն իսկ։ Բայց, մի՛ խռովիք։ Պիտի երթաք Երիմ...դէպի Հարաւ... Ծալթա... Հոն, ինչպէս գիտէք, արեւ կայ, ծով, լողալ ... բայց, մի խռովիք ... Ցտեսութիւն, ընկեր։

Տիապէթով քիչ մը շարժուեցաւ, ըսաւ.

— Մնացեալն ալ գիտեմ ... — Ո՞վ է դաւանափոխը ,= Կաուցկին։ Ո՞վ է երեսփոխան ,= Փէնյրվէ։ Ո՞վ է թեկնածուն, = Լաֆոյէթ ... Ո՞վ, առանց նկատի առնելու արտաքին երեւոյթը . .

— Լաւ, լաւ, ընկեր ... բայց, մի խռովիք,— ըսաւ նախագահը՝ պահ ուրաելով իր աթոռին ետեւ ... Մենք կը հաւատանք ձեզի ... Ցտեսութիւն, ընկեր .

Տիապէթով երջանիկօրէն խոնարհեցաւ եւ շտկուելով դէպի դուռը, ահ ուոր մը խնդաց.

— Ո՞վ է ընկերվար դաւաճանը, = Շայտէման եւ Նոսքէ. իսկ ո՞վ է Աբրահամովիչը,— ու տպաւորիչ լռութենէ մը վերջ, յանձնախումբին ակնարկելով արտասանեց. — Սոցիալ-ապուշ ...

Իր սարսափած ընկերները, որոնք դրան առջեւն էին, շրջապատեցին Տիապէթովը։

— Ի՞նչ եղաւ է ... ի՞նչպէս էր ...

— Հարուածեցի ամբողջ յանձնախումբը. ութ հարցումին ալ կրակի պէս պատասխանեցի։ Իսկ մնացեալ հարցումներուն ինքնիրենս պատասխանեցի։ Վստահ եմ որ, նախագահն ալ շփոթեցաւ ... Անմիջապէս ինծի առաջարկեց արձակուրդ մը։ Երիմ ... եւայլ՝ պարկէն դուրս ելլելու նման ... հոյակա՛պ էր ...

ՎԱԼԷՆԹԻՆ ՔԱԹԱԵՒ
Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ՀԻՆԵՐ ԵՒ ՆՈՐԵՐ

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԻԱՅԻ ՎԵՃԻՆ ԱՌԹԻՒ

— . —

Ալեքսանտրէթի վէճը օրուան ամէնէն հրատապ հարցն է այս պահուն իր համաշխարհային կարեւորութեամբ։ Այս քանի մը տողը շատ համեստ փորձ մըն է, վերյիշելու համար թռուցիկ ակնարկով մը, պատմական զարաւոր այն կապերը, զորս ունեցան Սուրիոյ բնիկ տարրին հետ, քաղաքական եւ մշակութային հանգամանքներով։

Վիճելի հողամասը, պատմականօրէն, Սուրիոյ բնական սահմանագիծն է, ժահմնտական կամ քրիստոնեայ արաբ տարրին, որ ուղղակի ժառանգորդն է անոր՝ հակառակ յաճախակի օտար տիրապետութեանց։ Իր ցեղագիծը մասամբ խաթարած են կրօնական փուճ վէճերը միայն։ Ալեքսանդրէթի նեբքնաշխարհը, չընդգրկելով իր տեսքով ասպարէզ դարձած է ռազմական ամէնէն բախտորոշ ճակատամարտներուն եւ իմաստասիրական կրօնական նախանձայոյզ շարժումներու՝ ընդմէջ Ասիոյ եւ Եւրոպայի, Աղեքսանդր Մեծի յաղթանակէն մինչեւ Խաչակիրներու մուտքը, առանց

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՏԱՐՕՆԻ ԱՇԽԱՐՀԸ

═●•●═

1914 — 1915

Արշալոյսը շառագունած էր արդէն, երբ Մանազկերտի դաշտի ծայրամասերը երեւցան։ Բացարձակ ամայութիւն ամէն կողմ. «չէզոք գօտին» մէջ էինք։

Երբ այլ եւս վերջին շղթաներէն մէկուն վրայ էինք եւ առաւօտը բացուած էր, տեսանք մեր անցած լանջերուն մէկուն վրայ 50—60 ձիաւորներէ բաղկացած հետախոյզ խումբը։ Շա՞տ հեռու էին մեզմէ, եւ ռուսական բանակը մեր առջեւը պիտի ըլլայ։ Երկիւղ չունէինք այլ եւս. մեծ արիները ակսան բարձրանալ կանչել, ծաղրել ու պարել անոնց առջեւ. տեղէն շշուրժուեցան ու քիչ մը վերջ անհետացան լերան ետեւ։

Այժմ մեզի համար կենսական հարցը կը մնար ռուսական բանակի վայրը գտնելը։ Խորհեցանք բանակի խուզարկու խմբի մը կերպարանքը առնել. այլ եւս վախը անհետացած էր բոլորի սրտէն։ Իջնելով դէպի Մանազկերտի դաշտը՝ մօտեցանք ամայի պզտիկ գիւղի մը. երկար դիտելէ վերջ՝ նկատեցինք փոքրիկ ծուխ մը, որ կը բարձրանար տունէ մը։ Շղթայ կազմած՝ զինուորներս յառաջացանք, շրջապատեցինք տունը եւ ծեծեցինք դուռը. բացողը քիւրտ պառաւի մըն էր, որ ահարեկ՝ լեզուն հազիւ շարժեց բերանին մէջ ու արձանացաւ։ Հարց — փորձ ըրինք։ Երկու բանակներէն ալ փախուստ տուող քիւրտ բընակիչներէն էին. կոյր մայր մը ունէր. օճախին վրայ կորկոտ կը խաշէին՝ ճաշ եփելու համար։ Ըսինք թէ պիտի չվնասենք իրենց, եթէ մեզ քիչ մը ուտելիք տան եւ ըսեն թէ ուսւ բանակը ուր կը գտնուի։ Կոյր պառաւը, երեւի մեր ձայներէն կռահեց, որ իրենց վնասելու իրապէս ցանկութիւն չունէինք, ըսաւ պատանիին որ հորած տեղէն իւղ հանէ. տղան մառանի անկիւնէն պզտիկ պուտուկ իւղ հանեց եւ տուաւ մեզի։ Ռուս բանակէն տեղեկութիւն չունէին. չաբաթ մը առաջ միայն անոնցմէ խումբ մը երեւցած էր այդ կողմերը. կ՚ենթադրէին, որ իրենցմէ 2—3 քիլոմեթր հեռու գիւղը կրնային ըլլալ։ Խնդրեցինք պատանիէն, որ իր թոռը տայ մեզի՝ գիւղը ցոյց տալու համար. պառաւը հոգեկան խռովքով, յօժարեցաւ թոռը ընկերացնել մեզ՝ երդուրնցնելով որ «իր միակ լոյսը» անվնաս կը վերադարձնենք իրեն։

Տղան առջեւնիս ձգած, երկու զինուորներու հետ, շարունակեցինք մեր ճամբան. Մթնած էր արդէն, երբ պատանին ըսաւ, թէ գիւղը առջեւնիս է։ Իրաւ, մեզմէ քանի մը հարիւր քայլ հեռու նկատեցինք սեւ կոյտեր, իսկ անոնցմէ դուրս, մեր ձախ կողմը՝ ծառի պէս բան մը։ Որոշեցինք 8—10 հոգի, Ճարոյի առաջնորդութեամբ, գիւղը ճամբել հետախուզելու։ Երբ մեր յառաջապահները մօտեցած էին գիւղին, նշմարուած ծառէն երկու սառւերներ բաժնուեցան եւ շատ արագ դէպի գիւղը գացին. ձիաւոր էին, անշուշտ։ Նկատելով այդ, մեր խումբը արագացուց իր քայլերը՝ մեր յառաջապահները թակարդի մէջ չթողնելու մտահոգութեամբ։ Հետախոյզները անհետացած էին գիւղին մէջ, երբ խառն հրացանաձգութիւն լսուեցաւ գիւղէն։ Փութացինք պաշտպան օգնել կազմել. ճիշդ այդ վայրկեանին գիւղին ալ կողմէն դէպի լեռը շարժուեցան սեւ սառւերներու խումբեր. անկասկած թաքեկամներ չէին։ Հրացանաձգութիւնը 10—15 վայրկեան տեւելէ վերջ՝ դադրեցաւ։ Փութացինք մտնել գիւղ, ուր մերինները զրաւեր էին բերդի նմանող բարձրութիւն մը։

Պատմեցին որ քիւրտ կամ չէրքէզ փախստական գիւղացիներ են եղած երեւի, որոնք գիշերները գիւղ կուգան կերակրուելու եւ պաշար տանելու։ Բակի մը մէջ խոշոր կրակ մը վառուած էր, ահագին կաթսայ մը կ՚եռար վրան. կորկոտ էր։ Մեր ճաշը պատրաստ էր. հինդ ամսէ ի վեր տաք կերակուրի երես չէինք տեսած։ Գիւղը Քիւրտի չէր. շատ քաղաքակրթուած էր արդէն քիւրտի գիւղ լինելու համար։ Պնակներ, պատառաքաղ — դանակ, երկաթէ մահճակալներ եւ ճերմակ պատերով սենեակներ ...

Լաւ տեղաւորուեցանք. պահակներ դրինք բերդին վրայ եւ ճամբայի ուղղութեամբ։ Լոյսը բացուեցաւ. ուսումնասիրեցինք գիւղը եւ շրջակայքը։ Գիշերուան կռուին ձի մըն էր սատկած ու քովը հէյլէ մը (տոպրակ), պաշարով լեցուն։ Գիւղի քովը ոչ բարձր բլուր մը կար, որուն վրայ բարձրացանք Տիգրանը եւ ես։ Մանազկերտի դաշտը մեր առջեւ փռուած էր. կը զգայինք, որ մօտեցած ենք փրկութեան հանգրուանին։

Ամբողջ ցերեկը, դիտակը աչքերնուս՝ կը սպասէինք տեսնել որ եւ է կենդանի էակ, չարժում, որ եւ է նշան ռուսական բանակէն։

Ու ահա, կէսօրուան մօտ, նշմարեցինք մեզմէ շատ հեռու ձիաւորներու խումբ մը, 50—60 հոգիէ բաղկացած։

Խումբը կիսալուսնի ձեւով դանդաղօրէն կը յառաջանար մեր ետեւ ձըգած լեռնաշղթաներուն կողմը։ Ովքե՞ր էին՝ Թուրքե՞ր, Քիւրտե՞ր։ Կանոնաւոր զօրքեր էին, մութ մոխրագոյն եւ միատեսակ հագուած. ի՞նչպէս հասկնալ։ Մեր գլուխը կը պայթեցնէինք. սիրտերնիս ուրախութենէն ուռած, կից - կտուր մեր տպաւորութիւնները եւ ենթադրութիւնները կը յայտնէինք իրար։ Վերջապէս, նկատեցինք, որ ձիերու պոչերը կտրուած էին. Թրքական ձիերու պոչերը կտրուած չէին, բայց կրնար կապուած ըլլալ ... Ուրախ էինք սակայն, բնազդօրէն կը զգայինք, որ անոնք ռուս կրնային ըլլալ։ Վերադարձանք մեր ընկերներու քով եւ յայտնեցինք անոնց եւս։

Տարօրինակ է ըսել, որ այդ ողբերգական պայմաններու մէջ իսկ, Մշեցիներու եւ Սասունցիներու յարաբերութիւնները կը շարունակէին շատ պաղ լինել եւ թշնամական իսկ։ Սասունցիներու խումբը Թուրքէնի հետ առանձին տուն էր ինկած, առանձին կ՚ուտէին, իսկ ես, ակամայէն, ի հարկէ, Մշեցիներու կողմը կը համարուէի. եթէ ողբերգական չլինէր, բաւական ծիծաղելի էր։

Այդ յարաբերութեան հետեւանքն էր, որ հետեւեալ գիշեր արտասովոր տուեցաւ, երբ իջանք դաշտ. հանդիպեցանք չէրքէզ ամայի նոր գիւղ մը, ուր աքաղաղի կանչ մը լսեցինք բացուող արշալոյսին։

Զգեստաքրքրուեցանք աքաղաղով. մեր հոգերն ունէինք։ Թուրքէնը եւ Սասունցիները պնդեցին, որ վտանգաւոր է մնալ գիւղին մէջ. պէտք է ցերեկով շարունակել ճամբան՝ համարելով այդ շրջանը արդէն Ռուսերէ նուաճուած. ես եւ իմ խումբը խոհեմութիւն կը համարէինք սպասել ի րեկուան եւ դաշտը կտրել գիշերը։ Երկար ու անախորժ վէճերէ վերջ, անոնք բաժնուեցան մեզմէ եւ ճամբայ ելան դէպի Մանազկերտ։ Իսկ մենք հանգստացանք ու մութը իյնալէն յետոյ միայն ճամբայ ելանք.

Կ՚անցնէինք Մանազկերտի հռչակաւոր «բռնաղէն» (հրաբխային քարերու անապատ մը), որ պատերազմէն առաջ աւազակային որջ մըն էր։ Մեր ճամբուն վրայ տարածուած էին խըրամներ ու այս ու այն կողմ թափուած էին հարիւրաւոր դատարկ փամփուշտներ եւ ռուսերէն նամակներ ու գիրքերու էջեր։ Զինուորներու իրենց տուներէն ստացուած նամակներ էին։ Այլեւս կասկած չունէինք, որ ռուս բանակը Մանազկերտ էր։

Արշալոյսը նոր բացուած, հեռուէն նկատեցինք Մանազկերտի բերդը եւ գիւղաքաղաքը։ Գուլանըխ ամայի ճամբուն մօտ ցրուած ժայռերու մէջ պահուած՝ դիտակը ուղղեցինք քաղաքի կողմը։ Եռուզեռ. ձիաւորներ, մեծ խումբեր. եափունջիներով փափախներով մարդիկ. կրնա՞ր այլ եւս կասկած լինել ... Փրկուած էինք։

Ձիաւոր բազմութենէն մեծ խումբ մը բաժնուած, մեր քովէն անցնող ճամբայէն մեր կողմը կուգար. երեւի հետախուզութեան կ՚երթային։

Որոշեցինք վրացի Ալեքսանին իբրեւ ռուսերէն գիտցող — մէկ ուրիշի հետ անոնց առջեւ ղրկել։ Մեր չապիկներէն մէկը (որ ժամանակին ճերմակ էր եղած) դրօշակի մը պէս փայտի մը ծայրին՝ անոնք ելան ճամբու վրայ։ Տեսանք, որ ձիաւոր խումբը կանգնեցաւ եւ քանի մը ձիաւորներ արարչու մեր տղաներուն հասան, առին իրենց մէջ եւ մօտեցան խմբի մը շուրջ կանգնած ձիաւորին։

Ժամանակն էր, որ մենք եւս երեւայինք։ Ելանք ժայռերու մէջէն եւ մօտեցանք Կոզակներու խումբին։

Գրկախառն ընդունեցին մեզ. հարազատի զուրգուրանքով շրջապատեցին փախստականներս։ Սպան երկու կողակ ընկերացուց խմբին, եւ ժամ մը հասանք կոզակներու գլխաւոր կայանը, ուր, բարեբախտաբար, ամբողջ վտանգ, հասած էր արդէն Թուրքէնն իր ընկերներով։

ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՎԵՐՋ

մոռնալու մահմետական կրօնին ա-րագ ծաւալումը, որուն գլխաւոր օ-ժանդակը եղած է Սուրիոյ ընիկ տար-րը, իր հեյլէն մշակոյթովը: Անյիշա-տակ ժամանակներէն ի վեր մինչեւ միջին դար — այդ շրջավայրին մէջ պատահած դէպքերն են որ իրերայա-ջորդ քաղաքակրթութեանց եւ պետու-թեանց եւ ազգերու ճակատագիրը տը-նօրինեցին, թէ Ասիոյ եւ թէ Եւրոպա-յի մէջ, երբ Ասիոյ ամենամեծ մասը անծանօթ էր, եւ Ամերիկան՝ անգոյ: Միջերկրականի խաղաղ ծովախորշը չորրորդ դարուն, ըստ Ամմիանոսի, հայկական ծոց (Armenicus sinus) կը կոչուէր, եւ առիկա առանց պատճա-ռի չէր: Քանի մը դար առաջ, Հելլե-նասէր Մեծն Տիգրանը, իր յաղթական մուտքով՝ իր վաղանցուկ կայսրու-թեան մայրաքաղաքը Անտիոքը ըրա-ծ էր (իր տիրապետութիւնը տեւեց քսանըհինգ տարիներ, Սուրիան եւ Պաղեստինը միացուած), ուր կոխ-ուած են, իր դիմանկարով յունարէն Հայկական դրամները ամէնէն գեղե-ցիկ նմոյշները: Բայց հայ-սուրիական արաբական յարաբերութիւնները ա-ւելի խոր եւ հին են թէ առեւտրական եւ թէ մշակութային մարզերուն մէջ, քան կ'ենթադրեն սովորաբար: Ան-տիոք կարգով կրած է դրոշմը բոլոր քաղաքակրթութեանց, եւ առեն մը թաղն ու պսակն եղաւ հելլէն-հռոմէ-ական մշակոյթին: Քրիստոնէութիւ-նը, ծնունդ առած Պաղեստինի մէջ, հոնկէ էր որ ծաւալեցաւ ամէն կողմ, մինչ առեւտրական ճանապարհներով: Դ. դարուն հայ ուսանողներ բազ-մաթիւ էին Անտիոքի մէջ քան Աղեք-սանդրիա, Հռոմ, Բիւզանդիա, Ա-թէնք եւ Եդեսիա: Այդ շրջանին կը յիշուի՝ հայ մը՝ Յովհան Ոսկեբերա-նի իբր ուսուցիչը, եւ տասներորդ դա-րուն վերջերը՝ Հայկական ծագումով պատրիարք մը Անտիոքի պատրիար-քական կանխաւորին առաքելանիստ ա-թոռին վրայ:

Հ. Հ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՃՇԴՈՒՄ

ՍԱՐՍԷԼ.— Պարտք կը համարիմ յայտնել թէ իրականութեան չի հա-մապատասխաներ Համազգայինի տօ-նածառին նկարագրութեան առթիւ «Յառաջ»ի մը սահեցուցած ակնարկը՝ Բարեգործականի դպրոցի «Հօկեան Հոգաբարձութեան» մասին: («Յառաջ», 16 յունուար): Մեր մասնաճիւ-ղին վարչութիւնը կ'աշխատի համե-րաշխութեան ցեխին պատրաստել ու-ղակն կազմակերպութեանց միջեւ, եւ թէ վերջերս մեր վարչութիւնը ա-րով ներկայացուցիչ մը դրկեց դպրո-ցի Հոգաբարձութեան սարքած տօնա-ծառին: Չեմ ուզեր մանրամասնու-թիւններով զբաղեցնել ժամուլը, մա-նաւանդ որ արդէն դիմում կատար-ուած է Համազգայի Կեդր. Վարչու-թեան հարթելու համար թիւրիմա-ցութիւնները

Օ. Կարապետեան

ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐՈՒ ՍԻՒՆԱԿԸ

ՏՆԱՎԱՐԻ ԺՈՂՈՎ ՄԸ ԵԻՍ

ԼԻՈՆ.— Ինչպէս գիտէք, հայ ա-րիները երեք խումբը զինուորագրու-թեան մասին խորհրդակցելու համար յունուար 3ին սարքած էր խորհրդակ-ցական ժողով մը, ու այդ ժողովէն ընտրուած էր եօթը հոգինոց յանձնա-խումբ մը բանաձեւեր մշակելու եւ յառաջիկային սարքուելիք ընդհ. ժո-ղովին ներկայացնելու համար: Յուն-ուար 10ին սարքուեցաւ ուրիշ ժողով մը, երկու հոգի եւս աւելցաւ նախկին յանձնախումբին վրայ, իսկ յանձնա-խումբը քանի մը ժողովներ գումա-րելէ վերջ, որոշեց որ ընդհ. ժողո-վը տեղի ունենայ յունուար 17ի կի-րակին.

Սրահը ծայրէ ծայր լեցուած էր հաբիւրաւոր երիտասարդներով, մօ-տաւորապէս 700 հոգի: Յանձնա-խումբի անդամներէն մին հարց պա-տասխանի ձեւով իրենց կատարած աշ-խատանքին զեկուցումը կարդաց, ժո-ղովականը ... ... զինուո-րագրութեան դրասենեակին եւ քաղա-քապետարանէն տրուած պատասխան-ները: Երբ զեկուցումը լրացաւ, Գ. Վարդան Զուլքեան քանի մը հար-ցումներ ըրաւ: Փոխանակ յանձնա-խումբի զեկուցաբերին, ուրիշ անդամ մը կ'ըսէ թէ հարցերուն ինք պիտի պատասխանէ:

Բեմին վրայ է պարոնը եւ փոխա-նակ հարցին պատասխանելու, կը փորձէ փարփարիկիչ խօսքեր ասելով մեր մտաւորական ու երէց հայրենա-կիցներուն հանդէպ: Գ. Զուլքեան կը պահանջէ պատասխանել միայն իրեն հարցին եւ ոչ թէ վիրաւորական ակնարկներ ընել ուրիշներու հասցէ-ին: Եւ ահա անխուսափելին,— խառ-նակիչները գործի վրայ են, չեն ուզեր որ եղած հարցերուն լուսաբանութիւն տրուի: Երեւակայեցէք սրահ մը ծայ-րէ ի ծայր լեցուած, որքան ալ համա-րակութիւնը լաւ տրամադրութեամբ տոգորուած ըլլայ, քանի մը հոգիի պոռչտուքը բաւական է որ հանդէսին բարեկարգութիւնը խանգարուի: Լու-սաբանութիւն կ'ուզես՝ կը պոռան, հարցում կ'ընես՝ նորէն կը պոռան: Եթէ հարցում ու լուսաբանութիւն պահանջեր կ'արգիլուի կամ կը խան-գարուի, ի՞նչպէս կ'ուզէք որ գոհա-ցում չստացող կողմերը ճանչնան այդ օր ընտրուած մարմինը:

Ի վերջոյ որոշուեցաւ ոչ մէկ հար-ցում ընդունիլ եւ յանձնախումբը կարդաց իր պատրաստած բանաձեւը առանց թոյլատրելու որ այդ մասին իսկ լուսաբանութիւններ կատարուին

Ահա քուէարկուած բանաձեւը.—

1 Այժմէն իսկ Ֆրանս քաղաքացի նկատել առանց խտրութեան բոլոր փախստական Հայերը, նկատելով որ հա-մաձայն 1928ի օրէնքի տրամադրու-թեան՝ պատերազմի պարագային զին-ուորագրութեան ենթակայ է Ֆրան-սահայ գաղութին բացարձակ մեծա-մասնութիւնը

2. Իբրեւ այդ՝ կիրառումը օրէնքի այն տրամադրութեան, որոնք վերա-պահուած են ֆրանսահպատակ զին-ուորցուներու

3. Նուազագոյն ժամանակաշրջանի մը սահմանած՝ զինուորական կր-թութիւն առանձնալու բոլոր անոնց, ո-րոնք ամուսնացած եւ զաւակներու հօ-գերով բեռնաւորուած են, այն նկա-տումով որ անոնք մոռացուածներ ըլ-լալու ... ... այդ ժամանակաշրջանին մնացուած են նաեւ անոնց շարք մը օրինական իրա-ւունքներ

4. Այժմէն իսկ բարեփոխումը օրէն-քի այն տրամադրութեան որ կը տրա-մադրէ 10 առ հարիւրի աշխատանքի իրաւունք օտար բանուորներու հա-մար, տրամադրութիւն մը, որմէ մե-ծապէս տուժած են հայ աշխատա-ւորները

5. Ձնջում ինքնութեան թուղթերու եւ նանսէնեան տուրքի:

6. Ճանչնալ որ եւ է մարմին զին-ուորցուներու անունով խօսող, բացի այն մարմինէն որ պէտք է ընտրուի համաֆրանս-զինուորցուներու ներ-կայացուցչական ժողովէն, եւ որուն միայն վերապահուած է հայ զինուոր-ցուներու դատի եւ իրաւունքի պաշտ-պանութիւնը:

Ինչպէս բսի, բանաձեւները քուէար-կելէ վերջ ոչ ոքի խօսք տրուեցաւ լուսաբանութեան համար: Այդ իսկ պատճառաւ ժողովուրդի մեծ մասը չմասնակցեցաւ քուէարկութեան, 700 հոգիի մէջէն առաւելագոյն քուէն էր 230.

Ահա կիրակի օրուան ժողովին ընդ-հանուր պատկերը, այսպիսի տարրա-կան հարցի մը շուրջ: Երբ մեծի ու փոքրի հաշիւներով կամ վիրաւորա-կան ակնարկներով տեսակէտ պիտի պաշտպանեն, ի՞նչպէս կ'ուզէք որ քը-ւէարկութեան չմասնակցողները մե-ծամասնութիւնը թոյլ տայ իր անու-նով դիմումներ ու առաջարկներ կա-տարելու:

Մ. Տէր Պետրոսեան

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ՎԱԼԱՆՍ, 19 յունուար.— Փաստա-բան Գ. Գ. Վահէ քաղաքս եկած ըլ-լալով, յունուար 18ին բանախօսու-թիւն մը կատարեց զինուորագրու-թեան մասին: Բացատրելով օրէնքին տրամադրութիւնները, խօսեցաւ նաեւ մեր իրաւունքներու մասին.—

1. Աշխատանքի իրաւունք տալ բո-լոր Հայերուն. 2. Նախ քաղաքացի արձանագրել բոլոր զինուորցուները եւ յետոյ ծառայութեան կանչել:

Բանախօսը չատ արդար գտաւ այս եւ նման առաջարկները, բայց միւս կողմէ ցաւ յայտնեց տիրող անիշ-խանութեան մասին: «Փոխանակ ամէն շրջան իր գլխուն խօսելու, թող ընտ-րեն մարմին մը որ բոլորին անու-նով խօսի: Գիտի բաւ թէ զոյգ օֆիս-ներ կան, այս մարդիկը ի՞նչ կ'ընեն: Հայրենակիցներ, պէտք է ըսել որ օ-ֆիսները չատ բան չեն կրնար ընել, որովհետեւ 1928ին, երբ այդ դրա-սենեակները փակուեցան՝ իրենց որոշ իրաւասութիւն տրուեցաւ, այ-սինքն հայ գաղթականներուն տալ վը-կայական եւ զանազան թուղթեր: Օ-ֆիսներուն արգիլուած էր քաղաքա-կան հարցերով զբաղիլ: Հետեւաբար մի կարծէք թէ կրնան ընել, բայց չեն ուզեր ընել»: Ցետոյ թելադրեց հա-մազգային մարմին մը կազմել

Ինչպէս գրած էի նախապէս, ինք-նակոչ մարմին մը հրապարակ ելած է Վալանսի գաղութին անունով խօսե-լու: Բանախօսութենէն վերջը այս մարմինը կարդաց իր բանաձեւը, որ-մէ պարզուեցաւ որ միայն ու միայն օֆիսները վարկաբեկելու «սրբազան» գործին է նուիրուած.

Ն. Թ.

ՓՈՆ Տ'ՕԳՆԱ, 19 յունուար — Մեր քաղաքի եւ շրջանի հայ զինուոր-ցուներս կիրակի 17 յունուար ժողով գումարելով, ձայներու մեծամասնու-թեամբ քուէարկեցինք հետեւեալ բա-նաձեւը.

«Մենք Փոն տ'Օգնայի եւ շրջանի հայ զինուորցուներս սիրով կ'ուզենք ծառայել Ֆրանսական բանակին մէջ, ոչ թէ իբրեւ օտարական, այլ իբրեւ ֆրանսական քաղաքացի, մեր զօրա-նոց մտած օրէն սկսեալ»:

Որոշեցինք լիազօր ներկայացուցիչ մը դրկել յունուար 24ին Լիոն գու-մարուելիք զինուորցուներու ներկա-յացուցչական ժողովին:

Զինուորցուներու հարցով պէտք է զբաղին միայն զինուորական տարիք ունեցողները: Այս կարճ բանաձեւը երեսփոխան Ֆրոմանի միջոցաւ պիտի դրկուի առ որ անկ է:

Վարչութիւն

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳԻՏՆԱԿԱՆ Գ. ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

«Յառաջ» հրատարակած էր Գ. Գ. Ալեքսանեանի չահեկան դասախօսու-թեան ամփոփումը: Աւելցնենք որ իր այս փայլուն դասախօսութեան առ-թիւ, նոյն օրը (17 յունուար) Ֆրան-սայի կրթական նախարարութեան կողմէ ստացաւ յիշատակի եւ վարձա-տրութեան սիրուն չքանշան մը, իր անունով փորագրուած, որ կը ճոխա-ցնէ իր արդէն ստացած մրցանակնե-րուն հաւաքածոն:

Երիտասարդ գիտնականը, արդէն իսկ հրատարակած է չարք մը աշխա-տութիւններ քարիւղի արտադրու-թեան եւ ճարտարարուեստին մասին: Անոնց մէջ բացառիկ արժէք մը ունի Traité de pratique de prospection du pétrole, à l'usage des Ingénieurs et géologues de mines անուն ստուար հատորը, հրա-տարակուած Béranger գրատան կողմէ, հանրագիտները իրարու գնա-հատելով այս աշխատութիւնը ճախո-նիրէնի թարգմանած են զայն:

Գ. Ալեքսանեան մասնակցած է բազ-մաթիւ քարիւղի համաժողովներու, ինչպէս 1930ին Լիէժի, 1931ին Փա-րիզի, 1933ին Լոնտոնի մէջ, իբրեւ ֆրանսական պետութեան պաշտօնա-կան ներկայացուցիչ:

Այս տարի, Փարիզի միջազգային ցուցահանդէսին առթիւ տեղի ունե-նալիք միջազգային հանքային համա-ժողովին ալ կը մասնակցի կրկին իր-բեւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչ եւ իբրեւ երկրաբանական տեղեկաբեր, այժմէն իսկ արձանագրուած ըլլալով պաշտօնական յայտագրին մէջ: Ան-դամ է նոյնպէս Ուաշինկթընի Հան-քային Գրասենեակին, ուր 1935 հոկ-տեմբերին, քարիւղի ճարտարար-ուեստին ամերիկեան չահագործման եղանակները ուսումնասիրելու հա-մար կատարած այցելութեան առ-թով երկու դասախօսութիւն տուած է յիշեալ մարմնին առջեւ:

Հաւանաբար մարտին Սորպոնի մէջ ինսթիթիւ տը Ֆրանսի քննիչ անդամ-ներու առջեւ որոնք համաշխարհային արժէքներ կը կազմեն, կը ներկայա-ցնէ պետական փրոֆէսէօրի տիտղոսի իր թէզը, ուր անկասկած փայլուն յա-ջողութիւն մը եւս պիտի արձանա-գրէ, ստանալու համար ֆրանսական կառավարութեան փրոֆէսէօրի ամե-նաբարձր տիտղոսը:

Երիտասարդ գիտնականը 1930ին, ֆրանսական բանակին մէջ իր զինուո-րական ծառայութիւնը կատարած է իբրեւ ենթասպայ ու այդ օրէն ի վեր դարձած է ֆրանսական հպատակ:

Ներկայիս պաշտօնավարելով Սթրազպուրկի Ecole nationale supérieure de pétrole-ի մէջ, իր ուսուցչութեան գլխաւոր առարկան դարձու-ցած է Ք. Ճառագայթներով գտնել զանազան տեսակի քարիւղներուն մաս-նայատկութիւնները, ինչ որ նոր հե-տանկարներ կը բանայ իրեն:

Մէկ խօսքով Գ. Ալեքսանեան, գի-տական ասպարէզին մէջ կը ներկայա-ցնէ արժէք մը որ պատիւ կը բերէ իր պատկանած ժողովուրդին:

Գ. Ճ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԹԷ ՌՈՒՍԻՈՅ ՀԵՏ

«Հայրենիք» ինտերեսնալ խորհրդա-ծութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (25 յունուար).

— «Կաւկազ» թերթի շուրջը համա-խմբուած թրքասէր Կովկասցիները կը խորհին թէ կովկասեան ազգերու բա-րեկամութիւնը Թուրքիոյ հետ այնքան կարեւոր է, որ խնդիրութիւն է որ եւ է փորձ իսկ ընել մօտենալու Թուրքիոյ հակառակորդ որ եւ է մեծ պետու-թեան:

Հետաքրքրական է, որ այդ նոյն մարդիկ ոչ միայն խնդիրութիւն չեն նկատեր, այլ եւ մեծապէս խելացի քաղաքականութիւն մը կը համարին կովկասեան ազգերու միւս դրացիին՝ Ռուսիոյ թշնամի պետութեանց բարե-կամութիւնը փնտռելը եւ անոնց հետ դաշնակցելը:

Այս տարօրինակ ու միակողմանի ընթացքը մեր Կովկասցի թրքասէրնե-րը կը պատճառաբանեն այսպէս.—

«Ոչ մէկ եւրոպական պետութիւն, որքան ալ ան հզօր ըլլայ, ի վիճակի չէ տեւականօրէն ապահովելու Կով-կասի անկախութիւնը միաժամանակ Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ կամքին հա-կառակ»:

Եւ ասոր իբր ապացոյց կը բերեն Հայաստանի տխուր օրինակը:

Սակայն, «Կաւկազ»ի թրքասէրները միանգամայն հնարաւոր կը գտնեն անկախ Կովկասի մը գոյութիւնը, եթէ Թուրքիա բարեկամ ըլլայ կովկաս-եան ազգերուն, իսկ Ռուսիա՝ թշնա-մի:

Ակներեւ է, որ անոնք իրենց ցան-կութիւնը իբր առարկայական իրողու-թիւն կ'ընդունին եւ, բնականաբար, սխալ եզրակացութեան կը յանգին: Ա-նոնք կը մոռնան, թէ Թուրքիա, Ռու-սիոյ հետ համեմատած, չատ տկար պետութիւն մըն է, եւ եթէ կովկաս-եան ազգերը չեն կրնար անկախ դառ-նալ հակառակ Թուրքիոյ կամքին, ա-ռաւել եւս պիտի չկրնան անկախ դառնալ հակառակ Ռուսիոյ կամքին: Անոնք կը մոռնան, թէ եթէ միայն Ռուսիա ուզէ, կովկասեան ազգերը կրնան տեւականօրէն անկախ ըլլալ, հակառակ Թուրքիոյ ամենաբուռն ընդդիմութեան իսկ

Կովկասցի թրքասէրները չեն ուզեր ի նկատի առնել այս ակներեւ եւ ա-նառարկելի ճշմարտութիւնը այն պարզ պատճառով միայն, որ չեն ըն-դունիր, թէ Ռուսիա երբ եւ է կրնայ ուզել կովկասեան ազգերուն իրական ազատութիւն եւ անկախութիւն տալ:

Հարկաւ, բոլշեւիկեան կամ ոեւէ Ռուսիա ընդունակ չէ այդ տեսակ բան մը ընելու, ինչպէս որ ընդունակ չէ-ղաւ ընելու ցարական Ռուսիան: Սա-կայն, ինչո՞ւ խորհիլ, թէ Ռուսիա յաւիտենապէս պիտի մնայ բռնակալ ռէժիմի մը տակ եւ միշտ պիտի ուզէ բռնի կերպով կառավարել թէ՛ ուրիշ ազգեր եւ թէ ռուս ազգը:

Ինչո՞ւ չընդունիլ, որ վաղ թէ ուշ Ռուսիա պիտի ազատի ներկայ կար-միր բռնակալութենէն ալ եւ պիտի դառնայ ազատ ժողովրդապետական երկիր մը, ինչպէս որ են Անգլիա կամ Մ. Նահանգները:

Ինչո՞ւ չընդունիլ, թէ ազատ ժողո-վրդապետական Ռուսիա մը ցարակա-նէն եւ բոլշեւիկեանէն բոլորովին տարբեր վերաբերում մը պիտի ցոյց տայ դէպի կովկասեան ազգերը եւ պի-տի ընդունակ դառնայ անոնց այնքան ազատութիւն եւ անկախութիւն տա-լու, որքան որ կը վայելեն բրիտանա-կան կայսրութեան տէրութիւնները՝ Իռլանտան, Քանատան եւն., կամ նոյն իսկ այնքան ազատութիւն եւ անկա-խութիւն, որքան ստացան Իրաքն ու Եգիպտոսը եւ որքան պիտի ստանայ Սուրիան:

Կովկասցի թրքասէրները պարզա-պէս չեն ուզեր ի նկատի առնել այս բնական եւ տրամաբանական հաւա-նականութիւնները, որովհետեւ կ'ա-տեն Ռուսիան եւ ամէն գնով կ'ուզեն անջատուիլ անկէ՝ կինալու համար Թուրքիոյ գիրկը:

Սակայն, անոնք չարաչար կը սխա-լին, երբ կը խորհին, թէ Թուրքիա, հակառակ Ռուսիոյ, ի վիճակի է տե-ւական ապահովութիւն տալ կովկաս-եան ազգերուն, եթէ մինչեւ իսկ ուզէ որ անոնք անկախ ըլլան: Անոնք կը մոռնան, թէ Թուրքիոյ վրայ աչք ու-նին Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ նման ա-րեւմտեան հզօր աշխարհակալ պետու-թիւններ, որոնք կարող են երկրորդ Եթովպիա մը դարձնել Թուրքիան, հակառակ անոր բոլոր ազատասիրու-թիւններուն:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ըն-թեռնլի եւ մելանով:

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (183)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Աշխոյժ երեխան՝ նոր սոլերը տես-նելով՝ անմիջապէս հինները ոտքէն նե-տեց եւ նորերը հագնելով ուրախա-ցած՝ սենեակէն դուրս վազեց, կ'երե-ւի տան միւս փոքրիկներուն ցուցնե-լու համար:

— Շնորհակալ եմ, Մելօ,— մտեր-մօրէն ժպտելով ըսաւ Խատիճէն,— ամէն գալուդ բան մը կը բերես: Քա-նիցս մարդ ես, քանի՞ անգամ խնդրե-ցի, որ ...

— Վնաս չունի, Խատիճէ՛,— կնոջ խօսքը կտրեց Հիւսէյին բէկը,— Մե-լօն լաւ գիտէ. էս երաուն տարի եղաւ կը ճանչնամ զինքը ... դուն իրեն հա-խը էւելօք տուր ... նուէրը վնաս չու-նի, ապստամբ պապատամ մնացած ա-տաք է ... լաւ տաք է ...— Եւ Հիւսէյին բէկը գլուխը բարձին յեն-լով՝ բաւականութեամբ կարճ ժպտուքը ակսաւ չոյել:

— Ասոր ալ խօսքը կը լինի՞. Մելօն մեր բոլոր պղինձները նորոգեց, կլա-յեկեց: Իրաւունքը էւելօք պիտի դը-կեմ ... էս երեխան նորէն ո՞ւր փա-խաւ, հիմա վրան գլուխը պիտի աղ-տոտէ ... Ես մէկ մը նայիմ,— ու Խատիճէն տեղէն բարձրացաւ եւ դուրս ելաւ՝ նշանակալից հայեացք մը նետելով Մելոյին:

Մելօն Հիւսէյին բէկի մօտ երկար չմնաց: Քանի մը բողէն վերադար-ձաւ թոնրատունը: Պարկը չալկեց եւ երր նեղ եւ մութ միջանցքէն կ'անց-նէր դէպի տան արտաքին դուռը եր-թալու համար, մէկը ձեռքէն բռնելով քաշեց:

Մելօն գիտէր, որ իր ձեռքէն քաշո-ղը Խատիճէն էր: Երկուքով մտան ա-խոռի սաքուն, ուր ընդհանրապէս կը գիշերէին հեռաւոր տեղերէ եկած հիւ-րերը: Մելօն առանց խօսելու տոմ-սակ մը սեղմեց Խատիճէի ափին՝ Ման-կամարդ կինը, տոմսակը ծոցը դնելով հարցուց.

— Մելօ, ի՞նչպէս է ... էս որքա՜ն ժամանակ եղաւ ... խօսք տուաւ ան-ցնալ տարի գալ ...

— Խանում, գիտես որ դժուար է ...

— Գիտե՛մ, գիտե՛մ ... ամէն բա-պէ սիրտս դողի մէջ ... ըսենք, լաւ է որ այս կողմերը չի գար ... Աստուած չընէ, եթէ բան մը պատահելու լինի...

Ու գեղատի կնոջ աչքերը լեցուեցան արցունքով

— Դարտ մի ըներ խաթուն, անոր բան չի պատահիր ... մէկ վանի նա-հանգ՝ մէկ վահէ ...

— Գիտեմ, բայց սիրտս ... հա, Մե-լօ՛, ըսէ անոր որ այս ձմեռ քաղաք պիտի իջնենք ... Համոզեցի բէկը ... էս նամակս ալ կուտամ ... երեխայի մասին ալ ինչը բերանացի կը պատ-մես, ինչպէս որ տեսար ... Ուրիշ ի՞նչ կայ ..

— Խանում,— հազիւ լսելի ձայնով մը շշնջաց Մելօն,— բէկի զօրամնե-րէն Ֆախրին մեր մարդոց չատ նե-ղութիւն կուտայ: Ակամքը ոլորելու է: Անցած օր մեր տուրհանդակներէն մէկը ճամբու վրայ բռներ խուզար-կեր էր եւ այնքան ծեծեր էր, որ խեղճ տղան տասնըհինգ օր է անկողնէն չի կրնար ելլել:

— Լա՛ւ, ես անոր գործը կը կարգա-դրեմ,— վստահեցուց Խատիճէն, ո-բու աչքերը բարկութեամբ պսպղացին. — ուրի՞շ ...

— Սաղութիւնդ, խանում, Աստ-ուած երկար կեանք պարգեւէ քեզ ...

— Գիշերով ո՞ւր կ'երթաս, հոս կե-ցիր:

— Գրիգորենց պիտի երթամ, գործ ունիմ ... Աստուած քեզ պահէ:

— Աստուած հետդ լինի:

Հիւսէյին բէկի տնէն դուրս գալով՝ Մելօն եկած ճամբով վերադարձաւ՝ երթալու համար Գրիգորենց տունը, որ գիւղի միւս ծայրը կը գտնուէր, կալերու անմիջապէս մօտը: Հազիւ դրան դիպած էր, Գրիգորը դուրս բա-ցաւ եւ բարեկամը ախոռի սաքուն ա-ռաջնորդեց, ուր բուխերիկի կողքին պատանի երիտասարդ մը նստած՝ նա-մակ կը գրէր:

— Մելօ, լաւը քեզ տեսնողին,— ու-րախացած բարեւեց Արսէնը,— տես-քանդ գացիր ու կորար. ինչ լուր ճամ-բելու սովորութիւն ալ չունիս

— Հա, եանի քեզի պէս գիր կար-դում գիտցող վարժապետ մը լինէի,— հեգնօրէն ծիծաղեցաւ Մելօն, որ բոլորովին անգրագէտ էր.— դու մէկ էս նամակը կարդա՛ տեսնեմ: Խօսք Նազարաւայէն անցած ժամանակս տը-ւին, քաղաքէն է,— ու ծոցէն ծրար մը հանելով երկարեց Արսէնին:

Երեք ընկերները ծխացող բուխերի-կի մօտ տեղաւորուեցան: Թէեւ դեռ սեպտեմբերի վերջին օրերն էին, բայց Ապաղայի բարձրադիր դաշտի վրայ գիշերները զգալի ցուրտ կը լինէր: Գիւղացիները տաքնալու համար կամ թոնիրի կուշտը պիտի նստէին եւ կամ ախոռի սաքուն պիտի երթային:

Ձմեռուան ամիսներուն, երբ ձիւնը կը նստի, ու ամէն գիւղ ինքն իր մէջ կը կղզիանայ, սաքուն Հայաստանի սովորական եւ միակ հանգստավայր ըն-դունարանն է, ուր գիւղացիները կը հաւաքուին, երկար գիշերները անցը-նելու համար, ուր դարիդ ճամբորդ-ներ կը հիւրասիրուին, ուր աշխարհ-քի չար ու բարի անցքերու մասին կը խօսին գեղի առաջաւոր մարդիկը. ուր հէքեաթ պատմող ծերուններ կրնան սկսիլ այնպիսի երկար հէքիաթ մը, որուն շարունակութիւնը յաջորդ գի-շերուան կը մնայ:

— Տէ՛, մէկ կարդա տեսնեմ: Նա-մակը ձեռքը բռնած վեր վար կը դար-ձնես անլեզու հայվանի պէս: Ի՞նչ կ'ըսեն, ո՞վ է գրողը:

— Մօ, ի՞նչ անհամբեր ես,— նեղա-ցաւ Արսէնը,— մէկ մը ես հասկնամ ու ...

— Եանի խելքդ բան կը կտրէ՞ որ քեզի հոս դրկելու տեղ, եթէ հէ-րոդ ողջ լինէր ... Արդէն ողորմած հոգին քու ցաւէն ազատելու համար, մինչեւ անդին աշխարհը փախաւ, իմ գլուխս փորձանքի մէջ դնելով ..

Արսէնը, առանց ուշ դարձնելու Մե-լոյի կատակներուն, կը շարունակէր նամակը կարդալ: Երբ կարդաց վեր-ջացուց, դարձաւ ընկերներուն.

— Լեւոնն է գրողը: Կարեւոր նա-մակ է, մտիկ ըրէք:

Երեք ընկերները գլուխ գլխի տուած ուշադրութեամբ լսեցին նամակի բո-վանդակութիւնը.

«Ինչպէս անցեալ չաբթու գրեցի քե-զի, նորէն կը կրկնեմ, որ ձիւնը չի-կած՝ վանքի ապրանքը պէտք է սահ-մանէն անցընել: Խաչանի եւ Նազարա-ւայի մեր ընկերները պէտք է որ հաս-կնան այս պարագան եւ բստ այնմ գործեն: Վարդապետը կ'իմացնէ, որ մեծ քանակութեամբ ապրանք ստա-ցեր է Ջախուրէն: Անգամ մը որ ձիւնը նստի, ալ տեղերէս չենք կրնար շար-ժիլ, մինչեւ որ Քըշա (ձիւնի երեսի խաւին սառիլը) բռնէ: Ուստի, ամէն ջանք թափելու էք, որ ապրանքը սահ-մանը անցընելով մինչեւ Եարկրիի փո-սի իջեցնէք՝ Պաղի Գիւղ, Գործոթ, կամ Անձաւ, ոըը որ պատահի:

«Նազարաւայի Ալի բէկի տղան, Արտիլ Քասիր բէկը մօտս եկաւ տե-սութեան: Կ'ուզէ մեզ հետ բարեկամա-նալ, նոյն իսկ մեզի գործակցիլ: Պէտք է այդ մարդու բարեկամութե-նէն օգտուիլ, որքան կարելի է, ա-ռանց սինք մեր գործերուն հետ ծանօ-թացնելու: Այդ պէտք է ընել չատ զգուշաւոր կերպով: Մեզի համար Հիւսէյին բէկի բարեկամութիւնը չատ աւելի կարեւոր է: Իսկ այդ երկուքը իրարու թշնամի են:

«Գէորգը կ'իմացնէ թէ սեպտեմբերի վերջերուն կ'անցնի դէպի Վան, հա-ւանականաբար բաւական մեծ խը-մբով մը: Մելօ, աւելորդ է ըսել, թէ որքան զգոյշ պէտք է լինել:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

զժուարութեանց սերմեր չպարունակէ Արեւելքի համար»:

*** Նոյն թերթին թղթակիցը Ժընեւէն կը հեռագրէ թէ բոլորն ալ կ'ուզեն կարելի եղածին չափ մէջտեղէն վերցնել Սանճաքին խնդիրը, որ կը սպառնայ ի վերջոյ վտանգել Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ բարեկամ յարաբերութիւնները: Թուրքիա ամէնէն աւելի իր յոյսը դրած է Ֆրանսայի բարեկամութեան վրայ, իսկ այս վերջինը պատրաստ է զիջումներ կատարելու, ցորչափ անոնք չեն դպչիր Սուրիոյ հողային ամբողջութեան: Այս պայմաններուն մէջ, համաձայնութիւն մը անկարելի չի թուիր, թէեւ բանակցութիւնները կրնան շատ երկար տեւել:

*** Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ ներկայացուցիչները երեք անգամ տեսակցեցան չորեքշաբթի օր, Ժընեւի մէջ եւ խօսակցութիւնները շարունակեցին յաջորդ օրն ալ: Հաւանական է որ դեռ շաբաթ մը մասնաւոր խօսակցութիւններ տեղի ունենան, մինչեւ որ խնդիրը Ա. Դ. Խորհուրդի սեղանին վրայ հանուի: Խորհրդակցութիւնները պիտի շարունակուին թէ իրաւագիտական եւ թէ քաղաքական գետնի վրայ: Այս առթիւ հեռագրուեցաւ Ազգ. Ժողովի երեք ներկայացուցիչներուն, որոնք Ալէքսանտրէթ կը գտնուին, կարելի եղածին չափ մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդել իրենց կատարած քննութեանց մասին.

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԶԲՈՆԱՅԻ մէջ (Փորթուկալ) ռումբեր պայթեցան, ծանր վնասներ պատճառելով պատերազմական եւ կրթական նախարարութեանց շէնքերուն եւ անթելի կայանին: Վիրաւորուեցան հինգ հոգի: Կ'ըսուի թէ դաւադիրները համայնավարներ են: Կառավարութիւնը պաշարման վիճակ հրատարակեց, խիստ խուզարկութիւններ եւ ձերբակալութիւններ կատարելով:

21.642 ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ պիտի ուղղուին Սէնի երդուեալներուն, խարդախութեան դատի մը առթիւ որ պիտի քննուի յունուար 28ին: Սթավիսքիի դատավարութեան առեն, որ գրաւեց 57 նիստ, 25 ամբաստանեալներով, հարցումներուն թիւն էր 1950 եւ անդադրում կը համարուէր: Այն առեն երդուեալները արգելափակուեցան 24ժամ, այս անգամ տասը օրն ալ պիտի չբաւէ:

1100 ՀՈԳԻ զոհ գացած են կրիփին, անցեալ շաբթու, Անգլիոյ մէջ: Նախորդ շաբթու զոհերու թիւն էր 768:

ՊԱՑԻՆ ՎԻՃԱԿԸ ԱՒԵԼԻ ծանրացած է երկու օրէ ի վեր: Երկու սրունքները սաստկապէս կը ցաւին եւ անդամալուծուելու դատապարտուած են: Հիւանդը միշտ կ'աղօթէ եւ հաղորդութիւն կ'առնէ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ծածկագրութեան կանոնագիրը Մէկլէօնի բանտին մէջ կը տպուի, կը գրէ «Մաթէն», պատմելով թէ այս ապշեցուցիչ պարագան երեւան հանուած է պատահաբար.

ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԱՐԳԻԼՈՒՄԸ արգիլող օրինագիծը ծերակոյտին կողմէ ալ քուէարկուեցաւ միաձայնութեամբ, 283 քուէով: Ուրեմն արդէն դարձած է օրէնք

ՍԱՐՏԱՆԷԼԻ պայմանագրի մասին բանակցութիւններ պիտի կատարուին Թուրքիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ, Էնկիւրիի հրաւէրով: Ինչպէս յայտնի է, միայն Իտալիա չստորագրեց Մոնթրէօյի պայմանագիրը:

Փարիզի գիւղացիներու ընդհ. ժողովը

Երկուշաբթի, 25 Յուն. ժամը 20.30ին, Société Savanteի մեծ սրահը:
ՕՐԱԿԱՐԳ.— 1. Հաշուետուութիւն եւ 2. ընտրութիւն վարչութեան:
[illegible]

Այրի Տիկին Տիգրանուհի Արապեան (Փարիզ), Պ. Լեւոն Սահակեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Գույումճեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Քէօշկերեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկ. — Սահակեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկ. Թապիպեան (Տիթրոյթ), Տէր եւ Տիկ. Մ. Սահակեան, Տէր եւ Տիկ. Հապիպեան (Փարիզ), Այրի Տիկին Մարի Սահակեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկ. Կ. Սահակեան եւ զաւակունք (Արժանթին), Տիկին Մաքրուհի Ցարութիւնեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Մաքրուհի Ծատուրեան, Պ. Պ. Արապեան (Երեւան), Այրի Տիկին Ի. Սահակեան եւ զաւակունք (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Խաչատուրեան (Լիոն), Այրի Տիկ. Հաճի մայրիկ Արապեան (Պոլիս), ինչպէս նաեւ բոլոր ազգականները եւ ծանօթները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց որդւոյն, քեռորդւոյն եւ ազգականին՝

ՕՆՆԻԿ ԱՐԱՊԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ 1927 յունուար 5ին Լիոնի մէջ, 27 տարեկան երիտասարդ հասակին:

Յուղարկաւորութեան տխուր արարողութիւնը տեղի ունեցաւ յունուար 8ին Լիոնի մէջ:

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆ. ԸՆԿ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

23 Յուն. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, **Salon Coliséeի** մէջ,
21 Bld. Dugommier. Մարսէյլ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ
Դերասան Թրագօշի ղեկավարութեամբ Դպրոցասէրի Նախկին սանուհիներու կողմէ կը ներկայացուի Յ. Պարոնեանի

ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐը

Կովկասեան պար Տիկին Վ. ՃՐՃՐԵԱՆԻ կողմէ, ընկերակցութեամբ երիտասարդ ջութակահար Պ. ՀԱՅԿ ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆԻ, Մարսէյլի քոնսէրվաթուառէն: Կերգէ Օր. ՄԱՌԻ ՍԻՄՈՆԵԱՆ, կը նուագէ Մարսէյլի հանրածանօթ 7 հոգինոց Ուանտըր ճազ, ղեկավարութեամբ Փ. ՄԱԹԻԵՕի:

Ճոխ պիւֆէ — Մուտք 10 ֆրանք

Ապահովեցէք ձեր սեղանները նախապէս, որոնց գինն է 5 ֆրանք:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները 23 Յուն. շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 4ին, 2 Place de l'Odéon, «Nil» ճաշարանին վերնայարկը:

ՏԻՐԱՆԱԿԵՐՑԻ եւ Շրջ. Հայր. Միութեան Կեդրոնային վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները անդամական ընդհ. ժողովի, 24 Յուն. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին, 32 Ավընիւ Կօպըլէն սրճարանին վերնայարկը. Մէթրօ Կօպըլէն:

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Պուլվառ Օսմոյի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները այս կիրակի ժամը 3ին, Ազգային վարժարանին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԼՕ-ՔՐՇԱՆԻ Արծիւ ենթակոմիտէի ընկերահամախմբական ճաշկերոյթը այսօր շաբաթ իրիկուն, ժամը ճիշդ 9ին, Հայ Ակումբին մէջ, 59 rue Isidore-Neujahr, Պանթէօ:

ԿՈՒՐԲԸՎՈՒԱՅԻ Ցալրոս խումբի դասախօսական ժողովը այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Եմմիեանի բնակարանին մէջ: Կը խօսի ընկ. ԽԱՉԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Գաւառ

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 24 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը հրաւիրուին խումբերու բոլոր ընկերները:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վահագն խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը՝ 24 Յունուար կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Նաֆրի'լեան սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն անդամակցողներու:

ՍԷՆԹ'ԷԹԻԷՆԻ Անտոք ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի, 24 Յուն., կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Դուրեան գրադարանին մէջ: Կը հրաւիրուին նաեւ Ֆալօռիէռի ընկերները

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՇԱՎԻԼԻ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին
Շավիլի մանուկ-մանկապարտէզի սրահին մէջ, Rue Trois Chantiers.
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ Մ. ՎԻՐԱՅԵԱՆ
Դասախօսութեան նիւթն է՝ «ՈՒՂ ԾԱԽԵՑ ԿԱՐՍԸ»

ՀԱՅ ԾԻՐԻՑԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԸ

Կազմակերպած է ընկերահամակրական հաւաքոյթ մը որ տեղի կ'ունենայ վաղը կիրակի 24 յունուար ժամը 14.30ին:

43 rue François-Gérard, Paris (16)
Métro Église d'Auteuil

Ժամը 16.30ին տեղի կ'ունենայ դասախօսութիւն՝ ՓՐ. ԱԴՈՆՑի կողմէ: Նիւթ՝ Ազգ եւ աւանդութիւն:

23 յունուար շաբաթ իրիկուան հաւաքոյթը յետաձգուած է կիրակի ժամը 14.30ին: — Մուտքը 2 ֆրանք

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Փրոֆ. Ադոնց կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի Փարիզի Հայոց եկեղեցին մէջ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ իր կնոջ մահուան տարելիցին առթիւ: Կը հրաւիրուին ազգականներն ու բարեկամները:

ՑԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է Հայ կամաւորներու եւ Մարտիկներու Իսի լէ Մուլինոյի ժողովը, որ տեղի պիտի ունենար այսօր շաբաթ երեկոյ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կրենոպլի Սանաթորիոմին մէջ դարմանուող բոլոր հայ հիւանդները շնորհակալութիւն կը յայտնենք Ֆ. Կ. Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղին որ այս կիրակի այցելեցին մեզի եւ բաժնեցին դրամ, պտուղ եւայլն:

Պօղոս Քէշիշեան

ՈՒՐԻՇ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԵՒ ԱՆՏԻՈՔԻ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.—Ինչպէս հաղորդած էինք Դիժոն Լիոնի «Լը Նուվէլիսթ» օրաթերթը իր յունուար 17ի թիւին առաջին էջը ամբողջովին յատկացուցած է Ալէքսանտրէթի հարցին, աշխարհագրական եւ ազգագրական տեղեկութիւններով: Առաջին մասը արդէն հրատարակած ըլլալով, ստորեւ կուտանք մնացեալը.—

Ինկլիզի կ'աշխատի ապացուցանել թէ Սանճաքին պաշտօնական լեզուն է Թուրքերէնը, առով հաստատելու համար թէ Սանճաքը Թրքական է ամբողջովին: Սակայն հիմ չունի այդ պատճառաբանութիւնը: Արդարեւ, ստորիացի Արաբներու մեծամասնութիւնը մէկ բառ Թուրքերէն չեն գիտեր: Հայերը, ճիշդ է, սահուն Թուրքերէն կը խօսին, բայց հասկնալի է ատիկա, նկատելով որ դարերով միասին ապրած են եւ ներկայիս ալ շփման մէջ են խալամ Թիւրքմէններու հետ: Սակայն անոնք կատաղի թշնամի են Թուրքերուն:

Վերջապէս, պէտք է ըսել թէ Արեւելքի, մասնաւորապէս Սանճաքին մէջ ժողովուրդները բազմաթիւ լեզուներ կը խօսին.

Սանճաքը նկարչագեղ է, այնքան որ նմանը չունի աշխարհի վրայ: Մովսիսերքէն սկսեալ, ուր ձմեռը քաղցր է եւ միջինքենական արեւով ողողուած, մինչեւ լեռները, ուր այս պահուս ձիւնը կը նստի, նկարչագեղ նոյն տեսարաններն են որ կը շարունակուին:

Երբ կ'անցնիք ճամբաներէ, որոնց եզերքը կը տեսնուին հնադարեան քաղաքակրթութեանց անթիւ հետքերը, մարդ ակամայ կը խորհի այն գերակէտ դերին մասին, զոր Սուրիա խաղաց հին ժամանակներու մէջ:

Այս ճամբաներէն է որ անցան Դարեհ, Աղեքսանդր, յետոյ Հռովմայեցիները եւ աւելի վերջ՝ Խաչակիրները:

Տակաւին կը մնան աւերակները այն անառիկ ամրոցներուն, զորս շինեցին Հայ եւ Ֆրանք ասպետները՝ դիմադրելու համար անհաւատներուն: Առանց յուզումի չէ որ կ'ոգեկոչենք այդ հերոսական հին օրերը:

Ֆրանսա, պաշտպանելով Հայերը, ուրիշ բան չըներ բայց եթէ կնքել բարեկամական դաշինքը, որ կը միացնէ երկու ժողովուրդները դարերէ ի վեր:

Անտիոք, որ օրօրանն եղաւ քրիստոնէութեան, բազմաթիւ սուրբեր տուաւ իր ծոցէն: Այնտեղ բնակեցաւ Պետրոս առաքեալ: Տակաւին մինչեւ այսօր մեզի ցոյց կը տրուի քարայր մը, ուր ան բնակեցաւ: Անտիոքէն է որ մեկնեցան Բառնաբաս եւ Պօղոս: Այս հռչակաւոր քաղաքին մէջ ապրեցան Իգնատիոս, Յովհան Ոսկեբերան, Սիմոն Սիւնակեաց սուրբերը:

Այն օրէն ի վեր, երբ Ֆրանսա ոտք դրաւ Սանճաքին մէջ, երկրին վիճակը մեծ բարելաւութիւն կրեց: Ֆրանսա նախ երկիրը մաքրեց աւազակներէն: Տեղացիներէն կազմուեցաւ հեծելազօրք մը, հանրային ապահովութեան համար:

Ճահիճները, որ կը գտնուէին Ալէքսանտրէթի շուրջ եւ պատճառ դարձած էին ապառողջութեան, չորցուեցան: Նախապատերազմեան կեղտոտ քաղաքին տեղ բարձրացաւ արդիական ու սիրուն քաղաք մը: Նաւահանգիստը սկսաւ բանիլ աւելի ծաւալուն:

Գեղեցիկ ճամբայ մը Հալէպէն կը կապէ Ալէքսանտրէթը եւ Անտիոքը, ուրիշ ճամբայ մը՝ Լաւոդիկէի, լեռներէն անցնելով:

Մեր միսիոնարները հիմնեցին դպրոցներ ու քոլէճներ: Ալէքսանտրէթի մէջ Ֆրէրներու դպրոցը ունի 500 աշակերտ: Անտիոքի մէջ Քափուչինեան Հայրերը ունին դպրոց մը: Քըրք-խանի մէջ՝ Յիսուսեանները, որոնց դպրոցը կը յաճախեն հայ մանուկներ, թոթովելով Ֆրանսերէնը եւ սորվելով սիրել Ֆրանսան:

Քըրք-Խանի մէջ կը գործէ նաեւ բուժարան մը, տարիներէ ի վեր: Լիոնեան հաստատութեան քոյրերուն անձնուիրութեան շնորհիւ, ճահճատենդի սովորական դէպքերը կը նուազին տարուէ տարի:

— Հաւատք եւ վստահութիւն ունինք Ֆրանսայի վրայ, ահա այսպէս կ'ըսեն բնակիչները մեծամասնութեամբ: Մաղթենք որ Ֆրանսա չխաբուի Թուրքերու խորամանկութենէն, եւ մերժուի Սանճաքին անկախութիւնը, որ նախաքայլը պիտի ըլլար երկիրը Թուրքիոյ կցելու:

Յաւանք որ չէզոք դիտողները, Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ ղրկուած, պայծառ տեսնեն եւ ցոյց տան պատասխան արդարութիւնը: Ի զո՜ւր Էնկիւրիի ժամուլը կը կրկնէ Թուրքերը ահաբեկումի տակ կ'[...] Սանճաքին մէջ,— բոլորովին [...]

Ֆրանսա պաշտօն առած է [...] րու Դաշնակցութենէն որ [...] Սանճաքին անդորրութիւնը: Ա[...] կրնար թերանալ իր պաշտօնին [...] Վստահութիւն պիտի ըլլար նել [...] չութիւն մը, որ մեղմէ կը սպառ[...] պաշտպանութիւնը:

Արդարեւ, եթէ Թուրքիա օր մ[...] դառնայ Սանճաքին, դժբախտ [...] ըը, իրենց մէկուկէս միլիոն [...] կիցներու ջարդէն վերջ, դարձեալ [...] տի ենթարկուէին գերի ժողովուրդ[...] րու ողբերգական ճակատագրին:

ԱՆԹՈՒԱՆ Ժ[...]

ԽՄԲ.— Յոյներու թիւը պիտ[...] լայ 3000. եւ ոչ թէ 113,000, [...] տպուած էր անցեալ անգամ:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme. PARIS (1[...])

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 24 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
DIMANCHE 24 JANVIER 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3328

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՈՐԹ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՊՂՏՈՐ ՋՈՒՐԵՐԸ

Ինչ որ պարզուեցաւ եւ դեռ պիտի պարզուի զինուորագրութեան հարցին առթիւ, կրնայ շարժանկարի մը կամ թատերախաղի մը նիւթ ծառայել, սրամիտ հեղինակի մը ձեռքին տակ:

Արդարեւ, զաւեշտն ու ողբերգութիւնը իրար խառնուած են այս հարցին մէջ ալ, ինչպէս առ հասարակ մեր հանրային կեանքին մէջ:

Նախ քանի մը իրողութիւններ, ջոկելով գրաւոր փաստերէ, որոնց մէկ մասը միայն հրատարակութեան տուած ենք.—

Հայաշատ քաղաքի մը մէջ ժողով կը գումարեն զինուորցուները: Կը խօսին, կը վիճին, «կ'ուզենք, չենք ուզեր», եւ յանձնախումբ մը կ'ընտրեն համաձայն Փարիզէն տրուած ազդանշանին, — միայն զինուորցուներէ:

Յաջորդ օրը, ապահովութեան պաշտօնեան կը կանչէ ժողովականներէն մէկը, Դաշնակցական մը, եւ կը մեղադրէ թէ գիշերուան ժողովին մէջ Փաշականութիւն քարոզած եւ Ֆրանսայի դէմ խօսած է ....

Այստեղ, Փարիզ, նոյնպէս հայաշատ արուարձանի մը մէջ դեկտեմբեր 30ին ժողով կը գումարուի մասնակցութեամբ 60 երիտասարդներու, զինուորցու թէ ոչ, եւ կ'ընտրուի 7 հոգինոց յանձնախումբ մը, համաձայն մշակուած բանաձեւին:

Շաբաթ մը վերջը, նոր ժողով մը կը գումարուի ճիշդ անոնց կողմէ որ հրաւիրած էին առաջին ժողովը եւ կ'ընտրուի նոր յանձնախումբ մը, «զինուորցուներու գործը վարելու համար միայն զինուորցուներով»:

Այս ուրիշ: Լեզուները թափուած են արդէն, եւ անոնք որ դուրսէն կը ստանան իրենց հրահանգները, միւսները կը կոչեն ... «Հրեղէն Թուր» կամ Փաշական:

Եւ այսպէս ամէն տեղ,— Լիոն, Մարսէյլ, Վալանս,— յիշած ըլլալու համար գլխաւորները:

Ամէն տեղ ալ, միեւնոյն տարրերն են որ խայծեր կը սարքեն աւելի կամ նուազ վարպետութեամբ, եւ մանաւանդ մթնոլորտ կը ստեղծեն, աղաղակելով տեղի-անտեղի,— Անկե՛ղծ Փաշականութիւնը, անկե՛ղծ ազգայնականութիւնը, մե՛նք պիտի վարենք մեր ճակատագիրը, չենք ճանչնար ուրիշ որ եւ է մարմին եւն.:

Սարքուած «պատկառելի» խառնիճաղանճին մէջ, բնականաբար բանաձեւերն ալ կը քուէարկուին այնպէս ինչպէս խմբագրուած են եւ յանձնախումբերը կ'ընտրուին դայլանի կամ ձեռամբա՛րձ, իբրեւ թէ մատով նշան դրուած ըլլար:

Վա՜յ այն շրջաններուն ուր ինքնաբերաբար կանոնաւոր, համերաշխ ժողովներ գումարուած եւ ընտրութիւններ կատարուած են, առանց խարդախութեան: Որդ մը կը սողոսկի եւ եթէ չկրցաւ կազմալուծել, ուրիշ յանձնախումբ մը կը կազմէ,— միայն եւ միայն զինուորցուներէ:

Ալ մի՛ հարցնէք թէ ո՞վ է, վերջապէս, բուն զինուորցուն, քանի որ կառավարական հրահանգը նկատի ունի միայն 20 - 21 տարեկանները, իսկ միւսները, մինչեւ 33 պարզապէս կ'արձանագրէ: (Պատերազմի առթին կրնայ կանչել մինչեւ 48):

Այլապէս շահեկան երեւոյթ մը:

Զինուորագրութեան եւ անոր հետ կապուած հարցին՝ հպատակութեան առթիւ, ամէնէն առաջ իրար անցած են ճիշդ անոնք որ երբեք ուրիշին չեն վստահիր Խ. Հայաստանի տէրը կամ սէրը:

Ի՜նչ բառեր եւ խօսքեր,— «Շատ սիրով կ'ընդունինք Ֆրանսական բանակին մէջ զինուորական ծառայութիւններ կատարել, պաշտպանելու համար մեր արեան գնով, մեր երկրորդ հայրենիքը եղող պանծալի Ֆրանսան».— «Անզուգական Ֆրանսայի պաշտպանը հանդիսանալու համար» եւն:

Իսկ Խ. Հայաստա՞նը, իր տէր ու պաշտպան, լուսաշող-արեւ Սթալինով: Հապա ներգա՞ղթը...

Եւ երբ շարք-շարք բողոքներ, առաջարկներ, մինչեւ անգամ պահանջներ կը դրուին Ֆրանսական կառավարութեան առջեւ,— ինչո՞ւ, այս տագնապալի պահուն, թանկ համեստ, խոնարհ աղերս մըն ալ չուղղուիր դէպի արեւելեան կողմն աշխարհի, Մոսկուա կամ Երեւան:

Վերջապէս դատապարտուած չենք մեր արիւնը անպատճառ Եւրոպայի մէջ թափելու, սպանիական կամ գերմանական ճակատին վրայ:

Ֆրանսա օրէնք մը քուէարկեր է — ինչպէս ուրիշ երկիր մըն ալ, Յունաստան — բայց քեզ չի բռնադատեր անպատճառ զինուոր ըլլալու. կրնաս ձգել-երթալ: Եւ այդպէս մտածողներ ալ կան:

Արդ, ինչո՞ւ չմտածել նաեւ ա՛յդ ուղղութեամբ,— ելք մը գտնել դէպի Երեւան, որպէսզի կարելի եղածին չափ շատ երիտասարդ փրկուի պանդխտութենէ, զինուորութենէ, կամ դէպի Հարաւ. Ամերիկայի տափաստանները տարածուելէ:

Փարիզը պարտականութիւններ ունի, Մոսկուան չունի՞: Եղած չեղած բոլոր ազգ. մարմինները յանցաւոր են, միայն Երեւա՞նը արդար է:

Երրորդ պատկերազարդ պատմութիւն մը:

Փարիզի կարմրուկներու շաբաթաթերթը հոյակա՛պ գիւտ մը յղացեր է,— Դաշնակցութիւնը կ'ուզէ որ հայ զինուորները քաղաքացի չդառնան, որովհետեւ, «կը յուսան տակաւին, նոր պանդ մը սարքել հայ ժողովուրդի գլխուն եւ ատոր համար պէտք ունին տարագիրներու ապրնկերային հայրենադուրկներու բազմութեան մը: Ինչո՞ւ,— ի հարկին ֆէտայիներու խումբեր կազմակերպելու անոնցմով »...

Հիմա փորձեցէք բացատրել այս երանելիներուն թէ՝ դորանոց տեսած եւ օտարահպատակ ֆէտային տասն անգամ աւելի նախընտրելի է, պայմանաւ որ իբրեւ ճակատ չունենայ ... Սպանիան:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՄԻՇՏ ԱՆՀԱՇՏ ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՀԱՐՑԻՆ ՄԷՋ

Գիշեր ցերեկ ժողով Էնգիւրիի մէջ

« Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Ժընեւի թղթակիցը հետեւեալ կերպով կը ներկայացնէ Ալէքսանտրէթի հարցին վիճակը.—

Թուրքիա կը պնդէ որ անմիջապէս կարգադրուի խնդիրը եւ կը մերժէ որ եւ է յետաձգում: Ան պիտի գոհանայ Սանճաքին փաստական անկախութեամբ, որ սակայն պիտի չտարածուի մաքսային դրութեան եւ օտար պետութեանց հետ եղած յարաբերութեանց վրայ: Հետեւաբար նահանգը կրնայ գոնէ տնտեսականօրէն մաս համարուիլ Սուրիոյ:

Թրքական կառավարութիւնը գոհացուցիչ չի նկատեր Պ. Լէօն Պլումի առաջարկած իրաւախոհութիւնը, որ կը տրամադրէ աւելի լայն ինքնավարութիւն եւ որոշ հակակշիռ Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցով: Թերեւս ամէնէն կարեւոր իրողութիւնը որ կրցայ երեւան հանել, սա է.— Թրքական կառավարութիւնը ամենամեծ ուշադրութիւնը կ'ընծայէ որ եւ է առաջարկի որ կրնայ ըլլալ Պ. Իտընի կողմէ: Իբրեւ վերջին միջոց կրնայ ընդունիլ անոր իրաւարարութիւնը:

Էնգիւրիէն կը հեռագրեն յունուար 22 թուականով.— Նախարարները երէկ ժողով գումարեցին երկու անգամ: Երկրորդ ժողովը վերջացաւ կէս գիշերէն յետոյ: Նախարարները տեւական յարաբերութեան մէջ են Ժընեւի եւ Պոլսոյ հետ, ուր կը բնակի այժմ Աթաթիւրք: Կարգ մը նախարարութեանց մէջ, պաշտօնատարները ներկայ են գիշերն ի բուն:

*** Արաբական թերթերը կը գրեն թէ Թուրքերը Արաբներուն արգիլած են մտնել իրենց մզկիթները: Ասոր վրայ քրիստոնեաները իրենց եկեղեցիները բացած են Արաբներուն առջեւ, որոնք հոն կացած են աղօթելու:

*** Ժընեւէն կը հեռագրեն թէ որ եւ է լուրջ յառաջդիմութիւն չէ կատարուած Սանճաքի հարցին մէջ: Երէկ աւելի կարեւոր տեսակցութիւն մը տեղի պիտի ունենար Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ ներկայացուցիչներուն միջեւ, կարելի իրաւախոհութեան մը մասին: Թուրքերը միշտ անհաշտ են եւ կ'ուզեն որ վէճը լուծուի Ա. Դ. Խորհուրդի ներկայ նստաշրջանին մէջ: Ֆրանսա սկիզբէն ընդունած է Ազգաժողովին իրաւարարութիւնը՝ [illegible] կողմէ առաջարկուելիք իրաւախոհութեան մասին, իսկ Թուրքիա իրենք տրամադիր չերեւար ընդունելու այդ իրաւախոհութիւնը:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ ԿՐԱԿ ԿԸ ՏԵՂԱՅ «Դաշնակ»ներուն դէմ եւ կը զգուշացնէ Հայերը

«ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԸ ՀԻՄԱԿ ԱԼ Կ'ԱՇԽԱՏԻՆ ԴԱՇՆԱԿՆԵՐԸ ՓՈՐՁԱՆՔ ԴԱՐՁՆԵԼ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՅԵՐՈՒ ԳԼԽՈՒՆ»

« Ճումհուրիյէթ » հետեւեալ հեռագիրը կը հրատարակէ շռնդալից խորագիրներով.— «ԴԱՇՆԱԿ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԷԿ ԼՐԲՈՒԹԻՒՆԸ.— ՑԱՆԴԳՆԱԾ ԵՆ ԳՆԴԱԿ ԱՐՁԱԿԵԼ ՊԷՅԼԱՆԻ ԹՐՔԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԻՆ ԴԷՄ».—

ՀԱԼԷՊ, 17 յունուար.— Պէյլանի Դաշնակ Հայերը անարգած են թրքական յիշատակարանը, գնդակ պարպելով անոր վրայ: Տեղական կառավարութեան եւ Ֆրանսացիներու քաջալերութեամբն է որ Դաշնակները գործած են այս արարքը. Նպատակն է գրգռել Թուրքերը եւ նոր միջադէպեր յարուցանել: Թուրք ժողովուրդը չէզոք դիտողներուն մօտ բողոքեց Դաշնակներու կատարած այս յարձակման դէմ:

Յաջորդ օրը, յունուար 19ին, նոյն թերթը հարկ զգացած էր խմբագրական մըն ալ նուիրել այս հարցին, հռչակաւոր Եունուս Նատիի բերնով: Ահաւասիկ այդ գրգռիչ խմբագրականը.—

«Սուրիոյ Ֆրանսական պաշտօնեաներուն շնորհիւ, հոգեզարկ ունեցան կարգ մը անիծեալ անուններ, զոր շատոնց մոռցած էինք: Այդ կարգէն է «Հայ Դաշնակ քոմիթէ» պարբերութիւնը: Երբ հասկցուեցաւ որ Անթաքիոյ Թուրքերը եւ անոնց հետ միասին Հայերը չպիտի մասնակցին ընտրութեանց, Ֆրանսացիները Դաշնակ քոմիթէի Փարիզի կեդրոնէն մարմին մը բերել տուին Սուրիա եւ զանոնք ու Սանճաքի համախոհները գործի լծելով՝ բարոյական եւ նիւթական շարք մը ճնշումներ կատարել տուին Սանճաքի Հայերուն վրայ:

Այս սպառնալիքը, խառնուած քարոզութեան զանազան ձեւերուն, բոլորովին ապարդիւն չանցաւ: Թէեւ կասկած չկայ թէ Հայերու խոշոր մեծամասնութիւնը չմասնակցեցաւ ընտրութեանց, բայց գոնէ մասամբ մասնակցեցան անոնք. Այս ձեւով ընտրութեանց մասնակցողները ամբողջովին արդարանալի են, որովհետեւ մէջտեղը կար Դաշնակ կարգապահութիւնը (տիսիփլին) իր ամբողջ սրիկայ տեսակութեամբ: Գիտէք թէ ի՞նչ է այդ տիսիփլինը.— տրուած հրամանը չկատարողները կը սպաննուին:

Արդէն, Հայեր տեղաւորելով Թուրքեւսուրիական սահմանին վրայ, Ֆրանսացի գաղթային պաշտօնեաները ծրագրած էին օր մը օգտուիլ ասկէ: Անոնց աչքին՝ Հայերը մատաղցու ոչխարներ են, կոչուած պատուարի դեր կատարելու ի հարկին:

Մասնաւորապէս այս իրողութիւնը գիտնալով է որ մենք այդ տարրին վրայ պիտի նայինք — եւ ըստ այնմ պիտի վերաբերուինք — այն տեսակէտով որ անի ի վիճակի չէ ոչ ֆրանսացի գաղթային պաշտօնեաներուն, ոչ ալ նոյնիսկ Դաշնակ քոմիթէին եղած դերերը ամբողջովին անտեսացնելու: Ի մէջ այլոց, Հաթայի Թուրքերուն կը յանձնարարենք,— այդ շրջանի Հայերը իրենց չափ անմեղ եւ հազարումէկ սպառնալիքներու ենթարկուելու տեսակէտով իրենց չափ նախատուած (մազլում) մարդիկ են: Միշտ այս տեսակէտով նայելու են անոնց եւ միշտ եղբայրական վերաբերում ցուցնելու են անոնց:

Սակայն, ոչ միայն Անթաքիոյ, այլեւ ամբողջ աշխարհի Հայերուն կը յանձնարարենք իրենց ամբողջ ուժովը եւ քաջութեամբը աշխատիլ՝ ազատելու համար Դաշնակ քոմիթէին անիծապարտ ազդեցութենէն: Այդ քոմիթէն աղէտ մը եղած է Հայութեան համար եւ որքան շատ շարունակուի եւ խառնուի Հայութեան գործերուն՝ այնքան աղէտ պիտի դառնայ:

Այս ձեւով շարժելով, Թուրքերը եւ Հայերը միաժամանակ կը ձախողեց-

(ԼՈՒՐԵՐՈՒ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՆՈՐ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

"17 ամբաստանեալները խոստովանած են իրենց թաքուր յանցանքները"

« Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն — Այս տեղ կ'ըսեն թէ 17 ամբաստանեալները բոլորն ալ խոստովանած են իրենց յանցանքը: Ընդհ. դատախազն է Վիշինսքի, այն Լեհը որ միեւնոյն պաշտօնը կատարեց Զինովիէվի եւ ընկերներուն դատավարութեան առթին, իսկ նախագահը՝ դարձեալ Ուլրիխ: Բոլոր ամբաստանեալները հարազատ «հին պոլշեւիկներ» են, որոնք, ինչպէս կ'ըսէ պաշտօնաթերթ «Իզվեստիա», «նոյնիսկ լրբութիւնն ունեցած են իրենք զիրենք կոչելու բուն իսկ Լէնինի պոլշեւիկները»: Կ'ըսեն թէ ասոնց ոճիրները շատ աւելի ցած են քան այն մեղքերը որոնց համար գնդակահարուեցան Զինովիէվ եւ ընկերները: «Փրավտա»յի եւ «Իզվեստիա»յի յօդուածները արդէն կը ցուցնեն թէ ինչ ուղղութեան պիտի հետեւի դատախազութիւնը: Նախ փորձ մը պիտի կատարուի ապացուցանելու թէ ամբաստանեալները, որոնցմէ շատերը կը պատկանէին Լէնինի «ներքին շրջանակ»ին, իրականին մէջ, յեղափոխութեան առաջին օրերէն միշտ կ'ընդդիմանային եւ նոյնիսկ կը դաւադրէին նոյն ինքն Լէնինի դէմ: Նպատակը պիտի ըլլայ ցուցնել թէ անոնք հակառակ չէին միայն Մեծ Սթալինին որ այժմ պաշտօնապէս նուիրագործուած է իբրեւ Լէնինի ամենամտերիմ աշակերտը եւ նախընծայ յաջորդը: Ամբաստանեալներէն ոմանք այսօր կ'ամբաստանուին նոյնիսկ այն մեղադրանքով թէ վարանած են սատարել Լէնինի անջատ հաշտութիւնը Պրէսթ Լիթովսքի մէջ, որով Ռուսաստան կը լքէր իր դաշնակիցները 1918ին: Այսօրուան դատին ետին ծածկուած հակառակութիւնները կ'երթան մինչեւ 13 տարի եւ աւելի. Ամբաստանեալներէն առ նուազն վեցը ստորագրած են 1923 հոկտեմբերի հռչակաւոր գիրը որ կը կոչուի «46ներու յայտարարութիւն» եւ որով Թրոցքիի ուժ կը տրուէր ընդդէմ Սթալինի, երբ արդէն անյոյս կը համարուէր Լէնինի առողջական վիճակը:

Փիաթաքով, որ ատեն մը Ռուսաստանի զինուորական եւ ծանր ճարտարարուեստի «ուղեղը» կը համարուէր, պիտի ամբաստանուի իբրեւ անձնապէս կազմակերպիչը կարգ մը արկածներու՝ Ռուսաստանի երկու մեծ ածխահանքերու Տոնեցի եւ Քուզնիցի մէջ: Նովօսիպիրսքի վերջին դատավարութեան առթին, ամբաստանեալներէն Տրոյնիս եւ գերման ճարտարագէտ որ մահուան դատապարտուեցաւ եւ յետոյ ներուեցաւ, երկուքն ալ հաստատեցին թէ հանքային արկածը հրամայուած էր Փիաթաքովի եւ Փաշական պետութեան մը պաշտօնական ներկայացուցիչին կողմէ (Գերմանիա): Ամբաստանեալներէն շատերը տասը տարի առաջ պահանջած էին անողոք միջոցներ ձեռք առնել, արմատախիլ ոչնչացնելու համար անհատ առեւտրականները եւ խորտակելու գիւղացիներու ընդդիմութիւնը հաւաքական տնտեսութեան: Սթալին նախ հակառակեցաւ, յետոյ համաձայնեցաւ: Հակառակ այս իրողութեան, հիմա կ'ամբաստանուին իբրեւ կազմակերպիչ դրամատիրութեան եւ քաղքենի կարգ ու սարքին վերահաստատման, ի հարկին Խորհրդային Միութիւնը անդամահատելով օտար պետութեանց բանակներով: Այս ամբաստանութիւնը պիտի հիմնուի Լոնտոնի նախկին դեսպան Սոքոլնիքովի գործունէութեան վրայ: Սոքոլնիքով հակառակ Թրոցքիի նախկին գաղափարակիցն ըլլալուն, միշտ կը ջատագովէր, գիւղացիական չափաւոր քաղաքականութիւն մը եւ օտար ապրանքներու ներածումը, Նախկին աջակողմեան վարիչներու՝ Ռիքովի եւ Պուխարինի հետ: Այս պատճառով Սոքոլնիքով կը համարուի «համայնավարութեան գլխաւոր դաւաճանը տնտեսական ճակատին վրայ»:

Ռատէք՝ երէկ աստղ, այսօր «թունաւոր օձ»

«Իզվեստիա»յի նոր խմբագրապետը հետեւեալ բառերով կը պատուէ երէկուան խմբագրապետը՝ Ռատէք.— «Այս սողունին, կեղծաւոր, լկտի սողունը, այս Թրոցքիական թունաւոր օձը, որ իր ճանկերը կը ծածկէ իր փաղաքուշ ժպիտին մէջ, իր ամբողջ կեանքի ընթացքին մաքառած է Լենինի դէմ եւ բազմաթիւ անգամներ պարտութեան մատնուած. Ան որդի մը պէս կառչեցաւ խորհրդային պետութեան հզօր կողքին, բազմաթիւ անգամներ իր գոյնը փոխելով եւ խրելով դէպի գետնին խորերը, այնտեղ հիւսելու համար իր հակայեղափոխական ոստայնը, որպէսզի խորտակէ մեր ազգը եւ հայրենիքը »:

*** Ինչպէս յայտնի է, դատավարութիւնը սկսաւ երէկ, Մոսկուայի մէջ: Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ մահուան պիտի դատապարտուին առ նուազն գլխաւորները, Ռատէք, Սոքոլնիքով, Փիաթաքով եւն.. Ամբաստանեալներէն վեցը Հրեաներ են:

Համայնավարները եւ ժողովրդական ճակատը

Ուրբաթ օր գումարուեցաւ համայնավար կուսակցութեան ազգային խորհրդաժողովը, Մոնթրէօյի մէջ, մասնակցութեամբ հարիւրաւոր պատգամաւորներու եւ նախագահութեամբ Պ. Մարսէլ Քաշէնի: Կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, Մորիս Թորէզ իր ճառին մէջ շեշտեց թէ պիտի շարունակեն ամէն բան ընել ժողովրդական ճակատին համար եւ ժողովրդական ճակատին միջոցաւ: Այս առթիւ յիշեց Լէնինի մէկ խօսքը.— «Մենք երբեք երդում ըրած չենք աւելի ձախ ըլլալ քան ամբողջ աշխարհը»: «Կուսակցութիւնը վոնտեց ուրացողները եւ պառակտիչները: Կուսակցութիւնը իր պայքարը տարաւ երկու ճակատի վրայ,— անոնց դէմ որ կը մոռնան յեղափոխութեան սկզբունքները եւ անիշխանականներուն դէմ որոնք իրենց շատախօս ջղագարութիւնը յեղափոխական գործ կը նկատեն»:

Կարդացուած տեղեկագրին համաձայն, կուսակցութեան անդամներուն թիւը, որ 80,000 էր անցեալ տարի, ժողովրդական ճակատի կազմութենէն առաջ, բարձրացած է 280,000ի: Օրնոյի հաստատութեան բանուորներուն մէկ չորրորդը համայնավարներ են: «Իւմանիթէ» կը ստանայ օրական 400,000 օրինակ, կիրակի օրերը՝ 500,000: Քարտուղարը նաեւ շեշտեց թէ կուսակցութիւնը յեղափոխական նպատակներ չունի առ այժմ, իր ծրագիրը ժողովրդական ճակատի ծրագիրն է, բայց պիտի շարունակեն պահանջել ծերութեան թոշակ, օգնութիւն՝ մայրերու եւ պաշտպանութիւն մանուկներու, դարման՝ ծնունդներու նուազման ծանր տագնապին որ կը սպառնայ ազգին» եւն.:

ՄՌՈՑՈՒԱԾ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՄԸ
(Հ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԷՐ ՍԱՀԱԿԵԱՆ)

Ա.

ԽՄԲ. — 1936 դեկտ. 13ին, Մշտ-կոյթի Օրուան առթիւ, գրաւոր ճառ մը կարդաց նախ Հ. Վահան Յովհաննէսեան: Բնագիրը մեզի յանձնուած ըլլալով, կը հրատարակենք ամբողջութեամբ. —

Մոռացութեան փոշիներէն եւ արբեանի կարմիր յիշատակներէն ձեզ կը բերեմ տարաբախտ եւ սիրելի հեղինակ մը, Հ. Կ. Տէր Սահակեան:

Իր պատկերն աչքերուս մէջ կենդանի եւ ձայնն ականջներուս վրայ դեռ սիւքի պէս թրթռուն, Ս. Ղազարի մէջն էր որ զայն ճանչցայ մենաւոր լռութեան եւ չքեղ երկինքներուն տակ, երբ Ալիշանի երազներով թեւաւոր իր նորածագ. արշալոյսի մէջն էր: Ո՞վ գիտէ ո՞ր նախախնամ ձեռքը բերաւ զայն Տիրանկատար լեռներէն յանձնելու Վենետիկեան ծիրան փիրուզ ջրերուն, ուրկէ զի Թինթորէթթօյի խոյանքներէն թեւ առնէր եւ Մխիթարեան՝ կենդանարար հոգի: Եւ ահա մայիսեան առաւօտ մը երկնահրաւէր զանգակներով, հայկական մեղեդիներով Մխիթարի եւ Ալիշանի բաղուկներուն մէջ իր յաւիտենական ուխտը կ'ընէր ըլլալու քահանայ Աստուծոյ եւ հայրենիքի.

Ինը երկար տարիներ անցուցած էր աշակերտութեան շրջանին, ունկնդրած Նարեկացիի մը պէս իր պատուհանին տակ մրմնջող ալիքները, նկարած աչքերուն մէջ արշալոյսներ եւ վերջալոյսներ միշտ հրաշալի եւ միշտ գեղեցիկ, այնուհետեւ Տարօնի լեռներու վայրի գեղեցկութիւնը կը նմանէր մանուկ հոգիին մէջ, եւ Հ. Կարապետ Տէր Սահակեան իբրեւ ներշնչուած մարգարէ Ալիշանի արեւմուտքին՝ կը դառնար Ս. Ղազարու բանաստեղծ քնարերգ. զարուն համար ։

Կրօնական երկիւղածութեամբ, ինչպէս գիտէք, Մխիթարեանները սիրած են բանաստեղծութիւնը, իբրեւ հայ ժողովրդի ժառանգութիւն, իրբեւ կեանքի իրականութեան ամենախոր արտայայտութիւն. իրենց հիմնադրէն սկսեալ հնչեցուցին սրտի լարերը եւ հելլէն ու լատին հրաշագործներով ոգեւորուած հայկական անսանձ երեւակայութեան լոյս տուին, միտք տուին, լեզու տուին: Հակառակ իրենց արուեստին եւ ալեւորական չափաւորութեան՝ մեր բնաշխարհի հոգին էր գիրենք ներշնչողը, հոգի մը այնքան հայկական, այնքան հարազատ, որքան հելլենական էր իրենց արուեստը, ձեզ ծանօթ է թէ ինչպէս 18րդ դարէն սկսեալ այդ գրականութիւնը կը տիրէ մեր բոլոր գրողներուն վրայ:

Հ. Կարապետն ալ այդ ուղիին հետեւեցաւ, երեւոյթով նոր դասական, բայց խորքին մէջ ամէն արժազանգ ունէր, գիւղացիներուն մէջէն մինչեւ երգիծաբան, խորհրդապաշտ, քնարերգակ գրող, որովհետեւ չէր հասատացած այն խղճահար քննադատութեան որ բանաստեղծներու հոգին բընաւորութեան բաժանումի կ'ենթարկեն: Ոչ ալ կրնայ բաժանում գնել այն որտին մէջ որ կատարեալ գիտակցութիւնն ունի արուեստին, եւ երկնատուր հանճարը հնչեցնելու բնութեան բոլոր լարերը:

Ճշմարիտ կոչումով բանաստեղծ, Հ. Կարապետ արդէն կ'ապրէր երկ-քին հետ, մուսաներուն հետ, ոչինչ ունէր աշխարհս գինքը հմայող, անյարմար գործնական կեանքին, մտադրաղ, երազատես, իր ներաշխարհին մէջ լոկ ամփոփուած, մեզի անծանօթ ուրիշ երկինքներ կը տեսնէր, կը հաղորդակցէր գերագոյն էակներու հետ: Միշտ լաւատես, լի խանդավառ հաւատքով եւ գոհ կեանքին բոլոր հոլովոյթներէն, երջանիկ բանաստեղծութիւն մըն էր իր գոյութեամբ, իր անձին բովանդակութեամբ:

Մխիթարեան միաբանութիւնը հաճոյքով ողջունեց այդ նոր տաղանդը եւ ամէն գոհողութիւն ըրաւ զայն օժտելու եւրոպական բարձրագոյն կրթութեամբ: 1910ին արդէն ուխտեալ քահանայ մեկնեցաւ Ֆրիպուրկ գրականութեան եւ պատմութեան հետեւելու. երեք տարիէն ստացաւ պատուաւոր պսակ մը իբր աւարտաճառ գրելով Շաթօպրիան ան Օրիան Փրանսերէն գիրքը որ փաստերով ցոյց կուտար թէ այդ կէս արեւելեան մտքով հեղինակը երբեք Արեւելքը չէր տեսած: Գիրքն իր ժամանակին մեծ աղմուկ հանեց մամուլին մէջ, եւ մնաց Հ. Կարապետին համար պատուաբեր հեղինակութիւն մը:

Զուիցերիոյ մէջ մօտէն ծանօթացաւ ֆրանսական եւ գերմանական մեծ գրողներուն, աւելցուց իր պայծառատեսութիւնն ու խորութիւնը, ինչպէս նաեւ երաժշտական լաւ հմտութիւն մը որուն մեծ յոյսերով կապուած էր:

Վերադառնալով Ս. Ղազար, տարի մը հազիւ վայելեց ծփծփուն կղզեակն ու իր հողեկիցները: Հայրենաբաղձութեան հրդեհը գինքը կ'այրէր, 1894էն ի վեր զայն չէր տեսած, կ'ուզէր Մուշ երթալ որպէսզի հայրենի կարօտով սիրտը հովանար, կ'ուզէր Քէրտերը հայացնել իրենց նախկին ազգութեամբ: 1914ին անցաւ Պոլիս, անկից Տրապիզոն, իբրեւ ուսուցչապետ Մխիթարեան վարժարանի, եւ դեռ Մուշ չէր տեսած, ծիծեռնակի պէս հոն մնաց աղաւնելով 1915ի նորեկ գարնան: Եկաւ 1915ը եւ բիւրաւոր նահատակներու հետ հնձեց նաեւ սիրելի եւ տարաբախտ Հ. Կարապետ Տէր Սահակեանը: Երբ անծանօթ օր մը Պոնտոսի սեւ ալիքները կը մռնչէին, համը դառնացած կատաղութեամբ կը թափառէր լեռներու մէջ, Հ. Կարապետ պաշտպանելով իր կուրծքով իսկ գիւղացի անմեղ մանուկները թուրք սիկարեաններուն դէմ, կը մորթուէր վարժարանին սեմին վրայ, կը մորթուէր ազգերու ամէնէն թարբարոսէն, այսպէս իր Մուշին անյագուրդ ծարաւն ու կարօտը քաշելով, որուն համար այնքան տառապած ու երգած էր.

Մայր չքնաղ, Տարօն, ուրտեղ պատմութիւն
Բնութեան հետ մըրցի գեղով երազոց.
Ուրտեղ, Աստղաբերդ կնլենն, իրիկուն
Անցեալն ու փառքը, յուսնով ոսկեզօծ:

Ձերդ մանուկ իր մօր՝ ծոցիդ մէջ ննջէ,

Երկի՛ր ուր մահն ալ, մահն ալ անուշ է.
Լուսոբնկայդ իջնէ, խոստ գիս ծածկէ

Որինգը հրճէ բլուրներու մէջէն:
Ու ահուդ անցնելով դամբանիս վրայէն,
կեանքիս վաղաժամ ըլլայ աղերգուն.
Հո՜ն, հո՜ն ննջեմ ես յաւերժ մեղմօրէն
Ճակատըս դէպ իմ աստղը դողդոջուն:

Աշակերտութեան շրջանէն սկսած է գրել Հ. Կարապետ. ինչպէս ամէն Մխիթարեան իր սիրելի զբաղումն ըրած է բանաստեղծութիւն եւ բանասիրութիւն

Հ. Յովհաննէս Թորոսեանի իմաստուն ուղղութեան տակ կը ստանար կանոնաւոր զարգացում. նոյն դրասեղաններուն վրայ հոգեկան եւ միտաւոր սնունդ կը ստանային ուրիշ երկու Տարօնցիներ եւս, Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեան, պատմաբան եւ պերճախօս, եւ յաւէտ ողբալի Հ. Ներսէս Անդրիկեան, քննադատ, գեղեցկագէտ, իմաստասէր մեծ միտք մը, ինչպէս նաեւ Հ. Մկրտիչ Պոտուրեան, միջնադարեան գրականութեան մասնագէտ եւ դեռ ուրիշներ:

Ս. Ղազարի մէջ, աւելի քան որ եւ է տեղ աշակերտական տարիները կ'անցնին սպասուած երազի մը պէս: Բնութեան գեղեցիկ լռութիւնը, ուսման յարատեւ տենչը, աղօթքի սրբութիւնը կը նորացնեն հոգիները, կը քաղցրացնեն կեանքը, հեռու աշխարհի աղմուկներէ, հեռու սիրտ մաշող հոգերէ

Դարերու աւանդութեամբ հաստատուած ուսումնական ծրագիր մը կ'առաջնորդէ այդ մատաղ մտքերուն, կը կանոնաւորէ ամէն մէկ Մխիթարեանի գրական կեանքը:

Մասնաւորապէս հայկական գիտութիւնները իրենց բոլոր ճիւղերով յատուկ ուսման նիւթ կ'ըլլան. պատմութիւն, մատենագրութիւն, գրաբար, աշխարհաբար ամէնուն նախասիրութիւնը կը դառնան, եւրոպական լեզուներէն եւ գիտութիւններէն զատ. յետոյ իւրաքանչիւրն իր բնութեան համեմատ կ'ընտրէ ճամբայ մը որոշ նպատակով: Մին կը պեղէ հայրենի դանձերը, միւսը կը հայացնէ օտար գլուխ գործոցները, Հայը Հայուն, Հայն օտարին, օտարն Հայուն ճանչցնելու համար:

Հ. Կարապետն ընտրեց բանասիրական ճիւղը, որովհետեւ բանաստեղծութիւնը ստացական գիտութիւն մը չէ, այլ բնածին շնորհք մը, կամ գերբնական գոյութիւն մը:

Երբ 1902ին դեռ քսան տարեկան իր պաշտօնական մուտքը կ'ընէր «Բազմավէպ»ին մէջ, իր երախայրիքը կ'ըլլային «Հայ կայսերք Բիւզանդիոնի», տեսակ մը արձակ բանաստեղծութիւններ, ճոխ պատմական ուսումնասիրութեամբ, համեմատած սքրամիտ եւ վիպականդարձուածքներով, ուր կ'ուզէ ապացուցանել թէ «Հայերը աղքատ կը ծնին եւ կայսր կը մեռնին»: Բախտին այս քմահաճ հեգնանքը որով 12 աղքատ հայորդիներ Բիւզանդիոնի կայսերական գահը բարձրացան, կամ կայսրուհիներ եւ զօրավարներ որ Վասիլին զարմանալան փառքը տուին լիօրէն կ'արդարացնէին Տէր Սահակեանին այս խօսքը ։

Միաժամանակ այս եւ նման յօդուածներուն իր քերթուածներն ալ զարնանային մեծ ծաղիկներու պէս կը բացուէին «Բազմավէպ»ին մէջ:

Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

«ԶԱԽՈՐԴ ՕՐԵՐԸ...»

Հայաստա՜ն, — ձմե՜ռ, ցո՜ւրտ եւ մարտի գեհեն, մանաւանդ՝ այն տարին...
Արեւն է պաղ, քաղցն է կծող, իսկ կուռչն հէք սրտերը կը պատռէին:
Ծայրի, պողպատի դէմ սրտերի զարկերով հարկ է միշտ պաշտպանել
Մտածելը հի՞ն, գինին հո՞ւր եւ քրտինքը ծո՞վ եւ երգելով մեռնիլ:
Թող Աստուած ներէ, եթէ մի փոքր ազգ, մի օր անուանուի հեթանոս
Եւ իր արտի եզրին՝ իր հաւատքին հզօր՝ փորէ մի խորունկ փոս:
Ջի՜ն, քա՞ղց, արի՜ւն եւ արցունք ամէն դի, լոկ սրտերը միայն
Երգում են դեռ մի հի՜ն, տխո՜ւր մեղեդի ու հեկեկում անձայն:
Հայը միշտ երգել է Հայաստանում, ուր կը նաեւ բռար գինին.
Երգով՝ նոր վիշտ է կերտել եւ գինով վառ՝ թաղել է վիշտն իր հին:
Օրհաս է. վիրաւոր, հիւանդ, որբ եւ այրի եւ անհամա՛ր գինուոր...
Սուլ հառաչ, մունջ կարօտ եւ մերթ սիրոյ նետի խոցերը թունաւոր ...
Պայքա՜ր, պայքար բոլորի դէմ, եւ Աստուծոյ եւ մարդու դէմ դաւան.
Թող չայցելէ մեր սրտերը հեւքը սիրոյ՝ քանի սեւ է ներկան.

Բուք ու բորան մի օր Գիւմրի քաղաքում, հետս առած՝ մի ազայ,
Ձեռս թիթեղէ մի տուփ եւ յոյսը սրտում տնէ տուն ման եկայ...:
Կարծում էինք թէ դեռ կրտսն մի թաշկինակ արտասուք սրբելու
Եւ մի լաթի կտոր պարուրի համար ճերմակ կամ մի վէրք կապելու:
Մանաւանդ գիտէինք թէ հայ մարդ են, էլի, եւ բարի չինական,
Գէթ մի սիրտ ունեն — եթէ ոչինչ չլինի— կը հանեն ու կը տան ..
Բուք ու բորան, ճակա՜տ, հագա՜ր հայար դաղթական անտուն եւ անօթի
Գիւմրին կարծես պարապ է, աւեր ու խոպան, փողոցներն ամայի
Ի՞նչ յիմարութիւն այս տեսակ մի օր դուրս գալ մի հանգանակութեան.
Աւելի լաւ չէ՞ր նստել մի անկիւն ու լալ եւ սպասել մահուան
Ցանկարծ լսեցինք մի տնէ մի երգի ձայն, երգի հետ նաեւ թա՜ռ,
Դժուար չէր գուշակել թէ նրանց աշխարհն ունայն վարարող գինի կար ...
— Մտնենք, ասացի ընկերոջս, որ ցրտէն պեպարել էր արդէն:
— Ո՛չ, ասաց նա, ո՞վ գիտէ հարբած մարդիկ են, զուցէ եւ հայհոյեն...
— Ինչ էլ անեն, ես պիտի փորձեմ անպայման, դուք այստեղ սպասէք ։
Բարե՛ւ, հայ մարդիկ ... ազգի համար է, մի բան դուք էլ նուիրեցէք ,
Ասացի, երբ դուրս բացի, մախմրխալէն հարբած մարդկանց տեսքէն.
Աուցը ծո՞ւխ, աչերն արիւն, հիմա կը բռնեն մաղերիս հիւսքէն
Մին թէ, — Ի՞նչ, հանգանակութի՞ւն, ազգի համա՞ր որ տանէք ու լափէ՞ք . .
Սիրտս պիտի պայթէր, տուփը ձեռքիս ընկնէր պիտի՛ վար . . յանկարծ մի ծեր մարդ չէկ
«Լոեցէ՛ք» ասաց, կանչելեց, կրծքաբաց, յօնքերը կիտած, մի ձեռքը լի բաժակ,
Միւս ձեռքն երկարեց ծխի մէջ ամպամած, փայլփլող լոյսին տակ,
«Դուք չգիտէք թէ ինչ պատիւ է մեզ համար, այս բուք ու բորանին,
Գալ ու մեր զուռը հայցել, որ հասնի մի պատառ որբերի բերանին . .
Մեզ մարդու տեղ են դրել եկել են մեր տունն, իսկ մենք այս աշխարհի
Լօթին, անօթին, մենք մեզ մոռացել էինք այս մթին սենեակում ցաւով լի.
Ահա՛, զալիս են ղռներն են զարնում մեր սրտերի ու մեզ դուրս են բերում
Լոյսին եւ յոյսին, որ մենք խեղդել էինք երգի եւ գինու բաժակում :...
Ու ինձ դառնալով՝ — «Օրիո՛րդ, ասաց, հոս բեր, այն քո ազգի՛ն մատաղ,
Այն քո սառած ձեռքերին, ոբերիդ անօթի՞ր, քո սեւ աչքին մատաղ,
Մտի՛ր, հաս նստի՛ր, կըտանք, ամէն ինչ կըտանք բայց՝ մի փոքր պայմանով.
Դուն էլ մեզ հետ երգիր ու խմիր, տաքանանք մի պահ մոռանալով.
Թէ դուրսը կռիւ ու գաղթ է, սով է ու մրրիկ, եւ յետոյ կը յիշենք
Եւ մեր զօրքը, եւ մեր որբը եւ մեր հայրենիք եւ քո թշնամին նենգ ...»:
Նստայ ... գինի տուին, երգեցի, երգեցին առանց մոռանալու
Կենացը զօրքի, որբի ... նոյն իսկ թանկագին մեծ աշուղ Ջիվանու . .
— «Հիմա բեր հոս քո տուփն, ասաց՝ այն մարդը չէկ: Ցետոյ նրանց՝ «Տղերք ջան» .
Եւ հայ տղերքը թափեցին մանէթ ու կոպէկ, ինչ որ կար ու գտան
Երբ տուփս լման լցուեց ու էլ տեղ չմնաց՝ — Ցիսուսի հրաշքն էր ծով —
Աւելին դրեց մի նազլուխի մէջ թրջուած գինիով, արցունքով ..
«Ա՛ռ», ասաց չէկը զսպելով հազիւ հառաչն իր՝ արագ գնաց նստաւ.
Խո՛վք, ալեկծութի՛՛ն մի փոքր խուցի մէջ զազի՛ր՝ սրտերն առեւ մի նաւ:
Երբ դուրս եկայ փողոց, մայթին վրայ խեղճ սպան չփում էր ձեռը ...
Իսկ խուցէն լսեց՝ մի նոր թափով անմահ «Զախորդ օրերը»

ՏՈՒՖԹ. Ց. ԿԻԼԻԿԵՑԻ

×

Աւա՜ղ, կը մեկնին ուժեղս մորմոքում
Տարակայ վայրեր՝ կռունկներու պէս.
Այլեւս այն ուղին որ կ'երթայ պարտէզ,
Ձի տանիր հոգիս զարնան վարդերում:

Ջուր կը յամենան ակնարկներս բերի —
Տենչերս ցրդուտ քրմայքին երյաւ—
Աստղերու առջեւ. արդէն օրերու
Կը մարին լոյսերն անա մի առ մի

Բուքի տակ մեռնող խաշինքին նման:
Եւ, տերեւին պէս աշնան հողմավար,
Կը լռեմ անցքը կեանքին հեւասպառ,
Իր ճառաբեկումն ժայռի յանդիման :

Հոգիս դուռներն իր կապոյտ խղճերու
Լի երազներով ի զուր կը բանայ
Ձերդ լեռնադաշտի կրծքերուն վրայ
Բացուող ծաղիկներն յորդ անձրեւներու .

Աւա՜ղ, կը մեկնին օրերս մոլարուն
Տարակայ վայրեր՝ կռունկներու պէս.
Այլեւս այն ուղին որ կ'երթար պարտէզ,
Ձի տանիր հոգիս զարնան վարդերում:

ՑՈՎՀ. ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ

Քոնիօ

ԳԵՂԻ ՁՄԵՌ

Ցէշտաակը մեր գեղի ձմեռ[...] կարծես գինիի կը նմանի: Թան[...] հիննայ, այնքան աւելի կ'անուշն[...] կը դառնայ մեզի նոյն իսկ, որ [...] տես, կ'ուտես չես կշտանար:

Ո՞վ չէ տեսեր ձմեռը գեղին: Ո[...] լսեր պատմութիւններն այդ ան[...] ոսկի օրերուն։

Եթէ սիրտ ունիք, մտիկ ըրէք:

Աշնան վերջին օրերուն, երբ ալ[...] կը սկսի ամպոտիլ երկինքը, արեւը[...] նստած աղջկան մը պէս երեսը[...] պահէ: Բնութիւնը սպտակարդ եր[...] ւոյթ մը կ'առնէ։ Ու գիւղացին[...] դխտութեան զացող մէկու մը [...] յուզուած՝ կը կանգնի արտին եզ[...] կը նայի կուշտ մը վերէն վար: Կ[...] բաղէ: Պահ մը վերջ, աչքերը լեցու[...] տուն կը դառնայ իր եզներուն հե[...]

Այս պահուս, խորունկ վէրքի [...] պէս կը սկսի կոտտալ դաշտին սի[...] տը: Երակները կը թուլնան: Պառա[...] ւի մը աչքերուն պէս իր աչքերն[...] կը թըջին: Վասնզի երեք ամիս[...] հետը խօսող պիտի չըլլայ, պիտի[...] յսէ մշակին ձայնը, պիտի չունենա[...] խօսքերը երկու սիրահարներուն[...] երգերուն հովիւին եւ թռչուններու[...] Որբ պիտի մնայ։

Առաւօտ մը, երբ գիւղացին արթ[...] նայ ու տեսնէ որ ձիւնը ճերմակ [...] ւանի մը պէս փռուեր է գետինը, [...] կարծ, ուրախութեան ժպիտ մը [...] փայլատակի իր աչքերուն մէջ: Ա[...] րուն վրայ երկու պէրճներ կը ձեւ[...] նան: Ալ չի կրնար քնանալ, եւ իր[...] հաճոյք, իր թիին հետ կը բարձրա[...] տանիք:

Ձիւնը որ երեք չորս թիզ բարձր[...] թեան վրայ հանգիստ մը Նստեր[...] ինքը՝ գիւղացին, թեւերը սօթտ[...] կը լծուի գործի: Պահ մը վերջ, [...] գէն ձիւն չկայ: Տանիքը ալ լի [...] ւար: Մաքրուեր է: Հիմա, յաղթա[...] կան գինուորի մը պէս հպարտ, [...] տինքը սրբելէն թոնրատուն կ'իջնէ[...] ուր տանտիկինը առտուան թաս մ[...] ու կարագը շարած սեղանին՝ [...] ուրախութիւնով կը սպասէ:

Քաղքցի բարեկամ, հիմա եկուր [...] ծի հետ, այս ձմրան եղանակին պ[...] տոյտ մը ընենք մեր գիւղին մէջ։

Մութն ու լուսուն, նախ կեն[...] գրան առջեւ: Մեզմ ու հաճելի օդ[...] Գետինը թանձր, ճերմակ սաւան մ[...] Ու կերպն Աստուծոյ այդ սաւան[...] վրայ: Դիմացի երէկուան մերկ ծառ[...] րը, ճերմակ հագնող նոր հարսն[...] կը նմանին. Իւրաքանչիւրի [...] վրայ կամ ձեռքերուն մէջ կարծես[...] մէկ մէկ փունջ ծաղիկներ կան: Ե[...] կինքը կ'ըսես, բարի ծերունիի մը[...] բեւայթն ունի: Խորհրդաւոր լռ[...] թիւն: Գեղեցկութի՛ւն անմահ.

Այս պահուն ուր մութն ու [...] պայքարի մէջ են, ուր՝ բնութ[...] քունէն արթնցող պառաւի մը [...] հողաթափները կը փնտռէ, անդէ[...] քիչ մը ամէն կողմ, հեռաւոր փառ[...] ներու պէս պզտիկ արձագանգներ[...] ծագին ու կը մարին:

Ի՞նչ կամ ո՞վ է այս: Գիւղաց[...] Օձիքն ու թեւերը բաց, թի մը ձե[...] քը, ճամբայ կը բանայ իր դռնէն ա[...] նոց դրացիին:

Ու հիմա սիրելիս, եկուր որ քա[...] այս բարակ, մանուածապատ ճամ[...] բէն: Բայց զգոյշ, աչքերդ չխաղ[...] գլուխդ չդառնայ, այդ քու փայլ[...] կօշիկներուդ մէջ ձիւն չլեցուի, [...]

ՊՈՂՈՏԱՆԵՐՈՒ ԾԱՂԻԿԸ
(ԱՐՄԱՏԱԽԻԼ ՈՐԲՈՒՀԻՆ)

ԽՄԲ. — Կը շարունակենք մեր երիտասարդ աշխատակցին այս վիպակը, զոր ընդհատած էինք նիւթերու առատութեան պատճառով: Քանի մը բառով կ'ամփոփենք հրատարակուած մասը «Տեսնել Ցառաջ», դեկտ. 6 եւ 18)

Երկու որբ երիտասարդներ, եղբայր իրարու, Սարգիս եւ Գառնիկ, կարեւոր դիրք մը գրաւած են մարզէին վրայ: Փարիզի պողոտաներուն վրայ կը հանդիպին որբուհիի մը, Պայծառ, որ փրանսերէն թերթ կը ծախէ անցորդներուն: Երկու որբերը կը մտածեն իրենց պաշտպանութեան տակ առնել այս արմատախիլ ծաղիկը, վերամշակել անոր մէջ ցեղային ու բարոյական աւանդութիւնները, զորս պողոտաները կրնային խլած ըլլալ: Թերեւս ալ եղբայրներէն մէկը կ'ամուսնանար հետը, ապագային.

Պայծառ քրոջ մը պէս կը տեղաւորուի երկու որբ երիտասարդներուն գործին մէջ, վաճառորդուհիի մեծ ձիրք ցոյց տալով: Երկու եղբայրները սակայն կ'ապրին բնակարանի մը մէջ, ուր տեղաւորուած են բազմաթիւ հայ բնտանիքներ, — պողոտաներու ծաղիկին զգած բախտը ճախանձի եւ էնթրիկի պատճառ կը դառնայ արդէն:

Պայծառ, ժամադրութեանց տան մը մէջ ծառայեր է: Նշանաւոր ճիւմէրօ է.

Երեկոները, իր պզտիկ տասնեակ մը երիտասարդ միաժամանակ կը կապէ: Կը խաղցնէ զանոնք: Նմանը չէ տեսնուած չան աղջկան: Ու Աստուած թշնամիիս ճամբուն վրայ չհանէ գինքը.

Նշանածը խաբեր է: Ամուսինը ձգեր՝ անոր բարեկամին հետ կենակցեր է: Մանկիկ մը յանձնուեր է հանրային խնամատարութեան:

Տիկին Փերուզ եւ իր ամուսինը բարի տրամադրութեամբ համակուած էին Պայծառի հանդէպ: Մեղղական յորդորներով կը զուրգուրային անոր վրայ. Այն տարիճան որ, Պայծառ ըլփացած էր, երբեմն մինչեւ իսկ ամբարտաւանութեան կ'երթար:

— Աղջի՛կս, կ'ըսէր Տիկ. Փերուզ, խելքդ գլուխդ հաւաքէ: Պարոնները քու բարիքիդ համար կը խօսին: Միտքերդ բեր նախկին վիճակդ: Քանի քաղաքներ տեղդ ըլլալ պիտի ուզէին: Պէտք չէ որ իրենց խօսքէն դուրս ելլես: Նայէ որ սիրելի դառնաս անոնց: Չի գիտցուիր: Կրնայ ըլլալ որ մէկն ու մէկը քեզ առնէ: Կամ իրենց բարեկամներէն մէկուն տան: Լաւ չըջանակ ունին: Եւ ինչ շնորհքով տղաքներ են անոնց բարեկամները: Անոնք փարթոն չեն քեզի համար: Հարազատ եղբայրներէ աւելի բան մըն են: Ձախկրութիւնդ մոցիր:

—— Օ՜, իրենք այնքան հպարտ են որ. Ձիս կ'առնե՞ն: Հը, ուրիշներու պիտի տան: Ես ծախու ապրանք չեմ, տիկին Փերուզ, կ'ըսէր Պայծառ, ուսերը թօթվելով եւ արհամարհական նայուածք մը ձգելով տախտակամածին:

—— Օրիո՛րդ, կ'ըսէր տիկին Փերուզի ամուսինը, գնահատել գիտցիր միջավայրը ուր ինկած ես, թերեւս, նախախնամական տնօրինութեամբ մը, անոնք վար կը ծռին, ձեռք կ'երկարեն քեզի, քիչ առ քիչ վեր բարձրացնելու համար քեզ: Բայց, դուն ալ պարտիս ճիգ մը ընել քու կողմէդ: Կամք ընել պէտք է: Այսպիսի առիթ մը միշտ չի ներկայանար կեանքի մէջ: Իմաստուն եղիր: Կեանքը հրաշքներ ունի: Կրնաս անոնցմէ մէկուն կինը ըլլալ:

— Բայց ես ամէն բան կ'ընեմ որ աչքը մտնեմ: Բնաւ գոհ չէ: Դուք չէք ճանչնար Գ. Գառնիկը: Անոր պէս խիստ մարդու չեմ հանդիպած կեանքիս մէջ: Որ եւ է մէկ ըրածիս չի հաւնիր: Ցաճախորդներու ներկայութեան կը յանդիմանէ զիս: Օ՜, այնքան ծանր են անոր խօսքերը: Կը նախընտրեմ որ ծեծէ զիս, կ'ըսէր ու կը հեծկլտար Պայծառ:

Հանրային կարծիքը արտաքին աշխարհի մէջ ալ կը զբաղէր Պայծառով: Ո՞վ չէր խօսեր Սարգիսի եւ Գառնիկի պաշտպանեալուհիին մասին:

—— Սարգիս, ճի՞շդ է որ Գառնիկ մտադիր է նշանուիլ քովի աղջկան հետ: Ես չհաւատացի: Անկարելի է որ Գառնիկ այդ աղջիկը առնէ: Ես շատոնց կը ճանչնամ զայն: Պանդոկ տարած եմ: Ոչ թէ կին առնէ այդ փճացածը, այլ իբրեւ վաճառորդուհի ալ պահելու չէ զայն: Իրարու քով, մէկը միւսին բոլորովին հակառակ, շատ անյարմար են իրարու: Ձեզի լուրջ, ծանր գլուխ աղջիկ մը պէտք է, կ'ըսէ Մկրտիչ, կարօններու փերեզակը, տարագրութեան օրերու բարեկամ:

— Պարոն Գառնիկ, քանի մը օր առաջ, որբանոցին մէջ, լաւ չխօսեցան ձեր աղջկան մասին: Զարմուհիս ալ կը ճանչնայ գինքը: Զգո՛յշ: Փորձանք մը չբերէ ձեր գլխուն: Թէպէտ գիտեմ թէ դիւրաւ կիներու թակարդ ինկող մը չես:

Գառնիկ չէր կրնար կասկածիլ Գ. Ցակոբի անկեղծութեան վրայ: Զաքմռութիւն չէր կրնար վերագրել անոր: Ու հայ որբուհիի մը թշուառութիւն հասցնելու վատասրտութիւնը չէր որ կը մղէր Գ. Ցակոբը այդպիսի արտայայտութեան մը: Անիկա կը սիրէր եւ կը յարգէր երկու գործակիցները: Ու չէր մոռցեր որ ինկած – կորսուած կին մը դժբախտութեանց դուռ բանար անոնց եւ կանուխ կամ ուշ ձախորդութիւններու ենթարկէր անոնց գործը, ապագայ մեծ յաջողութիւններով յղի: Մեծաքանակի վաճառատունը բանալէ առաջ, ինք ալ անցած էր վաճառատեղիներէն: [...] ալ երիտասարդութենէ անցած է[...] Ու իր իմաստասիրութիւնը կին[...] մասին՝ յոռետես էր, վհատեցու[...] եւ երբեմն ալ անողոք ու ընդվզեցու[...] ցիչ:

— Եղբայր, ամուսինը կը ճանչ[...] անոր: Սարսէլ կը նստին: Կեսուր[...] գիտենք: Հարս ու կեսուր, վաճառ[...] տեղի կուգային: Իրենց զուլպան[...] մենք կուտային: Ինչե՛ր չէ ըրած[...] կեսրոջ, իր ամուսնոյն, կ'ըսէին [...] նուկ եւ Առաքել, դիմելով վկայ[...] թեան իրենց կնոջ եւ քրոջ։

Պայծառ, Սարգիս եւ Գառնիկ ճա[...] նաչած էն Զուարթ է Պայծառի [...] րամադրութիւնը Գառնիկ գլխահա[...] չէ բացած դեռ բերանը: Ու խնծոր [...] մաթէ.

Դանակին հետ կը խաղար Սարգ[...] երբ զարձաւ Պայծառի։

—Օրիորդ, Մկրտիչը կը ճանչնա[...]

— Մկրտի՞չը: Ո՞վ է որ:

— Զճանչնալ մի ձեւացնէք, [...] րեմ: Այն որ հիւսուածեղէնի կտո[...] ներ կը ծախէ: Վաճառատեղէ վ[...] ճառատեղի կը շրջի:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

(3)

[illegible]

ՀԻՆԵՐ ԵՒ ՆՈՐԵՐ

— · —

ԻՇԽԱՆ ԳՈՒՏՈՆ ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ

Հին վաւերաթուղթեր որոնող փը – թանացի բարեկամ մը, որ F. J. կը ստորագրէ, առջի օր ինծի յանձնեց իր տպաւորութիւնները, ի մասին նախկին վենետիկեան Ամբրոսիոս Վ. Գալֆայեանի, տեսուչ, բիւ. Կրընէլի Մուրատեան վարժարանի, ապա Հապէշիստան — եղբայրը՝ Խորէն Նարպէյի ...

[illegible]

սորները: Հակապատկերը որ կար այս համեստ անդրուվարին, որ յամրա – քայլ այս երեք համբորդները կը բե – րէր եւ այս գլխու պտոյտ տուող գի – նանչաններուն միջեւ, կասկածամիտ կը դարձնէր գիտողը: Ո՞վ կրնար ըլ – լալ նորին վեհափառութիւնը որուն կերպարանքը մանաւանդ կը մարմնա – ցնէր աւելի ճիշդ տարիքոտ գիտնա – կանի մը տիպարը, որ ոսկեպատ ակ – նոցներուն ընդմէջէն հին պապիւրոս – ներ կը վերծանէ . .

Մեր եւ իր տան ուսեալ հայերա – ...

[illegible]

դէ, եւ յուսախաբ կ'ըլլայ եւ չունէր կ'առնէ տեղւոյն ոստիկանապետին մօտ: Գործը կրնար տհաճութիւն պատճառել իշխանին, եթէ ոստիկա – նապետը, մտացի մարդ, կարճ չկապէր, իր պաշտօնական դիտողութիւնները ծերուկ գիտնականին ուղղելով հան – դերձ չհասկցնէր բողոքարկուին, թէ այս գործը երկուքին համար ալ, այն – քան պատուաբեր չէր, եւ թէ իրենցմէ մէկը միայն աւելի ծաղրանքի արժա – նի էր

Չեմ գիտեր որ Թուականին մեռաւ ...

[illegible]

Նէշոյին, եւ աշկերց ի վեր բան մը չլսե – ցի իր մասին, ոչ ալ իր երկերու մա – սին, որոնք առանձինն իր կեանքը լուսազարդած են պատուաբեր փայ – լով մը

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԽՕՍՈՒՄԻ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— —

Չենք գիտեր թէ ի՛նչ կը նշանակեն խօսուած եւ նաւակատիք բառերը, որոնց ստուգաբանութեան մասին զանազան կարծիքներ կան: Ի՞նչ կը խորհի Տա – րագ, — հետաքրքիր ենք: (Արեւելա – հայերը Ծննդեան երեկոն կ'անուանեն Թախթախման երեկոյ).

Ծննդեան տօնին՝ Վանեցիները ...

[illegible]

Այն տուները, որոնք նոր մեռելներ ունեցած են, խթման երեկոյին կ'րն – դունին «ալէլուիա – հարցուած եկողներ» կամ անոնց կողմէ ղրկուած կերա – կուրներ եւ միրգեր:

Հետաքրքրական է նաեւ «ալէլու – իա»ն, որ Բիւթանիոյ գիւղերուն «ա – ւետիս պտըտողներու» արարողու – թեան կը նմանի:

Խումբ մը երիտասարդներ, խթման երեկոյին, ժամէն վերջ, «ալէլուիա» կը կատարեն: Զարգած դդումի մը, կամ ձլորի մը մէջ հողէ ճախով ճրագ ճրագ մը կը տեղաւորեն, երկարավիզ դդումին կը կապեն երկար չուան մը, եւ դրացիներու տան երդիքէն կը կա – խեն վար: Մէկն ալ դուռը կ'երթայ՝ բան պահանջելու:

— Մարէ՛, ալէլուիան եկաւ, ո՞վ գովէ:

— Բարով թող գայ, զաւակս, քեզ պիտի գովէ

Ու կը սկսին.

Ալէլուիա՛, ալէլուիա՛ ...
Այսօր ծնունդ է Մարիամայ,
Քամակն ի զարկ խաչափայտին,
Ծնաւ երէ Յիսուս որդին.
Մարիա՛մ, Մարիա՛մ, քու նուր բարին:
Էրանիկ քե սուրբ խանձարուր,
Քրիստոս մէջ քե փաթաթեցին,
Էրանի քե բարձր օրօրոց,

ՕՐ. ՀԵՐՄԻՆԷ ՑԷՍԼԻՔԷՆԵԱՆ
Եւ
M. FRÉDÉRIC FEYDIT
Diplôme de l'Ecole Nationale des Langues Orientales
Ամուսնացած
Միլան 1937 Յունուար 27 Փարիզ

Յիսուս ի քեզ օրօրեցին:
Էրանի քե սուրբ Մարիամ,
Որ Քրիստոսին օրօր ըսիր:
Էրանի քե Օվանէս,
Որ Քրիստոսին քաւոր եղար:
Էրանի քե Հռոմսիմայ,
Որ Քրիստոսի տատմէր եղար:
Էրանի քե գետ Յորդանան,
Քրիստոս մէջ քե մկրտեցին:

Յետոյ կը սկսին այն պատմութիւնը թէ ինչպէս Երուսաղէմը շինուեր է, սիւնը եւ գերանը պակսեր է, առած են աղոց ու կացին, դացած են ծառ մը կտրելու, ծառը ճչած է՝ երբ կացի – նը իրեն է դպած, իսկ երբ սղոց են քաշած՝ արիւն է բխած այդ ծառէն:

Յետոյ տանը գոր պիտի գովեն՝ կը նմանցնեն Երուսաղէմի տաճարին.
Ըստ տունն Աստուծու շինած,
Ալաշ վերէն ծիլ ծիլ ոսկի,
Կողր վերէն սրբուռ մարգրիտ,
Հարսները մէջ քանց եղունիկ,
Աւելը ձեռք փունջ մանիշակ:
Ալէլուիա, ալէլուիա:

Սակայն պէտք է գովել նաեւ տան մանչ տղան.

— Ձեր տղուն անունն ի՞նչ է:

— Գառնիկ:
Գառնիկ նստեր ծառի տակին,
Բրրչեմ բալեր ծառի նիւլին,
Սեղան առջեւ հազար բարի,
Աչքու ձեռին նռան գինի.
Շորոր կուգայ նստըրտալով,
Խարտ ձեռով պըռպըռալով:
Ալէլուիա, ալէլուիա:

Եթէ տունին մէջ մանչ զաւակ չը – գտնուի, աղջիկը չեն գովեր, այլ մի – այն տան գլխաւորը.
Արսէնի նստեր էր նըստեր,
Քաղցրացաւ, ամպրուացաւ,
Մէր կերաւ, անմահացաւ,
Խէր կերաւ, կռան էլեցաւ:
Արսէն նստեր ծառի տակին,
Զոչում թալէ ծառի նրղին,
Կըխէնտ ձեռք նռան գինի,
Սեղան առջեւ հազար բարի:
Ալէլուիա, ալէլուիա:

Տարրերակ մը. —
Նաիապետին նոր նըստեր.
Մէր կերաւ, ուրախացաւ,
Հէր կերաւ, անմահացաւ,
Քոյր կերաւ, կռան իլեցաւ,
Մօրքուր կերաւ, վերվեր թռաւ:
Ձեռքն է բռներ նռան գինին,
Ծամեր թալեր ծառի նըղին,
Բարին թող գայ վէր տներոց,
Չարն թող երթայ վէր սարերաց:
Ով կուտայ, տուն չէն մնայ,
Ով չի տայ, իր քէփ գիտայ:
Ալէլուիա, ալէլուիա:

Բայց պէտք է բան մը տալ աւետա – ւորներուն, — գիւղերու մէջ՝ ալիւր, ձէթ, հաւկիթ, արդար իւղ, իսկ քա – ղաքի մէջ՝ դրամ, գինիի գին ըսելու.
Մամիկ, մամիկ, ես քե ծառայ,
Սոյեր հագի քե նովռող,
Զում մառնի դուռ մէլար գնա,
Քեասէն իլէն պօպօլող արտ,
Քիզմէ չուզեմ ձի մը, ջորի մը,
Քեզմէ կ'ուզեմ մէկ գինու գին.
Ալէլուիա, ալէլուիա:

Գիւղացիներուն մէջ եթէ աղքատին տունը ալէլուիա չտարուի, տանտէրը կը վիրաւորուի. «Ճրագ մը ձէ՞թ ալ չէր կրնար տալ ժամտուն թուխ – մանուկին»:

Մինչեւ որ ալէլուիան չրջան ընէ գիւղին մէջ, կէս գիշեր կ'ըլլայ, ա – մէն ոք «հաւու կուտը» կ'առնէ (քի – չիկ մը կը քնանայ), որպէսզի առտուն կանուխ ժամ վազէ, Ծննդեան տօնի պատարագին:

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Անկիէնի Ecole Communaleէն առաջին անգամ ըլլալով հայ օրիորդ մը յաջո – ղած է այս տարի Brévetի վկայական առնել, — Օրիորդ Այտա Զահրէճեան, որ միեւնոյն ժամանակ Ց. Հ. Կ. Խաչի Անկիէնի «Արաքս» Միութեան ամէնէն խոստմնալից սանուհիներէն մին է:

[illegible]

կը վառին: Ծոնքեր՝ ծիրանի գօտին պէս կամար եւ խորհրդաւոր: Գինիի տակառի նման ուռած կուրծքեր, ո – րոնց բարակ չղարշին տակ, կ'ըսես, երկ – երկու արեւելեան սեխեր կը պառկին: Սեւ ու երկայն մազեր, ուր քաղեքի մը ճիւղերուն պէս գիւթիչ, կ'երկարին մինչեւ գլուխը: Ու հա – սակ գեղեցիկ, ինչպէս մայրիները Լիբանանի:

Բայց նայէ, նայէ սիրելիս, աս դի – մացի ցած պատերուն ստուերը, երկու զոյգերը կատուներու պէս կը խաղան: Որքա՜ն ամչկոտ են: Կը վախնան թէ

[illegible]

Տա՛ր, տար զիս քով, այս անարեւ, անձիւն քաղաքէն դէպի իմ գիւղս հայրենիքս, ուր՝ այս պահուս ձիւնը պարիսպ է նետեր, ուր արեւը, կա – պոյտ երկինքէն սէր ու ժպիտ կը ցա – նէ:

Հայրենի՛ ձմեռ, հայրենի՛ ձմեռ ...

ԾԱՏՈՒՐ ԳԷՐԳԷՐԵԱՆ

[illegible]

կակից շատ մը երիտասարդներ, հը – պարտօրէն, կը ցուցադրեն այսօր, տաք – պաղ եղանակներուն:

Այսպիսութիւնը վերապահ, ... մեաս, մանաւանդ շատ désuet էր: Զայն տեսնելուդ պէս, խնդալդ պիտի բռնէր, եթէ անմիջապէս ուշադրու – թիւնդ չհրաւիրէին կառքին panneaux – ները, որ հազար գինանշաններ, ար – քայական թագով եւ չքանշաններու մանեակներով կը կրէին, այս ամէնը, այնպէս ինչպէս — բայց աւելի հա – մեստ ձեւով — գրօշաձեւ կը պարզէ – ին — Լուի ԺԴ. եւ Լուի ԺԵ. թագա –

[illegible]

ՀԱՐՑԱՏՆԻ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Դուն կը մնաս այդ կողմերը, մինչեւ որ Գէորգը անցնի:

« Գործօթի ընկերները կը զանգա – տին ըէյսին, որ երբ թէ գիւղի մէջ ան – ցած դարձածները Բերկրիի գայմա – ...

[illegible]

րային փոխադրութեանց ժամանակ, չալակաւորներուն պէտք է ընկերակ – ցին գիւղական զինուորական խմբէն երեքէն մինչեւ վեց հոգի, նայած տե – ղին եւ պարագաներուն:

[illegible]

քանդի տղայ: Թող Թագա հարազ քիչ մըն ալ սպասէ, — ծիծաղելով ըսաւ Միլօն, — գործ ունինք.

[illegible]

ցնեն Ֆրանսայի գաղթային պաշտօնեաներու արիւնոտ մէկ խաղը: Այդ պաշտօնեաներուն քաղաքականութիւնն է տարրերը թշնամի դարձնել իրարու, կը բաւէ որ իրականանան իրենց ըստածներն ու խորհածները:

— Եթէ-Թուրքերը Սանճաք մտնեն, առաջին գործը պիտի ընեն Հայերը վտարել ...

Ահա գաղթային պաշտօնեաներուն ամբողջ Սուրիոյ մէջ ըրած քարոզութիւնը, մասնաւորաբար Հայերը խուճապի մատնելու համար:

Մենք Սանճաքը կցելու պահանջ չունինք: Մեր ուզածը միայն այն է որ Սանճաքը սատանայ այն վարչաձեւը որ արդէն իրաւունքն է թուրք մեծամասնութեան: Ինչո՞ւ համար գալքին այն Հայերուն որ հանդարտ նստած՝ իրենց գործերով կը զբաղին: Հայկական եւ յունական դէպքերու մասին մեր մտածումը, որ գրեթէ բոլոր Թուրքերուն մտածումն է, բացատրուած է այս սիւնակին մէջ.

Հայկական խնդիրը զոր մեր դէմ կը հանեն Սանճաքի մէջ, հայկական շարժում մը չէ: Հայութեան վարագոյրին տակ՝ Ֆրանսացի գաղթային պաշտօնեաներու մէկ խաղին դիմաց կը գտնուինք այս անգամ: Նոյնիսկ իրենց ուժը չէ բաւած եւ այդ պաշտօնեաները ստիպուեր են սոր համար մեծծախքեր ընելով Դաշնակ քոմիթէն գործի մղել եւ այս նպատակաւ մասնաւոր մարմին մը բերել տալ Փարիզէն:

Եթէ իրենց վիճակին թողուէին, զերծ որ եւ է սպառնալիքէ եւ ազդեցութենէ, մենք շատ լաւ գիտենք թէ ամբողջ Սուրիոյ Հայերը ի՞նչ զգացում եւ շարժում երեւան պիտի բերէին »:

Թերթը նոյն մտածումները կը յայտնէ նաեւ Չէրքէզներու, Արաբներու եւ Քիւրտերու մասին, Չէրքէզները նկատելով «պարզապէս չէրքէզ անուն կրող թրքական ցեղ մը »:

Հակահայ նոր շարժում կ'ուզեն ստեղծել

ԴՐԱՄՈՎ ՎԱՐՁՈՒԱԾ ՔԱՆԻ ՄԸ ԹՇՈՒԱՌԱԿԱՆ-ՀԱՅԵՐ ԿԸ ՇԱՀԱՏԻՆ ԱՂՏՈՏԵԼ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԱՆՈՒՆԸ

Էքէմ Իգդէթ Պէնիճէ դիտել կուտայ այս վերնագրերով առաջնորդողի մը մէջ (Աչըգ Սէօզ).

— « Դաշնակ քոմիթէին պատկանող Հայեր, Պէհանիէի մէջ գնդակ պարպած են թրքական յիշատակարանին վրայ: Այս դէպքը ուշագրաւ է երկու տեսակէտով: Նախ, Ֆրանսական վարչութիւնը կրնայ Դաշնակ քոմիթէն Սանճաքի մէջ մղել վտանգաւոր խաղի մը: Երկրորդ՝ տակաւին աշխարհի մէջ կը գտնուին Հայեր որ կը տարուին այս գրգռումներէն.

Մօտէն գիտենք որ, երբ Հաթայի խնդիրը հրապարակ ելաւ, Հայերն ալ Թուրքերուն հետ միասին աշխատեցան: Դարձեալ կասկած չունինք որ Հայերը Հաթայի անկախութեան մէջ կը փնտռեն իրենց շահը: Թրքական յիշատակարաններուն դէմ զէնք նետող Հայերը աղտոտ ու զազրելի կարգ մը թշուառական տարրեր են, որ վարձուած են Ֆրանսացիներու կողմէ ու Սանճաքի մէջ ցրուած: Անոնք, իրենց 5 — 10 ղրուշի ստոր շահերու սիրոյն, աղտոտելու ելած են Հայութեան անունը եւ իրենց ձեռքէն եկածը կ'ընեն՝ Հայերու դէմ նոր թշնամութիւն մը ստեղծելու համար:

Մենք կը կարծէինք թէ մեծ պատերազմէն առաջ անգլիական եւ ռուսական դրամին եւ ցանկութեանց գործիք դառնալէ եւ ատոր մեղքը երկար տարիներ քաւելէ յետոյ, աշխարհի Հայերը խելօքցած են այլեւս: Բայց խոր ցաւով կը տեսնենք որ հիմա ալ Հայեր եւ հայ քոմիթէ կը հանուի Հաթայի դիմաց, եւ նոյն իսկ անոր զէնք արձակել կը տրուի թրքական յիշատակարանին վրայ:

Բոլոր ասոնք կը ցուցնեն թէ հիմա ալ Ֆրանս. դրամը եւ ցանկութիւնը կ'ուզէ Հայութիւնը ձեռք առնել եւ զայն զնել վտանգին առջեւ: Զենք ուզեր քննել թէ որ աստիճան գոյութիւն ունի հայութիւն մը որ ինքզինքը նետէ այս վտանգաւոր ու մահացու խաղին մէջ: Միայն, բացառութիւն համարելով այդ ցաւալի դէպքին պատճառ եղող քանի մը Հայերը, կ'ուզենք վճռապէս բռնել հետեւեալը:

— Եթէ աշխարհի մէջ տակաւին կան Հայեր որ դրս կ'երթան օտար դրամին, քոմիթէներու ցանկութեանց, միայն ցաւիլ կրնանք այս անունը կրող մարդկային զանգուածին:

Ցոյց մը Վիէնի զինուորցուներու մասին

Վիէն, 22 յունուար (Ցառաջ) — Փարիզի հնչակեան թերթը յունուար 17ին, առաջին էջին վրայ կը ծանուցանէր թէ Վիէնի զինուորցուները սկսած են բժշկական քննութեան ենթարկել, եւ հրահանգուած են պատրաստ ըլլալ յառաջիկայ ապրիլ ամսուն զօրանոց երթալու:

Ինչպէս այս թերթին շատ մը լուրերն, ու զրոյցները, այս լուրն ալ բոլորովին սուտ եւ անհիմն է: Վիէնի մէջ ոչ միայն բժշկական քննութեան չեն ենթարկուած հայ զինուորցուները, այլեւ տակաւին արձանագրութիւնները չեն վերջացած: Այդ հրատարակուած սուտ լուրէն երկու օր վերջն էր որ Միրումեան Թորոսեան արձանագրուելու կը կանչուէր: Եթէ անմիջապէս չհերքեցի, պարզապէս անոր համար էր որ կ'ուզէի ստուգումներ կատարել զինուորագրեալ երիտասարդներու մէջ, որոնք բոլորն ալ ապշած մնացին:

Թուրքիա եւ Իտալիա կը բանակցին

Պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ Թուրքիա եւ Իտալիա կը բանակցին, Տարանթոյի պայմանագրին առթիւ: Թ. Ր.՝ Արաս Միլան պիտի երթայ, Ազգային ժողովին վերջը, մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունենալու համար Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ: Այս առթիւ Հռոմի կիսապաշտօնական շրջանակներուն մէջ դիտել կուտան թէ անգլօ-իտալական համաձայնութեան կնքումէն ի վեր, Թուրքիա որ եւ է պատճառ չունի վախնալու Ֆաշական կառավարութեան թշնամութենէն, քանի որ այդ համաձայնութիւնը կ'ապահովէ Միջերկրականի ղոյավիճակը:

Թերթերը 40 սանթիմի՞ պիտի բարձրանան

Առենէ մը ի վեր տեղական մամուլը կ'արծարծէ թերթերու գինը 30էն 40 սանթիմի բարձրացնելու խնդիրը, նկատի առնելով աշխատավարձքի, թուղթի, մելանի, տպագրութեան եւն. ծախքերուն յաւելումը: Երէկ «Մաթէն»ի խմբագրապետ, Սթէֆան Լօզան, մասնաւոր խմբագրական մը նուիրած էր այս հարցին, բացատրելով թէ ինչու անհրաժեշտ է 30էն 40 սանթիմի բարձրացնել թերթերու գինը:

ՁԱՅՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԷՕՆ ԺՈՒՀՕՅԻ ոտքն ձեռքակալուեցաւ Լիէժի մէջ, զէնքի մաքսանենգութեան փորձած ըլլալով: Աշխատանքի Դաշնակցութեան շրջանակներուն մէջ կ'ըսեն թէ Պ. Լէօն Ժուհօ երկար առենէ ի վեր իր յարաբերութիւնները խզած էր զաւկին հետ:

ՎԵՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐ ՄԱՀՈՒ հանուած են Պրատֆորտի մէջ (Անգլիա), փակուած ըլլալով վերջին 18 ամիսներու ընթացքին:

60 ՀՈԳԻ ձերբակալուեցան Լիզպոնայի մէջ (Փորթուկալ), ուսմբի յարձակումներու առթիւ որոնք կը շարունակուին դեռ:

ԳՈՂԵՐ ԲԱՑԻՆ Հոչակաւոր Զախարոֆի ընտանեկան դամբարանը, Պալէնքուրի դղեակին մէջ, յուսալով գոհարեղէններ գտնել կնոջը դագաղին մէջ, բայց յուսախաբ եղան:

ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԵՏԵՒԱՆՔՈՎ, 82 հոգի խեղդուեցան Մ. Նահանգներու մէջ, իսկ 125,000 հոգի անպատսպար կը մնան:

ՃԱՓՈՆԻ ՏԱԳՆԱՊԸ կը շարունակուի: Բանակը կառավարութեան հետ է եւ կը պահանջէ լուծել խորհրդարանը, Ֆաշական դիկտատուրայ հաստատելու համար: Վերջին պահուն դահլիճը հրաժարեցաւ:

ՓԱՐԻԶԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍՈՒՆ առթիւ նոր ֆրանք մը հանելու համար, կառավարութիւնը խորհրդակցութիւններ կը կատարէ

ՀԱՅՑԱՅԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ ՍՊԱՆՆԵԼՈՒ փորձ մը կատարուեցաւ ուրբաթ օր: Քանի մը գնդակներ արձակուեցան մօտէն, երբ քաղաքապետարան կ'երթար, բայց վրիպեցան: Քաղաքապետը կ'ամբաստանուի իբրեւ դաւաճան, մասնակցած ըլլալով Պաղեստինի վերջին ցոյցերուն:

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ՊԵՐԼԻՆ պիտի երթայ, յառաջիկայ մարտին եւ տասը օր հիւր պիտի մնայ Հիթլէրի, եթէ հաւատանք կարգ մը հեռագիրներու: Այս գործը կարգադրած է եղեր Զօր. Կէօրինկ, որ երէկ նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ «Առաջնորդ»ին հետ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ եւ շրջանի կոմիտէները կը հրաւիրուին խորհրդակցական ժողովի այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, St. Sulpice սրճարանին վերնայարկը

Փարիզի եւ շրջանի փափաքող ընկերները կրնան ներկայ ըլլալ:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ ՊԻՏԻ խօսի այսօր, կիրակի, իրիկուան ժամը 9ին, փաստաբան Պ. Վահէ, Արնուվիլ-լէ-Կոնէսի մէջ, Նիկողոսեանի սրճարանը: Կը նախագահէ Առնուվիլի քաղաքապետը

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔը Լիոնի մէջ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔը կը ներկայացուի Լիոնի մէջ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի Վարանդեան կոմիտէի

27 փետր. շաբաթ երեկոյ

Սիրայօժար մասնակցութեամբ ծանօթ ուժերու

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ թուականը:

Մանրամասնութիւնները առանձին յայտագրով.

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԸ

Կազմակերպած է ընկերահամակրական հաւաքոյթ մը որ տեղի կ'ունենայ այսօր կիրակի 24 յունուար ժամը 14-30ին:

43 rue François-Gérard, Paris (16)

Métro Église d'Auteuil

Ժամը 16-30ին տեղի կ'ունենայ դասախօսութիւն՝ ՓՐ. ԱԴՈՆՑԻ կողմէ: Նիւթ՝ Ազգ եւ ազգութիւն:

23 յունուար շաբաթ իրիկուան հաւաքոյթը տեղի կ'ունենայ այսօր ժամը 14-30ին: Մուտք 2 ֆրանք

Փարիզահայ զինուորցուներու ընդհ. ժողովը

Փարիզի զինուորցուներու առժամեայ վարչութիւնը ընդհանուր ամդամական ժողովի կը հրաւիրէ վաղը, երկուշաբթի, 25 յունուար, ժամը 20.30ին, Société Savanteի մեծ սրահը. (Métro St. Michel կամ Odéon): Կը հրաւիրուին բոլոր զինուորցու երիտասարդները, որոնք 20—33 տարեկան են եւ որոնց ինքնութեան թուղթերուն մէջ գրուած է Refugié d'Origine եւ կամ Turc:

ՕՐԱԿԱՐԳ.— 1. Բարոյական եւ նիւթական ծաչուեստութիւն եւ 2. վարչութեան ընտրութիւն.

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Ինքնութեան թուղթը պարտաւորիչ է: Ոչ զինուորցուներու մուտքը արգիլուած է: Ծախսերու մասնակցութիւն 1 ֆրանք:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած Սեւրի Մուրատեան վարժարանի շրջանաւարտ թատերասէրներու կողմէ

28 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ, 26 rue Troyon, Sèvres

Մէթրօ Pont de Sèvres

Պ. Վ. ԹԱՀՄԱԶԵԱՆ

կը ներկայացնէ

ՖԵՐՆԱՆ ԵՒ ԱԼՖՐԵՏ

(Դրամ)

եւ **L'Huissier** (զաւեշտ)

ֆրանսերէն լեզուով,

(Հեղինակ՝ Վ. Թահմազեան)

Տոմսերը կը ծախուին Veto, 7 rue Etienne Dolet. Paris (20). Մուրատեան վարժարան 26 rue Troyon, Sèvres (S. et O.) եւ Հրանտ Սամուէլ գրատուն 51 rue Mr. le Prince, Paris (5): Գիներ՝ 10, 7 եւ 5 ֆրանք:

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Յուշարձանի կեդրոնական յանձնախումբս շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները, հաւաքուած՝ նախաձեռնութեամբ Պ. Քերոբ Թորոսեանի, Պլիտայի եւ Ալժէի մէջ (Ալժերիա) .—

Պ. Քերոբ Թորոսեան 150, Տիկ. Քերոբ Թորոսեան 50, Գաբրիէլ Թորոսեան 150, Գազանճեան եղբայրներ 150, Տիկնայք Գազանճեան 20, Գալպաքեան եղբայրներ 50, Պ. Օննիկ Սարաֆեան 25, մի ոմն 25, Պ. Ղազար Գրիգորեան 25, Mr. Gabriel Gelly 20, Mr. Louis Castela 20, Պ. Գէորգ Յակոբէճեան 20, Պ. Տիգրան Վէմեան 20, Պ. Վահան Աղաճանեան 10, Պ. Վ. Կիւլպէնկեան 10, Պ. Կարապետ Լիմոնճեան 5, գումար՝ 750 ֆրանք: Նախորդ գումար՝ 19,406: Ընդհանուր գումար՝ 20,156 ֆրանք:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Daubenton, PARIS (13)

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբի տարեկան պարանցիկ ցերեկոյթ 14 փետր., **Salle de l'Aéro-Club de France**ի մէջ:

Նկատի ունենալ այդ թուականը:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ **lingère** կարող լաւ գործաւորուհիներ իրենց բնակարանին մէջ աշխատելու պայմանաւ: Կը պահանջուի մաքուր խնամուած աշխատանք. Գրել «Յառաջ»ի վարչութեան:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 26 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
26 JANVIER 1937

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԺԳ ՏԱՐԻ - 13e Année No. 3329 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՄԱՍԻՆ

ՇՆՈՐՀԻՒ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՆ

Սուրիոյ մաս պիտի կազմէ, բայց պիտի ըլլայ ինքնավար

Ալէքսանտրէթի խնդիրը անստոյգ վիճակ մը ունէր մինչեւ Շաբաթ առաւօտ: Վերջին պահուն միջամտութիւն մը փորձեց Անգլիոյ արտաքին նախարարը, Պ. Իտըն, եւ յաջողեցաւ: Ընդունելով Ֆրանսայի տեսակէտին արդարութիւնը՝ թէ իրաւական թէ փաստական տեսակէտով, Պ. Իտըն ամբողջ մէկ ժամ ջանաց համոզել երկու կողմերը որ հաշտարար ճիգ մը փորձեն, արդար ելք մը գտնելու համար: Դիտել տուաւ թէ այդ ելքը պիտի փրկէ Ազգաց Ժողովին հեղինակութիւնը, կանխելով վտանգաւոր նախընթացներ՝ փոքրամասնութեանց հոգատարութեան եւ հողային պահանջներու մասին:

Երկու կողմերը յանձն առին այս կոչը: Կէս օրին սեղան մը սարքեց Եուկոսլաւիոյ արտաքին նախարարը, հրաւիրելով Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ ներկայացուցիչները, ինչպէս եւ Փոքր Համաձայնութեան եւ Պալքանեան Միութեան պատուիրակները եւ այս առթիւ նոր առաջարկներ եղան: Թրքական պատուիրակութիւնը անմիջապէս իր կառավարութեան հաղորդեց Ֆրանսայի նոր առաջարկները: Ժամը 9.30ին Ազգաց Ժողովին տեղեկարարը նորէն ընդհ. քարտուղարին գրասենեակը հրաւիրեց նախարարը եւ Պ. Վիէնոն, Թ. Ր. Արասը եւ խորհրդականը՝ Նումանը, ինչպէս եւ Պ. Իտընը, քննելու համար Էնկիւրիի պատասխանը: Վերջապէս կարելի եղաւ համաձայնութեան յանգիլ: Սեղանի վրայ կը գտնուէին երկու առաջարկներ, Ֆրանսական եւ Թրքական: Երկուքը ձուլուեցան եւ կազմուեցաւ ամբողջական ծրագիր մը, որ գիշերն իսկ հեռագրուեցաւ Էնկիւրի:

Ահաւասիկ ծրագրուած համաձայնութեան գլխաւոր կէտերը.—

1.— Ալէքսանտրէթի Սանճաքը տեղական լայն ինքնօրէնութիւն մը վայելելով հանդերձ, կը մնայ սուրիական նահանգ մը:

2.— Ֆրանսա եւ Թուրքիա զինուորական դաշինք մը պիտի կնքեն, Սանճաքին պաշտպանութիւնը ապահովելու համար:

3.— Ազգերու Դաշնակցութիւնը ներկայացուցիչ մը պիտի ունենայ Ալէքսանտրէթ (Ֆրանսացի):

4.— Համաձայնութիւնը պիտի պարունակէ զանազան տրամադրութիւններ տնտեսական հարցերու մասին: Մտադրուած է նաեւ շինել երկաթուղի մը Ալէքսանտրէթէն Պաղտատ [illegible] պիտի ձգուի Թուրքիոյ:

5.— Ալէքսանտրէթը միջազգային նաւահանգիստ պիտի ըլլայ եւ պիտի ապազինուի:

6.— Միջոցներ նախատեսուած են հայ, ալէվի, արաբ եւն. փոքրամասնութեանց իրաւունքներուն պաշտպանութեան համար:

Արտաքին յարաբերութեանց, դրամական եւ մաքսային խնդիրներու համար Սանճաքը կապուած կը մնայ Սուրիոյ: Ֆրանքօ-Թուրք զինուորական դաշինքի ծրագիրը պիտի ուսումնասիրեն սպայակոյտներու կողմէ նշանակուած մասնագէտներ:

Համաձայնութեան վերջնական բնագիրը մշակել յետոյ, պիտի ներկայացուի Ա. Դ. Խորհուրդին, երեքշաբթի կամ չորեքշաբթի:

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅԵՐԸ ԻՐԱՐ ԱՆՑԱԾ ԵՆ ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՀԱՐՑԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ազգ. Վարչութեան «անէծքը» արտասահմանի քաղաքական կուսակցութեանց դէմ

Պոլսոյ վերջին թերթերէն կը տեղեկանանք թէ մեծ իրարանցում կը տիրէ հայ հասարակութեան մէջ, Ալէքսանտրէթի հարցին առթիւ: Ահաբեկ՝ Թուրք թերթերու գրգռիչ հրատարակութիւններէն, որոնց մէկ մասը հրատարակեր էինք կիրակի օր, Պոլսոյ Ազգ. Վարչութիւնը բացառիկ նիստ գումարած է յունուար 20ին եւ հետեւեալ յայտարարութիւնը հաղորդած մամուլին.

— «Այն կենսական մէկ պահուն, ուր մեր հեռատես կառավարութիւնը առաւելագոյն աշխատութիւնն է որ կու տայ որպէսզի Սանճաքի խնդիրը Թուրք ազգին բարձր շահերուն եւ փառք ու պատիւին համապատասխան մէկ ձեւով լուծում կարողանայ գտնել, անդին օտար երկիրներու մէջ բնակող կարգ մը անպատասխանատու հայ կուսակցականներ, առանց օգտուելու անցեալի դառն դասերէն ու փորձերէն, վերջերս օտարներու գրգռութեամբ, սկսած են իրենց պատկանած ցեղին գոյութեանն իսկ վնասակար եղող անխոհեմ հրատարակութեանց ու շարժումներու, որոնց համար շատ կը ցաւինք ու սրտնեղ կ'ըլլանք:

Հոս, երբ Թարգմանը անկեղծ զգացմանց ու առողջ գաղափարներուն Թրքահայերուն, որոնք փառապանծ Թուրք Հանրապետութեան շրջանին օրէնքի սահմանին մէջ ազատ կ'ապրին, կուզանք անգամ մը եւս հանուրին բարձրաձայն յայտարարել թէ, քաղաքակիրթ երկիրներու օրինակ ծառայելու առաքելութեան մեր երկրին մէջ կը տիրապետեն արդարութիւնը, ազատութիւնն ու հաւասարութիւնը, եւ թէ փառաւոր Հանրապետութեան ամէն կողմ սփռուած արգասիքէն կ'օգտուինք առանց ցեղի ու կրօնի խտրութեան, հետեւաբար մեր Հայրենիքէն դուրս գտնուող եւ Հայ անունին իսկ անարժան եւ որակով ու քանակով անարժէք լինելով կարգ մը անձերու ցնորամտութիւնները եւ յոռի ու անմիտ ընթացքը նողկանքով է որ կը մերժենք ու անոնց հանդէպ անէծք կը կարդանք:

Մենք վստահ ենք որ վերոգրեալ մեր յայտարարութիւնը, որ շատ անկեղծ սրտէ բղխելով ողջմտութեան կը յենու, հայրենակցութեան, Թրքութեան հետ կապակցութեան եւ Հանրապետութեան հանդէպ հաւատարմութեան ու սիրոյ շարժառիթներէն ծնունդ առած ըլլալով հանդերձ, արեւի պէս պայծառ այն ճշմարտութեամբ բարոյապէս կոյրերը լուսաբանելու եւ անուղղակի կերպով անոր ճշմարտութեան ծառայելու կոչուած է»:

*** «Ժիմհուրիյէթ» ուրախութեամբ հաղորդելով այս լուրը, կը գրէ.— «Պոլսոյ Հայերը կրակ կը տեղացնեն Դաշնակներու հասցէին»: Յետոյ կը հրատարակէ «Հայ մասնաւորականներու պատուիրակութեան» եւ Ասլանեան արք.ի եւն. յայտարարութիւնները, (վաղուան թիւով):

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՆՈՐ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Բոլորն ալ կը խոստովանին եւ փաստաբան չեն ուզեր...

Ինչպէս հաղորդած էինք, շաբաթ օր սկսաւ 17 նոր ամբաստանեալներու դատավարութիւնը, Մոսկուայի գերագոյն ատեանին առջեւ: Ինչպէս Զինովիեւի եւ ընկերներու դատավարութեան ատեն, այս անգամ ալ բոլոր ամբաստանեալները իրենք զիրենք յանցաւոր կը նկատեն եւ կը մերժեն փաստաբան բռնել ..

Ամբաստանագիրը, որուն ընթերցումը մէկ ժամ տեւեց, կը պարունակէ շռնդալից մանրամասնութիւններ, մանաւանդ ամբաստանեալներու եւ գերման գործիչներու յարաբերութեանց մասին, Ուքրանիան բաժնելու համար Գերմանիոյ եւ Ճափոնի միջեւ ...

Տասնեօթը ամբաստանեալները դատարան մտան յոգնաբեկ երեւոյթով մը, չխնամուած մօրուքով եւ գզգզուած զգեստներով: Ռատէք, «Իզվեստիա»ի խմբագրապետը, հանդարտ էր եւ ամբողջ դատավարութեան ընթացքին հեղինակաւոր եւ արհամարհոտ երեւոյթ մը ունէր: Ցաճախ մոռնալով թէ ամբաստանեալ մըն է, տեղը կը նստէր եւ սաքի խօսակցութիւն մը կ'սկսէր իր հարեւանին հետ, բայց կարմիր պահակը անմիջապէս կը լռեցնէր:

Դատավարութեան ներկայ էին Ֆրանսական եւ ամերիկեան դեսպանները, գերմանական դեսպանատան տեղեկատու դիւանին տեսուչը, «Իւմանիթէ»ի խմբագրապետ՝ Վայեան - Քութիւրիէ եւն ..:

Ամբաստանագրին համաձայն, 17 մեղադրեալները, որոնք աւելի արժանաւոր դերք մը ունէին քան Զինովիեւ եւ ընկերները, կեդրոն մը կազմած են, օտար պետութեան մը աջակցութեամբ խորհրդային իշխանութիւնը տապալելու եւ դրամատիրական կարգ ու սարքը վերահաստատելու համար: Ամբաստանեալները կ'ըսէ թէ Ռատէք խոստովանած է որ Թրոցքի իրեն պաշտօն յանձնած էր ահաբեկումներ կատարել համայնավար առաջնորդներուն եւ մասնաւորապէս Ստալինի դէմ:

Ուքրայնիան Գերմանիոյ, Սիպերիան՝ Ճափոնի...

Ամբաստանագրին համաձայն, Թրոցքի նամակ մը գրելով Ռատէքի, անհրաժեշտ համարած է բանակցութեան մտնել Ճափոնի եւ Գերմանիոյ հետ եւ նացի կուսակցութեան ներկայացուցիչին՝ Հէսի հետ կնքել համաձայնութիւն մը, հետեւեալ հինգ կէտերով.—

1.— Նպաստաւոր ընթացք Գերմանիոյ հանդէպ:

2.— Համաձայնութիւն հողային արտօնութեանց մասին:

3.— Ռուսաստան ընդունիլ գերման գործարանատէրներ՝ շահագործելու համար խորհրդային հարստութիւնները:

4. Աջակցութիւն Ռուսաստանի մէջ եղած գերմանական ձեռնարկներուն:

5.— Գործօն խափանարարութիւն գերման սպայակոյտին ղեկավարութեամբ, պատերազմի պարագային:

Միւս համաձայն ամբաստանագրին, ուրիշ ամբաստանեալ մը, Ձերագեւ, խոստովանած է թէ Ճափոնի եւ Գերմանիոյ լրտեսական սպասարկութեանց յանձնած է զօրաշարժի գաղտնի ծրագիրներ: Թրոցքիի եւ Հէսի միջեւ եղած տեսակցութեան մը ընթացքին, ծրագիր մը մշակուեր է խորհրդային իշխանութիւնը տապալելու համար:

Սոքոլնիքով կ'ամբաստանուի թէ գաղտնի բանակցութիւններ կատարած է Մոսկուայի կարգ մը զինուորական կցորդներուն հետ:

Ամբաստանագրին ընթերցումէն վերջ, սկսաւ հարցաքննութիւնը, ընդհ. դատախազ Վիշինսքիի կողմէ: Փիաթաքով, պետական դրամատան նախկին նախագահ, խոստովանեցաւ թէ գործակցած է Թրոցքիի, յետոյ սկսաւ մանրամասնութիւններ տալ օտար պետութեանց հետ ունեցած յարաբերութեանց մասին: Այդ պահուն Վիշինսքի ընդմիջեց.

— Անուններ մի՛ տաք, պէտք չկայ:

Բայց, ամբաստանեալը պնդած ըլլալով, դատախազը կը պահանջէ նիստը դռնփակ ըլլայ: Նախագահ Ուլրիխ կը հրամայէ պարպել սրահը, քանի մը վայրկեանի համար: Ապա կը վերսկսի հրապարակային նիստը:

Քարլ Ռատէք ամուր ձայնով մը հաստատե՛ց իրեն դէմ եղած բոլոր ամբաստանութիւնները եւ աւելցուց թէ՝ համաձայն Թրոցքիի ծրագրին, Գերմանիա պիտի ստանար Ուքրայնան, իսկ Ճափոն՝ Սիպերիոյ ծովային նահանգները: Քրքիջներ լսուեցան սրահին մէջ, երբ հետեւեալ զրոյցը տեղի ունեցաւ դատախազին եւ ամբաստանեալին միջեւ.

ՎԻՇԻՆՍՔԻ.— Գիտէ՞ք որ քրէական օրէնսգիրքը կը պատժէ ահաբեկումը:

ՌԱՏԷՔ.— Ես չեմ գիտեր քրէական օրէնսգիրքը:

ՎԻՇԻՆՍՔԻ.— Պէտք գիտնաք, երբ դատը վերջանայ:

ՌԱՏԷՔ.— Դատէն վերջը ժամանակ պիտի չունենամ սորվելու:

*** Դատավարութիւնը շարունակուեցաւ կիրակի օրն ալ: Մասնաւորապէս Ռատէք, Փիաթաքով եւ միւսները լարուած մեքենաներու պէս «խոստովանեցան» իրենց բոլոր դաւաճանութիւնները: Օրուան հերոսը նորէն Ռատէքն էր որ յայտարարեց.

— «Ես բարոյապէս, քաղաքականապէս եւ օրինապէս պատասխանատու եմ ահաբեկչական խումբերու կազմութեան համար, նոյն իսկ անոնց համար որոնց գոյութենէն լուր չունիմ: Բուխարին ալ նոյնքան դաւադրած է որքան ես: Դարձեալ ես եմ պատասխանատուն «Իզվեստիա»ի Ուաշինկթընի թղթակցին՝ Ռոմիմի ձերբակալման: Պահ մը խորհեցայ ամէն բան խոստովանիլ կեդր. կոմիտէին առջեւ, բայց չհամարձակեցայ դէպի գնդակահարման վայրը առաջնորդել ընկերներս: Վերջապէս, փոխանակ ես գաղտնի ոստիկանութեան երթալու, ան ինծի եկաւ»:

*** Թրոցքի, որ Մեքսիկա կը գտնուի, բացարձակապէս հերքելով իրեն դէմ եղած մեղադրանքները, յայտարարեց թէ կրնայ ապացուցանել որ ինք ամէն յարաբերութիւն խզած էր Ռատէքի հետ, 1928էն ի վեր: «Տխմարամիտ մը միայն կրնայ ընդունիլ թէ ես դաշնակցութիւն կնքած եմ Հիթլէրի կամ Ճափոնի հետ, Խ. Միութիւնը անդամահատելու համար: Այդպիսի ամբաստանութեան մը ապուշութիւնը կը գերազանցէ անոր սոսկալիութիւնը»: Թրոցքի կը յուսայ թէ Մեքսիկայի կառավարութիւնը իրեն պիտի թոյլատրէ երեւան հանել ամբողջ ճշմարտութիւնը: Այս առթիւ աւելցուց, իբրեւ իրապէս խորհրդային բարքերու.

— «Բոլոր այն ամբաստանեալները որ կը մերժեն խոստովանիլ տրուած հրահանգներուն վրայ, կը գնդակահարուին հարցաքննութեան ատեն: Ամբաստանեալի աթոռներուն վրայ կը հասնին միայն անոնք որ կը փորձեն իրենց կեանքը փրկել բարոյական մահով»:

ՈՉ ՄԻԱՅՆ ՍՏԱԽՕՍ ԵՒ ԽԱՐԴԱԽ, ԱՅԼ ԵՒ ԱՊՈՒՇ

Շաբաթ երեկոյ ուշ ատեն մեր ձեռքն անցաւ Կոմկուսի Հայաստանեան քուրջին՝ «Զանգու»ի ուրբաթ օրուան թիւը (Յունուար 22), ուր կը կարդանք հետեւեալ չանթահարի՜չ խորագիրը, երեք սիւնակի վրայ.- «Ամբողջ գաղթահայութեան առաջ կ'ամբաստանենք Բարիզի դաշնակ Պիրոյի ու Խատիսեան-Բաշալեան օֆիսի բերանն հանդիսացող «Ցառաջ» թերթը որպէս խարդախ ու ստախօս»:

Պիտի չուզէինք իրենց լեզուով պատասխանել, բայց արդար է որ իրենց վարձու ճակատը գոնէ մէկ անգամ խարանենք երեք բառերով.— ՈՉ ՄԻԱՅՆ ՍՏԱԽՕՍ ԵՒ ԽԱՐԴԱԽ, ԱՅԼ ԵՒ ԱՊՈՒՇ:

Թոյլ տուէք բացատրել:

Սարէն-ձորէն հաւաքուած խօսքեր, զանազան խեղաթիւրումներ եւ քսութիւններ իրար խառնելով, այս թշուառականները խմբագրական մը թխեր են, ուր կ'ուզեն ապացուցանել թէ «Ցառաջ»ը սուտ եւ խարդախութիւններ գրած է Փարիզի զինուորցուներու Լուսաբանական ժողովի մասին (Փըթի Ժուռնալի սրահին մէջ, 14 յունուար): Եւ կը յիշեն երկու ջախջախի՜չ փաստեր.

1. «Ցառաջ» իր 16 - 1 - 37ի թիւին մէջ կը գրէ.— «Մեծ մասը կը գտնէր որ անհրաժեշտ է բոլոր դիմումները կատարել զոյգ օֆիսներու միջոցաւ . . Սո՜ւտ, սո՜ւտ, սո՜ւտ»:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ.— «Ցառաջ» այդ օրը գրած էր երկու թղթակցութիւններ, միեւնոյն ատեն տեղեկութիւններ քաղած՝ իր այն ընկերներէն որոնք ներկայ էին ժողովին: Այդ ստուգումներով, առաջին թղթակիցը կը գրէր Յունուար 16ի թիւին մէջ.

«Գրեթէ բոլոր ճառերն ալ տոգորուած էին համերաշխութեամբ, եւ կը ներկայացնէին զանազան առաջարկներ՝ զինուորագրութեան գործին հետ կապուած խնդիրները հետապնդելու համար: Ընդհանուր էր բաղձանքը՝ կեդր. մարմին մը կազմելու համար բոլոր հոսանքներու մասնակցութեամբ: Մեծ մաս կ'ընդունէր որ անհրաժեշտ է բոլոր դիմումները կատարել զոյգ օֆիսներու միջոցաւ»:

Ուրեմն, թղթակիցը տիրող մթնոլորտն է որ կը պատկերացնէր: Բայց աւելի բաց խօսինք:

Ժողովին հրաւիրուած էին 11 միութիւններ եւ կազմակերպութիւններ: Ներկայացուցիչ ղրկած չէին Բարեգործականը եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղը,— մնաց ինը: Վերջին պահուն Զ. Ռ. Մ.ի ներկայացուցիչն ալ խօսելու հրաւիրուած ըլլալով, արտայայտուեցան ՏԱՍԸ միութիւններ (չորս քաղաքական կուսակցութիւններն ալ միասին. կարմիր խմբակը ուրկէ՞ հանեց «ՉՈՐՍ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՏԱՍՆԷ ԱՒԵԼԻ ժողովրդական կազմակերպութիւններու» ներկայացուցիչները

Հրաւիրեալներէն Հ. Յ. Դ., Ռամկավար եւ Զ. Ռ. Միութեան ներկայացուցիչները արտայայտուած էին ի նպաստ օֆիսներու, երկու օֆիսները իրենց գրաւոր պատասխաններով պատրաստակամութիւն կը յայտնէին ամէն աջակցութիւն ընծայելու,

Ուրեմն տասը հրաւիրեալներէ ՀԻՆԳԸ ուղղակի կ'ընդունէին օֆիսներու դերը. Անդին կը մնան 1. Կոմկուսի, 2. Հնչակեաններու, 3. Հօկի, 4. Գուլպառ Օսմանի, 5. Ֆրանսահայ կամաւորներու ներկայացուցիչները: Այս վերջինը թէեւ վար առնուած է իբրեւ «հայրենիքէն եկած զինուոր», իսկ միւս չորսը կամ ուղղակի չեն շօշափած հարցը, եւ կամ առաձգական բաներ ըսած են, առանց ժխտելու համերաշխութեան անհրաժեշտութիւնը: Իսկ ամէնէն վերջը, նախագահն ինք, որ անդամ է զինուորցուներու առժամեայ վարչութեան, իր փակման խօսքին մէջ կը բացատրէր թէ «մենք ալ մեր կարգին յանձնառու ենք օֆիսներուն հանդէպ» եւն. (Տես Ցառաջ, 17 յունուար):

2.— Շառաչուն քրքիջ մը պայթեցաւ խմբագրատան մէջ, երբ կարդացինք «Զանգու»ի երկրորդ փաստը, իսկ եւ իսկ ջախջախի՜չ.

— «Ցառաջ իր 16 - 1 - 37ի թիւին մէջ անապարած էր նաեւ, անմիջապէս ձեւակերպել ժողովին ընդհ. միտքը այսպէս՝

«Զինուորագրութեան վերաբերեալ խնդիրները հետապնդելու համար կը կազմուի առժամեայ կեդր. մարմին մը, հետեւեալ հիման վրայ. Երկու օֆիսները (2 ներկայացուցիչ), չորս քաղաքական հոսանքներ (4), կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւն, Հայ Սպայից Միութիւն եւ Ֆրանսահայ Կամաւորներու Միութիւն (հաւասարաբար մէկ կամ զատ զատ երեք ներկայացուցիչ), Փարիզի եւ գաւառի մէջ կազմուած յանձնախումբերու կողմէ՝ երկու ներկայացուցիչ, ուրեմն 9 կամ 11 անդամ» եւն.:

Տեսա՞ք «խարդախութի՜ւնը»...

Բացատրա՞ն ողջո՞յն այս հատուածը ապշեցի՛ն: Հայաստանի լուրե՞րն ալ այսպէս կու գան:

Ի՞նչ է եղածը,— վերը արտատպուած ամբողջ հատուածը ոչ թէ ժողովին ձեւակերպումն է, «Ցառաջ»ի կողմէ յերիւրուած, այլ Հ. Յ. Դ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԻՆ ԿԱՐԴԱՑԱԾ ԲԱՆԱՁԵՒԻՆ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԿԷՏԸ: Փնտռեցէք «Ցառաջ»ի յունուար 16 թուակիր թիւը եւ կարդացէք, Ա. էջ, վերջին երկու սիւնակին վրայ,— «Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը իր ճառով պարզեց հետեւեալ տեսակէտները,— 1. 2. 3. 4. 5....

Խմբագրականին միւս մասերը, մանաւանդ «Ցառաջ»ի եւ օֆիսներու ... «նիւթական» կապերու մասին եղած քսու ակնարկները անարժան են որ եւ է պատասխանի: Մենք սովորութիւն չունինք վիճաբանելու բոշաներու հետ, կարմիր ըլլան թէ դեղին: Մանաւանդ այն վաւերական «չալքեռներուն» եւ նըպատօրինակներուն հետ, որոնք ոճիրի պէս փակած՝ Կոմկուսի անունին, իրենց ընկերներու դիակներն անգամ կը կոխոտեն, լզելու համար գիշախանձ Բերիաներու ոտքերը, ժխտելով նոյնիսկ Հայաստանի սահմանային իրաւունքները, եւ ուրիշ ամէն դառ:

Բայց սուտն ու խարդախութիւնը միայն խմբագրականով չեն վերջանար:

Նոյն թերթի Բ. Գ. էջին վրայ, մարդուն մէկը երեք սիւնակ գռեհկութիւն թխեր է զինուորագրութեան մասին, եւ ո՛ւրկէ ուր, գոհար մըն ալ ինք է գտեր: Կարդացէք Գ. էջ 3րդ սիւնակ.—

— «Սակայն հարկադրուած ենք մատնանշել պարագայ մը, որ չափազանց ծանրակշիռ է իր դրդապատճառով եւ հետեւանքներով:

«Գաղթականական Գրասենեակը» (71, Ավընիւ Քլէպէռ) ուրիշ նամակով մը Նանսէնեան Օֆիսին յայտնած է հայ զինուորցուներու բաղձանքը՝ զօրակոչի օրէն իսկ հպատակ ընդունուելու մասին»: («Ցառաջ», 14 յունուար):

Դաշնակցութիւնը քանի որ դէմ է հպատակութեան ինչո՞ւ Ժընեւ կը դիմէ այդ հարցին համար:

Ի՞նչ գործ ունի Ժընեւը Ֆրանսայի ներքին խնդիրներուն մէջ:

(ԼՈՒՐԵՐՈՒ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

Ի՞ՆՉ Է ՄԵՐ ՁԳՏՈՒՄԸ

Ինչպէս ոեւէ անհատ, այնպէս ալ ոեւէ ազգ, որ կ'ուզէ արժանավայել կերպով ապրիլ ու զարգանալ, չի կըրնար չձգտիլ անկախութեան եւ ազատութեան.

Որքան ալ տկար ըլլայ ազգ մը, ան չի կրնար հրաժարիլ իր այդ կենսական ձգտումէն, եթէ չուզեր կամովին ինքզինքը բարոյական եւ ֆիզիքական մահուան դատապարտել:

Սակայն, ազգի մը համար անկախ ու ազատ ըլլալ՝ չի նշանակեր անպայման մերժել գործակցութիւնը ուրիշ ազգերու հետ, չի նշանակեր մերժել յօժարակամ զինակցութիւնը ուրիշ ազգերու հետ՝ աւելի լաւ պաշտպանուելու համար արտաքին թշնամիներու դէմ:

Յայտնի է, որ Իրաք եւ վերջերս ալ Եգիպտոս անկախութիւն եւ ազատութիւն ձեռք բերին Անգլիայէն՝ անոր հետ կնքելով տեւական զինակցութեան դաշինքներ: Սուրիա եւս քանի մը ամիս առաջ նման դաշինք մը կնքեց Ֆրանսայի հետ՝ երեք տարիէն անկախ եւ ազատ դառնալու համար: Իսկ Իրլանտա դեռ քանի մը շաբաթ առաջ էր միայն որ ջնջեց Անգլիոյ փոխարքայի պաշտօնն ալ եւ ինքզինքը հանրապետութիւն հռչակեց, թէեւ միեւնոյն ատեն պահեց իր կապը Անգլիոյ հետ ինքնապաշտպանութեան նպատակներու համար:

Այս բոլոր փոքր ազգերն ալ տկար են եւ անկասկած չեն կրնար իրենք զիրենք պաշտպանել իրենց հզօր հարեւաններուն եւ մանաւանդ աշխարհակալ պետութեանց դէմ, եթէ իմաստութիւն չունենան պահելու իրենց զինակցութիւնը Անգլիոյ կամ Ֆրանսայի պէս մեծ պետութեանց հետ: Այսուհանդերձ Իրաքցիները, Եգիպտացիները, Սուրիացիները կամ Իրլանտացիները մտքէն չանցնիր հրաժարիլ իրենց ազգային անկախութենէն ու ազատութենէն այն պատճառով միայն, որ իրենց երկիրը տկար է, մինակը չի կրնար ինքզինքը պաշտպանել հզօր դրացիներու կամ աշխարհակալ պետութեանց դէմ.

Երբեք: Ընդհակառակն, յիշեալ բոլոր ազգերն ալ հսկայական զոհողութիւններ բրած են, մինչեւ այժմ ալ յաճախ պայքար կը մղեն եւ պատրաստ են ամէն տեսակ նոր զոհողութիւններ ընելու իրենց անկախութեան եւ ազատութեան համար: Բայց որովհետեւ իրենց տկարութեան լաւ գիտակցութիւնն ունին՝ անոնք իրենց յօժար կամքով զինակցութեան դաշինքներ են կնքած հզօր Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ, որպէսզի կարենան պաշտպանել իրենց երկիրը իրենց զօրաւոր արտաքին թշնամիներու դէմ:

Սակայն, այդպէս չէ Հայերուս մէջ: Մեր մէջ կան ոչ միայն անհատներ, այլ եւ ամբողջ խմբակցութիւններ (համայնավարներ, ռամկավարներ, հնչակեաններ), որոնք Հայաստանի տկար ըլլալը պատրուակ բռնելով, հրաժարած են Հայաստանը անկախ եւ ազատ դարձնելու ձգտումէն եւ կ'ուզեն զայն պահել իբր յաւիտենական ստրուկը օտար Մոսկուայի բռնակալներուն:

Անոնք չեն հասկնար, թէ ժողովուրդ մը կրնայ կռուիլ իր անկախութեան ու ազատութեան համար, բայց միաժամանակ իր յօժար կամքով կրնայ նաեւ զինակցիլ ուրիշ ազգերու հետ նուաճելու եւ ապա պաշտպանելու համար իր անկախութիւնն ու ազատութիւնը:

Անոնք չեն հասկնար, թէ Հայաստան ինկած է ու կը պահուի Մոսկուայի ուժին զօրութեամբ եւ թէ այդ օտար ուժը, որ կոչուած է պաշտպանելու Հայաստանը արտաքին թշնամիին դէմ, ամէն բանէ առաջ կը խեղդէ հայ ժողովուրդի ձայնը, ոտնակոխ կ'ընէ անոր բոլոր ազատութիւնները:

Հայաստան, այո՛, պէտք ունի հզօր դաշնակցի մը կամ զինակցի մը՝ իր գոյութիւնը պաշտպանել կարենալու համար Թուրքիոյ նման գիշատիչ դրացիի մը դէմ: Սակայն, այդ դաշնակիցը կամ զինակիցը պէտք է ըլլայ այնպիսի ուժ մը, որ ինքն ալ Հայաստանի երկրորդ թշնամին չդառնայ եւ իր երկաթէ կրունկներուն տակ չճզմէ հայ ժողովուրդը, այլ, ընդհակառակն, օգնէ, որ ան կատարելապէս ազատ ու անկախ ըլլայ ու կարենայ իր ուզածին պէս ապրիլ, մտածել, արտայայտուիլ, աշխատիլ, շարժիլ եւ իր ուզածին պէս տնօրինել իր բախտը, ինչպէս որ ազատ են ընելու Իրաքը, Եգիպտոսն ու Իրլանտան՝ ունենալով միաժամանակ Անգլիոյ նման հզօր դաշնակից մը եւ զինակից մը:

Պէտք է հասկնալ վերջապէս, որ հայ ժողովուրդը իրաւունք եւ հնարաւորութիւն ունի ըլլալ իր ներքին կեանքին մէջ կատարելապէս ազատ ու անկախ, ինքնիշխան ու ինքնօրէն: Եթէ Հայաստանի տկարութիւնը կը ստիպէ հայութիւնը անպատճառ իր բախտը կապելու հզօր պետութեան մը հետ, այդ պէտք չէ ըլլայ իր ազատութիւնն ու անկախութիւնը, ինքնիշխանութիւնն ու ինքնօրինութիւնը զոհելու գնով:

Ուրիշ խօսքով՝ եթէ Հայաստան պէտք ունի Ռուսաստանի դաշնակցութեան կամ զինակցութեան, այդ չի նշանակեր երբեք, թէ Հայաստան պէտք է անպայման դառնայ նաեւ Ռուսաստանի ստրուկը: Չէ՞ որ Հայաստան կրնայ ըլլալ ներքնապէս ազատ ու անկախ, ինքնիշխան ու ինքնօրէն, բայց եւ միաժամանակ կապուած ըլլալ Ռուսաստանի հետ դաշնակցային կամ զինակցութեան ազատ կապերով, վայելելու համար անոր զինուորական պաշտպանութիւնը:

Պէտք է վերջապէս հասկնալ, որ Մոսկուա պէտք է հայ ժողովուրդին, բայց ոչ թէ զայն ճնշելու եւ ստրկացնելու համար, այլ Թուրքին դէմ պաշտպանելու համար:

Պէտք է վերջապէս հասկնալ, որ հայ ժողովուրդը պէտք ունի հզօր դաշնակցի եւ զինակցի, բայց ոչ օտար տիրակալիոջ եւ բռնակալի:

Պէտք է վերջապէս հասկնալ, որ եթէ մենք կ'ըսենք, թէ մենք փոխանի պահուն կրնանք ստիպուիլ ըլլալու խորհրդային կառավարութեան հետ՝ հայ ժողովուրդի մահացու թշնամի Թուրքին հարուածը կասեցնելու համար, այդ չի նշանակեր երբեք, թէ մենք պէտք է նաեւ խորհրդային կառավարութեան ուժ տանք, որ ան ճնշէ, կեղեքէ, խեղդէ, ստրկացնէ հայ ժողովուրդը:

(Խմբագրական «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»-ի)

ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՄԸ ՀԻՆ ՕՐԵՐԷ

Հողակոյտ մըն ալ բարձրացաւ հին օրերու աճիւնին վրայ: Անանիա Տ. Վ. Հարէյեան Հայկակայ Գարտիզակցին վերջին ժառանգական ներկայացուցիչներէն մին էր, ցանցառ թիւէն մէկ – երկուքին՝ որոնք բախտին քմայքով դեռ կը վերապրին ժամանակակից հայրենի տառապանքներուն վրայ:

Ան կը վերաբերէր 1865էն անմիջապէս վերջ ծնող սերունդին, որ արդէն ժառանգ աշխատանքի լծուած էր 1883էն ետք: 1880, վերադարձուած թուական մը Գարտիզակի համար, երբ Եղիշէ Դուրեան, քսանամեայ, կը սահմանէ զանի հայաբնակ դիւղաքաղաքին հոգեւոր եւ մտաւոր կրթութեան ուղղութիւնը, յանձնարարութեամբ եւ քաջալերութեամբ Ներկաթեայ Պատրիարքին, որ նոյն թըւականին դեռ Սկիւտարի Ս. Կարապետ Թաղին պարզ քարոզիչ Մատթէոս եպ. Իզմիրլեան էր:

Բայց այդ երկու թուականները չէ՞ն ներկայացներ միթէ միեւնոյն ժամանակ բոլոր հայաբնակ վայրերուն յառաջդիմական շրջանը, երբ զանազան յոյսեր, կարմիր թիթեռներու պէս, մեր կուզային հայկական հեռաստաններուն վառ երկունքին չուրջ: Այդ շրջանին չէ՞ր միթէ որ կրթանուէք ու Հայրենասիրած ձեռնարկներ զիրար կը մղէին հացկերոյթի ղինիի բաժակներու պէս, եւ իմաստալից անուններով ընկերութիւններ հայրենի ոգին կը հրահրէին ամէնէն մենաւոր անկիւններուն մէջ անգամ:

Դուրեանով այդ ոգին, որ կանուխէն ալ կը պճրաար Գարտիզակի մէջ, արծարծուն վառարան մը գտաւ գալուստին չնորհիւ: Փեթակը սկսաւ բանիլ մայր մեղուին չուրջ: Պարմայրը, բեղուն, ընդհուպ Թորամադրեկի ունեցաւ օժանդակներու հոյլ մը, որուն կրտսերագոյնն էր Աստուածատուր Հարէյեան, աշխարհականութեան կրօնաչունչ անունով: Երկսեռ վարժարան մը, գրեթէ հազար աշակերտներով բեռնաւորուած, ընդ մեծ եւ ընդ փոքր, կը բզզար յոյզերով ու տենչերով: Հարկ էր անոնց հասցնել այդ ահագին փեթակին: Եւ այդ սերունդը պէտք էր հայթայթել մէծ այն Գարտիզակի ծաղիկներէն, հայրենի խիստ չողախելու համար, նաեւ հոն, ինչպէս այլուր ամենուրեք, Հայաստանի մէջ:

Աստուածատուր Հարէյեան, սակաւախօս, ժուժկալ, պարկեշտ, պարամայրին հոգեւոր սիրոյն յանձն ընձիւղը, համակ աշխոյժ, լաւ իմաստուն, զատարանէ զատարան կը վազվզէր՝ հայ լեզուին ու հայ կրօնքին խանձարուրքը կերտելու իրմէ աւելի մանկունակ մտքերու մէջ: Դպրոցական հանդէսներու սոխակն էր, մինչ երէցները աւելի բարձր օրարտները կը թեւածէին՝ ուր, շատ չանցած, ժամանեց եւ ինք:

Արագ արագ սահեցան տասնեակ մը ամեր, եւ պարմայրը, Դուրեան Եղիշէ, հանձնեց ծանրութեան տակ կորաքամակ, ուզեց փեթակը տանձեն թողուլ, աւելի չունեն, աւելի լայն մթնոլորտ չահելու համար Արմաշի Օրմանեանակերտ Ընծայարանին մէջ: 1900էն 1909, Հարէյեան աւելի կորովի, աւելի լեցուած համբարուած, հետզհետէ մեծ փեթակին հողատուութիւնը ստանձնեց եւ տարաւ զայն արժանիքով ու կորովով իր փափուկ ուսերուն վրայ, անդրդուելի հաւատարմութեամբ, մինչ իր երիցագոյն եղբայրները, իրենց կարգին, Հայրենի ուսումներուն ակըն ու ոգին կը տարածէին զանազան յարկերու տակ եւ հաստատութիւններու մէջ, եւ իր ու այս վերջիններուն խնամքին տակ արդէն իսկ ուռճացած միտքեր — Մուշեղ Սերոբեան եւ Թորգոմ Գուշակեան — Արմաշ կը փութային հայ եկեղեցիին զարդերն ու հայկոմի զարգացման ջահակիր հանդիսանալու առաջագոյն յոյսերով: Այդ թուականէն — 1909 — հազիւ մէկ տարի առաջ, հայրենի ընդհանուր վերածնութեան արշալոյսը սարկուեթեան թանձրածած ամպերը ակառած էր ծակոտել, եւ առ բեզնաց լոյսի շառայլներ արդէն իսկ կը ջագրէին հայ պարտէզին, հայ երիտասարդին աւելի քան քառասուն դարեր հնացած, արմատացած ազատագրական աւանդութիւններուն, պատմութեան վրայ: Հայ յեղափոխութիւնը, բնակայրին սարերուն, ձորերուն վրայ զուպարայազի, աշխարհի ամէնէն քաղաքակիրթ ոստաններն՝ Փարիզի մէջ եւս բարոյական յաղթանակը տանելով Թրքական միտքին եւ կամքերուն դէմ, բռնատիրեւնները լքած, հաւասար իրաւունքներու քղամիդը հագած, սադուցէ տախորիտ հպարտութեամբ Հայուն հայած Սուլթանին մայրաքաղաքը մըտած էր: Հայ աշխարհը արբշիռ, յուսատատար, ազատութեան երկարքեաց արաղիններ հայ բուխերիկներուն կատարին վրայ բուած, Հայկական ոչ միայն մշակոյթին, այլ եւ կատարեալ ձերբազատութեան կափկափիւնը կը մղէին, կը կորսուէին դարաւոր թշնամիին ականջին տակ: — Այս տեսակ մը սարսուռ ընդոստ ցարթում մը պայթեցուցած էր հայ օջախներուն մէջ: Ամէն կողմ եռուզեռ, ամէն կողմ պատրաստութիւն դէպի աւելի չէնութիւն, դէպի աւելի ազատութիւն: Եւ որովհետեւ հայ եկեղեցականը — ճշմարիտը սակայն — գիտակից էր թէ եկեղեցին ոչինչ կ'արժէ, եթէ ազգային չէ, մանաւանդ Հայուն համար, ինչ ալ հակառակն զօղանջեն Թիւր կոչնակները Ամերիկայի, այդ Եկեղեցականը, [illegible] ցաւ գիտնական, Թարմ, ուժեղ քանքարներով օժտել Գարտիզակը, Սերտատական՝ Արծրունեաց աւանդական Ս. Թաքորը, եօթը ուսուցիչներ համախգամայն քսանեայ ձեռնադրելով, որոնց առաջը, լքօլայնիր, արժանաւորագոյնն Տէր Անանիա Հարէյեան:

Այդ պատուական խումբը, 12.000 բնակիչներով ախոյծուն յուսալից գիւղին հոգեւոր ու կրթական պէտքերը լրացնելով հանդերձ, շրջակայքին ալ ի հարկին լոյս կը սփռէր, հայրենիքին իղձն ու խինդը կ'արտացոլէր ամէն կողմ: Յաճախ Պոլսոյ հայ մտաւորականութեան ամառնային ժամանցի կեդրոն կը դառնար Գարտիզակ, երբ բնութեան ու արուեստին չնորհներովը վեհացած, Ս. Մինասի սարին ստորոտը կը դարձէր սարեակներու հծծիւնին, զարնանադայր յուզումներուն մէջենդ:

Աւաղ անցից անցելոց:

Հայկ համաստեղծութեան փոթորկոտ երկինքը ննթարկուեցաւ, այս քանիերորդ անգամը ըլլալով, իր պատմութեան մէջ անօրինակ սեւ շրջանի մը: Իր թշնամի Բեյերը, ձեռք կրկնաօծերէնն Երիտթուրքերին հետ, ապարանց հայկական այգիին փայլեցումները, եղծեց անոր անդաստանին գալարութիւնը: Սպանութիւն, Թալան, պղծութիւն ամէն կողմ, անպատիժ նախ, եւ յետոյ վարձատրուած: Չորս տարուան տարաժի եւ բարբարոսութեան պատմութիւնը երկու տողի մէջ: Պէտք է պատմագնողները առնուազն հազար տարի տառապին ողջ ողջ, այն չորս տարիներուն հայկական տառապանքը հաւասարակշռելու համար, եւ ... Սատանան ի՛նչ բանի կարող չէ:

Հարէյեանի գլխաւորութեամբ եւ խորանի խնկարկութեամբ հանդիսադիր եօթնանուն ընտիր խումբն հինգը սուսերահար ինկաւ. Նահատակ: Հարէյեան ինք Թրքական դիւղի մը Զօլիրին մէջ ինկաւ եւ ջարդուիչուր ըլլալէ ազատեցաւ իր զաւակին՝ Արշաւիրին ապայութեան չնորհիւ միայն:

Ու երբ ամուրի դարձաւ, եւ դրայձաւ սակայն իր ուխտին, գամբառնախօս Գարեգին եպ.ի նկարեն բազատրութեան համաձայն: Սուեդանեանի եպ. ինկուն անոր զլուխ անցուց վեղարը, արամայր կնդուղը, իր յօժարակամ դիմումին վրայ: Ու ահա Անանիա վարդապետ միշտ նոյն պատնէշին վրայ, այս անգամ ալ աւելի դժուարին կայքի մը մէջ— բայց միշտ դպրոցը կռնակին, ուր որ ալ երթայ:

Վերջապէս նոյն զայլը քաղաքականութեան փաղիժը քերեց քամեց հայ ժարմինին վրայ ինչ կենդանութիւն որ մնացած էր, ու երբ մէկ մասը բոլոր չեւ ըլլալու կը պատսպարուէր, միւս մասը չորս հովերուն դէմ կը տարածուէր, եւ Անանիա, բազմավաստակ ու տառապակոծ այս Հայրը դին, եկաւ եղա՛ւ ինչ որ մենք ամէնքս եկա՛նք եղանք ...

ԵՏԱՆ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արամ.—Պէտք է ընդունինք, նոյն իսկ պահանջենք որ, ընտիր գըրողներու օժանդակութեամբ մեր արդի գրական լեզուն գոհացուցիչ երեւոյթ մը ստանալէ վերջ, դուրսը մընացողները քիչ մը ուշադրութիւն ընծայեն՝ գոնէ աններելի կերպով տգեղ վրիպումներէ զգուշանալու համար.

Այդպիսի վրիպումի մը չէ՞ք համաբիր արդեօք հետեւեալ արտառոց նախադասութիւնը, զոր կարդացինք արտասահման հրատարակուած թերթի մը մէջ.— Ան կը մեղադրուէր ինքնաշարժի շարժման կանոնագրի խախտման մէջ ... Ոչ, սիրելի Արամ, այս արտառոց սխալը ոչ թէ աններելի է միայն, այլ եւ «արհամարհելի»: Նախորդ դարու առաջին քառորդին մէջ անգամ, տպագրուած հայ լեզուն առանց տգեղութեան մէջ չէր բռնուեր: Այսպիսիները ի՛նչ երեսով պիտի կըրնան քննադատել Երեւանեան նոյն օրինակ բացատրութիւնները ... ինքնաշարժի շարժման կանոնագրի խախտման ... Իւրաքանչիւր գրող ստորագրելէ առաջ պէտք է անդրադառնայ, թէ հիմա կանոնաւոր քերականութեամբ, հետեւելի պատշաճ օրինակներով հանդերձուած ճոխացած լեզու մըն է որ հրապարակ կուգայ, եւ իր ազնուութիւնը ընաւ բաւական պատճառ մը չէ անմեղադրելի ըլլալու: Նոյն իսկ, այսօր, Երեւանի մէջ գրողներ ունինք, որ Խ. Հայաստանի թերթին ուղղակի կամ անուղղակի կապանքը թօթափած, կը ջանան Հայ Բարբառը ցոյց տալ իր բնիկ պայծառ երեսով

Այլ եւս չենք կրնար անտեսել այն պարագան, թէ արտասահման ապաստանող հին թէ նոր հայութեան ներկայացուցիչ սերունդը պէտք է ունենայ իր արժանաւոր օրկանը՝ ուր, ի հարկին, ամփոփուին լաւագոյն նըմոյշները հայկեան գեղապատշաճ բարբառին: Եւ նախանձախնդիրի մը համար ինչ սփոփարար երեւոյթ մըն է տեսնել, որ, զոր օրինակ, Պէյրութէն, Վիէննայէն, Հալէպէն, Փրակայէն Հայ Լեզուին արդարեւ պատուաբեր յօդուածներ կ'երեւին, իմաստով ալ ընդուն, որքան շարադրութեամբ գեղեցիկ: Մինչեւ իսկ, ո՛վ բարեբախտութիւն, հեռաւոր Պանկոյէն հայ լեզուն իր արժանաւորը կուտայ Յառաջի մէջ նախանձելի ճշգրտութեամբ եւ ուժգնութեամբ, որոնք նոյն լեզուին գլխաւոր յառաջանկիչներն են:

Այս ամէնը փաստ է թէ արդարեւ ճիգ մը կայ ամէն կողմ, ուր հայութիւնը իր նշխարը ունի, որպէսզի ազգային պահպանութեան, ինքնուրոյն ուժին զրգռումին զօղանջին լեզուին կազմերը միեւնոյն բարէխ քակուին եւ բառերը գեղգեղուին միեւնոյն լարերուն վրայ: Այս հեռանկարը ինքնին մեր ներկայ միխիթարութիւնը չէ՞ միթէ: Եւ ճիշդ, այս պատճառով, կ'արժէ մեր յոյսը մեր վերատուրեւ մեր հոգին, «ինքնաշարժի շարժման կանոնագրի խախտման» [illegible]:

*** Բայց մենք դառնանք ի յոյն աստուածգիտութեան: — Խաժամուժ ամբոխ կ'ըսենք խառնակ, այլազան անճանաչ մարդակոյտի մը: Տարակոյս չկայ թէ խաժամուժ կրկնուած տեսակ մը ձեւն է խուժ բառին, որ գոյն մըն է առհասարակ մասնաւորապէս կապոյտ, ծաւի, ծովի: Ըսուած է արդէն, բանաստեղծութիւնը յոյժ դարիքով մ է, եթէ անգամ մը կրկնուի ծայրը, ճար չկայ, ինքզինքդ պիտի դանես վարը դահավէժ կամ գիրասաշ, եւ յաճախ պիտի ողբաս անոր գուտ արտադրը՝ զոր կ'ունենաս, ճիգերուդ ունայնութեան ի տես: Բայց խնդիր չէ — «Թայլել պէտք է, մեր բայլելը».

«Աշխատութիւն մեր զօրութիւն, քեզ կը յինենք մենք անենուն. պատիւ քեզի, քեզ օրհնութի՛ւն, ո՛վ սուրբ աշխատութի՛ւն»:

Ահա կէս եւ թերեւս աւելի դար առաջ այսքան ուժգին, գեղեցիկ, ճիշդ Թափով գրի առնուած տաղի մը առաջին տողերը: Լաւագոյն թերթեր կարդացող նոր սերունդը, ժանտամէնք գրող կարդացող մասը հիմա հեներէ աւելի լաւ գիտէ, թէ հայ լեզուին ճամբու վրայ հանդիպած որեւէ համբաւեալ կամ ոչ-համբաւեալ լեզուէ աւելի ոլացք ունի, ճախր ի ճեմ, բախտաւորեալ, եւ չի տկարանար մինչ բանաստեղծական խորութիւններուն խաւարին մէջ, ոչ ալ քերթողական ամպածրար այերքին վերեւ իր հաւասարակշռութիւնը կը կորսնցնէ:

Այսօր, սիրելի Արամ, կ'արժէ որ մտանդիտականներ գահեմ, մեր դասադրանին ուշն ու ուրուշը դրուելու եւ տարատի մէջ պահելու համար դա-

ՊՈՂՈՏԱՆԵՐՈՒ ԾԱՂԻԿԸ

(ԱՐՄԱՏԱԽԻԼ ՈՐԲՈՒՀԻՆ)

Գլուխը վերցուցած՝ Գայծառ կը նայէր Գառնիկ: Ու պահիկ մը միայն տեւեց Գայծառի պատասխանին սպասումը:

— Հա Անգլիացիները տեսայ զինքը Անկիւնի մէջ, երբ Գ. Գառնիկի հետ կը խօսէր.

— Այդչա՞փ: Ուրեմն Փարէղ չէ՞ք հանդիպած իրարու: Հապա, ուրկէ՞ է սա վրայիդ ճերմակ չապիկը: Ան չէ՞ առած: Ալ կը բաւէ: Մինչեւ ե՞րբ ձեր այս սուտերը, ձեր այս կեղծիքները:

— Պարոններ եւ չուզեցի ձեզի ըսել: Ուզեցի ձեզմէ պահել իրականութիւնը. Այդ պարոնը եկաւ եւ ինծի առաջարկեց որ իր քովը մնամ. Ըսաւ որ, ինքնաշարժով քաղաքէ քաղաք, գիւղէ գիւղ, ծովափէ ծովափ՝ շրջաններ պիտի ընեն ինքնաշարժով...

— Ետքը՞: Պահ մը կլլինք այդ սուտը: Բայցյետոյ, չհետեւեցա՞ք իրեն, միասին Նարլու եղբայրներուն վաճառատունը չմտա՞ք: Այդ չապիկը չառա՞ւ ձեզի: Եւ իրեն հետ պանդոկ ...

— Սուտ է, սուտ է, պոռաց Գայծառ. Եւ ողբալին՝ դիտմամբ չինած է այդ պատմութիւնները: Որպէսզի զիս երեսի վրայ ձգէք: Ու ես ալ ճարահատ իրեն քով երթամ: Բայց լաւ գիտցած թող ըլլայ այդ արիկան, եւ անօթի կը ստակիմ, ինքզինքս ջուրը կը նետեմ եւ քովը չեմ մտներ:

Ա՛հ մէկ մը տեսնեմ զինքը: Յայտարարէ պիտի ընեմ: Պիտի ցուցնեմ իրեն թէ ի՛նչ ըսել է որբ աղջիկ մը մրոտել: Ամէնուն առջեւ, երեսին պիտի թքնեմ:

Կոպանք դրուած էր Գառնիկի բերնին

Եթէ Գայծառ կ'արտայայտէր պայթակլութիւններէ ու կը փնտռէր դանակ, Գառնիկ կը խորչէր անոնցմէ:

Ու էջի բովանդակ խորամանկութեամբը եւ պատահարին խեղաթիւրելով, այլ ցնցող նկարագրութեամբը, պայծառ չհասաւ նպատակին. Զերցաւ Գառնիկը կուրծ կրկէսը արձակել:

Կարճ եւ չոր եղաւ Գառնիկի յայտարարութիւնը.

— Ձեզի ըսուած էր, Օրիորդ, որ պէտք չէ անցնիլ անկէ: Ու չարաչար կը սխալիք, կարծելով թէ՝ պիտի երթամ շփուիլ անոնց հետ:

Անոնք, այր եւ կին, կատաղի հակառակորդները, անողոք մրցորդները Սարգիսի եւ Գառնիկի, առաջին օրէն իսկ, յայտնի ըրին իրենց հոգեկան խոռվքը: Ձկրցան քողարկել նախանձն ու չար տրամադրութիւնը որ կը թունաւորէին՝ զիրենք եւ մտայլ ակօսներ կը բանային իրենց ճակատներուն վրայ.

Սարգիս եւ Գառնիկ յաղթանակի փառատօններ խլելու համար չէր որ նետուեր էին վաճառատեղիները: Ու մըցելու, ուրիշները ճզմելու, ուրիշներու պիտիքերը յափշտակելու ոչ մէկ տրամադրութիւն ունէին Գործտութեամբ գործել: Մնացեալը ինքնին կուգայ: Ամէն ոք պէտք է իր արուեստը ճարէ:

Սարգիս եւ Գառնիկ, որպէսզի շատ թեն որ եւ է միջադէպ կամ պատճառ չըլլան անոնց տառապանքին, չէին անցներ այն ուղիէն ուր հայ ամոլին գործատեղին կը գտնուէր: Ու կարճը թողլով՝ երկար շրջան մը կ'ընէին երթեւկի ատեն

Բայց, մանաւանդ կինը: Օ, այն կինը: Գառնիկ համոզում մը չինած է հայ վաճառորդուհիներու մասին: Այդ համոզումը օրէ օր աւելի կ'ամրանայ իր մէջ, դժբախտաբար: Պէտք չէ խորհիլ սակայն որ դիւրին ընդհանրացումի մը եզրակացութիւնն է այդ համոզումը: Դիւրին ընդհանրացումներուն դէմ է ան: Ու մէկ, երկու կամ երեք պարագաներու դիտողութեամբ չի բաւականանար Գառնիկ: Հայ կիները անգութ են, նախանձոտ են գործի ասպարէզին մէջ: Նկատեցէք սակայն որ, դուրս եկած ենք սիրոյ մարզէն:

Համակրելի, լեզուանի եւ անմնաս վաճառորդ մըն էր Մարկոս: Տիկիններ գլխուն կը հաւաքուէին: Գոհ էին ապրանքներէն եւ գիներէն: Յաճախորդներու թիւը կ'ուռճանար: Ալ մէկ մէթր տեղը, այն ալ պատահական, օր մը այս պատին տակ, օր մը այն պատին, չէր բաւեր անոր: Առնուազն մէթր մը եւս պէտք էր: Իսկ մնայուն տեղը՝ հրամայական պահանջ մը.

Վաճառատեղիին ընդհանուր վարիչը, պարոն Իփոլիթը մեծամիտ, համակիր հայ վաճառորդներուն, ու մասնաւոր ուշադրութեամբ մը համակուած Մարկոսի հանդէպ, երեք մէթր տեղ կը խոստանայ անոր:

Հանդիպառ չեն սակայն երկու քոյրերը հայ: Ահ ու դողի մատնուած: Ի՞նչ ընեն: Որո՞ւ դիմեն: Բոլոր յաճախորդները պիտի քաշուին՝ հայորդուն երթան:

Անուշ խօսքեր: Ու նուէրներ: Կաշառուած է հրեայ գեղանին, համանուհին պարոն Իփոլիթի, վաճառորդուհի նոյն վաճառատեղին

Վտարուած է Մարկոս: Ալ ոտք չի դներ հոն:

Շրջուն չապիկավաճառ մըն է Գեորգ: Ու բովանդակ դրամագլուխը ուսի ծրարին մէջ ամփոփուած: Աննշան անկիւն մը կը բանայ:

Կը նետուի հայուհին: Ի՞նչ կայ: Ինչո՞ւ այդքան բազմութիւն այդ լաւկոտին չուրջ: 7 Փրանք 95ի՞ կը ծախէ: Կը դառնայ: Ու մեծկակ խուաչապատ կը կարմրի 4 Փրանք 95ով:

Ու որքան դրուագներ կան մթերուած Գառնիկի յիշողութեան մէջ:

Բայց, այս կինը որ կը բռնէր Գայծառի հետ, կը սխալի անշուշտ ընտրութեանը մէջ:

Ինչո՞ւ անցեր է: Ինչո՞ւ ապրանքներուն նայեր է: Ինչո՞ւ գիները լրտեսեր է:

Իսկ, Գայծառ ինչո՞ւ պիտի չանցնէր: Մախու չեն առեր ու իրենց անունին գրել չեն տուեր այդ ուղին: Ազատ է ամէն ոք:

Կը պարզուի Գայծառի գրոյր վաճառորդուհիները կը համախմբուին:

«Ջիթիկ», «պոռնիկ» բառերը կը պայթին իբրեւ դնդակ: Ամէն ոք Գայծառի իրաւունք կուտայ, բացի անյուշ Գառնիկէ.

Վաճառքի պահն է բանուկ: Տանտիրուհիները ուտելիքի զոյգ պայուսակներով բեռնաւոր՝ երկրորդական պէտքերու գոհացումին կը փութան, ... Անհամբեր են ամէնքն ալ: Ուշ են մնացեր արդէն: Ամուսինները գործէն պիտի ելլեն հիմա: Ժամէ մը ի վեր կը սպասէ ինք: Ինչո՞ւ այն միւսին սպասարկեցին:

Բայց, ո՞վ է այդ երիտասարդը, որ դեռ կը մնայ գամուած հոն՝ Գայծառի դէմ: Ի՞նչ կ'ուզէ:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

(4)

«ինքնաչարժի չարժման կանոնագրի խախտման» եւ նոյն օրինակ ճիւաղներու հանդէպ: Մեր դասարանին չհետեւողները անգամ, վստահ եմ, պիտի զգան տեսակ մը անհարմարութիւն այսպիսի լեզուական զառանցանքներու ի տես, նուիրական հուրը անոնց մէջ ալ պիտի վառի, անոնք ալ պիտի չհաշտուին հայ լեզուին մարտիրոսութեան գաղափարին հետ, ցեղին մարտիրոսութիւնը աւելի քան ... բաւական համարելով, նոր այլադէպ պահանջումներու բաւնցքին տակ ցեղին վերահաս վտանգները աւելի քան անբնական նկատելով: Այնպիսինները, վստահ եմ, քեզմով մանաւանդ, սիրելի Արամ, պիտի ուզեն որ գէթ մեր լեզուն պահպանէ իր Արեւելեան մաքրութիւնը, ամէն զոհէներէ իսկ անցնելով:

Բայց ... մանուկներուն թողլով պարձելով կը պատասխանեմ կրտսերագոյնի մը հարցումին.—

Ըմպել բային արմատը ըմպ իբրեւ գոյական կը գործածուի, իսկ բարդութեան համար ունինք արմատական արբու (արբեցարբու, ոչ թէ ... աբրինախուած այլանդակ ձեւը): Ներելի՞ է խնդրել որ կրկնութիւններէ զգուշանանք: Զրարբի գեղեցիկ բառին մէջ արբու դարձեր մկրտուեր է արբի, եւ որուն ներհակն է անօրդի. նմանապէս գեղակերտ, բնիկ հայկական ծնունդ մը իր յօրինուածով:

Տրական հոլովին ծագումն եւ բառին իմաստը պարզելիք նախորդով մը: Սեռական հոլովը իր կոչումը բառացած է յատկացուցիչ, բանի մը ... բառին ըլլալը ցոյց տալով նշանակութիւն ունենալէն, այսինքն՝ իրմով ցոյց տրուած բառը, սեռ կը պարզուի: Այսպէս Հայ Դատին բացարձակ արդարութիւնը խօսքին մէջ յայտնի է թէ դատին սեռական հոլով է: Ինչո՞ւ.— Որովհետեւ՝ արդարութեան որո՞ւն վերաբերիլը, յատկացուցիչը պարզապէս կը հասկնանք «դատին» բառով: Մարդոց անտարբերութիւնը — Անտարբերութեան որո՞ւն վերաբերիլը կը հասկնանք «մարդոց» բառով:

Բայց չարն ընդհուպ, աւելի չահեկան:

ՏԱՐԱԶ

ՀԱՅ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԵՒ «CULTURE PHYSIQUE»

—.—

Մեր աշխատակից եւ ծանօթ լուսանկարիչ Գ. Գր. Ճոլոլեան (Յովհ Արաքս), մարզական մեծ պարբերականին՝ «Culture Physique»ի այս ամսուան թիւին մէջ հրատարակած է տեսութիւն մը՝ հայ մարզական շարժումի ծագման եւ զարգացման մասին: Գրութեան հետ միասին տպուած են հին եւ նոր լուսանկարներ: Անշուշտ մեր երիտասարդները պիտի ուզեն ունենալ այս հրատարակութիւնը, որ բացառիկ պատիւ մըն է իրենց համար:

ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐՈՒ ՍԻՒՆԱԿԸ

ԺՈՂՈՎՆԵՐ ԵՒ ԲԱՂՁԱՆՔՆԵՐ

—.—

ՊՈՐՏՕ, 21 յունուար (Ցապաղած).— Սիրելի «Յառաջ», Պորտոյի հայ զինուորցուներու խորհրդակցական ժողովը տեղի ունեցաւ անցեալ կիրակի 17 յունուար, կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 3ին. Ներկայ էին 41 հայրենակիցներ որոնց 31ը զինուորցու, իսկ 10ը խորհրդակցական ձայնով: Վերոյիշեալ 31 հոգիէն զատ կան նաեւ 16 զինուորցուներ, որոնք բացակայ էին:

Ժողովը բացուեցաւ ժամը ճիշդ 4ին, նախագահութեամբ Գ. Ա. Մելքոնեանի եւ քարտուղարութեամբ Գ. Ա. Թաշճեանի:

Ժողովը խիստ կարգապահ մթնոլորտի մէջ համերաշխօրէն քննելով բոլոր հարցերը տուաւ հետեւեալ որոշումները.—

Ա.— Բոլոր հայ զինուորցուները նկատել Ֆրանսացի զէնքի տակ կանչուած օրէն, եթէ ենթական բաղձանք յայտնէ

Բ.— Զինուորական հերթական դասէն դուրս եղողներու համար (22–33) միայն մարզանքի շրջան մը ընել տալ:

Գ.— Հպատակութիւն շնորհել զինուորական տարիքէ դուրս գտնուողներուն՝ ինչպէս նաեւ իրաւական գաղթական մը սեպելով մնացեալ բոլոր հայ հայրենակիցներուն:

Դ.— Հպատակութիւն շնորհել նախկին — (Ֆրանսական բանակի) հայ սպաներուն, եթէ անոնք փափաք յայտնեն

Ե.— Մեծապէս նախընտրելի պիտի ըլլար մեզի համար, որ զէնքի տակ կանչուած հայ երիտասարդութիւնը մաս կազմէ Ֆրանսական մայր բանակին եւ ոչ թէ օտար լեգէոնի:

Զ.— Թուլացնել ներկայիս զինուորական տարիք ունեցող երիտասարդները զէնքի տակ կանչելու գործը:

Է.— Զինուորցուներու ինքնութեան թուղթերու նորոգութեան խնդիրը յետաձգել, եթէ կարելի է:

Յանձնախումբի անդամ ընտրուեցան Գ. Գ. Աւետիս Մելքոնեան, Ա. Թաշճեան, Հ. Թաշճեան, Սարգիս Նշանեան, Կ. Տօներեան:

Հ. Քարտաշեան

×

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 20 յունուար (Յառաջ).— Երէկ կիրկին ժողով գումարուեցաւ ուր հաւաքուած էին 43 հոգի: Ոչ-զինուորցուներուն մասնակցութիւնը բացարձակապէս արգիլուած էր եւ ձեր թղթակիցը մեծ դժուարութեամբ կրցաւ ներս մտնել, իբրեւ ունկնդիր:

Յունուար 16ի ժողովին ընտրուած յանձնախումբին անդամները տեսնելով որ ես ալ աշխատանքի, իրենք ալ եկած էին ժողովի իբրեւ ... անպաշտօն անձեր: Նախօրօք մասնաւորներու կողմէ պատրաստուած էր ժողովին օրակարգը եւ թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ որոշուեցաւ.—

1. Պէտք է կազմուի զինուորցուներու միացեալ վարչութիւն մը, որպէս զի յարաբերութեան մէջ մտնէ տեղական իշխանութեանց հետ:

2. Որոշուեցաւ ինքնագլուխ գործել, բայց նախքան այդ, նպատակայարմար տեսնուեցաւ Փարիզի մէջ կազմուելիք կեդրոնական մարմնին հետ շփման մէջ մտնել եւ անոր տալիք խորհուրդին համաձայն շարժիլ, սակայն ոչ անոր խողովակով:

3. Ընդրագիրը խմբագրել համեստօրէն, խնդրելու եղանակով:

4. Ընդրագրին բովանդակութիւնը պէտք է ըլլայ.—

Ա.— Զինուորցուն իր շրջանը ըսկսած վայրկեանէն պէտք է ընդունուի իբրեւ հպատակ իր ընտանեկան պարագաներով: Բ.— Ոչ-զինուորցուներուն ալ հպատակութեան համար որոշ դիւրութիւններ ընծայել:

5. Մնայուն վարչութեան ընտրուեցաւ գաղտնի քուէներով Գ. Գ. Յ. Ստեփանեան, Սիսակ Սեմէրճեան, Վ. Ամպարեան, Ս. Փիլիկեան, Հայկ Հաբէկեան: Վարչութեան անդամներէն ոեւէ մէկուն հրաժարման պարագային զանոնք պիտի փոխարինեն Գ. Գ. Լ. Գայընտրեան եւ Սիմոն Սիմոնեան:

Ժողովը վերջացաւ խաղաղ տրամադրութեամբ

Հարզանցի

×

ԺԱՆԹԻՑԻ.— Փորթ տ'Իթալիէն, Շուազիէն եւ Ժանթիյիէն 76 հայրենակիցներ ժողով գումարելով Գ. Յովհաննէսեանի սրահին մէջ, խորհրդակցեցան զինուորագրութեան մասին: Թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ վերջ, ընտրուեցաւ 11 հոգինոց ատենակալ մարմին մը՝ նպատակ ունենալով հետապնդել զինուորցու երիտասարդներու շահերու պաշտպանութիւնը: Ընտրուած մարմնի 9 անդամները զինուորցուներ են: Որոշուեցաւ ժողովի խորհրդակցութեան արդիւնքը իբրեւ ցանկութիւն յանձնել պատկան մարմիններու ուշադրութեան

1. Երախտագիտութիւն յայտնել Ֆրանսական կառավարութեան, մինչեւ հիմա Հայերու ընծայած իր վեհանձն ասպնջականութեան համար:

2. Խնդրել որ զինուորութեան կանչուած բոլոր Հայերու շնորհուի Ֆրանսական հպատակութեան իրաւունքը:

3. Զինուորցու երիտասարդներու ընտանիքները վայելեն այն բոլոր իրաւունքները, ինչ որ կը վայելեն Ֆրանսացի զինուորցու ընտանիքները:

4. Այն պարագային որ զինուորցուները կը վերադառնան զինուորական ծառայութենէն իրենց հպատակութեան խնդրանքները շուտով ընդունուին: (Եթէ զինուորական ծառայութեան ընթացքին դիմում չեն կատարած)

5. Այն զինուորցուները որոնք հպատակութեան խնդրանք չեն ներկայացներ նոյն իսկ իրենց զին. ծառայութենէ վերադարձին, վայելեն Ֆրանսացիներու նման աշխատանքի բոլոր իրաւունքները

6. Նկատելով որ բոլոր Հայերը անխտիր Ֆրանսան կը նկատեն իրենց երկրորդ հայրենիքը, եւ լաւագոյն քաղաքացիի ապացոյցը չեն զլանար տալ, խնդրել որ ոչ-զինուորցու Հայերու հպատակութեան դիմումն ալ նկատի առնուելով, դիւրութիւններ ընծայուին:

×

ՌՕՄԱՆ, 20 յունուար.— Մեր շրջանի զինուորցուներու յունուար 6ի ժողովին բանաձեւը ղրկուեցաւ Տրօմի երեսփոխան Գ. Մութէի: Յունուար 17ին գաղթային նախարարը կը գտնուէր Ռօման: Առժամեայ վարչութիւնը ուզեց տեսակցութիւն մը ունենալ անոր հետ, քաղաքավարի ընդունելութենէ մը վերջ Գ. Նախարարը վստահեցուց մեզ թէ կարելին պիտի փորձէ մեր բաղձանքները իրականացնելու համար:

Այս մասին զեկուցում տրուեցաւ յունուար 18ին, զինուորցուներու ժողովին մէջ եւ հոկտական զեկուցումներ տրուեցան տեսակցութեան մասին: Ի վերջոյ ընտրուեցաւ մնայուն յանձնախումբ մը որ պարզապէս վիժուկ մըն է:

Բիւզանդացի

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«Մանուկներու Օր»ը

—•—

ԿԱՐՏԱՆ.— Յունուար 17ի կիրակին, Ֆ. Կ. Խաչի Կարտան-Գիվէրի մասնաճիւղը մեծ հանդիսութեամբ տօնեց «Մանուկներու Օր»ը, Հ. Յ. Դ. սրահին մէջ, գեղարուեստական խնամուած բաժինով: Հանդէսը բացուեցաւ Կ. Խաչի քայլերգով «Կուգաս անցեալի ոսկի մշուշէն», կրթասիրացի սան-սանուհիներու խանդավառ երգեցողութեամբ

Օր. Ա. Փափազեան բացման խօսքը առնելով, կոչ ըրաւ հայ տիկիններու աջակցիլ իրենց, պայքարելու հիւանդութեանց, այլասերման եւ մանաւորապէս եղական սեռի աղիտութեան դէմ: Շեշտեց ծնողքներու պարտականութիւնը մանուկներու հանդէպ, նաեւ քանի մը թելադրութիւններ ըրաւ մանուկներու տրուած անկանոն եւ անժամանակ սննդառութեան մասին:

Կրթասիրացի սան-սանուհիները արտասանեցին ու երգեցին: Տիկ. Զըւարթ իր մեներգներով՝ «Ո՛հ ինչ անուշ» եւ «Վարդ մը տեսայ», իսկ իր քոյրը Օր. Փերուզ «Հայաստան» եւ «Միծեռնակ» երգերով, հանդէսին փայլը աւելցուցին, ինչպէս եւ Մարսէյլէն Գ. Ս. Գրիգորեան մեներգեց «Մի լար բլբուլ»ը:

Մանուկներու «Կաղանդ Պապա» ներկայացումէն յետոյ, եկաւ իրենց սիրելի Կաղանդ պապան (Սա. Գրիգորեան) եւ սրահը կէս ժամի չափ լեցուեցաւ մանկական ճիչերով, մինչ կաղանդ պապան կը բաժնէր միրգ եւ խաղալիքներ

«Անդրանիկ» թատերախումբի բեմադրութեամբ սրահը իր նախկին լռութիւնը վերստացաւ: Առաջին բեմադրուածն էր «Վրէժի ոգին կամ հայ պատիւը»: Գ. Լ. Գեղամի՝ վարիչը, անթերի ծլած էր դերակատարները: Գ. Ա. Առաքելեան իր խանդավառութեամբ, հայրենասիրական զգացումներ ներշնչեց ներկաներուն: Օր. Անժէլ Սիմոնեան, իր առաջին դերին մէջ իսկ՝ առեւանգուած Հայուհի մը, խոստմնալից դերասանուհիի մը ձգտումները ցոյց տուաւ, իսկ Գ. Գեղամի իրականօրէն պատկերացուց թրքական անողոք ոճիրները: Յուզիչ էր «Կամաւոր զինուոր» պատանիներու դերակատարութիւնը: Անոնք թէեւ այս օտար ափերուն վըրայ մեծցան, սակայն իրենց սիրտը լեցուած է հայրենիքի սիրով:

Վերջին անգամ ներկայացուեցաւ «Սատանան» զաւեշտը, իբրեւ ընթերցում շատ անհաճոյ, բայց Գ. Լ. Գեղամի զայն բեմադրեց եւ ինքն ալ՝ սատանայէն վախցող գրագիր, կատարեց իր դերը մեծ վարպետութեամբ

Ֆ. Կ. Խաչի այս մասնաճիւղի անդամուհիները, վայելելով ժողովուրդին համակրութիւնը սոյն ձեռնարկին մէջ պահ մը կը մոռնան իրենց յոգնութիւններն ու զոհողութիւնները եւ կը խոստանան յառաջիկային աւելի եռանդով աշխատիլ այս նուիրական գործին համար:

Անդամուհի մը

«Մանուկներու Օր»ը

—.—

ՄԱՐՍԷՅԼ, 18 յունուար (Յառաջ).— Ֆ. Կ. Խաչը իր չորս մասնաճիւղերով կիրակի օր Շահրիկեան սրահին մէջ տօնեց Մանուկներու Օրը: Ժամանակէն առաջ սրահը լեցուած էր խուռն բազմութեամբ մը, բայց ցաւ ի սիրտ ստիպուեցանք յայտնելու մէկ այն մայրերն էին եկած տեսնելու իրենց մանուկներուն թոթովուն երգն ու արտասանութիւնը, իսկ հայրերը սրճարանի «պլօթ»ը նախընտրած էին իրենց հոգեհատորներուն երգէն եւ պարէն:

Բեմը զարդարուած էր աւանդական կաղանդի ծառով եւ հայկական եռագոյնով: Հանդէսը բացաւ Տիկին Քիպրիթճեան, բացատրելով Կ. Խաչի անհրաժեշտութիւնն ու դերը գաղթաշխարհին մէջ: Յետոյ սկսաւ գեղարուեստական բաժինը: Բեմին վրայ շարուած էին Գոմանի փոքրիկ սաներ, որոնք խնամեալ եւ մերինակ հագուած՝ սկսան երգել ու արտասանել: Յետոյ Աբելեան թատերախումբը ներկայացուց զաւեշտ մը, «Երկու անմայրները», կէս ժամ կուշտ ու կուռ խնդացնելով ներկաները: Լաւ մարզուած էին Ալէն Լուի եւ միւս թաղերու փոքրիկներն ալ: Քառորդ ժամ դադարի ընթացքին Կ. Խաչի վարչութիւնը գեղեցիկ ծրարներով անուշեղէն բաժնեց փոքրիկներուն, իբրեւ կաղանդի նուէր: Յետոյ ընկ. Սեթեան շարժանկարով ներկայացուց կտոր մը Շարլօէն:

Պատիւ Կարմիր Խաչին, որ եռանդուն աշխատանքի լծուած է ամէն տեղ, նոր սերունդին փրկութեան համար:

Մելիք Դաւիթ

Ճրագ մը եւս...

—.—

Դեկտ. 29ին Մարսէյլի հիւանդանոցին մէջ մեռաւ հայրենակից Արիստակէս Յ. Զօթոյեան, թոքական գործողութենէ մը վերջ:

Մնած էր Միջայ Նորշէն գիւղը եւ սիրուած իր լուրջ բնաւորութեամբ:

Արիստակէս ընդհ. պատերազմին թրքական զինուոր ըլլալով, կը գտնուէր Միջագետք: Տեսած չէր իր ընտանիքին եւ հարազատներուն ջարդուիլը: Երբ կը լսէ ընդհ. կռուադադարը, կը փախչի ու յաջողութեամբ անցնելով կը յանձնուի անգլիական բանակին յառաջապահներուն: Այնուհետեւ իբրեւ գերի կը փոխադրուի Փորթ Սայիտ եւ կամաւոր կը գրուի Ֆրանսական բանակին: Յետոյ կը վերադառնայ թրքական ճակատ, կռուելով Թուրքերու դէմ, մինչեւ կամաւորներու արձակումը, երբ եկաւ հաստատուեցաւ Ատանա:

Հոն զինք առաջին անգամ տեսայ 1920 օգոստոսին, Կիլիկեան ակումբին մէջ, Դաշնակցութեան ընդհ. ընկերական մէկ ժողովին: Ինք անդամ էր «Տալւորիկ» խումբին եւ [illegible] Դաշնակցական: Ջարդի անցուդարձերով շատ կը հետաքրքրուէր: Երբ կը պատմէինք իբրեւ ականատես, Արիստակէս կը փրփրէր կատաղութենէն եւ կ'երթար հատուցում պահանջելու: Կիլիկիոյ պարպումէն վերջ Արիստակէս եկած էր Մարսէյլ, ուր ամուսնացած էր: Վերջերս շատ ընկճուած էր յոգնութենէն եւ տնտեսական տագնապէն, բայց միշտ ամէն բանէ վեր կը դասէր հայրենիք եւ Դաշնակցութիւն.

Կը թողու կինը եւ երկու որբեր:

Հանգիստ ոսկորներուդ, սիրելի Արիստակէս: Օտար հողը թող թեթեւ գայ քեզ:

Գ. Միրոյեան

ՓԻԷՌ ԼՕԹԻ ԵՒ ՔԼՕԴ ՖԱՌԷՐ

— —

Թուրք հրապարակագիր Սաադի Էթէմ Պուրսայի մէջ կը բացատրէ թէ Թուրքերը ինչո՞ւ չեն սիրեր Ֆրանսացի այդ երկու գրագէտները: Անոնք, կ'ըսէ, տառապեցան, ամէն անգամ որ խնդրոյ առարկայ եղաւ Իսլամութիւն ... Անոնք կը սիրէին Էյուպի նաճիները, գոց դէմքին գոյնով թրքական տունները: Անոնք կը հիանային նարկիլէ-ակլամբէի կետերին վրայ:

Եւ իբրեւ օրինակ, Սաադի Էթէմ կը յիշէ Գալլանտեան պանդոկին առջեւ ունեցած դէպք մը: Փիէր Լօթի երեկոյթ մը կը կազմակերպէ Բօզ-Ֆօռի (Ֆրանսա) իր ապարանքին մէջ եւ այս տեսակ հրաւէր մը կ'ուղղէ թրքական զինուորական կցորդին.

«Ամբողջ դիւանագիտական մարմինը հրաւիրուած է: Շատ լաւ պիտի ընէք, եթէ դուք Ենիչէրիի տարազը հագնիք, ձեր հանըմն ալ պալատական կիներու տարազը»:

Փիէր Լօթի ահա թէ ի՛նչպէս կը սիրէր մեզ

[illegible]

Խուրմա պէյ, եկայ ձեզ հարցնելու թէ վիճակահանութեան տոմսերս ի՞նչ ընելու եմ որ շահիմ:

— Հարիւր ֆրանք վճարեցէք որ պէտք եղածը ձեզի ըսեմ.

— Ուրեմն այսօր այդ հաշուով հարիւր ֆրանք շահեցայ, մնաք բարով:

— Բայց առաջ ես պէտք է շահիմ որ երբ կարգը գայ ձեզի շահեցնեմ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (185)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—o—

Մելօն այնքան կամաց կը խօսէր որ հազիւ Գրիգորն ու Արսէնը զինք կը լսէին: Գէորգի խումբը, վաթսունը — չորս կտրիճ երիտասարդներ, երկու օր առաջ իրիկնամթին ճամբայ ելած էր վանքէն՝ սահմանը անցնելու համար: Մելօն, յաջորդ առտու շատ կանուխ որպէս սովորական ճամբորդ մը Կարէյնի երթալով, միացեր էր դէպի Ապաղա դացող քրտական կարաւանի մը:

— Դեռ սահմանը չհասած՝ մութը վրայ տուաւ,— շարունակեց պատմել Մելօն,— կամաւ քարուանէն ետ մնացի: Շրխօ-Պէքիր սարի տակ, ճամբան ոլորապտոյտ կը բարձրանայ: Այդ տեղէն շրջուեցայ դէպի ձախ եւ, ինչպէս նախօրօք պայմանաւորուած էինք, ճամբայէն շատ հեռու, ձորի մը մէջ հանդիպեցայ Գէորգին ու իր խումբին: Սարսափելի նեղութիւնով հասած էին մինչեւ այդտեղ: Շատերու ոտքերը ուռած՝ չէին կրնար քալել, իսկ տղաքներէն ոմանք մեծ քանակութեամբ փամփուշտ վերցուցած լինելով ուժասպառ եղած էին: Բարեբախտաբար, այդ գիշեր շատ ճամբայ չունէինք երթալիք: Իրարու օգնելով, դէշ աղէկ Շրխօ-Պէքիրը հորդուեցանք ու վերին Նազարաւայի սարը, քարայրի մօտ, հեղեղատի մը փոսին մէջ տեղաւորուեցանք: Լաւ չըբացուած՝ ես Նազարաւա իջայ. Մեր տղաքներէն երեք լաւ վալատներ ճամբեցի խմբի մօտ, պօկէկ մըն ալ ու- [illegible]

— Ուրեմն այդ հաշուով էս իրիկուն...

— Հա՛. խելքդ սիրեմ, վարժապետ,

Արսէնի խօսքը կտրեց Մելօն,— էս իրիկուն պիտի անցնին Կորթկանի սարը: Էդուր համար ալ կանուխ եկայ ձեր գիւղը: Հիմա, մտիկ ըրէ, Գրիգոր. երկու վալատ կը կանչես, որ միասին երթանք ձեր գերեզմաննոցը: Չէ, հիմա չէ, դեռ շատ կանուխ է, անոնք հազիւ կէս գիշերի առեն հասնին: Դուն ալ, վարժապետ ջան, ես քու աղէկ աբեւուն մեռնեմ, հետդ մէկը կը վերցնես ու խալյա ճամբայ կ'ելլես Կորթկան, իշխանի ճամբէն վախէդ սիրտդ կը ճաքի ... Հասկցա՞ր ... Կորթկան հասնելուդ, Կարոյին կը յայտնես խմբի մասին: Կ'ըսես, որ երկու լաւ վալատներ ճամբէ գիւղի տակի աղբիւրին մօտ, ղալմաղալ չուզեր. միայն Կարոյին կը յայտնես, ան գիտէ ընելիքը: Հասկցա՞ր

— Տօ հասկցայ, հա, հասկցայ, խօսք ունիս բռէ,— բարկացաւ Արսէնը,— ես պատրաստ եմ, հետս ո՞վ պիտի գայ:

— Եղբայրս կուգայ հետդ, ձէն տամ էնոր,— ու Գրիգորը անցաւ թոնրատունը.

Մելօն ու Արսէնը մնացին առանձին: Հակառակ որ Մելօն վարժապետները չէր սիրեր, բայց Արսէնի հանդէպ մասնաւոր համակրանք ունէր: Նախ որ Արսէնը իրենց թաղէն էր, հայրը իր մանկութեան ընկերներէն մէկն էր, մէկ ալ որ խելօք, համեստ տղայ մըն էր: Առօք մէկտեղ, կը սիրէր զայն չարչրկել:

— Այ պալամ,— հոգածու շեշտով սկսաւ խօսիլ Մելօն,— ես լուսադէմին պիտի անցնիմ Գործաթ: Դուն այս շրջանին մէջ մինակ պիտի մնաս: Աչքդ չորս բաց: Թուղթ մուղթ մի պահեր քովդ: Արդէն ինչ փորձանք որ եկեր է մեր գլխուն՝ էդ թղթերու երեսէն է: Գրիգորը վստահելի մարդ է: Երանի ամէն գիւղի մէջ մէկ մէկ Գրիգոր ունենայինք: Բայց խելքէն քիչ մը խախտ է, աջ կողմէն քիչ մը խեր ... Դուն ինքդ գլխուդ ճարը տեսնելու ես: Նազարաւայի Ցարութը փորձուած մարդ է ... բայց քիչ մը գլուխը շատ կը սիրէ: Ուշադրութեամբ հետեւէ հաչիներուն: Սատանայ է չան որդին: Կորթկանի Կարոն ամէն տեսակէտով վստահելի եւ խելօք մարդ է: Նեղութեան պահուն կրնաս խորհրդակցիլ անոր հետ

— Շատ լաւ, բայց Մելօ, Հիւսէյին բէկի ծառան, Ֆախրին դիս կը մտահոգէ

— Անոր մասին ես արդէն կարգադրութիւն ըրի, մի՛ մտածեր, բայց անշուշտ պէտք է զգոյշ ըլլալ: Հա՛, մէկ ալ էս պիտի ըսէի, բերանդ պինդ գոցել սորվէ, ոչ բարեկամ, ոչ ազգական կայ էս գործին մէջ

— Այդ գիտեմ, անհոգ եղիր.

— Տես, որ Լեւոնի քու վրադ ունեցած յոյսերը արդարացնես: Ի՞նչ մարդ է, ի՞նչ ղեկավար ..

— Կրակ է, կրակ, չարխիֆէլէկի նման ամէն կողմ կը հասնի: Մելօ, կ'ըսեն թէ բնաւ չի քնանար: Ճի՞շդ է...

— Շիտակը, երկննալն ու պառկիլը չեմ տեսած, երբեմն նստած տեղը աչքերը կը գոցէ ..

— Բայց ինչո՞ւ ձախ ձեռքն ու ոտքը այնպէս կը դողան...

— Տնաքանդ, ես հէքիմ եմ, ես ի՞նչ գիտնամ, կ'ըսեն, թէ առնոտ ընկատօ է եղած:

— Ընկաւոր լինելը չեմ գիտեր, բայց դէմքի եւ ձեռքի սարսափելի վէրքերու ապինները տեսած ժամանակ չունեցս կը բռնուի. մարդ կը վախնայ դէմքին նայելու ....

— Ծօ, սարսափ վարժապետ, մարդու դէմքին մի՛ նայիր, գործին նայէ:

— Հա, շիտակ կ'ըսես Մելօ, մէկ որ բերանը բանայ, կրակ ու բոց, մարդ մտիկ ընելով չի կշտանար: Աստուած տայ, անոր նման մէկ երկուքն ալ ունենայինք: Վահէն ալ լաւ է, բայց ան հիմա Կաւաշի, Շատախի կողմերը կ'աշխատի, շատ քիչ անգամ քաղաք կուգայ:

Սաքուի դուռը ճռնչելով բացուեցաւ, ու Գրիգորը եղբօր հետ երեւցաւ դրան վրայ:

— Ախպերս պատրաստ է, վարժապետ:

— Ես ալ պատրաստ եմ: Մնաս բարով, Մելօ: Գարոն Լեւոնին բարեւ ըրէ, ըսէ, որ ձեռքէս եկածը չեմ խնայեր: Մելօ, անգամ մը մեր տունը հանդիպէ, մէրս տես:

— Շատ լաւ, աչքիս վրայ ... բայց ափսոս որ մէրդ պառաւ է, Արսէն, թէ չէ կը կարգուէի հետը, մէկի տեղ երկու կնիկ ...

— Ցիմար կատակներդ նորէն մի՛ սկսիր ... Ես գացի:

Արսէնն ու Գրիգորի եղբայրը դուրս ելան սաքուէն, ու քիչ վերջը դուրսի դրան գոցուելու ձայնը լսուեցաւ:

— Հա մոռցայ հարցնել, Մելօ, բան կերա՞ծ ես ...

— Օհօ՜, նոր բարի լոյս, տնաքանդի տղայ, ժամ մը առաջ հարցնելու էիր, աղիքներուս մէջ քամին ջիրիդ կը խաղայ:

— Ես ձեռաց բան մը բերեմ,— ու Գրիգորը անհապաղանքով դուրս ելաւ:

Մելօն նոր միայն մտածեց հանգստանալու մասին: Գօտիի արանքէն խոշոր ժամացոյց մը հանելով նայեցաւ. ժամը ութին քառորդ կ'ուզէր: Մելօն մտածեց, որ դեռ շատ ժամանակ կար ու քանի մը ժամ կրնար հանգստանալ: Բուխերիկի առջեւ երկնցաւ՝ գլուխը խոտով լեցուած կարծր բարձին վրայ դնելով, աչքերը գոցեց, ինքն իրեն մրթմրթալով. «Տօ, ախպէր, ես ալ հողածին մարդ եմ. կը բուներս, եթէ երկաթէ շինուած ըլլէին՝ նորէն կը մաշէին»

Մելօն փորձեց քնել, բայց անյաջող: Ակամայ կը մտածէր Գէորգի եւ անոր խմբի մասին: Արդեօք ապահով հասնելո՞ւ էին: Հիմա անշուշտ սարէն իջած, Զուպուխլուի ձորը հասած կը լինին: Աստուած տայ մարդու չհանդիպին ... իսկ եթէ հանդիպի՞ն ...

Ու այդպէս մէկը միւսի ետեւէ զանազան մտքեր իրարու կը յաջորդէին, ու Մելօն մէկ կողմէն միւսը կը դառնար՝ ի զուր փորձելով քնել:

×

Արեւելքի երկիրներու մէջ, գերեզմանատունը, թէկուզ գիւղական անշուք գերեզմանատուն մը, ահի ու սարսափի վայր մըն է, մանաւանդ գիշերը:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

Ո՞վ չի գիտեր թէ Ֆրանսան շատ դիւրազգած է այդ տեսակ հարցերու մէջ եւ երբեք կարեւորութիւն չի տար օտար խօսքերու : Ընդհակառակն ան կը հոյ իրաւամբ զայրանալ :

Կասկած չկայ որ խառնաշաղ այդ ճղճմտակով ալ բրած է :

Զայրացնել Ֆրանսան, ոչնչեցնել վճռականօրէն խաղաղ դիրք բռնէ կռնախօսած ... մասին զինուորցւններու յայտնած փափաքին :

Այս կերպով Դաշնակցութիւնը՝ ինչպէս շատ անգամ բրած է, երեւութապէս բաւարարութիւն տուած կ'ըլլայ զինուորցու երիտասարդներու ձգտումին, բայց ըստ էութեան անիրականանալի կը դարձնէ զայն :

Ուրեմն այս գլխագիր ապուշը եւ դարչելի բանսարկուն — ապահովաբար ծածկանուն— չի գիտեր թէ՝ ինչ որ «Նանսէնեան օֆիս» կը կոչենք, կը դըտնուի ... ՓԱՐԻԶ, ԳՈՒԼՎԱՌ ՌԱՍՓԱՅ ԹԻՒ 38. ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ՝ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ, եւ յանձնուած՝ բարձր պաշտօնատարի մը, Պ. Փանի, որուն հետ կապուած ըլլալով պաշտօնապէս հայկական երկու օֆիսները, կը գործեն համախորհուրդ . Նամակն ալ ուղղուած է անոր : Այս խնդիրը որ եւ է կապ չունի Նանսէնեան միջազգային գրասենեակին հետ, որ կը գտնուի Ժընեւ, Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեան տակ :

ԼԵՕՆ ՊԼՈՒՄ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՒԷՐ Կ'ՈՒՂՂԷ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

Շաբաթ օր Ժողովրդական Ճակատը փառաւոր ցոյց մը կազմակերպեց Լիոնի մէջ, ի պատիւ վարչապետ Լէօն Պլումի, որ հոն հրաւիրուած էր նախաձեռնութեամբ քաղաքապետ եւ երեսփ. ժողովի նախագահ Պ. Էռիոյի : Ներկայ էին նաեւ 10—12 նախարարներ : Արտաքին նախարար Պ. Իվոն Տէլպոս Փրնեւէն գացած էր Լիոն, մասնակցելու համար ցոյցին : Հացկերոյթը եւ խրախճանքը տեւեցին հինգ ժամ, եւ այդ միջոցին էր որ Լէօն Պլում պատմական ճառ մը խօսեցաւ, միջազգային կացութեան եւ դաշինքին քաղաքականութեան մասին : Ճառին քանի մայրկեանը կը վերաբերէր Գերմանիոյ : Նկատի առնելով որ Հիթլէր կարեւոր յայտարարութիւններ պիտի ընէ յունուար 30ին, Րայխստակին բացման առթիւ, Ֆրանսայի վարչապետ ուզած էր կանխել զայն եւ պարզել իր տեսակէտները՝ Ֆրանքօ-գերմանական գործակցութեան մը մասին :

Մերժելով հանդերձ ամբաստանութեան ձեւ տալ երկու երկիրներուն յարաբերութեանց քարուքման, Լէօն Պլում հաստատեց թէ Ֆրանսա պատրաստ է նիւթապէս օժանդակելու Գերմանիոյ տնտեսական վերելքին, վարկեր բանալով եւ հում նիւթ ճարելով, պայմանաւ որ Գերմանիա կասեցնէ իր սպառազինութիւնները : Ֆրանսա մինչեւ այն տեսակէտն ունի թէ խաղաղութիւնը անբաժանելի է : Ան կը հաւատայ թէ կարելի է ապահովել զայն, եթէ Եւրոպայի բոլոր ազգերը հաւասար ուղղամտութեամբ վարուին, բայց ներկայիս այդ կարելիութիւնը չափէս կախում ունի Գերմանիայէն :

— Եւրոպայի ներկայ վիճակին մէջ, երբ ժողովուրդներու կեանքը ամփոփուած է վեր ի նիւթական ու քաղաքական ցնցումներու եւ երբ զինարշաւ մը տեղի կ'ունենայ ամէն կողմ, աւելի արդիւնք քան պատերազմէն առաջ, ի՞նչպէս կարելի է տնտեսական համաձայնութիւններ յղանալ անկախ՝ քաղաքական կարգադրութենէ մը : Ո՞ր ազգը պիտի հաւանէր գործակցիլ ուրիշ ազգի մը, վարկեր բանալով, անոր հում նիւթերու պաշարը աւելցնելով, դրամային ակցումներ ճարելով եւայլն, եթէ հարկադրուած է ամենազօրյն կասկած մը սնուցանելու թէ իր ընծայած օժանդակութիւնը կրնայ օր մը իրեն դէմ դառնալ եւ թէ վարկերը, հում նիւթերը եւն. կրնան աւելցնել զինուորական ուժ մը եւ կարողութեան մը որուն զոհերը պիտի ըլլան ինք եւ իր բարեկամները : Ուրեմն անհրաժեշտ եւ անխուսափելի առնչութիւն մը կայ տնտեսական գործակցութեան եւ զինարշաւի զադարեցման միջեւ : Միասին գործելու համար մենք պէտք է գործենք խաղաղութեամբ » :

*** Գերմանիոյ մէջ այնքան ալ սառ պատասխանութիւն չգտաւ Պլումի ճառը : Թերթերը արեւելեան սակարկութիւն կը նկատեն զայն եւ միջնորդական կը գտնեն Գերմանիոյ համար :

Առաջարկ մը օտարականներու մասին

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ երեսփոխան Լըքաշէօ օրինագիծ մը ներկայացուցած է որուն առաջին յօդուածը կը տրամադրէ վտարել 50 տարեկանէն վար օտարականները, պատերազմի յայտարարութեան առեն, բացառութիւն համարելով անոնք որ զինակից ազգի մը կը պատկանին : «Մեծագոյն Ֆրանսայի Միութիւնը», որուն նախագահն է նախկին նախարար Անաթօլ տը Մոնզի, բողոքած է այս առաջարկին դէմ, պահանջելով դասաւորել օտարականները համաձայն դասակարգի եւ արհեստի : Այս հարցի մասին բոլորովին տարբեր օրինագիծ մը պիտի ներկայացնէ նոյն Միութիւնը :

Զինուորութեան փոխարէն փրկանք Ռումանիոյ հայ զինուորցուներուն համար

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ ․—

Շահագրգռուողներուն ի գիտութիւն կը տեղեկացնենք, թէ զինուորագրութեան ենթակայ հայ երիտասարդներէն 1907ին ու 1908ին ծնածները կրնան գնել իրենց զինուորական պարտաւորութիւնները եւ առանց ծառայելու առնալ իրենց արձակման թուղթերը : Այդպիսիները պիտի վճարեն 4600 տըրախմի միանուագ գումար մը, հաշուի իրենց հնգամեայ կանոնական ծառայութեան եւ 3600ը դասալքութեան հետեւանքով 12 ամիսներու յաւելուածական ծառայութեան իբրեւ փոխարժէք :

Եթէ կարելի ըլլայ դասալքութեան վերաբերեալ թիւրիմացութիւնը հարթել պատերազմական նախարարութեան մօտ եւ հինգ ամսուան կանոնական ծառայութեան իջեցնել զինուորական ծառայութեան շրջանը, այդ պարագային կարելի պիտի ըլլայ նաեւ եա առնել իբրեւ յաւելուածական ծառայութեան փոխարժէք վճարուած 3600 տրախմին :

Կ'իմանանք թէ նոր կարգադրութեան մը համաձայն, դասալքութեան հետեւանքով պարտադրուած 12 ամսուան յաւելուածական ծառայութեան շրջանը կը հաշուեն միայն 6 ամիս 1909—1912ի ծնունդներուն համար :

Պուլկարիա եւ Եուկոսլավիա հաշտուեցան

Պիլկրատ, 24 յունուար, ստորագրուեցաւ Եուկոսլավիոյ եւ Պուլկարիոյ միջեւ կնքուած համաձայնութիւնը, որ նոր թուական մը կը բանայ երկու երկիրներուն պատմութեան մէջ : Արդարեւ, 1913էն ի վեր, (Պալքանեան Բ. պատերազմ), խանգարուած էին երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները : Անոնք լաւութիւնը աւելի սաստկացաւ, երբ Պուլկարիա միացաւ Գերմանիոյ եւ զինակիցներուն, մեծ պատերազմին առեն.

Բարեկամական դաշնագիրը, որ ստորագրուեցաւ Պելկրատի մէջ, կը բաղկանայ հետեւեալ երկու յօդուածներէն —

1.— Անխախտելի խաղաղութիւն մը եւ անկեղծ եւ մշտնջենական բարեկամութիւն մը պիտի տիրէ Եուկոսլավիոյ եւ Պուլկարիոյ թագաւորութեանց միջեւ :

2.— Ներկայ դաշնագիրը պիտի վաւերացուի եւ վաւերացումները պիտի փոխանակուին Պելկրատի մէջ, կարելի եղածին չափ շուտ : Դաշնագիրը զօրածագրելի է վաւերացումներու փոխանակութենէն անմիջապէս վերջը :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի կապոյտ խաչի մասնաճիւղը՝ ՏԷՐ ԱՆՆԻԿԱ Ռ. Վ. ՀԱՐԷԼԵԱՆԻ վախճանման առթիւ իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Պ. Արշաւիր, Ցոփիանէս եւ Յարութիւն Հաբէլեաններուն, նոյնպէս նաեւ Տէր եւ Տիկ. Գարեգին Հաբէլեանին եւ զաւակներուն եւ իրենց պարագաներուն։

×

Բարխեան ընտանիքը սրտի խորունկ կսկիծով իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Արշաւիրի, Պ.Պ. Գարեգին եւ Յովհաննէս Հաբէլեաններուն եւ բոլոր սգակիր ազգականներուն, Տէր. ՏԷՐ ԱՆԱՆԻԱ Ռ. Վ. ՀԱՐԷԼԵԱՆԻ զառնագին մահուան առթիւ

Մարգար Բարխեան

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱՐԱՐՔՆԵՐԸ վերսկսան Պաղեստինի մէջ, մտահոգութիւն պատճառելով Հրեաներուն : Հայֆայի մէջ երկու ռումբեր արձակուեցան արաբ երեւելիներու տուներուն դէմ : Կը հաւատուին անոնք որ հաշտարար դիրք բռնած են Հրեաներու հանդէպ : Անգլիացի սպարապետը կը քննէ երկրին զինուորական կացութիւնը :

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ Մարսէյլի մէջ

կազմակերպուած Ժողովրդական Լսարանի Յանձնախումբին կողմէ կիրակի, 31 Յուն. կէսօրէ ետք ժամը 3էն 7, Ցափրիկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse, Մարսէյլ.

Վիճաբանութեան նիւթն է ԽՈՐՀՐԴ. ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. ՀԱՅԿ ՍԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Թեր ու դէմ կը խօսին՝ Պ.Պ. ՎԱՀԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ եւ ԿԱՐՕ ՈՒՇԱԳԼԵԱՆ

Ժողովի ընթացքին խօսք կը տրուի նաեւ փափաքողներուն

Գեղարուեստական բաժին՝ Օրիորդ Օր. Ն. ՊՕԼՈՅԵԱՆ.

Նուագ՝ Պ. ՀԱՅԿ ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ (Ս. Տրցանակ Մարսէյլի երաժշտանոցէն)

Մուտքը ազատ է:

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Անիէռ-Պուա-Քոլոմպի Մ ճիւղին կողմէ Յունուար 30, շաբաթ գիշեր ժամը 9ին.

SALLE «FOYER SOCIALISTE»ի մէջ.

149bis Avenue d'Argenteuil, Անիէռ,

Ղեկավարութեամբ Վ. ԱՔԹՈՒՆՅԱՆԻ

ԱՆՄԵՂԸ

ընտանեկան դրամ 3 արար

Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի Անիէռի մէջ

եւ ՎԻՌԻ ՃԱՇԱՐԱՆԻ ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ (զաւեշտ 1 արար)

Ճոխ պիւֆէ։ Առաջնակարգ նուագ։

Տոմսերու գիններ՝ 3 եւ 5 ֆր., փոքրիկներու՝ 1 ֆր.

Թատերական ներկայացում

Ֆ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Սանուց Միութեան կողմէ 6 փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.45ին, Հայ Ակումբին մէջ՝ կը ներկայացուի ԱՆԻԾԵԱԼԻՆ ՓԱՌՔԸ եւ Պարոնեանի ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԸ, գիներ՝ մեծերու 5 ֆր., փոքրիկներու 1 ֆր.

"ՎԷՄ"

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «Վէմ»ի ԺԶ. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Գ. ԳԻՐՃԱԼԵԱՆ՝ «Մ. Փորթուգալեան».— Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ «Արհաւիրքի Օրեր».— ՊՐՕՖ. Ն. ԱԴՈՆՑ՝ «Նոր հայերէն քերականութիւնը».— ՏՈՔԹ. Վ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ՝ «Յուշատետրէս».— Հ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ՝ «Անդրանիկը Սիւնեաց աշխարհում».— Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ՝ «Համաշխարհային պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը» (վերջ).— «Հայ-Հայկական բանակցութիւններ».— ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ՝ Ռոստոմի նամակները.— ԱՆՑԵԱԼԷ.— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ.— ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ.— ԴՐԱԽՕՍԱԿԱՆ.— Վ. ԵՊ. ՄԱՆԿՈՒՆԻ՝ «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը».— Նկարներ։

Խմբագրութիւնը շատ կը խնդրէ բաժանորդներէն փութացնել բաժնեգիներու վճարումը Մասնաւորապէս կը խնդրուի Ֆրանսայի բաժանորդներէն ջանալ շուտով փակել իրենց հաշիւները, որով մեծ աջակցութիւն ցոյց տուած կը լինին խմբագրութեան: Փարիզի բաժանորդները կարող են բաժնեգինը ուղարկել Լ. Գեւոնեանի հասցէով «Յառաջ»ի խմբագրատուն, Մարսէյլինը՝ Ն. Կակոսեանին՝ 49 rue Nationale: կամ ուղղակի խմբագրութեան՝ S. Vratzian, 13 Rue des Platanes Plessis-Robinson, (Seine).

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ամսագրին 10րդ (Իննս.) թիւը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.— ԱՆՏԻՊ ԷՋԵՐ Ա. Յարութիւնեանէ եւ Սիամանթոյէ.— ԻՄ ԱՂՕԹՔԸ, Հ. Զորդարեան.—ՄԹԻՆ ՄՕ, Յ. Անտոնեան.—ՆԱՏԱՐԱՆԻՆ ԱՂՋԻԿԸ, Արմէն Անուր.—ՄԱՏԱՄ ՊՕՎԱՐԻ, Հրաչ Սարգիսեան.— Մշակոյթի օրուան հանդէսը նուիրուած հայ քանդակագործութեան.— ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏԻՆ ՀԱՃՈՅՔԸ ԵՒ ԳԵՂԵՑԿԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՃՈՅՔԸ, Ա. Փափազեան (ֆրանս.է թարգմ.).— ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԵՑԻ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՆԱԽԱԳԻԾԸ, Վ. Էլմաճեան ճարտարապետ).— ԳԻՐՔԵՐ ԵՒ ԴԷՄՔԵՐ, Ա. Արապեան.— Նիւթերու ցանկը: Այս թիւով կը լրանայ ամսագրին տարեշրջանը: Յունուարին կը թեւակոխենք նոր շրջանի: Ամէն մէկ վճարող բաժանորդ պիտի ստանայ 20 ֆր. արժէքով ֆրանսերէն կամ հայերէն գիրքեր:

Բացուած է բաժանորդագրութիւնը, տարեկան Ֆրանսայի համար 30 ֆր. արտասահմանի համար 40 ֆր.։

Դիմել՝ M. & M. BARSAMIAN, 30 Rue Drouot, Paris (9e):

ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ՔԵՄԱՆՉԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ ՏԻԿԻՆ ՌՈՒԲԷՆԻ

Տեղի կ'ունենայ Salle Géographieի մէջ,

184 Bld. Saint-Germain, Paris

Մէթրօ St. Germain-des-Prés.

31 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԵՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 3.30ԻՆ

Պիտի նուագէ հայկական, պարսկական, ռումանական, ռուսական եւ կովկասեան եղանակներ, որոնք մեծապէս գնահատուեցան ամէն երկրի մէջ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՃՇԴԱՊԱՀ ԸԼԼԱԼ

Տոմսերը ժողովրդական գիներով:

Տոմսերը կը ծախուին Հրանտ Սամուէլի մօտ, 51 rue Mr. le Prince: եւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը:

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔը Լիոնի մէջ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔը կը ներկայացուի Լիոնի մէջ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի Վարանդեան կոմիտէի

27 փետր. շաբաթ երեկոյ

Սիրայօժար մասնակցութեամբ ծանօթ ուժերու

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ Թուականը:

Մանրամասնութիւնները առանձին յայտագրով։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. Խաչի Սէն Լուի Մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը 27 Փետր.ին Cercle l'Ami du Peupleի մէջ.

«Նախերգանք»

Երիտասարդ գրող Թէօլէօլեան հրատարակած է իր արձակ եւ չափածոյ բանաստեղծութիւններու հատորը՝ «ՆԱԽԵՐԳԱՆՔ», 100 էջ, գեղատիպ եւ մաքուր հրատարակութիւն:

Պիտի ծախուի միայն 100 օրինակ : Ուզողները կրնան 6 ֆր. դրոշմաթուղթ ներփակել եւ ղրկել հեղինակին՝

M. TEULEULIAN, B. P. 444 SOFIA (Bulgraie).

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ այս հինգշաբթի 28 Յուն. ժամը 21ին, Ecole des Langues Orientalesի մէջ, 2 rue de Lille, Paris.

Դասախօս՝ Պ. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

Նիւթ՝ դերասանական արուեստը։

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղի հայերէնի եւ հայոց պատմութեան դասերը կը տրուին ամէն հինգշաբթի առաւօտ ժամը 9—12, Մութիւալիթէի սրահին մէջ, մէթրօ Maubert-Mutualité. Արձանագրուելու համար գիմել տեղւոյն վրայ։

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Journaux R. CHIMCHI

29, Aghiou Marcou, ATHENES

Journaux R. CHIMCHI

56, Akti Miaouli, PIRÉE

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe LYON.

Dancing-Cigale, պարահանդէս ամէն շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին եւ կիրակի ցերեկ ժամը 3ին, իսկ գիշերները ժամը 8.30ին

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY .

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ՝
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԸ ՊԱՅՄԱՆ ՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա.....	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 27 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MERCREDI 27 JANVIER 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3330

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՓՈԹՈՐԻԿ ՄԸ ՈՐ ԱՆՑԱՒ...

Տակաւին պատրաստ չէ Ալէքսանտրէթ - Անտիոքի մասին գոյացած համաձայնութեան վերջնական բնագիրը։ Սակայն ինչ որ հրատարակուեցաւ թերթերու մէջ, կը բաւէ գաղափար տալու համար։

Ամէնէն կարեւոր իրողութիւնը այն է որ, փոթորիկ մը անխուսափելի էր երբեմնի Հայոց Ծոցին մէջ, եթէ վերջին պահուն միջին ճամբու մը չհետեւէին երկու կողմերն ալ։ Եւ տարակոյս չկայ թէ այդ ճամբան հարթելու համար վճռական դեր կատարեց բրիտանական միջամտութիւնը։

Արդարեւ, մինչեւ ուրբաթ յուսահատական էր կացութիւնը։ Երկու կողմերն ալ յայտնած ըլլալով իրենց վերջնական ծրագիրը, ստեղծուած էր կատարեալ անել մը։ Կը թուէր թէ արտաքին օգնութեան մը կը սպասէին մանաւանդ Թուրքերը, որոնք Տարտանէլի համաձայնութենէն ի վեր միշտ ուշադրութեամբ կը հետեւին Մեծն Բրիտանիոյ շարժումներուն եւ խորհուրդներուն։

Էնկիւրի հարկադրուած էր իր յաւակնութիւնները չափաւորել մանաւանդ անոր համար որ, դեռ նոր կնքուած էր անգլեւիտալական համաձայնութիւնը Միջերկրականի մասին եւ ձախաւեր ձեռնարկ մը կրնար փորձանք բանալ իր գլխուն։

Միւս կողմէ, ինչպէս կը հաստատեն ժընեւի թղթակիցներն ալ, Էնկիւրի չէր կրնար անտես ընել թէ յախուռն քաղաքականութիւն մը կրնայ իրեն դէմ հանել ամբողջ արաբական աշխարհը։ Ցնորք մը չէ արաբական համադաշնակցութիւնը, Իրանեան Ծոցէն մինչեւ Կիլիկիոյ դուռները, հովանաւորութեամբ Մեծն Բրիտանիոյ, որ անդիմադրելի մասնագիտութեան մը վերածած է իսլամական աշխարհը իր ատամներով քշելու քաղաքականութիւնը։

Մնաց որ, գոյացած համաձայնութիւնը անփառունակ նահանջ մը չի կազմեր Թուրքիոյ համար։

Եթէ ան վերջին պահուն հրաժարեցաւ բացարձակ անկախութեան պահանջէն, սակայն փոխարէն ձեռք բերաւ Թանկագին առաւելութիւն մը,— զինուորական դաշինք Ֆրանսայի հետ, ի պաշտպանութիւն վիճելի շրջանին։

Տարակոյս չկայ թէ Թուրքիոյ գլխաւոր մտահոգութիւնն ալ այդ էր։

Ան կ'ուզէր անկախ տեսնել Ալէքսանտրէթ - Անտիոքի շրջանը, որպէսզի կարենար իր թաթին տակ առնել զայն, ուղղակի կամ անուղղակի։ Այդ պարագային, կրնար նաեւ զրաւել, պատրուակ բռնելով որ եւ է սպառնալ։ Իր հարեւան պետութիւնը, Սուրիան, այն ուժը չէ որ կարենայ ճակատիլ, այդպիսի պատահականութեան մը առջեւ։

Ամէն պարագայի մէջ, Էնկիւրի ապահովութեան խնդիր մըն էր որ կը հետապնդէր, երաշխաւորութիւն՝ հաւանական յարձակման մը դէմ։ Եւ իր կասկածը կեդրոնացած էր Իտալիոյ վրայ։

Արդ, Թուրքիոյ համար ապահովութիւն մը կը կազմէ Ֆրանսայի զինակցութիւնը, որուն մանրամասնութիւնները պիտի ճշդուին ժընեւի մէջ։

Վերջին պահուն ընդունելով Մեծն Բրիտանիոյ խրատարարութիւնը, Թուրքիա բարոյական երաշխաւորութիւն մըն ալ շահեցաւ։ Մանաւանդ որ, այլեւս որոշ է թէ Իտալիոյ հետ եւս լեզու պիտի գտնէ, թէ Տարտանէլի պայմանագրին եւ թէ Միջերկրականի մասին։

Այստեղ ալ, Մեծն Բրիտանիոյ բռնած դիրքն է որ իրարու կը մօտեցնէ Էնկիւրին եւ Հռոմը։

Կը թուի թէ Մուսոլինի վերջնապէս փարատելու համար Եթովպիոյ պատերազմին առթիւ դիզուած ամպերը՝ Լոնտոնի եւ Հռոմի միջեւ, կ'ուզէ այս առթիւ ալ հաճոյք պատճառել Անգլիոյ։

Այսպէս կամ այնպէս, փոթորիկ մըն էր որ անցաւ, եւ այժմ Ազգաժողովին առջեւ պիտի ձեւակերպուի Սանճաքին նոր սահմանադրութիւնը։

Անշուշտ արդիւնքէն գոհ են բոլորն ալ, մանաւանդ «մեծ»երը, որոնք այս առթիւ եւս մրցումի ելած էին իրարու հետ, որպէսզի չկորսնցնեն Թուրքիոյ բարեկամութիւնը...

Գո՞հ է Սուրիան ալ, բուն իրաւատէրը, որուն փոխարէն բանակցութիւնները վարեց հոգատար իշխանութիւնը։

Տակաւին կանխահաս է, խօսելու համար այդ մասին։ Սկզբունքի համաձայնութենէն վերջ, երբ ճշդուին բոլոր մանրամասնութիւնները, այն ատեն է որ երեւան պիտի ելլէ թէ ո՛վ ինչ կը շահի կամ կը կորսնցնէ։

Հարցը քննելով հայկական տեսակէտէն — քանի որ մենք ալ բաղկացուցիչ մասը կը կազմենք Սանճաքին բնակչութեան — կ'արժէ ուշադրութեան յանձնել կարգուրիչ պարագայ մը։

1915 - 17ի հայաջինջ սարսափներէն ի վեր, երբ հայկական կարաւաններու մնացորդները կը վայելէին արաբ ժողովուրդին բարեացակամութիւնը, թերեւս առաջին անգամ է որ երկու ժողովուրդները այնքան մօտէն ճանչցան իրար։

Արաբները ամէն տեղ ալ տեսան որ հայ գաղթականութիւնը սրտանց կապուած է իրենց դատին։ Անտիոքի ցոյցին մէջ, հայ եւ արաբ, ալէվի եւն. թափոր մը կազմած են 20-25,000 հոգինոց բազմութեամբ, մինչ քէմալականներու թափորը քանի մը հազարը չէր անցներ։ (Թուրք թերթերը իրենց թիւը կը հաշուեն 60 հազար, արաբական թափորը՝ միայն հազար ...)։

Անշուշտ այս է պատճառը որ Թուրքերը անէծք կարդալ կուտան արտասահմանի «քոմիթէճի»ներուն գլխուն։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԳՈՅԱՑԱՒ ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

Գոհունակութիւն Փարիզի, Լոնտոնի եւ Էնկիւրիի մէջ

Էնկիւրիի քաղաքական եւ դիւանագիտական շրջանակներուն մէջ մեծ գոհունակութիւն պատճառեց Ալէքսանտրէթի մասին գոյացած համաձայնութիւնը։ Կառավարական շրջանակները գոհ են որ թրքական տեսակէտները որոշ յաջողութիւն գտան։ Դիւանագիտական շրջանակներու մէջ՝ ձեռք բերուած յաջողութիւնը կը վերագրեն ոչ միայն Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ բարեկամեցողութեան, այլեւ Անգլիոյ բռնած դիրքին։ Միւս կողմէ, գործին կարգադրութեան համար նպաստաւոր մթնոլորտ մը ստեղծած էր նաեւ այն լուրը թէ բանակցութիւններ պիտի կատարուին Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ, Տարտանէլի պայմանագրին եւ Միջերկրականի հարցին համար։ Այս առթիւ նորէն կը հաստատուի թէ Թ. Ր. Արաս մօտերս Ժընեւ, Վենետիկ եւ կամ ուրիշ քաղաք մը պիտի երթայ, տեսակցելու համար Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ։ Խօսակցութեան նպատակը պիտի ըլլայ ոչ միայն Մոնթրէօյի դաշնագրին կապել Իտալիան ալ, այլ եւ համաձայնութիւն մը կնքել Թուրքիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ, Միջերկրականի մասին։ Կ'ըսուի թէ արդէն իսկ խօսակցութիւններ տեղի ունեցած են դեսպանական շրջանակներու մէջ, որպէսզի Ցունաստան եւ Եուկոսլավիա եւս իրենց հաւանութիւնը յայտնեն այս տեսակ համաձայնութեան մը։

*** « Թայմզ »ի Պոլսոյ թղթակիցը կը հեռագրէ թէ ջերմապէս կը գնահատուի Մեծն Բրիտանիոյ կատարած դերը՝ հաշտեցնելու համար ֆրանսական եւ թրքական տեսակէտները։ Արդարեւ, ուրբաթ օր բանակցութիւնները գրեթէ խզուած էին, իսկ շաբաթ օրուան խօսակցութիւնները ապարդիւն անցած, երբ, թէ ֆրանսական եւ թէ թրքական պատուիրակներուն առաջարկութեամբ, որոշուեցաւ ժողովի հրաւիրել Իտընը։ Այս առթիւ վճռուեցաւ նախ ճշդել երկու կողմերուն բացարձակ նուազագոյնը, եւ յետոյ հաշտեցնել զանոնք, պայմանաւ որ նախապէս յուր տրուի Էնկիւրի։ Վերջապէս հասան տեղ մը ուր տարակարծութիւնները պարզապէս մանրամասնութեանց կը վերաբերէին։ Թրքական պատուիրակութիւնը մէկդի դրաւ բացարձակ անկախութեան որ եւ է պահանջ, քանի որ Ֆրանսացիները պիտի չընդունէին, որովհետեւ թէ հակառակ էր հոգատարութեան պայմաններուն եւ թէ կրնար պատրուակ ծառայել ուրիշ վայրերու մէջ ալ անկախութիւն պահանջելու։ Թրքական պատուիրակութիւնը հրաժարեցաւ նաեւ Սուրիոյ, Լիբանանի եւ Սանճաքին միջեւ դաշնակցութիւն մը կազմելու ծրագրէն։ Ֆրանսացիներն ալ ընդ առաջ գացին, ընդունելով Թուրքիոյ առաջարկը՝ երաշխաւորելու Սանճաքին պաշտպանութիւնը։ Շաբաթ կէս գիշերին արդէն պատրաստ էր համաձայնութեան նախագիծը

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՆՈՐ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Բոլորն ալ իրար կը մատնեն...

Մոսկուայի դատավարութեան երրորդ օրն ալ, երկուշաբթի, շարունակուեցաւ ճիշդ այնպէս ինչպէս միւս երկու օրերը։ Բոլոր ամբաստանեալները ամէն բան կը խոստովանին սրտաբա՜ց, իրար կը մատնեն մրցումո՛վ համեստութեամբ, եւ կը պատմեն բաներ որոնք հազարումէկ գիշերներու տպաւորութիւնը կը գործեն։

Երկուշաբթի օրուան դատավարութեան ատեն, ամբաստանեալներէն Սերեբրիաքով պատմեց թէ իրենց մեղսակիցներէն մէկն էր Վրացի Պուտու Մտիվանի (Կարսի դաշնագրին հեղինակներէն)։ Սերեբրիաքով հրահանգ ստացած է եղեր յարաբերութեան մէջ մտնել Մտիվանիի հետ եւ անոր միջոցաւ Թրոցքիական խումբեր կազմել Վրաստանի մէջ, իբրեւ թէ ծրագրուած է եղեր սպաննել Անդրկովկասի կարմիր դիկտատորը, Բերիան եւն.։ Մտիվանի ձերբակալուած է արդէն։

Դատավարութեան ատեն մատնուեցաւ ուրիշ վաղեմի բոլշեւիկ մը, Ռաքովսքի, որ եղած է դեսպան Փարիզի եւ Լոնտոնի եւ շատոնց աքսորուած։ Հաւանական է որ ան ալ Մոսկուա փոխադրուի։ Անխուսափելի կը համարուի նաեւ նախկին վարչապետին՝ Ռիքովի ձերբակալութիւնը։

Երկուշաբթի օրուան դատավարութեան ընթացքին, ամբաստանեալներէն Տրոյնիա պատմեց թէ Ռաքովսքին ալ տեղեակ էր իրենց ահաբեկչական գործունէութեան։ Դատավարութեան սկիզբէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով ամբաստանեալ մը ըմբոստացաւ։ Այդ մարդն էր Զոր. Մուրալով, նախկին գործավար եւ մտերիմը Թրոցքիի։ Ամբաստանեալը չփորձեց արդարացնել ինքզինքը, բայց բուռն վէճ մը ունեցաւ ամբաստանեալ Շէսթովի հետ եւ մնչեց.

— Սուտ կը խօսի, ես միայն մէկ պայմանութեան հրամայած եմ։

Շէսթով մանրամասնօրէն պատմեց թէ անցեալ տարի մահափորձ մը սարքուած էր վարչապետ Մոլոթովի դէմ։ Ամբաստանեալներէն Արնոլտ յանձն առած էր ինքնաշարժով գահավէժ մը առաջնորդել վարչապետը եւ անդունդէն վար գլորել։ Վերջին պահուն քաջութիւնը կորսնցնելով, կովկաս փախած էր։

Ուրիշ ամբաստանեալ մը, Պուկուսլավսքի, որ նոյնպէս մատնած էր Պուտու Մտիվանին, մանրամասնօրէն պատմեց զարմանազան բաներ եւ յետոյ աւելցուց.

— « Ես ամէն բան խոստովանեցայ պատօրէն եւ յօժարակամ եւ ոչ թէ իբրեւ հետեւանք բանտին մէջ եղած վարմունքին։ Ես շատ անգամ խղճահարութիւններ ունեցայ։ Չէի գիտեր դաւադրութեան բոլոր ծալքերն ու ճիւղաւորումները, որովհետեւ Փիաթաքով եւ Ռատէք խարեցին զիս։ Այլեւս կը զարշիմ այդ մարդերէն ։

Այս ամբաստանեալը պատմեց թէ ինչպէս դաւեր կը սարքէին Սիպերիոյ մէջ, երկաթուղիները եւ քիմիական ճարտարագործութիւնը խափանելու համար։ Տրոյնիա պատմեց թէ ինչպէս սարքեր էին Քեմերովոյի ածխահանքին պայթիւնը, որ տեղի ունեցաւ անցեալ օգոստոսին, իր ձերբակալութենէն վերջը։ Այս առթիւ իրենց պատուիրած էին,— «Որքան շատ զոհ ըլլայ, այնպ-

(ՀՈՒՐԵՐՈՒ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

«ԻՍԹԱՆՊՈՒԼԻ ՀԱՅԵՐԸ ԿՐԱԿ ԿԸ ՏԵՂԱՑՆԵՆ ԴԱՇՆԱԿՆԵՐՈՒ ՀԱՍՑԷԻՆ»

« ԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՏԵՐՈՒ ՄԷՋ, ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՅԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԹՈՒՐՔ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ ՀԵՏ ԵՆ։ ԱՅՍ ԻՐՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ՉԸՆԴՈՒՆՈՂ ՀԱՅԵՐԸ ՏԵՂ ՉՈՒՆԻՆ ՄԵՐ ՄԷՋ »

« Ժամհուրիյէթ » կը գրէ այս վերնագրին տակ, միաժամանակ հրատարակելով Ռոսկին Տեղապահ Ասլանեան արքեպիսկ.ի լուսանկարը. (20 յունվ).

Իսթանպուլի հայկական շրջանակներուն մէջ խոր շահագրգռութիւն առաջ բերած են մեր երէկուան գրութիւնները, որոնցմով կը յայտնէինք թէ Ֆրանսացիները կ'աշխատին Դաշնակ քոմիթէն փորձանք դարձնել Հայերու գլխուն։ Հայերու Պատրիարք Մեսրոպ Արք. Նարոյեան եւ Վարչութեան ատենապետ Գէորգ Թորասանճի, կրկնելով աւելի առաջ մեր թերթին բրած իրենց յայտարարութիւնները, բսին թէ կը գնահատեն ուղիղ ընթացքը Սանճաքի Հայերուն որոնք չհաժնուեցան իրենց Թուրք եղբայրներէն, եւ թէ վստահ են որ բոլոր ուղղամիտ Հայերը պիտի գործակցին Հայերուն։ Աւելցուցին թէ Դաշնակները իրաւունք չունին հայութեան անունով խօսելու, եւ թէ խառն ու զզուանքով կը մերժեն հայկական գործերուն միջամտութիւնը այդ կազմակերպութեան, որուն գէշութիւնը ամէնէն աւելի հայութեան հասած է։

Միւս կողմէ, հայ մտաւորականներու անունով մեր տպարանը դիմող պատուիրակութիւն մը հետեւեալը բսաւ.

— « Դաշնակներու թունաւոր քարոզչութեան մասին ձեր թերթին գրածները ամբողջովին իրաւացի են։ Այդ անիծեալ կազմակերպութիւնը որ հայութիւնը ներկայ վիճակին բերաւ, փոխանակ իր անցեալ մեղքերը մոռցնել աշխատելու, հիմա ալ կ'աշխատի հանգիստ վրդովել այն Հայերուն որոնք գաղթականի կեանք կ'ապրին Սուրիոյ մէջ։ Ձեզի կը հաւաստենք թէ Դաշնակներուն ամենամեծ թշնամիները՝ բուն իսկ Հայերն են։ Առանց այ գլուխը կը պտտուին Թուրքիոյ Հայերը, որ աշխարհի որ եւ է վայրի Հայերուն չարժանացած երջանիկ կեանք մը կը վարեն։

Հետեւաբար, բոլոր ազգային դատերու մէջ, Թուրքիոյ Հայերը նոյն ձեւով կը խորհին եւ նոյն ձեւով կը շարժին իրենց Թուրք եղբայրներուն հետ։ Այս ճշմարտութիւնը չընդունող Հայերը տեղ չունին մեր մէջ։ Կարգ մը հայերէն թերթերու խեղաթիւրումին եւ հանրային կարծիքը սխալ ճամբու մղելու սահմանուած գրութիւններուն դէմ կը բողոքենք բուռն կերպով։ Առանձին ձեւով է վերջ տալու այդ կարգի հրատարակութեանց որոնք կը քաջալերեն արտասահմանի թշնամիները։

Այս առթիւ խնդրանք մը ունինք յարգելի «Ժամհուրիյէթ»էն.— Թուրքիոյ Հայերու մասին խօսած ատեն, «Հայ փոքրամասնութիւն» բացատրութիւնը չգործածէ։ Թուրքիոյ մէջ մեծամասնութիւն եւ փոքրամասնութիւն անունով բան մը չենք ճանչնար։ Ձեր յարգելի խմբագրապետ Եունուս Նատիի բառերին նման, կ'ուզենք որ Թուրք հայրենիքին մէջ, առանց ցեղի եւ կրօնքի խտրութեան, բոլոր անձերը մարդու նման եղբայրական կեանք մը ապրին»։

*** Պատր. Նախկին տեղապահ Գէորգ արքեպիսկոպոս Ասլանեան որ վերջերս Սուրիոյ ճամբով ուխտի գնաց Երուսաղէմ, հետեւեալ յայտարարութիւնը բրած է Թուրք թերթին.

— « Սուրիայէն անցած ժամանակ, ինծի այցելող Հայերը աւետեցին թէ՝ Դաշնակները բացառութիւն ըլլալով, Սանճաքի Հայերը կը գործակցին Թուրքերուն հետ, թէ Սուրիոյ միւս շրջաններու Հայերն ալ չեն ուզեր գործիք ըլլալ փոլիթիքաճիներու ձեռքը եւ թէ մեծ մասով Աստանայի շրջանէն Սուրիա ապաստանած ըլլալով՝ անոնք մոռցած չեն որ Ֆրանսացիները ժամանակին ինչպէս երեսի վրայ թողուցին Հայերը, եւ կ'աշխատին անգամ մըն ալ չենթարկուիլ նոյն վախճանին եւ չպիտի տարուին փայլուն խոստումներէ ։

Հետեւաբար, Սուրիոյ Հայերու մասին խօսած ատեն, հարկ է զատել Դաշնակները, որովհետեւ չիտակ չէ Հայ նկատել այդ մարդիկը որ բուն իսկ հայութեան դէմ կ'աշխատին։ Սուրիոյ Հայերուն մէջ մեծ համակրանք կայ Թուրքիոյ հանդէպ եւ նախանձով կը նային Թուրքիոյ Հայերուն երջանիկ կեանքին։ Դաշնակներու պատճառով թշուառութեան մատնուած եւ երկրէ երկիր քաշկռտուող մարդիկը անկարելի է որ գործակցին Դաշնակներուն »։

Բարենշան լուր մը Մարսէյլէն

Մարսէյլի մեր թղթակիցը կը գրէ.— Ինչպէս կ'երեւայ թերթերու հրատարակութիւններէն, նպաստաւորէ հայ բանուորներու պարագան սկսած է մտնել որոշ ճամբու մէջ։

Անցեալ թղթակցութեանս մէջ գրած էի թէ մեր նահանգին համայնավար երեսփոխանները հաւաքական դիմում մը կատարած են նահանգապետարան՝ նպաստաւորէ հայ բանուորներու համար։

Արդ, «Բուժ - Միտին» յունուար 22, ուրբաթ օրուան թիւին մէջ երեւցած թղթակցութենէ մը կը տեղեկանամ թէ Լա Սիոթայի «Ժողովրդական համախմբումի» յանձնախումբը ստացած է Աշխատանքի նախարարութեան յունուար 14 թուակիր նամակը նպաստաւորէ հայ բանուորներու մասին։ Այդ նամակով Աշխատանքի նախարարութեան ընդհանուր տնօրէն Մարսէլ Պէյնար յանուն նախարարութեան կը հաղորդէ թէ, Պուշ տիւ Ռօնի նահանգապետին հրահանգներ տրուած են այս մասին, յիշեցնելով Ժընեւի 1933 Հոկտեմբեր 28ի միջազգային պայմանագրութիւնը, որուն համաձայն, հայ, ռուս եւ դանազան հայրենազուրկ ժողովուրդներ պիտի վայելեն ամէնէն նպաստաւոր պայմանները, ինչպէս ուրիշներ։ Համայնավար թերթը դիտել կուտայ թէ այս պաշտօնագիրը բաւական է, որ վերահաստատուի նպաստը։ Եւ հիմնուելով այս պաշտօնական զեկոյցին վրայ, կը հրաւիրէ նահանգապետը որ կարճ ժամանակամիջոցի մէջ գործադրէ այս որոշումը։ Կը պահանջուի նաեւ, որ նահանգային բոլոր քաղաքապետներուն հրահանգ տրուի այս մասին։

Դրական որոշումի մը պարագային, հազարաւոր դժբախտներ պիտի փրկուին տառապանքէ եւ մեր անճար բազմութիւնները քիչ մը շունչ պիտի առնեն։

Փարիզի զինուորցուներու ժողովը

Յունուար 25ին հրաւիրուած ժողովը անցաւ աղմուկի եւ . իրարանցումի մէջ։ Հարիւրաւոր զինուորցուներէն սրահը մտած էին միայն 140 հոգի, միւսները դուրսը մնացին։

Բազմաթիւ առարկաններ կը հսկէին դուռնէն մինչեւ բեմը։ Համաձայն կանխորոշ ծրագրի մը, կազմակերպիչները կատարեցին 9 հոգինոց նոր մարմնի մը «ընտրութիւնը», բոլորն ալ մէկ ցանկէ առնուած։ Ժողովականներէն շատերը բողոքելով հեռացան, իսկ ուրիշներ չմասնակցեցան քուէարկութեան։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով ։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջին երկու տարիներու ընթացքին, Անատոլուի եւ Թրակիոյ մէջ, գիւղերու հնօրեայ տուներուն քով, թէեւ համեմատաբար շատ քիչ, բայց մաքուր ու սպիտակ տուներ շինուեցան՝ ներգաղթող Թուրքերուն համար:

Ծիշդենք, անմիջապէս թէ ներգաղթողներուն փոքր մասն է միայն, որ արժանացած է այդ առաւելութեան. Էնկիւրի չկրցաւ տեղաւորել նոյն զանգուածը, զոր «ներածեց» Պալքանեան երկիրներէն, իբրեւ սեփական տարր: Միատեղ պակսեցաւ պակսեցան եւ միջոցները,— դրամ, բնակարան, երկրագործական եւ նիւթական օժանդակութիւն: Մտեղծուեցան նաեւ առաջին արգելքներ. («Ցեղակրօնը առնել իր ընկերային տնտեսական իմաստով): Այսուհանդերձ, Էնկիւրի հրաժարած չէ իր այդ ծրագրէն: Ընդհակառակն,— զայն դարձուցած է պետական որոշ քաղաքականութեան մը հիմնական մասը:

Ներգաղթի քաղաքականութեան առաջին նպատակն է հոծ բնակչութիւնը: Թուրքիոյ կլիմաւոր մտահոգութիւններէն մին է իր տարածութեան բաղդատմամբ իր բնակչութեան սակաւութիւնը: Բնակչութեան աճումը հիմնական պայման մըն է իր «աղգային սահմաններու» տեւականացման: Առանց ատոր՝ ան, ուշ կամ կանուխ, դատապարտուած է քանդելու ատոր որ եւ է բնական ձգտումի, որ այլ եւս քաղաքական օրէնք մը դարձած է,— «իմ պակաս պէտք է լրացուի քու աւելիովդ»:

Ուրեմն, Թուրքիա, կանխելու համար այդ անխուսափելի վտանգը, կը ձգտի աւելցնել իր բնակչութիւնը:

Սակայն, երբ բնակչութեան մասին կը խօսինք, նկատի պէտի ունենանք Թուրքիոյ մէկ ուրիշ մտահոգութիւնը,— երկրի բնակչութեան աճումի համեմատութիւնը: Իսկ այդ համեմատութիւնը ինչպէս գիտենք, շատ փիչ է Թուրքիոյ մէջ:

Գիտի առարկուի, այսահավարար, թէ երկու մարդահամարներու տարբերութիւնը կը ժխտէ այդ կարծիքը: Ընդհակառակն,— նոյն այդ երկու մարդահամարներով ցոյց տրուած առճումի անբնական չափը (երեքուկէս միլիոն) կուգայ աւելորդ անգամ մը եւս փաստել թէ Էնկիւրի գիտամտը յաւելեալ թիւեր կը գնէ մէջտեղ, ձգտուած միշտ սոյն մտահոգութենէն թէ իր երկիրը հաւասարակշռեալ համեմատական կը դառնայ իր բնակչութեան հետ:

Սակայն թողունք այս նպարագան ու անդրադառնանք բուն նիւթին: Կը խօսէինք աճումի նուազութեան մասին: Թուրքիա ամենաքանական երկիրներէն մին է վատառողջ պայմաններու: Ընտանեկան բարքեր, մաքրութեան պակաս, բնական ու – ձեռնտու պայմաններ, ախտավարակ իրեւրայ վիճակ ախտեր ու ժանտեր եւ ժանտեր մահացութեան մեծ համեմատութիւնը անկարելի կը դարձնեն աճումը:

Կասկած չկայ, որ Էնկիւրի կը ջանայ բառնալ այդ բոլոր արգելքները:

Այդ ջանքը առաջինն է այն միջոցներէն, որոնք «հոծ բնակչութեան» կը ձգտին:

Երկրորդը, բնիկը, ներգաղթն է: Էնկիւրի, ինչպէս կ'ըսէր անգամ մը Գուքքէչի Թուրք գեսպանն ու ներգաղթի «տեսաբանը»,— կը ցանկայ «Պալքաններու մէջ բնակող աւելի քան երկու միլիոն Թուրքերը փոխադրել հայրենիքին այն վայրերը, որոնք բարօրութեան ու մարդու կը կարօտին»:

Ընդգծեցինք վերջին նախադասութիւնը, որովհետեւ ներգաղթի ծրագրին երկրորդ դժուարութիւնն է անիկա: Էնկիւրի, ուրեմն, կը ձգտի մէկ քարով երեք թռչուն վիրաւորել: Առաջին,— երկու միլիոն Թուրքերը առնել երկրին մէջ, երկրորդ՝ աւելցնել իր բնակչութիւնը, եւ երրորդ՝ բնակչութիւն տալ այն վայրերուն, որոնք «բարօրութեան ու մարդու կը կարօտին».

Իսկ այդ վայրերը Հայկական Նահանգներն են: Թուրքիա երկու պատճառներով մտահոգ է այդ նահանգներու ամայութենէն.

Նախ, ի հարկէ, հայկական դատի պատճառաւ: Ոմանք, միշտ սխալմամբ, են մեր երկրի ու ժողովրդի մասին, եւ ստորագնահատելով մեր կարելիութիւնները, թերահաւատութեամբ կը լսեն այս պատճառաբանութիւնը: Քաղաքական առողջ հայեցողութիւն, սակայն, իր կարգին կը ժխտէ այդ անհիմն ու վտանգաւոր նահանջականութիւնը: Զայն կը ժխտէ եւ Էնկիւրին: Փաստ՝ իր յարատեւ հալածանքը

Մտաբերենք պահ մը,— կեդրոնական Անատոլուէն մինչեւ Արաքս՝ ամայի տարածութիւն մը: Արաքսէն անդին Հայաստան մը, որ տասնամեակներու ընթացքին իր բնական պահանջները պիտի ունենայ: Եթէ յանկարծ քաղաքական պայմանները մեզի համար նպաստաւոր դառնան, Էնկիւրի ինքզինքը պիտի գտնէ իրեն համար անդարմանելի խրդութեան մը առջեւ,— պատմականօրէն հայկական հողամաս մը եւ այդ հողամասին համար մեր անտեղիտալի պահանջը: Լեցնել զայն Թուրք բնակչութեամբ՝ Էնկիւրիի համար կը նշանակէ, ուրեմն,— ընդհանուր պետական ամբողջականացումէ մը զատ,— կանխել ամայութենէն ծնելիք վտանգ մը:

Նկատի ունենանք ուրիշ հաւանականութիւն մը,— Թուրքիա կը պահէ իր այժմու քաղաքական դիրքը. Իր այդ դիրքը, կը մղէ զինքը Ֆաղաքականօրէն տարածուիլ Կովկաս ու դէպի մեր՝ իսլամական հողամասեր: Թուրքիա անկարող եղաւ իր ազգային սահմաններուն մէջ մնալ նաեւ քաղաքականօրէն: Իր առաջին գործօն քաղաքականութիւնը որ օր մը կը չէզոքացնէ եւ որուն կ'արժէ առանձին անդրադառնալ, իր մղումը կը ստանայ ոչ այնքան ծաւալականութեան տենչանքէն, որքան գոյութիւնը ամրապնդելու հարկադրանքէն:

Իսկ նոյն այդ հարկադրանքէն կամ տենչանքէն թելադրուած իր քաղաքական տարածումի ազդեցութիւնը կը դառնայ հիմնաւոր ու զօրաւոր, եթէ Թուրք պետութիւնը, իր բոլոր ազդակներով, աւելի զօրեղ ըլլայ Կովկասի մերձ իր հողամասերուն վրայ եւս: Թուրքիան տկար է հոն: Ու քանի ամայի են, «բարօրութեան ու մարդու կարօտ» այդ նահանգները, այնքան նուազ պիտի ըլլայ ազդեցութիւնն ու կշիռը: Թուրքիոյ պետական ծանրութիւնը հակած է, անկախ իր կամքէն ու ի վնաս իր գոյութեան, դէպի արեւմտեան մասն իր տարածութեան: Հաւասարակշռուած ել–մտացոյցին չափ, զուգէ եւ անկէ աւելի կենսական է երկրի մը համար տարողութեան հաւասարակշռութիւն մը իր բոլոր հողերուն վրայ:

Թուրքիա, կրկնենք նորէն, այդ հաւասարակշռութեան պակասը կը զգայ ու կը ձգտի ձեռք ձգել: Ներգաղթը, ուրեմն, երկրորդ նպաստ մը պիտի ըլլայ այդ ուղղութեամբ:

Ինչպէս կը տեսնուի, միայն այս տեսակէտով նոյն իսկ, ներգաղթը որքան կարեւոր պահանջ մըն է Թուրքիոյ համար:

Բայց, այդ պահանջը կը կարօտի շատ մեծ միջոցներու:

Թուրքիա ունի՞ այդ կարելիութիւնները

Նախ՝ դրամը կը պակսի: Կը պակսի, որովհետեւ Թուրքիա իր ունեցածը հարկադրուած է տրամադրելու ուրիշ մտահոգութեան մը,— անվերջ ու անհամեմատ սպառազինում: Այս ալ, իր կարգին, ռազմագիտական տեսնչանքէ մը աւելի, հաւանական վրէժառուներ կանխելու մտահոգութեան մը արդիւնք է:

Ուշագրաւ պարագայ մը, այս առթիւ.

Ռ. Թուսխան, մօտ երկու տասնամեակէ ի վեր, ամէն օժանդակութիւն կ'ընէ Թուրքիոյ: Տուաւ զէնք, մասնագէտ, ժեքենայ, մարգիչ, ի հարկին զինուոր (քրտական ըմբոստութեան օրերուն, Արարատի շուրջ), քաղաքական մեծ օժանդակութիւն: Տուաւ նաեւ դրամ, բայց, ընդգծեցէք այս կէտը, այդ դրամը տուաւ պայմանաւոր: Օրինակ, ութ միլիոն տոլարը հնգամեայ ծրագրին յատկացուեցաւ, այն ալ՝ նիւթով տրուելու պայմանաւ

Ու Թուրքիոյ ղինակից Ռ. Թուսխան շատ զգոյշ վերապահութիւն մը ցոյց տուաւ հայկական նահանգները շէնցնելու ծրագրին հանդէպ: Տրամաբանական էր որ զինակից մը ուղէր ուժեղ սահմանակցութիւն մը: Մոսկուա չդնահատե՞ց այս տարրական առաւելութիւնը: Ոչ մէկ տարակոյս: Ինչո՞ւ չփնտռեց այդ ուժեղ սահմանակցութիւնը,— չենք գիտեր: Ատոր պատասխանը պէտք է փնտռել սակայն, հայկական նահանգներուն մէջ հոծ բնակչութիւն ստեղծելու եւ Կովկասի ու անոր մերձակայ իսլամ երկիրներու վրայ քաղաքականօրէն տարածուելու թրքական ձգտումին մէջ:

Այդ նահանգներուն մէջ ներգաղթողներ տեղաւորելը կը բախի եւ տեղական հասկնալի արգելքներու: Գրեթէ բոլորովին ամայի բնաշրջան նահանգներու մէջ շատ դժուար է, եթէ ոչ անկարելի, բերել տեղաւորել գաղթական մը, որ անծանօթ է տեղւոյն ու կլիմային, զուրկ է միջոցներէ, եւ ստիպուած է ինքն իրմով ըլլալ:

Ցեառոյ, ե՞րբ բերել այդ երկու միլիոնոց զանգուածը: Եթէ չափանիշ առնենք վերջին երկու տարիները, ուրեմն Թուրքիա հազիւ տասը տարիէն կրնայ ներածել զանոնք ամբողջութեամբ

Նկատի պէտք է ունենալ, սակայն,

ՀԱՅՈՑ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ ԵՒ ԱԼԵՔՍԱՆՏԷԹԻ ՀԱՐՑԸ

La Tribune de Genève (20 յունուար) կը հրատարակէ, իբրեւ առաջնորդող, Է. Քոմպի այս յօդուածը, ենթեւեայ խորագիրներուն տակ.— «Երբ Թուրքիա շահի դատը, ի՞նչ պիտի ըլլայ ճակատագիրը այն Հայերուն, որոնք կ'ապրին Ալեքսանտրէթի մէջ»:

— Ալեքսանտրէթի հարցը ունի տարբեր երես մըն ալ, զոր քրիստոնեայ Եւրոպան պարտաւոր է ճանչնալ: Մեծ է քրիստոնէութեան պատասխանատուութիւնը Հայոց հանդէպ: Նոյն այդ քրիստոնէութիւնը օգտագործեց Հայերը պատերազմի ժամանակ, անոնք առանց վարանումի հետեւեցան իրեն՝ ընդդէմ իրենց յաւիտենական հարստահարիչներուն: Սակայն երբ հաշուեյարդարի ժամը հնչեց, այն պահուն՝ երբ Հայոց դիակներով կը ծածկուէին Անատոլուի ճամբաները, ինքզինքնին քրիստոնեայ համարող պետութիւնները վստարար լքեցին զանոնք, ոչ իսկ նուազագոյն պաշտպանութեան կարգադրութիւն մը ընելով անոնց մասին: Ահիկա պարագայ մըն է, որ իրաւունք չի տար խաչապաշտութեամբ պարծենցող մարդկութեան՝ այնքան ալ շատ հպարտանալու: Իր խիղճը բարի չէ: Եթէ վերջերս պարմանումի ձեւով քանի մը տնօրինութիւններ եղան, ատոնք ալ անբաւական կը թուին անկողմնակալ դատաւորին:

Արդ, 27.000 Հայեր կ'ապրին Ալեքսանտրէթի սանճաքին մէջ, զոր Էնկիւրի կ'ուզէ կցել Թուրքիոյ: Քրիստոնեայ Եւրոպան պիտի յօժարի՞ այս 27.000 Հայերը յանձնել իրենց հին դահիճներուն: Անարդարանալի անարգանք մը պիտի ըլլար այդ:

ԲՆԻԿ ՈՒ ԵԿՒՈՐ

Թէ սանճաքին Հայերը ի՞նչ կը մտածեն Թուրքիոյ պահանջներուն մասին, շատ պայծառ կը հաւկցուի Անթիոքի վերջին ցոյցէն, որ տեղի ունեցաւ ի ներկայութեան Ազգերու Դաշնակցութեան քննիչ յանձնախումբին. Սանճաքին Հայերը մասնակցեցան արար ցուցարարներուն, պահանջելով որ սանճաքը մաս կազմէ Սուրիոյ ամբողջութեան: Անոնք անշուշտ որ եւ է պատրանք չեն սնուցաներ այն ճակատագրին մասին, որ իրենց կը սպասէ 'եթէ սանճաքը վերադարձուի Թուրքիոյ:

Ով են սանճաքին այս Հայերը: Մեծամասնութիւնը բնիկ է, Ճէպէլ–Մուսացի հողագործներ եւ հովիւներ: Անոնց թիւը մեծցաւ՝ երբ Հայերը, գաղթելով Կիլիկիայէն եւ Անատոլուէն, եկան մտան Ֆրանսական դրօշին պաշտպանութեան տակ: Պատերազմին վերջաւորութեան՝ այս շրջանի Հայերը ազատուեցան ծովակալ Տարթիժ տիւ Ֆուրնէի հրամայած նաւատորմին օժանդակութեամբ եւ փոխադրուեցան Եգիպտոս, ուր մնացին մինչեւ Զինադադար (ԽՄԲ. Անոնց մեծ մասը, յետոյ, լեգէոնի մէջ մտաւ եւ կռուեցաւ Թուրքերուն դէմ, մինչեւ վերադարձումը հայրենի հողերու) Ֆրանսա փրկեց զանոնք ստոյգ ջարդէ մը: Զինադադարին, բոլորը վերադարձան իրենց բնաշխարհը, որ կը գտնուէր Ֆրանսայի հովանաւորութեան տակ: Անոնք վերստին գտան իրենց օճախները, ուր բարգաւաճեցան խաղաղութեան եւ ազատութեան մէջ:

1921ին, Էնկիւրիի դաշնագրին կնքումով, Կիլիկիոյ Հայերը ստիպուեցան դարձեալ թողուլ իրենց հայրենիքը եւ անցնիլ Սուրիա: Քանի մը բնտանիքներ հաստատուեցան սանճաքին մէջ, բայց մեծամասնութիւնը, որ կուգար Կիլիկիայէն, գնաց տեղաւորուելու Հալէպի մէջ, մինչեւ Լիբանան:

Այս տարաւիրներուն թիւը կարելի է հաշուել 70.000: Մաս մըն ալ Թուրքիայէն փախած էին ընդհ. պատերազմի ընթացքին եւ ապաստան գտած՝ արաբական աշխարհին մէջ:

ՀԱՒԱՍԱՐ ԻՐԱՒՈՒՆՔՈՎ

Բազմաթիւ Հայեր ապաստան գտած են Սուրիոյ մէջ, ուր անոնց ամբողջական թիւը կը հասնի 140էն 150 հազարի: Հայերը այնտեղ կը վայելեն ապահովութիւն, եւ կը կազմեն բնակչութեան մէջ ամէնէն աշխատասէր եւ խաղաղակեաց տարրը: Անոնք կը վայելեն դարձեալ, միեւնոյն իրաւունքները Արաբներուն հետ,— ինչպէս Թուրքերուն հետ, որովհետեւ Թուրքերը եւս կը վայելեն ազատութիւն եւ զանազան առանձնաշնորհներ մասնաւորաբար լեզուի տեսակէտով, ինչ որ կը մերժուի այն Արաբներուն, որոնք կը բնակին Թուրքիոյ մէջ: Սուրիոյ Հայերը սուրիական խորհրդարանին մէջ ունին 5 երեսփոխան: Գործօն մասնակցութիւն ունին երկրին քաղաքական կեանքին մէջ եւ կազմուած են, ինչպէս որ պէտք է, այլայլաքական խմբակցութեան: Խորհրդարանի հայ 5 երեսփոխանները ընտրուած են ոչ միայն Հայոց, այլ եւ ամբողջ բնակչութեան քուէներով, իբրեւ թեկնածու ազգայնական խմբակցութեան: Հայերը մաս կը կազմեն խորհրդարանական բոլոր յանձնախումբերուն: Անոնք կը գտնուէին նաեւ այն յանձնախումբին մէջ, որ քննեց Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը:

Սանճաքին գիւղերուն մէջ կը բնակին հողագործները եւ գիւղացիները. Քաղաքներուն մէջ՝ անոնք որ առեւտուրով կը զբաղին: Արաբներուն հետ իրենց յարաբերութիւնը բարեկամական է եւ խաղաղ: Անոնք կը բարգաւաճին, որովհետեւ բարգաւաճելու համար ուրիշ բանի պէտք չունին,— նկատի առնելով իրենց բնական ձիրքերը, զորս արաբ-աշխարհ կը ճանչնայ,— բայց եթէ ազատութեան եւ խաղաղութեան: Երբեք չեն փափաքիր, որ երկրին վարչաձեւին մէջ փոփոխութիւն տեղի ունենայ, ընդհակառակն: Ճակատագիրը, որ կը սպասէ իրենց՝ թրքական տիրապետութեան տակ, փորձով ծանօթ է իրենց,— այդ այն ճակատագիրն է զոր հանդիպեցան՝ երբ կ'ապրէին թրքական տիրապետութեան տակ, ջարդ եւ աքսոր: Ատոնց կարօ՞տն է որ պիտի քաշէին. Ի՞նչ յիմար կատակ է, ուրեմն, զոր կը կատարէ թրքական փրոփականտան, պնդելով թէ «Հայերուն շահն իսկ կը պահանջէ» սանճաքին կցումը Թուրքիոյ:

Սուրիոյ Հայոց աչքին առջեւն է պատկերը,— Սուրիոյ Թուրքերը կը նան դպրոց բանալ, իրենց լեզուն ազատ վիել, վայելել ամէն առաւելութիւն զոր սահմանադրութիւնը կը շնորհէ սանճաքին բոլոր բնակիչներուն: Իսկ սահմանին միւս կողմը, Հայերը կը տեսնեն նոյնպէս որ 400.000 Արաբներ կ'ապրին թրքական հողերու վրայ սակայն զրկուած նոյն իրաւունքներէն, ընդհակառակն բանտարկութեան պատիժով անոնց արգիլուած է խօսիլ արաբերէն լեզուն:

ՄԻԱՀԱՄՈՒՌ ԿԱՄՔՈՎ

Այս ամէնը կը տեսնէ անշուշտ Ազգերու Դաշնակցութեան Ցանձնախումբը, որ ներկայիս կը գտնուի սանճաքին մէջ: Երբ վերադառնայ Ժընեւ, անշուշտ պիտի տայ իր վճիռը ամենայն անկողմնակալութեամբ:

Ան պիտի արտայայտէ ամբողջ սանճաքին Հայոց կամքը թէ չեն ուզեր, որեւէ գնով, վերադառնալ թրքական լուծին տակ: Ցանձնախումբը արձանագրած է Հայոց վկայութիւնը որ երկդիմութեան նշոյլն իսկ չունի: Անոնք ոչ թէ պիտի հրաժարէին ֆրանսական կամ արաբական հովանաւորութենէն, այլ եթէ հարկ ըլլար պիտի կռուէին յուսահատութեան կորովով եւ եթէ հակառակ ամէն բանի ուզէին զիրենք յանձնել իրենց հին տէրերուն, անոնք պիտի գաղթէին զանգուածով:

Օրինակ մը տալու համար այն ատելութեան մասին, զոր կը վայելեն Սուրիոյ ոչ-արաբ տարրը, յիշատակենք միայն թէ սուրիական խորհրդարանին մէջ կայ Թուրք երեսփոխան մը, որ ուժգին կ'ընդդիմանայ սանճաքին Թուրքիոյ վերադարձուելուն: Արդ, այս երեսփոխանը ընտրուած է սանճաքին Թուրքերուն կողմէ:

Այս յօդուածը ստորագրողը Զուիցերիացի մըն է, հետեւաբար բոլորովին անշահախնդիր: Ու չուզեր նոյն իսկ հարցը քննել քաղաքական ակնոցով, այդ հողը կը թողու ուղղակի շահագրգռուողներուն: Եթէ կը յանդգնի իր ձայնը բարձրացնելու, ատոր համար է որ կ'ընէ պարզապէս յանուն մարդկութեան: Եւ բարձրաղաղակ կը յայտարարէ թէ անընդունելի է 27.000 Հայեր տանիլ յանձնել այն ժողովուրդին, որ բացորոշ ուզած է բնաջնջել հայ ազգը: Եթէ աշխարհի վրայ տակաւին Հայեր կան, ատիկա երբեք Թուրքերուն շնորհիւ չեղաւ սակայն: Հայեր կան տակաւին, պարզ այն պատճառով որ մեծ մասը կրցած է խոյս տալ ջարդէն: Գ'ո՞ւզէք որ նոր զոհե՞ր տան, նորէ՞ն ջարդուին,— պատասխանը թող տան քրիստոնեայ պետութիւնները:

Է. ՔՈՄԲ

Որ առաջին առթիւ Թուրքիա կարելիութիւններ ունէր:

Այսպէս, յիշեալ գոյները, նորանոր բարուեատի նոր թափ (բանտարկութիւն):

Այժմ, Էնկիւրի կը կարօտի բացարձակ յատկացումներու՝ ներգաղթի գործը նոյն իսկ այս ծաւալով շարունակելու համար: Ցարդ ձեռք ձգուած արդիւնքներէն դատելով՝ առայժ կ'երեւի, որ ներգաղթը զուրկ է եղած նաեւ կանոնաւոր կազմակերպութենէ մը:

Ասկէ զատ կայ եւ ուրիշ պայման մը,— ներգաղթողները պէտք է դադրին պետութեան բեռ ըլլալէ ու դառնան արտադրող:

Անկախ այս բոլորէն, սակայն, չարունակենք ճշդել թէ Թուրքիա ուրիշ ինչ առաջադրութիւններ ունի կապուած իր ներգաղթի քաղաքականութեան:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՊՂՏՏԱՆԵՐՈՒ ԾԱՂԻԿԸ

(ԱՐՄԱՏԱԽԻԼ ՈՐԲՈՒՀԻՆ)

— Օրիորդ, չըլլա՞ք պարոնով:

Շուարուն վիճակ մը ունի, սակայն, Գայծառ, ակներեւ դալկութեամբ:

Իսկ, երիտասարդը գերագրգիռ եւ լուռ, հատու նայուածքովը Գայծառի աչքերուն մէջ միտուէր կարծես: Պիտի ըկկա՞յ զայն արդեօք:

— Ի՞նչ կը փափաքիք պարոն:

— Ներողութիւն, պարոն Գառնիկ, Օրիորդ Փօլէթի հետ վայրկեան մը տեսնուիլ պիտի ուզէի:

«Պարոն Գառնիկ»: Ու «Օրիորդ Փօլէթ»: Անծանօթ մը չէ ուրեմն երիտասարդը: Բայց, Գառնիկ ապշութեան ոչ մէկ նշան ցոյց տուաւ:

Իսկ, Գայծառ ամբողջ շրջանակ մը գծեց տեղւոյն վրայ: Մատնուած ըլլալու երկիւղը, ելեկտրական հոսանքի պէս, բանեց զինքը: Մօտ է փոթորիկը: Ալ պիտի պոռթկայ Գառնիկ:

Ու պիտի փլի ամէն ինչ

Գառնին եւս, բաւական երկար տեւեց երկուքին տեսակցութիւնը

— Ո՞վ է այդ տղան: Եւ ինչո՞ւ է եկեր գործի պահուն:

— Պարոն Փիէռն է: Բարեկամուհիս զինքը լքած՝ հեռացած է: Եկած հասցէն կ'ուզէ:

Ուրեմն չըսէ՞ր թէ ձեր բարեկամուհիին բարեկամն է պարոնը:

Գառնիկի հեգնական այս նախադասութիւնը, ընկերացած խիստ նայուածքի մը, յոյժի ամենայետին կաուանն իսկ պիտի կործանէր Գայծառի մէջ. Գաղափարի մը չէր Գառնիկ: Այդ լաւ գիտէր Գայծառ:

— Թէ պարոն Փիէռ ձե՞ր բարեկամն է կամ բարեկա՞մը ձեր բարեկամուհիին, ատոր առուգումով զբաղողներէն չեմ: Բայց, մի մոռնաք օրիորդ, որ այդպիսի տեղութիւններու չեմ հանդուրժեր՝ գործի պահուն, գործի մէջ:

×

Հազիւ ծրարը Գառնիկի յանձնած, Գայծառ զգջումէ մը թելադրուած՝

— Փարոն, աւելք եւ քակեմ:

—Ձեր գործովը զբաղեցէք:Աճապարեցէք. Ուշ էք մնացած դարձեալ:

Գայծառ ապրումներու դատապարտումին գրաւելով հանդերձ, աչքին անկիւնով գործատէրը կը լրտեսէր, սիրտը դող: Պիտի կասէ՞ր արդեօք: Եւ ի՞նչ պատասխան պիտի տար:

Գառնիկ բացաւ ծրարը: Զգարձաւ եւ ին: Ու ոչ մէկ հարցում ուղղեց Գայծառի: Արտայայտութիւնը չփոխեց. Ու կեղծեց տրամադրութիւնը: Արտասովոր ոչինչ պատահած ըլլար կարծես:

Եւ սակայն, անդորր չէր Գայծառի հոգին: Անորոշութիւնն ու կասկածը միջին պլլուած պինդ, օձի նման, կը տանջէին զինքը: Կ'այրէին այտերը: Ու վաղջի մրցումէ մը վերադարձած ըլլար կարծես, այնքան ուժգին կը դարնէր սիրտը:

Խաւա՞ր էր թէ լոյս, որ իջաւ Գառնիկի միտքին: Ամէն պարագայի սակայն, նոր վարագոյր մըն ալ կը բացուէր աչքերուն:Նորքին այդքան տրամութիւն չէր զգացուած Գառնիկ:

Ինչո՞ւ համար անհաւասարմութեան այդ արարքը: Գէտք չունէր: Ի՞նչ կը պակսէր իրեն: Ոչ մէկ զրկանք կը պարտադրուէր իրեն: Ամէն բան իր տրամադրութեան տակ էր:

Որբանոցներու եւ որբանոցներէ դուրս, զրկանքներով լի անցեալ կեանքի մը մէջ տոտացուած ունակութի՞ւն մըն էր արդեօք: Մոլութի՞ւն մը միթէ:

Աչալրջութեամբ պիտի հսկէր Գայծառի վրայ: Ոչ մէկ կասկած ատոր: Բայց, պիտի յաջողէ՞ր մոլութեան արմատները պոկել, հանել Գայծառի մէջէն:

Ի՞նչ է պատահեր դարձեալ, որ ոչ մին կը խօսի, ոչ միւսը, կը հարցնէր ինքնիրեն Սարգիս, այցանին ջուրը քամելով մէկտեղ:

— Ինքնութեան թուղթ ունիք, չէ՞, Տուէք տեսնեմ:

Կոպիտ շարժումով մը՝ Գայծառ Գառնիկի կ'երկարէ ինքնութեան թուղթը

Կիսատ ընթերցումէ մը վերջ, ու ակնարկները խաչաձեւ՝

— Բայց, ինչո՞ւ պահէիք ձեր ինքնութիւնը, մինչեւ այսօր: Ինչո՞ւ չըսէիք թէ ամուսնացած էք:

– Ոչ, ոչ, պարոններ: Չեմ ամուսնացած: Դիմում ըրած էինք: Զեղաւ: Խզուեցանք: Ոչ քաղաքական ամուսնութիւն, ոչ ալ՝ կրօնական

Միամիտ մը չէր Գառնիկ: Եթէ կեղծ չէր ինքնութեան թուղթը, ոչ մէկ կասկած որ, ամուսի մը ամուսնացած չի նշանակուիր:

— Չէ, չէ, պատկ չեմ եղած ես, կը շարունակէր հեծկլտալ Գայծառ:

Ո՞վ է սակայն Կարապետեան, ամուսինը Գայծառի: Ո՞ւր է ներկայիս: Ինչո՞ւ բաժնուած են: Եւ ինչո՞ւ չեն ամուսնալուծուած: Բայց, ի վերջոյ, ո՞վ է այս աղջիկը: Ուրկէ՞ կուգայ: Ինչե՞ր են անցած:Եւ ինչո՞ւ այսքան խորհրդաւորութիւն: Այսքան կեղծիք:

— Օրիորդ, ալ հերիք է: Վերջ տուէք ձեր դերասանութիւններուն: Վճռեցէք որ գոնէ այսօր, բացառաբար, մէկզի պիտի նետէք խարդախ քօղը ձեր դէմքին, ու մեզի ներկայանաք ձեր իսկութեամբ: Կամքի գերագոյն ճիգով մը՝ այսօր պիտի ջանաք ճշմարտութեան մօտենալ: Մեր տրամադրութիւնները զաղտնիք չեն ձեզի: Եւ դուք իբրեւ մեր զարմուհին ու երբեմն ալ իբրեւ մեր քոյրը չէ՞ք ներկայանար արդէն, ամէն անոնց որ ձեզմով կը հետաքրքրուին:

Մեղմացած էր Գայծառի հեւքը: Ու գրեթէ կասած՝ կուրծքին ելեւէջը:

Սրբելէ վերջ աչքերը, կամաւոր ու տուայտանքով, որոշ վերապահումներով ու խոյս տալով կարգ մը հանգրուաններէ, գիծեր կը նետէ իր կենսագրութենէն:

Չէ ճանչցած հայրը: Մօրը կ'ըսէ որբանոց դրուած է: Ունի հինգ քոյր եւ երեք եղբայր: Մայրը վերամուսնացած է: Սուրիա են ամէնքով: Գիրեր: Ու չի հետաքրքրուիր մօրը նամակներով, որոնք իրեն կը յանձնուին ազգականներու կողմէ: Ցունաստանէն կուգայ Ֆրանսա: Կը դրուի գործարան: Հօրաքոյրը իրեն նշանած կը ճարէ եւ յետոյ անոր դէմ կը լարէ: Կը բաժնուին: Կը յանձնարարուի ուրիշի մը. Կը ներկայացնեն պարոնին, Կը հաւնի: Բայց, կը խաբեն զինքը: Պարոնը Ամերիկա կը մեկնի: Անդրանիկ եղբայրն է որ պիտի առնէ զինքը: Տարի մը վերջ, կը հեռանայ տունէն:

— Ի՞նչ. Կարուհի՞ արհեստով:

— Այո: Թէ կը ձեւեմ, թէ կը բեմ:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

(5)

Վաղեմի գործիչի մը մահը

— • —

«Հայրենիք» ցաւով կը հաղորդէ մահը հին գործիչի մը, Գարեգին Բաղէշցեան Մանուկեանի, Քալիֆորնիայ մէջ: Հանգուցեալի կեանքի եւ գործի մասին հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Թարիֆի Վանեցիներու Հայր. Միութեան հրատարակած հատորը, «Վասպուրական» ...

1860ական թուականներուն սկզբին ծնած էր Վան քաղաքին մէջ: Եղաւ յայտնի հանրային գործիչ Մկրտիչ Փորթուգալեանի անդրանիկ սաներէն մին, որ «Հայկական-Կեդրոնական» դպրոցի ընթացքը աւարտելէ յետոյ նետուեցաւ յեղափոխական գործերու մէջ եւ առաջին առթիւ իսկ իր վրայ հրաւիրեց Թուրք կառավարութեան ուշադրութիւնը:

Վանի Արմենական կազմակերպութեան անդրանիկ գործիչներէն մին էր եւ շատ մօտիկ նոյն կազմակերպութեան պետ Մկրտիչ Աւետիսեանի (Թէրլէմէզեան):

1889-90 թուականին, Գարեգին, երեք ընկերներու գործակցութեամբ, կը փախցնէ Արճէշցի աւազակապետ Աւօն Վանի բանտէն: Աւօն հետերնին առած Արարատի գաւառէն անցնելու ատեն Գ. Բաղէշցեան եւ ընկերները կը պաշարուին Հայտարանցի քիւրտ Հիւսէյին բէկի աշիրէթով: Քիւրտերը «պատուոյ խօսք» կուտան թէ՝ «ձեզի բան մը պիտի չպատահի եթէ յանձնուիք եւ մեզի հետ ներկայանաք միր բէկին»:

Գարեգին եւ ընկերները կը յանձնուին Քիւրտերուն, սակայն բէկը կը մերժէ յարգել տրուած խոստումը, եւ բոլոր յեղափոխականներն ալ կապկպուած կը յանձնէ Թուրք կառավարութեան:

Թուրք կառավարութիւնը անպատմելի չարչարանքներու կ'ենթարկէ Գարեգինն ու իր ընկերները: Թուրք պաշտօնեաներ բանտին պատին վրայ կը խաչեն երիտասարդ Գարեգինը: Նման սոսկալի տանջանքներու կ'ենթարկեն իր միւս ընկերները — Պետրոս Կանդիմանոյեանը եւ Կարապետ Զարեհեանը: Բայց, երեք կարճ յեղափոխականներուն յիրաւնէն Թուրք կառավարութիւնը ոչ մէկ գաղտնիք կը յաջողի կորզել: Թուրք կառավարութիւնը կախաղան կը բարձրացնէ արդէն յայտնի աւազակ Արճէշցի Աւօն, իսկ զայն փախցնող կորիճները բանտի մէջ ամէն չարչարանքի կ'ենթարկուին մէկուկէս տարի, մինչեւ Կարապետ Նաթանեան կը յաջողի Խալիլ փաշայի միջոցով արքայական ներման հրովարտակ մը բերել անոնց համար:

Բանտէն դուրս գալէ յետոյ՝ Գարեգին կրկին կը լծուի յեղափոխական գործին: 1896ին կը կազմէ հայդուկային ձիաւոր խումբ մը Վանեցի տղաներէ, Իրանէն զէնք փոխադրելու Վան, ուր կուսակցութիւնները կը պատրաստուէին ինքնապաշտպանութեան:

Քրտական տարազ հագած եւ զինուած այս հայդուկային խումբը Իրան մտնելու ժամանակ կը հանդիպի սպարսիկ սահմանապահ զօրքին: Պարսիկներու հետ որեւէ ընդհարում չունենալու մտահոգութեամբ խումբը զինաթափ կ'ըլլայ:

Այս պատճառով Գ. Բաղէշցեան չի կրնար մասնակցիլ 1896ի Վասպուրականի ինքնապաշտպանութեան կռիւներուն, եւ իր ընկերներուն ու սիրելիներուն կորուստի լուրն առնելէ յետոյ այլ եւս չի դառնար Վան: Ժամանակ մը Իրան մնալէ յետոյ՝ Բաղէշցեան կ'անցնի Կովկաս, ուր ջերմ յարաբերութիւն կը մշակէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադիրներ՝ Քրիստափոր Միքայէլեանի եւ Սիմոն Զաւարեանի հետ: Սակայն Թիֆլիսի մէջ կը ձերբակալուի շուտով եւ կը նետուի բանտը: Ռուսական բանտի համն ալ առնելէ յետոյ Գարեգին Բաղէշցեան կ'անցնի արտասահման եւ կը հաստատուի Ամերիկա: Մօտաւորապէս 20 տարիներ Պոսթընի շրջանն ապրելէ ետքը 1919ին գնաց Քալիֆորնիա, նախ Ֆրէզնօ, ապա Լոս Անճէլըսի մէկ արուարձանը, Վէնիս, ուր կ'աւանդէ իր շունչը:

Ամերիկայի մէջ հանգուցեալը ապրեցաւ մեկուսացած կեանք մը, քաշուած ազգային եւ կուսակցական կեանքէ, թէեւ միշտ մնաց ջերմ հայրենասէր: Թրքական տանջանքները այնքան էին ազդեր Գարեգինին վրայ, որ այդ յաղթանդամ ու թիկնեղ մարդը կարծես սառեր մըն էր անցեալէն: Ամերիկայի մէջ ծանօթ էր Գարեգին Մանուկեան անունով. Մեր յեղափոխական առաջին շրջանի գրականութեան մէջ ան կը յիշուի Գարեգին Բաղէշցեան անունով, եւ իսկապէս Ամերիկայի Գարեգին Մանուկեանը միայն յիշատակ մըն էր Վասպուրականի յեղափոխական Գարեգին Բաղէշցեանէն:

Տեղին է աւելցնել որ ան եղբայրն էր Հ. Յ. Դ. Վասպուրականի Կեդր. Կոմիտէի անդամ Համազասպ Բաղէշցեանի, որ 1907ին թոքախտէն մեռաւ Ժընեւ, ուր կը գտնուէր Դաշնակցութեան Ընդհ. Ժողովին մասնակցելու առիթով:

ԳՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

— • —

Շատ հաճելի երեկոյթ մը անցուցի, ներկայ ըլլալով Համազգայինի սարքած գրական դասախօսութեան, զոր կատարեց Հրաչ Զարդարեան, նիւթին տիրացած գրագէտի մը ձեռնհասութեամբ: Իր ամբողջ դասախօսութիւնը, կարգ մը ընթերցումներու ընդմիջումով (Կարմիր Ժամուցէն), կենդանի պատկերութիւն թողուց մըտքիս: Հ. Զարդարեան յետ մահու մեծարանքի պաշտամունքը ընծայեց իր սակաւաթիւ ունկնդիրներուն առջեւ, տաղանդաւոր գրագէտին՝ Արտաշէս Արփիարեանի, որ հակառակ իր մարդկային թերութիւններուն եւ ի ծնէ սկեպտիկ խառնուածքին փորձեց անհատական դրոշմ դնել ամբողջ շրջանի մը հայ կեանքի վրայ, Պատրիարքարանէն ներս ու դուրս, նոյն իսկ յեղափոխութեան շարժումներուն մասնակցելով: Գրագէտ մը եւ արուեստագէտ գրագէտ մը, որ իր ծննդավայրին (Ակն) ակերու յստակութիւնը ներմուծեց արեւմտահայ լեզուին եւ գրականութեան մէջ: Եւ որ առաւօտ մը զէնքի փառեցաւ Գահիրէի մէջ, քանի մը «յեղափոխական» մակաբոյծներու (Արզումեան եւ ընկ.) ձեռքով, «Կարմիր Ժամուցի» հրատարակութենէն քանի մը տարի վերջ: Իր գրպանէն կտոր մը հաց ու պանիր գտեր էին, որ իր առօրեայ սնունդը կը կազմէր. Անհատականութիւնը այն եղաւ որ փաշա մը, Պօղոս Նուպար, առանց զայն մօտէն ճանչցած ըլլալու, հետեւեցաւ դագաղին, եւ քանի մը ամիս յետոյ մարմարէ յուշարձան մը կանգնեցուցին Մարմինայի հողվրտեքին մէջ, ուր կը հանգչէին արդէն կուճօրիկ արեղաներ եւ ուրիշ յայտնի դէմքեր.

Ընտիր էր նաեւ երեկոյթի գեղարուեստական բաժինը, որուն սիրայօժար մասնակցեցան Օր. Աֆանասեան (դաշնակ), Պ. Ղուկասեան իր քանիցս կրկնուած ազնիւ երգերով, Պ. Մէքէթեան իր կախարդական արտասանութիւններով Ե. Չարենցի «Ես սիրում եմ» եւ Վահան Թէքէեանի «Եկեղեցին Հայկական»ով:

Աղուոր եւ անթերի էր ամէն ինչ եւ արդարացի է յուսալ այժմէն որ յաջորդով նոյն սրահը նեղ պիտի գայ:

Հ. Հ.

ՊԱՏԱՍԽԱՆ ԱՐԱՄ ԷՖԷՆՏԻԻՆ

— • —

Ճումհուրիէթի խմբագրական քարտուղար Ասիտոն Տավէր կը գրէ այս վերնագրին տակ.—

«Ֆրանսերէն «Վիւ» շաբաթաթերթի յունուար 13ի թիւին մէջ, Ա. Ե-րամ ստորագրութեամբ յօդուածագիր մը կ'ըսէ.

«Թուրքերը կ'ուզեն իրենց հովանաւորութեան տակ առնել Իսքէնտէրունի սանճաքի Թուրք փոքրամասնութիւնը (?): Թուրքերը կը վախնան որ իրենց ցեղակիցները կը ճնշուին Արաբներու կողմէ: Նոյն իսկ այնքան առաջ կ'երթան որ կ'ըսեն թէ այդ փոքրամասնութիւնը կը հալածուի: Բայց Իսթանպուլի եւ իրենց երկրի միւս բոլոր մասերու հայ փոքրամասնութիւնը, հակառակ Լօզանի դաշնագրի տրամադրութեանց, կորսնցուցած է իր զարաւոր աւանդութիւնը, դէշ վերաբերումի ենթարկուած է, եւ իրենց ինչքերը առնուած են իրենցմէ: Եւ այս վիճակը կը շարունակուի տակաւին: Ազգամիջեան (?) որ մինչեւ հիմա բերանը չբացաւ, այս առթիւ Թուրք պատուիրակներուն կրնայ ըսել որ անճարակութիւն կ'ընեն, մտահոգութիւն յայտնելով Սուրիոյ Թուրքերու կրելիք ճնշումներու մասին, երբ ինչեր տեղի կ'ունենան իրենց երկրին մէջ»:

Այս գրութեան հեղինակը, ինչպէս կ'երեւի ստորագրութենէն Արամ էֆէնտի մըն է: Կասկած չկայ նաեւ թէ այս Արամ էֆէնտին Դաշնակ մըն է, որովհետեւ Դաշնակներու նման այլասերած քաղաքական հրոսակներ կրնան ըսել թէ հանրապետական Թուրքիոյ մէջ հայ հայրենակիցները կը հալածուին եւ այս հալածանքները (զուլում) կը շարունակուին տակաւին:

Մինչդեռ դեռ երէկ, Հայերու պատրիարքը եւ Հայերու վարչութեան ատենապետը կ'ըսէին թէ Հայերը Թուրքերու եղբայրներն են եւ երջանիկ կ'ապրին: Նոյն իսկ աւելի առաջ երթալով պատրիարքը գնահատած էր սանճաքի մէջ Թուրքերուն հետ միասին գործող Հայերուն ընթացքը եւ զանոնք հրաւիրած էր չլքանելու Թուրքերէն:

Իսկ Արամ էֆէնտի հակառակը կը պնդէ Փարիզի «Վիւ»ի մէջ: Արդ, որո՞ւ պիտի հաւատանք. — քամիթէճի թափթփուքի՞ մը, որ դաւաճանելով Թրքութեան եւ Թուրքիոյ Հայերուն, մինչեւ Փարիզ փախած է, թէ Թուրքիոյ Հայերու ամէնէն իրաւասու անձնաւորութեանց:

Այս գրութեամբ, Թուրքիոյ հայ փոքրամասնութեան երեւելիները կը հրաւիրեմ բերնին չափը տալու այդ Արամ էֆ.ին: Եւ իրենցմէ կը խնդրեմ «Վիւ»ի դրկել մէկ պատճէնը Թուրքիոյ Հայերու իրական կացութեան մասին իրենց գրելիքներուն: Ֆրանսերէն թերթը թերեւս չհրատարակէ այդ գրութիւնները, բայց գոնէ պիտի գիտնայ որ Արամ էֆ.ին զրպարտիչ մըն է, ինչ որ նորէն շահ մըն է մեզի համար.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՆԱՆԻԱ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԹՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

— • —

ԼԻՈՆ, 21 յունուար (Յառաջ).— Չորեքշաբթի 20ին սեւ հողին յանձնեցինք Անանիա վարդապետ Հարէլեանը: Ճանչնեցինք այնպէս, ինչպէս յանձներ էինք շատեր անկէց առաջ:

Կէսօրէ յետոյ ժամը 1ին Հարէլեաններու բնակարանին առջեւէն կառքը ճամբայ ելաւ դէպի Հայոց եկեղեցին. Մեռելաբերձ կառքին առջեւէն պղնձատուրուած կը քալէին Հայաստ. Ֆրանսայի հոգեւոր հովիւ Գարեգին եպ. Խաչատրեան, քահանաներուն հետ, իսկ կառքին ետեւէն ստուար բազմութիւն մը լուռ եւ երկիւղած:

Եկեղեցիին մէջ Գարեգին եպ. աւանդական արարողութեամբ օծեց մարմինը: Այս առթիւ գեղեցիկ դամբանականով մը ոգեկոչեց հանգուցեալին յիշատակը, թուեց անոր բարեմասնութիւնները նախ իբրեւ Հայ, ապա հայր, յետոյ սարկաւագ — քահանայ եւ վերջապէս իբրեւ վարդապետ: Յիշատակեց անոր անկաշառ գործունէութիւնը թէ իբրեւ պաստ քաղաքացի եւ թէ իբրեւ հոգեւոր հովիւ: Ապա մխիթարութիւն մաղթեց հանգուցեալին պարագաներուն եւ թելադրեց բոլորին հետեւելու «Մեզմէ բաժնուած Հարէլեանի եւ բոլոր Հարէլեաններու մաքուր եւ ազգանուէր ուղիներուն»:

Ժամը 2.30ին դագաղը կրկին սեւ կառքին մէջ դրուելով ուղղուեցանք դէպի գերեզմանոցը: Կառքին ետեւէն դարձեալ ստուար բազմութիւն մը հետիոտն հետեւեցաւ մինչեւ գերեզմանատունը: «Դարձ անձն իմ»,— եւ դագաղը սեւ փոս իջեցուցին: Քանի մը չարական, քանի մը աղօթք, պզտիկ մը խունկի հոտ եւ ահա սեւ հողը: Այս առթիւ ի դիմաց հանգուցեալին հայրենակիցներուն եւ աշակերտներուն կարճ դամբանական մը խօսեցաւ ընկ. Վ. Զաւլէրեան, յուզելով ներկաները

Հողը թեթեւ վրադ, բարի հայր եւ քաջ վարդապետ: Ափսո՜ս որ քու հանգստարանդ շատ հեռու է քու երազած բնաշխարհէդ եւ ոչ «Վերին» կամ «Վարի» կալերէն, ոչ «Ցասկան ջուրէ»ն, «Ս. Մինաս»ին եւ կամ «Լուսաղբիւր»ին բոյրերն ու կեփիւռներն են որ կը շոյեն քու յոգնաբեկ աճիւնըդ.

«Աշխարհ - Հայր» ինչպէս անգութ է եւ ինչպէս անիրաւ ...»:

Մ. Մ.

Յ. Գ.— Յիշատակեմ որ գովելի էր Լիոնի Ազգ. Միութեան նախաձեռնութիւնը այս առթիւ: Ոչինչ չէր խնայած, պատշաճ յուղարկաւորութիւն մը կատարելու համար:

«Մանուկներու Օր»ը

— • —

ՎԱԼԱՆՍ, 17 յունուար (Յառաջ).— Կիրակի կէսօրէն վերջ տեղի ունեցաւ Կ. Թաչի ընտանեկան թէյասեղանը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Սիամանթօ ակումբին մէջ, ժամը 3ին արդէն սրահը լեցուած էր: Օրուան նախագահը Տիկ. Զատեան հանդէսը բանալով, գրաւոր բանախօսութեամբ մը բացատրեց Կ. Թաչին նպատակը. «Մեր Կ. Թաչը ուր որ ալ ըլլայ, նպատակը մէկ է և նոյնական,— Ա) առել հայ կնոջ հանրային գիտակցութիւն եւ աշխատելու կորով, Բ) պատրաստել հայ մատաղ սերունդը եւ ուսուցանել մայրենի լեզու ու Հայոց պատմութիւնը, Գ) օժանդակել անկար եւ հիւանդ հայրենակիցներուն իր կարողութեան սահմաններուն մէջ, բարոյապէս եւ նիւթապէս. Բաժակնիւնը Կ. Թաչը, որպէսզի ան ալ գուրգուրայ մեր մանուկներուն վրայ»: Յետոյ սկսաւ գեղարուեստական բաժինը: Հինգէն տասը տարեկան մանուկներ արտասանեցին, երգեցին ու պարեցին: Աղաւնի, Ալիս Կրկըեաններ, Գոհարիկ եւ Անժէլ Մարտիրոսեան, Եղսաբեթ Եղիկեան, Վերժին, Մարիցա, Ժայլին Տօնապետեաններ, Անահիտ Խաչիկեան, Անդրանիկ, Հայկանուշ Թէլլոյեաններ, Նուէնու Քիփչեան, Սիւզան Գասեան, Մարի Կէլլուբեան, Նազլու Ռուբենեան, Ալիս Գալուստեան, Վահան, Ալպէր, Զարեհ Գասեաններ, այս փոքրիկները իսկապէս հանդէսին զարդը կը կազմէին: Կ. Թաչի վարչութեան անդամները բոլորն ալ ոտքի վրայ, աշխատանքի լծուած, սեղաններուն կը բաժնէին թէյ եւ խմորեղէն: Յետոյ հրաւիրուեցաւ Պ. Թ. Ալեքսանեան (Լիոնէն) որ մէկ ու կէս ժամ բանախօսութեամբ մանրամասնօրէն բացատրեց Կ. Թաչերու գործունէութիւնը, բոլոր գաղութներու մէջ եւ կանգ առաւ մանաւորապէս Ֆրանսայի վրայ: «Մեր պարտականութիւնն է ոյժ տալ Կ. Թաչերուն որպէսզի բազմապատկուի անոնց անդամուհիներու թիւը, որովհետեւ քանի ստարութեան մէջ, ենք զօրաւոր կազմակերպութեանց պէտք ունինք, չմոռնալու համար մայրենի լեզուն եւ մշակոյթը»:

Ուշ ատեն ընթացքին այս երկրորդ անգամն է որ Կ. Թաչը հանդէս կը սարքէ: Նուէրներէ գոյացաւ 260 ֆրանք: Կ. Թաչը ծաղկոց մը բանալու հետամուտ է. ներկայիս չորս դպրոցներ կան Վալանսի մէջ: Այս չորսէն դուրս կը մնան բաւական թիւով պզտիկներ, ձգուած իրենց բախտին: Կ. Թաչը կ'աշխատի այդ փոքրիկները հաւաքել եւ տալ անոնց հայերէն եւ Հայոց պատմութիւն:

Ներկայ մը

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

Զգոյշ

— • —

ՔԱՇԱՆ.— Առաւօտ մը նամակատուփիս մէջ գտայ երկու կտոր թուղթ, մէկը կարմիր միւսը կանանչ, բայց միեւնոյն բովանդակութեամբ: Այդ երկգոյն եւ նոյնիմաստ թուղթերով «խումբ մը հայրենակիցներ» կոչ կ'ընեն Մանճըլըքցի եւ Եարասարցի հայրենակիցներու, «գիտակցութեան գալ, սթափիլ» եւ թաղեր հիմնել իրենց գիւղերու անուններով, խորհրդային Հայաստանի մէջ անմահացնելու համար իրենց ծննդավայրին յիշատակը: Անշուշտ այս գունաւոր թուղթերէն ղրկուած է բոլոր հայրենակիցներուն՝ որոնք պիտի սթափին կարդալով շատ մը մեղրածոր բառեր, «ծոծ» շոյող խօսքեր ու մանուածապատ նախադասութիւններ որոնցմով կ'ուզեն փորձել միտքերնուն հայրենասիրութեան չափը: Միայն թէ կասկածելի է այդ փորձին անկեղծութիւնը, քանի որ մէկ-երկու անհատներ «խումբ մը հայրենակիցներ»ու քողին տակ ծածկուած կ'ուզեն իրենց մանածը ներկել: Ուրիշ պարտք կը համարիմ զգուշացնել Մանճըլըքցի եւ Եարասարցի հայրենակիցները, որ գոհ չըլլան մութին մէջ տարուած խաղերու: Կը բաւէ որքան շահագործուեցան, նենգ հաշիներով, հայրենասիրութիւնն ու հայասիրութիւնը:

Կ. Նիկողոսեան

ՄԻՄԱՂ

—Պարոն, աչքիս ձեռքը կը խնդրեմ, բայց հաստատ գործ մը կամ եկամուտ մը ունի՞ք:

—Անշուշտ, պարոն, երկու տարի է որ յարատեւաբար անգործութեան նպաստ կ'առնեմ, ինչ որ վստահելի եկամուտ մըն է.

×

ԳԶՏԻԿ ԼՐԱԳՐԱՎԱՃԱՌԸ.— Պարոն, հինգ սուի տեղ հինգ ֆրանքնոց մը տուած էք:

— Քեզի կը նուիրեմ, իբրեւ պարգեւ ուղղամտութեանդ.

— Շնորհակալ եմ, ուրեմն լրագրին գինը վճարեցէք:

×

— Պարոն, այս սոսկալի անձրեւին ո՞ւր կ'երթաք, գոնէ սպասեցէք որ անձրեւը կտրի քիչ մը:

— Տուն կ'երթամ կնոջս լուր տալու թէ այս գիշեր անձրեւի պատճառաւ ուշ պիտի մնամ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (185)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— • —

Քաղաքիտ մարդ մը, որ մէն մինակ բազմաթիւ թշնամիներու դէմ կռուելու չի վարանիր, գիշեր ատեն գերեզմանոցի մը մօտէն անցնելու չափ քաջութիւն չի գտնար մէջը: Այդ այդպէս է բոլորի համար: Ամէն գերեզմանատուն, իր առասպելապատում պատմութիւնն ունի: Ձերմակ հագնուած խորթլախներ, որոնք գիշերները գերեզմանէն դուրս կուգան, ու անցորդի ճամբան կը կտրեն. ձիւնի նման սպիտակ շան ձագեր, որոնք վազեն, ու եթէ միամիտ ճամբորդը կազկանձելով մարդու ետեւէ կը խղճալով վերցնէ անոնցմէ մէկը ու իր՞ տունը տանի, յաջորդ առտու տան բակին մէջ երկնցած դիակ մը կը գտնէ: Անոնցմէ աւելի սարսափելին՝ խորթլախներու անտեսանելի թեւերը, ջղջիկի թեւերուն նման, որոնք անցորդը չարխմիշ կ'ընեն, ոմանց երեսը յանկարծ կը ծռի, ուրիշներու թեւը կամ ոտքը կը քաշուի:

Մարդու յաւիտենական հանգստավայրը, որ ցերեկը այնքան լռուած մենութիւն մը ունի, գիշերը կը կենդանանայ: Հոն ձայներ կը լսուին, փափսուք մը կայ օդին մէջ, երբեմն ազիողորմ ճիչ մը, աղաղակ մը կը բարձրանայ ու կ'երկարի: Անցորդի մազերը փուշի պէս վեր կը տնկուին, ձայնը կոկորդին կը փակի, ոտքերը երկաթի ծանրութիւն կ'առնեն: Եթէ քրիստոնեայ մըն է, երեսը կը խաչակնքէ. եթէ իսլամ՝ մարգարէի անունը կուտայ ու կ'արագացնէ ոտքերը, որոնք հակառակի պէս տեղերէն չեն շարժիր սակայն:

Թաչանի Հայոց գերեզմանատունը կալերէն վար, Զիպուխլուի ճամբուն վրայ կը գտնուէր: Մենաւոր ուռենի ծառ մը կար գերեզմանատան կուշտը, որու ճիւղերուն վրայ հազարաւոր լաթի կտորներ հանգուցուած էին հաւատացեալներու կողմէ: Այդ մենաւոր ուռենին սուրբ ծառ մը կը համարուէր: Ուխտ ունեցող, ցաւ մը ունեցող ճամբորդ մը գգեստի մէկ տեղէն կտոր մը կը պատռէր ու սուրբ ծառի ճիւղին կը հանգուցէր: Եղգական Քիւրտերու եւ Հայերու համար, այդ ծառի սրբութիւնը բնաւ կասկած չէր վերցներ: Երկիւղած վերաբերում մը ունէին անոր հանդէպ, ու ոչ ոք կը համարձակէր այդ ծառի ճիւղերէն մէկը կտրել, կամ չորցած, վար ինկած ճիւղ մը տուն տանիլ: Թէ ի՞նչպէս այդ ծառը սրբացած էր, ոչ ոք գիտէր: Բայց եւ այնպէս սուրբ ծառ մըն էր.

Այդ սուրբ ծառի տակ, դեռ կէս գիշեր չեղած. Մելօն, Գրիգորը եւ երկու Թաչանցի երիտասարդներ նստած, Գէորգի խմբի գալուն կը սպասէին: Թեթեւ հով մը կար: Ուռենիի անտերեւ ճիւղերը, լաթի կտորներով ծածկուած, խորհրդաւոր ձայն մը կը հանէին՝ սարսափեցնելով Գրիգորն ու երկու երիտասարդները, որոնք կուչ կուչի եկած կը դողային:

Մելօն, ընկերներու ապրումներուն անտարբեր, ցած ձայնով մը հարցուց.

— Հը՞, Գրիգոր, կարծես ճամբու վրայ չարժող ստուեր մը կ'երեւի:

Գրիգորը սակայն բան մը չէր նշմարած: Վիզը առաջ երկնցուց, ու ուշադրութեամբ ճամբու ուղղութեամբ նայեցաւ ու գլուխը բացասաբար շարժեց: Ոչ, բան չէր երեւնար: Բայց ի՞նչ լաւ կը լինէր, որ մէկ մը ազաքը գայի, ու իրենք ալ հեռանային այդ անէծք տեղէն: Ի՞նչ ըսէր Մելօյին, որ ալ տեղ չէր գտած ժամադրութիւն տալու ու էդ գերեզմանատունն էր ընտրած՝ խումբին հանդիպելու համար:

Երիտասարդներէն մէկը, ալ աւելի ընկիրօջը մօտենալով, հազիւ լսելի ձայնով մը փսփսաց Գրիգորի ականջին.

— Գրիգոր, հանա նայէ, մէկը էն գերեզմանի հողը դուրս կուտայ . վա՛յ մեզի:

— Մօ, տղայ, ի՞նչ կ'ըսես, Ցիսուս Քրիստոս,— ու Գրիգորը իրարու ետեւէ երեսը խաչակնքեց:

— Հապա՞,— զգացուած ձայնով մը բարկացաւ Մելօն,— ծօ՛, աւանակ, պապդ հիմա դուրս պիտի գայ գերեզմանէն ... Քէյֆը հալը հարցուր . էշի գլուխներ . մարդ ալ մեռածէն վախնա՞յ ... Սարսափելով իրարու քիթ մտեր էք, հը՛ ի՞նչ կայ որ,— ու Մելօն սկսաւ մեղմօրէն ծիծաղիլ ընկերներուն վրայ:

Մելօն յաճախ ժամացոյցը կը նայէր: Կէս գիշերը անցած էր, խումբը կարծես թէ աւելի թանձրացած: Հեռուէն գիւղի շները մէկ մէկ կը կաղկանձէին ու կը լսուէր Թաչանի քիւրտ պահապաններու կանչը, որոնք առեն առեն իրարու ձայն կուտային:

Մելօն, մէջքը տուած սուրբ ծառին, երբեմն սրտնեղութենէն կը մրթմրթար, շուտ շուտ ժամացոյցը կը հանէր, սատանիկ դէպ-ոհ, որ չէր կրնար ծխել: Մէկ ալ առաջ ծռեցաւ, ամբողջովին ուշադրութիւն կտրած. Իրեն թըւեցաւ, որ ճամբու վրայ անորոշ ըստուեր մը կը շարժէր: Արմուկով Գրիգորի կողը մշտեց.

—Հը, Գրիգոր, կը տեսնե՞ս .

— Իրաւ, կարծես մէկը կուգայ ..

— Ի՞նչ մէկը. երկու հոգի ալ անոր ետեւէն կուգան, — ճչեց երիտասարդներէն մէկը:

Իրօք, խաւարի մէջէն իրարու ետեւէ դուրս կուգային բազմաթիւ ստուերներ, համաչափ քայլերով. առանց ձայն ձիուն հանելու: Հազիւ թէ մեղմ շշնջիւնի նման ոտքերու դոփիւնը կը լսուէր: Ամէնէն առաջ կուգար մէկը, անկէ տասնըհինգ քայլ հեռաւորութեան վրայ ուրիշ երկուքը, իսկ անոնցմէ վերջն ալ ստուերներու շարք մը, որու ծայրը դեռ դուրս չէր եկած խաւարի մէջէն.

Գէորգի խումբն էր: Մելօն, տեղէն բարձրանալով, կամաց մը սուլեց ու դէպի ճամբան ուղղուեցաւ: Գրիգորն ու ընկերներն ալ հետեւեցան Մելօյին: Մելօյի սուլոցի վրայ, խումբը կարծես թէ կեցած տեղը արձանացաւ:

— Ես եմ, Մելօն,— ձայն տուաւ մեր բարեկամը:

Անշարժ կանգնած խմբէն մէկը մօտեցաւ Մելօյին: Գէորգն էր:

— Վայլանները պատրա՞ստ են, ուտելու բան մը ունի՞ք:

— Ամէն ինչ պատրաստ է. միայն քիչ մը պէտք է հեռանալ ճանապարհէն,— ու Մելօն առանց պատասխանի սպասելու՝ ճանապարհէն դուրս գալով գիւղի հակառակ ուղղութեամբ սկսաւ քալել, խումբն ալ անոր ետեւէն:

Մելօյի հետ ամէնէն առջեւէն կ'երթար վալաստը. անկէ տասնըհինգ քայլ հեռաւորութեան վրայ՝ Գէորգն ու երկրորդ վալաստը, իսկ մնացածները, տասնեակներու բաժնուած, ութ տասը քայլ հեռաւորութեան վրայ իրարու կը հետեւէին: Մը շարժէին խիստ կարգապահութեամբ, երկաթէ մեքենաներու կանոնաւորութեամբ, առանց ամենափոքր աղմուկ մը հանելու:

Յեղափոխական խմբերը, որոնք Երկրի զանազան մասերու մէջ կը գտնուէին, ինքնայատուկ խիստ բէժիմ մը ունէին, որուն անպայման պէտք է ենթարկուէր զինուորը: Այդ բէժիմի պատճառով Ֆիզիքական կատարեալ առողջութիւն ունեցող երիտասարդներ միայն կրնային տոկալ այդ անտանելի կեանքին, որ ինքնին անհնարին մարտիրոսութիւն մըն էր, զրկանքներով եւ տառապանքով լեցուն:

Բաւական մը տեղ քալելէ վերջ, Մելօն արտի մը մէջ կանգ առաւ: Խմբի զինուորները, առանց կարգը խանգարելու, գետին նստան: Թաչանցի երկու երիտասարդները, իրենց շալկի պարկերը վար բերելով, ամէն մէկուն բաժնեցին լաւաշ հաց մը եւ կտոր մը պանիր:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

քան լաւ, քանի որ գժգոհութիւն պիտի ծագի բանուորներուն մէջ»:

*** Թիֆլիզէն Լոնտոն հասած հեռագրի մը համաձայն, զոր կը հաղորդենք բացարձակ վերապահութեամբ, մահափորձ մը կատարուած է Սթալինի դէմ: Իբրեւ թէ Սթալին ծանրապէս վիրաւորուած է իր քարտուղարներէն մէկուն կողմէ. Հեռագիրը կ'աւելցնէ թէ Քրէմլինի բարձր պաշտօնատարներէն երեք հոգի ձերբակալուած են այս մահափորձին առթիւ:

Մոսկուայի հետ խզուած Ռուս մը սպաննուեցաւ Փարիզի մէջ

Երկուշաբթի առտու սարճանակի երկու գնդակներով սպաննուած գտնուեցաւ Տիմիթրի Նավաշին, ռուս յայտնի տնտեսագէտ մը, Օթէօյի ձիարշաւի վայրին մօտ, Պուլոնյի անտառին մէջ: Վկայ մը տեսած է մարդասպանը երբ կը փախչէր:

Նավաշին շատ կարեւոր դիրք ունէր Փարիզի ռուսական գաղութին մէջ: Ծնած էր Մոսկուա, 1889ին. Իրաւագիտական համալսարանը լրացնելէ վերջ, փաստաբանութեամբ կը զբաղէր. 1917ին նշանակուեցաւ դեր-նախագահ Կ. Խաչի մէկ յանձնախումբին որ կը զբաղէր պատերազմական դերիներով: Ռուսաստան մնաց յեղափոխական շրջանին եւ յարմարեցաւ նոր կարգ ու սարքին: Առաջին անգամ Փարիզ եկաւ 1921ին, վերադարձաւ 1924ին եւ մնաց վեց ամիս: Յետոյ նորէն Փարիզ եկաւ 1925ին, դարձեալ քանի մը ամիս Ռուսաստան մնալէ ետք (1926), վերջնապէս Փարիզ հաստատուեցաւ եւ նշանակուեցաւ տնօրէն «Հիւսիսային Եւրոպայի Առեւտրական դրամատան»: Այս պաշտօնը վարեց մինչեւ 1930: Մոսկուա կանչուեցաւ, բայց մերժեց երթալ: Յետոյ քաշուեցաւ գործի կեանքէն, նուիրուելով քաղաքականութեան եւ լրագրութեան: Զափազանց կ'աշխատէր եւ հանդարտ կեանք մը կը վարէր: Տնտեսական եւ ուսմնասիրական յօդուածներ կը գրէր «Լա Ռէփիւպլիքի» եւ կարեւոր հանդէսներու մէջ: Իր վերջին յօդուածը երեւցաւ «Վիւ» շաբաթաթերթին մէջ, անցեալ շաբթու:

Սպաննեալը մտերիմ բարեկամն էր Մոսկուայի երկու գլխաւոր ամբաստանեալներուն, Փիաթաքովի, եւ Սոքոլնիքովի: Կ'ըսեն թէ մօտէն ծանօթ էր այս նոր դատավարութեան ծալքերուն: Փարիզի Ռուսերը քաղաքական պատճառներ կը տեսնեն այս սպանութեան մէջ:

*** Թերթերը կը գրեն թէ սպանութիւնը կատարուած է մասնաւոր ատրճանակով մը որ շատ ծայն չէր հաներ: Նավաշին հանրածանօթ էր Ֆրանսայի արմատական-ընկերվարական շրջանակներուն մէջ: Սպանութենէն երկու ժամ վերջը ազգ. տնտեսութեան նախարար Պ. Սփինասս մօտէն հետաքրքրուեցաւ, յայտնելով թէ նոյն օրն իսկ ճաշի հրաւիրուած էր սպաննեալին կողմէ. Ուրիշ Ֆրանսացի երեւելիներ ալ, նախկին նախարարներ Անաթօլ տը Մոնզի, Փօլ Ռէյնօ եւն. մտերիմ բարեկամներն էին Նավաշինի:

Փարիզի ճերմակ Ռուսերը կը կարծեն թէ այս սպանութիւնն ալ գործն է անոնց որոնք այժմ կը դատեն Ռատէքը, Փիաթաքովը, Սոքոլնիքովը եւ ուրիշներ: Իսկ ձախակողմեան շրջանակներու մէջ սպանութիւնը կը վերագրեն... Գերմանիոյ գաղտնի ոստիկանութեան (Կէսթափօ), գրելով թէ Նավաշին վերջերս յայտնութիւններ հրատարակած էր Ռումանիոյ, Լեհաստանի եւն. հիթլերականներու գործունէութեան մասին:

*** Սպաննեալը կը բնակէր Միշէլ-Անժ, փարթամ յարկաբաժնի մը մէջ, որ կը բաղկանար վեց սենեակէ եւ որուն կը վճարէր 20 — 25.000 ֆրանք. Իրեն հետ էին կինը, տասը տարեկան աղջիկը, 2 քարտուղարներ, սննկապանուհի մը եւ խոհարարուհի մը: Բազմաթիւ այցելուներ կ'ընդունէր: Կ'ըսեն թէ սիրայօժար կ'օգնէր իր կարօտ հայրենակիցներուն եւ դուռը միշտ բաց էր կէս օրէն վերջ: Ամէն առտու պտոյտի կ'ելլէր երկու շուներուն հետ եւ մարզանքներ կը կատարէր, որովհետեւ չփրնող. Ինչպէս կ'երեւայ, ոճրագործը մօտէն հետեւած եւ սերտած է զոհին սովորութիւնները:

«Փօփիւլէռ» կ'իմանայ թէ Նավաշին վերջերս գործօն քարոզութիւններ կը կատարէր ռուս երիտասարդութեան մէջ եւ կ'ուզէր հանդէս մը հրատարակել, հակահիթլերական ուղղութեամբ:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵՑԻՆ

Իտալական եւ գերմանական կառավարութիւնները վերջապէս պատասխանեցին անգլիական ծանուցագրին, որ կ'առաջարկէր նոր միջոցներ ձեռք առնել, բացարձակ չէզոքութիւն պահելու համար սպանիական պատերազմին հանդէպ: Երկուքն ալ յանձն կ'առնեն արգիլել կամաւորներու առաքումը. պայմանաւ որ Լոնտոնի յանձնախումբը հաստատէ թէ բոլոր պետութիւններն ալ համաձայն են ձեռք առնուելիք միջոցներու եւ անոնց գործադրութեան թուականի մասին: Գերմանիա մասնաւորապէս կը պահանջէ Սպանիայէն ետ կանչել բոլոր համայնավար գործիչները, իսկ Իտալիա կը մերժէ ճանչնալ օտար կամաւորներու սպանիական հպատակութիւնը:

500,000 հոգի անապաստար Մ. Նահանգներու մէջ

150 քաղաքներ ողողուած

Ահռելի աղէտ մը աւեր կը գործէ Մ. Նահանգներուն մէջ: Տասներկու նահանգներու մէջ 150 քաղաքներ պաշարուած են ջուրերով: Տեղ-տեղ պայթիւն ալ պատահած ըլլալով, ջուրը եւ եւ կրակը աննկարագրելի սարսափի մատնած են ժողովուրդը: Հարիւրաւոր քաղաքացիներ անհետացած են: Աւելի քան 500.000 հոգի անպաստապար կը մնան, խմելիք ջուրէ զրկուած են երկու միլիոն հոգի, վնասներու գումարը կ'անցնի 275.000.000 տոլարը: Կ. Խաչը երկու միլիոնէն չորս միլիոնի բարձրացուց իր հանգանակութիւնը: Նախագահ Ռուզվէլթ անձամբ կը վարէ օգնութեան գործը, շարժման մէջ դնելով բանակի, նաւատորմի եւ օդանաւային կազմակերպութիւնները: Ջուրերը միշտ կը բարձրանան:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԷՆ ԿԸ ԳՐԵՆ ՄԵԶԻ.— Վեց գաղտնի ոստիկաններ շաբաթ օր կը մտնեն Թոգաթցի Պ. Վարդանի սրճարանը (Քաֆէ Թոգաթլը) եւ կը ձերբակալեն վեց խաղամոլներ եւ սրճարանատէրը: Իրիկուան ազատ կ'արձակեն բոլորն ալ, տուգանքի ենթարկելով սրճարանատէրը: Խաղամոլութիւնը տարիներէ ի վեր աւեր կը գործէ մեր շրջանին մէջ: Արդեօք պիտի խրատուի՞ն այս դէպքէն:

ՓԱՐԻԶԻ ՄՈՒԿԵՐՆ ԱԼ ԱՂՋԻԿ ԿԸ ՍԻՐԵՆ.— Երկուշաբթի առտու ժամը 8.45ին թրքուհի մը, Լէյլէ կամ Լէյլա Հասիտ, 20 տարեկան, որ Անիէռ կը բնակի, կը պտտէր Սէն Լազարի մէթրոյի նրբանցքին մէջ, երբ խոշոր մուկ մը վրան ցատկելով, անդթօրէն խածաւ ոտքին կռճիկը: Ճամբորդներ օգնութեան հասան եւ դեղարան մը տարին աղջիկը, որ յետոյ հիւանդանոց փոխադրուեցաւ: Կառավարութեական քննութիւն մըն ալ պիտի կատարուի:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ մէկ դրօշի տակ համախմբելու համար, թագաւորը իբրեւ սկաուտապետ հրամայեց Սթրաջա Ցարէյի (պահակ Հայրենեաց) երիտասարդական կազմակերպութեան՝ իր մէջ ձուլել արիներու եւ արենոյշներու կազմակերպութիւնները (իբր 50.000 անդամ): Սթրաջա Ցարէյ ստեղծուած է 1934ին եւ իբր 300.000 անդամ կը հաշուէր անցեալ յունիսին: Անդամները կը գործածեն ճերմակ գլխանոց եւ շապիկ եւ կապոյտ տաբատ կամ շրջազգեստ: Կազմակերպութիւնը կ'ուսուցանէ հաւատք եւ սէր հայրենիքի, հաւատարմութիւն թագաւորին, պաշտամունք աշխատանքի, առաքինութեան եւ աւանդութեան, գիտակցութիւն պարտականութեան եւ կարգապահութեան, պահպանում ազգային սովորութեանց, երգերու եւ պարերու, ինչպէս եւ հանրային ստացուածքներու:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Վարանդեան կոմիտէն խոր ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկ. Գարեգին Հաքէլեանի եւ ընկերներ Արշաւիր եւ Յովհաննէս Հաքէլեաններու իրենց հօր՝ ԱՆԱՆԻԱ Ծ. Վ. ՀԱՔԷԼԵԱՆԻ մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Կ. Խաչի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր Անանիա Ծ. Վ. Հաքէլեանի վախճանման առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 106 ֆր. որ հանգանակուած է Լիոնի եւ Բապըլէյի թաղեցիներու կողմէ. վերոյիշեալ գումարը պիտի յատկացուի հիւանդանոցներու մէջ դարմանուող հայ հիւանդներուն:

Հ. Յ. Դ.

Դաւառ

ՊՈՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ
Մարսէյլի մէջ

կազմակերպուած Ժողովրդական Լսարանի Յանձնախումբին կողմէ կիրակի, 31 յուն. կէսօրէ ետք ժամը 3էն 7, Ճադրիկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse, Մարսէյլ:

Վիճաբանութեան նիւթն է ԽՈՐՀՐԴ. ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. ՀԱՅԿ ՍԵՐԷՆԿՈՒԼԵԱՆ

Թէր ու դէմ կը խօսին՝ Պ.Պ. ՎԱՀԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ եւ ԿԱՐՕ ՈՒՇԱԳԼԵԱՆ

Ժողովի ընթացքին խօսք կը տրուի նաեւ փափաքողներուն:

Գեղարուեստական բաժին Արտասանութիւն ՕՐ Ե. ՊՕԼՈՅԵԱՆ.

Նուագ՝ Պ. ՀԱՅԿ ԹՈՒԹՈՒՆՃԵԱՆ (Ա. մրցանակ Մարսէյլի երաժշտանոցէն)

Մուտքը ազատ է:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Սէն-Ժէռոմի (Մարսէյլ) Վրէժ խումբի կողմէ 31 յուն. կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, Պար Մանուկի սրահին մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՀԱՅԿ ՍԵՐԷՆԿՈՒԼԵԱՆ

Նիւթ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը 1937ի առաջին օրերուն

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Սէնթ-Անթուանի Ընկ. Կարօ Ենթակոմիտէի եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի

31 յուն., կիրակի ժամը 2ին, Լա Վիսթ Եսթէ տը Լ'էրմիթաժի սրահին մէջ,

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՄԵԾՆ ՏՐԴԱՏ

Գիներ՝ 3 եւ 5 ֆր.:

Միծուղի մեծ Երեկոյթ

Երիտասարդ թատերագիր Արամ Պետրոսեան մասնակցութեամբ փարիզահայ բեմական լաւագոյն ուժերու

21 փետր. կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին

Սոսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ, 8 Rue Danton, մէթրօ Odéon

Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացնէ

ՎԵՂԱՐԱՒՈՐ ՏՕՆ ԺՈՒԱՆԸ

(Ողբերգութիւն 4 արար)

Երեք ժամ անընդհատ քրքիջ:

Մուտք՝ 5, 10 եւ 15 ֆր.

Տոմսերը կ'արժեն է հայթայթել Հ. Սամուէլ գրատունէն, 51 rue Mr. le Prince:

Տարեկան Թատերական Ներկայացում

կազմակերպուած Սամուէլ Մուրատեան Վարժարանի աշակերտներէն կիրակի, 7 փետր. ժամը ճիշդ 15ին, Պէյիկթաշլեան Թատրասրահին մէջ, 26 rue Troyon, Sèvres. Métro. Pont de Sèvres.

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻՆ ԹՈՐՈՍ Բ. ողբերգութիւն երգախառն 4 արար

Ձեռնարկ՝ Հ. Վահան Վ. Յովհաննէսեան, երաժշտութիւն՝ Գ. Թ. Աճէմեանի

La Patrouille de Fourchepinte ֆրանս. երգախառն զաւեշտ, երգախառն պատկերներ իտալերէն լեզուով:

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ԱՆԿՈՒՏԻՆԵՐԸ (զաւեշտ 1 արար):

Տոմսերու գինն է՝ 10 եւ 7 ֆր.:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Բալու քաղաքի Վերաշինաց Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից Պ. ԳԷՈՐԳ ՊՕՂԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ իր պարագաներուն:

Վարչութիւն

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մարսէյլի Ուրֆայի Հայր. Միութիւնը ցաւով կ'իմանայ որ 1936 Նոյեմբ.ի մէջ Ուրֆացի Յովսէփ Նասրեան, 29 տարեկան սպաննուած է անծանօթ թուրքի մը գնդակով, Րաքխայի կողմը (Սուրիա): Ոճրագործը՝ կէս գիշերին կուգայ Յովսէփին տունը եւ զուրս կը կանչէ զինքը եւ ննեգութեամբ կռնակէն կը զարնէ եւ կը փախչի: Մեր սիրելի Յովսէփը որ 1915ին ազատուած էր թուրքին եաթաղանէն, այսօր կը սպաննուի զազան թուրքի մը ձեռքով, երիտասարդ հասակին:

Անշուշտ ուշ կամ կանուխ արդարութիւնը կը գտնէ իր տեղը եւ ոճրագործը կը պատժուի:

Մարսէյլի Ուրֆայի Հայր. Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր եղբայրներուն՝ Աւետիս եւ Էլիաս Նասրեաններուն, ինչպէս նաեւ իր ազգականներուն եւ բարեկամներուն:

Վարչութիւն

×

Փարիզի Ուրֆայի Հայր. Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Ուրֆացի ՅՈՎՍԷՓ ՆԱՍՐԵԱՆԻ եղերական մահուան առթիւ իր եղբայրներուն՝ Աւետիս եւ Էլիաս Նասրեաններուն եւ իրենց պարագաներուն.

ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ՔԵՄԱՆՉԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ ՏԻԿԻՆ Թ. ԴԻԲԷՆ...

ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ՆՈՐ ՅԱՅՏԱԳՐՈՎ

Տեղի կ'ունենայ Salle Géographieի մէջ,

184 Bld. Saint-Germain, Paris

մէթրօ St. Germain-des-Prés.

31 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 3.30ԻՆ

Պիտի նուագէ հայկական, պարսկական, ռումանական, ռուսական կովկասեան եղանակներ, որոնք մեծապէս գնահատուեցան ա...

երկրի մէջ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՃՇԴԱՊԱՀ ԸԼԼԱԼ:

Գիներ՝ 7, 10 եւ 15 ֆրանք:

Տոմսերը կը ծախուին Հրանտ Սամուէլի մօտ, 51 rue Mr. le Prince: եւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը:

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Յ. Կ. Խաչի Անիէռ-Պուա-Քոլոմպի Մ.ճիւղին կող...

Յունուար 30, շաբաթ գիշեր ժամը 9ին,

SALLE «FOYER SOCIALISTE»ի մէջ,

149bis Avenue d'Argenteuil, Անիէռ,

Ղեկավարութեամբ Վ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆԻ

ԱՆՄԵՂԸ

ընտանեկան տրամ 3 արար

Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի Անիէռի մէջ:

եւ ՎԻՐՈՒ ՃԱՇԱՐԱՆԻ ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ (զաւեշտ 1 արար):

Ճոխ պիւֆէ:

Առաջնակարգ նուագ:

Տոմսերու գիներ՝ 3 եւ 5 ֆր., փոքրիկներու՝ 1 ֆր..

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔը Լիոնի մէջ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի Վարանդեան կոմիտէի

27 փետր. շաբաթ երեկոյ

Սիրայօժար մասնակցութեամբ ծանօթ ուժերու

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ Թուականը

Մանրամասնութիւնները առանձին յայտագրով:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Յ. Կ. Խաչի Սէն Լուի Մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը 27 Փետր.ին Cercle l'Ami du Peupleի մէջ.

ՀԱՅ ՄԻՋՆԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ այս հինգշաբթի 28 Յուն. ժամը 21ին, Ecole des Langues Orientalesի մէջ, 2 rue de Lille, Paris.

Դասախօս՝ Պ. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

Նիւթ՝ գերապանական արուեստ:

ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ

ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ Նազարէթ Էքմէքճեան, բնիկ Ուրֆացի, այժմ շուրջ 30 տարեկան, հօր անունը՝ Մկրտիչ, մօր անունը՝ Վարդուհի: Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէ կը խնդրուի հաղորդել Հայ Դատի Կեդր. Յանձնաժողովին՝ 15 rue Jean-Goujon, Paris (8):

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire :- SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70

(ՕՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 28 ՅՈՒՆՈՒԱՐ

28 JANVIER 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ 13e Année No. 3331

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

ԲՈԼՈՐԸ ԴԱՒԱՃԱՆ, ԲԱՑԻ ՍԹԱԼԻՆԷՆ...

Մոսկուայի դատավարութիւնը կը շարունակուի այնպէս ինչպէս որ կազմակերպուած է,— իբրեւ թատերական տեսարան, ուր ողբերգութիւնն ու կատակերգութիւնը իրար կը հրմշտկեն, արտաքին գիշերներու տպաւորութիւնը ձգելով։

Արեւմտեան միտքը չի կրնար ըմբռնել այս ահաւոր, այս աննախընթաց ողբերգութեան խորութիւնը, չի կրնար թափանցել անոր բոլոր ծալքերուն։ Եւ կը գոհանայ սովորական ձեռնարկներով,— խնդրել որ պաշտպանութեան միջոցներ ճարեն ամբաստանեալներուն, եւ, ամէն պարագայի մէջ, չգնդակահարեն զանոնք... (Ֆրանսայի ընկերվարական պաշտօնաթերթը, խօսելով զանազան գիմումներու մասին, ուրիշ ճար չէր տեսներ, եւ կոչ մը կ՚ուղղէր այս բանակցութեամբ)։

Դատավարութիւնը արդէն մտած է վճռական շրջանի մը մէջ։ Լսեցան գլխաւոր ամբաստանեալները,— Ռատէք, Սոքոլնիքով, Փիաթաքով, Սերեբրիաքով, Զոր. Մուրալով եւ ուրիշներ, եւ այժմ երկրորդ շարքն է որ կը հարցաքննուի։ Իսկ ելքը.— տարամարմնօրէն այն ինչ որ վիճակուեցաւ Զինովիեւի եւ իր 15 ընկերներուն, 1936 օգոստոս 25ին։ Ամբաստանագիրը նոյն, մեղքերը նոյն, դատաւորները նոյն, դատավարութեան եղանակը նոյն։ Իսկ փաստերն ու խոստովանութիւններն ալ նոյնքան «ցախցախիչ» որքան անցեալ անգամ։ Այն տարբերութեամբ որ, նոր ամբաստանեալներուն մէջ գտնէ քանի մը հոգի աւելի մարդամարի երեւցան, իրենց հարցաքննութեան ատեն։

Հաւատա՞լ թէ այս անգամ Մարքսի Քաչէնի եւ Վայեան-Քութիւրիէի ներկայութիւնը պիտի օգնէ փրկելու մահապարտ գլուխները...

Բայց թողունք ենթադրութիւնները, չօչափելու համար այլապէս քամահելի, անհաս եւ անիմանալի պարագայ մը։

Ի վերջոյ ի՞նչ է որ կը տեսնենք, այս ինչպէս նախընթաց դատավարութեան ատեն,— բոլշեւիկեան կուսակցութեան ամբողջ ղեկավարութիւնը ամբաստանեալի աթոռին վրայ... Բոլորն ալ դաւաճան, դաւադիր, խափանարար, լրտես։ Անոնցմէ սրբեալ եւ օձ, լկտի արարած եւ կատղած շուն։

Մենք չենք որ իրարու Թոնէլ կը շարենք այս բառերը։ Խորհրդային մամուլը արդէն կը յորդի կատաղութեան կանչերով, բոլորն ալ նոյն ույգութեամբ «գնդակահարեցէք, ստոկեցուցէք թրոցքիական ստորակախումբին բոլոր անդամները»։

Եւ միայն բանուորներն ու գիւղացիները չեն որ բանաձեւեր կը տեղացնեն, առանց սպասելու դատավարութեան ելքին։ Ահա խորհրդային գրողները, ակադեմիկոսները ստորագրութիւններով

—«Շէքսփիրին, Կոկոլ, Տոսթոյեւսկի, որոնք նկարագրած են մարդկային անկումի ամէնէն նուաստացուցիչ պատկերները, պիտի չկրնային ուրուագծել շնական դաւաճանի, կեղծաւոր պոլիտիկոսի այնպիսի պատկեր մը ինչպէս Փիաթաքովը կամ Ռատէքը, Սոքոլնիքովը կամ Սերեբրիաքովը։ Ենթակայ՝ մեր երկրի բազմանդամ ժողովուրդին ատելութեան, անոնք պիտի կրեն իրենց արժանի պատիժը, եւ մենք բոլոր պարկեշտ անձերու հետ կը պահանջենք անողորմ դատապարտութիւն մը, իրենց հայրենիքը ծախող դաւաճաններուն, լրտեսներուն եւ մարդասպաններուն համար»։

Անհրաժեշտ չէ ուրիշ նմոյշներ յիշել։ Բոլորը իրարու կը նմանին, աւելի կամ պակաս ուժգնութեամբ եւ ածականներու պէսպիսութեամբ։

Բայց ո՞վ են, վերջապէս, այս լրտեսներն ու սրիկաները, ոճրագործներն ու դաւաճանները, օձերն ու շուները։

Բոլշեւիկեան կուսակցութեան Քաղաքական Բիւրօն նախապէս կը կազմէին Լէնին, Թրոցքի, Զինովիեւ, Քամենեւ, Ռիքով, Թոմսքի եւ Սթալին։

Արդ, Լէնին մեռաւ, Թրոցքին՝ կարմիր բանակին կազմակերպիչը, արտաքսուեցաւ իբրեւ դաւաճան եւ աքսորականի կեանք մը կը քաշքշէ 1928էն ի վեր, Թոմսքի անձնասպան եղաւ անցեալ տարի, Զինովիեւ եւ ընկ. դատավարութեան ատեն, երբ կ՚ուզէին ձերբակալել։ Զինովիեւ եւ Քամենեւ գնդակահարուեցան, Ռիքով, նախկին վարչապետը, արդէն կասկածի տակ է եւ թերեւս բանտարկուած,— մնաց Սթալին։

1936 օգոստոս 25ի մահապարտներուն մէջ կը գտնուէին, ատակւին, Իվան Սմիրնով՝ հին ղեկավարներէն, Եւտոքիմով՝ անդամ կեդր. կոմիտէի, Գաքայեւ՝ նախագահ Չեկայի եւն.։

Նոր ամբաստանեալներէն Ռատէք Սթալինի աջքին լոյսը եւ թարգմանն էր՝ արտաքին քաղաքականութեան համար, իբրեւ «բոցավառ» գրիչ։ Փիաթաքով՝ Ուկրայնայի առաջին վարչապետը, երբեմն նախագահ՝ Փարիզի խորհրդային առեւտրական պատուիրակութեան, յետոյ գործավար ծանր ճարտարարուեստի։ Սոքոլնիքով՝ ելմտական նախկին գործավար, երբեմն դեսպան՝ Լոնտոնի, Զոր. Մուրալով՝ նախկին գործավար, Տրոյնիս՝ նախկին նախագահ համայն Ռուսիոյ գործավարներու խորհուրդի եւն։

Տակաւին կան ուրիշ ղեկավարներ ալ, դատապարտուած՝ մէկ օրէն միւսը դատի քաշուելու,— Պուխարին՝ հռչակաւոր խմբագրապետը, Ռաքովսքի՝ երբեմն խորհրդային դեսպան Լոնտոնի եւ Փարիզի։ Կասկածի տակ են, նաեւ, անոնք որ գլուխ հանեցին ցարական գերդաստանին ոչնչացումը եւ որոնց վարիչը ձերբակալուած է արդէն։ Եւ շատ քիչ բան մնացած է որ պատերազմական գործավարութիւնն ալ սեւ ցանկը մտնէ, իր գլխաւոր վարիչներով։ Մանաւանդ որ, արդէն դատի քաշուած «իժերն» ու «օրգերը» իրենց կարգին ուրիշ «իժեր» կը մատնեն, իրարու ետեւէ։

Ուրեմն ջուրին երեսը կը մնայ միայն Սթալին,— ամենակալ եւ ամենազօր, «հանճարաւոր առաջնորդ մարդկութեան»։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՆՈՐ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Միշտ նոյն զարմանահրաշ պատմութիւնները

Երեքշաբթի օր, Մոսկուայի դատավարութեան չորրորդ օրը, լսուեցաւ գերման վկայ մը, ճարտարագէտ Ալէքս Շթայն, 55 տարեկան, որ Ռուսաստանի մէջ աշխատած է պատերազմէն առաջ։ Երբ վկան դատարան առաջնորդուեցաւ, ետեւէն ալ թարգման մը կ՚երթար։ Նախագահը հարցուց թէ ինչ լեզու կ՚ուզէ խօսիլ։ Շթայն պատասխանեց թէ գերմաներէնը կը նախընտրէ, բայց պահ մը սահուն ռուսերէն խօսեցաւ, չփոթեցնելով թէ ատեանը եւ թէ թարգմանը։

Շթայն իբրեւ մասնագէտ ծառայած է Քուզպասի ածխահանքերուն մէջ։ Խոստովանեցաւ թէ իր երկու հայրենակիցները եւ ուրիշ խումբ մը ճարտարագէտներ իր աջակցութեան դիմած էին, լրտեսութեան եւ խափանարար գործունէութեան համար, յանուն Հայրենասիրութեան։ Մասնաւորապէս Նովոսիպիրսքի մէջ գինքը յարաբերութեան դրած էին գերման պաշտօնական անձի մը հետ որ համոզեց զարծակցիլ հակախորհրդային արարքներու մէջ։ «Զիս համոզողները կ՚ըսէին թէ հարկ է տկարացնել Ռուսաստանը, որպէսզի կարելի ըլլայ յարձակիլ։ Այս նպատակով ալ յանձնարարեցին որ համայնավար կուսակցութեան մէջ մտնեմ, բայց խնդրանքս մերժուեցաւ»։

Այս նիստին մէջ փոթորիկ մը հանեց ամբաստանեալ Սթրայլով։ Մինչ միւսները հլու հնազանդ կը խոստովանին ամէն բան, Սթրայլով յանկարծ պոռթկաց, յայտարարելով թէ ինք զոհ մըն է։ Այս ամբաստանեալը ժամանակին Պերլին զրկուած է, գերման մասնագէտներ վարձելու համար։ Ընդհ. դատախազ Վիշինսքի մասնաւորապէս ուզեց ապացուցանել թէ ան էր մէկ շաղկապը՝ Գերմանացիներու եւ թրոցքիական կազմակերպութեանց միջեւ։ Հարցաքննութեան ատեն դատախազը մէջտեղ հանեց սեւ յուշատետր մը եւ հարցուց.— «Ի՞նչ է այս»։ Սթրայլով պատասխանեց թէ Գերմանիոյ մէջ պահած յուշատետրն է։ Դատախազը ցոյց տուաւ նաեւ հեռախօսի գերմաներէն ցուցակ մը եւ 20 յուսանկարներ, որոնց մէջէն ամբաստանեալը հինգ հոգի ճանչցաւ իբրեւ այն գերմանացի ճարտարագէտները որոնց հետ աշխատած էր։ Ամբաստանեալը բացատրեց թէ իր մեղսակիցները կը սպառնային գինքը բանտարկել տալ կա՛մ Գերմանիոյ եւ կա՛մ Խ. Միութեան մէջ, եթէ չօգնէր իրենց, խափանարար աշխատանքներ կատարելու համար։ Այս առթիւ կ՚ուզէր յայտնել գերման բարձրաստիճան պաշտօնատարի մը անունը, բայց ընդհ. դատախազը արգիլեց։ Ամբաստանեալը պնդելով, մերժեց շարունակել վկայութիւնը։ Ի վերջոյ դատախազը հաւանեցաւ լսել վկայութիւնը, բայց խոստում պահուեցաւ որ օտար անուններ չյայտնէ։ (Նոյն ատար ուղղած էր նաեւ Ռատէքի, որ կ՚ուզէր յայտնել իր տեսակցած դեսպաններուն կամ զինուորական կցորդներուն անունները)։

Նոր մեծ բակտարիւններ.— Թրոցքի միշտ կը հերքէ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Չեկան ձերբակալեց Պէյօ Գորստով, հին բոլշեւիկ մը որ հրամայած էր գնդակահարել ցարական գերդաստանը՝ 1918ին։ Կայանաւորը կ՚ամբաստանուի թէ գործակցած է Ռատէքի եւ ընկերներու դաւադրութեանց։ Այս ձերբակալութիւնը մեծ յուզում պատճառեց ամբողջ երկրին մէջ։

Վարշաւայէն հասած հեռագրի մը համաձայն, ձերբակալուած է նաեւ հարիւրապետ Սմութի, մարաջախտ Թուխաչեւսկիի թիկնապահը, բուն իսկ ընդհ. սպայակոյտի շէնքին մէջ։ Հարիւրապետը Ուկրայնացի է եւ մտերիմ բարեկամը՝ Զոր. Փութնայի, որ նմանապէս բանտարկուած կը մնայ։ Այս ձերբակալութեան հետեւանքով, պատերազմական նախարարը, Վորոշիլով յուզէս ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցաւ մարաջախտ Թուխաչեւսկիի հետ։ Տեսակցութեան ներկայ էր նաեւ Չեկային նախագահը, Եէժով։

**** Թրոցքի, որ Մեքսիքա կը գտնուի, հետեւեալ հեռագրական հերքումը գրկած է եւրոպական մամուլին.—*

1.— Ես երբեք ահաբեկչական հրահանգներ չեմ տուած ո եւ է մէկուն.— 2. Ես միշտ եղած եմ եւ կը մնամ անհաշտ թշնամի գերմանական ֆաշականութեան եւ ճափոնական զօրապաշտութեան.— 3. Ես Ճափոնի եւ Գերմանիոյ ներկայացուցիչներ տեսած եմ միայն այն ատեն երբ անդամ էի խորհրդային կառավարութեան.— 4. Ես երբեք չեմ յանձնարարած այնպիսի այլանդակ եւ հրէշային ոճիրներ ինչպէս ճարտարագործութեանց խափանումը, երկաթուղիներու քանդումը եւ բանուորներու ոչնչացումը.— 5. Ես որ եւ է յարաբերութիւն չեմ ունեցած Ռատէքի հետ, 1928էն ի վեր, ոչ ալ անոր նշանակած միջնորդին հետ.— 6. Ես երբեք նամակ չեմ գրկած Փիաթաքովի, Շէսթովի միջոցաւ զոր երբեք չեմ տեսած.— 7. Փիաթաքով երբեք Նորվեկիա եկած չէ զիս տեսնելու եւ ես որ եւ է խօսակցութիւն չեմ ունեցած իրեն հետ.— 8. Փիաթաքով երբեք չէր կրնար քաղաքական կամ անձնական յարաբերութիւններ հաստատել ազուս հետ.— 9. Տասնըհօթը ամբաստանեալներէն կը յիշեմ միայն եօթը Փիաթաքով, Ռատէք, Սոքոլնիքով, Սերեբրիաքով, Մուրալով, Տրոյնիս եւ Դոկուչաեւսքի, բայց անոնց ոչ մէկուն հետ յարաբերութիւն ունեցած եմ աքսորի շրջանիս.— 10. Միւս ատար ամբաստանեալներու մասին բացարձակապէս բան չեմ գիտեր։ Իմ ձեռքիս տակ եղած վկայութիւններով, փաստաթուղթերով եւ նամակներով ես ի վիճակի եմ միջազգային անաչառ ատեանի մը առջեւ ապացուցանելու Մոսկուայի դատավարութեան առթիւ ինծի դէմ եղած ամբաստանութեանց ստութիւնը եւ այլանդակութիւնը։

Տարիներէ ի վեր օտարներէն գործադուլ չըլլալուն կը սկսի Փետր. 1ին

Թերթերը կը գրեն թէ այլեւս անցեալին կը պատկանի գործառնութեանց տուրքը (շիֆր տ՚աֆէր), որ առեւտրականներու մղձաւանջը կը կազմէր։ Այս անգամ տուրքը պիտի գանձուի միայն մէկ անգամ, երբ ապրանքը կ՚ելլէ արտադրողին ձեռքէն։ Հողային արտադրութեանց եւ հում նիւթերու համար տուրքը ջնջուած է բոլորովին։ Բանուած նիւթերէ պիտի գանձուի 6 առ հարիւր, իսկ փոխադրութեան եւն. համար 2 առ հարիւր։ Այն գործարանները որ 300.000 ֆրանքէն պակաս գործառնութիւն ունին, նոյնպէս պիտի վճարեն հարիւրին 2։

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Թուրքերէնն ալ պաշտօնական լեզու կը ճանչցուի

Երկուշաբթի իրիկուն, նոր խորհրդակցութենէ մը վերջը որուն կը մասնակցէին Պ. Պ. Իվօն Տէլպոս, Վիէնօ եւ Թ. Ր. Արաս, պաշտօնապէս ճշդուեցան Ալէքսանտրէթի համաձայնութեան պայմանները, բացի մէկէն որ վերապահուեցաւ։ Ահաւասիկ երկու կողմէն ալ ընդունուած պայմանները.— Սանճաքը մաս կը կազմէ սուրիական պետութեան երկրին, բայց կը գտնայ վարչական անկախ շրջան մը։ Ա. Դաշնակցութեան կողմէ մարդպան մը, որ Ֆրանսացի պիտի ըլլայ, պիտի հսկէ այդ ինքնօրէնութեան գործադրման վրայ, իսկ Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի երաշխաւորէ անոր սահմանադրութիւնը։ Սանճաքին հողային ամբողջութիւնը հաւաքաբար պիտի երաշխաւորուի Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ կողմէ։ Դրամական, թղթատարական, հեռագրական, մաքսային եւն. խնդիրները կը պատկանին միայն եւ միայն սուրիական պետութեան։ Դամասկոսի եւ Սանճաքին ընդհ. ժողովները իրենք պիտի ճշդեն իրենց յարաբերութիւնները։ Ֆրանսայի, Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ միջեւ կնքուած համաձայնութիւն մը պիտի երաշխաւորէ սուրիական պետութեան արտաքին սահմանները։

Անկախ կը մնար միայն լեզուի խնդիրը։ Թուրքերը, որոնց հպատակները փոքրամասնութիւն կը կազմեն Սանճաքին մէջ, կը պահանջէին որ միայն իրենց լեզուն պաշտօնական ճանչցուի։ Ֆրանսական պատուիրակութիւնը բացորոշապէս յայտարարեց թէ չի կրնար տեղի տալ այս կէտին մէջ, որ սերտ կապ ունի փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան հարցին հետ։

Ի վերջոյ կարելի եղաւ համաձայնիլ նաեւ այս մասին։ Բանաձեւ մը խմբագրուեցաւ, որուն համաձայն թուրքերէնը պիտի ըլլայ Սանճաքին պաշտօնական լեզուներէն մէկը։ Թ. Ր. Արաս հաւանեցաւ այս բանաձեւին, եւ երկու կողմերը համաձայնեցան որ Ա. Դ. Խորհուրդը հաստատէ երկրորդ պաշտօնական լեզու մը, որ անշուշտ արաբերէնը պիտի ըլլայ։ Ուրեմն Սանճաքը երկու պաշտօնական լեզու պիտի ունենայ, թուրքերէն եւ արաբերէն։

Տեղական թերթերը ջերմ գոհունակութիւն կը յայտնեն գոյացած համաձայնութեան համար, փառաբանելով Ֆրանքօ-Թուրք բարեկամութիւնը, որ մեծապէս ամրապնդուեցաւ եւ որ բեղնաւոր գործակցութեան լայն հորիզոններ կը բանայ երկու երկիրներուն միջեւ, բոլոր ասպարէզներուն մէջ։ Այս առթիւ յոյս կը յայտնեն թէ հովանաւորեալ երկիրը, Սուրիա եւս պիտի խոնարհի միջազգային ամենաբարձր ատեանի որոշման առջեւ։

**** Կը կարծուի թէ Ա. Դ. Խորհուրդի նստաշրջանէն վերջը, մասնագէտներու յանձնախումբ մը պիտի խմբագրէ Սանճաքի իրաւակարգին եւ սահմանադրութեան վերջնական բնագիրները։*

**** Անթիօքէն կը հեռագրեն յունուար 26 թուականով.— Սանճաքին բնակչութիւնը մեծ շահագրգռութեամբ կը սպասէ Ժընեւի բանակցութեանց ելքին։ Առաջին տպաւորութիւնը ընդհանուր գոհունակութիւնն է։ Արաբները լուրի կը սպասեն յուրջ կեցուածքով մը, մինչ Թուրքերը իրենց մամուլին աղդեցութեան տակ անհամբերութեամբ կը հաշուեն Թուրքերուն քաղելիք առաւելութիւնները։ Թուրք հասարակութիւնը ցոյց մը կը պատրաստէ։*

Ֆրանսացիները 300 հոգինոց հրոսախումբ մը կը կազմեն Դաշնակներէն...

Թուրք թերթերը կը շարունակեն գրգռիչ լուրեր հրատարակել։ Ահա քանի մը նմոյշներ՝ վերջին թղթարերէն.—

Ֆրանսական եւ տեղական իշխանութեանց կողմէ զրգուած կարգ մը անպատասխանատու անձեր կը սպառնան Գըրըք Խանի Թուրքերուն։ Հայկական թաղերու մէջ բնակող Թուրքերը, ապահով չզգալով իրենց կեանքն ու ինչքը, կը փոխադրուին այն վայրերը ուր թրքական հոծ բնակչութիւն կայ։

**** Գըրըք Խանի Ատուր Լէօնեան ընկերութեան մէջ առայժմ 300 հոգինոց հայկական զինեալ հրոսախումբ մը կազմուած է։ Պէտքին համաձայն հրոսախումբին կազմը պիտի ընդարձակուի։ Ատուր Լէօնեան Դաշնակ մըն է եւ համբաւաւոր է իբրեւ հրոսակ եւ արիւն թափող։ Միակ անձն է որուն վրայ այս տեսակէտով յոյս դրած են հրամանատար Գօնօ եւ հազարապետ Քօլէնի։ (Ճիւմհուրիյէթ)։*

**** Անատոլու գործակալութիւնը կը հաղորդէ.— Սանճաքէն եւ Սուրիայէն Թուրք թերթերու հասած տեղեկութեանց համաձայն, ոչ-Թուրք կասկածելի անձերու զէնք կը բաժնեն՝ կազմելու համար հրոսախումբեր, որոնք պիտի գործեն Թուրքերու դէմ։*

Միւս կողմէ, կը շարունակեն չէրքէզ ջոկատներ զրկել Սանճաք։ Նոյնպէս Արաբներէ կազմուած զինեալ հրոսախումբեր ղրկուած են այդ շրջանը։ 1500 Արաբներ Հալէպի մէջ զէնք ստացած են եւ պաշտօն ունին յարձակելու Ռեհանիէի վրայ։ Ֆրանսացիները գաղտնի զինած են Հալէպի Դաշնակ Հայերը, Սանճաք ղրկելու համար զանոնք։

Մեր սահմանին երկայնքը զէնք կը բաժնեն Ֆրանսացիներու հաւատարիմ բնակիչներուն եւ մասնաւորապէս Անիզէ աշիրէթին։ Ֆրանսական զօրամասերու կարեւոր շարժումներ տեսնուած են մեր սահմանին երկայնքը, եւ ոչ Թուրք բոլոր տարրերը զէնք ստացած են։

ՖՐԱՆՍԱ ՊԻՏԻ ՓՈԽԷ՞ ԻՐ ԴԻՐՔԸ

Փարիզի մէջ անհամբերութեամբ կը սպասեն Հիթլէրի ճառին, մանաւանդ Լէօն Պլումի բանախօսութենէն վերջ։ Այդ ճառով պիտի հաստատուի թէ Գերմանիա տրամադի՞ր է ընդունելու տնտեսական գործակցութիւն մը, խաղաղասիրական բեղնաւոր գործակցութեան մը համար։ Առեւտրական շրջանակներու մէջ շատ լաւատես չեն Հիթլէրի տալիք պատասխանի մասին։

Գերմանական մամուլը առ հասարակ ժխտական դիրք բռնած է Լէօն Պլումի ճառին հանդէպ։ Հիթլէրական գլխաւոր օրկանը կը գրէ այս առթիւ.— «Պ. Լէօն Պլում քաղաքական եւ տնտեսական առաջարկութիւն մը կ՚առաջարկէ թունդ արեւելեան բոյրով,— առաջարկութիւն մը որ սահմանուած է նոր ապահովութիւն տալու Ֆրանսայի, թէեւ աւելի քիչ իրեն քան արեւելեան եւ կեդր. Եւրոպայի իր մեծ ու փոքր յաճախորդներուն համար։ Ասոնց մէջ է նաեւ Խ. Ռուսաստանը, որուն եղբայրական զինակցութիւնը այս միջոցին շատ բարձր կը գնահատուի ժողովրդական ճակատի կուսակիցներուն կողմէ»։

**** Ժընեւի լաւատեղեակ շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ Պ. Լէօն*

(ԼՈՒՐԵՐՈՒ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ՉԳՐՈՒԱԾ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Մերն է այդ, Հայոց պատմութիւնը: Չէ գրուած լրիւ, այնպէս ինչպէս կը գրուին պատմութիւնները մեր օրերուն. բայց ինչ որ գրուած է, ան ալ չենք գիտեր, ինչպէս որ պէտք է:

Դարերէ ի վեր կ'աւանդուի ան դպրոցներու մէջ, վանքերէն ներս, բայց այնպէս ինչպէս գրուած է օր մը. հազիւ փոքրիկ փոփոխումներով: Ու կ'անցնին ոչ թէ տարիները, այլ տասնամեակները, եւ չենք ունենար Նախահայրերու պատմութիւնը, Հայաստանի գրաւոր պատմութիւնը, Կիլիկեան շրջանի եւ նորագոյն, հերոսական Թուականի մեր պատմութիւնը:

Անշուշտ, ունինք ձեռնարկներ, գիրք կամ դասագիրք, որոնց մէջ կան երջանիկ շեղումներ, վերջին պրպտումներու արդիւնք դիտողութիւններով: Բայց, այդ բոլորին մէջ դժուար է գտնել գործ մը՝ որ իր ծաւալովը, պատմագիտական ոգիովը եւ նորագոյն պրպտումներու հիւթերէն յուսաւորուած էջերովը, դար ու Հայոց պատմութիւնը ցայտեցնէր իր գունաւոր, ուժգոյն, առասպելական շրջանակէն եւ տար անոր մեծ ու ազնիւ, ստեղծագործ եւ լուսաբաղձ ցեղի մը արժանավայել դրոշմը:

Մեր պատմութեան դասագրքերը լի են դեռ անհուն թիւրիմացութիւններով, ամբաստանութիւններով եւ առասպելներով. «մեծ» դէմքերով՝ որոնք պզտիկ ճանչցուած են. «պզտիկ» դէմքերով՝ որոնք մեծ են եւ... դամ. մեր պատմահայրը՝ Խորենացին՝ դեռ կը մնայ առասպելագիր, երբ պատմական նոր խուզարկութիւններ կուգան հակառակը հաստատել յաճախ: Մեր պատմութիւնը կը մնայ դեռ կողմնակալ, կրօնական շունչով ու հաշիւներով տարուող հեղինակներու ազդեցութեան ու գնահատումներու ենթակայ. անոնց պատմական պատճառաբանութեան ու աշխարհահայեցքին քարացած կնիքով: Հազիւ մէկ-երկու բացառութիւններ, որոնց կարգին Դուրեան մը, կը փորձեն դուրս գալ երկաթեայ այդ շրջագիծէն, կը փորձեն վար առնել յուսապսակը, օրինակ, Մեծն Ներսէսի մը գլուխէն, որպէս Արշակ Բ.ի մը կամ Պապի մը ճակտին քսուած մուրը, տալ իւրաքանչիւրին իր արժանավայել տեղն ու դիրքը:

Բայց հազիւ.

Հայը դեռ կ'ամբաստանուի իբրեւ «անմիաբան», պատմական քանի մը պատահական իշխաններու խաղերէն եզրակացնելով, երբ կան ուրիշ երկիրներ, որոնց պատմութիւնը նոյնպէս «հարուստ» չէ նման դէպքերով ու դէմքերով, եւ որոնք չեն մեղադրուիր. երբ յոյն պատմութիւնը Սպարտայի ու Աթէնքի թշնամական, եղբայրասպան դարաւոր պայքարը կը յիշատակէ, երբ Հռոմի պատմութիւնը իր խոշորագոյն զօրավարներուն ու անոնց լեգէոններուն արիւնովը ներկուած է, իրենց իսկ ձեռքով թափուած. երբ վերջապէս Բիւզանդիոնը, Պարսկաստանը, Թուրքիան եւ այլ երկիրներ թատր հանդիսացած են դաւերու, մահութիւններու եւ արիւնոտ, առասպելական ոճիրներու:

Կան ասոնք գրուած, գիտենք այս բոլորը, բայց դեռ Հայը կ'ամբաստանուի իբրեւ «անմիաբան» ու պառակտող ոգիով, եւ հետեւաբար, իր քաղաքական կեանքին իբրեւ հիմնական պատասխանատու:

Անդրադարձա՞ծ ենք երբեք, թէ ինչո՞ւ կոտորուած է Հայը դարերով. անո՞ր համար արդեօք, որ թոյլ եղած ու կռուի անընդունակ եղած է: Այսպէս կը մտածուի ընթացիկ տրամաբանութեամբ մը եւ նաեւ դժբախտ ճակատագրապաշտութեամբ մը, մինչ կրնանք ճիշդ հակառակը պնդել. յայտարարել՝ թէ Հայը կոտորուած է անոր համար, առաւելապէս որ եղած է Միջին Արեւելքի մէջ ամէնէն աւելի դիմադրող, ամէնէն տոկուն, ամէնէն կենսունակ տարրը. ժողովուրդ մը՝ որ ոյժ ու արժէք ներկայացուցած է եւ նաեւ խոչընդոտ՝ աշխարհակալական ու բռնակալ տիրապետութեանց: Ան՝ նախանձախնդիր ինքնուրոյն կեանքի եւ գոյութեան, չէ ճկած իր քամակը, իսկ թշնամին աշխատած է կոտրել ամէնէն աւելի վայրագօրէն այս քամակը, Արեւելքը խոնարհած պահելու համար իր առջեւ: Այս ուժին, ազատ ապրելու անխորտակելի այս կամքին արտայայտութիւնը չէ՞ հայ եկեղեցիի կազմութիւնն ու անկախ գոյութիւնը՝ քրիստոնէական եւ ապա իսլամական ծովերուն ու ալիքներուն իսկ առջեւ. այդ ուժին հզօրագոյն արտայայտութիւններէն չէ՞ հայ լեզուի, գրականութեան ու արուեստի ինքնուրոյն գոյութիւնը, հայ ազգի, նոյնարիւն ժողովուրդի խոր զգացումը, որ տիրական դարձած է եւ անսասան մնացած քաղաքական ու պետական հասկացողութիւններու դէմ, ու վեր անոնցմէ: Եւ վերջապէս այն միակ իրողութիւնը, թէ Հայը պահած է իր գոյութիւնը, մինչ իր ժամանակակիցներէն շատերը անհետացած են, գերագոյն ապացոյցը չէ՞ հայ ցեղին մեծութեան, կորովին եւ իր պատմութեան մեծաշուք թէեւ լիովին ոչ դեռ ծանօթ արժէքին:

Անծանօթ է դեռ հայ պատմութիւնը, չէ խուզարկուած եւ ինչ որ խուզարկուած է, չէ ամփոփուած ու դասաւորուած: Խաչատրեան մը (Հայաստան) իր գործով անհուն լոյս կը սփռէ մեր երկրի հնագոյն պատմութեան վրայ, Հայը տանելով Արմէններէն շատ առաջ եւ անոր արմատը պահելով, կենսունակ ու դալար, հակառակ բազմաթիւ արշաւանքներու ու բազմանուն ցեղերու խաւերուն ու խառնուրդին:

Պէտք է գրուի այս պատմութիւնը, ի հարկին մեծ ու համազգային ձեռնարկով մը, բաշ այսօր գոյութիւն ունեցող տուեալներուն, ձեռնհաս անձերու ծրագրուած գործակցութեամբ:

Անհրաժեշտ ձեռնարկ մը, որ բացի պատմական արժէքէ, մեծ նշանակութիւն ունի, կրնայ ունենալ մեր ազգային ոգիի մշակման ու մեր նորահաս սերունդներու ազգային դաստիարակման տեսակէտէն:

Անկարելի չէ ձեռնարկը, եթէ հեղինակաւոր հաստատութիւն մը նախաձեռնութիւնը առանձնէ եւ կամքը ունենայ ասպարէզ նետուելու:

Խմբ. յօդուած «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՃԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

Ամառուայ իրիկուն մը, մթնշաղի պահերուն, մինչեւ ոսկորներուդ ծուծը թափանցող քամիի մը սարսուռներուն տակ յամառ ու աննկուն՝ կը սպասենք օթօքարին:

Կարտանը իր իրիկնային հրաժեշտը վառած է արդէն անոր տալով տանական երեւոյթ մը: Հոգեկան բարձր տրամադրութիւններով համակուած եւ մեր ընկերներու ապագայ հանդիպումներէն խանդավառ՝ քիչ մը կը մերձենք մեր կուսակցութեան փառապանծ անցեալի ոսկեհուռ խորհուրդներուն մէջ ...

Կարտանէն դուրս, մութին մէջէն մեր ինքնաշարժը կը սուրայ հովի արագութեամբ: Այդ պահուն ինծի այնպէս կը թուի թէ, մենք կորուած ենք ամէն հաղորդակցութենէ եւ մեր ականջները միանգամ ընդմիշտ փակած ներկայ քաղաքական մութ ու մռայլ, դաժան ու անողոք փոթորիկներուն առջեւ: Ու կը փախչինք փարատելու գերիններուն պէս դէպի նոր ու անծանօթ երկիրներ: Հսկայ օթօքարին մէջ անկիւնը ծուարած, անտէր արծիւի ձագերուն պէս, մենք ուղեւորներս, քիչ մը սահական ունակութիւններով տարուած, կը շաղակրատենք անվերջ: Երգելու անզուսպ բաղձանք մը կ'արթննայ սրտիս մէջ եւ ակամայ կը սուլեմ անոյշ երգի մը հին եղանակով, որ աւելի խորունկ ազդեցութիւն մը կը ներգործէ: Բայց ես կ'ուզեմ երգել յիշատակը: Հետզհետէ հին ու թախծոտ, բայց շատ սիրելի յիշատակներ, ու յոյզեր կ'արթննան մտքիս մէջ եւ կը պրկեմ դէպի իմ անձման ու գեղեցիկ, հեռաւոր գիւղիս երկնամերձ լեռները, դժբախտ դաշտերուն մէջ արեւէն ու լուսնակէն գինով. կը վազվզեմ եղնիկի մը պէս միամիտ ու անզուսպ. Եւ ահա կը մտնենք Էքս-Ան-Փրովանս: Կոկիկ ու հարուստ քաղաք, լի ոճրային արձաններով, անգեղազանցելի բանտով ու դատարաններով.

Հոս ալ կը սպասենք ինքնաշարժին, բայց կ'ուշանայ: Մեր սիրտերը կը հասնին եկեղեցւոյ կանթեղին պէս: Ես սպասելէն յոգնաբեկ, ակամայ կը դիտեմ սա արուեստական լոյսերու տարափին տակ ծփացող խանութներն ու շէնքերը: Օ՜, ինչքան հոգեպարար երջանկութիւն մը կը պարուրէ համակ էութիւնս, երբ երեկոյեան այս պայծառ պահուն, թափառական Հրեայի մը հանգոյն կը շրջիմ ու կը թափառիմ սա պողոտաներուն վրայ լուսանցներու ու ակնախտիղ: Կը մտածեմ ինքնաբերաբար: Հագուստն է որ մարդուն շնորհը ու կերպարանք կը պարգեւէ, ձեւ կուտայ: Հետեւաբար սա արուեստական լոյսերն են որ այնքան ծիծաղուն եւ հոգեկմայլ գեղեցկութիւն մը կը հաղորդեն սա չոր ու ցամաք շէնքերուն ու ցուցափեղկերուն: Բուռ Միրապոյի ծառուղիին վրայ, բազմագոյն լոյսերու հեղեղին տակ դեռ կը սպասենք անձկութեամբ: Քիչ յետոյ սակայն փրկութեան փարոսի մը պէս յանկարծ կ'երեւի խոշոր ինքնաշարժ մը. Մեր սիրտերը կ'ուռին ուրախութեան անբացատրելի սարսուռով մը: Կը շտապենք դէպի օթօքարը: Ինքնաշարժին մէջ հազիւ տեղաւորուած՝ ճամբայ կ'ելլէ: Ու կը սուրայ հովէն ու ջուրէն ալ արագ: Կ'անցնինք քաղաքներու եւ գիւղերու մէջէն:

Մեր չորս կողմը խաւար երկինք: Ոչ աստղերը կը փողփողին եւ ոչ ալ լուսինը կը փայլատակէ այս գիշեր: Կարծես ամէն ինչ ամայացեր է: Քար լռութիւն կը տիրէ ամենուրեք: Միայն մեր կառքին միահաղոյն ձայնն է որ կը լսուի շարունակաբար: Երբեմն կը նշմարենք լոյսի հսկայ գունդեր՝ սրածայր գագաթով, որ կարծես Գաթուկի բերդին ապաւորութիւնը կը թողու վրադ: Մեր ճամբուն վրայ կը հանդիպինք բազմաթիւ քաղաքներու, Վինէլ, Սալօն, եւն.: Բայց, ափսո՜ս, որ չենք կրնար այս քաղաքներուն մէջ պտտիլ: Եւ իրիկուան ժամը 9ին կը հասնինք Ավինեօն: Լոյսերու աշխարհ: Ընկեր Թագւորի առաջնորդութեամբ կը մտնենք տեղական սրճարան մը ուր առ հասարակ կը հաւաքուին մեր ընկերները:

Նախ կը հանդիպինք «Յառաջ»ի եռանդուն գործակալ ընկ. Լ. Օվէկեանի, թուխ ու կարճլիկ հասակով, խօսելու մարմաջէն բռնուած: Կը ծանօթանանք: Քիչ մը հանգստանալէ վերջ կը քալենք դէպի Հայերուն թաղամասը՝ Փոնթէ: Հոս մեր ընկերներէն գրեթէ շատերը եւ ուրիշները իրենց սեփական տուներն ու կալուածները ունին: Քիչ մը հայկական նահապետական ոճերով շինուած տուներ, որոնք արեւելք կը յիշեցնեն: Կ'երթանք ընկեր Թագւորենց տունը: Քիչ մը զրոյց: Քաղաքական անցուդարձեր: Ընթրիք: Եւ գլանիկներու կապոյտ ծուխը արդէն ամբողջ մթնոլորտը կը լեցնէ: Ժամը 11ին կը փոխադրուինք ուրիշ ընկերոջ մը տունը, աւելի մեծ ու ընդարձակ: Հոս արդէն Դաշնակցականներու միջնաբերդը կարելի է նկատել: Ընկերներ անմիջապէս կը պատրաստեն ճոխ սեղան մը պանազան համադամներով: Պանք Օթօմանի 40րդ տարեդարձին առթիւ ազգային ընկերահամակրական հանդիպում մը կազմակերպած են:

Հիմա արդէն մէկ տան անդամներ կը ճանչցուինք: Բոլորն ալ վառվռուն աչքերով ու խանդավառ հաւատքով տողորուն տղաքներ են, քիչ մը հեռաւոր այս շրջանին մէջ նետուած: Բայց եւ այնպէս «Յառաջ»ը զիրենք հաղորդակից կը դարձնէ ուրիշ շրջանի հայկական եւ միջազգային անցուդարձերու: «Յառաջ»ի բացառիկ թիւերը հոս աւելի շնչառուած արժէք ու կշիռ կը ներկայացնեն: Հակառակորդներն անգամ կ'օգտուին անոր մասնակարգուած սիւնակներէն: Եւ ահա լեցուած բաժակներ կը պարպուին Պանքայի ցոյցը կազմակերպող հայ մարտական մեծ կուսակցութեան կենացը: Կը յիշուին հայ յեղափոխական երգեր, որոնք տեսակ մը քաղցր ու անբացատրելի սարսուռ կը կաթեցնեն ջիղերուդ վրայ: Մեր տղաքներու պահանջներուն զոհացում տալու համար համառօտակի կը պատմեմ Պանք Օթօմանի գրաւման շարժառիթները, անկէ սպասուած օգուտը եւ արագ ակնարկով մը պատմականը կ'ընեմ մեր կուսակցութեան 46 տարուան բեղնաւոր գործունէութեան: Ապա թելադրութիւններ, կուսակցական կարգապահութիւն, անձնուիրութիւն, ազգային գիտակցութիւն եւ գործօն աշխատանք: Սեղանը ոգեւորուած է արդէն: Ընկերներ եւ ընկերուհիներ կ'երգեն, կը խմեն մինչեւ առաւօտ. Բազմաթիւ ձայներու մէջէն ինքնաբերաբար կը լսուի Օր. Անահիտի ձայնը «Աղջի անաստուած», «Հովիւը սարում սխրեց» եւ Աշուղ Ղարիպէն

ՀԱՅ ԳԻՐԻ ՈՒ ՏԱՌԻ ՀԻՆԱՒՈՒՐՑ ՄԸ

Հինաւուրց զօրակա՜ն հայ գիրին ու տառին, հինաւուրց պերճ բարբառին, որ կարող է առուգանալ, ջրդեղել իր իսկ լոգանքով, ձեռքէ անօժանդակ, իր բռունը մխրճելով Նոյեան եւ Հայկեան աւազանին մէջ, ուր խայտախայտ խարիւ կը ծփան յաւերժ կենդանութեան աւիշները:

Ահա այդ բարբառին մէկ հինաւուրցը՝ զոր ներկան կ'անուանէ վիթերան, բաբելոնեան տիեզերական բարբառներուն հետզհետէ նոյնացած ազգատութեան բերումով:

Այդ հինաւուրցը գտայ երէկ իսկ Տարեցոյցի մը ծալքերուն մէջ ծրարուած կրկին, չերտս մը՝ որ թէժ կը մանէ, կեանքի ցուրտին դէմ խառոչ մը ապաստանելու համար ... կը հինէ, կը հիւսէ, իր թուքին ու թուքին սպառած մնացորդովը, բայց վերջապէս, միեւնոյն վաստակը՝ զոր վաթսուն եւ աւելի սաժաններ տարիներ վաստակեցաւ, անկիր, գլխաւակ մինչ հպարտ սակայն, իր կանոնիկական վրայ, կամ ծեծեց սանդր հայկական ցորենին:

Հիմա, ապահովաբար, փետրաթափ թեւճակներով կը թեւակոխէ դէպի ութսունական ջուրերը, ան՝ որ 1879 թուականին իսկ Շաթօպրիանի Աթալան գրաբար կը հայացնէր, Դուրեան Եղիշէի ներշնչումին տակ, եւ քանի մը տարի վերջ հիմա կը դնէր բնաշխարհիկ դաստիարակութեան մը գիծ ոյժը ընդհանրացնելու հայ ընտանիքներուն մէջ, իր Ընտանիքով: Ու այնուհետեւ, ամէն տարի Ս. Գաբամաճեան Հայ լեզուին փաղանգին գլխաւորներէն է, իբրեւ ուսուցիչ, իբրեւ հեղինակ, իբրեւ հրապարակագիր: Ատա՜զ տարիներուն,— այս բառերը որքան հիմա ապաւէն կը հնչեն, կարելիութիւն չունենալու համար կարծես արուեստական ստորոգելիներ են, քանի որ ժամանակներուն դասնութեան եւ հնութեան փաչենւուն մէջ անդարձ թաղուած են հին ձմարտութիւններ, որոնց նմանութիւնները միայն այսօր կը տիրեն հրապարակին վրայ: Ո՜վ երկուոր գիչերաջան, ո՜վ հինաւուրց զօրականդ քրտնաթոր, յարաջաւոր աշխատանքին, — ամբողջ հին հայկական դատականութիւնը քարիւղի լոյսին տակ պրպտել, գրել, ընդօրինակել, բրել ընթերցք բառերուն, տուութիւններուն. Ու յետոյ, եւրոպական ազդեցութեան ժամանակին համեմատ, երբ Վիպականութիւնը, Վ. Հիւկոյի գրիչով, համաշխարհային նուաճումի մը ձեւը ստացաւ, դուն, ով հինաւուրց, բնականն այդ ներշնչումով հարուստ շրջայով իսկ, ուրիշներու նման թափ

քանի մը կտորներ: Իսկ մեր համակրելիներէն ընկեր Ս. Գինոսեան կ'արտասանէ Աճառեանի «Մեռ խաւարբ» մեծ յաջողութեամբ: Կ'արտասանեն ու կ'երգեն նաեւ մեր բոլոր ընկերները: Խանդավառութիւնը այլ եւս գագաթնակէտին հասած էր, եւ լոյսը արդէն ճեղքուած: Գնաս եւ յոգնած, դեռ երգերու փշրանքներ մեր շրթներուն կը վերադառնանք Կարտան, անուշ տպաւորութիւններ տանելով Ավինեոնի մեր սիրելի ընկերներէն:

ԼԵՒՈՆ ԳԵՂԱՄՆԻ

առեր, թափ տուիր, դասականութեանդ փոքր ինչ անժպիտ դիմագծերուն վրայ վիպական երանգ մը ... դնելու:

Տարեցոյցի բոյնիդ մէջ գնդացած ... տկար մարմինի մէջ մինչ յօժար ... գիւղ կը յամառիս երկնել, ... պանքի մէջ իսկ փողփող կերկեր... ձայն, բայց վերջապէս ձայնարկ... ամայութիւններուն մէջ ովասիս ... մինչ, որ դուն դեռ տարին ան... մը ոռոգելու ոյժ ունիս: Մովսէս ... բացած էր արդէն երբ տկար թա... թովը բիրտ ապառաժին դունչին ... ուած հարուածով բխեցաւ կենդանութեան ջուր:

Բայց, ուրիշ տեսութեամբ ... դուն, ո՜վ իմ բարի հինաւուրցս, ... նաս յարացոյց ծառայել գրական ... խոյժ, երիտասարդ մշակներուն, ... րոնք քիչի նայելով կրնան, եթէ ... գեն, հաւատալ գրական իրենց ... րուն բեղնաւորութեան, տեսակ ... հայաբանութեան, որ չի ծերանար, ... մեռնիր, իրենց ծերանալէն ու մեռ... յէն վերջն ալ: Քանի քանի երիտ... սարդներ հիմա՝ որոնց տակաւին ... Գաբամաճեանի «Լեզուն Հայ. Բա... րանին պէտք ունին իրենց ընդար... ցումը թօթափելու համար: Մաղ... թեմ, դպրոցականութեան պերճանք... վերջ՝ ի՞նչ երանութիւն է ծառին ... մար՝ կոճղ մը դառնալ տրամ ... վրայ, որուն մօտ սկսին շաղել ... բարատեղծ փարթամութիւններ պ... մանի տունկերուն ...

ԵՏՍՆ...

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԱՒԵՐ

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹ-ԱՆՏԻՈՔԻ ՄԷ...

Ալեքսանտրէթէն կը գրեն.— ... կայքս սահմանի Թուրքերը մէկ ... մէ ղաղանի ժողովներ կ'ունենան ... նըններուն բողոքի բանաձեւ մը ... կայացնելու համար, եւ ցոյցեր ... նեն անոնց առջեւ իրենց դժգո... թիւնը ցոյց տալու համար, եւ ... կոզմէ կը զինուին կամօքաւոր ու ... լ.նդիտա

Հիմա ընկիւրի աւելի սաստկաց... ցած է իր չզիջայորդութեան ղաւառ... կան տոորկերեայ աշխատանքը. ... մա նոր ու վարպետ դաւադրներ... կան են Սանճաք ու ձեռք առած ... ւաղրական գործի անմիջական ղե... վարութիւնը: Ցուսափանք «Հի... մարդը» սկսած է ներկայիս գինել ... ղաւառը լրտեսներ ու ամբողջ ... ճաքի թուրք տարրը. եւ չուտով ... ուած չէթէներ պիտի ելլեն հրապ... րակ, կեցնեն հայ վարիչներու ... նաչարժները, ինչպէս ըրին ... օր Գիրգ-Խանի եւ Բէհանիէի մի... Ալեփօ ու Երուանդ Երաշեան եր... եղայրներու օթոյին, եւ անոնց ... բամներր առին ու ծանր վիրաւո... հոգ անյայտացան: Նոյն այդ թ... կան չէթէները կրնան յարձակիլ ... ճաքի անգէն հայ գիւղերուն ... կողոպտել ու սպաննել, բան ... կ'ընէին երէկ Թուրքիոյ մէջ նոյն ... Հայերու դէմ:

Էնկիւրին արդէն նշանակած է ... ճաքի չէթէներու ընդհ. պետը ... մրցքի Թէֆուր կոչուած այս մար... էնկիւրիի երեսփոխաններէն է. ն... ծակուած է Աթաթիւրքի իսկ ... եւ անցեալները սանճաքի գիւղացի... րէն խումբ մը տարած է ...

ՊՈՂՈՏԱՆԵՐՈՒ ԾԱՂԻԿԸ

(ԱՐՄԱՏԱԽԻԼ ՈՐԲՈՒՀԻՆ)

— Ու թի՞րթ կը ծախէիք:

Պայծառ մեքենայ մը առեր է ապառիկ, ամէն ամիս մաս առ մաս վճարելու պայմանաւ: Երեք մասնավճարէ վերջ, հիւանդանոց կը փոխադրուի: Երբ ոտքի կ'ելլէ, մեքենան չկայ:

— Սոսցադիրները պահա՞ծ էք:

Պայծառ ոչ ստացագիր ունի, ոչալ՝ հասցէն վաճառատան:

Սարգիս եւ Գառնիկ իրարու կը նային: Կը կարդացուին աչքերը: Մեքենայով մը պէտք է օժտել այս աղջիկը:

— Որքան ալ հիմնաւոր ըլլան ձեր առարկութիւնները ու դոհացուցիչ՝ ձեր բացատրութիւնները, օրիորդ, անհերքելի իրողութիւն մը գոյութիւն ունի: Օրէնքին մէկ տրամադրութիւնը ձեզ միացուցած է Պ. Կարապետեանի: Այդ իրողութիւնը ի զօրու կը մնայ այնքան ատեն, որ դուք չէք դիմեր օրէնքին մէկ ուրիշ տրամադրութեան, քածնուելու համար Պ. Կարապետեանէ.

— Հոգս, թող գրադին անոնք որ կը հետաքրքրուին, բսաւ Պայծառ դառնութեամբ եւ թեւերը սոթտեց:

Ու առաջին իսկ պնակը կտոր — կտոր եղաւ մարմարին վրայ:

Ասիկա ամէնօրեայ կոտորածն էր սովորական: Սարգիս եւ Գառնիկ՝ չէին գիտեր ի՞նչ բանի վերագրել Պայծառի այդ վիճակը: Կը խորհէին բժիշկի մը տանիլ:

Պայծառ ջուրի գաւաթ մըն ալ ջարդելէ վերջ, սուրճի սկահակովը տիկին Վարդուհիի քով կը փութայ, կուտակուած մութ — մութ ամպերը կարդացնելու համար:

×

Ատենէ մը ի վեր, երկարած են գիշերները Փիէռի, որ նաւակը ձգած մասածումներու չարչարանքին վրայ, կը նաւարկէ քրտնաթոր:

Եւ ի զուր կը ճգնի ան քաշել նետել տաղտկալի դաղափարը, որ ընդհակառակն, աւելի եւս խոր կ'իջեցնէ իր խարիսխը.

Թռչունը կը փախի ձեռքէն. Ջեռքէն կը փախցնեն թռչունը: Տեղի՞ տալ թէ պայքարիլ: Նահանջե՞լ թէ դիմադրել:

Անշուշտ, պիտի խնայուէր Փիէռի այս տառապանքը, եթէ սերտած ըլլար Արիստոտէլեան ճշմարտութիւնը — սիրած է որ կը հրամայէ եւ ճկիլ չի գիտեր երբեք:

Տեսէք, ահա ցաւոտ հայեցքին առջեւ անցաւ: Ո՞ւր է կորսուեր սովորական զուարթութիւնը դէմքին: Կասկած վազքի է նման:

Ուռած է վիզը, որուն երակները պիտի պայթին հիմա: Կարծես թէ՝ կիրքը աչքերէն, քիթէն, մարմնին բոլոր ծակոտիքներէն դուրս՝ արշաւանքի կը մեկնի:

Բարկութեան դազանը պլուխ է ցցած: Պէտք չէ համբերել երկար. Հասած է ժամը: Պէտք է խոյանալ դէպի թշնամին:

Որքան չարիքներէ, որքան դժբախտութիւններէ եւ որքան ոճիրներէ զերծ պիտի ըլլային մարդիկ, եթէ գիտնային անոնք եւ գիտնար ալ Փիէռ, որ սէրը բռնութեամբ չի առաջուիր եւ բռնութեամբ չի պահուիր սէրը:

Փիէռ կորսնցնելու վրայ է սիրոյ առարկան. Սիրուած էակը: Կորուստի այդ վախն է որ, փոխակերպուած բարկութեան զգացումին՝ ատելութիւն, կռիւ եւ վրէժխնդրութիւն կը սերմանէ իր հոգւոյն մէջ:

Եւ սակայն, կը հանդարտի ալ: Ինչ յիմար եմ, կը խորհի պահ մը ինքն իրեն: Ինչո՞ւ այսքան յուզում: Ինչո՞ւ այս տագնապը հոգեկան: Եւ ինչո՞ւ մանաւանդ, այսքան մոլեգնութիւն՝ որ աւելի եւս կը սաստկացնէ իր տառանքը:

Ու կը փորձէ տրամաբանել, հայթայթելու համար փաստեր, պատճառաբանութիւններ, որոնք գինքը հաշտեցնեն իրեն սահմանուած իրականութեան հետ:

Եւ միթէ՞ կը սիրէ այդքան Պայծառը: Իրօք սիրոյ զգացո՞ւմն է որ ողբերգական է դարձուցած իր վիճակը: Արդեօք սեփականութեան զգացումը չէ՞ որ կը գործէ միահեծան: Ինչո՞ւ սիրոյ մրցորդ մը գոյութիւն ունենայ: Եւ ինչո՞ւ այդ մրցորդը աւելի զօրաւոր ըլլայ քան ինք:

Ու ո՞րը եւ ո՞ւր է տեսնուեր որ, սիրար միջոցին ենթարկուի: Սիրար կը հպատակի՞ միջոցին արձակած հրամաններուն:

Գլխարկը կը մերժէ գլխուն եւ կը նետուի փողոց, իր հեծանիւին հետ:

Գուլ տ'Օռ սրճարանին պատին կռթնած՝ մարանումի մէջ է տակաւին Փիէռ: Արդեօք իր ի ծնէ երկչոտութենէն կուգայ:

Ի վերջոյ, սակայն, ինչո՞ւ վախնալ: Ինչո՞ւ քաշուիլ օտարականի մը այդ կտորէն, որ եկեր կը հարստանայ իր երկրին մէջ: Ու բաւական չըլլար այդ, յանդգնի ալ դեռ՝ իր ձեռքէն խլել...

— Բարեւ, պարոն Գառնիկ:

— Օ, խնդրեմ, խնդրեմ, պարոն Փիէռ: Հրամմեցէք: Ծանօթացէք: Գործակիցս՝ պարոն Սարգիս:

Փիէռ չախորժեցաւ Գառնիկի ընդունելութեան սիրալիր այս ձեւէն: Հակառակորդներու յատուկ ցրտութիւնը կը սպասէր անկէ.

— Ի՞նչ կ'առնէք, պարոն Փիէռ:

Սարգիս եւ Գառնիկ յեամբիջօրէի սուրճին նստած, աւարտեր էին արդէն հրապարակի նախկին եւ նոր գիներու բաղդատական քննութիւնը ու անցեր՝ ապապրանքներու ցանկին, նշանակելու համար ինչ որ կը պակսէր:

— Օրիորդ Պայծառի համար, օ՛,

ներողութիւն, օրիորդ Փօլէթի համար պիտի ըսէի, եկած էք, անշուշտ: Ա... նուակա՛ն զգացումը սիրոյ: Թոյլ ... ւէք, պարոն Փիէռ, որ ձեզի յիշեց... Տէքարթի մտածումը — սիրոյ զգ... ցումը լաւ է առողջութեան համար... Բայց, ուշադրութիւն: Նոյն զգաց... մը կրնայ ատելութեան վերածու... Ու այն ատե՜ն: Այն ատեն, հիւա... գին վիճակն է որ կը սկսի:

Ի՞նչ է պատահեր Փիէռի, ... գաղափարները յորդ՝ ճարտասան... րէն պիտի թափէին Գառնիկի առ... Ահա, վերջինս կը կանխէ զինք... ինք, անճրկած, բառեր կը փն... տռուէին:

— Պարոն Փիէռ, հետաքրքրա... պիտի ըլլար իմանալ թէ՝ ի՞նչ պա... գաներու տակ ճանչցած էք օրի... Փօլէթը: Ձեր առաջին հանդիպ... մեր հայրենակցուհիին հետ եւ ... բխած փոխադարձ կապը սիրոյ՝ ... պարտութեամբ կը համակէ մեզ ... յերս:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

(6)

մօտ եւ հոն Թրքական դրօշի առջեւ երդում ընել տուած։ Ստուգուած է որ հիմա սահմանի մօտ գտնուող Սարոյց կոչուող գիւղը ունի մօտ 48 զինուած պաշտօնական չէթէ։ Ինչ կը վերաբերի միւս գիւղերուն, որոշուած է որ ամէն գիւղ տայ մօտ 25 հոգի, այնպէս որ այս ուժերը պիտի բաւեն ի հարկին յեղափոխութիւն հանելու սանճաքի մէջ, եւ քիչ յետոյ իրենց օգնութեան պէտք է հասնին սահմանի Թրքական ուժերը։

Արդէն մեզի այս բոլորը կը հաղորդեն իրենք Թուրք գիւղացիները, եւ անոնցմէ մէկն էր որ քանի մը օր առաջ օր ցերեկով ու բացէ ի բաց կ'ըսէր թէ «քիչ մը ցանք ունի ընելիք, յետոյ պիտի երթայ սահման ու չէթէ գրուի եւ ստանայ իր զէնքը»։

ՀԱՅ-ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՑՈՅՑ ՄԸ 25,000 ՀՈԳԻՈՎ

—.—

Անտիոքէն կը գրեն յունուար 11 թուականով.— Այսօր, երկուշաբթի, իբրեւ պատասխան քէմալական Թուրքերուն չարաթ օրուան կազմակերպած ցոյցին, սանճաքին անկախութեան համար, շրջանիս Արաբներուն եւ Հայերուն եղբայրական ամենաջերմ գործակցութեամբ, տեղի ունեցաւ պատմական եւ քաղաքիս համար աննախընթաց հակացոյց մը, որ լաւագոյնս արտայայտեց սուրիական հողերու ամբողջականութեան անհրաժեշտութիւնը եւ սուրիական դատին կողմնակիցներուն քանակը, ինչպէս եւ որակը։

Առտուն, ժամը 8ին մօտերը, բացի կիներէն եւ մանուկներէն, Ճէպէլ-Մուսայի ամբողջ հայութիւնը, եկած լեցուած էր Անտիոք, առաջնորդութեամբ ընկ. Մ. Տէր Գալուստեանին. Քէսապի հայութիւնը՝ նմանապէս։

Կէսօր չեղած, ամէն կողմէ, գրեթէ ամէն գիւղէ, Հայ, Ալէվի, Ցոյն, խումբ առ խումբ, ամբոխ առ ամբոխ սուրիական եւ ֆրանսական բազմաթիւ դրօշներով, երգերով, կը մտնէին քաղաք, ժամը կէսօրէ ետք 2ին իրենց մասնակցութիւնը բերելու համար հակացոյցին։ Բազմահազար մարդոց աներեւակայելի եռուզեռ մը կար քաղաքին փողոցներուն մէջ։ Իսկ կէսօրէ ետք ժամը 2ին, ալ բազմութիւնը այլ եւս դարձած էր մարդկային անտառ մը, ծով մը։ Լաֆուլ կոչուած հարթավայրը, ամբողջովին ծածկուած էր ֆրանսական եւ արաբական հարիւրաւոր դրօշներով։ Հասկէ էր որ ցուցարարները պիտի շարժէին դէպի Օթէլ Թուրիզմ, ուր իջեւանած է Ազգաժողովին քննիչ Յանձնախումբը։

Ժամը 2ին, 25 հազարէն աւելի ժողովուրդ, կը շարժի արդէն, նախ, ամէնէն առաջ, կ'անցնին երկու հազարէ աւելի արաբ երկսեռ ուսանողութեան քառաշար խումբերը, ազգայնական համազգեստով, զինանշանով, սուրիական եւ ֆրանսական բազմաթիւ դրօշներով, ցուցապաստառներով, որոնց վրայ գրուած է. «Ոչ անջատողականութիւն, այլ սուրիական միութիւն, կեցցէ՛ Ֆրանսան, կեցցէ՛ Սուրիան» եւն.։ Ապա կուգան Երիտթէ Շապիկաւորները, խանդավառ երգերով եւ նորէն դրօշներ ու ցուցապաստառներ պարզած, ուր գրուած է «Սանճաքը անբաժանելի մասն է Սուրիոյ, մեր փաստաւութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան, յարգանք Ազգերու Դաշնակցութեան» եւն.։ Իսկ բազմութեան մէջէն, ամէնէն առաջ, կը շարժին Հայերը, անդամ, կանոնաւոր, կարգապահ եւ չափ՝ բանակի պէս, առաջնորդ ունենալով ընկ. Մովսէս Տէր Գալուստեանը։

Կ'երգեն ազգային, յեղափոխական, հայրենասիրական երգեր ու ցուցադրօշներու վրայ գրած՝ «Կեցցէ Ֆրանքօ-սուրիական բարեկամութիւն» եւ ապա կը սկսին հուռաները, երգեր, կրկին երգ, վերստին երգ, միշտ երգ. «Կեցցէ Ֆրանսան, կեցցէ Սուրիան, կեցցեն Հայերը, Հայաստանը»։

Ամբոխը թափօր առ թափօր կ'անցնի Օթէլ Թուրիզմի առջեւէն ու կը կենայ. պատշգամին վրայ կ'երեւին յանկարծ քննիչ յանձնախումբին անդամները, զոհ եւ ուրախ տրամադրութեամբ, ի տես ժողովուրդի այս թիւին եւ որակին, որ ամէն ինչով, յայտնի է արդէն թէ կը գերազանցէ քէմալական Թուրքերը, որովհետեւ չարաթ օրուան քէմալական Թուրքերու ցոյցին մասնակցած են հազիւ երկու երեք հազար ժողովուրդ՝ տունով տեղով իջած փողոց, իսկ այսօրուան հակացոյցին արդէն 25 հազարը կ'անցնէր ցուցարարներուն թիւը։

Ժամը 4ին մօտերը, ցուցարարներ սկսան ցրուիլ իրենց տեղերը։

ԸՆԿԵՐ Վ. ՓՈԹՈՒՔԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

— ○ —

ԳԻԲՐՈՒԹ.— Ողբացեալ ընկեր թժ. Վահրամ Փոթուքեանի յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ յունուար 14ին, մեծ հանդիսաւորութեամբ։ Թափօրին կը հետեւէին հազարաւոր յուղարկաւորներ, հայ թէ օտար, որոնց կարգին բազմաթիւ պետական պաշտօնեաներ եւ երեսփոխաններ։ Դագաղին վրայ դրուած էին մօտ 70 ծաղկեպսակներ, յանուն Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի, շարք մը խումբերու, Լիբանանի Գաւ. Ժողովի, «Համազգային»ի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Կ. Խաչի, Հայ Ճեմարանի, Սեբաստիոյ Հայր. Միութեան եւն. եւն.։

Եկեղեցական արարողութիւններէն վերջ, որոնց կը նախագահէր կաթող. փոխանորդ Կարոեան եպիսկոպոս, դամբանական մը խօսեցաւ ընկեր Լ. Շանթ, յանուն «Համազգային»ի Ճեմարանին եւ հրատարակչութեան յօյժերբ տարաբախտ ընկերոջ, որ Ճեմարանի վարիչներու Լիբանան ոտք կոխած օրէն սկսեալ որ եւ է օժանդակութիւն չէր խնայած «Համազգային» ընկերութեան ու իր ձեռնարկներուն յաջողութեան համար եւ առանց ակնկալութեան թէ իր բժշկական խնամքները եւ թէ ալ իր անունը տրամադրած էր Ճեմարանին, մինչեւ վերջ սատարելով անոր պատասխանատու — տնօրէնի անունը։

Գերեզմանատան մէջ Սեբաստացի հայրենակիցներ ձեռամբարձ դագաղը հասցուցին գերեզմանատան դուռը, ուրկէ մինչեւ մատուռ միեւնոյն ձեւով Գաւառ. եւ Քաղաք. Ժողովներու անդամները փոխադրեցին իրենց ձեռքերուն վրայ։

Երբ երիտասարդ ընկերոջ դագաղը զետեղուեցաւ մատրան մէջ, անհամար բազմութեամբ մը շրջապատուած, առաջին անգամ խօսք առաւ իր հին ու սրտակից ընկերը՝ ընկեր Արամ Սահակեան որ արտասանեց յուզիչ դամբանական մը պատկերացնելով Վահրամի կեանքն ու գործը։ Դամբանախօսը չէչտեց թէ հանգուցեալ ընկերը մարդ մըն էր ոչ թէ այս բառին յետպատերազմեան առումով, այլ մարդ այն իմաստով որ օգտակար կը հանդիսանայ ծառայելով ուրիշներուն՝ իր ազգին ու մարդկութեան։ «Սեբաստիոյ մէջ սիրելի Վահրամը իբրեւ դատախազ կ'ունենայ Սեբաստացի կարիճ Մուրատն ու մեծ բանաստեղծ Դանիէլ Վարուժանը ու ներշնչուած անոնցմէ, ան կ'ուխտէ ծառայել իր ազգին»։ Դեռ պատանի ան կը հաստատուի Գէյրութ եւ կը մտնէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ուս. Միութեան մէջ, զգալով որ հոն միայն կրնայ գոհացնել տալ իր ազգային ու հանրային ձգտումներուն ու փափաքներուն։ Իր հանրային ու ազգային օգտաշատ գործունէութեան ընթացքին, թէ Դամասկոսի մէջ տարաբուութենէն վերջ եւ թէ Գէյրութի մէջ հանգուցեալը իբրեւ բժիշկ, իբրեւ Գաւառականի անդամ, իբրեւ կուսակցական պատասխանատու վարիչներէն ու իբրեւ քաղաքացիական Խորհրդի անդամ ամէնուն կողմէ սիրուած ու յարգուած, գործունեայ, համեստ ու բացառիկ կարողութիւններով օժտուած անձ մը կը ճանչցուի թէ ազգային եւ թէ օտար շրջանակներու կողմէ։

Դագաղը նորէն ձեռամբարձ վերցուեցաւ այս անգամ առաջնորդուելու համար գերեզման։ Հարիւրաւորներ կ'արտասուէին դառնօրէն։ Եր բդագաղը փոս իջեցուցին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան կ'արտասուէին դառնօրէն։ Երբ դամբանական մը արտասանեց ընկ. Եդուարդ Տարօնեան։ Ընկերը այնքան յուզուած էր որ ինքն ալ կ'արտասուէր դամբանականը արտասանելու միջոցին։ Ընկ. Տարօնեանէն վերջ Սեբաստիոյ Հայր. Միութեան կողմէ խօսեցաւ Գ. Ֆէնէրճեան չէշտելով.— «Եղբա՛յր սիրելի եւ եռանդուն բժիշկ, մէկը այն սակաւաթիւ երիտասարդներէն որոնք անտեսելով ամէն ինչ կը շարունակեն մնալ իբրեւ հայրենիքի հաւատարիմ զինուոր»։

ՆԻՒԱԳ

Ուսուցիչը.— «Թափանցիկ» կը կոչենք առարկայ մը, որուն մէջէն միւս կողմը կրնանք տեսնել։ Ձեր մէջէն ո՞վ կրնայ թափանցիկ առարկայ մը ցոյց տալ։

Աշակերտ մը.— Սանդուղը։

×

— Ի՞նչ բանի կը պարտիս քու այս խոր ծերութիւնդ։

— Երբ եօթանասուն տարեկան եղայ, տակաւին ինքնաշարժ չկար, անկէ վերջ՝ տունէն դուրս չելայ։

Այլանդակ ժողով մը

— ո —

Ինչպէս հաղորդած էինք, յունուար 25ին ժողովի հրաւիրուած էին Փարիզի գինուորցուները նախաձեռնութեամբ Գէյվիլի առժամեայ վարչութեան։ Ժամանակէն առաջ բազմաթիւ զինուորցուներ համախմբուած էին Սօսիէթէ Սավանթի մեծ սրահին առջեւ։ «Առժամեայ Վարչութիւնը» փութացած էր սրահ բերել մեծ թիւով ոստիկաններ (25 - 30 հոգի), ոստիկաններ բռնին քով, սրահը, դուռներուն առջեւ, միջանցքը, փողոցը։ Ցաւկապէս նշանակուած մարդիկ ներս կ'առնէին իբրեւ թէ Փարիզաբնակ զինուորցուները միայն, իսկ իրականին մէջ՝ իրենց ուզածները։ Հարիւրաւոր զինուորցուներէն ներս ընդունուեցան իրենց իսկ յայտարարութեամբ միայն 140 հոգի, մինչ առժամեայ վարչութիւնը մէկ ամիս առաջ կը պարծենար թէ իր կռնակն ունի 400 - 500 զինուորցուներ։ Ժողովը սկիզբէն մինչեւ վերջ անցաւ աղմուկով։ Թոյլ չէին տար ազատ խօսիլ եւ նոյն իսկ բռմէն կը մատնանշէին ոստիկաններուն, եթէ մէկը փորձէր անկախ տեսակէտ պաշտպանել ժողովի բնաւ չզբաղեցաւ սկզբունքի հարցերով։ Լսեցին առժամեայ վարչութեան զեկոյցը եւ առանց գրական կամ բացասական խօսք ըսելու անցան պարեցին նոր մարմին ընտրել։ Համատարած աղմուկ։ Նախագահը յայտարարեց թէ կը հրաժարի։ Միւս կողմէ վարչութեան համախոհ անդամները պատրաստի ցանկը կը գրէին գրատախտակի վրայ եւ միշտ ոստիկաններու օժանդակութեան զիմելով կը լռեցնէին հակառակորդները։ Ընդհ. աղմուկի մէջ, իրենց մարզիկ «քուէները» կը շարէին սեղանին վրայ։ Ոչ նախագահ կար ժողովի վարող, ոչ թեկնածուները ստուգող, — ոչ թեկնածուները ստուգող — եւ թիւր ճշդող. Շատեր բողոքեցին ժողովի ապօրինութեանց դէմ ու հեռացան սրահէն, ուրիշներ երբեք չմասնակցեցան «քուէարկութեան»։ Ցետոյ առանց ժողովի գիտութեան եւ վաւերացման կարդ մը մարդիկ բոկան շարուած թերթիկները համրել եւ կարդալ։ Ո՞վ էր ընտրողը, ընտրուողը, քուէ ժողվողը, ստուգողը — մնաց մութ։ Ամէն ոք ե՛ւ նախագահ ե՛ւ ստուգող ե՛ւ կարդացրիչ, մէկ խօսքով — բոլշեւիկեան ընտրութիւն։

«Ժողովի» վերջերը նախագահը նորէն հրապարակ եկաւ եւ յայտարարեց «ընտրութեան» արդիւնքը։

Ժողովականներու մէկ մասը բողոքեց, նորէն բողոքեց եւ յայտարարեց, թէ չեն ճանչնար ոչ ժողովին, ոչ ալ ընտրութեան վաւերականութիւնը, մինչ միւսները կը յոխորտային իրենց «յաղթանակով»։ Ժողովը փակուեցաւ գիշերը ուշ ատեն։

Բոլշեւիկեան «ժողովրդապետութիւնը» չյթայի առած էր ոչ միայն մարդիկը, այլ եւ անոնց խելքը։ Ոստիկաններու ճնշումին տակ դուրս մնացին շատերը, ոստիկաններու ասատին տակ լռեցին անկախ զինուորցուները եւ «ընտրուեցաւ» Փարիզի զինուորցուներու մնայուն վարչութիւնը

Գիտակից եւ արտցաւ հայ զինուորցուները ի հարկին կուտան իրենց պատասխանը։

*** Առժամեայ վարչութեան նիւթական հաշուետուութենէն կ'երեւար որ 560 Ֆր.ի պատրաստ գումար մը ունին, որ յատկացուած է այդ օրուան սրահի վարձքին. Իսկ նոյն գինը մուտք եղած էր 140 ֆրանք, ուրեմն ներկայ էին նոյնքան անձեր։

Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

«ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ»

— • —

Թէհրանի Ալիք հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (5 յունուար).

«Եօթը տարի առաջ մի խումբ մտաւորականների ջանքերով հիմնուեց այս հրատարակչական ընկերութիւնը։ Եղան յոռետեսներ, որոնք չվարանեցան իրենց վաղաժամ դատավճիռն արձակելու նրա ապագայ գործունէութեան եւ յաջողութեան համար։ Սակայն կենդանի գործը եկաւ ապացուցանելու, որ եթէ այս ընկերութեան հինգ մտաւորական անդամները չունէին նիւթական միջոցներ, սակայն դէպի Նահատակ գրողները լցուած էին անսահման սիրով ու երախտապարտութեամբ եւ մանաւանդ գործելու անսպառ եռանդով։ Ու իբրեւ ապացոյց իրենց այս դոյզ առաքինութեանց՝ ընկերութիւնը ոչ միայն չվարանեցաւ անմիջապէս գործի անցնելու, այլ եւ իր գոյութեան եօթը տարիների ընթացքին հայ գրականութեան տուեց տասը չքեղ, բովանդակալից հատորներ, որոնք, մանաւանդ մեր օրերում, կոչուած են բացառիկ ծառայութիւն մատուցանելու հայ ընթերցասէր հասարակութեան եւ երիտասարդութեան։

Մեր գրականութեան մշակներից քիչերն են տեսել իրենց երկերի ամբողջական հրատարակութիւնը, մեռած թէ ապրող հեղինակներից շատերի գործերը կամ մնում են չտպագրուած եւ կամ ցրուած են հայ մամուլի բազմազան օրկանների էջերում։ Մի հոգատար ձեռք ու սիրող սիրտ պիտի հանդէս գային մոռացութեան փոշիներից փրկելու մեր չնորհալի գրողների գործերը, այդ ձեռքն ու սիրտը ահա հանդիսացաւ վերոյիշեալ ընկերութիւնը, որ հակառակ նիւթական դժուարութիւնների, կարողացաւ քրքրել մեր մամուլի մոռացուած էջերը, ի մի հաւաքել ու լոյս ընծայել մեր նահատակ գրողների հոգեւոր այն երկունքների արգասիքները, որոնք արժանի են մեր խորին ուշադրութեան եւ գուրգուրանքին.

Եկել է ժամանակը, եթէ չենք ուշացել, որ հայ ապրող մտաւորական սերունդը ոչ միայն փորձի ծանօթանալ, ուսումնասիրել մեր նախորդ սերունդների գրական հարուստ ժառանգութիւնը, այլ եւ արտակարգ սիրով ու գիտակից պատրաստակամութեամբ ջանայ լոյս աշխարհ հանել բոլոր գրական, մտաւոր այն արժէքները, որ մեր մօտ, տաղանդաւոր ցեղը ի յայտ է բերել կարեւոր արդասաւոր երկունքներով։ Սա միակ, բնական ճանապարհն է պատմականօրէն կապուելու անցեալին ու սիրելու այդ անցեալը, որ նաեւ ապագայ սերնդին ծաղրած աշխատանքների անսպառ աղբիւր ու խթան պիտի հանդիսանայ

«Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ» ընկերութիւնը՝ թէեւ սահմանափակ ծրագրով, լծուել է այդ նուիրական աշխատանքին, եւ ինչ որ հանդէս է բերել իր գոյութեան եօթը տարիների ընթացքին՝ արժանի է խոր գնահատութեան ու երախտագիտութեան»։

ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ Գ. ՍԻՆԱՆԵԱՆԻ ՆՈՐ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երիտասարդ ջութակահար Գէորգ Սինանեան, որ անցեալ տարի Ամերիկա գնաց, փայլուն յաջողութիւններ շահած է ամէն տեղ, արժանանալով ջերմ գնահատութեան։ Իր վերջին նուագահանդէսը սարքուած էր Ֆիլատէլֆիոյ մէջ, նուրբ եւ գժուարին յայտագրով մը։

Ոչ միայն հայերէն, այլ եւ ամերիկեան թերթերը մասնաւոր ուշադրութեամբ երեւան կը հանեն իր արուեստին նրբութիւնները։ Երիտասարդ ջութակահարը անցեալ նոյեմբերին երկրորդ նուագահանդէս տուած բլլալով Տիթրոյթի մէջ, «Հայրենիք»ի երաժշտական քննադատը այս առթիւ իր գրած գնահատականին մէջ զարմանալի կը գտնէ ոչ միայն երաժշտական կարողութիւնը, այլ եւ յիշողութիւնը

Ք.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՃՇԴՈՒՄԻՆ ՃՇԴՈՒՄԸ

ՍԱՐՍԷԼ.— Նոր վիճաբանութեանց դուռ չբանալու համար, սաորեւ կ'օրինակեմ զպրոցի հոգաբարձութեան զեկտ. 23 թուակիր նամակին այն մասը որ կը վերաբերի տնօրէնի հանգէսին.—

«Նախընթաց շատնցնելու համար զպրոցը չենք կրնար որ եւ է Միութեան հանդէսներու տանիլ, նկատելով որ զպրոցը համայնքին կը պատկանի եւ ծնողքը իրաւասութիւն չէ տուած հոգաբարձութեանս այդ ուղղութեամբ գործելու»։

Մնացեալը թող կարդացէք Համազգայինի Կեդր. Վարչութիւնը։

Ներկայ մը

ՆԻՒԱԳ

— Զարմն նկարիչ, ուշանչելի նկարներ գծեր էք, հարկաւ չքանչանձերով ձեզ պատուած են.

— Առանց չքանչանի ալ մարդ կրնայ նկարիչ մը ըլլալ, Ռաֆայէլը չքանշան ունէ՞ր

×

ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

— Ինչո՞ւ մեռցուցիր կինդ։

— Չիս ձգել երթալ ուրեց, ես ալ չէի կրնար առանց անոր ապրիլ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (186)

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— ○ —

Գէորգը, Մելօն եւ Գրիգորը առանձնացան ու ցած ձայնով սկսան խօսիլ իրարու հետ։

— Մինչեւ այստեղ ամէն ինչ լաւ անցաւ։ Եթէ մինչեւ Վան առանց պատահարի անցնինք . .

— Առաջ Աստուած, Գ. Գէորգ, բան չի պատահիր,— համոզուած պատասխանեց Մելօն.— Կանոնաւոր ցուրտ է, Քրտերը սարերէն իջան. Շատ չատ պատահական մարդ մը հանդիպի, այդ ալ մասնաւոր վտանգ մը չէ։

— Ճիշդ է, բայց այդ պատահական հանդիպումներէն առաջ կուգայ վտանգը ... ամէնքն ինչ որ է ...զինուորներէն երկուքը ատիպուած եղայ զինաթափ ընել ու Նազարեան ճամբել։ Բայլերս հալ չէր մնացեր վրանին. սորերնին սարսափելի կերպով ուռած էին։ Երկու երեք օր թող հոն հանգստանան, վերջէն, Գրիգոր, Խաչան կը բերես, ու կերպով մը կը ճամբես քաղաք։

— Աչքիս վրայ, Գ. Գէորգ։

— Երէկ չէ առջի օր թեթեւ ձիւն մը նստաւ Ալագեանի գագաթներուն։ Քանի կանոնաւոր ձիւն չէ նստած, պիտի աշխատիս որ գէթ երկու անգամ մըն ալ տղաքը վանք երթան գան . . Անհագին ապրանք լեցուած է հոն ...

— Ճաֆէրը բան մը չըսե՞ր,— հարցուց Մելօն։

— Ինչպէս չէ, իր Քիւրտերով կ'երթայ կուգայ։ Բայց հինգ ձիաւոր որքա՞ն բան կրնան տանիլ ... Թէեւ լաւ աշխատեցան, բայց դեռ շատ ապրանք կը մնայ .

— Կ'աշխատիմ երկու, թերեւս երեք անգամ մը տղաքը ճամբել վանք։ Երանի ձիւնը ուշ նստէր։

Գէորգը ոտքի վրայ թէ կը խօսէր ընկերներուն հետ եւ թէ ձեռքի լապտերը կ'ուտէր։ Եթէ ընթերցողներէն մէկը այդ պահուն տեսնէր մեր վարդանօթ Փարաքարցի Գէորգը, առանց վարանումի պիտի չճանչնար զայն։ Անհագին մօրուք մը ձգած էր։ Մազերը մինչեւ ուսը կ'իջնային։ Կարճ գագաթի հրացան մը ունէր ձեռքը։ Տասնոց ատրճանակն ու դիտակը կախուած էին ալ կողքէն, իսկ մէջքի ու կուրծքի խաչաձեւ փամփշտակալները աղատ տեղ մը չէին ձգած մարմնոյն վրայ։

— Իսկ դու ինչ պիտի ընես, Մելօ,— բերանի պատառը ծամելով հարցուց Գէորգը։

— Քեզի հետ մինչեւ Կորթկանի կուգամ։ Անկէ պիտի անցնիմ ..

— Ուրեմն, դեռ ժամանակ ունինք խօսելու։ Ճամբայ ելլենք։

Նազարեանցի վալաները այդ ատեն դարձան։ Մելօն ու Խաչանցի վալատ մը առաջ ինկան, եւ խումբը հետեւեցաւ Գէորգին, որ երկրորդ վալատին հետ առաջ ինկած՝ տասնեակ մը քայլի վրայ կը հետեւէր Մելոյին։

Խումբը կիսաշրջան մը դառնալով՝ Խաչանը եռեւը ձգեց ու լայնքէն բռնած կտրել Ալագեազի ընդարձակ դաշտը։ Հազիւ թէ բարձրութիւն մը գտնուէր այդ հարթ հաւասար դաշտին մէջ, որու մէջէնէն ջրահան ոլորներով կ'անցնէր Բերկրիի կամ Գետոյ Մահի գետը։

Ոչ գետ մը չէր Գետոյ Մահին, բայց հունի հարթութեան պատճառով շատ տարածուն էր, այնպէս որ երբ Մելօն եւ Խաչանցի վալատը գետի եզերքը հասան, առանց կանգ առնելու շարունակեցին ճամբան, մինչեւ կէս մէջքերնին ջրի մէջէն քալելով։ Խումբը հետեւեցաւ անոնց։ Գետը անցնելէ վերջ, մօտաւորապէս ժամ մըն ալ հարթ դաշտի միջով քալելէ վերջ, զգալի վերելք մը սկսաւ։ Արդէն մօտեցեր էին Կորթկանի սարին, որու փէշերը թեթեւ զառիվարով մը կ'երկարէին դաշտի մէջ։ Հեռուէն կը լուսէին Վերի եւ Վարի Կորթկաններու քիւրտ պահակներուն ձայները։

Մելօն եւ վալատը երբ մօտեցան ձորին, ուր կը գտնուէր հայկական Կորթկանի աղբիւրը, կանգ առին, մինչեւ որ Գէորգը հասաւ իրենց քով։

— Հոտեղ սպասեցէք,— ըսաւ Մելօն,— մինչեւ որ ես աղբիւրը երթալով ստուգեմ, թէ Արօէնն ու Կորթկանի վալաները հո՞ն են։

Խումբը թափեցաւ գետին։

Քառորդ ժամ մը վերջ, ձորի մէջէն վեր բարձրացան երկու ստուերներ, որոնք ուղիղ մօտեցան խմբին։

. Մելօ

— Հա, ես եմ. ամէն ինչ կարգին է։ Ահա Արօէնը։ Տղաքը քիչ մը թող հանգստանան աղբիւրի մօտ. Կարօն եւ Կորթկանցի վալաները հոն կը սպասեն։

Խաչանցի վալատներու հետ Արօէնը վերադարձաւ Խաչան, իսկ Մելօն ու Գէորգը, աղբիւրէն քիչ մը հեռու, քարի մը տակ իրարու քով նստան, մինչ խումբի տղաքը կուշտ ու կուռ աղբիւրէն ջուր կը խմէին ու ջրամանները կը լեցնէին։

— Քաղաքէն ի՞նչ լուր կայ, Մելօ,— հարցուց Գէորգը.— Ես բաւական ժամանակ է որ կտրուած եմ ընկերներէն։

— Նորութիւն մը չկայ Լեւոնը հոն է, Վահէն Կաւաշի կողմերն է, Գիծան՝ գիւղած տեղը ... ամէն մարդ՝ իր գործին Երէկ Լեւոնէն նամակ մը առի։

— Ի՞նչ կ'ըսէ։

Մելօն համառօտ մը պատմեց Գէորգին առջի օրը ստացած նամակի բովանդակութիւնը։

— Տնաքանդ,— աւելցուց Մելօն,— ինք երկաթէ կազմուած՝ կը մոռնայ որ ես ցիտունը անց ծերուկ մըն եմ. ամէն նամակի մէջ այնքա՞ն բաներու մասին կարգադրութիւններ կ'ընէ, որ հազիւ հազ կը հասնիմ ... Հալ չէ մնացեր վրաս . .

— Մէկ հատիկ գլուխ մըն է, Մելօ՛

Ո՞վ կը պատմէր որ երկու երեք տարուան մէջ այսքան մեծ հեղինակութիւն վաստկէր։ Առանց անոր կարուկ կարգադրութիւններուն եւ գիշեր ցերեկ աշխատանքին, հազիւ թէ մեր գործը այս ծաւալը առնէր. ոչ ինքզինքին խնայել գիտէ, ոչ ինծի, ոչ քեզի, ոչ ալ մէկու մը . . .

— Ես անոր հոգուն մեռնիմ,— ըզգածուած ըսաւ Մելօն,— հոգի մարդ է Լեւոնը։ Դանդատելու կարեւորութիւն մի՛ տար։ Վաղը եթէ ըսէ՝ «Մելօ, քալելով աշխարհի ծէրը գնա», Աստուած գիտէ որ կ'երթամ ..

— Ի հարկէ, կ'երթաս,— հեղնօրէն ծիծաղեցաւ Գէորգը,— վախը գիտէ. որքան որ կակուղ կը խօսի, պողպատի պէս ալ կարծր է ու խիստ։

— Հա՛, աղ՛չիտակ ըսիր։ Քաղաք եղած ժամանակս օր մը քովն էի։ Զինուոր մը գիշերը պառկած ժամանակ փամփշտակալը վրայէն արձակած՝ պառկած էր։ Խմբապետը կը յանդիմանէ, բայց զինուորը, որ քէշ մը չփացած, յայտնի կարիճ կառուող մըն էր, փոխանակ յանցանքը ընդունելով լռելու, կը սկսի ընդդիմախօսել։ Այդ խնդիրը մեծնալով կը հասնի Լեւոնին։ Ես քովն էի, երբ խմբապետն ու զինուորը Լեւոնի մօտ եկան։ Գիտես, խմբապետ Ալեքը պզտիկ մզտիկ մարդ մըն է, իսկ զինուորը անոր երկու անգամը, կատարեալ հսկայ մը։ Սենեակի անկիւնը նստած, Լեւոնը նամակ կը գրէր։ Առանց գլուխը վեր առնելու, ան բաւ խմբապետին, որ խօսի. Խմբապետը երկու խօսքով պատմեց եղելութիւնը։

— Ի՞նչ ունիս ըսելիք,— յանկարծ գլուխը վեր առնելով, զինուորին դարձաւ Լեւոնը,— խօսէ։

— Ի՞նչ պիտի ունենամ ըսելիք,— նեղացած պատասխանեց զինուորը,— փամփշտակալը մէջքս կը ցաւցնէր, ես ալ քանդեցի։

— Իսկ խմբապետդ չէ՞ր պատուիրած որ քանդելու իրաւունք չունիս։

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

Պիտի պիտի հարկադրուի փոխել իր դիրքը, եթէ շաբաթ օր Հիթլէր հաշտարար պատասխան մը չտայ իր գործակցութեան հրաւէրին. Եթէ Հիթլէր անդրդուելի մնայ, հաւանաբար Ֆրանսայի վարչապետը ժամանակը եկած համարի աւելի գործնական ձեւ մը տալու իր յանձնառութեանց՝ կեդր. եւ արեւելեան Եւրոպայի մէջ: Անենէ մը իվեր այս մասին բանակցութիւններ կը կատարուին Փարիզի եւ Փոքր համաձայնութեան միջեւ (Չեխոսլովաքիա, Ռումանիա, Եուկոսլավիա): Բայց, այս գործը կարելի չէ յառաջ տանիլ առանց լրիւ գիտնալու Գերմանիոյ քաղաքականութեան վերջնական ուղղութիւնը:

Ո՞վ սպաննեց Ռուս տեղեկագէտը

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, երկուշաբթի օր Պուլոնյի անտառին մէջ սպաննուած գտնուեցաւ Տիմիթրի Նավաշին, ռուս հեղինակաւոր տնտեսագէտը, որ մինչեւ 1930 եղած է տնօրէն Փարիզի խորհրդային դրամատան:

Քննութիւնները կը շարունակուին խստօրէն, բայց առայժմ կարելի չէ եղած լուսաբանել խնդիրը: Երեքշաբթի օր անակնկալ պարագայ մը մէջտեղ հանուեցաւ: Անցորդ մը, որ հեռուէն տեսած էր սպանութիւնը եւ մարդասպանին փախուստը, կ'ըսէր թէ դէպքը տեղի ունեցաւ ատրճանակով: Արդ, դատական բժիշկը, Տոքթ. Փօլ դիազննութիւն կատարեց երեքշաբթի օր եւ հաստատեց թէ Նավաշին սպաննուած է ոչ թէ ատրճանակով, այլ դաշոյնով, սուինով կամ ուրիշ սրածայր գործիքով մը: Մարդասպանը վարպետօրէն խրելով գործիքը, ծակած է ձախ թոքը եւ սիրտը: Նոյն գործիքով բացուած վէրքեր գտնուեցան նաեւ դէմքին եւ կոկորդին վրայ, բայց ոչ մահացու: Հաստատելու համար թէ գնդակ չէ պարպուած: Տոքթ. Փօլ քանի մը լուսանկարներ հանեց Ք. ճառագայթներով եւ գնդակի հետք չգտաւ:

Այս յայտնութիւնը փոխանակ լուսաբանելու, աւելի բարդացուց սպանութեան պարագաները: Միակ վկան կ'ըսէ թէ ատրճանակի երեք հարուածներ լսեց եւ իբրեւ երկու պարապ փամփուշտներ գտնուեցան դիակին քով: Արդեօք Նավաշին ի՞նչ արձակած է ատրճանակը, ինքզինքը պաշտպանելու համար: Վկան կը պատմէ թէ տեսաւ որ յարձակողը եւ զոհը կը գօտեմարտէին. ուրեմն կ'ենթադրէ թէ մինչ ահաբեկիչը իր զոհը կը հարուածէր դաշոյնով կամ սուինով, Նավաշին կը փորձէր կրակել: Բայց ո՞ւր է ատրճանակը...

Հարցաքննիչ դատաւորը առջի օր երեք ժամ լսեց ուրիշ ռուս տնտեսագէտ մը, Կուլիշէր, որ քարտուղարն է արեւելեան եւ կեդր. Եւրոպայի Հրեաներու պաշտպան կոմիտէին եւ վաղեմի բարեկամը Նավաշինի: Վկան պատմեց թէ Նավաշին պատմագիտական գիրք մը բանտ էր Մոսկուայի հանդէպ, մինչեւ 1936, եւ ատոր համար ալ կը մերժէր Ֆրանսական հպատակ դառնալ. բայց վերջերս որոշած էր գործօն գեր կատարել, Թորհեզ. Ռուսաստանը ժողովրդապետութեան վերածելու համար: Հաւանած էր խզել իր երկարատեւ լռութիւնը եւ յառաջիկայ շաբթու ռուսերէն բանախօսութիւն մը պիտի կատարէր, ուր ատրպէյճաններու առջեւ, հրապարակաւ յայտնելով իր կարծիքը Խ. Միութեան մասին:

Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ Նավաշին զոհ գացած է քաղաքական սպանութեան մը: Տիկին Նավաշին ալ նոյն կարծիքն ունի. Իսկ Թրոցքի կը հաստատէ իր աքսորավայրէն.

— «Նավաշին շատ բան գիտէր Մոսկուայի դատավարութեան մասին. Վերջերս Չեկային գործակալները գողցան իմ թուղթերս, Փարիզի մէջ: Երէկ սպաննեցին Նավաշինը: Այժմ կը վախնամ տղուս համար, որ կը համարուի ժողովուրդի թշնամի թիւ 1»:

700.000 հոգի անպատսպար Մ. Նահանգներու մէջ

Վերջին լուրերու համաձայն, 700.000 հոգի անպատսպար կը մնան, հրրեւ հետեւանք ահաւոր ողողումներուն որոնք դեռ չեն դադրած: Նիւթական կորուստը բարձրացած է 300 միլիոն տոլարի: Սով եւ հիւանդութիւններ վրդովիչ համեմատութիւններ առացած են: Արդէն իսկ ձգուած են 100 մահեր: 72.000 հոգի կը ճգնին փրկել աղէտեալները: Կ. Խաչը 10 միլիոն տոլար պահանջած է իբրեւ անմիջական օգնութիւն

Կառավարութիւնը ձեռնարկած է պարպելու ամբողջ քաղաքի մը՝ Լուիզվիլի 307.700 բնակիչները, որոնք լիզապատառ օգնութիւն կ'աղաղակեն հեղեղին եւ կրակին մէջ: Զօրք դրկուած է հրշէջ գործիքներով, շարժական կամուրջներով են:

Ազգ. Վիճակահանութեան պարգեւները

Երեքշաբթի օր տեղի ունեցաւ ազգ. պարգեւախաղի 1936ի 12րդ շարքին վիճակահանութիւնը: Երեք միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 413.137 թիւը: 56 տոմսակներ որոնց թիւերը միայն մէկ թիւ տարբերութիւն ունին վերի թրուանշանէն, կը շահին 30.000ական ֆրանք:

Չեւեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք. — 652.317, 615 354, 117.822, 1.071.899:

224 տոմսակներ որոնց թիւերը մէկ թիւ տարբերութիւն ունին վերի չորս թիւերէն կը շահին 10.000ական ֆրանք:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500.000 ֆրանք. — 1.082.796, 256.108, 1.166.561, 402.257, 946.052, 594.556.: 336 տոմսակներ որոնց թիւերը մէկ թիւ տարբերութիւն ունին վերի վեց թիւերէն, կը շահին 5000ական ֆրանք:

11.882 վերջացող թիւերը շահեցան 100.000 ֆրանք:
72.473 վերջացող թիւերը շահեցան 100.000 ֆրանք:
2631 վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 ֆրանք:
596 վերջացող թիւերը շահեցան 10.000 ֆրանք:
068 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք:
94 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք:
55 վերջացող թիւերը շահեցան 500 ֆրանք:
6 վերջացող թիւերը շահեցան 100 ֆրանք:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԵՒ ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ միջեւ կնքուած բարեկամութեան դաշինքը մեծ գոհունակութիւն պատճառած է Իտալիոյ մէջ: Հռոմի թերթերը այս առթիւ դիտել կուտան թէ Պուլկարիա մեծ առաւելութիւն մը կը շահի, «խզելով այն շղթան որ կազմուած էր իր շուրջը, Ֆրանսայի ներշնչումով»: Դաշինքին ստորագրութեան առթիւ մեծ ուրախութիւններ կատարուեցան Սոֆիայի եւ Պելկրատի մէջ, թէեւ Եուկոսլավիա որ եւ է յանձնառութիւն չէ ստանձնած Մակեդոնիոյ պուլկար փոքրամասնութեանց իրաւունքներու մասին: Կ'ըսուի թէ Եուկոսլավիոյ խնամակալ իշխանը Սոֆիա պիտի այցելէ մօտերս:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ հանդիսաւորապէս պիտի բացուի շաբաթ օր, 30 յունուար, որ հիթլէրական իշխանութեան չորրորդ տարեդարձն է: Այս առթիւ բոլոր գործարաններու, դրասէրներու, խանութներու եւ հանրային հաստատութեանց վարիչներուն յանձնարարուած է համախմբել իրենց «հետեւորդները» ժամը 1ին, լսելու համար վարչապետին ճառը: Բոլոր տանտիրուհիներն ալ պարտաւոր են լսել իրենց անձնական ձայնասփիւռներով: Հիթլէրի ճառը պիտի սկսի ժամը 1ին եւ հաւանաբար որ եւ է մինչեւ ժամը 4:

100 ՀՈԳԻ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԵՑԱՆ Օրանի մէջ (Ալժերիա), ընդհարման մը հետեւանքով: Կառավարութիւնը լուծեց «Հիւսիսային Ափրիկէի Աստղ» կոչուած կազմակերպութիւնը, որ կը ձգտէր Ալժերիան անջատել Ֆրանսայէն եւ որուն հետ սերտ կապեր ունի, կ'ըսեն, համայնավար կուսակցութիւնը:

ՀԻԹԼԷՐ չորս ժամուան խօսակցութիւն մը ունեցաւ Զօր. Կէօրինկի հետ, որ իրեն ներկայացուցած էր Հռոմէն վերադառնալէ անմիջապէս վերջը: «Աստղ-նորդ»ը շատ գոհ մնացած կ'երեւայ իր լիազօրին այցելութեան արդիւնքէն: Մուսոլինիի սկզբունքով հաւանած է Գերլին այցելել, բայց թուականը որոշուած չէ տակաւին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Գ. Յարութիւն Արթինեանի, որ նուիրեց 20 կտոր հագուստեղէն, չքաւոր ընտանիքներու բաժնելու համար։

X

Համազգայինի Շավիլի Մ Ճիւղի վարչութիւնը գնորհակալութեամբ ստացած է 25 ֆր. տկ. Մ. Մեգպուրեանէ, փոխան ծաղկեպսակի իր քրոջ մահուան առթիւ:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ այսօր հինգշաբթի 28 Յուն. ժամը 21ին, Ecole des Langues Orientalesի մէջ, 2 rue de Lille, Paris.

Դասախօս՝ Գ. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

Նիւթ՝ դերասանական արուեստը։

ԱՊԱՀՈՎԵՑԷՔ ՁԵՐ ՏՈՄՍԱԿՆԵՐԸ ՆԱԽՕՐՕՔ

ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ՔԷՄԱՆՉԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆԻ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ ՖԻԿԻՆ ՌՈՒԲԷՆ[illegible]

ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ՆՈՐ ՅԱՅՏԱԳՐՈՎ

Տեղի կ'ունենայ Salle Géographieի մէջ,

184 Bld. Saint-Germain, Paris

մեթրօ St. Germain-des-Prés.

31 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 3.30ԻՆ

Պիտի նուագէ հայկական, պարսկական, ռումանական, ռուսական կովկասեան եղանակներ, որոնք մեծապէս գնահատուեցան ա[illegible] երկրի մէջ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՃՇԴԱՊԱՀ ԸԼԼԱԼ։

Գիներ՝ 7, 10 եւ 15 ֆրանք։

Տոմսերը կը ծախուին Հրանտ Սամուէլի մօտ, 51 rue Mr. le Prince եւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն ստիպողաբար խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի կոմիտէները, այսօր, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, տեղը տը Լիւնի սրճարանը, Place d'Italie. Métro d'Italie: Փափաքող ընկերները կրնան ներկայ ըլլալ:

Գաւառ

ԳԱՄՕՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը վաղը ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ։

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընկերական ընդ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 31 յուն. կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, միասնութ ակումբին մէջ: կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՎԱԼԱՆՍԻ «Միասնութ» Ակումբի վարչութեան ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը 30 յուն. շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին, իր սրահին մէջ: Նիւթ՝ ներկայ քաղաքական կացութիւնը եւ Թուրքիա:

Այց ընկ. Յովհաննէս Ակինեանի գերեզմանին

1937 Յուն. 31ին կը լրանայ ընկ. Յովհաննէս Ակինեանի մահուան երկրորդ տարին: Կարգ. մը ընկերներու եւ բարեկամներու անհատական ձեռքերով շինուած է շիրիմ մը, կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու բարեկամները ներկայ ըլլալ կիրակի, Յուն. 31ին, առաւօտեան ժամը 10ին, իրենց յարգանքի բաժինը բերելու մեր ողբացեալ ընկերոջ յիշատակին: Առնել օթօպիւս Pone de la Villetteէն եւ իջնել Cimetière Parisien (Pantin), ուր պիտի սպասեն առաջնորդներ: Ողբացեալ ընկերոջ գերեզմանին հասցէն՝ 108 Division թիւ 40:

Կարգադիր Յանձնախումբ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Մարսէյլի մէջ

Կազմակերպուած ժողովրդական Լսարանի Յանձնախումբին կողմէ կիրակի, 31 յուն. կէսօրէ ետք ժամը 3ին Դ. Ճանիկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse, Մարսէյլ:

Վիճաբանութեան նիւթն է ԽՈՐՀՐԴ. ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Թեր ու դէմ կը խօսին՝ Գ.Գ. ՎԱՀԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ եւ ԿԱՐՕ ՈՒՇԱԳԼԵԱՆ

Ժողովի ընթացքին խօսք կը տրուի նաեւ փափաքողներուն:

Գեղարուեստական բաժին՝ Արտասանութիւն ՕՐ Ե. ՊՕԼՈՅԵԱՆ.

Նուագ՝ Գ. ՀԱՅԿ ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ (Ա. մրցանակ Մարսէյլի երաժշտանոցէն)

Մուտքը ազատ է։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Սէն-Ժէռոմի (Մարսէյլ) Վրէժ խումբի կողմէ 31 յուն. կիրակի երեկոյ ժամը 8ին. Գար Մանուկի սրահին մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Նիւթ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը 1937ի առաջին օրերուն

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Սէնթ-Անթուանի Ընկ. Կարօ ենթակոմիտէի եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի

31 յուն, կիրակի ժամը 2ին, Լա վիսթ Ճալէ տը լ'էրմիթաժի սրահին մէջ.

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՄԵԾՆ ՏՐԴԱՏ

գիներ՝ 3 եւ 3 ֆր.:

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Անիէռ-Գուա-Քոլոմպի Մ.ճիւղին կողմէ Յունուար 30, շաբաթ գիշեր ժամը 9ին.

SALLE «FOYER SOCIALISTE»ի մէջ,

149bis Avenue d'Argenteuil, Անիէռ,

Ղեկավարութեամբ Վ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆի

ԱՆՄԵՂԸ

ընտանեկան դրամ 3 արար

Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի Անիէռի մէջ:

եւ ՎԻՌԻ ՃԱՇԱՐԱՆԻ ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ (զաւեշտ 1 արար):

Ճոխ պիւֆէ։ Առաջնակարգ նուագ։

Տոմսերու գիներ՝ 3 եւ 5 ֆր., փոքրիկներու՝ 1 ֆր.:

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Շավիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը տարեկան ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամ-անդամուհիներն ու համակիրները 30 յուն. շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, մատուռ դպրոցին սրահը: Ներկաներուն թիւը օրինաւոր պիտի համարուի:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամներն ու անդամուհիները 30 յուն. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, իր դպրոցին մէջ։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe LYON.

Dancing-Cigale, պարահանդէս ամէն շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին եւ կիրակի ցերեկներ ժամը 3ին, խնջոյքները ժամը 8.30ին:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՆԱԽԿԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻԿ ՀԱՅ ՍՊԱՅԻՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Տարեկան ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ի նպաստ իր հիւանդ եւ կարօտ անդամներու օգնութեան սնտուկին

Տեղի կ'ունենայ 30 Յուն. շաբաթ երեկոյ ժամը 21էն մինչեւ լոյս

Cercle Militaireի սրահներուն մէջ.

Place St. Augustin. մեթրօ St. Augustin

Մուտք 20 ֆր.

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ-ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Պանեօ—Բուրլա Ռէնի Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ

7 փետր. կիրակի. Bourg la Reineի սրահին մէջ

Դասախօս՝ Ա. ԽԱՆԷՅԱՆԵԱՆ

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ իրենց կեդրոնատեղին,

8 Rue Bossuet, Paris (10e)

Այսօր, Հինգշաբթի, 28 Յունուար, ժամը 21ին,

ԳՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կը բանախօսէ Գ. ՎԱՀԱՆ ՄԱԼԷԶԵԱՆ, նիւթ ունենալով Պետրոս Դուրեան իր կեանքն ու գործը։

Տոքթ. ՄԷՍՃԵԱՆ

82 rue d'Amsterdam, Paris (9)

Tél. Pigalle 70—02. Métro Place Clichy

Մասնագէտ ներքին եւ կանանց հիւանդութիւններու

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 3—7։

կիրակի եւ տօն օրեր մասնաւոր ժամադրութեամբ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ lingère կարող լաւ գործաւորուհիներ իրենց [illegible] կարանին մէջ աշխատելու. պայմանաւ կը պահանջուի մաքուր [illegible] խնամուած աշխատանք։ Դիմել՝ Օր. Միքայէլեանի, 36 Avenue de Villa. Vincennes, Seine.

"ՇԻՐԱԿ,,

Արեւելքի միակ իսկական օղին [illegible] Անզուգական: Անմրցելի: Անխառն[illegible] Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժա[illegible] պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով։ Հայ աւանդական սեղանին զա[illegible]

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒ, ԹՐԻԳՕԹԷՕՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ԳՕՆՖԷՔՍԻՈՆԵՐՆԵՐՈՒ

Կը գնենք նպաստաւոր գիներով ամէն տեսակ կերպասեղէնի, բրդեղէնի, թրիգոյի, բամպակեղէնի եւ մետաքսեղէնի կտորներ (déchet)։ Միակ հաստատութիւնը Ֆրանսայի մէջ։ Նախապատուութիւն տուէք մեզի։ Ձեր շահը կը պահանջէ ուղղակի արտադրողին ծախել։ Ֆրանսայի ամէն կողմը ունինք ներկայացուցիչներ։ Փարիզի մէջ՝ շրջուն գնորդներ։

Հասցէ՝ K, TCHADIRDJIANTZ, 26 Rue d'Enghien. Paris (X

Tél Prov. 34 61

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յունուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեզեղչումը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխոսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիգօթաժի, գուլպաներու եւն.ի համար։ Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով։

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal գիրաշարժաշարքի գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.

Փափաքողներու կը ղրկենք կերպասի երու նմոյշները եւ գիները։

Դիմել՝ American Lloyd, Paris 9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77, 67-78

Maison DARON

Entreprise Générale de Bâtiments

PLOMBERIE-COUVERTURE

Eau, Gaz, appareils sanitaires, lavabo et tout à l'égout

TATOULIAN ARAKEL

Կը ստանձնէ նաեւ շէնքերու նորոգութիւնը եւ շինութիւնը։

Դիմել նամակով 12bis Rue Elie. Gentilly, Seine,

կամ դիմել իր արհեստանոցը 32 Rue Menilmontant. Paris (20)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՈՐԹԻՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 29 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
VENDREDI 29 JANVIER 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3332
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՎԱՅՆԱՍՈՒՆԸ

Այս շաբթուան ընթացքին, իրարու ետեւէ կարդացինք զարմանազան պատկերազարդ արտատպումներ՝ Պոլսոյ Թուրք թերթերէն:

Ընկալեալ սովորութիւն մը կը տրամադրէ միշտ կրկնել նոյն տեսարանները, ամէն անգամ որ հայկական անուն մը խառնուած ըլլայ որ եւ է դէպքի:

Այս անգամ ալ առիթը Ալէքսանտրէթի խնդիրն էր:

Թուրք մամուլը տագնապին սկիզբէն իսկ, փորձեց այն տպաւորութիւնը ձգել թէ՝ ոչ միայն Սանճաքին, այլեւ ամբողջ Սուրիոյ Հայերը իրենց պէս կը մտածեն, բացի «Դաշնակներէն»:

Ամիսներով արտասուչ բաներ գրեցին, այդ ուղղութեամբ: Բաւական չսեպելով իրենց յերիւրանքները, վկայութեան կանչեցին Պոլսոյ ազգային կոչուած իշխանութեան փետրաթափ մնացորդներն ալ:

Իսկ վերջերս, երբ արդէն վէճը վճռական շրջանի մը մէջ մտած էր, երբ Ազգաժողովին երեք պատուիրակները քննութիւն կը կատարէին տեղին վրայ եւ ժողովուրդները իրենց տրամադրութիւնները կը յայտնէին հրապարակաւ, կարծես թանձր մշուշ մը իջաւ Թուրք մամուլին վրայ: Աչքերը դարձան, բերանները փրփրեցան, ձեռքերը ատամներուն զարնուեցան,— եւ տո՛ւր թէ կու տաս:

Բայց, փոխանակ ամբողջ հայ ժողովուրդը մեղադրելու, դաւադրութեան, ապստամբութեան եւ անէծքի տեղատարափը թափեցին «Դաշնակ»ներու գլխուն:

Ի՞նչ էր պատահած:

— «Դաշնակ Հայերը յանդգնած են զէնք պարպել Պէյլանի թրքական յիշատակարանին դէմ»:

— «Երբ հասկցուեցաւ որ Անտիոքի Թուրքերը եւ անոնց հետ միասին Հայերը պիտի չմասնակցին ընտրութեանց, Ֆրանսացիները դաշնակ քոմիթէի Փարիզի կեդրոնէն մարմին մը բերել տուին Սանճաքի Հայերուն վրայ:
լով, բարոյական եւ նիւթական շարք մը ճնշումներ կատարել տուին Սանճաքի Հայերուն վրայ:

— «Թէեւ կասկած չկայ թէ Հայերու ստուար մեծամասնութիւնը չմասնակցեցաւ ընտրութեանց, բայց գոնէ մասամբ մասնակցեցան անոնք: Այս ձեւով ընտրութեանց մասնակցողները ամբողջովին արդարանալի են. որովհետեւ մէջտեղը կար դաշնակ կարգապահութիւնը իր ամբողջ արիւնոտ ահաւորութեամբ: Գիտէք թէ ի՞նչ է այդ կարգապահութիւնը. — տրուած հրամանը չկատարողները կը սպաննուին»: (Ճումհուրիյէթ, 19 յունուար):

Եւ այսպէս պատմութիւններ, պատմութիւննե՜ր, որոնք ոտքի վրայ քուն կը բերեն:

Այս հրապարակութիւնները միեւնոյն ատեն կը պարունակեն անուղղակի ապտակներ, թէեւ հայ ժողովուրդին արդա՜ր, բարեկամները հրապարակաւ կը խոստովանին թէ «դրամով վարձուած քանի մը թշուառականներ են որ կ'աշխատին աղտոտել հայութեան անունը» (Աչըք Սէօզ):

Թուրք խմբագիրները մասնագիտութեան վերածեր են, նաեւ, ուրիշ ռազմախաղ մը:

Ամէն անգամ որ հակաթուրք դէպք մը պատահի արտասահմանի մէջ կամ հայանպաստ գրութիւն մը երեւայ օտար թերթի մը մէջ, հրապարակաւ կը պահանջեն Պոլսոյ հայկական մնացորդներէն՝ որ ճշդեն իրենց դիրքը:

Այսպէս, «Ճումհուրիյէթ»ի խմբագրութիւնը «Ա. Երամ» ստորագրութեամբ յօդուած մը կը տեսնէ «Վիւ» շաբաթաթերթին մէջ, Պոլսոյ հայ փոքրամասնութեանց կրած հարստահարութեանց մասին: Եւ բաշխը ցցած՝ կ'ազդարարէ.

— «Կը հրաւիրեմ Թուրքիոյ հայ փոքրամասնութեան երեւելիները բերնին չափը տալ այդ Արամ Էֆէնտիին: Եւ իրենցմէ կը խնդրեմ «Վիւ»ի ղրկել մէկ պատճէնը Թուրքիոյ Հայերու իրական կացութեան մասին իրենց գրելիքներուն»:

Անշո՛ւշտ, անշո՛ւշտ: Պոլսոյ «Ազգ. վարչութիւնը» արտակարգ նիստ գումարելով, փութաց պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակել այդ «իրական կացութեան» մասին: Եւ այդ առթիւ իմացանք թէ Թուրքիոյ մէջ «քաղաքակիրթ երկիրներու օրինակ ծառայելու սահման կը տիրապետեն արդարութիւնը, ազատութիւնն ու հաւասարութիւնը»: Իմացանք, նաեւ, վկայութիւնը «հայ մտաւորականներուն», որոնք չե՞ն հանդուրժեր որ նոյնիսկ Թուրք թերթը գործածէ «հայ փոքրամասնութիւն» բացատրութիւնը: «Թուրքիոյ մէջ մեծամասնութիւն եւ փոքրամասնութիւն անունով բան չենք ճանչնար»:

«Ճումհուրիյէթ» ուրիշ վկայ մը եւս ունի, ապացուցանելու համար թէ արտասահմանի Հայերը ամէն տեղ կը նախանձին «Թուրքիոյ Հայերու վայելած երջանկութեան»:

Այսպէս, նոյն թերթը վերջերս հրատարակած էր գրութիւն մը՝ «նախկին հայրենակիցէ մը որ ներկայիս Եգիպտոս կը բնակի» եւ որ ուզեր է պատասխանել Եգիպտոսի ռամկավար օրկանին, այս վերջինը խղճալի գտած ըլլալով Թուրքիոյ Հայերուն վիճակը:

Քրքրելով անցեալը, «նախկին հայրենակից»ը երկու բառով կը բացատրէ նաեւ հայաջինջ սարսափները.

— «... Թուրքեւհայ յարաբերութիւնները քննուած ատեն, մոռնալու չէ որ այս երկու ազգերը դարերէ ի վեր ապրած են հօր եւ տղու վիճակով: Հետեւաբար անցեալ դէպքերը կրնանք նկատել իբրեւ յանդիմանութիւններ՝ հօրը կողմէ տղուն ուղղուած: Հաւ բազատ տղան յանդիմանուած ատեն իսկ, հօր մը ձեռքէն արկած կ'ելլէ երբեմն»:

Ձեր գրիչը պիտի կրնա՞ր շարունակել ասկէ անդին... Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՑ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՆԵՐՔԻՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆ — ԹՈՒՐՔԵՐԷՆԸ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒ — ՀՍԿՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ԿԱՏԱՐԷ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԸ — ՍԱՆՃԱՔԸ ՈՉ ԲԱՆԱԿ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ, ՈՉ ԱԼ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԻՒՆ, ԱՅԼ ՄԻԱՅՆ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆ — ԴԱՇՆԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ, ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԻՋԵՒ — ՊԻՏԻ ԱՐԳԻԼՈՒԻՆ ԿԱՍԿԱԾԵԼԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը յունուար 27ին վաւերացուց տեղեկաբեր Պ. Սանտլէրի խմբագրած համաձայնութիւնը՝ Ալէքսանտրէթի մասին:

Ֆրանքօ-թուրք բանակցութեանց պատմութիւնը ներկայացնելէ վերջ, տեղեկաբերը կ'ըսէ թէ համաձայնութիւն մը գոյացած է հետեւեալ հիմնական կէտերուն վրայ

1.— Ալէքսանտրէթ - Անտիոքի Սանճաքը կը կազմէ առանձին ամբողջութիւն մը: Կը վայելէ կատարեալ անկախութիւն իր ներքին գործերուն մէջ: Արտաքին գործերը կը վարէ Սուրիոյ պետութիւնը, վերապահութեամբ ստորեւ նշանակուած Գ. յօդուածին: Մաքսային եւ դրամական դրութիւնը նոյնն է Սուրիոյ եւ Սանճաքին համար:

2.— Սանճաքին մէջ թրքերէնը պաշտօնական լեզուն է: Ա. Դ. Խորհուրդը պիտի որոշէ, համաձայն 10րդ յօդուածին տրամադրութեանց, ուրիշ լեզուի մը գործածութեան հանգամանքն ու պայմանները:

3.— Սուրիոյ կողմէ կնքուած ոչ մէկ միջազգային համաձայնութիւն որ կրնայ որ եւ է ձեւով ազդել այդ պետութեան անկախութեան եւ մենատիրութեան վրայ, ինչպէս եւ ոչ մէկ միջազգային որոշում որ կրնայ միեւնոյն հետեւանքները ունենալ, չեն կրնար գործադրուիլ Սանճաքին համար, առանց Ա. Դ. Խորհուրդին կանխայայտ եւ բացորոշ հաւանութեան:

4.— Մասնաւոր գործակալներ պիտի ապահովեն երկու գործադիր իշխանութեանց միջեւ անհրաժեշտ կապակցութիւնը՝ Սուրիոյ իրաւասութեանց ձգուած հարցերուն համար: Այս նոյն գործերուն համար Սուրիոյ եւ Սանճաքին օրէնսդիր ժողովները պիտի կրնան միջխորհրդարանական կապակցութիւն մը հաստատել:

5.— Ա. Դ. Խորհուրդին հսկողութիւնը պիտի կատարուի հետեւեալ պայմաններով —

Ա.— Տեղին վրայ պիտի գտնուի Ա. Դ. Խորհուրդին մէկ պատուիրակը, որ պիտի ըլլայ Ֆրանսացի:

Բ.— Պատուիրակը իրաւասու է առաւելագոյն չորս ամսուան պայմանաժամի մը մէջ կախակայելու որ եւ է օրէնսդրական կամ կառավարական գործողութիւն որ կը հակասէ Սանճաքին իրաւակարգին եւ հիմնական օրէնքին: Պատուիրակը պարտաւոր է այդ պարագային անմիջապէս դիմել Ա. Դ. Խորհուրդին, որ պիտի արձակէ վերջնական վճիռը:

Գ.— Ֆրանսական եւ թրքական կառավարութիւնները պարտաւոր են ընթացք տալու Ա. Դ. Խորհուրդին յանձնարարութեանց, տրուած որոշումներուն գործադրութիւնը ապահովելու համար: Յետագային պիտի ճշդուին Ա. Դ. Խորհուրդին իրաւասութիւնները ապազինման մասին:

6.— Սանճաքը բանակ պիտի չունենայ. որ եւ է պարտաւորիչ զինուորութիւն չի կրնար հաստատուիլ: Որ եւ է զինուորական շինութիւն չի կրնար կատարուիլ: Կրնայ կազմակերպուիլ միայն տեղական ոստիկանական ուժ մը, որուն թիւը պիտի չանցնի.... հոգին: Որ եւ է սպառազինութիւն, բացի անկէ որ անհրաժեշտ է այս ոստիկանական ուժին համար, չի կրնար մտցուիլ կամ հաստատուիլ Սանճաքին մէջ:

7.— Ֆրանքօ-թուրք դաշնագիր մը պիտի կնքուի, որուն համաձայն Թուրքիա եւ Ֆրանսա պիտի ապահովեն Սանճաքին հողային ամբողջութիւնը: Այս երաշխաւորութիւնը պիտի բանի երկու կողմերուն խորհրդակցութենէն վերջը: Համաձայնութիւն մը պիտի կնքուի Թուրքիոյ, Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ միջեւ, ապահովելով թուրքօ-սուրիական սահմանագլուխին պաշտպանութիւնը, եւ արգիլելով թրքական եւ սուրիական հողերուն մէջ որ եւ է կազմակերպութիւն կամ գործունէութիւն որ ուղղուած է միւս երկրին կարգ ու սարքին եւ ապահովութեան դէմ:

8.— Սանճաքին կազմական կանոնագիրը պիտի պարունակէ մասնաւոր տրամադրութիւն մը, ճշդելով Թուրքիոյ վերապահուած իրաւունքները եւ առաւելութիւնները Ալէքսանտրէթի նաւահանգիստին մէջ, որպէսզի կարենայ առաւելագոյն չափով օգտուիլ այդ նաւահանգիստէն, իր թրանզիթի պէտքերուն համար:

9.— Սանճաքին իրաւակարգը եւ սահմանադրութիւնը գործադրութեան պիտի յանձնուին Ա. Դ. Խորհուրդին որոշումէն անմիջապէս վերջը:

10.— Ա. Դ. Խորհուրդին յանձնախումբին որոշումները պիտի տրուին ձայներու 2)3ի մեծամասնութեամբ, առանց հաշուելու երկու կողմին քուէները:

Տեղեկաբերը ուրիշ կարգ մը մանրամասնութիւններ ալ հաղորդելէ վերջը, կ'առաջարկէ Ազգաժողովին դիտողներուն պաշտօնը երկարաձգել մինչեւ մարտ 15:

Համաձայնութիւն գոյացած է որ Սանճաքին սահմանադրութիւնը գործադրուի կարելի եղածին չափ շուտ: Մինչեւ հոգատարութեան բարձումը Ֆրանսայի կ'իյնայ ապահովել նոր կարգ ու սարքին գործադրութիւնը:

Դժգոհութեան ցոյցեր Դամասկոսի եւ Պէյրութի մէջ

Պէյրութէն կը հեռագրեն յունուար 26 թուականով.—

Ժընեւի մէջ գոյացած համաձայնութեան մասին հասած առաջին տեղեկութիւնները նպաստաւոր տպաւորութիւն գործեցին Անտիոքի ժողովուրդին վրայ եւ մեղմացուցին այն ջղագրգռութիւնը որ յառաջ եկած էր Թուրք եւ արաբ վարիչներու գրգռումով: Դամասկոսի մէջ սրոշ դժգոհութիւն կը տիրէ. Հալէպի մէջ շուկան փակուած է, իսկ Սանճաքը հանդարտ է: Ինչպէս կ'երեւայ, բուն շահակիցները գոհ են: Ազգաժողովին դիտողներն ալ հաստատեցին այս պարագան, պտոյտ մը կատարելով այս առթիւ: Արաբ, իսլամ կամ քրիստոնեայ հասարակութեանց ներկայացուցիչները զիրենք ընդունեցին պոռալով «կեցցէ՛ Ֆրանսա, կեցցէ Ազգաժողովը, որոնք մեզի ազատութիւն տալով ապահովեցին մեր պաշտպանութիւնը»: Իսկ Թուրք գիւղացիները, խորհելով թէ խնդիրը կարգադրուած է գոհացուցիչ եղանակով, հարկ չտեսան ներկայանալ:

(ԼՈՒՐԵՐՈՒ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՆԱՅԻԼ Դ. ԷՋ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՏԷՍԹԱՆ », «ՏԷՍԹԱ՞Ն»...

Երէկ «Խ. Հայաստան»ի նոր կապոց մը ձեռքս անցաւ. 1936 դեկտ. 23էն 1937 յունուար 11:

Կապոցը հազիւ բացած, աչքիս առջեւ փռուեցաւ էջ մը աշուղերգութիւն, ի փառս Կոմկուսի, Կոլխոզի, այլ մանաւանդ անսկիզբն եւ անվախճան Սթալինի:

Արդէն իսկ, առաջին ձօնը ուղղուած է անոր,— «Ստալինի դաստանը» որ «ասել է աշուղ Վերդին»

Երգենք միասին, (թէեւ եղանակը ոչ ես գիտեմ, ոչ ալ դուք, բայց կրնանք յարմարցնել, քանի որ բառական թառ եւ «քեամանչա» լսեր ենք եւ կիրակին ալ Ռուբէնը պիտի լսենք).

Ստալինի անունը աշխարհի բարբառ է դառել,
Սար ու ձոր դրօշում է, գունեղային շափաղ է դառել,
Սաղ բանւոր դասակարգը ուրախ չամչրաղ է դառել,
Սովետական մախլուխի քէֆը քոք ու չաղ է դառել:

Արեւելքից արեւմուտք բանւորին աչք է Ստալին,
Ամէնամօտիկ դամխար, ախպէր ու հէր է Ստալին,
Աշխատաւորի համար գլխովին տէր է Ստալին,
Անունով մեծ է, բայց խոնարհ, ու ջին ընկեր Ստալին,
Արարած աշխարհի մէջ բոլորից վեր է Ստալին.

Ի՞նչ մեղքս պահեմ, այս «տէսթա-ն»ին մէջ բառեր կան որոնք ինծի ալ անծանօթ են:

Արդ, ամբողջ կտորը կը բաղկանայ 36 տունէ, եւ ես միայն գլուխէն օրինակած եղայ ինը տող,— ինչպէս աշուղական:

Շարունակելով թերթերցումս, կէսէն անդին դիմացս ելաւ գրական հայերէն մը, սահուն եւ վճիտ.

Լէնինի արժանաւոր եւ աչալուրջ աշակերտը,
Լուսատու փարոսի պէս կանգնած է ինչպէս բերդը,
Լերան պէս հզօր, անյաղթ, իր քաջ ընկերների հետը,
Լայնասիրտ, մարդասէր, բարի է դարուս ամենագէտը,
Լեռան քաջը, հոգին ջինջ, միտքը ինչպէս թռչող նետը,
Լրիւ լուսնակի նման պայծառ չամանդաղ է դառել:

Բաղդատեցէք երկու լեզուները, գտնելու համար... հարազատութեան չափը:

Հատ մը եւս, «Աշխարհաշէն Ստալին», հեղինակը՝ Համայեակ Օհանեան.

Պէտք ա գովեմ ձեր մեծ ղեկավարին,
Աշխարհը շէնացնող պայծառ Ստալինին,
Ամենայն տեղ փայլեց, հասաւ քո բարին,
Հինը քանդող, նորը շինող Ստալին:

Սովետը քեզմով ալ ծլած ու ծաղկած,
Անիր,— ո՛վ կ'աշխատի, էն էլ կ'ուտի հաց,
Էլ անգործ ու աղքատ մէկ մարդ չմնաց,
Ամէն ինչ թամամող, արդար Ստալին:

Զար բերաններ կ'ըսեն թէ «ամէն ինչ թամամող» այս հանճարն ալ աշուղ մըն է, որ գիշեր ցերեկ երգելով Ռուսաստանէն դուրս կը հանէ իր «քաջ ընկերները»,— օձեր, իժեր, որդեր, շուներ,— այլ անուամբ Զինովիեւ, Քամենեւ, Սմիրնով, Պաքայեւ, Տէր Վահանեան, Թոմսքի, Թրոցքի, Ռատէք, Ռիքով, Փիաթաքով, Սոքոլնիքով, Մուրալով, Պուխարին եւ որ ի կարգին և անմիջապէս կը «թամամցնէ» զանոնք:

Կեցցէ՛ «հինը քանդող նորը շինող Ստալին», իր տարիքից եւ գործակից ընկերներու գանկերուն վրայ կանգնած, «բոլորից վեր Ստալին»:

ՎԱՀԷ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԽԵՂԿԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՎԵՐՋԱՆԱՅ

Միշտ նոր ձերբակալութիւններ

Դերասոյն Ատեանի չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ ալ, խոստովանութիւններն եւ մատնութիւնները շարունակուեցան նոյն «շքեղ եւ աննախընթաց» հանդիսաւորութեամբ: Ոչ մէկը կ'ուզէ ետ մնալ՝ կարելի եղածին չափ շատ ոճիր շալկելու համար ..

Նախ հարցաքննուեցաւ Քնեազեւ, հարաւային Ուրալի երկաթուղիներու նախկին տնօրէնը, որ առանց վարանելու ներկայացուց շարք մը խափանարար գործեր եւ փորձեր որոնց ձեռնարկած էին դաւադիրները, Թրոցքիի հրամանով: Իր ցանկին համաձայն, 1934ին 1500, 1935ին 2000 «սապոթաժ» կատարուած է երկաթուղիներու եւ կառախումբերու դէմ: Այս եղեռնական արարքներուն հետեւանքով սպաննուած են 63, վիրաւորուած՝ 164 հոգի: Ընդհ. դատախազը ընդհատելով, հանդիսաւորապէս կարդաց զոհերուն անունները եւ մականունները: Յետոյ ամբաստանեալը յայտնեց թէ ճափոնական դեսպանատան զինուորական կցորդին յանձնարարութեամբ, ինք անգամ արձանագրուած էր ճափոնի լրտեսական սպասարկութեան եւ անոր յանձնած՝ սիպերիական երկաթուղիին յատակագիծները: Յիշեց նաեւ ուրիշ գործակալ մը որ Լոնտոնի ճափոնական դեսպանատան մէջ կը ծառայէ եղեր: Նախագահը արգիլեց օտար անուններ տալ եւ ատենագրութենէն ջնջել տուաւ ճափոնցիներու անունները, նշանակելով Ք. եւ Ֆ.: (Ճափոնական կառավարութիւնը անմիջապէս հերքեց այս վերագրումները):

Նոյն նիստին մէջ, ուրիշ օտար պետութեան մը անունն ալ յիշուեցաւ,— Չեխոսլովաքիա:

Վկաներէն Իվան Կրաշէ յայտարարեց թէ 1927ին խորհրդային երկիր մտաւ իբրեւ չեխական լրտես, յետոյ աշխատեցաւ Կոմինտէրնի համար:

Այս նիստին մէջ մատնուեցաւ ուրիշ հրապարակագիր մը, Սոսնովսքի, որուն համար կ'ըսեն թէ Ռատէքէն աւելի մեծ համբաւ կը վայելէր: Այս մարդն ալ ձերբակալուեցաւ:

Ուրիշ կարեւոր դէպք մը — Քրասնոյարսքի (Սիպերիա) բանուորները բանաձեւ կը քուէարկէին, համաձայն տրուած ազդանշանին, մահապատիժ պահանջելով ամբաստանեալներուն համար, երբ մէկը յայտարարեց թէ Թրոցքիի երկրորդ տղան, ճարտարագէտ Սէրկէյ Սէտով, փորձած էր կազով թունաւորել զիրենք, ուրեմն մեղսակից է 17 ամբաստանեալներուն: Իրազեկներ կ'ըսեն թէ տղան բանտարկուած է արդէն:

Կ'ըսուի թէ ձերբակալուած է նաեւ Զինովիեւի տղաքներէն մէկը:

*** Երէկ ընդհ. դատախազը պիտի կարդար իր պահանջագիրը:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐԸ կը շարունակուին միշտ, աւելի ահաւոր համեմատութիւններ առնելով: Վերջին լուրերու համաձայն, 500,000 հոգի եւս պիտի հեռացուին վտանգեալ քաղաքներէ, Միսիսիփի գետն ալ յորդած ըլլալով: Կառավարութիւնը գրաւած է 35,000 բեռնակառքեր, փոխադրութեան համար: Անպատսպար քաղաքացիներու թիւը հասած է 850,000ի, մահերու թիւը՝ 400ի: Անընդհատ անձրեւ կը տեղայ: Կ. Խաչը կը տեղեկացնէ թէ ամենամեծ աղէտն է այս, պատերազմէն ի վեր:

ՊԻՏԻ ՍՂԷ՞ ԹԵՐԹԵՐՈՒՆ ԳԻՆԸ

Ֆրանսերէն թերթերը, այս պահուս, կը վիճին ... գնանումի հարցի մը մասին, (բացատրութիւնը իրենցմէ առնուած է):

— Թերթերուն գինը բարձրացնե՞լ թէ ոչ:

Ֆրանսերէն Թերթերու Ազգային Դաշնակցութեան մէջ, աջերը կը պնդեն թէ անհրաժեշտ է թերթերուն գինը բարձրացնել 40 սանթիմի, (այժմ 30 սանթիմ): Անոնց գլխաւոր պատճառաբանութիւնն այն է թէ թուղթին գինը բարձրացած է:

Գին բարձրացնելու կողմնակից է «Մաթէն», որուն խմբագիրը, Սթէֆան Լօզան, իր տեսակէտը կը պաշտպանէ հետեւեալ պատճառաբանութեամբ.

— Երկու ձեւով կը խմբագրուի թերթ մը, — խնայողական եւ հարուստ: Երբ թղթակից չես պահեր, յրարիւ չունիս, յօդուածագիրներուն չես վճարեր, ու կը գոհանաս Հաւասի հեռագրական գործակալութեան լուրերով եւ բարեկամ երեսփոխաններու յօդուածներով, թերթդ լոյս կը տեսնէ խնայողական պիւտճէով: Փարիզի մէջ ունինք թերթեր, որոնք խմբագրութեան համար կը ծախսեն տարեկան միայն քանի մը հարիւր հազար ֆրանք, բանք՝ 400.000 ֆրանք.

Երբ, սակայն, կ'ուզես խմբագիր ունենալ ամէն բաժնի համար, թղթակիցներ կը պահես, անոնց ... ծախքերը կը վճարես, չես գոհանար Հաւասով, մասնաւոր հեռագիրներ կը ստանաս, աշխատակիցներ կը ճարես մեծ վճարումի, եւ ահա թերթդ լոյս կը տեսնէ այնքան հարուստ, որքան պիւտճէդ: «Մաթէն», անցեալ տարի, խմբագրութեան համար ծախսած է աւելի քան եօթը միլիոն:

Արդ, թերթ մը չապրիր՝ եթէ վաճառումը չի համապատասխաներ իր ծախքերուն: Ֆրանքը արժեզրկուեցաւ, աշխատավարձերը բարձրացան, նոր ծախքեր բացուեցան վճարումի արժանւորդի համար, թուղթին գինը վրայ դրաւ, — պէտք է որ թերթն ալ բարձրացնէ իր գինը:

Ու «Մաթէն» կ'աւելցնէ թէ ժողովուրդն ալ, «ընթերցող հասարակութիւնը», պարտաւոր է հետաքրքրուիլ այս մտահոգութեամբ: Ո՞վ պիտի պաշտպանէ հանրային շահերը, երբ հրապարակը գրաւեն կոմիտէներու եւ կուսակցութիւններու թերթերը, — անկախ թերթ մը կը նմանի պահապան շունի մը, որ կը հաջէ՝ երբ կը զգայ թէ վտանգ մը կը սպառնայ իր օճախին, կրնայ ըլլալ որ, երբեմն, հաջէ անտեղի, հոգ չէ, թող հաջէ, տարիա իր պարտականութիւնն է, կը նշանակէ թէ միշտ արթուն կը հսկէ: Աւելի լաւ է որ պահապան շունը հաջէ պարապ տեղը, քան թէ թոյլ տայ որ գողը մտնէ տուն եւ կողոպտէ:

Ամէն ուղղղ չի կրնար պահապան շուն ըլլալ, անհրաժեշտ է մարզանք եւ սնունդ: Վա՜յ անոնց, որոնք, քանի մը սու խնայելու համար, կը թողուն որ պահապան շունը մեռնի անօթի.

Ինչպէս կը տեսնէք, անօթութեան սարսափն ունի նաեւ «Մաթէն», որ տարեկան եօթը միլիոն կը ծախսէ խմբագրութեան համար:

«Իւմանիթէ» կատաղօրէն կը յարձակի «Մաթէն»ի եւ ընկերներուն («Լը Ժուր», «Էքօ տը Փարի») վրայ:

Նախ անհիմն կը գտնէ աջակողմեան թերթերուն առարկութիւնը թէ չեն կրնար գոցել իրենց ծախքերը, — ի՞նչ, թերթ մը, որ 5000 ֆր. կը վճարէ միայն մէկ յօդուածի, կը նշանակէ թէ ունի որ կը վճարէ: Համայնավար թերթը ուրիշ յայտնութիւններ ալ կը կատարէ, — երեկոյեան թերթ մը ամսական 2500 ֆրանք կը վճարէր հրապարակագրի մը, որ կը ստորագրէր միայն կէս սիւնակնոց առաջնորդող յօդուած մը, մինչ նոյն կամ նման թերթ մը ամսական 1500 ֆրանքէն աւելի չէր ուզեր վճարել Եթովպիոյ կռիւներուն հետեւող լրագրողին:

Տարնար, Համայնավար յօդուածագիրը, ուրի՞շ բան կը տեսնէ աջակողմեան թերթերու առաջարկին մէջ, — եթէ «Մաթէն» կամ «Լը Ժուր» կ'ուզեն բարձրացնել թերթերուն գինը, ատոր մէջ ուրիշ հաշիւ չունին՝ բայց եթէ ժողովուրդին բերնէն կորզել նոր աղաղակ մըն ալ, — «Ահա թերթերուն գինն ալ սղեց»: Սղելու սարսափին տակ պահել ժողովուրդը եւ վարկաբեկել Ժող. Ճակատը: Տարին մէկ ուրիշ նպատակն է նիւթապէս մեռցնել գաղափարական թերթերը, չէ՞ որ աջակողմեան թերթերուն ետեւը կանգնած է արդի Կրեսոսը, Նորին Վեհափառութիւն Դրամագլուխը:

Արդարեւ դրամատիրական թերթերը, այդ նպատակաւ, երկու առաջարկ կը դնեն հրապարակ. — Բարձրացնել թերթերուն գինը՝ պահելով թերթերուն ծաւալը եւ էջերը, կամ աւելցնել թերթերուն էջերը եւ ծաւալը՝ պահելով նոյն գինը:

Գաղափարական թերթերը կրնա՞ն մինչ տոկալ այս հարուածին, — եթէ գինը բարձրացնեն՝ ժողովուրդը պիտի արտնջայ, եթէ էջերը աւելցնեն՝ պիւտճէն պիտի չբաւէ: Դրամատիրական թերթերուն հո՞գը, — եթէ գինը բարձրանալէ վերջ ընթերցողը նուազի, դիւրին է որսալ զայն, գրաւիչ պատկերներ աւելցնելով, աղուոր յօդուածներ ճարելով, (աջակողմեան գրողները նուազ տաղանդ չունին անշուշտ)

Ինչո՞ւ կը բարձրացնէք գինը, կ'ըսեն ձախակողմեանները.

Որովհետեւ, կը պատասխանեն «Փըթի Փարիզիէն», «Ժուռնալ», «Փարի Սուար», «Մաթէն», «Լը Ժուր», որովհետեւ սղած է թուղթը:

—Սո՛ւտ է, կ'ըսպռան «Էօվր», «Իւմանիթէ», «Փօփիւլէր», եթէ այդքան սղած ըլլար թուղթը, ի՞նչպէս կը յանդգնէին թերթերուն էջերը աւելցնելու մասին խօսիլ: Թուղթը չի կրնար սղել այդքան, որովհետեւ թուղթի արդիւնաբերութիւնը գործաւորական մեծ պահանջ չունի, եւ յետոյ չէ՞ որ արտասահմանէն ներածուած թուղթը, հակառակ մաքսային տուրքերուն, աւելի աժան կը ծախուի քան Ֆրանսացի դրամատէրերուն շինած թուղթերը: Եւ վերջապէս թերթերուն գինը բարձրացնել ուզողները իրենց թերթերուն յատուկ թուղթ կը շինեն, — այդ թուղթը սուղ է, որովհետեւ սուղ կը շինեն առանց պատճառի: Անշուշտ սուղ թուղթէն վերջ պահանջ գնելու համար թերթերուն գինն ալ սղցնելու:

«Էօվր», իր կարգին կը սպառնայ եւ դիտել կու տայ թէ Մարդու Իրաւունքներու Լիկը, Ամիէնի իր վերջին համագումարի ընթացքին, քննութեան առած է թերթերու վաճառման հարցը: Ժող. Ճակատի ղեկավարներն ալ մօտէն կը հետաքրքրուին մամուլի տարածման հարցով:

Մամուլն է որ տեսակէտ կը նետէ հրապարակ եւ հանրային կարծիք կը շինէ: Կը խմորէ զանգուածները, կը բոցավառէ բազմութիւնները: Տէր դառնալ երկրի մը մամուլին, կը նշանակէ տէր դառնալ երկրին ճակատագրին.

Արդ, աշխատաւոր զանգուածը չատո՞նց դիտած է, որ մեծ մամուլը կը գտնուի դրամատիրութեան ձեռքը, — Կրեսոսին մամուլը պիտի պաշտպանէր անշուշտ Կրեսոսին քաղաքականութիւնը: Սակայն Ժող. Ճակատի ղեկավարութիւնը թոյլ չի կրնար տալ որ մամուլը ծախու ապրանք միայն չարունակ կամ ծառայէ Կրեսոսին:

Ամէնէն համաժողովը կ'առաջարկէ որոշ եւ նուազագոյն գին մը պարտադրել բոլոր թերթերուն, — բայց հարց կը ծագի այստեղ: Նուազագոյն եւ միօրինակ գինը կը սպաննէ գաղափարական թերթերը, վասնզի աշխատաւոր մտաւորականութիւնը չի կրնար գոցել իր ծախքերը, մինչ դրամատէրները կրնան տոկալ ամէն ծախքի, եւ յետոյ մրցակցութիւն կայ, — դրամատիրական թերթերը կրնան, նոյն գինով բայց մեծ ծաւալով, գրաւել ընթերցող բազմութիւնը: Երբ նոյն գինով է, դրամատիրական թերթերը կուտան պատկերներ, վէպեր, հետաքրքրական արձագանգներ: Ծաւալը աւելցնելն իսկ կ'ազդէ, — չէ՞ որ շատեր թերթը կը գնեն կարդալու, յետոյ պանիր փաթթելու կամ բարձ շինելու համար:

Այսպէս Գայեէ, բազմահմուտ մտաւորական մը, որ ծանօթ է իր երկարաշունչ գործերով եւ իբրեւ խմբագիր Էօվրի, կը կարծէ թէ կարելի է որոշ արգելքներ դնել այդ խաղերուն վրայ, — օրինակ՝ թերթ մը որ ունի այնքան էջ, այնքան մեծութիւն, այնքան տող, պիտի ծախուի նուազագոյն այնքան գինով, իսկ ուրիշ թերթ մը որ ունի այնքան էջ, մեծութիւն կամ տող, պիտի ծախուի այնքան գինով:

Կառավարութիւնը լուռ է, տակաւին, այս վէճին մասին:

ՔԱՂՀԱՆ

[illegible]

— Զորս հազար ֆրանքէն պակաս չեմ կրնար շինել ձեր իւղանկար նկարը:

— Իսկ քանի՞ ֆրանք կ'ուզէք, եթէ ես տամ իւղը:

×

Նիւ Եորքի մէջ, հարիւրամեայ մը իր ութսունամեայ զաւակին հետ ոստիկանութեան դիմելով.

— Անդրէմ, պարոն ոստիկաններ, մեզ պաշտպանեցէք, միայն մէկ զաւակ ունիմ զիս խնամելու, եթէ փախցնեն՝ ինծ համար մահ է:

— Պարոն, աւելորդ ոստիկաններ չունինք առ այժմ:

Մի թողուք որ ձեր զաւակը մինակ դուրս ելլէ ուշ ատեն:

ՔԵԱՄԱՆՉԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆ

«Քեամանչայի երեկոյ մը». «Աշխարհագրութեան» սրահին մէջ, շաբաթ օր:

Արշակ Չօպանեան կը բանայ հանդէսը, տեղեկութիւններ կարդալով մեզի քեամանչային ու նշանաւոր քեամանչիստ Ռուբէնի մասին: Իր ամփոփ տեղեկութիւնները, որոնց մէջ շատ գեղեցիկ բաներ ըսուած էին այդ դիւթական գործիքին եւ արուեստագէտին մասին, ընդելուզուած էին Սայաթ Նովայի տողերով:

Յետոյ մթնեց սրահը: Ու երեւցաւ բեմին վրայ մօդ. ամոլը, — Պարոն եւ Տիկին Ռուբէն, քեամանչիստ եւ դաշնակահարուհի:

Քեամանչա՜ն ...

Փոքր ոսկեհատ գինիով լեցուն տակառիկ, ծիրը ոսկի, արծաթազարդ ու տառափազարդ, նրբաւարտ իր միտարոնը, տրտագին գլուխ ջայլահիրէ, ականջները արծաթ օղերու մէջ ու ձայնը, ձա՜յնը մանաւանդ:

Աղեխարշ, խռովիչ, աշուղներու հոգիներէն քաշուած ձայն, ձայն դարերու խորունկէն հաւաքուած, ձայն Արեւելքի գիշերներու սիրտէն բարձրացող, թաւանոյշ, թրթռուն, հազար քաղցր ալիքներու ձայն, նախահայրերու հազար թարմ ու անմահ, փիլիսոփայ բանաստեղծներու ձայն, գինիի ու բաժակի ձայն, «կոզալ»ներու համերգ, սրտի ըմպելի, սիրոյ հանճարի ձայն.

— «Աշուղական գինով լիքը դուն ոսկէ թասն ես, Քեամանչա»:

Ու կը սկսի հրաշքը ու կը բացուին հէքիաթներու համատարած չղարշները:

Ունկնդիրները կը փախչին արեւմուտքէն: Կը սկսի ճանապարհորդութիւն մը, Աշխարհագրութեան սրահին մէջ, դէպի մեր սրբօրէն ու հերոսօրէն վիրաւոր հայրենիքը, դէպի հարեւան երկիրներ, դէպի աստուածացող Արեւելք:

Այս մոգական ճանապարհորդութեան մէջ մեր առաջնորդն է քեամանչայի իշխան Ռուբէնը եւ իր խորապէս արուեստագիտուհի կենակիցը, որ յաճախ դաշնակով կ'ընկերանայ, հիանալի ներդաշնակութեամբ, քեամանչայի գեղին մէջ թափելով դաշնակին կլոր հնչիւնները:

Առաջնորդներուն աջէնէն կ'երթան լուսաւորիչներու պաշտամունքով պատուած ստուերներ՝ Քուչակ, Սայաթ Նովա, Մելիքեան, Սպենդիարեան, Ղարաշ-վիլի, Կորսաքով եւ Կոմիտաս:

Ռուբէն կը պատմանուագէ, մտերմացումներու պէս, գեղեցիկ գաղտնիքները Արեւելքին, կը պատմանուագէ կարօտակէզ ջերմութիւնով, թրթռուն հառաչներով անհուն ցաւերն ու խնդութիւնները հին, մեծ, յաւիտենական Արեւելքին.

Գիշերին մէջ մտանք Հայաստան:

(«Յուշք Հայաստանի», հեղինակութիւն Ռուբէնի)

Գիշերին մէջ կը խաղան լոյսեր խոր աշխարհի մը վրայ: Յանկարծ կը բացուին կողերն ու գագաթամասերը երկնակերպ լեռներու: Լոյսը կ'իջնէ սրբազան երաժշտութիւնով, անուշահոտութեամբ ողողելով մթնոլորտը: Լուսնակալի շերտ մը կ'իջնայ վանքի մը վրայ՝ արծաթօծելով սրբատաշ մարմար մը, յետոյ խոյակ մը, գմբէթ մը, կաթողիկէ մը:

Կը վերածին աւանները:

Ի՜նչ յուզիչ է վայրին քաղցրութիւնը: Անցեալէն կեանք մը, համայնական կեանք մը կը շէնցնայ, դունագեղութեամբ:

Կը բացուի հարսնեւոյն մը:

Գիւղը ամբողջ ակմբուած է նահապետական տան մը մէջ: Կոյր ու կրակոտ աշուղ մը հրդեհած է իր քեամանչան: Լեռներու ձայնը, ոգիներու ձայնը, փոթորիկներու ձայնը, ու ձայնը խաղաղութեան, երջանկութեան եւ արցունքներու, ձայնը գետերու կարկաչին, լոյսերու հոսումին, սրտերու բարձրացման, հազար ու մէկ ագի, ինչպէս նաեւ քաղցր թրթռումներ.

Գիւղի պայթի հարսնեւորը յուզումով եւ ուրախութեամբ, արբեցման ուրախութեամբ որ խոր յուզում է.

Կը ծորի սատասելով պարերգ մը ու տղամարդ մը կը պարէ պատարագուորի լրջութեամբ:

Աստղերը կ'երերան:

Ու աստղեր կ'իյնան գինիի կարասներուն մէջ:

Հարսին հոգիին մէջ լուսեղէն աղաւնի մը կը թեւածէ:

Կ'անցնինք: Արտե՜ր, լեռնե՜ր, գիւղակնե՜ր, շինականնե՜ր, հովիւնե՜ր, եզնե՜ր ու ոչխարնե՜ր:

Կործանուող քաղաք մը: Դեւեր կ'անցնին լեռներու ալեկոծութեան վրայէն, կը մարին հարսնեւորները, կը խեղդուին ծիածաններու ծուխերը, արիւնը կը վազէ գինիին մէջ. Հրդեհ կայ ու կռիւ: Հայդուկներու խումբ մը բոցի մը մէջ:

Կը կատարուի աղէտը:

Պահ մը կը թուի թէ ամէն բան գերեզմանուած է: Յանկարծ, սակայն, աւերակներու մէջ ողջ մնացած տան մը մէջէն կը լսուի Հայուն քեամանչան: Այնինչ այնքան խռովիչ է ու արցունքոտ, ոչինչ այնքան հոգի է, ոչ մէկ ձայն այնքան յուզական է, ոչ մէկ ձայն այնքան լեցուն յոյսի, հաւատքի, ապրելու քաղցրութիւննեով.

Ու կը բոլորուին քեամանչային շուրջը զանազան ազգեր, առանց Հայեր: Կը խմեն, կուլան, կը ներեն ալ, նորէն կ'անիծեն, կը յիշեն ու կը մոռնան, կը խմեն, կը պատմեն, կը լան ու կ'երգեն:

Երր մը կը նշանեն որբուհիի մը հետ.

Խնճոյքն կարաւանի մը պէս դուրս կ'իյնան ու կը տեսնեն որ մեծ լերան մը շուրջը փերապարողները կը պարեն, հազար տարիէ ի վեր խմած մարդերու պէս:

Ու քեամանչան, օ՜, քեամանչան

Անոր շուրջը սոխակները հարսնիք են սարքեր:

Այդ հինի դարձիքը Ռուբէնին ծունկին վրայ ու ձեռքին մէջ, եւ ճրագին հարուածներուն ներքեւ կը պեղէ զարմանալի հոգին, զարմանալի ցաւն ու խինդը լոյսին տակ կը թրթռացնէ, անցեալին հրաշալիքները կը վառէ, կը կայծէ կործանած քաղաքները ու կը պատկերազարդէ հոգիներու պատերը.

«Միրանի ծառը»:

Քառասուն սիրտ կախուած է ծառէն, վիրաւոր, վիրաւոր:

Ծիւղերը կը թրթռան զմրուխտէ նուագարանի մը նման: Ամբողջ պարտէզը վիշտի դրախտ մը եղած է: Հեռուն կուլան ուռիները: Մէկը կայ ծառին տակ, սիրտէն զարնուած որ կը հեծկլտայ.

— Հով, հով, հովն ընկա,
Սրտիս խնդում ծովն ընկա:

Այստեղ Ռուբէնի քեամանչան հա... կած է մեր սիրտին վրայ կամ խեղ... ուած է մեր հոգիին գաղտնարանին...

Մեր աչքերուն եռեւ զոյգ մը ար... ցունքի տաք կաթիլ կ'ելեւէջէ:

Կը զգամ քեամանչային բոցը ... դէմքիս վրայ: Հոգիիս մէջ տան կայ ... թախիծ: Սիրտս բուրվա՜ռ, կ'օրօ... ուի ընդմէջ ցաւոտ յիշատակներու ... բարակ երազանքներու:

Ռուբէն հեղինակ նուագեց «Աղ... Ծօլօ»՝ Ղարաչվիլի, աշուղական ... կտորներ՝ Սայաթ Նովայի, «Թի... մանս»՝ Քորսակովի, երկու չարկեար ... Գր. Սիւնիի, փունջ մը «Անուշ»էն՝ Ա. Տիգրանեանի, «Մի լար» Ռ. Մելիք... եանի, «Կովկասեան Ֆանթէզի» ... «Հայ հովիւին սրինգը» իր գործերէ... ու «Ղայթարմա»՝ Սպենդիարեանի ...

Տարա՜ւ, տարա՜ւ մեզի հմայիչ ... տաններու մէջ, խօսեցաւ մեզի հեռ... ւոր երկիրներու հէքիաթական պատ... մութիւններ:

Քանի մը ժամ փրկեց մեզի ... իրականութենէն, ցուցադրելով գա... յլիներ, «մէջլիսներ», «կոզալներ» ... «զայլամներով» քաշած յոնքերու ... կանչող սեւանոյշ աչքեր, գինիով հա... մոլցած շրթունքներ, ոսկի սկուտ... ներու մէջ դրուած ադամանդներ, ... տուգներ ու դեռ փրփրացող գինի... հուր, սէր, հէքիաթ:

Բացաւ մեր առջեւ ճանապարհներ... որոնց վրայ արեւը ծաղկաւորիկ նը... տած է իր բոլոր պայծառութեամբ... զմրուխտ ափեր, ոսկի աւազներ... կապտաւուն ջրեր:

Ու Թիֆլիզ, ու Գիւմրի, ու Երա... Սպահան, Շիրազ ...

Կարաւաններ ուխտաւորներու, ... րոնք կը քալեն հասնելու համար Ա... Ղէթիմ հուրիներուն:

Ռուբէնը մեզի ծանօթ էր Գոյսէն... Ան արդէն անզուգական էր: Հիմա... սակայն, ինչպէս կ'ըսէ ժողովուրդ... «մէկ մը մէկ մըն ալ է եղեր»:

Ան հասած է կոյս գագաթի մը... Քեամանչայի որ արեւելեան ջութակ... է ու թաւ ջութակը միմնդամայն... ապահովաբար չէ բազմած այդքան... բարձրութեան վրայ:

Ռուբէն կը նուագէ անվիճելի... կատարեալ տաղանդով մը, խոր զգ... տակցութեամբ, մանաւանդ բանաս... տեղծութեամբ:

Ռուբէնի մէջ նուագողին միացած... դաշնաւորողը, երկուքն ալ ստեղծ... գործական արժանիքներով:

Ռուբէն երբ կը նուագէ, չարժուած... կը վերածէ ունկնդիրին անձը ու ... գեղական աշխարհը: Ալիք մը, թեւածող... կը խաղայ, կը սահի մեր երակներու... մէջ ու մեր ամբողջ էութիւնը կը վա... րակուի տատանումով մը: Սրահը լուռ... է ինչպէս փակ գերեզման մը, որուն ... գի չկարենալ քեամանչային հոգի... գէն ձայնէն ոչ իսկ չիթ մը: Եւ ... կայն այն վախը ունիս որ հանդիսա... կանները, յանկարծ, պիտի պոռթկա... մբահամուռ, հրթիռներ պիտի արձ... կեն գոհունակութեան բացագանչու... թիւններու, ու տակաւին պիտի կա... նեն ոտքի ու խնդագարի նման, ... մը նման պիտի պարեն մոլեռանդօ... րէն

Եւ արդէն պզտիկ ձայներ կուգ... ականջիդ, — հառաչներ, մտեռ... թափահարումներ, խուլ բացագան... չութիւններ: Կը զգաս սրտերու ... ժումին ձայները, արիւնին ձայնե... հանդիսականներուն մէջ:

ՊՈՂՈՏԱՆԵՐՈՒ ԾԱՂԻԿԸ

(ԱՐՄԱՏԱԽԻԼ ՈՐԲՈՒՀԻՆ)

Հէ՛ք Փիէռ: Կարելի՞ է թափանցել Գաունիկի մտածումներուն: Կարելի՞ է իջնել անոնց յատակը եւ յափշտակել բուն իմաստը անոնց:

— Երեք տարի առաջ էր, Պարոն Գաունիկ: Գիշեր մը, Պալ միւզէթին մէջ, իր սեւ ու խոշոր աչքերը գրաւեցին զիս: Պարեցի հետը: Տաք եղաւ վերաբերումը: Միասին ենք, այդ գիշերէն ասդին: Սակայն . .

— Սակայն ի՞նչ, Պարոն Փիէռ: Օ՛, անհիմն են ձեր մտավախութիւնները: Երեւակայութիւնն է որ ձեր գլխնկին մէջ ցեղզած է հակառակորդը: Հակառակորդ չունիք դուք: Ի զո՛ւր կը դառնացնէք ձեր կեանքը:

Փիէռ Գաունիկի աչքերուն կը նայէր. Անոր դէմքի խաղերուն կը հետեւէր, փորձելով կարդալ անոր ներաշխարհը. Արտայայտուած խօսքերուն վստահելուցիչ անկեղծութիւնը կ'որոնէր ան: Կ'ուզէր խոստովանութեան սկզբնաւորութիւն մը կարդալ անկէ:

Ո՛վ կրնայ ըսել, որ դէմքը հայելին է հոգւոյն: Արտաքին նշանները միշտ ալ մատնանշ չեն հոգւոյն: Հոգեբանն անգամ կը խաբուի յաճախ:

Ու Փիէռ գիտէ հարկաւ որ, մեծ եւ ճշմարիտ դերասանները ժուժկալ են իրենց շարժուձեւերուն մէջ ու սակաւ են անոնց ծամածռութիւնները դէմքի:

— Սակայն, վերջերս, կը շարունակէ Փիէռ, Փօլէթ անտարբեր է ինծի հանդէպ.

— Անտարբե՞ր: Սիրելիս, խաղացուած անտարբերութիւնն է տարիքին: Կիները երբեմն պէտք կ'ունենան դերասանական անտարբերութեան: Ու տէպ, տհաճոյ դառնալու կեղծիքն ալ կը կիրարկեն անոնք:

— Ու շարունակ, տեղի անտեղի, կը պոռայ վրաս, կը յարէ Փիէռ, գթաշարժ դիմախաղով մը:

— Կը պոռա՞յ: Բարկութի՞ւնը կը նոյ: Բարեկամ, ականջ պէտք չէ տալ կիներու բարկութեան: Երբե՛ք, երբեք

Եւ սակայն Փիէռ չկոխեց գետ Գաունիկի պաշին: Բաժնութի՛ւն: Պէտք է անցնիլ բուն յայտարարութեան: Պէտք է յարել աղեղը: Ո՛հ, ահա կ'արձակուի նետը: Ու Փիէռ պիտի զգնէ խոստովանութիւնը Գաունիկի

— Պարոն Գաունիկ, Փօլէթ հօմանուհիս է երեք տարի է ի վեր: Միասին կը պառկինք գիշերները:

— Եւ անշուշտ, մօտ ատենէն ալ, ձեր կինը պիտի ըլլայ ան, երբոր վերադառնաք ձեր զինուորական ծառայութենէն:

Ու եթէ հաճելի է ձեզ՝ Պ. Փիէռ, սիրայօժար կը ստանձնեմ ձեր կնքահայրութիւնը. Ամէն պարագայի մէջ պաշտպանելու հիւն օժիտին բոլոր ծախքերը մենք պիտի հոգանք: Չէք կրնար երեւակայել թէ՝ որքան երջանիկ կը զգանք մեզ: Խորհեցէ՛ք: Ֆրանսահայ կեանքը Ֆրանսուհիներու եւ հայ երիտասարդներու խառն ամուսնութեան բազմաթիւ պարագաներ արձանագրեց, տասնըշորս տարիներէ ի վեր: Ֆրանսացի երիտասարդի մը ամուսնութիւնը հայ աղջկան մը հետ՝ նորութիւն է մեզի համար: Ինչ որ կրնաք բացարձակապէս վըստահ ըլլալ անկեղծութեանս, մեծ ուրախութիւն կը պատճառէ մեզի: Տըպաւորութիւնս այն է որ, շատ դահ պիտի ըլլաք նման միութենէ մը: Հայուհիները մեծ եւ արդար համբաւ մը կը վայելեն դարերէ ի վեր, իբրեւ թագուհի ընտանեկան բոյնի.

Ոչ, անկարելի է այլեւս դիմադրել անհանդուրժելի ներքին հրամանին: Կասկածը կը բախէ միտքի պատերուն: Ճիշդ ըլլայ թէ սխալ, թող ըլլայ նոյնիսկ նուաստացուցիչ իրեն համար, Փիէռ պիտի արտահանէ զայն, կասկածի անտանելի այդ ճճին:

Ծաղի քարտերուն վերջին պատկերը ալ պիտի բանայ Գաունիկի առջեւ ու այնպէս մեկնի, եթէ դարձեալ, հակառակ իր բոլոր ճիգերուն եւ փորձերուն, անստուգութիւնն է որ առած պիտի տանի իրեն հետ:

— Պարոն Գաունիկ, այն օրէն ի վեր որ ձեզ ծանօթացած է Փօլէթ, պաղած է ինծմէ հետզհետէ: Մաս մը հասկնալի է ատիկա:

— Եւ սակայն, ոչ մէկ կերպով արդարանալի, պարոն Փիէռ, ձեր ենթադրութիւնը: Սիրող սիրտերուն յաւիտենական պահանջն է այդ: Սէրը պէտք է կասկածի: Սէրը պէտք է նախանձի: Սէրը պէտք է մենամոլտի: Ձեր սիրոյ բացառութիւն մը չէր կրնար ըլլալ:

— Ոչ, պարոն Գաունիկ: Որոշ փաստեր գոյութիւն ունին: Քանի քանի անգամներ, գիշերները, երազին մէջ, ձեր անունին եւ ձեզի ուղղուած յայտարարութեանց կանչովը անակնկալի բերած է զիս:

— Պատրանք, բարեկամ: Ցորեկուան ձեր մտածումներուն պարզ անդրադարձումն է զոր դուք իսկ կը վերագրէք գիշերը ձեր քունին մէջ, ինչ որ երբ երազ՝ օրիորդ Փօլէթի սեփականութիւնը կը դարձնէք:

— Ու կայ այն միւս խոշոր փաստը: Ունեւոր էք դուք: Աղքատ եմ ես:

— Պարոն Փիէռ, ուրիշ անգամ մի կրկնէք ատիկա: Սէրը ոչ մէկ կապ ունի նիւթական կացութիւններու հետ: Կատարելապէս ապահով եղէք որ, ոչ մէկ քաջալերութեան ապացոյց կը տրուի՝ ըլլայ պարոն Սարգիսին թէ իմ կողմէն, օրիորդ Փօլէթի: Ձեր ապագայ կինը որ եւ է կերպով չի կրնար մօտէն անցնիլ թէ մեզմէ մին զինքը կնութեան կ'առնէ: Որովհետեւ, Պ. Սարգիս ընտրած է արդէն իր կեանքի ընկերուհին, յանձին Ֆրանսուհիի մը, իսկ ես անձնապէս, կ'ընդունիմ որ ամուսնութիւնը մատայէ ինկած հիմնարկութիւն մըն [է]

×

Թը՛ք, Թը՛ք, Թը՛ք, Թը՛ք, Թը՛[ք,] Թը՛ք: Մեքենան կը խայտայ կար... հիի ոտքերուն տակ: Ու կը թրվ... Գայծառի հոգին:

Եղա՞ծ է այդքան կենսուրախ ան... կեանքի ընթացքին Բովանդակ էու... թեամբը երգ է կտրած:

Ռամօնա՜, ռամօնա՜ .
Պիլի՛, պիլի, պիլի՛
Խօսէ իմծի սիրոյ մասին ...

Ֆրանսերէն զանազան երգերու ... կտորուանքներէն վերջ, կ'իջնէ Գայ... ծառի ձայնը, կը փոխուի անոր ... խուն եւ իրանին դիրքը ու ... ուած թեթեւ հազ մը կը մաքրէ ան... հազագը: Ու թաւ եւ մելամաղձոտ՝ Գայծ... իր սիրական Ֆրանսերէն երգին ... յանգի միեւնոյն բառերը անընդհ... կրկնելու տաղտուկին դատապարտ... լով ներկայ եւ գրալի ականջները:

Թէ ինչ որ կ'ուզես՝
Նայուածքէդ գիտեմ:
Ի՞նչ բան կ'ուզես՝
Ինձ չխօսած՝ գիտեմ:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՑԱՆԵԱՆ

(7)

Ո՞ր Հայը կրնայ քարանալ երբ Հըրաչանուագ Թուրքէնը հէքեաթներու ոսկեմատեան մը կը բանայ, երաժշտական խօսքին արեւելեան ոճագեղութեամբ

Իր նուագած կտորներէն քանի մը հատը միայն կ'ուրուագծենք՝ քանզի եթէ հարկ ըլլար պատկերել բոլորը, պէտք էր հատոր մը գրել Թուրքէնի քեմանչային ու երաժշտութեան մասին:

Երաժշտական բոլոր գործիքներուն մէջէն քեմանչան մեր նուագն է, եւ այն ալ Թուրքէնի քեմանչան: Հակառակ գործիքին հին արաբական ծագումին՝ ան բիւրացուած, զարգացած, մշակուած է մերիններէն, որոնց մէջ Թուրքէն կը գրաւէ պատուաւոր դիրք մը:

Ու բոլոր երաժշտութիւններուն մէջ անիկա մե՛ր երաժշտութիւնն է որ կը յուզավառէ, այնքան խռովիչ, այնքան խոր, բերնէ բերան հոգիով աւելցուն:

Պէտք է լսել զինքը: Թշուառութիւն է, զրկանք է բացակայութիւնը: Պէտք է լսել զինքը, յանուն արեւելապաշտութեան, յանուն մեր աշուղական գրականութեան, յանուն մեր սազիկներուն, յանուն բանաստեղծութեան մը որուն սիրտը հուր է ու չունիր բոց:

Ու անպայման լսել զինքը յանուն մեր հոգիին ճոխացման, յանուն սրբագան խրախճանքի:

Իր նուագածութեան մէջ կը թրթռան ճառագայթներ, սիրտեր կ'ելլեն դաշտահովական կրակէ գիծերու վրայ, կը ձայնեն հին աշուղներու ցնծահամ կոկորդները: Ոսկի, մարգրիտ, ծաղիկ ու անուշահոտութիւն կը տեղացնէ, չարքուաններով զարդարուած եդեմի մը մէջ:

Արուեստի մարդին մէջ ոչինչ այնքան հարազատ է ու հաղորդական տարրը եւ արեւելքցի Հայուն հոգիին՝ որքան քեմանչիստ Թուրքէնի երաժշտական ժողովը:

Մեր բանաստեղծութիւնն ու երաժշտութիւնը սիրողներուն կը մնայ հաղորդուիլ, երջանկանալ Թուրքէնի երկրորդ նուագահանդէսով ու բացագանչել.

—Թեամաշա, «այրի քո ածողըն»:

Տասներկու կտոր նշանակուած էր յայտագրին մէջ: Թուրքէն նուագեց տասնըհինգ կտոր, հպատակելով անդիմադրելի ծափերու

Գլուխ գործոց մըն էր «Հայ հովիւին սրինգը»

Քեամանչային հրաշափոխուած հովուական սրինգի

Ու կլոր, կլոր, ու խռով, խռով ու հրաշք, ու կեանքին պէս անյոյզ, ու արտապատառ հագագները, անհուն թրթռումի մը մէջ:

Համայնապատկեր մը հայրենի աշխարհէն — լեռներու կիրճեր, ծործորներ, պուրակներ, դաշտեր եւ ամբռխուած ովկէանի մը մէջ գիւղերու կալիկներ: Երջանկութեան առնող ճանապարհներ, մենաւոր ծառեր եւ ծանրութիւն մը առատաձաւալ լոյսի որ կը թրթռայ, դողացնելով մթնոլորտը, սարսռացնելով տեսարանին հոգին:

Սարին վրայ հովիւը՝ սրինգը ու սիրտը բերնին մէջ:

Հմայուած հօտ մը որ կը համախմբուի խոնարհութեամբ եւ մեղմօրէն կը շարժի:

Լոյսին կը ծորի քաղցրութիւն:

Ցիտու կ'անցնի հօտին մէջէն

Վերջալոյսը կը նուագի անտառներու գիրկին մէջ

Կ'իջնէ իրիկունը նման աստուածային քերթուածի.

Սրինգը կը գեղգեղէ, կը կողկողէ, կը հեծկլտայ, կը վէտվէտի:

Ամէն ինչ լեցուն է սրինգին ձայնով: Հովիւին հոգին է որ կը տարածուի, կը տեղայ:

Թոյերը, ոչխարներն ու գառները ճամբու մը գետին մէջն են, ծառերու հունին մէջ, իրիկուան ընթացքին մէջ

Ու կը տեսնեմ քաղաքացի մը, գիւղին ճամբուն վրայ կանգնած, որ կուլայ՝ դարձի եկող մեղաւորի մը պէս, խմելով սրինգին երգին բոլոր թրթռումները:

Այսպէս է Թուրքէնի Բեաֆարի քեմանչան:

Ու դեռ աւելին է:

Անոր երգը կը թափի մեր սրտին վրայ ու մեր հոգին կը ծծէ զայն ամբողջովին, առանց կաթիլ մը կորսնցնելու:

Անոր նուագին մէջ մեր արդար պապերը կ'երգեն, կը պատմեն, կը պարեն, կ'րմպեն, կը խօսին, կ'ապրին:

Անոր նուագին մէջ հազար ու մէկ գիշերներ կ'աստղազարդուին:

Անոր նուագին մէջէն «Կռունկ» մը խաղրիկ կը բերէ ու կ'երգէ.

— Ա՛յ, հայ մարդ, թէեւ դուն լըռած ես քու բանաստեղծներդ ու նըւագողներդ, սակայն անոնց մէջն է ցեղին մեծ ու սուրբ Ոգին: Ու մեր աշխարհը անոնցմով ուրախ է:

ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

Հակառակ պատկան իշխանութեանց ազդարարութեան եւ հսկողութեան, ապրուստը անհամեմատելի ձեւերով կը սղէ: Կարելի չէ համեստ գործաւորի մը վտիտ քսակով գոհացում տալ կեանքի զանազան պահանջներուն: Ճիշդ է, աշխատաւոր բազմութիւնները որոշ առաւելութիւններ ձեռք ձգեցին, սակայն այս բոլորը հիմնական դարման մը չեն կեանքը իր բնականոն հունին մէջ դնելու համար: Տեղ տեղ տակաւին, չարաթական քաոսային ժամը սկսած չեն, եւ հաւանաբար սկսելու պարագային, ապրուստի գիները անգամ մը եւս յաւելուած պիտի կրեն

Ամէն պարագայի տակ, ծանր ճարտարարուեստի բաժնեւորները, որոշ ընդդիմութիւն ցոյց կուտան նոր կարգ ու սարքին դէմ: Եւ ընդդիմութեան գլխաւոր ազդակներէն մէկը գիներու բարձրացումը նկատելով կ'աշխատին այս ուղղութեամբ: Եւ ընդհանրապէս աջակողմեան մամուլի բոլոր տեսակի արտայայտութիւնները այս տեղէն կ'առնեն իրենց մեկնակէտը: Այս առթիւ անցեալները, հեղինակաւոր հրապարակագիր մը դասն խօսքեր կ'արտասանէր այս դիտումնաւոր քաղաքականութեան դէմ որուն տակ թաքնուած է մէկ բան,— հրապարակէն քշել ժողովրդական ճակատի կառավարութիւնը

Ինչ որ ալ ըլլան քաղաքական տարակարծութիւնները խմբակցութենէ խմբակցութիւն, իրականութիւն է այսօր, թէ աղատոց բազմութիւններ կը տառապին գնելու կարողութենէն:

Պատկեր մը շուկաներու մէջէն:

Սովորական օճառներու քիլօն անցեալ տարի կ'արժէր միջին գինով 2 ֆրանք, իսկ հիմա 3—4 ֆրանք: Այսօր առաջինը կ'արժէ 3.40 — 3.80, իսկ երկրորդը՝ 6.10 — 7.60: Տարբերութիւնը իսկապէս աչքառու է: Մօտաւորապէս հարիւրին 70—90 յաւելում

Վերոյիշեալ պաշտօնական թուանշանները համայնավար օրկանն եւս արտատպելով կ'ըսէ թէ 1936 դեկտ. 1ին իւղ պարունակող բուսեղէններուն եւ հատիկներուն վրայ մաքսատան տուրքը կրճատուեցաւ 50 առ հարիւր եւ ուրիշ պաշտօնագիրներով ալ 24.50 առ հարիւր: Եւ կ'առաջարկէ քուէարկուած օրէնքներու գործադրումը

*** Նպաստի ձեռուկներուն աղէկեպաշ կացող բազմութիւնները կ'աւելնան, հակառակ հրատարակուած տեղեկութեանց եւ քառասուն ժամ աշխատանքին

Անցեալ պահ մը Թիւ Նաթանայի գրասենեակին առջեւէն, պէտք համոզուիք: Այս բազմութեան մէջ կան հայ գործազուրկներ, որոնք խնայելու համար հանրակառքի ծախքերը, յաճախ հետիոտն կը քալեն 6—7 քիլոմեթր ճամբայ, եւ ի խնդիր «թամփոնի»:

Շինութեան մեծ հաստատութիւն մը որ կը հաշուէ 400 աշխատաւոր, փակեց իր դուռները անցեալ շաբաթ: Ուրիշ մըն ալ, նոյնպէս շինութեան հաստատութիւն, փակեց իր դուռները արձակելով իր 200 գործաւորները: Ուրեմն, 600 հոգի մէջտեղ մնացած են

*** Պարտադիր իրաւարարութիւնը կառավարութեան կողմէ գործաւորներուն եւ գործատէրերուն միջեւ ծագած վէճերու առթիւ, ամէն ինչ չէ, նկատելով որ ընկերային զանազան երեւոյթներ եւ խմբաւորումներ որոշ ազդեցութիւն կը գործեն ենթականերու վրայ:

Ահա ամիսներէ ի վեր անլուծելի խնդիր մը դարձած են կարգ մը գործարաններու գործադուլները: Տեսակցութիւն, պատգամաւորութիւններ, փոխադարձ կիրք եւ հայհոյանք ահա ինչ որ կայ հրապարակի վրայ:

Երկու շաբաթէ ի վեր սպանդանոցի աշխատաւորները գործադուլ ըրած են գրաւելով իրենց աշխատանոցները: Մսավաճառները միսին չգոյութեան պատճառով չեն կրնար հոգալ ժողովուրդին պահանջները: Եւ հոգալու ալ պարագային կրկնապատիկ գինով կը ծախեն

Մինչ այս մինչ այն, ընկերային խլրտումները անպակաս են քիչ մը ամէն տեղ: Կեանքը անտանելի կը դառնայ եւ գործաւորները յաւելում կը պահանջեն գործատէրները չեն տար եւ կամ գրուած եւ ստորագրուած յանձնառութիւնները չեն յարգեր եւ ահա նոր վէճեր, գործադուլներու գրաւում:

** Իրականութիւն է որ, մայիսեան ընտրութիւններէն ի վեր արհեստակցական կեանքը նոր փուլի մը մէջ մտաւ: Աւելին՝ արհեստակցական միութիւնները իրենց հինգ միլիոն անդամներով ուղղութիւն կուտան աշխատաւոր բազմութեանց: Այս իրողութեան հանդէպ, աջակողմեան տարրերը ի գին ահագին զոհողութեանց, իրենք ալ կազմեցին արհեստակցական միութիւն մը, իբրեւ նպատակ ունենալով պայքար C.G.T.ի դէմ: Ուրիշ մը եւս ունին աջակողմեանները քրիստոնեայ արհեստակցական միութիւն անուան տակ

Իրենց թերթին առաջին թիւին մէջ, ճիշդ թերթին ճակատէն իրենց նշանաբանները կը հաղորդեն՝ «Պատիւ աշխատանքի մէջ», եւ «Աշխատանք պատւոյ մէջ»:

Ազգայնական թերթ մը կը գրէ թէ բարեբախտ երեւոյթ մըն է նոր արհեստակցական միութեան մը ծնունդը «նկատելով որ միւսը կարմիր է եւ քաղաքականութիւն կը խաղայ. «Սէնտիքա փրոֆէսիոնէլ ֆրանսէզ» ունեցաւ իր նախնական ընդհանուր ժողովը յունուար 16 եւ 17ին, ընտրելով իր վարչական կազմը:

Պատկերը այս է: Մինչ այս վերջիններ կ'ամբաստանեն C.G.T.ն իբրեւ «կարմիր», «յեղափոխական», «Մոսկովեան» եւն. ածականներով, առաջինն ալ իր կարգին «դեղին», «ծախուած», «բանուոր դասակարգի թշնամի» անուններով կ'որակէ իր հակառակորդը:

Ամէն պարագայի տակ, հասարակական, քաղաքական եւ հակոտնեայ գաղափարներու պայքարն է որ կը մղուի մերթ հրապարակաւ եւ մերթ թաքուն:

ՀՐԱՉԵԱՅ

Կ. ԽԱՉԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ - ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

Հաճելի եւ մտերմիկ շրջանակ մըն էր ստեղծուած յունուար 17ի կիրակին, կէս օրէ վերջ, ռուսական Երաժշտանոցի սրահին մէջ, լսելու համար Գ. Ս. Վրացեանի զեկուցումը Հարաւ. Ամերիկայի գաղութի մասին

Այս դասախօսութեամբ Փարիզի մասնաճիւղը կը բանար այս շրջանի համար կազմակերպուած շարքը՝ ընդհանրապէս հայ կնոջ եւ մասնաւորապէս իր անդամուհիներուն ընդհ. զարգացման համար: Այս պարագան, ինչպէս նաեւ Կ. Խաչի տարած ընդհանուր աշխատանքը իր անդամուհիներու յառաջդիմութեան համար, քանի մը բառով ներկայացուց Տիկ. Շ. Միսաքեան եւ հրաւիրեց Գ. դասախօսը:

Ս. Վրացեան առէ առաջ հրապարակային առիթով մը երկար ու մանրամասն խօսած ըլլալով հարաւային Ամերիկայի ընդհ. աշխարհագրական, քաղաքական, անտեսական վիճակի մասին, այս անգամ բաւականացաւ հայ գաղութով եւ Կ. Խաչի գործունէութեամբ

Յարգելի դասախօսը մանրամասնօրէն նկարագրեց վերջին 15 տարուան ընթացքին Պրազիլիա, Արժանթին եւ Ուրուկուա գաղթած Հայերու տնտեսական ատաղձնական զարգացումը եւ ներկայացուց այդ երկիրներու առեւտրական կեանքին մէջ անոնց այսօրուան գրաւած պատուաւոր դիրքերը: Թուեց այն խոշոր առեւտրականները որոնք ձեռք առած են գրեթէ ամբողջապէս հիւսուածեղէնի, կօշիկի, գերձանի առեւտուրը մեծ վստահութիւն վայելելով տեղացիներու առջեւ: Ներկայացուց դարձեալ գաղութին ամբողջ հանրային եւ կրթական գործը թուելով բոլոր այն միութիւնները որոնք կ'աշխատին վառ պահել ազգային զգացումը եւ կապը երկրին ու զանազան գաղութներու միջեւ, ու մանաւանդ դպրոցները որոնք հակառակ տեղական դժուարութիւններու, լեցուն են հայ մանուկներով, իրենց մայրենի լեզուն չմոռնալու նախանձախնդրութեամբ:

— «Հ. Կ. Խաչը հոն ալ լծուած է մանաւանդ կրթական գործին, ուրիշ ասպարէզ չկայ իր գործունէութեան համար, միջավայրը այնքան վտանգաւոր է նոր սերունդին օտարացման, որ բոլոր ուժերը կեդրոնացած են այդ պայքարին համար: Այսօր տակաւին ուժեղ է ազգային զգացումը բոլորին մէջ եւ կը զգան որ հայրենիքի կարօտը վառ եւ բաբախուն զգացում մըն է գաղութին համար, բայց վա՞ղը ... Այդ «վաղը» այնքան կասկածելի հեռանկար մըն է մեր ազգային գոյութեան պահպանման տեսակէտով, որ բոլորին ճիգը կեդրոնացած է որքան կարելի է հեռացնելու այդ «վաղը». ահա եւ ձեր կազմակերպութեան պարտականութիւնը այդ հեռաւոր գաղութին մէջ: Պէտք է ըսել որ ձեր ընկերուհիները հոն ալ ժիր ու արդիւնաւոր գործունէութիւն մըն են ստեղծեր եւ ցոյց տալու համար իրենց վայելած ժողովրդականութիւնը, ըսեմ միայն որ իրենց սարքած թէյասեղանին մինչեւ հազար հոգի կար հաւաքուած»:

Այս շահեկան տեղեկութիւնները մեծ ուշադրութեամբ լսուեցան ներկաներու կողմէ, որոնց տուած հարցումներուն եւս հաճոյքով պատասխանեց դասախօսը:

Ինչպէս ուրիշ առիթներով, այս անգամ ալ բոլորը իրենք զիրենք զգալով հարազատ եւ ընտանեկան մթնոլորտի մը մէջ, ինքնաբերաբար կը ջանային բան մը աւելցնել, յանպատրաստից գեղարուեստական բաժին մըն ալ կցելով դասախօսութեան: Եւ իրաւ ալ թէյասեղանը համեմուեցաւ մասնաւորաբար Օր. Հ. Գնեալեանի սիրուն երգերով, Տիկին Վ. Վարպետեանի զգայուն արտասանութեամբ: Տիկ. Է. Բիւզանդի աշուղական թախծոտ եւ այնքան արտայուխ երգերը եւս անակնկալ հաճոյք մը եղան բոլորին համար: Փոքրիկ Արփիկը եւս արտասանեց գեղեցիկ ոտանաւոր մը եւ հաւաքոյթը ցրուեցաւ ակամայ կարծես, սպասելով յաջորդին.

Ա. Ազատ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԻՍԹԱՆՊՈՒԼԻ ՀԱՅԵՐԸ ԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵՆ...

«Ժիմհուրիյէթ» այս վերնագրով կը հրատարակէ հայ երեւելիներէն Պ. Լեւոն Փափազեանի հետեւեալ յայտարարութիւնը, Փարիզի շաբաթաթերթին մէջ Թուրքիոյ Հայերուն կացութեան շուրջ հրատարակուած տեղեկութեանց մասին.

—«Իբրեւ մէկը որ իր ամբողջ կեանքը անցուցած է պետական ծառայութեան մէջ, կրնամ ըսել թէ Հանրապետութեան շրջանին Թրքահայերուն վայելած երջանկութիւնը ո եւ է ատեն չենք վայելած: Գնահատելով ասիկա, Թրքահայերը սրտանց փարած են հանրապետական վարչաձեւին: Հայրենասիրական պարտականութիւն մը ըլլալով այս կացութիւնը յայտնել ամէն առթիւ, «Վիւծի նամակ մը գրելով պիտի բացատրեմ թէ Թուրքիոյ Հայերը կ'ապրին երջանիկ կեանք մը որ նախանձ կը շարժէ աշխարհի Հայերուն: Այս առթիւ բացէ ի բաց պիտի ըսեմ թէ արտասահմանի մէջ գտնուող ո եւ է անձ իրաւասու չէ խօսելու Թուրքիոյ Հայերուն անունով. Վստահ եմ որ ինծի նման խորհող Իսթանպուլի Հայերն ալ պիտի միանան իմ այս ընթացքիս. Այսպէս, երբ խօսք ըրի այս որոշումիս, բոլոր ընկերներս գիս քաջալերեցին եւ խոստացան ամէն օգնութիւն բերել»:

Միւս կողմէ, կը շարունակէ Ժիւմհուրիէթ,— հայկական շրջանակներու մէջ քննութիւն կատարելով հասկցանք որ Վիւի մէջ խնդրոյ առարկայ յօդուածին հեղինակը՝ Արամ Գարանֆիլեանն է որ յօդուած կը գրէր Զինադադարին Իսթանպուլ հրատարակուող «Դաշնակ» թերթին մէջ եւ յետագային Փարիզ փախաւ: Այս ձեւով ամբողջովին երեւան ելած կ'ըլլայ հանգամանքը մարդու մը որ սխալական հայրենիքէն փախած եւ թշնամիներու հետ գործակցած է:

Հարկ չենք տեսներ շնորհակալ ըլլալու մեր հայ հայրենակիցներուն, իրենց հայրենասիրական պարտականութիւնը կատարելու որոշում տուած ըլլալնուն համար. որովհետեւ ամէն Թուրք հայրենակից պարտաւոր է կատարել իր հայրենասիրական պարտականութիւնը:

Հայերու վարչութեան կողմէ Դաշնակներու դէմ հրատարակուած յայտարարութեան առթիւ, Պոլսոյ զանազան թաղերէն Թաղային Խորհուրդներ այցելած են վարչութեան ատենապետ Պետրոս Խորասանճեանի, եւ շնորհաւորած են զայն ու վարչութեան անդամները որ իրենց հայրենասիրական պարտականութիւնը կատարեցին՝ թարգմանը հանդիսանալով Թուրքիոյ Հայերու զգացումներուն:

ՕԴԱՆԱՒԻ ՇԱՀԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ.— Ուաշինկթընի առեւտրական պաշտօնատունը կը հրատարակէ թէ Մ. Նահանգները 1936ի շրջանին արտահանած են 19 միլիոն 572.910 տոլար արժողութեամբ զանազան օդանաւեր, 1935ին բաղդատմամբ հարիւրին 45 աւելի: Ամէնէն մեծ յաճախորդը եղած է Չինաստան.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (187)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Շատ ալ որ ըսած էր:

Հազիւ թէ գինուորի խօսքերէն ելած էր, մէկ ալ անկիւնէն վագրի նման ցատկեց Լեւոնը, հասաւ գինուորին, ու այնպիսի բռունցք մը իջեցուց կզակին, որ տղան թաւալգլոր գետին փռուեցաւ: Անկարելի բան մըն էր եղածը: Սենեակի մէջ եղողները ապշած, իրարու կը նայէին: Մեր գինուորներուն մէջ այդ գինուորէն աւելի ուժեղ մէկը չունէինք: Մէկ մը հասկցիր, մէկ բռունցքով մը միայն ... Եթէ դոմէշի մը իսկ հասցուցած ըլլէր այդ հարուածը, անշուշտ գետին կը փռէր ... ու դեռ կաղ է եւ ձախ ձեռքէն ալ չոլախ

— Լեւոնը նման պատմութիւններ շատ ունի,— ծիծաղեցաւ Գէորգը.— Հիմա ան ըսէ տեսնեմ, ո՞ւր պիտի երթաս:

— Կ'երթամ Գործոթ, Բէյսի խնդիրը կայ, մէկ ալ ձեզի համար հացի պատրաստութիւն կը տեսնեմ...

— Հա, այդ լաւ մտածեր ես: Գործոթցիք մեր սովորական տեղը գետին, ձորի մէջ, քանդուած դոմի քով: Ուրեմն, հոն կը հանդիպինք իրարու:

— Չեմ գիտեր ... եթէ գործս շուտով կ'արգադրեմ, կ'անցնիմ Մշձա: Հոն կը հանդիպինք:

Կէս ժամ հանգստանալէ վերջ Գէորգը սկսաւ բարձրանալ Կորթկանի սարը, ուր պիտի մնային ցերեկը: Մելոն եւ Կարօն աղբիւրի քով տուն մը նստած խօսելէ վերջ բաժնուեցան իրարմէ: Կարօն վերադարձաւ գիւղ, իսկ Մելոն չալակի կապերը պնդացնելով՝ Բերկրիի ճամբան ձեռք առաւ.

Մելոն քայլը կը փոխէր մեքենական կանոնաւորութեամբ մը որ երկար ճամբայ կարելու միակ միջոցն է: Լուսաստղը բարձրացաւ: Անցնելով Գենտի Մահիի քարէ կամուրջը լուսաբացին Մելոն Բերկրի հասաւ, երբ դեռ աքաղաղները նոր կանչել սկսած էին: Ճամբայէն դէպի ձախ շեղելով, կէս ժամ վերջը ան մտաւ Գզալիկ Գեղ զուտ հայաբնակ գիւղը: Մելոն, ինչպէս ըսինք, ամէն տեղ իր տան պէս կը զգար, ծանօթ էր բոլոր գիւղացիներուն, փնտռտուքի պէտք չունէր մէկը գտնելու համար: Քայլերը ուղղեց գիւղին գրեթէ մեկուսացած տուն մը, որուն արտաքին երեւոյթէն կարելի էր հասկնալ, թէ շատ աղքատ ընտանիքի մը կը պատկանէր:

Տանտէրը տունը կը գտնուէր: Երբ երկու վաղամանօթ բարեկամները տեղաւորուեցան թոնիրի կուշտը, իրարու քով, Մելոն սիկարէթ մը պըրլելով դարձաւ բարեկամին.

— Այսան, շատ ժամանակ չունիմ մնալու, կէս ժամով մը հանդիպեցայ քեզ տեսնելու համար... Գործերը ի՞նչ վիճակի մէջ են. շատոնց է որ հոս չէի հանդիպած:

— Գիտցածիդ պէս, Մելօ: Ամէն ինչ լաւ: Երէկ իրիկուան ուշ չալակաւոր ճամբեցինք: Աստուածածնի վանքի ճամբով... քիչ մը երկար է, բայց Գործոթի գործադիրը այդպէս որոշեց. գեղին մէջ անհամութիւններ կան ... :

— Լաւ որ խօսքը բացիր ... ի՞նչ կը խօսուի Մուղսիի մասին:

— Գործոթի բէյսի՞ մասին կը հարցնես ... ի՞նչ ըսեմ որ հասկնալի ըլլի ... : Շիտակը հաստատ փաստ մը չկայ ... մէջտեղ եղածը խօսք խօսուրուք է: Բերկրիի միւտիւրի մօտ ազատ ելք ու մուտ ունի, քիւրտ աղաներու հետ ծունկ ծունկի կը նստի: Աւելի աւելին չեմ գիտեր ... թէեւ ժողովուրդը շատ մը բաներ կ'ըսէ ... :

— Հըմ, ինչ որ է: Քաղաքէն լուր ունի՞ս.

— Շաբաթ մը առաջ պարոն Լեւոնէն նամակ մը կար: Կը գրէր որ հոս եղածը շուտով մաքրենք, գալիք ապրանքին տեղ պատրաստելու համար: Մէկ ալ որ, ապահովութեան համար, շալակաւորներու հետ գիւղի գինուորական խմբերէն երեք չորս մարդ հետերը դնենք:

— Լաւ ես հասկցեր: Տէ, ես ճամբայ ելլեմ: Չէ, բան պէտք չէ, Գործոթ բրդուճ մը բան ուտելով կը սանդատեմ: Ականջդ մօտեցուր, — ու Մելոն ցած ձայնով մը փսփսաց, — Ես երկու օրս աչքերդ բաց պահէ. Գէորգի խումբը Կորթկանի սարն է: Ով գիտէ ինչ կրնայ պատահիլ, զգոյշ ըլլալու է ... : Մէկ երկու օրով փոխադրութիւնը դադրեցուցէք ...

— Հասկցայ: Շատ լաւ: Բարի ճանապարհ.

Մելոն ճամբայ ելաւ: Ամբողջ երկու ցերեկ մէկ գիշեր ոտքի վրայ էր Մելոն: Երբ սկսաւ Գործոթի զառիվերէն բարձրանալ, ոտքերը դժուարութեամբ կը շարժէր, բայց աւելի մեծ դժուարութեամբ աչքերը բաց կը պահէր, որոնց կոպերու տակ կարծես թէ՝ մանր աւազ լեցուած ըլլայ:

Բերկրիէն Արճակ տանող գլխաւոր ճամբու վրայ կը գտնուէր Գործոթը, հարիւր յիսուն տուննոց զուտ հայաբնակ գիւղ մը, Փիր Թալիտ սարի փէշերուն վրայ թառած: Ոտքի տակ ինկած գիւղ մըն էր: Եկող դացող Քիւրտը, զապթիէն, գինուորը անպակաս էին: Ասով մէկտեղ կեդրոնական գիւղ մը ըլլալուն համար, հոդ կը նստէր շրջանի յեղափոխական գործադիր մարմինը, կամ, ինչպէս գիւղացիք կ'ըսէին, Փոսի կոմիտէն:

Կէս օր էր, երբ Մելոն ոտքերը քաշքշելով գիւղ հասաւ հարբած մարդու նման օրօրուելով: Հալ չէր մնացեր վրան: Հազիւ թէ՝ խիւս (հիւս) Օվանէսի տունը հասած՝ թոնրատան կուշտը երկնցաւ, անմիջապէս տան փոքրիկ մանչը ուղարկեց Ասօն կանչելու ու վայրկեան մը փակեց աչքերը: Այդ փակելը եղաւ. Մելոն քարի նման քնացաւ, առանց տեղէն շարժելու: Ու երբ երեխան վերադարձաւ յայտնելու, որ Ասօն տանը չէ, Մելոն արթնցնելու փորձերը ի զուր անցան:

Թերեւս Մելոն մինչեւ յաջորդ առտու քնած տեղէն իսկ չշարժէր, եթէ երեկոյեան կողմ, Խիւս Օհաննէսը տուն չգար: Տանտէրը դժուարութեամբ արթնցուց Մելոն, որ աչքերը կը ճմռթկէր, ապշած չորս բոլորը նայելով:

— Հը՞, Օվանէս, էդ դո՞ւ ես: Կարծեմ քնած էի:

— Տնաքանդ, մեռելի նման ... նախրի տուն դալու ժամանակ է արդէն:

— Վա՜յ, ի՞նչ կ'ըսես, — ու Մելոն ինքզինքը թօթվելով՝ պառկած տեղը նստաւ,— ես քանի ժամ եղաւ քներ Երեխան Ասոյի տունէն դըրկած էր .

— Ասօն ինծի հետ նոր վերադարձաւ գիւղ: Միասին մեր մեծ արտը կը հերկէինք: Կ'ուզե՞ս կանչեմ:

— Հա՛, անմիջապէս, գործադիրի միւս անդամներն ալ: Ես սաքուն ձեր գալուն կը սպասեմ

— Ես հիմա կ'երթամ: Քա, մարէ՛, բրդուճ մը բան բեր Մելոյին:

Մելոն քաշուեցաւ ախոռի սաքուն, որ թէ աւելի տաք էր ու թէ աչքէ հեռու: Պատահական կերպով տուն մտնող մը չէր կրնար տեսնել զիրենք: Իրարու ետեւէ եկան Ասօն, Մակարը, Սաքօն ու Խիւս Օվանէսը, որոնք գործադիրին անդամներն էին: Եկողներէն Ասօն նախագահն էր գործադիրին, տարէց, խելօք դէմքով, աղքատ գեղական մը: Քանի մը տարի Ռումանիա եւ Կովկաս ապրած ըլլալով, աշխարհ տեսած մարդ կը համարուէր գիւղին մէջ: Շատ քիչ կը խօսէր, խօսած ժամանակն ալ մտածելով ու այնքան դանդաղ կերպով, որ գիւղացիք Լալ Ասօ դրած էին անունը: Մնացած երեքը երիտասարդներ էին, գիւղի աչքի զարնող ջահիլներէն Ամէնէն երիտասարդը Սաքօն էր, յաղթանդամ սիրուն երիտասարդ մը, զուարթ բնաւորութեամբ, կատակասէր ու միշտ վարակիչ ծիծաղ մը դէմքին:

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

Ա. Դ. Ժողովրդը երէկ մասնագէտներու յանձնախումբ մը կազմեց որ պիտի խմբագրէ Սանճաքին վարչական ինքնօրինութեան վերջնական բնագիրը։ Կը կարծուի թէ Ա. Դ. Ժողովուրդը յառաջիկայ նստաշրջանին, որ պիտի բացուի մայիս 24ին, պիտի կրնայ վճռել նոր սահմանադրութեան գործադրութիւնը

Համաձայնութենէն վերջ՝ փառաբանական ճառեր

Ակքարանըլէի համաձայնութեան վաւերացման առթիւ, սիրալիր ճառեր խօսեցան գլխաւոր պատուիրակները։ Թ. Ր. Արաս յայտնեց թէ համաձայնութիւնը պիտի ամրապնդէ Ֆրանքօ-թուրք բարեկամութիւնը որուն մեծ արժէք կու տայ Թուրքիա եւ միւս կողմէ նպաստաւոր մթնոլորտ պիտի ստեղծէ Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ յարաբերութեանց զարգացման համար։ Պ. Իվոն Տէլպոս շնորհաւորելով տեղեկագիր Սանտլէրի, Պ. Իտրնի եւ Թ. Ր. Արասի թանկագին ջանքերը, բացատրեց թէ խաղաղութիւնն ալ ամրապնդուեցաւ այս բանակցութիւններով «Կնքուած համաձայնութեամբ կ'ամրապնդուի արեւելեան Միջերկրականի կացութիւնը, հաստատուն վիճակ մը կը ստանայ քաղաքական եւ ընդհանուր կացութիւնը, որ անգամ մը եւս կը նուիրագործէ Ֆրանքօ-թուրք բարեկամութիւնը, իսկապէս կապուած է 1921ի համաձայնութեան հետ որով Ֆրանսա փառաւորից յարաբերութիւններ հաստատեց Ազգ. Մեծ Ժողովի կառավարութեան հետ։ Այսուհետեւ ոչ մէկ յուզում պիտի կրնայ խանգարել գործակցութեան անուր եւ փոխադարձ կամքը, մանաւանդ որ մեծ ուշադրութեամբ նկատի առնուած են Սուրիոյ ինչպէս Սանճաքին շահերը։ Մնաց որ, Սուրիական երիտասարդ պետութիւնը, զոր Ֆրանսա անկախութեան առաջնորդելու առաքելութիւնն ունի, հանդարտութիւն կրնայ ունենալ միայն այն ատեն երբ իր յարաբերութիւնները բարեկամական են իր դրացիներուն հետ։ Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ միջեւ չի կրնար եւ պէտք չէ ուրիշ բան գոյութիւն ունենալ բացի վստահութենէ եւ սիրալիր յարաբերութենէ»։

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը յետոյ շեշտեց թէ Ազգերու Դաշնակցութեան շնորհիւ էր որ այս բարեբաստիկ արդիւնքին հասան։ Անգլիոյ արտաքին նախարարն ալ ջերմապէս շնորհաւորեց համաձայնութիւնը, «որ կը համապատասխանէ Ֆրանսայի կողմէ Ազգաժողովին եւ Սուրիոյ հանդէպ կնքուած յանձնառութեանց»։

*** Միեւնոյն նիստին մէջ կարգադրուեցաւ, նաեւ, Տանցիկի խնդիրը։ Որոշուեցաւ շարունակել Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութիւնը այդ հողամասին վրայ եւ պատուիրակ նշանակուեցաւ հոլանտացի ծովակալ մը, Կրաֆ, որուն իրաւասութիւնները պիտի ճշդուին յառաջիկայ Մայիս շրջանին մէջ, մինչդեռ կրճատուած են նոր պատուիրակին լիազօրութիւնները։

Կարեւոր բանակցութիւններ

Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ

Հռոմի թերթերը կը գրեն թէ Իտալիոյ արտաքին նախարարը, Կոմս Չիանօ, Միլան պիտի երթայ փետրուար 2ին, եւ յաջորդ օրը պիտի տեսակցի Թուրքիոյ արտաքին գործոց նախարար Թ. Ր. Արասի հետ։ Այս վերջինը Ժընեւի մէջ պատասխանելով խալացի թղթակիցներու հարցումներուն, հաստատեց թէ պիտի բանակցին, արդէն Իտալիան ալ ընդունի Տարտանէլի պայմանագիրը։ Թուրքիոյ կողմէ առաջարկ մը եղած էր այս մասին եւ Իտալիա բարեկամական պատասխան մը տուաւ։ Սակայն ուրիշ խնդիրներ ալ պիտի քննուին։ Խօսելով Եթովպիոյ գրաւման ճանաչման վրայ, Թ. Ր. Արաս յայտարարեց թէ Թուրքիա Ազգաժողովին առաջին անդամն էր որ եռ կանչեց Աստրիա-Աւստրիական գեղարուեստական գործակատարը եւ յետոյ ջնջեց դեսպանութիւնը։ Գալով Թուրքիոյ նախաձեռնութեամբ միջերկրականեան ընդհանուր համաձայնութիւն մը կնքելու հարցին, Թ. Ր. Արաս յայտնեց թէ իր կառավարութեան բաղձանքն է այդ։ Սակայն աւելցուց թէ իր յայտարարութիւնները անձնական են, որովհետեւ իրաւունք չունի խօսելու միւս շահակից երկիրներու կողմէ։

Վերջացնելով, Թուրքիոյ արտաքին գործոց նախարարը յիշեց թէ Միլանի մէջ էր որ ինք խալեւթուրք բարեկամութեան հիմերը դրաւ 1928ին, ուղղակի բանակցելով «Առաջնորդ»ին հետ Ցեռոյ իր խոր հիացումը յայտնեց Մուսոլինիի համար։

Հռոմի Թուրք դեսպանը Ժընեւ գնաց, Իտալիա առաջնորդելու համար Թ. Ր. Արասը։

Ո՞վ սպաննեց Նավաշինը

Տակաւին չէ լուսաբանուած ռուս տնտեսագէտ Տիմիթրի Նավաշինի սպանութեան գաղտնիքը։ Բայց հետք մը գտնուած է արդէն,— Կը փնտռուի շիկահեր երիտասարդ մը, որ Նավաշինի տանը կեցած էր վերջերս։ Լաւ հագուած, մաքուր ածիլուած, այս երիտասարդը ճամբան տուներն հասցէն հարցուցած էր ոստիկանի մը, որ այժմ կը յիշէ անոր դէմքը։ Տղան իր յուշատետրին վրայ նշանակած էր Նավաշինի անունը եւ հասցէն, եւ աւելի շատ Թուսի կը նմանէր։ Այս վկայութիւնը կը համապատասխանէ այն պատմութեան զոր հաղորդած էր անցորդ մը, իբրեւ ականատես սպանութեան։

Քննութիւնները յառաջ կը տարուին նաեւ ուրիշ ուղղութեամբ, երեւան հանելու համար սպաննալին քաղաքական եւ առեւտրական յարաբերութիւնները։ Նավաշինի բոլոր թուղթերը ռուսերէն են, այնպէս որ առնուազն մէկ շաբաթ պէտք է, ֆրանսերէնի թարգմանելու համար։ Միեւնոյն ատեն կը հարցաքննուին Նավաշինի Ֆրանսացի եւ ռուս բարեկամները։ Հարցաքննուեցաւ նաեւ Թրոցքիի որդին, որ յայտարարեց թէ երբեք չէ տեսած Նավաշինը եւ քաղաքական պատճառներու վերագրեց սպանութիւնը։ Ծանօթները կ'ըսեն թէ Նավաշին ոչ բոլշեւիկ էր, ոչ ալ ֆաշական։

Մոսկուայի թերթերը Գերմանիոյ գաղտնի գործակալներուն կամ Թրոցքիի կուսակիցներուն կը վերագրեն սպանութիւնը

50,000,000 ոսկի փոխառութիւն Անգլիոյ մէջ

Լոնտոնի թերթերը նորէն կը գրեն թէ ուղղակի բանակցութիւններ պիտի կատարուին մօտերս, Ֆրանսայի ելմտական նախարարութեան եւ անգլիական դրամատուններու խմբակցութեան մը միջեւ, մեծագումար փոխառութեան մը համար։ Այսպիսի վարկերու համար՝ անհրաժեշտ է Անգլիոյ գանձային նախարարութեան եւ պետական դրամատան հաւանութիւնը։

Կ'ըսուի թէ սկզբունքով հաւանութիւն յայտնուած է, բայց գանձային նախարարութիւնը հարկադրուած է խնդիրը քննել գանձական սեւակէտներով նկատի առնելով Անգլիոյ ներքին պէտքերը, չափազանցութիւն կը համարուի 100 — 150,000,000 ոսկիի գումարը, եւ կը կարծուի թէ փոխառութիւնը պիտի չանցնի 50 միլիոն ոսկին։

*** Ելմտական նախարար Պ. Վէնսան Օրիօլ պատասխանելով հաշուի գործակալութեան հարցումներուն, բացարձակ սուտ հռչակեց կարգ մը թերթերու տուած թիւերը՝ (50 միլիառ ֆրանք) ելմտացոյցի բացի մասին։ Ըսաւ թէ բացը աւելի պակաս է անցեալ տարուան գումարէն, թէ մուտքերը կ'աւելնան, բայց ազգային պաշտպանութեան բացառիկ վարկերը շատ աւելի են քան անցեալ տարի։ Այս առթիւ նախարարը վճռապէս մերժեց թէ դահլիճը որոշած է չկտրել ֆրանքին գինը, հակառակ բոլոր զրոյցներուն։

ԳԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ մերժելով ճանչնալ նոր խմբակ մը, որ կը փորձէր միացեալ ճակատ հաստատել համայնավարներուն հետ, կուսակցութենէն վտարեց խմբակին նախագահը, Սըր Ս. Քրիփս

ՊԵԼԺԻՈՅ ԴԱՀԼԻՃԸ տագնապի մը մատնուած է, Սպանիոյ դէպքերուն առթիւ։ Նախարարներէն Վանտէրվէլտ հրաժարեցաւ, իսկ միւս չորս ընկերվարական նախարարները մնացին, կուսակցութեան որոշումով։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԳԱՆՁԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ ենթակոմիտէի ընկերաժամակական ճաշկերոյթը վաղը, շաբաթ իրիկուն, ժամը ճիշդ 9ին, Հայ Ակումբին մէջ, 58 rue Isidore-Neujahr, Գանձէօ.

Գաւառ

ՔՈՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը վաղը ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 31 Յուն. կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, Միաձայնութեան Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայութիւնը անդամատոմսով։

ՎԱԼԱՆՍԻ «Միաձայնութիւն» Ակումբի վարչութեան ընկերաժամակական դասախօսական ժողովը 30 Յուն. շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին, իր սրահին մէջ։ Նիւթ՝ Սուրիոյ քաղաքական կացութիւնը եւ Թուրքիա։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Մարսէյլի մէջ

կազմակերպուած Ժողովրդական Լսարանի Յանձնախումբին կողմէ կիրակի, 31 Յուն. կէսօրէ ետք ժամը 3ին Դ. Ճափրիկեան սրահին մէջ.

5 rue de l'Eclipse, Մարսէյլ

Վիճաբանութեան նիւթն է ԽՈՐՀՐԴ. ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. ՀԱՅԿ ՍԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Թեր ու դէմ կը խօսին՝ Պ.Պ. ՎԱՀԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ,

եւ ԿԱՐՕ ՈՒՇԱԳԼԵԱՆ

Ժողովի ընթացքին խօսք կը տրուի նաեւ փափաքողներուն։

Գեղարուեստական բաժին. Արտասանութիւն՝ Օր. Ե. ՊՕԼՈՅԵԱՆ,

Նուագ՝ Պ. ՀԱՅԿ ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ (Ա. մրցանակ Մարսէյլի երաժշտանոցէն)

Մուտքը ազատ է։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Սէն-Ժէռոմի (Մարսէյլ) Վրէժ խումբի կողմէ 31 Յուն. կիրակի երեկոյ ժամը 9ին, Գար Մանուկի սրահին մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՀԱՅԿ ՍԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Նիւթ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը 1937ի առաջին օրերուն։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Սէնթ-Անթուանի Ընկ. Կարօ ենթակոմիտէի եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի

31 Յուն., կիրակի ժամը 2ին. Լա վիսթ Նոտրէ տը լ'Էրմիթաժի սրահին մէջ.

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՄԵԾՆ ՏՐԴԱՏ

գիներ՝ 3 եւ 3 ֆր.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Յ. Կ. Խաչի Անիէռ-Պօ ա-Քոլոմպի Մ. Ճիւղին կողմէ Յունուար 30, շաբաթ գիշեր ժամը 9ին,

SALLE «FOYER SOCIALISTE»ի մէջ,

149bis Avenue d'Argenteuil, Անիէռ,

Ղեկավարութեամբ Վ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆԻ

ԱՆՄԵՂԸ

ընտանեկան տրամ 3 արար

Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի Անիէռի մէջ։

եւ ՎԻԹԻ ՃԱՇԱՐԱՆԻ ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ (զաւեշտ 1 արար)։

Ճոխ պիւֆէ։ Առաջնակարգ նուագ։

Տոմսերու գիներ՝ 3 եւ 5 ֆր., փոքրիկներու՝ 1 ֆր.։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բոլոր մարտիկ ընկերներուն թէ նախկին պատերազմիկի գինեօրական քարթերը ներկայ են նորոգուելու ամէն տարի։

Արդ, կը հրաւիրենք մեր բոլոր ռազմիկ ընկերները. իրենց նախկին քարթերը մէկական լուսանկարի հետ, անյապաղ յանձնել Միութեան կեդրոնատեղին, 163 Ave. Jean-Jaures, Paris. նորերը կարենալ ստանալու համար։

Գաւառի ռազմիկ ընկերները պէտք է դիմեն իրենց տեղական վարչութիւններուն։

Հայ. կամ. եւ Մարտիկ. Միութեան կեդր. վարչութիւն

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ Ճավիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը տարեկան ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամ-անդամուհիներն ու համակիրները 30 Յուն., շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Մաթուռ-դպրոցին սրահը։ Նորկաներուն թիւը օրինաւոր պիտի համարուի

Յ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամներն ու անդամուհիները 30 Յուն. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, իր դպրոցին մէջ։

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Նահանգ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին անդամական ընդհ. ժողովը 31 Յուն. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին, Սէն Ալէքսանտրի սովորական ժողովասրահին մէջ։ Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (ACOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13')

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ՝
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՈՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 30 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
SAMEDI 30 JANVIER 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ 13e Année No 3333 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՓՈԹՈՐԻԿԸ ԱՆՑԱՒ, ԵՒ ՍԱԿԱՅՆ...

Հիմա որ պաշտօնապէս հրատարակուեցան Ալեքսանտրէթի մասին գոյացած համաձայնութեան պայմանները, կարելի չէ պարտկել տխուր իրողութիւն մը, — Ֆրանքլէն Պուիյոնի քաղաքականութիւնն է որ կը շարունակուի ...

Արդարեւ, 1937 յունուար 27ի բանաձեւը ոչ միայն կը նուիրագործէ 1921ի ձախաւեր կարգադրութիւնը, այլեւ քայլ մըն ալ յառաջ կ'երթայ:

Այդ համաձայնութեամբ, Թուրքիա կը ստանայ իրաւունքներ, որոնք եթէ իր ուզածը չեն, ամէն պարագայի մէջ կը գերազանցեն Սանճաքին Թուրք փոքրամասնութեան ակնկալութիւնները:

Եւ զարմանալի չէ որ Արաբները արդէն իսկ բողոքի ցոյցեր սարքած են Դամասկոսի, Հալէպի եւ ուրիշ կեդրոն քաղաքներու մէջ, ինչպէս կը հաղորդեն վերջին հեռագիրները:

Ճիշդ է որ Սանճաքը Սուրիոյ մաս կը կազմէ, մշակուած համաձայնութեամբ, սակայն անոր տրուած առանձնաշնորհները այնքան առաձգական են որ, կրնան միշտ ալ միջամտելու պատրուակ ճարել Թուրքերուն:

Յիշենք շարք մը գիծումներ, որոնք եղած են վերջին պահուն, ի հաշիւ Հոգատար իշխանութեան կամ Սուրիոյ.—

1.— Յունուար 27ի համաձայնութեամբ նախատեսուած նոր կարգ ու սարքը գործադրելի է անմիջապէս, վերջնական խմբագրութենէն եւ վաւերացումէն յետոյ: (Հաւանաբար յառաջիկայ մայիսին, երբ կը գումարուի Ա. Դ. Խորհուրդը):

Արդ, հոգատար իշխանութեան եւ Սուրիոյ միջեւ կնքուած դաշնագիրը գործադրելի է երեք տարիէն: Երբ առաջին բանակցութիւնները սկսան անցեալ դեկտեմբերին, Թուրքիա առաջարկեց չվաւերացնել ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը: Այդպէս ալ եղած է, թէեւ Սուրիոյ խորհրդարանը միաձայնութեամբ վաւերացուց զայն:

Ուրեմն, Ֆրանսա հարկադրուած է փոփոխութիւններ կատարել դաշնագրին մէջ:

2.— Թուրքերը ամիսներով աստղաբաշխական սուտեր գրեցին, ապացուցանելու համար թէ իրենք մեծամասնութիւն են Սանճաքին մէջ: Իրենց թերթերը միշտ կը խօսէին 250 — 300,000 Թուրքերու անունով, մինչդեռ նահանգին ամբողջ բնակչութիւնը 200-220,000ը չանցնիր:

Կիսապաշտօնական «Թան»ը 220,000 կը հաշուէր ամբողջ թիւը, իր յունուար 20ի խմբագրականով, եւ կը բաժնէր այսպէս.— 85,000 Թուրքեր, 23,000 Հայեր, 107,000 արաբախօս բնակիչներ եւայլն:

Ուրիշ թերթ մը, Լիոնի «Լը Նուվէլլիսթ»ը, մասնաւոր թիւ մը նուիրելով Ալեքսանտրէթի հարցին, 220,000 բնակչութեան վրայ Թուրքերը կը հաշուէր 65,000, յետոյ 62,000 Ալեւի, 35,000 Հայ եւայլն:

Ամբողջ Ֆրանսական մամուլն ալ, այս հարցին ծագումէն ի վեր, մօտաւորապէս նոյն թիւերը կը հաղորդէր, քաղելով պաշտօնական վիճակագրութիւններէ, որոնք օրը օրին հրատարակուած են «Յառաջ»ի մէջ:

Երբ այսքան բացորոշ է պատկերը, ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ վերջին պահուն Թուրքերէնը կը հռչակուի պաշտօնական լեզու, իսկ «ուրիշ լեզուի մը գործածութեան հանգամանքն ու պայմանները» կը ձգուին Ա. Դ. Խորհուրդին (յօդ. 2):

Անշուշտ արաբերէնը պիտի ըլլայ այդ ուրիշ լեզուն: Բայց չէ՞ որ Սանճաքը սուրիական հող է, եւ որ եւ է փոքրամասնութիւն իրաւունք չունի իր լեզուն պարտադրելու օտար նահանգի մը մէջ: Այն ատեն ինչո՞ւ քիւրտերէնը պաշտօնական լեզու չի հռչակուիր Վանի, Պիթլիսի կամ Տիգրանակերտի մէջ, ուր Քիւրտերը իսկապէս մեծամասնութիւն են:

Արդա՞ր է որ Սանճաքին 65.000 կամ 85.000 Թուրքերուն լեզուն աւելի բարձր հնչէ, քան մնացեալին՝ 135,000 կամ 155,000 ժողովուրդի ձայնը:

Քիչ անդին պիտի կարդաք, թէ ի՛նչ խօսած են Ճէպելը Մուսայի Հայերը, իրենց բաղձանքները ներկայացնելով Ազգաժողովի պատուիրակներուն

3. Համաձայնութիւնը մասնաւոր իրաւունքներ կը վերապահէ Թուրքիոյ՝ Ալեքսանտրէթի նաւահանգիստին մէջ եւ զայն զինակից կը հռչակէ Ֆրանսայի, ապահովելու համար Սանճաքին հողային ամբողջութիւնը: Միւս կողմէ կը տրամադրէ «Թրքական եւ սուրիական հողերուն մէջ արգիլել որ եւ է կազմակերպութիւն կամ գործունէութիւն որ ուղղուած է միւս երկրին կարգ ու սարքին եւ ապահովութեան դէմ»:

Բացատրութեան չեն կարօտիր այս թափանցիկ տրամադրութիւնները:

Անոնք բոլորն ալ սահմանուած են զօրացնելու Թուրքիոյ թեւարկութիւնը, նոյնիսկ միջամտութիւնը, ոչ միայն Սանճաքին, այլեւ Սուրիոյ մէջ:

Ճիշդ է որ յանձնառութիւնը փոխադարձ է, բայց միայն միամիտները կրնան հաւատալ թէ Թուրքիա բան մը կը կորսնցնէ այդպիսի պայմանադրութիւններով

Նոյն Թուրքիան էր որ ստորագրեց Լօզանի դաշնագիրը, եւ իմաստո՛ւն ծերունի օր մը օրանց մէջէն չանցուց հարցնել ոչ-Թուրք փոքրամասնութեանց «հալը-խաթըր»ը, փոքրամասնութիւններ որոնք աւելի մեծ թիւ մը կը ներկայացնեն քան Սանճաքին Թրքութիւնը, եւ որոնց տարրական իրաւունքները Ազգաժողովը ինք սահմանած է...

Չենք ուզեր աւելի երկարել: Յունուար 27ի համաձայնութիւնը շողշողուն դեղահատ մըն է, որուն դառնութիւնը հետզհետէ պիտի զգացուի:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ՃԵՊԵԼԸ ՄՈՒՍԱՅԻ ՄԷՋ

Կ'ընդունուին Հայերու կողմէ եւ կը լսեն անոնց բաղձանքները

Անտիոքէն կը հեռագրեն.— Ազգ. Դաշնակցութեան դիտողները չորեքշաբթի առտուն անցուցին այցելելով Ճէպէլը Մուսայի գիւղերը, ուր Հայեր կը բնակին: Որովհետեւ անկարելի է կառքերով անցնիլ լեռան արահետներէն, Ազգաժողովին ներկայացուցիչները իրենց պտոյտը կատարեցին ձիերով:

Գիթիասի մէջ ընդունուեցան Սուրիոյ խորհրդարանին հայ անդամ Մովսէս Տէր Գալուստեանի կողմէ եւ հաստատեցին ժողովուրդին ֆրանսասիրական զգացումները: Պատասխանելով դիտողներու հարցումներուն, շրջանին երեւելիները բաղձանք յայտնեցին որ հոգատար պետութիւնը պաշտպանէ զիրենք, թէ՛ իրենց ապահովութեան եւ թէ՛ ազգային սովորութեանց պահպանութեան համար: Ինչ կը վերաբերի ընթացիկ լեզուին, Հայերը շեշտեցին թէ ոչ Ճէպէլը Մուսայի եւ ոչ ալ Սուէտիայի բնակիչներէն ո եւ է մէկը Թուրքերէն չի գիտեր եւ թէ ընդհակառակն սահուն կերպով կը խօսին արաբերէնը.

Դիտողները, որոնք Վարին Քոսէյրի մէջ (Քէսապ) նոյն պատասխանը առած էին, արձանագրեցին այս իրողութիւնը:

Միւս կողմէ Սուրիոյ հանրային կարծիքը կը շարունակէ զանազան ձեւով արտայայտել իր զգացումները Ալեքսանտրէթի մասին հասած լուրերու առթիւ: Կը ծանուցուի թէ ցոյցեր տեղի ունեցած են զանազան քաղաքներու մէջ: Շուկաները փակուած են Դամասկոսի, Հալէպի, Հոմսի, Համայի, Տէր Զօրի մէջ: Անտիոքի մէջ Արաբներու խանութները փակուած են իբրեւ բողոքի ցոյց: Որ եւ է ծանր դէպք չի ծանուցուիր, բայց այս օրուան համար կարեւոր ցոյց մը սարքուած է Դամասկոսի մէջ:

Խ. Մ. ԸՆԴՀ. ԴԱՏԱԽԱԶԸ ՊԱՀԱՆՋԵՑ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐԵԼ 17 ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐԸ

«Շուներ, ստախօսներ, աւազակներ, լրտեսներ, մարդասպաններ...»

Մոսկուայի դատավարութեան հարցաքննութիւնները վերջացած ըլլալով, ընդհ. դատախազ Վիշինսքի հինգշաբթի օր կարդաց իր պահանջագիրը, որուն ընթերցումը տեւեց չորս ժամ: Ընդհ. դատախազը մահապատիժ պահանջեց 17 ամբաստանեալներուն համար անխտիր, անոնց գլխուն տեղացնելով կոպիտ լուտանքներ: «Շուներ, ստախօսներ, աւազակներ», կը մռնչէր Վիշինսքի, շանթահարելով Ռատէքը, Փիաթաքովը, Սոքոլնիքովը եւ միւսները: Յետոյ ալ բռունցքը ուղղելով իւրաքանչիւրին դէմ, կը կրկնէր.— «Հրէշներ, մարդասպաններ, խափանարարներ»:

Նախատինքներու այս կարկուտին տակ բոլոր ամբաստանեալները ձեռքերով կը ծածկէին իրենց երեսները. Ռատէք, Փիաթաքով եւ նոյնիսկ նախկին դեսպան Սոքոլնիքով իրենց ճակատը կը խոնարհեցնէին, իսկ երկու երեք հոգի ալ կը հեծկլտային: Ընդհ. դատախազին պահանջագիրը բուռն յարձակում մըն էր բոլոր ամբաստանեալներուն, մասնաւորապէս Ռատէքի եւ Փիաթաքովի դէմ.

—«Դուք հրէշային ոճիր մը գործած էք: Դուք դարձած էք յառաջապահը միջազգային ֆաշականութեան: Առաջին յանցաւորը աւազակ Թրոցքին է, բայց դուք բոլորդ ալ այնքան վար ինկած էք որ կարելի չէ երեւակայել անդունդ մը աւելի խոր քան այն ուր խրած էք: Ձեր վայրագ արարքները գլուխ հանելու համար, դուք ցոյց տուած էք թէ երկերեսութիւն եւ թէ խորամանկութիւն: Դուք բոլորդ ալ արհեստով ոճրագործներ էք: Դուք չէք վարանած Խ. Միութիւնը ծախել Ճափոնի եւ Գերմանիոյ: Դուք, Ռատէք, կեղծաւոր յօդուածներու մէջ գրած էք թէ խորհրդային իշխանութիւնը գիտէ պատժել դաւաճանները: Իրաւունք ունիք: Թրոցքիականները իրենց ամէնէն սոսկալի հարուածները տուած են տագնապալի պահերու մէջ: 1929ի եւ 1933ի դժուարութիւնները թեւ տուին անոնց. Անոնք կը յուսային յաղթել, բայց, իրենց ձախողումէն վերջը, նոր մեթոտներ փորձեցին: 1931ի ամրան սկիզբը Ճափոն յարձակման ծրագիր մը կը մշակէր Խ. Միութեան դէմ, այդ ծրագիրը պիտի գործադրուէր 1932ին. Թրոցքիի բացած ճամբան փակուած է ընդմիշտ»:

Մոսկուայի թղթակիցները դիտել կու տան թէ Ռատէք կաս-կարմիր դարձած էր, երբ Վիշինսքի կը կարդար իր յօդուածները՝ դաւաճաններուն եւ դաւադիրներուն դէմ: Թատերական շարժումներ մը փորձելով, ընդհ. դատախազը սկսաւ հատուածներ կարդալ Ռատէքի անցեալ տարի գրած նամակէն.— «Դուք այդ նամակով կը յայտարարէք թէ անոնք որ կը դաւաճանեն իրենց հայրենիքին՝ պէտք է մեղքը քաւեն իրենց գլուխներով: Կը յիշէք, Ռատէք, չէ՞: Պէտք է քաւեն իրենց գլուխներով»:

Ակնարկուած նամակին մէջ Ռատէք մահապատիժ կը պահանջէր Զինովիեւի եւ Քամենեւի համար, զանոնք կոչելով «դաւաճաններ, սողուններ եւ շուներ»:

Ընդհ. դատախազը բոլորին համար մահապատիժ պահանջելէ վերջ, եզրակացուց.

— «Ես զանոնք կ'ամբաստանեմ դաւաճանութեան, լրտեսութեան եւ խափանարարութեան համար: Կ'ամբաստանեմ անոր համար որ փորձած են խորհրդային իշխանութիւնը տապալել օտար սուիններով: Կը պահանջեմ ատեանէն զանոնք գնդակահարել ոչ միայն մեր պետութեան, այլեւ յառաջդիմական մարդկութեան բարիքին համար»:

Այս խօսքերը ընդունուեցան դղրդագին ծափերով, մինչ ամբաստանեալները խորապէս ընկճուած, իրենց աչքերը յառած էին դէպի տախտակամածը:

Իր խօսքերուն ուժգնութիւնը շեշտակցելու համար, դատախազը շեշտեց թէ չի գիտեր որ եւ է մեղմացուցիչ պարագայ եւ աւելցուց.— «Միայն ես չեմ որ կ'ամբաստանեմ, ձեզ կը մեղադրեն անոնք որ կործանեցիք, սպաննեցիք, հաշմանդամ դարձուցիք, ահա անոնք ալ կանգնած են ձեզի դէմ: Ձեր տակէն կանգնած են մեռելներն ալ, անոնք ձեզ կը մատնանշեն իրենց սոսկալի ձեռքերով եւ ինծի ու իմ երկրիս հետ կը պահանջեն մեծագոյն պատիժը.— մահ գնդա-

(ԼՈՒՐԵՐՈՒ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍԹԱԼԻՆ ԵՒ ԻՐ «ԽԱՍ ԽԱԼԻՆ»

Յա՛նգ, յա՛նգ, ոսկեհա՛նք՝ «Խ. Հայաստանի» էջերը, շնորհիւ հանճարափայլ Ստալինի: Եւ միշտ ի պատիւ անոր:

Այս անգամ արհեստով բանաստեղծ մըն է, Ազատ Վշտունին, որ կ'երգէ իր փառքը,— «Ստալինի գորգանկարը»:

Բանաստեղծը կը նկարագրէ հայ աղջիկ մը, որ բուրդը կը զատէ, կը լուայ, կը չորցնէ, կը գզէ, կը մանէ, կը ներկէ, եւ կը սկսի հիւսել:

Կարմրով, երգով գործեցի, ձգեցի
թելեր թելերին
Շատ օրեր անցան, բայց չեկաւ յոգ-
նութիւն իմ պիրկ թեւերին
Եւ եկան անցան ամիսներ, երբ տարին
շրջան բոլորեց,
Նայեցի բացուած իմ խալուն, խնդու-
թիւնն իմ սիրտն ողողեց,
Իմ խալին անհա լցուած, գոյներով
փարթամ ու խօսուն,
Իմ երկրի գիւերն ու յոյզերն արեւ
հունովն են հոսում
Եւ ահա Արեւ շողարձակ՝ խաս խալու
վրայ, հմայուն,
ՍՏԱԼԻՆՆ — իմ հայրն է ժպտուն աչ-
քերով եւ ինձ է նայում:

Ուրեմն, օրիորդը գիշերը ցերեկին խառնած, գորգ մը հիւսեր է, «խաս խալի» մը՝ վրան ալ Արեւը.— Ստալին:

Շարունակենք ընթերցումը, ի սէ՛ր բանաստեղծութեան.

Քերդեհից խալին հանեցի, հրճուան-
քով, երգով ու սիրով,
Արեւշող սրտիս պարարսում խնդու-
թեան խօսքեր հիւսելով:
Վառեցի լոյսերը մեր տան, խաս խա-
լին պատին զարկեցի,
Ու եկան ընկեր - հարեւան, խելամաղ
խնջոյք սարքեցի.
Կրտսերաց նայում ենք նրան, ու պա-
տից նա մեզ է նայում,
Նա նայում է ջերմ երեսիս, ժպիտով
հոգիս հմայում:

Օժտուած՝ բացվա՛ծ երեւակայութեամբ, մեր բանաստեղծը նանգիտն ի ձգել գորգագործուհի աղջիկը, նոյնիսկ սեթեւեթին մէջ: Կը քաշէ անկիւն մը ու կը ներշնչէ՛, նամակ մը գրել կու տայ, Ստալինի գորգանկարն ալ դիմացը.

Ու նստած գիշեր մինչեւ լոյս ազի-
տակ թրթիկ ձեռքիս տակ,
Ծաւերի թղթի երեսին վառ խօսքեր
յուզմով ու յստակ:

Հասկցաք անշուշտ: Բանաստեղծը «խաս խալին» գործել կու տայ, ետքը մըն ալ՝ խուզէն, եւ քեզ տան (ամէն մէկը 8 — 10 տող) «տէնքտաւ»ը թխէ, որպէսզի արար աշխարհ իմանայ որ երէ հայ աղջիկը «խալի»ն գործել գիտէ, ա՛յդ ալ կը պարտի «աշխարհը շէնացնող պայծառ Ստալինին».

— Իմ աղի՛ց, իմ հա՛յր, իմ արե՛ւ,
հարազատ, անուշ Ստալին,
Ընդունի՛ր նուէրս չնչին, իմ ձեռքով
գործած այս խալին:
Դո՛ւ ուրախ աղջիկն իմ երկրի՝ խալի-
չա գործել եմ ուսել,
Իմ երկրի վառման գոյներով, արե-
ւով, նախշով եմ հիւսել:
Աղջիկներն ուրախ իմ երկրի (Նրրանց
հետ եւ ես միասին)
«Քեզ մասնաւ լինենք, աղի՛ց հա՛յր,—
նամակում գրիր — ինձ ասին»:

Կը մնայ «խաս խալիչա» մը նաւ լուծել, վրան հիւսելով բանաստեղծին այս «խաս» կտորը, եւ նամակել Մոսկուա:

ՎԱՀԷ

ԶԵՂՉԻ ՍԱԿԸ 2ԷՆ 4 ԱՌՀԱՐԻՒՐԻ ԲԱՐՁՐԱՑԱՒ

50 միլիոն ոսկիի փոխառութիւն այսօր-վաղը

Վերջնապէս կը հաստատուի թէ կառավարութիւնը կարեւոր փոխառութիւն մը պիտի կնքէ Լոնտոնի մէջ: Բանակցութիւնները կը վերջանան այսօր վաղը:

Հինգշաբթի օր Պանք տը Ֆրանս 2էն 4 առ հարիւրի բարձրացուց զեղչի սակը, արգիլելու համար դրամի «փախուստը»: Այս որոշումը անակնկալ մը եղաւ հրապարակին համար, քանի որ կառավարութիւնը վեց ամիսէ ի վեր կը ջանար աժան վարկ ճարել: Զեղչի սակին բարձրացումը սահմանուած է փրկելու ֆրանքը, որուն գինը կոտրելու համար միջազգային շահագիտութիւններ կը կատարուին վերջերս

Նոյն օրը տեղի ունեցաւ Պանք տը Ֆրանսի բաժնետէրերու ընդհ. ժողովը: Առաջին ժողովն էր այս, դրամատան վերակազմութենէն ի վեր: Նիստը շատ յուզումնալից եղաւ: Փոթորիկ մը պայթեցաւ, երբ դրամատան վերատեսուչը կը կարդար տեղեկագիրը: Շատերը կը հեգնէին, կը սուլէին եւ զանազան կանչեր կ'արձակէին: Ժողովին ներկայ էին 1275 բաժնետէրեր (11.000ի վրայ): Վերատեսուչը իր տեղեկագրին մէջ ցաւով դիտել տուաւ թէ Ֆրանսացիները կը գերադասէին իրենց դրամագլուխը չշահագործել իրենց երկրին մէջ.

Վերջին լուրերու համաձայն, փոխառութեան գումարը պիտի ըլլայ 50 միլիոն անգլ. ոսկի, 3 առ հարիւր տոկոսով:

Փարիզը անպաշտպա՞ն է

Երեք օրէ ի վեր բուռն հարցապնդումներ տեղի կ'ունենան երեսփ. ժողովին մէջ, ազգային պաշտպանութեան մասին: Հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ, ազգայնական երեսփոխան Քէրիլլիս յայտարարեց թէ այնքան ծանրակշիռ յայտնութիւններ ունի որ կը նախընտրէր գաղտնի ժողովի մը մէջ խօսիլ: Պ. Տալատիէ, նախարարը, պատասխանեց թէ «հրապարակային արտայայտութիւնը աւելի կը յարմարի զօրաւոր ժողովուրդի մը»: Քէրիլլիսի կարծիքով, եթէ վաղը պատերազմ ծագի, Ֆրանսայի զինագործարանները պիտի ջլատուին, հաստատուած ըլլալով սահմանագլուխէն 90 վայրկեան հեռու՝ օդային թռիչքով: «Միայն 250 հակօդային մարտկոցներ ունինք պաշտպանելու համար 150 կենսական կէտեր: Անոնց 200ը սպառազինուած են այնպիսի թնդանօթներով որոնք առաւելագոյն 5500 մեթր հեռաւորութեամբ կը զարնեն, մինչ օդի սաւառնակները կը թռչին 6000—7000 մեթր բարձրութեամբ: Մեր գնդացիրները շատ վար կը մնան գերմանականներէն եւ չեն կրնար պաշտպանութիւն ընծայել 1000 մեթրէն վար թռչող սաւառնակներու դէմ»:

Ուրիշ երեսփոխաններ ալ քննադատեցին կառավարութեան քաղաքականութիւնը: Վիճաբանութիւնները կը շարունակուին տակաւին:

Մէկ միլիոն հոգի անպատսպար

Մ. Նահանգներու աղէտը ահռելի համեմատութիւններ ստացաւ: Մահերու թիւը կ'անցնի 500ը, անպատսպար մնացած են մէկ միլիոն քաղաքացիներ: Նիւթական վնասը կը հաշուեն 8 միլիառ ֆրանք: Կատաղի պայքար մը կը մղուի մարդկային գիտութեան եւ բնութեան միջեւ: Միայն Միսիսիփի գետին յորձանքը տեղ տեղ հասած է 56 քիլոմեթրի (մէկ ժամուան մէջ):

Ֆրանսայի մէջ ալ գետերը յորդիլ սկսած են: Սարսափելի փոթորիկներ կ'այցելեն Միջերկրականն ու Ատլանտեանը:

ԱՅՍ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ ԵՒՍ ՎՐԱՑԻՆ Կ'ԻՇԽԷ..

Այս օրերս Վրաստանը մի անգամ էլ արժանացաւ հիացումի եւ փառաբանութեան Մոսկուայի մէջ: Հազիւ վեց ամիս է անցել, ինչ Ռուսթաւելիի անունը կրող դրամատիկական թատրոնն իր ներկայացումներով տարաւ այնտեղ փայլուն յաղթանակ ու վարձատրուեց «Լէնինեան» կոչումով, իսկ դերասաններն ստացան շքանշաններ ու պարգեւներ: Այս յունուարի 5-16ին էլ Թիֆլիսի պետական օփերան էր, որ իր վրայ էր կեդրոնացրել մայրաքաղաքի ոչ միայն գեղարուեստական շրջանների, այլ եւ խորհրդային ամբողջ ղեկավար տարրի վառ հետաքրքրութիւնը:

Վրացական օփերան Մոսկուա հասաւ իր 500 աշխատակիցներով եւ տասն օր անընդհատ ներկայացումներ տուեց Մեծ Թատրոնում: Բեմադրուեցին միայն վրացական կեանքից, վրացերէն լեզուով եւ վրացի երաժշտագէտների գրած օփերաներ, որոնք են — «Աբեսալոմ եւ Էթերի» եւ «Դաիսի» Պալիաշվիլիի, «Դարեջան Ցբիերի» Բալանչիվանիձէի, «Գերո եւ Կոտէ» Դոլիձէի եւ մէկ բալետ «Մզեճաբուկի» նոյնպէս Բալանչիվաձէ երաժշտագէտի: «Աբեսալոմ եւ Էթերի» օփերայի առաջին բեմադրման ներկայ էին կառավարութեան կազմը Ստալինի եւ Մոլոտովի առաջնորդութեամբ, դեսպանական մարմինը եւ խորհրդային բարձր «ազնուականութիւնը», եթէ այսպէս կարելի է անուանել այն ընտրեալ փոքրամասնութեան, որ պատասխանատու դեր ունի կուսակցութեան, վարչութեան, արուեստների եւ արդիւնաբերութեան մէջ: Խորհրդային թերթերը լի են խանդավառ յօդուածներով նուիրուած Վրաստանի, նրա գեղարուեստին եւ մասնաւորապէս նրա երաժշտութեան:

«Իզվեստիա»ն իր առաջնորդողում գրում է — «Խորհրդային Վրաստանը յաղթանակաբար ընկերվարութեան Թանգարանն է մտցնում իր անօրինակ վերելքի պտուղները. Միութեան ամբողջ ժողովուրդը սիրով եւ յարգանքով դիտում է Վրաստանի տնտեսական եւ քաղաքական զօրացումը»:

«Վրացական գեղարուեստը մեծ վարպետութեամբ կարողանում է շարժման մէջ դնել կենդանի, կիրքով եւ կրակով լի բազմութիւնները. բայց նրանց մէջ անհատը չի կորչում եւ նրմանմանում, ընդհակառակն նա ապրում է լրիւ մարդկային կեանքով, սիրում եւ ատում է զգացմունքի ամբողջ խորութեամբ»: Պաշտօնաթերթը գտնում է, որ այս ժամանակաշրջանում, երբ խորհրդային գեղարուեստը փնտռում է իր ստեղծագործութեան ուղին՝ Վրաստանի տաղանդաւոր արուեստագէտները բերում են նրան ցանկալի ցուցումներ եւ վերջացնում է «հրավառ ողջոյնով վրաց գեղեցիկ ժողովրդին»:

Մոսկուայի միւս օրկանները մինչեւ «Ժուռնալ տը Մոսկու» եւ չեն մնում «Իզվեստիա»յից ու ներբողում են վրացական ժողովրդական երգերն ու պարերը, որոնցից բացառաբար հիւսուած են յիշեալ օփերաներն ու բալետը: Թիֆլիզի թատրոնը հայրենիք վերադարձաւ առատօրէն վարձատրուած բարոյապէս ու նիւթապէս:

Այսպիսի յաջողութիւնները գուտ մշակութային ասպարէզում նուաճուած են Միութեան մէջ խոր համակրութեան ընդհանրացման հանդէպ վրաց ազգի: Բայց անշուշտ մի առանձին ոգեւորութեամբ պիտի խօսէին հայրենասէր Վրացիները Ստալին (Ջուղաշվիլի), Օրջոնիկիձէ եւ Բերիա (յատկապէս այդ առթիւ Մոսկուա եկած), որոնք նստած Մեծ Թատրոնի նախկին կայսերական օթեակում տեսնում էին իրենց ժողովրդի այդ անհաւատալի յաղթանակը, արդիւնք երկար յամառ ջանքերի: Կան դէպքեր, երբ չքանում են քաղաքական տարաձայնութիւններն ու թիւրիմացութիւնները հանդէպ այնպիսի երեւոյթների, որոնք հպարտութեան եւ ինքնագնահատման առիթներ են մի ժողովրդի պատկանող բոլոր անհատների համար. որ եւ է հակախորհրդային վրացի իմանալով Կախեթիայի եւ Գորիի գայլայլների արտակարգ տասնօրեայ մեծարումը Մոսկուայում՝ չի կարող չհափահարել համայնավար իր հայրենակիցներին այն միաբան, իմաստուն եւ թէեւ քօղարկուած, բայց ճիշդ նպատակին ուղղուած աշխատանքի համար, որ նրանք տանում են ահա 17 տարի: Թըւում է թէ մի ժողովրդի անկախ ու ինքնիշխան լինելու ներքին իմաստը միայն պետութիւնների մօտ դեսպաններ ուղարկելու կամ նրանցից ընդունելու մէջ չէ, այլ եւ այնպիսի մշակութային «դեսպանութիւններ» ունենալու, որպիսին են սեփական օփերան, թատրոնը, գեղարուեստն ու գրականութիւնը: Վրաստանը այսօր չունենալով ձեւական անկախութիւն՝ հասել է փաստական անկախութեան այնպիսի առաւելութիւններով, որին մօտիկ ապագայում կը նախանձեն Բալթիական թագաւորում կամ նախագահով օժտուած «անկախ» ժողովուրդներ:

Թող չկարծուի թէ մոռացանք չափաւորութեան սահմանը ու վրաց օփերայի Մոսկուայի այցելութիւնից ուռուցիկ եզրակացութիւնների յանգեցանք: Բնաւ. գիտենք, որ սովոր լինելով ամէն օր խնկարկելու «ժողովուրդների հանճարեղ առաջնորդին», խորհրդային թերթերն անհամեմատ աւելի, քան որ եւ է այլ երկրի թերթերն ընդունակ են արտառոց գովասանքի ու չքեղ չափազանցումների, լաւ մասնագէտ են յուռութ չինելու մէջ, մանաւանդ երբ հարցը վերաբերում է Վրաստանին, «առաջնորդի» հայրենիքին: Սակայն դժուար է Վրաստանի բարձրացման բոլոր գեկոյցների դիմաց աչքերը գոցել եւ նրանց վերագրել միակ պատճառին՝ խորհրդային Մէքքէի (Գորի քաղաքի — Ստալինի ծննդավայր) Վրաստանում գտնուելուն: Արագօրէն յառաջդիմող վրաց եւ նրան դանդաղօրէն հետեւող հայ ժողովուրդների միջեւ տարածութիւնն աճում է անընդհատ: Հայ մեծամասնականները խոստովանում են այդ, ստիպուած են «մեծ տիտղոսը» տալ վրաց ազգին եւ յայտարարել, թէ «Խանջեանը ոչինչ չի արել Հայաստանում»: Այդպէ՞ս ուրեմն, «Խանջեան» պիտի հասկանալ հաւաքականօրէն: Այո, հայ մեծամասնականները այսքան տարիների ընթացքում փոխանակ երկրի համար աշխատելու, միմեանց միս ուտելու, միմեանց տապալելու եւ եթէ հնարաւոր է Չեկայի ժանիքների տակ խոթելու վրայ են աշխատել: Չլինելով «Ամենայն Հայոց կառավարութիւն», ամենայնյատուկ կերպով տառապել են ամենայն Հայոց դժխեմ ախտով — անմիաբանութեամբ: 1921 ապրիլ 2-ից ի վեր, երբ 11րդ բանակը դրանց տուեց մեր հայրենիքը, մինչեւ այսօր չկարողացան մէկ հատ հեղինակութիւն, մէկ հատ անուն հրապարակ բերել ոչ թէ համախորհրդային կամ կովկասեան չափանիշով, այլ գոնէ Հայաստանի արժէքին համազօր: Ում անունը որ տրւում է այսօր իբրեւ ղեկավար եւ պատասխանատու, վաղը դուրս է գալիս ոչնչութիւն ու վնասարար: Մինչդեռ Հայաստանի համայնավարները զբաղուած են փոխադարձ դարանակալութեամբ, իրենց շարքերում տրոցկիստ ու ազգայնական փնտռելով, «Դաշնակցութիւնը հայ ժողովրդի թշնամին է» յիմարութեան կրկնութեամբ, տարիները անցնում են ապարդիւն ու երկիրը մնում է յետամնաց վիճակի մէջ: Երբ հարեւանների փայլուն յառաջդիմութեան փաստերի դիմաց հարցնենք մեր «կառավարութեան» թէ դու ինչ ունիս ցուցադրելիք իբրեւ մշակութային ուշագրաւ յաջողութիւն, նա մեր առջեւ դուրս կը գայ դատարկ ձեռքերով, աղքատ Ղազարոսի նման: Հայ ազգը, որ Ղարաբաղից մինչեւ Մուշ ստեղծել է բանահիւսութիւն, երգի ու պարի հսկայ հարստութիւն, գունեղ ու բազմազան, մինչեւ այսօր խորհրդային ժողովուրդների մշակութային մրցակցութեան մէջ գրեթէ մասնակցութիւն չունեցաւ, բացի մի քանի համերգներից: Այս ամօթալի դրութեան միակ պատասխանատուն Հայաստանի համայնավար «կուսակցութիւնն» է:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

«ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՓՆՏՌԵՄ..»

Անգլիոյ Արհեստակցական Միութեանց Ընդհ. քարտուղարը, Ուոլթըր Սիթրին իր պաշտօնով Ժուհօն է (Ֆրանսայի Աշխատաւորական Դաշնակցութեան Ընդհ. քարտուղարը):

Բայց Ուոլթըր Սիթրին միաժամանակ նախագահն է Սէնտիքաներու Միջազգային Դաշնակցութեան,— իրապաշտ միտք մը, որ կը խորշի վերացական տեսութիւններէ, ընդհակառակն կը սիրէ գործը, շօշափելի աշխատանքը: Առաջին առթիւ մեծ համակրանք ցոյց տուաւ նախ Ռուսական յեղափոխութեան մասին, ուզեց տեսնել երկիրը, ուր բանուոր դասակարգը ազատագրուած է դրամատիրութեան ճիրաններէն: Եւ 1925ին ելաւ գնաց Ռուսիա: Այդ շրջանին, «ընկերվարութեան հայրենիքը» դեռ նոր կը շտկէր իր մէջքը, կը դարմանէր պատերազմի եւ քաղաքացիական կռիւներու վէրքերը, կը ձեռնարկէր տնտեսական վերելքի մը: Ուոլթըր Սիթրին հիացումով համակուեցաւ, երբ տեսաւ որ բովանդակ Ռուսիա վարակուած է աշխատանքի տենդով մը: Խորհրդային կառավարութիւնը մեծ ճիգ կը թափէր՝ բարելաւելու համար ժողովուրդին կեանքը, աշխատաւոր դասակարգին ապրելու պայմանները: Այսուհանդերձ Ուոլթըր Սիթրին չվարանեցաւ խոստովանելէ թէ չկայ անհատական ազատութիւն, չկայ քաղաքական անկախ վիճաբանութեան իրաւունք: Իր համակրանքը մասամբ կը նուազէր, քանի կը յիշէր մարդկային տառապանքը:

Անգլիացի ընկերվարականը չխուսափեցաւ քննադատելէ թերութիւնները, զորս տեսեր էր: Իր քննադատութիւններուն մէջ, սակայն, անկեղծ դրած բարեկամական եւ համակրական շեշտ մը, առանց Ռուսերուն պատրանքը տալու թէ պիտի յօժարէր գովելու ինչ որ կը կատարեն սովետները,— ընթացիկ արհեստը շատերուն, որոնք Ռուսիա կ'երթան ու կը վերադառնան ... քերթողաբար:

Ռուս համայնավարները կը ճանչնային մարդը, — Ուոլթըր Սիթրին իրապաշտ մարդ մըն էր, անկաշառ եւ անկողմնակալ, որ չէր ծախեր իր գրիչը վերացական տեսութիւններու կամ ընկերային կրկներեւոյթներու:

Ուրեմն, առանց ազդուելու Ուոլթըր Սիթրինի քննադատութիւններէն, տասը տարի վերջ՝ անգամ մըն ալ հրաւիրեցին զայն,— եկուր քննէ, տես թէ որքա՜ն մեծ նուաճումներ կատարած ենք:

Ուոլթըր Սիթրին 14 սեպտեմբեր 1935ին Լոնտոնէն ճամբայ ելաւ դէպի Սովետիստան, խօսք առնելով որ իրեն ամէն իրաւունք պիտի տրուի ուզած տեղը երթալու, ուզածը տեսնելու.

Ռուսական նաւ մը 19 սեպտ.ին զինք ցամաք հանեց Լէնինկրատ, ուր մնաց քանի մը օր, յետոյ այցելեց Մոսկուա, Նիժնի-Նովկորոտ, Խարքով, Գորլովկա, Կրամատորսկ, Կովկաս, Գրոզնի, Բագու: Իր այս պտոյտը տեւեց ամիս մը,— 22 Հոկտեմբերին վերադարձաւ Լոնտոն, եւ անմիջապէս հրատարակեց իր ճամբորդութեան տպաւորութիւնները, որոնք գրուած էին օրագրի ձեւով: Այդ տպաւորութիւնները, «Ճշմարտութիւն կը փնտռեմ Ռուսիոյ մէջ» խորագրով գիրք մը, ներկայիս ամէն կողմ, միջազգային մամուլին մէջ, առարկայ դարձած են լուրջ խորհրդածութիւններու: Ուոլթըր Սիթրին [illegible] մըն է խորհրդային բանուորներու, հետեւաբար իր դիտողութիւնները կը ներկայացնեն [illegible] մարդու մը [illegible]:

Բոլշեւիկները չեն կրնար Ուոլթըր Սիթրինն ալ ամբաստանել այնպէս ինչպէս [illegible], [illegible], որ վերջերս, երկար եւ տպաւորիչ յօդուածաշարքով մը կը նկարագրէ անպատմելի թշուառութիւնը Ռուսիոյ մէջ,— չեն կրնար ամբաստանել այնպէս ինչպէս Անտրէ Ժիտը, որու հիմնական արտայայտութիւններուն տակ ծածկուած նախանձը համաճարակ չեղաւ շատերուն:

Նախ, Ուոլթըր Սիթրին նոյն կլիմայի, նոյն միջավայրի մարդ է, ինչպէս կը յաւակնին ըլլալ խորհրդային երկրի աշխատաւոր զանգուածին առաջնորդները: Երկրորդ, անգլիացի ընկերվարականը չունի միտք անհատապաշտութիւնը, ոչ ալ արհամարհանք՝ մարդկային խոնարհ խաւերու մասին: Ուոլթըր Սիթրին կը ճամբորդէ ուսումնասիրելու, համեմատելու, քննելու, նուաճումներու բաղդատութիւնը կատարելու նպատակով, ու կ'այցելէ հիւանդանոց, դպրոց, թատրոն, ելեկտրակայան, բանուորական տուներ, հանքային հորեր, գիւղատնտեսական աւաններ:

Անիկա աշխատած է վերլուծել վիճակագրութիւնները, անձնապէս ըստուգել տրուած տեղեկութիւնները, — երբ տեսած է որ պաշտօնական թարգմանը արագ կ'անցնի, ինք վերադարձած է յաջորդ օրը միինակ՝ իր ուզած ձեւով տեսնելու համար: Մասնաւորաբար զինք շահագրգռած են ռուս բանուորներու կեանքի պայմանները, բնակարան, աշխատավարձ, աշխատանքի եղանակ:

Այսպէս է, որ առանձին կ'այցելէ բանուորական բնակարանները, ապառողջ հիւղակներ, որոնց մէջ բանուորուհին իր ցնցոտիները կը չորցնէր եւ կերակուրի տեղ կ'եփէր [illegible] բան մը: Ուոլթըր Սիթրին կը նկարագրէ հիւղակ մըն ալ, ուր կը բնակէին հինգ հոգի, ուր միայն 2 անկողին կար, առանց ալ բոլորովին պատառոտած: «Թշնամիս անգամ պիտի չուզէի որ բնակէր այդտեղ», կը գրէ անգլիացի ընկերվարականը:

Խօսելով մարդկային անհատին արժանաւորութեան մասին, կը գրէ թէ մարդը հասարակ մանրամասնութիւն մըն է անհոգի հսկայ մեքենային մէջ, որ ամենազօր պետութիւնն է: Աշխատաւոր անհատն այդ մեքենային մէկ պարզ անիւն է միայն: Ուոլթըր Սիթրին կ'ընդվզի մասնաւորապէս, տեսնելով աշխատավարձերու անհաւասարութիւնը: Բանուորները բաժնուած են խումբերու,— մինչեւ ութ խումբ: Սեւագործ բանուորները ամսական կը ստանան 150 րուբլի, արհեստագէտ բանուորները՝ 400—500 րուբլի: Գործարաններու տնօրէնները, ճարտարագէտները՝ 2000 րուբլի:

Գէթ պատկերը այսպէս է Մոսկուայի [illegible] գործարանին մէջ, ուր կտորով աշխատանքը եւ յառաջացածական վարձատրութիւնը այնքան ընդհանրացած է: Եւ [illegible] որ դրամատիրական երկիրներու մէջ, սէնտիքաները կ'ըմբոստանան ամէնէն շատ այս պայմաններուն դէմ: Գործով [illegible], ճիշդ է որ ստախանովականները շատ կը վարձատրուին, բայց եւ այնպէս ստախանովեան շարժումը չի զուգեր բանուորական շահագործման մը դասակարգ [illegible]:

Հետաքրքրական է համեմատական պատկերը, զոր Ուոլթըր Սիթրին կը պատրաստէ բանուորներու աշխատավարձի եւ ապրուստի սղութեան չափանիշը դնելով դէմ դէմի: Ռուս բանուորին միջին աշխատավարձն է ամսական 189 րուբլի, իսկ ապրուստի սղութիւնը շատ աւելի բարձր, եւ եթէ բանուորը կ'ապրի գէշ աղէկ, պատճառն այն է որ բնակարանի վարձքը քիչ է, բժշկական դարմանումը ձրի, արձակուրդը վճարովի, եւ ընտանիքին մէջ ամէն անդամ աշխատելու դատապարտուած:

Սիթրին թիւերով լեցուցած է իր գիրքը եւ այդ թիւերը կը հաստատեն որ ապրուստը շատ աւելի սուղ է Ռուսիոյ մէջ, քան Անգլիոյ, Ֆրանսայի, նոյն իսկ Գերմանիոյ մէջ: Կօշիկները կ'արժեն բանուորի մը ամսականին կէսը: Անտրէ Փիէռ, խօսելով Ուոլթըր Սիթրինի բաղդատական թիւերուն մասին, կ'ըսէ թէ սխալ է համեմատութեան դնել արեւմտեւրոպայի աշխատաւորներուն եւ խորհրդային Ռուսիոյ բանուորներուն կեանքի պայմանները, նկատելով որ Արեւմուտքի մէջ բանուորներու կեանքի արդիւնական յարմարութիւնները բարձր են, որովհետեւ բանուորներու կեանքի արդիւնական յարմարութիւններու պահանջն ալ բարձր է [illegible] ռուս բանուորներու [illegible]: Այսուհանդերձ, Գեյժերը կարեւորութիւն կուտան Սիթրինի հաւաքած թիւերուն. Սակայն Սիթրինի թիւերը աւելի տպաւորիչ դառնան, երբ վերածուին եւրոպական դրամի: Այդ է որ կատարած Գեյժերը եւ համեմատութեան [illegible] եւ եւրոպական աշխատավարձերը, բանուորներու գնելու կարողութիւնը: Օրինակներ.— Երկար կարգի եզան միսը կէս քիլոն կ'արժէ 7 րուբլի Ռուսիոյ մէջ, 15 ֆրանք Գեյժերոյ մէջ. Սակայն Ռուսիոյ մէջ 7 րուբլին (21 ֆրանք) կը ներկայացնէ բանուորին աշխատավարձին 3 հարիւրը, մինչ Գեյժերոյ մէջ 15 հարիւրը. Օրինակը աւելի եւս [illegible] նայի [illegible] համար, առնենք նօթական մուշտակի մը գինը: [illegible] բանուորուհին մուշտակի մը [illegible] համար պիտի վճարէ 225 րուբլի, իր ամբողջ ամսականն է, մինչ [illegible] բանուորուհին մուշտակի մը [illegible] պիտի վճարէ 200 ֆրանք, այսինքն [illegible] մէկ չորրորդը իր ամսականին:

Աժան ռատիօ մը առնելու [illegible] ռուս բանուորը պիտի վճարէ 81[illegible] աւելի քան 2 ամսականը, մինչ [illegible] բանուորը պիտի վճարէ իր ամսակ[illegible] նին կէսը միայն:

Անհատական ազատութեան մա[սին] խօսելով, Ուոլթըր Սիթրին [illegible] յառաջդիմութիւն չի տեսներ 192[5]էն ասդին: Բանուորները խիստ հսկողութեան տակ են, գործարաններու [illegible] պաշտօնականութիւն են դրնու[illegible] ներու կողմէ: Բանուորը տէրն է [illegible] ծարանին, բայց պարտաւորուած [illegible] չինելու ինչ որ հրամայեն իրեն[illegible] կրնար կռուիլ պետութեան, անհ[illegible] քային, կամ կոմունիստ բջիջին դէ[մ] Սէնտիքաները չեն կրնար պաշտպա[նել] նել բանուորները պետութեան դէմ [illegible] որ գործատէրն է: Ով որ կ'ընդդիմա[նայ] խօսէ, ծանր վտանգներու կը դառն[այ] [illegible] Վիշինսկի համայնավարի [illegible] հետ, կը նշանակէ լսել Ստալինի [illegible] ձայնը (տխուր պէս):

Բոլշեւիկները կ'ըսեն թէ այս [illegible] տառապանքը ժամանակաւոր է, Ուոլթըր Սիթրին չի հաւատար այդ վի[ճակ]ին: Ու հիմա շատ խոր վի[շ]տ յառաջահիւթեամբ մը լեցուած է [illegible] թէքտամի Միջազգայինին Նախագա[հ]ը հանդէպ խորհրդային բանուորներուն [illegible] է նաեւ բոլշեւիկներու առաջար[կ]ին՝ սէնտիքայական «Միացեալ ճա[կատ]» մը կազմելու մասին, որովհետեւ այդ առաջարկը կը նմանի Ցար[ի] վազքի ձիուն, բերդը ներսէն գր[աւ]ելու համար անշուշտ: Եթէ, Սիթրին, թողունք որ կոմունիստներ միանան աշխատաւորական մեր [շար]քերին, մէկ ամիսէն ետ կ'երթ[այ] Բրիտանիոյ յառաջդիմութեան [illegible] Այդ տեսակէտը ունի նաեւ բրիտանական աշխատաւորական կուսակ[ց]ութիւնը, որ աւելի քան մէկ միլիոն [illegible] եմ մերժեց դաշինք կնքել համայնավարներուն հետ՝ միացեալ ճակատ մը ստեղծելու նպատակով: Որովհետեւ, կ'ըսէ Սիթրին, համայնավարները կը պայքարին համայնավարութեան համար, մինչ աշխատաւորականները կը պայքարին ժողովրդապետութեան համար:

ԲԱՂՀԱՆ[illegible]

ՊՈՂՈՏԱՆԵՐՈՒ ԾԱՂԻԿԸ

(ԱՐՄԱՏԱԽԻԼ ՈՐԲՈՒՀԻՆ)

Պիտի արդեօք հասնի՞ շրջագծասար: Ելեկտրաշարժ անիւներ ըլլային կարծես ոտքերը: Խանդավառ ոտքերը Գայծառի:

Ո՞վ չիմացաւ թէ՝ Գառնիկ եւ Սարգիս զինքը հայկական պարահանդէս պիտի տանին իրիկուան:

Իր ուրախութեան մասնիկները բաշխելո՞ւ համար մունետիկ էր դարձած Գայծառ, թէ էգերու յատուկ գիւանագիտական կռիւի հարուածն էր որ կուտար, վեր ու վար, գրացի բոլոր հայ կիներուն:

— Օրիորդ, Պարոն Փիէռը շատո՞նց կը ճանչնաք:

Ուրկէ՞ ուր հիմա այս հարցումը: Ինչո՞ւ յանկարծ այս անախորժ անակնկալները: Ցնցումով մը՝ ետին կը դառնայ կարուհին

— Վեց ամիս չըներ:

— Ո՞ւր հանդիպեցաք իրարու:

Աստուած իմ, դարձեալ լեղի պիտի քամեն Գայծառի անուշ օրուան վրայ: Նախազգացեր էր արդէն որ այդքան ուրախութենէ վերջ պիտի չուշանար յուզմունքի պահը:

— Կիրակի օր մը, անտառ գացեր էի ընկերուհիներով. Ժաքլինը ներկայացուց զինքը:

Գառնիկ սալոր ոչ հակասութիւններու ցանցով՝ նեղը ձգել խօսակիցը.

— Ու այդ օրէն ի վեր, կը սիրէք իրար: Թէեւ վերջերս ..., մի ընդվզիք այդպէս

— Ալ մէկը չգտայ, այդ լակո՞տը պիտի սիրեմ: Ի՞նչ է եղեր իմ ազգի

Ու Գառնիկ արցունքներու մարմին գործածուած տարազին ապաւինելով՝

— Օրիորդ, անոր ոչ ազգ ունի, ոչ ալ հայրենիք: Սէրժ ազատ է:

— Վա՛յ չուէն: Կը տեսնէ ան: Ձեզի հետ, հա

Գառնիկ ներփակեալ քարոզով մը ջանաց զգացնել Գայծառի թէ՝ մարդկային չէ եւ անիրաւ արարք մըն է, երկար ատեն մտանաւոր ուշադրութեամբ եւ քաղցր զգացումներով իրեն կապել երիտասարդ մը եւ որին մէկը, կեանքի նոր պայմաններու բերումով, լքել զայն, զոհել զայն. հոգեկան տառապանքներու տարուշանք հրելով զայն:

— Զատրանքներով պէտք չէ տարուիլ, Օրիորդ: Ու սպանիական դղեակներ մի կառուցանէք ձեր երեւակայութեան մէջ:

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք:

Գայծառ շատ ալ աջանչելի կերպով կռահած էր բոււանը:

— Զատուեցէք մտապատկերը զոր կրնաք չինած ըլլալ վերջերս եւ դարձէք ձեր նախկին սիրոյն:

— Փիէռի կինը ըլլամ: Հա, հա, հա...

Ու կը յառաջանայ կարը:

Անտարակոյս, Գառնիկ չէ անոնցմէ որոնք կիները կը դատեն հագուստէն եւ արդուզարդէն:

Քղանցքի մը մէկ մատ աւելի երկար կամ մէկ մատ աւելի կարճ կարուածքը չի կրնար կինը առաքինութեանց ոլորտները բարձրացնել կամ իջեցնել ապականութեանց ճախճախուտը: Բարոյականի չափանիշը ոչ հագուստին մէջ կը գտնուի, ոչ ալ՝ չպարին չափաւորութեան կամ չափազանցութեան մէջ:

Եւ սակայն, կայ պատշաճութեանց սահման մը, ուրկէ անդին պէտք չէ անցնի Գայծառ, եթէ կ'ուզէ ընկերանալ իր պաշտպաններուն:

Ահա թէ ինչու Գայծառ համակերպեցաւ, ի գին դժուարին զոհողութեանց անշուշտ, եւ բարեկիրթութեան ենթարկեց շրջազգեստին այն մասերը, որոնք գեղատեսիլ ըլլալէ հեռու էին եւ զոհերի ձեւ մը ունէին:

Հայկական յաղթերգութեան օրն է: Հայկական յաղթանակի մեծ տօն: Բայց, հռետորը կը յայտարարէ թէ՝ մառայլած է երկինքը եւ մառախուղ փոթորիկը իր սպառնալիքները կ'արձակէ հորիզոնին ծայրէն: Ու ամպ դուրս կ'ելլէ առուր պատշաճ նիւթի սահմաններէն: Ու կ'ընդլայնի: Եւ կ'երկարի:

Անհամբեր են անոնք՝ որ պարելու համար եկած են,— դժգոհ է Գայծառ: Դժգոհ են անշուշտ, հիւրերն ալ Գայծառի, քառասունը հինգի մօտ Ֆրանսացի մայր մը, յաճախորդուհին Գառնիկի, եւ զաւակն անոր, երիտասարդ մը բարեձեւ, որուն Գայծառ միջոց պիտի չշնորհէ, պարահանդէսին կարենալ գրկելու համար ուրիշ պարուհիներ ալ:

Միջազգային քաղաքական ընդհանուր կացութիւնը յստակօրէն պարզուած է: Բայց, ունկնդիրը դեռ կը սպասէ եզրակացութեան: Ի՞նչ պիտի ըլլայ Հայերուս դիրքը՝ վաղուան պատերազմին մէջ աննախընթաց.

Մատուցականներու խումբ մը, վերնայարկի սեղաններուն չուրջ, Բագոսի մեհեանը մտած է: Բաժակաճառեր, երգեր ու պարեր:

Դիտեցէք: Նախկին կամաւորը Անդրանիկի՝ դանակ ի ձեռին կը պարէ: Կը զնէ գետին: Կը ծափ զարծարեփի: Կ'առնէ դանակը բերնով: Ու կը դառնայ յաղթական:

— Կեցցէ ուժը: Հուռա: Պռավօ:

Վարը, Գայծառ քութինքներու մէջ է: Վալս, ֆօքսթրօթ, թանկօ, բայց մանաւանդ պէկին:

Ու կը դառնայ, հեւ ի հեւ, Ֆրանսուհին ալ մարմնեղ, յանձնուած թըզուկ հայ տղու մը բազուկներուն:

Վերը, սեղանապետը ճառ կը պահանջէ Գառնիկէն:

Բայց, Գառնիկ չի ճառեր, չի կրնար ալ ճառել, երբ մտքած է այլեւս թիւը պարպուած բաժակներուն. Կ'երգէ ան, երբ գինով է: Ու լուռ, ինքնամփոփ կը մենախօսէ: Սիրոյ էակ մը մտացածին՝ կը զետեղէ դէմ եւ սիրաբանութիւն կ'ընէ հետ:

Կը կանչէ, կը տառանի եւ՝

Երեւան բաց իմ արեւ
Ճիկնարս տաղ իմ արեւ
Ա՛խ մեռ մնայի ...

— Ոչ, ոչ, ճառ կ'ուզենք:

— Ճառ կ'ուզէք, հա՞: Լաւ, ճառ կ'ուզէք, լեցուցէք բաժակները: Լեցո՞ւն են բաժակները: Աղէկ: Պարապ բռնեցէք բաժակները: Ու մէջններ, է՞յ Արմէններ, խմենք. Ինչ մենք կենացը... կենացը Արմէնական ճակատին.

Գայծառ մոլեգնօրէն կը պարէ: Կին կը պարէ վարը:

Բարեկամուհի մը Գառնիկի ականջին ի վար կը փսփսայ.

— Գայթակղած է ժողովուրդը: Ընդվզած է ժողովուրդը: Ջախջախեց ձեր աղջիկը: Չէինք տեսած այդքան տգեղ, այդքան լկտի պէկին պար:

ԱՐՇԱԻՐ ԽԱՆՃՏԱՆ[illegible]

(8)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ

Հեռագիրները հաղորդեցին ժամանակին թէ երկրաշարժ տեղի ունեցաւ Երեւանի մէջ, ամառուան սկիզբը: Խորհ. Հայաստան կը գրէ.—

Երէկ (7 յունուար), երեկոյեան դէմ, Երեւանի մէջ զգալի եղան երկրաշարժի զօրաւոր ցնցումներ: Երեւանի չարժագրական կայանը կը հաղորդէ թէ առաջին զօրաւոր ցնցումը տեղի ունեցաւ կէս օրէ վերջ ժամը 5.23ին եւ տեւեց 12 երկվայրկեան. Երկրորդ ցնցումը զգալի եղաւ ժամը 5.53ին: Տասը վայրկեան վերջ տեղի ունեցաւ երրորդ ցնցումը, համեմատաբար թեթեւ, կէս ժամ վերջ՝ չորրորդ ցնցում մը աւելի թեթեւ:

Գիշերը, ժամը 1.15ին կրկնուեցաւ ցնցումը աւելի մեծ ուժով, քան նախորդները:

Երկրաշարժի ժամանակ կը լսուէին ստորերկրեայ դղրդիւններ: Երկրաշարժի կեդրոնը կը գտնուէր Երեւանի մէջ:

Քաղաքին մէջ վնասներ եւ մարդկային զոհեր չկան: Քանի մը շէնքեր թեթեւ ճեղքուածքներ ստացան:

Նման երկրաշարժ մը զգալի եղաւ նաեւ Քանաքեռի մէջ: Թեթեւ ցնցումներ՝ Ղամարլուի, Աշտարակի, Վաղարշապատի, Ապարանի մէջ:

Այլ շրջաններու մէջ որ եւ է ցնցում զգալի չեղաւ:

Երեւանի չարժագրական կայանը կը հաղորդէր երկու օր վերջ.—

Յունուարի 9ին, ժամը 6.15ին, Երեւանի մէջ զգալի եղան երկրաշարժի նոր ցնցումներ: Յունուար 10ին ժամը 4.53ին՝ ցնցում մը եւս, նախորդէն աւելի զօրաւոր: Յունուար 10ին, ժամը 14.41ին երրորդ ցնցում մը, գրեթէ աննշան:

Այս բոլոր ցնցումներուն կեդրոնը կը գտնուէր 20 քիլոմեթր հեռու:

Թիֆլիզի չարժագրական կայանը եւս արձանագրած է Երեւանի երկրաշարժը: Իսկ Մոսկուայի երկրաշարժը, գրեթէ նոյն օրերուն, կը հաղորդէր զօրաւոր երկրաշարժ մը, որ տեղի էր ունեցեր Թիֆլիզի շրջանին մէջ:

Երեւանի երկրաշարժին մասին, երկրաբան Կարապետեանի յօդուածը յաջորդով:

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆ Կ'ԱՃԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿ

Լէնինականէն կը հաղորդեն Խ. Հայաստան թերթին.—

Շրջանիս աշխատաւորութեան նիւթական բարեկեցութեան բարելաւումի ցուցանիշներէն մէկն ալ ծնունդներու աճումն է անպայման:

1936 տարուան ընթացքին, մինչեւ դեկտեմբեր 25, Լէնինականի շրջանին մէջ ծնած են 4367 երեխայ, թիւ մը որ ութ անգամ աւելի է 1918 տարուան ծնունդներու թիւէն: Նոյն շրջանին մէջ, 1936 տարուան ընթացքին արձանագրուած է 394 ամուսնութիւն:

ՆՈՐ ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՄԷՋ

Խորհ. Հայաստան կը գրէ թէ Հայաստան գացած ներգաղթողներու բնակութեան յատկացուած աւանները կը դառնան աւելի գեղեցիկ եւ ծաղկավէտ:

Օրինակ՝ Նոր Խարբերդը, որ կը գտնուի Թազա գիւղին հիւսիս-արեւելեան մասին վրայ (Երեւան-Ղամարլու խճուղի):

Աւանին հիմը դրուած է 1929ին: Արդէն 1930—1931ին աւանին մէջ կը բնակէին 5—10 տնւոր, 1936ին (նոյեմբեր) 50 տնւոր, որուն 24 տունը անցեալ տարուան ներգաղթողներն են:

Նոր Խարբերդէն քիչ մը վեր կը հիմնուի Նոր Կեսարիա աքանչելի աւանը:

Նոր Խարբերդի մէջ 1935ին բազմաթիւ շինութիւններ կատարուեցան, նոր բնակարաններ կառուցուեցան: Գիւղը ունի հաւաքական տնտեսութեան կազմակերպութիւն մը 31 անդամով: Բոլոր տունք կը զբաղին անասնապահութեամբ եւ այգեգործութեամբ, մեղուաբուծութեամբ եւ շերամապահութեամբ: Ունին 350 ոչխար (անցեալ տարի 100), 30 հեկտար այգի, 25 հեկտար մրգաստան: Անհատական շահագործումի համար՝ ունին տանտեսակներով այծ եւ ոչխար:

Ամէն տունի մէջ՝ ելեկտրական լոյս: Գիւղը ունի մաքուր ջուր, Ղրխբուլաղի աղբիւրներէն: Ունի նաեւ բնանատար ինքնաշարժներ, մանկապարտէզ, բուժարան, ընթերցարան:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՆԱԽԱԳԻԾԸ

Երեւանի պետական Համալսարանին համար նոր ու յարմար շէնք մը կառուցանելու համար կառավարութիւնը մրցանակ է սահմանած:

Առաջին մրցանակը շահող նախագծի հեղինակը 10.000 րուբլի, երկրորդ մրցանակը շահողը՝ 5000 րուբլի, երկու մրցանակ երրորդին համար 3000ական րուբլի:

Նախագծերու քննութեան համար ընտրուած ժիւրին կը բաղկանայ հետեւեալ անձերէն — Գուլոյեան, Մելքումեան, Արիսեան, փրոֆ. Մանանդեան, փրոֆ. Աճառեան, փրոֆ. Մ. Յակոբեան, փրոֆ. Աբեղեան, Մ. Սարեան (նկարիչ), Մազմանեան (ճարտարապետ), Քոչար (ճարտարապետ), Ար. Սարգսեան (քանդակագործ), փրոֆ. Տոնեան, Վ. Գոստանեան (տեսուչ Պետ. Համալսարանի), փրոֆ. Մելիք-Ադամեան, Ս. Ստեփանեան (քանդակագործ), փրոֆ. Ն. Յակոբեան:

21 ՆՈՐ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ

Կրթական գործավարութիւնը ծրագրած է այս տարի Հայաստանի մէջ հիմնել 21 նոր մանկապարտէզներ, որոնց շինութեան յատկացուած է 2 միլիոն 607 րուբլի: Այդ մանկապարտէզներէն ինը պիտի շինուի Երեւանի մէջ, չորսը Լէնինականի մէջ, երկուքը Կիրովականի մէջ, երկուքը Դիլիջանի մէջ, մէկական Նոր Բայազետի, Վաղարշապատի, Ստեփանաւանի եւ Գորիսի մէջ:

Կրթական գործավարութիւնը մրցում բացաւ, որոշելու համար լաւագոյն նախագիծը, որուն համաձայն պիտի շինուին մանկապարտէզները: Ժիւրիին ներկայացուած են 32 նախագիծեր, որոնցմէ երկրորդ մրցանակի արժանի դատուեցաւ Սաֆարեանի եւ Սամարցեանի նախագիծը: Երրորդ մրցանակին արժանացաւ ճարտարապետ Երկանեանի նախագիծը: Երեւանի քաղաքային խորհուրդը հողամասեր յատկացուց այդ մանկապարտէզներուն շինութեան:

ՈՃՐԱԳՈՐԾԻ ՄԸ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երկու բանուորներ Կայլանեան եւ Սահակեան կով գնելու համար Լէնինականէն կը մեկնին Ստեփանաւան: Շուկայի յայտնի դողերէն Մ. Աւագեան, հասկնալով որ երկու բանուորները դրամով եկած են, զանազան խոստումներով կը համոզէ զանոնք եւ կը տանի Կաթնաղբիւր, ծախու կով ցոյց տալու: Այնտեղ կը գտնէ իր ընկերը, Մ. Ջանոյեան: Կաթնաղբիւրէն երկու աւազակները կը մեկնին Կալինինօ գիւղը, միասին տանելով բանուորները, այն հաւաստումով թէ կովերը կը գտնուին գիւղին մօտ: Այնտեղ, Մ. Ջանոյեան ատրճանակի հինգ գնդակով կը սպաննէ Կայլանեանը եւ ծանրապէս կը վիրաւորէ Սահակեանը: Երբ զոհերը գետին կ'իյնան, կը սկսին խուզարկել գրպանները, բայց յանկարծ կառք մը կը հասնի ճամբէն: Սարսափահար կը փախչին, առանց նոյն իսկ դրամները կարենալ առնելու: Ոստիկանութիւնը կը յաջողի ձերբակալել Ջանոյեանը եւ կը յանձնէ Գեր. Դատարանին, որ ոճրագործը կը դատապարտէ գնդակահարութեան:

Կը փնտռուի նաեւ ոճրագործին ընկերը:

ԴԱՇՆԸՆԹԱՑՔ ՀԻՒԱՆԴԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

ԽՄԲ.—Հայ երիտասարդներու գիտութեան առթիւ, Փարիզի Տիկնանց Կ. Խաչը ձեռնարկած է հիւանդապահութեան դասընթացք մը հաստատելու, մինչեւ կը տեղեկանանք հետեւեալ զեկոյցէն.—

Պետ. Հ. Կ. Խաչի Ֆրանսայի Մասնաճիւղը նախաձեռնութիւնը առնած է հիւանդապահութեան դասընթացք մը հաստատելու, որուն կը փափաքի որ իրենց մասնակցութիւնը բերեն անխտիր Փարիզի ամբողջ հայ կիները եւ բոլոր հայ կանացի կազմակերպութիւնները, ինչ կուսակցութեան ալ պատկանին: Հայրենիքի պաշտպանութեան գործին մէջ կնոջ աշխատութեան ամէնէն կարկառուն ձեւն է Կ. Խաչի օգնութեան գործը: Ինչպէս օգնութեան կը հասնի բոլոր այն պարագաներուն ուր որ անձնուէր հոգիի մը կամ ձեռքի մը պէտքը կայ, օրօրոցին մանուկէն մինչեւ յոգնած ծերունիին մահճին մօտ, անցնելով վիրաւոր զինուորին օգնութեան կենսական գործին.

Հայոց պատմութեան հնագոյն օրերէն սկսած, հայ կինը գիտցած է իր այդ պարտականութիւնը բարձրօրէն կատարել, անիկա իր ամէնէն սեւ օրերուն կրցած է հրաշքներ գործել իր սրտահատորներուն պաշտպանութեան դիրքին մէջ:

Հիմա որ իր ամուսինը, կամ զաւակը, կամ եղբայրը կը հրաւիրուի իր քաղաքացիական պարտականութիւնը կատարելու, հայ կինը ինքն ալ այնտեղ է, անոր քովիկը, անձնուիրաբար եւ ինքնաբերաբար, մանաւանդ առանց սպասելու հրաւէրի, իր բաժինը բերելու օգնութեան գործին:

Այս համոզումով է որ Պետ. Հ. Կ. Խաչը հրաւէր կը կարդայ Փարիզի հայ կիներուն որ խումբ խումբ արձանագրուին հիւանդապահութեան այդ դասընթացքին, որմէ անմիջապէս յետոյ, Կ. Խաչը յարաբերութեան պիտի մտնէ Ֆրանսական Կ. Խաչին (Croix Rouge Française) հետ, անոնց ձեռքով, անոնց կողմէ, հետեւաբար անոնցմէ ճանչցուած դասաւանդութիւններ հաստատելու համար:

Անշուշտ որ դասընթացքի հետեւիլ չի նշանակեր արհեստով հիւանդապահուհի դառնալ, անոնց համար որ չեն ուզեր կամ պէտք չունին կիրարկելու զայն:

Իսկ փափաքողներուն համար արդէն ասպարէզ մը կ'ըլլայ: Ամէնուն համար սակայն, անխտիր ծանօթութիւններու պաշար մըն է, որ կնոջ արժէքը կ'աւելցնէ, իր մայրական պարտականութիւններուն մէջ մանաւանդ.

Ու այդ հանգամանքով, թէ ընդհ. օգնութեան գործին տեսակէտով Կ. Խաչի հիւանդապահութեան դասընթացքը ամէնուն համար է, ամէն դասակարգի, ամէն տարիքի եւ զարգացումի ամէն աստիճանի համար:

Արձանագրութեան համար դիմել ամէն առաւօտ 15, Rue Jean Goujon, Հ. Կ. Խաչի դրասենեակը:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Գ. Գ. Տէր Վարդանեան, ծնած Երզնկա եւ զինադադարէն վերջ ուսած Տրապիզոնի որբանոցին մէջ, առաջին օրէն իսկ յայտնաբերած է նկարչական ձիրք: Շնորհալի ծովանկարիչ մն իր առաջին ներշնչումներն առած է Տրապիզոնի փոթորկոտ ու խաղաղ ծովու կախարդիչ խաղերէն, օժտուած ըլլալով ծովի ու ցոլքի երաժշտութեան խոր զգացողութեամբ: Իր արուեստը մշակած ու զարգացուցած է Իտալիոյ մէջ, ուր իր վրձինի արտադրութիւնները գնահատուած են միշտ.

Համակրելի արուեստագէտը, որ այժմ իբր այցելու կը գտնուի Մարսէյլ, կուտայ հոն եւս իր նկարահանդէսը:

Բացումը կատարուած է արդէն յունուար 23ին, պիտի տեւէ մինչեւ փետր. 8, Galerie Suren Durand նկարչատան մէջ, 85 Rue d'Aubagne, Մարսէյլ:

Անոնք որ կը սիրեն հայ արժէքներ ու արժանիքներ քաջալերել եւ նոյն ատեն գեղարուեստական վայելք մը ունենալ, թող փոյթ տան այցելել, յիշուած նկարչատունը, ուր պիտի գտնեն նկարչին մեծ ու փոքր զանազան արժէքաւոր բեղանկարները, բոլորն ալ բանաստեղծական կենդանի շունչով մը թրթռուն:

Ե.

ՄԱՄՈՒԼ

ԴԱՐՁԵԱԼ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (20 յունուար).

— «Միշտ սխալը գործած ենք մեր սահմաններէն անդին չտեսնելու. մեր ունեցած քիչը շատ երեւցած է մեր աչքին, մեր շուրջ հաւաքուած քանի մը հարիւր պատանիները խանդավառած ու գինովցուցած են մեզ: Քիչ անգամ մտածած ենք ուրիշներու մասին, մեզմէ չեղողներու մասին.

Թող սխալ չհասկնան մեզի: Խօսքը կուսակցութեան չի վերաբերիր: Ե. բոր «մենք» կամ «մեր» կ'ըսենք, կ'ակնարկենք այն հաւաքականութեան, որ կը զբաղի ազգային մշակոյթով, ցեղին անցեալով ու ապագայով

Գաղտնիք չէ որ մեր երիտասարդութեան խոշոր մէկ տոկոսը կը հալի ու կը մաշի մեծ քաղաքներու զարշելի ու պիղծ բարքերու ազդեցութեան տակ: Մեր մէջ հազուադէպ եղած է սերունդ մը, որ կեանքին իմաստը կը փնտռէ սինէմայի եւ տանսինկի սրահներուն մէջ կամ պողոտաներու վրայ, ուր կան լարուած այնքան ծուղակներ:

Այս երիտասարդները հայերէն թերթ ու գիրք չեն կարդար, հայկական հաւաքոյթներու չեն յաճախեր, շփում չունին հայ շրջանակներու հետ: Աստիճանաբար անոնք կը մոռնան իրենց մայրենի լեզուն կամ աւանդական պարագային կմկմալով կը խօսին

Անցեալները, հայ երիտասարդ մը, որ կրթութիւն առած հովեր կ'առնէ, «Մէգաժէ տ'Աթէնէ»ի մէջ կարդացեր է քանի մը տող հանդուցեալ Գաբրիէլ Նորատունկեանի մասին: Կը հարցնէր թէ ո՞վ է Նորատունկեան եւ ինչպէս կրցեր էր նախարարական աթոռներ գրաւել Թուրքիոյ մէջ:

Այս երիտասարդը բացառութիւն չէ: Անոր պէս շատեր կան, որոնք մեր ցեղին երէկուան պատմութեան խոշորագոյն դէմքերն անգամ չեն գիտեր:

Հանգուցեալ Կրօն Շամտանճեան, Սելանիկի հայ կրեսոսներէն մին, որուն համար կ'ըսուէր թէ քիչ շատ ազգայինէն ալ էր, մեռնելէն տարի մը առաջ, զարմանքով իմացած էր թէ 1918ին անկախ Հայաստան ստեղծուած է, որ իր դեսպանն ունէր Աթէնքի մէջ:

Կը տեսնէք ուրեմն որ ինչ ողբերգական կը դառնայ մարդ, երբ կը կորսուի իր հաւաքականութենէն եւ կը կը դադրի ըլլալ անոր մէկ անդամը:

Այսօրուան երիտասարդներէն շատերը վաղը Կրօն Շամտանճեաններ պիտի ըլլան, եթէ այժմէն չմտածենք տոհմային անհրաժեշտ դաստիարակութիւնը տալու անոնց:

Մեզի կ'ըսուի թէ այս ուղղութեամբ ճիգ ու աշխատանք կը տարուի, բայց երիտասարդները փախուստ կուտան, չեն ուզեր մտնել հայ կազմակերպութիւններու մէջ, չեն հետաքրքրուիր հանրային շարժումներով.

Ճիշդ է, փախուստ կուտան ոչ միայն ուծացածները, այլ աղէկ դէշ տոհմային դաստիարակութիւն ստացածներն ալ:

Ինչո՞ւ կը փախին սակայն:

Կը փախին՝ որովհետեւ մեր զօրծունէութիւնը միօրինակ է, բրածոյ, չափէն աւելի ուղիղ գծի վրայ: Որովհետեւ, մենք կ'անգիտանանք արդի երիտասարդութեան ֆիզիքական ու հոգեկան կազմաւորումը, չենք բդաղիր այն բաներով՝ որոնք կը գրաւեն զինք»:

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ

Մեզի կը հաղորդեն Օր. Մարգարիտ Բաբայեանի աշակերտներու նոր յաջողութիւնները: Գ. Paul Derenne (Rue Bouvier) որ արդէն յաջողութեամբ կ'երեւայ թէ նուագահանդէսներու մէջ թէ բեմին վրայ՝ հրաւիրուած է Օփերա Քոմիկի վարչութեան կողմէ մեծ երգահան Albert Rousselի նոր գործին մէջ գլխաւոր դերերէն մէկը առնելու: Այդ ներկայացումը առաջին անգամ պիտի տրուի փետրուարի վերջերը, բեմադրութեամբ Գ. Ժօրժ Փիթոէֆի:

** Օր. Իրիս Գիւլպիւլեան եւ Գ. Սրբէնը հրաւիրուած են chef d'orchestre M. Maurice Bagotի կողմէ մասնակցելու իր նուագահանդէսին փետրուարի 8ին Սալ տը Քոնսերվաթուար՝ կատարելով Monteverde երգահանի (ժէ. դար) օփերան «Le couronnement de Poppée»:

** Փետր. 12ին Foyer International des Etudiantes (93, Պուլվար Ս. Միշէլ) նոր ուսանողական միութիւնը՝ Les Jeunes Amitiés Internationales նուագահանդէս մը պիտի տայ, նուիրուած հայ եւ ռուս երաժշտութեան, մասնակցութեամբ Մարգարիտ Բաբայեանի, Իրիս Գիւլպիւլեանի, Արուսեակ Ալլպանի, Տ. Պերժերոնի եւ Մ. Բաբայեանի երգի ութեակի որ պիտի կատարէ Ալեքսանեանի հնգեակը թաւջութակի եւ քառեակի համար գրուած, հեղինակի ղեկավարութեամբ:

ՂԱՐԱԲԱՂ-ԶԱՆԳԵԶՈՒՐ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յունուար 23ին Մոնփարնասի «Վերսայլ» սրճարանի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Ղարաբաղ-Զանգեզուրի Հայր. Միութեան անդրանիկ երկսեռ ժողովը: Կը մասնակցէին մօտաւորապէս յիսուն հոգի: Ժողովը ընտրեց իր վարչութիւնը Ա. Օ. Ղուկասեան (նախագահ), բժիշկ Մելիք, Տ. Բէգզատեան (փոխ նախագահ), Գ. Բալայեան Բ. Ա. Իսպաշեան, Ա. Սրինախսքի, Բ. Արզումանեան, Գ. Խոճոնց (քարտուղար) եւ Ա. Խուռոնց (գանձապահ):

Իսկ Միութեան պատուակալ նախագահներ ընտրուեցան Գ. Ա. Ղուկասեան եւ Գ. Խան Սրինախսքի: Անդամագրուիլ փափաքողները պէտք է դիմեն քարտուղար Գ. Խոճոնցին, 26, Av. Tokio (16), ամէն երեքշաբթի առաւօտեան ժամը 10—12, հեռախօս Kléber 82—54.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (188)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Սաքօն Գործօթի ըէյոին, Մուղսիի մէկ հատիկ տղան էր, տան ճրագը եւ գործադիրի ամէնէն եռանդուն անդամը: Երբ ան փողոցով կ'անցնէր, համաչափ հասակը բարտիի նման բարձր, քօլօզը մէկ կողմ ծռած, փունջի ծոպերը յօնքերուն վրայ կախուած, գրպանի կնիկները երկէկ կուտային անոր ձօրը ու անմիջապէս քանի մը անգամ գետին կը թքնէին, որ չար աչքի չհանդիպի երիտասարդը:

Երբ գործադիրի բոլոր անդամները հաւաքուեցան, Մելօն բացատրեց իր գալու պատճառը: Այդ գիշեր, լուսադէմի մօտ Գործօթի սարը պիտի հասնէր Գէորգի խումբը: Պէտք էր հացի պաշար եւ փամփուշտներ պատրաստէին խումբի համար: Խումբը ցերեկ մը մնալով Գործօթի սարը, յաջորդ գիշեր պիտի անցնէր դէպի Ղըլճա:

— Դուն մէկ բան ըսէ,— ուրախութենէն ձեռքերը շփելով ըսաւ Մակարը,— տղաքը քանի՞ հոգի են:

— Վաթսունհինգօրս հոգի էին, երկուքը ճամբան մնացեր են,— պատասխանեց Մելօն

— Ա՛յ, ես այդ թեւաւոր ասլաններու հոգուն մեռնիմ,— ուրախութենէն վեր թռաւ Սաքօն,— ա՛խ, ե՞րբ մենք ալ պիտի միանանք անոնց, ե՞րբ էս թուրք շներէն պիտի ազատուինք:

—Նստիր, հիմա պէտք եղածը հացն ու փամփուշտ է,— ծանր ծանր ըսաւ Աւօն, որու դէմքը սովորական սառն արտայայտութիւնը չէր փոխած, միայն աչքերը յառած էր անորոշ կէտի մը, կարծես ծանր բանի մը մասին կը մտածէր

— Ատոր մասի՞ն ալ մտածել պէտք է: Մենք չորս կէս կէս պարկ ալիւր կուտանք, կամ մեր անդամներէն կը հաւաքենք, իսկ փամփուշտները

— Հէքէ մէկ հացի խնդիրը վերջացնենք, միջամտեց Օվանէսը եթէ ինծի հարցնելու ըլլինք. գիւղականին դիմելու չէ ... պիտի կասկածին, հարց ու փորձ պիտի ընեն ... լաւ է, որ մենք ինքներս տանք ալիւրը: Աւոյի տունը գիւղի ծէրն է, ճամբաղէն ալ հեռու: Հոն կը թխուի, եւ իրիկուան կողմ փամփուշտներու հետ միասին կը տանինք:

— Չէ, աղ չեղաւ,— Մելօն էր հակառակողը,— Տղոց մօտ ոչ ոք պիտի երթայ. դուք ալ որ աչքի զարնուած էք գիւղին մէջ, առտու կանուխ, սովորականին պէս ձեր գործին կ'երթաք: Երեկոյեան, երբ կը մթնէ Աւօն փամփուշտները հետը կը վերցնէ ու հացի պաշարով կ'երթայ տղոց մօտ ... Որքան գաղտնի պահենք, այնքան լաւ: Դեռ երեք օրուան ճամբայ ունին քաղաք հասնելու համար:

Այս որոշումը թէեւ գործադիրի անդամներու սրտովը չէր, բայց իրենք ալ գիտակցելով հնարաւոր վտանգը՝ կամայ ակամայ համաձայնեցան: Մելօն ծռելով Աւոյի ականջին փսփսաց, որ տղաքը ձորի վերի կողմը, գիւղէն կէս ժամ հեռաւորութեան վրայ գտնուող քանդուած գոմ մը պիտի ցերեկէին: Միայն Աւօն պէտք էր գիտնար այդ մասին.

— Մէկ ուրիշ խնդիր մըն ալ կայ, ըէ՞ըմ, ըսել կ'ուզեմ որ ... — Մելօն չխտակը ինքն ալ չէր գիտեր, թէ ինչպէս խօսք բանայ Մուղսիի մասին Սաքոյի ներկայութեան, վերջապէս հայր ու զաւակ էին

— Խօսէ՛, տխպարօ,— քաջալերեց Աւօն, Մելոյի խօսելու ձեւէն զգալով, որ կը դժուարանայ բացայայտ կերպով ըսելիքը ըսել:

— Հա, պիտի խօսիմ .. խնդիրը շատ փափուկ է . . մեր գործին մէջ հէր, մէր ...

— Ի՞նչ ալ կ'երկնցնես,— բարկացած պոռաց Սաքօն,— կարծես մենք խամ մարդիկ ըլլինք ... էն օրը որ Աւետարանի վրայ երդուեցանք, ալ ոչ հէր, ոչ մէր, ազգը ամէն բանէ առաջ կուգայ ...

— Լաւ ըսիր Սաքօ, ազգը ամէն բանէ առաջ ... խնդիրը հօրդ մասին է...

— Իմ հօրս,— Սաքոյի գոյնը մէկէն թռաւ ու ապշած կը նայէր ընկերներուն

Տիրեց ծանր լռութիւն մը:

«Ինչպէս թէ խնդիրը իր հօր վրայ կրնար ըլլալ», գլուխը կախած կը մտածէր Սաքօն, «այդ երբե՞ն ի վեր ընկերները իրմէն գաղտնիք մը կը պահէին: Վերջապէս, հայրը ի՞նչ գործ ունէր իրենց հետ. օր մը օրանց իրենց գործին չէր խառնուած: Ճիշդ է որ հայրը հարուստ մարդ մըն էր, սակայն հարստութիւնը մեղք մը չէր: Անկէ ի՞նչ կ'ուզէին, տարիքը առած մարդ մը, որ թէեւ աջ ու ձախ կը պտտցնէր, կառավարութեան անուանով կը սպառնար, բայց գեղականի մազին չէր դպած»:

Մելոյի խօսքերէն վերջը, կարծես ոչ ոք կ'ուզէր խօսիլ: Անյարմար կացութիւն մը ստեղծուած էր: Առաջինը՝ Սաքօն խօսեցաւ յուզումէն խեղդուած ձայնով մը.

— Ինչո՞ւ լռեցիք, լեզուներնուդ տակը բան մը կայ: Եթէ հայրս յանցաւոր է, ես առաջինը ... եթէ ապացոյց մը ունիք, մէջտեղ հանեցէք, ես ալ գիտնամ ...

— Խնդիրը սա է: Մենք չխտակը հաստատ ապացոյց մը ձեռքերնիս չունինք,— խօսեցաւ Օվանէսը՝ աւելի խօսքը ուղղելով Սաքոյին քան միւսներուն,— բայց կասկածելի երեւոյթներ կան մէջտեղ. Անցեալ օրը գեղին հօտաղին հետ կռուելով, ըսկասէ հայհոյել ու սպառնալ տղուն. «Ես գիտեմ որ դուն ալ կոմիտէ ես: Ձեզի բոլորդ կառավարութեան պիտի յանձնեմ ու չոր ցախի պէս վառեմ»: Այս կրնայ պօշ սպառնալիք մը ըլլալ: Ով գիտէ: Վերջերս ալ շատ շատ Բէրկրի կ'իջնայ. միւտիւրին հետ լաւ յարաբերութեան մէջ է, միասին կ'ուտեն, կը խմեն, մանաւանդ շատ կը խմեն: Երկար ատեն է՝ այս խնդրով մտահոգուած էինք: Գրեցինք Գ. Լեւոնին եւ անոր կարգադրութեան կը սպասէինք: Եթէ մինչեւ հիմա այս մասին քեզի բան մը չըսինք, միայն քու զգացումներդ չվիրաւորելու համար էր: Ատոր վատահ եղիր

— Դուն մեր աղէկ ընկերն ես,— ըսաւ լռակեաց Աւօն, իր սովորական գանդաղութեամբ,— մէջտեղը չօշափելի բան մը չկայ, բայց մենք պէտք է զգոյշ ըլլանք, թէ չէ գեղականը կ'այրուի.

Այս խօսակցութիւնը խակապէս բոլորովին անակնկալ մըն էր Սաքոյի համար: Գիտէր հօրը բարբարոս բնաւորութիւնը, հայհոյող, աղմկարար, մեծ աղայական հովեր առնող, բայց երբեք, երբեք մաքէն իսկ չէր անցուցած, որ հայրը կրնայ դաւաճանել Սուրբ Գործին, որուն ինք ամբողջ էութեամբ նուիրուած էր: Արդարութիւն մը ըրած ըլլալու համար, ըսենք, որ ընկերներու հաղորդած տեղեկութիւններէն վերջն ալ Սաքօն մնաց նախկին հաւատքին վրայ: Եթէ իր ընկերներն ալ ճանչնային հայրը այնպէս ինչպէս ինքը կը ճանչնար, մտահոգուելու պատճառ պիտի չունենային: Առով մէկտեղ, Սաքօն որքան ալ որ վիրաւորուած էր հօր մասին արտայայտուած կասկածներէն, չէր մեղադրեր ընկերները, որոնք ամէն բանէ աւելի յեղափոխական գործի յաջողութեան մասին կը մտածէին:

— Է, ուրեմն ի՞նչ,— Մելոյին դառնալով հարցուց Սաքօն,— եղածը լսեցիր: Փորձուած հին յեղափոխական մըն ես, կարծիքդ յսէ՝ լսենք:

— Պատասխանատու գործ է: Ես լսածներս կը յայտնեմ Լեւոնին, ան գիտէ ընելիքը: Միայն իմ կողմէս այսքանը կը թելադրէի ձեզի՝ ոչ-այդքան կասկածոտ եղէք, ոչ ալ կուրօրէն հաւատաւոր, այլ միշտ զգուշաւոր:

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

կառարութեամբ»։

Այս ճառէն անմիջապէս վերջը, ատեանը սկսաւ լսել ամբաստանեալներուն կամ անոնց փաստաբաններուն պաշտպանողականները։

*** Թաալէքի մայրը, որ 82 տարեկան է եւ Լենինկրատ կը բնակի, սրբ-տառուչ նամակ մը գրած է Սթալինի, խնդրելով խնայել իր զաւակին կեանքը։ Գաւառը խնայած դրամը ծախսելով Վարշաւա գացած է ազնուական փոքր-դային զեսպանին ներկայացնելու համար, բայց մերժած են ընդունիլ։

*** Մոսկուայէն հասած լուրերու համաձայն, երրորդ դատ մըն ալ պիտի սարքուի յանձնախումբին, դատելու համար Պուխարինը, Ռիքովը, Չօր-Փուխնան, Թրոցքիի երկրորդ զաւակը, Փարիզի նախկին դեսպան Ռաքովսքին եւայլն։

Հեռագիր մը կ'ըսէ թէ ձերբակալուած է նաեւ Թրոցքիի քոյրը, որ կնոջ-կու.արեալ Քամենեւի առաջին կինը եղած է։

** Կար, որ վարչական փոփոխութիւններ կատարուած ... Մ. Միութեան մէջ. Ներքին գործոց Նիքոլա Եժով նշանակուեցաւ ... ապահովութեան, իսկ իր նախորդը՝ Եակոտա հանգստեան ...

Վերջին հարցաքննութիւններ եւ դատախազի պահանջները

Հրապարակային դատավարութեան վերջը ... գնահատելի նիւթ մը, ուր մասնագէտները իրենց եզրակացութիւնները ... ցին, իբրեւ պատասխան կարգ մը հարցումներու։ Ցետոյ գերմանացի մեծ ... Շթայն պարզեց իր յարաբերութիւնները օտար պետութեան մը պաշտօնական ներկայացուցիչին հետ։ Ամբաստանեալներէն Փիաթաքով, Սոքոլնիքով եւ Ռատէք հարցաքննուեցան օտար պետութեանց պաշտօնական ներկայացուցիչներուն հետ իրենց ունեցած յարաբերութեանց եւ Խորհրդային Միութեան դէմ պատերազմը փութացնելու մասին, համաձայն Թրոցքիի հրահանգներուն, ինչպէս եւ Խորհրդային Միութեան անդամահատման մասին։ Ամբաստանեալ Ռատէքի եւ Սոքոլնիքովի հարցաքննութեամբ ինչպէս եւ ներկայացուած փաստաթուղթերով հաստատուեցան ինքնութիւնը եւ պաշտօնական դիրքը այն օտար ներկայացուցիչներու որոնց հետ Ռատէք եւ Սոքոլնիքով բանակցութիւններ կը վարէին։

Ուրիշ վեց ամբաստանեալներու հարցաքննութեամբ հաստատուեցան-իրենց գաղտնի յարաբերութիւնները օտար լրտեսական սպասարկութեանց գործակալներուն հետ։

Ռատէք կրկին հարցաքննուելով հետեւեալ յայտարարութիւնը բրաւ.

— « 1935ի ամառը, իմ ամառանոցիս մէջ ընդունեցայ գերման ներկայացուցիչ մը ուրիշ երկու Գերմանացիներու հետ որոնց անունները չեմ գիտեր։ Տեսակցութեան ներկայ էր Պուխարին եւ անոնց հետ խօսեցաւ ցեղային խնդիրներու մասին։ Աւելի վերջը, 1935ին տեսայ գինուորական կցորդ մը միեւնոյն երկրէն, գաղտանական ընդունելութեան մը առեն »։

Վկաներէն Ռաթէյչաք որ աշխատած է ծանր ճարտարարուեստի գործավարութեան մէջ, պատմեց թէ ինք լրտեսութիւն կը կատարէր ամբաստանեալ Փուշինի եւ Կրաչէի միջոցով։ Երկուքն ալ հաստատեցին այս յայտարարութիւնը, աւելցնելով թէ Ռաթէյչաքէն գաղտնի տեղեկութիւն կը ստանային Ռուսաստանի քիմիական ճարտարագործութեան մասին, Գերմանիոյ գաղտնի սպասարկութեան համար։ Ամբաստանեալ Փուշին ինքինքը յանցաւոր հռչակեց եւ առանց վերապահութեան յայտարարեց թէ Թրոցքիական կազմակերպութեան կը պատկանի 1934էն մինչեւ իր ձերբակալութիւնը, եւ աւելցուց — « Ես երեք արկածներ սարքեցի Կորլովքայի հաստատութեան մէջ, խափանեցի մեր ծրագիրները եւ երեք գաղտնի փաստաթուղթեր յանձնեցի գերման լրտեսին։ Ես մէկ գործակալն էի Գերմանիոյ գաղտնի սպասարկութեան 1934ի կէսէն մինչեւ 1935ի կէսը։ Ես ամէն բան խոստովանեցայ ձերբակալուած առաջին գիշերս »։

Ամբաստանեալ Կրաչէ յայտարարեց — «Ես արհեստով լրտես մըն եմ. Գերմանիոյ գաղտնի սպասարկութեան գործակալ դարձայ 1932ին»։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ արտաքին նախարարը Միլանօ պիտի երթայ երեքշաբթի օր, գիմաւորելու համար Թուրքիոյ արտաքին գործոց նախարարը, որ կը հասնի չորեքշաբթի օր։ Իտալական թերթերը կ'աշխատին նուազեցնել այս տեսակցութեան կարեւորութիւնը, գրելով թէ նպատակն է «հարթել տարբեր» ... Ձիանօ միասին պիտի առնէ նաւային մասնագէտներ, քանի որ օրակարգի գլխաւոր հարցն է Տարտանէլի խնդիրը։

ԱՐԱԲ ԲԺԻՇԿ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ Հայֆայի մէջ (Պաղեստին), ուրիշ մըն ալ վիրաւորուեցաւ։ Բժիշկին հայրն ալ սպաննուած էր վերջերս։

ՑՈՒՑԱՏԵՍԸ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Շավիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը տարեկան ընդ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամ-անդամուհիները ու համակիրները այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, մատուռ-դպրոցին սրահը։ Նիւթերուն թիւը օրինաւոր պիտի համարուի։

Ֆ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները ու անդամուհիները 30 յուն. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, իր դպրոցին մէջ։

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Նահանգ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին անդամական ընդհ. ժողովը վաղը, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին, Ռիւ Ալէքսանտրի սովորական ժողովասրահին մէջ։ Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին։

ԿՈՉ ԱՐԱՐԱՏԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՂՆԵՐՈՒ

Զինադադարէն անմիջապէս վերջ, վաւերական աղբիւրներէ տեղեկացանք թէ բնիկ Խոտէջուրցի Թագւոր Ցովակիմեան մասնակցած է Արարատի հերոսամարտին, Հայ Լեգէոնականներու հետ եւ զոհուած այդ կռւին մէջ։ Թագւոր Ցովակիմեան լեգէոնին մէջ արձանագրուած է Արշամ Ամէրեան ծածկանունով, հետեւաբար իբր այդ ճանչցուած է իր խումբին մէջ։ Կու զանք Թախանձագին խնդրել իր վերապրող ընկերներէն որ բարի ըլլան տեղեկացնել ինծ՝ որ գիտեն իր մասին նկատի ունենալով մանաւանդ հետեւեալ կէտերը.

1.— Ո՞ր թուականին ո՞ր եւ որ կեդրոնին արձանագրուած է։
2.— Ո՞ր կռիւներուն մասնակցած է։
3.— Ի՞նչ աստիճան ունեցած է։
4.— Ո՞ր թուականին մեռած է։
5.— Ո եւ է նկար ունի՞ք, մանաւանդ համազգեստով (կարեւոր է)։ Կը խնդրուի ուղղակի պատասխանել իր ծնողքին, իր քրոջ հասցէով.— Mme Zaratjian, 4, Rue Ancien Champs de Mars, Grenoble, Isère։

Կը խնդրուի տեղական եւ արտասահմանի հայ թերթերէն արտատպել սոյն կոչը։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԳԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ Ենթակոմիտէի ընկերահամախմբական հանդիպումը այսօր, շաբաթ իրիկուն, ժամը ճիշդ 9ին, Հայ Ակումբին մէջ, 52 rue Isidore-Neujahr, Գանեօ։

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէին ընկերական ընդ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 31 յուն. կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, Միամանթօ Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՎԱԼԱՆՍԻ «Սիամանթօ» Ակումբի վարչութեան ընկերահամախմբական դասախօսական ժողովը 30 յուն. շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին, իր սրահին մէջ։ Նիւթ՝ Սուրիոյ քաղաքական կացութիւնը եւ Թուրքիա։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Մարսէյլի մէջ

կազմակերպուած Ժողովրդական Լսարանի Ցանձնախումբին կողմէ
վաղը, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3էն 7, Ճամբիկեան սրահին մէջ,
5 rue de l'Eclipse, Մարսէյլ։
Վիճաբանութեան նիւթն է ԽՈՐՀՐԴ. ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. ՀԱՅԿ ՍԵՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ
կը խօսի Պ. ՎԱՀԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ
ժողովի ընթացքին խօսք կը տրուի նաեւ փափաքողներուն։
Գեղարուեստական բաժին՝ Արտասանութիւն ՕԲ Ե. ՊՕԼՈՅԵԱՆ,
Նուագ՝ Պ. ՀԱՅԿ ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ (Ա. մրցանակ Մարսէյլի երաժշտանոցէն
Մուտքը ազատ է։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Սէն-Լուի (Մարսէյլ) Վրէժ խումբի կողմէ
վաղը, կիրակի երեկոյ ժամը 8ին Պօր Մանուկի սրահին մէջ։
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՀԱՅԿ ՍԵՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ
Նիւթ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը 1937ի առաջին օրերուն

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Սէնթ-Անթուանի Ընկ. Կարօ Ենթակոմիտէի եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի
վաղը, կիրակի ժամը 2ին, Լա Վիստ Ճաւէ ... սրահին մէջ,
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՄԵԾՆ ՏՐԴԱՏ
Գիներ՝ 3 եւ 3 ֆր.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Անիէռ-Գոլոմպ-Պուլոնյի Մ ճիւղին կողմէ
Այսօր, շաբաթ գիշեր ժամը 9ին,
SALLE «FOYER SOCIALISTE»ի մէջ,
149bis Avenue d'Argenteuil, Անիէռ,
Ղեկավարութեամբ Վ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆի
ԱՆՄԵՂԸ
ընտանեկան տրամ 3 արար
Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի Անիէռի մէջ։
եւ ՎԻՐՈՒԻ ՃԱՇԱՐԱՆԻ ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ (զաւեշտ 1 արար)
Ճոխ պիւֆէ. Առաջնակարգ նուագ։
Յոմսերու գիներ՝ 3 եւ 5 ֆր., փոքրիկներու՝ 1 ֆր.։

Թատերական ներկայացում

Ֆ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Սանաց Միութեան կողմէ
6 փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.45ին, Հայ Ակումբին մէջ։
կը ներկայացուի ԱՆԻՄԵԱԼԻՆ ՓԱՐՈՍԸ
եւ Գորճեանի ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԸ։
Գիներ՝ մեծերու 5 ֆր., փոքրիկներու 1 ֆր.

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ - ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Գանեօ-Քաշանի Ֆ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ
7 փետր. կիրակի, Bourg la Reineի սրահին մէջ
Դասախօս՝ Ա. ԽԱՆԷՍԱՆԵԱՆ

Թատերական Ներկայացում

Մարսէյլի Վասպուրականի Հայր. Միութեան կողմէ
Այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Շահրիկեան սրահին մէջ,
5 րիւ տը լ'էքլիբս. Մարսէյլ։
Արէլեան թատերախումբը կը ներկայացնէ
ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ
կէս գիշերէն մինչեւ լոյս եւրոպական եւ կովկասեան պարեր։
ԸՆՏԻՐ ՆՈՒԱԳ — ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ — Մուտք 5 եւ 4 ֆր.

Թատերական Ներկայացում

Իսի լէ Մուլինոյի Սեւլէօզի Հայր Միութեան «Երեւեկ» թատերախումբը կը ներկայացնէ
ՊԱՏՈՒՒՈՅ ՀԱՄԱՐ
Մարտ 7ին, Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԵՑԷՔ
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ԻՆ
Յունուար 12 — յունուար 27.

ՔՐՕ, Թոր.— 35։
ԻՒԺԻՆ, Օ. Լ.— 70։
ՌՕԱՆ, Գ. Ք.— 105։
ԼԸ ՄԱՆ, Զաթ 70
ՏԷՍԻՆ, Գործ.— 400։ Կարգադրեցինք։
ՇԱՎԱՆՈՋ, Խ. Մ.— 70։
ԱՄՍԹԵՐՏԱՄ, Ռէյ.— 15։
ՆԻՒԱՐԿ, Սիմ.— 125։
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Զօպ.— 20։
ՇԱՎԱՆՈՋ, Տիկ.— 100։
ԳՈՐՏՕ, Ա. Ք.— 256.80։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 810։
ԳՈՒՐԺ, Ճագ.— 140.
ՇԱԼԷԹ, Մ. Ման.— 35
ԷՓԻՆԷՅ, Տէր Յ.— 100
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ.— 322։
ՍԵՎՐԱՆ, Խ. Քէհյ.— 70։
ՖՐԷԺԻՍ, Վ. Գ.— 70։
ՓԱՎԻՅԵՌՆ ՍՈՒ ԳՈՒԱ, Ա. Գ.— 35։
ՎԷՆՍԷՆ, Էմիր.— 70։
ՎԻԷՐԶՈՆ, Վարդ.— 280։
ՔՈՒՐԲԸՎՈՒԱ, Պապ.— 35։
ԱՆՈՆԷՅ, Ռ. Ե.— 140։
ՍԷՆ ԼՈՒ, Գործ.— 356։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Պ.— 100։
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Քէօ.— 35։
ՆԻՍ, Ա. Գ. 35։
ՓԱՐԻԶ, Գ. Պ.— 35։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մարտ.— 70։
ԳՈՒՐԿ Ս. ԱՆՏԷՈԼ, Ս. Ս.— 80
ԳՈԼԷՆ, Թ. Մ.— 50։
ԼԸ ՌՈՇԷԼ, Ա. Ս.— 70։
ՎԻՎԻԷ, Խաչ.— 50։
ԹՈՒԼՈՆ, Կրեկ.— 70։
ԳՈՒԼՎԱՐ Օտտօ, Յ. Կ.— 318։
ԳՐԻՒՍԷԼ, Տ. Մար.— 100։
ԳՈՄՕՆ, Գործ.— 191.25
ԳՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊ, Զ. Բար.— 140։
ԼԱՆՍԷՅ, Ա. Ծ.— 70։
ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ
Սկսած դրկել
ԱՐՔԷՕՅԼ, Գ. Դաւ.— Յունուար
ՓԱՐԻԶ (19), Պօղ.— » 1...
ԻՍԻ, Օր. Զ. Զալք.— » 1...
ԱՆԿԻԷՆ, Տիկ. Զ. » 1...
ՆԻՒԱՐՔ, Սիմ.— » 1...
ՓԱՐԻԶ (20), Յ. Ուրֆ.— » ...
ՎԱԼԱՆՍ, Լ. Տ.— » 19...
ՓԱՐԻԶ (16), Տիկ. Հ.— » ...
ԹԷՀՐԱՆ, Տ. Վազ.— » 1...
ՍԱԼԱՀԱՊԱՏ, Վ. Յ.— » ...
ՍԷՆ ԺԷՐՄԷՆ, Օր. Մ.— » 2...
ՎԻՎԻԷՕ, Մ. Աթ.— » 2...
ՌՈՒԷԼ ՄԱԼՄԷԶՈՆ, Օր. Հ.— » 2...
ՀԱՄԲՈՒՐԿ, Հ. Պ.— » 2...

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme. PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՈՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 31 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
DIMANCHE 31 JANVIER 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3334

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԷՆ ԹՈՒԱՆՇԱՆՆԵՐ ԺՈՂՎԵՆՔ

Այս թերթը պզզանչան մը արձակեց, քանի մը տարի առաջ,— «Թուանշաններ ժողվեցէք»:

Եւ մեր թղթակիցները, մեծ մասով համեստ աշխատաւորներ, բան-գործ ընելով «Յառաջ»ի հաղորդեցին թանկագին տեղեկութիւններ՝ իրենց շրջանի մասին:

Անոնց շնորհիւ, կարելի եղաւ գիտնալ թէ ո՛ւր ի՛նչ ունինք, իբրեւ վարձու աշխատաւոր, եւ ինչպէս օրը իրիկուն կ'ընեն տարագիր բազմութիւնները:

Ընդհանրապէս կաղկանդ էին տրուած տեղեկութիւնները: Իսկ երեւան հանուած թուանշանները կը ներկայացնէին լաւագոյն վաւերագիրը մեր պանդուխտի կեանքին:

Հիմա նորէն ժամանակը եկած է թուանշաններ ժողվելու, աւելի լայն ճակատի մը վրայ: Մանաւանդ որ, արդէն լրացաւ պանդխտութեան առաջին 15ամեակը:

Յունուար 20ին, Մարսէյլէն աշխատակից մը կը պատմէր շինարար աշխատանքը գրեթէ անծանօթ գաղութի մը, Լա Վիսթի:

Այս փոքր թաղին մէջ, որ հանրակառքով 40 վայրկեան հեռու է քաղաքին կեդրոնէն, կ'ապրին 348 հայրենակիցներ,— Սեբաստիայէն, Բաղէշէն, Խարբերդէն եւ Փոքր Ասիոյ արեւմտեան շրջաններէն:

Մեծ մասով աշխատաւոր, անոնք յաջողեր են իրենց արդար վաստակէն աւելցնելով շինել 34 սեփական տուներ, (144 սենեակ): Գնուած հողերուն համար ծախսուեր է 474,000 ֆրանք: Ամբողջ թաղին վրայ ծախսուած է մէկ միլիոն ֆրանք: Շինած են նաեւ ծաղկոց մը:

Այս ամփոփ տեղեկութիւնները բաւական չեն, ամբողջական գաղափար կազմելու համար թափուած աշխատանքին եւ կատարուած վերաշինութեան մասին:

Ամայի վայր մըն էր այդ շրջանը, եւ այսօր դարձեր է շէն թաղ մը, կոկիկ տուներով եւ մաքուր փողոցներով:

Բայց հայկական շինարարութեան առաջին եւ վերջին նմոյշը չէ Լա Վիսթը:

Միայն Մարսէյլի շրջանին մէջ, բազմաթիւ ամայի՝ անմատչելի տարածութիւններ բնակութեան վերածուած են, ամբողջ թաղեր եւ գիւղեր շինուած, շէնցած են հայկական նախաձեռնութեամբ, մինչեւ իսկ կազմելով եկամուտի աղբիւրներ՝ տեղացիներուն համար:

Ո՞ր մէկը յիշել.— Գամօն, Սէն Ժիւլիէն, Լա Ռօզիէր, Սէն Լու, Սէն Ժէրօմ, Սէնթ Մարկըրիթ, Սէնթ Անթուան, նոյնիսկ Գուլվառ Օտտօն, եւ նորագոյն կայանը,— Սէն Անն...

Մարսէյլէն դուրս ալ, «հանրօգուտ շինութեանց» հայկական համայնապատկեր մըն է որ կը պարզուի, Նիսի Մասլէնէն մինչեւ Փարիզի արուարձանները, լայնքին ու երկայնքին:

Արդ, չարժե՞ր թուանշաններ ժողվել նաեւ այս մասին: Հետաքրքրուիլ, պրպտել, եւ կարելի ստուգումներով երեւան հանել հայկական շինարարութեան մօտաւոր պատկերը, 15 տարուան ընթացքին:

Յաճախ մտածեր ենք մասնաւոր թղթակիցներ ղրկել այս կամ այն շրջանը, ուսումնասիրելու համար ժողովուրդին կեանքը,— ընկերային, բանուորական, տնտեսական:

Բայց, մտածումը միշտ ալ մնացած է ծրագիր, կամքէ անկախ պատճառներով: Կ'որոճանք տակաւին, տարբեր ուղղութեամբ:

Իսկ մինչ այդ... հարկադրուած ենք նորէն ապաւինիլ մեր աշխատակիցներու եւ թղթակիցներու բարեհաճութեան, աւելի ճիշդ՝ հնարաւորութեանց:

Մեծ մասով աշխատաւոր, անշուշտ անոնք իրենց կարելին է որ պիտի կրնան տրամադրել, եւ ոչ թէ թերթին կամ կացութեան պահանջածը:

Եւ սակայն, մենք պիտի գոհանայինք առով ալ: Եթէ ամէն մէկ շրջանի, թաղի, գիւղի ձեռնհաս ընկերը կամ բարեկամը ճիգ մը փորձէր թուանշաններով երեւան հանելու հայկական շինարարութիւնը, մենք պիտի ունենայինք մօտաւոր պատկերը, ամէն տեղի համար:

Մեզ չեն հետաքրքրեր մեծափարթամ ունեւորներու կողմէ կառուցուած շքեղաշուք ապարանքները, յարկաբաժինները ու վիլլաները:

Օրինակ, երբ Նիս կ'ըսենք, մեր սրտին կը խօսի «Սիթէ Առմէնիէն»ը (Մասլէն), եւ ոչ թէ ազնուականներու տուները, ուր հայկական միլիոնները թափուած են իբրեւ աւազ:

Մեր ուզածն է՝ երեւան հանել տարագիր բազմութեանց 15 տարուան տաժանելի վաստակին ուրիշ մէկ երեսը,— այն որ կ'երեւայ եւ իր կերպարանքովը կը վկայէ իսկական շինարարութիւնը, առանց շռնդալից «ռէքլամ»ներու, «պլան»ներու կամ պետական վարկերու:

Այդպիսի վիճակագրութիւն մը պիտի պատմէր թէ՝ հայկական բազուկը ի՛նչպէս կրցաւ շէնցնել նոյնիսկ այս մեծահարուստ երկրին ամայութիւնները, յաճախ ինք հիւծելով տունին հիմերն ու պատերը...

Ու պիտի պատմէր, միեւնոյն ատեն, աշխատանքի եւ չարքաշութեան ուժը՝ այնքան խորթ միջավայրի մը եւ այնքան տաժանելի պայմաններու մէջ:

Կ'արժէ կրել այս յոգնութիւնը, սիրելի ընկերներ եւ բարեկամներ:

Փորձեցէք ձեր կարելին, ամփոփուելով ձեր գիւղի, թաղի կամ փողոցի սահմանին մէջ: Քաղեցէք ինչ որ կրնաք, իբրեւ ստոյգ տեղեկութիւն եւ թուանշան,— եւ թող մեր պատմութեան մէկ էջն ալ պարզուի:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ 17 ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐԷՆ 13Ը ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՄԱՆ

Միւս չորսէն Ռատէք, Սոքոլնիքով եւ Արնոլդ մը տասը տարուան, չորրորդը՝ 8 տարուան

ՌԱՏԷՔԻ ՎԵՐՋԻՆ ՔԱՐՈԶԸ ԻՐ ՄԵՂՔԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ...

Խ. Միութեան գերագոյն ատեանը ուրբաթ օր լսելով ամբաստանեալներու պաշտպանողականները, արձակեց իր վճիռը: Տասնեօթը ամբաստանեալներէն 13ը դատապարտուեցան գնդակահարման, Ռատէք (խմբագիր), Սոքոլնիքով (նախկին դեսպան) եւ Արնոլտ՝ տասը տարուան, իսկ Սթրոյլով՝ ութ տարուան:

Հեռագրական գործակալութիւնները կ'ըսեն թէ ամբաստանեալներէն միայն Ռատէք համարձակեցաւ գլուխը չծռել եւ իր «հուսկ բանքը» արտասանել տեսակ մը հեգնութեամբ: Պերճախօսութեան գոհարներ թափելով, ամբաստանեալը հրաւիրեց թրոցքիականները ճանչնալ իրենց սխալը, որովհետեւ պատերազմը մօտ է եւ անհրաժեշտ է որ խորհրդային ճակատը անբաժանելի մնայ: Ըսաւ յարունակեց.

— «Քաղաքացիներ, ես կը բողոքեմ այն իրողութեան դէմ որ դատուեցայ խափանարարներու եւ սովորական աւազակներու հետ միաժամանակ: Ես խոստովանեցայ թէ յանցաւոր եմ իբրեւ դաւաճան, այսքանը կը բաւէ: Ես խոստովանեցայ ոչ թէ զղջալով, այլ ըմբռնելով ճշմարտութիւնը երեւան հանելու օգուտը: Նամակ մը, որ կարդացուեցաւ դատավարութեան միջոցին, հաստատեց թէ թրոցքիականութիւնը պատերազմի դարբինն է: Ես չէի կրնար ծածկել պատերազմի պատրաստութեանց գաղտնիքները եւ այդ նկատումն էր որ քակեց իմ լեզուս: Եթէ ես այս աշխարհէն մեկնէի առանց այդ գաղտնիքը երեւան հանելու, պիտի անիծուէի բոլոր անոնց կողմէ որոնց ջարդը պատրաստեր էի եւ դուրս կրնայի փրկել խոստովանելով: Պատերազմը կը մօտենայ: Կայսերականին վրայ բացուած ճեղք մը վտանգաւոր չէ, բայց ուշադրութիւն ընենք որ անիկա լաւ գործէ: Երբ Թրոցքի ինծի յայտնեց իր ծրագիրները՝ կառավարութիւնը գրաւելու մասին, ես խորապէս յուզուեցայ, բայց արդէն դուռը գոցեր էր իմ ետեւէս եւ ա՛լ չէի կրնար նահանջել: 1934ին գրեցի Թրոցքիի եւ յորդորեցի որ չխնայէ օտար կառավարութիւններու ցանցին մէջ: Չպատասխանեց: Կը յայտարարեմ բոլոր անոնց որ նոյնիսկ թեթեւապէս կողմնակից են Թրոցքիի, նախապատերազմեան այս լարուած պահուն,— ո՛վ որ կը փորձէ ամենադոյզն ճեղք մը բանալ համայնավար կուսակցութեան գիտակցութեան մէջ, վաղը կրնայ լրտես մը դառնալ առանց գիտնալու: Թող Ֆրանսայի, Սպանիոյ, բովանդակ աշխարհի բոլոր թրոցքիականները օգտուին իմ փորձառութենէս, թող այս դատը դաս մը ըլլայ իրենց համար»:

Գործակալութիւն մը իր առաջին հեռագրին մէջ Ռատէքի բերանը դրած էր հետեւեալ խօսքերը.

— «Ես խոստովանութիւններ կատարեցի միայն այն ատեն երբ միւսները ամէն բան մէջտեղ հանեցին: Ես չարչարուեցայ ամբողջ տասը շաբաթ, ներքին գործավարութեան հարցաքննիչներուն կողմէ»:

Քիչ յետոյ գործակալութիւնները հաղորդեցին թէ թարգմանութեան սխալ մը պատահած է եւ թէ Ռատէք իրականին մէջ ըսաւ.

— «Ես խոստովանութիւններ կատարեցի միւսներէն վերջը եւ ամբողջ տասը շաբաթ չարչարեցի հարցաքննիչներս՝ մերժելով խօսիլ»:

Ռատէքի կը վերագրուին նաեւ հետեւեալ յայտարարութիւնները.

— «Քանի որ ինքզինքս յանցաւոր հռչակեցի իբրեւ դաւաճան, այլեւս որ եւ է հնարաւորութիւն չունիմ պաշտպանուելու: Մեղմացուցիչ պարագաներ ալ չեմ փնտռեր: Չեմ կրնար ըսել թէ Թրոցքի խաբեց զիս, որովհետեւ չափահաս մարդ եմ եւ Թրոցքիի հեղինակութիւնը աննշան է ինծի համար: Անոր հետեւեցայ, որովհետեւ չէի կրնար միանալ ուրիշ որ եւ է խմբակի՝ խորհրդային կառավարութեան դէմ մղած պայքարիս մէջ»:

Ճառախօսութեան թափին մէջ, Ռատէք յաճախ կը շփոթէր եւ «ընկեր դատաւորներ» կը կոչէր Գերագոյն Ատեանին անդամները, յետոյ ներողութիւն կը խնդրէր եւ կ'ըսէր «քաղաքացի դատաւորներ»: Իր ճառը լսուեցաւ մեծ ուշադրութեամբ, թէեւ կը պարունակէր շատ մը մութ ակնարկներ: Նախագահը եւ ընդհ. դատախազը իրենց ակնարկները չէին հասցներ ամբաստանեալին:

Փիաթաքով, Սոքոլնիքով եւն. գթութիւն կը հայցեն

Միւս գլխաւոր ամբաստանեալներէն Փիաթաքով (նախկին գործավար) շատ ընկճուած երեւոյթ մը ունէր: Խոստովանեցաւ իր յանցանքները եւ ըսաւ թէ ընդհ. դատախազին պահանջագիրը արդար էր: Ըսաւ եզրակացուց.

— «Ուրիշ բան չեմ խնդրեր բայց միայն ողորմած մահը»:

Սոքոլնիքով, Լոնտոնի նախկին դեսպանը, աւելի լաւ կը պահէր ինքզինքը: Ըսաւ թէ ամբաստանեալները արդէն թաղուած են քաղաքականօրէն եւ թէ այլեւս ոչ ոք թրոցքիականութեան դրօշը պիտի բարձրացնէ Խ. Միութեան մէջ: Յետոյ խնդրեց դատարանէն ներողամտութեամբ վարուիլ, քանի որ ամէն բան խոստովանեցաւ առանց դժուարութեան եւ Թրոցքիի գործը ջախջախուած է այլեւս:

Փոխադրութեանց նախկին փոխ-գործավար Սերեբրիաքով միայն երեք վայրկեան խօսեցաւ, եւ յայտարարեց թէ հրաժարած է թրոցքիականութենէ: Գուկուշլովսքի գթութիւն խնդրեց: Միւսներն ալ գրեթէ նոյն բաները կրկնեցին, գոց եղած դասի մը պէս: Ամբաստանեալներէն Նորքին դողդոջուն ձայնով մը աղաղակեց որ իրեն պատեհութիւն տան «փառաւոր տափոց մը» քաշելու Թրոցքիի: Երեք երկրորդական ամբաստանեալներ ալ խնդրեցին շնորհել իրենց կեանքը, որպէսզի կարենան քաւել իրենց մեղքերը...

Վճիռները գործադրելի են 48 ժամէն, եթէ չներուին:

—•—

ԱՆԳԼԻՈՅ ելմտական նախարարը ճառ մը խօսելով, տրամադրութիւն յայտնեց օգնելու Գերմանիոյ, եթէ բարեհաճին կրճատել իրենց սպառազինութիւնները:

ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐՈՒ վախերը կ'աւելնան մասնաւորապէս հարաւային Ֆրանսայի մէջ: Ռոնը արդէն յորդիլ սկսած է: Ուրիշ գետեր ալ վտանգ կը սպառնան:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԸՆՈՂԱՑ՝ ԳՏՆՈՂԱՑ

Թուրք մամուլը ամուր փակած հռչակաւոր թրքամոլին՝ ակադեմական Քլոտ Ֆարէրի օձիքին, կը թօթուէ ու կը թօթուէ:

Վերջերս առիթ ունեցայ քանի մը համով–հոտով բաներ պատմելու իր մասին, քաղելով թուրք թերթերէն:

Այսպէս, «Ճիւմհուրիյէթ» հրապարակաւ «ցնդած» կը կոչէր իրենց երբեմնի կուռքը: Եւ կ'աւելցնէր.

— «Թէեւ բնաւ դժուար չէ անոր բարեկամութիւնը ձեռք բերել, բայց որ եւ է արժէք չունի անոր բարեկամութիւնը որ շուկայ հանուած է»:(15 յունուար):

Ուրիշ թերթ մը, «Սօն Փօսթա», «Փիէռ Լօթիի պուչը» կ'անուանէր զայն: Ու կը պատմէր, աւելի բանալով ֆօղը.

— «Իրականին մէջ անոր գրականութիւնը նոյնքան կեղծ է որքան մեզի հանդէպ ցոյց տուած բարեկամութիւնը:

Վերջերս պտտեցաւ Պոլիս եւ Էնկիւրի եւ ուզեց որ սիրտը գոհացնեն, բայց չգոհացուեցաւ, որովհետեւ տեսնուեցաւ որ չգոհացուած ատեն ալ նոյնը պիտի ըլլայ»:

Եւ ահաւասիկ աւելի պատկերազարդ պատմութիւն մը:

Պատմողն է «Գուրուն», (երբեմնի «Վագըթ»ը), իր խմբագրապետին բերնով.

— «Ֆրանսացի ողջմիտ խմբագիր մը չէ՞ր որ զարմանք յայտնեց թէ անոր նման ակադեմական մը ի՞նչպէս կրնայ այսքան ողէտ ըլլալ: Իզմիրի մէջ, Աթաթիւրքին հետ դէմ դիմաց գտնուած ատեն, Քլոտ Ֆարէր ծունկի կուգայ եւ կը մարի: Եւ երբ Աթաթիւրք, երեսին քոլոնիայի ջուր սրսկելով սթափեցնելէ յետոյ կը հարցնէ պատճառը, Ֆարէր կ'ըսէ.

— Ձեզի հետ դէմ դիմաց եկած ատեն, մտաբերեցի թէ որքան դաւաճանական եւ ապիտական է ձեզի եւ թրքութեան դէմ գործելու պաշտօնը որ յանձնուած է ինծի: Եւ այս մտածումէն ծնած զղջումը զիս մարեցուց ձեր ոտքերուն տակ:

Անցեալ դէպք մըն է սակայն, բայց պատմական իրողութիւն մը: Եթէ Քլոտ Ֆարէրի յիշողութիւնը դեռ կը գործէ, անշուշտ ամէն մարդէ աւելի ինք միտքին մէջ պահած է այս դէպքը, որուն բացատրութիւնը իրեն կը թողունք:

Մենք բնաւ միտքէ չենք անցուցած թէ այս տեսակ ցնդածներու (պուչայ) խօսքերը եւ այդ ողորմելի գլուխներուն յարմարողներու ձեռնարկները կրնան իրական արդիւնք մը տալ թուրք-ֆրանսական բարեկամութեան համար»:

Այսպիսի պարագաներու մէջ, մեր իմաստուն ժողովուրդը պիտի ըսէր, — «Ընողաց՝ գտնողաց»:

Ալեւոր ակադեմականը պատի՛ւ սեպեց իր գրիչը թոյնի եւ թարախի մէջ թաթխել եւ ծախու հանել ի վնաս մեզի, գռեհկօրէն անարգելով մեր տառապանքն ու արիւնը, մեր պայքարն ու դատը:

Բայց — ո՞վ անիմանալի արդարութիւն — ահա լեղին կը քամէ դիմացի ափէն: Բուն իսկ անոնց միջոցաւ որոնց գազանութիւնները պարտկելու անպատիւ արհեստին նուիրած էր իր գրիչն ու արուեստը...

Կը զղջա՞յ արդեօք:

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ԴԻՄՈՒՄՆԵՐ ՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Հ. Հ. Դաշն. Գրասենեակի վարիչ Ա. Խատիսեան յունուար 11 թուակիր նամակ մը գրած ըլլալով Մարդու Իրաւանց Դաշնակցութեան, հայ աշխատաւորներու եւ արհեստաւորներու մասին, հետեւեալ պատասխանը ստացած է քարտուղարութեան միջոցաւ.—

«Կը խնդրէք որ հայ աշխատաւորները օտար աշխատաւորներու շարքին մէջ չհաշուին, ազգ. աշխատաւորութեան վերաբերեալ օրէնքներու եւ հրամանագիրներու գործադրութեան առթիւ: (Կ'ակնարկէ 10 առ 100 օրէնքին):

Բոլորովին համաձայն ենք ձեզի հետ՝ սկզբունքի մասին եւ անհրաժեշտ ձեռնարկները պիտի կատարենք աշխատանքի նախարարութեան մէջ:

Ձեր նամակին մէջ կը խօսիք նաեւ տարագիրներու զինուորագրութեան մասին: Պիտի ջանանք տեղեկութիւններ քաղել, որպէսզի ճշգրիտ գաղափար կազմենք հարցին ներկայ վիճակի մասին: Այժմէն կրնանք յայտնել թէ՝ բացարձակապէս օրինաւոր է որ, եթէ տարագիրները զինուորութեան պիտի ենթարկուին, անոնց ընտանիքները օգտուին ֆրանսացի զինուորներու կարօտ ընտանիքներուն ընծայուած բոլոր օգնութիւններէն եւ յատկացումներէն»:

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Բողոքի ցոյցեր եւ մեծ թափօրներ Սուրիոյ մէջ

Դամասկոսէն կը հեռագրեն «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի, հինգշաբթի օրուան թուականով.—

Այսօր Սուրիոյ ժողովուրդին բոլոր դասակարգերը մասնակցեցան բողոքի ցոյցի մը ընդդէմ Ալէքսանտրէթի մասին կնքուած համաձայնութեան: Ամբողջ օրը թափօրներ անցան կառավարական պաշտօնատան առջեւէն, ազգայնական նշանաբաններ հնչեցնելով, դրօշներ պարզելով եւ յարձակելով Ֆրանսայի եւ Ազգաժողովին դէմ: Ընդհանուր գործադուլ հռչակուեցաւ եւ բոլոր խանութները փակուեցան: Վաղը, Ուրբաթ, իսլամական կիրակին ըլլալով, նոր ցոյցեր պիտի կատարուին եւ ազգայնական քարոզներ պիտի տրուին մզկիթներու մէջ:

Սուրիացիները գոհ են որ որոշուած է արաբերէնը պաշտօնական լեզու ընդունիլ թուրքերէնին հետ, բայց այժմ կը պահանջեն ջնջել թուրքերէնը:

Վարչապետ Ճէմիլ Մերտամ պէյ, որուն հետ այսօր պատեհութիւնը ունեցայ գիտնալու համար ցոյցերը, ըսաւ ինծի թէ Սուրիացիները երբեք պիտի չհաւանին այնպիսի կարգադրութեան մը որով Ալէքսանտրէթի նաւահանգիստը Սուրիոյ ձեռքէն պիտի առնուի ի շահ Թուրքիոյ որ ունի շատ լայն ծովեզերք: Իրականին մէջ Թուրքիոյ իրաւունքները դեռ նոր պիտի ճշդուին:

«Հարիւրաւոր բողոքի հեռագիրներ կը ստանամ», ըսաւ վարչապետը. «ամբողջ ազգը կանգնած է մէկ մարդու պէս»:

Ֆարէս Խուրի, երեսփ. ժողովին նախագահը, շատ աւելի բաց խօսեցաւ.

— «Մենք կը կարծենք թէ Պ. Բլըմ բոլորովին անտարբեր՝ Սուրիոյ շահերուն, զոհեց մեր երկրին կենսական մէկ մասը, գնելու համար Թուրքիոյ բարեկամութիւնը: Զարմացանք որ Ֆրանսա տեղի տուաւ թրքական «պլէֆ»ին առջեւ: Թուրքիոյ ամենամեծ վախը Ռուսաստանն է, որ Ֆրանսայի դաշնակիցն է: Ուրեմն ինչո՞ւ Ֆրանսա տկարութիւն պիտի ցուցնէր: Թուրքերը պատերազմի մասին խօսեցան, բայց պլէֆ է: Թուրքերը պատերազմ չեն ըներ Ֆրանսայի եւ անոր դաշնակիցներուն դէմ, մասնաւորապէս անոր համար որ

(ԼՈՒՐԵՐՈՒ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՄԸ
(Հ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԷՐ ՍԱՀԱԿԵԱՆ)

Բ.

Իր առաջին բանաստեղծութեան նիւթը կ'ըլլայ «Աստուծոյ Երազը», անխոհեմ յանդգնութիւն էր այսպիսի անմատչելի նիւթ մը ընտրելը. չատ նորեկ քերթողներ անսալով արտի կոյր թափերուն կամ կ'ուզեն տիեզերքին հետ մեռնիլ կա՛մ վերանալ անհունին ալքերուն մէջ, հազարաւորներ սակայն թեւաբեկ կ'իյնան: Հ. Կ. Տէր Սահակեանը մարգարէի բացառութեամբ իր մտքին թռիչքով կը լրացնէ նիւթին ամբողջութիւնը. Լոյսի եւ մթութեան հակադրութիւնները, երկինքներու քաոսային վիհակը, Աստուծոյ վարանոտ խորհուրդները, եւ ահա իր ահաւոր բիբերէն բոց կ'իյնէ երկրիս վրայ ուր «երկնքի կրակէն ծաղիկներ կը չինեն»:

Սիրուն է իր «Եկրատանը» ուր Տիգրանուհի հարս կ'երթայ Մարերու թագաւորին, սակայն թագուհին տրտում է. «Ձի այսօր եկած եմ հայրենիքէս» ըսելով:

1904ի «Բազմավէպ»ին մէջ հրատարակեց «Միհրան»ն լուսաղոյն քերթուածներէն մին, ուսւ — ճափոնական պատերազմէն ներչնչուած: Նկարագրելով Ծաղող Արեգակի դաշտերուն զոհողութեան ոգին, ճափոնուհին սպասումը Դեղին Ծովու ափին իր սիրատենչ ամուսնոյն, քերթուածը կը վերջացնէ այսպէս. — «Դեղին ծովը միչտ մարգարիտ ունի, որովհետեւ հոն ճափոնուհին արցունք թափեր է»: 1903էն — 1910 ամէն ամիս նոր եւ գեղեցիկ բանաստեղծութիւն մը կը զետեղէ «Բազմավէպ»ին մէջ — երբեմն «Կէս գիշերուան վրայ դրելով խորհմասն եւ աղեցիկ, երբեմն կայծակի վրայ, զոր «Աստուծոյ բիբը» կ'որակէ կամ կը գրէ «Որբերու Թաղերոն», որոնք իրենց թչուառութիւնը թաղերոնի վրայ կը զնեն, կտոր մը հացի համար: Ցետոյ կ'անցնի Հայաստանի ծաղիկներուն որոնց կարմիր գոյնը ոչ թէ արեւէն, այլ մեր արիւնէն է:

Ցանկարծ կը հանդիպինք արժանի քերթուածի մը, «Մողերու աղօթքը», որոնց համար «կեանքը վրան մ'է որուն տակ կ'ապրին միասին չարն ու բարին»:

Իր սրտին մէջ մեր հեթանոսական փառքերը մասնաւոր տեղ մը ունին, Վահագնի, Անահիտի, Աստղիկի, կամ Տամբրամի աստղիկներն ու մոգական օրերը գինքը սաէր կը գինեն, որոնց ահաւոր արձագանգը պիտի լսէինք յետոյ «Հեթանոս երգեր»ու մէջ: Եւ թէ ինչպէս «արցունքները կը մնան բայց, երջանկութիւնը քաղցրացնելու համար»:

Դեռ նորեր, նոր եւ զանազանեալ նիւթեր կը յաջորդեն իրարու երբեմն գիւցազներգական, երբեմն քնարերգական, երբեմն ներբողական:

Հոգեկան հրաբուխ մը որ կը ժայթքէ ամէն մը, երեւակայութիւններ, երազներ, պատկերներ, քանդակներ, առանց հաչուի, առանց զգաստութեան, տեսակ մը չամանդաղային վիճակ ստեղծելով իր մէջ:

Խանդավառութիւնը հրեղէն թեւեր կ'առնէ ու կը տանի իր հայրենի ոգիմպոսը՝ Արարատի կատարին: Սակայն պէտք ահել եւ պէտք մեղմանալ: Երբ զենիթին վրայ է՝ կիզիչ եւ չանթարձակ է, երբ հորիզոնին եզերքը՝ փափուկ ճառագայթի մը պէս մարմրող ու գրաւիչ:

Հայրենիքն է իր գլխաւոր ներչնչարանը, այն հայրենիքը, որ մեծ է, փառաւոր է, հզօր է, Խորենացիին եւ Եղիչէին հայրենիքը: Նման միւս Մխիթարեաններուն, ձեռագիրներէն սորված էր հայրենասիրութիւնը եւ հակառակ ճնչող տխուր իրականութեան, իր ազգասիրութիւնը սեւաթոյր ամպերու մէջէն ալ միչտ կը տեսնէր աւելի վերը պլպլացող Լուսաւորչի կանթեղը: Մեր աւերակները խորհուրդ մըն են, մեր հայրերու աճիւնները մեզմէ փոչի: Ս. Ղազարու մենարանէն կը հաղորդակցէր հայ կեանքին, մեր սփիւռքը եւ ազատագրական չարժումները իր հանապազօրեայ գրաղումները կը կազմէին: Համբաւը կը տարածէր, Հ. Կարապետ երկար քերթուած մը կը գրէր Պոլսոյ թերթերուն, աւելի խանդավառ քան Թուրքիոյ ազատագրականները, մինչեւ իսկ արուեստին վնասելով: Պարոյր Շահը կը մեռնէր, ուրիչ քերթուած մը կ'ողեկոչէր հայպարսկական հին օրերը: Այսպէս, ազգային տօներուն, վանական հանդէսներուն չուրջ ու հոգին, հմայքի լուսապսակ մը կազմած էին որուն կը հետեւէին բոլոր երիտասարդները Ս. Ղազարու եւ Մուրատ — Ռափայէլի:

Մասնաւորապէս 1906էն 1908 կ'ըլլայ Հ. Կարապետի անդրոտ գործունէութեան չրջանը. ինքը խմբագիր «Բազմավէպ»ին, ողին էր մեր գրական չարժումին, իր տաղանդովն ազատօրէն գրելու իրաւունք առած խմբագրականները յորձանուտ քերթուածներ, մարդկութեան եւ ազգին կ'աւետէ նոր տարիներու սեմին թէ՝

Վերջին գիչերն է տարւոյն,
Եւ արշալոյսը վաղուան
Նազելագոյն պիտ' ըլլայ
Իր Քոյրերուն մէջ բոլոր:

Կամ կը դիմէ նորեկ տարիներու գթութեան՝ ըսելով թէ «Ամէն սիրտ աղերսագիր մ'ունի»:

Այս չրջանին «Բազմավէպ»ը իր ոսկեդարը կ'ապրէր: Հ. Արսէն Ղազիկեան կը թարգմանէր, Հ. Կարապետ եւ Դ. Վարուժան կը բանաստեղծէին, Հ. Ն. Անդրիկեան աչխարհաբարին կուտար գեղեցկագիտական քերականութիւն մը իր «Գեղեցիկը ընդունի մէջ» գմայլելի յօդուածներով: Հ. Հացունի կը յորդէր հնախօսականպատումներով, Հ. Ս. Երեմեան մատենագրական տեսութիւններով, Հ. Մըկրտիչ Պոտուրեան մեր միջնադարեան գրականութեամբ: Այս բոլորը ուժեղ դէմքեր էին, բայց, աւա՜ղ, չատով խամրեցան հայ եւ Մխիթարեան այգեստանէն:

Հ. Կարապետ երեք տարիներ լռեց 1910էն 1913: Զուիցերիոյ մէջ խոկալու եւ կարդալու գրաղած կ'ուզէր իր թեւերուն նոր հորիզոններ բանալ:

Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԻՄԱՂ

— Նայէ, Օննիկ, բակին մէջ աղքատ տղայ մը կանգնած՝ կ'երգէ: Չե՞ս կրնար օգնել սա տղուն:

— Դուն չատ լաւ գիտես, որ ես չեմ կրնար երգել:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ ՄՈՒՍԱՅԻՆ ՀԵՏ

ՄԵՒԱՆԱՅ ԼՃԻՆ ՈԳԻՆԵՐԸ

Արեգակն երբ կ'իջնէ լճին
Տարածութեան մէջ տարուբեր,
Մենք կ'արթննանք հեծեծագին
Ալեակներու ծոցէն երեր,
Ու կը դիմենք հովերուն հետ
Ափունքէ ափ ճախրագնացութեամբ,
Ինչպէս զեփիւռ երանաւէտ
Հովիտներուն ծոցն հեչտաչունչ:

Մենք կը փախչինք օրուան մէջէն
Ձերդ չողիններ բեբեւաոյլ,
Եւ կը խօսինք տարտամօրէն
Միխեալներու եւ կամ անդու
Հրծծիւնները հետ բեւեռ.
Մենք կը չրջինք անհոգ եւ յուռ
Այրերէ այս խորհրդաւոր,
Եւ հիւղերէ հիւղ քաղցրալուր:

Լճին մէջ մենք ունինք պահեր
Ոսկէ արծա՜թ յուզումներու,
Ուր երազանքն ունի թեւեր
Եւ ծրարանքներ ալեակներու.
Ուր մենք կ'ապրինք երջանկագոյն
Կեանքն բղձացուած պարիկներէն,
Կենսանորոգ եւ չողչողուն՝
Երկնի սատա՜փ աստղազունտէն:

Կ'անցնինք, կ'անցնի՜նք մենք ժպտագին
Գիւղի անհար նամբաներէն,
Ուր կոյսեր կան կարօտագին
Դեռ նրբազո՜ւն հասմիկներէն,
Աղջիկներ կան երերացած,
Սիրագորով եւ երազուն,
Որոնց ծոցին տակ բոցարծարծ
Ծաղկող սարսո՜ւռ մենք անքուն:

Աղջիկներ կան, գիւղի կոյսե՜ր,
Կոյսեր անո՜յշ չարժումներով,
Կոյսեր որոնք յոկ սէր են դեռ,
Կոյսեր խորունկ նայուածքներով
Քաղուածքներն կան բուիերուն մէջ,
Մարգերուն մէջ ծափերու ձայն,
Գուրակին խոյն ևոյն անչէջ՝
Խրճուածներու որ կը հեւա՜ն:

Կայսեր անհոգ, եւ սէր ու սէ՛ր,
Հեչտանքուագ որ կը հոսի
Կայլակներով մարգարտայեա՝
Մրթնոյորտի՛ն մէջ զարունի,
Երանութիւն կայ քնքչական,
Եւ զօղանքներ խոր եւ աղու,
Բլրուրներու կողքին բուրեան՝
Համբոյն արդար սրբինգներու:

Ա՜հ, ինչ անոյչ է եւ խաղաղ
Օդն հայրենի անտառներուն.
Մենք կը ծրծենք լուսապայալ
Զմրուխտի՛ գուլ, եւ եհկեկուն
Ջուրի բուիչ կարկաչիւններ.
Ա՜հ, ինչ անոյչ է իբիկուան
Մաքուռ բարիքն անդորրաբեր
Արդար հողին հայրենական:

Կ'անցնինք, կ'անցնի՜նք մենք մարմրուն
Վրտակներէն եւ ակերէն.
Բայց երբ իրկունն իջնէ անհուն
Երկնի կապոյտ կամարներէն,
Մենք կը լքենք Օրն անպարփակ,
Ու գիչերին մէջ մրթամած
Կը նրնջենք խոր քունն անուչակ՝
Ալեակներու ծոցի՜ն բառած:

ԱՐԱՄԱՑԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք
«ՅԱՌԱՋ»ը

Աղջկան մը աստղազարդ ժամերը

ԱՍՊԵՏԸ

Ա.

Անիկա հպարտ էր ու գեղահասակ, ինչպէս մատաղ բարտին որ դրանս առջեւ կը սօսափէր սիրանուագ:

Անոր ճակատը հնչական էր ծնծղայի մը պէս, թեւաբախումին տակ իր մտածումներուն կայծակնացէս:

Անոր աչքերը երկու թխաթոյր գետեր էին, որ կը հոսէին դալարաւէտ հովիտներէն երազին:

Անոր սեւ մազերուն մէջ հովի խրոխտ մը կար միչտ, ու դէմքին վրայ ժպիտ մը ծաղկափթիթ, որ կը թռէր կ'անցնէր մեղմագին, թեւին նման ծիծեռնակին:

Ու լանջքին տակ սիրտ մը քնարահար, որ երգով կը լեցնէր իր ամբողջ էութիւնը, սարէ սար, ինչպէս աղբիւրին ծորակը՝ իր գուռնակը մարմար:

Կ'անցնէր անիկա զմրուխտ ճամբաներէն, չքնաղ ու առնական, ինչպէս կ'ըլլային մեր գիւղին երիտասարդները, երբ իրենց սրտին նետով կ'աբինէին ամրան լուսնկան: Անոնք գիտէին համբուրել աստղերը՝ լեռներուն կատարներէն, ու խմել սիրոյ խորունկ գաղտնիքները՝ մթասուեր ակնաղբիւրներէն:

Ու երբ կ'անցնէր անիկա՝ վարդենիները աւելի չինորէն կը զարդարուէին վարդերով, հաւերը աւելի տարփօրէն կը նայէին իրենց չղարչներով: Եւ աղջիկները դողդոջուն՝ ծիրանի գոտին հանգոյն:

Օր մը, այլեւս, չերեւցաւ անիկա: Անցան օրերը օրերուն ետեւէն, անցան տօները տօներուն ետեւէն: Չկար երիտասարդը որ հպարտ էր ու գեղահասակ, ինչպէս կ'ըլլային մեր գիւղին մատղաչ ծառերը՝ ծափ ու ծածանք համակ:

Միթէ չէ՞ր անիկա երիտասարդական երազը որ մրրիկին մէջ կ'անհետանայ, դեռ պահելով աչքերուն վրայ ծիծաղ եւ մատներուն վրայ հինայ:

Միթէ չէ՞ր անիկա գիսաւոր աստղը, որուն ետեւէն կը վազէինք մենք, մանուկներս, տենդագին, երբ կը յայտնուէր այլքի պէս պտղալից երկնակամարին վերեւ մեր գիւղակին: Երբ խոլ գիսաւորը, հազարաւոր իր մոմերով տօնական, կ'երթար կը մտնէր ուրրին մատուռէն ներս վարդենջական:

Ո՜վ կ'անցնի արդեօք հիմա գիւղիս արտօսրաղօծ ճամբաներէն, որոնք դեռ իրենց կը կանչեն եղբայրօրէն:

ՆԺՈՅԳԸ

Բ.

Անոր ոտքերուն գոփիւնը աւելի ներդաչնակ ու քնարական կը դառնար, երբ կ'անցնէր տանս առջեւէն խրոխտաբար:

Նոյն աչխէտ նժոյգն էր, երփներանգ մարաւանդով, ծոմածուփ բաչերով, ջրվէժահոս ագիով, աստղազարդ երասանակով, պերճասոսորդ սիգանքով ու բարձրացինչ իր խրխինջով:

Ցանկարծօրէն կենդանութիւն առած քերթուած մը կէս, ու խոյս տըւած անծանօթ բանաստեղծի մը մագաղաթէն ցնորատես: Եւ հիմա սալայատակը, կարծես՝ ինծմէ իրեն համար յարդարուած կրկէս:

Նոյն աչխէտ նժոյգն էր որ կը դափրէր տանս առջեւ, երբ արչալոյսը հեռուն կ'արթննար՝ երազական կոյսի մը պէս սիրահեւ: Երբ աղբիւրներուն արծաթ համբոյրը կ'իջնէր՝ ծիրանի սափորներուն չրթունքին լուսարեւ:

Եւ անոր ոտքերուն գրնդիւնը աւելի արտաղրաւ ու խինդահրաւէր կը դառնար, երբ կ'անցնէր դրանս առջեւէն սիրողաբար:

Անոր ձիաւորը երիտասարդ էր գարնան նման, ցօղահար աչքերով գեղ կիսաքուն, ականջին վրայ ոսկեփորիկ կոկոնը՝ մեր գիւղին վարդենիներուն:

Եւ հագած էր անիկա գեղաձամուկ կապայ, ու ափկափուկ մոյկեր՝ որոնց թաղարէն բալ ծրագող արեւածաղիկն էր ինք բացահեր: Ու կապած էր մետաքսահիւս գօտի՝ ծոցը կարմիր խնձորով: Մչկարոյր խնձորը, զոր կուտային մեր գետին եզերքը բուսած, նորահարսի նմանող խնձորենիները չարքով: Թիսաչուրի մեխակով կէտակէտուած ու ապրչումէ թելով նախչուած խնձորը, զոր երիտասարդները կը նուիրէին իրենց նչանածներուն, վարդ սիրահարներու ծաղկաձորը:

Անոր ձիաւորը յուրջ էր ու քաղցրամպիտ, ինչպէս հայ ուխտաւոր մը, փարագրուած փղոսկրի վրայ դեղին, որ հեռուէն կը նչմարէ նուսի պէս կարմրած տանիքը իր ուխտատեղիին:

Ո՜վ կը բանայ արդեօք հիմա մենաւոր տանս պատուհանը լուսնկայ՝ նոյն կարօտավառ ճամբուն վրայ, ուրկէ կ'անցնէր աչխէտ նժոյգը խրոխտ՝ իր երիտասարդ ձիաւորով . . . :

ԱՅԾԵՄՆԻԿ

ՌՈՒԲԷՆ
ԵՒ ԻՐ «ՔԵԱՄԱՆՉԷ»Ն

ԽՄԲ. — Այսօր, կիրակի, կէս օրէն յետոյ ժամը 3.30ին տեղի կ'ունենայ Քեմանչիստ Ռուբէնի Բ. նուագահանդէսը (Տես Դ. էջ):

Անցեալ չաբաթ գիչեր, առաջին նուագահանդէսին առթիւ, Պ. Արչակ Չօպանեան հայ արուեստագէտը եւ իր գործիասարակութեան ներկայացուց հետեւեալ բանախօսութեամբ. —

Դուք բոլորդ գիտէք որ Ռուբէն ծնած է Ղարաբաղի մէջ, ուր արեւելեան երաժչտութիւնը մեծապէս զարգացած է եւ որմէ եկած են թառի, քեամանչայի եւ երգի վարպետներ:

Ինչպէս անմահ Սայաթ — Նովան եղած է համակովկասեան մեծ աչուղ, երգած է հայերէն, վրացերէն ու թուրքերէն, նոյնպէս եւ Ռուբէն, իր կեանքի առաջին չրջանին, զոր անցուցած է Կովկաս, եղած է համակովկասեան երաժիչտ, նուագած է հայկական, պարսկական, վրացական, թրքական եղանակներ, երաժչտական գործունէութիւն ունեցած ու ժողովրդական դարձած է թէ Երեւանի ու Ալեքսանդրապոլի, թէ Թիֆլիսի եւ թէ Բագուի ինչպէս եւ կովկասեան բազմաթիւ գիւղերու մէջ:

Ոչ միայն նուագածու, այլ եւ նուագայօրինող, երբ Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ազրբէյճանի Հանրապետութիւնները կազմուեցան, չարադրած է երեք պարերգ, իւրաքանչիւրը այդ երեք հանրապետութիւններէն մէկուն ձօնուած եւ անոր անունը կրող, մին հայկական, երկրորդը վրացական, երրորդը — թրքական — պարսկական եղանակներու օգտագործումով յօրինուած, ու մինչեւ ցարդ ատոնք կը նուագուին Կովկասի մէջ:

1921ին Ռուբէն գնաց Պոլիս ու տարի ու կէս մնաց հոն, թողլով՝ իր մեկնումէն յետոյ՝ այնտեղի այլազգի արուեստագիտական բոլոր տարրերուն եւ մանաւանդ Հայոց մէջ, մօտիկ ուսուցչապետի մը յիչատակը:

Ցետոյ գացած է Ռումանիա, մնացած է 5 տարի, վաթսունի չափ մեծ ու փոքր քաղաքներու մէջ նուագահանդէսներ տուած եւ ամէն տեղ յաղթական յաջողութիւններ ունեցած է: Ցետոյ անցած է Եգիպտոս, Կիպրոս, Պաղեստին, Սուրիա, ուր նոյն սիրալիր ու փառաւոր գնահատական առաջնորդութիւնը չարունակած է: Սուրիոյ մէջ է որ, 1931ին ամուսնացած է այն ազնիւ եւ օժտուած Հայուհիին հետ, որ ծնած Այնթապ, Հալէպի ամերիկեան քոլէճին մէջ ուսանած ու դաչնակի եւ երգի ուսուցիչ է Հալէպի ու Պէյրութի մէջ, եւ անիկա է մեր ոչ միայն կեանքի, այլ եւ արուեստի ներդաչնակ ընկերուհին եղած է միչտ մեր պանծալի քեամանչիստին, միասին գացած են Իրաք, Իրան, Հնդկաստան, Չինաստան, Ճափոն, Մանչուրիա, Լեհաստան, Գերմանիա, Պելճիքա, ու հիմա նոր Ֆրանսա եկած, մեր մէջ են այսօր, ու կ'ենթադրեմ որ վաղն ալ իրենց թռիչքը պիտի պարզեն դէպի Ամերիկա:

Ռուբէնի գործածած նուագարանը չատ հին գործիք մըն է, արաբական ծագումով: Բրիստոսէ հազարաւոր տարիներ առաջ՝ ան արդէն գոյութիւն ունէր Արաբաց մէջ, մէկ լարով եւ ռապապա անունով: Ցետոյ նոյն Արաբաց ձեռքով զարգանալով, երկլարով գործիքմը դարձած ու քեամանչա անունն առած է: Երբ այդ գործիքն անցած է Իրան ու Կովկաս, աւելի յառաջ տարած է իր զարգացումը, դարձած է երեք լարով նուագարան մը եւ կոչուած է քեամանչա, անունը զոր կը կրէ մինչեւ այսօր: Արեւելեան ջութակ մըն է, աւելի ճիչդը ջութակի եւ թաւջութակի մէջտեղ գործիք մը:

Այս նուագարանը պէտք չէ չփոթել սազին հետ, որ արեւելեան նուագարան մըն է՝ մանտոլինի համապատասխան, հայ աչուղներուն բնորոշ եւ սիրելի դարձած, գրեթէ հայացած:

Քեամանչան այն գործիքն է որու վրայ Կովկասի ամէնէն նչանաւոր հայ աչուղները, Սայաթ — Նովա, եւ իր յաջորդներէն՝ Աչուղ Շիրին, Աչուղ Ճիւանի, Աչուղ Ջարգեար եւ այլք իրենց ստեղծած եղանակներէն նուագած են երգելով իրենց տաղերը:

Ձեզի ծանօթ է այն հռչակաւոր տաղը որու մէջ Սայաթ Նովա փառաբանած է իր տաղանդին արտայայտիչ իր հոգիին հարազատ թարգման ու հաւատարիմ ընկեր քեամանչան, եւ չեմ կրնար այս իրիկուն՝ անկէց քանի մը տուն մէջ բերելու հաճոյքէն ինծի ու ձեզի զլանալ:

Ամէն սազի մէջըն զովւած դուն քամամ դասն իս, քեամանչա՛.
Նաքաս մարդ քեզ չի կանայ տեսնի, դուն ներոա պասն իս, քեամանչա՛.
Վատա արա էլ լաւ օրերուն եռելի հասնիս, քեամանչա,,
Քեզ ինձնից ո՞վ կանայ խըլի, աչուղ պասն իս, քեամանչա՛:
Անկաճըդ արծաթէն պիտի, գըլուխըդ ջավահիր քարած.
Կաթըդ չիլիմալէմէն պիտի, փարդ սատափով նախչ արած.
Սիմըդ ոսկէն քաչած պիտի, երկաթէ փանջարա արած.
Ոչ ով գիմէթըդ չի գիտի, լալ ու մասն իս, քեամանչա՛:

ՊՈՂՈՏԱՆԵՐՈՒ ԾԱՂԻԿԸ
(ԱՐՄԱՍՏԱԽԻԼ ՈՐԲՈՒՆԻՆ)

— Ի՞նչ կ'ըսէք . . . մեր աղջի՞կը . . .

Ու արգարեւ:

— Թաքսի՛, թաքսի՛:

Գառնիկ ինքնաչարժին դուռը կը բանայ Պայծառի եւ՝

— Գա՛րոն չարժավար, օրիորդը իր հացէին առաջնորդեցէք:

✕

Այն առտու, Գառնիկ չէր ըմբռնած անմիջապէս թէ՝ ինչո՞ւ Պայծառի դէմքը արտասովոր ժպիտի մը մէջ կը լողար: Ցետոյ էր որ պիտի պարզուէր խորհուրդը:

Գառնիկ նչմարեր էր վերջապէս պըճլտուն աչուկներով գլխիկը, Պայծառի բաճկոնէն ներս, գրեթէ անուռթին տակ:

— Ալ հիմա կատարեալ տիկին էք աչխարհիկ: Կատարեալ, կատարեա՞լ: Շունն էր որ կը պակսէր ձեզի:

— Բայց, տեսէք որքան անուչիկ է չնիկս: Չատ սիրուն է ան: Հազիւ ամսու մը: Վստահ եմ որ պիտի սիրէք զայն:

Ու Պայծառ Գառնիկի կ'երկարէ անասունը:

Ո՛ւրկէ ձեռք էր անցուցեր սակայն: Ո՛, պատասխանելու գիւրութեան օժիտը չէ որ կ'անտեսէ Պայծառը: Ալֆորվիլի Հայկանոյչին չունը չորս ձագ է բերեր միեւնոյն երկունքով: Անոնցմէ մին առեր եկեր է:

Բազմաթիւ առաւօտներ անցած են, այսօր, չնիկին ցուրտ ընդունելութեան օրէն ի վեր: Ու ան առօրական էակ մը չէ այլ եւս: Սարգիսի եւ Գառնիկի բոյնին անդին զոհարն է:

Կարճ ժամանակուան մէջ, անչուչտ այդ կենդանին խոչոր թափուր մը լեցուց գործակիցներու սրտերուն մէջ: Անոնց գոյութեան պատճառ եւ կեանքին իմաստ ու նպատակը կ'ըլլար կարծես:

Անտարակոյս, Գառնիկի եւ Սարգիսի կողմէ անասնիկին ընծայուած անչափելի գուրգուրանքը պիտի սկսէր տեսակ մը ընդվզումի զգացում արթնցնել Պայծառի մէջ: Այլապէս ին՞չու անոր սրտեղ մրմունջները, մերթ ընդ մերթ:

— Շունին չափ ալ արժէք չունիմ իրենց աչքին:

Գառնիկ եւ Սարգիս ալ կ'ըմբռնեն հիմա թէ՝ ինչո՞ւ Արեւմուտքի էգերը եւ արուները այնքա՜ն կը սիրեն չուները: Պէտք եղաւ որ հոգեկան ամուր կապ մը նետուէր իրենց եւ չնիկին միջեւ, արդարացնելու համար խանդավառալից ուչադրութիւնը որով մարդիկ կը գուրգուրան հաւատարմութեան խորհրդանիչ անասունին վրայ:

Անուններու ընտրութեան առթիւ, Գառնիկ խորհեր էր պահ մը, Տորք Անգեղ կոչել չնիկը: Բայց, չատ, չատ գեղանի էր չնիկը: Ու ֆրանսական անուն մը անհրաժեչտութիւն էր, որովհետեւ վաճառատեղիին մէջ ու գրամարկղին վրայ, թաթիկները փռած եւ գլխիկը լարած՝ ան Ֆրանսացի յաճախորդուհիներ պիտի ողջունէր, չէին կաթը ծծել վերջ:

— Ո՛չ, ո՛չ, Բօլէթ: Կէս գիչերը կ'անցնի: Ամէն ոք պառկած է: Հերիք է որքան խաղացինք: Ննջելու ժամն հնչած է:

Բայց, Բօլէթ կ'ընդդիմանայ եւ չուզեր խցիկը քաչուիլ: Ու կը չարունակէ իր խաղը մէկ մահճակալէն միւսը: Սարգիսի ծոցէն ծոցը Գառնիկի:

Ո՞վ կրնար գիտնալ թէ ի՞նչ կ'ընէր եւ ո՞ւր կը գտնուէր անոր տիրուհին, Պայծառ, նոյն այդ պահուն, Փարիզի մէջ:

— Բօլէ՛թ, Բօլէ՛թ: Զարմանքի քեզի: Ամէն բան սահման մը եւ վերջ մը ունի: Ալ մեծցար խելահաս դարձար: Զարն ու բարին, տգեղն ու գեղեցիկը, մաքուրն ու աղտոտը զանազանել պէտք է գիտնաս: Մինչեւ ե՞րբ այսպէս պիտի թրջես կամ աղտոտես ուր որ ուզես: Տուր նայիմ սա քըթիկդ: Հա, հօտուըտա՛, աղէկ հոտուըտա: Զմոռնաս այդ անուշկը: Հակառակ պարագային խիստ պատիժ կը տնօրինուի քեզի: Ու կը գրկուիս չաքարէ, խաղողէ եւ պտուղէ:

Բօլէթ մատենադարանին անկիւնը կծկտած՝ ներողութիւն կը խնդրէր գըլխահակ:

— Խելօ՛ք, խելօք կեցիր նայիմ, Բօլէթ: Ոչ մուճակ ծըծեցիր, ոչ ալ բազմոց: Եթէ չարունակես պատռել ինչ որ ձեռքդ կ'անցնի, վերջին աղդարարութիւնս քեզի: Առանձնարոյժին կ'երթանք եւ բոլոր ակռաներդ քաչել կուտանք:

Պայծառի չաբթչաբթին Օր. ժաքըլինի կը պատկանի: Անոր հետ քուսքուս պիտի ուտէ եւ անոր հետ պիտի անցընէ ցերեկն ու գիչերը:

Ժաքըլին զարմուհին է Փիէռի: Գոնէ այդ հանգամանքով ներկայացուած է ան Պայծառի կողմէ՝ Գառնիկի եւ Սարգիսի:

Սպիտակ, առատ եւ բամպակ միսով Ֆրանսուհի մը: Միչտ զուարթ: Երեսունին հասած՝ կ'ենի չարունակ անհանդարտ կեանքով մը:

Ժաքըլին «եան» վերջաւորութեամբ տասնեակ մը մականուններ կը ճանչնայ: Ու հայ տղու խենթ է:

Անհաւատալի, աւարտած են անոյին գործերը եւ արգուզարդը Պայծառի: Ուրեմն՝ պատրաստ Ժաքըլինին երթալու:

Խռովեալ վիճակ մը ունի Գառնիկ: Թէեւ երեւութապէս հանդարտ: Կ'այրին զանկին պատերը: Հիմնաւոր կասկած մը կը տանջէ միտքը:

— Օրիորդ, զարմանալի փարթամութեամբ մը կը ներկայանայ ձեր կուրծքը այսօր: Արտասովոր կերպով մը ուռած է ան: Ինչո՞ւ:

Ցնցուեցաւ ու գալկացաւ Պայծառ: Եւ այլեցաւ Սարգիս, որ իսկոյն չկրցաւ կասեցնել թէ ինչո՞ւ Գառնիկ այսպիսի տարօրինակ հարցում կ'ընէր:

— Բան մը չկայ: Կ'երդնում որ բան մը չկայ:

— Մի՛ տախպէք, օրիորդ, որ ձեր քերս ձեր ծոցը մտնեն: Բաջութիւն ունեցէք հանելու ինչ որ գետեղած էք հոն:

Կը կքի Պայծառ: Եւ կուլայ:

— Փճացած եւ ապերախտ, կը պոռայ Սարգիս, որուն թուքը հազարերին քիթին վրայ կ'իյնայ:

Իսկ, Գառնիկ հայ պատրիարքական հանդարտութեամբ կամ պաղարիւնով բողոքական պատուելիի՝

— Աղջիկ, ինչո՞ւ մեզի հանդէպ ձեր այդ վարմունքը թչնամական: Այո, թչնամական: Ուրիչ կերպ կարելի չէ որակել նման արարք մը:

— Ես ձեզի պիտի ըսէի: Ժաքըլինի համար է: Դրամը կանխաւ տուած էր Անհաւատալի:

— Հեռացէ՛ք:

Ու Բօլէթ Պայծառի ետեւէն երկար բերան կաղկանձելէ վերջ, գնաց կնցաւ Գառնիկի ոտքերուն տակ:

— Ո՛չ, ալ պէտք չէ պահել . . .

ԱՐԾԱՒԻՐ ԽԱՆԷՅԱՆԵԱՆ

(9)

Ն. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԵՂԵՌՆԻՆԵՐ

Հայրենիքիս եղեւնու անտառների վրայ ծեր
Ուրախութեան արցունքով կ'իջնեն աստղերն այս գիշեր.
Եւ բիւրեղեայ ցօղի պէս նրանց լոյսը մեղրածոր,
Կը պայծառի քնքշութեամբ յեռ ու բլուր, դաշտ ու ձոր.
Եւ տուն կը գայ հեռաւոր անտառներից եղեւնին՝
Կը բերի խինդ ու ծիծաղ մանուկներին մեր անգին,
Ու ոնց պատկերն իմ երկրի յաւերժական գարունքուայ՝
Նա կը բուրէ այս գիշեր երջանկութիւնը վաղուայ:

Հայրենիքիս եղեւնու անտառների վրայ զով
Կ'իջնեն աստղերն այս գիշեր նոր խնդութեան վառ յոյզով.
Ու զարդարուած յաւեղէն գոհարներով երկնքի
Ցօնածառը կը շողայ տանիքի տակ ամէնքի,
Կը թնդայ կեանքը խորունկ, գիշերն ի բուն կը ցոլան
Նրա կրծքից լոյս բխող աղբիւրները գլգլան,
Մանուկները քաջառողջ, որ թիւն ունին աստղերի.
Ծաղիկների հոտանքով կ'ելլեն զուարթ շուրջպարի:

Հինը կ'անցնի նիրհելու յաւերժի ծոցն անմարմին.
Ու կը բացուի լոյսի պէս շողշողացող նոր տարին.
Գիշերն ամբողջ ձիւնահեր լեռներն արթուն կը մնան.
Եւ մեղրալոյս կը ծորէ ուրախ երկինքն անսահման.
Զմրան քամին կը սուլէ, հիացմունքից հարբեցած,
Ու եղեւնու կատարին նորից աստղեր կ'իջնեն ցած.
Գիշերն ամբողջ հիացքով սարերն արթուն կը մնան,
Կ'առնեն աստղերն անհամար փայլը մեր նոր խնդութեան:

Հայրենիքիս եղեւնու անտառների վրայ զով
Կ'իջնեն աստղերն անմարմին, կ'իջնեն լոյսի երիզով.
— Օհ, եղեւնի ծիծաղկոտ, կանաչ պատկեր գարունքուայ,
Ե՞րբ եմ տեսել խնդութեան լոյսը իջած քեզ վրայ.
Փայլում էիր դու միայն տանիքի տակ հարուստի,
Նա որ չունէր սէր ու գութ, չունէր յոյզեր վեհ սրտի,
Հիմա պիտի դու զնգաս մանուկների համար բիւր,
Լոյս տներում մեր բոլոր, երկրի համար մեր մաքուր,
Կեանքի համար, որ քեզ պէս դալար է միշտ մնալու
Ձիւների մէջ դարերի, որոնք նոր են դեռ գալու:

ՅՈՎ.Հ. ՇԻՐԱԶ

…Տասին գարթուն կու յուսացնէս,
շատին կու քընեցնես բանտով.
Անուշահամ գինով լիքըն դուն ոսկէ
թասն իս, քեամանչա՛:
Ածողին երկու կու շինիս…
Բոլորքըդ գօզալներ շարած, մէջլիսի
կէսն իս, քեամանչա՛:
Շատ տրխուր սիրտ կու խնդացնես,
կու կտրիս հիւանդի դողըն,
Ծիփ քաղցըր ձայնըդ մեր կ'անիս բաց
կու չի հետըդ խաղողըն:
Խազլուին էս իրիմացն արա, ասին՝
աչքի՛ քո ածողըն.
Քանի սաղ է Սայաթ-Նովէն, շատ
բան կու տեսնիս, քեամանչա՛:

*Հայ մեծ աշուղներու վերջինը, Զի-
ւանի, ոչ թէ քեամանչայի, այլ քե-
մանի, բուն խաղ ջութակի ընկերակ-
ցութեամբ է որ կ'երգէր իր երգերը,
բայց ջութակը բռնելով քեամանչայի
պէս, այսինքն իր ծունկերուն կամ
սեղանի մը վրայ դրուած եւ ձայնը
հորիզոնական դիրք չարժելով:*

*Քեամանչիստ Թուրքեն քեամանչա-
յին զարգացումը ալ աւելի յառաջա-
ցուցած է, չորրորդ լար մը եւս աւել-
ցնելով անոր, այնպէս որ Արաբներու
առնչուած այս նուագարանը, Իրա-
նի ու Կովկասի մէջ զարգանալէ յե-
տոյ, հայ արուեստագէտի մը ձեռքով
է որ հասած է իր բարձրագոյն կա-
տարելութեան:*

Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԱՆՄԻՏ ԵՒ ԱՆԱՐՈՒԵՍՏ

—.—

ԱՆՈՒՆԻ ՋՈՀԵՐ

Բարեկամ մը յուզուած կ'ըսէր.

— Վեց ամիսէ ի վեր բնակարան փոխեցինք եւ հաստատուեցանք Գուսաքի գիւղը, իմանալով կատարեալ աղէտի մէջ: Գիւղին մէջ երեսուն-հինգ տունի չափ հայութիւն կայ: Հայութիւնը մեծ մասը կը գրաւի բամբասանք բանելով եւ հետապնդելով անուան տառախմբութիւնները: Ամէն հայ կին ունի ձեռքը երկու գիրք. — երազահան եւ օրացոյց: Առաջինով կը մեկնեն ներկայի ու ապագայի կեանքը ու երկրորդին մէջ կը փնտռեն անունի օրերը: Իմ չար բախտէս՝ մեր բնատնիքին անդամներուն անունները տանուած են սուրբերէ, այսինքն տօն ունին: Ես Յակոբ եմ, կինս Հռիփսիմէ, աղջիկս Մարիամ, քոյրս Սանդուխտ, տղաս Սարգիս, եղբայրս Կարապետ: Մեր դրացիները կը թափին անունի տերոջ տունը, մարդ ձայնով, «յանուն յարգանքի»: Եւ այս անհաւական տաղնապի օրերուն, ստիպուած եմ սարքել երեկոյթներ, դուարճացնելու համար ամբողջ գիւղ մը որ չուզեր թերանալ իր յարգանքի տուրքը ընծայելու համար: Փորձանքի մէջ ինկած ենք: Ու անխնայ կ'ու-տեն, կը խմեն, կը պարեն, կը թափեն, կըկոտրեն ի վերայ այսր ամենայնի չեն մոռնար հետեւեալ օրն ալ հաւաքուիլ ու բամբասանք հիւսել: Ի՞նչպէս ազատինք այս կրակէն:

— Փոխեցէք ձեր անունները եւ առէք այնպիսի անուններ որոնք տօն, հանդէս, մատնաւոր օր չունենան: Օրինակ՝ Վրէժ, Արծիւ, Կայծ, Դըժոխք:

— Այդ պարագային ալ Վարդանանց տօնին մեր վրայ պիտի յարձակին ըսելով — «Անուն չունեցողներուն անուանակոչութեան օրն է այսօր»:

— Այն ատեն գործածեցէք կեղծանուններ: Օրինակի համար «Օֆ» կամ «Ֆօ»:

— Այդ ալ վատութիւն է եւ սոսրանութիւն:

— Կամ անանուն եղէք:

— Բահանայ մը կը բերեն ու կը կնքեն մեզ. չես գիտեր թէ ինչ ապրանք են:

— Ձեզի կը մնայ հեթանոս դառնալ:

— Խաչը կը հանեն մեզ:

— Ուրեմն մէկ բան կը մնայ:

Կարասինները կապել ու փախչիլ քովի գիւղը:

— Այդ միջոցին դիմողներ եղած են: Աւելի դէշ եղած է արդիւնքը: «Մենք մեր բարեկամները չենք մոռնար» ըսելով քովի գիւղը կուգան: Ազկէ զատ քովի գիւղէն ալ անշուշտ քանի մը հոգի կ'աւելնան: Խնդրեմ, ուրիշ միջոց մը առաջարկէ:

— Եվրէքա՛: Ամէն տարի թող ձեր ընտանիքին մէկը սուտ մեռնի ձեւանայ: Այս կերպով սուգի մէջ կ'ըլլաք ու տօնախմբութիւն չէք կատարեր:

— Քանի մը տարի վերջը մեր ընտանիքին բոլոր անդամները սուտ մեռա՞լ պիտի ըլլան:

Բայց չէ՞ որ գրեթէ ամէն օր պիտի տեսնեն մեզ: Մեր սուտը մէջտեղ պիտի ելլէ:

— Երբեք: Պիտի կարծեն որ ուրուականներ էք: Եւ ուրուականներ պարունակող տուն մը ոչ ոք չի յանդգներ ոտք կոխել:

— Բայց անոնք կը հաւատա՞ն ուրուականի:

— Բոլոր բամբասողները եւ երազահան կարդացողները ընդունակ են ամէն բանի հաւատալու բացի… ճշմարտութենէ:

— Ուրեմն… ես մեռայ:

ՍԷՐ ՈՒ ՆԱԽԱՆՁ

Կը ճանչնամ այրուկին մը, փարթամ ու պահայ, այս մայթերուն վրայ հասակ նետած ու բռնած եւ վերջիվերջոյ Ս. Գասկին արժանացած:

Այրը, ամուսնութենէն վերջը, փոխանակ վար դնելու ինքզինքը, վեր գրած է:

Այսինքն փոխանակ առաջասրտին մէջ մտնելու՝ առաջասր եւ ուսկան բացած է, որսորդական խոճքերով: Կինը նախանձի բոցերով ինկած է ամուսնոյն ետեւէն:

Կնոջ մայրը անցեալ օր կ'ըսէ.

— Մեռնէր սա ամուսինդ ու ազատէիր:

Կինը պատասխան կուտայ.

— Անպիտանը եթէ օր մը մեռնի՝ գերեզմանատունին մէջ անանկ տեղ մը թաղել պիտի տամ, որ քովի փոսերուն մէջ կինիկ թաղուած չըլլան: Հակառակ պարագային վստահ եմ որ գերեզմանին մէջ անգամ սիրաբանու-թիւն պիտի ընէ ու գիս պիտի հալէ-ցնէ նախանձէ՝ պատճառ դառնալով որ չկրնամ գանել… նոր ամուսին մը:

ԱԶԳԵՐՈՒ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ամէն ազգ ընթացիկ խօսք մը ունի, հասկնալու համար դիմացինին որպիսութիւնը:

Ֆրանսացի մը կը հարցնէ իր բարեկամին.

— Սա վա՞, սա կա՞ց, սա մա՞րշ…

Թուրքը կը հարցնէ.

— «Քէյֆինիզ ի՞նչպէս է…»

Չինացին կը հարցնէ.

— Բրինձդ լաւ մարսեցի՞ր:

Իսկ Հայը կը հարցնէ.

— Գործի՞ եմ, կ'աշխատի՞ս, կը շահի՞ս, ի՞նչ կը շահիս, գործ կա՞յ…

Ու հարցումը ընդունող Հայը առանց որոշ պատասխան մը տալու իր կարգին կը հարցնէ.

— Քու գործերդ ի՞նչպէս են… Ո՞րքան կ'աշխատիս… ի՞նչ կը շահիս…

Ասկէ կը հետեւի թէ Հայերը խօսքի մարդիկ չեն, այլ գործի: Նոյնքան ալ սակայն, կրնանք հետեւցնել թէ Հայերը գործի մարդիկ չեն այլ խօսքի, քանի որ գործի մասին շատ կը խօսին:

Բարեկամ մը կ'ըսէր.

— Հայերը գործի մարդիկ են անհատական ձեռնարկի մէջ ու խօսքի մարդիկ են հանրային ձեռնարկի մէջ:

Ուրեմն՝ կրկնապէս ընդունակ ժողովուրդ ենք:

Որքան փափաքելի էր որ Հայը իր գրողներուն ալ հարցնէր.

— Ո՞րքան կ'աշխատիս… ի՞նչ կը շահիս… գործ կա՞յ…

ԴԵՐԱՍԱՆ

Հայ դերասան մը կ'ըսէր ինծի, անցեալ օր.

— Ի՞նչ է պատճառը, որ մեր մէջ, բեմի դերասանները անօթի կը մնան…

— Քանզի ամէն բան մեր մէջ կը կլլեն կեանքի դերասանները: Ձեզի կը մնայ բեմէն վար իջնել ու խաղալ կեանքի բեմին վրայ որ աւելի մեծ է ու շահաբեր:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՊՈՒՇԿԻՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

—•—

Անցեալ տարի ներկայացուցինք Գուշկինը, որուն մահուան հարիւրամեակին առթիւ մեծ հանդիսութիւններ պիտի ըլլան, փետրուար ամսուն, բովանդակ Ռուսիոյ մէջ:

Արտասահմանն ալ կը մասնակցի այդ հանդիսութիւններուն, որովհետեւ Պուշկին այն դէմքերէն է, որոնք իրարու կը միացնեն Ռուսերը, խոնարհ խաւերէն մինչեւ ազնուականը:

Ու Փարիզի մէջ, անցեալ շաբթու Սորպոն հանդիսաւորապէս տօնեց Պուշկինը, հովանաւորութեամբ Ֆրանսայի կրթ. նախարարին: Ներկայ էին նաեւ Իվոն Տէլպոս, ռուս դեսպանը Փոթեմքին:

Քանի մը գիծեր Պուշկինի կեանքէն.—

Հայնէ կը պարծենար թէ ԺԹ. դարու առաջին դէմքն է ինք, Պուշկին կրնայ պարծենալ որ ԺԸ. դարու վերջին դէմքն է, որովհետեւ ծնած է 26 մայիս 1799ին:

Մօր կողմէ մեծ հայրը Հապէշիստանէն բերուած գերի մըն էր, որ պահ մը Գոլսոյ սամ. արքունիքին մէջ ապրելէ վերջ՝ ծախուեցաւ ցարերու արքունիքին: Այնտեղ ազնուականութեան բարձրացուեցաւ, ամուսնացաւ պալատական մը աղջկան հետ ու ծընաւ աղջիկ մը, ասկէ՝ Պուշկինը: Անհանգարտ, կռուազան տղայ մը, որ շարունակ դժուարութիւններ կը յարուցանէ իր ուսուցիչներուն: Ցարսքոյէ Սելոյի գոլէճին մէջ Ֆրանսերէն սորվեցաւ եւ սկսաւ լափել Ֆրանսացի դասականները: Գոլէճի դրասեղաններուն վրայ ոտանաւոր կը գրէր, եւ այդ օրերուն պատրաստած էր արդէն իր դամբանագիրը — «Աստ հանգչի փիլիսոփայ պատանեակ, աշակերտ Ապոլոնի եւ Երից Շնորհաց»:

Արդարեւ իր կեանքին մէկ մեծ մասը տուած էր կիներուն, — կը սիրէր զգայապաշտ գրականութիւնը, հօրը մատենադարանին մէջ կը փնտռէր այն Ֆրանսացի հեղինակները, որոնք իրենց վէպերուն մէջ կը բանան միտքին հեշտանքը: Այդ մղումը ապահովաբար երկու աղբիւր ունէր — Նախ խափշիկի արիւնը, արեւոտ երկիրներու հեշտալըրգիռ ցեղերուն ժառանգը, վկայ իր հաստ շրթները, երկրորդ՝ հէքեաթներու եւ աւանդավէպերու պրիսմակը, զոր իր աչքին կը բռնէին՝ երբ դեռ մանուկ էր: Պուշկինն է, որ կը խոստովանի քերթուածի մը մէջ նկարագրելով թէ ինչպէս հէքեաթներով կը բացախօսէին իր մանուկ երեւակայութիւնը.

Կը սարսռայի, յիշոյ ննշտագին
Թմբիր մը կ'իջնէր թարթիչներուս
վրայ:
Այն ատեն, ամբոխ առ ամբոխ,
կապտաւուն բլուրները,
Երազները բեւրաձայն կ'իջնէին ան-
կողնոյս վրայ.
Լեցուն պարիկներով եւ կախարդնե-
րով,
Որոնք իրենց մոգութեամբ կը դիւթէ-
ին քունս:

Հէքեաթներուն այդ ազդեցութիւնը այնքան էր ուժեղ, որ տակաւին պատանի՝ անձնատուր կ'ըլլար պըսպղուն երազներու, «մէկ աչքովս դեռ քուն, գլուխս մխրճած բարձերուն ջերմութեան մէջ»: Իր առաջին ոտանաւորները այսպէս է գրած Պուշկին, անկողինի անուշահոտ ջրտինքին մէջ:

Գրական կեանքի առաջին օրերէն ծանօթ են երգիծավէպեր, Առ Լուկիենոս, որ հետեւողութիւն մըն է Ցորնացի եւ ընդվզում մը գերութեան դէմ, որով ինքն, կը կարծէր, երբեմնի փառայեղ Հռոմը: Միւս երգիծավէպն է Գաբրիէլիական, ուր կը նկարագրէ Գաբրիէլ հրեշտակապետին սիրարկածութիւնները, — այս գործը եւս կը մատնէր Վոլթէրի եւ Փարնիի ազդեցութիւնը: Սակայն այդ գործով իսկ յեղափոխական համարուեցաւ, եւ եթէ իր հօրը բարեկամները չմիջամտէին՝ պիտի աքսորուէր Սիպերիա: Ընդհակառակն զրկուեցաւ Օտեսա, — այդ աքսոր աւելի մը եղաւ որ ճամբորդէ Կովկաս, արեւելեան Հայաստան մինչեւ Էրզրում:

Նոր ցարը, Նիկոլա Ա. կը կանչէ զինք Փեթերպուրկ: Պուշկին, որ կը ձանձրանար արդէն Հարաւի մէջ, կը խոստանայ խելօք կենալ, այդ խոստումով կ'ապրի մայրաքաղաքին մէջ: Բայց յանկարծ երգիծավէպով մը ծիծաղելի կը դարձնէ իշխան Վորոնցովը, — այս անգամ կ'աքսորուի Գսկով, ուր կը գրէ Եւգինէ Օնեգինը, իր գլուխ-գործոցը, ինչպէս նաեւ Բորիս Գոդունովը, — ցարը դարձեալ կը կանչէ զինք, Պուշկին կը խնդրէ որ արտօնութիւն տրուի իրեն՝ այցելել Վենետիկ, Փարիզ, Լոնտոն: Կը մերժուի, — արեւմուտքի կարօտով կ'այրի, կը մրկի, անտիպ ոտանաւորներու մէջ կը հայհոյէ ցարերուն եւ իշխաններուն:

Կը սիրէր մտնել խոնարհ խաւերու մէջ, մարդ ըլլալ ժողովրդական աւանդութիւններու, բացորոշ ընդվզումով մը. ազնուականութեան դէմ, խորշանքով մը բարձր դասու կեանքէն: Իր միջավայրէն ապստամբուելու, պատասխանելու այդ տենչը կը բաբախէ իր բոլոր գործերուն մէջ, ինքզինք վտանգելու աստիճան: Մասնաւոր վայրենի բան մը կար իր մէջ, ու տարօրինակ ուժգնութիւն մը կուտար ոչ միայն իր ոճին, այլ եւ իր սիրոյն: Արդարեւ ծայրատեղեան խանդոտ, օր մը, Մոսկուայի թատրոնին մէջ, խածաւ նախանձագաւերին կնոջ ուսէն, տեսնելով դայն լանջամերկ: Երբեք չէր մտածեր թէ ինչ վախճան կ'ունենայ իր ընթացքը, — կը նետուէր առանց բարակը խորհելու:

Ամուսնացաւ պչրագեղ աղջկան մը հետ, որուն կը դարպասէր Հոլանտայի դեսպանին որդեգիրը: Պուշկին անստորագիր նամակներ կը ստանար, ուր զինք cocu կ'ըկոչէին, — իբրեւ թէ իր կինը հոմանուհին էր ցարին, համաձայնութեամբ Պուշկինի: Բանաստեղծը կատղեցաւ, մենամարտի կանչեց Հոլանտայի դեսպանը, որմէ կը կասկածէր: Ճեղն մարդը ուզեց օրուան մէջ ամուսնացաւ Պուշկինի կնոջ հետ, որպէսզի դայթակղութիւն մը չպատահի: Հակառակ փակուած այս միջադէպը, նախանձոտներ դարձեալ գրգռեցին Պուշկինը, որ կրկնեց մենամարտի հրաւէրը: Մենամարտին մէջ Պուշկին վիրաւորուեցաւ փորէն, եւ երկու օր տառապելէ վերջ մեռաւ, 7 Փետրուար 1837ին, 38 տարեկան:

Ցարական կառավարութիւնը, վախնալով որ ցոյցեր տեղի կ'ունենան, գաղտնի թաղում մը կատարեց, արգիլեց արձագանգ տալ մամուլին մէջ, դատապարտեց երկու կողմերն ալ. Հոլանտայի դեսպանին որդեգիրը, որ ընդունած էր մենամարտը, աստիճանազրկուեցաւ (սպայ էր), իսկ Պուշկին, «մեռած ըլլալով՝ դատապարտուեցաւ մոռացումի»… իբրեւ պատիժ:

Գրականութեան պատմութիւնը, սակայն, մերժեց այդ պատիժը եւ, այսօր, Պուշկին ոչ թէ մոռացումի փոշի է հաւաքած, այլ փառքի խոյանաւաւ պատմուճան մը:

Պուշկինի գործերուն մասին յաջորդով:

ՎՐԻՊԱԿ.— Ետանի վերջին յօդուածին մէջ «Հոյակապ Գարտիզակցին» կարդալ «Հոյակապ Գարտիզակին»

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (189)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—o—

Երբ զործաւորի անդամները կը պատրաստուէին մեկնելու, Մելօն ալ սկսաւ տրեխի կապերը ամրացնել:

— Իսկ դու ո՞ւր բարով: Տնաքանդ, չուտով կէս գիշեր կը լինի, լուսաբացին ճամբայ կ'ելլես, աշխատեցաւ համոզել Օվանէսը, երբ տեսաւ Մելոյի պատրաստութիւնը ճամբայ ելլելու:

— «Գարտքը տալով, ճամբան եր-թալով», կ'ըսէին մեր իմաստուն պապերը, — պատասխանեց Մելօն՝ պարկը շալակը նետելով — վաղը կէս օրին պէտք է Ղըլճա գտնուիմ…

— Միշտ ճամբու վրայ…

— Մինչեւ որ ճամբու ծայրը հասնիմ…

— Իսկ երբ հոն հասնիս, — կատակելով հարցուց Մակարը, — յետոյ ի՞նչ…

— Ցետոյ ան, որ գեղեցիկ օր մը Քիւրտերը ծակի մը մէջ կը խեղդեն Մելօն ու կաշիէն տիկ կը հանեն, — ընդհանուր ծիծաղի մէջ աւելցուց Օվանէսը:

— Հին կաշի է, տիկն ալ բանի պէտք չի գար, — ուսերը թօթվելով պատասխանեց Մելօն՝ սրտանց ընկերներու ծիծաղին մասնակցելով:

— Մէկ ալ ե՞րբ քեզ տեսնենք, — հարցուց Աւօն:

— Եթէ ողջ մնամ, դարձեալ արագիլներու հետ.

Ախոռի դուռը վրայ քաշելով՝ Մելօն փողոց ելաւ ու քիչ ատենէն անյայտացաւ խաւարի մէջ՝ Ալաշկերտի լեռնանցքի ուղղութեամբ:

ԳԶԻՐ ՑԱՐՕՆ ԵՒ ՄՈՒՂՍԻՆ

—.—

Գէորգի խումբը հազիւ թէ Կորթկանի աղբիւրէն քիչ մը հեռացած, ըսկսաւ բարձրանալ սարը: Աջ ու ձախ կողմերուն վրայ կը գտնուէին հայկական եւ քրտական Կորթկան գիւղերը, որոնց շուներու հաջոցի ձայնը, պահակներու կանչը յստակ կերպով կը լսուէին:

Թերեւս ոչ մէկ բան այնքան անտանելի է, որքան գիշերով բարձր սար մը մագլցիլը, ահագին բեռ շալկած, եւ դեռ կուրծքդ սեղմուած փամփշտակալներու կաշիներով, որոնք կը կաշկանդեն կուրծքիդ փանդակի ազատ ընդլայնումը:

Կորթկանցի վաչառներէն մէկը առաջ նկած՝ արագ կը բարձրանար յարմարաւոր տեղերով, մինչ խումբը քանի մը քայլ հեռաւորութեան վրայ կը հետեւէր անոր, արիւն քրտինքի մէջ կորած: Որքան ալ որ սեպտեմբերի վերջին օրն էր եւ գիշերները բաւական երկարած էին, բայց Նապարուայէն մինչեւ Կորթկանի սարը ուղ ժամուան տարածութիւն մըն էր սովորական ճամբորդի մը համար, որ պատահած ճանապարհով կը քալէ: Մինչդեռ յեղափոխական խումբ մը, պարտաւորուած՝ շատ անգամ ճամբայէն կը հեռանար, կամ գիւղի մը հանդիպելուն՝ ահագին կիսաշրջան մը կը դառնար պատահական կռուի մը չբռնուելու համար: Հետեւաբար սովորական հեռաւորութիւն մը, ամենաքիչը մէկ երրորդով կ'երկարէր խումբի համար:

Կար եւ աւելի ծանր պարագայ մը: Ոչ-հայկական շրջաններու մէջ յեղափոխական խումբի մը միակ ապաստանը բարձրաբերձ լեռներու գագաթներն էին: Դաշտային մասերը, գիւղական շրջանները, այնքան կործանարար էին խումբի մը համար, որքան կառավարական զօրքը կամ քրտական աշիրէթները: Այդ էր պատճառը, որ խումբ մը, դիւրէ մը ճամբայ ելած, այդ գիշերուան մէջ իսկ ամէն գնով պէտք էր հասնէր նախօրօք որոշուած լեռնային յաջորդ դիրքը, որքան ալ որ այդ սարը հեռու գտնուէր:

Գէորգի խումբը, լուռը չըրացուած, պէտք էր հասնէր Կորթկանի սարը: Այդ հրամայական անհրաժեշտութեան բոլորն ալ գիտակցէին, բայց այդքանը բաւական չէր, ծանր բեռով ինը ժամ անընդհատ քալելէ վերջ, ուր հազար ոտք բարձրութեամբ սարի մը գագաթը բարձրանալու համար: Դեռ սարի գագաթը չհասած՝ խումբը լուացքի չուանի նման երկարեցաւ, ու վերջապահները, որոնք յաւաղոյն զինուորներէն կը ջոկուէին, մեծ դժուարութեամբ առաջ կը քշէին ետ մնացողները:

Ուրիշ ճար չկար, եթէ ոչ պահ մը հանգստանալէ վերջ շարունակել վերելքը:

Գէորգը ձայն տուաւ առջեւէն գացող վաչառին, որ կանգ առնէ: Եւ յարմարաւոր փոսի մը մէջ նստելով՝ սպասեց խմբի մէկտեղուելուն: Հետզհետէ կը հասնէին տղաքը, բոլորովին ուժասպառ, ծանր հեւալով: Հազիւ տեղ հասած՝ անոնք իրարու վրայ կ'իյնային, ու վայրկենապէս կը քնէին, աչքերնին խփած չխփած:

Կէս ժամ անցած, Գէորգի օգնականը, Ուրանցի Յակոբը, վերջապահներու գլուխը անցած երեւցաւ, երեք յոգնած զինուորներու հրացաններն ու փամփշտակալները շալկած:

— Հը, Յակոբ, խօմ ճամբու վրայ մարդ չթողիր, — հարցուց Գէորգը, երբ ընկերը շալկի բեռը գետին թափելով նստաւ մօտը:

— Ձեմ կարծեր, բայց պէտք է հաշուել, վստահ լինելու համար:

Խմբի տղաքը հաշուելէ վերջ, բոլորովին ապահովուած որ ոչ ոք ետ մնացեր էր, Գէորգն ու Յակոբը ձգեցին որ տղաքը քիչ մը եւս հանգստանան:

Յակոբը Կարճկանի Ուրանց գիւղացի հին յեղափոխական մըն էր, բարձաթեւ կռիւներու մասնակցած: Տարիներ շարունակ, որպէս յեղափոխական զինուոր, ոտքի տակ տուած էր Վասպուրականը: Խոժոռ ու բարկացոտ մարդ մըն էր Յակոբը, հին զինուոր մը, որ տարիներու չարքաշ կեանքի մէջ եփուած, ոչ յոգնիլ գիտէր եւ ոչ ալ կ'ուզէր հասկնալ, թէ ինչո՞ւ համար խմբի տղայք երիտասարդները հազիւ քանի մը քայլ առած՝ չուաւով կը յոգնէին: Իսկ ժամ անընդհատ քալելը, այն ալ ահագին բեռով, Յակոբի հասկացողութեամբ քանի մը քայլ կը նշանակէր: Ասոր համար ալ Գէորգի մօտ նստած՝ ան արտնեցու-թեամբ կը քրթմնջէր ինքնիրենը:

— Զինուոր չեն, կոռստոս են, մէկերնին գաթայով մեծցուցեր է էս լակոտները… մեր վախտը, ուր տասը տարի առաջ, ամէն մէկ զին-ուոր երեք հարիւր փամփուշտ կը կապէր վրան, հալա չանթայի մէջ ե-ղածն ալ զատ… էն ատենները զին-ուոր լինելը մարիֆաթ էր…

— Էսոնք ալ լա՞ւ են, Յակոբ, թող մէկ տարի անցնի, սարէ սար չափչըփեն, էն ատեն կը տեսնես… Դու էս տղերը գիտես, դեռ չա՞տ ճամբայ ունինք սարի գագաթը հասնելու համար:

— Տօ՛, ի՞նչ շատ ճամբայ, ահա հօնայ է, երկու քայլի տեղ միայն…

— Հը՛մ, — ծիծաղեցաւ Գէորգը, — էդ քու երկու քայլի ճամբան անշուշտ երկու ժամ կը բռնէ: Գագաթին լաւ դիրքեր կա՞ն:

— Սրտիդ ուզածին պէս… պզտիկ մը փամփուշտ լինի, վեց ամիս նստիս կռուիս քիթդ ալ չարիւնի: 1896 թուին ազորման հոգի Վաղդէնի խմբապետութեամբ հոն կռուի բռնուեցանք տասնապատիկ աւելի զօրաւոր թշնամիի հետ: Այդ կռուին Անդրօն ալ մեզի հետ էր, այն ժամանակ դեռ նոր բահնա զինուոր մը: Չորս կողմերէս շրջապատուած էինք: Մինչեւ մթնելը կռուեցինք: Մութը կոխելուն, քոլոզնիս ծոած՝ ապա համարձակ ճամբանիս շարունակեցինք…

— Յակոբ, էն ժամանակ կռիւը նպատակ ունէր, մինչդեռ հիմա ամէն գնով պիտի աշխատինք խուսափիլ կռուիէ:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

Թամանցիները սերունդէ սերունդ Ալէքսանտրէթը եւ Անտիոքը ճանչցած են իբրեւ սուրիական հող: ՄԵՆՔ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱՋԱՐԿԵՑԻՆՔ ԹՈՒՐՔԻՈՅ, ԲԱՅՑ ԱՅՍ ԾՐԱԳԻՐԸ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԿՈՂՄԷ: Թուրքերը հիմա իրենց մատը դրած են Ալէքսանտրէթի կարկանդակին վրայ, բայց կը վախնան թէ Իտալիա պիտի կարծէ որ կանխեցին իտալական արշաւանք մը Ալէքսանտրէթի վրայ »:

*** Անտիոքէն կը հեռագրեն Հալէպի.— Համաձայնութեան կնքումը իրական ափափանք մը պատճառեց Անտիոքի բնակչութեան, մանաւանդ Արաբներուն մէջ: Բոլոր հասարակութեանց իրաւունքներուն եւ մանաւանդ լեզուի ճանաչման հարցը փարատեց մտահոգութիւնը: Խանութներու մէկ մեծ մասը դոց կը մնայ տակաւին, բայց կը կարծուի թէ հանդարտութիւնը պիտի վերահաստատուի վերջնապէս, երբ հասնին համաձայնութեան բոլոր մանրամասնութիւնները:

Պոլսէն կը հեռագրեն.— Թուրք թերթերը գոհունակութիւն կը յայտնեն Ալէքսանտրէթի հարցին կարգադրութեան համար:

Հայերու զինուորագրութիւնը Ցուլիոստանի մէջ

«Նոր Օր»ի մէջ կը կարդանք (25 յունուար).—

Ներքին նախարարութիւնը կը շարունակէ նկատի չառնել 927ի հայ երիտասարդներու վերաբերեալ օրէնքը եւ զայն կը նկատէ ատկախուած: Հպատակութեան դիմումներուն ընթացք կուտան քաղաքացիական ընդհանուր օրէնքին համաձայն, այսինքն խնդրարկուն երեք տարի պէտք է սպասէ եւ ներքին նախարարութիւնը եթէ համաձայն գտնուի, այդ պարագային ենթակային հպատակութիւն կ'ընդունուի:

Մինչդեռ պատերազմական նախարարութեան զինուորագրական ճիւղին պէտք մնոյն յայտարարեց թէ իրենք կը գործադրեն 927ի օրէնքը, որուն տրամադրութեան համաձայն, քսան տարին լրացնող հայ երիտասարդը եթէ Յունաստանէն մեկնած չէ, ստիպուած է զինուորական ծառայութիւն կատարել:

Բոլոր այն երիտասարդները որոնք զին. յանձնախումբէն անցած են եւ կ'ուզեն զնել իրենց զինուորական ծառայութիւնը, նոյնպէս յաւելեալ 12ամիսը, խնդրագիր պէտք է ներկայացնեն զին. իշխանութեան եւ կ'ընդունուի իրենց դիմումը, մասնաւորապէս չորս հազար տրախմի վճարումով: Քանի մը հոգիներ երէկ դիմում կատարեցին եւ ընդունուեցաւ իրենց խնդրանքը:

Որպէսզի 21էն 30 տարեկան հայ երիտասարդները քաղաքացի արձանագրուին, պէտք է ամէնէն առաջ դիմում կատարեն զինուորական ճիւղերու մօտ:

Գերմանիոյ սպառազինութիւնները եւ Ֆրանսայի մտահոգութիւնները

Երեսփ. ժողովին մէջ հարցադրումները կը շարունակուին ազգային պաշտպանութեան մասին:

Առջի օրուան նիստին մէջ Ֆլանտէնի խմբակցութենէն երեսփոխան մը ըսաւ թէ Գերմանիա 250 — 300 միլիոն անգլիական ոսկի կը ծախսէ զինուորական ճամբաներու համար որոնց վրայ կ'աշխատին 400.000 հոգի: Այս ճամբաները, որ յատուկ են ինքնաշարժի, պիտի կազմեն ռազմագիտական հսկայցանց մը՝ Զուիցերիայէն մինչեւ Հոլանտա: Անոնց համագումար երկայնութիւնը պիտի ըլլայ մօտ 1000 մղոն, իսկ լայնքը 27 ետրա: «Զափազանց միամտութիւն է ըսել թէ' այս ճամբաները կը շինուին գործադրելու թեթեւցնելու եւ չքիկներ քաշելու համար: Ճշմարտութիւնը այն է որ Գերմանիա պատերազմի կը պատրաստուի: Այս շինութիւններուն դիմաց որոնց շնորհիւ գերմանական բանակին դիւրաշարժութիւնը կ'աւելնայ, Ֆրանսայի պատերազմական նախարարութիւնը քուէարկած է 3 միլիոն ոսկի: Ճամբաներու ներկայ վիճակին մէջ Ֆրանսա հազիւ 18 ժամէն կրնայ մեքենաշարժ զօրաբաժին մը կեդրոնացնել սահմանագլուխին վրայ, իսկ Գերմանիա կրնայ այդ գործը կատարել չորս ժամէն »:

Ուրիշ երեսփոխան մը կասկած յայտնեց թէ Ֆրանսայի ամրութիւնները պիտի կրնան դիմանալ Գերմանիոյ «800.000նոց գործօն բանակին շանթահարիչ յարձակման»: Ազգային պաշտպանութեան նախարար Պ. Տալատիէ ընդմիջեց այստեղ եւ առանց տեղէն ելլելու յայտարարեց.— «Նոր ամրութիւններ կը շինուին շարաթներէ ի վեր եւ ես համոզուած եմ թէ մեր արեւելեան սահմանագլուխի ամրութիւնները մշտապէս պիտի կրնան ետ մղել այն շանթահարիչ յարձակումը զոր կը նախատեսէք»: Հարցադրող երեսփոխանը, Պ. Շափուէյէն, որ ծովային նախարար եղած է, մտահոգութիւն յայտնեց նաեւ նաւատորմի զօրութեան մասին: «Շատ չանցած, ըսաւ, 600,000 թոն տարողութեամբ մարտանաւ պիտի ունենանք, բայց արդեօք պիտի կրնա՞նք 300.000 թոն զատել, դիմաւորելու համար գերմանական յարձակում մը հիւսիսէն եւ միեւնոյն ատեն ապահովել Միջերկրականի մեր պահանջները եւ պաշտպանել մեր գաղթային հաղորդակցութիւնները»:

Նախկին պատերազմիկ օդաչուորդ մը մասնագիտական տեղեկութիւններ հաղորդելով օտար օդագնացութեան մասին, ըսաւ թէ տարիներ պիտի անցնին՝ լրացնելու համար Ֆրանսայի օդանաւային կազմակերպութիւնը եւ աւելցուց.— « Եթէ վաղը թշնամին յարձակի՝ ապահովաբար գերազանցութիւն պիտի վայելէ »:

Պ. Տալատիէ դարձեալ առանց տեղէն ելլելու յայտարարեց.— « Կրնամ հաւաստել թէ ընդհարման մը պարագային Ֆրանսական բանակը պիտի վայելէ վերին աստիճանի բնտիր օդատորմիղի մը աջակցութիւնը »:

Հիթլերի ճառը եւ նոր յաջորդութիւններ

Երէկ, շաբաթ, Հիթլէր խօսեցաւ իր այնքան անհամբերութեամբ սպասուած ճառը, իր իշխանութեան չորրորդ տարեդարձին առթիւ: Որոշեալ ժամուն բոլոր Գերմանացիները ամէն աշխատանք դադրեցուցած՝ կ'ունկնդրէին ձայնասփիւռներով: Ճառը կը բաղկանար երկու մասերէ,— 1. Տեսութիւն մը՝ անցեալ չորս տարուան գործունէութեան վրայ.— 2. Քաղաքական խնդիրներ: Այս առթիւ Հիթլէր պատասխանեց Լէօն Պլումի եւ Իտընի ճառերուն եւ նորէն այն տպաւորութիւնը ձգեց թէ անդործադրելի է հաւաքական ապահովութեան ծրագիրը: Ցիշեց նաեւ Գերմանիոյ գաղթային պահանջները:

40,000,000 ոսկիի փոխառութիւն Լոնտոնի մէջ

Ֆրանսայի ելմտական նախարարութիւնը պաշտօնապէս կը ծանուցանէ թէ 40 միլիոն անգլ. ոսկիի փոխառութիւն մը կնքուած է Անգլիոյ մէջ, 3ուկէս առ 100 տոկոսով, վճարելի՝ տասը ամիսէն: Փոխառութիւնը սահմանուած է թեթեւցնելու Ֆրանսայի գանձային հոգերը եւ պայքարելու շահադիտութեան դէմ: Թէեւ փոխառութիւնը կնքուած է Ֆրանսայի երկաթուղիներու անունով, բայց պիտի մատակարարուի գանձային նախարարութեան կողմէ: Կ'ըսուի թէ իբրեւ երաշխաւորութիւն ցոյց տրուած է ոսկիի պահեստը: Մէկ տարի առաջ ալ փոխառութիւն մը կնքուեցաւ Լոնտոնի մէջ, բայց այն ատեն տոկոսը 3 առ հարիւր էր:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

500,000 ՖՐԱՆՔԻ ԳՈՀԱՐԵՂԷՆ մոռցուած էր ինքնաշարժի մը մէջ: Շարժավարը կապոցը բացնելու փորձ կատարած ըլլալով, բանտարկուեցաւ:

ՃԱՓՈՆԻ ԴԱՀԼԻՃԻՆ կազմութիւնը յանձնուեցաւ Զօր. Հայաշիի, Զօր. Ուկաքի ձախողած ըլլալով:

ՌՈՒՍ ՏՆՏԵՍԱԳԷՏ Նովաշինի սպանութեան գաղտնիքը չէ լուսաբանուած տակաւին: Զախակողմեան թերթերը կը շարունակեն հիթլէրական գործակալներու վերագրել զայն, ուրիշներ ալ՝ բոլշեւիկեան: Թաղման առթիւ դամբանական մը խօսեցաւ ազգ. տնտեսութեան նախարարը:

Այց ընկ. Յովհաննէս Ակինեանի գերեզմանին

1937 Յուն. 31ին կը լրանայ ընկ. Յովհաննէս Ակինեանի մահուան երկրորդ տարին: Կարգ մը ընկերներու եւ բարեկամներու անհատական ջանքերով շինուած է շիրիմ մը: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու բարեկամները ներկայ ըլլալ այսօր, կիրակի, առաւօտեան ժամը 10ին, իրենց յարգանքի բաժինը բերելու մեր ողբացեալ ընկերոջ յիշատակին: Առնել օթօպիւս Porte de la Villetteէն եւ իջնել Cimetière Parisien (Pantin), ուր պիտի սպասեն առաջնորդներ: Ողբացեալ ընկերոջ գերեզմանին հասցէն՝ 108 Division թիւ 40:

Կարգադիր Յանձնախումբ

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)